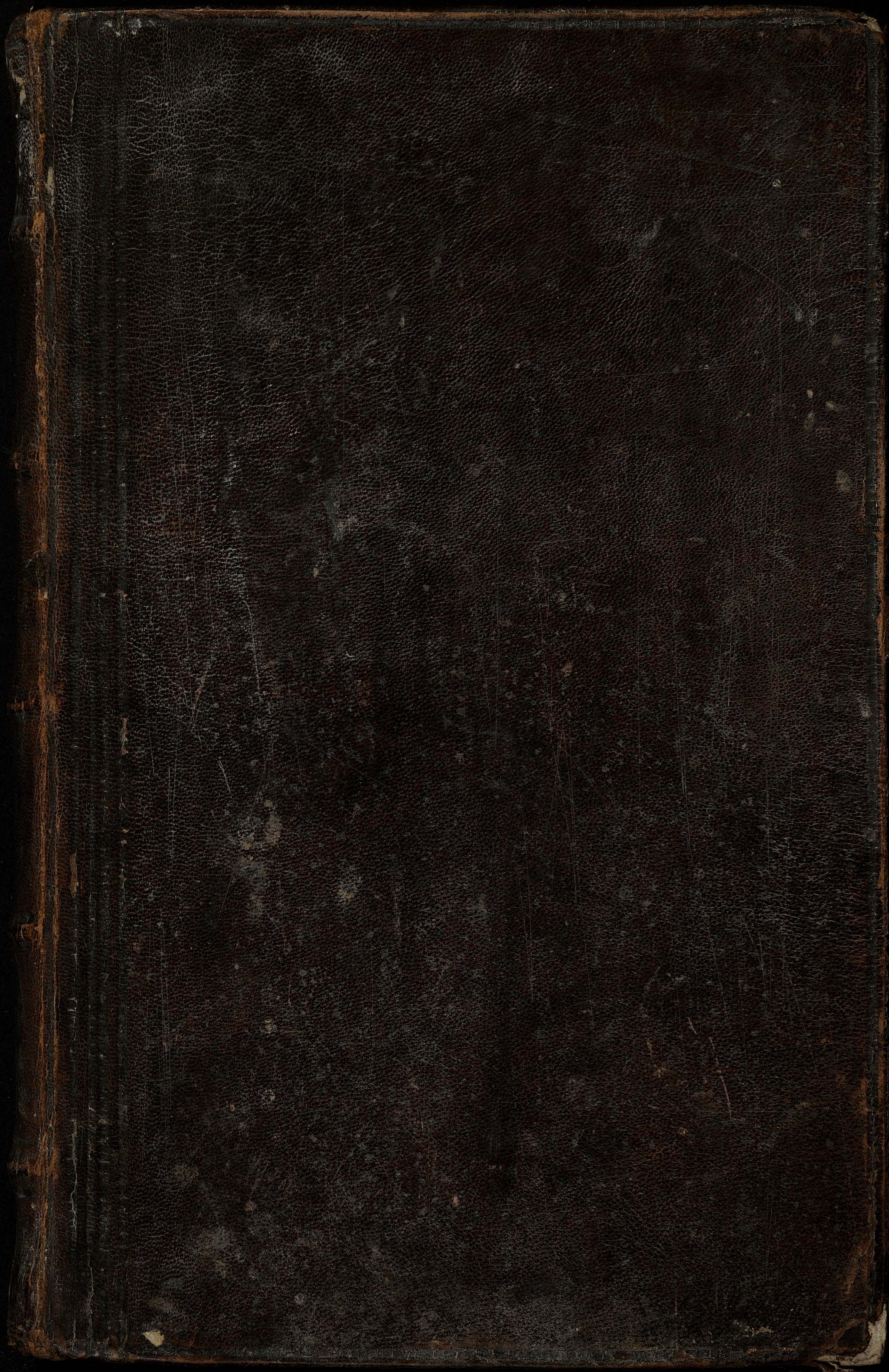

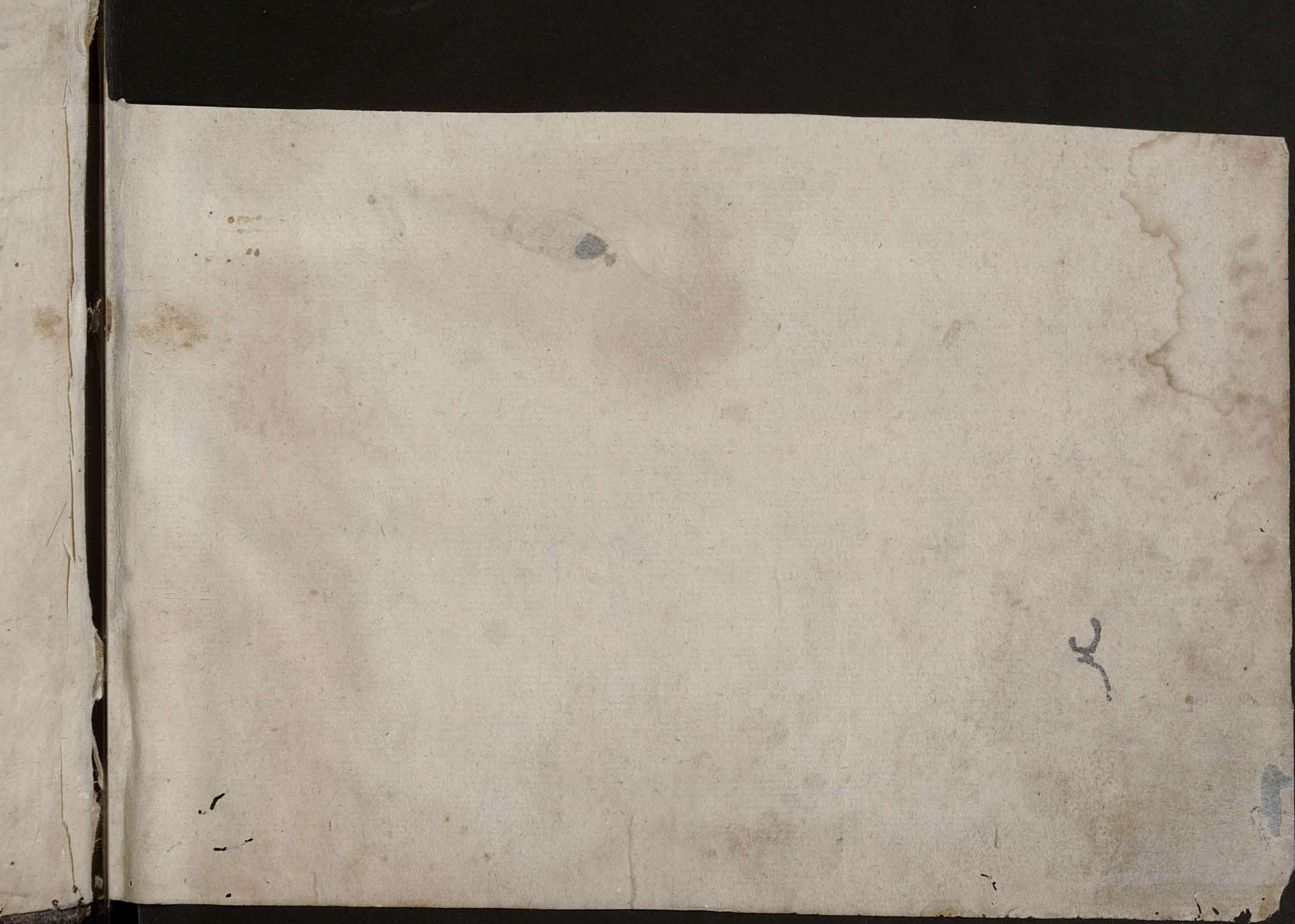

P. F. PATRITII SPORER,

Ord. FF. Min. Recollect. Prov. Argent. SS. Theol.
Lectoris Jubilati

THEOLOGIA
MORALIS,
SUPER
DECALOGUM,
ET
SACRAMENTA.
TOMI III.

THEOLOGIÆ MORALIS SUPER DECALOGUM

Tomus Primus

AD

PRÆCEPTA PRIMÆ TABULÆ;

CONTINENS

III. PARTES, SEU TRACTATUS,

I. De Conſcientia, Actu humano, & Peccato in genere.

II. De Fide, Spe, Charitate, Religione, & Peccatis oppoſitis.

III. De Juramentis, Votis, Obſervatione Feſtorum, & Jejuniorum, ac Obligatione Pietatis & Obſervantiæ erga Majores: Charitate & Miſericordia erga Proximum.

AUTHORE

P. F. PATRITIO SPORER,

Paſſavienſi, Ord. FF. Min. Recollect. Prov. Argent. SS. Theol. Lectore Jubilato.

Poſt Propoſitiones damnatas ab Alexandro VII. Innocentio XI. & Alexandro VIII.

Ubique inſertas, & infrà in fine Libri ſimul ordine adjectas.

M. D. CC. XI.

Editio Tertia.

Cum Permiſſu Superiorum, & Privilegio S. Cæſareæ Majeſtatis.

SALISBURGI,

Sumptibus & Typis JOANNIS JOSEPHI MAYR, Aulico-Academici Typographi, & Bibliopolæ.

[illegible] A. 1723 Vienn[illegible]

DEO
TER OPTIMO
MAXIMO,

Inhabitanti lucem inaccessibilem,
Incomprehensibili, & Invisibili,
Tri-fulgido, Tri-radioso, Tri-uni
SOLI ÆTERNO,
SANCTISSIMÆ ET INDIVIDUÆ
TRINITATI,
TRIUMVIRALI
MONARCHÆ.

Tribus digitis appendenti
molem universæ terræ,
DOMINO MEO, & DEO MEO,
VERBO DOMINI, & SPIRITUI ORIS EJUS.
TRISAGIÆ MAJESTATI,
Cui
Ter Sanctum illud,
Ter-triplicatus Angelorum Chorus
Incessabili voce proclamant:
S. S. S. Dominus Deus Sabaoth.
TRI-RIVIALI
NOSTRÆ SALUTIS FONTI,
PATRI
Mandatorum Authori,
FILIO
Fidei, Spei, & Charitatis Magistro,
SPIRITUI S.
Gratiæ & vitæ Largitori, &c.
HANC
THEOLOGIAM MORALEM
SUPER DECALOGUM
Humillimè, demississimè, & devotissimè consecrat
EJUSDEM
DIVINÆ MAJESTATIS

Minima creatura, pulvis & nihilum
JOAN. JOS. MAYR.

Mandatum A. R. P. Vicarii Provincialis.

F. Franciscus Selder, Ord. FF. Min. Recoll. Prov. Argent. Vicarius Provincialis, &c. V. P. Demetro Widman, SS. Theol. Lectori Ordinario, Salutem in Domino.

Cùm post evulgationem Tyrociniorum Sacramentalium à M. V. P. Patritio Sporer, Provinciæ nostræ SS. Theol. Lectore Jubilato compositorum, ubique passim, nedum à nostris, sed etiam extraneis, tam Religiosis, quàm Parochis, avidè affectentur, & optentur cæteræ quoque materiæ ab eodem præfato super Decalogum conscriptæ; hinc ut omnium desiderio satisfiat, Tibi ad majus meritum salutaris Obedientiæ hisce injungo, quatenus easdem sedulò colligas, & meliori modo, quo visum fuerit, disponas, ac dispositas, à te & aliis SS.Theol. Lectoribus ad id deputatis lectas ac censas, prælo opportunè committas. Dabam in Conventu nostro Augustano die 3. Novemb. 1684.

(L.S.) F. FRANCISCUS qui suprà.

PRIVILEGIUM CÆSAREUM.

Cùm S. Cæsareæ Majestatis Privilegiô cautum sit omnibus & singulis Typographis & Bibliopolis, ne Libros à nostri Ordinis Patribus editos, vel imposterum edendos imprimant, recudant, aut alibi recusos intra S.R. Imperii, Regnorúmque, ac Ditionum hæreditariarum Domûs Austriacæ fines adducant, vendant, vel distrahant absque assensu & facultate dictorum Patrum sub gravissima mulcta, &c. Hinc Ego FRANCISCUS SELDER, Ord. FF. Min. Prov. Argent. Vicarius Provincialis, Joan. Baptistæ Mayr, Typographo Aulico & Academico Salisburgensi in impressione Theologiæ Moralis super decem Præcepta à M. V. P. Patritio Sporer, ejusdem Provinciæ Lectore Jubilato, ac Diffinitore compositæ, per præsentes facultatem concedo utendi dicto Privilegio. In quarum fidem has mea manu subscriptas, Officiique sigillo munitas dedi in Conventu nostro Egrano die 13. Julii 1685.

(L.S.) F. FRANCISCUS qui suprà.

Renovatio Facultatum, & Privilegii Cæsarei, pro omnibus Editionibus in quacunque formâ.

Cùm Joannes Josephus Mayr, Typographus, & Bibliopola Aulico-Academicus Salisburgensis, pro plurimorum exspectatione, cogitet opera Patritiana, seu Theologiam Moralem, tàm Sacramentalem, quàm Decalogalem, Mult. Ven. P. Patritii Sporer, Provinciæ nostræ, olim SS. Theologiæ Lectoris Jubilati, reimprimere, & desuper meam expetierit Licentiam, hisce eandem renovo, & libenter impertior Facultatem, eadem opera, in placitâ formâ reimprimendi ad multorum solatium, & animarum Curatoribus in subsidium. Dabam in Conventu nostro Egrano, die 2. Decembris 1710. sub Ordinario sigillo Minori.

Ita confirmo,

(L.S.) F. MARCELLINUS WEDEL, Provinciæ Argentinæ, seu Superioris Germaniæ Fratrum Minorum Recollectorum Minister Provincialis.

Facultas admodùm Reverendi P. Vicarii Provincialis.

EGO FRANCISCUS SELDER, Ord. FF. Min. Recoll. p. t. Provinciæ Argentinæ VICARIUS PROVINCIALIS, hisce Facultatem, quantùm in me eſt, concedo, ut *Tractatus primus Theologiæ Moralis* ſuper *Decalogum*, à M. V. P. PATRITIO SPORER, Provinciæ noſtræ SS. Theologiæ Lectore Jubilato, conſcriptus, ac à Theologis ad id deputatis lectus ac cenſus prælo dari poſſit. In cujus fidem has Officii mei ſigillô munitas dedi in Conventu noſtro Egrano, die 13. Julii 1685.

(L. S.) F. FRANCISCUS
qui ſuprà.

Approbationes Theologorum Ordinis.

I.

EX Superiorum juſſu revidi ſedulò, & accuratè, ac attentè perlegi hunc primum TOMUM THEOLOGIÆ MORALIS DECALOGALIS AD PRÆCEPTA PRIMÆ TABULÆ, à M. V. P. PATRITIO SPORER, Ordinis Fratrum Minorum Recollectorum Almæ Provinciæ noſtræ Argent. tertiò Diffinitore, ac SS. Theologiæ Lectore Jubilato, induſtriè, laborioſè, ſolidè, & clarè conſcriptum, ac animarum Curatoribus in praxi validè faciliter & tutò applicandum; cùm in minimo nihil bonis moribus, aut ſacræ Fidei adverſum contineat, & aliàs jam hactenus, licèt ſub alia forma, à pluribus & diverſis Doctoribus ſit examinatus, approbatus, & dilaudatus, meritò iteratò ſub hac nova forma variè emendatus in lucem publicam prodire meretur. Ita cenſeo in Conventu noſtro Paſſavienſi 1. Aprilis 1685.

F. LUCHESIUS MANGELT,
ejuſdem Provinciæ in Conventu præfato, SS. Theol. Lector Ordinarius.

II.

DE Mandato Superiorum vidi & revidi primum hunc TOMUM SUPER DECALOGUM AD RRÆCEPTA PRIMÆ TABULÆ, à M. V. P. PATRITIO SPORER, Ordinis Minorum Recollect. Almæ & antiquiſſimæ Provinciæ Argentinenſis Profeſſo, SS. Theol. Lectore Jubilato, ex diverſis & probatiſſimis Doctoribus diffuſè ſatis ejuſmodi materias pertractantibus, methodô pro praxi facillimâ, laborioſè, ſolidè, & clarè collectum, nec quidquam bonis moribus, aut ſanæ Catholicæ Doctrinæ contrarium continentem, à mendis

plurimis

plurimis emendatum, magísque perfectionatum, & propterea denuò maximè commendandum omnibus animarum curam habentibus, aut habituris, ceu rem summè usualem, & in praxi familiarem: ergo in horum speciale emolumentum condignè fiat juris publici. Ita sentio ex Conventu nostro Salisburgensi 11. Julii 1685.

F. RODERICUS SCHNABL,
ejusdem Ord. & Prov. in præfato Salisburg. Convent. SS. Theol. Lector Ordinarius.

III.

DE voluntate Superiorum hunc primũ TOMUM THEOLOGIÆ MORALIS DECALOGALIS AD PRÆCEPTA PRIMÆ TABULÆ, à M. V. P. F. PATRITIO SPORER, Ord. FF. Min. Recollect. Provinciæ nostræ Argent. SS. Theologiæ Lectore Jubilato, magno labore, & industria ex probatissimis tam antiquis, quàm novis hujus ætatis Authoribus collectum, ab mira styli suavitate, claritate, & soliditate compositum, jam ante quidem sub alia forma minori manuali impressum, modò verò, ad desiderium plurimorum pro hac secunda editione & impressione majori, iterum pluries attentè, & accuratè relegi, ac ab omnibus erroribus & mendis, quantum possibile fuit, correxi. Et cùm bonis moribus, ac Orthodoxæ fidei, ne in minimo quidem adversetur, sed potiùs omnibus animarum curam habituris, in *primo* Tractatu de *Conscientia*, *Actu humano*, & *Peccato* in genere, per principia generalia, viam ad Mandata DEI facilè & inoffenso pede currendam planet planè planam, sanam, & securam; in *secundò* verò Lectorem per *Fidei* obscuritates mira claritate deducat, *Spe* perfectè erigat, & *Charitate* ad amorem, & cultum DEI in primo Præcepto principaliter intentum affectuosè inflammet, vitiáque in oppositum solidè removeat; at tandem in *tertio* ad II. III. & IV. Decalogi Præceptum, in *Juramentis* Nomen Domini nullibi in *vanum*, sed ubique in sanum præclarè assumat; *Vota* ad votum explicet; Diem Sabbathi pulchrè sanctificet; & Jejunia, succinctè quidem, non tamen jejunè, sed optimè observet; Majores, ac Patrem & Matrem honorare egregiè doceat, planè dignus est, ut in communem omnium utilitatem sit *longævus super terram*, ac omnibus Curandis, & Curatis, Confessariis, & animarum Pastoribus, aliísque Ecclesiasticis Personis denuò plurimùm commendetur. Ita iterum censeo in Conventu nostro Salisburgensi 9. Januarii 1692.

F. DEMETRIUS WIDMANN,
ejusdem Ord. & Provinciæ in præfato Conventu SS. Theol. Lector Ordinarius.

FACUL-

FACULTAS
Reverendiſſimi & Metropolitici Conſiſtorii Salisburgenſis.

X Mandato Reverendiſſimi Conſiſtorii Metropolitici Salisburgenſis attentè legi & perlegi hunc primum TOMUM THEOLOGIÆ MORALIS DECALOGALIS AD PRÆCEPTA PRIMÆ TABULÆ, à M. V. P. PATRITIO SPORER, Paſſavienſi, Ordinis FF. Min. Recollect. Provinciæ Argentinenſis SS. Theologiæ Lectore Jubilato ſolidè conſcriptum, qui cum bonis moribus, & veræ Fidei in nullo contrarietur, ſed potiùs omnibus viam mandatorum DEI rectâ ſcientiâ, & conſcientiâ currere volentibus calcar addat, omninò dignus eſt, ut publico uſui & utilitati prælo committatur.

Ita cenſeo

JOANNES JULIUS DE MOLL, Provincialis Auſtriacus, Celſiſſimi & Reverendiſſimi Principis, & Archi-Episc. Salisburg. Sedis Apoſtol. Legati Conſiliarius Conſiſt. & Colleg. B. V. M. ad Nives Canonicus.

Series

Series Capitum & Sectionum seu Materiarum.

PARS I.

CAPUT I.

CAPUT II.

CAPUT III.

CAPUT IV.

CAPUT V.

SECTIO

APPEN-

APPENDIX.

THEO-

THEOLOGIÆ MORALIS DECALOGALIS

TRACTATUS, SEU PARS I.

De Conſcientia, Actu humano, & Peccato in Genere.

CAPUT I.

DE CONSCIENTIA.

SECTIO I.

Conſcientia Quid, & Quotuplex?

SUMMARIUM.

1. *Quid Intellectus, Ratio, & Lex naturalis.*
2. *Quid Synteresis.*
3. *Quid Scientia moralis.*
4. *Quid Prudentia, & Conſcientia.*
5. *Eſt Dictamen intellectûs*
6. *Practicum, ſcilicet judicans aliquid agendum vel fugiendum, &c.*
7. *Ex Principiis communibus in particulari, ſeu hic & nunc,*
8. *Eſſe, fuiſſe, vel fore, ſcilicet agendum vel fugiendum.*
9. *Diviſio conſcientiæ eſt quinaria; in rectam, erroneam, probabilem, dubiam, ſcrupuloſam.*

INTRODUCTIO.

I. Intellectus, Ratio, Lex naturalis.

1 INTELLECTUS eſt Potentia ſpiritualis animæ cognoſcitiva entis, ſeu cujuſcunque rei, idque quomodo libet; ſpeculativè, practicè, immediatè & ex terminis: mediatè & per diſcurſum: naturaliter, vel ſupernaturaliter per revelationem. LUMEN NATURALE, ſeu RATIO NATURALIS eſt ejuſdem intellectûs virtus iñata, quâ naturalibus propriis viribus, ſecluſâ revelatione extrinſecâ, potens eſt diſcernere verum à falſo, bonum à malo; adeóque adhuc latè, quippe comprehendens omnia naturaliter cognoſcibilia, ſpeculativa, practica, principia per ſe nota, concluſiones inde deductas. LEX NATURALIS denique *habitualiter* ſumpta, & ipſum Lumen naturale intellectûs ſeu ratio naturalis partialiter, quatenùs nimirùm ſe extendit ad omnia & ſola agibilia, ſeu practica naturaliter cognoſcibilia, tum principia, tũ concluſiones inde deductas, quorum cognitione diſcernit bonum à malo: hominémq; dirigit ad bonum proſequendum, & malum fugiendũ in ordine ad ſuum ultimum finẽ. *Actualiter* verò lex naturalis eſt ipſum dictamen rectæ rationis practicum: & *ſtrictè ſumpta*, continet ipſa prima principia practica nota ex terminis, & concluſiones indè neceſſariò, evidenter, & iṁediatè deductas, quaſi quodam imperceptibili ſyllogiſmo: v.g. ex illo principio: *malum fugiendum*: ſtatim immediatè, quaſi imperceptibili diſcurſu intelligis, blaſphemandum, vel mœchandũ non eſſe: Qualia ſunt pleraque præcepta Decalogi. *Largè* autem ſumpta Lex naturalis continet illa omnia, quæ ex illis primis principiis non ita immediatè & evidenter, ſed ſolùm multùm conſonè, & conformiter deducuntur. Vide *Scotum in 3.d.37.q.unicâ. num.6.* Lex ergo naturalis complectitur Synteresin, Conſcientiam, & Scientiam moralem ex parte.

II. Synteresis

E*St habitus cognoſcitivus ſeu notitia primorũ principiorum practicorum*: ſcilicet generatim dictans bonum agendum, & malum fugiendum, ſeu, ut alii loquuntur: *inclinans ad bonum & obmurmurans malo.* Communis doctrina *D. Thom. 1.2.q.79.n.12. Scot. in 1.d.39.§. ad quæſtionem.* Explico. Quemadmodũ in intellectu noſtro 2 reſpectu cognoſcibilium, eſt quidam habitus cognoſcitivus primorum principiorum ſpeculativorum, inclinans ad veritatem cognoſcendam, atque à falſitate diſcernendam, dictus eodem nomine *Intellectus*, cui cognita ſunt ejuſmodi principia per ſe nota: *Quodlibet eſt, vel non eſt. Idem non poteſt ſimul eſſe, & non eſſe. Omne totum eſt majus ſuâ parte. Quæcunque ſunt eadem uni tertio, ſunt eadem inter ſe, &c.* Ita in eodem intellectu reſpectu agibilium ſeu actuum humanorum eſt quidam habitus cognoſcitivus primorũ principiorum moralium ſeu practicorum, generatim inclinans ad bonum agendum & malum fugiendum; cui cognita ſunt ejuſmodi principia practica per ſe nota: *Bonum honeſtum amplectendum; malum peccati fugiendũ eſt. Deus colendus; quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris. Convenienter naturæ vivendum. Non plùs iraſcendum, comedendum, &c. quàm oportet.* Quæ & ſimilia principia practica ſunt univerſales, & per ſe notæ actionum humanarũ regulæ, & quaſi *Semina virtutum incomutabilia*, inquit S. Auguſt. *l.2. de libero arbitrio c.10.* Ille autẽ habitus ad ejuſmodi principia inclinans dicitur Græcâ voce *Synteresis*, Latinè *Converſatio*: quod ſcilicet ſuo dictamine natu-

naturam rationalē in bono conservet, alioquin naturali infirmitate facillimè declinaturam in malū.

III. Scientia moralis

3 *EST habitus cognoscitivus seu notitia conclusionum universalium ex primis illis principiis deductarum*: E. g. Principium generale practicum dictat: *Convenienter naturæ vivendum est.* Subsumit Ratio naturalis: *convenienter naturæ vivere, est vivere temperatè*; non plùs minúsve sumendo, quàm ad naturæ sustentationem satis & necesse sit: & concludit: Ergo *temperatè vivendum est.* Item dictat Synteresis: *Malum fugiendum est.* Subsumit Ratio: *furtum est malum*: & concludit: Ergo *furandum non est* &c. Ecce, notitia ejusmodi conclusionum, & habitus ad eas inclinans dicitur *scientia moralis*; éstque duplex, naturalis & supernaturalis; Quòdsi enim Ratio subsumat, & concludat ex motivo naturali: v.g. *temperatè vivendum est*, quia alioquin natura destruetur: *furtum malum est*, quia lædit jus alterius, & id nobis fieri nolumus; erit scientia moralis naturalis & Philosophica, dicta *Ethica.* Et definiri potest: *Habitus cognoscitivus conclusionum universalium practicarum ex principiis naturalibus*, seu lumine naturæ notis. Quòdsi verò ratio subsumat & concludat ex motivo supernaturali seu revelato, v.g. temperatè vivendum, non furandum esse, quia Deus ita præcipit vel prohibet, erit scientia moralis supernaturalis & Theologica, dicta communiter *Theologia moralis*, & definiri solita: *Habitus cognoscitivus conclusionum universalium practicarum ex principiis supernaturalibus seu revelatis.*

IV. Prudentia & Conscientia.

4 PRudentia Aristoteli est *recta Ratio agibilium* seu *habitus cum recta ratione activus*; quo nimirùm intellectus principia, & conclusiones universales practicas applicat ad actionem in particulari, atque juxta principia & conclusiones, actiones in particulari dirigit ad suum debitum finem. Etenim neque ipsa principia prima practica, neque conclusiones universales practicæ de se sunt sufficientes ad dirigendas actiones in particulari, propter earundem diversissimas circumstantias, & ideo applicari debent in particulari per habitum Prudentiæ. Pergamus in exemplis datis. Ex illo principio: *Convenienter naturæ vivendū est*: scientia moralis universaliter concludit: *temperatè vivendum est.* Quia autem actiones in particulari temperatè vivendi habent diversissimas circumstantias: quod enim uni satis, alteri non satis, vel nimium est: ideo Prudentia consideratis omnibus applicat in particulari, v. g. mihi in his circumstantiis ætatis, complexionis, valetudinis, occupationis, ad conservandam naturam tantum cibi ac potûs necesse est, & sufficit: Ergo *Tantum possum & debeo sumere.* Ergo *tanto jam sumpto, cessandum, &c.* Similiter ex primo principio, *malum fugiendum est*, scientia moralis universaliter concludit: *furandum non est.* Quia autem actiones particulares auferendi diversas quóque habent circumstantias, in quibus modò potest esse furtum, modò non esse, ideo pensatis singulis Prudentia applicat, v.g. Hæc omninò res est alterius Domini, & quidem rationabiliter inviti, quod ei auferatur vel detineatur: Ergo *hanc rem debeo non auferre, vel jam ablatam restituere, &c.* Notitia hujusmodi conclusionum singularium est actus Prudentiæ, atque est ipsissima *Conscientia*, saltem recta, & vera practicè, ut mox videbis.

ASSERTIO I.

COnscientia est dictamen intellectûs practicum ex principiis communibus judicans aliquid in particulari, seu hic & nunc *agendum, ut bonum honestum, vel fugiendum, ut malum inhonestum, esse, fuisse, vel fore.* Ex communi doctrina, uti docebit sequens Explicatio.

§. I.

5 *DIctamen intellectûs.* Conscientiam, sicut & Synteresin, ad intellectum pertinere, contra Henricum, Durandum, & alios quosdam, utramque ad voluntatem deducentes, est communis & receptissima doctrina *D.Thomæ* 1. 2. *q.* 79. *a.* 13. *Scoti* 2. *d.*39. *q.* 2. Probatur I. Ex scriptura Eccles. 7. *Scit enim conscientia tua, quia & tu crebrò maledixisti aliis.* Genes. 43. aiunt fratres Joseph: *Non est in conscientia nostra, quis posuerit pecuniam in marsupiis nostris.* 2. Corinth. 1. *Hæc est gloria nostra testimonium conscientiæ nostræ.* Rom. 2. *Testimonium reddente illis conscientiâ ipsorum*: Atqui *scire & testari*, sine dubio ad intellectum pertinent: ergo. II. Ex SS. Patribus. D. Basilius *Comment. in Proverb. initio*: Conscientiam vocat *naturale Judicatorium.* S. Justinus *serm. de S. Mario.* Conscientiam dicit, nihil aliud esse, quàm *rationis Judicium.* D. Damascenus *l.* 2. *de fide cap.* 12. Conscientiam vocat *Legem intellectûs nostri.* D. Chrysost. *hom.* 17. *in Genes.* appellat *incorruptū Judicem, &c.* Atqui ea omnia ad intellectum spectant, non voluntatem: ergo. III. Ex Ethymologia: Conscientia enim dicitur, quasi *cum alio Scientia*, sive Scientia conjuncta cum operatione, ut infrà annotabimus: Scientia autem ad intellectum spectat: ergo. IV. Ex ejus divisionibus in *veram, erroneam, dubiam.* Item ex actibus eidem attributis, nimirùm *judicare, accusare, testari*, ac cæteris infrà *n.* 8. ennumerandis. Quæ omnia probant conscientiam & ad intellectum pertinere, & consistere in actu judicativo, ac perinde rectè dici *Dictamen intellectûs.* Sequitur.

§. II.

6 DIctamen intellectûs *practicum*, nimirùm, *judicans aliquid agendum, ut bonum honestum, vel fugiendum, ut malum inhonestum.* Hic bene adverte Lector. Dictamina intellectûs seu judicia practica, quæ nimirùm versantur circa veritatem rei operabilis vel ipsam operationem, alia dicuntur impropriè seu speculativè practica; quæ scilicet versantur circa operabile vel operationem in communi, abstractè à singularibus v. g. *Cuilibet jus suum reddendum, furtum esse malum, &c.* Et hæc si vera sint, ad synteresin vel scientiam moralem spectant. Alia dictamina dicuntur propriè seu practicè practica, quæ scilicet versantur circa ipsam operationem in particulari, seu *hic & nunc*

nunc exercendam in suis circumstantiis v.g. *Mihi hodie jejunandum: hanc rem restituendam esse, &c.* Duplex autem formatur ordinariè, saltem in intellectu dictamē practicè practicum circa operationem in particulari. Unum secundùm rationem superiorem, scilicet secundùm rationem honestatis v. g. *hanc rem non auferendam esse, quia malum inhonestum est, contra rectam rationem, contra legem Dei &c.* Et hoc dictamen licèt offensivè semper sit practicè practicum, non tamen semper efficaciter, ut nimis notum. Alterum dictamen formatur secundùm rationem inferiorem, scil. secundùm rationem alicujus boni utilis vel delectabilis v. g. *hic & nunc hanc rem auferendā esse, quia mihi valde utilis vel jucunda est.* Et hoc dictamen practicè practicum, heu nimis sæpè efficax est! In illo ergo priori dictamine honestatis consistit essentialiter conscientia, quippè quæ essentialiter debet esse regula directiva actionum humanarum honestarum, ad finem scilicèt rectum seu honestum. Posterius dictamen utilitatis seu voluptatis, non conscientia, sed anticonscientia & actionum humanarum corruptela dici meretur.

Jam vides ergo nullum esse hoc argumentum adversariorum. Si conscientia consisteret in judicio practico intellectûs, nunquam contingeret operari contra conscientiam, cùm omnis operatio moralis semper supponat aliquod judicium practicum dictans ita operandum esse. Quidquid sit de hoc; *Sequela falsa est.* non enim quodvis judicium practicum, sed illud dictamen honestatis tantùm dicimus conscientiam, contra quod dictamen honestatis, nos sæpe operari nimis notum est, nimirùm sequendo oppositum dictamen rationis inferioris. Magis vitiosa hæc sequela esset: Si conscientia consisteret in judicio intellectûs practico, sequeretur, quòd plùs sciens in moralibus, esset magis conscientiosus. Falsa sequela: *Conscientiosus* enim dicitur, non qui plùs scit in moralibus, sed qui habituatus est scientias morales ad operationem in particulari rectè applicare, & conscientiæ suæ conformiter operari, quod sæpè non faciunt plùs scientes in moralibus.

§. III.

7 EX *principiis communibus judicans aliquid in particulari seu hic & nunc agendum.* Conscientiæ ergo dictamen discursivum est, nitens non quidem semper formali, sed sæpè virtuali & implicito tantum discursu seu syllogismo, cujus *majorem* ponit Synteresis: *minorem* submisit Ratio: *conclusionem* universalem infert Scientia moralis, particularem verò, seu *de hic & nunc* Prudentia & Conscientia. Exemplo monstratum habes suprà *n.* 3. & 4. de temperantia & furto. Discendi causâ applica etiam in adulterio. Synteresis ponat majorem: *Malum fugiendum est.* Subsumit Ratio: *Adulterium est malum,* ex motivo seu naturali, seu supernaturali, *ut supra n.* 3. Jam concludit universaliter Scientia moralis: *adulterium fugiendum est*: particulariter verò conscientia Prudentiæ actus: *ergo mihi hic cum hac non licet rem habere, non licuit &c.* Et hinc conscientia secundum Ætymon dicitur ab aliquibus quasi *concludens scientia*: quòd ex principiis communibus concludat in particulari, quid agendum vel non agendum. à D. Thomâ autem, & Scoto dicitur quasi *cum alio scientia*: quia scientiam practicam universalem applicat, vel conjungit cum actione in particulari. Item dicitur quasi *cum se ipso scientia*: quòd quis per eam sibi ipsi conscius sit rectè vel malè factorum. Eleganter S. Thomas *in* 2. *d.* 5. *q.* 2. *a.* 4. *in corp.* inquit: *Et inde dicitur conscientia, quasi cum alio Scientia: quia Scientia universalis ad actum particularem applicatur: vel etiam, quia per eam aliquis sibi conscius est eorum, quæ fecit, vel facere intendit.* Hæc S. Doctor. Et hinc ulteriùs.

§. IV.

JUdicans *aliquid agendum vel fugiendum esse, fuisse, vel fore.* Conscientia enim dictans in 8
particulari bonum agere, & malum fugere respicit illud bonum & malum non tantùm ut præsens seu hic & nunc *esse*, sed etiam ut præteritum vel futurum, seu tunc & ibi *fuisse*, *vel fore* quidpiam bonum vel malum, licitum vel illicitum. Atque hoc diverso respectu diversos illos exercet actus, quos ei attribuunt passim S. Litteræ, Patres & Doctores I. Conscientia, prout respicit bonum agendum in præsenti, hos exercet actus: *inclinat, approbat, confortat.* Similiter quatenùs respicit malum in præsenti: *reprehendit, recalcitrat, obmurmurat.* II. Conscientia prout respicit bonum in futuro, *consulit, excitat, urget.* Similiter autem quatenùs respicit malum in futuro *retrahit, terret, ligat.* Unde conscientia dicitur *Lex scripta in cordibus, Magister, Pædagogus, Corrector, incorruptus Judex.* Origenes in c. 2. ad Rom. *Conscientia spiritûs Corrector est, & Pædagogus animæ, ut de melioribus eam admoneat & de culpis castiget, atque arguat.* D. Chrysost. hom. 54. in Genes. *Nullus prætendat, quòd virtutem negligat, vel quòd non habeat aliquem viæ Ducem & Demonstratorem. Sufficientem enim habemus magistrum Conscientiam; & fieri non potest, ut quis illo adjumento privetur.* III. Conscientia quatenus respicit bonum in præterito: *complacet, testatur, lætatur.* 2. Cor. 1. *Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ.* Prout verò respicit malum in præterito factum; *remordet, accusat, convincit, condemnat.* Qui actus communiter dicitur *Vermis* conscientiæ etiam in damnatis duraturus. Isaiæ 66. *vermis eorum non morietur.* Sap. 4. *Venient in cogitatione peccatorum suorum timidi, & traducent illos ex adverso iniquitates eorum.*

Et jam ergo elucere tibi debet definitio conscientiæ, & differentia ab aliis principiis moralibus & practicis. I. Differt maximè *à lumine, ratione, lege naturali*: Hæc enim sunt inseparabilia ab intellectu, & uniformia in omni homine: Conscientia verò est separabilis, mutabilis, diversa, non tantùm in diversis hominibus, sed etiam in eodem homine pro diverso tempore. II. Differt *à Synteresi*: Quia hæc in genere dictat bonum prosequendum, malum fugiendum, neque ullam ad-

mittit ignorantiam, errorem, dubium, oblivionem: Conscientia verò in particulari dictans hoc licere, vel non licere, maximè admittit ignorantiam, errorem dubium, &c. ut Sect. 2. constabit. III. Differt à *scientia morali*; quòd hæc universales, conscientia autem particulares conclusiones practicas inferat, ut ostensum est. IV. Differt aliqualiter à *Prudentia*: Quia hæc tanquam virtus moralis absolutè accipitur pro habitu, & semper est de veris, & bonis practicis; conscientia autem præterquàm, quòd possit etiam esse de falsis practicis, ac moraliter mala seu culpabilis, ut videbitur; absolutè semper accipitur pro actu, & non pro habitu acquisito. Conscientia enim debet esse immediata regula actûs humani, sola autem conscientia actualis, minimè verò habitualis, est immediata regula actûs humani, ut patet. Denique quamvis prædicta maximè differant à conscientia, omnia tamen ad conscientiam formandam necessariò concurrere, vel ex dictis manifestum est. Unde nec mirum videri debet Sanctos Patres & Doctores tam variè appellare conscientiam. Certè D. Hieronymus in caput. 1. Ezechielis, conscientiam etiam vocat *synteresin*, *legem naturalem*, *scintillam rationis, quæ in Cain quoque peccatore non extinguitur*, *&c.* Accipiunt enim conscientiam non præcisè & formaliter, quatenùs est immediata actionis humanæ Regula, sed latiùs, vel causaliter pro præcipuis concurrentibus ad formandam conscientiam in homine.

Conscientiæ Divisiones.

9 NOtissima & congrua est Divisio quinaria conscientiæ in *Rectam, Erroneam, Probabilem, Dubiam, Scrupulosam.* Ratio divisionis est: Quia quinque potissimùm modis contingit intellectum ex principiis communibus judicare vel se habere circa actionem in particulari. Aut enim concludit ex principiis veris & certis, & erit conscientia *recta*: aut ex principiis falsis, creditis tamen pro veris & certis; & erit conscientia *erronea*: aut ex probabilibus seu vero similibus tantùm; & erit conscientia *probabilis*: aut intellectus nihil concludens, suspensus manet circa honestatem actionis; & erit conscientia *dubia*: aut denique intellectus inani motivo titubans malum solùm suscipiatur & timet; eritque conscientia *scrupulosa*.

Altera necessaria est Divisio Conscientiæ in *obligantem, & consulentem, & permittentem.* Conscientia obligans, seu præcipiens, vel prohibens est, quæ dictat aliquid necessariò esse agendum vel omittendum sub culpâ vel pœnâ: v. g. *Hodie jejunandum, non furandum esse.* Conscientia consulens, seu suadens, & dissuadens est, quæ dictat quid agendum vel omittendum solùm ad meliùs esse, seu ut magis conveniens ad honestatem vel salutem: ut *Cœlibatum servandum &c.* Conscientia permittens dicitur, quæ solùm dictat aliquid hic & nunc esse licitum: v. g. mihi hodie ob iter, vel labores licere solvere jejunium, &c. Conscientia denique etiam dividi solet in bonam & malam & dupliciter intelligi potest. I. *Habitualiter*, in ordine ad actus præteritos vel futuros. Sic enim bonæ conscientiæ dicitur, qui sibi conscius est rectè factorum, ac habituatus ad rectè facienda: à contrario dicitur quis conscientiæ malæ. II. *Actualiter*, conscientia bona dicitur, quæ quoad fieri potest, secundùm rectam rationem & legem Dei formata hominem ad bonum dirigit & à malo revocat. Conscientia mala verò dicitur, quæ vel culpabili ignorantiâ vel malitiâ, malum sub ratione boni prosequendum inculcat: quò spectat etiam conscientia communiter dicta *perversa*, *cauteriata*, *&c.* qualis solet esse Hæreticorum, malorum Juristarum, &c.

SECTIO II.

De Conscientia Recta, & Erronea.

SUMMARIUM.

10. *Conscientiæ Rectæ, & Erroneæ definitio.*
11 *Quid dictamen verum speculativè, quid verum practicè?*
12. *Ratio ad Synteresin sæpè diversimodè subsumit, & applicat.*
13. *Ex qua nasci solet conscientia, recta, vel erronea.*
14. *Conscientiæ rectæ triplex gradus.*
15. *Non tantùm recta, sed & erronea invincibilis obligat.*
16. *Pro tempore, quo agendum dictat.*
17. *Sub peccato, pro ratione dictaminis, mortali, vel veniali*
18. *Ac etiam erronea invincibilis actum bonum efficit.*
19. *Contra quod solvuntur objectiones.*
20. *Qualiter de malo erroneè invincibiliter facto delectari liceat.*
21. *Conscientia erronea vincibilis ad sui sequelam non obligat positivè.*
22. *Bene autem negativè ad non faciendum contrarium, quamdiu durat.*
23. *Et actum se sequentem formaliter malum reddit.*
24. *Perplexitatem tamen vel necessitatem peccandi non causat.*
25. *Subditus præceptum rectum Superioris, erroneè illicitum putans, id observare debet.*
26. *Confessarius Pœnitentem circa essentiale aliquid erroneum sub mortali monere tenetur.*
27. *Tam in materia contra se;*
28. *Quàm in materia pro se, per se loquendo.*
29. *Præsertim quoad actus merè futuros, re adhuc integrâ.*
30. *Secùs re non ampliùs integrâ: casus difficilis.*

ASSERTIO II.

COnscientia Recta *est, quæ ex principiis veris & certis cognitis & rectè applicatis judicat in particulari aliquid agendum, vel fugiendum*: 10
Erronea *verò, quæ ex principiis falsis, vel falsò applicatis, creditis tamen pro veris judicat aliquid agendum, ut bonum, vel fugiendum ut malum, cùm reverà non sit. Hæcque duplex*: *Una* invincibilis & inculpabilis, *cujus error morali studio vinci seu deponi non potuit; ideòque adhuc practicè vera est*: *Altera* vincibilis & culpabilis, *cujus error morali adhibitâ diligentiâ deponi posset, ideòque etiam practicè falsa est & erronea.* Communis doctrina. *Explico.*

§. I.

11 JUdicia seu dictamina intellectûs possunt esse vera vel falsa dupliciter: *speculativè & practicè*. Judicium verum speculativè dicitur, quod est conforme, falsum verò, quod est difforme suo objecto, quod nimirùm ita enunciat vel dictat agendum, sicut reverà res se habet, aut aliter, quam res se habeat juxta tritum illud: *Ex eo, quod res est, vel*

vel non est, dicitur propositio vera vel falsa. Judicium verum practicè est, quod est conforme rectæ rationi practicæ, formatum scil. ex motivo rationabili ac prudenti, juxta conditionem personæ operantis. Judicium verò falsum practicè est, quod est difforme rectæ rationi practicæ, formatum scilicet sine sufficienti ac rationabili motivo, secundùm conditionem operantis. Atque in judiciis practicis dirigentibus operationes humanas omninò sufficit veritas practica. Neque enim divina bonitas vel ratio patitur hominē obligari ad veritatem speculativam circa actiones singulares, ob earum innumeras circumstantias; tam difficulter assequendam. Ideóque quoties intellectus adhibitâ debitâ diligentiâ ex aliquo rationabili motivo prudenter judicat quidpiam hic & nunc in his circumstantiis, esse bonum, vel licitum, etsi reverà non ita sit, illud judicium seu dictamen practicè erit verum: econtrà, cùm sine debitâ diligentia, & rationabili motivo imprudenter judicat, judicium practicè erit falsum, esto etiam res ipsa ita se haberet. Et hinc discernenda conscientia erronea vincibilis & invincibilis, ut mox intelliges amplius.

§. II.

12 IN conscientia discursivè formanda, modo explicato *num. 4. & 7. Synteresis* quidem *majorem* semper ponit veram, utpote principium practicum universale, quod non potest esse falsum. At verò, quia ratio humana fallibilis principium illud aliquando quidem verè applicat; verum subsumendo & concludendo; aliquando verò malè applicat, falsum subsumendo & concludendo, hinc nascitur conscientia recta, & erronea. Exemplo id intelliges. Synteresis rectissimè dictat: *Quidquid Deus præcipit, hoc faciendum est.* Jam I. subsumit rectè Ratio: *At Deus præcipit parentes honorare, non furari: modò ergo hos meos parentes honorare, hanc rem non auferre debeo, &c.* Rectissima conscientia: quia Ratio principium rectè applicat subsumendo & concludendo. II. Subsumat Ratio: *Atqui Deus præcipit, diliges amicum tuum; Ergo amicos tantùm diligere, hunc verò inimicum meum odio habere debeo.* Econtra est conscientia: quia Ratio verissimum principium malè applicat, falsum subsumendo. III. Iterum subsumat Ratio: *Deus præcipit eleemosynas dare, maleficum occidere, Superiori obedire. Ergo cùm non habeam, furari debeo, ut dem huic pauperi: hunc maleficum propriâ authoritate mactare: jubente Superiore mentiri vel pejerare debeo.* Conscientia iterum est erronea: Quia Ratio, etsi verum subsumat, tamē falsò applicat, nimirùm extendendo in conclusione. Subsumpta enim vera sunt cum limitatione: DEUS præcipit eleemosynas dare, sed *de proprio*: maleficum occidere, sed *authoritate publicâ*: Superiori obedire, sed *in licitis tantùm.* Vides hîc qualiter ex eodem vero principio, pro diversa applicatione, sequatur conscientia modò recta, & vera, modò erronea & falsa. Sed adverte ulterius.

§. III.

13 ILla porrò applicatio principii ad conclusionem practicam I. potest aliquando esse vera & speculativè, & practicè, & tunc emergeret conscientia simpliciter *vera* & *recta*. Talis fuit conscientia Jacob petentis ingredi ad sponsam suā Rachelem *Genes. 29.* veluti ratiocinantis: *Honestum & justum est ingredi ad sponsam & uxorem suam propriam.* Principium verissimum. Sed *Rachel hæc est uxor mea propria, desponsata septennali servitio jam absoluto.* Applicatio etiam verissima, & speculativè, quia conformis suo objecto; & practicè, quia conformis rectæ rationi, fundata scilicet rationabili & liquidò motivò contractûs legitimè facti. Ergo rectissimâ conscientiâ infert Jacob: *Honestum & justum est ingredi ad hanc*, dicens: *Da mihi Rachel uxorem meam, pro qua servivi tibi.* Applicatio illa potest esse speculativè quidem falsa, practicè tamen vera, & tunc similis sequetur conscientia, dicta *erronea invincibilis.* Talis fuit conscientia ejusdem Jacob *ibid.* ingredientis ad Liam loco Rachelis suppositam à socero Laban, ac ita fortè ratiocinantis. *Justum est ingredi ad suam.* Principium verum: Atqui *hæc est mea uxor*: applicatio hæc, seu *minor*, etsi speculativè falsa, quia difformis suo objecto, practicè tamē vera fuit, quia ex sufficienti & rationabili motivo sic judicavit, & secundùm rectam rationem nec debuit, nec potuit judicare aliter. Non enim debebat, nec licitè poterat, sine causa de proximo suo, præsertim consanguineo & socero Labano judicare vel suspicari malam fidem & fraudem in re tam gravi. Ergo, licèt speculativè falsâ & erroneâ, practicè tamen omninò verâ conclusione & conscientiâ intulit Jacob: *Licet mihi ingredi ad hanc.* Et dicitur hæc conscientia erronea, invincibilis & inculpabilis: quia error ille speculativus, eo ipso, quia ex rationabili motivo processit, ut rectâ ratione aliter judicari non possit vel debeat, censetur morali studio, non posse vinci vel deponi, nec consequenter culpabilis. III. Denique applicatio illa potest esse etiam practicè falsa, & nascetur conscientia erronea vincibilis, qualis potuisset esse conscientia Jacob ingredientis ad Liā, si à viro gravi & fide digno de fraude præmonitus, aut ipse fraudulentiam soceri sæpiùs expertus fuisset, & tamen sine alia adhibita diligentia inquirendæ veritatis ad Liam intrâsset: Esto enim verum principium: *Justum est ingredi ad suam*, at applicatio: *Hæc est mea*: falsa fuisset, non tantùm speculativè, quia difformis suo objecto, sed etiam practicè, quia difformis rectæ rationi practicæ: quia sine sufficienti rationabili motivo ita judicâsset, si habitâ probabili suspicione fraudis, aliam diligentiam cognoscendi veritatem non adhibuisset: Consequenter conscientia speculativè & practice falsâ & erroneâ ad Liam intrâsset, & peccâsset. Et dicitur talis conscientia *vincibilis & cupabilis*: quia eo ipso, quo absque sufficienti motivo sine debita diligentia inquirendi veritatem erratur, censetur error morali studio vinci ac deponi potuisse, adeóque culpâ non vacare in re, quam scire debemus: Ut si die jejunii dubitans de præcepto, absque alia inquisitione tibi persuadeas, *non esse jejunium, licere vesci carnibus,*

&c. Conſcientia erronea vincibilis & culpabilis eſſet, nec excuſaret à transgreſſionis peccato : ut infrà audies. Jam utique capis definitiones datas conſcientiæ *rectæ, & erroneæ, & invincibilis & vincibilis.*

§. V.

14 CONſcientiæ rectæ triplex velut gradus eſt, penes triplicis generis principia certa & infallibilia practica, ex quibus procedere debet. Conſcientia recta *primi gradûs* ac *naturalis* dicenda eſt, quæ formatur ex principiis legis naturalis: v. g. *mihi non eſſe furandum*: Quia, *quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris.* Unde ſicut ipſa lex naturalis, ita hæc inde evidenter deducta conſcientia omnibus communis eſt, nec unquam extinguitur: juxta illud Apoſt. Rom. 2. *Gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis ſunt, faciunt. Qui oſtendunt ejuſmodi opus legis ſcriptum in cordibus ſuis, teſtimonium reddente illis conſcientiâ ipſorum.* Conſcientia recta *ſecundi gradûs* eſt, quæ formatur ex principiis Legis divinæ poſitivæ per S. Scripturam vel traditionem infallibilem propoſitis intellectui: quæ quidem ſicut contingit ignorari vel variis opinionibus involvi (unde tot hæreſes & opiniones etiam in rebus fidei & morum) ideo conſcientia inde deducta varia & etiam erronea invincibilis eſſe poteſt. Conſcientia recta *tertii gradûs* eſt, quæ formatur ex legibus poſitivis humanis Eccleſiaſticis vel Politicis: quæ principia ſicut eatenùs ſolùm infallibilia ſunt, quatenùs Legi divinæ conformia apparent, ita conſcientia inde deducta eatenùs tantùm certitudinem trahit: ideóque multò magis expoſita eſt errori. Conſcientiæ denique erroneæ gradus vel principia non poſſunt aſſignari, cùm contingat infinitis modis errari. Cauſas lege apud S. Antonin. p. 1. Tit. 9. c. 12. P. Marchant. hîc. Nunc verò utriusque conſcientiæ obligatio explicanda venit.

ASSERTIO III.

CONſcientia non tantùm recta, ſed etiam erronea invincibilis tempore, quo durat & agendum dictat actu vel virtute, obligat ad ſui ſequelã ſub peccato, pro ratione dictaminis, mortali vel veniali, actum verò conformatum honeſtum, ſeu moraliter bonum efficit. Hæc, quoad conſcientiam rectam, eſt omnium extra controverſiam. Et quoad erroneam eſt communis DD. D. Thom. 1. 2. q. 19. a. 5. D. Bonavent. in 2. d. 39. a. 1. q. 4. Azor. l. 2. c. 8. q. 3. Sanchez l. 1. Moral. c. 11. n. 1. Vaſq. diſp. 59. c. 2. qui cum aliis meritò etiam cenſet eſſe de fide.

§. I.

15 CONſcientia non tantùm recta, ſed etiam erronea invincibilis præcipiens, vel prohibens *obligat ad ſui ſequelam ſub peccato.* Id perſpicuè docet Apoſtolus Rom. 14. ubi cùm docuiſſet in Lege Chriſtiana nullum cibum eſſe *immundum*; nihilominus aſſerit, Judæos converſos, qui ex conſcientia erronea putant, cibos Gentilium eſſe immundos ac vetitos, verè peccare, ſi comedant. *Scio,* inquit, *& confido in Domino Jeſu, quia nihil commune eſt per ipſum, niſi ei, qui exiſtimat quid commune eſſe, illi commune eſt.* Hoc eſt prophanum, immundum, &c. & paulò poſt: *Qui autem diſcernit, ſi manducaverit, damnatus eſt: Quia non ex fide. Omne autem, quod non eſt ex fide, peccatum eſt.* Hoc eſt: peccat, quia non agit ſecundùm fidem ſeu credulitatem ac dictamen, licèt erroneum, conſcientiæ ſuæ. Similia habet 1. Corinth. 8. de Idolothytis. Unde *c. litteras. De reſtit. ſpoliat.* dicit Innocent. III. *Quidquid fit contra conſcientiam, ædificat ad gehennam.* Lege D. Bernardum l. *de præcepto & diſpenſatione.* Ratio manifeſta eſt: Quia ipſum dictamen conſcientiæ proponens voluntati aliquid, ut lege præceptum vel prohibitum, bonum vel malum, licitum vel illicitum, eſt immediata & intrinſeca lex & regula voluntatis in operando, ſeu actionum humanarum; atque adeò omnis lex præcipiens vel prohibens aliquid obligat ſub peccato præcisè quatenùs proponitur voluntati per dictamen intellectûs ſaltem practicè verum: ergo non tantùm conſcientia recta, ſed etiam erronea invincibilis, practicè verè dictans aliquid eſſe præceptum vel prohibitum, &c. obligat voluntatem ad ſui ſequelam ſub peccato, ut contrafaciens, v. g. erroneè putans hodie eſſe diem feſtum, & Sacrum omittens &c. verè peccet.

§. II.

CONſcientia etiam erronea *obligat pro tempore, quo agendum dictat.* Nam ſicut alia lex affirmativa, ita etiam conſcientia recta vel erronea præcipiens aliquid, obligat non pro ſemper, ſed pro certo tempore, quo agendum dictat: ut ſi Judæus converſus erroneè credat, ſi debere filiû circumcidere, obligabitur ſolùm ſtatâ die octavâ, non aliàs. Et ſicut alia lex negativa: ita etiam conſcientia erronea prohibens aliquid obligat & ſemper, & pro ſemper: ut ſi quis credat, eſſe illicitum veſci porcinâ, tenebitur ſemper abſtinere. Itáque *quamdiu durat, & dictat actu, vel virtute.* quòd ſi enim ea conſcientia erronea aut omninò depoſita ſit, & error correctus per oppoſitum rectum judicium; aut etiamſi habitualiter maneat, attamen hîc & nunc actu vel virtute non dictet, ſed quis planè immemor ſuæ prioris opinionis, oppoſitum agat, utique prior conſcientia errronea non ampliùs obligabit: neque actus contrarius poterit eſſe contra priorem conſcientiam factus. Accedit, quòd homo immemor prioris conſcientiæ erroneæ operans ordinariè habebit judicium contrarium, nimirùm aliquid non eſſe illicitum: cui actui tunc actionem conformare debebit, & nullo modo opinioni priori, cujus ne recordatur quidem. 16

§. III.

CONſcientia omnis obligat ſub peccato, *pro ratione dictaminis, mortali, vel veniali.* Ut ſi conſcientia ſeu vera, ſeu erronea dictet, aliquid eſſe præceptum vel prohibitum ſub mortali; transgreſſio voluntaria erit peccatum mortale: ſi ſub veniali tantùm, veniale. Sin autem de his dubitet, transgreſſio adhuc erit mortalis, juxta dicende infrà *c. 4. De Conſcientia Dubia.* At hîc difficultas eſt: Quid ſi conſcientia ſeu recta ſeu erro- 17

nea

nea generatim, confusè, & indistinctè dictet, aliquid esse malum seu peccatum; v. g. mentiri, jurare &c. nihil cogitando de mortali vel veniali, gravi vel levi culpâ, & sic tamen operans quomodo peccabit, mortaliter, an venialiter tantùm? Mortaliter peccare affirmant Doctores communiùs, Sanchez *l.* 1. *Moral. c.* 11. *n.* 16. Azorius, Sayrus, Reginaldus, alii cum Bonacina *disp.* 2. *de peccat. q.* 4. *punct.* 6. Franciscus Bardi *discept.* 3. *de Consc. c.* 8. Eò quòd talis adhuc censeatur se exponere periculo peccandi mortaliter, ideóque mortaliter peccet. *Deinde* quandocunque intellectus apprehendit, vel judicat practicè aliquid esse malum vel peccatum, semper ponitur in voluntate obligatio inquirendi, an malitia illa sit gravis vel non: ergo si absque illo prævio examine operetur malum illud propositum, cujus gravitatem non agnoscit, imprudenter agit, & periculo graviter peccandi se exponens hoc ipso peccant mortaliter. At contrà talem venialiter tantùm peccare sentiunt Navarrus *Man. prælud.* 9. Cajet. Lopez. Valent. alii apud Salas *hic tract.* 8. *disp. un. sect.* 3. qui probabilem censet: Eò quòd tota ratio mali seu peccati reperiatur etiam in peccato veniali: Ergo voluntas amplectens simpliciter malum seu peccatum ut sic nullâ cognitâ notabili gravitate, non debet censeri velle peccare graviter, sed leviter tantùm. Neque censeri debet se exponere periculo peccandi mortaliter, quia, ut supponitur, nullum hic tale periculum agnoscitur. Utraque Sententia probabilis, imò vera est cum distinctione, ut benè resolvit Thom. Tamburinus *l.* 1. *in Decal. c.* 1. §. 3. *num.* 32. Nim. Doctiores quidem eo statu debere censeri peccare pro ratione materiæ mortaliter, ut *si tali statu, mentiantur cum juramento,* vel venialiter, ut *si mentiantur simpliciter.* Hi enim agnoscunt obligationem illam inquirendi gravitatem mali operandi, atque adeò præsumuntur cognoscere saltem virtualiter, & consequenter velle objectum peccaminosum in ea gravitate, quæ reverà est; adeóque peccare pro ratione materiæ gravis vel levis, mortaliter, vel venialiter: At verò homines rudes, simplices, indoctos eo statu solùm venialiter delinquere, probabilissimum est, cùm enim ii distinguere nesciant, nec consequenter advertant obligationem inquirendi, utrùm malum apprehensum mortale vel grave sit, an verò veniale & leve, censendi sunt velle solùm rationem imperfectam & abstractam malitiæ, qualis etiam reperitur in peccato veniali: ideóque solùm peccare venialiter. Idque etiam posse contingere Doctioribus eo statu, quando gravitatē mali generatim propositi inculpatè non advertunt, non dubito cum Tambur. *cit. num.* 32. *in fine*: Quia etiam sapiens non semper sapit.

§. IV.

18 Conscientia non tantùm recta, sed etiam erronea invincibilis *actum sibi conformem honestum, seu moraliter bonum efficit.* Communis DD. apud Fran. Bardi. *De Consc. Discept.* 3. *c.* 3. Ratio est: Quia actus humanus sumit suam specificationem, adeóque honestatem, seu bonitatem & malitiam moralem ab objecto, non secundùm se, prout est à parte rei, sed ut proposito seu repræsentato ab intellectu per dictamen rectæ rationis, si non speculativè, saltem practicè verum: cùm enim voluntas potentia cœca, non possit tendere in objectum, nisi ut propositum ab intellectu: intellectus autem noster pro hoc statu difficulter cognoscat singularia, præsertim practica, ob eorum diversissimas circumstantias, nec ratio, nec bonitas divina permittit voluntatem inhonestè operando dependere ab objectis prout sunt in se, sed prout rationabiliter proponuntur ab intellectu: atqui etiam conscientia erronea invincibilis practicè verè proponit aliquid esse bonum honestum, v. g. *mentiendum officiosè pro servanda vita proximi: furandum ditiori, ut des egenti, &c.* ergo voluntas in sua operatione sequens conscientiam etiam erroneam invincibilem efficit actum honestum seu bonum moraliter, illius nimirùm virtutis, cujus esse rationabiliter putantur: adeóque tunc mentiri, vel furari erit verus actus moralis misericordiæ vel charitatis, & tunc etiam meritorius: sicut ècontra, non sequens vel contrà faciens efficit actum peccaminosum, contra illam virtutem. Ex dictis bene intellectis facile solves ea, quorum possunt fieri

OBJECTIONES.

I. Malum non potest præcipi vel obligare 19 hominem: sed id quod conscientia erronea dictat, v. g. *mentiri ad liberandum hominem, &c.* est verè in re, & intrinsecè malum: ergo illa conscientia non potest præcipere vel obligare hominem. II. Sequeretur hominem tunc à DEO obligari ad aliquid verè coram se & intrinsecè malum: consequens est absurdum: ergo. III. Præceptum Judicis superioris: sed conscientia est velut Judex inferior: Deus autem lege sua rectâ dictans est Judex superior: ergo conscientia erronea non potest obligare tali casu. IV. Si quis ex conscientia erronea judicaret amorem DEI super omnia esse illicitum, talis contra conscientiam suam agendo, & amando DEum super omnia, utique non peccaret, cùm amor Dei super omnia essentialiter excludat peccatum: ergo aliquando conscientia erronea non obligat, Resp. ad I. Distinguendo M. Malum formaliter ut malum, scil. practicè propositum voluntati in ratione mali, non potest præcipi, vel obligare hominem: concedo M. Malum materialiter tantùm, quando formaliter & practicè proponitur voluntati sub ratione boni, non potest præcipi, vel obligare hominem: nego Majorem, & consequentiam. Ad II. Etiam distinguo sequelam M. Sequeretur hominem à Deo obligari ad malum per se, & quando proponitur ut malum: nego seq. M. Per accidens tantùm ratione conscientiæ erroneè invincibilis prudenter proponentis illud ut bonum: concedo seq. M. & nego absurditatem propter rationem paulò antè dictam num. 18. Ad III. Iterum distinguo Majorem. Præceptum Judicis inferioris

ris non potest obligare contra præceptum superioris, quando constat præceptum contrarium Judicis superioris, concedo M. Quando præceptum contrarium superioris ignoratur, & idem cum præcepto inferioris invincibiliter putatur, ut in proposito: Nego M. & consequentiam. Ad IV. nega suppositum: posse nimirùm pari errorem invincibilem, quo homo judicet amorem DEI super omnia esse illicitum. Quid enim lumine naturæ evidentius, quàm summum Bonum super omnia esse amandum? Et gratis admisso tali errore invincibili: dic, eo stante, hominem non posse amare DEUM super omnia propter ipsam rationem in objectione allegatam. Amaret enim DEUM super omnia, & non amaret, quia agit aliquid DEO displicens seu illicitum.

Quæstio incidens.

Ergóne licebit postea delectari de tali opere intrinsecè malo: v.g. perjurio, homicidio, adulterio, *tamen ex conscientia erronea invincibili bene facto?*

20 Certum est, licere, quamdiu durat conscientia erronea invincibilis dictans fuisse bonum. At postquàm, deposito errore, cognovisti, actum fuisse intrinsecè malum, ita distinguendum est. De tali actu præterito, materialiter sumpto secundùm se, prout in se est, & jam cognoscitur esse intrinsecè malus, postea delectari, est peccatum mortale ejusdē speciei cum ipso actu, quemadmodùm de pollutione in somniis inculpatè habita secundùm se delectari mortale est secundùm omnes: Objectum enim simpliciter malum est. At verò de tali actu præterito formaliter, quatenùs nimirùm ita ex errore invincibili bene factus, & non cum cognita malitia malè peractus est, postea delectari, non solùm licitum, sed etiam sanctum est. Objectum enim honestum est. Perinde enim est ac delectari & sibi complacere; quòd tali actu non peccaverit. Sed hæc infrà ex professo disces *c. 6. de Peccatis.*

ASSERTIO IV.

Conscientia erronea vincibilis, non obligat positivè ad sui sequelā, sed negativè tantum ad non agendum contrarium, quamdiu durat. Communis doctrina cum D. Thom. suprà q. 19. a. 6.

§. I.

21 *Non obligat positivè ad sui sequelam.* Ratio est: Quia nulla potest esse obligatio ad malum formaliter: sed actus factus ex conscientia erronea vincibili, culpabiliter dictante bonum, quod reverà malum est, & ipse formaliter malus est, & indirectè saltem voluntarius in sua causa, scilicet errore vincibili: Eo ipso enim, quod, cùm potuisses & debuisses vincere errorem inquirendo veritatem, culpabiliter neglexisti, sicut indirectè saltem voluisti ipsum errorem, ac voluntariè malum pro bono habuisti: ita operando censeris indirectè saltem voluisse ipsum malum voluntariè ignoratum: Ergo conscientia erronea vincibilis non potest obligare positivè ad sui sequelam, quin potiùs actum sequentem formaliter malum efficit.

§. II.

Obligat negativè ad non faciendū contrarium, quamdiu durat. Ratio est: Quia nunquā licet agere id, quod actu proponitur esse malum: Sed conscientia erronea etiam vincibilis, falsò licèt, dictans aliquid esse agendum ut bonum debitum, v. g. *peierandum ad liberandum hominem:* hoc ipso dictat ejus oppositam, utpote, *nolle peierare ad liberandum hominem*, esse malum contra misericordiam vel charitatem: Ergo conscientia erronea vincibilis, quamdiu durat & dictat, obligat negativè ad non faciendum oppositum: idq; pro ratione dictaminis, ut suprà n. 17. De conscientia erronea invincibili explicatū est. 22

§. III.

Conscientia ergo erronea vincibilis & actum se sequentem, & actum contrarium formaliter malum efficit, ut sive agas secundùm, sive contra conscientiam, semper pecces, ut in exemplo posito, sive pejeres, sive pejerare nolis, semper graviter peccabis. Si enim falsum jures, peccabis peccato perjurii, à quo te, saltem in toto, non excusat error vincibilis: Sin autem falsò jurare nolis ad liberandum hominem, peccabis contra conscientiam actu dictantem non jurare esse malum contra misericordiam vel charitatē. Et quidem, cæteris paribus, gravius peccatum erit agere contra, quàm secundùm conscientiam culpatè erroneam; Quia, cæteris paribus, gravius peccatum est, quòd fit ex scientia, quàm quod fit ex ignorantia etiam culpabili, quæ, saltem non affectata, semper minuit voluntarium, & consequenter peccatum: atqui illud, quod fit secundùm conscientiam erroneam vincibilem, fit ex ignorantia actuali etsi culpabili: Quod verò fit contra illam, fit ex scientia seu actuali dictamine, malum esse illud: Ergo hoc, illo gravius est, *cæteris paribus.* Quia verò in casu singulari raro sunt cætera paria, ideo attendenda erit quantitas materiæ, & inde judicandū majus vel minus peccatum: v.g. Si conscientia erronea dictat officiosè mentiendum esse pro servanda vita hominis, pravius erit utique non mentiri, quàm mentiri: si verò dictet etiam pejerandū esse, gravius erit falsò jurare contra virtutem Religionis, quàm nolle jurare solùm contra misericordiam actu prætensam, sed falsò. Sanchez *l. 1. mor. c. 11.* Vasq. Azor. alii multi apud Franc. Bardi. *Discept. 3. c. 5.* 23

§. IV.

Conscientia tamen erronea vincibilis non causat perplexitatem, seu necessitatem peccandi, ut quidquid homo agat, vel omittat, necessariò peccet, absolutè & simpliciter, sed solùm secundùm quid, & ex suppositione talis conscientiæ erroneæ, quamdiu durat: quam, quia potest, & debet deponere, ac corrigere & agere secūdùm rectam rationem, si culpabiliter retineat, nil mirum, stante uno absurdo sequi & alterum. At quid si homo non possit se expedire, sed perplexus manens invincibiliter utramque partem v.g. *mentiri & non mentiri pro liberatione hominis: sacrificare non jejunum, & non sacrificare propter scandalū:* 24

Negli-

Negligere Sacrum ob servitium infirmi, & non negligere, &c. putet esse peccatum? Respondetur aut eligendum esse, quòd minùs apparet peccatum aut si nec hoc quidem dijudicare possit, sed utrumque æqualiter & indistinctè putet esse peccatum, eligat sive unum, sive alterum, non peccabit: Quia nemo necessitate peccat: necessariò autem unam partem v. g. aut mentiri, aut non mentiri eligere debet. Nec refert, quòd ipse se judicet peccare: Quia peccatum non consequitur ad judicium intellectûs, sed ad actum liberæ voluntatis: At in proposito deficit libertas sufficiens ad peccandum. Sanchez *cit l. 1. mor. c. 11. n. 14. alii communiter.*

Quæstio incidens.

Quid si Conscientia Erronea subditi putantis aliquid esse illicitum, concurrat cum præcepto Superioris idipsum rectè præcipientis?

25 CErtum est, quando Conscientia subditi est erronea invincibilis, eam plùs obligare, quàm præceptum contrarium quantumvis rectum cujuscunque Superioris. Ratio patet: Quia subditus tunc sequendo suum dictamen inculpatè quidem erroneum, sed practicè, ut supponitur, omninò verum, non peccat, quia prudenter sequitur immediatam regulam actionum humanarum: & consequenter obediendo contrario præcepto Superioris peccabit, quia agit contra immediatam regulam actionis humânæ, scilicet dictamen rationis prudenter conceptum, quo solo mediante omnis lex vel præceptum vim obligandi habet. Insuper, etiam quando conscientia subditi est erronea vincibilis, quamdiu actu dictat, adhuc intensivè plùs obligat, quàm præceptum Superioris contrarium: Quia adhuc est actualiter immediata regula actionis humanæ, sine qua & contra quàm durantem nulla lex obligare potest. At contrà extensivè plùs obligat præceptum Superioris: Quia conscientia erronea subditi solùm obligat ad unum, scilicet non agendum contrà: At præceptum Superioris contrarium obligat ad duo: scilicet & ad deponendam ac corrigendam conscientiam erroneam culpabilem, & consequenter ad obediendum præcepto contrario Superioris, ut bene cum aliis explicant Sanchez & Bardi. ll. cc. Quo sensu intelligendus D, Bonavent. *n. 4. d. 39. a. 1. q. 3.* absolutè docens, ampliùs standum esse præcepto Prælati, quàm propriæ conscientiæ. Intellige, si sit Erronea & vincibilis, &c. ut explicatum est. Exempla hìc consultò omitto, quia solent esse odiosa.

ASSERTIO. V.

Incidentalis.

POenitentem Conscientiâ Erroneâ in re gravi laborantem per se semper tenetur informare vel admonere Confessarius: Quòdsi tamen prævideat informationem vel admonitionem obfuturam moraliter potiùs, quam profuturam, prudenter dissimulare potest, & debet. Communis doctrina apud Sanchez infrà citandum.

Explicatio & Regula.

I.

26 QUandocunque Pœnitens laborat conscientiâ quâvis erroneâ circa aliquid requisitum ad validam absolutionem à peccatis, v.g. *si ignorantiâ vel errore vincibili vel invincibili putaret, non esse explicandas species vel numerum peccatorum, non requiri aliquem dolorem supernaturalem de peccatis commissis, aut propositum emendandi, vel restituendi injustè ablata, &c.* Confessarius id advertens sub mortali tenetur eum instruere vel admonere, secundùm omnes: Quia Confessarius, quantũ est de se, gravissimè obligatur curare, ut validè & licitè administret Sacramentum. Eâdem ratione quotiescunque Confessarius advertit, Pœnitentem laborare conscientia erroneâ seu ignorantiâ vincibili & culpabili in materia peccati mortalis, tenetur eum informare: Quia talis esset in malo statu, & incapax absolutionis. Communis cum Scoto *in 4. d. 18. q. 2. a. 4.*

II.

27 POenitentem laborantem conscientiâ erroneâ, in materia peccati contra se, utpote putantem esse peccatum, quod non est, aut esse peccatum mortale, quod solum est veniale, tenetur Confessarius informare de errore, adhibitâ tamen debitâ cautelâ, ne conscientias nimiùm laxet, Quia Confessarius ut spiritualis Doctor & Medicus, quantùm est de se, tenetur Pœnitentem liberare à peccato: Sed qui putat se peccare, vel peccare mortaliter, cum re ipsa non ita sit, ratione tamen dictaminis erronei, reverà ita peccat, juxta dicta *num.* 17. Ergo, &c. Sanchez *l. 2. de Matrim. disp. 38. n. 4. Communis.*

III.

28 POenitentem conscientiâ erroneâ invincibili laborantem in materia peccati pro se, putantem scilicet, aliquid esse licitum, quod non est: Aut non esse peccatum, quod reverà est, per se quidem semper tenetur informare Confessarius, etiam quoad actus præteritos injustos, invalidos, &c. ob rationem *numero præcedenti* allatam. *Nisi prævideat admonitionem suam moraliter obfuturam potiùs, quam profuturam*: Seu gravius inde malum oriturum, de quocunque jure agatur. *Ita versaliter* Sanchez *cit. l. 2. disp. 38. n. 6. q. 10* *Exempli gratiâ*: Advertit Confessarius, Petrum contraxisse Matrimonium invalidum, sive jure humano, ut cum Consanguinea prioris conjugis intra quartum gradum; sive jure divino, v.g. priori conjuge nondum mortuâ, &c. ex errore vel ignorantiâ invincibili & inculpatâ durante etiamnum bonâ fide: Advertit autem nihilominùs, si ipsum informet, tamen conjugem putatitiam non derelicturum, continuò peccaturum, aut si derelinquat, oritura gravissima scandala, alia incom̃oda, ac difficultates præsertim circa proles jam susceptas. Et quamvis etiam dispensatio impetrari posset, attamen, crede mihi, magna est difficultas & periculum in renovando novo consensu: Quid si conjux nullitatem Matrimonii subodoratus denuò consentire nollet, ut nonnullibi contigit? &c. Eo casu & potest, & tenetur Confessarius pruden-

ter dimissulare, imò si opus sit, etiam obligationem debiti docere. Sanchez *cit. num.* 8. Ratio est: Quia ex duobus malis minus est eligendum. minus autem malum est fornicari materialiter tantùm in bona fide, quàm acceptâ informatione imprudenti, formaliter peccare continuâ perplexitate; aut alia graviora mala causare. At quid si Pœnitens conscius sit nullitatis Matrimonii, atque facilè apprehendat, se debitum exigere non posse, invincibiliter tamen putet, se alteri exigenti debere reddere: Eâdem ratione, meo quidem judicio à viris doctissimis firmato, tace, dissimula, præsertim si fœmina sit, quibus debitum negare valde difficile, & periculosum est, donec interea impetratâ dispensatione eam de revalidando Matrimonii contractu instruas.

§. IV.

29 POenitentem simili conscientiâ erronea invincibili laborantem quoad actus merè futuros, & re adhuc integrâ, Confessarius omninò tenetur informare de errore, etiamsi prævideret illum minimè pariturum, sed peccaturum. Accipe idem exemplum: Confessarius advertit Petrum velle ducere uxorem consanguineam in gradu dirimente, (idémque est, de quovis alio actu vel contractu illicito iniquo merè futuro) qui tamen ex errore invincibili ita se posse putat: defacto tamen nondum duxit, & liberè non ducere potest: teneris Confessarie informare, etsi credas non pariturum, sed gravissimè peccaturum. *P. Marchant hìc ex communi.* Ratio est: Quia Confessarius, ut spiritualis Pastor, Doctor, Medicus animarum, ex officio suo tenetur Pœnitentem informare de erroribus conscientiæ, nisi subsit rationabilis causa dissimulandi: Atqui hìc nulla subest rationabilis causa dissimulandi, sicut in casu priori: Ille enim, qui ex errore invincibili jam contraxit Matrimonium v. g. est in possessione bonæ fidei, & si informetur, constituitur in perplexitate & periculo, aut peccatorum, aut scandalorum, vel aliorum incommodorum ac difficultatum, quibus se moraliter extricare nequit, uti supponimus: Qui autem nondum contraxit, absolutè liber est, extra angustias & pericula præfata: Atque adeò, sicut hìc non habet causam non recedendi à suo errore, ita & Confessarius non habet causam dissimulandi suum officium, seu non informandi eum de errore suo, & consequenter secutorum peccatorum causa per se, nullo modo erit Confessarii informatio, sed malitia libera Pœnitentis informati. At hìc restat

Quæstio difficilis.

Quid agendum in simili quoad actus futuros re non ampliùs integrâ?

30 CAsum singularem proponit Doctissimus ille Tho. Sanchez. *l.* 2. *d Matrim. disp.* 40. *n.* 7. *Accedit mulier manè fassura, & reperitur habens impedimentū dirimens, cujus detectio infamiam notabilē produceret, & sunt omnia jam parata ad nuptias vesperi celebrandas, & tentatis omnibus mediis nulla evadēdi via aperitur, sed suspicio vehemens orietur alicujus criminis detecti in confessione, si fœmina abstinere velit à nuptiis, aut differre, dum Pontificia dispensatio obtinetur.* Hæc ille, ibi suâ authoritate docens eo casu urgentissimæ necessitatis Episcopum posse dispensare. At si non pateat recursus ad Episcopum, quid aget Confessarius? Si quidem videat Pœnitentem laborare errore vel ignorantiâ invincibili, iterum taceat, dissimulet, & bonâ potiùs fide, quam conscientiâ consternatâ agere sinat, *uti ex* Navarro *in c. Si quis autem de pœnit. d.* 7. *n.* 83. optimè docet sæpe laudatus Sanchez *cit. disp.* 38. *n.* 6. *post medium.* At verò, quòd si advertat, pœnitentem duci errore vel ignorātiâ vincibili, rationabiliter dubitare, vel suspicari de impedimento latente, & maximè, si etiam interroget ac consilium petat? *Ex communi doctrina*: 1. Veritas omninò aperienda. 2. Permittendum contrahere cum intentione faciendi, quantùm licet. 3. Simpliciter interdicenda consummatio matrimonii tam reddendo, quàm petendo. 4. Prætendendum privilegium primi bimestris: Interea vel Româ dispensatio procurari poterit. Sed certè, crede mihi, Experientia docuit, hoc ultimum moderno tempore esse difficillimæ & periculosæ praxis, O quàm invisum, & ad audiendum grave est novis maritis privilegium istud: Imò plerisque vix auditum. Quid ergo? Ecce: Eo casu urgentissimæ necessitatis Episcopum posse dispensare docuit Sanchez *supra* etiam ad contrahendum. Si ergo mora supperet, surge, curre, recurre, adjuva sororem tuam in tanto periculo trepidantem. Si mora desit, induc, ut ex tempore voveat Deo servare virginitatem suam, aut primo triduo matrimonii, juxta monitum ab Archang. Raphaële datum Tobiæ juniori: Aut si longiori morâ opus, primis novem diebus, in honorem novem mensium, quibus Virgo Deipara Deo gravis fuit: Vel aliquid simile sanctæ intentionis. Quidni consensum saltem permissivum à novo marito nova nupta facilè eblandiatur? Utinam non sæpè eblandirentur multa graviora, sed iniquiora! Interea, impetratâ dispensatione, suavis quóque modus esse poterit, renovandi consensum. Quódsi tibi hæc in casu aliquo non satisfaciant, consule me doctiores, Sed interim ad exemplar, quod tibi in causa matrimoniali monstratum est, disce judicium ferre in aliis materiis & casibus consimilibus.

SECTIO III.

De Conscientia Probabili.

SUMMARIUM.

31. *Conscientia probabilis ex principiis probabilibus,*
32. *Practicè certò dictat & tutò sequenda;*
33. *Si tamen te ante operationem practicè resolvas.*
34 *Hinc ante operationem bene; sed malè post, inquiris opinionem tibi faventem.*
35 *Opinionem pro libitu mutare non potes, nisi quando res manet integra.*
36. *Licitum est sequi opinionem verè intrinsecè probabilem.*
37. *Est verò illa intrinsecè probabilis quæ conformis est principiis legis.*
38. *Extrinsecè tantùm probabilem, non licet sequi.*
39. *Opinio communis cuilibet tutò sequenda in praxi.*
40. *A communi opinione in praxi non est recedendum.*
41. *Quomodo authoritas unius reddat opinionem probabilem præsumptivè?*

42. Dan-

42. *Dantur de eadem re duæ opiniones oppositæ probabiles & practicè veræ.*
43. *Ex quibus (quantùm est de honestate actionis) quis etiam minùs probabilem & minùs tutam sequi potest;*
44. *Etiam contra propriam opinionem probabiliorem & tutiorem visam.*
45. *Et quandoque etiam debet:*
46. *Vt subditus obediendo Superiori, &*
47. *Confessarius ut Judex in judicio Sacramentali. Ac etiam*
48. *Confessarius ut Doctor in consiliis dandis.*
49. *Assertionis limitatio:* Si aliundè nihil obstet.
50. *Quando fas est sequi probabilem in vita, etiam sequi eam licet in articulo mortis: Sed contrarium tutiùs:*
51. *Quando non de sola honestate sed etiam de valore actionis agitur, relicta probabiliori, non licet sequi minùs probabilem.*
52. *Aliæ dicuntur tantùm probabiles speculativè, aliæ practicè.*
53. *Minister Sacramentorum quoad essentialia tenetur sequi tutiorem.*
54. *Aliàs peccat mortaliter, multipliciter.*
55. *Si tamen id fieri possit, & necessitas aliud non urgeat.*
56. *Sed intellige: Quoad* essentialia:
57. Minister *tantùm tenetur; non verò* Pœnitens *v. g.*
58. *Medicus & Chyrurgus in applicandis medicinis sub mortali, tenentur sequi sententias probabiliores.*
59. *Apud infirmum tamen desperatum, aliquando dubiam adhibere possunt.*
60. *Judex in caussis civilibus decidendis tenetur sequi probabiliorem.*
61. *Nec, quando causa utriusque partis litigantis est æquè probabilis, adjudicare potest, cui maluerit.*
62. *Consiliarii Principis, vel Reipublicæ in dandis consiliis probabiliorem sequi tenentur.*
63. *Advocatus autem licitè defendit causam minùs probabilem.*
64. *Neque quoad hoc, eadem est ratio de Judice, & Advocato.*

ASSERTIO IV.

Conscientia probabilis est, quæ ex principiis, seu motivis probabilibus, seu verosimilibus tantùm practicè certò dictat, aliquid licere, vel non licere. Ex communi Doctorum.

§. I.

31 *Ex principiis probabilibus seu verosimilibus tantùm*, applicatis scilicet per opinionē probabilem infrà definiendam. Quemadmodùm enim quando sub principio Synteresis Ratio subsumit aliud principium certum, vel pro certo creditum, enascitur conscientia recta vel erronea, ita quando eadem Ratio assumit per opinionem probabilem principium incertum quidem cognitum, & cui fortè falsum subesse possit, attamen certò verosimile ac probabile, enascitur conscientia probabilis seu opinativa, & ipsa quidem incerta speculativè, omninò tamen certa practicè: Idque (ne mireris) hâc ratione: Quia opinio applicans principium probabile ad inferendam conclusionem practicam, non est solùm judicium veritatis absolutum, non enim absolutè dicit, aliquid esse verum vel falsum: Sed involvit simul judicium probabilitatis per modum enuntiationis modalis, dicens nimirum; *probabiliter* aliquid esse verum, *seu esse probabile*, quòd quidpiam ita sit, vel non sit: Quamvis ergo dicta opinio simpliciter sit incerta quoad judicium veritatis, seu an res ipsa ita sit, vel non sit: est tamen, & debet esse certa quoad judicium probabilitatis (saltem alicujus tandem) quod nimirum opinio probabiliter sit vera; & res verosimiliter ita sit. Certum rursus est, conscientiam posse sequi opinionem probabilem in praxi: Et hinc sequitur conscientia probabilis practicè omninò certa. Patet in hoc discursu: *Omnis contractus justus est licitus: Sed census germanicus probabiliter est justus; ergo probabiliter est licitus.* Ubi minor, & conclusio opinativa, etsi incertæ quoad veritatem, certò tamen probabiles sunt: Et quia rursus certum est; conscientiam posse sequi opinionem probabilem; hinc sequitur conscientia practicè certa: *Ergò & mihi hic & nunc licet inire hunc contractum, exigendo annuè quinque pro centum, salvo capitali.*

§. II.

Practicè certò dictat. Et verò conscientia 32
probabilis in praxi tutò sequenda debet semper formari per modum judicij resoluti, & practicè certi, uti cum Navarro, Suarez, Lessio, ex communi DD. notant Layman. *hic l. 1. c. 5. §. 1.* Marchant *Tribun. p. 1. Tract. 5. tit. 5.* Ratio est: Quia conscientia etiam probabilis debet esse regula actionis humanæ honestæ, atque operantem practicè & moraliter securum reddere de honestate suæ actionis, quòd scil. sic operando non peccet: Alioquin imprudenter ageret, & se periculo peccandi exponendo, reipsa peccaret: Atqui nullo modo posset esse regula actionis humanæ honestæ, aut operantem ita securum reddere de honestate actionis suæ, nisi per modum judicij resoluti ac practicè certi dictet hic & nunc licere sic operari, absque practica formidine de opposito: *ne fortè non liceat sic operari hic & nunc: Ne fortè peccet &c.* Nam eo ipso, quo quis ita practicè formidat de opposito, censetur practicè dubitare: cum conscientia autem practicè dubiâ nunquam licet operari: Ergo conscientia probabilis debet esse judicium resolutū & practicè certum: Quantumvis maneat incertum speculativè & cum actuali etiam formidine vel dubitatione speculativâ de opposito: *Ne fortè res ita non se habeat, ne fortè erret judicio v. g. ne fortè census germanicus reverâ sit injustus: Ne fortè res hæc sit aliena. Ne fortè hodie sit indictum jejunium.* Si habeas probabilem opinionem, quòd non; practicè certò concludes, licere tibi *sic contrahere, rem retinere, jejunium non servare.* Atque hinc jam capere debes Conscientiæ probabilis definitionem & differentiam tùm ab aliis conscientiis, tum ab ipsa opinione: Quæ definiri solet: *Assensus rationis ad alteram partem contradictionis ex motivo probabili seu verosimili tantùm.* Opinio enim speculativa est & universalis etiam in practicis, ideóq; semper habet annexam formidinem de opposito: conscientia autem opinativa ex opinione ducta practicè practica est, & practicè certò, sine formidine, dictat operari in particulari, uti explicatum est.

§. III.

Ex dictis advertant graviter, qui de aliqua 33
materia vel operatione v. g. attentione requisita in Horis Canonicis &c. mente versant diversorum Authorum opiniones, utpote aliquorum dicentium: *sub mortali requiri devotionem & attentionem*

sentionem internâ: Aliorum: *externam tantùm*; aliorum: *neutram, sed sufficere prolationem verborum*: interim ipsi se non resolvunt practicè, sed manentis dubij, ac velut problematici, non curant, quid agant. Tales non habent conscientiam ullam probabilem, cùm non forment sibi assensum vel judicium certum practicè, quid agendum sit: sed solùm habent notitiam opinionum in aliorum judicio quasi speculativam, cum qua, absque alia resolutione practicâ, sanè prudenter & licitè operari nequeunt: ideóque labuntur, & peccant. Quæ verò est vanitas illorum, qui post actum commissum vel omissum, antequam vadant ad confessionem, revolvunt Authores, ut inveniant sibi faventem sententiam vel opinionem? Quasi opinio subsequens possit justificare præcedentem actionem. Aut enim antea operati sunt bonâ fide, & ex ignorantia vel errore invincibili: Et sic non peccârunt, nec confessione opus habent. Aut operati sunt malâ fide ex notitiâ, dubitatione practicâ, vel ignorantiâ vincibili & culpabili mali, non adhibentes scil. debitam diligentiam, ut scirent, an actus sit licitus, nec ne; & tunc certò peccârunt pro ratione notitiæ, dubii, vel ignorantiæ, ideóque absolutè confiteri debent. Nihil ergo opinio subsequens ad finem confessionis suffragari poterit. Si verò ad alium rectum finem inquirant, v. g. ut dignoscant obligationem restituendi &c. culpandi non sunt: & hinc

§. IV.

34 ANte factum, quòd si quis valde propensus, ad aliquem actum dubij juris, sitne licitus, necne, datâ operâ volvat & inquirat varios Authores & opiniones, ut tandem inveniat sibi faventem, si quidem bonâ fide procedat, ut inveniat sententiam vel opinionem sibi faventem verè probabilem, & ratione vel fundamento non levis momenti nixam; is inde conformatâ conscientiâ tutò operabitur. Quia operans juxta probabilem sententiam, non peccat. Sanch. *l.* 1. *Moral. c.* 9. aliisque multis citatis Francis. Bard. *Hic discept.* 4. *c.* 19. Negari tamen non potest, modum istum procedendi esse valde periculosum. Nam vehemens illa inclinatio ad unam partem sæpe facit, ut non considerentur omnes circumstantiæ ad rem pertinentes, nec debitè ponderentur rationes in oppositum: affectu enim prædominante excæcatur judicium. Quòd si porrò talis procedat malâ fide, ut modò inveniat aliquem Authorem vel opinionem sibi faventem, ad colorandum factum suum, non curando, quo fundamento vel ratione nitatur, is ex tali opinione neq; conscientiam practicè certam formare, nec consequenter licitè ac tutò operari poterit. Quâ ratione verissima est sententia negativa Navarri. *Man. c.* 17. *n.* 83. & *aliorum*.

Quæstio incidens.

An in formanda Conscientia probabili, quis pro libitu possit variare, modò hanc, modò illam opinionem probabilem de eadem re sequendo?

REspondetur breviter: Id quidem licere, 35
quando res manet integra, ut ex variatione opinionis nulla lex violata maneat: Non verò licere, quando res non manet integra, sed ex variatione opinionis necessariò aliqua lex violata manet. Exemplis hoc capies. Sint rationes utrumque probabiles, aliquod vectigal esse justum, & esse injustum. Potest Titius sequendo opinionem probabilem, *esse injustum*, illud defraudare, maximè cùm juvetur à possessione rei suæ: posteà autem mutatâ opinione, *esse justum*, posset illud tributum emere & ipsemet exigere: Quia adhuc manet ei integrum, ut si demonstretur trubutum fuisse justum, ipse antea defraudatum restituere possit. At contrà, sunt opiniones utrinque probabiles vo-ventem posse, & non posse propriâ authoritate votum in aliud opus æquale commutare: Jam si Titius vovit jejunium in hac vigilia B. V. & sequendo illam sententiam, *quòd possit*, commutâsset in eleemosynam æqualiter Deo gratam æstimatam, sicque jejunium omittat: non poterit postea sequendo aliam sententiam *quòd non potuerit sic commutare*. Etiam omittere eleemosynam: Quia sic votum nullo modo servabitur, saperetque fraudem & illusionem: *Ita* Bardi. *cit. c.* 14 Latiùs & aliter explicat Thomas Tamburin. *l.* 1. *in* Decal. *c.* 3. §. 5. quem, si placet, vide.

ASSERTIO VII.

LIcitum est in conscientia & operatione sequi opinionem verè probabilem intrinsecè, non item extrinsecè tantùm ex sola authoritate extrinsecâ, absque ulla saltem præsumpta probabilitate intrinseca. Communis, & in his terminis certissima doctrina.

§. I.

LIcitum est sequi opinionem verè probabilem 36
intrinsecè. In hoc consentiunt omnes: & *Ratio est*: Quia quidquid rectè & prudenter creditur licitum, etiam licitè fit: quandoquidem rectum & prudens judicium sequens nemo peccet: atqui *opinio verè probabilis* intrinsecè, nixa scil. motivo rationabili, etsi incerto speculativè, rectè & prudenter judicat aliquid esse licitum: & conscientia inde formata est verus actus prudentiæ: etsi enim unà cum suo motivo maneat incerta speculativè, est tamen certa practicè: ut *supra num.* 31. & 32. explicatum est: Neque verò ad virtutem prudentiæ requiritur, ut in regulando semper sit vera & certa speculativè ex parte objecti, cum in rebus plerisque moralibus ob innumeras circumstantias particulares vix unquam possit haberi veritas & certitudo speculativa: sed sufficit, quòd sit vera & certa practicè ex parte motivi rationabilis ac probabilis: alioquin vix unquam haberemus quietam conscientiam: Ergo *licitum est in conscientia & operatione sequi opinionem verè probabilem intrinsecè saltem*. Nosti jam opinionem probabilem vulgò dici illam, *quæ nititur ratione alicujus momenti*, (& sic vocatur probabilis intrinsecè) *vel authoritate gravi*, & sic vocatur probabilis extrinsecè. Jam verò prætermissis variorum de vera intrinseca probabilitate opinionis opi-

nio-

nionibus, ex mente P. Marchant *supra citati* sic accipe.

37 Opinio verè probabilis intrinsecè est, *quæ principiis legis divinæ naturalis ac positivæ, atque in his fundatis justis legibus humanis conformis est, vel non repugnat.* Ratio est: Quia omnis opinio practica, ad hoc, ut censeatur probabilis practicè in ordine ad operandum, necessariò debet apparere conformis vel saltem non dissona regulæ ac mensuræ actionum humanarum; ut patet ex terminis: atqui omnis & sola mensura ac regula extrinseca actionum humanarum est lex divina naturalis ac positiva, atque in his fundatæ justæ leges humanæ, Ecclesiasticæ, Politicæ: ergo omnis & sola his conformis vel non repugnans opinio censeri debet verè, intrinsecè ac practicè probabilis, eóque probabilior, quò magis conformis & minùs dissona: minùs verò probabilis, quò minùs conformis, magisque dissona: omninò autem improbabilis, si omninò dissona appareat, vel repugnans dictis legibus. Opinionis ergo verè probabilis conditiones & signa potissima sunt: si sit *conformis, vel non dissona.* 1. Juri divino innato, scripto, tradito, ob rationem datam. 2. Sacræ Scripturæ. Nam, *quæcunque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt.* Et omnis Scriptura legem divinam aut significat, aut declarat, aut exemplis demonstrat. 3. Actionibus Christi humanis ordinariis. Quia ipse est via, veritas & vita. 4. Sensui Ecclesiæ & Conciliorum. Ipsa enim *est Columna veritatis.* 5. Doctrinæ SS. Patrum: *Qui sicut splendor firmamenti ad justitiam erudiunt multos.* 6. Doctrinæ Theologorum in Ecclesia communniter authoritatem sortitæ.

§. II.

38 *Non licet sequi opinionem extrinsecè tantùm probabilem, &c.* Hoc volumus dicere, Auctoritas quorumlibet Doctorum se sola formaliter non fundat opinionem probabilem practicè, sed solùm vel concomitanter, vel præsumptive. Navarr. *Man. c.* 27. *n.* 289. Azorius *tom.* 1. *l.* 2. *c.* 16. Arriaga *de Act. Hum. disp.* 24. *sect.* 3. Caspens. *de Consc. disp.* 3. *sect.* 1. Marchant *cit. Tit.* 5. *q.* 4. Bardi *cit. c.* 2. *alii communiter.* Sumi potest ex utroque jure *c. Nicæna synodus d.* 32. Sententia Paphnutii præponitur sententiæ plurimorum in eodem Concilio intervenientium. *Et l. penult. C. de veteri jure enucleando.* inquit Justinianus: *Sed neq; ex multitudine Auctorum, quod melius & æquius est, judicatote: cùm possit unius forsan & deterioris sententia multos & majores aliqua in parte superare.* Hæc ibi Imp. Et sanè experientiâ constat, multos alioquin doctos alicui opinioni subscribere non alio ductos motivo, nisi quia alii sic senserunt: unde tot opiniones olim à Sapientibus etiam receptæ, postea, rationibus ponderatis, judicatæ sunt improbabiles, ac etiam falsæ. Ergo, &c. *Ratio à priori & fundamentalis est*: Quia nulla opinio potest censeri verè & practicè probabilis, nisi appareat conformis vel non repugnans rectæ rationi, vel legi, præsertim divinæ: sed ex sola auctoritate Doctorum quorumlibet formaliter non apparet conformitas ulla opinionis ad rectam rationem vel legem, nisi hæc aliundè sciatur, vel supponatur: ergò sola auctoritas quorumlibet Doctorum non fundat opinionem practicè probabilem *formaliter*: sed solùm vel *concomitanter* simul cum rationibus ab ipsis allatis, quas quis examinavit, atque probabiles seu rationi rectæ vel legi conformes esse judicavit, auctoritas enim Doctorum adjuncta rationi, multam habet energiam, ad firmandâ opinionem & conscientiam probabilem: vel *præsumptive*; quia, cum de veritate vel falsitate non constat, ipsa auctoritas Doctorum facit præsumptionem pro probabilitate: quia præsumere debemus tot graves Auctores non esse hallucinatos, sed rationes meliùs penetrâsse, quàm nos capiamus. Atque hâc ratione, *præsumptive* nimirum, Aristoteles definivit 1. Top. 1. *Probabilia sunt, quæ videntur omnibus, aut pluribus, aut sapientibus, & his vel omnibus, vel pluribus, vel spectatissimis.*

§. III.

Opinio communis cuilibet tutò sequenda in praxi.

Verum est: Quia auctoritas multorum Doctorum reddit opinionem probabilem, 39
ideóque tutò sequendam in praxi, præsumptivè, ut jam explicatum est. Unde neque ordinariè tenetur quivis sequens opinionem Sapientum per se examinare opinionis rationes, sed sufficit præsumere illos non levi fundamento & ratione niti. Dico *ordinariè*: Nam si viro docto occurrat aliqua ratio in contrarium, quam advertit cognitam vel examinatam non fuisse ab aliis Doctoribus, non poterit prudenter statim sequi illorum opinionem in operatione, sed veritas ulterius inquirenda erit, conferendo rationem suam cum rationibus aliorum, aut ipsis Doctoribus, ut ex communi notat Bardi *cit. discept.* 3. *c.* 2. Cæterùm *opinio communis* tutò in praxi sequenda censeri debet, non quæ à pluribus solo numero, sed quæ à probatioribus numero competenti, arbitrio boni viri, ex professo defenditur. Ut si sex vel septem Doctores graves aliquam opinionem ex instituto doceant. Navarr. *cit. c.* 27. *num.* 289. Sanchez *l.* 1. *Moral. c.* 9. alii apud Bardi *cit. c.* 3. Imò quinque sufficere, ait Filliucius *Tractatione.* 21. *c.* 4. *num.* 141. Unde quando duæ oppositæ opiniones à probatis & classicis Auctoribus defenduntur numero competenti, ita ut quælibet habeat sex vel septem Patronos graves, utraque opinio rectè dicetur *communis*; ut notant DD. *citati.* Sic contingit *de censu germanico licito, vel illicito: de attentione in Horis: de circumstantiis aggravantibus tantùm confitendis, vel non confitendis, & similibus.* Poterit ergo aliquis, cui non occurrit efficax ratio in oppositum, utramlibet tutò sequi. Denique pauciores quinque, vel quatuor (præsertim unus aut alter tantum) contra communem aliorum sententiam, per se loquendo, & ratione solius authoritatis suæ, non reddunt opinionem probabilem *præsumptive*: Quia leve censeri debet fundamentum authoritas unius vel alterius quando communis aliorum consensus est,

in contrarium. Ex communi Layman hic *c. 5. §. 2. n. 6.* Dico autem *per se*, aliter mox intelliges.

§. IV.

A communi Opinione in praxi non est recedendum.

40 VErum est, *cæteris paribus*, quando quis solam auctoritatem Doctorum pro motivo præsumptivè opinandi habet, & aliunde non est motivum vel ratio recedendi. Idque ordinariè consultum, non tamen necessarium est. Etenim vir doctus licitè potest recedere à communi aliorum sententia, inspectis & diligenter consideratis, ac solutis ejus fundamentis, & amplecti opinionem singularem, quæ sibi non levi motivo probabilis videtur. Alioquin non licuisset Recentioribus toties recedere ab opinionibus communibus Antiquorum. Ut contra Angelum, Sylvest, & alios docent Sanchez. *cit. c. 9. n. 4.* Vasq. *disp. 66. c. 4. Azor. tom. 1. l. 2. c. 17. q. 6.* Laym. *cit. n. 6.* Nec obstat, quòd opposita sententia communis Doctorum censeatur, & sit probabilior; quia inter oppositas opiniones probabiles etiam minùs probabilem tutò sequi possumus, ut *assert. seq.* videbitur. Quinimò, si Doctor gravis etiam unicus, rationes & argumenta communis opinionis sufficienter diluat: ac insuper novas rationes, decreta, aliave motiva ab aliis Doctoribus non animadversa afferat, tunc omninò reddet opinionem suam singularem probabilem quibusvis, & tutò sequendam in praxi. Uti notat *Vasq.* & concedit noster *P. Marchant.* ll. cc. Et hinc explicanda venit

Quæstio incidens.

Qualiter Auctoritas unius Actoris reddat opinionem probabilem præsumptivè.

41 REspondetur. Auctoritas unius Doctoris, qui noscitur verè doctus & excellens in arte sua, gravis & maturus, probus & timoratus; si rem ex professo tractet, firmámque rationem afferat, nec appareat contra ipsum aliquid convincens, etiamsi doceat contra communem sententiam & innumeros alios, reddit opinionem suam singularem probabilem simpliciter, ut etiam vir doctus tutò sequi possit, quamdiu non apparet aliquid convincens in oppositum: indoctus verò & simplex licitè sequitur opinionem singularem unius periti & probi Doctoris, quamvis alios communiter oppositum tenere, nec rationes in oppositum solvere sciat: Quia nimirùm auctoritas viri docti & probi est sufficiens motivum homini illiterato & simplici ad formandum prudens judicium: præsumere enim potest, Auctorem illum esse ejusmodi doctrinæ, qui rationes utrinque meliùs penetrârit, quàm ipse possit: & ejus probitas, qui non temerè & sine ratione opiniones effutiat: maximè, si sit Superior, confessarius, præceptor, quem scio debere mei curam gerere. Semper enim discipulus licitè & tutò sequitur opinionem sui Magistri in scholis traditam, quem peritum & timoratum virum judicat. Quin etiam in casu, quo quis in re quapiam non potest investigare veritatem, & tamen necessariò ad operandum resolvere se debet in alterutram partem, poterit in praxi securè sequi opinionem illam, quam meminit, se in aliquo probato & classico Authore legisse, vel à viro docto & probo audivisse, modò non constet evidenter eam falsam vel improbabilem. Uti notat Suarez *hic tom. 5. disp. 40. sect. 5.* Sanchez, Vasq. Azor. Laym. *suprà allegati.*

ASSERTIO. VIII.

INter opiniones diversas & oppositas de eadem re, quarum quælibet est verè probabilis, per se loquendo, & quantùm est de honestate actionis, licitè quilibet potest sequi quamlibet; etiam minùs probabilem, & minùs tutam; etiam contra propriam opinionem probabiliorem vel tutiorem visam; & quidem aliquando etiam debet, præsertim Subditus & Confessarius in judicio sacramentali.* Hæc etiam adhuc est communior, & tuta.

§. I.

OPiniones oppositas de eadem re dari nimis notum est: v. g. *censum germanicum esse licitum, & non esse licitum.* Et quamvis utraque opinio speculativè non possit esse vera, sed altera necessariò falsa sit: sic enim sunt contradictoriæ: potest tamen utraque esse probabilis & vera practice: sic enim non sunt contradictoriæ, contradictoria enim absolutè affirmant, & negant idem de eodē: at opiniones probabiles oppositæ affirmant, & negant idem de eodem non absolutè & secundùm eandem rationem, sed modaliter, nim: *probabiliter* & secundùm diversam rationem, utpote sub diversis motivis rationabilibus proposito. v. g. Censum germanicum esse illicitum, quia usuram sapit & à gravibus Doctoribus reprobatur: contra non esse illicitum, quia per modum censûs explicari potest, & à gravibus etiam doctoribus approbatur. Porrò opiniones illæ oppositæ quandoque sunt æqualiter probabiles & tutæ, quandoque verò una alterâ probabilior vel tutior, aut minus probabilis, vel minùs tuta. Opinio probabilior est, quæ apparet niti rationibus firmioribus, id est, rectæ rationi vel legi conformioribus, aut authoritate graviori: minùs probabilis, quæ minori ratione vel authoritate fulcitur. Opinio tutior dicitur, quæ sequentem in operatione magis removet à peccato, vel peccandi periculo: minùs tuta, quæ magis videtur accedere ad peccatum, vel peccandi periculum. Potéstque contingere, quòd opinio probabilior sit minùs tuta, & tutior minùs probabilis. v. g. Si bonâ fide possides rem alienam & postea suborto dubio hæsites, an sit alterius? probabilior, imò in praxi certa est sententia, posse te illam licitè retinere, ex illo principio: *In dubio melior est conditio possidentis*: attamen est minùs tuta. Econtrà longè tutior est opinio: debere te illam restituere, saltem pro rata dubii: sed & minùs probabilis, cùm nullus debeat spoliari possessione sua in re dubiâ, donec evincatur. *Ratio patet*: Quia illa sententia est tutior, quæ magis removet à peccato; sed hæc posterior sententia: *debere restitui*, sine dubio magis removet à peccato:

cato: testituens enim excludit omne peccatum tam materialiter, quàm formaliter, & quidem certitudine omnimodâ, & metaphysicâ, impossibile enim est restituendo peccare: At verò non restituens secundùm sententiam probabiliorem, excludit peccatum solùm formaliter, non materialiter, cùm reverâ possit esse res alterius; & id quidem solùm secundùm certitudinem moralem: ut patet: ergo &c. *Asserimus* itaque, inter opiniones oppositas verè probabiles & tutas *Licitum esse sequi quamlibet*. Ubi pro certis habeto. I. Licitum & laudabile est sequi opinionem & probabiliorem, tutiorem v. g. *Censum germanicum esse illicitum*. II. Æquè licitū & laudabile est sequi opinionem tutiorem, licèt minùs probabilem; v. g. *rem dubiè alienam restituendam; commisso peccato mortali statim confitendum, vel contritionem eliciendam*. III. Licitum æquè omnibus, etsi non ita laudabile sit, sequi opinionem probabiliorem, sed minùs tutam, ut in exemplis allatis, *rem dubiam retineri posse, patrato peccato non statim debere confiteri, &c.* IV. Licitum etiam esse debet inter opiniones æquè probabiles & tutas sequi quamlibet, sive quæstio sit de jure, sive de facto. v. g. *Rem inventam, cujus Dominus invincibiliter ignoratur nec compariturus aliquando speratur, posse, vel non posse retineri*: Quia rationes utrinque probabiles æquè inclinant intellectum ad assentiendum prudenter uni & alteri parti. Uti contra alios docet Tamburin. *cit. l.* 1. *c.* 3. §. 3. *n.* 11. Magis controversa sunt, quæ porrò *asserimus*.

§. II.

43 Etiam *minùs probabilem, & minùs tutam* v. g. Censum germanicum esse licitum. Circumstantias aggravantes tantùm, non esse confitendas. Ita contra *Gerson. Henriq. Anton. Gabriel. Major. Cordubam, Armil. Conrad. Sotum*, & alios quos novissimè latè citat & sequitur Candidus Philaletus *lib. de opinionum praxi c.* 5. Docet modò communis Doctorum. Navarrus *in c. Si quis autem. d.* 7. *De Pœnitentia*. Sanchez. Vasq. Layman. *suprà citati*. Tanner. *tom.* 2. *disp.* 2. *q.* 4. *dub.* 3. Et quinquaginta duos citans Pasqualigus *Decisionum Moralium Decis.* 5. *num.* 3. *alii apud* Franc. Bardi *hic discept.* 4. *c.* 10. Ratio sumitur ex dictis: Quia quilibet potest prudenter sequi opinionem *verè probabilem*, quæ scil. nixa ratione alicujus momenti vel auctoritate gravi non est aliena à recta ratione: *verè tutam*, quæ nimirùm excludat verum peccandi periculum: atqui opinio etiam minus probabilis & minùs tuta, est & manet verè probabilis & tuta, nihil obstante, quòd alia opinio opposita sit, vel appareat probabilior ac tutior: quia major illa probabilitas & securitas oppositæ sententiæ non destruit probabilitatem & securitatem, quamvis minorem, opinionis alterius, quin maneat verè probabilis & tuta. Sicut major bonitas unius actûs *virginitatis v. g.* non destruit minorem bonitatem alterius actûs *conjugalis*; quin sit & maneat verè bonus & tutò amplectendus: ergo, &c. Adde: quòd alia opinio appareat probilior, sæpè esse apparens tantùm, vel ex subtilitate vel pompâ Doctorum asserentium. Et sæpè quæ apparent minùs probabilia, sunt magis vera, & contra verum est illud: *Multa falsa sunt probabiliora veris*. Est sanè consilii & perfectionis in actionibus moralibus sequi semper id, quod optimum atque tutissimum videtur; non tamen id est præcepti vel obligationis, sed sufficit sequi, quod est verè bonum & tutum: alioquin consilium non differet à præcepto: & nimis gravis obligatio homini operaturo incumberet. Non ergo hic locum habet illud: *In dubiis tutior pars eligenda*. Et *Oportet tenere certū, & dimittere, quod incertum est*: Quia licèt hic intellectus maneat dubius & incertus speculativè de veritate vel falsitate hujus opinionis, non tamen manet dubius, sed omninò certus est de ejus probabilitate, atque practicè certò se resolvit, licere sic operari conformiter ad opinionem verè probabilem & tutam, etiamsi minùs probabilem & tutam, quàm ejus opposita.

§. III.

Etiam *contra propriam opinionem probabiliorem & tutiorem visam*. Adde etiamsi rationem insolubilem pro ea se habere credat; v. g. Vir doctus pro se habet opinionem, quàm ex principiis intrinsecis, non tantùm probabiliorem, sed etiam omninò veram judicat, utpote in recitandis Horis requiri devotionem, & attentionem internam: nihilominùs in praxi poterit sequi oppositam sententiam, quàm ipse non modò minùs probabilem, verùm etiam speculativè falsam arbitratur. *Vasq. Azor. Sanchez. Tanner. alii citati*. Ratio est: Quia cum hoc, quòd suam sententiam probabiliorem vel omninò veram, atque oppositam falsam judicet speculativè & ex principiis intrinsecis seu rationibus, quæ ipsi apparent insolubiles, adhuc stat, quòd oppositam sententiam aliorum Auctorum, extrinsecè saltem censeat verè probabilem practicè, & tutò sequendam in praxi, suasque rationes ab aliis esse solubiles vel solutas, etsi ipsi solutio non occurrat. Nec valet *objectio*: Nullus licitè potest agere id, quod probabiliter putat esse illicitum: sed sequens opinionem minùs probabilem & tutam, præsertim contra propriam magis probabilem & tutam, æstimatam, probabiliter, imò probabiliùs putat esse illicitum id, quod agit: Ergo &c. Resp. *distinguendo Majorem*. Nullus potest agere id, quod putat esse illicitum practicè: *concedo M.* Quod putat esse illicitum speculativè tantùm, *nego M. & similiter distinctâ min. consequentiam*. Quamvis enim talis juxta suam sententiam probabiliorem, speculativè judicet oppositum esse illicitum: v. g. voluntariè distrahi in Horis: quia tamen etiam oppositam sententiam censet verè esse probabilem; inde practicè certò se resolvit, licitum esse sic operari hic & nunc, & nullo modo illicitum, quod valde notandum est. Unde rectè inferunt Doctores citati, quòd vir doctus alteri consilium petenti, consulere possit, non tantùm ex propria opinione, quam ipse ut probabiliorem, & tutiorem tenet; sed etiam ex opposita probabili aliorum sententiâ. Addit Laym. *cit.* 5. §. 2. *num.* 9. Etiamsi Doctor ille 44

ille oppositam aliorum sententiam omninò improbabilem vel falsam judicet, eámque ipse in praxi sequi non possit, posse tamen consilium petenti significare, talem opinionem ab aliquibus viris doctis & gravibus defendi, quam proinde ipsi sequi liceat: Cùm enim consulens in re dubia jus habeat se conformandi opinioni, quæ à viris doctis ut probabilis defenditur, præsumendo, quòd rationabili fundamento nitantur, non obstante, quòd alii contradicant, poterit doctus consultus hoc ipsum jus consulenti significare.

§. IV.

45 ET *quandoque etiam debet*, seu tenetur quis sequi opinionem minùs probabilem vel minus tutam, *etiam contra propriam, &c. ut suprà.* Ratio est: Quia quilibet tenetur satisfacere suæ obligationi, quando id sine peccato præstare potest: Sed potest contingere, quòd quis obligetur satisfacere suo officio non obstante opinione minùs probabili & minùs tutâ secundùm ejus judicium: ergo cùm talem opinionem sine peccato sequi possit, ut probatum est, etiam sequi tenetur. M. est certa. Minor constat maximè de Subdito & Confessario.

I. De Subdito.

46 SUperiori præcipienti secundùm sententiam verè probabilem ac tutam circa materiam præceptam, vel potestatem præcipiendi, omninò tenetur subditus obedire, etiam contra propriam opinionem speculativè quantumvis probabiliorē ac tutiorem visam, Communis & certa Doctrina. Corduba *lib.* 3. *Quæstion.q.*4. Vasq. *cit. disp.* 62.*c.* 6. Miranda *Man. Pralat. tom.* 1. *q.* 26. *a.* 5. Layman *cit.* §. 2. *n.* 11. ac multis citatis Franc. Bard. *hic Discept.* 4. *c.* 24. Ratio est: quia in materia cadente sub potestatem Superioris, quidquid subditus licitè agere potest, præcipiente Superiore, etiam debet: sed quilibet potest agere secundùm sententiam verè probabilem & tutam, etiam contra propriam sententiam probabiliorem ac tutiorem æstimatam, ut dictum est: ergo præcipiente Superiore, subditus etiam debet: dummodò isti illius sententia etiam appareat probabilis & tuta. Cùm enim certum sit Superiorem posse præcipere secundùm sententiam sibi visam probabilem, adeóque sit in possessione suæ potestatis obligandi subditum: subditus autem non certò, sed solùm probabiliùs putet oppositum, v. g. materiam præceptam esse illicitam, aut potestatem Superioris se ad hanc materiam non extendere; & certum per probabile impediri nequeat; subditus non potest formare judicium practicè probabile, nedum certum, licere sibi non obedire, sed non obstante suâ oppositâ opinione debet formare judicium practicum seu conscientiam, quòd hic & nunc & possit, & debeat obedire Superiori. Et quanta confusio foret in quolibet regimine, si quilibet posset non obedire Superiori juxta opinionem suam sibi probabiliorem & tutiorem visam *speculativè circa materiam præceptam, vel potestatem præcipiendi*? Secùs est, si subditus haberet opinionem vel potiùs conscientiam oppositam probabilem *practicè circa ipsam obligationem*, quâ rationabiliter judicaret se hic & nunc non obligari præcepto Superioris, saltem per modum Epikiæ, qualis etiam in legibus divinis, multò magis humanis locum habet: poterit ergo tunc huic suæ opinioni se conformare, & non obedire.

II. De Confessario Judice.

COnfessarius in *Judicio sacramentali*, etiam contra propriam opinionem sibi magis probabilem & tutam visam, tenetur se conformare opinioni probabili & tutæ Pœnitentis, quæ scilicet, cum bona fide nititur ratione alicujus momenti, vel authoritate gravi, talémque opinionem secutum, vel sequi volentem; ut si Pœnitens opinetur probabiliter: *Censum germanicum esse licitum: non requiri internam attentionem in Horis: Circumstantias aggravantes tantùm non esse necessariò explicandas in confessione, &c.* Etsi Confessarius oppositam sententiam omninò præferat, tamen potest, & tenetur ipsum absolvere. Quòd possit, docet communissima contra Adrianum. Quòd etiam teneatur, est etiam communis & certa sententia Navarri *Man. c.* 26. *n.* 4. *Et c. Si quis autem. d.* 7. *de pœnit. num.* 54. Suar. Sanch. Vasq. *aliorum cum* Laym. *sæpè cit. c.* 5. §. 2. *n.* 10. Bardi *cit. discept.* 4. *cap.* 21. *n.* 5. Ratio est: Quia cujuslibet Judicis officium & obligatio est, ferre sententiam secundùm allegata & probata ab actoribus & defensoribus: atqui in hoc judicio sacramentalis solus ipse pœnitens est accusator, advocatus, & testis, tam pro se, quàm contra se: ergo si pœnitens allegat opinionem verè probabilem & tutam pro se & operatione suâ, tenebitur se ei conformare, & juxta illam, sententiam ferre etiam contra propriam opinionem veriorem visam Confessarius, formando judicium practicum, quòd Pœnitentem, oppositam oppionem secutū tanquam existentem in bona fide ac bono statu, ac proinde rectè dispositum, cùm nemo sequendo opinionem verè probabilem peccet, & maximè auditâ jam confessione, & possit, & debeat absolvere. Ineptè proinde agunt Confessarii illi, qui non audentes, contra suam opinionem absolvere, mittunt Pœnitentes ad alium Confessarium, qui sit ejusdem cum Pœnitente opinionis. Si enim alter poterit absolvere, cur non etiam tu possis? aut cur tua speculativa persuasio Pœnitenti in re tam gravi obesse debeat? DICES: Confessarius est verus & legitimus superior & judex Pœnitentis, illiúsque est, de quantitate, qualitate & modo peccati judicare, absolvere, condemnare: sed subditus contra propriam opinionem tenetur obedire superiori: ergo, &c. Resp. Confessarium non esse Pœnitentis Superiorem absolutè & simpliciter, sicut alius Superior Ecclesiasticus vel Civilis, sed solùm limitatè & respectivè in ordine ad peccata ab ipso ad tribunal pœnitentiæ allata, seu quatenùs ei Pœnitens se submittit in ordine ad judicium sacramentale, ut de peccatis suis judicet secundùm allegata & probata. Pœnitens autem non 47

peccat sequendo opinionem verè probabilem; quæ à Doctoribus probabiliter defenditur: nec consequenter tenetur Confessario subjicere opiniones suas probabiles, neque quoad hoc ei Confessarius tanquam subdito quidquam præcipere potest.

III. De Confessario Doctore.

48 CONfessarius verò ut Doctor, Pastor, & Medicus spiritualis Pœnitentis in consiliis dandis de futuro, inter opiniones oppositas probabiles, debet semper illam consulere, quæ utilitati spirituali Pœnitentis magis deservit, etiamsi contra suam propriam opinionem. *Ratio ex dictis patet.* E.g. Videt Confessarius Pœnitentem esse inquietum & anxium in lectione Horarum, verba, versus, Horas, itidem repetere: Item in confessionibus repetendis & multiplicandis, omnibus recensendis & enumerandis, numeris, circumstantiis &c. Tali consulere debet opiniones Doctorum laxiores, dummodò verè probabiles censeat: *Non saltem sub mortali, requiri attentionem internã: Horas non physicè, sed moraliter integrè legendas, &c. sola mortalia esse confitenda: circumstantias aggravantes tantùm non esse necessariò explicandas: Quando non certò constat, ut quasi jurare possit, defectum fuisse in præterita confessione, confessionem non esse repetendam, &c.* At contrà: advertit Confessarius, Pœnitentem ex opinionibus laxioribus, etsi visis probabilibus, sensim declinare in libertates noxias & pericula peccatorum, tenetur ei inculcare opiniones oppositas strictiores & magis tutas: imò aliquando etiam præcipere. Quia reverà tunc aliæ opiniones laxiores respectu hujus subjecti & ratione periculi imminentis cessant esse practicè probabiles & tutæ. Ut si videat Confessarius, Pœnitentem super lectione Horarum, vel confessione peccatorum esse hominem planè incurium, sine omni affectu, vel emendatione, tenetur ei inculcare, & si opus esse videat, præcipere opiniones suprà dictis oppositas tutiores. Similiter etsi fortè probabile sit, mulierem, ut placeat viro suo, uti posse profano illo ornato moderno, & nuditate circa collum & pectus, & juxta hanc opinionem confitentem absolvere debeat Confessarius, si tamen is advertat, eum ornatum fore causam ruinæ, vel proximum periculum peccati proprii vel alieni in futurum, debet consulere, imò & præcipere, ut abstineat à tali ornatu & nuditate, unde signanter suprà posita fuit.

IV. Assertionis Limitatio.

49 PEr se loquendo: hoc est, si aliunde nihil obstet, *Licitum est sequi opinionem quamlibet probabilem ex oppositis.* Per accidens multa hîc obstare possunt. I. Obstat error proprius. Ut si quis opinionem verè quidem in se probabilem, apud se tamen omninò improbabilem & falsam judicet, utique non poterit illam sequi in praxi. II. Obstat periculum peccati per accidens adjunctum opinioni quantumvis de se probabili & honestæ. v.g. Probabilis & vera est opinio, posse te juxta morem patriæ fœminas, præsertim cognatas, osculo excipere: posse Confessarium cum fœminis spiritualis instructionis vel consolationis gratiâ, familiarius conversari (alia exempla habes immediatè *num. præcedenti*) Quòdsi tamen ex hujusmodi actione experiatur quis se labi, vel graviter tentari, tenebitur omninò abstinere, etsi opinio de se probabilis, & actio secundùm se licita sit: prævalet hîc sententia Sapientis: *Qui amat periculum, peribit in illo.* III. Obstat possessio alterius partis, quæ omninò enervat probabilitatem oppositam. Quantumvis enim probabile sit, rem ab altero possessam esse tuam, non tamen eam licitè tibi vendicare, vel occultè compensare potes, quin nec judex tibi adjudicare potest, donec tuam esse certò evincas. Idque semper verum esse credo, sive quæstio de facto sit, sive de jure. v.g. Sunt rationes & opiniones utrinque probabiles, quòd legatum ex testamento minùs solemni sit validum, & invalidum: siquidem rem legatam jam bonâ fide possides, licitè retines; quia juvat te possessio: at ab hærede possidente non vales licitè auferre vel occultè compensare; quia possessio juvat ipsum, quamvis oppositum opinentur Card. de Lugo, & Io. Sanchez apud Tamburin. *in Decal. l.1.c.3.§.3. n.26.* qui tamen non approbat, & meritò: plura de hoc audies cap. sequenti. IV. Obstat etiam officium vel pactum, ut non possis sequi opinionem quamlibet probabilem, sed cogaris sequi vel minùs probabilem, ut de Subdito & Confessario jam audivisti num. 46. & 47. aut certiorem, ut de Ministro Sacramentorum, Medico, Judice, docebit assertio sequens. Interim occurit hic

Quæstio incidens notabilis.

An, quando fas est sequi aliquam opinionem probabilem in vita, etiam liceat sequi in articulo mortis?

AFfirmativam docent Joan. Sanch. *in Select. disp.* 19. *num.* 8. Cardinal. de Lugo *de pœnit. disp.* 7. *Sect.* 13. *n.* 273. & 275. Antonius à Spiritu Sancto *in Directorio Confessarior. p.* 1. *tr.* 5. *disp.* 3. *Sect.* 8. apud non dissentientes Dian. *p.* 2. *tr.* 13. *resol.* 9. & Gobat. *tr.* 1. *Clypei Judic. Clement. Sect.* 10. *n.* 162. Adeò ut neque in articulo mortis adigendi sint homines ad sequendas sententias magis tutas, vel magis probabiles, quamvis sic consulendum sit. *Ratio est*: quia opinio, quæ de peccato, & salute securam reddit conscientiam ad operandum in vita, tutam quoque reddere debet in articulo mortis; cùm in utroque tempore æqualiter constringatur homo vitare peccatum: alioquin sequeretur, quòd homines in articulo mortis deberent confiteri, se per decursum vitæ citra necessitatem in operando fuisse secutos aliquas Sententias minùs probabiles, vel minùs tutas, deberéntque facere tunc restitutiones, solutiones, & ultimas voluntates ex norma tutiorum, vel probabiliorum sententiarum tantùm, quod est contra omnem praxim, & usum, & Pœnitentium, & Confessariorum. Quare *Antonius à Spiritu S.* 50

loco cit. securum reddit Pœnitentem in articulo mortis, qui cum sola attritione cognitâ suscipit Sacramentum Pœnitentæ.

Contrariam tamen negativam sine dubio magis piè, & tutè cum aliis docet Sanch. *l.* 2. *Moral. c.* 1. *n.* 6. Nam eo articulo mortis, & aditu æternitatis omninò Charitas DEI, & sui ipsius exigere videtur, ambulare viâ, quoad potest, securiori. Idque maximè si agatur de necessariis ad salutem necessitate medii, v.g. de dolore requisito ad absolutionem validam: quia, licèt opinionis probabilitas excuset de peccato formaliter, non tamen supplet necessaria necessitate medii. Quare placet judicium Gobati *ibid. num.* 164. esse Confessariis omnibus modis suadendum Pœnitentibus, ut in eo articulo sequantur tutiorem ex opinionibus contrariis, saltem necessariis necessitate medii. Quòd si tamen Confessarius Pœnitenti etiam moribundo nullâ ratione, vel obtestatione persuadere possit, usum opinionis practicè tutioris, aut etiam probabilioris, ei non neget absolutionem, siquidem DD. tam communiter asserentes Confessarium debere sequi opinionem Pœnitentis verè probabilem, non excludunt, vel excipiunt articulum mortis.

ASSERTIO IX.

Quando habetur & practicari potest sententia certa, vel probabilior practicè, nunquā licet sequi opinionē speculativè tantùm, vel minùs probabilē quoties agitur non de sola honestate actionis respectu operantis, sed etiam de valore vel efficacia actionis ad aliquem effectum dubium cum periculo peccati vel gravis mali, idque saltem vi pacti alicujus impliciti tali officio vel exercitio annexi. Hanc nullibi sic legi: collegi tamen ex communi doctrina apud Layman. Marchant. Bardi, Tamburin. hîc.

EXPLICATIO.

51 Ratio generalis est; quia quoties adest & practicari potest in casu assertionis sententia certa vel probabilior practicè, opposita opinio practicè nec probabilis, nec tuta censeri debet, sed simpliciter improbabilis & periculosa: atqui voluntariè relinquens sententiam certam & tutam nullâque urgente necessitate, sequens opinionem practicè incertam ac periculosam, convincitur se voluntariè exponere periculo peccati, & consequenter actu peccare; ergo, &c. Ubi nota differentiam hujus & præcedentis assertionis. Quia nim. ipsa honestas actionis pendet directè à prudenti dictamine rectæ rationis, rectè & licitè sequimur quamcunque opinionem verè probabilem & tutam, non obstante, quòd sit minùs probabilis vel tuta, quàm alia opposita, si nil aliud obstet, juxta *n. prac.* 49. annot. At verò valor vel efficacia actûs respectu sui effectûs, non pendet directè & principaliter à dictamine nostræ rationis, sed aliunde ex propriis principiis, v.g. valor Sacramentorum ad causandam gratiam, ab institutione Christi per Ecclesiam traditâ: efficacia medicinæ ad conferendam sanitatem, ex natura & qualitate rei applicatæ: æquitas judicii, ex merito causæ, &c. dependet: atque ad ejusmodi actus validè & cū effectu exercendos accedit distincta obligatio, Religionis, Charitatis, imò & justitiæ ex vi pacti saltē impliciti in tali officio vel exercitio suppositi: uti mox per exempla explicabimus: & ideo in ejusmodi exercendis actibus, non sufficit sequi quodcunque judicium rationis nostræ, quomodolibet probabile visum, sed oportet sequi judicium vel opinionem, quoad fieri potest, certiorem vel securiorem, ac certiùs excludentem periculum nullitatis cum peccato vel gravi damno proximi.

Antequam ad particularia descendamus, observa: opiniones aliæ dicuntur tantùm speculativè probabiles, quêis nim: opinamur de re operabili secundùm se, abstrahendo à circumstantiis quibusvis particularibus, atque sine immediato ordine ad operandum. Nim: generatim aliquid posse vel non posse esse, &c. Aliæ opiniones sunt probabiles practicè, quêis scil. probabiliter & cum sufficienti motivo opinamur de re operabili, cum immediato ordine ad operandum: utpote aliquid hîc & nunc, in his circumstantiis licere vel non licere. Et possunt de eâdem re esse opiniones probabiles speculativè, quæ tamen minimè sunt probabiles practicè, ut supponunt DD. communiter, & ratio clara est. Potest enim intellectus noster considerare objectum operabile secundùm se præscindendo à circumstantiis, & sic judicare, esse licitum, vel rationi consentaneum: potéstque illud rursus considerare ut hic immediatè operabile in his circumstantiis & ob hanc, vel illam circumstantiam judicare rationi dissentaneum, seu illicitum: ergo prius judicium opinativum fuit probabile tantùm speculativè, non practicè. Ex. g. Probabile est speculativè, dari materiæ parvitatem circa castitatem, quoad aliquos aspectus vel tactus impudicos, minimè tamen est probabile practicè, imò certum: esse peccatum mortale, saltem indirectè voluntarium, ob gravissimū & proximum periculum in materia tam piceâ. Item esto probabile appareat venatori id, quòd videt ibi, esse feram, inde tamen non fit probabile practicè, quòd possit ejaculari in illud, ob periculum homicidii. Item sit probabile mulieri, virum in bello esse occisum; inde tamen non fit probabile practicè, posse nubere alteri, quia adhuc possidet prius Matrimonium, &c. Idem videbis evenire in sequentibus. 52

§. I.

De Ministro Sacramentorum.

Minister Sacramentorum, quoad essentialia, si fieri potest, tenetur semper sententiam certam vel tutiorem sequi. *Ita generaliter communis DD.* Indicat D. Augustinus *lib.* 1. *de Baptismo*, contra Donatum dicens: *Graviter quis peccaret in rebus ad salutem animæ pertinentibus, eo solo, quòd certis incerta præponeret.* Et apertè docet Scotus *in* 4. *d.* 3. *q.* 2. *num.* 10. Ubi circa materiam & formam Sacramentorum has 53

tres

tres regulas præscibit: *Si possibilitas adest, via tutissima est eligenda; Si non adest possibilitas, via tutissima proxima est tenenda; (cessante impossibilitate, cautè supplendum est, quod impossibilitas prohibebat.* Hæc Scotus. Exemplum ab omnibus affertur de Baptismo: Sententia certa & tutissima est ex institutione & usu ac ordinatione Ecclesiæ ad validè administrandum Baptismum, requiri hanc materiam, scilicet *aquam naturalem*: & hanc formam: *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritûs Sancti.* Nihilominùs opiniones etiam speculativè probabiles sunt: etiam confici posse in aqua rosaceâ, cerevisiâ, lixivio, carnis prodio, &c. probabile enim est, hæc esse substantialiter aquam: aut in hac forma: *Ego te baptizo in nomine Genitoris & Geniti & Spirati*: quia videtur æquipollere formæ priori. Attamen quia hæ opiniones sunt mere speculativæ nihil adhuc dictantes de operando hîc & nunc; dicimus

54 I. *Tenetur sequi sententiam certam, &c.* Adeò ut qui habitâ aquâ naturali, & cognitâ debitâ formâ, baptizaret in aqua rosacea, vel cum illa alia forma, peccaret mortaliter, gravissimè, & multipliciter. 1. Contra Canonem & ordinationem Ecclesiæ, in re tam gravi sine dubio graviter obligantem, contra quam nulla opinio potest esse practicè probabilis, ut omnes fatentur. 2. Contra Charitatem, proximum sine ratione exponendo tanto periculo salutis spiritualis. Communis DD. cum Sanch. *lib.* 1. *c.* 9. *n.* 33. 3. Contra Justitiam, saltem si sit Minister ex officio obligatus suis administrare Sacramenta; utique ex vi pacti officio suo annexi, certa, & non dubia. 4. Etiam per se & contra virtutem Religionis, uti contra Sanchez. *cit.* Vasq. & alios. veriùs docent cum aliis Suarez. 3. p. *tom.* 3. *disp.* 21. *sect.* 4. Filliuc. *Tract.* 21. *c.* 4. Layman. *cit. c.* 5. §. 3. Bardi *Discept.* 4. *cap.* 3 1. Ratio est: Quia omninò irrationabile videtur, & virtuti Religionis directè repugnans, absque ulla causa necessitatis vel utilitatis, Sacramentum à Christo institutum ad salutem animarum exponere periculo nullitatis, seu ut invalidè, & sine effectu significato, falsò administretur: Sed hoc fieret in proposito, ut patet: ergo, &c. Excipiunt tamen Perez, & Joann. Sanch. apud Dian. *cit. p.* 2. *tr.* 13. *resol.* 2. casum, quo Ministro quis minitaretur mortem, aut aliud grave damnum, nisi relictâ sententiâ certâ, juxta probabilem tantùm conficiat Sacramentum, v.g. Baptismi, in aqua rosacea: dummodò in contemptum Sacramenti vel Religionis mortem non minitaretur.

55 II. *Si fieri potest*; Semper enim supponimus. *Quando practicari potest sententia certa. Quando ejus usus est in nostra potestate. Nisi necessitas aliud urgeat*: quando verò sententia certa practicari nequit, & necessitas urget, utique recurrendum erit ad opiniones saltem speculativè probabiles; & tentandum, quantùm prudenter tentari potest. Sic in casu extremæ necessitatis, si aliud nihil occurrat, nisi lixivium, cerevisia, &c. ad baptizandum, formando conscientiam ita licere, potes & debes ea adhibere baptizando puerum potiùs in materia incerta cum periculo nullitatis Sacramenti, quàm puerum sine Baptismo relinquere certæ damnationi. Similiter si nullus occurrat, qui formam sciat, nisi Vetula balbutiens, potest & debet, quam potest, formam proferre: nec talis Baptismus, nisi sub conditione repetendus erit. Eâdem ratione dijudicandum erit; qualiter moribundus præsente Parocho, contra certam sententiam, possit confiteri simplici Sacerdoti: si nimirùm aliquid obstet ex parte Parochi, ut si videatur imprudens, indoctus, vel aliâ de causâ ei confiteri horreat Pœnitens, &c.

III. *Quoad essentialia.* scil. dependentia ab 56 ipsa institutione Christi: Nam quoad jurisdictionem, vel aliud quid simile dependens à voluntate Ecclesiæ, licitè quis potest sequi opinionem verè probabilem, etsi minùs certam. Ut si habens opinionem probabilem, quòd vi privilegii tui vel concessionis factæ à Papa vel Episcopo, possis absolvere à tali casu, vel censura: assistere tali matrimonio, potes absolvere vel assistere sine necessitate admonendi proximum de opinione contrariâ probabiliore. Quia quoties est probabilis opinio de similibus dependentibus ab Ecclesiæ potestate, ipsa ex consensu tacito & de præsenti ratihabitione supplet seu confert jurisdictionem certam: ut fusè docent DD. præsertim Sanchez *l.* 3. *de Matrim. disp.* 22. *num.* 65. & *l.* 1. *in Decal. c.* 9. *n.* 35. Suarez, Lessius, alii apud Tamburin. *sup. cit. c.* 3. §. 4. *n.* 2.

IV. *Minister tenetur, &c.* Pœnitens verò in 57 usu passivo Sacramenti, quoad requisita ex parte suâ potest sequi opinionem minùs probabilem & tutam: v.g. potest accedere cum attritione cognitâ, cùm tamen probabiliùs, longè tutiùs sit, requiri contritionem, saltem æstimatam: item potest omittere omnes circumstantias aggravantes tantùm, ut jam concessimus suprà *num.* 47. cùm tamen haud dubiè longè probabiliùs & tutiùs sit, aliquas circumstantias aggravantes tantùm necessariò esse explicandas (uti *hujus tract. c.* 3. *sect.* 4. *ex communiori sententia docebimus*) ad validam confessionem & absolutionem. Ratio disparitatis est: Quia Minister in administratione Sacramenti, quoad essentialia requisita ex parte suâ, scil. materiam, formam, & intentionem, nullam habet difficultatem practicandi sententiam certam, vel tutiorem, ut supponit resolutio nostra: consequenter ad id rectè obligari potest etiam ex virtute Religionis ob reverentiam Sacramenti; ut dictum est, *num.* 53. At verò Pœnitens quoad requisita ex parte sua, *dolorem, confessionem, &c.* maximam potest habere difficultatem, sequendi semper certius & tutius, ad quod proinde non potest rationabiliter obligari: Neque ex virtute Religionis ob reverentiam Sacramenti: hæc enim non potest obligare cum tanto gravamine, juncto periculo deficiendi contra reverentiam Sacramenti: neque ex virtute Charitatis vel Justitiæ, ut patet: multò minus ex ordinatione Ecclesiæ piæ Matris. Quinimò Concilium Tridentinum statuens ad Sacramentum Pœnitentiæ requiri *Contritionem*,

tionem, vel saltem attritionem: & peccata *in specie & numero* necessariò esse confitenda, moraliter & practicè certam reddit sententiam, quòd sufficiat attritio cognita, & valde probabilem de circumstantiis aggravantibus tantùm non necessariò confitendis.

§. II.

De Medico, Chyrurgo.

58 MEdicus & Chyrurgus in medicinis applicandis tenentur sub mortali sequi sententias certas & securas, relictis incertis & dubiis: *secundùm omnes*: & quòdsi certa curatio non occurrat, tenentur sectari opinionem probabiliorem, posthabitis minùs probabilibus; uti contra Azorium & alios nonnullos, docent communiter Doctores cum Navarro *Man. c.* 25. *n.* 61. Sanchez *l.* 1. *Moral. c.* 9. *num.* 40. Vasq. Bonacin. Laym alii apud Bard. *cit. c.* 30. Ratio est: Quia ultra obligationem generalem Charitatis, quâ tenemur meliori seu efficaciori modo, quo possumus, auxilium ferre proximo graviter indigenti; hic etiam accedit obligatio justitiæ: cùm enim æger vel læsus committit se curandum Medico vel Chyrurgo, & hic illius curam suscipit, intercedit inter eos pactum, saltem implicitum & virtualiter, de adhibendis remediis, quæ magis salutifera videntur, & hic & nunc præ manibus haberi possunt: ergo Medicus vel Chyrurgus peccat contra pactum, adeóque etiam contra justitiam, si omisso medio certo & securo, vel probabiliori, & securiori adhibeat medium minùs probabile, incertum vel periculosum, cùm sic periculosè agatur de salute corporali proximi: gravissimè autem peccant, si solùm experiendi gratiâ, incerta & inexplorata medicamenta infirmis adhibeant, & ut quidam ait: *experimenta per mortes quærant*, ut notat Layman. *hic* §. 3. *n.* 15.

59 Quando ergo præstò est medicina parabilis, quam constat, vel probabile est, posse mederi citra periculum mortis inferendæ, vel accelerandæ; occurrat autem & alia medicina, quam profuturam non ita probabile est: aut quamvis probabile sit posse mederi, non tamen sine periculo, ne sit mortifera, tenetur Medicus adhibere priorem medicinam tutam vel tutiorem ob rationem dictam. Quòdsi verò ægrotus extremè laboret, ut certum, vel verosimillimum sit esse moriturum, nisi aliquo remedio adjuvetur, & nihil aliud occurrat, poterit Medicus adhibere quodcunque remedium, etsi minùs securum vel dubium, ne fortè mortem acceleret: dummodò certò non constet, esse mortiferum, & probabilitas juvandi superet periculum nocendi, atque ipsius infirmi, vel consanguineorum consensus accedat: Quia cùm ex una parte vita infirmi jam desperata sit: ex altera autem parte aliqua spes sit vel probabilitas remedii: & adsit consensus aliquis in periculum illud accelerandæ mortis, prudenter & sine injuria aget Medicus adhibendo ejusmodi medium dubium, & periculosum. Sanchez, Vasq. Laym. *cit. Communis.*

§. III.

De Judice.

JUdex in ferenda sententia inter partes litigantes, in causis civilibus tenetur sequi opinionem probabiliorem, jurique conformiorem, inspectis allegationibus & probationibus, sive quæstio sit de jure, sive de facto. Sylvest. Sotus. Vasq. Tanner. alii cum Sanchez *cit. c.* 9. *num.* 47. Layman. *n.* 16. Bardi *c.* 27. Tamburin. *cit. c.* 3. §. 4. Ratio est: Quia Judicis à Republica instituti officium, adeóque ex pacto tacito inito cum Republica obligatio est, ferre sententiam secundùm merita causæ, & rectam rationem: atqui rectâ ratione per se constat, quòd ea pars litigantium, quæ causam suam in judicio, sive de jure, sive de facto, probabiliorem ostendit, secundùm leges & rationes magis mereatur sententiam pro se, quàm contra se: ergo Judex in ferenda sententia semper debet sequi opinionem probabiliorem, in favorem scilicet illius partis, pro qua stat opinio probabilior. *Confirmatur.* Alioquin sequerentur maxima incommoda in Republica. Facilè enim Judex, affectu erga unam partem obnubilante intellectum, judicaret probabilem esse opinionem ex parte amici, cùm reverà non esset. Et latâ sententiâ, quilibet se partem probabilem secutum fuisse facilè prætendere posset: Quod utinam non fieret! sed gravissimo peccato, non tantùm contra justitiam legalem, sed etiam contra justitiam commutativam: cùm à Republica instituti Judices ad jus dicendum, & cuilibet æqualiter tribuendum, quod suum est, ipsi iniquissimè lædant jus alterius, scil. partis causam probabiliorem, & eo ipso plus juris habentis. 60

Quòd si utriusque partis litigantis causa, tam de jure, quàm de facto, æquè probabilis sit: *Valentia, Sayrus & alii*, volunt in Judicis arbitrio positum esse, judicare causam, cui parti maluerit, sicut in arbitrio Collatoris beneficii est, quando concurrunt duo æquè digni. Verùm mihi omninò vera videtur opposita sententia, non esse in Judicis arbitrio totam causam adjudicare cui parti maluerit, sed debere concordare partes per transactionem, utpote dividendo rem controversam inter partes in re, vel in pretio &c. *Sanchez, Layman, Bard, Tamburin. suprà, alii apud ipsos.* Ratio est: Quia, juxta juris regulam in judiciis non est habenda acceptio personarum: quis autem non videat, esse verissimam acceptionem personarum, & ab æquitate alienissimum, quando duæ partes æquale jus habent, & æquè probabiliter probant, Judicem justitiæ Ministrum, uni totum adjudicare, & alteri totum abjudicare? ergo, &c. Confirmatur hoc ex propositione 26. inter damnatas ab Alexandro VII. *Quando litigantes pro se habent opiniones æquè probabiles, potest Judex pecuniam accipere pro ferenda sententia in favorem unius præ alio.* Atqui si tunc liberum esset Judici adjudicare causam, cui parti maluerit, non videretur esse ratio, cur non posset accipere pecuniam pro eo favore exhibito uni præ alio, certè ex justitia non debito: etsi enim Judex ex justi- 61

justitia teneatur ferre sententiam justam, atq; pro ea ferenda tanquam pro re aliàs debitâ nihil accipere possit, certè tamen eo casu ex justitia non teneretur sententiam ferre pro uno potius, quàm pro altero: ergo relinqueretur locus favori indebito: cur ergo pro eo favore nihil accipere posset Judex? ergo supponit Pontifex id non esse licitum. Dixi: *si causa utrinque tam de jure, quam de facto æquè probabilis sit*: Excipiendū enim semper est: *nisi altera pars litigans esset in possessione bonæ fidei*. Quia possessio pro possidente facit rationes præponderare, adeò ut non ampliùs maneant rationes utrinque æquè probabiles, sed melior evadat conditio possidentis. Dixi rursus: *in causis civilibus*: Nam in causis criminalibus, quando agitur de pœna infligenda, & maximè capitali, inter oppositas opiniones probabiles, semper sequenda est opinio favorabilis Reo, etiamsi alioquin minùs probabilis videatur, juxta Regulam Juris Canon. II. *in 6. Quando jura partium non sunt clara, sed obscura; declinandum est in favorem Rei*: Et etiam Leges civiles præcipiunt, ut in pœnis accipiatur benignior interpretatio: testantúrque, jura esse promptiora ad absolvendum, quàm ad condemnandum. Denique etiam excipiendæ sunt causæ favorabiles, causæ piæ, & maximè Religionem concernentes, juxta L. *Sunt personæ. ff. de Relig. & sumpt. fun. Summa est ratio, quæ pro Religione facit*. Ut benè observat Gobat. *tr.* 1. *Clypei Clement. Judic. Sect.* 14. *num.* 211.

§. IV.

De Consiliario & Advocato.

62 Consiliarii etiam in consiliis dandis tenentur sequi, quantùm fieri potest, sententias certas vel probabiliores. Ex communiori Vasq. *opusc. de Restitut. c.* 6. §. 3. Fran. Bardi *discept.* 4. *c.* 22. *alii*. Ratio est: Quia Consiliarii in consiliis publicis de necessitatibus Principis, vel Reipublicæ, v.g. dum consultatur de tributo aliquo imponendo, sítne verâ necessitate justum, nec ne, habent se per modum Judicum inter principem vel Rempublicam, & subditos tanquam partes litigantes, ut consultivum judicium ferant: ergo sicut Judices inter partes litigantes, ita & Consiliarii inter Principem & subditos, tenentur sequi sententiam certam, vel probabiliorem, in favorem scil. illius partis, pro quâ stat opinio probabilior: & graviter peccant contra justitiam, si ex affectu vel respectu humano, juxta sententiam minùs probabilem consulant in favorem unius, vel alterius partis. *Ratio* omninò eadem, quæ de Judicibus: & incommoda è contrario secutura mulò majora, ut consideranti patet. Cæterùm in consiliis circa negotia externa Consiliarii jam non habent se per modum Judicum, sed merè Consultorum, ideóque Advocatorum conditionem suscipiunt.

63 Advocatus autem in patrocinando partibus, non tenetur eligere partem seu causam probabiliorem, sed licitè suscipit defendendam causam minùs probabilem vel dubiam, dummodò non manifestè iniquam, sed probabilem judicet, etsi causam adversariam probabiliorem, & faciliùs obtinendam arbitretur. Communis DD. Navarr. *c.* 25. *num.* 28. Sanchez. *l.* 1. *Mor. c.* 9. *num.* 51. Laym. *cit. c.* 5. §. 3. *n.* 17. Bard. *c.* 29. *alii apud ipsos*. Ratio est: Quia quandocunque causa dubia vel controversa est, cuivis permittitur tueri seipsum, suámque partem, quamdiu potest, etsi causa sua minùs sit probabilis, dummodò verè probabilis, & non manifestè iniqua appareat: & consequenter etiam permittitur ei litem cum adversario contestari; atque propositis juribus ac rationibus suis, Judicis dirimentis sententiam postulare: atqui juxta regulam Juris 68. *in* 6. *Potest quis per alium facere, quod potest facere per se ipsum*: ergo etiam Advocato licebit defendendam suscipere partis litigantis causam etiam minùs probabilem & dubiam, dummodò manifestè iniqua non appareat, sed diligenter inspectâ ac compertâ causæ sibi propositæ æquitate, Clienti syncerè aperiat, quantam probabilitatem seu spem victoriæ habeat: paratus quamprimùm absistere, si in progressu litis iniquitatem manifestè deprehenderit: quo casu, si citra suam culpam causâ cadat, salariū nihilominùs jure merebitur. *Ex communi* DD. vide Laym. *l. cit.*

Neque quoad hoc eadem est ratio de Judice & Advocato: Quia Advocati officium non consistit in definienda vel decidenda controversia, vel jure dicendo: sed ejus officii solummodò est uni parti litiganti assistere, & Judici præsentare jura & rationes pro sua parte, ut iis inspectis, posteà Judex videat, quid decernendum sit secundùm jura. Et solet contingere, quòd rationes, probationes, allegationes, quæ à principio Advocato videbantur minùs efficaces, quàm adversariæ, à Judice meliùs ponderante illas, existimentur validiores, & sic, ut dicitur, inter litigandum jus crescat. Unde neque Advocatus intendit judicem inducere ad peccatum, ut nimirùm injustè judicet secundùm opinionem minùs probabilem, sed solùm intendit repræsentare jura, & rationes suæ partis, ut indè Judex absolutè judicium justum ferat. Videtur tamen eadem de Judice & Advocato ratio, quoad causam sanguinis, ut scil. Advocatus non possit ex opinione minùs probabili agere contra Reum de vita vel honore, quando rationes pro ipso sunt magis probabiles. Quidquid enim sit de justitia, videtur omninò esse contra charitatem, proximo enim periclitanti, de vita maximè, debemus opem ferre, quantùm possumus. Sotus. *de Justitia l.* 1. *q.* 8. *art.* 3. *alii*. Contrarium tamen docent *Sanch. cit. c.* 9. *num.* 53. pluribúsque allegatis Turrianus, Lorca apud Dianam *cit. p.* 2. *tr.* 13. *resol.* 4. qui probabiliorem & in praxi tutam censet sententiam. *Ratio est*: (inquit) Quia si cliens in hoc casu potest justè litigare: ergo & Advocatus illam causam potest patrocinari, cum non imprudenter agat, utpote quia ratione probabili ducitur. Dicendum igitur sine trepidatione, posse Advocatum secundùm opinionem probabilem patrocinari causæ actoris, etiam in causa sanguinis, aut honoris, vel de causa civili maximi momenti: ut

de omnium bonorum possessione &c. Sic *Diana.* Cui ego, quantùm est ex justitia, omninò acquiescere cogor: at certè non quantùm est ex charitate, in causa sanguinis.

SECTIO IV.

De Conscientia Dubia.

SUMMARIUM.

65. *Dubium negativum, & positivum, ex parte actûs, & ex parte motivi.*
66. *Dubium speculativum & practicum.*
67. *Dubium juris & dubium facti.*
68. *Conscientia intrinsecè & extrinsecè dubia.*
69. *Cum conscientia formaliter & extrinsecè dubiâ non licet operari.*
70. *In dubiis tutior pars est eligenda: quomodo hoc intelligendum?*
71. *In dubio practicè practico, semper eligenda est pars tutior;*
72. *Non verò in dubiis speculativis.*
73. *Cum conscientia extrinsecè, objectivè, & speculativè tantùm dubiâ practicè tamen certâ; & resolutâ licitè operamur.*
74. *Resolutio practica fieri debet cum ratione.*
75. *In dubio melior est conditio possidentis, non tantùm in materia justitiæ; sed & aliarum legum, ac virtutum.*
76. *Possessio tamen adjuvans in dubio sit bonâ fide cepta Exemplum in materiâ Justitiæ.*
77. *Exemplum aliud in materia Matrimonii.*
78. *In dubio non præsumitur factum, sed demonstrari debet*
79. Regula generalis: *quod certum, vel priùs est, possidet, & præsumitur.*
80. Regula 1. specialis *si lex sit dubia; voluntas possidet: secùs, si lex si certa:*
81. *Exempla primæ partis.*
82. *Exempla secundæ partis.*
83. Regula 2 specialis: *in dubio facti fundantis legem, homo possidet:* è contra *in dubio facti supponentis legem.*
84. *Exempla primæ partis.*
85. *Exempla secundæ partis.*
86. Regula 3 specialis · *in dubio circa tempus inchoandæ obligationis homo possidet: lex verò in dubio, circa tempus finiendi obligationem.*
87 *Exempla mixta utriusque partis.*
88. Regula 4. *in dubio* de modo *obligationis contractæ, vel solutionis factæ præsume, quod tibi favet.*
89. *Exempla obligationis contractæ.*
90. *Exempla solutionis factæ.*
91. *Dubia miscellanea.*
62 *Peccatum dubium.*
03 *Maleficium dubium.*
84. *Bellum dubium.*
95. *Subditus dubitans.*
96. *Quoad leges pœnales, etiam censurarum, & irregularitatum, tam in dubio juris, quàm facti, nemo censendus est ligatus.*
97. *Declaratur exemplis.*
98. *Exceptâ tamen solâ irregularitate ex delicto homicidii voluntarii; ubi dubiè reus habendus est irregularis;*
99. *Quandocunque constat de corpore delicti, seu homicidii facti, & aliquâ suâ cooperatione.*

ASSERTIO X.

Conscientia dubia dicitur, quando intellectus de re agenda vel non agenda, suspensus manens, nequit se in unam vel alteram partem resolvere. Unde propriè non est conscientia, sed potiùs privatio conscientiæ suspendens omne judicium, assensum, vel dissensum. Assertio certa, solùm petit, ut fiat Dubiorum variorum brevis & clara.

EXPLICATIO.

I. Dubium negativum & positivum

Dubium dicitur Suspensio mentis inter duo 65
contradictoria; ut in neutram partem nec assentiendo, nec dissentiendo se resolvere possit. Aliud dicitur negativum, aliud possitivum, duplici ratione, ex parte actûs, & ex parte motivi.

Ex parte actûs. Dubium negativum, seu, ut vocant, in actu exercito est, dum quis apprehensâ utrâque parte. v. g. an aliquid liceat, vel non liceat neutri parti assentiens, absque ullo actu positivo, suspensus manet. Dubium positivum, seu ut vocant, in actu signato est; dum quis apprehensâ utrâque parte, neutri volens vel potens assentiri, vel dissentiri, actu aliquo positivo indicat, ac veluti *signat*, rem esse dubiam vel incertam de veritate vel falsitate. In proposito perinde est: at in materia fidei multùm interest. Nam si negativè solùm dubites in materia fidei per se non peccas: at si positivè dubites, & peccas, & accedente pertinaciâ, hæreticus es.

Ex parte motivi. Dubium negativum dicitur, quo intellectus (utrovis modo prædicto) suspensus manet inter utramque partem, ex eo, quòd nullum omninò occurrat motivum vel medium, nulla ratio sive assentiendi, sive dissentiendi; sed intellectus merè ignoranter se habet. v. g. An homines in hac civitate sint pares, vel impares. Dubium positivum dicitur, quo intellectus suspensus manet inter utramque partem ex eo, quòd occurrant motiva seu media omninò æqualia pro una & pro altera parte, & sic dum ambæ partes, velut trahentes ad se intellectum, se mutuò impediunt, manet ipse intellectus velut suspensus in æqui librio, quoúsque occurrat potior ratio pro una, quàm pro altera parte, aut voluntas suo libero imperio intellectum ad uni potiùs, quàm alteri parti assentiendum determinet, vel inclinet.

II. Dubium speculativum & practicum.

Dubium merè speculativum est, quo dubita- 66
tur præcisè de veritate aliqua: v. g. *An mundus potuerit esse ab æterno? An si Adam non peccâsset, nihilominus Verbum incarnatum fuisset, &c.* Dubium practicum est, quo dubitatur de re operabili. Et hoc, aliud dicitur speculativè practicum; quo dubitatur de re operabili, seu ipsâ operatione, ejúsve honestate secundùm se in abstracto, abstrahendo scilicet à circumstantiis particularibus, & sine immediato ordine ad operationem seu praxin. Ut: *an matrimonium contractum sit validum: an census germanicus sit licitus: an die festo liceat bellare, pingere, iter agere: an die jejunii liceat sumere collationem vespertinam, &c.* Aliud dicitur dubium propriè, seu practicè practicum; quo dubitatur de actione, ejúsve honestate in particulari, seu hic & nunc exercendæ in suis circumstantiis particularibus. Ut: *an debeam hanc confessionem repetere, an hic & nunc liceat mihi pugnare, ludere, comedere.* Atque in hoc dubio formaliter consistit conscientia dubia.

III. Du-

III. *Dubium Juris, & dubium Facti.*

67 Dubium *Juris* dicitur, quo dubitatur de aliquo jure, lege, præcepto, statuto: &c. præsupposito ad honestatem actionis exercendæ. Ut *an sit lata talis lex, quomodo obliget, an hunc etiam, vel illum casum comprehendat, an hic & nunc me in his etiam circumstantiis obliget, &c.* Idque rursus dividunt in speculativum, & practicum. Dubium *juris* speculativum vocant, quo dubitatur, non immediatè de honestate actionis alicujus, sed de aliquo alio legitimo secundum jura & leges. Ut: *an Baptismus collatus in nomine Christi sit validus: an matrimonium contractum sit validum: an bellum, in quo milito, sit justum: an quis in tali casu sit irregularis, v.g. si percussit Clericum non gestantem habitum: an res, quam possideo mea sit, an aliena, &c.* Dubium *juris* practicum dicitur, quo dubitatur de obligatione, vel facultate legitimè agendi, seu de ipsa honestate actionis, an licita sit, nec ne. Et hoc rursus aliud est generale & abstractum, id ipsum, quod *num. præced.* diximus *speculativè practicum*: aliud est particulare seu de hîc & nunc: & est ipsum supradictum dubium propriè seu practicè practicum. Dubium *Facti* denique dicitur, quo dubitatur de aliquo facto, ejúsve conditione aliqua spectante ad honestatem actionis exercendæ. Ut: *an votum emissum sit: an solutum: an Hora recitata: an peccatum commissum sit mortale vel veniale: an jam confessum, nec ne, &c.*

§. IV. *Conscientia intrinsecè, & extrinsecè dubia.*

68 Conscientia dubia propriè dicta, nimirum formaliter & intrinsecè dubia, consistit in ipso *dubio practice practico*, seu *dubio juris particulari*, quando nimirùm intellectus de honestate actionis hic & nunc exercendæ, an scil. honesta sit, vel licita, nec ne, omninò manet suspensus & in neutram partem se resolvit. Conscientia objectivè seu extrinsecè dubia (posses dicere conscientiam dubiam speculativè, nisi nomen *conscientiæ* quid practicum sonans repugnaret) dicitur, quando intellectus solùm de ipso objecto secundùm se manet dubius dubio scil. speculativo juris vel facti, non verò de ipsa honestate actionis hic & nunc, dubio practico. v.g. dubitas *speculativè*, an res, quam possides, sit tua, *practice* verò, an restituere tenearis: factâ diligenti inquisitione, nec inventâ ullâ ratione potiori pro una, quàm pro altera parte, sed perseverante dubio, an res sit tua, nec ne: denique ex illo principio: *In dubio melior est conditio possidentis*: resolvis te: *non debere restituere, posse licitè retinere, usurpare, &c.* Conscientia hæc manet dubia objectivè & extrinsecè, stante scil. adhuc dubio speculativo, an res reverà tua sit: at formaliter & intrinsecè non est dubia, sed resoluta: excluso scil. dubio practico. Jam videndum est, quomodo cum ejusmodi conscientiis dubiis liceat operari. Difficilia, mi Lector, difficilia! animum bene advertas necesse est. Sit ergo

ASSERTIO XI.

Cum conscientia formaliter & intrinsecè dubia, stante scilicet dubio practicè practico seu dubio juris particulari de honestate actionis hic & nunc exercendæ, vel periculo peccati annexo, nunquam licet operari, sed semper peccatur pro ratione materiæ, & dubii. Est certissima apud omnes, Significat Apostolus Rom. 14. *Quod non est ex fide, peccatum est.* Hoc est. Quod non fit ex certa credulitate seu determinato judicio intellectûs, licitum esse, quod hic & nunc agitur, peccatum est.

§. I.

Ratio fundamentalis est: Quia omnis sciens, & volens, exponens se periculo peccati, peccat, & quidem eodem genere peccati, cujus periculo se exponit; uti docet communissima Doctorum cum D. Thoma, *Quodl.* 8. *a.* 13. Scoto. *in* 3. *d.* 25. *q. un. & alibi.* Navar. *in c. Qualitas. d.* 5. *de pœnit.* Ex illo *Eccl.* 3. *Qui amat periculum, peribit in illo.* Atqui agens cum conscientia intrinsecè seu practicè dubiâ de honestate actionis hic & nunc exercendæ, vel saltem periculo peccati annexo, is sciens & volens exponit se periculo peccati; elegit enim actionem indiscriminatim, sive bonam, sive malam, quasi dicat, sit peccatum, vel non sit, perinde est, ego volo agere, &c. Ideóque eo ipso implicitè censetur eligere malum: ergo eo ipso peccat, *pro ratione materiæ*, de qua igitur: *& pro ratione dubii.* Ut si dubitet, an talis actio vel omissio, sit peccatum mortale, & tamen operans vel omittens, peccabit mortaliter: si vero dubitet de veniali, tantùm venialiter. Quòd si dubitet generatim & indistinctè, an sit peccatum vel malum, dic eodem modo, quo dictum est suprà de conscientia erronea *num.* 17. Atque hîc maximè locum habet, & commodè explicandum venit, celebre illud dictum: 69

§. II.

In Dubiis tutior pars est eligenda.

Dictum hoc habetur variis locis Juris Canonici: *c. ad audientiam. c. Significâsti. c. petitio tua. Tit. de homicidio.* Ubi in dubio de facto homicidio à Clericis, & irregularitate inde contractâ, Pontifex semper respondet: *Tutius eligendum esse.* Textus dabimus infra *num.* 96. Item *c. juvenis. de sponsalibus*, in alio casu matrimonii dubii respondet Pontifex, *in his, quæ dubia sunt, certius est tenendum.* Dictum hoc sine dubio universaliter & semper verum est, quantùm ad consilium & perfectionem, semper enim consultius & perfectionis est, in quovis dubio eligere patrem tutiorem: at certè non semper necessarium, seu de præcepto vel obligatione: hoc enim nullus dicet. Unde ante omnia in dicto illo *To tutior* pars, non debet accipi comparativè ad positivum, scilicet *tutior, quam tuta*: quasi sensus esset, quando utraque pars dubii est tuta, adhuc tutiorem partem eligendam esse. Quòd quamvis sit perfectionis, non tamen potest esse necessarium, cùm liceat in operando sequi quamlibet partem verè tutam, juxta 70

juxta dicta supra *num.* 43. Sed *Tò tutior* accipiendum est comparativè ad oppositum, scil. *tutior, quam non tuta, non secura, periculosa &c.* Ut sensus sit: Quandocunque una pars dubii est certa, tuta, secura, verum scilicet peccati periculum excludit, altera autem pars non est certa, tuta, secura, sed dubia vel periculosa de peccato, ejúsve periculo, tunc illam tutiorem eligendam esse. Et sic sine dubio verum est. Quemadmodùm etiam, si utraque pars dubii appareat periculosa de peccato, ut contingit in Sacerdote, qui ex officio tenetur baptizare, dubitat, an non infans æger aquâ conspersus moriturus sit, minus malum, & periculum, eóque quasi tutius eligendum est, scil. mortis corporalis potiùs, quàm damnationis.

§. III.

In quibus ergo Dubiis necessariò tutior pars eligenda?

71 Certum est apud omnes, necessariò tutiorem partem eligendam esse in dubio propriè seu practicè practico, scilicet de actionis hic & nunc exercendæ honestate, an hîc & nunc aliquid liceat, nec ne: v.g. *hodie comedere carnes, &c.* stante enim tali dubio, una tantùm pars tuta est: scil. *abstinere*: altera autem pars, scil. *comedere carnes*, simpliciter est non tuta, sed periculosa de peccato: ut dicit assertio, & probatur *num.* 69. Certum etiam esse debet; tutiorem partem eligendam esse in dubio speculativo, versante circa valorem vel efficaciam actionis exercendæ, juxta latè dicta *Assert. præced. IX. per totam, de Ministro Sacramentorum, Medico, Judice, &c.* Ulteriùs etiam tutiorem partem esse eligendam in aliis dubiis speculativis juris & facti (exceptâ materiâ justitiæ, ubi melior est conditio possidentis) adeò, ut stante dubio speculativo v.g. an hodie sit indictum jejunium, necessariò aut jejunandum sit, aut dubium speculativum deponendum, docent *Vasquez, Turrianus, Sayrus, alii apud Sanchez. l.* 1. *Moral. c.* 10. *n.* 10. Ratio est: Quia alioquin adhuc te exponeres periculo peccati. Deinde Pontifices in Canonibus citatis in resolvendis casibus allegant illud dictum: *in dubiis tutior pars, via, semita tenenda vel eligenda est*, tanquam regulam universalem.

§. IV.

In Dubiis speculativis non necessariò tutior pars eligenda est.

72 Sed stante dubio speculativo Juris vel Facti, v. g. *an res hæc mea sit, an matrimonium validè contractum, an census germanicus sit licitus, &c.* si post diligentem inquisitionem dubium superari nequeat, absque ulla speculativa resolutione, poteris eligere partem minùs tutam: scil. *rem dubiā detinere: matrimonio dubio uti, &c.* Comunior: & jam recepta Sententia Doctorum. Suarez. *de Censuris disp.* 40. *sect.* 5. Sanchez. *l.* 1. *Moral. c.* 10. *n.* 11. Ratio est. 1. Quia opposita sententia nimis dura est, & difficilis in praxi: Ergo sine sufficienti fundamento non asserenda. 2. Lex invincibiliter ignorata vel non sufficienter proposita seu intimata non obligat, secundum omnes: atqui idem est, de lege post sufficientem inquisitionem dubitare, ac eam ignorare: ergo in dubio Juris non est obligatio ad tutiorem partem. 3. Miles de Justitia belli dubius, potest nihilominus militare. *c. Quid culpatur.* 23. *q.* 1. ergo idem dicendum de aliis ejusmodi dubiis. 4. Secundùm omnes, etiam adversarios, in dubio circa materiā justitiæ, v.g. *An res, quam hactenus bonâ fide possedi, sit mea, nec ne*: non est necessariò tutior pars eligenda, sed licitè eam retineo, licèt id minùs tutum sit: atqui peccati periculum non minùs vitandum est in materia & lege justitiæ, quàm in materia & lege cujuscunque alterius virtutis: ergo, sicut non obstante dubio ejusmodi speculativo in materia justitiæ, potest occurrere sufficiens ratio formandi conscientiam practicè certam contra illud dubium: scil. *non esse restituendum Quia melior est conditio possidentis*: ac per hoc sufficienter evitatur periculum peccati; ita etiam in materia aliarum virtutum & legum occurrere potest similis sufficiens ratio contra dubium speculativum formandi conscientiam practicam certam, se non obligari, v.g. qui invincibiliter dubitat de voto emisso, die festo, vel jejunio, se non teneri voto, festo, jejunio &c. eò, quòd etiam in iis dubiis melior sit conditio possidentis suam libertatem (de quo paulò infrà) atque per hoc æquè vitabitur periculum peccati. Nulla ergo est ratio oppositæ Sententiæ, talem adhuc se exponere periculo peccati. Deinde Pontifices in citatis Canonibus supponunt quidem illam regulam, *in dubiis tutior pars est eligenda*: non tanquam legem universaliter obligantem, sed tanquam regulam convenientiæ: ob cujusmodi majorem convenientiam rectè statuunt in particulari dubio patrati homicidii, Clericum debere abstinere à Sacris, tanquam irregularem ob reverentiam tanti Sacramenti & Sacrificii. Et hiscè jam sensim introducta, præmunita, imò probata venit

ASSERTIO XII.

Cum conscientia dubia extrinsecè & objectivè tantùm: stante scil. dubio speculativo Juris vel Facti, formando conscientiam practicam contrariam licitè operamur, si debitæ conditiones adsint. Est jam communis & recepta Sententia, Sanchez *lib.* 1. *Moral. c.* 10. *n.* 9. Layman. *c.* 5. §. 2. Bard. *Discept.* 5. *c.* 2. *alii apud ipsos.*

EXPLICATIO.

Ratio Assertionis ex dictis liquet: Quia in operationibus moralibus non tenemur immediatè operari juxta judicia speculativa, sed juxta dictamina practica, seu hic & nunc dictantia aliquid licere, vel non licere: ergo non obstante dubio speculativo de facto, vel de jure aliquo in communi, si conscientia practicè resoluta hic & nunc prudenter dictet aliquid licere, agendum vel non agendum, contra illud dubium speculativum licitè operabimur. Quòd autem contra dubium speculativum licitè possimus nos practicè 73

resol-

resolvere, & amplecti partem minus tutam, jam probavimus *num.* 72. Restat nunc explicandum, qualiter resolutio practica contraria facienda sit. Et sanè Assertio hæc maximi momenti & innumerabilibus implicita difficultatibus, quas latissimè persequuntur novissimè P. Franc. Bardi. *de Conscientia, Discept.* 6. *per totum*, & Thomas Tamburinus *in Decal. l. c.* 3. §. 6. *per tot.* discurrentes per omnes ferè materias. Bone Lector, ego magno studio selegi tibi hæc pauca sequentia, quæ ad casus conscientiæ communiùs occurrentes expediendos magis necessaria & sufficientia putavi. Conare bene capere.

§. I.

Stante dubio speculativo, fiat Resolutio practica cum ratione.

74 AD hoc, ut contra dubium speculativum, intellectus prudenter se resolvat practicè, adeóque voluntas licitè agat, duo omninò necessaria sunt. Unum est, *semel pro semper.* Dubium speculativum verum & invincibile sit; adeò ut adhibitâ debitâ, & pro conditione personæ, ac circumstantiarum moraliter possibili diligentiâ inquirendi veritatem, nihilominùs dubium perseveret; alioquin si se resolvere, & veritatem cognoscere sciat, aut scire possit, ac negligat, non erit verè dubius, nec consequenter poterit formare conscientiam practicam, & agere contra dubium. Alterum est: Non solo voluntatis imperio potest deponere dubium practicum contra speculativum (nisi fortè hoc ex futili motivo vel scrupulo conceptum esset) sed necessariò debet adesse aliqua causa rationabilis movens ad eligendam alteram partem, & formandam conscientiam practicam contra dubium speculativum, ut supponimus, rationabiliter conceptum, *uti docent Doctores communiter cum Sanchez cit. l.* 1. *c.* 10. Exempli gratiâ. Dubitas *speculativè*, an hâc vigiliâ sit indictum jejunium: *practicè* verò: an tenearis jejunare, carnibus abstinere, &c. Ante omnia debes adhibere moralem diligentiam ad vincendum dubium illud & veritatem cognoscendam. Si deprehendas, esse indictum jejunium, utique teneberis conscientiam & operationem conformare. Sin verò veritatem deprehendere nequeas, sed dubium speculativum maneat: tutissimum quidem esset, se adhuc practicè conformare: scil. jejunandum esse: at potes te etiam practicè resolvere in alteram partem contra dubium; scil. non esse obligationem jejunandi, &c. dummodò habeas aliquam causam rationabilem vel motivum ad hoc, quale in particulari esset aliqua ratio verosimilis, exemplum bonorum, authoritas viri fide digni, &c. Generatim verò ad ejusmodi practicas resolutiones contra dubia speculativa inserviunt illa duo solemnia dicta sequentia:

§. II.

In Dubio melior est conditio Possidentis.

75 DIctum hoc variè repetitum in jure, secundùm omnes locum habet in materia justitiæ: quando nimirum dubium est, an res aliqua sit hujus vel illius dominii seu proprietatis, & unus de facto bonâ fide possidet illam rem: tunc melior seu potior est conditio possidentis, ut nec ipse eam restituere teneatur, nec ei etiam in judicio auferri possit. Insuper etiam habere locum in materia aliarum legum & virtutum, contra Azorium, Sayrum, Vasq. Turrianum, & multos à se citatos latè docet Sanchez. (eâdem operâ, quâ aliud dictum suprà *num.* 72.) *lib.* 1. *Moral. c.* 10. *num.* 10. Filliucius *tract.* 21. *c.* 4. *n.* 159. Bonacina *de Restitut. disp.* 1. *q.* 2. *p.* 2. Caramuel *de Conscientia dubia disp.* 1. *resol.* 3. Bardi *discept.* 5. *c.* 4. *alii apud ipsos.* Est jam communior & recepta Sententia, quam ut certam supponunt passim mei *Layman, Marchant.* Ratio est: Quia eadem prorsus ratio militat in materia justitiæ, & in materia aliarum virtutum ac legum. Sicut enim in materia justitiæ, urgente dubio, an sit res mea, nec ne? resultat quædam æqualitas inter obligationem restituendi, & potestatem seu libertatem retinendi, & ideo accedente possessione huic parti, debet pars illa prævalere; ita in materia aliarum virtutum ac legum, quando urget verum dubium: an quis obligetur aliquid facere, nec ne? v. g. *Jejunare, audire Sacrum &c.* resultat quædam æqualitas inter obligationem legis, & libertatem hominis. Quòd si ergo consideratis omnibus manet dubia obligatio legis, cùm secluso illo ipso dubio certa sit libertas hominis, debet prævalere libertas hominis potiori conditione possessionis: idque etiam verum est, quando rationes in oppositum essent probabiliores; dummodò non ita efficaces, ut tollant probabilitatem partis possidentis, seu causæ disparitas adeò faveat non possidenti, ut vincat alterius possessionem. Vide Sanchez. *cit. n.* 12.

§. III.

Possessio adjuvans in Dubio sit bonâ fide cepta.

UT in dubio melior sit conditio possidentis, 76
debet possessio fuisse bonæ fidei ante exortum dubium. Exemplis gratiâ, in materia justitiæ. Quando quis rem alienam tanquam suam bonâ fide accepit & possedit, postea verò dubium erit, an sit aliena, & restitutioni obnoxia: tenetur is equidem veritatem diligenter inquirere, & intereà rem conservare: quòd si factâ diligenti, & judicio boni viri, sufficienti inquisitione, veritas non appareat, durante & non obstante illo dubio speculativo juris, practicè certò se resolvere potest, licere sibi rem illam retinere, usurpare, absumere, alienare: & quamvis postea aliena fuisse demonstretur, dominúsque compareat, non tamen obligatur restituere, nisi quod adhuc extat, vel quantum inde ditior est factus. Communissima & certa doctrina. Sanch. *lib.* 2. *de matrim. disp.* 41. *q.* 2. & *lib.* 1. *Moral. c.* 10. *n.* 9. *aliisque citt.* Laym. *l.* 1. *tr.* 1. *c.* 5. §. 3. *n.* 21. Dian. *p.* 4. *tr.* 3. *resol.* 25. Ratio est: Quia in tali casu secundùm jura, dubius non est spoliandus in foro externo: ergo neque in foro interno; quia forum internum semper externo conformari debet, quando externum forum falsæ præsumptioni non in-

innititur, ut latè probat Sanch. *cit. l. 1. de matrim. disp. 5. n. 20.* & alii apud *Dian. cit.* Adde ex modò dictis, etiamsi eo casu possessor bonæ fidei speculativè probabiliùs judicet, & magis inclinet, rem esse alienam, seu ad alterum pertinere, tunc tamen moralem certitudinem non habet, ad nullam restitutionem obligari, neque in toto secundùm omnes, neque in parte, juxta scilicet inclinationem, majorem, vel minorem, ut docuerunt Bannes, Ledesma, Salon, Coninch, & ipse Sanch. *cit. de matrim. lib. 2. disp.* 41. *n.* 10. apud Dian. *cit.* Ita Molina, *tom.* 1. *tr.* 2. *disp.* 16. Idem Sanch. *se retractans lib.* 1. *moral. c.* 10. *n.* 9. aliisque citatis Layman. *cit. n.* 21. Dian. *p.* 2. *tr.* 15. *resol.* 10. Ratio est: Quia non tenetur quis jure possessionis suæ se ipsum ante omnem Judicis sententiam privare, nisi constet rem ad alterum pertinere, ut etiam indicat S. Augustinus *lib. de fide & operibus. c.* 7. relatus *c.* si virgo 34. *q.* 1. dicens: *bonæ fidei possessor rectissimè dicitur, quamdiu se possidere ignorat alienum*: dum autem certò non constat, rem esse alienam, tamdiu possessor ignorat se possidere alienum; & quamdiu partium jura incerta, vel obscura sunt, præsumptio est pro possidente: ergo &c. Confirmat praxis etiam bonorum: si enim aliquis rem bonâ fide tanquam suam possidet, & alius eam restitui petat, tanquam ad se pertinentem, si post diligentem inquisitionem ipsi certò non constet, quidquid inclinet, vel probabiliùs appareat, rem ad alterum pertinere, solet possessor judicium experiri, & antea non restituere, quàm à judice, cognitâ causâ, condemnetur. Si autem partes eo casu Judicium non habeant, res compositione transigenda erit, arbitrio bonorum.

Ex dictis sequitur, si quis in tali dubio à bonæ fidei possessore rem sine authoritate Judicis auferat, ei injuriam & injustum damnum inferre, & ad integram restitutionem obligari: sicut & in judicio à Judico ante cognitionem causæ in integrum restituendus erit, ut ex Navar. *c.* 17. *num.* 117. Sanch. *cit. disp.* 41. *num.* 26. & aliis notat Laym. *l.* 1. *tr.* 1. *c.* 5. §. 3. *n.* 21. At quid tandem; si possessor bonâ fide dubitans, rem esse alienam, dum neglexit culpabiliter investigare verum Dominum, unde postea impotens factus est ad eum ampliùs cognoscendum? talem teneri restituere, aut illi, cujus rem esse dubitat: aut eo ignoto, pauperibus, juxta proportionem dubii, & spei, quam ante habebat inveniendi Dominũ, docent Sanch. *lib.* 2. *Moral. c.* 23. *n.* 183. Molina *tom.* 1. *disp.* 36. *concl.* 1. & alii apud Dian. *citat. p.* 4. *tr.* 3. *resol.* 29. Ipse tamen cum Castropalao *tom.* 1. *disp.* 3. *punct.* 2. *n.* 9. probabilem censet sententiam oppositam Bonacinæ *de contract. disp.* 1. *q.* 2. *punct.* 2. *n.* 8. talem nimirùm non teneri ad ullam restitutionem; tum quia quamvis peccaverit negligendo inquisitionem veritatis, tamen possidere cœpit bonâ fide, ut supponitur: sed melior est conditio possidentis: ergo, &c. Tum quia non constat, an damnum alteri intulerit, non inquirendo rei veritatem: qui autem dubitat, an suâ actione, vel omissione fuerit aliis causa damni, non tenetur ad restitutionem: ergo &c. Sententia omninò probabilis: prior tamen tutior. At contrà, si quis ab initio rem malâ vel dubiâ fide possedit, utpote dubitans esse fors alienam, vel furtivam v. g. quia emit, vel dono accepit à persona suspecta vel infami de furtis, jam assimilatur possessori malæ fidei, & post diligentem veritatis inquisitionem, perseverante dubio, non poterit totum retinere, sed tenetur restituere pro rata & proportione dubii juris, quod alius in illam rem habere putatur: & si comparente vero Domino demonstretur fuisse aliena, tenetur restituere totum, in re, vel in æquivalenti, unà cum fructibus rei, tanquam possessor malæ fidei, cui sua possessio nihil suffragari potest, etiam amisso pretio, quod pro re illa dubia dedisti, quia malâ fide dedisti. Communissima DD. in materia de justitia: quos congerunt, & sequuntur Sanch. *l.* 2. *de matrim. disp.* 41. *n.* 24. Laym. *c.* 5. §. 3. *n.* 22. Diana *p.* 4. *tr.* 3. *resol.* 27. Ratio est: Quia ex una parte, qui rem aliquam accepit dubitans, an accipiendi jus habeat, is non bonæ, sed malæ fidei possessor est: juxta illud principium: *malâ fide contractum iniri possessionem inchoari ab eo, qui initio dubitat, num contrahendi, possessionẽ capiendi jus habeat*: ergo perseverante hoc dubio, possessio ei suffragari non potest; ex altera autem parte, quia certus non est, rem ad alterum pertinere, & ipse dubium in ea jus habeat, ex titulo emptionis, vel donationis: ideo perseverante hoc dubio non obligatur ad restituendum totum, sed tantùm secundùm dubii proportionem, donec comparente vero domino res ipsius esse certò demonstretur. Sunt tamen casus, quibus quis rem dubiè furtivam vel alienam emptione, vel donationẽ accipere, justè possidere, & retinere potest. I. Si à possessore bonæ fidei accepit, intelligens nimirum venditorem vel donatorem bonâ fide eam rem alienâsse, quia post diligentem inquisitionem is non poterat deprehendere rem esse alienam, nam eo casu emptor succedit in jure venditoris, ut ex Molina & Sanch. citt. notat Layman. *ibid. n.* 22. *in fin.* II. Si quis dubitans vel suspicans rem esse furtivam, eam emit, vel dono accipit, cum proposito eam Domino reddendi tanquam ejus negotium utiliter gesturus, & postea Domino reddens deducere potest pretium datum, dummodò pretium justum sit, & aliàs dominus rem suam sine tantis expensis non esset recuperaturus. Ita Sanch. *loc. cit. n.* 29.

Exemplum aliud in materia Matrimonii.

Si post matrimonium bonâ fide contractum po- 77
stea superveniat dubium de illius valore ob latentis alicujus impedimenti suspicionem. 1. sic dubitans ante omnia adhibere debet moralem diligentiam inquirendi veritatem, & interim, dum spes est veritatis cognoscendæ, à petendo debito abstinere debet: attamen alteri conjugi bonâ fide petendi reddere tenetur; Ut in simili mox iterum dicam. 2. Factâ sufficienti inquisitione dubio perseverante, non solùm alteri conjugi petenti de-

bi-

bitum reddere potest, & tenetur; cùm nemo privatus alterum sui juris possessione privare possit, ob dubias, vel probabiles, non tamen certas rationes: Verùm etiam. 3. Ipsummet debitum licitè exigere potest, ut contra Hurtad. & alios apud Dian. *cit. p.4.t.3.resol. 15.* docet communis DD. cum Sanch. *lib. 2. de Matrim. disp. 41. q. 4. n.46.* Laym. *cit.* §. 3. *n.24.* alii apud Dian. ibid. Ratio est: Quia dubium superveniens bonæ fidei possessori obesse non debet; neque hic adest periculum peccati, seu fornicationis formalis; nam estò matrimonium reipsâ esset nullum, attamen probabilis & invincibilis ignorantia in bonæ fidei possessore à peccato excusat: atque ita colligitur ex S. August. *lib. de fide & operibus c. 7.* quod refertur. 34. *q. 1. c. si virgo &c. 2. ut lite pendente:* ubi habetur: *quòd conjugum alteruter accusatus* (de matrimonii defectu) *ante probatam accusationem, jure, quod habet in altero, privari non possit.* Et expressiùs *c. inquisitioni de sent. excommunicationis.* 4. Quòd si denique Matrimonii defectus alicui manifestè exploratus sit, jam nec reddere, nec petere poterit: *quin debet potiùs excommunicationis sententiam humiliter sustinere, quàm per commercium carnale peccatum operari mortale* (scil. fornicationis, petendo, vel reddendo putatitiæ conjugi) ait Innocentius III. *cit. c. inquisitioni.* At valde difficile est, quod ibid. in fin. subjungit: *verùm, cùm conscientia pulsat animũ ex credulitate probabili, & discreta, quamvis non evidenti & manifesta, debitum quidẽ reddere potest, sed postulare non debet, ne in altero vel contra legem conjugii, vel contra judicium conscientiæ committat offensam.* Hæc Pontifex. Varia est responsio DD. & Canonist: apud Laym. *cit. num. 24. fin.* Ipse autem facilius respondendum censet, ibi Pontificem loqui de illo, qui ab initio malâ fide contraxit matrimonium; quia vid. jam tunc dubitabat vel dubitare debebat de ejus valore ut proinde casus sit similis illi, de quo agitur *c. Dominus*, mox allegando. Contrà verò, si quis matrimonium ab initio contraxit malâ vel dubiâ fide ob latentis impedimenti suspicionem perseverante dubio, ipse debitum petere non poterit; ob rationem datam: attamen alteri conjugi, quæ bonâ fide contraxerat, bonâ fide petenti reddere obligatur. Ita expresse resolvit Pont. Alexander III. *c. Dominus. de secundis nuptiis.* ubi dubitanti de valore matrimonii, quod contraxerat, nondum habitâ certitudine de morte prioris conjugis, respondet: *Ei, quæ sibi nupsit, debitum non deneget postulanti, quod à se tamen noverit nullatenùs exigendum.* Communis DD. cum Sanch. *cit. n. 42* Laym. Dian. *cit.* Porrò si uterque conjux malâ fide contraxit, scil. gnarus vel dubius de impedimento dirimente, jam neuter poterit petere; multò minùs alteri petenti alter reddere tenebitur, ut omnes advertunt. *Ratio clara est:* Quia jam neutri suffragatur possessio malâ vel dubiâ fide incepta. At quid si conjuges eo casu habeant rationes aliquas probabiles, matrimonium valere, quamvis probabiliùs judicent, non valere? Posse ipsos reddere & petere debitum, affirmant Sanch. *cit. disp. 42. de matrim. n. 9.* Negat autem mordicùs Merolla apud Dian. *cit. p.4.tr.3.resol. 15. fin.* qui utramq; sententiam censet probabilem. Ego sententiæ Sanch. libens accedo propter rationem datam. *sect. 3. de conscientia probabili.* Conformiter ad prædicta resolvendum erit in aliis materiis quibuscunque. His ita suppositis, jam statuamus aliquot regulas *communes pro casibus* particularibus innumeris resolvendis.

§. IV.

In Dubio non præsumitur factum, sed demonstrari debet.

DIctum hoc habetur in jure civili *L. in bello. ff. de captivis postliminio reversis.* 78
Atque universaliter verum est, quando dubitatur de facto principali aliquo, ut, *an voveris, percusseris, &c.* solo excepto: nisi in casu particulari jus aliud statueret, ut de facto homicidii in ordine ad irregularitatem: de quo infrà *num. 98.* At verò, quando jam constat de facto aliquo principali, & dubitatur solùm de altero aliquo facto accessorio, vel secundario, non est universaliter verum, sed amplam habet exceptionem. Accipe hanc generalem: *In dubio tale factũ præsumitur, quando de jure faciendum erat: aut sit ita ordinariè fieri soleat: aut si ita fieri sit favorabile facienti.* Ex Laym. *cit. c. 5. §. 4. n. 32.* & aliis. Quò spectat & alia regula Glossæ *in L. de contrahenda. ff. de regulis juris.* In dubio non præsumitur actum aliquem, v.g. *donationis, legati & c.* intervenisse. Si autem constet, tale aliquid actum potiùs ut validum, quàm ut irritum pronuntietur. Quòd si ergo constet, hominem quidpiam egisse. v.g. aliquid Deo vovisse: matrimonium contraxisse, testamentum condidisse? rem alienâsse, aliúmve contractum celebrâsse. &c. & dubitetur solùm de accessoriis jure debitis vel fieri solitis, ea meritò facta præsumuntur: v. g. quod adhibuerit sufficientem deliberationem, animum se obligandi & implendi, solemnitates de jure ad talem actum requisitas, &c. Quia nimirùm rationabile est, ut magis existimetur aliquem munus suum rectè obiisse, atque in eo, quod egit, nihil necessarium omisisse: *Delictum enim vel defectus non præsumitur, sed demonstrari debet.* Quæ maximè vera sunt in materia favorabili operanti. Quò etiam referri debet, quòd quandocunque constat de actu externo ritè peracto v. g. matrimonii contractu, Religiosæ professionis, testamenti, &c. in dubio præsumantur actus interni sufficientes & requisiti adfuisse, nisi accedat alia præsumptio in oppositum, ob eandem rationem. Ex dictis jam statuamus aliquot regulas communes pro casibus particularibus communiùs occurrentibus resolvendis.

Regula Generalis.

ILlud possidet, aut præsumitur in dubio, quod vel certum est, vel prius est, vel priori alicui regulariter accessorium, aut certè dubitanti magis favorabile. Hanc rudem, ac velut rusticam regulam 79

credo Confessario simplici sufficientem, certè facilè applicabilem ad plerósque casus: sanè non omnes. Quænam enim universalis regula istum casuum Euripum ac voraginem contineat? certè neque illa, quam ex Soto tradit Sanchez *cit. l. à c.* 10.*n.* 13.& ex eo Bardi *discept.* 5.*c.* 5. à præsumptione fori externi petitam: quam tamen difficulter applicabis.

REGULÆ SPECIALES.
Prima.

80 **Q**Uandocunque verè dubitatur, de lege aliqua lata, promulgata, recepta, aut de vero certo ejus sensu, homo manet in possessione suæ libertatis contra legem.* Contrà. *Quandocunque constat, legem aliquam fuisse latam, promulgatam, receptam; dubitatur autem solùm de ejus obligatione pro tali vel tali casu, vel de ejus abrogatione, Lex est in possessione suæ obligationis contra hominem dubitantem.* Ratio: Quia in primo certa est libertas, dubia obligatio: in secundo, certa est obligatio, dubia liberatio.

Exempla primæ Partis.

81 I. Dubitas, an pro hac vigilia sit indictum jejunium: aut hodie hujus Sancti Festum: non teneris jejunare, vel Missam audire, &c. jam sæpiùs inculcatum. Item Germanus scit, in Quadragesima esse indictum jejunium, dubitat autem, an liceat sibi vesci ovis, caseo, butyro; licitè iis vescitur. Etsi enim lex sit in possessione obligationis quoad jejunium, non tamen est in possessione illius stricti sensûs, cui defactò universali usu in Germania derogatum est.

II. Item leges in Diana vel alio Authore, novam aliquam constitutionem Romæ editam, nescis autem vel dubitas, an authenticè publicata sit in tua Diœcesi vel Patriâ, non obligaris. Quia licet facilè credam, leges Pontificias Romæ in locis solitis publicatas jam sortiri essentialem vim obligandi Christianos per totum orbem, ex communiori sententia: certum tamen puto, non habere vim actu obligandi in aliis partibus, nisi ubi obligatoriè publicatæ vel intimatæ sunt, utpote per Legatos, Episcopus, Prælatos Regulares, respectivè, quibus in eo negotio credere tenemur: De hoc autem nobis constare debet. Marchant. *Tribun. p.* 2. *Tr.* 2. *Tit.* 8. *q.* 5. *in appendice.*

III. Dubitas: an lex aliqua præcipiens, vel prohibens, præsertim censuram vel irregularitatem inducens, nunquam usu recepta fuerit, & vim obligandi obtinuerit, utpote quia nihil constat de ejus usu, præsumi potest, non esse usu receptam; idque maximè, si videas alios communiter agere oppositum, adeò ut nec tu peccati damnari possis, si eam non observes. *Ratio est*: Quia jam dubitatur de aliquo essentialiter requisito ad obligationem legis: dum enim dubitatur, an lex aliquando usu recepta sit, eo ipso dubitatur, an aliquando obligaverit: ideóque possessio non stat ex parte legis, sed pro subditis suam libertatem possidentibus: ita Azorius *tom.* 1. *l.* 2. *c.* 19. *q.* 12. Castropal. aliisque citatis probabilem & in praxi tutam censet Diana. *cit. p.* 4. *tr.* 3. *resol.* 14. Etsi contrasentiant Sanch. *tom.* 1. *lib.* 1. *moral. c.* 10. Filliucius *tom.* 1. *tr.* 21. *c.* 4. *n.* 164. Bonacina, & alii apud Dian. *ibid.* eò quòd tunc præsumptio & possessio videatur stare pro lege, quam constat esse latam, & dubitatur tantùm de ejus executione. Sed hoc negatur: dubitatur enim de ipsa obligatione legis aliquando habita, quæ nisi probetur, possessio stat pro libertate.

IV. Similiter quando verè dubitatur, an consuetudo aliqua hactenus observata in Communitate v. g. Festum aliquod celebrandi, jejunium, vel abstinentiam talis diei servandi, peregrinationem obeundi, habeat vim legis obligantis, an solùm devotionis vel honestatis: potiùs inclinandum est in eam partem, quòd consuetudo sit devotionis, vel honestatis, quàm obligationis: quia generalis regula est: quòd in dubio nemo præsumitur velle obligari; neque expedit multiplicare præcepta, ubi moraliter certa non sunt, vel probabilis. Ita verbotenùs Suarez *de legibus l.* 7. *c.* 15. Rebellus, eósque sequens Diana *cit. resol.* 58. etsi oppositum sentiat Azorius *tom.* 1. *l.* 5. *c.* 15. *q.* 5. & sine dubio tutiùs.

Exempla secundæ Partis.

I. Constat esse legem latam de non portandis armis, de non comedendo, vel bibendo extra monasterium; dubito verò, an talis lex denuò abrogata sit, vel per non usum cessârit &c. teneor obligatione legis, pro qua stat possessio contra dubitantem. Quòd si tamen verè dubites, an talis lex unquam usu recepta fuerit, & vim obligandi obtinuerit, puta quia nihil omninò constat de ejus usu, maximè si videas alios communiter agere contrarium, non potest peccati damnari, si tu quóque non observes, ut modò antè diximus. Item constat, rem, quam possideo, esse alienam, vel restitutioni alioquin obnoxiam, dubito verò, an præscribere vel usucapere possim, ut restituere non tenear, manente dubio, teneor restituere: quia certa lex restitutionis non potest elidi per meum dubium. 8

II. Constat me emisisse votum, vel juramentum: dubito autem, an dispensatum vel irritatum sit; aut si dispensatum, vel irritatum sit, tamen dubia fuit potestas dispensandi, vel irritandi: certum est, me manere obligatum; quia certa obligatio voti vel juramenti non potest tolli dispensatione vel irritatione dubiâ quoad factum vel valorem. At quid si dubitem, an votum illud, vel juramentum emissum sit ante vel post annos pubertatis, & ideo an à Patre vel Tutore meo irritari possit? Adhuc posse à Patre vel Tutore irritari contra Salas & quosdam alios docent communis Suarez *de Relig. tom.* 2. *l.* 4. *c.* 6. *n.* 1. Sanch. *l.* 4. *Moral. c.* 32. *n.* 2. Joann. Sanch. Tamb. eósque citans. *resol.* 37. Ratio est: Quia licèt votum maneat in possessione respectu ipsius voventis, cùmque in eo dubio obliget, non tamen respectu irritantis: Pater enim

enim retinet certam possessionem suæ potestatis dominativæ in filium ad ejus vota ante pubertatem edita irritanda: ergo quamdiu non constat de exemptione filii ab hac potestate Patris per certò elapsum tempus pubertatis, Pater non est privandus hâc potestate suâ. At ulteriùs, quid si dubium sit, an votum sit confirmatum à filio post annos pubertatis, ut sic ampliùs à Patre irritari nequeat? ℞. Sive dubitetur de ipsa confirmatione facta, sive solùm de tempore confirmationis factæ, an scil. filius ante vel post pubertatem votum confirmârit, adhuc poterit Pater irritare ob eandem rationem, certam scil. possessionem suæ potestatis dominativæ, quâ per illam dubiam exemptionem privari non debet, ut latiùs videre potes apud eundem Sanch. *cit. n. 7. & 8,*

III. Constat, hodie esse indictum jejunium, dubito verò, an me obliget ob laborem, vel iter peractum &c. teneor jejunare, quia certa obligatio dubiâ excusatione tolli non potest: vel petenda erit dispensatio à Superiore: & generaliter quandocunque causa excusans ab obligatione legis certæ est dubia, dispensatione opus est. Comunis DD. Sanchez *l. 2. de Matr. disp. 41. n. 37.* Suarez *de Legibus l. 6. c. 8. n. 7.* Filliucius, aliisque citatis Dian. *p. 4. tr. 3. resol. 22. & 56.* Quòd si tamen eo dubio ageretur de damno notabili salutis alicujus, nisi carnes comedat, vel iteratò reficiatur, non opus fore dispensatione, docet Joan. Sanch. *in select. disp. 51. n. 9.* ita ratiocinans: existente causâ manifestâ non egere jejunantem dispensatione comedendi carnes, omnes fatentur: eodem ergo modo dubiâ causâ existente opus non erit dispensatione, cùm idem met jus habeat aliquis ad fugiendum damnum certò venturum, atque illud de quo rationabiliter dubitatur, an sit futurum &c. sic ille apud Dian *cit. resol. 56.* meritò addentem: *sed an probabiliter, videant alij.* Certè mihi probabile non videtur. Habet quidem quisque jus vitandi damnum etiam incertum, si tamen lex obsistat, dispensatio petenda est: atque id docet optima praxis Ecclesiæ, & Episcoporum: semper enim dubiè excusati ex testimonio Medici dispensationem petere coguntur. Quòd si tamen aliquis verè rationabiliter dubitans de damno secuturo ex jejunio sine dispensatione carnes comederet, seclusо contemptu, non ausim statim damnare peccati mortalis.

IV. Eodémque modo resolvendum, quando dubia est causa excusans ab auditione Sacri, à recitatione Horarum &c. Atqui si dubites, an ob infirmitatem v. g. totum, vel saltem majorem partem sine nocumento valeas recitare? ℞. cum Diana *cit. resol. 67.* eo casu te posse & debere conformare judicio Medici, qui si asserat recitationem nocituram, certè deobligaberis: si secùs, obligatus manebis, etiamsi possis solas Horas minores dicere, seu partem officij minorem: est enim inter sententias ab Innocentio XI. damnatas expressè etiam hæc 54. *Qui non potest recitare matutinum & laudes, potest autem reliquas Horas, ad nihil tenetur, quia major pars trahit ad se minorem.*

At quid si ipse Medicus dubitet, an graviter nocitura sit recitatio? *Suarez cit.* putat, te manere obligatum, quia præceptum, ejusq; obligatio est certa, & causa excusans dubia maximè: ideóq; prævalet & possidet præcepti obligatio. Sed Bonacina de Horis *Can. disp. 1. q. 6. punct. 1. n. 4.* negat, te esse obligatum: Idque probabiliùs judicat *Castropalaus apud Dian. ibid.* non dissentientem. *Ratio est:* Quia non teneris periculo gravis damni te exponere ob præcepti Ecclesiasti observationem: nam etsi ipsum damnum sit dubium, attamen periculum illius gravis damni non dubium, sed certum est; quo stante præceptum Ecclesiasticum non obligat, nec possidet, sed potiùs possidet præceptum naturale cavendi grave nocumentum proprium, Ego rursùs accedo Sententiæ *Suarez* ob rationem præcedenti exemplo indicatam: ideóque aio, opus esse dispensatione Superioris, quæ si haberi nequeat, tentandum esse, quousque periculum damni verè advertatur. Tandem quando in simili casu verè dubitas, an opus sit dispensatione Papæ, Episcopi, vel Superioris, te non obligari ad eam petendam, sed tutò procedere posse probabiliter docent Eman. Sa. V. *dispensatio n. 1.* Laym. *l. 1. tr. 4. c. 22. n. 4.* aliisque citatis Castropal. & Barbosa apud Dian. *cit. resol. 46.* contra Bonacinam putantem, talem se exponere periculo peccandi in legem Superioris. *Ratio est:* Quia in tali casu, cùm incerta sit necessitas dispensationis, adest præsumptio pro libertate, neque alicui morali periculo faciendo contra legem te exponeres; quia non debes te censere legi adstrictum. Et concesso ex tutiori sententia, eo dubio opus esse dispensatione in casu alioquin Papali, adhuc poterit dispensare Episcopus; quia non videtur Pontifex sibi reservare casus dubios, sed certos, ait Castropal. apud Dian. *ibid. fin.* Et in simili de votis iterum agam mox infrà.

REGULA II.

IN dubio facti fundantis legem homo manet in possessione suæ libertatis. Contrà *In dubio facti supponentis legem, lex manet in possessione obligationis.* Ratio Regulæ est eadem, quæ prioris. 83

Exempla primæ Partis.

I. *In pœnis.* Universaliter in omnibus juribus & legibus pœnalibus, etiam censurarum & irregularitatum, in dubio facti, quando verè invincibiliter dubitatur, an quis commiserit tale factum; propter quod constat esse decretam pœnam, censuram, vel irregularitatem. &c. nemo censendus est ligatus: exceptâ solâ irregularitate ex delicto homicidij voluntarij, constante corpore delicti, & non aliter: nam delictum commissum est factum fundans legem pœnalem: & quia in dubio specialiter non præsumitur delictum commissum, non potest inducere obligationem pœnæ. Sic si verè invincibiliter dubites, an homo à te percussus fuerit Clericus, nec ne, & ideo an sis excommunicatus, non debes te censere excommunicatum, sed licitè audire Sacrum, aliáque omnia excomunicatis prohibita facere potes: Quia nimirùm in 84

dubio non præſumitur factum, & melior eſt conditio poſſidentis; cùm ergo quilibet poſſideat jus communicandi cum fidelibus, in Sacris, & Politicis, non debet in dubio eo jure ſpoliari. Sed de his mox plura inferiùs aſſert. ſeq. Similiter ſi dubites, an alius ſit excommunicatus, aut ſi ſcias, eum excommunicatum, dubitas tamen, an ſit non toleratus, ſcil. notorius percuſſor Clerici, aut jam nominatim denuntiatus; nón debes eum devitare, ſed ut eum evitare tenearis, requiritur notitia moraliter certa notoreitatis, vel denuntiationis factæ. Ex communi Filliuc. *tom.* 1. *tr.* 13. *c.* 7. *n.* 129. alióſque citans Dian. *cit. reſol* 35. *&* 71. Ratio iterum eſt: Quia aliàs faceres illi injuriam, cùm in dubio melior ſit conditio poſſidentis. Excipe tamen, niſi ageretur de valore actûs, ut ſi velles confiteri ei, quem dubitas, eſſe excommunicatum non toleratum; tunc enim abſtinere deberes, ne te exponas periculo faciendi Sacramentum irritum, modò abſque ſcandalo, vel alio periculo abſtinere poſſis. Item ſi ſcias, hunc eſſe peccatorem, v. g. uſurarium, concubinarium, ſed dubitas, an ſit notorius ſeu publicus, vel occultus, adhuc non eſt ei deneganda Evchariſtia, quia in eo dubio homo poſſidet libertatem accedendi ad hoc Sacramentum. Ita poſt alios *Dian. ibid.* Adde ſpeciale non rarum in praxi: ſi dubitatur, an infans fuerit valide baptizatus ob materiam, vel formam, vel intentionem dubiam, v. g. quia fuit ablutus in ſolo pede, vel in aqua artificiali, vel à Sacerdote, aut alio ebrio, balbutiente &c. etſi ſupervivens debeat rebaptizari ſub conditione, attamen ſic mortuus non eſt privandus Eccleſiaſticâ ſepulturâ, ſed in loco Sacro ſepeliri poteſt & debet, ob eandem ſemper rationem, ex communi Dian, *ibid. reſol.* 69.

II. *In votis & ſimilibus*: Qui verè dubitat, an emiſerit votum, fecerit juramentum vel aliam promiſſionem DEO vel homini: aut (quod frequentiſſimum) conſtat quidem, te aliquid mente decreviſſe, dubitas autem invincibiliter, an nudè propoſueris, an verò verè promiſeris, ac animum te obligandi habueris, & omnibus conſideratis nulla pro voto præſumptio appareat; non teneris obligatione voti. Uti contra *Cordubam, Vaſquez, Azorium*, & alios ſanè non paucos apud Dianam *p.* 4. *tr.* 2. *reſol.* 10. docet jam communior & in praxi tuta ſententia, cum Suar. *tom.* 2. *de Religione l.* 4. *de voto. c.* 5. Sanch. *l.* 1, *Moral. c.* 10. *dubio* 2. Layman. Marchant *citati.* Ratio eſt: Quia nulla hîc eſt poſſeſſio pro voto, vel juramento, ſed tota pro libertate voluntatis; nam illa facta fundant legem, quæ, quia in dubio non præſumuntur, non poſſunt fundare obligationem contra certam libertatem hominis. Et ſpecialiier *Obligatio voti, juramenti, promiſſionis, adſtruenda non eſt, niſi liquidè cognoſcatur.* Arg. *L. Quidquid. de verb. oblig.* Addunt DD. citati, verum eſſe, etiamſi aliquis ſuſpicetur, ſeu magis inclinet in eam partem, quòd voviſſet, jurâſſet promiſiſſet, dum tamen incertus manet non teneri. Imò *Sanch. citat. n.* 37. addit, verum eſſe, etiamſi quis ob rationes utrinque occurrentes probabiliùs opinetur, ſe voviſſe, dummodò etiam rationes probabiles habeat, quòd non voverit: poſſe, ſequendo opinionem etſi minùs probabilem & tutam, non implere. *Ratio eſt*: Quia licèt pro voto fortiores urgeant rationes, & homo in eam partem magis inclinet; ſi tamen non ſint adeò efficaces, ut aſſenſum certum generent, ſed rem adhuc relinquant dubiam, ſi altera pars adhuc appareat probabilis, omninò debet prævalere poſſeſſio certæ libertatis.

III. *Ambigua circa vota.* 1. Conſtat quidem, me emiſiſſe votum, ſed dubito, an habuerim intentionem me obligandi? teneórne voto? Omninò ſic: quia poſſeſſio & præſumptio ſtat pro voto; nam in dubio præſumitur quivis potiùs rectè voviſſe, vel promiſiſſe cum debita intentione eſſentiali promiſſionis, quàm ſtultè & nugatoriè. 2. Dubito, an habuerim ſufficientem deliberationem, utpote quia votum factum fuit in aliqua animi perturbatione, v. g. ob metum mortis, ex morbo, naufragio, latrocino, aut ob vehementem paſſionem iracundiæ &c. maneóne obligatus? Omninò manes: quia in his caſibus raró contingit defectus deliberationis requiſitæ; & ideo ex communiter contingentibus præſumitur, debitam deliberationem adfuiſſe, tanquam aliquid alteri certò regulariter acceſſorium. Ita Suarez *de Relig. tom.* 2. *l.* 4. *c.* 6. *n.* 10. Sanch. *lib.* 4. *Moral. c.* 1. *n.* 13. Layman. *cit.* Dian. *p.* 4. *tr.* 3. *reſol.* 11. 3. Dubito, an tunc temporis, quando vovi, habuerim uſum rationis, aut defectum deliberationis, ex tenera ætate, quia valde puer vovi? Diſtinguendum cum Sanchez. modò *cit. n.* 14: ſi vovens ſeptennium explevit tempore emiſſi voti, præſumendus eſt uſus rationis in ipſo (niſi occurrant præſumptiones in contrarium prævalentes) ac proinde obligabit votũ, juramentum, vel alia promiſſio. Si autem tunc non explevit ſeptennium, præſumitur regulariter defectus rationis (niſi in raro caſu de illo conſtaret) ac proinde non obligabitur. 4. Hoc ipſum dubito, an tunc expleverim ſeptennium, nec ne, quando vovi? Reſpondebitur mox *regul.* 3. Interim obiter nota, non ſolùm ejuſmodi vota dubia irritari, vel diſpenſari à poteſtatem habente, verùm etiamſi ejuſmodi vota dubia emiſſa eſſent in materia reſervata, utpote de caſtitate perpetua, aut Religione ingredienda, non cenſentur eſſe reſervata Pontifici, quia cùm reſervatio ſit odioſa, reſtringenda eſt ad caſus certos, nõ extendenda ad caſus dubios, ſine dubio non ex mente Pontificis univerſalis Patris. Communis cum Suarez *cit. l.* 6. *c.* 26. *n.* 6. Sanch. *cit. l.* 4. *c.* 40. *n.* 26. Quare in ejuſmodi & quibusvis dubiis votis diſpenſare poteſt Epiſcopus, vel alius Privilegiatus.

IV *Ambigua circa Profeſſionem.* Emiſi profeſſionem Religionis, ſed. 1. dubito: an metus interceſſerit, nec ne, præſumitur, non interceſſiſſe, & profeſſionẽ valere: ut in quovis actu decernitur. *L.* 2. *ff. de his, quæ metûs causâ.* 2. Conſtat, metum interceſſiſſe, ſed dubito, an juſtè incuſſus fuerit, an verè gravis, vel levis, ideóque profeſſio valeat, nec ne? Iterum præſumendum eſt pro valore

pro-

professionis; quia cùm constet de professione, & excusatio dubia sit, possessio stat pro professione: & generaliter quandocunque dubitatur de valore professionis, judicatur in favorem Religionis. Communis DD. Suarez. *tom.* 2. *de Relig. l.* 7. *c.* 2. *n.* 6. Sanch. *de Matrim. l.* 7. *disp.* 37. *n.* 12. Less. aliique apud Dian. *cit. resol.* 55. 3. Certè ex metu gravi injustè incusso, vel alia causa fictè professus sum, sed dubito, an intra quinquennium ratificaverim, nec ne? Distinguendum est: si ante elapsum quinquennium sic dubites, non teneris stare professione; sed adhuc reclamare, & exire potes; servatis servandis: quia ante quinquennium elapsum nec jus præsumitur ad ratificationem; ergo nec tu in dubio præsumere debes: ideóque in eo dubio possessio stat pro libertate. Contrà verò, si post elapsum quinquennium primùm sic dubites, teneris professione: quia jus ipsúmque *Conc. Trid. sess.* 25. *c.* 19. *de Regular.* præsumit, professum ratificâsse suam professionem, si ante quinquennium non reclamavit; ergo & ipse professus dubitans ita præsumere debet: & jam possessio stat pro Religione. 4. Volo ingredi vel profiteri Religionem, sed dubito, an necessitas parentum sit gravis, ut meâ ope necessariò egeant, nec nec? Potes licitè ingredi & profiteri; & jam professus egredi non poteris secundùm omnes; quia cùm eo casu dubium sit præceptum, & obligatio succurrendi parentibus, possidet libertas filii ad ingrediendam Religionem. Vide latè Sanch. *l.* 4. *Moral. c.* 4. *n.* 8. Et nos iterum suo loco *p.* 3. *de votis.*

Exempla secundæ Partis.

85 I. Dubitans, an Vesperas vel alias Horas hodie persolverit: an votum suum, juramentum, vel aliam promissionem impleverit: an certæ alicujus obligationis remissio facta sit, vel hic & nunc excusans causa adsit, &c. manet obligatus adhuc implere, secundùm omnes, nemine contradicente, teste Tannero *hic disp.* 2. *q.* 6. *dub.* 4. *n.* 48. Certa enim fuit obligatio, dubia verò exsolutio vel liberatio, quæ, quia sunt aliquid facti, in dubio non præsumitur: ideóque possessio & præsumptio tota stat pro legis obligatione. Excipe tamen, nisi probabilem conjecturam habeas in contrarium; ut si dubitans de Horâ aliqua recitata meninisti, te habbuisse propositum recitandi, librum tenuisse, Horas incepisse &c. præsumere poteris, te recitâsse; idque maximè, si scias, te Horam aliquam recitâsse, dubitas autem solùm, an aliquem Psalmum dixeris; imò si sis timidæ conscientiæ, malè faceres repetendo, aperis enim januam scrupulis, & ideo Confessarius tibi injungat, ut non repetas, & reliquum officium prosequaris, inquit benignus *Homo bonus* apud Dian. *cit. resol.* 68.

II. Idque universaliter verum est, quandocunque ex parte opperantis supponitur certa obligatio vel debitum aliquid faciendi, & dubia sit impletio, etiam in materia justitiæ ergà alterum, uti notat *Vasquez* 1. 2. *disp.* 66. *c.* 7. saltem quando solus debitor dubitat, an v. g. debitum solverit, rem alienam restituerit, &c. creditor autem non dubitat, sed vel existimet non esse sibi satisfactum, vel occulti sibi debiti ignarus sit. Tunc enim iterum possessio stat ex parte debiti certi, & solutio dubia non præsumitur. At, quid si uterque tam debitor, quàm creditor dubitet de solutione facta? Debitorem adhuc teneri ad integram solutionem affirmat *Sanchez cit. c.* 10. *n.* 12. Eò quòd creditor sit in certa possessione sui juris, quo per dubiam solutionem privari non potest. Contrà, debitorem omni obligatione liberat *Tanner. cit. n.* 49. Eò quòd in tali dubio melior sit conditio possidentis, utraque opinio probabitur, adeò ut eo casu, nec debitor condemnandus sit, si omittat: nec creditor, si exigat integram solutionem, ut notat *Layman cit.* qui tamen longè probabiliùs resolvit, ad æqualitatem inter utramque partem servandam, debitorem teneri non ad integram solutionem, sed tantùm ad partem debiti secundùm proportionem dubii: Quia æquitas non patitur, ut debitor, sine sua culpâ, magno periculo subjaceat solvendi bis integrum debitum, creditor autem & ipse dubitans, unà cum dubio binæ solutionis, nulli periculo expositus sit.

III. Titius & Cajus eodem ferè tempore rem habuerunt cum Anna, nata inde prole; jam dubitatur quisnam eorum sit Pater, & prolem alere teneatur? Responsio communis est, utrumque obligari pro parte rata & æqualiter; cùm utrique constet de delicto; dubitent autem de excusatione. Sic *Vasq. Turrianus, Salas, & alii apud Dian. sæpè cit. resol.* 31. Verùm mihi probabilissima visa est sententia aliorum, neutrum obligari ad quidquam; nam licèt constet de delicto, non tamen constat, sed dubium est, quisnam obligationem contraxerit, ideóque melior est conditio utriusque possidentis res suas. Adde; quòd neuter infanti damnum intulerit, sed potiùs alteruter magnum bonum præstiterit; cùm meliùs sit esse, quàm non esse. Alia est ratio de duobus adulteris respectu mariti, qui natam ex adulterio prolem alere cogitur. Ita præter alios fusè Lugo *tom.* 1. *de justit. disp.* 13. *sect.* 2. *n.* 20. Opposita tamen sententia utrumque obligans ad partem est communior, & certè in praxi tutior. Vide *Bardi discept.* 6. *c.* 9. §. 21. Similiter in Concilio per suffragia secreta conclusa est res injusta, in damnum Reipublicæ, vel privatæ personæ; dubito ego, an meum votum fuerit ex primis majoribus sufficientibus, an verò ex posterioribus post damnum suffragiis sufficientibus jam conclusum, tenebórne ego restituere, vel saltem concurrere ad compensationem damni illati? Affirmat Petrus Navar. *l.* 3. *c.* 4. *n.* 35. eò quòd rursus certum sit delictum & restitutionis debitum, dubia verò excusatio. Sed æquè probabiliter negant *Rebellus Gordonus*, eósque citans *Dian. resol.* 36. eò quòd sit dubia obligatio, ideóq; melior conditio possidentis: utraque sententia probabilis.

IV. Ego nuper colludens Titio ad solutionem faciendam, per fraudem contra leges lusi, decipiens lucratus sum decem aureos, & insuper dubito, an non, si ego fraudem non adhibuissem, ipse lucratus fuisset: ad quid teneor restituendum?

℞. te obligari solùm ad restituendam illam pecuniam, quam per fraudem accepisti, & nihil amplius, scil. aliam pecuniam, quam seclusâ suâ fraude alter fortè lucratus fuisset. *Ratio est* : quia in tam certo dubio melior debet esse conditio possidentis. Ita Less. *l.2.de justit. c.26.dub.2.* Filliuc. *tom. 2.tr.37.c.7.n.* 103. Salas, Bonac. aliósque citans Diana *resol.* 75. ubi rectè advertit, si aliquis ludens dubitet, an hoc lucrum per fraudem acquisierit, eo dubio perseverante, debere restituere; quia nemo potest in dubio acquirere, & melior est conditio alterius possidentis jus suum. Plura vide in materia de restitutione, itémque de homicidiis dubiis *tract.* 4. & 5.

REGULA TERTIA.

86 IN *dubio circa tempus inchoandæ obligationis, homo manet in possessione suæ libertatis.* Contrà. *In dubio circa tempus finiendi obligationem, lex manet in possessione obligationis.* Ratio Regulæ eadem, quæ præcedentium.

Exempla mixta utriusque Partis.

87 I. Ipso die jejunii, v. g. Sabbathi vel Vigiliæ, dubitans, an sonuerit hora noctis duodecima, vesci carnibus non potest, donec certior fiat. Certùm enim est, legem obligare totâ die naturali usque ad horam noctis duodecimam: de qua dubitatur, nec in dubio præsumitur; ideóque possessio stat ex parte legis. Contrà verò, die præcedente jejunium, v. g. Feriâ ante Cineres, in multam noctem cœnans, & dubitans, an impleta sit hora duodecima, liberè potest pergere comedere, donec certior fiat (sicut & in dubio subsequenti altera die censere potest, se non violâsse jejunium) quia possessio stat pro libertate, cùm certum sit, liberum esse homini, comedere carnes totâ illâ die usque ad initium sequentis, quo certo jure non potest privari per dubium de finito tempore libertatis, vel inchoato tempore abstinentiæ.

II. At quid dicendum de Sacerdote sequenti die celebraturo, vel alio communicaturo? *Resp.* cum distinctione: In dubio antecedenti, an sonuerit hora duodecima, nec nec, Sacerdos celebraturus, vel alius communicaturus sequenti die, omninò cessare debet à cibo & potu. Cùm in tam gravi præcepto, reventiam tanti Sacramenti concernente, tutior pars eligenda sit: *Sanchez l. 2. de Matrim. disp.* 41. *Laym. alii.* At verò in dubio subsequenti, an hâc nocte horam duodecimam excesseris edendo, vel bibendo, probabile rectè censet *Layman n.* 36. Sacerdotem posse celebrare, vel alium communicare, etiam ex voluntaria devotione (quòd si enim urget necessitas officii implendi, vel scandali vitandi, res certa est.) Eadémque est ratio, si celebraturus vel communicaturus dubitet, an os eluens, vel aliquid masticans, aliquid aquæ vel succi demiserit: Quia lex Ecclesiastica de jejunè communicaturis servanda non videtur tam arctè constringere conscientias, in dubio præsertim facti, quod aliàs non præsumitur. Omninò probabiliter. Magis probabiliter adhuc resolvunt *Sanch. uterque*, aliisque citatis *Diana ibid. resol.* 19. Quando sunt diversa horologia in aliquo loco, & unum jam sonuit duodecimam, aliud verò non, eum, qui post sonitum primi horologii ante sonitum alterius comedit & bibit, posse sequenti die communicare, vel celebrare; dummodò constet, aliud horologium sonuisse primò post esum, vel potum completum. *Ratio est*: Quia ejusmodi diversa horologia habent se sicut duæ opiniones probabiles, quarum utramlibet licet amplecti in praxi & aliàs secundùm jura in odiosis potest ad ultimum appellari.

III. Juvenis post diligentem inquisitionem dubitans, utrùm expleverit annum ætatis vigesimum primum, à quo incipit obligari jejunio, manet in possessione libertatis, nec est adstringendus legi jejunii: cùm certa sit ejus libertas usque ad illum annum expletum, expletio autem incerta. Contrà senex dubitans, an expleverit annum sexagesimum, manet adstrictus lege jejunii, cujus obligatio certa est, dubia autem liberatio. Item dubitans, an habeat annos requisitos ad sacros Ordines suscipiendos, v. g. vigesimum quartum completum pro Sacerdotio, interim abstinere debet: quia possessio stat pro lege Canonica certò prohibente ante expletos illos annos ordinari; expletio autem incerta & dubia facta non præsumitur. Item, si moriatur Canonicus, aliùsve Beneficiatus ultimâ nocte mensis Episcopalis, in dubio, an ante vel post medium noctis decesserit, Provisio beneficii spectabit ad Episcopum, quia possidet mensis Episcopalis. Oppositum consequenter dicendum esset, si similiter moreretur ultimâ nocte mensis Papalis. Nisi putes, Pontificem nolle ad ejusmodi dubia extendi reservationem suam contra jus commune concedens Episcopo conferre omnia beneficia suæ Diœcesis, & sic adhuc Episcopum posse conferre. Ita sentire videntur graves Authores apud *Bardi discept. 6. c. 6. §.* 11.

IV. Denique, in dubio ætatis sufficientis & requisitæ ad contrahendam obligationem, v. g. septennii completi, vel pubertatis, per se quidem præsumitur ætas minor, quæ prior est: at verò post factum, quando nimirùm constat votum emissum, sed dubitatur, an ante vel post septennium impletum; aut constat, contractum bonâ fide factum, dubitatur autem, an ante vel post annos requisitos impletos, standum est pro voto vel contractu: Quia semper præsumendum est pro valore actûs potiùs, quàm pro nullitate. *Ex communi Sanchez l. 4. Moral. c.* 1. *num.* 14. Quanquam quoad votum aliqui contrasentiant, & probabile puto, quando dubitatur de ætate, & simul de deliberatione sufficienti; tunc enim rationabiliter dubitatur de aliquo constituente essentiam voti in tam tenera ætate non facilè præsumendo. *Castropal. cum Tambur. l.* 1. *c.* 3. §. 7. *V. ætas n.* 7. Denique jam suprà indicatum est, quandò dubitatur, an pueri habeant usum rationis, præsumendi sunt habere, si septennium certò expleverint; Secùs, si nondum expleverunt. At quid si certò constet, puerum ante septennium expletum verè habere usum rationis, & esse doli capacem, tenebitúrne tempore debito abstinere à carnibus, confi-

fiteri, & alia hujusmodi &c. Affirmativè respondet Laym. *lib. 5. tract. 6. c. 5. num. 6.* aliique communiter loquendo de confessione puerorum. Omninò probabiliùs, & tutiùs. At certè satis probabiliter negat Joan. Sanch. apud Dian. *cit. resol. 52.* hâc notabili resolutione: *quamvis ante septennium puer doli capax sit, nullo præcepto positivo obligari reor, cùm leges positivæ ante illam ætatem, in qua communiter lumen rationis oriri est solitum, non intendant obligare: & per accidens contingat in uno vel altero puero usum rationis accelerari: in quo absque discordia puto consentire Doctores.* Ita Sanch. Certè in ultimo deceptus: quem tamen sequitur Castropal. aliique Recentiores.

Regula Quarta.

88 **I***N dubio de modo obligationis contractæ; vel solutionis factæ; consideratis omnibus & nullo obstante, præsumendum est id, quod dubitanti favorabilius, seu minùs onerosum est.* Ratio est: Quia favores ampliandi, odia restringenda sunt. Et: nemo in dubio præsumitur se velle gravare. &c.

Exempla de modo obligationis contractæ, maximè in Votis.

89 I. Universaliter, quandocunque possessio non stat pro verbis voti, tenetur vovens in dubio ad id, quod minus est, ut probat bene Sanch. *l. 4. Moral. c. 16. n. 86.* Et hinc qui vovet aliquid, & ignorat, an sub mortali, vel veniali tantùm obligare se voluerit, idque neque ex vi verborum, neque ex materiæ quantitate, vel parvitate dijudicari certò possit, judica, eum obligari sub veniali tantùm, vel potiùs dispensa, ne scrupuli hæreant. Item, qui vovit rosarium, dubius, an integrum 15. decadum, an verò tertiam tantùm partem, quinque vel sex decadum promiserit, ad hanc solùm obligatur: quia etiam tertia pars rosarii vel corona sex decadum rosarium Virginis appellatur, & obligatio, cùm sit dubia, strictè interpretanda est. Suarez *tom. 2. l. 4. c. 8. n. 5.* Laym. *l. 1. tr. 1. c. 5. §. 4. n. 31.* Diana *resol. 10.* alii apud ipsos. Addit Sanch. *l. 4. Moral. c. 13. n. 5.* Si quis vovit orationem vel eleemosynam simpliciter, satisfacere, si oret unum *Pater* & *Ave*, aut det unum obolum: In quo exciperem, nisi tam modicum dare nimiùm dedeceret personam dantis. Eâdemq; ratione, qui certus est, se emisisse votum Religionis, sed dubitat invincibiliter, an intenderit Religionem in communi, an verò hanc vel illam in particulari, an strictiorem, vel arctiorem? potest ingredi quamlibet: quia possessio stat pro libertate quoad electionem. Insuper si dubitet, an promiserit solùm ingredi, an etiam profiteri, non tenetur profiteri, & perseverare in Religione, sed satisfacit ingrediendo, & probationem subeundo: quia votum in dubio obligat ad id, quod minus est. Suarez. *cit. c. 8. n. 7.* Sanch. *cit. c. 16. n. 8.* & alii contra Navarr. *l. 3. consil. de votis. num. 2.*

II. Qui certus est, se vovisse castitatem, sed immemor verborum suorum seu formulæ vovendi; consideratis omnibus verè dubitat, an promiserit castitatem perpetuam, an verò temporalem tantùm, usque ad tempus opportunum conjugii, potest eligere, quod minus est; & tempore opportuno matrimonium contrahere. Sanch. *cit. l. 4. c. 16. n. 16.* Idémque est, si dubitet, an promiserit castitatem omnimodam, an verò conjugalem tantùm; tenetur ad hanc solùm, quæ minor est. Similiter qui certò vovit, non accessurum se ad fæminam, non tacturum mulierem, &c. aut è contra fæmina, se non admissuram virum &c. & verè sine dolo dubitet, utrùm de accessu fornicario, & illicito tantùm, an verò etiam de conjugali, ac licito accessu intellexerit; non tenetur abstinere à nuptiis, sed potest adhuc matrimonium contrahere, eòque uti: quia rursus possessio stat pro libertate. Sanch. *l. 2. de matrim. disp. 41. n. 33.* aliisq; citatis Dian. *resolut. 10.* Bardi *discept. 6. c. 1. §. 9.* & ita in similibus. In dubiis enim semper potest quis eligere minus, præsertim in voto, quod velut onerosum strictè interpretandum est.

III. Dixi autem: *si immemor verborum suorum &c.* nam quoties vovens est memor suorum verborum exteriùs, vel interiùs prolatorum, in dubio judicandum est juxta communem eorum intellectum. Unde si is, qui vovit Deo castitatem, absolutè protulit: *voveo, vel promitto castitatem*: cum hæc verba perpetuitatem quandam importent, omninò obligabitur ad perpetuam, & omnimodam, ut novit Sanch. *lib. 4. Moral. c. 13. cit.* Et ibidem *c. 16. n. 114.* ad difficilem casum, quo quis dubitat, an voverit castitatem independenter, vel dependenter à Religione ingredienda, optimè ita resolvit: Si vovens memor verborum in eis expressit & Castitatem, & Religionem, v. g. dicendo: *voveo Deo castitatem servare, & Religionem ingredi*, absolutè censebitur castitas promissa principaliter, & per se, etiam independenter à Religione; quia, cùm in dubio intentionis vota dijudicanda sint juxta communem verborum sensum, hæc pars possidebit in hoc dubio: si verò sola Religio expressa sit in voto, & dubitat vovens, an voluerit se etiam ad castitatem obligare; aut licèt memor sit, suæ intentionis fuisse, se etiam obligare ad castitatem, dubitat autem, an dependenter, vel independenter à Religione, non obligabitur ad castitatem, nisi dependenter à Religione ingredienda; quia nulla apparet hîc possessio pro voto castitatis, nisi dependenter à Religione, cùm sola Religio expressa sit; & quando quispiam intendit, se ad utrumque principaliter velle obligare, solet utrumque exprimere. Ita verè *Sanch. loc. cit.*

IV. Qui certus est, se vovisse Ecclesiæ v. g. 10. mensuras frumenti, vel vini, & duplex mensura, major & minor in communi usu loci sit; dubitatur autem, de qua mensura intellexerit: debetur à vovente, vel hærede solùm mensura minor, ut expresè habetur *c. ex parte. de censibus.* Idémque est in simili de nummis v. g. Taleris, vel Ducatis

catis majoribus, & minoribus, ex voto, vel legato debitis, ut decernitur *L. Nummis. ff. de Legat.* Ratio eſt: quia de minoribus ſolùm menſuris vel nummis eſt certitudo; de majoribus autem eſt dubium: ergo pro illis tantùm, non pro his ſtat poſſeſſio, & præſumptio, & hic proprius eſt ſenſus Regulæ Juris in 6. *in obſcuris minimum eſt ſequendum.* Docétque communis DD. Sanch. *cit. lib.* 4. *Moral. c.* 13. *n.* 8. *Valentia*, *Azorius*, *Rebellus*, *aliiſq; citt. Laym. apud. Dian. reſol.* 48. Similiter, qui vovit, vel legavit calicem Eccleſiæ, dubitat autem, an aureum, vel argenteum, vel cupreum, ſatisfacit dando argenteum, ſaltem quoad cuppam, ſi mos loci ita ferat; quia talis calix eſt etiam cultui divino ſacratus: ita cum aliis *Laym. & Dian. citt.* Eâdémque ratione, qui promiſit vinum, vel frumentum Eccleſiæ, aut ad uſum Sacrificii, aut pro ſuſtentatione Miniſtrorum, aut Hoſpitali, vel Pauperibus; & dubitat de qualitate; ſatisfacit dando mediocre, vel minùs bonum: dummodò juxta morem loci decens, vel aptum ſit ad uſum intentum. *Dian. cit. in fine.* Excipe ſemper, niſi aliunde ſit ratio ſuadens, vel præſumptio mentem voventis, vel promittentis fuiſſe, obligandi ſe ad id, quod majus, vel melius eſt. vide *Laym.* Plures caſus dubios congeram mox infrà. *n.* 91.

Exempla Solutionis factæ.

90 I. Qui ex pluribus debitis diverſæ rationis, Titio v. g. ſolvit unum aliquod, vix habet locum conſcientia dubia vel dubitatio, quodnam ex pluribus ſolutum maneat: conſtat enim, illud debitum priùs extingui, quod magis gravat debitorem; quia quilibet cenſetur operari, quod ſibi utilius eſt. Hinc debitum ſolvens in dubio cenſetur priùs voluiſſe ſolvere pro debito oneroſo, quàm gratuito: maturato, quàm maturando; liquido, quàm non liquido; anteriùs, vel nomine proprio contracto, quàm poſterius vel nomine alieno contracto: pro eo, de quo currit intereſſe, quàm pro mero mutuo, &c. Quòd ſi tamen ſolvas partem debiti, pro quo currit intereſſe, cenſeris pro intereſſe ſatisfacere, non pro capitali, quia ad indemnitatem creditoris ita meritò decernit. *L.* 1. *ff. de ſolut.*

II. At: quid ſi debeam tibi centum v. g. ex quocunque titulo juſtitiæ, ſive ex contractu, ſive ex delicto, & interim do tibi gratis centum, nihil exprimens, imò nihil cogitans de illo debito juſtitiæ ſolvendo, eritne per hoc extinctum illud debitum juſtitiæ, & ego liber ab alia ſolutione? Affirmant aliqui, quos tacito nomine allegat *Sanch. mox cit.* & ſequitur *Tamb. lib.* 1. *Decal. c.* 3. §. 7. *v. ſolutio. n.* 4. Ratio eſt: Quia ſemper adeſt in homine voluntas generalis, & implicita ſatisfaciendi, prout poteſt per quemcunque actum ſuum quibusvis ſuis obligationibus, quas habet. Idque omninò verum eſſet in caſu, quo debitor præſertim ex delicto fur, uſurarius rationabiliter præſumit, vel probabiliter ſibi perſuadet, quòd alter, ſi rem cognitam haberet, omninò contentus, & debitum libenter remiſſurus eſſet. Verùm hâc præſumptione ſeclusâ per ſe loquendo.

III. Verior omninò eſt Sententia negativa communis DD. nimirùm tali modo non extingui debitum Juſtitiæ, ſed debitorem remanere obligatum. Ita pluribus allegatis Sanch. *l.* 1. *Moral. c.* 13. *n.* 11. Leſſius. *lib.* 2. *de Juſtit. c.* 37. *n.* 11. Laym. *lib.* 3. *tr.* 2. *c.* 12. *n.* 9. Ratio eſt: Quia debitum juſtitiæ non extinguitur niſi per ſolutionem; iſto autem modo donatio fit, non ſolutio: donatio autem gratuita, & debitum juſtitiæ omninò inter ſe repugnant; ſicut indicat Apoſtolus ad Rom. 11. dicens: *ſi autem gratia, jam non ex operibus* (id eſt operum meritò debita) *alioquin gratia jam non eſt gratia*, ſed debiti ſolutio, vel reſtitutio. Neque refert, quòd debitor ex Juſtitia, ſi ſui debiti memor fuiſſet, gratis non donâſſet, ſed debitum exſolvere voluiſſet; quia actualis diſpoſitio voluntatis, non conditionalis, in contractibus attendenda eſt, juxta commune dictum: *conditionalia nihil ponunt in eſſe.* Limitat tamen hanc ſententiam *Laym. loco cit.* his verbis: Niſi obligatio reſtituendi, puta pauperibus, ex Jure tantum Eccleſiaſtico promanet; tunc arbitror, probabiliter dici poſſe eleemoſynas, quæ cum tali obligatione, quamvis non animo ſatisfaciendi factæ ſunt, tamen ad eam extinguendam prodeſſe poſſe. Exemp. gr. Venit Canonicus ad confeſſionem, qui toto anno Canonicum officium recitare neglexit, & ideo ad pias cauſas trecentos aureos reſtituere deberet; tali obligatione à Confeſſario illi ſignificatâ reſpondet, ſe, quamvis hujus obligationis immemorem, his diebus ſtatuam argenteam Eccleſiæ donâſſe, quæ trecentis, & ampliùs aureis æſtimetur: puto, quòd Confeſſarius contentus eſſe poſſit: tum quia non deſunt DD. qui ita ſentiunt, tum quia videtur eſſe virtualis intentio omniū dantium eleemoſynas ſatisfaciendi per eas omnibus obligationibus, quas ſuis peccatis, ac negligentiis contraxerunt; tum denique quia Leges Eccleſiaſticæ benignè interpretari debent. Sic *Laym.* approbante *Dian.* & aliis communiter. Eadem ratio à fortiori erit in obligationibus aliis aliquid faciendi ex præcepto Eccleſiæ, ex voto, ex pœnitentia injunctâ &c. ut ſi quis ex libera devotione viſeret Eccleſiam, Sacrum audiret, Roſarium recitaret, daret Eleemoſynam, nullius obligationis memor, & poſtea primùm recordaretur, eſſe diem feſtum, quòd eadem voverit, vel à Confeſſario impoſita ſint; jam cenſebitur per illam voluntatem generalem ſatisfeciſſe. Item, qui nihil aliud cogitans, eleemoſynam centum aureorum v. g. per totum annum ſparſim pauperibus diſtribuit, ſi dein advertat, ſe tantùm debuiſſe reddere pauperibus ob aliquam obligationem ad iterùm largiendum non tenebitur. *Sanch. Laym. alii cit.* Sed de hoc ex profeſſo alibi.

IV. Verùm enim verò, ut prædicta notabilis doctrina *Laymani* etiam hoc tempore probabilis maneat, aliâ neceſſariâ limitatione indiget, ut nimirùm intelligatur ſolùm de obligatione reſtituendi

endi pro Horis omissis jam anteà contractâ ante talem indifferentem solutionem; prout reverà se intelligere *Laym.* significat illis verbis: *his diebus &c.* minimè verò de ejusmodi obligatione primùm postea contractâ: est enim hæc expressa inter propositiones damnatas ab Alexandro VII. Anno 1666. Propositio 33. ita sonans: *Restitutio fructuum ob omissionem Horarum suppleri potest per quascunque eleemosynas, quas antea Beneficiarius de fructibus sui beneficii fecerit:* cujus rationem novissimè optimè dat Nicolaus Dubois Regius & primarius Professor Lovaniensis, in examine dictarum propositionum; eò quòd eleemosynæ ante omissionem Horarum datæ non possint habere rationem solutionis, vel compensationis, quia hæ supponunt, jam contractum esse debitum; deinde illæ plerumque effectum suum consecutæ sunt, antequam per omissionem Horarum contrahatur obligatio, in quam proinde non possunt imputari: Quia tolleretur magna ex parte finis Constitutionum Concilii Lateranensis, & Pii V. qui fuit, per obligationem ejusmodi constringere negligentes: parùm autem constringerentur, si permissum esset, per quascunque quandocunque factas eleemosynas satisfacere futuræ obligationi. Hæc doctissimus Nicolaus Dubois.

Dubia miscellanea.

91 JUxta hactenus latè dicta in materiis odiosis resolvi potest in favorem operantis, vel pro valore actûs. E. gr. 1. Superior, quando dubitat, an causa dispensandi sit justa; nec ne; adhuc dispensare potest, quia declinandum est in clementiorem partem; idque exigit bonum & suave regimen Ecclesiæ: esset enim multis scrupulis exposita potestas dispensandi, si ad solos casus certos extenderetur: vix enim unquam Superior, vel Confessarius privilegiatus auderet dispensare. 2. Quando dubitatur, an dispensatio impetrata à Papa sit valida; nec ne: aut an causa in dispensatione, vel gratia petenda tacita, vel falsò expressa, sit finalis; ita ut sine illa non concederetur dispensatio, vel gratia; an verò sit tantùm causa impulsiva, ita ut sine illa adhuc concederetur dispensatio, vel gratia; licèt fortè non tam facilè, vel non gratis? &c. præsumendum, dispensationem, vel gratiam esse validam, & causam illam fuisse impulsivam tantùm: ideóque obtentorem eâ dispensatione, vel gratiâ licitè uti posse, contra *Baldum, Molinam*, & alios, probabilissimè docent *Sanch. lib. 8. de matrim. disp. 21. n. 10. Sanctarellus, Granado, Castrop. Portellus noster*, eósque sequens *Dian. cit. resolut. 45. & 46.* Ratio est: Quia in re dubia judicandum est in favorem valoris actûs: ut potiùs valeat, quàm pereat; quia præsumptio prævalet in eo dubio possessioni legis contrariæ: & per hoc corruit fundamentum oppositæ sententiæ. De dubio, an privilegium aliquod sit reale, vel personale, vide *Dian. cit. resol. 51.* 3. In dubio, an peccatum, vel casus aliquis sit reservatus, nec ne, præsumitur non reservatus, & potest absolvi à Confessario approbato quocunque tanquam non reservatus: quia reservatio est odiosa, ideóque est strictè interpretanda in favorem pœnitentis, & Confessarii. Ita Suarez. *de Relig. tom. 2. lib. 4. c. 5. n. 15.* Sanch. (Sed limitatè) *lib. 1. Moral. c. 10.* Filliuc. *tr. 21. c. 4. n. 172.* aliisque citatis Portellus *de dub. Regul. v. casus reserv. n. 7.* Dian. *p. 4. tr. 3. res. 4.* Contra *Armillam, Cordubam*, & alios apud *Sanch. cit.* negativam tenentes; eò quòd hæc pars sit tutior, & solius habentis potestatem absolvendi à reservatis sit judicare, an casus sit reservatus, nec ne: Sed ubi hoc scriptum est? 4. Idémque dicendum in dubio, an excommunicatio, vel censura aliqua, privatio, vel inhabilitas sit latæ sententiæ ipso facto incurrenda, an verò sententiæ ferendæ tantùm per Judicem? judicandum enim est, esse tantùm sententiæ ferendæ; quia odia sunt restringenda. Ita ex communiori *Avila, Coninck. Hurt.* eósque secutus *Dian. ibid. resol. 16.* Denique, qui dubitat, an legitimè sit natus, nisi id evidenter demonstretur, non tenetur sequi sententiam tutiorem, sed potest sequi sententiam mitiorem, præsumendo, se legitimè natum, saltem in materia Justitiæ, v.g. quando adeunda est hæreditas: ut probatur *ex L. filii. ff. de his, qui sui vel alieni juris sunt.* & docet communis DD. *Sylv. Turrian. Malder. Castrop. apud Dian. cit. resol. 6.* Sed vide de hoc latiùs dicta de adulterio. *p. 4. de Sacram. c. 2. sect. 4. à n. 554.* Addo adhuc alia dubia specialia majoris momenti; sed pleraque remissivè alibi tractanda.

I. Peccatum dubium.

CElebris controversia est, an peccata dubia: v. 92
g. si dubites: an heri Vesperas omiseris, an cogitationi turpi consenseris, ut dubia confitenda sint? Sed hæc jam fusiùs tradita sunt 3. part. de Sacrament. in materia de Pœnit. *cap. 3. quæst. 2. à num. 385.* ubi affirmativam tenui, & etiamnum teneo, ac omnimodis consulo in praxi. Ratio sumitur I. Ex ipsa authoritate Doctorum tanti nominis & multitudinis: Antiquorum omnium, Recentiorum ferè omnium, exceptis paucis *loc. cit.* recitatis. Ita etiam docent D. Thomas *in 4. de 21. q. 2. ad 3.* D. Bonaventura *ibid. p. 3. art. 2. q. 1.* Alensis *p. 4. q. 77. memb. 2. à 5.* Navarr. *c. 9. n. 14.* Sotus, Azorius, Suarez cum Sanchez. *l. 1. moral. c. 10. n. 66.* Cardin. de Lugo *de Pœnitentia disp. 16. sect. 2. §. 3. toto.* Bardi *discept. 6. c. 11. p. 4. §. 1.* *Alii apud ipsos.* II. Ex universali omnium fidelium consensu & praxi in lege nova, cujus initium ignoratur; Semper enim probis omnibus persuasum fuit, & ab antiquis tanquam certum suppositum, peccata ista dubia eo modo, quo in conscientia habentur, esse necessariò in confessione Sacramentali manifestanda. Nuper ab uno & altero Authore res hæc in controversiam vocata est; qui contra communem sententiam prudenti non possunt fundare practicè probabile judicium, nisi ratione evidenti oppositum demonstretur, quod sanè non fit. Nam III. Concilium Tridentinum ab Adversariis alle-

gatum, potiùs favet huic sententiæ. Ità enim textus habet. l. c. *Oportet à Pœnitentibus omnia peccata mortalia, quorum post diligentem sui discussionem conscientiam habent, in confessione recenseri, etiamsi occultissima illa sint.* Et post subdit: *Nam venialia, quibus à gratia Dei non excludimur, quamvis utiliter in confessione dicantur, taceri tamen citra culpam, multisque aliis remediis expiari possun.* Quibus verbis Concilium à necessariò confitendis solùm excludit peccata venialia, quæ à gratia Dei non excludunt, & ea mortalia, quæ post diligentem sui discussionem memoriæ non occurrunt: ergo peccata mortalia dubia, quæ post diligentem discussionem memoriæ occurrunt, secundùm Concilium necessariò sunt confitenda. Nam *exclusio unius est alterius inclusio*, ajunt Juristæ. *Confirmatur*: Concilium à necessariò confitendis excludens venialia, eò quòd iis à gratia Dei non excludantur, apertè supponit, omnia necessariò confitenda esse, quibus à gratia Dei excludimur: atqui peccatis mortalibus dubiis, supposito, quòd reverà facta essent, reverà excluderemur à gratia Dei, nihil enim facit ad amicitiam Dei præsens dubitatio de peccato præterito, an fuerit, nec ne: Nam sicut ex eo, quòd dubitem, vel certò credam, me peccâsse, si reverà non peccavi, illud dubium me non excludit à gratia DEI: ita ex eo, quòd dubitem vel credam, me non deliquisse, si reverà deliqui mortaliter, reverà sum exclusus à gratia Dei, non obstante illo dubio, vel judicio subsequenti, quod nullum potest habere influxum in actionem præteritam: Ergo etiam peccata mortalia dubia manent necessariò confitenda. Interim fateor semper, etiam negativam esse probabilem, non tantùm extrinsecè ab authoritate DD. sed etiam intrinsecè à ratione: an etiam satis tuta sit, viderint, qui experiri volunt: rationes in contrarium solutas vide. *loc. cit.* non vacat hìc omnia denuò repetere.

II. *Maleficium dubium.*

93 QUæstio est: an liceat adhibere medium aliquod ad causandum aliquem effectum, v. g. febrim, vel alium morbum curandum, quando dubitatur, an medium illud sit naturale vel superstitiosum, seu, an effectus talis fiat à causa naturali, vel à dæmone? ℞. breviter cum distinct. quando media illa adhibita sunt res naturales, utpote herbæ, radices, lapides, in dubio præsumi potest, causare effectum naturaliter, & sic licitè adhiberi, saltem cùm protestatione contraria nolendi effectum, si non naturaliter, sed à dæmone causandus sit: quando autem media illa sunt res artificiales, signa, preces, caracteres, funis, è quo fur suspensus fuit, &c. regulariter præsumendum est, esse superstitiosa, non nisi dæmonis operatione ex pacto saltem implicito efficacia, ideóq; iis uti illicitum simpliciter erit; quemadmodùm & illicitum semper est, petere à mago, vel saga solutionem maleficii, quando dubitatur, an possit solvere sine novo maleficio. Ita communis DD. in hac materia: juvat interim audire *Sanch. lib. 2. Moral. c. 40. n. 44.* si dubium est, an effectus à causa naturali proveniat, eò, quòd non constet, an vires naturalis causæ excedat, nec ne, censendum est potiùs, eum à causa naturali provenire; quia, cùm innumeræ agentium naturalium vires nos lateant, non est, cur ex eo, quòd virtus illa nobis dubia sit, effectum illum causæ naturali negemus, neque absque necessitate confugiendum est ad occultam mali angeli operationem. Si autem constet, effectum illum vires causæ naturalis excedere (ut si scheda appendatur collo contra febrim, pestem &c.) existimo, nisi maxima operantis sanctitas, & alia urgentissima indicia suadeant, eum à DEO provenire, censendum esse in dubio superstitiosum, & à dæmone provenire, etiamsi verba adhibita sint sacra; quia quotiescunque causa adhibita nequit effectû naturaliter producere, est superstitiosum, & ad tacitum cum dæmone pactum pertinet. Ita omninò *Sanch.* At quid de nostris (ut vocamus) Flagellis dæmonum, Brevibus &c.? nam & ipsa ab aliquo Juniore Scriptore superstitiosis annumerari audivi. Certum est, illa quemadmodùm & alias res ab Ecclesia benedictas, licitè adhiberi contra infestationes dæmonum, & maleficia avertenda, vel impedienda; at verò quando adhibentur ad curandos morbos hominum, vel animalium defacto contractos per modum causæ operantis cum certa spe effectûs, certissimum est, esse superstitiosum: unde enim illa virtus, vel effectus? non à materia ut clarum est; non ab ipso Deo, vel Angelo ejus; ubi enim Promissio, Bulla, vel Diploma? ergo à dæmone. Secùs dicendum, & saltem tolerandum, si adhibeantur contra morbos solùm per modum causæ impetratoriæ, ut ab ipso Deo eff. ctus fiat intuitu Sacrarum Reliquiarum, & rerum ab Ecclesia benedictarum, ibi commixtarum, cum sola pia spe, & fiducia in ipso Deo, Sanctorum & Ecclesiæ meritis: dico, *saltem tolerandum esse*: nam certè consulendum non est, sed potiùs dissuadendum ob gravissimum periculum superstitionis.

III. *Bellum dubium.*

QUando causa belli dubia est & controversa, v. g. de Jure vel Proprietate Regni, Provinciæ, Civitatis, vel alterius Juris post diligentem inquisitionem, & consultationem dubio perseverante, refert, an altera pars bonâ fide hactenus possederit, nec ne? si sic, bello justo locus esse non potest; nam dubium superveniens non nocet bonæ fidei possessori, neque cogi potest possessor ad rem restituendam, priusquam manifestum fiat, esse alienam: quare, si eo casu bello iniquo impetatur possessor, istanquam vim passus in ultam, non modò justo bello defensivo se defendere, & rem ablatam sibi vindicare. verùm etiam bello offensivo injuriam illatam vindicare poterit, ut rectè probat *Victoria apud Laym. mox cit.* Quòd si verò neutra pars litigans rem bonâ fide possideat tunc unus alterum cogere potest, ut vel mutuo consensu arbitri constituantur, vel res inter partes divi- 94

dividatur per transactionem, juxta proportionem dubii Juris, quod cuiq; competere videtur: quòd si justæ huic petitioni alter satisfacere renuat, jam injustus esse incipit, ideóque bello peti poterit. Quòd si tandem ob rationes utrinque occurrentes utraque pars suam causam justam esse certò existimet, necesse quidem tunc est alteram partem decipi, si enim invincibilis error sit, & non ex pravo affectu ortus, tunc quandoque fieri potest, ut bellum ex utraque parte sit justum formaliter, nimirum per accidens propter errorem, vel ignorantiam invincibilem alterius partis, ita pluribus allegatis Laym. *l.* 1. *tr.* 1. *c.* 5. §. 2. *à n.* 25. & nos latiùs in materia de homicidio, ubi etiam de militibus in tali dubio militantibus. Vide etiam Dian. *p.* 4. *tr.* 2. *resol.* 7. & 50.

IV. *Subditus dubitans.*

95 QUadruplex hic potest esse dubium: duplex ex parte Superioris; & iterum duplex ex parte Subditi. *Ex parte Superioris.* I. Quando est dubium de ipsa Jurisdictione Superioris præcipientis, an nimirum præcipiens sit verus, & legitimus Superior; nec ne? siquidem præcipiens sit in possessione sui officij, vel dignitatis, manet melior conditio possidentis; & est præsumptio pro Superiore: ideóque subditus obedire tenebitur. Ex comuni Sanch. *lib.* 6. *Moral. c.* 3. *n.* 29. Laym. aliique citati. *Ratio est*: Quia cùm is in possessione prælationis sit, non potest ob solum dubium certâ possessione spoliari denegando ei obedientiam; donec certus sit defectus; etsi contrarium non improbabiliter doceant *Vasq. & Salas apud Dian. resol.* 8. consentientem; nimirum subditum eo casu non teneri obedire. *Ratio est*: Quia subditus tunc tantùm habet obligationem obediendi Prælato; quando Prælatus habet jus, & potestatem certam præcipiendi: sed in nostro casu est dubium de ejus potestate legitima: ergo &c. Verùm ego priori communi sententiæ omninò adhæreo, præsertim ob gravissima inconvenientia ex praxi contrariæ sententiæ oritura, ut quivis facilè computabit. Denique si præcipiens non esset in possessione suæ prælationis, & officii, utique denegari poterit ei possessio; & obedientia, donec de legitima electione, vel confirmatione constaret; alioquin eo casu, perseverante post debitam inquisitionem dubio, manebit possessio pro libertate subditi, qui proinde obedire non tenebitur. II. Quando constat de Jurisdictione Superioris præcipientis; & solùm dubitatur, an ejus Jurisdictio vel potestas ad talem casum vel materiam se extendat, iterùm manet possessio ex parte Superioris præcipientis, & præcepti: ideóque subditus obedire tenebitur, secundùm omnes. *Ratio est eadem*: Quia nimirum certa est potestas, & præceptum, excusatio verò dubia: & multò majora sequerentur incovenientia in quovis regimine, si in tali dubio, satis frequenter occurrente, liceret subdito non obedire. Excipe tamen casum, quo subditus ita dubitans timeret, obediendo sibi, vel tertio aliquid magnum in vita, fama, honore, vel rebus eventurum, ut si v. g. Superior præceptivè interrogaret subditum de proprio, vel alterius delicto, & esset dubium, an juridicè ita interrogari possit, tunc enim subditus non tenetur illi obedire verum fatendo. Ita *Lessius l.* 2. *c.* 4. *dub.* 9. *Vasq. Henriq. Medina apud Dian. cit. resol.* 9. Ratio est: tum quia in dubio favendum est Reo: tum quia licèt subditus non sit in possessione libertatis, est tamen in possessione suæ securitatis, & Juris naturalis, quo potest se & alium à damnis & periculis conservare; contraria autem obligatio dubia est. Eâdemque ratione, contra *Less. lib.* 2. *c.* 33. *dub.* 8. cum aliis probabilissimè resolvit Molina *tom.* 3. *tr.* 2. *disp.* 674. *n.* 7. quandò tributa sunt nova, & non constat de eorum Justitia, non deberi à subditis in conscientia, sed posse defraudari, modò perjuria & mendacia non interveniant: imò denegari posse cessante scandalo. *Ratio est*: Quia in dubio melior est conditio populi possidentis, etsi non libertatem, attamen pecunias, & res suas, & omnia ista nova tributa præsumuntur injusta, quando de contrario non constat: unde *c. quamquam de censibus in* 6. dicitur: tributa regulariter esse contra Jura, tum Canonica, tum Civilia. Et *c. pervenit de censibus* ait Pontifex: *Necesse est scire priùs causam, propter quam census sit solvendus, quam solvatur.* Sic Molina. Itémque alij apud Dian. *resol.* 39. & nos ex professo in 7. præcepto. *Ex parte Subditi.* III. Quando est dubium speculativum, utrùm res præcepta secundùm se sit licita, nec ne? rursus manet possessio ex parte Superioris & præcepti, & subditus tenebitur, conformando suam conscientiam practicè præcepto Superioris obedire: cùm certum sit posse eum præcipere, incertum verò & dubium, an hic & nunc non recta præcipiat; Unde in dubio, an bellum sit justum, nec ne, subditus semper potest: & jubente Principe etiam tenetur militare: Quia judicium de justitia, vel injustitia belli, non spectat ad subditum, sed ad Principem, vel Rempublicam, pro cujus proinde justa causa meritò præsumere, & conscientiam suam practicè conformare potest, & debet subditus. Externus verò & liber non potest tunc licitè militare, nisi judicet saltem præsumptivè & extrinsecè probabilem & justam esse causam belli. Communis DD. apud citatos & nos in materia de homicidio. Excipe rursus, nisi & ipse Superior dubitet de honestate actionis, quam præcipit, aut de excessu suæ potestatis in præcipiendo: tunc enim subditus id sciens, & similiter dubitans non tenebitur obedire, quia tunc Superior temerariè præciperet, séque, & subditum obedientem periculo peccati exponeret: ergo &c. Ita contra alios cum aliis *Castropal. apud Dian. cit. resol.* 9. *fin.* IV. Quando est dubium practicum, utrùm hic & nunc liceat obedire Superiori præcipienti in aliqua materia, certum est apud omnes, stante tali dubio subditum non posse obedire: quia exponeret se periculo peccati. Quommodo autem teneatur illud dubium deponere, ita distinguendum est. Quòd si Superior sit vir doctus & prudens, subditus

tus tenebitur dubium deponere & obedire simpliciter, præsumendo, quòd Superior rem meliùs perpenderit. Quòdsi verò Superior sit indoctus & imprudens, temerè solens effutire præcepta, tunc subd.tus, vel per seipsum inquirendo veritatem, aut viros doctos consulendo, debebit se extricare à dubietate. Quòdsi in casu urgenti neque hoc ipsum fieri possit, dummodò non cognoscat manifestè esse peccatum, debebit deposito dubio, Superiori obedire ob sæpè dictam rationem.

ASSERTIO XIII.

96 *In omnibus legibus pœnalibus etiam censurarū & irregularitatum, non tantùm in dubio juris, quando dubitatur, an pro tali facto vel casu aliqua pœna, censura, irregularitas quæcunque lege decreta sit: ubi universaliter vera est* Regula prima tradita suprà n. 80. *sed etiam in dubio facti, quando scilicet verè dubitatur, an quis commiserit tale factum, propter quod constat, decretam esse pœnam, censuram, irregularitatem, nemo censetur ligatus, exceptâ solâ irregularitate ex delicto homicidii voluntarii.* Communior jam, & secura sententia. Suarez de censuris *disp.* 40. *Sect.* 5. *&* 6. Sanch. *l.* 1. *Moral. c.* 10. *latissimè.* Filliuc. *Tract.* 21. *c.* 4. Laym. *hic* 5. §. 4. *n.* 39. Bard. *discept.* 6. *c.* 7. §. 2. *alii apud ipsos.*

§. I.

Ratio assertionis est. I. Quia in dubio factum non præsumitur: & specialiter: *Nemo in dubiis præsumitur deliquisse. L. meritò. ff. pro soc.* Ergo delictum aliquod facto vel eventu completum esse, indéque consequens pœna, non præsumi, sed demonstrari debet. II. Leges pœnales & censuræ tantùm feriunt delictum simpliciter: sed delictum dubium non est delictum simpliciter: ergo, &c. III. Omnia jura clamant: *Reum dubium esse absolvendum: In dubio neminem condemnandum: In pœnis benigniorem interpretationem faciendam: Odia restringi, favores ampliari oportere, &c.* Quæ sicut in aliis legibus pœnalibus & foro externo, ita sanè etiam in censuris ac irregularitatibus ex delicto (nisi jura aliud exprimant) & foro conscientiæ, locum habere debent: quòd si enim Judex neminem punire debet, sed absolvere, si delictum, ob quod juris pœna decreta est, dubium vel sufficienter cognitum non sit, multò minùs in foro conscientiæ aliquis se ipsum condemnare & pœnam in se exequi cogitur: v.g. abstinere à Sacris tanquam excommunicatus, suspensus, irregularis, donec delictum certum & exploratum sit. IV. Specialiter: Non est statuenda irregularitas, nisi in casibus à jure expressis. *c.* 15. *qui, De sententia Excommunicationis in* 6. sed quòd in dubio facti aliquis irregularis censeatur, de solo homicidio voluntario in jure expressum est, locis citandis *num. seq.* 98. quando nimirum constat, & Clericum percussisse, & percussum mortuum esse; sed NB. *c. significâsti de Homicidio: Si discerni non possit, ex cujus ictu percussus interiit; IN HOC DUBIO, tanquam homicida debet haberi, cùm IN HOC CASU cessare sit tutiùs, quàm temerè celebrare,* ergo particularis illa decisio, quòd in dubio homicidii irregularitas præsumatur, cùm odiosa sit, non debet extendi ad alios casus, sicut nec debet extendi ad casum dubium mutilationis, vel homicidii justi, in bello v.g. Quia Pontifices loquuntur de homicidio simpliciter, & prohibito.

§. II.

Exempla.

Cognitâ quâcunque lege pœnali contra adulterium, incestum, sacrilegium, &c. quamdiu verum dubium est, an commiseris, utpote quia nescis, an persona complex fuerit ligata, consanguinea, sacra, in neutro foro, interno, & externo, obligari poteris. II. Verè dubitans, an homo ille Clericus sit, quem percussisti, quamvis temerè percusseris, non sine suspicione vel formidine, esse fortè Clericum, si tamen postea veritatem deprehendere non possis, non debes te excommunicatum reputare. Quia licèt constet de facto percussionis, non tamen constat de percussione Clerici, quæ sola punitur excommunicatione. *Can. si quis suadente.* III. Similiter ratione: si quis etiam temerè & malâ fide sacrum Ordinem suscepit dubitans, v.g. utrùm ætatem requisitam habeat; an legitimè natus sit; an uxor unica virgo accesserit, si postea veritatem deprehendere non possit, non est censendus irregularis, vel suspensionis censuram incurrisse: quamvis sic temerè suscipiens peccârit, & perseverante dubio, nisi necessitas urgeat, à sacro ministerio abstinere debeat, donec certior fiat v.g. de ætate legitima, quamdiu scil. certiorem fieri posse spes est. *Ex communi Layman citat.* §. 4. *num.* 38. IV. Contrà verò: si constet quempiam excommunicatum, suspensum, irregularem fuisse, dubitet autem, utrùm absolutus, vel dispensatus sit, abstinere tenetur: Quia possessio stat ex parte legis, & absolutio, vel dispensatio facta in dubio non præsumitur, juxta Regulam primam & secundam. *num* 79. *& seq. Sanch. Layman. ll. cc. ex Abbate in c. proposuit. de Cleric. Excommun.* ubi dicit: *Semel excommunicatus, semper præsumitur excommunicatus. Nam qualitas posita, quæ ex solo cursu temporis non tollitur, præsumitur existere, donec probetur sublata.* 97

§. III.

Assertionis Exceptio.

In solo ergo dubio commissi homicidii voluntarii, dubitans habetur irregularis, idque ex speciali constitutione Pontificum, ob specialem deformitatem & indecentiam, si postea innotesceret, homicidam ad sacri Ordinis ministerium accessisse. Habetur in jure Canonico *Tit. de Homicidio,* diversis locis l. 1. *ad audientiam.* Posito casu de Presbytero, qui famulum cingulo percutiens, cultro è cingulo pendente vulneravit, qui postea superveniente morbo obiit: dubitantibus autem, utrùm mors ex vulnere, an verò ex morbo tantùm secuta sit, & ideo Presbyter sit habendus irregularis? respondet Pontifex, quòd sic: 98

nisi

nisi appareat, illum aliâ infirmatione obiisse. *Quia sententia tutior in dubiis est eligenda.* II. *c. significâsti.* Posito simili casu de Presbytero, qui furem ornamenta Ecclesiæ auferentem ligone percussit, postea à supervenientibus parochianis cum gladiis & fustibus penitùs occisum. Hinc orto dubio utrùm ex sola percussione Parochianorum, an verò ipsius Parochi obierit, ideóque Sacerdos esset censendus irregularis? respondet Pontifex, quòd sic: cùm certum sit de vulnere à Parocho inflicto, rationem addens: *Cum in hoc casu cessare sit tutiùs, quàm temerè celebrare, pro eo, quod in altero nullum, in reliquo verò magnum periculum timeatur.* III. *c. petitio tua.* Proponit Clericus casum: se cum cæteris Clericis & Laicis occurrisse irruentibus hostibus Crucis Christi, & aliquos percussisse, sed dubitare, an aliquos occiderit, & an irregularis sit? respondet Pontifex: *si de interfectione cujusquam illum sua conscientia remordeat, à ministerio Altaris abstineat, cùm sit consultiùs in illo dubio abstinere: quàm temerè ministrare.* IV. Consimiles casus certæ irregularitatis esse possunt: Aliquis applicavit causam ad abortum fœtûs jam animati, effectu, ac vero homicidio secuto, postea dubitat, an causa illa à se applicata fuerit sufficiens vel efficax ad abortum causandum, an verò causatus fuerit vi alterius causæ, v. g. compressione prægnantis. Item Titius venenum porrexit cuidam, ut interiret, & eo inscio, eidem ab alio efficacius venenum propinatum fuit, quo accepto, paucis post diebus mortuus est: dubitat ergo Titius, an venenum suum etiam efficax fuerit ad mortem, nec ne, an potius alterius venenum solùm mortem causârit: Item Titius alteri consilium dedit ad occidendum Cajum: homicidio patrato, comperit Titius, ipsum occisorem gessisse capitales inimicitias cum Cajo; dubitat ergo, an homicidium secutum fuerit vi sui consilii, an potiùs vi solius privatæ alterius inimicitiæ &c. In his & similibus casibus, dubitans habendus erit irregularis in utroque foro: omnes enim ejusmodi casus manifestè comprehenduntur sub allegatis Canonibus, ut intuenti & applicanti patet: uti ex communi notat *Bardi discept. 6. c. 7. §. 5. & 8.*

§. IV.

Exceptionis Limitatio.

99 Exceptio vera esse debet, quandocunque constat de *corpore delicti* seu homicidii facti, & aliquâ suâ cooperatione: quando nimirum certum est, hominem esse occisum occasione suæ actionis, dubitat autem, an sua actio fuerit efficax vel sufficiens ad causandum homicidium, fortè etiam aliunde, seclusâ suâ actione, secuturum, talis dubitans irregularis omninò habendus est, & interim à Sacris abstinere debet. *Communis Doctorum apud Layman. citat. §. 4. num. 30. Bardi cit. §. 3.* Nam de ejusmodi casibus expresè tantùm loquuntur Canones allegati: semper enim supponitur homicidium factum fuisse, & solùm dubitabatur, utrùm Clerici illi sufficienter, vel efficaciter cooperati sint ad homicidium. Idémque est in aliis casibus *ibidem num. præcedenti* subjectis. Contrà verò, quando non constat, sed verè dubitatur de ipso *corpore delicti*, seu an homicidium reverà secutum sit, etsi constet de causa aliqua applicata: v. g. scit aliquis, se percussisse, explosisse in hostem, venenum alicui applicâsse, &c. dubitat autem, an aliquis inde mortuus sit: scit quispiam, se causam applicâsse, consilium dedisse, aut aliter induxisse efficaciter fœminam ad abortum faciendum; dubitat autem, an abortus secutus sit: vel si constet abortum esse factum, dubitatur, an fœtus fuerit animatus, ideóque homicidium patratum, nec ne: debet quidem omnem possibilem diligentiam adhibere ad cognoscendam veritatem, interim abstinendo à Sacris, quantùm potest: quòd si verò frustrà adhibitâ diligentiâ dubium invincibile perseveret (quamvis adhuc præsumptionem juris esse pro irregularitate doceat communior & tutior sententia *Soti*, *Navarri*, *Sanchez*, *&c.*) probabilem tamen & tutam puto sententiam ferè communem Recentiorum apud Dianam. *p. 7. tract. 5. resol.* 24. Bardi *cit.* §. 4. Tamburin. *cit.* §. 7. *v. irregularitas n.* 2. Nimirum talem invincibiliter dubitantem, post debitam inquisitionem eximendum esse à pœna irregularitatis. *Ratio est*: Quia odiosa restringi convenit, non ampliari: atqui Canones allegati omnes (ex quorum constitutione præcisè inducitur irregularitas in dubio homicidii) loquuntur solùm in casu, quando constat de corpore delicti, seu homicidii patrati, & solùm de cooperationis sufficientia dubitatur: ergo non sunt extendendi ad casum, quo de ipso corpore delicti, seu homicidio secuto ambigitur.

SECTIO V.

De Conscientia scrupulosa.

SUMMARIUM.

100. *Conscientia scrupulosa, seu scrupulus definitur sic:*
101. *Quòd sit, inani ratione nixa*
102. *Apprehensio (propriè loquendo)*
103. *Indéque natus timor, & anxietas mentis,*
104. *Alicubi peccatum esse, vel fuisse, ubi reverà nihil est.*
105. *Contra scrupulum propriè dictum, quivis potest, & sæpè tenetur operari immediatè & directè.*
106. *Contra scrupulum verò latè sumptum mediatè tantùm.*
107. *Remedium generale, & efficax contra scrupulos.*
108. *Objectio seu scrupulus generalis scrupulosorum.*

ASSERTIO XIV.

Conscientia scrupulosa, seu Scrupulus (sic dictus, quòd instar scrupuli, seu lapilli calceis inclusi, pedémque vexantis, animo insidens eum vexet & agitet) *est inani ratione nixa apprehensio, indéque natus timor & anxietas mentis, alicubi peccatum esse vel fuisse, ubi reverà nihil est.* Ex comuni DD. Voce tantùm differunt, reipsâ coincidunt diversæ aliorum definitiones: Utpote, S. Antonini *p.* 1, *tit.* 3. *c.* 10. §. 9. *Est quædam vacillatio cum formidine ex debilibus conjecturis, &c.* Vasq. *hic. disp.* 67. *c.* 2. *Esse levem quandam suspicionem seu existimationem ex levibus ortam rationibus, seu fundamentis.* Marchant. *Trib. p.* 1. *tract.* 5. *Tit.* 6. *q.* 1. *Est anxietas & titubatio mentis*

mentis conscientiam torquens & turbatam reddens ex levibus, & incertis conjecturis. Clarior & expeditior est nostra definitio, cujus breviter hæc esto *Explicatio*

§. I.

101 **E**St *inani ratione nixa*, seu ut alii loquuntur: *ex debilibus, levibus, incertis conjecturis, rationibus, fundamentis.* Ex quo capite tripliciter potest fieri scrupulus. I. Cum judicio determinato aliquid esse peccatum, quod reverâ non est. Quod judicium falsum, quatenus ex inani motivo procedit, animúmque affligit, & anxiat, potest sanè dici scrupulus, vel conscientia scrupulosa, latè loquendo: propriè verò est conscientia erronea vincibilis, uti advertit etiam S. Ignatius in fine libelli Exercitiorum de Scrupulosis II. Potest fieri scrupulus cum vero dubio practico, sitne hoc peccatum, necne, ex inani motivo, suspicando fortè esse peccatum, absque ullo determinato judicio, quòd sit, vel non sit peccatum. Et sic rursus est scrupulus latè sumptus, propriè autem est dubium, vel conscientia dubia. III. Et propriè, fit scrupulus, cùm, habito vel sufficienter proposito judicio determinato, aliquid non esse peccatum, solâ ex levi motivo apprehensione peccati mens anxiatur & timet, fortè esse peccatum. Et hinc *dicitur.*

§. II.

102 **I**Nani ratione nixa *apprehensio.* Scrupulus enim vel conscientia scrupulosa propriè dicenda est, quando intellectus neque determinatè judicat: neque dubitat practicè aliquid esse peccatum: sed potiùs habito judicio non esse peccatum, solâ *apprehensione*, vel suspicione mali ex inani motivo, titubat, fluctuat, anxiè formidat esse vel fuisse peccatum, v. g. *forte se consensisse tali suggestioni, &c.* Uti bene advertit *Greg. de Valentia l. 2. hic q. 14. pun.* 4. dicens: Etsi scrupulus nonnunquam accipiatur tam pro dubitatione de malitia, quàm pro opinione, quòd aliquid sit malum: tamen propriè conscientiam scrupulosam nihil aliud esse, quàm anxiam quandam formidinem, ne fortè idipsum sit malum, quod tamen licitum existimatur. Ratio sumenda est ex communi æstimatione hominum, scrupulum propriè ita intelligentium. Unde rectè notat Layman *hic c.6. n.1. Judicium hominis vere scrupulosi esse, si contra sapientium, imò & proprium judicium, tale quidpiam agere peccatum non esse, nihilominùs inquietus sit.* Solâ scil. apprehensione mali timens, & formidans, ne forte peccet, aut peccârit. Unde scrupulosi plerúmque in aliena causa rectè judicare solent sine formidine, & alios absolvere à peccato: at verò, si idem casus ipsis eveniat, statim formidare incipiunt peccatum subesse. Et jam hinc patere tibi debet differentia conscientiæ scrupulosæ ab aliis conscientiis hactenus explicatis.

§. III.

103 **I**Ndéque *natus metus, seu anxietas mentis.* Quamvis enim, secundùm omnes conscientia scrupulosa, seu scrupulus formaliter & principaliter consistat in actu intellectûs modò explicato, non tamen in eo sistit, sed completè consistit in tali intellectûs apprehensione, suspicione, vacillatione, seu titubatione alicubi peccatum esse, quatenus simul in voluntate causat, & conjunctum habet metum, formidinem, anxietatem, &c, de eodem peccato. Unde scrupulus adæquatè sumptus, spectat ad utramque potentiam, intellectum scil. & voluntatem. Quâ ratione rectè intelligitur doctrina verissima Cajetani *tom. 1. opusc. Tract. 31. Resp. 13. dub. 7. Scrupulum contingere posse, aliquando ex parte appetitus, uti evenit, quando quis timet in aliquo actu peccare, & ignorat causam*: (ex sola nimirum prævià, vanâ apprehensione mali, sæpè enim scrupulosus non potest reddere rationem vel motivum timoris & anxietatis suæ.) *Aliquando ex parte rationis, cùm oritur ex aliqua ratione apprehensa & apparente*: inani tamen, levi, futili.

§. IV.

ALicubi *peccatum esse, vel fuisse, ubi reverà nihil est.* Sicut enim quælibet conscientia, ita & scrupulosa, quamvis principaliter versetur circa actiones hîc & nunc exercendas, tamen, hæc maximè, se extendit ad actiones etiam præteritas: dum scil. inaniter apprehendit, & anxiè metuit, fortè se peccâsse, fortè suggestioni consensisse, fortè alicubi peccatum fuisse, fortè peccata præterita nondum remissa esse, etiam post debita adhibita remedia: fortè ipsa media doloris, confessionis, non sufficienter adhibita fuisse. Quem actum communiter remorsum scrupulosum vocant, & plerumque vitiosus est. Sic bene advertit Vasquez. *cit. disp. 67. c. 2. n. 8. Sunt aliqui nimirùm scrupulosi circa præterita peccata, de futuris autem cavendis parùm solliciti.* In quem sensum etiam verissimè dixit Sylvester. *v. scrupulosus initio. Scrupulosus est duplex. Quidam enim est scrupulosus in recognoscendis peccatis præteritis, & timoratus in vitandis futuris; & iste communiter bene finit. Quidam verò est scrupulosus in recognoscendis præteritis, & in cavendis futuris negligens & efferatus; & iste videtur æternæ damnationi propinquus.* Hæc ille. 104

ASSERTIO XV.

QUilibet licitè potest, & tenetur sæpè operari contra conscientiam scrupulosam seu 105
scrupulū propriè dictum etiam immediatè & directè: mediatè verò solùm contra scrupulum latè sumptum: nimirum deposito potiùs scrupuloso judicio vel dubio practico, & formato contrario judicio practico, quòd liceat ita operari. Ex communi doctrina Navarr. *c. 27. num. 282.* Sanch. *l. 1. Moral. c. 10. num. 80.* Layman *cit. c. 6. n. 2.* Marchant. *cit. q. 2.* Sumitur ex *c. Inquisitionis, de sententia Excomm.* Ubi, quæsito: an conjux scrupulum habens de validitate Matrimonii teneatur abstinere ab ejus usu; respondet ultimò Pontifex: *Conscientia levis & temerariæ credulitatis explosâ, potest non solùm reddere, sed etiam exigere debitum conjugale.*

§. I.

§. I.

Contra scrupulum propriè dictum immediatè & directè agendum.

106 RAtio patet ex definitione. Conscientia enim scrupulosa seu scrupulus propriè dictus est solùm inani ratione nixa apprehensio, indéque natus metus, aliquid esse peccatum, v. g. comedere die festo ante Sacrum auditum: cum qua vana apprehensione, & formidine stare potest, imò plerumque de facto stat judicium prudens oppositum, non esse peccatum: atqui rectâ ratione utique potiùs sequendum est in operatione judicium prudens, quàm vana apprehensio contraria: ergo semper licitè operamur contra scrupulum propriè dictum, etiam immediatè & directè, nimirum adhuc stantem & quantumlibet remurmurantem: imò plerumque scrupulosus tenetur ita contrà operari ad liberandum se à periculis & molestiis scrupulorum, quas ordinariè experiuntur scrupulosi; Uti sunt anxietates perpetuæ, tædia rerum spiritualium, pericula desperationis vel amentiæ, &c.

§. II.

Contra scrupulum latè sumptum, mediatè tantùm agendum.

107 SCrupulus enim latè sumptus, quo nimirum intellectus ex inani motivo determinate judicat, vel practicè dubitat aliquid esse peccatum (jam dictum est *n.* 101) non est propriè conscientia scrupulosa, sed spectat ad conscientiam erroneam, vel dubiam; contra quas quamdiu durant, nunquam licet operari: alioquin peccatur juxta rationem judicii vel dubii: priùs ergo deponendum est inane illud judicium vel dubium, & formandum contrarium judicium practicum, *non esse peccatum, &c.* atque ita mediatè contta scrupulum operandum. Eâdem ratione à fortiori, quâ *sect.* 3. & *sect.* 4. suprà diximus contra opinionem etiam probabiliorem, & contra dubium speculativum, practicè resolvendum & operandum esse. Advertit tamen rectè *Marchant. l. c.* Post factum non esse facilè credendum scrupulosis, etsi affirment, se ex determinato judicio, vel practico dubio operatos esse, aut consensisse &c. Sicut enim in uno turbati sunt; ita etiam turbari potuerunt in alio.

§. III.

Remedium generale scrupulorum.

108 EFficacissimum, & ferè unicum contra scrupulos remedium est, ut scrupulosus judicio, ac consilio docti & experti Confessarii vel Directoris sui, non obstantibus quibuscunque motibus, & trepidantis rationis suæ argumentis, omninò se subjiciat & acquiescat, judicium ac operationem suam audacter conformet, fortiter agat, ac velut agonizet contra scrupulos suos, donec tandem subsidant & cessent. Ita uno ore consulunt Doctores. *Ratio est*: Quia quilibet in propria causa solet esse cæcus. Ergo persuadeat sibi scrupulosus, quòd unusquisque consilio Confessarii sui, vel alterius viri docti ac probi tutò acquiescere possit. Addit rectè Navarrus. *l.* 5. *Consil.* 2. *de pœnit. & remiss.* Postquam scrupulosus unius Confessarii, vel boni viri responsum, vel exemplum accepit, quòd non debeat alios consulere, ne animum assuescat ad anxietates inutiles diutiùs fovendas. Unde & Confessarius scrupulosi curam gerens. 1. Ante omnia exigat promissionem firmam suis consiliis acquiescendi, & obtemperandi. 2. Doceat, certitudinem moralem requiri ad actiones humanas præsertim peccaminosas: unde nunquam judicandum, aliquid esse peccatum mortale; aut se in peccatum consensisse, nisi id certò constet. Sententias item laxiores, dummodò probabiles judicet, proponat, juxta dicta suprà. *num.* 48. 3. Non permittat Confessiones repetere, nisi afferat defectum certum; de quo quasi jurare possit Pœnitens. Esto enim fuisset aliquis defectus, non tamen teneretur cum tanto suo damno omnimodam Confessionis integritatem procurare, cùm ab ea minores interdum difficultates excusent, uti cum Coninck notat Laym. *cit. c.* 6. *n.* 2. *remed.* 64. Doceat scrupulosum, juxta consilium Sap. 6. *Sentire de Domino in bonitate.* Neque existimare, eum Legislatorem tam rigidum & durum, ut bonæ voluntatis hominibus peccata adscribat, & pœnas decernat, nisi certò se reos sciant. Neque Deum vel Ecclesiam suis præceptis efficere velle, ut homo in tantas anxietates, & denique in stultitiam, vel desperationem cadat, quod scrupulosis denique contingit, &c. Sed contra hæc est

§. IV.

Scrupulus generalis scrupulosorum.

AJunt: *Si morti proximus essem, non auderem
cum hoc scrupulo, saltem non confessus exce-* 109
dere, & coram Judice severissimo comparere. Confirmant. D. Gregorius Epist. ad S. Augustinum Anglorum Episcopum, ait: *Bonarum mentium est, ibi etiam culpas agnoscere, ubi culpa non est.* I. Respondet Sylvester V. scrupulosus. *q.* 3. *In illo articulo multa faceret homo, quæ tamen necesse non est, neque expedit facere in vita: quia homo tandem desperaret, vel fatuus fieret.* 2. Sanch. autem *l.* 1. *Moral. c.* 10. *n.* 81. rectè respondet, etiam in illo articulo consultius esse scrupulosis, ut scrupulos contemnant: quos scilicet neque Judex justus judicaturus est. 3. Ad dictum D. Gregorii respondent *Navarrus, Gerson, & alii*: Esse id quidem signum animi ad bonitatem propensi, per se tamen bonum non esse, sed scientiæ, atque judicii defectum. 4. Aliter respondet Layman. *cit. S. Gregorium* ibi nomine culpæ intelligere quemlibet defectum, quem in se ipso homo, agnoscere ac verecundari potest. Nam proposita erat quæstio, utrùm mulier, dum menstrua patitur, ad Ecclesiam & S. Communionem accedere possit? Respondet Gregorius: *Si ex veneratione magna percipere non præsumit; laudanda est, sed si percipiat, non judicanda. Bo-*

narum quippe mentium est, ibi etiam aliquo modo culpas suas agnoscere, ubi culpa non est. Quia sæpe sine culpa agitur, quod venit ex culpa. Unde etiam cùm esurimus, sine culpa comedimus quibus ex culpa primi hominis factum est, ut esuriamus. Hæc Sanctus Doctor. Non ergo locutus fuit de culpa peccati propriè dictâ. Denique ultra conscientiam scrupulosam, aliam assignant dictam fatuam, vel hypocondriacam: & nihil aliud est, quàm fatuitas mentis & delirium partiale, ex pravo humore vel alia mala dispositione cerebri proveniens, quâ homo in fatuos discursus & actiones prorumpit. Exempla nimis nota. Verùm hæc ex Theologia ableganda est ad Scholas Medicorum.

CAPUT I.

DE ACTUS HUMANI *Natura, Requisitis, & Impeditivis.*

SUMMARIUM.

1. *Actûs humani Descriptio.*
2. *Actus humanus, liber, moralis, in re coincidunt, & solùm diverso respectu differunt*
3. *Debet esse actus creaturæ rationalis.*
4. *Ad actum humanum quatuor requiruntur.*

ASSERTIO I.

1 *Actus humanus est Actus creaturæ rationalis, cum ratione liber.* Facilis descriptio reipsa coincidit cum aliis communiter assignatis.

§. I.

Actus humanus, actio, operatio humana, tripliciter dici potest. I. Latissimè actus humanus dici potest omnis actio, quæ fit ab homine, sive propria ea homini sit, sive communis cum brutis: ut comedere, bibere, ambulare & ex solo naturæ impulsu. II. Magis propriè, actus humanus dicitur omnis actio, quæ fit à solo homine, ut loqui, ridere, intelligere, velle &c. qui ideo solent vocari *actus hominis.* III. Propriè, in proposito, actus humanus dicitur, qui fit ab homine, ut homo est seu modo homini proprio, nimirùm ex prævia deliberatione, & libera electione. Quâ ratione actus puerorum & amentium, etsi fiant ab homine, non tamen dicuntur actus humani, quia non fiunt ab homine, ut homo est, rationis & libertatis actu compos, per deliberationem, ac liberam electionem.

§. II.

2 *Actus humanus, Actus liber, Actus moralis,* reipsa coincidunt; & solùm differunt diversâ ratione vel respectu. *Actus* enim *humanus* dicitur, quatenus est proprius hominis, non tam quoad substantiam, quàm quoad modum operandi homini proprium, scil. ex deliberatione, & electione, ut jam dictum est. *Actus liber* dicitur, quatenus procedit à principio operandi indifferenti ad agendum; vel non agendum, positis omnibus ad agendum requisitis. Adeóque libertas actûs consistit in respectu ad voluntatem liberam, atque ita indifferentem ad agendum & non agendum. *Actus moralis* dicitur, quatenus procedit à principio morali, scil. regulabili per regulas rectæ rationis: ideóque moralitas actûs consistit in *regulabilitate per rectam rationem*: quæ dicit respectum ad voluntatem liberam, & ulterius ad intellectum, quatenus per regulas rectæ rationis est regulativus, seu directivus voluntatis in suis actionibus. Vides hæc omnia in re coincidere. Jam cape descriptionem datam.

§. III.

Actus Creaturæ rationalis. Actus enim illi, 3 qui in homine dicuntur *humani*, reverà conveniunt omni rationali creaturæ, etiam Angelis: quorum proinde actus volumus comprehensos. *Cum ratione*, id est prævia cognitione, & deliberatione intellectûs secundùm regulas rectæ rationis. *Liber*, qui scilicet positis omnibus ad agendum requisitis possit liberè fieri, vel non fieri; cujus proinde absolutè dominus sit, in eliciendo, continuando, vel omittendo, abrumpendo. Unde ab aliis definitur Actus humanus, *qui ex deliberatione liberè fit: cujus homo per liberam electionem dominus est*: nec malè ab aliis: esse *actus hominis voluntarius & liber*, vel omissio ejus.

§. IV.

Omnes autem consentiunt cum *S. Thoma.* 1. 4 2. *q.* 1. *a.* 1. ad actum humanum quatuor requiri. Ut conveniat homini quatenus homo: ut dictum est. Ut sit sub dominio seu potestate hominis. Ut fiat cum ratione seu prævia cognitione & deliberatione. Ut fiat à libera voluntate. Conformiter, quatuor præcipuè hoc capite explicanda sunt. 1. Principium Actûs humani, scil. Liberum arbitrium obiter tangendum. 2. Ratio seu cognitio requisita ad actum humanum. 3. Voluntarium ac liberum requisitum ad actum humanum. 4. Impedientia illud voluntarium & liberum requisitum ad actum humanum.

SECTIO I.

Principium Actûs humani, liberum Arbitrium, obiter tangitur.

SUMMARIAUM.

5. *Datur in homine liberum arbitrium.*
6. *Idque formaliter est ipsa sola voluntas hominis;*
7. *Libera tam quoad exercitium,*
8. *Quàm quoad specificationem.*

ASSERTIO II.

Datur in homine liberum arbitrium, formaliter est ipsa voluntas libera; quoad exercitium quidem quoad omnia objecta bona vel mala; quoad specificationem verò quoad objecta bona & mala particularia tantùm. Assertio hæc speculativa ex Philosophia & Theologia petita breviter tibi, quantum opus habes, insinuanda est. 5

§. I.

§. I.

DAtur in homine liberum Arbitrium. Definitur à D. Augustino l. 2. de Peccatorum meritis. *Facultas innata animæ rationali, quâ homo potest eligere unum præ alio, vel unum idemque acceptare, vel non acceptare.* Hoc est. Intellectualis substantiæ potestas, positis omnibus ad agendum requisitis agendi, vel non agendi. *Asseritur* verò contra Hæreticos ab omnibus Orthodoxis. De fide. Definita in variis Conciliis, etiam novissimo Tridentino sess. 6. can. 6. *Probatur* I. Ex Scriptura Num. 30. *In arbitrio viri erit, ut faciat, sive non faciat.* Deut. 30. *Testes hodie invoco cœlum & terram; quòd proposuerim vobis vitam & mortem, benedictionem, & maledictionem. Elige ergo vitam, ut & tu vivas, & diligas Dominum Deum tuum.* Josuæ. 24. *Optio vobis datur: eligite vobis, quod placet.* Eccles. 15. *Deus ab initio constituit hominem, & reliquit eum in manu consilii sui. Adjecit mandata & præcepta sua. Si volueris mandata servare, conservabunt te. Apposuit tibi aquam & ignem; ad quod volueris, extende manum tuam, &c.* Et in nova Lege. Luc. 9. *Si quis vult venire post me &c.* 1. Cor. 7. *Quod vult, faciat, non peccat. Nam qui statuit in corde suo firmus, non habens necessitatem, potestatem autem habens voluntatis suæ, & hoc judicavit in corde suo servare virginem suam, bene facit, &c.* Quid clarius? II. Ultra Authoritatem omnium SS. Patrum, quos late recitat Bellarminus *De gratia & libero Arbitrio. l. 4. c. 6.* Ratione communiter assignatâ ab iisdem Patribus, & Doctoribus. Quòd si enim homo careret libero arbitrio, quo pro libitu posset agere, & non agere, sed omnia ageret necessitate naturali, frustra essent omnes leges & præcepta, admonitiones, consilia, quibus tamen plena sunt sacra Volumina, & utraque Jura. Neque homo actibus suis bonis præmium, neque actibus malis pœnam mereretur, neque ob ullum delictum justè puniri posset: quæ omnia sunt absurda. Sequela patet. Quia frustrà præcipitur, vel prohibetur, aut consulitur, ut fiat, vel non fiat, quod vel necessariò fit, & non potest non fieri; vel necessariò non fit, ut non possit fieri. Neque ullus meretur laudem vel præmium ob factum, quod non potuit non facere, neque justè puniri potest ob factum, quod non potuit non facere &c. Denique efficacissimè argumentaberis, si proterve negantem libertatem hominis, tamdiu bene fustiges, donec fateatur te habere liberum arbitrium, & pro libitu posse cædere, vel non cædere, adeóque à cædendo cessare.

§. II.

6 **L**Iberum arbitrium *formaliter est ipsa sola voluntas hominis.* Communis DD. cum Scoto *in 2. d. 25. & alibi.* Ratio sumitur ex data definitione liberi arbitrii, Sacrâ Scripturâ citatis locis, & SS. Patribus: Ubique enim liberum arbitrium tribuitur voluntati, & explicatur per actus voluntatis, utpote. *Velle, eligere, acceptare, non velle &c.* Et clarissimè Augustinus. *l. de Eccles. dogmatibus. c. 2. Liberum arbitrium est voluntas rationalis.* Quanquam verò liberum arbitrium formaliter sit ipsa voluntas, non malè tamen ab aliis radicaliter constituitur in intellectu, quatenus nimirum ipsa voluntas in liberè volendo necessariò pendet à certa propositione intellectûs, ut mox videbis, *n. 7. & 8.* Intellectus ergò, secundùm se quidem potentia naturalis, necessariò tendens in objectum sufficienter propositum, quemadmodum visus in applicatum coloratum, attamen comparatus ad voluntatem, denominatur liber duplici respectu. Primò *radicaliter*, quatenus voluntas in liberè volendo dependet ab ipso, ut modò dictum est. Secundò *participativè*, quatenus ipsemet in operando hîc & nunc subest imperio, motioni, & applicationi voluntatis. Ex. gr. Ut voluntas liberè amet Deum super omnia, necessariò intellectus priùs proponit Deum, ut summum Bonum super omnia amandum. Quòd verò intellectus hîc & nunc hoc objectum potiùs, quàm aliud consideret, aut quòd contra naturalem rationem credat, & firmiter assentiatur Deum Unum in Essentia, & Trinum in Personis, opus est imperio, motione, vel applicatione voluntatis. Et hâc ratione actus intellectûs (quemadmodùm & aliarum potentiarum) à voluntate participativè fiunt liberi, morales, boni, mali, meritorii, demeritorii, ut in sequentibus ampliùs intelliges.

§. III.

QUoad exercitium, &c. Libertas *exercitii* dicitur Potestas voluntatis indifferens ad agendum, & non agendum positis omnibus ad agendum requisitis. Unde dicitur etiam libertas *contradictionis*: quia est indifferentia ad duo contradictoria, *scilicet agere, non agere: velle, non velle.* 7
Atque hanc libertatem habet homo pro hoc statu quoad omnia prorsus objecta, tam ipsum ultimum finem, quàm media quæcunque. Quia nimirum nullum omninò objectum in hac vita tam necessariò apparet prosequendum, ut omissio actûs circa illud non etiam aliquam rationem boni habeat. Quin ipsam etiam beatitudinem, in hac vita, nec libet, nec expedit semper actu appetere.

§. IV.

QUoad specificationem &c. Libertas *specificationis* dicitur indifferentia voluntatis, quâ positis omnibus ad agendum requisitis, potest sic agere, vel oppositum agere, seu hunc, vel alium contrarium actum exercere circa idem objectum, unde etiam dicitur libertas *contrarietatis*: Quia est ad actus *specie diversos*, & positivè *contrarios*. Ut: *velle, nolle; amare, odisse; consentire, dissentire, &c.* Atque hanc libertatem habet homo circa omnia objecta bona & mala particularia tantùm. Quia nec ullum est particulare objectum, quod homini in hac vitâ adeo bonum appareat, ut non etiam in eo reperire, & intellectus proponere possit aliquam rationem mali: Quin etiam ipsum 8

ipsum Deum in se undequaque optimum & infinitè bonum, respectivè ad operantem, homo apprehendere potest ut malum sibi, quatenus pœnam infligit, concupitis obstat: atque eâ ratione odisse, prout defacto oderunt damnati. Neque è contra ullum objectum in hac vita adeò undequaque malum apparet, ut non etiam in eo intellectus reperire possit aliquam rationem sibi boni, vel convenientis. Quin ipsa privatio boni particularis. v. g. mors propria vel aliena, ob certam rationem, puta, quia majori malo apprehenso liberat, aut inimicum tollit, bona & appetenda judicari, & defacto appeti potest. Non autem habet hanc specificationis libertatem homo circa bonum & malum ut sic, seu circa ipsam felicitatem & miseriam in communi conceptam. Uti docet *communis DD. cum S. Thoma.* 1. 2. *q.* 10. *art.* 2. Ratio est: Quia objectum adæquatum voluntatis, volentis quidem est bonum, seu conveniens: nolentis autem, est malum, seu disconveniens, juxta illud D. Dionysii c. 4. de divin. nomin. *Nemo intendens ad malum operatur.* Et: *Nemo sponte est miser.* Et tritum est illud Augustini: *Beati esse volumus; miseri autem esse nec volumus, sed neque velle possumus*: Atqui in bono, seu feilcitate ut sic, non reperitur ulla ratio mali, neque in malo, seu miseria ut sic reperitur illa ratio boni: ergo voluntas circa illa non est libera quoad specificationem, ut possit etiam nolle bonum, vel velle malum ut sic: sed si circa tale objectum agere velit, quoad specificationem necessitabitur ad tantùm *volendum* bonum seu felicitatem, & quocunque objectum propositum sub sola & præcisâ ratione boni v. g. beatitudinem æternam: & tantùm *nolendum* malum seu miseriam, & quodcunque objectum propositum sub sola & præcisa ratione mali, v. g. damnationem, vel ipsum peccatum formaliter.

SECTIO II.

Ratio seu Cognitio requisita ad Actum humanum.

SUMMARIUM.

9. *Ad actum humanum requiritur advertentia ad ipsum actum; &*
10. *Cognitio omnium ad eum, quâ talis est, concurrentium, utpote objecti, & circumstantiarum;*
11. *Ac insuper aliqua deliberatio.*
12. *Quæ aliud non est, quam discursus intellectus, formalis vel virtualis*
13. *Et, saltem ut bonus esse possit, judicium practicum de honestate ejus,*

ASSERTIO II.

AD *Actum humanum moraliter bonum vel malum requiritur advertentia ad ipsum actum; cognitio omnium ad eum, quâ talis est, concurrentium; aliqua deliberatio, formalis, vel virtualis; & denique, saltem ut bonus esse possit, judicium practicum de honestate actûs.* Certa apud omnes.

§. I.

9 R*Equiritur advertentia ad ipsum actū.* Quia actus humanus debet esse in pleno dominio & potestate operantis: Sed nullus actus potest esse in dominio & potestate operantis, ut nimirum eum elicere, vel non elicere, continuare, vel abrumpere possit, nisi advertat ad ipsum actum: unde primæ intellectûs cogitationes, & motus primò primi, qui ex sola apprehensione objecti, absque ulla sui advertentia in voluntate, vel appetitu sensitivo exurgunt, ut iræ, delectationes &c. non possunt esse actus humani, nec liberi, nec boni, nec mali moraliter, secundùm omnes: ergo ad hoc requiritur advertentia ad ipsum actum, ut nimirùm quis sciat, vel advertat se saltem actum, bonum, malum, elicere vel habere. Quia autem non potest cognosci actus bonus vel malus, nisi per ordinem ad objectum & circumstantias, hinc.

§. II.

R*Equiritur Cognitio omnium ad eum actum, quâ talis est, concurrentium*, utpote objecti, & circumstantiarum. *Ratio est evidens.* Quia actus humanus debet voluntariè tendere in objectum, adeóque objectum debet esse volitum, & consequenter præcognitum ut tale, scilicet ut affectum his circumstantiis, in quantùm ad actum humanum, bonum vel malum concurrit: Alioquin quâcunque ratione aliquid ad actum concurrens non est cognitum, nec consequenter volitum, eâdem ratione actus non erit voluntarius, nec consequenter humanus, bonus vel malus. Exemplo id manifestum fiat. *Titius occidit Patrem gladio.* Ad hoc ut actus iste parricidii sit humanus & voluntarius, debet imprimis cognitum esse objectum, ut nim. sciverit esse hominem, quem percutit, & non invincibiliter putaverit esse feram. Deinde debet cognita fuisse circumstantia illa *quid*, nim. illum hominem, quem percutit, esse patrem suum, & non invincibiliter putaverit esse alium hominem, v.g. inimicum suum. Tertiò debet esse cognitum instrumentum, nim. se gladio percutere, & non inculpatè putârit esse baculum, nervum, arundinem &c. Alioquin, in primo, occisio erit, non homicidium: in secundo, homicidium erit, non parricidium: in tertio, percussio tantùm, & nulla occisio erit voluntaria vel actus humanus. Atque hæc quidem cognitio objecti & circumstantiarum jam sufficeret ad actum humanum, si illorum bonitas vel malitia semper clarè & distinctè proponeretur sine admixtione oppositi. Et hinc 10

§. III.

R*Equiritur deliberatio.* Ratio iterum est. Quia actus humanus debet tendere in objectum, ut practicè cognitum secundùm suam bonitatem, vel malitiam: (nihil enim volitum, nisi præcognitum) Atqui non potest practicè cognosci ut operabile secundùm bonitatem vel malitiam, absque aliqua deliberatione: quia, ut *supra num.* 8. indicatum est, nullum objectum particulare homini in hac vita proponitur & apparet ita omni ex parte bonum, adeóque hic & nunc necessariò prosequendum, si felix esse velit, quin simul ap- 11

pa-

pareat admixta aliqua ratio mali: & è contra v. g. intellectus in objectis virtutum proponit quidem rationem boni honesti, propter quam appetenda sint, simul tamen mox reperit rationem aliquam mali, utpote molestiæ, difficultatis, contrarietatis ad apetitum &c. propter quam fugienda videantur. Similiter in objectis vitiorum, proponit sanè rationem mali inhonesti, seu turpitudinem & reatum, propter quam rationem fugienda sunt: at occurrit simul aliqua ratio boni convenientis, scilicet utilis vel delectabilis &c. propter quam rationem amplectenda videantur: quare tunc humanæ rationis officium est, conferre utrinque rationes convenientiæ & disconvenientiæ, & sic *deliberare*, quid cui in operatione præferendum sit: Et sic ergo, ad actum humanum, ut voluntarius fiat, bene vel malè, requiritur *deliberatio aliqua, formalis, vel virtualis.* Explico.

12 *Deliberatio*, vel consultatio nihil aliud est, quàm discursus intellectûs de re quapiam agenda, vel non agenda, considerando rationes in utramq; partem, ut jamjam exemplificatum est. *Formalis* quidem, & explicita his ferè actibus absolvitur. 1. Est apprehensio simplex objecti *furti v. g.* ejúsque alicujus bonitatis, vel malitiæ, puta, esse bonum utile, at malum inhonestum. 2. Est consultatio velut speculativa: sítne absolutè objectum illud, *furtum*, censendum potiùs bonum vel malum, (hic stat dubium speculativum,) sive deinde sequatur, sive non sequatur resolutio ejus speculativa juxta dicta. *c.* 1. *Sect.* 4. *assert.* 12.) 3. Est consultatio practica; sítne objectum illud, *furtum*, mihi hic, & nunc amplectendum, ob rationes bonitatis, an fugiendum potiùs ut malū, ob rationes malitiæ propositas (hic stat dubium practicum) 4. Denique vi Synteresis, ratio practicè concludit, furtum omittendum esse, ut simpliciter malum, quæ conclusio, seu dictamen practicum est ipsa recta conscientia. Ejusmodi autem deliberatio formalis & explicita, secundùm omnes prædictorum actuum differentias, quamvis sæpe fiat, non tamen semper necessaria est, sed frequenter sufficit deliberatio *virtualis* & implicita; ut dum quis factâ apprehensione objecti boni vel mali, ob evidentiam rei, vel acumen intellectûs, aut bonam dispositionem voluntatis, ex Synteresi, absque alio discursu statim concludit, hoc bonum agendum, hoc malum fugiendum &c. vide dicta *c.* 1. *sect.* 1. Et hinc

§. IV.

13 D*Enique, saltem ut bonus esse possit actus humanus, requiritur judicium practicum de honestate actûs*: quo nimirum intellectus post deliberationem, in utramque partem practicè concludat hìc & nunc, hoc esse bonum, vel licitum, hoc malum, vel illicitum. *Ratio patet.* Quia absque illo judicio practico, stante adhuc deliberatione, intellectus maneret practicè dubius; cum dubio autem practico de honestate actûs, non potest fieri actus bonus, sed semper fit actus malus, juxta dicta *c.* 1. *sect.* 4. Atque hinc intelliges, quid sit deliberatè, vel ex deliberatione agere, bene vel malè. Deliberatè enim agere dicitur, qui ex prævia deliberatione de re agenda, vel non agenda, consideratis rationibus in utramque partem, atque formato judicio practico conscientiæ, quid hîc & nunc fieri conveniat, operatur: & siquidem operatur juxta formatum judicium, dicetur agere deliberatè bene, & ex deliberatione: sin verò contra judicium agat, dicetur agere deliberatè male, at non ex deliberatione: si absque deliberatione, vel judicio practico agat, dicetur agere imprudenter, & plerumque malè. Hæc latius explicabimus, & applicabimus *infrà de peccatis præsertim c.* 5. *&* 6. Itaque postquam intellectus practicè, factâ deliberatione, conclusit, aliquid agendum, vel non agendum, ut bonum vel malum conveniens, vel disconveniens ad propositum finem, manet in arbitrio, & libera potestate voluntatis illud bonum propositum acceptare, vel non acceptare, aut etiam acceptare oppositum malum inconveniens, interim tamen etiam ab intellectu sub aliqua alia ratione boni convenientis, utilis, vel delectabilis propositum: quin etiam ipsa voluntas intellectum movet, & impellit ad rationes in oppositum excogitandas, ponderandas, & secundum illas contrarium sibi favorabile vel delectabile judicandum, ut monet etiam, *Layman. hic l.* 1. *Tract.* 2. *c.* 2.

SECTIO III.

Voluntarium ac liberum requisitum ad Actum humanum.

SUMMARIUM.

14. Explicatur *voluntarium, & volitum.*
15. *Voluntarium imperfectum, & spontaneum.*
16. *Voluntarium perfectum, ac liberum.*
17. *Cui contradictoriè opponitur:* non liberum.
18. *Liberum à coactione, & necessitate.*
19. *Actus humanus debet esse voluntarius, & liber simpliciter.*
20. *Voluntarium elicitum, imperatum, imputatum.*
21. *Voluntarium actuale, virtuale, habituale.*
22. *Digressio utilis bene notanda.*
23. *Voluntarium directè & indirectè.*
24. *Quæ requirantur ad voluntarium indirectè.*
25. *Quando committatur peccatum indirectè voluntarium.*
26. *Voluntarium expressum. & tacitum.*
27. *Quando verum sit illud* (qui tacet, consentire videtur)
28. *Corollaria ex dictis.*

Explicatio Terminorum.

§. I.

Voluntarium & Volitum.

V*Oluntarium* propriè (*effectivè* dicunt alij) 14
dicitur omne id, quod à voluntate procedit, seu quod ideo fit, quia voluntas aliquo modo vult, vel velle censetur. *Volitum* autem (voluntarium objectivè vocant alij, minùs propriè) dicitur omne voluntatis objectum, ad quod scil. volitio aliqua terminatur, sive deinde à voluntate procedat, sive non. Sic Deus ipse, serena aura, bonum vinum &c. *volita* nobis sunt maximè: nemo tamen propriè dixerit *voluntaria.* Quia nullo mo-

do à voluntate nostra procedunt. *Voluntarium* ergò secundùm vocem quidem, soli homini voluntate prædito proprium, quoad rem ipsam dividitur in imperfectum, prout idem est ac spontaneum; & perfectum ac liberum.

§. II.

Voluntarium imperfectum, & spontaneum.

15 **S***Pontaneum* hominibus, brutisque commune, in homine dictum *voluntarium imperfectum*: definitur ab Aristotele, 3. Ethic c. 1. esse id, *cujus principium est in agente cognoscente singula, in quibus est actio.* Duo ergo essentialiter requirit. Unum, ut fiat, seu procedat à principio intrinseco ipsius agentis, & non ab aliquo extrinseco, adeóque excludat omnem externam vim vel coactionem. Si enim ab alio violenter movearis, traharis, impellaris, nō erit tibi motus iste voluntarius vel spontaneus. Alterum est, ut etiam fiat ex prævia cognitione singulorum ad talem actum concurrentium: utpote objecti, finis, ac aliarum circumstantiarum: ut jam suprà *num.* 10. explicatum fuit.

Voluntario ergo & spontaneo sic explicato, contradictoriè opponitur *non voluntarium, non spontaneum*: quod dicitur omne id, quod alicui fit eo non volente, seu ad id sponte, & ab intrinseco non cooperante: adeóque convenit cuicunque rei, etiam irrationali & insensibili. Verè enim lapis *non voluntariè, non spontaneè* projicitur sursum. Contrariè verò opponitur *involuntarium, invitum, coactum, violentum*: quod est omne id, quod alicui fit renitente voluntate, appetitu, vel inclinatione ejus. *Involuntarium* propriè convenit soli homini: *Invitum & coactum* solis cognoscentibus & appetentibus etiam brutis: *violentum* etiam, & propriè rebus inanimatis. Omne ergo *involuntarium &c.* est etiam *non voluntarium*: non è contra quodvis *non voluntarium*, est etiam *involuntarium*, etiam in eodem homine. Unde fit, ut omnis actio hominis necessariò sit aut *voluntaria*, aut *non voluntaria*, non item aut *voluntaria*, aut *involuntaria* ex. g. Turpis motus absque omni advertentia excitatus in parte sensitiva, est *non voluntarius*: Quia nihil voluntarium, nisi præcognitum: sed neque etiam adhuc est *involuntarius* positive, quia incognito non potest voluntas resistere Erit autem involuntarius, si post advertentiam renitente, & nolente voluntate perduret. Applica, si nôsti differentiam inter album, non album, & nigrum: doctum, non doctum, & stultum &c.

§. III.

Voluntarium perfectum, ac liberum.

16 **D**Icitur, & est id, quod à principio operantis intrinseco, ex prævia cognitione ita fit, ut tamen positis omnibus ad agendum requisitis, possit etiam non fieri, vel ejus oppositum fieri: ideóque ultra duo requisita ad voluntarium imperfectum seu spontaneum, ut scil. fiat *à principio intrinseco, & ex prævia cognitione*, tertiò requirit indifferentiam sui principii ad agendum, vel non agendum, aut etiam oppositum agendum, positis omnibus ad agendum requisitis. Seu, quod idem est, requirit libertatem exercitii, & specificationis: quam explicatam habes suprà *num.* 7. & 8. v. g. proposito vino liberè vis bibere: quia potes etiam non velle, aut ob causam nolle.

Voluntario perfecto ac libero modò explicato, contradictoriè opponitur *non liberum*, quod scilicet non fit à principio ita indifferenti, ut positis omnibus ad agendum requisitis possit fieri, & non fieri: adeóque convenit omni rei, sicut *non voluntarium* suprà. Contrariè verò eidem opponitur *necessarium*, seu naturale: & est id, quod à suo principio, positis omnibus ad agendum requisitis, naturæ ordine necessariò fit, ita ut non possit non fieri: uti suas actiones omnium causarum naturalium, non tantùm inanimatarum & irrationaliū, ut ignis, brutorum &c. sed etiam in homine actiones potentiæ vegetativæ & sensitivæ, sensuum externorum, & internorum, atque etiam ipsius intellectûs: intellige secundùm se, & quatenùs ab illis potentiis elicitivè procedunt: Nam quatenùs subsunt imperio libero voluntatis, libertatem participant, non quatenùs sunt actus eliciti suarum potentiarum, sed quatenùs fiunt, & sunt actûs imperii à voluntate: ut infrà magis intelliges. 17

§. IV.

Liberum à coactione, & à necessitate.

LIberum à coactione dicitur, quod fit à principio intrinseco, & prævia cognitione, seclusâ solùm vi, vel violentiâ extrinsecâ, & hoc coincidit cum spontaneo. Liberum à necessitate dicitur, quod fit à principio intrinseco & prævia cognitione, seclusâ etiam necessitate naturali, ita scilicet, ut positis omnibus ad agendum requisitis, non necessariò debeat fieri, sed fieri vel non fieri possit. Et est ipsum liberum perfectum modò suprà positum. Aliter Authores. Aliud vocant liberum simpliciter, scilicet à necessitate naturæ, de quo modò diximus: aliud vocant liberum secundùm quid, & à necessitate legis tantùm, illud nimirum, quod sub nulla obligatione legis est, sed licitè agi vel omitti potest uti cælibatus, professio Religionis; & alia quæ de consilio, seu opera supererogatoria vocantur. 18

ASSERTIO. IV.

A*Ctus humanus debet esse voluntarius & liber simpliciter, non tantùm à coactione seu violentia extrinseca, sed etiam à coactione, seu determinatione intrinseca ad necessariò agendum, positis omnibus ad agendum requisitis.* Unanimis Doctorum Catholicorum, ac SS. Patrum. Quinimò à Pio V. & Gregorio XIII. in speciali Bulla, damnantur hæ propositiones ut hæreticæ: *Quod voluntariè fit, etiamsi necessitate fiat, liberè tamen fit* Et: *Sola violentia repugnat libertati hominis naturali.* Ut meritò olim censuerit D. Thomas q. 6. da malo. a. un. *Hæresim esse, non solùm apud Theologos, sed etiam apud Philosophos, dicere, ad liberam electionem, seu actum humanum, non requiri libertatem à necessitate.* 19

EXPLICATIO.

RAtio patet ex ipso nomine & notione actûs humani. Omnium enim sensu & censensu actus humanus dicitur, quòd sit ita proprius homini, ut sit in ejus libera potestate ac dominio, quòd fiat, vel non fiat, duret, vel non duret: atqui ad hoc necessariò requiritur, ut sit voluntarius, & liber simpliciter, non solum à coactione, sed etiam à necessitate: quòd si enim actus, positis ad agendum requisitis, necessariò fiat, ut non possit non fieri, sicut fit calefactio ab igne, visio ab oculo aperto &c. jam non erit in libera potestate, & dominio hominis, ut fiat, vel non fiat: ergo &c. Hic commodè explicandæ veniunt voluntarii ac liberi variæ divisiones ad praxin, & varios casus resolvendos admodum necessariæ.

§. I.

Voluntarium elicitum, imperatum, imputatum.

20 VOluntarium *elicitum*, seu actus voluntatis elicitus, dicitur omnis actus voluntatis, ex prævia cognitione, ab ipsa voluntate immediatè productus, & in ea velut subjecto immanens. Ut: *velle, nolle: amari, odisse: consentire, dissentire: imperare, revocare, &c.* Voluntarium *imperatum*, seu actus voluntatis imperatus, dicitur omnis actus, non immediatè productus à voluntate, sed ad ejus imperium, ordinationem, consensum, factus ab aliis potentiis, ut puta intellectu, phantasiâ, apetitu sensitivo, sensibus, potentiâ locomotivâ: ut voluntate volente vel consentiente aliquid *cogitare, credere, studere, ambulare, esse, bibere, &c.* Voluntariũ *imputatum*, seu *interpretativum*, dicitur omne id, quod nec imediatè fit à voluntate, neque ab ea positive, directe, vel expressè imperatur, aut volitum est; tamen ob aliquam rationem, quia nimirum vel ad id voluntariè causam dedit, fieret, vel, cum potuisset, & debuisset impedire, ne fieret, non impedivit, ideò voluntati *imputatur*, & quasi *interpretatur* voluntarium: ideóque comprehendit omne voluntarium indirectum, & tacitum, mox explicanda & exemplificanda num. 23. & seqq.

§. II.

Voluntarium actuale, virtuale, habituale.

21 VOluntarium *actuale* seu *actu* est, quod hîc & nunc actu elicitur vel imperatur à voluntate, v. g. nunc *volo celebrare, baptizare, orare &c.* dicitur intentio actualis: quæ duplex esse potest: aut explicita, quâ intenditur aliquid in terminis: seu conceptibus distinctis: qualis est illa Sacerdotum formula: *Ego volo celebrare Missam, & conficere, ac consecrare Corpus & Sanguinem D. N. JESU Christi &c.* aut implicita, quâ intenditur aliquid in conceptu confuso, seu in aliquo generali volito. Ut si confecraturus, baptizaturus, absoluturus &c. intendat *facere id, quod Christus instituit, vel quod Ecclesia his facit, vel intendit.* Si Clericus à Prælato missus ad suscipiendos Sacros Ordines, intenderet solùm obedire, seu facere id, quod jussit Superior, nullo alio elicito actu, interim dum ordinatur.

Voluntarium, *virtuale*, seu *virtute*, dicitur id, *quod vi actûs præteriti nondum revocati in operatione morali perseverat.* Atque adeò tria requirit. 1. Ut aliquando præcesserit volitio seu intentio actualis. 2. Ut illa intentio hactenùs non fuerit revocata. 3. Ut illa intentio adhuc perseveret in operatione morali, hoc est, ut reverà vi illius præcedentis actualis intentionis fiat opus vel actus intentus, isque humanus & moralis, nimirum ab homine persistente in ea mentis dispositione, quâ moraliter agere, ejúsque actiones sub ejus arbitrii potestatem cadere possint. Ut si Sacerdos modò actu intendens *celebrare, baptizare, orare*, postea vi illius actûs nunquam revocati pergit ad locum, paramenta induit, cæremonias agit, verba profert &c. interim dudum cessante priori actu, etsi nullum alium actum intentionis elic at, neque prioris actûs actu recordetur, dummodò adhuc maneat in ea dispositione mentis, ut reflectens se, vel interrogatus, quid, vel quare agat statim priorem actum intentionis suæ allegaret: adhuc facta consecratio, baptismus, oratio erunt sufficienter voluntaria, valida, imò & meri toria, quantùm est ex hoc capite.

Voluntarium *habituale* tantùm dicitur, quod solo habitu ex præcedentibus actibus acquisito perseverat, absque omni prorsùs influxu in aliquã moralem operationem, utpote perseverans etiam in homine nihil, vel non moraliter operante, dormiente, ebrio, amente. Ut in exemplo allato: si Sacerdos post illam actualem intentionem, etsi nunquam revocatam, in somnum, ebrietatem, amentiam incidat, & in ea dispositione verba consecrationis &c. proferat: aut licèt mentis compos manet, tamen ab illo priori actu nihil penitus ampliùs moveatur, ut ne interrogatus quidem eum allegaret, non erit ea actio amplius voluntaria virtualiter, vi præcedentis actûs, sed solùm & ad summùm habitualiter: quia non erit ampliùs actio moralis. Jam vides, quid sint & qualiter differant intentio *actualis, virtualis, & habitualis tantùm.* Et quoad ista nota simul differentiam inter conferentem, & suscipientem Sacramentum. Quia enim in agente conferente Sacramentum requiritur voluntas & intentio effectivè, ut quid concurrens ad causandum effectum Sacramenti, ideo necesse est, ut intentio, si non actu, saltem virtualiter & moraliter perseveret in actione Sacramentali: at verò in suscipiente Sacramentum requiritur voluntas & intentio solùm dispositivè ad recipiendum effectum Sacramenti, ideóque sufficere potest intentio habita, nec revocata, saltem habitualiter perseverans. Sic sæpiùs vidisti eos, quos constat habuisse intentionem suscipiendi Sacramentum pœnitentiæ, nec revocâsse, postea sensibus destitutos, lethargo, vel phrænesi correptos &c. nihilominùs absolutos esse: quemadmodùm in simili etiam baptizari possent, & deberent.

Di-

Digressio utilis.

22 UTique, *religiose Lector*, pro certo habes, ad bene & meritoriè operandum necessarium esse, ut non modò homo ipse gratiâ, Charitate præditus sit, verùm etiam ipsa actio à Charitate imperetur, seu referatur ad Deum ut ultimum finem *cui*: intentione aut actuali, explicitâ vel implicitâ, quod optimum & consultissimum est: aut saltem virtuali, nimirum vi præcedentis intentionis ac imperij Charitatis, adeò tamen ut imperium seu intentio præcedens sit vera causa actionis subsequentis, & hæc verè fiat ex vi & motione præcedentis intentionis, adhuc virtute perseverantis, saltem ut te reflectens, interrogatus, cur operetis hoc *ores, studeas, scribas*, statim recitatâ priori intentione, diceres *propter Deum, ad ejus placitũ, ad gloriam Dei &c.* Quòd si ergo quis manè v. g. proponat hoc die, hæc, illa, ac omnia opera sua facere ex Charitate & propter Deum, ad ejus gloriam, is quidem ipso facto exercet actum præstantissimum Charitatis & Religionis, eóque præstantiorem quò magis extensum objectum habet: at verò, si postea temporibus suis, prorsùs immemor matutini propositi sui, & absque ulla omninò relatione vel dependentiâ ad illud propositum, sed merè ob alias causas. v. g. ob metum pœnæ ex arida consuetudine, ex humano respectu, &c. &c. operetur oret, studeat, laboret, &c. tunc illæ actiones, sicut reverà non sunt ampliùs actus Charitatis imperati, neque vi illius propositi ut virtualiter intentæ, factæ, ita neque vi illius meritorii esse poterunt. Ita communiter Doctores cum D. Bonavent. *in 2. d.* 41. *a.* 1. *q.* 3. Bellarmin. *l.* 5. *de Justificat. c.* 19. Et optimè explicat. Jo. Bussæus *Viridi Virtut. V. intentio recta. c.* 4. Verba ejus adnumero. Tu pondera. *Ad meritum boni operis requiritur, ut, vel tunc, cùm fit actio, imperetur à Charitate, atque ad Deum ut finem supernaturalem, ac ultimum referatur: vel certè nascatur ab actu imperato à Charitate, atque in Deum antea relato; quod est virtute referri. Tunc enim dicitur opus aliquod virtute in Deum relatum, cùm intentio antegressa verè est causa illius, ut fiat. Quare si quis generali tantùm intentione, initio aňi, mensis, vel diei, omnia futura opera ad gloriam DEI offerat, ut quidam laudabiliter faciunt, non ideò dicetur, virtuali intentione obtulisse, singulisque bonis operibus, licèt in gratia constitutus vitam æternam promeruisse.* Hæc ille verissimè. Assuesce ergo, *religiose Lector* sæpiùs per diem, saltem ante quodlibet opus notabile, orationem, studium, laborem, etiam cibum, recreationem, somnum &c. elicere intentionem actualem, est res facilis praxis, sed longè utilissimæ, de qua lege, & relege *R. P. Hieremiæ Drexelii Amussim*: interim vide, an hæc placeat: actus singulos ordiri, à signo Crucis, & vers. *Deus in adjutorium &c.* ac Doxologia, *Gloria Patri &c.* atque etiam ita finire. Ita finiamus hanc digressionem, & ad lineam revertamur.

§. III.

De Voluntario directè & indirectè &c.

VOluntarium *directè & in se* dicitur, quidquid per se procedit à voluntate, seu omnis 23
actus, qui per se intenditur elicitur, imperatur, vel admittitur à voluntate: ut si deliberatè odisti hominem, vis occidere, occidi imperas, occidere volenti consentis, &c. de hoc nulla difficultas. Voluntarium *indirectè*, seu, *in alio*, seu, *in sua causa* dicitur, quidquid per accidens tantùm procedit à voluntate, seu quod quidem secundùm se, & in se non intenditur, elicitur vel imperatur à voluntate, tamen ratione alicujus alterius per se voliti prævidetur necessariò consequi, ideóque voluntati voluntarium censetur, & velut imputatur, unde & voluntarium interpretativum dicitur *suprà num.* 20. Idque iterum duplex est. I. Voluntarium indirectè *in causa positiva* est, quando homo voluntariè ponit causam, ex qua prævidet, vel prævidere deberet, secuturum talem effectum: aut etiam de facto jam sequi experitur. Ut, qui indulget cogitationi vel lectioni turpi &c. sentiens periculum proximum secuturæ pollutionis, is quamvis directè minimè velit, imò omninò nolit, indirectè tamen censetur velle pollui, ideóque secuta pollutio erit voluntaria indirectè. II. Voluntarium indirectum *in causa negativa* dicitur, quando homo, seu voluntas, cùm posset & deberet, solùm non aufert causam prævisi effectûs, vel alio modo non impedit, quò minùs effectus prævisus sequatur, sive in se, sive in alio: ut si ab aspectu non amoveas imaginem turpem: non extinguas candelam prævisо incendio &c. Exempla nimis obvia.

Quænam requirantur ad voluntarium indirectè?

AD hoc, ut ex causâ positâ vel non ablata, effe- 24
ctus secutus censeatur voluntarius indirectè, atque ad peccatum imputetur, tria requiruntur. I. Ut operans sciat, & advertat, aut certè scire debeat, seu inculpabiliter non ignoret, ex tali causâ à se posita, seu non ablata consecuturum talem effectum, vel ejus adesse grave periculum. Quòd si enim id nullo modo sciat, vel expertus sit, effectus secutus non poterit censeri etiam indirectè voluntarius, quia nullo modo cognitum, nullo modo volitum: ut si quis ad satietatem bibens, ignarus fortitudinis vini, postea inebrietur. &c. II. Ut etiam possit impedire talem effectum, causam auferendo, vel non ponendo. Si enim non possis auferre causam, non imputabitur tibi effectus voluntarius vel culpabilis, secundùm omnes. Ut si necessariò equitans advertas periculum pollutionis, vel ea defacto contingat. III. Ut etiam debeat impedire effectum non ponendo, seu auferendo talem causam: Quòd si enim nullâ lege charitatis, vel justitiæ tenearis non ponere talem causam, vel abstinere à tali actione, ex qua prævides effectum secuturum, quin potiùs sit obligatio in oppositum; effectus secutus sanè physicè adhuc erit volun-

voluntarius indirectè, in causa scil. voluntariè posita, at non erit voluntarius moraliter, neque ad culpam imputari poterit. Ut: si Confessarius audiat confessiones fœminarum, aut legat libros de tali materia pro necessaria instructione: si Chyrurgus medeatur in partibus verecundis, si etiam commoditatis tantùm gratiâ equites &c. & immineat periculum carnis: quia nullâ lege ii tenentur abstinere à tali actione, quin potiùs ex officio debent agere, ideo effectus quicunque secutus (secluso semper consensu, quo fieret voluntarius directè) omni culpâ voluntariâ vacabit. Similiter, etsi scias, & possis auferre causam, vel aliter impedire aliquem effectum, si tamen non tenearis aliquâ lege charitatis vel justitiæ, permissio quidem ipsa poterit tibi esse voluntaria, at verò effectus secutus nullo modo censebitur tibi voluntarius, nec consequenter ut causæ morali ad culpam imputabitur. Quia permissivè, & negativè tantùm se habenti ad aliquem effectum, effectus secutus nunquam imputatur ut causæ morali, nisi ille habeat obligationem aliquam impediendi illum. Alioquin sequeretur absurdum, nim. omnium hominum, dæmonumque peccata DEO esse voluntaria, atque ut morali causæ imputanda, cum sciat, & possit, tamen impedire nolit, nimirum quia impedire non tenetur, sed potiùs, ut causa universalis permittere debet singulas causas suos motus agere. Si caupo apponens vinum se inebriaturis, etsi sciat, & possit, quia tamen non tenetur impedire, ebrietates & alia secutura, ei nec voluntaria, nec ad culpam imputari poterunt, secùs si esset Superior potitantium.

Quando committatur peccatum indirectè voluntarium?

25 Peccatum indirectè voluntarium tunc committitur, quando culpabiliter positâ vel non ablatâ causâ cum quis scilicet *& sciat, & possit, & debeat* auferre) effectus prævisus factus est voluntarius indirectè, & non tunc, quando reipsa effectus sequitur. Exempla disce. 1. Quando potitans advertit, se ulteriori potu in ebriandum, insuper expertus scit, se in ebrietate solere rixari, & occidere, & tamen vult ulteriùs bibere, hoc ipso puncto peccat mortaliter, & ebrietatis, & homicidii indirectè voliti peccato, & non ampliùs tunc quando actu rationis usu destituitur, aut plenè jam ebrius rixatur, & percutit. 2. Qui vesperi decumbens voluntariè vacat turpibus cogitationibus, prævidens, vel expertus jam sciens secuturam in somno pollutionem, tunc quidem peccat mortaliter peccato impudicitiæ & mollitiei, at sine dubio non ampliùs tunc, quando dormienti reipsâ turpitudo contingit. 3. Qui die Dominico vel festo manè voluntariè se inebriat, aut somno dedit prævidens omninò Sacrum negligendum, tunc quidem peccat mortaliter contra præceptum Ecclesiæ, non autem, quando ipso jam ebrio vel dormiente, Sacrum reipsâ negligitur. 4. Qui sciens, & volens per frequentatos actus contrahit consuetudinem blasphemandi v. g. tunc quidem dupliciter peccat mortaliter; at non ampliùs tunc, quando vi involuntariè remanentis consuetudinis, ac quasi naturali impetu, omninò inadvertenter in blasphemias prorumpit. Eadémque ratio est, quandocunque quis sciens, & volens posuit, vel non abstulit causam effectûs prævisi, sive indirectè tantùm, ut in exemplis allatis, sive etiam directè intenderit talem effectum, & postea, eo nō ampliùs volente, sequitur effectus. Potuit enim homo interim se revocare, de peccato dolere, & se in DEI gratia constituere: Impossibile est autem hominem in gratia constitutum peccare vi præcedentis actûs: aut quando effectus, ut fiat, vel non fiat, non est ampliùs in hominis potestate: ut si venenum propinâsti, lapidem projecisti, sagittam ejaculatus es etiam directâ occidendi intentione: ergo etiam tunc peccatum committitur, non quando effectus sequitur, sed quando culpabiliter causa ponitur, aut non aufertur. *Ex communi Layman. hic Tract. 2. c. 3. n. 5.* Cæterum negari non potest, peccatum tale aliquo modo compleri effectu secuto saltem in ordine ad judicium Sacramentale; ideóque ordinariè necessarium est in confessione explicare, an talis effectus, homicidij, pollutionis, &c. secutus sit, nec ne; partim ut intelligatur gravitas peccati commissi quantum nimirum fuerit periculum, cui se operans exposuit, partim etiam ut intelligatur obligatio contracta restitutionis, censuræ, irregularitatis, &c. quæ etiam post confessum, & remissum peccatum remanent. Unde speculativè tantum probabilis est opinio *Suarez*, eum, qui tegulam ex tecto projecit cum periculo prævíso occidendi hominem, satisfacere, si hoc ipsum fateatur in confessione, nec debere exprimere, an mors secuta sit, nec ne; quia tunc solùm peccavit, quando causam posuit, non verò postea, quando non amplius est in potestate, quin effectus sequatur, tametsi maximè velis impedire, ideóque in se coram Deo neque majus, neque minus peccatum videtur, sive effectus sequatur, sive non.

§. IV.

Voluntarium expressum & tacitum in ordine ad externam manifestationem.

Voluntarium *expressum* dicitur, quod verbis vel signis æquivalentibus explicitè significatur, ac velut exprimitur. Ut dum Superior expressis verbis quidpiam præcipit, prohibet, concedit, negat; dicetur voluntas expressa, consensus expressus, &c. Voluntarium *tacitum*, quod etiam fictione juris, interpretativum vocant, dicitur: quod absque expressione verborum, vel signorum æquivalentium, solùm ex facto aliquo, vel omissione voluntarium esse ostenditur, vel intelligitur, adeóque comprehendit omne voluntarium indirecta ex causa positiva & negativa, & insuper silentium. Ut si Superior vel Paterfamilias, concedat, non auferat, non prohibeat, aut tacendo dissimulet nimium potum Suorum, censebitur tacitè consentire in ebritates, rixas, ac alia mala inde ordinariè consequentia, vel prævisa, quò spectat tritum illud: 26

Qui tacet, consentire videtur. Reg. 43. in 6.

27 NOn universaliter verum est, ut statim notat ibid. Reg. 44. *Qui tacet non fatetur; sed nec utique negare videtur.* Etenim taciturnitas, seu silentium, de se, neque assensum, neque dissensum significat, nisi accedant aliæ conjecturæ, quas affert *Sanchez l. 1. de Matrim. disp. 5. & 6.* & ex eo *Layman hic. c. 3. n. 3.* I. Tacens consentire videtur, si agatur de ejus favore vel commodo, non item, si agatur de ejus gravamine, incommodo, præjudicio. Ita, si alio quidpiam tibi promittente, vel donante taceas, censeberis consentire: at verò si quidpiam ab alio tibi donari vel promitti petas, isque taceat, non contradicat, non ideo censebitur consensisse. II. Tacens consentire censetur, si consentire nolens, negare, vel contradicere deberet; non item, si respondere, vel contradicere non teneatur. Sic Reus in judicio ad objectum crimen jussus respondere, si taceat, fateri præsumitur. *c. si post. de confessione in 6.* Item sedens in Concilio vel Capitulo, si iniquæ Constitutioni, vel Electioni non reclamet, si utiliter possit, censetur consentire. *Communis DD. apud Laym. cit.* III. Si quis ex duobus sibi objectis, unum tantum negat, alterum tacitè fateri; si unum tantùm fateatur, alterum tacitè negare censetur. *c. Nonne. de præsumptionibus.* Ubi ponitur authoritas D. Gregorij *hom. 18. in Evang. Duo Christo illata fuerunt,* (Samaritanus es, & dæmonium habes) *Unum negavit, alterum tacendo consensit.* IV. Principis ergo, Prælati, Superioris &c. scientia & patientia, seu taciturnitas, consensus æstimatur, quando circa periculum alicujus incommodi, vel scandali, impedire, ac contradicere posset: secùs si impedire absque incommodo non possit. Sic Prælatus, vel Superior, sciens aliquid fieri contra leges, vel statuta, seu tale, quod absque licentia sua fieri non posset, si taceat, & toleret, cùm commodè contradicere posset, censetur tacitè consentire vel licentiam dare: ejúsque licentiam, consensum, ratihabitionem subditus præsumere potest. Vide *Layman cit. c. 3. num. 4.*

Corollaria ex hactenus dictis.

28 I. OMnis ergo & solus actus deliberatus voluntatis elicitus, imperatus, vel imputatus, qui nimirum formaliter, vel interpretativè, actu, vel virtute, directè vel indirectè, expresè vel tacitè saltem sit voluntarius, ac liber, est actus humanus, moralis, bonus vel malus. Omnis enim, & solus talis actus est in libera potestate agentis, ac regulabilis secundùm rectam rationem. II. Nullus actus intellectûs, vel alterius potentiæ à voluntate, secundúm se potest esse humanus, cùm sic fiant naturaliter ac necessariò: sed solùm fiunt actus humani ac liberi participativè à voluntate, quatenùs nimirum ab ea vel directè voliti imperantur, vel admittuntur, vel eidem saltem ut indirectè & interpretativè voliti imputantur. III. Prima cogitatio intellectûs in quovis negotio, non potest unquàm esse actus humanus, bonus vel malus moraliter: cùm nullo modo possit esse volitus primus intellectûs actus, alioquin daretur processus in infinitum: cùm nihil sit volitum, nisi præcognitum. IV. Etiam primus motus voluntatis, absque intellectûs ad ipsum advertentia, insurgens (& à fortiori omnis primus motus vel actus cujuscunque alterius potentiæ) non potest esse actus humanus, nec bonus, nec malus moraliter. Quia non est in potestate voluntatis, nec consequenter regulabilis per rectam rationem. Hæc magis sigillatim applicabuntur *infrà. Præsertim c. 5. & 6.*

SECTIO IV.

Impedientia voluntarium ac liberum, ideoque & ipsum actum humanum.

QUatuor comuniter enumerantur: *Ignorantia, Violentia, Metus,* & *Concupiscentia,* Quia enim voluntarium debet procedere ex prævia cognitione, hinc ei repugnat ignorantia. Et quia debet procedere à principio intrinseco; hinc ei repugnat violentia. Et quia liberum debet procedere à principio indifferenti ad agendum & non agendum, hinc illud impedire videntur metus, & concupiscentia. Nunc singula percurramus.

SUBSECTIO I.

De Ignorantia.

SUMMARIUM.

29. *Ignorantia est carentia notitiæ alicujus rei.*
30. Ex parte subjecti: *alia est negativa, alia privativa, alia positiva.*
31. Ex parte objecti: *alia est ignorantia* juris. *alia* facti.
32. Ex parte effectûs: *alia est antecedens, alia concomitans.*
33. Ex parte voluntarii. & culpæ: *alia est invincibilis, alia vincibilis, levis, lata, affectata.*
34. *Ignorantia invincibilis, antecedens tam juris, quàm facti excusat ab omni culpa.*
35. *Sicut etiam invincibilis concomitans?*
36. *Nulla verò vincibilis factum ex ea omninò excusat.*
37. *Sed solùm minuit, saltem non affectata.*
38. *Ignorantia facti, & juris, ac pœnæ simul, non tantùm invincibilis, sed & vincibilis (non crassa, lata, vel supina) excusat à pœna per leges decreta.*
39. *Si verò est ignorantia solius pœnæ; non verò juris vel facti pœna adhuc incurritur si non sit censura, vel pœna extraordinaria, & exorbitans.*

IGnorantia, nomine & re nihil aliud est, quàm carentia notitiæ seu cognitionis alicujus rei, 29
Ejus variæ sunt divisiones.

I. Ex parte Subjecti.

Ignorantia negativa, privativa, positiva.

IGnorantia *negativa,* seu *puræ negationis* dicitur carentia notitiæ in subjecto ex natura vel 30
statu suo non apto habere talem notitiam. Ut ignorantia DEI in lapide, bruto, infante, amente. Ignorantia *privativa* seu *meræ privationis* dicitur privatio seu carentia notitiæ in subjecto ex natura & conditione sua apto habere talem notitiam, ut si homo adultus nesciat, quæ secundùm statum suum scire posset, vel etiam deberet. Ignorantia *positiva, seu pravæ dispositionis* dicitur carentia notitiæ veritatis cum positivo contrario errore. Ut si nescias, Christum esse Deum, putans purum esse hominem, Si nescias animal à te percussum esse hominem, putans esse feram.

II. Ex-

Tractatus
Lecti à me
De actibus humanis
De Conscientia
De Conscientia
De Legibus
De Eucharistia
De peccatis
De Sacris Christi-
... atibus

II. Ex parte objecti.

Ignorantia juris, & ignorantia facti.

31 IGnorantia *juris* est, qua ignoratur Lex ejúsve obligatio. Ut si nescias, pro tali Vigilia jejunium Ecclesiasticum indictum esse. Ignorantia *facti* est, qua ignoratur factum aliquod seu res particularis, ejúsve conditio, ex qua actio moralis quoad suam bonitatem vel malitiam dependet. Ut si nescias, non advertas, non recorderis, hodie esse diem veneris vel Vigiliæ, aut carnem esse, quod comedis &c. Nam nomine ignorantiæ, etiam inadvertentia, inconsideratio, oblivio, comprehenduntur.

III. Ex parte effectûs.

Ignorantia antecedens, & concomitans.

32 IGnorantia *antecedens & causa operis est*, quæ si abesset, effectus non fieret. Ut si occidisti amicum, ratus esse feram, & ignorans esse hominem ac amicum tuum, ex ignorantia tanquam causa occidisti: quia si non ignorâsses, minimè occidisses. Hujus signum est, inquit Aristoteles. 3. Ethic. c. 1. *Quia facti te pœnitet, postquam ignorantia remota fuit.* Ignorantia *concomitans* tantùm *& non causa operis*, dicitur, cum qua tantùm, non ex qua, vel propter quam fit effectus, adeò ut etiamsi illa abesset, effectus adhuc fieret. Ut si inimicum, quem maximè occisum velles, de factò occidisti, ignorans tamen esse hominem vel inimicum tuum, sed putans esse feram: non ex ignorantia tanquam causa, sed solum cum ignorantia concomitante occidisti: quia tamen etsi non ignorâsses, adhuc occidisses. Cujus signum est: quia postquàm cognovisti, non doles, sed gaudes.

IV. Ex parte voluntarii & culpæ.

Ignorantia invincibilis, & vincibilis, levis, lata, affectata.

33 IGnorantia *invincibilis & inculpabilis*, etiam *justâ, probabilis & antecedens* dicta, est, quæ morali studio vinci vel tolli, acquirendo oppositam notitiam, non potuit: utpote, quia vel nunquam venit in mentem cogitare, vel dubitare de tali re; vel etiamsi in mentem venisset, tamen morali, & ordinariâ adhibitâ inquirendi diligentiâ cognitio veritatis acquiri non potuisset. Et hæc simpliciter non est voluntaria, nec directè, nec indirectè: ideò etiam *antecedens* dicta, quia omnem actum voluntatis antecedit. Ignorantia *vincibilis & culpabilis*, etiam *injusta, improbabilis & consequens* dicta, est, quæ morali adhibita diligentia superari, acquirendo oppositam notitiâ potuisset, & debuisset: ideóq; tria requirit. I. Ut sit de re, cujus notitia vel scientia in tali persona, in talibus circumstantiis haberi possit. II. Ut venerit in mentem cogitare, vel dubitare de tali re. III. Ut ignorans teneatur scire illam rem, utpote spectantem ad suum statum vel officium, atque ad evitandum peccatum: alioquin, defectu hujus tertij, ignorantia quidem vincibilis erit, at culpabilis non erit. Hæc ergo ignorantia, semper est aliquo modo voluntaria directè, vel indirectè, ideóque etiam dicta *consequens*, quia actum aliquem voluntatis subsequitur. Atque hinc.

Ignorantia culpabilis & vincibilis alia dicitur *affectata*, & est directè voluntaria, cum quis data operâ vult ignorare, & ideò non inquirere veritates, sive ob tædium discendi, sive ut liberiùs peccare vel legis ignoratæ transgressiones excusare possit. Ut si datâ operâ, & ex proposito nolis discere præcepta Dei, vel Ecclesiæ, aut Regulæ tuæ, ob dictas causas. Alia est ignorantia culpabilis non affectata, & indirectè tantùm volita, quâ quis non quidem vult ipsam ignorantiam in se, sed solùm non vult adhibere sufficientem ac debitam diligentiam inquirendi & cognoscendi veritatem, ideóque eò ipso indirectè velle ignorantiam convincitur. Et hæc alia dicitur *lata, crassa, supina*, ad quam superandam, veritatémque cognoscendam, nulla prorsùs diligentia vel cura adhibita est: qualis plerumque esse solet ignorantia earum rerum, quæ communiter ab ejusdem statûs vel conditionis hominibus cognoscuntur, vel etiam cognosci debent. Alia dicitur ignorantia culpabilis non lata vel crassa, sed *levis*, ad quam nimirum superandam aliqua, non tamen sufficiens diligentia est adhibita, vel tam facilè superari non potuit. Hæc autem in particulari, consideratis circumstantiis prudentis judicio discernenda. Nulla enim potest tradi regula generalis.

ASSERTIO V.

VOluntarium, *adeóque actum humanum & peccatum omninò tollit ignorantia quævis invincibilis, juris vel facti non tantùm antecedens, sed etiam concomitans: non item tollit, sed minuit tantùm ignorantia vincibilis & culpabilis saltem non affectata.* Communis doctrina, uti docebit explicatio.

§. I.

IGnorantia *invincibilis, & inculpabilis, saltem* 43 *antecedens, & causans opus omninò tollit voluntarium, atque excusat ab omni culpa.* Omnes cum S. Thoma. 1. 2. *q.* 76. *a.* 3. Docet etiam S Augustinus *l.* 3. *De lib. arbitrio. c.* 8. *& alibi.* Ratio manifesta est ex assertione præcedenti. Quia omne voluntarium sufficiens, & requisitum ad actum humanum necessariò debet esse præcognitum: & quacunque ratione non est præcognitum, ea ratione non potest esse voluntarium: sed ignorantia quævis invincibilis, & culpabilis, juris vel facti, saltem antecedens, sicut ipsamet omninò involuntaria, & inculpabilis est, ita rem seu objectum involuntariè & inculpabiliter reddit incognitum, & consequenter eadem ratione involuntarium: Etenim ignorantia facti (ut si quis die Veneris comedat carnes, nesciens vel non advertens esse diem Veneris, aut esse carnem, quod comedit) reddit incognitum, & consequenter involuntarium actum ac objectum, vel circumstantiam prohibitam: Ignorantia autem juris (ut si hodie comedas carnes, nesciens esse prohibitum, *ut suprà n.* 31.) reddit incognitum, & consequenter involuntarium actũ quoad ipsam prohibitionem seu malitiam: ergo ea ignorantia omninò tollit voluntarium in actu

saltem causato, in quantum ignoratur, & consequenter etiam omnem culpam seu peccatum; quia peccatum adeò voluntarium est, ut si voluntarium non sit, eò ipso peccatum non sit.

§. II.

35 **N**On tantùm ignorantia antecedens, sed etiam concomitans &c. ut supra. Comunis. Suar. Vasq. Azorius, alii cum Sanch. *l.* 1. *Mor. c.* 16. Laym. *c.* 4. *num.* 8. Ratio eadem est, quæ suprà. Quia ignorantia invincibilis, & inculpabilis, etiam concomitans tantùm, & non causans opus, verè & invincibiliter reddit incognitum id, quod cum ignorantiâ agitur: ut si inimicum occidisti, invincibiliter ignorans esse hominem illum, quantumvis alioquin maximè velles occidere, vel occisum, defactò tamen verè & invincibiliter ignorâsti, eum esse hominem inimicum tuum, & consequenter tunc eo actu simpliciter non potuisti velle illum occidere: ergò ignorantia etiam concomitans invincibilis verè tollit voluntarium, & actum cum tali ignorantia factum reddet simpliciter non voluntarium, & consequenter etiam non peccaminosum seu ab omni culpa excusatum. Neque obstat, quòd ita occidens cum ignorantia concomitante tantùm, ita affectus sit, quòd, si sciret, adhuc faceret. Deus enim non imputat homini peccata, quæ faceret, si hoc vel illud in mentem ei veniret, sed divinæ gratiæ adscribendum est, quòd id animo defactò non incidat. Uti ex *D. Augustino* rectè docent *Suarez. l.* 3. *de juramento c.* 7. & *Sanchez l.* 3. *Moral. c.* 5. ubi rectè refutant *Cajetanum*, *Navarrum*, *Lopez*, & alios, volentes perjuria v. g. hîc & nunc ex contracta consuetudine omninò indeliberatè facta, nihilominùs esse peccata mortalia ex eo, quòd licèt assuetus adverteret & deliraret, tamen adhuc pejeraret: quod falsum esse eadem ratione convincitur. Denique quòdsi actus homicidii v. g. factus cum ignorantia concomitante tantùm aut habeat adjunctum actualem affectum vel propositum adhuc occidendi, etiamsi constaret, esse hominem inimicum suum, aut posteà comperto, reverâ fuisse hominem inimicum suum, sequatur gaudium, complacentia, approbatio: manent sanè illa voluntaria & peccata seorsim homicidij interni: at ipse actus ut homicidij externi, sicut defactò est incognitus, ita involuntarius negativè scilicet, seu non voluntarius, & consequenter non peccaminosus manet.

§. III.

36 **N**On item tollit ignorantia vincibilis & culpabilis &c. Omnes cum S. Thom. *cit. a.* 4. Rationem habes. *c.* 1. *num.* 2. *de Conscientia erronea.* Adde; illud voluntarium simpliciter, saltem indirectè, & peccaminosum censetur, quod ita procedit à voluntate, ut potuisset & debuisset etiã non procedere: sed quod fit ex ignorantia, vel cum ignorantia vincibili & culpabili quacunque, ita procedit à voluntate, ut non procedere, seu vitari potuisset, & debuisset: potuit enim ut supponimus, & debuit voluntas facere inquiri veritatem, eáque cognitâ, non facere illum actum, consequenter eo ipso, quo voluntas advertenter ignorans aliquid, v. g. hodie esse diem jejunij, & cum possit, & debeat, negligens inquirere, ac cognoscere veritatem, & tamen eligit operari, v. g. comedere carnes, censetur etiam saltem indirectè eligere, & velle objectum, quale defactò est, scilicet malum, vel prohibitum: ergo ignorantia vincibilis & culpabilis quæcunque non tollit voluntarium, nec consequenter peccatum in toto: sed

§. IV.

MInuit tamen, saltem non affectata: Seu, ut loquuntur Doctores: excusat à peccato, 37
non in toto, sed in tanto. *Communissima.* Ratio est. Quia per se loquendo, & in genere voluntarij, id semper minùs est voluntarium, quòd indirectè tantùm est voluntarium, quàm, quòd etiam directè voluntarium est: sed quidquid fit ex ignorantia, quamtumvis vincibili & culpabili, etiam crassâ vel supinâ, saltem non affectatâ, est tantùm indirectè voluntarium: ergò minùs voluntarium, & consequenter etiam minus culpabile, seu minus peccatum: & quidem proportionaliter, quò minùs voluntaria & culpabilis est ignorantia, uti est ignorantia levis, eò minùs erit peccatum, utpote leve & veniale: è contra quò magis voluntaria & culpabilis est ignorantia, ut est supina, crassa, lata, vel huic similis, eò magis relinquet actum voluntarium & peccaminosum, ideóque non excusabit à mortali toto, sed solum à tanto. Ignorantia affectata denique, directè voluntaria, & maltiosa, cum procedat ex magna voluntatis propensione ad malum, saltem tunc, quando expresse intenditur, & oppsitâ cognitio respuitur, ut quis sine ullo conscientiæ remorsu liberius peccet: quâ ratione dicunt impij apud Job. *c.* 21. *Recede à nobis, scientiam viarum tuarum nolumus*: Talis, inquam, ignorantia censetur non minuere, sed potiùs augere voluntarium, & peccatum. Cùm talis censeatur adeò adhærere peccato, ut etiam horreat scientiam avocantem à peccato: uti doceat Doctores communiter cum S. Thom. *cit. a.* 4. Navarro *in c. sciendum. d.* 2. *de Pœnit. n.* 4. Sanch. *l.* 1. *moral. c.* 17. Layman. *c.* 4. *n.* 9. Contrarium tamen docent *D. Bonaventura, Corduba, Azorius, alij cum Filiucio Tract.* 21. *c.* 2. *q.* 7. Nim. etiam ignorantiam affectatam minuere aliqualiter voluntarium & peccatum: idque eàdem ratione suprà, etiam hîc urgente. Quia reverâ etiam, quod fit ex ignorantiâ affectata, est indirectè tantùm voluntarium, quia defactò non est cognitum, quantumvis voluntariè ignoratum. Et *Confirmatur efficaciter.* Voluntas tantò minùs liberè vult, quantò magis ab objecto trahitur ad unam partem: sed ignorantia etiam affectata eò ipso, quòd occultat malitiam objecti, adulterij v. g. homicidij &c. facit voluntatem magis trahi ab objecto illo: è contra, si intellectus actu ostenderet malitiam objecti, utique retraheretur, & retardaretur ab illo amplectendo, cùm voluntas naturaliter refugiat malum: ergo, &c. Videntur tamen hæ sententiæ facilè conciliari posse, cum distinctione voluntarij dicendo: Ignorantiam affectatam minuere quidem voluntarium perfectũ

ac

ac liberum reſpectu illius actûs ignorati, uti convincit ratio aſſignata: augere tamen, & quidem malitiosè ex propoſito voluntarium ut ſpontaneum in ordine ad liberiùs peccandum, non ſolo illo actu, ſed quovis alio occurrente, durante illa ignorantia. Ideóque hæc affectata ignorantia meritò nihil patrocinatur delinquenti tam in interno, quàm externo foro maximè.

QUÆSTIO INCIDENS.

Qualiter ignorantia excuſet à pœna per leges poſitivas decretâ.

I. De Ignorantia facti, & juris, ac pœnæ ſimul.

38 RESpondetur I. Ignorantia invincibilis & juris ſtatuentis pœnam, & facti, ſicut ab omni culpa, ita etiam ab omni pœna excuſat & liberat. *Omnes.* Quia nimirum pœna decernitur ob culpam: ergo ceſſante culpa tanquam cauſa, ceſſare etiam debet pœna, tanquam effectus. v. g. Si percuſſiſti Clericum, inculpabiliter ignorans, eam percuſſionem eſſe ab Eccleſia prohibitam, ſub pœna excommunicationis: aut neſciens, vel non advertens illum eſſe Clericum, ſine dubio non incurris pœnam excommunicationis, vel quamcunque aliam in ſimili caſu. II. Etiam ignorantia facti, aut ipſius juris ſtatuentis pœnam, vincibilis & culpabilis quæcunque non craſſa vel ſupina excuſat à pœna per legem decreta: ut ſi in exemplo allato, dubitans vel ſuſpicans fortè eſſe Clericum, absque ſufficienti inquiſitione credas non eſſe, & percutias, non incurris cenſuram, & ſic in ſimilibus. Communis Doct. Sotus, Suarez, alij cum Sanchez. *L. 9. de Matrim. diſp.* 32. *n.* 31. Layman. *l.* 1. *tr.* 4. *c.* 20. *n.* 3. Ratio eſt: quia ignorantia quæcunque non craſſa cenſetur levis: ideóque ſicut culpæ gravitatem minuit, & venialem reddit; ità æquum eſt, ut & pœnam minuat, imò tollat, ſi pœna ſit latæ ſententiæ: ſi verò ſit ſententiæ ferendæ à Judice, is aut veniam delicti dare, aut aliam mitiorem arbitrariam imponere debebit, uti notat *Laym. cit.* III. Ignorantia Juris vel facti craſſa, lata, ſupina, ſicut non excuſat à mortali peccato, ita neque à pœna per legem decreta, etiamſi gravis illa ſit. *Communis Doctorum ex c. de conſtitut. in 6.* Excipe, niſi pœna decreta ſit cum hujusmodi formulis: *Qui ſcienter, temerariè, auſu temerario contra fecerit, vel contra facere auſus fuerit, vel præſumpſerit: &c.* Tunc enim etiam ignorantia craſſa, vel lata, at non affectata excuſabit: uti cum communi Doctorum latè docet Sanchez. *cit. diſp.* 32. *a. n.* 36. Exemplum, præter alia, habes in Jure *c.* 1. *de eo, qui cognovit.* Si quis cum filiaſtra ſua ſcienter fornicatus fuerit, nec à matre debitum petere, nec filiam unquam poterit habere uxorem. Ex quo colligit *Sanch. cit. num.* 47. etiam ignorantiam facti craſſam excuſare ab incurrenda pœna privationis juris petendi debitum, eum, qui conſanguineam uxoris ſuæ cognoviſſet. Denique ignorantia affectata, quia ſcientiæ æquipollet, nullam peccantibus excuſationem adfert: uti jam ſupra *num.* 37. in fine notatum.

II. De Ignorantia ſolius pœnæ, non juris vel facti.

RESpondetur. I. Qui non ignorat legem la- 39
tam, ſeu factum aliquod lege eſſe prohibitum, ignorat autem annexam pœnam: ſi illam legem prævaricetur, non culpæ ſolum, ſed etiam pœnæ reus efficitur ordinariè. Ut ſi ſcias præceptum Eccleſiaſticum de annua Communione paſchali, etſi ignores pœnas annexas, ijs tamen juſtè puniris, ſi prævaricerìs. Si ſciat maritus lege Eccleſiaſticâ ſpecialiter interdictam eſſe copulam cum conſanguinea uxoris intra ſecundum gradum (idémque eſt de cognatione ſpirituali) etſi ignoret annexam pœnam abſtinendi à petendo debito, eam tamen incurrit: &c. Ex communi Molina *tract.* 5. *de Juſtit. diſp.* 71. Sanchez *ſupra n.* 21. Laym. *n.* 6. contra Navar. *c.* 23. *num.* 47. & alios apud Tamburin. *l.* 1. *in Decal. c.* 2. §. 10. *n.* 12. quorum opinionem etiam probabilem cenſet Sanchez *loc. cit.* Ratio noſtræ ſententiæ eſt. Quia omnibus notum eſt transgreſſorem juſtæ legis juſte puniri pœnâ aliquâ, ſeu ordinariâ à lege ſtatutâ, ſeu arbitrariâ judicis: ergo qui voluntariè legem transgreditur, eo ipſo implicitè cenſetur conſentire in pœnam, ſi quæ lege decreta ſit, ſaltem ordinariam, & non exorbitantem. conſequenter juſtè ad illam obligatur. II. Excipitur imprimis cenſura omnis, utpote excommunicatio, ſuſpenſio, interdictum. Nullus enim incurrit cenſuram propter delictum, etiam contra notam legem, ſi ignoret illi annexam eſſe cenſuram ignorantiâ quâvis non craſsâ vel affectatâ. Uti ex communi latè probat Sanchez *ſupra n.* 13. Navarr. Suarez, alij cum Laym. *l.* 1. *Tract.* 4. *p.* 1. *c.* 5. *n.* 8. Ratio alibi aſſignanda eſt: quia ad incurrendam cenſuram, requiritur contumacia: nullus autem poteſt cenſeri verè contumax contra legem Eccleſiæ cum comminatione tantæ pœnæ aliquid præcipientis vel prohibentis, delinquens, ſi ipſam pœnam ignorat. Unde probabiliùs cenſet *Layman* proximè citatus, eo caſu adhuc incurri irregularitatem, non tantùm ex defectu, de quo nemo dubitat, ſed etiam ex delicto, v. g. homicidij voluntarij, quia irregularitas etiam ex delicto, non imponitur ob contumaciam, ſed potiùs propter turpitudinem culpæ, quâ criminoſus, ſecundum Eccleſiæ Canonem inhabilis redditur ad Sacrum Altaris Miniſterium. Contra tamen etiam non incurri cum multis alijs probabiliter ſuſtinet *Sanchez cit. n.* 17. III. Excipienda etiam eſt pœna extraordinaria, exorbitans, ſeu admodum gravis plus, quàm delictum abſolutè ſpectatum mereatur. Ratio in prima reſponſione inſinuata eſt. Quia in talem pœnam ignorans nulla modo cenſetur conſentire, ſi legem transgrediatur. Ut ſi peregrinus tranſeat per regionem, in qua ſub pœna mortis, vel alia graviſſima, prohibita eſt venatio ferarum: non erit tanta afficiendus pœna, ſi legem notam quidem violet, ſed igno-

ignorans gravitatem pœnæ. Unde etiam resolvit Sanchez *l. 4. in Decalog. c. 22. n. 19.* Si quis voveat non fornicari, v. g. sub pœna profitendi Religionem, & postea, etiam memor voti, sed immemor pœnæ, fornicetur, non obligabitur pœnâ; quia est exorbitans. Votum enim obligat ad modum legis: lex autem non obligat ad pœnam exorbitantem ignoratam. Secùs in nostra sententia dicendum, si pœna voto annexa non exorbitans, sed moderata fuisset, v.g. oratio, jejunium &c. Quòd tamen ipsum non improbabiliter etiam admittunt alii *respons.* 1. allati.

SUBSECTIO II.

De Violentia.

SUMMARIA.

40. *Violentia quid? & quomodo inter se conveniant, & differant violentum, coactum, involuntarium, & necessarium.*
41. *Violentia in actibus voluntatis elicitis positivè non tollit voluntarium;*
42. *Sed solùm in imperatis, seu potiùs, imperabilibus*
43. *Tollit omne voluntarium:*
44. *Adeóque & omnem culpam, seu peccatum.*

50 VIolentia est vis ab extrinseco illata alicui cogens ad aliquid agendum, vel patiendum contra ejus naturalem, vel elicitam inclinationem, seu appetitum. Non omninò conveniunt, sed non nihil differunt inter se

Violentum, coactum, involuntarium, necessarium.

VIolentum definitur ab Aristotele 3. Ethic. c. 1. *Cujus principium est extra, passo non conferente vim.* Quod debet intelligi, non tantùm negativè, sed etiam positivè: hoc est: passo vi, vel virtute suâ intrinsecâ non modò non cooperante, sed etiam renitente, ac resistente actioni violentæ. Alioquin illuminatio aëris v.g. esset ei violenta. Hoc convenit omnibus rebus, etiam inanimatis, & potiùs dicitur, quod est contra naturalem rei inclinationem, ut motus lapidis sursùm. *Coactum* etiam requirit, ut fit à principio extrinseco, & contra inclinationem passi potiùs elicitam, ideóque solis cognoscentibus competit, hominibus, brutísque commune. *Involuntarium*, præterquam, quòd ipsa voce soli homini competat, principaliter tantùm requirit, quòd fiat contra inclinationem voluntatis renitentis, sive deinde fit à principio eriam extrinseco, sive ab intrinseco, ut motus primò primi post advertentiam repugnante voluntate perdurantes, verè sunt involuntarij: at non coacti, quia non à principio extrinseco. *Necessarium* contrà dicitur, quòd fiat à principio determinato ad unum sive intrinseco, sive extrinseco, & quidem semper secundùm naturalem inclinationen, non tamen semper secundùm inclinationem elicitam. Ut motus naturales hominis, voluntati aliquando non voluntarij, aliquando involuntarij, aliquando voluntarij. Vide dicta *num.* 17.

ASSERTIO VI.

VIolentum, seu coactum, non in actibus voluntatis elicitis, activè & positivè, sed imperatis tantùm, tollit omne voluntarium, omnémque culpam. Certa apud omnes.

§. I.

NOn in actibus voluntatis elicitis; ut velle, nolle, amare, odisse &c. In his enim repugnat violentari voluntatem. Quia violentum est à principio extrinseco, & contra inclinationem passi: atqui omnis actus voluntatis elicitus est à principio intrinseco scil. ipsius voluntatis, & maximè secundùm inclinationem ipsius, cùm sit ipsa ejus elicita, & actualis inclinatio in objectum, si unum horum desit, hoc ipso non erit actus elicitus voluntatis. Aut dato, quòd DEUS prævie possit determinare, & cogere voluntatem ad eliciendum aliquem actum renitente ipsâ, erit sanè ille actus involuntarius, at minimè violentus, quia non à principio extrinseco immediatè, ut vides: ergo implicat voluntatem violentari, vel cogi quoad actum aliquem elicitum: nim: *activè & positivè.* Quia sine dubio potest voluntas à DEO violentari. 1. *passivè* ad recipiendam aliquam formam contra ejus naturalem, vel elicitam inclinationem, uti defacto experiuntur animæ damnatæ: 2. Etiam *negativè*, ad non agendum, seu non producendum aliquem actum, ad quem maximè inclinatur. Potest enim DEus subtrahere suum concursum, sine quo nullum potest actum elicere. 41

§. II.

SEd imperatis tantùm.: vel potiùs imperabilibus aliarum potentiarum, præsertim externarum actibus, ac motibus voluntas violentari, vel cogi potest, quatenùs contra ejus inclinationem, & imperium potentiæ, vel membra externa possunt à principio extrinseco illata vi compelli vel compesci ad agendum, non agendum, vel patiendum aliquid: hoc autem fieri posse, imo defacto fieri, nimis notum est; ergo &c. Quanquam nec sic quidem ipsæ potentiæ seu membra ad agendum directè violententur, sed indirectè tantum & applicativè: v. g. oculus vi apertus non violentatur ad eliciendam ipsam visionem, quam necessariò elicit, sed solùm quoad applicationem potentiæ ad objectum. Sed de his satis. 42

§. III.

TOllit omne voluntarium. Imò debet reddere simpliciter involuntarium, ex ipsa definitione violenti, & coacti, quòd nim. fiat à principio extrinseco contra ejus naturalem, vel elicitam inclinationem: utpote appetitu seu voluntate non modò minimè cooperante, vel consentiente, verum etiam omnimodè resistente, renitente, nolente. Alioquin eo ipso, quo voluntas quomodolibet expresè vel interpretativè consentiret ad aliquid extrinsecum sibi illatum, jam cessaret esse violentum simpliciter, & inciperet esse voluntarium saltem secundùm quid. Quia, ut 43

optimè

optimè notat S. Thomas. 1. 2. q. 6. art. 5. *Licèt, qui volens patitur, non conferat agendo, confert tamen volendo pati.* Unde Passio Christi, quamvis eatenus fuerit violenta, quatenus causata fuit ab extrinseco principio contra inclinationem naturalem, ac elicitam appetitûs inferioris, non tamen fuit simpliciter violenta, & voluntaria, sed potiùs voluntaria simpliciter, quatenus acceptata à promptissima voluntate Christi, secundùm rationem superiorem, & voluntatem divini Patris.

§. IV.

44 Omnémque culpam, seu peccatum tollit prædicta violentia, vel coactio: cùm nihil possit esse peccatum, nisi voluntarium. Nullo ergo modo peccat. 1. Qui violenter aperto ore, vinóque infuso inebriatur. 2. Qui violenter inclusus cogitur omittere Sacrum. 3. Qui violenter tractus ad Idola per vim curvatur genibus, prosternitur, manus cum thure violenter prunis admoventur (ut quandoque factum SS. Martyribus) non committit Idololatriam formalem, ut habetur *c. Majores de Baptismo.* 4. Virgo vi oppressa non peccat, neque virginitatis Laureolam amittit, uti ex S. Augustino & aliis Patribus habetur causa 32. *q.* 5. *c.* 3. Verùm in his & similibus casibus violentiæ, ad evitandum peccatum, duo necessaria sunt: Unum, ut violentiam passus, v. g. Virgo oppressa, habeat constantem voluntatem contrariam; quamprimum enim quocunque modo consenserit, jam cessabit violentia, & incipiet voluntarium atque peccatum: Alterum, ut impediat exteriùs, v. g. resistendo corporis conatu, atque connisu, quatenus utiliter potest, & rationabiliter debet. Alioquin eo ipso, quò tantùm potest & debet, non impedit, censebitur consentire interpretativè, adeóque peccare, uti colliges ex *Deut. c.* 22. ubi stuprata in domo jubetur lapidari, in agro non. Quia nim. in domo utiliter clamare potuisset, quod cùm non fecerit, sponte consensisse meritò præsumitur.

SUBSECTIO III.

De Metu.

SUMMARIUM.

45. *Metus est instantis, vel futuri mali causâ mentis trepidatio.*
46. *Metus alius est ab intrinseco alius ab extrinseco.*
47. *Alius gravis, alius levis.*
48. *Alius reverentialis.*
49. *Metus quicunque non perturbans rationem, non causat involuntarium simpliciter,*
50. *Adeóque nec per se tollit actum bonum,*
51. *Nec in toto excusat à peccato;*
52. *Nisi quandoque indirectè, quatenus in casu gravissimi mali lex subinde obligare cessat.*
53. *Et quâcunque ratione excusat à culpa, in toto, vel in tanto, eâdem etiam excusat à pœna.*
54. *Nec infirmat promissiones, vota, contractus, &c.*
55. *Nisi sit gravis, & injustè incussus ad extorquendum actum:*
56. *Unde probabilissimè etiam ipso jure naturæ irriti sunt non tantùm omnes omninò contractus, vel promissiones tali metu extortæ,*
57. *Sed etiam vota quævis, non jurata.*
58. *Non tamen juramenta:*
59. *Nec Sacramenta, sic collata & suscepta (excepto matrimonio:)*

Metus definitur à Jurista in *l.* 1. *ff.* De eo, quod metûs causâ, *Instantis, vel futuri mali causâ mentis trepidatio.* Adeóque agere ex metu, est ex timore mali imminentis, vel futuri aliquid agere, quod aliàs agere nollet. 45

Metus ab intrinseco, & extrinseco.

Metus *ab intrinseco* profectus dicitur, cùm quis ad avertendum aliquod malum à causis naturalibus vel fortuitis imminens aliquid agit, quod aliâs nollet. Ut si metu naufragii merces è navi projicias, peregrinationem voveas: vel morte plectendus ex justitia, meretricem in matrimonium ducas, ut alicubi mos est. Metus *ab extrinseco* incussus dicitur, qui à causa libera, seu alio homine directè incutitur ad aliquid agendum, quod alter aliàs nollet: & potest esse vel *justus*, incussus scilicet à persona, quæ justè potest, & debet incutere: ut si is, qui sponsalia contraxit, volens resilire sine justa causa à Magistratu Ecclesiastico intentatâ excommunicatione, compellatur ad matrimonium contrahendum: Si Princeps, intentato extremo supplicio compellat ad leges servandas. Vel *injustus*, incussus scilicet ab eo, qui nullum habet jus incutiendi: Ut si latro mortem intentet, nisi pecuniam des, vel promittas: Si alius mortem, vel aliud grave malum minetur, nisi filiam suam, uxorem ducas, &c. 46

Metus gravis, vel levis.

Metus *gravis justus, probabilis, & cadens in constantem virum* dicitur, quo grave malum vitæ, famæ, vel fortunæ timetur imminens, vel intentatum, quale nimirum malum etiam viro forti, & constanti meritò sit formidabile. Uti est metus mortis, mutilationis, cruciatûs atrocis, servitutis, exilii, carceris diuturni, gravis infamiæ, violenti stupri, amissionis statûs honorifici, amissionis omnium bonorum, vel notabilis partis, & denique excommunicationis injustæ & alia his æqualia: eáque inferenda aut propriæ personæ, aut valde conjunctæ, parenti, uxori, liberis. Universaliter autem metus, ut justus censeatur, necesse est, ut sit majoris mali, quàm id, quod metûs causâ suscipitur: v. g. mortis metu dare pecunias, metus justus est: in contrario esset metus injustus. Metus *levis injustus, improbabilis* dicitur, & *non cadens in constantem virum*, qui ob leviora mala imminentia, & intentata suscipitur. Verùm de his universalis Regula tradi non potest, sed prudentis judicio dijudicandum est consideratis circumstantiis, præsertim personæ tam passæ, quàm incutientis metum, sexûs, ætatis &c. Minor enim metus requiritur in fœmina, quàm in viro; in juvenili, quàm in matura ætate. Vide *Navarr. l.* 1. *consil.* 10. *n.* 3. *Sanch. l.* 4. *de Matrim. disp.* 3. *per totam.* 47

Metus Reverentialis.

Metus reverentialis dicitur, quo filius timet offensionem Parentum; pupillus Tuto- 48

rum

rum: subditus Principis, Monachus Prœlati: Clericus Episcopi, uxor mariti. Hic metus, quamvis secundùm se consideratus gravis non sit, atque in foro externo censeatur levis, reverà tamen sæpissimè evadit gravis & injustus, ut si sit gravis, & diuturnæ offensionis, si accedant minæ, preces importunæ, imperiosæ, protervæ, timor malæ tractationis in futurum &c. prudentis judicio trutinanda. Placet judicium P. Marchant. *in resol. notabil. Casuum de Sacramento Ordinis, casu II.* Exscribo tibi totidem verbis:

I. Respondeo metum reverentialem etiam respectu matris, maximè si conjungatur sollicitationibus importunis, & aliis similibus mediis reputari, & æquivalere in adolescente filiofamilas timorato & meticuloso sub cura parentum degente, & ab iis dependente, metui cadenti in constantem virum. Hanc sententiam docet, & pluribus allegatis Authoribus, tanquam probabiliorem sequitur Sanch. l. 4. de matrim. disp. 5. num. 5. 7. 8. Et majori ratione eandem sequuntur, qui asserunt matrimonium, & professionem annullari per preces importunas unà cum metu reverentiali conjunctas, sicut annullantur per minas cum eodem metu &c.

II. Pro qua resolutione perfectè penetranda, advertendum est, metum cadentem in constantem virum ex tribus mensurari debere. I. Ex persona metum inferente, cui nimia obligatio debetur, ut est parens, maximè, si magnâ authoritate, animositate, austeritate, gravitate polleat apud filios, ita ut magno illis timori sit & formidini. II. Ex persona metum patiente, quæ de se timida & pusillanimis est, ut constat de filiisfamilias, qui interdum plùs timent oculum parentum, plúsq; feriuntur apprehensione indignationis, molestiæ, & aversione ipsorum, quàm gravi malo ab externa persona illato. III. Ex objecto vel modo inferendi. Etsi enim interdum nec minæ, nec verbera interveniant, torvus tamen vultus, indignatio, timor diminutæ dilectionis, vel damni alicujus in dispositione bonorum, vel durioris tractationis, & hujusmodi, sæpe metum cadentem in virum constantem causant: ut pro dolor! frequenter experimur in filiisfamilias, qui inviti ad Religiones & status capessendos, contra propriam voluntatem, velut coguntur.

III. Ex quibus quidem capitibus, cùm sæpè metus, qui in uno censetur levis, in alio gravissimus reputetur: Jure decretum est, ut ubi aliqua dubietas suppetit, arbitrio Judicis vel Personæ gravis, in foro externo, in interno autem arbitrio Confessarii, aut viri prudentis relinquatur, ut tenent communiter DD. cum Glossa in c. cùm dilectus. De his, quæ vi.

IV. Ubi igitur constat de gravi metu reverentiali, accedentibus sollicitationibus gravibus, ratione quarum filiusfamilias reformidat indignationem gravem, aversionem, torvū vultum, duriorem tractationem, privationem alicujus portionis notabilis in distributione bonorum, vel amicitiæ, maximè ubi pater vel mater multâ authoritate in proles pollent, judicandum etsi, juxta circumstantias rerum & personarum de metu reverentiali æquivalente metui cadenti in virum constantem. *Dixi in resolutione:* Etiam respectu matris. *Solent enim matres sæpe animosiores esse, & severiores in proles, ac imprudentiores, ita ut indignatio matris apprehensa plùs torqueat sæpe, quam Patris: utpote quòd matres soleant frequenter etiam Patres ad indignationem adversus filios concitare. Hoc notat etiam Sanchez. sup. disp. 6. n. 3* Hactenus Marchant quæ bene observa ad varios casus applicanda.

ASSERTIO VII.

Metus quicunque non perturbans rationem, non causat involuntarium simpliciter, sed mixtum simpliciter scilicet voluntarium, & secundùm quid tantùm involuntarium: adeóque per se, nec tollit actum bonum; nec in toto excusat à peccato; nec infirmat promissiones, vota, contractus, nisi sit gravis, & injuste incussus ad extorquendum. Hæc assertio sanè magni momenti est, & ad casus latè patens, ideóque accuratior debetur explicatio.

§. I.

Non causat involuntarium simpliciter. Omnes 49
cum Aristotele 3. *Et hìc c. 1.* Ratio est. Quia voluntarium est, quod deliberatè fit ab agente cognoscente singula: sed omnis ex quocunque metu agens, v. g. metu mortis dans pecuniam latroni: metu naufragii ejiciens merces, &c. is deliberatè omninò, consideratis omnibus, tanquam hìc & nunc bonum sibi eligit pecunias dare, vel merces ejicere: ergo metus quicunque relinquit actum ex eo factum verè voluntarium: consequenter *non causat involuntarium simpliciter.* Contrà. Involuntarium etiam est, quod fit cum aliqua nolitione seu aversione actuali vel virtuali voluntatis: sed id, quod quis ex metu agit, alioquin minimè acturus, semper fit cum actuali vel virtuali nolitione, aversione, displicentiâ, ac tristitiâ voluntatis, uti experientia notissimum est: ergo metus reddit actum etiam aliquo modo involuntarium: ideóque *mixtum* ex voluntario & involuntario. *Ulteriùs.* Illud, quod voluntas simpliciter, efficaciter, & actu vult & exequitur, & solùm inefficaciter ac conditionatè nollet, nisi aliquid urgeret, hoc simpliciter est voluntarium, ut ex terminis patet: sed sic est in proposito: dum enim mercator metu naufragii ejicit merces, simpliciter, efficaciter, & actu vult, atque exequitur ejectionem, & solùm inefficaci, & conditionatâ nolleitate ac aversione nollet ejicere, nisi metus urgeret gravioris mali: ergo metus causat voluntarium simpliciter, & secundùm quid tantùm involuntarium. Unde Jurisconsf. *in l. si mulier ff. de eo, quod metûs causâ.* dicit: *Si metûs causâ adii hæreditatem, puto me hæredem fieri. Quia quamvis, si liberum esset, noluissem, coactus tamen volui.*

§. II.

Per se non tollit actum bonum. Eo ipso nimi- 50
rum, quo metus relinquit actum voluntarium sim-

simpliciter, etiam relinquit bonum, si nihil aliunde deficiat: at bene adverte: dummodò involuntarium secundùm quid admixtum, seu nolleitas, aversio, displicentia illa talis actûs tendat in actum, non ut bonus vel præceptus est, ut quis ita comparatus sit, ut nisi metus urgeret, nollet agere bonum, servare legem, sed transgredi, ac peccare vellet, quæ nolleitas vel velleitas sine dubio inficit actum: sed solùm tendat in actum vel omissionem ejus, ut est difficilis, molestus, appetitui contrarius: ut quis ita affectus sit, ut nisi metus urgeret, solùm non vellet, vel non moveretur subire talem molestiam, vel carere tali voluptate, quæ nolleitas, aversio, displicentia vel repugnantia, tantùm abest, ut inficiat actum, quin ejus bonitatem ac meritum augere possit: virtus enim tendit in ardua.

Unde collige, quid sentiendum sit de eo, qui ex metu gehennæ præcepta DEI servat, non sine admixto involuntario secundùm quid, seu nolleitate & aversione aliqua. Quòd si enim metus gehennæ sit causa finalis & principalis motiva implendi opus præceptum, adeò, ut quis positivè nollet, aut per modum propositi efficacis secum statueret, non implere opus præceptum, nisi metus gehennæ urgeret, talis metus omninò servilis & malus ipsum opus inficeret. Eo enim casu homo solam pœnam timet super omne malum, ac seipsum & proprium commodum amat super omne bonum, quod repugnat Charitati divinæ. At verò, si metus gehennæ sit solùm causa secundaria impulsiva ad implendum præceptum, adeò, ut quis solummodò non vellet, non moveretur hîc & nunc ad servandum præceptum, & superandam, subeundámque molestiam, & difficultatem, à qua simplici nolleitate vel displicentia abhorret, nisi metus gehennæ extimularet: talis metus, & actus inde factus non est vitiosus, sed honestus ac virtuosus esse potest. Potest enim talis metus provenire ex habitu & virtute spei Theologicæ, cùm ejusdem virtutis sit, bonum suum prosequi, & fugere oppositum malum.

§. III.

51 **N**ec in toto excusat à peccato. Eo ipso nimirum, quo metus relinquit voluntarium simpliciter, in actione aliàs mala, etiam relinquit peccatum simpliciter, contrà tamen, eo ipso, quo metus, admixto involuntario secundùm quid, ipsum voluntarium minuit, etiam minuit culpam, seu excusat à peccato *in tanto*, proportionabiliter, eò magis, quo gravior vel injustior est metus. Ratio primi est. Quia nullus metus justus, & excusans actum aliquem esse potest, nisi sit majoris mali, quàm id, quod metûs causâ suscipitur: atqui peccatum etiam minimum, majus est malum omni alio malo, etiam morte, &c. teste *S. Augustino l. 1. de Civit. DEI c. 18.* relato *c. itane 32. q. 5.* ergo nullus metus, quantùmvis gravissimi mali potest excusare à peccato: cùm juxta commune dictum: præstet millies mori, quàm DEum vel levissimè offendere. Quare neque pro tuenda vita propria vel aliena, officiosè mentiri fas esse, rectè docet idem *S. Augustinus in Psal. 5. relatus c. Ne aliquis. 32. q. 1.* Ratio secundi, quòd metus excuset in tanto, per se manifesta est. Insuper

Potest metus gravissimi mali totaliter excusare 52
à peccato indirectè, quatenus in casu tanti mali vel periculi ipsa lex obligare cessat: ad quod discernendum accipe has veluti regulas. I. Nullus omninò metus cujuscunque mali, etiam mortis atrocissimæ excusat in lege naturali quoad illas actiones, quæ sunt intrinsecè & ex objecto malæ, sic ut nullâ ratione cohonestari, vel licitè fieri possint, uti sunt mendacium, odium DEI, abnegatio fidei, blasphemia, idololatria, accessus ad non suam, pollutio, occisio directa innocentis, &c. Et quamvis metus gravis minuens voluntarium, etiam in his minuat culpam, certè tamen, si adsit debita advertentia, nunquam à mortali extenuabit usque ad veniale: quia malitia intrinseca gravis ab eis inseparabilis est, supposito sufficienti voluntario, uti cum alijs bene notat *Tamburinus l. 1 in decal. c. 2. §. 9. n. 1.* II. Metus tamen gravis mortis &c. excusat etiam in lege naturali quoad illos actus, qui aliquâ ratione cohonestari, seu in aliquo casu licitè fieri possunt, cessante scil. tunc obligare ipsâ lege naturali. Sic lex homicidij cessat obligare, quando imminet periculum propriæ mortis ab injusto invasore. Lex furti cessat obligare in casu extremæ necessitatis. Lex restitutionis cessat obligare, quando timetur grave damnum vitæ vel famæ propriæ. Sic excusantur Christiani apud Turcas remigantes contra Christianos, famuli cooperantes non proximè Dominis ad injustitias vel alia peccata metu mortis, &c. *Communis doctrina.* III. Similis metus gravis etiam excusat in transgressione legis divinæ positivæ respicientis bonum, seu utilitatem propriam operantis: ut de integritate confessionis, de confessione præmittendâ ante Communionem, de observatione votorum, festorum, &c. Cùm enim hæc & similia divinitùs jubeantur ob bonum spirituale operantis, non præsumitur bonus DEus velle obligare cum tanto rigore & periculo operantis; Secùs est de legibus divinis principaliter respicientibus bonum commune Ecclesiæ uti: sunt omnia Christi positiva præcepta de administratione Sacramentorum in debita materia & forma, Consecratione in duplici specie, Sigillo Confessionis, &c. in quibus nullo metu excusatur transgrediens. *Suar. Vasq. apud Bonacin. disp. 2. de peccat. q. 8. p. 2.* IV. Metus verò gravis mortis, &c. per se semper excusat in transgressione legum & præceptorum humanorum Ecclesiasticorum, & Politicorum: quia hæc ex mente Legislatorum nunquam censentur obligare cum tanto rigore, neque verò obligare possunt, quia non essent justæ & rationabiles leges. *Communis doctrina in materia de legibus.* Dico autem *per se.* Per accidens enim lex humana, vel præceptum potest obligare & defactò obligat etiam cum certo periculo ac dispendio vitæ, famæ, fortunæ nullo omninò metu excusante, quandocun-

que concurrit aliqua lex ſuperior ita obligans. Utpote imprimis, quandocunque ex legis humanæ obſervatione majus Reipublicæ bonum ſperatur, vel ex ejus neglectu majus malum Communitatis timetur, quàm æſtimari debeat periculum vel diſpendium vitæ, famæ, vel fortunæ unius hominis. Ut ſi Summus Pontifex Sacerdoti præcipiat, ut etiam cum vitæ periculo fidem Paganis prædicet, ob ſperatum lucrum animarum. Si Epiſcopus Paracho, Princeps Medico inhibeat tempore peſtis, ne fugiant. Si belli Dux militi præcipiat, ut ſtationem ſervet, tueatur præſidium ſibi commiſſum, hoſtem, aggerem, murum aggrediatur, tenentur parere etiam cum evidentiſſimo mortis vel mutilationis periculo. *Secundùm omnes.* Deinde quandocunque transgreſſio humanæ legis vel præcepti ceſſura eſt in contemptum Legislativæ poteſtatis, fidei, aut Religionis Chriſtianæ detrimentum, grave ſcandalum ac ruinam ſpiritualem proximorum, aut peccatum proprium. Tunc enim ipſa lex naturalis obligabit ad obſervationem legis humanæ, & transgreſſionem intrinſecè malam conſtituet, uti bene notant *Sotus, Suarez, alij cum Laym. l. 1. Tract. 4. cap. 14. n. 6.* Sic ergo metus mortis, vel alterius gravis mali per ſe quidem ſemper excuſat in legibus poſitivis & præceptis Eccleſiæ, utpote de jejunio ſervando, audiendâ Miſsâ in die feſto: de celebrando cum talibus paramentis ſacris: de excommunicati ſegregatione, &c. v. g. verſans inter hæreticos, die jejunij licitè poteſt comedere carnes, aut die feſto omittere Sacrum, ne agnitus Catholicus grave periculum vel damnum incurrat; at ſi comeſtio carnis proponeretur in contemptum Religionis: aut ad profeſſionem ſectæ hæreticæ, utpote dicendo: *quisquis eſt averſus à fide Papiſtica, nobiſcum carnes comedat, &c.* Jam Catholicus obligabitur cum certo vitæ periculo abſtinere: quia in ijs circumſtantijs carnes comedens ipſo facto fidem negaret, quod eſt intrinſecè malum. Similiter diſtinguendum eſt, ſi Tyrannus morte intentatâ compellat Sacerdotem celebrare non jejunum, vel ſine ſacris veſtibus Eccleſiaſtico jure requiſitis. Eâdem ratione excommunicatus non tenetur cum periculo vitæ vel famæ abſtinere à Communione fidelium etiam in Sacris: quin etiam Sacerdos vel Parochus occultè excommunicatus tenebitur celebrare, vel Sacramenta miniſtrare, cùm ex officio petitur, & abſque ſui infamia, vel aliorum ſcandalo negare nequit: uti docent *Authores citati, cum Sanch. l. 1. Moral. c. 18.* Secùs dicendum, ſi ad id metu urgeretur in contemptum Eccleſiæ. Ita denique aliquis metu mortis, vel alterius gravis mali adactus licitè contrahet matrimonium cum conſanguinea, affine, alióve impedimento jure poſitivo dirimente, cum intentione faciendi, quantùm facere licet: vel, *ſi nihil obſtet*: Non tamen licitè conſummabit ante impetratam diſpenſationem, quia eſſet copula fornicaria lege naturali prohibita, & intrinſecè mala. *Sanch. l. 7. de Matrim. diſp. 16. Laym. cit. n. 10. Communiter.*

Tandem metus quâcunque ratione excuſat à culpa ſeu peccato in toto, vel in tanto, eâdem ratione etiam ſine dubio excuſabit à pœna ei delicto decreta, vel decernenda. Quin etiam, qui ex gravi metu mortis, infamiæ &c. trensgreditur legem vel præceptum Eccleſiæ, eſto in re aliàs lege naturali prohibita à peccato etiam mortali non excuſetur, non tamen incurrit cenſuram annexam. Ut ſi quis gravi metu contrahat, & conſummet matrimonium cum conſanguinea, non incurrit excommunicationem in jure latam. *Clement. un. De conſanguinit. & affin.* Ratio eſt: quia ad cenſuram incurrendam requiritur contumacia, & interpretativus contemptus: qui autem ex gravi metu peccat, alioquin non peccaturus, quamvis adhuc verè peccet, non tamen poteſt cenſeri contumax, aut ex contemptu Eccleſiaſticæ poteſtatis delinquere, ſed potiùs ex mera infirmitate. *Ita ex communiori Suarez l. 3. de Leg. c. 30. Layman. l. 1. tract. 5. part. 1. c. 5. n. 9.* ubi his contrarium locum difficilem Juris Can. explicat. 53

§. IV.

NEc *infirmat vel invalidat promiſſiones, vota, contractus &c.* Ratio generatim eſt. Quia voluntarium ſufficiens ad actum humanum perfectum & peccatum mortale, per ſe loquendo eſt etiam ſufficiens ad contrahendam obligationem promiſſionis, voti, contractûs &c. niſi ſpecialis lex vel ratio obſtet: ſed id, quod fit ex metu quocunque non perturbante rationem, adhuc eſt ſimpliciter voluntarium, ac ſufficiens ad actum humanum ac peccatum mortale, ut hactenus *n. 1. 2. & 3.* declaratum: ergo per ſe loquendo, etiam eſt ſufficiens, ad contrahendam ejusmodi obligationem, conſequenter non invalidabit promiſſiones, vota, contractus &c. ſaltem (eatenus omnes conveniunt.) 54

Niſi ſit gravis, & injuſtè incuſſus Metus ad extorquendum actum.

I. NIſi ſit *metus incuſſus* ab extrinſeco nimirum. Certum enim eſt, nullum metum ab intrinſeco profectum, quantumvis gravem, invalidare vota, vel contractus, ut ſi metu mortis in naufragio, vel tempeſtate, tempore peſtis, vel periculoſi morbi, aut à juſtitia juſtè inferendæ voveas peregrinationem, Religionem, vel aliud, promittas, vel jures puellam pauperem ducere, vel dotare, &c. votum, vel promiſſio omni jure valebunt & obligabunt. Quia nimirum ſufficienter voluntaria ab intrinſeco, & nihil eis obſtat ab extrinſeco. *Juxta communiſſimam Doctorum ſententiam.* Excipe ſemper. Niſi metus adeò gravis eſſet, ut etiam uſum rationis ac deliberationem impediret, quod tamen raró accidit, & in dubio non præſumitur, ſed probandum eſt. 55

II. Metus incuſſus *ad extorquendum actum.* Quòd ſi enim metus quantumvis gravis, & injuſtè incuteretur non ad extorquendum actum talem, ſed ad alium finem: ut ſi ad evadendum manus tyranni, latrônis, inimici mortem minitantis, tu ſponte aliquid DEO voveas, vel promittas: ſi

ad

ad evadendam mortem seu justè seu injustè inferendam, tu spontè eligas, Judicis vel lictoris filiam ducere vel dotare, pecuniam dare,&c. Votum,contractus, promissio omni jure valida erunt & obligabunt, ob eandem rationem suprà datam: Et quia licèt metus injustè incussus fuerit occasio, non tamen fuit causa vera ita vovendi vel promittendi, sed sola libera voluntas, quæ tale medium ad evadendum malum imminens elegit, præter intentionem metum incutientis. *Sanch. l.* 4. *moral. c.* 3.*n.*4. *Marchant. Tribun. p.* 2. *Tr.* 3. *tit.* 4. *q.* 1. *dub.* 2. *Communis.*

III. Metus *gravis* seu cadens in constantem virum, consideratis prudentis judicio circumstantijs, juxta prænotata *a. n.* 47. Metus ergo consideratis circumstantijs verè levis, nec cadens in hominem constantem, nullo jure irritat actus, vota,contractus,juxta communem & veram Doctorum sententiam, quam docet *Sanchez l.* 4. *Moral. c.* 3. *n.* 24. *Et l.* 4. *de Matrim. disp.* 17. Ratio solida est. Quia metus reverâ levis, etiamsi injustè incussus, est in potestate operantis ex metu, ut eum facilè repellere, illique non acquiescere possit, ideò enim est, & dicitur levis, atque à gravi differt: ergo qui eum, cùm facilè possit, non repellit, sed acquiescit, præsumitur etiam in foro conscientiæ, omninò liberè consentire, promittere, contrahere, &c. ideóque liberè volens non pati notabilem injuriam, quæ sufficere debeat ad irritandum actum: secùs est de dolo etiam levi, quem homo ex se non potest repellere, sicut metum levem, ideóque meritò actum saltem in parte rescindi postulat. Itáque non solùm votum solenne Religionis, matrimonium, sponsalia, verùm etiam quævis alia vota, contractus, promissiones, donationes, &c. facta ex metu levi, etiamsi injustè contra libertatem admoto, v. g. à filio, vel filiafamilias, uxore, subdito, ex mero metu reverentiali erga Parentes, Maritum, Prælatum, quo præcisè verentur eis contradicere, absque alio timore gravis offensionis, vel gravis mali, (quo evaderet metus gravis juxta prænotata *a. n.* 48.) in utroque jure valida sunt, & obligationem pariunt, atque sic accepta justè retinentur, ob rationem dictam. Quamvis contrasentiant *Less. Card. Lugo, Castropalaus, & alij apud Tamburinum cit. l.* 1. *c.* 2. §. 6. & 7. Nim. contractus, matrimonium præsertim,etiam ex metu levi injusto extorta in foro conscientiæ irrita esse & rescindi: & de matrimonio probabile censeat etiam *Sanch. l. c.* Verùm in re tanti momenti, & periculi non recedendum à cummuni sententia censeo.

IV. Metus gravis, *& injustè* incussus. Metus enim, quantumvis gravis, justè incussus non irritat actum extortum: idque non solùm certissimum est, quando metus justè incutitur alicui ad extorquendum id, quod aliàs debitum est: ut si Magistratus Ecclesiasticus sub pœna excommunicationis, aut Civilis sub pœna mortis vel carceris compellat stupratorem ad ducendam vel dotandam virginem defloratam: aut si debitori tuo mineris justam accusationem de crimine patrato, nisi debitum tandem solvat: sed etiam verum est, quando metus justus incutitur intra vel extra judicium, ad præstandum quidpiam aliàs indebitum & liberum: ut si Judex justè damnaturus sit ad mortem, nisi velis vovere Religionem, aut pauperem puellam ducere. &c. Si mineris homicidam vel furem justè accusare, nisi aliquid DEO voveat, filiam tuam ducat, pecuniam det vel promittat: &c. *Sanch. ll. cc. De Matrim. lib.* 4. *disp.* 13. *Moral. l.* 4. *c.* 3. *n.* 21. *Bas. Pontius, Less. Lugo, alij apud Tamburin. cit.* §. 7. *n.* 3. Ratio est: Quia tota ratio irritandi tales actus esset injuria illata ad extorquendum: atqui hic nulla fit injuria alteri, quin potiùs favor & beneficium: non enim sub coactione, sed solùm sub conditione proponitur tibi, ut si evitare velis malum, cui tu liberè causam dedisti tanquam minus malum eligendo, voveas, ducas, des, promittas, &c. Oportet quidem matrimonium & vota maximè libera esse: sed, intellige, libertate non læsâ, vel impeditâ injustè: non verò libertate omnimodâ, & quodvis obstaculum excludente, ut patet mille alijs casibus. Interim tamen fateor, non improbabilem esse sententiam in his contrariam *Bonacinæ, Coninck, & aliorum apud Tamburin. cit. n.* 4. Nimirum matrimonium, & vota sic extorta irrita esse ob apparentem injuriam contra libertatem illorum actuum. His ita declaratis & suppositis, sit

ASSERTIO. VIII.

Et Regula Generalis.

Metus verè gravis & injustè incussus ad extorquendum actum irritat omnem actum requirentem consensum promissorium ad inducendam obligationem ex justitia seu Religione, secluso juramento, ipso jure naturæ: non item actus requirentes solùm consensum in opus præsens. Hæc assertio collecta ex Doctoribus mox in particulari citandis, est contra Sanchez, Navarrum, & alios cum Layman. hîc *c.* 6. *n.* 8. qui volunt, vota ac contractus metu gravi & injusto extortos jure naturæ esse validos, quia simpliciter voluntarij, tamen facilè rescindendos à Judice, quia per injuriam extorti: & favent jura civilia. Interim consentiunt cum communi & certa sententia, vota solennia, matrimonium & sponsalia metu gravi & injusto extorta irrita esse per declarationem Ecclesiæ in jure Canonico.

§. I.

In Contractibus.

Non tantùm contractus sacer matrimonij, item sponsalia, promissio vel datio dotis, item promissio, vel traditio bonorum Ecclesiæ, verùm etiam omnis omninò contractus, etiam onerosus; ut venditionis, emptionis,mutui, maximè verò gratuitus, ut donationes, legata, testamenta, ac universaliter omnis promissio, vel traditio rei, aliàs obligatoria, ex metu gravi, & in- 56

justo extorta, ipso jure naturæ irrita sunt, & invalida, nullámque ne naturalem quidem obligationem justitiæ pariunt in metum passo, neque ullum jus conferunt extorquenti, vel acceptanti. Ita Molina *disp.* 267. Rebellus *p.* 2. *l.* 1. *q.* 5. *conclus.* 1. *universaliter quoad contractus etiam onerosos.* Basil. Pontius *l.* 4. *De Matrim. c.* 6. *num.* 4. Diana *p.* 3. *tract.* 5. *resol.* 118. Tamburinus *c.* 2. *§.* 5. *n.* 15. *&* 20. *alij plures apud ipsos.* Ratio est: Quia naturali juri, rationi, & æquitati omninò repugnat ex injuria oriri justitiam, seu jus quodpiam: quòd nimirum homo per injuriam & injustitiam, injusto & gravi metu incusso extorquens alterius promissionem, vel consensum, possit sibi acquirere jus, & alteri imponere obligationem etiam naturalem justitiæ: ergo fatendum est, talem exactionem, & acceptionem intrinsecè, quoad substantiam, adeóque ipso jure naturali injustam esse, ac invalidam, non secùs, ac furtum vel rapinam, atque acceptantem nullum omninò acquirere jus ad rem, vel in re: sed secundùm communissimam, etiam Adversariorum sententiam, tali metu extortum, & acceptum in conscientiâ sine mora restituere obligatur, tanquam injustè acceptum: Quòd si ergo nullum jus exigentis, nulla erit obligatio promittentis, vel consentientis: cum hæc sint correlativa, si nulla obligatio, consequenter nulla promissio, contractus nullus quicunque: qui definitur: *ultrò, citróque obligatio.* Unde *Pontius cit. c.* 8. contra *Sanch.* benè probat, ejusmodi contractus irritos esse, non solùm jure naturæ, & in foro conscientiæ, sed etiam jure positivo, & in foro externo: requiri tamen ad illorum rescissionem sententiam Judicis, non tanquam irritantis, sed solùm irritos declarantis. Neque plus probant jura civilia ab Adversarijs allegata: aut si dicant, tales contractus esse validos, loquuntur de metu levi, saltem secundùm præsumptionem fori.

§. II.

In Votis.

57 Vota non tantùm solennia professionis Religiosæ, sed etiam simplicia quæcunque non jurata, metu gravi, & injusto extorta ipso jure naturali invalida sunt, in utroque foro, unde ut non serventur, nullâ indigent relaxatione. *Sotus l.* 7. *de Justit. q.* 2. *a.* 1. *& alij apud* Sanch. *infrà cit.* Marchant. *Tribun. tom.* 2. *Tract.* 3. *tit.* 4. *q.* 1. *dub.* 2. Significat etiam S. Bonaventura *in* 3. *disp.* 39. *art.* 3. *q.* 2. dicens: *DEUS vult sacrificia voluntaria, non coacta.* Ratio ergo est: tum quia votum debet esse spontaneum DEI obsequium; unde quàm maximè liberum esse convenit; tum quia à jure, & æquitate naturali, divinâ præsertim, omninò alienum videtur, quòd DEUS acceptet, ut obligantem promissionem hominis ab alio homine per malitiam metu gravi, & injusto extortam; ut si frater fratrem intentatâ morte compellat, resignatâ hæreditate, vovere Religionem: si Parentes filios gravi, & injusto metu compellant intrare Religionem, &c. Eò ipso enim, quo DEUS acceptaret ejusmodi promissionem injustè extortam, censeretur approbare injuriam, & iniquitatem injustè extorquentis: ergo etiam jure naturæ irrita sunt ejusmodi vota injustè extorta. Et quidquid sit de hoc, certum est, irrita esse declarata ab Ecclesia *c.* 1. *Perlatum. De his, quæ vi.* juxta communem Doctorum cum Sanchez *l.* 4. *Moral. c.* 3. *n.* 12. Insuper *in Concilio Trident. sess.* 25. *c.* 18. *de Regular.* excommunicationis sententia lata est in eos, qui virginem, aliámve mulierem, ad monasterium ingrediendum, aut professionem emittendam injustè coëgerint, de quo latè Sanchez *cit. cap.* 4. *per totum.* Ex his rectè refert Sanch. *cit. c.* 3. *n.* 18. & docet noster Marchant. *suprà num.* 48. *allegatus*: initiatum Ordine sacro ex metu viri constantis injusto, non teneri voto castitatis (idémque est de debito divini officij) Ordini annexo. Atque ita posse sine ulla dispensatione ad nuptias transire, si nolit in Ordinis sacri usu permanere. Quòd si tamen, cessante metu, vel semel Ordine sacro usus esset, jam resilire nequibit, quia usus ille esset Ordinis ratificatio.

§. III.

In Juramentis.

Juramenta etiam per injuriam metu gravi, & injusto extorta valida sunt, & obligant ex virtute religionis ob reverentiam divini Nominis, & Numinis in testimonium, ac velut fidejussionem promissionis factæ aliàs licitæ invocati, secundùm communem Doctorum sententiam ex *c. si verò. De Jurejurando, &c. ad Audientiam de his, quæ vi.* Ubi ratio indicatur. Quia omne juramentum voluntarium non vergens in interitum salutis, sed licitè & honestè servabile validum est, & licitum: talem autem juramentum simpliciter est voluntarium ex dictis: & quamvis consensus non esset sufficienter voluntarius in promissionem vi extortam, ad inducendam obligationem justitiæ, supponitur tamen sufficienter voluntarius ad invocationem divini Nominis, & ad inducendam obligationem ex virtute Religionis: Deinde etiam non vergit in interitum salutis; sed licitè & honestè servari potest, licèt peccet extorquens, & acceptans: ergo &c. Quòd si ergo ita jurâsti latroni dare pecuniam, Usurario usuram, &c. nec usus es aliquâ æquivocatione v. g. *dabo, si debeo,* obligaris juramento: sed ob injuriam illatam, aut relaxationem petere, aut solutas pecunias in Judicio repetere potes. Si jurâsti etiam non repetiturum: iterum teneris, & actionem civilem instituere non potes, potes tamen instituere actionem criminalem accusando de crimine ad vindictam, aut certè denunciare Judici, ut ex officio procedat. *Gloss. in cit. c. ad Audientiam.* Quòd si etiam hæc dejerâsti, non poteris tamen etiam dejerare denunciationem charitativam ad criminis emendationem, aut ad publicam, aliísque perniciosam injuriam latronis, vel usurarij avertendam; aut maximè si ultrò in judicio interrogeris. Hæc ex *Laymar. l.* 4. *tr.* 3. *q.* 7. in reverentiam divini Nominis. 58

Quam-

Quamvis sciam, tali juramento valorem, & obligationem denegare alios cum *Azorio tom. 1. l. 11. c. 7. q. 2.*

§. IV.

In Sacramentis.

59 VAlida sunt omni jure etiam ex metu quocunque gravi, ac injusto collata, & suscepta non fictè Sacramenta omnia, excepto matrimonio. Quia hoc solùm essentialiter in contractu consistens requirit consensum promissorium ad inducendam obligationem justitiæ: reliqua Sacramenta solùm requirunt consensum voluntarium in opus præsens. Validè ergo baptizatur metu gravi & injusto impulsus: obligatur autem ad fidem Christi & obedientiam Ecclesiæ, non vi alicujus consensûs injustè extorti, sed vi absoluti juris divini, quo adultus tenetur suscipere fidem Christi sufficienter propositam, & in ea obedire Ecclesiæ etiam antecedenter ad Baptismum, vel in casu, quo Baptismus suscipi non posset. *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, &c.* Validè suscipit Ordinem sacrum metu gravi, & injusto adactus: at non obligatur voto castitatis, vel debito Horarum, ut *n.* 57. dictum. Valida est absolutio Sacramentalis metu gravi, & injusto extorta: quin jure naturæ etiam valida videtur similis extorta absolutio ab excommunicatione, interdicto &c. sed meritò invalidata est ab Ecclesia *c. un. de his, quæ vi. in 6.* Valida denique est etiam sententia alioquin justa Judicis, etsi metu gravi, & modo injusto extorta, cùm nihil ad valorem desit. At quid de dispensatione, collatione jurisdictionis, beneficij, privilegij &c. simili metu gravi, & injusto extortis: Invalida esse, sequitur ex nostra assertione hactenùs declarata. Valida esse è contra, docent *Sanchez, & alij adversarij*, nec improbabiliter, fateor. Lege Card. *De Lugo tom. 2. de Justitia disp. 22. sect. 7.*

SUBSECTIO IV.

De Concupiscentia.

SUMMARIUM.

60. Concupiscentia est passio, vel motus appetitûs sensitivi bonum delectabile prosequentis, aut malum fugientis.
61. Alia est antecedens, alia consequens.
62. Nulla concupiscentia, seu passio, sive antecedens, sive consequens, reddit actum involuntarium.
63. Sed potiùs voluntarium imperfectum, seu spontaneum auget.
64. Voluntarium verò perfectum, ac liberum minuit, & quandóque omninò aufert.
65. Antecedens quidem effectivè, subsequens verò à posteriori, & notificativè.

60 COncupiscentia hoc loco dicitur passio, seu motus appetitûs sensitivi prosequentis aliquod bonum delectabile: ut *amor*, *desiderium*, *spes*, *audacia*, *gaudium*, seu voluptas, & delectatio: aut contrà fugientis malum oppositum: ut *odium*, *fuga*, *timor*, *desperatio*, *tristitia*, & *ira maximè*. De his consulenda Philosophia in libris de anima. Ad propositum solùm distinguenda est

Concupiscentia, seu Passio antecedens, & consequens.

ANtecedens passio dicitur, quæ ex solà apprehensione objecti delectabilis, vel contrarij, absque ulla deliberatione intellectûs, vel consensu voluntatis exsurgit, vel durat in parte sensitiva: ac proinde sic secundùm se nec meriti, nec demeriti, seu peccati capax est. *Consequens* passio dicitur, quæ deliberato arbitrio, & consensu voluntatis, vel jam excitata admittitur, vel etiam ex proposito excitatur, ut ad promptiorem seu intensiorem operationem deserviat. Sunt enim passiones velut animæ calcaria, & cotes, quibus humanæ actiones concitatæ magis vigent, & fervent sive ad bonum, sivè (quod frequentius) ad malum. Videndum hîc solum generatim, quomodo ejusmodi passiones se habeant ad voluntarium, seu liberum in actibus humanis: particularia differimus tractanda *infra c. 6. de peccatis internis tot.* 61

ASSERTIO IX.

COncupiscentia, seu passio quæcunque antecedens, vel subsequens non reddit actum involuntarium: sed voluntarium quidem imperfectum spontaneum auget: voluntarium verò perfectum, ac liberum minuit, & quandoque omninò aufert. Communis Doctrina ex Arist. sæpè citato D. Thoma 1. 2. *q.* 6. *a.* 7. Scoto in 4. *d.* 29. & alibi.

§. I.

NOn reddit actum involuntarium. Ratio manifesta est. Quia involuntarium est, quod fit à principio extrinseco, aut saltem contra inclinationem voluntatis, seu cum nolitione, aversione, displicentiâ, ac quâdam tristitiâ illius: at quod fit ex passione concupiscentiæ, simpliciter fit à principio intrinseco, & secundùm inclinationem voluntatis naturaliter scil. inclinatæ in appetibilia appetitûs sensitivi, & tantùm abest, ut fiat cum nolitione, vel aversione voluntatis, quin potiùs ejusmodi passiones superent, & absorbeant nolitiones, & aversiones voluntatis, alioquin cum opere arduo, vel malo conjungi solitas, ut experientiâ notum est præsertim in iracundis, ac libidinosis: ergo &c. 62

§. II.

VOluntarium imperfectum, seu spontaneum auget potiùs. Quià illud est, quòd fit à principio intrinseco ex prævia cognitione: Atqui passio concupiscentiæ, voluptas, ira, &c. non solùm non impedit, sed potiùs trahit voluntatem ut principium intrinsecum majori cum impetu ferri in objectum concupitum, juxta illud Jacobi: *Unusquisque tentatur à concupiscentia sua abstractus, & illectus.* Neque ejusmodi passiones turbant, vel impediunt rationem, quantùm ad cognitionem objecti concupiti, quin potiùs alliciunt, detinent, & occupant intellectum in consideratione solius objecti concupiti, eúmque impediunt, & turbant, quantùm ad deliberationem, & considerationem oppositorum, ut notum est: ergo augent potiùs voluntarium spontaneum. Sed contrà, eo ipso 63

§. III.

64 **V***Oluntarium perfectum ac liberum minuit, & quandoque omninò aufert.* Ratio jam patet. Quia liberum consistit in indifferentiâ voluntatis ad volendum objectum, propositum nimirum ab intellectu cum indifferentia sub mixta ratione boni,& mali: atqui experientiâ notissimum est, quòd passiones illæ concupiscentiæ. I. Et impediant intellectûs deliberationem, & judicium indifferens, ac faciant, quòd intellectus magis æstimet, ac ponderet rationes, ac motiva pro parte concupita: minùs verò ponderet, ac velut cæcutiat circa rationes in oppositum: imò potest vehementissima passio concupiscentiæ, vel iræ adeò intellectum perturbare, & solâ objecti concupiti consideratione occupatum excæcare, ut non possit omninò deliberare, considerare, vel apprehendere rationes in oppositum, ut fit in furiosis, vel ebrijs. II. Et consequenter etiam impediant, & quandoque omninò tollant indifferentiam voluntatis ad volendum, & nolendum, sed omninò fortiùs inclinent, & trahant ad partem concupitam, & quandoque toto impetu, & quasi merè naturaliter rapiant in illam partem: ergo passiones illæ semper impediunt, & quandoque etiam omninò aufferunt voluntarium perfectum, ac liberum: & consequenter etiam proportionaliter minuent, vel omninò tollent culpam, seu peccatum, sicut è contra etiam virtutis meritum circa objectum bonum. Ut notat etiam *Layman. hîc c. 5. in fine.* Et jam communis persuasio est, minùs liberè egisse, minùs deliquisse, aliquâ veniâ dignum esse, qui aut aliorum persuasione, vel blanditijs, aut propriâ gravi passione, vel tentatione victus in malum consensit: peccato infirmitatis potiùs quàm malitiæ.

§. IV.

65 **C**Oncupiscentia, seu passio consequens, nimirum voluntariè excitata, vel accepta à voluntate, siquidem comparetur ad voluntatem antecedentem, excitantem, vel admittentem, effectus est, non causa voluntarij, ideóque effectivè non auget, nec minuit illud: dicitur tamen augere voluntarium, & consequenter peccatum à posteriori,& notificatoriè, ut optime explicat D. Thomas 1. 2. q. 77. a. 6. dicens: *Signum est magnitudinis ejus.* (peccati) *Quia demonstrat intensionem voluntatis ad actum peccati: quo sensu verum est: quod quantò quis majori libidine, vel concupiscentiâ peccat, tantò graviùs peccat.* Hæc Sanctus Doctor. Eadémque est ratio quoad actus bonos & virtuosus: ut si excites in te magnum misericordiæ affectum,quò abundantius succurras egeno: aut contrà concites magnum odium, vel iram,quò atrociùs invadas inimicum. Quòd si verò passio subsequens voluntaria referatur rursùs ad alios actus subsequentes, jam evadit passio antecedens,& ut talis se habebit respectu actuum sequentium, à voluntate antecedente non intentorum, sed vi passionis ipsius causatorum, juxta dicta superiùs.

CAPUT III.

DE BONITATE, ET MALITIA *Actuum humanorum; eorúmque Comparatione, & Regulis externis*, obiter.

MAteria hoc capite examinanda, Scholastica potiùs est, quàm moralis: ne tamen omninò mancus videar, delibabo, quâ potero, brevitate, illa saltem, quæ pro moralibus intelligendis magis utilia, & necessaria videbuntur, & more solito locis opportunis ad moralia, & casus applicabo. Et quia ad bonitatem, & malitiam, aut indifferentiam actûs humani non tantùm objectum, finis, & circumstantiæ concurrunt, sed etiam regu æ extrinsecæ, commodè sub uno capite hæc omnia breviter (quantùm Theologo morali sufficit) expediuntur per sex distinctas Sectiones. Qua in re sit hæc generalis

SECTIO I.

De Bonitate, & Malitia actuum humanorum in genere.

SUMMARIUM.

1. *Bonitas moralis actûs humani est ejus rectitudo, seu perfectio, & integritas, conformata, & commensurata.*
2. *Ad rectam rationem, seu actuale dictamen conscientiæ,*
3. *Vel ad legem extrinsecam per illud dictamen voluntati applicatam.*
4. *Malitia è contra est privatio ejusdem rectitudinis actui inesse debitæ.*
5. *Regula generalis.*

ASSERTIO I.

B*Onitas moralis actûs humani est rectitudo actûs secundùm rectam rationem vel legem. Malitia verò moralis est privatio rectitudinis secundùm rationem, vel legem debita inesse actui, vel potentiæ.* Hanc ex communi doctrina, etiam Scoti, credo sufficere Theol. Morali obiter intellectam. Brevis ergo, & clara sit explicatio.

§. I.

R*Ectitudo Actûs*: hoc est: Perfectio, seu integritas actûs conformata, & quasi commensurata suæ regulæ. Duplex enim est bonitas moralis, absoluta, & respectiva. Bonitas moralis absoluta, & quasi fundamentalis est ipsa perfectio seu integritas actûs, secundùm quam ipsi nihil deest eorum, quæ, in quantùm humanus, & liber est, habere debet: sicut è contra malitia moralis opposita consistit in defectu, seu privatione ejusmodi perfectionis & integritatis, quâ nimirum actui vel potentiæ aliquid deest eorum, quæ secundùm rectam rationem habere deberet. Uti optimè explicat S. Thomas 1. 2. q. 18. a. 1. concludens: *Omnis actio, in quantum habet aliquid de esse, in tantum habet de bonitate: in quantum verò deficit ei aliquid de plenitudine essendi, quæ debetur actioni humanæ, in tantû deficit a bonitate, & sic dicitur* 1

citur mala. Et docet Scotus *in* 2. *d*. 40. *q*. 1. Ubi dicit bonitatem actûs moralis esse *aggregationem omnium convenientium actui secundùm rectam rationem*. Et clariùs *in* 3. *d*. 36. *q*. *unicâ* dicit: Quòd bonitas actûs moralis sit quasi quidam decor illius, includens debitam proportionem ad omnia, ad quæ debet actus proportionari; ad potentiam, ad objectum, ad finem, ad tempus, ad locum, ad modum &c. Bonitas moralis respectiva, & quasi formalis omnium consensu, & calamo consistit in *conformitate* aliquâ *ad rectam rationem, vel legem*, ut sequitur.

§. II.

2 SEcundùm *rectam rationem*. Hic aliqui cum Suarez *in Metaph. disput*. 10. *Sect*. 2. intelligunt rectam rationem veluti radicalem, & in actu primo, nim. ipsam naturam, seu substantiam rationalem. Alij communiter etiam Scotistæ cum Scoto suprà intelligunt rectam rationem in actu secundò, seu ipsum actuale dictamen rectæ rationis practicæ, quod dicitur *conscientia*. Utrumque verum puto, & dicendum, quòd bonitas moralis formaliter, & in actu exercito consistat in conformitate actûs ad dictamen rectæ rationis: objectivè verò, & velut in actu signato consistat in conformitate actûs ad substantiam rationalem, quatenùs nimirum per congenitum sibi lumen naturale, legem naturalem, Synteresin &c. operativa est: sicut è contra malitia moralis in opposita difformitate, vel conformitatis privatione similiter distinguenda. Ideò enim actus formaliter, & exercitè bonus est v. g. dare eleemosynam; aut malus, v. g. furari, quia conformis est, aut difformis actuali dictamini rectæ rationis: Et ideò recta ratio dictat, talem actum esse bonum, aut malum, quia supponit, & saltem naturâ priùs judicat, ipsum objectum in se esse bonum, aut malum, per conformitatem, aut difformitatem ad aliquam aliam regulam intrinsecam, certè nullam aliam assignabilem, nisi ipsam substantiam rationalem ita operari naturaliter exigentem, vel refugientem: quòd nim. ita operari conveniat, vel disconveniat, deceat, vel dedeceat substantiam rationalem: ergo &c. Video, non satis capis ista. En tibi clariorem regulam extrinsecam.

§. III.

3 VEl *legem*. Actus enim moralis, bonus, vel malus dicitur, quatenùs fit à principio regulabili per regulas rectæ rationis, alioquin defectibili: atqui experientiâ notissimum est, non solùm ipsam voluntatem humanam esse defectibilem in operando, seu eligendo bonum præ malo, honestum præ inhonesto: sed etiam ipsum intellectum, seu rationem esse defectibilem in dijudicando bono & malo, honesto, & inhonesto, decente, vel dedecente substantiam rationalem: & ideò positæ sunt leges extrinsecæ velut regulæ, quæ regularent, ac dirigerent simul & intellectum ad rectè judicandum, & voluntatem ad rectè operandum conformiter ad substantiam rationalem: ergo bonitas, & malitia actûs humani objectivè & secundariò saltem consistit etiam in conformitate, aut difformitate ad legem DEI æternam, à qua omnis alia lex derivatur. Atque adeò in omni actu bono moraliter, præter bonitatem illam absolutam, & fundamentalem, quæ est perfectio, seu integritas actûs in suo esse morali *n*. 1. explicata, est duplex bonitas respectiva, una primaria, sed quasi Philosophica, scilicet conformitas ad rectam rationem jam *num*. 2. explicata: altera secundaria quidem Philosophicè, sed maximè Theologica, scil. conformitas ad legem, præsertim divinam æternam, modò assignata. Eodem modo è converso in omni actu malo moraliter reperitur totuplex malitia opposita bene expressa in definitione mox explicanda.

§. IV.

MAlitia moralis est. I. Privatio rectitudinis. 4
Hic jam involvitur malitia moralis absoluta, quæ est privatio perfectionis seu integritatis actûs debitæ, explicata *n*. 1. *II. Rectitudinis secundùm rectam rationem vel legem*. Exprimitur duplex malitia respectiva: Una Philosophica, & primaria, ac velut intimior actui, quæ consistit in difformitate seu privatione conformitatis ad rectam rationem explicatam *n*. 2. Altera Theologica, consistens in privatione conformitatis ad legem, præsertim divinam æternam, cujus potissima habetur ratio in Theologia: ut *infrà c*. 4. *Sect*. 1. explicantes definitionem peccati, iterum notabimus. *III. Rectitudinis debita inesse*. Non enim privatio cujusvis rectitudinis potentis inesse actui est malitia moralis seu peccatum: Sed illius tantùm rectitudinis, quæ secundùm rectam rationem vel legem *deberet inesse*. IV. *Actui, vel potentiæ*. Ut nimirum comprehendatur omnis malitia peccati, non tantùm commissionis, ubi rectitudo deberet inesse actui: sed etiam omissionis, ubi rectitudo deberet inesse potentiæ obligatæ ad actum non omittendum. Hic etiam facilè comprehendes actus ita intrinsecè malos, ut nullius capaces sint bonitatis, vel rectitudinis, ut odium DEI, blasphemia, mendacium, quibus proinde non potest inesse privatio, sed inest mera negatio rectitudinis: inest tamen privatio vera rectitudinis debitæ, ipsi potentiæ, seu voluntati, quæ secundùm rectam rationem & legem quàm maximè deberet istos omittere. Sed scio aliter explicari à Scotistis: at fors non pro captu tuo. Hoc solùm advertas velim, nos in actu malo, seu peccato non negare etiam malitiam positivam, quæ consistit in positiva difformitate, seu relatione disconvenientiæ, vel repugnantiæ ad rectam rationem, vel legem: quàm Scotus quodlibeto. 18. *q*. 1. relationem dissonantiæ vocat: sed hæc tunc solùm propriè habetur, quandò peccatur contra actuale dictamen rectæ rationis. At verò malitia privativa, seu privatio rectitudinis vel conformitatis hactenùs explicata universalis est omni peccato, sive quis peccet cum actuali dictamine practico contrario, sive sine illo, utpote cum dubio practico. Jam porrò videndum est, à quonam actus humanus sumat hanc suam bonitatem, & malitiam extrinsecè, & causaliter.

Regu-

Regula Generalis
Semper præ oculis habenda.

5 Actus humanus ſumit ſuam bonitatem, & malitiam extrinſecè, & cauſaliter ab objecto, fine, & circumſtantijs. Atque ut bonus moraliter ſit, omnia hæc concurrentia, objectum, finem, ac circumſtantias, bene cognita eſſe neceſſe eſt: Ut verò malus moraliter ſit, ſufficit unum aliquid eorum malum cognitum eſſe, juxta celeberrimum & receptiſſimum dictum *D. Dioniſij* lib. de divinis Nominib. *c.* 4. *Bonum eſt ex integra cauſa, malum verò ex defectu cujuslibet.* Hæc porrò ſigillatim explicanda ſunt.

SECTIO II.
Bonitas, & Malitia moralis ex objecto.

SUMMARIA.

6. *Actus humanus bonitatem, aut malitiam* (in genere moris) *ſibi eſſentialem, ac*
7. *Specificam ſeu primariam, ſolùm accidentaliter, & extrinſecè adhuc ulteriùs determinabilem, ſumit*
8. *Ab objecto bono, vel malo ut tali cognito:*
9. Hoc eſt *ſub bonitate, vel malitia, præcepto, vel prohibitione ab intellectu voluntati oſtenſo, bonitate quidem directè, malitiâ verò indirectè volitâ, vel intentâ.*

ASSERTIO II.

Actus humanus ſumit ſuam bonitatem aut malitiam eſſentialem, ac ſpecificam ab objecto bono, vel malo cognito, bonitate quidem directè, malitiâ verò indirectè volitâ, vel intentâ. Communis DD. cum D. Thoma 1. 2. *q.* 18. *a.* 2. Scoto *cit.* Quodl. 18. *a.* 1. Explico.

§. I.

6 ***Bonitatem, aut malitiam eſſentialem***, ac primariam. Quia ſicut omnis actus in eſſe naturæ accipit primariò ſuam eſſentiam, & ſpecificationem ab ipſo objecto, in quod tendit: ita etiam omnis actus humanus, & moralis in eſſe moris, ſeu quatenùs conformis, vel difformis eſt rectæ rationi, hanc ſuam moralem eſſentiam, ac ſpecificationem, adeóque eſſentialem, ac ſpecificam bonitatem, aut malitiam primariò ſumere debet ab ipſo objecto, quod in ſe bonum, vel malum, conforme vel difforme eſt rectæ rationi. Adeò, ut ſi objectum bonum ſit certâ quâdam habitudine conformitatis ad rectam rationem, vel legem, etiam actus circa illud objectum moraliter bonus erit, certâ quâdam ſpecie virtutis: ut dare eleemoſynam in ſpecie miſericordiæ &c. Contrà verò, ſi objectum malum ſit certâ quâdam ratione diſſonantiæ ad rectam rationem, vel legem: etiam actus circa tale objectum malus erit in certa ſpecie, ut furtum in ſpecie injuſtitiæ. Itaque

§. II.

7 Bonitatem, ac malitiam *ſpecificam*, Bonitas, & malitia actûs deſumpta ab objecto licèt reverà ſpecifica completa eſſentialiter, nihilominus adhuc rectè dicitur bonitas, ac malitia *generica*, vel *ex genere*, reſpectu circumſtantiarum: non quòd quaſi eſſentialiter contrahatur per bonitatem, ac malitiam deſumendam à circumſtantijs, tanquam per differentias ſpecificas, hoc enim impoſſibile eſt: ſed quòd illa bonitas ac malitia ab objecto, accidentaliter adhuc determinabilis ſit per bonitates, & malitias accidentaliter convenientes ex circumſtantijs, v. g. dare eleemoſynam ex objecto habet bonitatem eſſentialem ſpecificam completam in ſpecie virtutis miſericordiæ: attamen per finem, & circumſtantias poteſt ipſi aut advenire nova bonitas, ut ſi fiat ad gloriam DEI, aut poteſt novâ malitiâ corrumpi, ut ſi fiat ad captandam vanam gloriam. Ex hâc ratione rectè Scotus *in* 2. *d.* 7. triplicem diſtinguit bonitatem moralem: *genericam*, quæ provenit ex objecto ſecundùm ſe ſumpto, modò jam explicato: *ſpecificam*, ſeu virtuoſam, quæ convenit actui ſumpto in ſuis debitis circumſtantijs: & *ſpecialem*, gratuitam, ſeu meritoriam, quæ convenit actui ut facto ab homine in ſtatu gratiæ, & charitatis, ratione cujus meritorius eſt vitæ æternæ.

§. III.

Ab objecto bono, vel malo. Bonitas ergo, & malitia moralis formaliter quidem eſt in ipſis actibus voluntarijs elicitis, vel imperatis, fundamentaliter verò eſt in ipſis objectis, & cauſaliter ab objectis, ut dictum eſt, ad eum modum proportionaliter, ſicut veritas, & falſitas formaliter eſt in ipſis actibus intellectûs, fundamentaliter verò, & cauſaliter eſt in ipſis objectis, quæ quia ita ſe habent, vel non ita ſe habent, ſicut cognoſcuntur, vel repræſentantur, cauſant cognitionem veram, vel falſam. Unde actus humani alij dicuntur boni vel mali intrinſece, & ex objecto per ſe: ut amare DEum, & proximum &c. ſunt actus boni intrinſecè, & ex objecto per ſe: quia ex natura, & objecto ſuo naturalem conformitatem habent ad rectam rationem: ſeclusâ etiam omni aliâ lege. Et licèt etiam legibus præcipiantur, non tamen ideò boni ſunt, quia præcipiuntur; ſed ideò præcipiuntur, quia tam boni ſunt. E contrà odium DEI, & proximi ſunt actus intrinſecè mali, & ex objecto per ſe, quia ex natura, & objecto ſuo naturalem habent deformitatem contra rectam rationem, ſeclusâ etiam omni aliâ lege. Et licèt etiam legibus prohibeantur, non ideò tamen mali ſunt, quia prohibiti, ſed ideò prohibiti, quia mali ſunt. Alij actus dicuntur boni, vel mali ex obligatione legis tantùm, & ſumunt ſuam bonitatem, vel malitiam ex objecto per accidens, ſcil. ratione legis per accidens ſupervenientis tali materiæ: ideóque præcisè boni ſunt, quia præcipiuntur, aut mali, quia prohibentur: v. g. die jejunij abſtinere, vel veſci carnibus. Unde actus per ſe mali, cæteris paribus, ſemper graviora peccata cenſendi ſunt, quàm actus mali ex ſola prohibitione legis. Vide *Marchant. Tribun. p.* 1. *Tract.* 3. *tit.* 3. *q.* 2. 8

§. IV.

Ab objecto bono, vel malo cognito, utique ſemper neceſſariò ſecundùm bonitatem, vel malitiam, cùm nihil poſſit fieri volitum, niſi præcognitum. At quoad volitum bonum, & malum hoc diſcrimen eſt. Ad hoc ut actus ſumat bonitatem ab objecto bono, & honeſto cognito, debet objectum eſſe volitum, ut bonum, & honeſtum eſt, ſeu debet appeti à voluntate intuitu ipſius bonitatis, 9

tatis, ac honestatis, saltem implicitè, & virtualiter, ad minimum sic, ut voluntas eo actu ita dispofita sit, ut nullo modo agere vellet, si non esset bonum & honestum, vel si esset illicitum. Unde voluntas exercens aliquem actum, etsi secundùm se, & ex objecto suo honestum, (exempla obvia) nullâ tamen prorsus habitâ ratione ipsius honestatis, sed præcisè propter ejus utilitatem, vel delectationem, fortè etiam actura, etiamsi minimè honestus, vel etiam inhonestus esset, reverà non faceret actum honestum. Ratio autem est: quia bonum est ex integra causa: atqui objectum est causa bonitatis actûs, non materialiter sumptum, sed formaliter ut bonum honestum est: & sicut objectum volitionis ut sic, est bonum ut sic, ita sanè objectum hujus in specie volitionis bonæ honestæ est bonum honestum in specie: ergo &c. At contrà verò, ad hoc, ut actus sit malus ex objectio minimè necesse est; ut tendat in objectum ut malum, vel inhonestum est; seu ut fiat propter ipsam inhonestatem, vel turpitudinem directè volitam, & intentam, hoc enim impossibile est. Quia *Nemo intendens ad malum, operatur*: sed sufficit velle objectum, quod defactò proponitur ut malum, inhonestum, vel turpe, tametsi voluntas quàm maximè præscindat, excludat, nolit, & detestetur ipsam malitiam, vel turpitudinem: Quia eò ipso, quo voluntas vult actum circa objectum delectabile, vel utile, actu tamen propositum ut malum inhonestum, indirectè convincitur velle ipsam etiam malitiam, vel turpitudinem peccati. Ratio è converso est: quia malum est ex quolibet defectu. Adeóque ut actus circa objectum malum malus sit, non opus est voluntatem omnia velle in objecto, etiam ipsam malitiam, sed sufficit velle ipsum objectum, vel aliquid in objecto, quod defacto proponitur, vel cognoscitur esse malum.

SECTIO III.

Bonitas, & malitia moralis ex fine.

SUMMARIUM.

10. *Finis hîc est id,* cujus gratiâ aliquid fit. *Alius operis, & intrinsecus, alius operantis, & extrinsecus.*
11. *Actus internus etiam primariam, & specificam bonitatem, vel malitiam sumere solet à fine; externus verò solùm secundariam, & accidentalem.*
12. *Finis ab alijs circumstantijs in hoc præcipuè differt, quòd is semper directè, & primariò sit volitus; illa verò indirectè, & secundariò.*
13. *Regulæ generalis circa finem* Particulariùs autem.
14. *Actus bonus propter finem bonum, accipit ab eo novam speciem bonitatis; imò tot, quot ei diversi fines præfiguntur.*
15. *Sicut è contra, actus malus ob finem malum, accipit duplicem malitiam, unam ab objecto, aliam à fine, imò tot quot ei fines diversi præfiguntur.*
16. *Actus bonus propter finem malum, amissâ bonitate ex objecto, fit simpliciter malus.*
17. *Actus malus à nullo fine bono bonus fieri potest, sed est, & manet semper malus.*
18. *Actus indifferens à fine bono fit bonus; à malo malus, ab indifferenti manet indifferens.*

10 Finis dicitur id, *cujus gratiâ aliquid fit*: seu id propter quod consequendum operamur. Alius dicitur finis *operis*: *& intrinsecus* & est id, ad quod ipsum opus, vel actus ex natura sua ordinatur, atque in ipso opere, vel ejus objecto intrinsecè includitur, ut dare eleemosynam pauperi, miseriæ corporalis sublevandæ gratiâ: studere, sciendi: mederi, sanandi: furari, habendi: fornicari, delectandi gratiâ. Et universaliter, actûs moraliter boni finis intrinsecus dicitur ipsa honestas, actûs mali verò, voluptas, vel utilitas, conjuncta inhonestati: juxta paulò ante dicta *num. 9.* Alius dicitur finis *operantis*, & extrinsecus, quem nimirum operans mero arbitrio suo operi præstituit: Ut dare eleemosynam ob vanam gloriam captandam: studere ob divitias, vel honores consequendos. Porrò duo circa finem concurrunt actus: Intentio, & Electio. Intentio est actus voluntatis efficaciter volentis consequi finem per media opportuna: ideóque habet suam bonitatem, aut malitam ab ipso fine, non ut finis est, sed præcisè ut objectum est, juxta dicta *sect. præced.* Electio, vel usus dicitur omnis alius actus, qui fit, vel ordinatur ad, & propter alium finem consequendum tanquam medium: & de hoc quæritur, quomodo sumat suam bonitatem, & malitiam à fine bono, vel malo, propter quem fit?

ASSERTIO III.

Actus humanus sumit suam bonitatem & malitiam, internus quidem primariam specificam: externus verò secundariam, & accidentalem tantùm à fine, propter quem fit. Communis.

§. I.

Ratio assertionis est. Quia universaliter omnis actus accipit suam specificationem, non tam ab objecto materiali, in quod tendit, quàm potiùs ab objecto, vel motivo formali, secundùm quod tendit in objectum: atqui finis intentus est verissimè objectum, & motivum formale, secundùm quod, seu propter quod voluntas actu interno vult per actum externum tendere in tale objectum: ergo actus humanus internus sumit primariam, & specificam suam bonitatem, & malitiam à fine, in quem tendit. Unde & Aristoteles ab omnibus receptus *5. Ethic. c. 2.* ait: eum, qui furatur adulterandi gratiâ, magis adulterum esse, quàm furem. Quia juxta aliud ejusdem dictum: *Propter quod unumquodque tale, ipsum est magis tale.* At in proposito, propter adulterium furtum est volitum: igitur adulterium magis volitum est. Atqui ulteriùs ipsi soli actui interno per se primariò competit intendere finem, & propter finem agere, eligendo media, & imperando actus externos in ordine ad talem finem, actibus verò externis merè per accidens est, quòd ita eligantur, ordinentur, & imperentur ad talem extrinsecum finem: ergo finis actui interno tantùm tribuit bonitatem, vel malitiam primariam specificam, actibus verò externis imperatis solùm secundariam, & accidentalem, tanquam mera circumstantia. Unde 11

§. II.

Finis rectè quidem numeratur inter circumstantias nomine CUR, & est verissima circum- 12

cumstantia respectu actuum externorum, quibus sicut quævis alia circumstantia, seu directè, seu indirectè volita, accidentariam tantùm bonitatem, vel malitiam tribuit: differt tamen singulariter ab aliis circumstantiis respectu actuum internorum. Finis enim semper directè & primariò est volitus, ac intentus, ideóque tanquam objectum, & motivum formale primariam, & specificam bonitatem, aut malitiam tribuit actui interno, & hoc mediante solùm secundariò, & accidentalem actui externo volito propter illum finem, ut dictum est. Aliæ verò circumstantiæ *Quis, quid, ubi &c.* ut circumstantiæ solùm indirectè, & secundariò sunt volitæ cum actu externo, vel objecto ita circumstantionato, ideóque bonitatem suam, aut malitiam accidentariam primariò tribuunt actui externo, & hoc mediante, secundariò solùm actui interno volenti actum externum, vel objectum cum talibus circumstantiis. V.g. Circumstantia rei sacræ in furto sacrilego, malitiam suam primariò tribuit furto externo, & secundariò solùm afficit, & malum reddit actum internum, quo quis, cognitâ eâ circumstantiâ, nihilominus vult furari. Cæterùm, quòd si aliæ etiam circumstantiæ directè volitæ, & intentæ sint, ut si velis ideo furari rem, quia sacra est, aut cognoscere talem, quia aliena est, respectu actûs externi quidem manebunt circumstantiæ ut finis, accidentalem tantùm malitiam tribuentes: at respectu actûs interni desinunt esse circumstantiæ, & fiunt objectum saltem partiale principale, ideóque illi actui interno jam primariam quandam bonitatem vel malitiam tribuunt, sicut finis. Et hâc ratione intelligenda est sententia Cajetani, & aliorum, qui volunt, actum internum nullas habere circumstantias, eò quòd omnis circumstantia actûs externi, respectu interni induat rationem objecti. Quod verum est de circumstantiis directè, & primariò volitis, ut modò dictum fuit. Non item de circumstantiis indirectè, & secundariò volitis. An enim hæ objectum potiùs, quàm circumstantiæ actûs interni dicendæ sint, vana est lis de nomine. Sat hactenùs speculationi datum: porrò moralia consectemur.

§. III.

Regulæ generaliores circa finem.

13 Finis bonus non reddit actum bonum, nisi careat omni malitiâ ex objecto, & aliis circumstantiis. Quia: *bonum est ex integra causa.* Finis autem malus semper reddit actum malum, etsi aliàs ex objecto & omnibus aliis circumstantiis optimum. Quia *malum est ex quolibet defectu.* Et universaliter verum est: *Cujus finis malus est, ipsum quoque malum est.* Non contrà: Cujus finis bonus est, ipsum quoque bonum est: ob eandem rationem. Ex quibus enascitur alia triplex regula. I. Finis bonus ex se bono vel indifferenti tribuit bonitatem. II. Nullus finis bonus actum de se malum, bonum efficit. III. Omnis finis malus malum efficit actum ad se ordinatum.

Verùm clarioris doctrinæ gratiâ in re maximè morali, ac communissimæ praxis operæ pretium est, ut fiat

§. IV.

Applicatio particularis finis.

Nota: actum septem modis posse esse propter finem: seu, quod idem est: Intentio finis septem modis potest se habere ad electionem mediorum.

I. *Actus bonus propter finem bonum.*

Accipit à fine novam speciem bonitatis, imò tot species bonitatis accipit, quot ei diversi fines boni præfiguntur: v.g. dare eleemosynam pauperi ad honorem Dei, simul ac ad satisfaciendum pro peccatis: ex objecto habet bonitatem eleemosynæ seu misericordiæ: ex fine autem duplici, alias duplicem habet bonitatem, scil. virtutis Religionis, & Pœnitentiæ. Omnis ergo actus bonus propter finem bonum duplicem ad minus bonitatem habet, unam ex objecto, alteram à fine: & vera est communior sententia: nim. Electio boni medii ordinati ad bonum finem duplicem habet bonitatem, unam à fine, alteram ab objecto, seu medio electo. Quòd à fine habeat, omnes consentiunt: quòd etiam à medio electo, probatur: Omnis actus voluntatis tendens in objectum bonum, & honestum, quà tale est, ita ut ipsa ejus bonitas, & honestas per se intendatur, sumit inde bonitatem: atqui electio medii boni, v.g. temperantiæ ad conservandam castitatem, &c. tendit in objectum bonum, & honestum quà tale, seu ut bonum, & honestum est hujus virtutis, seu propter ipsam ejus specialem propriam bonitatem, & honestatem: ergo electio talis boni medii ab ipso medio, ceu objecto proprio, habet bonitatem propriam, & quidem formalem, non materialem tantùm, ut male vocant adversarii: quia bonitas per se intenta ab agente, est formalis bonitas. Nec obstat: quòd non appetatur ultimatè propter seipsam, sed ulteriùs propter alium finem bonum: Nam si appeteretur propter seipsam, non referendo ad alium finem, utique esset bonitas formalis electionis ex objecto: sed hanc bonitatem non tollit, vel destruit, sed potiùs perficit, quòd ulteriùs referatur ad alium finem bonum: neque enim hoc facit illum actum minùs, sed potiùs magis conformem rectæ rationi: ergo electio boni medii ad bonum finem retinet propriam formalem bonitatem ex objecto, seu medio electo. Denique alioquin sequeretur, quòd ille non meliùs operaretur, qui eligeret medium meliùs, perfectiùs, & excellentius ad bonum finem, v.g. castitatem præ conjugio; quàm qui eligeret medium minùs perfectum, puta, conjugium præ castitate: quia idem finis eandem tantùm utrivis bonitatem communicaret: consequens est inconveniens, ergo dicendum est, electionem habere etiam propriam bonitatem ab objecto, seu medio electo bono: dummodò etiam ipsa ejus bonitas seu honestas sit per se directè intenta ac voli- 14

ta, juxta generatim dicta suprà *num.* 9. Alioquin, si aliquid, etsi bonum, minimè tamen attentâ ejus bonitate morali, præcisè ut medium utile arriperetur ad aliquem finem bonum, v. g. abstinentia à vino, & calidis, ad tuendam castitatem, fatendum erit, habere unam, & totam bonitatem ex fine, nullam verò ex medio electo.

II. Actus malus propter finem malum,

15 DUplicem accipit malitiam, unam ab objecto, seu medio malo electo, aliam à fine malo præfixo, & intento: imò tot malitias, quot fines mali diversi præfiguntur: eásque aliquando quidem specie diversas, utpote diversis virtutibus repugnantes, ut si velis furari adulterandi gratiâ: occidere alterum, ut bona auferas, uxore potiaris: &c. aliquando verò solo numero diversas, eidem scil. virtuti repugnantes, ut huic furari claves, scalas, instrumenta, ut alteri fureris pecunias: Aliquando verò etiam eandem numero malitiam constituunt; quando scilicet malitia medii ejusdem speciei cum fine malo ex natura sua per se, vel ordinariè conjuncta esse solet: ut tactus impudici in ordine ad fornicationem. Illi enim per se ad fornicationem ordinantur, eàmque ordinariè præcedere solent, tanquam media, dispositiones & inchoationes actûs principalis intenti, ideóque cum ipso actu idem numero peccatum constituunt, ut proinde in Confessione, explicato actu principali fornicationis, opus non sit explicare tactus, & actus prævios ordinariè præcedere solitos. *Ex communi doctrina Suarez 3. p. tot. disp. 22. Alii.* Cæterùm ut actus malus propter finem malum sumat duplicem malitiam ex objecto, & ex fine, minimè opus est, ut ipsa malitia seu objecti, seu finis per se volita, & intenta sit, sicut in actu bono propter finem bonum: sed sufficit esse cognitam, ideóque volitam indirectè: ratio data est *suprà num. 9.*

III. Actus bonus propter finem malum.

16 DEstructâ bonitate ex objecto, simpliciter redditur malus ex fine: seu ut dici solet: intentio prava, seu finis mali depravat, seu vitiat & corrumpit opus, ac electionem cujuscunque medii: Et: *Cujus finis malus est, ipsum quoque malum est.* Ad hoc autem necesse est, ut opus, vel electio medii verè afficiatur ab intentione mali finis, ac fiat primariò, & directè propter illum malum finem tanquam veram causam finalem motivam: ut, si ita velis dare eleemosynam ad captandam vanam gloriam, aut pauperi puellæ ad finem inhonestum: ut nisi pravum ejusmodi finem intenderes, omninò positivè eleemosynam dare nolles. Tunc enim sine dubio vitiatur actus eleemosynæ, etsi ex objecto optimus. Quia malum est ex quolibet defectu: gravis autem, & pravus defectus est, actum etiam bonum principaliter fieri propter finem malum. Secus dicendum, si intentio finis malis haberet se solùm consecutivè, vel concomitanter, vel etiam ut causa impulsiva tantùm ad actum bonum. Ut si absolutâ bonâ intentione velis orare Deum, & primò post orationem, vel interim dum oras, simul vanam gloriam captas, vel etiam antecedenter solùm impelleris ad orandum à vana gloria: non quòd principaliter intendas per orationem consequi vanam gloriam, & aliter orare positivè nolles, sed solùm, quòd hîc & nunc non velles fortè, vel non movereris ad orandum, nisi te vana gloria impelleret, ne aliis minùs religiosus, vel devotus videaris: oratio illa manebit moraliter bona, imò etiam meritoria, quia propriè non afficitur ab illa intentione prava, quæ, quia venialiter tantùm mala est, non tollit statum merendi, nisi respectu actionis, quam inficit: alioquin certà puerorum, & Religiosorum etiam Tyronum actibus bonis plerumque negandum esset meritum.

IV. Actus malus propter finem bonum,

ESt, & manet malus neque ab ullo fine quan- 17
tumvis bono ullius bonitatis capax est. Ut si fureris, ut des eleemosynam. Eccli. 34. *Immolantis ex iniquo, oblatio est maculata.* Et Apostolus Rom. 3. dicit justam esse damnationem eorum, qui dicunt: *Faciamus mala, ut veniant bona.* Ex quibus D. Augustinus *Enchyridii c.* 22. ostendit, mentiri, ut alteri prosis, semper esse peccatum. Et *lib. contra mendacium c.* 7. universaliter concludit. *Ea, quæ constat, esse peccata, nullo bonæ causæ obtentu, nullo quasi bono fine, nullâ velut bonâ intentione facienda sunt.* Ratio semper eadem est. Quia *Bonum est ex integrâ causa: malum ex quolibet defectu.* Magnus autem defectus est malitia ipsius objecti. Neque solùm mala manet electio medii mali ad finem bonum, verùm etiam inficit, & malam reddit ipsam intentionem *efficacem, & determinatam* finis boni per tale medium malum, ut si velis dare eleemosynam efficaciter & determinatè per furtum rei alienæ, &c. non solùm velle furari ad dandam eleemosynam, sed etiam velle dare eleemosynam per tale medium, furtum scil. peccatum erit, secundùm omnes. Quòdsi verò quis intenderet finem bonum, v.g. dare eleemosynam, recuperare sanitatem, &c. volitione solùm simplici, vel efficaci indeterminatâ ad certum medium, sed solùm in confuso, *per media opportuna, vel congrua*, & postea alio distincto actu eligat medium malum, utpote furtum ad eleemosynam, superstitiosum medicamen ad sanitatem: hæc posterior electio non poterit inficere intentionem priorem simplicem, vel indeterminatam. Animadvertendum etiam hîc est. I. In legibus positivis, intentio boni, & necessarii finis sæpè excusat à transgressione. Ut si die festo velis laborare ad succurrendum Pauperi, cui aliter commodè succurrere nequis: aut negligere Sacrum, ut servias infirmo, &c. quia in tali casu censentur leges illæ Ecclesiasticæ cessare obligare. II. Negari non potest universaliter, intentionem boni finis aliqualiter minuere culpam electionis mali medii, cujus malitiam aliqualiter occultat sub specie boni prætenti, ideóque minùs cognitam,

& voluntariam reddit. Quâ ratione D. August. *l. contra mendacium c.* 8. dicit. *Pejor est, qui concupiscendo, quàm qui miserando furatur.* Nec contradicit Idem *tom.* 10. *hom.* 7. *relatus c. fortè,* 14. *q.* 5. *Si totum fur tribuat pauperibus, quod abstulerat, addit potiùs, quàm minuat delictum.* Verùm hoc enim est per accidens tantùm: Quia fur rem alienam, quàm deberet restituere; pauperibus largiendo consumens, reddit se impotentem restituere eandem rem, vel in æquivalenti, supposito, quòd aliunde non habeat. III. Fatendum omninò est, hâc in re sæpissimè ignorantiam, bonam fidem, ac simplicitatem omninò excusare à peccato, secundùm omnes. De mendaciis in scripta relatis, atque adeò commendatis multorum, consulendi sunt Interpretes, & Doctores in propria materia.

V. *Actus indifferens propter finem bonum,*

18 PRimam, & unicam bonitatem suam habet à fine bono: ut ambulare devotæ peregrinationis causâ; comedere, bibere, dormire ad reficiendas vires in servitio Dei, &c. solam, & unam bonitatem habet virtutis Religionis. Vide D. Gregor. *l.* 18. *Moral. c.* 6. Ubi ad propositum benè explicat illud Christi. Matth. 6. *Si oculus tuus simplex fuerit, totum corpus lucidum erit.* Potest etiam fieri actus bonus propter finem indifferentem, ut oratio, eleemosyna, &c. pro impetranda sanitate, &c.

VI. *Actus indifferens propter finem malum,*

HAbet etiam unicam malitiam ex fine, ut ambulare, loqui, donare, luxuriæ causâ. Sicut èc ontra, si fieret actus malus propter finem indifferentem, ut medium magicum pro sanitate: &c.

VII. *Actus indifferens propter finem indifferentem,*

UT ambulare, comedere, bibere, fricare barbam solius refectionis, vel recreationis gratiâ: in specie omninò manet indifferens. An etiam in individuo, *infrà n.* 31. mentio fiet. Ex dictis adnota, quando in confessione explicanda sit intentio finis? Quando nimirùm intentio mali finis afficiens actum, mortalis est, ut in 2. 4. 6. casu, aliàs non.

SECTIO IV.

Bonitas, & malitia moralis ex circumstantiis.

SUMMARIUM.

19. *Circumstantiæ sunt particulares conditiones, ipsum actum, operantem, vel objectum accidentaliter afficientes, & quasi* circumstantes.
20. *Actus humanus etiam internus efficax, non inefficax, sumit malitiam à circumstantiis cognitis, & etiam indirectè tantùm volitis.*
21. *Bonitatem verò non nisi à circumstantiis cognitis, & directè intentis.*
22. *Circumstantiæ aggravantes tantùm dicuntur, quæ solùm augent, vel minuunt bonitatem, vel malitiam intra eandem speciem: mutantes verò speciem, quæ actui novam, & diversam bonitatis, vel malitiæ speciem afferunt.*
23. *Circumstantiæ communiter sex numerantur, hoc versu:* Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo quando.
24. Quis, *non personam ipsam operantem, sed ejus conditionem, & qualitatem significans, sæpè mutat speciem.*
25. Quid *pariter non ipsum objectum, sed ejus conditionem, vel quantitatem significans, etiam sæpè speciem mutat*
26. *Similiter* ubi, *qualitatem loci denotans, sæpè actui novam malitiæ speciem addit*
27. Quibus auxiliis, *quævis media, causas, vel occasiones operandi significans, aliquando auget tantùm malitiam, aliquando etiam mutat speciem*
28. Quomodo *actionis modum, magis vel minùs voluntarium, ac liberum, intensum, vel remissum, &c. significans, plerumque solùm auget, vel minuit bonitatem, vel malitiam actûs.*
29. Quando *propriè qualitatem temporis Sacri, vel non Sacri significans, ratione sui, & per se loquendo, parùm confert actui.*

CIrcumstantiæ dicuntur actuum humanorum, ac moralium particulares, & accidentales conditiones, & affectiones, sic vocatæ, quòd actum humanum, operantem, & objectum accidentaliter afficiant, & quasi *circumstent.* Accipe exemplum in actu bono, & malo, Eleemosynæ, & Furti. 19

De substantia eleemosynæ tantùm sunt homo dans, egenus accipiens, & ipsa traditio pecuniæ, vel alterius medii apti ad sublevandam miseriam corporalem egeni. Hìc verò tam ipsum actum, quàm operantem, & objectum variæ circumstantiæ possunt afficere, & magis, vel minùs bonum vel etiam malum actum efficere. Utpote: *Quis* dat? dives, an pauper? *Quid* dat? multùm, an parum? suum, an alienum? *Cur* dat? an ad debitum bonum, an ad indebitum malum finem? *Quomodo dat?* an magno, vel parvo affectu? An cum indignatione, exprobratione, &c.

Similiter in furto, de substantia actûs sunt homo accipiens, res aliena, & ejus ablatio invito domino. Hìc rursùs actum, operantem, & objectum variæ circumstantiæ afficere possunt, & furtum reddere magis, vel minùs malum, licèt nunquam bonum. *Quis*? Dives, an pauper? an gravi, an etiam extremâ necessitate laborans? quo casu furtum omninò cessaret. *Quid*? an multùm, parùm, pecuniam, rem sacram, vel prophanam? *Ubi*? an in loco sacro, vel prophano? *Quibus auxiliis*, an armatâ manu, instrumentis prohibitis, mediis magicis? *Cur*? an etiam ad alium malum finem? *Quomodo*? an ex proposito, vel subitâ subreptione, an occultè, vel dolo, an palam, cum violentia, læsione effractione? *Quando*? an tempore belli, famis &c.

ASSERTIO IV.

A*Ctus humanus, etiam internus efficax, sumit suam bonitatem, & malitiam etiam à circumstantiis cognitis, & aliquo modo volitis, semper quidem accidentalem actui, sed aliquando aggravantem tantùm, aliquando verò etiam speciem mutantem.* Communis doctrina.

§. I.

§. I.

20 A*Ctus humanus, etiam internus efficax &c.* Omnis quidem actus internus efficax, & inefficax sumit bonitatem, aut malitiam à circumstantiis quibusvis directè volitis, & intentis, at primariam ac specificam tanquam ab objecto saltem partiali principali, non tanquam à circumstantia, ut suprà *num.* 12. notandum est. Solus autem actus internus efficax, non item inefficax; sumit bonitatem aut malitiam à circumstantiis indirectè tantum volitis, juxta *communem Doctorum apud Vasq. hic disp.* 57. *c.* 2. *Tanner. tom.* 2. *disp.* 2. *q.* 5. *dub.* 7. Ratio est. Quia actus internus inefficax; simplex velleitas, complacentia, delectatio morosa, &c. fertur in objectum præcisè ut objectivè proponitur in intellectu, ideóque facilè abstrahit à circumstantiis annexis quamvis cognitis. Unde qui morosè delectatur de ligata, consanguinea, Sacra &c. præcisè ut fœmina formosa est, committit actum simplicis impudicitiæ, vel fornicationis mentalis, ut proinde in confessione circumstantias personæ explicare opus non sit. At verò actus internus efficax tendit in ipsum actum externum, ut subjectivè exercendum circa objectum, prout est à parte rei: ideóque minimè potest abstrahere à circumstantiis annexis, sed volens actum, necessariò simul vult circumstantias annexas cognitas, v. g. efficaciter concupiscens fœminam, quam scit, vel quomodolibet apprehendit ligatam, consanguineam, sacram, verè committit actum adulterii, incestûs, sacrilegii, proinde necessario explicandum in confessione. Unde ulteriùs, qui efficaciter concupisceret aliquam conceptu confuso, cujuscunque conditionis, aut aliquam quamcunque ex tota congregatione, in qua scit multas esse ligatas, consanguineas &c. verè committeret peccatum qualificatum necessariò aperiendum in confessione. Quódsi verò quis conceptu planè abstracto concupiscat fœminam in genere, nihil planè cogitando de ejus qualitate, probabiliùs committit actum simplicis fornicationis tantùm. Quia licèt non habeat circumstantiam fœminæ solutæ, habet tamen totam, & solam malitiam simplicis fornicationis, & nullam aliam. Debet tamen explicare in confessione, se concupivisse fœminam in communi, non ob exprimendam aliquam specialem malitiam, sed ne mentiatur exprimendo certam personæ concupitæ qualitatem. Sic rectè *Tamb. l.* 1. *Decal. c.* 1. *§.* 4. *n.* 14. *&* 15. Quamvis aliter sentiat *Sanchez. l.* 1. *Moral. c.* 8. *n.* 5. quem vide.

§. II.

21 S*Umit bonitatem & malitiam à circumstantiis cognitis &c.* Ratio jam insinuata est. Quia actus humanus externus efficax in individuo tendit in objectum prout cognoscitur esse à parte rei affectum suis circumstantiis, quæ proinde conditiones individuantes actionum humanarum dicuntur: ac proinde omnis voluntariè eliciens talem actum in individuo in his circumstantiis, censetur etiam indirectè saltem velle omnes ejus circumstantias cognitas, & per se conjunctas actui, operanti, vel objecto: atqui constat, illas circumstantias esse aliquando bonas, & honestas, aliquando verò malas, & prohibitas ad talem actum (ut circumstantia loci sacri est optima ad orationem, pessima ad furtum) adeóque actum voluntariè ad se tendentem, aliquâ bonitate, vel malitiâ afficient: ergo actus humanus sumit suam bonitatem, & malitiam etiam à *circumstantiis*, utiq; *cognitis*, & ideò *aliquo modo volitis*, scilicet, vel directè, vel indirectè. Ubi notandum discrimen est, quoad bonitatem & malitiam: nam ad hoc ut actus sumat bonitatem à circumstantia bona v. g. ut orans in loco sacro: dans eleemosynam personæ sacræ vel religiosæ, addat actui novam bonitatem Religionis ex circumstantia loci sacri, vel personæ sacræ, omnino necesse est, ut ipsa circumstantia bona cognita, per se directè, explicitè, vel implicitè volita ac intenta sit. Alioquin, si quamvis cognita, tamen nullo modo attenta, vel etiam præcisa, seu exclusa sit, nullam poterit conferre bonitatem. At contrà, ut actus sumat malitiam ex circumstantia mala (per se tamen conjunctâ actui, vel naturaliter consequente) sufficit, illam esse cognitam, nec opus est, esse per se directè ullo modo intentam vel volitam. Sic furans scienter rem sacram, aut violans personam sacram, contrahit malitiam sacrilegii ex circumstantia rei, vel personæ sacræ, etsi illam circumstantiam per se minimè velit, & intendat, quinimò quàm maximè nollet esse Sacram. Ratio utriusque assignata est suprà de volitione ipsius honestatis, ac malitiæ objecti, *n.* 9. hic facilè applicanda. Cæterùm à circumstantiis per accidens tantùm actui conjunctis, vel consequentibus, nullam actus recipit malitiam, nisi ipsa per se directè volita, ac intenta sit, ideóque objectum actûs potiùs, quàm circumstantia evadat. Aliàs enim nullo modo erit volita: non directè, ut supponitur: nec indirectè, quia non necessariò sequitur actum, vel objectum volitum. Sic prædicatio Christi, & Apostolorum multas habebat consecutas blasphemias, & peccata Judæorum, benè prævisa; at quia per accidens tantùm sequebantur ex mera malitia Judæorum, nulla inde prædicationi accessit malitia. Sic, suadente necessitate, vel utilitate gravi, licitè potes petere administrationem Sacramenti à tuo Parocho, quem concubinarium scis administrando peccaturum, aut mutuum ab usurario, quem prævides non nisi cum usuræ crimine mutuaturum &c. Ut notat etiam *Scotus in* 4. *d.* 5. *q.* 2. *Navarr. c.* 14. *n.* 18. Sed de his in materia de scandalo.

§. III.

A*Ctus ergo humanus sumit bonitatem, & malitiam ex circumstantiis *semper quidem accidentalem actui, aliquando tamen aggravantem tantùm*, seu intra eandem speciem majorem, vel minorem: *aliquando verò speciem mutantem*, seu diversæ speciei à bonitate, vel malitia substantiali actûs. Atque exinde circumstantiæ aliæ dicuntur aggravantes tantùm, aliæ verò speciem mutantes, stilo communissimo. 22

Circumstantiæ aggravantes tantùm dicuntur, quæ solùm augent, vel minuunt bonitatem, vel malitiam actûs intra eandem speciem virtutis, vel peccati: quando nimirùm circumstantia addita actui, in suo conceptu non involvit aliam speciem bonitatis vel malitiæ, distinctam à bonitate, vel malitiâ ipsius actûs, sed eandem solùm auget, vel minuit. Uti sunt generatim. 1. Majus vel minus voluntarium, & libertas actûs. 2. Major vel minor intensio, vel vehementia actûs. 3. Major vel minor duratio, vel mora actûs boni, vel mali. 4. Major vel minor quantitas materiæ, vel objecti: exempla habes infrà in circumstantia *Quomodo*, & suprà *de ignorantia, metu, concupiscentia.*

Circumstantiæ speciem mutantes dicuntur, quæ actui novam, ac diversam speciem bonitatis vel malitiæ afferunt: quando nimirum circumstantia addita actui, ex se habet propriam ac specificam bonitatem, vel malitiam, seu conformitatem, vel difformitatem ad rectam rationem distinctam à bonitate vel malitia propria specifica ipsius actûs, ideóque actum ex materia unius virtutis, vel vitii, transfert in materiam alterius virtutis, vel vitii. Sic circumstantia personæ sacræ pauperis per se intenta actui eleemosynæ addit bonitatem virtutis Religionis: actui verò fornicationis addit malitiam sacrilegii. Tritissimum est exemplum in peccato carnali. Si enim fiat inter solutos, est simplex fornicatio. Si à, vel cum ligata est adulterium. Si à vel cum persona Deo sacra, est sacrilegium. Si inter consanguineos vel affines, est incestus. Si cum Virgine invita, est stuprum. Si cùm vi illata, est raptus. Si contra naturam cum seipso, est mollities. Si cum eodem sexu, est sodomia: Si cum diversa specie, est bestialitas. Hæc enim circumstantiæ omnes diversas planè malitias adferunt actui luxuriæ, contra diversas omninò virtutes, ac diversa præcepta, sub motivo diversarum virtutum obligantia, ut intuenti patet. Huc etiam spectant circumstantiæ, quæ actum destructâ bonitate efficiunt malum, ut suprà de fine explicatum est *n.* 16.

§. IV.

Circumstantiæ sigillatim explicatæ.

23 Circumstantiarum tam speciem mutantium, quàm aggravantium sufficiens est numerus septenarius vulgari versu comprehensus, quamvis alii numerum addant: *Per quæ, quoties*, loco *auxiliis.*

Quis. Quid. Ubi. Quibus auxiliis. Cur Quomodo. Quando.

I. QUIS

24 Significat, non ipsam personam operantem secundùm se: hæc enim est de substantia, & non circumstantia actûs: sed conditionem, seu qualitatem personæ operantis, an soluta vel ligata: Clericus, an Laicus &c. Hæc circumstantia sæpissimè mutat speciem, & novam malitiæ speciem confert in peccatis. Ut si persona ligata peccet carnaliter, non jam solùm contra castitatem, sed etiam contra justitiam delinquit adulterio: si Sacra voto solenni castitatis adstricta, etiam contra Religionem sacrilegio. Si Prælatus, vel Parochus suis opem debitam ferre negligat, peccat non tantùm contra charitatem, vel misericordiam, sicut alius, sed etiam contra justitiam. Si filius Parenti, subditus Principi, Prælato, Magistratui injuriam inferat, peccat non simpliciter contra justitiam, sed etiam contra pietatis, & observantiæ virtutem: & sic de cæteris. Interdum verò intra eandem speciem solùm auget, & aggravat malitiam. Sic cæteris paribus, graviùs est peccatum fidelis, quàm infidelis: Clerici, vel Religiosi, quàm laici: Superioris, quàm subditi: Sancti, quam non sancti: Item ejus, qui multa à Deo singularia beneficia accepit: qui sæpiùs jam veniam consecutus relabitur &c. ob annexam implicitam ingratitudinem: Item graviùs est furtum divitis, quàm pauperis: aut contrà, factum pauperi, quàm diviti: &c. Sed de his plura suo loco. Eadem circumstantia interdum etiam actui bono addit novam speciem bonitatis, aut justitiæ, si Parochus officium sedulò exequatur: aut Religionis, ut si jejunium ex voto serves: aut humilitatis in persona excellente &c.

II. QUID

Significat simpliciter non ipsum objectum actûs, quippe quod spectat ad substantiã actûs: sed conditionem, vel quantitatem objecti, vel materiæ, circa quam actio bona, vel mala versatur. Hæc circumstantia actui malo sæpè novam confert speciem malitiæ aut fornicationi cum aliena conjuge, furto rei sacræ, percussioni Clerici, occisioni Patris, accedit nova species injustitiæ, sacrilegii, parricidii, seu impietatis. Aliquando verò intra eandem speciem actionis malitiam auget. Ut si injuriam inferas homini innocenti, vel sancto: pauperi fureris. Et generaliter huc spectat quantitas major, vel minor materiæ, quæ sicut peccati malitiam auget in furto v. g. ita recti operis bonitatem auget, v. g. in eleemosyna. Eadem circumstantia interdum actui bono novam bonitatis speciem addit, ut si pauperi Sacerdoti intuitu Sacerdotii sacri des eleemosynam, addis misericordiæ bonitatem Religionis, ut jam bis indicatum. 25

III. UBI

Significat qualitatem loci, sacri, prophani, publici, privati, &c. Et quandóque actui novam malitiæ speciem tribuit. Sic circumstantia loci sacri seu Ecclesiæ, malitiam sacrilegii tribuit imprimis cuivis humani sanguinis effusioni per homicidium, multilationem, vulnerationem. Et cuivis voluntariæ effusioni humani seminis per quécunque coitum, etiam licitum extra casum gravis necessitatis, ac pollutionem voluntariam, idque non solùm jure Ecclesiastico, sed probabiliter etiam jure divino naturali; cùm reverentiæ loci sacri, specialiter ordinati, ac consecrati ad cultum divinum, & Sacrificium Agni immaculati, & innocentissimi, ex natura sua quàm maximè repugnare videatur effusio cruenta sanguinis, & fœdissima seminis humani. Adhuc *Medina, Rodriquez,* 26

quez, alii cum *Suar. tom.* 1. *de Relig. l.* 3. *c.* 7. etiam tactus, & actus valde fœdos in Ecclesia non posse excusari à sacrilegio mortali, ideóque eo casu circumstantiam loci sacri in confessione aperiendam esse: id tamen negant alii communiter. *Cajetan. Navarr. Sanchez, Vasq. &c. cum Diana p.* 2. *Tr.* 17. *resf.* 23. Eadem circumstantia malitiam sacrilegii tribuit furto facto in loco sacro, sive sit rei sacræ, sive non, ex lege Ecclesiastica tantùm, *c. quæsivit.* 7. *q.* 9. *Sacrilegium committitur auferendo sacrum de sacro: aut sacrum de non sacro, aut non sacrum de sacro.* Extra hos casus vix ulla alia peccata, etiam detractiones, turpiloquia, aspectus lascivi &c. censenda sunt contrahere malitiam sacrilegii mortalis contra Religionem & reverentiam loci sacri. Cæterùm peccata facta in loco publico & coram multis, ordinariè habent annexam malitiam scandali contra charitatem, ideóque necessariò explicandam in confessione, unà cum numero scandalizatorum, quod fieri poterit. Eadem circumstantia loci interdum intra eandem speciem malitiam actûs auget tantùm, ut si publicè coram pluribus alicui detrahas, vel calumniam struas, augebitur malitia injustitiæ, de quo infrà iterum. Similiter exemplificari potest in actibus bonis.

IV. QUIBUS AUXILIIS, vel PER QUÆ,

27 Significat quævis media, causas, vel occasiones peccandi (aut etiam bonum agendi, de quo nulla difficultas) ut sunt: I. Instrumenta peccandi: quæ aliquando addunt novam speciem malitiæ: ut si pecuniâ furtivâ fornicatus es: si medio magico damnum intulisti: si lusu prohibitò alterum decepisti: Aliquando verò intra eandem speciem malitiam augent tantùm, ut si armatâ manu prædatus es: si armorum genere ad lædendum vel cruciandum exquisito vel prohibito alium invadas &c. II. Alii homines, quos jussu, consilio, suasu ad peccati societatem perduxisti, ubi præter malitiam illius peccati, ad quod alios induxisti, etiam contrahitur malitia scandali necessario explicanda in confessione: excepto casu, quo vir fœminam non multùm invitam ad peccatum induxit: tunc enim sufficit dicere fornicatus sum: ex quo facilè est intelligere ipsum sollicitâsse: secùs, si fœmina virum sollicitâsset: ut notat *Diana. p.* 3. *Tract.* 4. *resol.* 114. III. Occasiones voluntariæ peccatorum, quæ solùm aggravant malitiam peccatorum: imò idem numero peccatum fiunt, quando quis voluntariè se exposuit periculo peccandi, v.g. fornicandi, simul efficaciter volens peccare, & mox peccat: tunc sufficiet dicere: *Ex proposito fornicatus sum.* Secùs est, quando quis exponens se periculo peccandi, tunc nondum proponeret peccare, sed postea periculo victus, novâ intentione peccaret: tunc enim erunt duo distincta peccata necessariò enumeranda in Confessione. *Sanchez l.* 1. *Moral. c.* 8.

V. CUR

Significat finem bonum vel malum, jam latè explicatum *sect. præc.*

VI. QUOMODO

Significat modum actionis magis, vel minùs voluntarium ac liberum: intensum, remissum, violentum, moderatum &c. Hæc circumstantia plerumque sicut bonitatem in actibus bonis, amoris, doloris &c. ita & malitiam in peccatis solum inter eandem speciem auget. Sic graviùs peccatur ex certa deliberata ac libera malitia, quàm ex infirmitate, passione, metu, ignorantia vincibili: &c. de quibus multa *cap. præced.* Item si majori intensione ac vehementiâ indulgeas odio, iræ, aliisque peccatis: si longiori morâ peccatis inhæreas: quò spectat in peccato carnali uti modis nimis, & extraordinariè lascivis, dummodò talis modus aliunde speciem non mutet, ut si inciperent contra naturam &c. Eadem tamen circumstantia modi interdum actui addit malitiam specie diversam: ut in furto violento, malitiam rapinæ, scilicet contumeliæ specialis contra observantiæ virtutem: in stupro violento, malitiam raptûs: Item in omni peccato facto ex formali contemptu, seu directa non obediendi voluntate malitiam formalis inobedientiæ: & in omni peccato facto in benefactorem Deum, vel hominem, expressâ voluntate vilipendendi beneficium acceptum, malitiam formalis ingratitudinis, ut bene explicat *S. Thomas* 3. *p. q.* 88. *a.* 3. 28

VII. QUANDO

Significat propriè qualitatem temporis sacri, vel non sacri. Et hæc circumstantia confert actui bonitatem vel malitiam, solummodò per accidens, quando nimirum actus specialiter est præceptus, vel prohibitus intuitu ipsius temporis sacri. Ut diebus festis feriari, diebus jejunii carnibus abstinere, bonum est ex lege præcipiente: sicut è contra iis diebus laborare, aut carnes comedere, malum est ex lege eo tempore prohibente. Item quando actus fieret ex speciali, & directa intentione honorandi, vel inhonorandi tempus sacrum. Ut si die festo, tempore Adventûs, Quadragesimæ speciali devotione exerceas bona opera intuitu sacri temporis ac mysteriorum eo tempore in Ecclesia celebratorum: exerces specialem actum virtutis Religionis. Aut contra si die, vel tempore sacro committas peccatum aliquod directâ intentione inhonorandi sacrum tempus, aut in contemptum temporis sacri, sine dubio peccas mortaliter peccato speciali contra Religionem: atque in confessione necessariò aperiendo: *secundùm omnes.* At verò secluso omni præcepto, vel contemptu, ac per se loquendo, circumstantia sacri temporis non multùm confert ad malitiam peccati: unde neque in Confessione explicanda est, an nim. festo, vel profesto die peccaveris etiam carnaliter juxta communem Doctorum sententiam. *Navar. Man. c.* 6. *n.* 11. *Layman. hic c.* 8. *in fine. Diana p.* 1. *Tr.* 7. *resol.* 32. *alii apud ipsos.* 29

Nec

Nec est paritas inter tempus & locum sacrum. Quia locus tanquam res permanens consecrationis, moralisque sanctitatis capax est; cui proinde mali operis exercitium secundùm rectam rationem repugnat: & verè etiam à malè agere volentibus facilè vitari potest. At verò tempus res continuò transiens, nec ullâ unquam sui parte simul consistens, non ita capax est consecrationis moralis sanctitatis, sed dicitur sacrum, vel sanctum per accidens ratione sacrorum mysteriorum ac sanctarum operationum, quæ eo tempore recoli, vel fieri solent: nec solæ sanctæ actiones fieri debent tempore sacro, nec malè agere volens, illud vitare posset. Quamvis contrarium doceant, *S. Antonin. Alens. Med. alii cum Lessio l. 2. de Just. c. 45. dub.* 4. & communis piorum persuasio sit, peccata carnalia facta summis Festis Nativitatis Christi, Cœnæ Domini, Paschæ &c. item die Confessionis, Communionis, continere peculiarem saltem aggravantem malitiam, atque adeò in confessione explicanda, Laudandæ ejusmodi timoratæ conscientiæ, & consulenda praxis, non tamen urgenda. Quæ circumstantiæ necessariò sint explicandæ in confessione, latè videre potes *p. 3. Theol. Sacram. de Pœnit. p. 3. q. 4. à num.* 248.

SECTIO V.

De comparatione actuum humanorum: scil. an detur actus indifferens in specie, & individuo: & an externus addat distinctam bonitatem vel malitiam interno efficaci in ordine ad essentiale præmium, vel pœnam?

SUMMARIUM.

30. Datur actus humanus non tantùm in specie indifferens,
31. Sed probabiliùs etiam, in individuo.
32. Actus externus dupliciter se habere potest ad internum.
33. Actus externus juxta probabilem sententiam Thomistarum nihil moralitatis addit interno.
34. Juxta verò probabiliorem Scotistarum novam, & distinctam ei bonitatem, vel malitiam addit.

ASSERTIO V.

D*Atur actus humanus non tantùm in specie indifferens, sed probabiliùs etiam in individuo.* (Pariter: comparando actum moralem internum cum externo, & ècontra) *Actus externus actui interno efficaci probabiliùs per se addit distinctam bonitatem vel malitiam moralem ad essentiale præmium vel pœnam.* Assertio hæc aliàs duplicanda, propter numerum tamen consuetum Paragraphorum in unam congesta, est communis Scotistarum, & RR. ut patebit.

§. I.

Datur Actus humanus in specie indifferens, nec bonus, nec malus, moraliter.

30 **C**Ertum est apud omnes cum *S. Thoma* 1. 2. *q.* 18. *a.* 8. *Scoto in* 2. *d.* 41. *q. un.* Ratio manifesta est. Quia deliberatè *loqui, ambulare, comedere, bibere &c.* sunt veri actus humani: & tamen ex specie & objecto suo, secluso fine & aliis circumstantiis, nec præcepti, nec prohibiti, adeóque nec boni moraliter, cùm nullam dicant specialem conformitatem ad rectam rationem, vel legem: & æquè possint fieri mali ac boni: neque mali moraliter, cùm nullam dicant specialem difformitatem ad rectam rationem, vel legem, & æquè possint fieri boni ac mali: ergo sunt actus humani indifferentes in specie ex objecto suo. Sed nunquid etiam poterunt esse indifferentes in individuo, exerciti scilicet hic & nunc in suis circumstantiis particularibus?

Adverte autem. Actus indifferentes in specie, aliqui spectant ad exercitium rationis humanæ, ut puta ad manifestandos, vel exequendos conceptus ac motus internos: & hi naturâ suâ postulant, ut in individuo exerceantur rationabiliter ad finem necessitatis, vel utilitatis alicujus honestæ. *Ut loqui, scribere, cantare, ambulare &c.* Quòdsi ergo ita rationabiliter fiant in individuo, boni erunt: si secus, eo ipso erunt mali, & ad minimum otiosi: de quibus nota est sententia Christi Matth. 12. *Omne verbum otiosum, quod locuti fuerint homines, reddent rationem de illo in die judicii.* Verba enim instituta sunt ad communicationem humanam utilem ac honestam: quòdsi ergo absque omni fine utili ac honesto, omnino gratis & otiosè proferantur, jam carebunt suâ rectitudine debitâ, & conformitate ad rectam rationem ideóque moraliter mala, & peccata evadunt. Alii actus indifferentes in specie spectant ad naturam & vitam humanam conservandam ac tuendam: ut *comedere, bibere, dormire, mederi &c.* Et hi etiam naturâ suâ postulant, ut in individuo exerceantur in modo, & medio convenienti ad dictum finem: atque si ita fiant, omninò boni, & honesti erunt; si secùs, mali. In his ergo nullus erit actus indifferens in individuo. Alii denique sunt actus indifferentes in specie ita, ut neque in individuo ex natura sua exigant aliquam peculiarem honestatem, vel conformitatem ad rectam rationem in ordine ad modum, vel medium, vel in ordine ad ullum finem honestum, nisi ad summum ad aliqualem commoditatem vel relevationem naturæ. *Ut fricare barbam, scalpere dentes, expuere, emungere, deambulare in cubiculo &c.* Et de his potissimùm potest, & debet esse sequens

§. II.

Datur actus indifferens etiam in individuo.

ITa probabiliùs docent D. Bonaventura *in* 2. *d.* 41. *a.* 1. *q.* 3. Scotus *ibid. & quodl.* 18. *a.* 1. 31
cum suis omnibus & ex alijs Vasquez *tom.* 1. *disp.* 52. *c.* 6. alij apud ipsum. Docuit etiam expressè S. Hieronymus *Epist.* 11. *ad Augustinum*, iis verbis: *Sunt namque indifferentia inter bonum & malum, sicut Philosophi disputant, Est enim bonum continentia; malum luxuria: & inter utrumque indifferens ambulare, digerere alvi stercora, capitis purgamenta manibus projicere. Hoc neque bonum, neque malum est. Sive enim feceris, sive non*

non feceris, neque justitiam habebis, neque injustitiam. Hæc Sanctus: an non expressè loquens de actu in individuo, *sive feceris, sive non feceris, &c.* Violentia ergo est abstractio actus ad speciem. Ratio autem est. Quia hîc & nunc deliberatè fricare barbam præcisè ad sedandum pruritum, est actus humanus in individuo: sed non est bonus moraliter, quia nullam dicit peculiarem conformitatem ad rectam rationem neque ex objecto, neque ex fine omninò indifferente, aut aliâ circumstantiâ: & alioquin in homine existente in gratia posset esse meritorius vitæ æternæ: imò etiam materia voti; quia esset meliùs fricare, quàm non fricare: &c. quæ inconvenientia sunt. Neque est malus moraliter; quia neque ullam habet peculiarem difformitatem ad rectam rationem, vel legem: neque otiosus censeri debet, cùm habeat congruum finem, etsi indifferentem: alioquin posset esse sufficiens materia absolutionis Sacramentalis. Quis autem unquam quantumvis delicatæ conscientiæ confitetur, se fricâsse barbam ad sedandum pruritum tantùm, aut quis Confessarius sanæ mentis solos ejusmodi actus confitentes absolveret? ergo dantur actus indifferentes in individuo etiam. Fundamentum præcipuum oppositæ communis aliorum sententiæ est. Quia tenemur omnes actus nostros ex objecto non malos referre ad finem bonum ac honestum. Sed ubi præceptum tale? Aliqui assignant illud 1. *Cor.* 10. *Sive manducatis, sive bibitis, sive aliud quid facitis, omnia in gloriam DEI facite.* Verùm hîc consilium, non præceptum agnoscunt Patres, & Interpretes communiter. Alii dicunt, hoc præceptum contineri in primo præcepto Decalogi: *Deo soli serviendum est.* Mirum sanè, imò ridiculum, hominem toties, & singulis, quasi momentis peccare contra primum præceptum Decalogi, quoties deliberatè barbam fricat, expuit, movet &c. absque relatione ad gloriam DEI. Alii denique cum Tannero hîc dicunt, hoc esse præceptum naturale, quo homo ex natura sua habet, ut deliberatè agens agat rationabiliter, seu secundùm rectam rationem, adeóque non otiosè, sed propter aliquem finem bonum. Et hoc est directè petere principium. De hoc enim ipso quæritur, an homo semper teneatur agere propter finem bonum moraliter, an verò non etiam rationabiliter saltem negativè, seu non irrationabiliter agat propter finem aliquem indifferentem, ut in exemplo allato fricare barbam ad sedandum pruritum: id nos asserimus, cùm nulla appareat ratio, vel lex in contrarium: sine qua nullum est asserendum peccatum.

§. III.

Quomodo se habeat actus humanus externus ad internum, quoad bonitatem & malitiam moralem?

32 Resp. dupliciter. I. Actus externus, v.g. dare eleemosynam, vel furari, considerari potest ut objectum actus interni, scilicet volitionis efficacis dandi, vel furandi: & hâc consideratione actus externus habet bonitatem vel malitiam fundamentalem, priorem formali bonitate, vel malitiâ actus interni: ideò enim velle dare est bonum, & velle furari est malum, quia ipsum dare eleemosynam est bonum conveniens rectæ rationi: & ipsum furari est malum disconveniens rectæ rationi. II. Actus externus consideratur ut executio, vel effectus actûs interni, quippe qui ideò fit, quia voluntas actu interno efficaciter vult, vel imperat, & hâc consideratione etiam actus externus habet formalem bonitatem aut malitiam moralem, ac imputabilem ad meritum ac præmium, aut peccatum ac pœnam. Hîc porrò certum est apud omnes. 1. Actum externum in sua bonitate ac malitiâ necessariò pendere ab actu interno. Etenim bonitas & malitia moralis per se primariò solùm competit actui interno voluntatis elicito, & non nisi secundariò & participativè actui externo ut à voluntate imperato, vel eidem imputato: ut de ipsa libertate suprà, *cap.* 2. dictum fuit. 2. Certum est, bonitatem ac malitiam actuum internorum perfici & compleri aliquo modo per actus externos: posito enim actu externo martyrii v.g. vel furti, dicitur bonitas martyrii completa, sicut & malitia furti: & quacunque de causa non posito actu externo, non dicitur completa bonitas, vel malitia, ut omnes fatentur. 3. Certum est, actum internum, & externum bonum, vel malum moraliter, in genere moris non facere numerum, sed constituere unum numero moraliter actum vel peccatum. Quia nimirum actus internus efficax naturâ suâ petit perfici, vel compleri per actum externum efficaciter volitum, quo proinde posito, unus numero actus moralis completus ac consummatus efficitur. Unde etiam in confessione, secundùm omnes, sufficit explicare actum externum: v.g. *furatus sum tot*: inde enim sufficienter manifestatur voluntas interna efficax furandi: at non sufficit solùm explicare actum internum seu propositum furandi, vel adulterandi, quia sic verè non exprimeretur peccatum consummatum, nec posset intelligi, quàm firma & efficax fuerit voluntas peccandi: neque gravitas injuriæ proximo illatæ: neque obligatio inde contracta restitutionis, item contracta censura, vel irregularitas &c. 4. Certum item est, actum externum addere distinctam bonitatem, vel malitiam actibus internis non tantùm inefficacibus, de quibus nemo dubitat, sed etiam efficacibus aliquibus per accidens: puta, quia actus externus in causa est, quòd actus internus bonus, vel malus diutius continuetur, magìs intendatur, sæpiùs repetatur: aut quia actus externus novas ac speciales difficultates habet, ad quas superandas opus est novis & vehementioribus actibus, imperiis, ac motionibus voluntatis &c. in quibus omnes consentiunt. At nunc his suppositis sit breviter

§. IV.

Actus externus actui interno efficaci probabiliùs per se addit distinctam bonitatem vel malitiam in ordine ad essentiale præmium vel pœnam.

Sententia *negativa* quidem est D. Thomæ 33
cum Suis, & Recentioribus communiter *apud* Vas-

Vasquez *hic disp.* 76. *c.* 2. ac alios passim. Favent SS. Patres. Augustin. *l.* 1. *de lib. arb. c.* 3. dicens. *Si quis habet voluntatem concubandi cum uxore aliena, & non datur facultas, coram Deo tam reus est, atque si opere complesset.* Chrysost. *hom.* 26. *in Matth. Sola voluntas remuneratur pro bono, ac condemnatur pro malo.* Gregor. *hom.* 5. *in Evang. Exteriora namque nostra Deo, quantumlibet parva sufficiunt: cor namque, non substantiam pensat.* Bernard. *Epist.* 77. *ad Hugonem Vict. Voluntas pro facto reputatur, ubi factum excludit necessitas.* Fundamentum præcipuum, & quidem verum, ut fatear, satis solidum ac minimè contemnendum est; Quia sicut tota libertas ac moralitas, ita sanè tota bonitas & malitia moralis actui externo præcisè communicatur ab actu interno: ergo huic ille nullam potest addere distinctam bonitatem, vel malitiam moralem. Sed

34 *Affirmativam* ut probabiliorem docet Scotus *in* 2. *d.* 42. *q.* 4. *& Quodl.* 18. *a.* 3. cum suis omnibus. Alensis etiam *p.* 4. *q.* 77. *memb.* 3. *articulo* 5. cum aliis. Favet S. Augustinus *l.* 13. *de Trinitate c.* 5. dicens: *malâ voluntate solâ, quilibet miser efficitur: sed miserior potestate, quâ desiderium malæ voluntatis impletur. Profectò quamvis, & sic male volendo miser esset, minùs tamen esset, si nihil eorum, quæ perperam voluisset, habere potuisset.* Hæc Augustinus, manifestè loquens, non de miseria pœnali, quia qui malignum desiderium suum implere non potest, potiùs plus habet pœnæ, quàm qui implere potest; sed de miseria culpæ: adeóque censet actum externum superaddere actui interno aliquam malitiam seu reatum culpæ, quâ miserior sit, qui malum desiderium implet, quàm qui implere nequit: Et tritum est illud Glossæ *in c.* 20. *Exodi.* ℣. *Non mœchaberis. Qui ergo opus adjicit voluntati, iniquitatem addit iniquitati.* Fundamentum oppositum est. Quia licèt bonitas, & malilia moralis actûs externi tota dependeat ab actu interno, reverà tamen in actu externo distincta est à bonitate ac malitia actûs interni: Non enim solùm efficaciter velle; sed etiam ipso facto v. g. orare, eleemosynam dare martyrium subire &c. bonum est & conforme rectæ rationi: nec solùm efficaciter velle; sed etiam actu furari, occidere, mœchari, &c. malum est, & difforme rectæ rationi, ac legi divinæ: ergo cùm actui interno accedit actus externus, accedit simul aliqua conformitas, vel difformitas ad rectam rationem, vel legem, & consequenter aliqua distincta bonitas, vel malitia formalis ac voluntaria, etsi omnimodè dependens ab actu interno. Deinde per se, ex terminis, à ratione absonum videtur, non plùs mereri apud Deum illum, qui ipsum opus bonum exequitur: v. g. martyrium ipso facto perfert, quàm illum qui martyrium solâ voluntate efficaci desiderat: Et fatentur adversarii, actum externum martyrii mereri apud Deum prœmium accidentale Laureolæ, quod non potest mereri solus actus internus, quantumvis efficax: sed nullum omninò prœmium datur à Deo, nisi ratione alicujus bonitatis: ergo &c. Similiter à ratione alienum videtur tantundem pœnæ demereri in fora Dei illum, qui solùm efficaciter proposuit actum malum, homicidium adulterium, furtum, ac illum, qui tale crimen actu perpetravit: & quòd huic, etiam per se, & secluso damno proximi, vel scandalo, in confessione non sit injungenda major pœnitentia, quàm illi: credo etiam adversarios majorem imponere pœnam ob mollitiem, fornicationem, ebrietatem &c. consummatam, quàm solùm efficaciter propositam, & impeditam. Patres in contrarium allati solùm loquuntur de merito & peccato, prœmio, & pœna absolutè sumptis, non autem comparativè quoad quantitatem: ut sensus sit, hominem solo actu interno efficaci, cùm non potest exire in actum externum, nihilominùs mereri prœmium ac pœnam æternam, ac si opere complesset, non autem dicunt, quòd tantundem prœmii, vel pœnæ mereatur. Quâ ratione etiam explicari debet illd Jacobi 2. *Quicunque totam legem implevit, offendat autem in uno, factus est omnium reus.* Intellige nim. quoad substantiam reatûs, & pœnæ; sine dubio non quoad quantitatem.

SECTIO VI.

De Regulis actuum humanorum.

Regula actionum humanarum: id nimirum, quo certificamur de rectitudine, vel obliquitate, seu de ipsa bonitate, vel malitia actionis humanæ, alia dicitur intrinseca, quæ scilicet reperitur in ipso operante, & est ipsum dictamen rectæ rationis seu conscientiæ, jam latè explicatæ, *c.* 1. per totum: alia dicitur extrinseca, quæ scil. non est in ipso operante formaliter, sed eum extrinsecè & objectivè dirigit ad operandum, & sunt ipsæ leges divinæ ac humanæ, ac tandem generalis & ultimata est ipsa voluntas divina. De his hic generatim aliqua per quatuor Subsectiones ad praxin necessaria, atque utilia explicanda sunt.

SUBSECTIO I.

Quinam Actus humani cadant sub lege vel præcepto humano.

SUMMARIUM.

35. *Humanâ lege, vel præcepto per se directè præcipi, vel prohiberi potest omnis, & solus actus humanus externus.*
36. *Bonus, vel malus moraliter, si non ex se, & ex objecto, saltem ex fine præcepti, utpote*
37. *Necessarius, vel ut plurimùm valde utilis ad bonum commune, vel observantiam status cujuslibet Communitatis.*

ASSERTIO VI.

Lege vel præcepto humano per se directè præcipi, vel prohiberi potest omnis & solus actus humanus externus bonus, vel malus moraliter, fieri, vel omitti necessarius, vel ut plurimùm valde utilis ad bonum Commune, vel observantiam status cujuslibet communitatis, vel subditorum: Communis doctrina in materia de legibus.

§. I.

Omnis & solus actus humanus externus: qui nimirum supposito voluntario ac libero sufficienti & requisito ad actum humanum, actu ex- 35

terno

terno sensibili consummatur: adeò, ut nullus actus merè internus per se directè præcipi vel prohiberi possit humanâ lege, vel præcepto. D. Thomas 1. 2. *q.* 91. *a.* 4. *& q.* 100. *a.* 9. *ac alibi.* Navarr. *c.* 13. *n.* 38. Suarez *l.* 4. *de legib. c.* 12. Lessius *l.* 2. *c.* 37. *dub.* 11. Tanner. *hic disp.* 5. *dub.* 2. Layman. *c.* 4, *n.* 5. *Alii innumeri apud ipsos.* Quamvis alii contrà sentiant apud Lessium l. 2. non nihil faventem. Ratio communiter assignata est: Quia humanâ potestate, lege vel præcepto illud tantùm potest præcipi, vel prohiberi directè, de quo homo humanâ virtute potest cognoscere, & judicare, transgressores punire, &c. Alioquin frustrà ferretur lex, vel præceptum Communitati, si cognosci non posset, an serventur: atqui de actibus merè internis, quippe suapte naturâ insensibilibus, & latentibus nullus homo humanâ virtute cognoscere, vel judicare potest: juxta illud 1. Reg. 16. *Homines vident ea, quæ patent. Deus autē intuetur cor.* Etc. *erubescant. d.* 32. dicitur *Secretorum solus Deus cognitor & Judex est.* Unde &c. *Sicut de simonia.* dicitur, *Ecclesiam non judicare de occultis.* Et ibidem *c. Tua nos.* inquit Innocentius P. III. *Nobis datum est de manifestis solummodò judicare*: ergo tantùm actus externi per se directè præcipi, vel prohiberi possunt, minimè verò actus merè interni; ut sunt cogitationes, proposita, volitiones, & merè interna, & nullo signo, vel conatu sensibili exteriùs significata vel manifestata, alioquin jam possent cadere sub legem, vel pœnam humanam, etiam effectu non secuto. Cæterùm sermo est de legibus vel præceptis humanis ex pura potestate gubernativa in subditos latis, & secluso voto obedientiæ. Prælatus enim Regularis majori potestate posset in suos subditos Religiosos ratione voti obedientiæ, quod, quia Deo principaliter fit, ad actum etiam merè internum se extendere potest, & quandoque etiam debet. Quia ergo Religiosus principaliter DEo vovit, obedire suo Prælato in omnibus, quæ secundùm Regulam & Ordinis consuetudinem præcipiuntur, quæque ad puram Regulæ & Status sui observantiam conducunt, ideo Prælati regulares possunt etiam lege vel statuto præcipere aliquos actus etiam merè internos, utpote orationem mentalem statis horis, Examina conscientiæ, &c. utpote generaliter ad observantiam statûs religiosi summè necessaria. Item ut Sacrificia, orationes, jejunia Deo offerantur ad peculiarem aliquam intentionem: ut pro Benefactoribus, specialiter commendatis &c. ita ut contraveniens peccet, etiam pro ratione materiæ, mortaliter. Nec est subtilizandum, an peccet contra præceptum, an potiùs occasione præcepti contra votum: hoc enim pejus illo.

§. II.

36 **B**Onus, vel malus moraliter. Intelligendum est, non quòd actus omnis cadens sub præceptum, vel prohibitionem humanam, jam debeat esse bonus, vel malus secundùm se ex objecto, & secluso præcepto vel prohibitione humana, sed ita, ut saltem possit esse bonus, vel malus ex fine, propter quem præcipitur, vel prohibetur. Ut benè explicant *Cajetanus, Sotus, Valentia, alii cum Tannero hic disp.* 5. *q.* 9. *dub.* 2. Itaque humanâ lege, vel præcepto præcipi, vel prohiberi possunt non tantùm actus boni, & mali jam cadentes sub præcepto divino naturali, vel positivo: ut alienum restituere, à furto, latrocinio, adulterio, blasphemiâ, abstinere &c. cùm nihil prohibeat idem pluribus legibus, vel titulis deberi, neque solùm actus boni virtutum, alioquin liberi, ut jejunia, festa, auditio Missæ: sed etiam actiones de se indifferentes, præcipiuntur, vel prohibentur ad finem virtutis necessariæ Communitati, constituendo illas medium, & materiam talis virtutis, v. g. ut publicæ preces tempore paschali stando perficiantur, ne die festo Mercaturæ, vel Judicia exerceantur, ad finem virtutis Religionis, & cultus divini: ut die Veneris, & Sabbathi carnibus abstineatur, ad finem Temperantiæ: &c. adeò ut qui contra fecerit, verè peccet contra Religionem, vel Temperantiam, quippe cujus intentione, & motivo actiones illæ, etsi de se indifferentes præceptæ sunt, vel prohibitæ. Nullâ autem humanâ lege, præcepto, aut præcipi possunt actus mali, & lege divinâ naturali, vel positivâ prohibiti: aut prohiberi actus boni lege divinâ in talibus circumstantiis præcepti: ut omnes consentiunt.

§. III.

NEcessarius, vel ut plurimùm valde utilis ad bonum commune: &c. Ratio est. Quia finis potestatis, legis, ac præcepti cujusvis humani est dirigere Communitatem, & subditos ordinare ad bonum commune, juxta cujuslibet statum, & obligationem: ideóque illa tantùm rectè præcipi, vel prohiberi possunt, & debent, quæ facere, vel omittere necessarium aut valde utile est ad bonum commune &c. non autem illa, quæ huic fini necessaria, vel multùm utilia non sunt. Hinc lege humanâ Ecclesiasticâ, cujus finis est bonum commune spirituale animarum, præcipi & prohiberi possunt ea omnia, quæ ad salutem animæ, & exactam observantiam mandatorum DEI necessaria, ac utilia sunt, utpote, aut ipsa præcepta divina exequendo, declarando, aut de se indeterminata determinando ad certum tempus & modum, ut de Cultu divino, Pœnitentia, Eucharistia &c. aut alia ad observantiam mandatorum Dei necessaria, & utilia præscribendo, v. g. cæremonias sacras, jejunia &c. His enim quatuor finibus omnibus lex Ecclesiastica continetur. Similiter lege civili ea omnia & sola præcipi, vel prohiberi possunt, quæ ad finem boni communis naturalis seu temporalis felicitatis humanæ, pacis & incolumitatis Reipublicæ, atque civium necessaria sunt, vel utilia, sive in materia justitiæ, sive aliarum virtutum: quæ non est hujus loci prosequi. 37

§. IV.

VEl observantiam statûs cujuslibet Communitatis. Utpote etiam peculiaris Religionis, Congregationis, Collegii &c. Ratio eadem est. Prælati ergo Religiosorum, legibus, statutis, præceptis suis ea duntaxat possunt præcipere, vel prohibere 38

hibere ſuis Religioſis ſubditis, quæ neceſſaria, vel ut plurimum valde utilia ſunt ad obſervantiam ſtatûs ſui, & Regulæ, quam profeſſi ſunt. Non ergo poſſunt præcipere ut arctiùs vivant, quàm Regula poſtulet, vel ad ejus obſervantiam valde utile ſit. Non poſſunt in communi præcipere opera merè ſupererogatoria, quantumvis bona & meritoria, v.g. ut toties in ſeptimana jejunent, diſciplinas faciant, & alia hujuſmodi, quæ nec in eorum Regula continentur, nec ad ejus obſervationem conducunt. Multò minùs poterunt præcipere opera ex objecto, & circumſtantiis omninò indifferentia atque inutilia. *Communis Doctrina. D. Thom.* 2. 2. *q.* 186. *a.* 9. *Sylveſter, Angelus, Layman, alii paſſim.* Quò ſpectat celebris ſententia D. Bernardi, *l. de præcepto & diſpenſat. c.* 8. *Nihil præcipiat mihi Prælatus eorum, quæ non promiſi: Nihil prohibeat eorum, quæ promiſi: nec augeat, nec minuat votum meum, ſine mea voluntate.* Excipitur autem hîc Religio Fratrum Minorum S. Franciſci, cujus Regulæ ſpeciale, & formale præceptum eſt. *c.* 10. *Præcipio firmiter Fratribus univerſis, ut obediant ſuis Miniſtris in omnibus, quæ promiſerunt Domino obſervare, ET NON SUNT CONTRARIA ANIMÆ SUÆ, ET REGULÆ NOSTRÆ.* Adeò, ut nobis poſſint præcipere ea omnia, & nos teneamur obedire in omnibus illis, quæ non ſunt *contra animam* ſeu Conſcientiam, *& Regulam.* Ita expreſſè declarant Summi Pontifices, Martinus V. & Leo X. in ſuis conſtitutionibus. Hujus verba ſunt: *Volumus, & mandamus, prout in dicta Regula continetur, ut omnes & ſinguli Fratres, in omnibus, quæ non ſunt contra DEum, animam ſuam, & Regulam Fratrum Minorum, teneantur obedire.* Arctiſſima ergo eſt obedientia Fratrum Minorum: unde quod in aliis Religionibus non poſſe fieri dictum eſt; in hoc Ordine etiam opera merè ſupererogatoria, aut indifferentia præcipi poſſunt. Quinimò eadem illa opera, quæ in aliis Religionibus ſunt ſupererogatoria aut indifferentia, quia ad obſervationem eorum ſtatûs non conducunt, in noſtro Ordine ſupererogatoria vel indifferentia non ſunt, ſed omnia valde utilia ad perfectam obſervationem Regulæ, quoad obedientiã perfectiſſimam in ea præceptam: adeò, ut etiam teneamur obedire in iis, quæ ad ſolum perfectæ obedientiæ exercitium, & omnimodæ abnegationis propriæ voluntatis, conducunt: qualia ſunt etiam opera ſupererogatoria, atque indifferentia: quippe, quæ etiam ſunt ex *OMNIBUS, quæ non ſunt contra animam, & Regulam noſtram.* Imò, quò minus ſæpè opus injungitur, eò magis conducit ad exercitium perfectæ obedientiæ, & abnegationis propriæ voluntatis. Lege *Franc. Mayron. Quodlib.* 12. *concluſ.* 15.

SUBSECTIO II.

Qualiter Actus interni cadant ſub humana lege, vel præcepto.

39. *Lege humanâ indirectè etiam præcipi, vel prohiberi poſſunt actus interni ad ſubſtantiam moralem exteriorum neceſſariò requiſiti,* in genere: *vel,*

40. In ſpecie: *ut intentiones. v. g. ut in contractibus; adminiſtratione, & ſuſceptione Sacramentorum; in oratione; & cultu divino.*

41 Et ſingulariter *gravis eſt quæſtio, an ad ſatisfaciendum præcepto Eccleſiæ in dicendis Horis, audiendâ Miſſâ &c. requiratur ad ſubſtantiam orationis interna intellectûs attentio?*

42. *Ubi ſine dubio verior, & in praxi omninò conſulenda eſt ſententia affirmativa.*

43. *Negativa tamen eſt etiam multorum (ab extrinſeco ſaltem practicè; ab intrinſeco verò ſolùm ſpeculativè) probabilis.*

44. *Alii autem actus interni cùm externis nullam neceſſariam connexionem habentes, humanâ lege præcipi, vel prohiberi non poſſunt.*

ASSERTIO VII.

Humanâ lege, vel præcepto indirectè etiam præcipi, vel prohiberi poſſunt actus interni, qui & quatenus requiruntur ad actuum externorum directè præceptorum, vel prohibitorum moralem ſubſtantiam in genere, vel in ſpecie: non item aliis. Ita communior, & ſine dubio verior ſententia Theologorum, quos unà cum Adverſariis recitabo infrà §. 3.

§. I.

In genere. Omnis lex præcipiens, vel prohi- 39
bens aliquem actum, neceſſariò indirectè ſaltem etiam præcipit, vel prohibet omnia neceſſariò requiſita ad moralem ſubſtantiam illius actûs: Atqui omnis humana lex, vel præceptum neceſſariò ſolùm præcipit, ac prohibet actus humanos voluntarios ac liberos, ad quorum moralem ſubſtantiam *in genere* neceſſariò requiruntur actus interni voluntatis, ſeu voluntas & propoſitum talem actum externum faciendi, vel omittendi, qui actus interni ſunt forma eſſentialis, ac principium formale actuum humanorum externorum, ut humani ac liberi ſunt: ſecundùm omnes: ergo præcipiens vel prohibens actus humanos externos, etiã indirectè præcipit, vel prohibet illum actum internum, ſeu voluntatem & propoſitum talem actum externum faciendi, vel omittendi: quod quidem eſſe extra controverſiam fatetur in aliis contrarius *Vaſq. diſp.* 160. *n.* 10. Exempli gratiâ Eccleſia die feſto præcipiens audiendum Sacrum; vel aliud opus externum, conſequenter indirectè etiam præcipit voluntatem ac propoſitum audiendi Sacrum vel aliud opus externum exequendi, adeò, ut qui deliberatè nollet audire, ſeu haberet propoſitum non audiendi Sacrum, reverà peccaret mortaliter contra legem Eccleſiæ. Similiter Eccleſia prohibens die Veneris comedere carnes, conſequenter indirectè etiam prohibet voluntatem ac propoſitum edendi carnes, adeò, ut qui die Veneris ſolùm abſolutè, & efficaciter vellet, vel proponeret comedere carnes, reverà peccet, contra legem Eccleſiæ mortaliter. Unde *c. Nulli. d.* 19. dicitur. *Nulli fas eſt velle, vel poſſe tranſgredi Apoſtolicæ Sedis præcepta.* Ubi adverte pro his & ſequentibus omnibus, *ſemel pro ſemper,* quantùm ad praxin in ordine ad forum conſcientiæ, omninò perinde eſſe, ſive dicatur actus illos internos præcipi, vel prohiberi indirectè à lege humana, an verò, poſitâ lege humanâ, à lege divina naturali, vel poſitiva: quòd contrafaciens

peccet

peccet contra legem humanam, an occasione legis humanæ contra legem divinam naturalem, vel positivam. Sufficit certum esse, occasione legis humanæ etiam interno actu peccari mortaliter, quomodocunque tandem in foro conscientiæ. In ordine autem ad forum, & judicium externum Ecclesiæ non posse peccari solo actu interno nimis quàm notum est.

§. II.

40 IN *specie.* Humana lex, vel præceptum præcipiens actus humanos externos, consequenter indirectè etiam præcipit illos actus internos, qui ad moralem substantiam actuum externorum *in specie* necessariò incurrunt, uti sunt peculiares intentiones actuum. Exempla sunt. I. *In Contractibus.* Potestas Ecclesiastica, vel civilis justè præcipiens aliquem contractum, v. g. ut, qui Virginem defloravit, eam aut ducat, aut dotet, &c. consequenter indirectè etiam præcipit actum seu consensum internum, atque intentionem sese obligandi necessariò requisitam ad substantiam moralem talis contractus in specie. Quis enim neget Ecclesiam, vel Rempublicam posse præcipere suis subditis, ut verè, & non fictè seu fraudulenter contrahant? cum ad utramque gubernationem ac commune bonum maximè pertineat, ut contractus veri, & non ficti vel fraudulenti fiant, adeóque cum vero interno consensu ac intentione requisita ad substantiam contractûs. II. *In administratione Sacramentorum.* Quicunque lege, vel præcepto Superioris jubetur Sacramentum ministrare, baptizare, absolvere, celebrare, &c. eo ipso indirectè jubetur, & sine dubio tenetur habere intentionem baptizandi, absolvendi, consecrandi, &c. quia ejusmodi intentio est de intrinseca substantia operis præcepti, sine qua non Sacramentum, sed sacrilegium fieret, secundùm omnes. III. *In susceptione Sacramenti.* Lex Ecclesiastica præcipiens fidelibus annuam Confessionem, consequenter etiam indirectè præcipit actum internum doloris, ac propositi emendationis: item expressionem omnium peccatorum, etiam merè internorum atque occultissimorum. Quis enim dicat satisfacere præcepto annuæ Confessionis in conscientia eum, qui fictè, vel non integrè confitetur: aut quid juvat dicere cum Adversariis, eum quidem satisfacere præcepto Ecclesiæ, attamen peccare mortaliter contra præceptum divinum de integritate Confessionis? prout suprà generaliter advertimus. IV. *In oratione, & cultu divino.* Præceptum Ecclesiasticum de audienda Missa Dominicis, & festis diebus ab omnibus fidelibus, & recitandis Horis Canonicis à Clericis, Beneficiatis, Religiosis, omninò indirectè etiam præcipit actum internum devotionis alicujus saltem ex parte voluntatis, ut nimirum Missa audiatur: Horæ recitentur cum pia intentione aliqua explicita vel implicita eâ actione, vel recitatione colendi DEum: ea enim intentio pia est de intrinseca substantia operis præcepti. Præcipitur enim actus Religiosus verus, verus cultus DEI, vera oratio atqui sine actu interno devotionis seu piæ intentionis ad colendum Deum nullus est actus Religiosus, nulla oratio, nullus cultus Dei verus, sed fictitius, & mortuus omnis actus externus, sicut homo sine anima mortuus est. Quis autem neget Ecclesiam præcipere posse suis Ministris, & fidelibus, ut verè, & non simulatoriè Sacramenta ministrent, & suscipiant: verè & non simulatoriè orent, & Missas audiant, ac psallant? Atque in his terminis, & quantùm ad intentionem colendi DEum, puto rem esse certissimam apud omnes, eâ solùm inutili quæstione de modo loquendi, an ea obligatio sit ex vi præcepti humani, an potiùs ex jure divino supposito præcepto humano, quæ nihil ad rem, ut suprà generatim advertimus. Sed hic ulteriùs

§. III.

SIngulariter, quæstio & controversia gravissima est de attentione ex parte intellectûs (à nobis jam fusè deducta *in 1. p. Theol. Sacram. tract. append. de Horis Canon. sect. 2. à n. 72. per tot.* hic tamen in gratiam Lectoris ob quotidianum usum breviter repetenda) Utrùm nim. ad satisfaciendum præcepto Ecclesiastico de recitandis Horis, Missâ audiendâ, &c. requiratur non tantùm intentio voluntatis interna ad colendum DEum, sed etiam attentio intellectûs ad rem præsentem, utpote in recitatione Horarum ad verba recitanda, vel ad sensum, vel ad mysteria, vel saltem ad finem DEum: in auditione Missæ ad actiones celebrantis, & ad mysteria; vel saltem ad finem DEum; excludendo voluntarias distractiones mentis ad alia objecta his adversantia: adeò, ut voluntariè distractus toto, vel notabili tempore non satisfaciat, sed mortaliter peccet contra præceptum Ecclesiæ. In qua quidem magni momenti quæstione 41

Supponendum ut certissimum, quòd Ecclesia præcipiens Suis recitationem Horarum Canonicarum Ministris, præcipiat veram orationem, verum cultum divinum, seu verum actum Religionis, quo Deus verè colatur (eadem est ratio de auditione Missæ) Ratio inter alias solida est. Quia Ecclesia illo præcepto per se, & principaliter intendit satisfacere duplici suæ obligationi. I. Obligationi generali Religionis, scil. colendi DEum nomine totius populi Christiani. II. Obligationi speciali justitiæ seu intentioni Fundatorum: Atqui ipsa Ecclesia sine dubio tenetur colere DEum vero cultu Religionis externo atque interno, cui obligationi intendit satisfacere præceptoriè deputando certos Ministros, qui ipsius, & totius populi Christiani nomine, per officia à se instituta, statis temporibus DEum colant; atque intentio Fundatorum Ecclesiarum, ac Beneficiorum sine dubio fuit, ut DEus vero cultu Religionis, verâ oratione ac Laude divinâ colatur, cui etiam obligationi Ecclesia, & absolutè tenetur, & suo præcepto intendit satisfacere per Horas Canonicas ritè à suis Ministris persolvendas: ergo Ecclesia præcipit veram orationem seu verum cultum divinum: & consequenter non solam externam materialem pronuntiationem verborum quantum-

vis accuratam, quæ ſine omni interno actu vera oratio, ſeu verus cultus divinus dici nullo modo poteſt. Sanè liquida ſunt verba Præcepti *c. Dolentes diſtrictè præcipientis in virtute Sanctæ obedientiæ, ut Divinum Officium diurnum pariter ac nocturnum, quantùm illis Dominus dederit, STUDIOSE celebrent, & DEVOTE.* Ubi ſignificantur Gloſſa: STUDIOSE *quoad officium oris,* DEVOTE *quoad officium cordis.* Unde neminem reperi, qui negaret ad ſatisfaciendum præcepto requiri aliquam internam devotionem voluntatis ſeu intentionem ad colendum Deum. Ubi jam advertis ab omnibus concedi aliquem actû internum per ſe requiſitum ad actum externum præceptum cadere ſub præcepto humano. Controverſia ergo fundamentalis eſſe debet, utrùm etiam attentio intellectûs ſit de ſubſtantia veræ orationis, ſeu veri divini cultûs; ut proinde indirectè etiam cadat ſub præcepto præcipiente veram orationem, verum cultum divinum. His ita poſitis

42 Sententia affirmativa, & ſine dubio verior eſt D. Thomæ *in 4. d. 15. q. 4. art. 2.* Navarr. *cap. 14. De Oratione n. 19. Sotus, Cajetanus, Sylveſter, Azorius, Suarez, Leſſius, Layman, Caſpenſis, alii, &* ex profeſſo ſolidè meus Marchant. *Tribun. p. 2. Tract. 2. p. 2. tit. 3. ſect. 4. quæſt. 1.* Fundamentum eſt. Quia Eccleſia poteſt præcipere actum internum ſaltem indirectè, quoties actus internus eſt de ſubſtantia actûs externi per ſe præcepti, ad hoc ut ſit actus virtutis, & idoneus ad finem præcepti ſupernaturalem: atqui attentio interna eſt de ſubſtantia veræ orationis, ſeu veri cultus divini, qualem præcipit Eccleſia: ergo, &c. Hanc Sententiam ut veriſſimam, & omninò veram amplector: atque ita *confirmo a priori,* & Communi Doctorum Sententia, & omnium ſenſu, in omni oratione jure divino naturali requiritur attentia interna, adeò ut omnis voluntaria diſtractio in oratione propriè dict, ſit aliquod peccatum, non quidem niſi veniale, quando oratio non eſt obligatoria, niſi fortè ſub veniali: mortale autem, quando oratio jure divino eſſet obligatoria ſub mortali: ut nominatim fatentur *Valentia tom. 3. diſp. 6. q. 2. p. 6. Suar. de Religione l. 3. c. 4. Leſſius l. 2. de Juſtit. c. 37. dub. 11.* Quòd ſi ergo ſit aliquod jus divinum obligans ad orationem ſeu cultum divinum, de ſe tamen indeterminatum, ſed determinandum ab Eccleſia quoad modum & tempus, utique ipſum jus divinum, ut ſic determinatum ab Eccleſia adhuc obligabit ſub peccato, etiam mortali ad attentionem internam: atqui Eccleſia ſub præcepto obedientiæ præcipiens ſuis Miniſtris, ut Horas Canonicas tanquam veram orationem & cultum divinum, *ſtudioſè celebrent & devotè,* eſt mera executrix & determinatrix juris divini naturalis de colendo DEO, ſatisfaciendo fundationibus ad divinum officium factis, utrumque enim eſt juris naturalis, hoc juſtitiæ, illud Religionis: ergo præceptum illud ſaltem indirectè, & vi legis divinæ latentis determinatæ verè obligat ſub peccato, & quidem in materia tam gravi, mortali ad attentionem internam. Nihilominùs

43 *Sententia negativa* etiam multorum eſt, & ſatis gravium Doctorum *D. Antonini, Durandi, Paludani, Medinæ, Sylveſtri, Tabienæ, Roſellæ, Angeli, aliorum: quam noviſſimè latè aſſerunt præter alios Diana p. 1. de Horis reſol. 2. Caramuel in Regulam S. Benedicti à n. 13. v. 3. Jo. de Lugo de Euchariſtia diſp. 22. ſect. 2. Tamburin. Decal. l. 4. c. 2. §. 1. a n. 19. Et opuſc. 3. De Sacrific. Miſſæ. l. 2. c. 5.* Fundamentum eſt: quia Eccleſia non poteſt præcipere, vel prohibere actus merè internos, ſaltem ad ſubſtantiam moralem actûs externi per ſe præcepti non requiſitos: Supponunt autem attentionem non eſſe de ſubſtantia veræ orationis: & ſanè Authores modò allegati variis rationibus ſpeculativè optimè defendunt, & confirmant, ut fateri cogar doctrinam hanc non tantùm extrinſecè ab Authoritate, ſed etiam intrinſecè à ratione omninò eſſe probabilem ſpeculativè. At verà practicè veram orationem, quæ ſit verus Dei cultus cum ſincera intentione colendi Deum, cum vera devotione ſeu elevatione mentis in DEum, denique Religioſum cum DEO colloquium conſiſtere poſſe abſque omni attentione interna, in homine, qui voluntariè diſtractus circa objecta quælibet etiam mala, ne quidem de DEO cogitare vult, non patiar mihi perſuaderi in æternum; nec, quæſo, tibi perſuaderi ſine, Religioſe Lector. Repugnat ſanè in Scriptura ſacra, optimè fundatus ſenſus Sanctorum Patrum, & Piorum omnium. Audi os aureum D. Joannem Chryſoſtomum *hom. 79. ad Pop. Antioch.* in hæc omninò verba differentem: *Quæ enim excuſatio aut venia dabitur nobis, ſi cum amicis loquentes adſumus animo, mentémque adhibemus: cum Deo verò colloquentes animo, in rebus indignis peregrinamur? Poſſétque tam fœda ac turpis eſſe peregrinatio illa mentis, ut duplicis ſceleris, ſeu lethalis culpæ labem haberet: Unam verbi causâ, cogitati, optatique ſtupri ſeu homicidii, alteram inſignis injuriæ, quâ divinæ Preces, Pſalmi, Sacræque Scripturæ verba tunc afficiuntur.* Hæc Sanctus loquens de oratione in genere, quid dicturum putas de ipſo Officio divino?

§. IV.

44 N*On item alii.* Actus nimirum interni, qui cum actibus externis præceptis vel prohibitis nullam omninò neceſſariam connexionem habent, neque ad eorum ſubſtantiam moralem ullo modo concurrunt, nullâ humanâ lege, vel præcepto præcipi, vel prohiberi poſſunt: Non enim directè, ut probatum eſt *n. 35.* Neque indirectè ratione actûs externi præcepti, vel prohibiti, quippe cum quo nullam neceſſariam, vel moralem connexionem habere ſupponuntur, ſed manent æquè occulti, ut nullo modo actu externo prodantur, ac ſi nullum omninò reſpectum ad actus externos haberent. Non ergo ab homine præcipi, vel prohiberi poteſt, ut quis jejunet v. g. ex interno amore ad talem Sanctum: ne quis domo egrediatur ex interno affectu pravo fornica-

tionis v. g. vel homicidii. Quia isti actus interni cum externis nullam omninò connexionem habent, nec rationes actuum externorum se produnt, ut cognosci possint. Potest tamen lege, vel præcepto humano imponi pœna excommunicationis v. g. in foro conscientiæ incurrenda ob factum externum supposito certo actu, vel intentione iuterna tanquam conditione *sine qua non*, non tanquam materiâ præceptâ, vel prohibitâ. Sic in Jure Canonico *Clement.* 1. excommunicantur Inquisitores, qui ex odio, gratia, avaritia, omittunt contra aliquem procedere in causâ fidei. Et *Clement.* 1. *De statu Monachorum* excommunicatur Monachus Benedictinus, qui sine licentiâ Præpositi animo accasandi illum ad Curiam Regiam se confert. Et *c. commissa de electionibus in 6.* constituitur, ut qui Parochialem Ecclesiam obtinuerit, sine voluntate ascendendi ad Sacerdotii Ordinem, beneficium ipso jure ommittat, & fructus non faciat, &c. Sed de his rarò contingentibus vide *Suarez l. 4. de Legibus c. 13.* Et *l. De Censuris disp. 4. sect. 2. & ex ipso Layman. cit. supra.* Verùm alia hic emergit celebris, & ad praxin utilissima quæstio, digna ut ei fiat

SUBSECTIO III.

Quali intentione actus humanus conformari debeat legibus, & præceptis? SEU. *Qualis intentio requiratur ad completionem cujuscunque legis, vel præcepti?*

SUMMARIUM.

45. *Ad legem, vel præceptum quodvis implendum ordinariè necessaria est intentio faciendi ipsum opus præceptum.*
46. *Exceptio latè patens, in foro præsertim externo.*
47. *Non tamen requiritur intentio satisfaciendi præcepto.*
48. *Resolvuntur exinde varii casus.*
49. *Nec etiam requiritur intentio finis præcepti.*
50. *Sicuti nec intentio applicandi fructum, vel effectum operis præcepti;* per se loquendo, & secluso voto, vel contractu.

ASSERTIO VIII.

45 ***AD implendam legem, vel præceptum quodcunque necessaria est intentio faciendi ipsum opus præceptum: non item intentio satisfaciendi præcepto: non intentio finis præcepti: non intentio applicandi fructum seu effectum operis præcepti per se, & secluso voto, vel contractu.*** Hæc tota sequitur ex assertione præcedenti.

§. I.

NEcessaria est intentio faciendi ipsum opus præceptum. Hoc est, ut quis voluntariè exerceat, adeóque velit, ac intendat exercere talem actum seu tale opus, quale præceptum est. Quòdsi ergo quispiam faciat opus præceptum. v. g. Missæ intersit, Horas recitet, &c. 1. Materialiter tantùm absque omni intentione, vel voluntate faciendi opus pium, vel colendi Deum eo opere: 2. Dormiens in somnio: 3. Plenè ebrius: 4. Simpliciter involuntarius ac invitus, quippe coactus, vel vi detentus in loco Missæ, vel concionis, &c. Talis nullo modo satisfaceret præcepto, sed aliam Missam audire, vel Horas repetere obligatus manet. Certum apud omnes teste L. Gaspensi hic *disp. 3. sect. 5. initio.* Marchant. *Tribun. p. 2. Tract. 1. tit. 7. q. 4. in Corollario.* Ratio suprà data est. Quia ad implendum præceptum requiritur, quidquid est de substantia præcepti, illud autem est de substantia præcepti, quod est de intrinseca ratione operis præcepti, seu quod ad moralem substantiam operis præcepti necessariò requiritur: Atqui de intrinseca ratione operis præcepti est intentio seu voluntas faciendi ipsum opus, quod præcipitur: cùm omni lege, vel præcepto utique præcipiatur actus humanus voluntarius, qualis esse nullo modo potest sine dicta intentione: ergo quicunque non habet, vel etiam non habere potest dictam intentionem faciendi opus præceptum, ut in allatis exemplis, reverà non implet, nec satisfacit præcepto, plusquam bestia aliqua. Sicut enim nullum præceptum violari potest nisi per actionem, vel omissionem humanam liberam, ita neque impleri poterit, nisi per actum humanum liberum. Dixi *ordinariè.* Nam quoad forum externum præsertim potest esse

Exceptio latè patens. Potest enim satisfieri legi, vel præcepto humano. 1. Omissione involuntaria operis prohibiti: v. g. Titius præ inopia vel violentia impeditus die Veneris comedere carnes, cùm maximè vellet adhuc satisfacit præcepto, quantùm ad principale intentum omissionis, adeò ut etiam evitet pœnam ob esum carnium fortè decretam. Quia licèt adhuc peccet secundùm internum affectum indirectè prohibitum à lege: non tamen secundùm externum effectum & consummationem operis prohibiti sub tali pœna. *Communis doctrina.* 2. Satisfit involuntariâ solutione debiti realis: Ut qui quomodolibet involuntarius v. g. decimas Parocho præbet, tributum solvit, debitum domino reddit: præcepto satisfacit, ac pœnam in non solventes decretam evadit. Quia in debito reali principaliter attenditur res præstanda, quomodocunque præstetur. In debito autem personali; ut auditione Missæ, &c. principaliter attenditur actio exercenda ab homine, utpote modo humano & voluntario. *Sotus, Suarez, Sanchez, Azorius, alii cum Layman. hic c. 4. n. 9.* 46
3. Qui ex metu quocunque facit opus præceptum debitè, alioquin non facturus: ut si metu pœnæ à carnibus abstineas, si puer metu verberum die Dominico Missam debitè audiat, &c. aliàs non facturus, talis satisfacere, ac formaliter implere præceptum censendus est. Quia simpliciter vult, & intendit facere opus præceptum, etsi non sine involuntario mixto secundùm quid: quia nimirum non vellet, nisi metus urgeret. Vide dicta *suprà c. 2. n. 49. & 50.* 4. Quin etiam si metus esset causa principalis faciendi opus præceptum, v. g. puero metus verberum audiendi Missam, ita ut positivè nollet, seu expressam intentionem haberet non audiendi Missam, nisi parens vel præceptor adesset, interim tamen devotè audiat, reverà satisfacit: quia implet totum opus ab Ecclesia præceptum scil. attentam ac religiosam auditionem Missæ, ita ut postea aliam Missam audire non teneatur. Quamvis adhuc simul pec-

cet peccato interno commissionis contra præceptum Ecclesiæ, quatenùs directè præcipiens auditionem Missæ voluntariam, indirectè simul prohibet voluntatem & propositum contrarium non audiendi Missam: juxta dicta suprà *num.* 39. & 40. Similis casus est, si oblectatio piscium sit causa motiva principalis jejunandi, ita ut si tam boni pisces non adessent, nollet quis simpliciter jejunare. Et simili ratione adhuc peccat, qui post legitimè impletum præceptum postea malitiosè dolet, se v. g. Missam audivisse, carnibus abstinuisse.

§. II.

47 NOn item *intentio satisfaciendi præcepto* requiritur ad implendam legem vel præceptũ. *Contra Navarrum, Medin. Azorium, alios communior sententia.* Suarez *l.* 4. *de Horis c.* 26. Vasquez 1. 2. *q.* 100. *art.* 9. Sanchez *l.* 1. *Moral. c.* 13. Layman *c.* 4. *n.* 7. *alii apud ipsos.* Ratio est: Quia intentio seu voluntas satisfaciendi præcepto est actus internus non habens necessariam connexionem cum opere præcepto: non ex natura ipsius operis, ut constat; neque ex vi ipsius præcepti, quia lex vel præceptum quodcunque solùm præcipit voluntariam operis executionem, ut nimirùm voluntariè facias id, quod præceptum est, v. g. devotè Missam audias, &c. minimè verò peculiari actu quasi reflexo velis, vel intendas satisfacere ipsi legi, vel præcepto, vel explicatâ voluntate ideo velis exercere tale opus, quia præceptum est, quod sæpè imperfectionis est, & animi servilis. Facere autem opus simpliciter, quia bonum est, est perfectionis: quo sensu intelligi potest dictum Apostoli. 1. Tim. 1. *Lex justo non est posita, sed injusto.* Quia nimirùm justus fertur in opus legis, animo spontaneo, & amore boni, non timore præcepti. Unde resolvendi casus

48 I. Si die Dominicâ, solâ privatâ devotione ductus audias Sacrum, aut non recordans diei Dominicæ, aut nihil cogitans de obligatione, adeóque absque omni positiva intentione satisfaciendi præcepto; nihilominùs satisfacis, quia totum opus lege præceptum implevisti: nec postea recordatus diei, vel obligationis, teneris aliam Missam audire. Quâ eâdem ratione, eximendus scrupulus illis, qui tempore Paschali ordinariâ pietate confitentur, & communicant, nihil cogitantes de tempore, & obligatione præcepti, postea verò recordantes putant se non satisfecisse, cùm tamen reverà opus præceptum impleverint. Unde neque postea tenentur elicere novam intentionem, quâ velint satisfactum per priorem actum, in quo ipso non tenebamur habere talem intentionem, sed sufficit, quòd mutatâ priori persuasione, judicent se jam satisfecisse priori actu. Alioquin quamdiu manerent in opinione, quòd non satisfecerint, utique ratione conscientiæ erroneæ tenerentur adhuc satisfacere, denuò Missam audiendo, confitendo, communicando: at non ratione præcepti.

II. Quin etiam, si quis implens opus præceptum, v. g. Dominicâ die Missam audiens, habe-ret actualem intentionem, eâ Missâ non satisfaciendi præcepto, sed privatæ devotioni, attamen positivè non excludens voluntatem satisfaciendi præcepto, quia proponit postea interesse summo Sacro, &c. Idémque est, si quis simili animo confiteretur, & communicaret in festo Annuntiationis B. V. M. incidente tempore Paschali, volens iterum confiteri ratione præcepti in Paschate, &c. uterque verè satisfecit, ut non teneatur ad secundam Missam, Confessionem, Communionem, eádemque est ratio in Horis. Ut si quis cum infirmo, hospite, vel alio legit Horas Canonicas, minimè intendens tunc satisfacere obligationi suæ, sed volens postea denuò dicere in Choro, si sciat, se primâ vice sufficienter dixisse, satisfecit, nec repetere tenetur. Similiter scrupulosus inter recitandas Horas involuntariè distractus, habet pro non recitatis, & proponit postea repetere: dummodò certò non constet, distractiones fuisse voluntarias, non tenetur, imò prohiberi debet postea repetere. *Ex comuni Layman. Marcb. c. cit.* quamquam, excepto scrupulo non pauci contradicant. Ratio omnium est, Quia obligatio legis præcepti præcisè pendet ex voluntate Superioris; Legislatoris, seu Præcipientis: unde non est in potestate inferioris prorogare obligationem legis, vel præcepti, aut facere, ut lex vel præceptum adhuc obliget, postquam opus præceptum reipsa quoad substantiam impletum est: atqui in casibus propositis & similibus supponitur opus præceptum, jam priori actu reipsa impletum esse quoad substantiam: ergo tu inferior tuâ voluntate pro tunc non implendi, sed postea alio actu, non potes facere, ut reverà non impletum sit, sed adhuc obliget præceptum, nec consequenter ampliùs teneberis, dummodo persuasionem, illam erroneam deponas, ut casu priori jam monitus fuisti.

III. Qui facit opus præceptum positivè excludendo intentionem satisfaciendi, atque adeò cum positiva contraria voluntate simpliciter non satisfaciendi præcepto: v. g. die festo audis Sacrum ita affectus voluntate: *Nolo hâc Missâ implere præceptum Ecclesiæ*, idque abque omni proposito, vel ipse postea implendi alio Sacro, atque in ea voluntate persistens, tempus implendi præceptum effluere sinit, is affectu interno, & formaliter sine dubio non satisfacit præcepto, sed peccat mortaliter peccato interno commissionis, nimirùm formalis inobedientiæ ac contemptûs ipsius præcepti, saltem contra legem divinam naturalem prohibentem, nolle justis legibus ac præceptis Ecclesiæ obedire: is tamen nihilominùs in effectu impleret præceptum Ecclesiæ de audienda Missa, ut simpliciter de peccato omissionis contra præceptum Ecclesiæ argui non possit: quia supponitur opus præceptum secundùm substantiam implevisse, & suâ nolitione contrariâ, non potuit efficere, ut præceptum reverà, & in effectu impletum non sit. Unde neque tenebitur postea audire aliam Missam, saltem si intra tempus, quo præceptum adhuc impleri posset audiendo aliam Missam, intentionem suam referret ad priùs auditam

ditam Missam, volendo per illam præcepto Ecclesiæ satisfactum, ut cum *Suarez* & aliis exigunt Caspensis *cit. disp.* 3. *Sect.* 5. Marchant *Trib. p.* 2. *Tr.* 1. *tit.* 7. *q.* 4. *in corollario.* Quod tamen ipsum non necessarium esse ad implendum præceptum Ecclesiæ, quippe jam in effectu & substantia impletum, sed solum ad emendandum illud aliud peccatum internum maligni affectûs inobedientiæ, rectè consequenter *cum Sanchez, Salas,* aliis docuit Card. de Lugo, *de Eucharistia disput.* 22. *sect.* 2. *n.* 21. ex quo Busenbaum *l.* 1. *tract.* 2. *c.* 3. *dub.* 4. Eadem porrò ratio est in aliis legibus & casibus similibus. At

IV. Non omninò eadem est ratio de obligatione ex voto, vel promissione. Quòd si enim quis obligatus voto recitandi Rosarium, immemor voti & obligationis suæ, idéoque sine intentione satisfaciendi, recitet devotè Rosarium, adhuc satisfacit: sicut & is, qui alteri promisit donare rem quampiam, si postea immemor promissionis suæ donet, obligatione liberatur, eâdem ratione quâ de lege vel præcepto *supra casu I.* dictum est. Vide etiam dicta *c.* 1. *n.* 90. At verò, si recites Rosarium cum positivo animo tunc non implendi votum; quia proponis postea implere: vel omninò non vis implere, simpliciter non solvis, sed denuò teneris recitare ad implendum votum. Sicut etiam, si debito pecuniario adstrictus, creditori dans pecuniam, significes, te pro tunc nolle solvere debitum, sed gratis donare, manebis obligatus adhuc solvere, contrà, quàm de lege, vel præcepto dictum est *casu II. & III.* Ratio disparitatis est. Quia obligatio legis, vel præcepti præcisè pendet à voluntate Superioris præcipientis, non autem inferioris, in cujus proinde potestate non est extendere obligationem ultra intentionem obligantis, seu præcipientis, qui hoc solùm præcepit, ut opus præceptum fiat, quo facto, obligatio extincta manet: at verò obligatio voti, & cujuscunque promissionis, præcisè provenit ex voluntate & intentione ipsius voventis, vel promittentis: qui, sicut ab initio liberâ voluntate, & arbitratu suo, debitorem se constituere potuit, sic etiam in debito, seu obligatione spontè suscepta, libera voluntate & arbitratu suo perseverare potest: ideóque faciens opus cum intentione pro tunc non implendi votum, vel promissionem suam, manebit obligatus, sicut antea, uti contra *Sanchez & alios,* rectiùs resolvunt *cum aliis* Suarez *l.* 4. *de Horis c.* 26. Layman. *hic l.* 1. *tract.* 4. *cap.* 4. *n.* 7.

§. III.

49 **N**On *intentio finis præcepti*, seu à præcepto intenti requiritur, ad implendam legem, vel præceptum, neque adeò obstat intentio alterius finis, vel circumstantiæ pravæ: sed impleto opere præcepto, modò ex objecto, & secundùm speciem bono, etiamsi ex fine, vel circumstantia, vitiato, præceptum tamen impletum manet. Communis Doctrina ex S. Thoma 1. 2. *q.* 100. *art.* 9. & 10. Ratio est. Quia lex, vel præceptum humanum solùm præcipit actum secundùm substantiam bonum, non autem præcipit modum actûs, maximè internum, qui ad substantiam actûs non necessarius, sed omninò extrinsecus est: atqui intentio finis præcepti est actus omninò internus, & ad substantiam actûs minimè necessarius: ergo non requiritur ad impletionem præcepti, & juxta commune dictum: *Finis præcepti non cadit sub præceptum.* Ex. gr. Præcepti Ecclesiastici de jejunio finis est refrænatio gulæ & concupiscentiæ, ut caro spiritui subjiciatur: Satisfacit huic præcepto, qui voluntariè debito modo jejunans, non tantùm ejusmodi finem positivè minimè intendit, sed etiam qui intenderet oppositum finem pravum, ut si jejunet ad vanam gloriam, vel ut gulam piscibus oblectaret, aut vinô, quod jejunantibus daretur. Similiter, qui die Dominicâ Sacro cum debita intentione, & attentione assisteret, satisfacit præcepto Ecclesiastico, etsi propter alium finem, vel circumstantiam malam, puta vanam gloriam, ut oculos luxuriosè pascat, ut quidpiam furetur, &c. peccaret etiam mortaliter contra aliam legem divinam. Ex communi Sanchez *l.* 1. *Moral. c.* 14. Layman. *cit. n.* 6. Lugo *cit. sect.* 2. *n.* 23. Caspensis *cit. sect.* 6. Addentes eâdem ratione impleri votum, vel juramentum Deo factum & pœnitentiam Sacramentalem: actu scilicet secundùm speciem bono, etsi aliunde ex fine, vel circumstantia vitiato, & peccaminoso.

§. IV.

NOn *intentio applicandi fructum, vel effectum operis præcepti*, requiritur ad implendum præceptum, neque præcipi potest ullâ lege, vel præcepto humano, v. g. ut Missæ, orationes, jejunia, aliáque opera pro hac, vel illa intentione fiant: *per se, secluso contractu vel voto.* Communis. *Suarez l.* 4. *de leg. c.* 13. *n.* 16. *Layman. alii supra.* Ratio sæpè dicta est. Quia ejusmodi intentiones sunt actus omninò interni, nullam cum actibus externis habentes moralem connexionem per se secluso contractu, vel voto. Alioquin Sacerdos, hoc ipso, quo suscipit Beneficium, Capellaniam, aliúdve Officium Ecclesiæ, in qua Missæ ad certas intentiones v. g. pro Fundatoribus, pro Familiis, in honorem certorum Sanctorum celebrari debent, vel solent, pacto, vel contractu, saltem implicito se obligat ad Sacra celebranda cum tali intentione, juxta præceptum, vel dispositionem Superioris Ecclesiastici. Similiter Religiosus, hoc ipso, quò professus est Religionem in aliquo Ordine, vel Monasterio, in quo Missæ, orationes, jejunia, aliáque pia opera ad certas intentiones pro Fundatoribus, Benefactoribus, &c. applicari solent, & debent, etiam implicitè promisit, & se obligavit Superiori obedire, si ejusmodi intentiones præcipiat. Quemadmodùm enim Superior reditus, & eleemosynas à Fundatoribus seu Benefactoribus collatas, in commune proportionaliter distribuere debet; ita etiam obligationem naturalem pro iisdem sacrifican-

ficandi, orandi, &c. inter Religiosos proportionaliter distribuere potest, & debet: adeò ut Religiosus juxta intentionem à Superiore præfixam non celebrans, orans, &c. graviter peccet pro ratione materiæ, non tantùm contra legem naturalem gratitudinis erga Benefactores, sed etiam contra obedientiam erga Superiores, qui ratione voti obedientiæ disponere possunt non tantùm de omnibus actibus externis Religiosi, sed etiam de internis illis, qui ad observationem Statûs ac Professionis spectant, ut suprà etiam *num.* 35. notatum fuit.

SUBSECTIO IV.

Qualiter Voluntas humana conformanda sit cum voluntate divina.

SUMMARIUM.

51. *Proponitur status difficultatis.*
52. *Sanctum quidem & meritorium est voluntatem nostram conformare cum divina in volito formali, volendo, quidquid, & quâ ratione DEus ipse vult.*
53. *Ad id tamen non semper* positivè *tenemur, in volito sive materiali, sive formali;*
54. *Imò ne* negativè *quidem in volito materiali, quin illud affectu simplici, & sub alia ratione semper licitè nolle possimus.*
55. *Ac etiam efficaciter, quoties objectum recta ratione est nolibile, & nobis de voluntate Dei efficaci absoluta, & antecedente circa illud non constat, esto constaret de voluntate ejus subsequente tantùm.*

51 CErtissimum est, voluntatem in rectè agendo necessariò debere esse conformem voluntati divinæ præcipienti, vel prohibenti aliquid: dubium autem non parvi momenti est, qualiter voluntas nostra conformanda sit divinæ voluntati solùm volenti, vel permittenti aliquid: aut in *volito materiali*, ut scilicet voluntas nostra velit idem, quod divina; aut in *volito formali*, ut scilicet voluntas nostra velit aliquid sub eâdem ratione, quâ illud vult voluntas divina. Quæstionem multiplicem unâ assertione conglobatâ brevissimè resolvo more consueto.

ASSERTIO IX.

L*Icitum, sanctum, & meritorium est, voluntatem nostram omnimodis conformare cum divina in volito formali, volendo scil. quidquid, & quâ ratione Deus ipse vult: non tamen semper tenemur positivè in volito, seu materiali, seu formali, nec etiam negativè in volito materiali, ut illud nunquam liceat nolle; sed semper affectu simplici, & sub alia ratione licitè possumus nolle: etiam efficaciter, quoties objectum rectâ ratione est nolibile, & nobis non constat de voluntate Dei efficaci absoluta, & antecedente circa illud.* Assertio multiplex more solito explicatur breviter. Cape, si possis, sin minùs, transi.

§. I.

52 L*Icitum, sanctum, meritorium, atque perfectionis est, voluntatem nostram omnimodis conformare cum voluntate divina in volito formali, volendo scilicet, quidquid Deus vult, eâ ratione, quâ ipse vult.* Certum apud omnes. Quia voluntas divina est infallibilis honestatis, quæ non potest velle malum, ideóque quidquid est à DEO volitum, quatenus ab eo volitum, necessariò semper bonum ac honestum est, imò consideratis omnibus semper meliùs, quàm oppositum: ergo non tantùm licitum, sed etiam sanctum, meritorium, atque perfectionis est, juxta quod oramus à Christo edocti verbo & exemplo: *Fiat voluntas tua*, omnimodis conformare voluntatem nostram cum divina in quocunque *volito formali*, quin etiam in omnni *volito materiali*, secundum se rectâ ratione volibili, duobus solummodo exceptis, scil. omni malo culpæ, & malo pœnæ proximi. Nam permissionem peccati proprii, vel alieni à DEO volitam, licitè quidem & ipsi possumus velle, & approbare formaliter, eâ nimirum ratione, quâ id DEus vult, & permittit, materialiter tamen secundùm se id velle non possumus, sed nolle semper obligamur peccatum. Similiter malum pœnæ à Deo volitum proximo, imò ipsam æternam damnationem reprobis, formaliter eâ ratione, quâ à Deo volita sunt, & nos velle possumus, sic enim sunt absolutè bona: at verò ipsa mala materialiter, secundùm se, etsi à Deo volita, nos tamen proximo velle non possumus, multò minùs facere: quia illud contra charitatem, hoc autem esset contra justitiam. Unde in illud Prov. 1. *Ego quóque in interitu vestro ridebo*, eleganter D. Bernardus *serm.* 8. *in Psalm.* Qui habitat; scribit. *Quid in insipientium interitu credimus Sapientiæ placiturum, nisi justam suam dispositionem? Sanè quod Sapientiæ tunc placuit, sapientibus quóque placere necesse est universis. Non quòd immanitate quâdam crudelitatis in ipsa ultione complaceant; sed modus ipse pulcherrimus divinæ ordinationis, ultra quam dici potest, oblectet.* Hæc Sanctus.

§. II.

N*On tamen tenemur positivè semper voluntatem nostram conformare cum divino in volito seu materiali, seu formali*; quia nullum habemus præceptum affirmativum nobis impositum, ut actu semper velimus, vel approbemus id, & ea ratione, quod, & quâ rarione DEus vult: *nisi negativè solùm quoad volitum formale*: ut scilicet positivè non nolimus, vel improbemus aliquid à DEO volitum eâ ratione, quâ à DEO volitum est. Ratio dicta est. Quia quidquid vult DEus, necessariò vult sub ratione boni & honesti, atque ad finem bonum, secundùm regulam divinæ suæ providentiæ: atqui voluntas nostra nunquam potest nolle aliquid sub ratione boni, & honesti, seu ad finem bonum, præsertim secundùm divinam providentiam: quo sensu verum est vulgatum illud dictum (mihi incertum, quo loco) D. August. *Impius est, cui non placet divina providentia.* Intellige: *cui non placet* contrariè per displicentiam positivam: non autem *cui non placet* negativè tantùm, qui scilicet actualem de divina providentia complacentiam non habet: hoc enim per se nullâ lege requiritur. 53

§. III.

§. III.

54 *NOn negativè quidem tenemur voluntatem nostram conformare cum divina in volito materiali, ut illud nunquam liceat nolle, sed semper affectu simplici, & sub alia ratione licitè possumus nolle.* Communis DD. cum *S. Thom.* 1. 2. *q.* 19. *art.* 10. Ratio est. Quia semper licitè possumus nolle malum, quà tale est, nisi aliquid obstet: sed volitum à DEO, quantumvis efficaciter, & sub ratione optima, sub alia tamen ratione potest nobis esse malum, vel disconveniens, ut mors, tormenta, calamitas, morbi, & quodvis malum pœnæ; ergo volitum à Deo materiale sub alia ratione mali nobis propositū affectu simplici nolle semper possumus, etsi non semper affectu efficaci. Quinimò talis nolitio simplex sub hac ratione mali, actu potest stare cum volitione absoluta efficaci illius objecti secundùm illam rationem, quâ à Deo est volitum. Patuit manifestè in ipso Christo orante in horto: *Pater, si possibile est, transeat à me calix iste: veruntamen non mea, sed tua voluntas fiat*: apertè ostendit, se quidem voluntate simplici inefficaci, & conditionatâ nolle ac abhorrere passionem, & mortem tanquam malum naturæ; at vero voluntate absolutâ, & efficaci se omninò esse conformem voluntati divini Patris: *non mea, sed tua voluntas fiat.* Sic D. Paulus etsi bene sciverit, Deum velle ipsum diutius vivere, attamen affectu simplici contrario suspirabat: *Cupio dissolvi, & esse cum Christo.* Quo sensu dixit D. Augustinus *Enchiridii c.* 101. 3. *Aliquando bonâ voluntate homo vult aliquid, quod Deus non vult: tanquam, si bonus filius patrè vult vivere, quem Deus bona voluntate vult mori.* Nec contradicit idem in Psalm. 35. sic scribens: *Si, quando sanus es, dulcis est voluntas; &, quando ægrotas, amara est voluntas, non recto es corde. Quare? Quia non vis voluntatem tuam dirigere ad voluntatem Dei, sed eam vis curvare ad tuam.* Hæc Augustinus: sed manifestè loquens de nolitione absoluta, & excludente volitionem absolutam conformem voluntati divinæ, ut significant ipsa verba: *non vis, &c.* Neque his obstat reprehensio divina Samuelis lugentis reprobationem Saulis sibi revelatam: *Usque quò tu luges Saul, cùm ego abjecerim eum.* Respondent enim *Abulens. & Lyranus noster* ad illum locum: Verba illa Dei ad Samuelem, non fuisse reprehendentia, sed monentia, ne fortè Samuel putaret, revelatam sibi reprobationem Saulis esse tantùm comminatoriam, ut solent esse ejusmodi revelationes, & non absolutam. Ulterius

§. IV.

55 *QUandocunque non constat nobis de voluntate Dei efficaci absoluta & antecedente: etiamsi constaret nobis Deum aliquid velle efficaciter voluntate tantùm consequente, seu ex supposito nostro consensu, vel cooperatione, possumus adhuc illud nolle etiam efficaciter, quando nimirum objectum rectâ ratione est nolibile, ut maximè est ipsum peccatum, & damnatio æterna.* Communis Theologorum apud Vasquez. hic *disp.* 72. *c.* 3. Ratio est. Quia tunc Deus non vult illud efficaciter absolutè, sed solùm supposito nostro consensu, vel cooperatione: ergo non contra voluntatem ipsius, ut illud, quantùm in nobis est, nolimus, & fugiamus. Exemplum habes in Apostolo Petro, cui Christus Dominus asseveranter prædixit peccatum trinæ negationis: *Amen dico tibi, quia in hac nocte, antequam gallus cantet, ter me negabis*: Matth. 26. Constabat ergo permissionem illius peccati à Deo defactò esse volitam: at quia non erat volita voluntate absolutâ & antecedente, sed voluntate consequente ex præviso, & supposito consensu & operatione Petri, ideò Petrus rectè efficaciter voluit contrarium, dicens *ibidem: Etiamsi oportuerit me mori tecum, non te negabo.* Alioquin Petrus simpliciter fuisset perplexus, ut quidquid voluisset, necessariò peccâsset: Si enim noluisset, peccâsset contra divinam voluntatem peccatum permittentem: si autem voluisset, peccâsset contra eandem voluntatem, & legem divinam peccatum prohibentem: consequens est falsum: ergo, &c. Unde sequitur. Quòd si cui divinitùs revelata esset finalis reprobatio, & damnatio propria, nihilominus adhuc, non tantùm licitè posset, sed etiam teneretur efficaciter nolle, & conari in contrarium ad evitanda peccata, & impediendam reprobationem. Quia reprobatio revelata ante mortem est actus divinæ voluntatis consequentis tantùm ex suppositione propriæ cooperationis, & finalis impœnitentiæ: & quia per talem revelationem reprobationis ab homine neque libertas, neque obligatio ad bene agendum tollitur, ideo homo adhuc manet, & potens, & obligatus ad bene agendum, & vitandum omne peccatum. Veruntamen talem propriæ damnationis certam revelationem divinæ Sapientiæ ac Bonitati repugnare, piè ac verosimiliter opinatur S. Bonaventura *in* 1. *d.* 48. *in expositione textûs Magistri.* Eâdem ratione dicendum, si cui revelata esset reprobatio aliena, adhuc liceret pro eo orare, eum corripere, ad bonum impellere tempore vitæ. At verò pro defactò jam damnato non licet ampliùs orare secundùm omnes cum S. Augustino *l.* 21. *De Civitate Dei c.* 24. Quia licèt damnatio nulli volita sit absolutè voluntate antecedenti, sed tantùm voluntate consequenti ex suppositione peccati mortalis, & impœnitentiæ finalis in transitu vitæ: posito tamen eo peccato finali in morte peccatoris, decretum damnationis transit in antecedens, & absolutum. Universaliter autem, quandocunque constat Deum aliquid velle voluntate efficaci absoluta, & antecedente, independenter à consensu, vel cooperatione voluntatis nostræ, constat, nunquam licitum nobis esse voluntate absoluta, & efficaci velle contrarium sub quacunque ratione. Et ne stultum sanè esset nolle efficaciter, quod Deum constaret efficaciter velle? talis enim nolitio includit intentionem impediendi voluntatem Dei efficacem, & consequenter destruendi voluntatem ejus, Omnipotentiam, & Immutabilitatem. Absint insaniæ istæ falsæ à nostris *Actibus Humanis*

nis semper recta ratione, & secundùm voluntatem Dei dirigendis in ultimum nostrum.

FINEM
DEUM OPT. MAX.
AMEN.

CAPUT IV.

DE
PECCATI
Natura, Distinctione, & Divisionibus.

PEccatum, generalissimè sumptum, est *defectus voluntarius creaturæ rationalis contra legem DEI.* Sive, ut definit Valentia *tom.* 2. *disp.* 6. *q.* 1. Est defectus quidam voluntarius perfectionis debitæ ex lege Dei, ad consequendam beatitudinem. Dividitur in *originale*, & *personale*: & hoc in *actuale & habituale.* Peccatum originale definitur: *Privatio justitiæ, & sanctitatis debitæ inesse singulis ex pacto facto à Deo cum Adamo.* Peccatum personale, & actuale dicitur, quod propriâ operantis voluntate committitur. Peccatum habituale vocatur, quod post actuale, per modum habitualis defectûs, & maculæ in anima perseverat, donec remissione deleatur. Peccatum personale, & actuale tantùm est considerationis Theologiæ Moralis, cujus nunc naturam explicare aggredimur.

SECTIO I.
Peccati definitio, Ratio formalis, & Malitia.

SUMMARIUM.

1. *Peccatum à S. Augustino definitur:* dictum, factum, vel concupitum contra legem Dei æternam.
2. *Per* dictum, factum, concupitum *exprimitur materiale peccati: quod est actus, vel omissio.*
3. *Per ly* contra legem Dei æternam *exprimitur formale peccati.*
4. *Omne peccatum ultimatè est contra legem Dei æternam.*
5. *Et consequenter etiam ultimatè contra ipsum Deum: ejusque offensa secundùm diversas rationes ad illum,*
6. *Et hinc omne mortale continet aversionem à Deo,*
7. *Ut ultimo fine* cujus & cui:
8. *Et conversionem ad creaturam, ut ultimum finem* cujus & cui.
9. *Indéque optimè (licèt non formaliter & intrinsece) extrinsecè tamen & objectivè dicitur infinitæ malitiæ, Punitur pœnâ æternâ: & extra Sacramentum non remittitur, nisi per amorem Dei super omnia, vel contritionem perfectam.*

1 PEccatum est dictum, factum vel concupitum contra legem Dei æternam. Definitio tradita à D. Augustino *l.* 22. contra Faustum. *c.* 27. est: receptissima à Theologis, quam breviter, sed præclarè explicat S. Thomas 1. 2. *q.* 71. *art.* 6. dicens: *In qua definitione Augustinus posuit duo. Unum, quod pertinet ad substantiam actûs humani, quod est quasi materiale, cùm dicit* dictum, factum, concupitum: *Aliud, quod pertinet ad rationem mali, quod est quasi formale in peccato, cùm dicit:* contra legem Dei æternam. *Hæc ille.* Verùm latior tibi necessaria est explicatio.

§. I.

DIctum, factum, concupitum. Exprimitur materiale peccati, quod est actus aliquis, vel omissio. Ubi adverte. I. Licèt S. Augustin. directè solùm exprimat materiale peccati commissionis, *dictum, factum, concupitum*; obliquè tamen etiam comprehendit materiale peccati omissiouis, *non dictum, non factum, non concupitum* contra legem Dei. Nam secundùm Philosophum, affirmatio, & negatio reducuntur ad idem. II. Pulchrè ponit ista tria. Omne enim peccatum, aut in sola voluntate immanet, ut volitiones, intentiones, & desideria mala, & dicitur, generatim *concupitum*: aut verbo, vel signo erumpit, ut blasphemiæ, detractiones, mendacia, & dicitur generatim *dictum*: aut etiam ipso facto, vel opere externo patratur: & dicitur generatim *factum*: aliàs peccata cordis, oris, & operis. III. Absque dubio etiam S. August. intelligit *dictum, factum, concupitum* voluntarium, quod scil. ex prævia cognitione ac deliberatione intellectûs ac libero voluntatis consensu *fit, dicitur, concupiscitur.* Nam *l.* 1. *Retract. c.* 13. & alibi sæpè repetit, usque adeò voluntarium esse peccatum, ut, si voluntarium non sit, nullo modo peccatum sit. IV. Sensus ergò definitionis est: *Peccatum est defectus voluntarius creaturæ rationalis in operando.* Deficit autem creatura in operando contra legem Dei, aut commissione, faciendo, quæ prohibita; aut omissione, non faciendo, quæ præcepta sunt: ídque, ut confiteri solemus, *cogitatione, verbo, & opere*: vel, quod idem est: *dicto, facto, vel concupito.* Patet ergo bonitas & congruentia definitionis quoad primam partem, & materiale peccati. 2

§. II.

COntra LEGEM Dei æternam. Exprimitur formale, seu ratio formalis peccati: scilicet ipsa malitia, vel inhonestas. Quamvis autem. I. Malitia moralis actûs humani, quæ est ipsa ratio formalis constitutiva peccati, jam suprà *c.* 3. *n.* 4. definita sit: *privatio rectitudinis secundùm rectam rationem, vel legem debitæ inesse*: II. Adeóque in actu humano malo, seu peccato duplex sit malitia & deformitas: una contra rectam rationem, ac consequenter ipsum Deum. III. Et quidem illa malitia contra rectam rationem, philosophicè loquendo sit prior & intimior actui alterâ malitiâ contra legem Dei: IV. Et insuper, saltem quoad operantem, malitia contra rectam rationem possit esse sine malitia peccati contra legem DEI, ut patet in eo, qui invincibiliter ignorans Deum, peccaret: nihilominùs S. Augustinus optimè definivit peccatum esse *contra legem Dei æternam*: Quia defactò & simpliciter omne peccatum involvit malitiam utramque, & contra rectam rationem, & contra legem Dei ac ipsum Deum, & hæc potior, & principalior habetur in consideratione Theologica. Uti 3

optimè

optimè notavit S. Thomas *l. c.* dicens: *A Theologis consideratur peccatum præcipuè prout est offensa contra DEUM: a Philosopho autem naturali, prout contrariatur rationi. Et ideò Augustinus convenientiùs definivit peccatum ex hoc, quòd est contra legem Dei æternam, quàm ex hoc, quòd est contra rationem; præcipuè cùm per legem Dei regulemur in multis, quæ excedunt rationem, sicut in his, quæ sunt de fide.* Hæc S. Doctor. Ulterius

§. III.

4 **C***Ontra legem DEI ÆTERNAM.* Rectissimè S. Augustinus solam expressit legem Dei *æternam* (quæ est ipsa ratio, & voluntas divina indefectibiliter ordinans honestum) prætermissâ tam rectâ ratione, seu lege naturali, quàm omni lege positivâ. Quia nimirū tam ratio *ac* lex naturalis, quàm omnis lex positiva, divina, humana derivatur à lege divina æterna, tanquàm radius à Sole: adeò ut verissimè dicatur, omne peccatum ideò esse peccatum, quia est contra legem Dei æternam. Quamvis enim etiam ideo peccatum sit, quia est contra rectam rationem, vel legem, eò ipso tamen principaliter, & ultimatè est contra legem Dei æternam. Sic apertè S. Thomas *supra cit. art. 6. ad 4. Cùm dicitur, quòd non omne peccatum ideò est malum, quia prohibitum intelligitur de prohibitione facta per jus positivum. Si verò referatur ad jus naturale, quod continetur primò quidem in lege æterna, secundariò verò in naturali judicatorio rationis humanæ, tunc omne peccatum est malum, quia prohibitum.* Sic S. Thomas. Consentit Scotus *in 4. d.* 50. *q.* 2. *n.* 9. inter alia dicens: *Quodcunque peccatum ideò est peccatum, quia est contra præceptum Divinum.* Idipsū sentiunt SS. Patres, qui ubique peccatum definiunt contra legem Dei. Ut D. Augustinus in proposito, & *l.* 2. de Consensu Evangelist. *c.* 4. Peccatum definit: *Transgressionem Legis.* Et D. Ambrosius l. de Paradiso *c.* 8. *quid est peccatum, nisi prævaricatio legis divinæ, & cœlestiū inobedientia mandatorum?* Idem denique docet ipsa Sacra Scriptura passim. Clarissimè Apostolus Rom. 4. *Ubi non est lex, nec prævaricatio.* Et 1. Joan. 3. *Omnis, qui facit peccatum, iniquitatem facit, & peccatum est iniquitas.* Græcè *anomia*, id est *transgressio legis.*

§. IV.

5 **C***Ontra legem DEI æternam.* Hoc ipso, quo omne peccatum est contra legem DEI æternam, consequenter, & ultimatè est etiam contra ipsum Deum, eáque ratione omne peccatum dicitur offensa Dei, quatenus est scilicet contra legem, & voluntatem Dei super omnia nolentis, detestantis, ac punientis peccatum: sicque diversos habet gradus, & respectus ad Deum offensum, secundùm diversas rationes Dei offensi. I. Peccatum repugnat Deo, ut supremo Legislatori simpliciter prohibenti ac detestanti peccata. II. Repugnat Deo ut supremo, & absoluto Domino, jure supremi in omnes dominii, exigenti à nobis debitum servitium, juxta regulas voluntatis suæ. III. Repugnat DEO, ut supremo Benefactori nostro, communi Parenti, omnium bonorum Authori, unde omne peccatum implicitam continet ingratitudinem erga DEum. IV. Repugnat DEo ut summo Bono nostro beatifico, atq; adeò ut ultimo fini nostro CUJUS, & CUI. Et hæc est extrema peccati malitia, seu extremus gradus offensæ DEI, ratione cujus peccatum dicitur involvere aliam duplicem malitiam, scil. *aversionem à Deo, & conversionem ad creaturam.* Quâ ratione S. Augustinus *l.* 1. *de libero Arbit. c.* 16. peccatum definit: *Est conversio voluntatis indebita ad bonum commutabile, relicto incommutabili.* Juvat rem utilissimæ contemplationis tum propriæ, tum alienæ conscientiæ concutiendæ explicatiùs asserere.

ASSERTIO II.

O*Mne peccatum mortale continet implicitam saltem aversionem à Deo ut ultimo fine* cujus *&* cui: *& conversionem ad creaturam, ut ultimum finem* cujus, *&* cui: *& hinc est quòd dicatur malitiæ quodammodò infinitæ, & justè puniatur pœnâ æternâ &c.* Communis Doctrina Theologorum. D. Thomæ 1. 2. *q.* 57. *a.* 3. Scoti *in* 1. *d.* 1. *q.* 5. *& alibi.*

§. I.

C*Ontinet aversionem à Deo & conversionem ad creaturam &c.* Utrumque eleganter exprimitur Jerem 2. *Obstupescite cæli super hoc, & portæ ejus desolamini vehementer. Duo enim mala fecit populus meus. Me dereliquerunt fontē aquæ vivæ, & foderūt sibi cisternas, cisternas dissipatas, quæ continere non valent aquas.* Q. d. Aversi sunt à Deo bono incommutabili, & conversi ad creaturas, vanas, fluxas, transitorias. Idipsum significare voluit Salvator Matth. 6. *Nemo potest duobus Dominis servire. Aut enim unum odio habebit, & alterum diliget, aut unum sustinebit, & alterum contemnet. Non potestis DEO servire & Mammonæ.* Q. d. Hoc ipso Deum relinquetis, & contemnetis, quô vos inordinato amore convertitis ad creaturas, puta, divitias, voluptates, &c. Sola aversio à Deo passim inculcatur in Scriptura Jer. 2. *Scito & vide, quia malum, & amarum est reliquisse te Dominum Deum tuum.* Ibid. c. 8. *Nunquid, qui cadit non resurgit, & qui aversus est, non revertetur? quare ergò aversus est populus iste in Jerusalem aversione contentiosâ? Conver*sio ad creaturam etiam significatur, Matth. 10. *Qui amat Patrem, vel Matrem plus, quam me, non est me dignus.* Joan. 12. *Ex Principibus multi crediderunt in eum, sed propter Pharisæos non confitebantur; dilexerunt enim gloriam hominum magis, quam gloriam Dei.* Verum hæc etiam ratione explicemus. 6

§. II.

C*Ontinet aversiones à DEO, ut ultimo fine CUJUS, & CUI.* Explico. Ultimus finis hominis CUJUS est beatitudo æterna: formalis quidem est beatifica Dei visio ac fruitio: objectiva verò est ipse Deus, ut summum bonum nostrum, homini super omnia amandum amore concupiscentiæ, ex virtute Spei Theologicæ; CUJUS consequendi gratiâ omnia operari debemus tan- 7

quam media ad illum finem, saltem ex præscripto *legis* divinæ necessaria. Finis verò ultimus hominis CUI, est idem Deus Opt. Maximus ut summum & infinitum bonum in se, ex virtute charitatis Theologicæ, super omnia amandum amore amicitiæ, scil. propter se ipsum, ipsàmque ejus intrinsecam infinitam Bonitatem: Cui proinde per Charitatem omni actione nostrâ uniri debemus, non quidem semper positivè, omnes actiones nostras in ipsum ejúsque gloriam referendo quod pro hoc statu impossibile est: sed semper saltem negativè, nihil unquam agendo contrarium contra *legem* DEI, cujus observantia necessaria est ad illam charitatis conjunctionem observandam: Atqui palàm est, omne peccatum mortale contrariari *legi Dei*, cujus observantia necessaria est ad conservandam conjunctionem cum Deo per charitatem & gratiam, & obtinendam beatitudinem (illam enim tollit, ab hac excludit, uti ex fide constat) ergo omne peccatum mortale continet aversionem à Deo ut ultimo fine CUJUS & CUI, *implicitam saltem.* Constat enim peccatum mortale non semper continere formalem & expressam à Deo aversionem, hoc enim est peccatoris desperatissimæ malitiæ, & non posset esse in peccatore invincibiliter ignorante Deum: sed sat nimiùm est, quòd semper contineat virtualem & implicatam aversionem à Deo. Ut dum quis peccat mortaliter ex infirmitate, vel etiam malitiâ, formaliter quidem & directè non vult, sed potiùs nollet averti à Deo: hoc ipso tamen, quò liberè vult peccatum mortale, quod scit repugnare Deo, convincitur virtualiter & implicitè velle aversionem à DEO. Et quia etiam transeunte actu peccati nihilominùs malitia peccati in anima habitualiter perseverat, donec per pœnitentiam deleatur, planè sequitur, aversionem illam à Deo durare, quamdiu homo in statu peccati mortalis perseverat, ut verissimè dicatur talem hominem non habere Deum pro fine suo, quæ extrema, & homini viatori incomprehensibilis malitia & miseria est. Bene meditare.

§. III.

8 **C**ONTINET *conversionem ad creaturam, ut ultimum finem CUJUS & CUI.* Explico. Ultimus finis *cujus* universim dicitur illud bonum, quod propter se tantùm amatur & appetitur in operatione, & non in ordine ad aliud, quin omnibus aliis præfertur. Ultimus verò finis *cui* dicitur persona vel suppositum illud, *cui* propter se tantùm appetitur tale bonum: Atqui omnis peccans mortaliter appetit creaturam propter se, & omnibus aliis anteponit vel eò ipsò, quia anteponit ipsi Deo summo Bono omne bonum eminenter continenti: dum enim ejus legem violat, gratiam & amicitiam respuit amore creaturæ, hoc ipso plùs amare creaturam, quàm DEUM convincitur. Et sanè ipsa aversio à Deo, cum merum malum sit, per se non est appetibilis directè, sed solùm indirectè propter aliud bonum appetitum Bono divino contrarium, & plus illo dilectum. Unde significantissimè Apostolus *Ephes. 5.* Avaritiam vocat *Idolorum servitutem.* Et Philip. 3. De gulosis & carnalibus dicit: *Quorum Deus venter est.* Quò spectat acutissimum illud dictum D. August. *l. 83. Q. Q. q. 30. Omnis humana perversio est fruendis uti velle, atque utendis frui,* Quæ omnia significant peccatorem, posthabito Deo *fruendo*, hoc est, propter se tantùm appetendo, constituere sibi ultimum finem creaturam, imò Deum vel potiùs Idolum quoddam, cùm illam appetat propter se contra, atque adeò supra Deum: cùm tamen creaturâ uti tantùm debeamus, non scilicet velle vel appetere propter se, sed propter Deum & in ordine ad Deum tanquam verum ultimum finem: ergo omnis peccans mortaliter, aversus à Deo convertit se ad creaturam tanquam ultimũ finem CUJUS & CUI. Ultimus finis CUJUS semper est aliqua voluptas peccandi. Heu, quàm momentaneum, quod delectat. Ultimus finis CUI, ordinariè est ipse homo peccans, qui sibi ipsi, ex improbo amore sui, inordinatè appetit frui illicitâ voluptate creaturæ contra legem Dei: ut patet in omnibus peccatis, maximè luxuriâ, & avaritiâ. Unde amor sui verissimè dicitur peccatum capitale generalissimum, fons, origo, radix, omnium omninò peccatorum. Quò sensu pulcherrimè S. August. *l. 14. De Civit. Dei. c. 28.* dixit. Quod duas civitates fecerunt duo amores. *Civitatem Diaboli amor sui usque ad contemptum Dei: Civitatem Dei amor Dei usque ad contemptum sui.* DIXI. *ordinariè.* Contingit enim aliquando, ut homo peccans seipsum, vitam, animam, omnia referat aut referre paratus sit ad creaturam aliam. v. g. concupitam Venerem, divitias, liberorum exaltationem, aut etiam ipsum Diabolum more sagarum &c. ut finem CUI. Hi nimirum, ne tantùm peccent, etiam insaniunt.

§. IV.

ET *hinc &c.* Ex dictis hactenus intelligere conare. I. Quamvis nullum peccatum mortale quantumvis grave, formaliter, intrinsecè, ac simpliciter sit malitiæ infinitæ, ut bene probat Scotus suprà citatus. Non enim potest esse malitiæ infinitæ secundùm suum materiale, sic enim est actus hominis utique finitus, vel omissio ejus: neque secundùm suum formale; sic enim est privatio rectitudinis vel perfectionis debitæ inesse actui vel potentiæ, utique etiam finitæ ac limitatæ: nihilominus II. Omne peccatum mortale, in ratione offensæ Dei, rectè dicitur malitiæ quodammodo infinitæ. *Sic Theologi communiter cum S. Thom. 3. p. q. 1. a. 2. ad 2. Scoto in 3. d. 20. q. un.* Ratio est. Quia eò gravius est malum, quò majori bono opponitur & privat: & eò major est offensa, quò major est dignitas personæ offensæ, atqui omni peccato mortali offenditur Deus infinitæ majestatis: & omne peccatum mortale est aversio à Deo, & privat Deo summo, & infinito Bono: ergo omne peccatum mortale, in ratione offensæ Dei vel aversionis à Deo, rectè dicitur malitiæ infinitæ *quodammodo*: Nim. non intrinsecè & formaliter, comparando malitiam ad rectitudi- 9

tudi-

tudinem oppositam: sed extrinsecè & objectivè comparando malitiam ad DEum absolutè ut terminum offensæ, & aversionis. III. Peccatum mortale etiam unicum justè punitur pœnâ æternâ. Certum de fide. Sicut enim convertens te in operando ad summum bonum super omnia dilectum, ex acceptatione divina jure mereris præmium æternum: ita sanè peccato mortali avertens te à DEO summo & infinito Bono, & convertens ad bonum creatum vilissimum contra DEI legem, atque adeò supra DEum dilectum, non sine gravissimo, licèt implicito, Boni infiniti contemptu, ex justissima indignatione divina jure mereris pœnam æternam: ut æternùm manens aversus à DEO, æternum miser sis in creatura. IV. Peccatum mortale commissum, extra Sacramentum, non remittitur per ullum actum, nisi amoris DEI super omnia, aut contritionis perfectæ. Ratio est. Quia oppositâ viâ & ratione ad DEum revertendum est, quâ ab eo aversi sumus: Sed peccator peccato mortali avertitur à DEO summo Bono plùs amando & præferendo illi bonum creatum: ad DEum ergo ejúsque gratiam reverti debet denuò amplectendo & amando DEum ut summum bonum super omnia appretiativo, præferendóque omnibus bonis creatis etiam sibiipsi. Quod explicitè fit in actu amoris DEI super omnia, & saltem implicitè fieri debet in actu contritionis perfectæ, quâ dolemus & detestamur peccatum commissum super omne detestabile, quatenus est offensa DEI summi Boni, nunc super omnia dilecti. Denique sermo semper fuit de peccato mortali. Peccatum enim veniale, quia non tollit conjunctionem & amicitiam cum DEO per gratiam & charitatem sed solùm quodammodo minuit, simpliciter non avertit hominem à DEO ultimo fine, nec constituit creaturam, quæ est materia peccati venialis, ultimum finem simpliciter: non enim illud bonum creatum præfert DEO, sed solùm non refert in DEum, de quo plura *s. seq.*

SECTIO II.

Peccatorum Unitas, & Distinctio specifica.

SUMMARIUM.

10. *Exponitur status quæstionis.*
11. *Peccatorum unitas & destinctio specifica causaliter sumitur ab objectis formalibus.*
12. *Formaliter verò, & quoad ipsam malitiam ab unitate & distinctione specifica rectitudinum, seu virtutum oppositarum;*
13. *Ac etiam præceptorum formaliter & specie.*
14. *Non materialiter, & numero tantùm diversorum.*

10 QUæstio est de peccatis commissionis tantùm. Nam peccarum omissionis, quatenùs dicit privationem actûs debiti, specificatur, seu sumit suam unitatem & distinctionem specificam patenter ab ipsis actibus omissis, ut nimirum illa peccata omissionis sint ejusdem speciei, quibus omittuntur actus debiti ejusdem speciei, ut iterata omissio Sacri, vel Horarum &c. Illa verò peccata omissionis sint diversæ speciei, quibus omittuntur actus debiti diversæ speciei: ut omissio Sacri contra virtutem Religionis, & omissio eleemosynæ in necessitate proximi, contra virtutem misericordiæ: omissio restitutionis contra virtutem justitiæ &c.

ASSERTIO III.

PEccatorum unitas & distinctio specifica, causaliter, quoad actum peccaminosum sumitur ab objectis formalibus, formaliter verò quoad ipsam malitiam desumitur ab unitate & distinctione specifica rectitudinum, seu virtutum oppositarum: etiam præceptorum formaliter & specie, non item materialiter & numero tantùm diversorum. Sic Doctores citandi.

§. I.

CAusaliter, quoad actum peccaminosum sumitur ab objectis formalibus. Communis do- 11
ctrina cum S. Thoma 1. 2. q. 72. a. 1. Ratio patet. Quia notissimum est in Philosophia, actus quoscunque extrinsecè & causaliter specificari ab objectis: atqui actus peccaminosus per se directè tendit in ipsa objecta vetita, & non nisi per accidens & indirectè in ipsam malitiam seu deformitatem contra rectam rationem, vel legem: Quia *nemo intendens ad malum operatur:* D. Dionys. *de Divin. Nomin. cap.* 4. Ut optimè observat S. Thomas modò citatus: ergo unitas & distinctio specifica peccatorum causaliter desumitur ab objectis (sive se solis, sive ex fine & circumstantiis constitutis) formalibus tamen, quatenus nim. fundant malitias seu deformitates ejusdem vel diversæ rationis contra rectam rationem, legem, seu, quod idem est, contra virtutem vel præceptum. Illa ergo peccata omnia sunt ejusdem speciei, quæ habent objecta formalia ejusdem speciei, fundantia scil. malitiam vel deformitatem ejusdem rationis: sic ejusdem speciei sunt superbia de bonis spiritualibus & temporalibus; gula in cibo & potu cujusvis generis, furtum in quavis materia: etsi enim ipsi actus, & objecta materialiter sint diversæ speciei, formaliter tamen fundant malitiam ejusdem rationis: utpote inordinatam excellentiam, excessum Temperantiæ, violationem Justitiæ &c. Econtra illa peccata omnia distinguuntur specie, quæ habent objecta formalia diversæ rationis, fundantia scilicet diversas malitias vel deformitates contra rectam rationem, vel leges diversas, ut patet in fornicatione, adulterio, incestu, sacrilegio, & aliis innumeris. Neque de hoc est aliqua difficultas, vel controversia.

§. II.

FOrmaliter verò, quoad ipsam malitiam desu- 12
mitur ab unitate & distinctione specifica rectitudinum seu virtutum oppositarum. Sic Scot. in 2. *d.* 37. *q.* 1. cum suis & aliis. Nec dissentit S. Thom. *n. præc. alleg.* Ratio est. Quia peccatum formaliter, seu malitia moralis, ratio formalis constitutiva peccati consistit in privatione rectitudinis debitæ inesse secundùm rectam rationem, vel legem: quæ rectitudo in particulari reipsâ nihil aliud est, quàm honestas virtutis alicujus in particulari: Unde peccatum, seu malum morale formaliter est privatio boni honesti, seu virtutis, teste D. Dony-

sio.

sio. *De Divin. Nominib. c.* 4. atqui notum est, privationes specificari & distingui per formas oppositas, quibus privant: ergo unitas & distinctio specifica peccatorum formaliter desumitur ab unitate & distinctione specifica rectitudinum, seu virtutum oppositarum; adeò ut omnia illa peccata sint ejusdem speciei, quæ eidem virtuti, & secundùm eandem deformitatis rationem adversantur: è contra verò illa peccata sint diversæ speciei, quæ diversis virtutibus, aut etiam eidem virtuti, attamen secundùm diversam rationem deformitatis adversantur. Sic odium Dei & proximi, blasphemia, furtum &c. sunt diversæ speciei, quia repugnant diversæ speciei virtutibus, Charitati, Religioni, Justitiæ, &c. in quo nulla difficultas. Porrò etiam eidem virtuti, quamvis unam tantùm habeat integram conformitatem ad rectam ratione, quia *bonum est ex integra causa*; tamen adversari possunt diversa specie peccata & vitia per diversas difformitates vel defectus: quia *malum est ex quolibet defectu.* Sic I. Eidem virtuti Charitatis v. g. opponuntur diversa specie peccata per commissionem *odisse Deum vel proximum*: & omissionem, *quando oportet, non amare, non succurrere.* II. Eidem virtuti Religionis, penes diversos modos inhonorandi Deum; puta directè in se, indirectè in rebus vel actibus ipsi sacris &c. opponuntur diversissima specie peccata irreligiositatis, blasphemiæ, perjuria, superstitiones, sacrilegia, violationes votorum, festorum, &c. III. Eidem virtuti Justitiæ, penes diversos modos lædendi jus alterius in bonis vitæ, famæ, fortunæ &c. opponuntur diversissima specie peccata injustitiæ, homicidia, adulteria, detractiones, furta, &c. IV. Eidem virtuti morali in mediocritate consistenti semper opponitur duplex peccatum, per excessum, & per defectum. Ut liberalitati nimia profusio, seu prodigalitas: & nimia tenacitas, seu avaritia: sic de cæteris. Denique dantur peccata, quæ nulli virtuti in specie opponuntur, sed solùm ipsi virtuti, honestati, vel rectitudini in communi, ut voluntas universim malè vivendi, nihil boni agendi, nulla præcepta servandi, quodvis peccatum patrandi &c.

§. III.

13 DEsumitur ab unitate & distinctione *etiam præceptorum formaliter & specie diversorum.* Communis apud Vasquez *disp.* 98. Sanchez *l.* 9. de Matrim. *disp.* 15. Layman. *l.* 3. *c.* 2. Ratio iterum est. Quia peccatum formaliter consistit in privatione rectitudinis debitæ inesse secundùm rectam rationem *vel legem*: ergo unitas & distinctio specifica peccatorum rectè etiam desumitur ab unitate & distinctione formali ac specifica legum seu præceptorum: adeò ut illa peccata sint specie diversa, quæ repugnant præceptis formaliter & specie diversis, prohibentibus scilicet talia peccata sub diverso motivo distinctarum virtutū. Sic homicidium, & furtum prohibentur lege naturali, divinâ, & humanâ sub motivo virtutis Justitiæ; at verò homicidium Clerici, furtum rei sacræ, specialiter & gravissimè prohibetur lege Ecclesiasticâ formaliter & specie diversâ, scilicet sub motivo alterius diversæ virtutis Religionis, propter specialem injuriam ac irreverentiam personæ, ut rei Deo sacræ in ipsum Deum redundantem, ideóque formaliter & specie duo distincta peccata sunt etiam in eodem actu. Simili ratione adulterium commissum à Religioso triplicem speciem peccati continet. Verùm hæc specificatio peccatorum à præceptis positivis desumpta solùm à posteriori est in iis peccatis, quæ intrinsecè & ex objecto mala sunt: ut fornicatio, furtum, homicidium &c. Non enim ideò mala, quia prohibita, sed potiùs ideò prohibita sunt, quia mala, nihilominùs tamen eo ipso etiam mala, quòd sic prohibita sint: à priori autem est illa specificatio in iis peccatis, quæ solùm extrinsecè ex prohibitione legis mala sunt: sic comedere carnes die Sabbathi, & laborare die Dominico distinguuntur specie à priori per diversa specie præcepta Ecclesiæ prohibentia illos actus sub motivo diversarum virtutum, scilicet Temperantiæ, & Religionis.

§. IV.

NOn item materialiter, & numero tantùm. 14
Præcepta námque solùm materialiter, & numero distincta, quæ scilicet de eadem re formaliter ac sub ejusdem virtutis motivo, solum ponuntur à diversis Legislatoribus, vel diverso tempore, nihil omninò faciunt ad distinctionem peccatorum, sive specificam, sive numericam: adeò ut peccata commissa contra talia plura præcepta semper sint ejusdem speciei, secundùm omnes: & insuper, si actus idem sit, etiam idem numero peccatum. Sic furtum simplex prohibetur lege divinâ ac humanâ, Ecclesiasticâ, Politicâ multipliciter, semper tamen ejusdem speciei, ac in eodem actu, idem numero peccatum est; quia leges omnes sunt ejusdem speciei, ac sub eodem motivo ejusdem virtutis Justitiæ furtum prohibent. Similiter si blasphemia jam jure divino prohibitissima, etiam prohibeatur lege Ecclesiasticâ sub pœna excommunicationis v. g. manebit idem specie & numero peccatum mortale. Non enim aliâ ratione & motivo prohiberetur ab Ecclesia, quàm prohibita est lege divinâ, scilicet sub motivo Religionis, propter gravissimam irreverentiam divinæ Majestatis, ut bene notat *Laym. sup.* Simili ratione, qui negligit Sacrum die festo incidente in Dominicam: qui violat jejunium in die, quo concurrit Vigilia cum feria quatuor Temporum, vel Quadragesimæ; qui omittit Officium divinum, ad quod tenetur ratione sacri Ordinis simul ac Beneficii, imò etiam præcepto Regulæ &c. semper unum tantùm peccatum committit, etsi contra distincta præcepta, sed materialiter tantùm. Item, qui semel in anno fecit confessionem invalidam, peccat contra præceptum divinum de integritate Confessionis, & contra præceptum Ecclesiasticum de annua Confessione, unum tamen peccatum committit: quinimò, qui sumit Eucharistiam in peccato mortali, peccat quidem contra duo præcepta, scilicet Pœnitentiæ obligantis tempore Communionis, & Religionis obligantis ad dignam susceptio-

nem

nem tanti Sacramenti: quia tamen priùs ordinatur ad posterius, unum tantùm peccatum committit: ut cum aliis docet *Diana part. 3. Tract. 4. resol. 35. Et p. 2. Tract. 14. resol. 24.* Ratio omnium est. Quia in his omnibus, & similibus casibus, illa plura præcepta aut sunt ejusdem speciei, & sub motivo ejusdem virtutis imposita, aut certè invicem subordinata: ideóque peccata opposita non possunt esse diversæ speciei, ut omnes consentiunt: Et licèt illa præcepta sint distincta numero, ideóque in uno actu contrario formaliter sint distincti respectus difformitatis ad illa distincta præcepta, physicè loquendo; moraliter tamen concrescunt in unum numero peccatum. Uti *contra Navar. Lopez, & alios jam tenet communis Doctorum sententia apud Layman. cit. c. 2.*

SECTIO III.

Peccatorum Unitas, & distinctio numerica.

SUMMARIUM.

15. *Unitas & distinctio peccatorum numerica generatim desumitur ab unitate & distinctione numerica ipsius actûs*
16. *In peccatis quidem merè internis physicâ,*
17 *In externis verò morali tantùm*
18. *Hoc est; secundum moralem tantùm conjunctionem, vel disparationem actuum externorum.* Sed magis ad praxin,
19. Moraliter & in ordine ad Confessionem semper idem numero peccatum complectur. *I Quando intento & durante eodem actu externo circa idem objectum, solùm internus sæpiùs physicè, non verò moraliter, formaliter, vel interpretativè interrumpitur.*
20. *II. Quando vicissim durante actu interno physicè, vel moraliter eodem, multiplicantur solùm externi ad eandem peccati consummationem spectantes.*
21. *III. Quando plures tum in: quàm externi concurrentes ex natura sua ad eundem actum principalem intentum ordinantur ac*
22. *IV. Quando delinquitur circa actiones ex natura, vel institutione sua integratas ex pluribus actibus conjunctis.*

ASSERTIO IV.

PEccatorum unitas & distinctio numerica desumitur ab unitate & distinctione numerica ipsius actûs: in mere internis quidem Physica: in externis verò peccatis morali tantùm, hoc est, secundùm moralem tantùm continuationem vel interruptionem actûs interni; & conjunctionem vel disparationem actuum externorum. Communis doctrina, uti docebit solita explicatio.

§. I.

15 *DEsumitur ab unitate & distinctione numerica ipsius actûs.* Ita nimirùm, ut idem numero actus constituat idem numero peccatum, & plures numero actus plura peccata; in quibus terminis consentiunt omnes. Certum quóque est, manere plura numero distincta peccata, etiamsi objectum sit idem: ut si eundem hominem iteratò odio habeas, percutias, aliáve injuriâ afficias. Controversia speculativa tantùm est, an maneat idem numero peccatum, quando idem actus tendit in plura objecta: sive an multiplicatio objectorum in eodem actu multiplicet numero malitias: Quoad praxin omninò perinde est, sive dicas, uno actu odisse decem homines, esse decem peccata formaliter, & ideò enumeranda in Confessione: *sic Azorius, Vasquez, Bonacina, alii cum Diana p. 1. tr. 7. resolut. 29.* sive dicas, esse unum numero peccatum, sed æquivalens decem, & ideo numerum objectorum, tanquam augentem malitiam substantialem actûs necessariò explicandum in sacro Tribunali: *sic Suar. Filliul. alii cum Layman l. 1. Tr. 3. c. 3. n. 2.* Etiam perinde est, sive objecta multiplicentur materialiter tantùm, ut si uno omninò actu plures homines odio habeas, occidas, infames, aliáve injuriâ afficias: si uno proposito velis omittere Officium per mensem, jejunium per Quadragesimam &c. sive objecta multiplicentur formaliter, nimirum sub distinctis actibus externis intenta ab uno actu interno: Ut si voluntas uno quidem actu interno intendat ac proponat, attamen per plures actus externos tendere in plura objecta v. g. occidere plures, sed distinctis vicibus & occasionibus: cognoscere plures, modò hanc, postea aliam &c. Quòd si tamen peccata externa consummentur, sine controversia illa erunt distincta numero peccata, nihil obstante unitate actûs interni.

§. II.

IN merè internis quidem physicâ. Hoc est. Peccata merè interna, quæ scilicet solâ malâ voluntate consummantur, sumunt unitatem & distinctionem suam numericam à physica unitate & distinctione ipsius actûs, ut tot sint numerò peccata; quoties physicè, voluntariè tamen, interrumpuntur actus. *Omnes.* Ratio est. Quia peccatum toties multiplicatur numero, quoties perfectè consummatur: sed peccata merè interna toties perfectè consummantur, quoties interrupta voluntariè repetuntur: ut actus odii, blasphemiæ, hæresis, invidiæ &c. Item actus interni simplices & inefficaces, velleitates, consensus, complacentiæ, delectationes morosæ, circa actus externos, & eorum objecta &c. quoties repetuntur, & innovantur, ita ut posterior à priori nullo modo dependeat, toties perfectè consummantur & consequenter tot fient peccata numero distincta, etiamsi notabilis temporis mora non intercedat. Ut proinde fieri possit, hominem uno die, vel unâ horâ committere mille peccata ejusmodi interna odii, invidiæ, delectationis morosæ, &c. Advertunt tamen Doctores, plerumque impossibile esse hujusmodi internorum peccatorum numerum inire, nec consequenter explicari posse in confessione, secundùm omnes: ergo sufficit explicare moram temporis, quâ quis in tali mala voluntate perstitit: v. g. *integro anno in odio & inimicitia contra proximum perstiti: sæpissimè, cùm memoria inimici recurreret, actus odii, rancoris, invidiæ &c. renovavi.* Sic de cæteris. Imò hoc universaliter verum est, quando quis continuâ voluntate, longo tempore perstitit in quibuscunque peccatis internis, vel externis, ita toties frequentatis, ut eorum numerum inire nequeat. Sufficit enim dicere in Confessione: *tanto tempore in continua volũtate & proposito talis peccati perstiti: exercui toties,* 16

toties, quoties potui, vel occasio fuit, singulis etiam diebus, vel horis &c. Sic communis meretrix satisfacit dicendo: *Tot annos in statu meretricio permansi, quoties occasio fuit, quibusvis etiam conjugatis, sacris, &c. corporis copiam feci.* Nam species peccatorum, quantùm potest, debere exprimere, rectè monet *Diana p. 3. Tract. 4. resol. 89.*

§. III.

17 IN *externis verò peccatis morali tantùm.* Hoc est: Peccata, quæ, posito actu interno, opere externo consummantur, sumunt unitatem & distinctionem numericam ab unitate & distinctione morali tantùm actuum tam internorum, quàm externorum. Et inprimis: *secundùm moralem tantùm continuationem, vel interruptionem actûs interni.* Actus internus tamdiu censetur idem numero continuari, vel durare moraliter, quamdiu non est revocatus *formaliter* vel *interpretativè.* I. Formaliter revocatur actus internus *per actum contrariũ*, quando nimirùm voluntas actui priori malo alium actum contrarium, aut nolitionis efficacis, aut saltem simplicis displicentiæ, vel aversionis elicit. II. Interpretativè revocatur actus per ejus *cessationem voluntariam:* quando nimirùm voluntas se reflectens super priorem actum, vel propositum malum, aut negativè se avertit aut ad alium actum incompossibilem se divertit. Ut si proposuisses hodie exire ad fornicandum, occidendum &c. & memor hujus propositi, domi manere, aliud agere, vel cubitum te conferre velles: jam interpretativè censeberis revocâsse actum priorem, etsi actualiter non revocâris. III. Addunt aliqui Recentiores apud Bassæum. V. *Peccatum num. 6.* etiam *per cessationem involuntariam:* quando nimirùm intercedente naturali inadvertentiâ, oblivione, distractione ad alia, somno, ebrietate, vel simili dispositione, in qua, cessante usu rationis actus voluntatis liber non videtur posse continuari, aliquis prioris propositi memor illud approbat, & renovat. | Verùm hæc sententia non placet quoad actus internos efficaciter tendentes in externos: eò ipsò enim, quò animus ita involuntariè distractus cessat, moraliter, & interpretativè manet eadem voluntas, quippe voluntariè nunquam revocata vel abrupta: verissima tamen est, quoad actus merè internos, juxta dicta *num. praced.*

§. IV.

18 ET *secundùm moralem tantùm conjunctionem vel disparationem actuũ externorum.* Qualiter autem actus seu interni, seu externi physicè multiplicati morali conjunctione vel disparatione constituant unum, vel plura numero peccata, pro re difficili, & maximè morali: en tibi, quatuor distinctas, & casibus exemplificatas Regulas.

REGULA I.

19 *IDem numero peccatum censetur, quando intento, & durante eodem actu externo circa idem objectũ solus actus internus sæpiùs, imò millies interruptus repetitur: nisi quando formaliter vel interpretativè revocatus, postea de novo assumitur.* Communis. Navar. *c. 6. n. 16.* Vasquez *disp. 7 s. c. 2.* Layman. *cit. c. 3. n. 4.* Ratio est. Quia licet singuli actus interni circa objectum malum per se peccata sint, quamdiu tamen formaliter vel interpretativè non revocantur, censentur moraliter per modum unius continuari & uniri in uno intento opere externo consummando. E. gr. Titius succumbit tentationi carnis, consentit, efficaciter proponit, pergit &c. Interim dum fervet opus, hanc suam malam voluntatem millies repetit, nunquam tamen revocat formaliter, vel interpretativè, sed ita constitutus manet, ut quotiescunque se reflectat super suum actum, semper consentiat, approbet, complaceat &c. semper censetur idem numero peccatum: quia omnes motus & actus sequentes uniuntur moraliter cum primo actu in ordine ad eandem primò intentam consummationem externam. Similiter voluntaria retentio rei alienæ per annum, vel annos plurimos tametsi voluntas retinendi, vel non restituendi infinities interrupta repetatur, semper tamen idem numero peccatum, mortale manet, nisi quando voluntas non restituendi revocata de novo assumeretur. Simili modo discurrendum in quovis alio peccato externo. Contra verò quoties prior actus internus peccandi formaliter vel interpretativè revocatus modo explicato n. 17. toties censebitur actus interruptus moraliter, & tot distincta numero peccata. Et quidem per se loquendo numerus ejusmodi actuum esset explicandus in Confessione: sed quia hoc plerumque moraliter est impossibile, ideò ordinariè sufficiet exprimere moram temporis. v. g. *Integro mense perstiti in proposito & voluntate fornicandi, occidendi, furandi non restituendi, quod sæpiùs renovavi, antequam consummarem &c. Vasq. Layman sup.* Unde patet, posse aliquem integro mense, vel anno committere unum tantùm peccatum moraliter non interruptum: è contrà verò unâ horâ committere centum peccata moraliter interrupta &c.

REGULA II.

IDem numero peccatum moraliter censetur, 20
quando durante uno, eodémque actu interno consummandi peccatum externum multiplicatur solus actus externus spectans ad eandem consummationem peccati. Communis. Ratio est. Quia unitas, idémque impetus actûs interni ad consummandum peccatum externum aliquod, in genere moris tribuit etiam moralem unitatem distinctis actibus externis habentibus se per modum partium ad unam totalem consummationem. Exempla obvia. Qui eodem actu interno, eodémque commotionis impetu, alterum sæpiùs verberat, unum tantùm peccatum committit, quamvis eò semper graviùs, quò sæpiùs: ut si ita Clericum percussit, semel tantùm est excommunicatus, uti ex jure bene probat *Navarrus c. 6. n. 17.* Item qui eodem motu & impetu sæpius Deum blasphemat, sæpiùs pejerat, sæpiùs homini maledicit, eandem calumniam sæpiùs exprobrat, in eadem materia sæpiùs detrahit &c. unum tantùm pecca-

peccatum committit saltem in ordine ad Confessionem Sacramentalem, ut sufficiat dicere: semel blasphemavi, pejeravi, maledixi, detraxi &c. Nam illa repetitio fit, & impetu unius actûs interni, & uno continuo quasi actu externo, ideóque non nisi pro uno peccato reputanda; ut ex communi notant, *Navarr. Layman. cit. c. Diana p. 1. Tract. 7. Resol. 51.* Secùs dicendum, quando quis per intervalla, etsi vi prioris impetûs iteratò accessit ad percutiendum, blasphemandum, pejerandum, &c. aut eodem licèt continuo impetu, vel plures homines injuriâ affecit, aut eidem homini diversæ rationis injurias intulit: v. g. appellando furem, adulterum, magum, &c. Tunc enim multiplicantur peccata externa, maximè in ordine ad Confessionem, ut latiùs videre potes *p. 3. Theol. Sacr. c. 3. à n. 432.* Universaliter ergo, quoties uno actûs interni vel commotionis impetu committuntur plura peccata externa omninò dispara, quæ scil. minimè ordinantur ad unam consummationem externam, sed per se integræ consummationes sunt, ut si quis uno iræ impetu plures occidat; si totâ nocte versans cum amasia, eodem voluntatis proposito continuato, peccandi toties, quoties poterit, actu sæpiùs peccet &c. sine dubio tot distincta peccata mortalia committit, & in Confessione explicare debet: quia omnes isti actus externi fuerunt mali & voluntarii consummati, nec refert, an distinctis, vel uno actu voluntatis: Ut proinde in casu posito minimè sufficiat (ut ineptè vult quidam Recentior) dicere: *Fui per noctem cum amasia, & feci, quantùm potui.* Quod rectè refutat *Diana p. 3. Tract. 4. res. 67.* Sed quid, si quis totâ nocte versans cum amasia semel tantùm peccatum consummet, & reliquum totum tempus aliis turpitudinibus consumpsit? Quamvis videatur esse moraliter unum numero peccatum, propter eundem non interruptum actum malum voluntatis: puto tamen, id explicandum esse in Confessione tanquam quid augens malitiam substantialem actûs: cùm impossibile videatur, totius noctis turpitudines sub uno actu fornicationis uniri: ut proinde non sufficiat dicere: *fornicatus sum semel.* Quamvis oppositum opinetur cum aliis *Diana p. 3. Tr. 4. resol. 67.*

REGULA TERTIA.

21 **I***Dem numero peccatum moraliter censetur, quando plures, vel plurimi actus tam interni, quàm externi concurrentes, naturâ suâ ad eundem actum principalem ordinantur, & sub eodem intento, vel fine principali uniuntur.* Omnes. Ratio est. Quia licèt singuli actus secundùm se sumpti sint mali ex objecto, vel saltem ex illo uno malo fine intento, ad quem ordinantur, quatenùs tamen omnes illi, tanquam media partialia, vel opera imperfecta spectant, & ordinantur ad unum finem, unúmque opus principale perfectè consummandum, censentur moraliter integrare unum malum & peccatum. Exempla obvia. I. Qui furatur integram Bibliothecam, vel suppellectilem v. g. per totam noctem, sæpissimè renovatis actibus internis, & iteratis ablationibus, etiam singulis ad mortale sufficientibus; unum tantùm numero furtum committit; quia omnes isti actus uniuntur sub uno intento principali; scilicet auferendi totam talem quantitatem. Unde in Confessione sufficiet dicere: *Furatus sum Bibliothecam, vel suppellectilem tanti valoris*: tacitâ iteratione actuum: *Navarrus c. 16. n. 18. Bonacin. t. 2. disp. 2. q. 4. prop. 2.* II. Titius efficaciter volens occidere Cajum inimicum suum: inprimis plurimos exercet actus internos odii, iræ, vindictæ, inquisitiones occasionum, electiones mediorum &c. eósque sæpissimè repetit actus, plurimos quoque exercet actus externos: pluribus diebus insidias struit, præstolatur, arma expedit, socios convocat, equum ascendit, proficiscitur, deprehensum inimicum verbis infestat, provocat, iteratò ferit, tandem occidit, etiam mortuo jam ictus infligit, &c. Similiter volens peccare carnaliter usque ad consummationem, phui! quot distinctissimos actus internos exercet, & agitat? quot etiam actus externos, verba impudica, sollicitationes, tactus, &c. fœdum cogitare: Utrobique tamen omnes illi actus distinctissimi interni & externi, unà cum ipso actu principali, homicidio, fornicatione &c. unum tantùm numero peccatum constituunt; ut sufficiat confiteri actum principalem; *commisi homicidium voluntarium semel: fornicatus sum semel.* Nullâ factâ mentione actuum præcedentium vel concomitantium, qui facilè à Confessario intelliguntur. Quia nimirùm omnes actus isti tam interni, quàm externi, quantumvis physicè distincti, naturâ suâ ad actum principalem homicidii, vel fornicationis ordinantur, & sub illo, velut uno fine principali uniuntur. III. Secus dicendum erit, si actus accedant ad illum actum principalem naturâ suâ non ordinati, vel aliàs diversam malitiam continentes. Ut si occidas adhibitò venenò, vel maleficiò: si velis occidere, sed priùs egregiè cruciare, vel torquere: si ad finem fornicationis obtinendæ usus es philtris, vel mediis magicis: si antea solùm habuisti delectationes morosas, aut, inefficaces concupiscentias ad fœminam: si exercuisti oscula, tactus, amplexus impudicos sine intentione copulæ, & postea primò novo actu efficaci copula secuta est, &c. Tunc enim actus illi prævii interni, vel externi manent peccata seorsim, specie vel numero distincta, ideóque seorsim confitenda, nisi ignorontia, vel inadvertentia excuset. IV. Etiamsi actus illi prævii ad actum principalem homicidii, vel fornicationis ordinati sint, si tamen, quacunque de causa non sequatur actus ipse homicidii vel fornicationis, manebunt illa peccata seorsim dissoluta, ac seorsim confitenda: secundùm Omnes. Quia tunc non uniuntur in fine principali intento.

Hanc Regulam Doctores communiter, *Navar. c. 6. n. 17. Azor. tom. 1. l. 4. c. 4. q. 6. Laym. l. 1. Tr. 2. c. 9. n. 8.* extendunt ad actus malos ipsum actum principalem concomitantes, vel immediatè subsequentes tanquam accessoria vel com-

complementa: ut est gaudium vel complacentia de actu consummato, colloquia, oscula, tactus &c. sequentes actum venereum absque intentione vel ordine ad novam copulam: adhuc nimirùm constituere unum numero peccatum cum actu principali, ideóque seorsim non debere narrari in Confessione, cum difficulter, & vix decenter explicari à Pœnitente, minùs à Confessario inquiri possint, ut notat *Layman. l. c.*

REGULA QUARTA.

22 *IDem numero peccatum censetur, quod committitur circa actiones ex natura, vel institutione sua integratas ex pluribus actibus conjunctis.* E.g. Celebrans in peccato mortali, etsi celebratio Missæ plures contineat actiones Sacramentales, utpote Consecrationem, Sumptionem, & Communicationem aliorum, non tamen tria, sed unum tantùm peccatum mortale committit: quia omnes isti actus integrant unum numero ministerium celebrationis Missæ; ut proinde sufficiat confiteri: *celebravi in statu peccati mortalis semel.* Idem omninò dicendum de Sacerdote, qui unà vice, & intentione notabiliter non interruptâ, se exponit excipiendis Confessionibus aut distribuendo Sacramento Eucharistiæ, existens in peccato mortali (quidquid intolerabiliter alii dicant) quotcunque absolvat, quotcunque sacras Hostias distribuat, unum tantùm peccatum mortale committit: quia nimirùm omnes illæ absolutiones, aut distributiones ut modò actu continuo successivo fiunt, ad unum moraliter pertinent ministerium absolvendi vel communicandi. Hoc enim ministerium ex natura sua non determinat sibi certas personas vel Hostias, quin potiùs postulat per modum sacri Tribunalis communis, ut omnibus ad tribunal accedentibus jus dicatur: omnibus ad mensam sacram accumbenribus sacrum ferculum apponatur: ac proinde in Confessione sufficiet dicere: *Ministravi Sacramentum pœnitentiæ aut Eucharistiam* (positâ sententiâ etiam hoc esse mortale) *in statu peccati mortalis semel.* Aliud esset, si Sacerdos in mortali existens sæpiùs distinctis, & moraliter interruptis vicibus se præsentet ad absolvendum, vel communicandum. Tunc enim, sicut in peccato mortali censetur moraliter multiplicare Ministeria sacra, ita sanè & multiplicabit peccata: quâ ratione etiam is, qui in die Natali Domini omnes tres Missas celebraret in peccato mortali, ter peccaret mortaliter, tria enim distinctissima sunt Ministeria, ad invicem per modum unius minimè ordinata. Vide *Dianam p. 5. Tr. 7. ref. 41. & 43.* Sed de his omnibus latiùs vide *p. 3. Theol. meæ Sacram. cap. 3. quæst. 5. à n. 4. 26. per totum.*

SECTIO IV.

Peccatorum Divisiones variæ indicatæ.

SUMMARIUM.

23. *Peccatum personale & actuale variè dividitur.*
24. *Explicatur peccatum commissionis, & omissionis.*
25. *Peccatum puræ omissionis physicè quidem possibile est.*
26. *Moraliter tamen ordinariè fit cum actu positivo, scilicet voluntate omittendi, vel alio, qui omissionis causa fore prævidetur.*
27. *Quos solos, & sua tantùm malitia inficit omissio;*
28. *Non item alios merè concomitantes, nisi & ipsi ex objecto, vel aliunde sint mali.*

PEccatum personale & actuale ulteriùs dividitur. I. Penes *materiale*: in peccatum commissionis, & omissionis, de quibus hâc Sectione. 23
II. Penes *formale* seu reatum culpæ, in mortale & veniale, de quibus *cap. seq.* III. Penes subjectum peccati, in internum, & externum, seu peccatum cordis, oris, & operis, de quibus *cap. 6.* IV. Penes *causam peccati*, in peccatum ex ignorantia, infirmitate, & certa malitia, de quibus, & annexis, *cap. 7.* V. Penes objectum contra, vel circa quod peccatur, dividitur in peccatum contra DEum, contra proximum, & contra seipsum. Peccata contra DEum specialiter dicuntur, quæ opponuntur virtutibus Theologicis, Fidei, Spei, Charitatis, atque Religionis, de quibus in primo præcepto Decalogi. Peccata contra proximum dicuntur, quæ Charitati & Justitiæ repugnant; de quibus in præceptis secundæ Tabulæ. Peccata contra seipsum dicuntur, quæ Temperantiæ, & Fortitudini adversantur, de quibus multa sparsim infrà præsertim *c. 6. & 7.* VI. Peccata alia dicuntur carnalia, alia spiritualia. Peccata spiritualia appellantur, quæ consistunt in concupiscentia, seu in inordinata delectatione spirituali vel animali interna, ut superbia, avaritia &c. Carnalia dicuntur, quæ consistunt in concupiscentia & inordinata delectatione externa, ut gula, & luxuria. Indicat hanc divisionem Apostolus *2. Cor. 7. Mundemus nos ab omni inquinamento carnis & spiritûs.* Et docet *S. Gregorius l. 31. Moral. c. 31.* dicens ex septem vitiis capitalibus quinque esse spiritualia; inanem gloriam, invidiam, avaritiam, iram, acediam: & duo carnalia; ingluviem, seu gulam, & luxuriam, de his *c. 7. sect. 4. tota.* Sed hic primo loco explicanda veniunt

Peccatum Commissionis, & Omissionis.

PEccatum commissionis est actus voluntarius 24
malus, factus contra præceptum negativum; ut odium, homicidium, adulterium, furtum &c. Hi enim actus sunt contra præcepta negativa, *non occides, non mœchaberis, non furtum facies.* Quorum præceptorum negativorum seu prohibentium ea natura est, quòd obligent semper, & pro semper: quia scilicet nullo unquam temporis momento licet committere, quod universaliter prohibetur. Peccatum omissionis est privatio actûs debiti ex præcepto affirmativo, ut *non amare Deum vel proximum, quando oportet, non succurrere proximo extremè egenti, non restituere alienum, negligere Sacrum, Horas, studia, aliúdve opus ex lege, officio, obedientia debitum.* Omnia sunt contra præcepta affirmativa seu præcipientia, quorum ea natura est, quòd obligent semper, at non pro semper, sed solum pro determinato tempore per legem vel rectam rationem. Unde patet, peccatum commissionis posse fieri omni tempore, non item peccatum omissionis. V. g. semper

in

in die potest quis blasphemare, maledicere &c. at die festo, non potest nisi semel Sacrum omittere. De peccato commissionis generatim nihil hîc dicendum speciale, præter dicta, & dicenda in sequentibus. Aliqua verò ad moralia spectantia explicanda sunt de peccato omissionis, quæ potest esse voluntaria, aut directè, cùm quis directè & ex proposito vult omissionem, ut nolo hodie audire Sacrum, dicere Horas &c. aut indirectè, cùm quis directè & ex propositio solùm vult actum aliquem incompossibilem cum executione actûs debiti, vel cum impletione præcepti.

ASSERTIO V.

Peccatum omissionis puræ possibile physicè: moraliter fit cum actu positivo, scilicet voluntate omittendi, vel alio actu, qui causa omissionis fore prævidetur: quos solos sua tantùm malitia inficit, non item alios actus merè concomitantes. Ita Authores citandi.

§. I.

25 *Peccatum puræ omissionis possibile physicè.* Hoc est. Simpliciter & physicè potest dari pura omissio voluntaria, libera & culpabilis absque omni actu positivo moraliter afficiente omissionem. Ita *Scotus in 4. d. 49. q. 20.* cum Suis & aliis apud Tanner. *tom. 2. disp. 4. q. 4. dub. 1.* Ratio solida est. Quia voluntas libera est, non tantùm quoad specificationem, ut, proposito objecto, possit illud velle, vel nolle positivè, sed etiam, & multò magis quoad exercitium, ut, proposito quocunq; objecto, possit illud velle vel non velle, omninò negativè se habendo: posito ergo dictamine: *hic & nunc DEum amandum, Sacrum audiendum esse, &c.* poterit voluntas non tantùm velle aut nolle positivè, sed etiam suspendendo omnem actum, & merè negativè se habendo *non velle*: atqui hoc posito, erit omissio pura, voluntaria, ac libera, ideóque culpabilis: *Voluntaria* quidem, non utique positivè directè, vel indirectè, ut per se constat, sed interpretativè tamen, & tacitè, quia nimirùm voluntariè non est nolita; cum posset & deberet: quidquid enim voluntas potest & debet nolle vel cavere, & non cavet, interpretativè & tacitè velle censetur, secundùm omnes. *Libera* verò, & culpabilis est, quia inest voluntati pro instanti, quo potest, & debet ei non inesse, quia pro eodem instanti potest, & debet ei inesse, actus oppositus, *velle amare Deum, velle audire Sacrum, &c.* Ergo datur omissio pura voluntaria & culpabilis, saltem interna, absque omni actu positivo moraliter concurrente. Atqui eadem est ratio de omissione externa Sacri v. g. Nam aliquis die Festo studio vacans, & interim audito signo, recordatus obligationis de Missa audienda, potest absque omni actu positivo de Missa audienda, vel non audienda, simpliciter pergendo in studiis Sacrum negligere, absque eo, quod ex aliquo affectu positivo studiorum negligat. Quo casu iterum erit omissio pura, voluntaria, libera, culpabilis, eâdem ratione, quâ suprà: ergo datur peccatum puræ omissionis etiam externum absq; omni actu positivo moraliter afficiente ipsam omissionem; qui scilicet aliquo modo sit causa omissionis, seu ex cujus affectu fieret ipsa omissio. Cæterùm evidens est, omissionem, præsertim externam, semper conjunctam esse cum alia actione, si actio latè sumatur, etiam pro somno, quiete, &c. Dum enim quis omittit Sacrum, interim necessariò aliquid cogitat, dicit, facit, ambulat, sedet, jacet: &c. non tamen necessariò aliquid facit, propter quod velit omittere Sacrum.

§. II.

Moraliter fit cum actu positivo, scilicet voluntate omittendi, vel alio actu, qui causa omissionis fore prævidetur. Ita enim ordinariè fieri satis experientia probat: idque solùm probant Authores adversarii, & vult *S. Thomas* 1. 2. *q. 71. art. 5.* Quæstio hic solùm est, quando fiat peccatum omissionis? Contrariæ sunt sententiæ Doctorum. *Alensis, Richardus, alii cum Vasquez. disp. 49. c. 2.* absolutè volunt, fieri eo tempore, quo ponitur causa omissionis, & non quando fit omissio, quia tunc non est ampliùs in potestate agentis. Contrà D. Thomas 2. 2. *q. 79. art. 3. ad 3.* Sanchez *l. 4. Moral. c. 17. n. 9. & alii* absolutè volunt, fieri eo tempore, quo præceptum est implendum, quia pro illo tempore duntaxat obligat præceptum. Utraque sententia in suo sensu vera est. Nam I. certum est apud omnes, peccatum omissionis formaliter inchoari eo tempore, quo ponitur voluntas omittendi, vel actus, qui causa omissionis fore prævidetur, & saltem materialiter compleri, vel consummari eo tempore, quo fit omissio actûs præcepti. Ratio patet. Quia peccatum omissionis formaliter & completè consistit in voluntaria & actuali privatione actûs debiti pro tempore, quo obligat præceptum. V. g. audiendi Sacrum manè: atqui omissio illa incipit esse voluntaria eo puncto temporis, quo ponitur voluntas omittendi, vel causa secuturæ omissionis: actualis autem omissio fit, quando transit tempus ponendi actum præceptum, puta hora Missæ: ergo peccatum omissionis formaliter incipit, quando ponitur voluntas, vel causa omissionis, & completur saltem materialiter, quando fit ipsa omissio: idque maximè in ordine ad Judicium Sacramentale: semper enim necessarium est, & sufficit confiteri ipsam omissionem voluntariam: item in ordine ad pœnas vel censuras Ecclesiasticas fortè propter omissiones impositas, quæ non incurruntur, nisi tempore, & ratione omissionis completæ. II. Certum est apud omnes, peccatum omissionis formaliter durare, & consummari eo tempore, quo fit omissio actûs præcepti, quando eousque manet in potestate hominis implere præceptum, & mala voluntas directa, vel indirecta omittendi revocata non fuit. Quia tunc ipsa actualis omissio est adhuc plenè voluntaria, aut directè in voluntate omittendi, aut indirectè in causa voluntariè posita & non ablata, cùm adhuc posset auferri. Et sic verissima est secunda *Sententia*. III. Certum quóque esse debet, peccatum omissionis formaliter non posse ampliùs

ampliùs durare vel compleri tempore, quo fit omissio, quando non est ampliùs in potestate hominis implere præceptum, & ante tempus implendi præceptum voluntas mala jam revocata fuit: ut si jam sis in itinere dolens, sed non potens ampliùs audire Sacrum: tunc enim omissio secuta non potest ampliùs esse peccatum, cum nullo modo sit ampliùs voluntaria, nec directè in se, nec indirectè in causa posita, quam velles, sed non potes ampliùs auferre: de quo etiam *suprà c. 2. de voluntario indirecto* mentio facta. Et sic verissima est sententia prima. IV. Ut verò, quando quis voluntariè posuit causam omissionis, quâ se reddidit impotentem implere præceptum: ut si die Festo conferas te ad iter, potationes, somnum, prævidens te necessariò omissurum Sacrum, & postea ampliùs non potes audire, nec voluntatem malam revocans, omittis, siquidem tunc adhuc revocare possis, adhuc tunc formaliter complebitur peccatum omissionis. Quia tunc illa omissio licèt non sit ampliùs actu voluntaria in se, vel in sua causa, est tamen adhuc voluntaria virtualiter, in sua causa voluntariè positâ, seu ante habita mala voluntate agendi aliquid incompossibile cum auditione Sacri nondum pœnitendo revocata, cùm tamen adhuc revocare posses, ut supponitur: quòd si verò tunc ampliùs revocare non possis, ut si jam dormiens vel plenè ebrius omittas, sanè actualis omissio non poterit esse ampliùs peccatum, quia nullo modo ampliùs voluntaria. Et sic rursus utraque sententia diversâ ratione vera est.

§. III.

27 QUos solos, & suâ tantùm malitiâ inficit. Hoc est. Ipsa voluntas seu propositum omittendi, & omnis actus, qui est causa peccaminosæ omissionis, peccatum est, juxta rationem omissionis, nullo tamen modo distinctum ab ipso peccato omissionis. *Communis cum S. Thoma 1. 2. q. 71. art. 5.* Ratio est. Quia omnis voluntaria causa peccati peccatum est, juxta rationem peccati causati: sed & ipsa voluntas omittendi aliquid debitum, v. g. Sacrum, Horas, &c. & omnis actus voluntarius causans omissionem actûs debiti, seu cujus affectu operans omittit actum debitum, est causa voluntaria illius peccaminosæ omissionis, ut ex terminis patet: ergo & voluntas omittendi, & actus causans omissionem (etsi alioquin indifferens, vel etiam ex objecto bonus esset, ut si omittas Sacrum, ut interim studeas, ægrum invisas, aliudve opus pium non magis debitum præstes) semper est peccatum pro ratione omissionis, nullo tamen modo, specie, vel numero distinctum ab ipsa omissione peccaminosa: quia nimirùm secundùm se nullam, ut supponitur, habet malitiam peccati, sed præcisè relativè ad omissionem; quatenùs scil. est causa vel medium omissionis peccaminosæ, ideóque omninò idem specie & numero peccatum constituit cum peccato omissionis. Unde licèt illi actus materialiter positivi sint, & commissiones, formaliter tamen ut peccata, quia præcisè habent malitiam omissionis, simpliciter peccatum omissionis dici debent; & in confessione sufficit dicere omissionem: v. g. *omisi Sacrum &c.* tacendo actus, qui causa fuerunt omissionis, & aliunde peccata non sunt.

§. IV.

NOn item alios omissionem merè concomitantes. 28 Hoc est. Actus, qui nullo modo causa sunt omissionis, sed merè per accidens omissionem comitantur; ut si die Festo ob suspectam tempestatem, vel aliam causam jam decrevisti omittere Sacrum, postea verò tempore Sacri audiendi, ut tempus teras, velis ambulare, ludere, studere, ægrum invisere, &c. nullo modo peccata sunt: sed manent actus indifferentes, vel etiam boni, quales sunt ex objecto. *Medina, Angles, Azorius, alii cum Layman. l. 1. Tr. 3. c. 4. n. 3.* Ratio est. Quia tales actus merè concomitantes omissiones, nullam omninò habent malitiam: neque ex se ipsis, ut supponitur: neque ratione omissionis, quia ad illam nullo modo concurrunt, vel referuntur; neque etiam ex circumstantia talis temporis Sacri indebiti, quo nimirùm est obligatio audiendi Missam, vel alterius Præcepti: nam seclusâ omissione Sacri, ad quam talis actus omninò est impertinens, solum tempus minimè redderet actum malum: ergo, &c. Idémque dicendum, cùm actui, qui est causa omissionis, per accidens alius actus conjungitur. Ut si volens omittere Sacrum exspatiandi gratiâ, casu offendas ludentes, potantes, piscantes, venantes, iisque te præter priorem intentionem conjungas: lusus ille, potatio, piscatio, venatio non fiunt mala ratione omissionis: quia seclusis illis, tamen vi prioris intentionis nihilominùs foris maneres, & Sacrum omitteres.

DICES cum adversariis *Valentia, Vasquez, & aliis.* Hoc ipso, quo tali tempore audire Sacrum teneor, etiam teneor illo tempore abstinere ab omni alio opere incompossibili cum auditione Sacri: ergo hoc ipso, quo tempore Sacri exerceo opus incompossibile, pecco. Respondetur, distinguendo antecedens. Teneor tunc abstinere, per se directè; nego antecedens. Per accidens, & indirectè, quatenus teneor audire Sacrum: concedo antecedens, & nego consequentiam. Quia non pecco vel transgredior legem audiendi Sacrum per illum actum contrarium incompossibilem, nisi quia & quatenùs est mihi aliquo modo causa voluntaria transgressionis, seu omissionis præcepti, quod non contingit in proposito. 29

Excipiendum semper. I. Nisi actus causans vel concomitans omissionem ipse ex objecto, vel alia circumstantia malus esset. Ut si velis omittere Sacrum, ut interim potites, forniceris, occidas. Tunc enim apud omnes constat esse duplex peccatum. II. Si quis actu causante, vel comitante omissionem se etiam impotentem redderet multo tempore ad implendum præceptum. Ut si nolens dicere Horas in diuturna navigatione Breviarium in aquas projicias: aut nolens servare emissum vo- 30

tum simplex Castitatis vel Religionis ingrediendæ, Matrimonium contrahas &c. Talis actus est distinctum peccatum ab omissione, & ut distinctum in Confessione fatendum. Quia enim facilè contingere potest, ut homo pœnitentiâ ductus malam voluntatem omittendi opus debitum revocet, & implere velit, nova, & distincta malitia est ultra voluntatem omittendi, etiam se pro tanto tempore vel impotentem reddere ad implendum opus debitum, etiam cùm maximè volet, ut cum aliis notat *Layman. cit. n.* 4. III. Si quis tempore Sacri volens ludere, potare, venari, &c. tam inordinatum affectum erga ejusmodi actus gereret, ut ideò paratus sit legem Dei transgredi, ejusque gratiâ, & amicitiâ privari, distinctum & gravissimum peccatum committeret contra Charitatem Dei: quia in eo actu ultimum finem constitueret secundùm omnes. Sed de hoc audies *cap. seq.*

CAPUT V.

DE PECCATO.

Mortali, & Veniali.

SUMMARIUM.

1. *Peccata non sunt æqualia.*
2. *Nec omnia mortalia.*
3. *Sed aliqua venialia tantùm.*
4. *Etiam ex natura sua; non solùm ex miseratione divina.*

ASSERTIO I.

PEccata non sunt omnia æqualia: nec omnia mortalia: sed aliqua venialia: etiam ex natura sua. Certa, & Orthodoxa doctrina: cujus brevis esto explicatio.

§. I.

PEccata non sunt omnia æqualia: nimirùm in gravitate, quoad propriam malitiam, sed alia aliis graviora. Constat apertè ex Scriptura. Thren. 4. *Major effecta est iniquitas populi mei peccatò Sodomorum.* Joan. 19. ait Christus ad Pilatum: *Qui me tradidit tibi, majus peccatum habet.* Idémque significat *Matth.* 5. infrà citando. Ratio est; quia pœna debet respondere gravitati peccati; sed utroque jure divino, & humano graviori pœnâ punitur homicidium, quàm furtum; adulterium, quàm simplex fornicatio; convitium publicum in Imperatorem vel Papam, quàm in civem plebeium, &c. Nam quoad generalem rationem offensæ Dei, aversionis à Deo, privationis divinæ gratiæ & beatitudinis, sine dubio omnia peccata mortalia sunt æqualia. Quia minimum peccatum mortale æquè, ac maximum offendit Deum, avertit à Deo, privat gratiâ & amicitiâ divinâ. Ad dignoscendum autem, quæ peccata aliis graviora sint, accipe breviter has Regulas.

I. Peccata per se & intrinsecè mala, cæteris paribus, graviora sunt, quàm peccata solùm ex prohibitione legis mala. Illa enim naturalem deformitatem habent, contra rationem & ipsam legem naturalem: hæc non item, sed quoad substantiam bona sunt, vel indifferentia, ut comedere carnes die vetito.

II. Inter peccata per se, & intrinsecè mala, graviora sunt, quæ adversantur majori bono, seu objecto nobiliori. Sic peccata contra Deum, odium DEI, hæresis, Blasphemia, &c. longè graviora sunt, quàm peccata contra hominem. Et inter peccata contra hominem, gravius est homicidium, quàm detractio, vel furtum; quia majus est bonum vitæ, quàm bona externa famæ, & fortunæ.

III. Inter peccata ex prohibitione legis tantùm illa graviora sunt, quæ adversantur præcepto majoris momenti. v. g. Die festo præcipitur auditio Sacri omnibus, & simul certis personis custodia oppidi: gravius peccatum esset negligere custodiam civitatis, quàm negligere Sacrum: quia materia illius præcepti est majoris momenti, ad bonum commune, & gravius damnum evitandum.

IV. Universaliter, cæteris paribus, majus peccatum est, quod opponitur majori, seu nobiliori virtuti. Quare omnium gravissimum peccatum est odium DEI, quia oppositum excellentissimæ virtuti. Et furtum, vel detractio gravius est peccatò ebrietatis: quia illud opponitur Justitiæ, hoc Temperantiæ, quæ inferior est virtus, ut notat *S. Thomas* 1. 2. *q.* 23. *art.* 4. Intellige semper *per se, & cæteris paribus.* Nam per accidens peccata inferioris speciei possunt esse graviora, quàm peccata superioris speciei. v. g. odium Dei, vel blasphemia ex subreptione, sine sufficienti deliberatione sit veniale, ideóq; minùs peccatum, quàm furtum deliberatum, vel detractio gravis. Et peccata sub genere intemperantiæ maxima, v. g bestialitas, sodomia, sine dubio graviora sunt peccatis sub genere Justitiæ non maximis, ut ex communi notat *Laym. l.* 1. *tr.* 3. *c.* 2. *n.* 4.

§. II.

NEc omnia mortalia. Esse peccata mortalia, 2
fide certissimum est. Sap. 26. *Homo per malitiam occidit animam suam.* Ezech. 18. *Anima, quæ peccaverit, ipsa morietur.* Rom. 6. *Stipendia peccati mors.* Rom. 8. *Si secundùm carnem vixeritis, moriemini.* Gal. 5. *latè ac alibi.* Ratio ergo à Scripturis petita est. Quia per peccatum mortale intelligitur id, quod excludit à gratia & amicitia divina & consequenter à beatitudine æterna, meretúrque pœnam æternam; ideóque dictum mortale, quòd privet animam spirituali vitâ gratiæ & gloriæ, & inferat spiritualem mortem culpæ & pœnæ æternæ: sed talia esse peccata apertissimè loquitur Scriptura, & nimis notum fidelibus: ergo.

§. III.

SEd aliqua venialia. Non omnia peccata tam 3
infidelium, quàm fidelium esse mortalia, sed aliqua verè esse, & dici venialia, certum de Fide: *Concil. Trident. sess.* 6. *Can.* 7. & 25. Ratio iterum ex Scriptura petita est. Quia per peccatum veniale intelligitur id, quod ex sui levitate, nō excludit à gratia & beatitudine, sed stat cum gratia, justi-

justitia, & amicitia Dei, neque pœnam meretur æternam: sed dari ejusmodi peccata levia evidenter constat ex sacris Litteris: Nam I. Justis etiam tribuuntur peccata. Prov. 20. *Quis potest dicere: mundum est cor meum: purus sum à peccato.* Proverb. 24. *Septies in die cadit justus, & resurgit, impii autem corruent in malum.* 1. Joan. 1. *Si dixerimus, quia peccatum non habemus, veritas in nobis non est.* Jacob. 3. *In multis offendimus omnes.* Joannes autem, & Jacobus sine dubio justi fuerunt. Denique ad omnem justum spectat orare: *Dimitte nobis debita nostra &c.* Atqui in justis non potest esse peccatum mortale, quod nullo modo potest stare cum justitia, & gratia divina: ergo. II. Christus Dominus in Evangelio sæpiùs distinguit peccata gravia, & levia, comparans camelo, & culici, *Matt.* 23. trabi, & festucæ in oculo. *Luc.* 6. Sed expressiùs Matth. 6. *Ego autem dico vobis, quia omnis, qui irascitur fratri suo, reus erit judiciô. Qui autem dixerit fratri suo racha: reus erit conciliô. Qui autem dixerit fatue: reus erit gehennæ ignis.* Ubi Salvator expresè significat, aliquem per peccatum posse esse reum culpæ, & pœnæ, non tamen simul gehennæ, seu damnationis æternæ: quod non competit, nisi peccato veniali. Rursus Matt. 12. ait: *Qui autem dixerit blasphemiam contra Spiritum Sanctum, non remittitur ei neque in hoc sæculo, neque in futuro.* Ubi supponit Dominus aliqua peccata remitti in futuro sæculo: sed certum est in futuro sæculo non posse remitti mortalia: ergò intelligit venialia. III. Illustrissimum & invictum testimonium ponit Apostolus 1. Cor. 3. *Fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id, quod positum est, quod est Christus Jesus. Si quis autem superædificat super fundamentum hoc aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, fœnum, stipulam, uniuscujusq; opus manifestum erit. Dies enim Domini declarabit: quia in igne revelabitur, & uniuscujusque opus, quale sit, ignis probabit. Si cujus opus manserit, quod superædificavit, mercedem accipiet. Si cujus opus arserit, detrimentum patietur, ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem.* Sic Apostolus, apertissimè ostendens fidei formatæ in Christum superædificari posse non tantùm aurum, argentum, & lapides pretiosos, id est, opera justa & virtuosa: sed etiam lignum, fœnum, stipulas, id est, peccata aliqua levia, utique non mortalia: ergo venialia, & temporali tantùm pœnâ eluenda: *Salvus erit: Sic tamen, quasi per ignem.* IV. Accedit consensus SS. Patrum: nominatim *D. Hieronym. l. 2. contra Jovinian. D. Joan. Chrysost. hom. 24. in Matt. D. Augustini Enchyridii c. 27.* Ubi dicit: *De quotidianis levibus peccatis,* sine quibus hæc vita non ducitur, quotidie fidelium oratio satisfacit: &c. Plura vide apud *Bellarminum. l. 1. de amissione gratiæ c. 13.*

§. IV.

4 E*Tiam ex natura sua:* Et non tantùm ex miseratione, & bonitate divina peccata venialia sunt. *Omnes Orthodoxi.* Ratio ex dictis patet. Quia omnia peccata ex natura sua, vel sunt æquè digna damnatione æternâ, vel non: atqui non primum; si enim omnia peccata sunt æquè digna damnatione æternâ ex natura sua, cur per aliqua tantùm peccata, & non per omnia destruitur Fides formata, justitia, gratia, & amicitia cum Deo? ut apertissimè docet Scriptura: Nec potest dici, ideo aliqua peccata non expellere justitiam, & gratiam Dei, quia Deus ex sua bonitate ea defactò non imputat ad pœnam æternam. Non enim ideò peccata sunt digna pœnâ æternâ, quia Deus illa imputat, vel vult punire pœnâ æternâ: sed econtra, ideò illa Deus imputat, & vult punire pœnâ æternâ, quia sunt digna tali pœnâ æternâ, ita exigere ratione justitiæ suæ, adeóq; quæ defactò non punit pœnâ æternâ, ex se non sunt digna tali pœnâ æternâ. Ergò dicendum est Secundum, scilicet, non omnia peccata esse æquè digna pœnâ æternâ, sed venialia ex se, & natura sua. Vide *Bellarminum supra.* His ita pro fundamento suppositis, esto

SECTIO I.

Peccati mortalis, & venialis definitio, & differentiæ.

SUMMARIUM.

5. Peccati mortalis, & venialis differentiæ magis propriæ.
6 Eorum differentiæ ambiguæ.
7. Regulæ intrinsecæ ea inter se distinguendi.
8 Regulæ extrinsecæ ea distinguendi.

ASSERTIO II.

P*Eccatum mortale est defectus contra legem vel præceptum, cujus observantia necessaria est simpliciter ad conservandam gratiam, & salutem finalem consequendam: Veniale verò est defectus contra legem vel præceptum, cujus observatio non simpliciter necessaria est, sed tantùm secundùm quid, ad meliùs, vel citiùs consequendam salutem finalem.* Hæc reipsa coincidit cum aliis definitionibus, & differentiis communiter à Doctoribus assignatis, quibus prior videtur, & potior. Explico.

§. I.

Peccati mortalis, & venialis differentia veræ.

PEccatum mortale, & veniale communissimè dicuntur differre in hoc, quòd mortale avertat à Deo ultimo fine simpliciter, veniale autem non avertat, nisi secundùm quid. Explicatum *suprà Assert. 2. per totam.*

II. Differre in hoc, quòd mortale simpliciter 5
tollat Charitatem, quæ est conjunctio cum Deo ultimo fine: veniale verò non tollat, sed solùm minuat Charitatem. Unde peccatum mortale dicitur mors animæ, veniale verò languor, & infirmitas tantùm. Et hoc ipsum est dicere; quòd peccatum mortale simpliciter sit aversio à DEO, ut ultimo fine, quatenùs nimirùm ejus gratiam, amicitiam, & conjunctionem per Charitatem, omninò destruit: veniale verò non sit aversio à Deo ultimo fine simpliciter: quia illam conjunctionem non destruit, sed solùm minuit, facien-

do, ut homo minùs fervidè feratur in Deum ultimum finem per Charitatem.

III. Differre in hoc, quòd peccatum mortale sit contra præceptum, simul & finem præcepti, scilicet Charitatem, quam tollit; (*finis enim legis dilectio*) peccatum verò veniale sit quidem contra præceptum aliquod, non tamen contra finem præcepti, scilicet Charitatem, quia illam non tollit, licèt ejus fervorem minuat. Communis modus loquendi: sed, ut vides, omninò coincidens cum præcedentibus.

IV. Secundùm omnes differunt in reatu pœnæ: quòd nimirùm peccatum mortale mereatur per se pœnam æternam: veniale verò temporalem tantùm. Atqui his omnibus prior, & potior videtur differentia à nobis *asserta*. Ideò enim peccatum mortale meretur pœnam æternam, quia est aversio simpliciter à Deo, quatenùs destruit Charitatem, seu conjunctionem cum Deo ultimo fine: & ideò destruit Charitatem & conjunctionem illam cum DEO, quia est *contra legem vel præceptum, cujus observantia est simpliciter necessaria ad conservandam gratiam, & salutem finalem seu Beatitudinem consequendam*: non sic peccatum veniale, uti positum in assertione.

§. II.

Peccati mortalis & venialis differentiæ ambigua explicatæ.

6 DIcuntur differre in hoc, quòd peccatum mortale sit contra præceptum, veniale verò contra consilium tantùm. In rigore, accipiendo consilium propriè, falsum est: alioquin nubere esset peccatum veniale, contra Apostolum 1. *Corinth.* 7. Sed verum in sano sensu, accipiendo consilium largè, pro omni eo, quòd non simpliciter necessarium, sed tamen valde utile est ad consequendam salutem finalem. Et sic omninò coincidit cum modis suprà positis. Atque ita seipsum explicat *Scotus in* 2. *disp.* 21. *quæst.* 1.

II. Differre in hoc, quòd peccatum mortale sit contra legem; veniale verò non sit contra, sed tantùm præter legem. Sic loquuntur magni Doctores *D. Bonaventura, Alensis, alii*. In rigore etiam falsum est, cùm nullum possit esse peccatum, quòd non sit contra legem, vel præceptum aliquod: ut ex dictis constat. Verùm tamen sano sensu: intelligendo agere *contra legem*, esse idem ac agere contra finem legis, scilicet Charitatem, agere verò *præter legem*, esse idem, ac non agere contra finem legis, seu Charitatem. Et sic coincidit cum tertio modo *suprà num. præc.* explicato.

III. Differre in hoc, quòd peccatum mortale sit circa finem: veniale verò circa media tantùm. Itidem in rigore falsum, & meritò refellitur à *Scoto l. c. Vasquez disp.* 143. *c.* 2. *ac aliis*. Quia licèt omnia peccata circa finem, scilicet DEum directè commissa mortalia sint: multa tamen etiam peccata circa media, scilicet creaturas, commissa mortalia sunt, ut furta, homicidia, adulteria. At verum tamen in sano sensu suprà posito; quòd nimirùm peccata mortalia sint contra finem DEum, quia tollunt conjunctionem cum DEo ut ultimo fine per Charitatem: Venialia verò sint circa media ad hunc finem ordinata, quia scilicet minuunt fervorem Charitatis, hominem ad media perfectiora ac tutiora salutis capessenda, ac leves etiam defectus cavendos inclinantis.

IV. Denique constat apud omnes, peccatum mortale & veniale intrinsecè non necessariò differre specie: sive sumantur materialiter pro ipso actu peccaminoso; cùm sine dubio idem specie actus possit esse modò peccatum mortale, modò veniale: sive sumantur formaliter, secundùm rationem specificam malitiæ seu deformitatis contra virtutem vel legem: Sic enim furtum magnum est mortale, parvum veniale, etsi non tantùm actus, sed etiam malitiæ sint ejusdem rationis contra eandem legem & virtutem Justitiæ: attamen rectè dicuntur specie, imò toto genere differre, extrinsecè & objectivè seu quoad objectum & effectum ultimatum. Quia nimirùm peccatum mortale avertit à DEO ut ultimo fine & infinito bono, eáque ratione est malitiæ quodammodò infinitæ, ut suprà explicavi: & ideo quodammodò infinitè distat à peccato veniali, quod non avertit à DEO simpliciter, sed solùm secundùm quid retardat. Item peccatum mortale est mors animæ: veniale levis infirmitas tantùm. Vide *S. Thom.* 1. 2. *quæst.* 72. *art.* 5. & *quæst.* 78. *art.* 5. *quæst.* 88. *art.* 2. & 6.

§. III.

Regula intrinseca distinguendi peccatum mortale & veniale.

OMne peccatum cedens in gravem DEI, seu honoris & cultûs DEo debiti injuriam mortale est. Ut sunt omnia peccata contra virtutes Theologicas, Fidem, Spem, Charitatem. Item contra Religionem, de quibus mox iterum *Sect. seq.* 7

II. Omne peccatum graviter lædens Charitatem & Justitiam erga proximum in bonis animæ, corporis, famæ, fortunæ: seu cedens in grave nocumentum spirituale vel temporale, mortale est: si leve nocumentum, veniale censeri debet.

III. Omne peccatum cedens in grave nocumentum salutis propriæ spiritualis, vel corporalis, mortale est, ut peccata luxuriæ, & ebrietatis perfectæ. At verò, secluso gravi detrimento salutis spiritualis vel corporalis, omnia peccata commissa contra proprium bonum per se venilia sunt. Ut inordinata dispositio bonorum temporalium, prodiga profusio, negligens cura: aut nimia sollicitudo, tenacitas &c. nimia cura vel neglectus propriæ famæ & honoris, infamatio sui ipsius &c. Quæ tamen per accidens sæpè fieri mortalia, nimis notum est. *Ex communi Azorius tom.* 1. *l.* 4. *c.* 9. *q.* 8. *Sanchez l.* 2. *Moral. c.* 24.

IV. In his ipsis discernendis semper tria attendenda sunt. 1. Natura actûs peccati. 2. Materia peccati gravis, vel levis, tam ex objecto, quàm ex fine, & circumstantiis. 3. Perfectio & imperfectio

ctio actûs. Quæ omnia latè exemplificabuntur in sequentibus.

§. IV.

Regula extrinseca distinguendi peccatum mortale & veniale.

8 OMnia peccata contra præcepta divina in Decalogo, Evangelio, vel alibi expressa, in materia gravi mortalia sunt: in materia levi, si detur, venialia. Peccata verò contra Præcepta humana, tunc solùm sunt mortalia, quando concurrunt & materia gravis, & intentio Legislatoris volentis obligare sub mortali. *Communis doctrina in materia de legibus.*

II. Quæcunque peccata dicuntur in sacris Litteris *excludere à regno cœlorum: esse abominabilia, vel abominationem coram Deo: morte digna*: aut adjunctam habent communicationem mortis, aut maledictionem expressam, vel implicitam, utpote cùm dicitur: VÆ talia agentibus &c. signum est, esse mortalia: Si autem mitioribus terminis utatur Scriptura, signum est, esse venialia tantùm. E. gr. Ephes. 5. *Fornicatio autem, & omnis immunditia & avaritia, nec nominetur in vobis, sicut decet Sanctos: aut turpitudo, aut stultiloquium, aut scurrilitas, quæ ad rem non pertinent. Hoc enim scitote intelligentes, quòd omnis fornicator, aut immundus, aut avarus, quod est Idolorum servitus, non habet hæreditatem in regno Christi & Dei.* Ubi Apostolus non repetit, sed subticet stultiloquium & scurrilitatem, contentus dixisse suprà: *quæ ad rem non pertinent*: scilicet vana, inordinata, imperfecta esse: ideóque inter venialia computanda. At verò fornicationem, immunditiam, avaritiam, abominanda dixit, nec nominanda à Sanctis, & excludere à regno Dei: ac proinde peccatis mortalibus accensenda.

III. Quando ex terminis præceptorum, vel Scripturæ sacræ non constat de qualitate peccati mortalis, vel venialis, recurrendum est ad traditionem Ecclesiæ. Quidquid enim in Ecclesia Catholica communiter habetur pro peccato mortali, procul dubio pro tali habendum est. Inde enim cognoscimus, omittere Sacrum vel Horas, violare jejunium, communicare sine prævia Confessione peccati mortalis cogniti &c. esse mortalia. Econtrà verò, quod communiter non habetur pro mortali, non necessariò confitendum, per orationem Dominicam, aquam benedictam, aliáque media satisfactoria expiari posse &c. veniale censeri debet. Quia nimirùm Spiritus Sanctus Ecclesiam à se gubernatam, in re tanti momenti salutem animarum concernente non sinit errare.

IV. Si neque ex traditone Ecclesiæ certò constet, recurrendum est ad sententias SS. Patrum & Doctorum, qui in Ecclesia communiter Authoritatem sortiti sunt. Juxta illud Malach. 2. *Labia Sacerdotum custodiunt scientiam, & legem requirent ex ore ejus.*

SECTIO II.

Peccatum mortale ex genere suo fit veniale in individuo per accidens.

SUMMARIUM.

9. *Quid sit mortale ex genere suo; & quid tale per accidens?*

10. *Peccatum aliàs ex genere suo mortale, fit veniale. I. ex conscientiâ erroneâ*

11. *Ex causa excusante, v. g. ignorantiâ, necessitate, metu &c.*

12. *III. Ex imperfectione actûs, debita scilicet advertentia in intellectu, vel consensûs ex parte voluntatis. Et*

13 *IV Ex parvitate, vel levitate materiæ.*

14. *Regula I.* In peccatis, quibus *directè* læditur perfectio DEI infinita, aut bonum quodvis magnum indivisibilitet, non datur parvitas materiæ.

15. *Ut I. In peccatis contra virtutes Theologicas*: Fidem, Spem, & Charitatem.

16. *II. In peccatis contra virtutem Religionis,* directè *in Dei injuriam vergentibus, ut in superstitione, blasphemia, perjurio assertorio, sacrilegiis &c.*

17. *III Nec in homicidio, & vix in mutilatione.*

18. *IV. Nec in materia venerea deliberatè &* directè *intenta.*

19. *Bene verò in materia venerea* indirectè *tantùm voluntaria admittenda est parvitas à mortali excusans.*

20 *Resolutio casuum communiter contingentium*

21. *Regula II.* In peccatis omnibus, quibus læditur bonum finitum divisibile tantùm, dari potest parvitas materiæ a mortali excusans.

22. *Ut I In primo præcepto Decalogi quoad superstitiones solùm ex simplicitate, levitate, vel curiositate sine certa fide adhibita execcitas*

23. *II. In secundo præcepto, quoad violationem voti, & juramenti promissorii.*

24. *In tertio præcepto quoad celebrationem & auditionem Missæ, ferias jejunia, & generaliter in omni cultu divino*

25. *IV. In præceptis secundæ tabulæ, quoad læsionem proximi in bonis famæ, honoris, & fortunæ.*

26. *Materia in furto gravis* absoluta *respectu cujuscunque etiam opulentissimi, sunt duo circiter ducati,* respecti*va verò ad conditiones personarum quantitas sufficiens ad victum unius dici.*

27. Regula III. *Quantitas materiæ in omnibus peccatis (eam admittentibus) desumi debet ex tribus,* 1. Ex ipsa re secundùm se. 2. Ex comparatione ad te tum, quod præcipitur, & 3 maximè ex fine præcepti.

28. *Exemplificatur 1 in lectione, & 2 retentione librorum hæreticorum 3 in percussione Clerici, & 4. in aliis censuris ac casibus reservatis*

29 *Regula IV* Tertia, vel quarta pars cujuscunque toties notabilis est, nisi ipsum totum sit exiguum; non verò minor quartâ, nisi secundum se seorsim sumpta sit valdè notabilis, vel efficiens fini præcepti.

30. *Exemplificatur: in Horis Canonicis. 2 In Feriis. 3. In Jejunio, & 4. in Votis.*

PEccatum mortale ex genere dicitur, quod ex proprio objecto suo, seclusâ malitiâ alterius speciei, est, vel potest esse mortale. Triplex assignari solet. I. Mortale ex objecto per se, quod scilicet ex ipso objecto secundùm se habet intrinsecam malitiam mortalem: seclusâ prohibitione legis. Ut blasphemia, adulterium, furtum. II. Mortale ex præcepto, quòd ideò solùm mortale est, quia lege positivâ prohibetur, ut comedere carnes die Jejunii, omittere Sacrum, Confessionem, Communionem annuam &c. III. Mortale ex accidente vel circumstantia: quod, licèt secundùm se, neque ex objecto, neque ex præcepto mortale sit, sed vel veniale, vel omninò indifferens, tamen ex accidente, vel circumstantia ali- 9

qua malitiam mortalem contrahit: quod qualiter fiat, *Sect. seq.* dicetur. At hîc videndum, qualiter ipsum peccatum mortale ex genere suo, quodque, positis requisitis, etiam in individuo esse mortale, hic & nunc, defectu requisitorum, vel mutatione circumstantiæ alicujus, fiat veniale in individuo?

ASSERTIO III.

Peccatum mortale ex genere suo fit veniale in individuo potissimùm quatuor modis: ex conscientia erronea: ex causa excusante: ex imperfectione actûs, & parvitate materiæ.

§. I.

Ex Conscientia erronea.

Regula generalis.

10 QUandocunque quis errore invincibili putat, peccatum aliquod esse veniale tantùm, quod revera mortale est: v. g. perjurium assertorium in re levi, is solùm venialiter delinquit. Quemadmodum & è contrà invincibili errore putans aliquid esse mortale, quod reverâ solùm veniale est, is reipsa mortaliter peccat. Explicatum *c.* 1. *Sect.* 2.

§. II.

Ex causa excusante.

Regula generalis.

11 QUæcunque causa potens excusare à peccato in toto, in modico sui defectu excusat à mortali; & veniale constituit. *Ratio est*: Quia, spectata humana fragilitate, in his moralibus difficillimum est medium vel extremum tangere in puncto, & levem etiam defectum evitare, ideóque ad id hominem obligari sub mortali, ratio non permittit. Exempla sunt.

I. Ignorantia invincibilis excusat à toto peccato: hinc ignorantia vincibilis vel culpabilis levis, seu non crassa vel affectata excusat à mortali. *Supra suo loco. c.* 2. *n.* 37.

II. Extrema necessitas omninò excusat à peccato furti: hinc necessitas valde gravis excusat saltem à mortali furtum rei tunc necessariæ, v. g. ad victum, amictum, medicinam &c.

III. Necessitas propriæ defensionis cum perfecto moderamine inculpatæ tutelæ omninò excusat à peccato homicidium injusti invasoris: hinc eadem necessitas cum levi, non supino vel affectato defectu dicti moderaminis simile homicidium excusat à mortali, secundùm omnes.

IV. Metus gravis mortis, vel alterius gravissimi mali indirectè excusat à transgressione legum positivarum, ac etiam aliquarum naturalium, ut suo loco dictum: hinc metus ejusmodi mali non adeò gravis meritò excusare debet à mortali. v. g. metus morbi gravioris omninò excusat ab audiendo Sacro, vel jejunio: metus autem morbi non ita gravis, vel gravioris catharri saltem excusabit à mortali, & venialem efficiet transgressionem. Item metu mortis vel mutilationis poteris sine peccato furi, domum inscensuro, scalas tenere: at si metu verberum tantùm graviorum teneas, saltem excusaberis à mortali. Simili ratione dicendum de quavis alia cooperatione materiali, & non proximâ ad peccatum alterius.

§. III.

Ex imperfectione actûs.

Regula generalis.

OMne peccatum mortale ut sit, requirit ex parte intellectûs perfectam advertentiam & 12
deliberationem: ex parte voluntatis verò plenum consensum: quorum unum si desit, & adsit solùm imperfecta deliberatio, aut semiplenus consensus, peccatum veniale erit, ex imperfectione actûs, idque in quacunque materia, lege, præcepto. *Certum apud omnes.* Ratio est. Quia ad peccatum mortale, quo homo simpliciter aversus à Deo æternam pœnam mereatur, utique requiritur actus moralis perfectus, seu voluntarius ac liber simpliciter, qualis etiam posset esse meritorius vitæ æternæ: talis non est sine perfecta deliberatione, & pleno consensu: ergò. Deinde spectata humana fragilitate, à rectâ ratione & bonitate divina omninò alienum est, hominem velle æternis pœnis addicere, qui sine plena deliberatione & consensu aliquid peccaminosum fecit. Cæterùm

I. Deliberatio plena & perfecta

DIcitur, quando intellectus plenè, sine turbatione vel impedimento actum, ejúsque malitiam agnoscit & dictat, vel saltem dictare posset ac deberet. Et tunc etiam consensus voluntatis plenus & perfectus esse solet, ac in materia mortali peccatum mortale, nisi aliunde constet de defectu consensûs.

II. Deliberatio semiplena & imperfecta

DIcitur, quando ratio quidem aliquo modo advertit & apprehendit in confuso actum, ejúsque malitiam & obligationem, non tamen plenè & resolutè judicat, vel dictat, esse peccatum mortale, eo quòd motiva & rationes in utramque partem perfectè proponere & ponderare non possit: quod meliùs explicari non potest, quàm experientia in semidormiente, semiebrio, distracto, vel turbato variis cogitationibus, vel passionibus, ut ad id, quod agit, ejúsq; malitiam advertere plenè non possit. Et tunc etiam consensus voluntatis subsequens necessariò erit imperfectus & semiplenus: atque in materia mortali, etsi non tollat totum peccatum, cùm omnis sanè qualiscunque consensus in malum malus sit, tollit tamen peccatum in tanto, & veniale reddit fragilitati humanæ, quæ licèt potuerit simpliciter, tamen in eo statu difficulter admodum potuit tale malum cavere.

III. Deliberationes imperfectæ signa, & conjecturæ.

I. SI tenuiter, & quasi semidormiens apprehendisti aliquid esse malum. II. Si verè semidormiens, vel semiebrius fuisti. III. Si vehementissima passione, distractione, apprehensione turbatus fuisti. IV. Si post factum rem meliùs considerans, judices te omninò non fuisse facturum, si ita apprehendisses, vel cognovisses, si plenè vigilans, si sobrius, si mente pacata fuisses. Tunc

enim credere potes, te absque perfecta deliberatione & advertentia processisse, ideóque venialiter tantùm deliquisse. Eadem consequenter generalia sunt signa imperfecti, & semipleni consensûs: cùm deficiente deliberatione, necessariò deficiat consensus. At specialia.

IV. Consensus semipleni conjecturæ & signa.

I. SI ita dispositus fuisti, ut licèt facilè potueris exequi peccatum, tamen non sis executus: præsumere potes, te antè non plenè consensisse, quia affectus pleni non ita facilè mutantur. II. Si statim reflectens te super priorem actum, sentis in te tristitiam, aversionem, horrorem aliquem, ob eandem rationem. Secùs si complaceas, inhæreas, rumines &c. III. Si animum & propositum firmum, sæpiùs innovatum habeas nunquam peccandi mortaliter, aut malle mori potiùs, quàm peccare mortaliter, in dubio rectè præsumis, te non consensisse in peccatum. Nam quando aliquid ita firmiter odio habetur, si deinde plenè ametur facilè advertitur. IV. Deniq; in dubio non præsumitur consensisse vir timoratæ conscientiæ, aliásque peccatum abhorrens, quia in dubio non præsumitur factum, delictum maximè. Secùs si sit homo perditis moribus. Hic enim cùm bibat iniquitatem sicut aquam, cùm dubitat, præsumere potest, se verè ebibisse.

§. IV.

Ex parvitate vel levitate materiæ.

Regula generalis.

13 OMne peccatum mortale ut sit, ex parte objecti requirit materiã gravem secundùm se, vel ex fine, aut circumstantiis intentis. Quandocunque ergò materia, tam secundùm se, quàm secundùm finem ac circumstantias verè parva vel levis est, cessat peccatum mortale, & fit veniale ex parvitate materiæ. *Omnes.* Ratio est. Quia ubi materia prohibita parvi est momenti, moraliter parva est offensio. Verùm hîc duo maximi momenti explicanda sunt. Unum, in quibus peccatis possit dari parvitas materiæ: alterum, unde ea desumenda sit. Pro re maximè practica, & ad casus morales latissimè patente, pono quatuor Regulas casibus latè exemplificatas.

REGULA PRIMA.

14 *NUlla datur parvitas materiæ excusans à mortali in illis peccatis, quibus directè læditur perfectio Dei infinita, aut bonum quodvis magnũ indivisibiliter.* Verba hæc mea sunt, sed sensus, ni fallor, omnium: ac Ratio est. Quia quoties ratio gravis malitiæ vel offensæ contra legem vel rectam rationem, seu, ut alii non malè dicunt, contra Charitatem Dei, vel proximi, æquè reperitur in materia parva, ac in magna, toties etiam perstat culpa mortalis in materia quantumvis parva; ideóque non erit parvitas materiæ excusans à mortali: atque hoc tunc fit, quando directè læditur, vel offenditur perfectio Dei infinita, seu bonum quodvis magnum indivisibiliter, uti est vita hominis: Ergo.

Nulla datur parvitas materiæ excusans à mortali.

I. In peccatis contra Virtutes Theologicas,

FIdem, Spem, Charitatem, utpotè in infidelitate, desperatione, odio, aut contemptu Dei: quia hæc directè & actu elicito lædunt, seu offendunt perfectionem Dei infinitam. Quantulacunque enim infidelitas, & qualemcunque propositionem à Deo revelatam, etsi parvi momenti in se, nolle credere, repugnat infinitæ Dei veracitati. Quantulacunque vera desperatio de Deo repugnat infinitæ Dei bonitati ac potentiæ. Quantulumcunque odium Dei, etiam ratione rei levissimæ repugnat ejus simpliciter infinitæ bonitati. Quicunque etiam levissimus, dummodò deliberatus contemptus Dei, aut perfectionis divinæ, etiam indirectus, qualis est in formali inobedientia ex contemptu legis vel præcepti cujuscunque, in formali ingratitudine ex contemptu beneficii divini, repugnat infinitæ DEI bonitati, sapientiæ, æquitati: ergò semper est malitiæ mortalis. Semper enim eadem malitia mortalis manet in qualibet etiam levissima materia: imò eò gravior evadit plerumque malitia, quò in minori materia læditur perfectio DEI infinita: ut si oderis, vel blasphemes Deum ob leve incommodum tibi eveniens v. g. lusum perditum, graviùs censeris peccâsse omni recta ratione, quàm si odisses, vel blasphemâsses Deum ob ingens malum tibi immissum, ut omnes observant: & in similibus iterum notabitur. Neque solum odium Dei, verùm etiam odium proximi quoad abominationem personæ semper peccatum mortale est, nulla excusante parvitate materiæ, nisi sola imperfectione actûs: semper enim eadem est ratio malitiæ mortalis contra præceptum Charitatis Divinæ, & ipsam Bonitatem Divinam in proximo quoad naturam & gratiam participatam abominari, vel aversari proximum ex displicentia personæ, tanquam indignum nostro amore vel amicitia, cùm tamen & ipse nobiscum sit Imago Dei, capax gratiæ Divinæ & Beatitudinis æternæ. Secùs est de odio proximi, quoad abominationem qualitatis, quod indifferens est, & etiam bonum esse potest, Psal. 118. *Iniquos odio habui.* Secùs etiam est de odio inimicitiæ, seu malevolentiæ, quo proximo deliberatè malum volumus: hoc enim licèt ex genere suo peccatum mortale sit; attamen parvitatem materiæ à mortali excusantem admittit, cùm scilicet proximo leve & exiguum malum volumus, optamus vel gaudemus, quod etiam reipsa illatum, non nisi veniale esset, ut alibi notabitur.

II. In peccatis contra virtutem Religionis.

QUæ nimirùm directè vergunt in injuriam Dei, vel perfectionis divinæ, nulla datur parvitas materiæ excusans à mortali. Utpotè I. In superstitione divinationis, vanæ observantiæ, magiæ: &c. Semper enim gravis Dei injuria est, cultum Deo debitum tribuere diabolo divinita- 16

tis hosti ac æmulo, sive id fiat cum pacto expresso, de quo nullum dubium; sive fiat cum pacto implicito cum dœmone, seu implicita dœmonis invocatione tantùm. Ut cùm quis scienter utitur mediis omninò vanis & impertinentibus ad causandum aliquem effectum, vel cognitionem occultorum vel futurorum. Eo ipso enim, quo uteris ejusmodi mediis vanis & nullam omninò naturalem vim, vel proportionem habentibus ad causandum talem effectum vel cognitionem, convinceris invocare aliquam virtutem, & intelligentiam superiorem homine: atqui non Deum, qui talia prohibet: non Angelum sanctum, qui nolente Deo nihil facit: ergo dœmonem, qui vel talia instituit, vel talibus libenter se immiscet, ad decipiendum hominem, & cultum quasi divinum sibi arrogandum in injuriam divinæ Majestatis. Quod benè inculcandum illis, qui protestantur, se talibus nolle uti ope dœmonis: est enim protestatio facto contraria, & ideò vana ac nulla. Nam tacita hæc invocatio, si plena deliberatio adsit, est ejusdem rationis cum expressa: & quòd in parva vel ludicra re dœmon invocetur, per se non minus crimen est, quàm si fiat in re magna. Sæpè tamen contingit, ut quando res est modica, non apprehendatur mali magnitudo, & sic potest esse veniale ex defectu animadversionis; sicut etiam ex ignorantia vel levitate actûs, ut in Regula sequenti videbimus. Vide Sanchez. *in Sum. tom.* 1. *lib.* 2. *c.* 38. *n.* 18. Lessium *lib.* 2. *c.* 44. *dub.* 4. *n.* 26. & alios apud Dian. *p.* 5. *tr.* 5. *resol.* 29.

II. In blasphemia formali: semper enim gravissima est injuria contra perfectionem Dei infinitam proferre verbum contumeliosum de Deo cum animo inhonorandi illum, sive directè, sive indirectè, & interpretativè, etiam in re minima: Deus enim dehonoratur non solùm, cum blasphemus ei res magnas falsò tribuit, sed etiam cùm minimas: ergò blasphemia in ratione materiæ non potest unquam esse peccatum veniale. Ita communissima DD. cum *Suarez de Relig. tom.* 1. *tract.* 3. *lib.* 1. *c.* 6. *n.* 2. aliísque citatis *Diana supra citatus resol.* 3. Addit *Lorca ibid.* id verum esse, etiamsi ejusmodi blasphemiæ fiant joci causâ, & non seriò; quoniam illicitus est jocus, in quo injuria DEI involvitur: nec propter jocum deficit ratio injuriæ: imò jocari in rebus tanti momenti specialis blasphemia est, nisi quis vocet jocum, quòd non ex animo significandi, quod verba sonant, profertur, sed per hyperbolem; ut qui fæminam pulchram vocat Deam: id enim veniale erit. Sic *Lorca*. Sed de hoc mitiùs dicam in 2. *Reg.*

III. In perjurio assertorio scienter falsum jurando cum vero animo invocandi testimonium divinum. Communis DD. apud citatos: semper enim gravissima, & mortalis est injuria, & irreverentia adversùs infinitam Dei Veracitatem, velle Deum instituere testem mendacii, ac falsitatis, ac si & ipse Deus mentiri, & falli posset: ídque etiam in re minima; imò eò gravior censebitur injuria, quò minori in re falsum juratur. Quin id ipsum de juramento promissorio affirmant graves DD. *Cajetan. Medina, Gabriel. Less. Valentia, alii apud Dianam part.* 5. *tr.* 5. *resol.* 70. Ratio eorum est: quòd etiam juramento promissorio non servato, etiam in re minima Deus constituatur testis falsitatis. Sed oppositum ex opposito fundamento iterum mitiùs dicam in Regula 2.

IV. In sacrilegiis plerisque non tantùm carnalibus, & maximè in sollicitatione ad turpia facta in confessionali: nam si in materia venerea absolutè non datur parvitas materiæ, ut infra dicemus: multò minùs datur, si conjuncta sit cum malitia sacrilegii: verùm etiam in realibus plerisque: utpote in simonia saltem juris divini; semper enim gravis Dei injuria est, rem propriè sacram, seu spiritualem, ut gratiam Dei, Sacramentorum effectus, res ab Ecclesia consecratas temporali pretio dato, vel accepto, etiam minimo (imò eo graviori injuria, quò minori pretio) ipso facto vilem profiteri. Neque in irritatione Sacramentorum: in fractione sigilli Sacramentalis: in jejunio naturali ad Evcharistiam suscipiendam præcepto: etenim valor Sacramentorum ad salutem animarum: secretum Confessionis auditæ, ne odiosum fiat Sacramentum tam necessarium ad salutem: & reverentia augustissimi Evcharistiæ Sacramenti, ut tanquam cœlestis ac divinus cibus ante omnem corporalem cibum, & potum sumatur, bonum magnum est, & meritò omne oppositum indivisibiliter excludens, eadē ratione malitiæ semper etiam in re levissima persistente, saltem habitualiter, juxta dicenda infra *num.* 30.

Quoad præcepta secundæ tabulæ.

SOlùm de quinto & sexto potest esse quæstio. 17
In quinto quoad ipsum homicidium, quo semper læditur bonum magnum indivisibiliter vitæ humanæ; utique nulla poterit dari parvitas materiæ excusans à mortali: adeóque ut non solùm abortus fœtûs jam animati quocunque brevissimo tempore, verùm etiam nondum animati, peccatum mortale sit, secundùm omnes. Et quidem in veriori sententia omni casu, & inexcusabiliter vix quoque contingit parvitas materiæ in mutilatione, saltem prout in Jure intelligitur: benè tamen in vulneratione, percussione, vindicta, sicut & in aliis injuriis contra proximum, ut infra notabimus.

De sexto autem præcepto controversia gravissima est: non quidem quoad ipsum malum usum seminis per illicitas copulas, vel pollutiones; in his enim nullus, nisi insanus, vel fortè Epicuri de grege porcus somniavit materiæ parvitatem à mortali excusantem: sed quoad delectationem illam veneream ex commotione spiritum genitalium in parte inferiori consurgente; & ad illam inductiva & dispositiva, ut sunt turpes cogitationes, aspectus, tactus, oscula, amplexus, sermones, lectiones, cantilenæ, &c. Nosti autem sine dubio eam delectationem veneream posse aliquando *directè*, aliquando verò *indirectè* tantùm

esse volitam vel intentam: sit ergò clara, & distincta resolutio duplex.

III. *In materia venerea* directè *voluntaria,*

18 NOn tantùm quoad ipsam copulam, pollutionem, distillationem, seu quamcunque voluntariam effusionem seminis illicitam, verùm etiam quoad delectationem veneream seu libidinosam deliberatè, & directè intentam, quæsitam acceptatam, practicè nulla potest esse materiæ parvitas excusans à mortali. Adeóque omnis impudicitia cordis, oris, aspectûs, tactûs, oscula, amplexus, &c. facta causâ delectationis venereæ captandæ, sicut omnis in illam deliberatus consensus vel complacentia, semper est peccatum mortale. *Est in re communissima, & mihi planè certissima Doctrina: quam latissimè probat Rebellus de Justit. p. 2. l. 3. q. 19. Lessius l. 4. de Just. c. 3. num.* 119. *Sanchez l. 5. Moral. c. 5. Layman. l. 4. tr. 5. c. 8. n. 2. Dian. p. 3. tr. 5. resol. 1. & alibi.* Ratio est. Quia omnis delectatio venerea & libidinosa naturâ suâ ordinatur ad copulam, seu seminationem, imò reipsa, ut benè docet Galenus, est ipsissima inchoatio pollutionis: quid enim est, nisi motus humoris spermatici per spiritus generationi servientes incalescentis, & per certas arterias ad instrumentum generationis tendentis, &c. Ergò, sicut deliberatè velle copulam seu seminationem illicitam semper est peccatum mortale, ita etiam deliberatè velle eam delectationem, seu commotionem veneream in se, vel in alio semper erit peccatum mortale: & sicut in ipsa copula, vel seminatione illicita; ita & in ea delectatione vel commotione illicita per se ordinata, & inchoante seminationem illicitam nunquam poterit esse parvitas materiæ excusans à mortali, saltem practicè loquendo. Neque enim in praxi audienda est distinctio *Caramuelis in Regul. S. Benedicti disp. 69. & 70.* delectationem veneream esse quidem peccatum mortale, quando pollutio graviter, & proximè inchoata est, non item, si pollutio solùm leviter, tenuiter & remotè inchoata sit. Etsi enim hoc speculativè defendi posse fatear: practicè tamen nullo modo probari potest, ob evidentissimū periculum in re tam lubrica, & picea: hîc enim verissimè & certissimè: *Qui tangit picem, inquinabitur ab ea.* Etenim quantumvis minima delectatio & commotio venerea naturâ suâ tendens in majorem ac majorem, ac ipsam copulam, & tam delectabiliter, voluntariè consentientem, ac maximè excitantem, exponit proximo, & gravissimo periculo consentiendi in majorem delectationem, majúsque peccatum carnale. Quâ etiam ratione *Sanchez l. 5. Moral. c. 6. n.* 12. retractat suam contrariam sententiam antea traditam (*l. 9. de Matrim. disp. 46. n. 7.*) dicens: *Quia in quavis delectatione venerea deliberatè admissa apertum est periculum incidendi in majorem aliam delectationem manifestè mortalem. Quare nec audeo, nec unquam ausus sum excusare à confessionibus hujusmodi delectationū quantumvis modicarum declarationem.* Hæc ille. Qui ulteriùs eodem cit. c. 6. n. 12. ait: *unum tamen advertere volo, sententiam, quam lib. 6. de matrim. disp. 46. n. 7. dixi, esse verissimam, nempe amplexus, & oscula libidinosa, quamvis sola venerea delectatio, quæ in ipsis sentitur, placeat excluso alio ordine ad copulam, esse mortalia, & contrariam ab aliquibus appellari temerariam, & erroneam, hodie approbatam esse à summis Pontificibus Clemente VIII. & Paulo V. qui Inquisitoribus fidei denuntiari jusserunt asserentem in illis non committi crimen lethale.* Hæc Sanchez, dicens *hodie*, suo tempore: at hodie nostro tempore sententia nostra omninò certa evadit ex Decreto Alexandri VII. Anno 1666. in propositionibus damnatis doceri, & practicari prohibitis, quarū quadragesima sic habet: *Est probabilis opinio, quæ dicit esse tantùm veniale, osculum habitum ob delectationem carnalem, & sensibilem, quæ ex osculo oritur, secluso periculo consensûs ulterioris, & pollutionis.* Ubi sine dubio ad minimum sermo est de delectatione carnali venerea ex tali osculo directè intentâ, captatâ, vel admissâ. Vide sæpiùs laudatum Nicolaum Dubois in Examine dictarum propositionum à propositione 40.

Atque dicto sensu intelligendi sunt Doctores omnes in hac materia absolutè negantes materiæ parvitatem. Loquuntur enim semper de actibus venereis libidinosis, & impudicis: sive ex objecto, ut tactus partium verecundarum, quæ peccata mortalia sunt, etsi delectatio venerea per se directè non intenderetur, quia naturâ suâ nimium ad libidinem provocant: & graviora peccata sunt, si fiant circa personas ejusdem sexûs, quàm diversi, quia tunc ad gravius peccatum disponunt, ut notat *Sanchez l. 9. de Matrim. disp. 46. n.* 18. Sive ex intentione agentis, captantis scilicet directè delectationem veneream circa quascunque partes fiant, etiam aliàs honestas. Ut tactus faciei, compressio manuum, pulsatio pedum, &c. Et tunc tanta sunt peccata, quanta est intentio facientis, utpote simplicis delectationis morosæ, fornicationis, adulterii, sodomiæ, &c.

IV. *In materia venerea indirectè tantùm voluntaria.*

ADmittenda est parvitas materiæ excusans à 19
mortali quoad impudicitiam, & delectationem veneream minimè directè intentam, sed indirectè solùm voluntariam, in causa levi posita, vel non ablata, secluso consensu vel periculo consensûs in ipsam delectationem, pollutionem, aliúdve opus turpe. Ita præter Doctores illos, qui absolutè hìc admittunt parvitatem materiæ, & fortè nihil aliud volunt (excepto *Caramuele* manifesto adversario) expressè docet *Vasquez 1. 2. disp.* 108. asserens, hac de re nullam fuisse controversiam, cùm Doctores contrarium communiter asserentes, loquantur de delectatione venerea directè intenta vel volita. *Item* Jacob. Marchant. *resolut. Pastoral. part. 1. cap. 6. quæst. 6. &* ex parte noster P. Marchant. *Tribun. tom. 2. Tract. 7. titul. 3. quæst. 2. §. 8. dub. 1. resolut. 2. in fine.*

Ratio

Ratio eſt. Quia valde rationabile, & conſonum eſt fragilitati humanæ, quòd homo ſub peccato mortali non teneatur evitare omnem actionem levem, ex qua eſt periculum exurgendi aliquos motus delectationis venereæ: & cum hi motus longè facillimè exurgant, ut ſint mortales, omninò requiri debet majus voluntarium, quàm indirectum, & virtuale in cauſa maximè levi, & de ſe veniali tantùm. Alioquin certè oporteret condemnare peccati mortalis omnem converſationem non neceſſariam virorum cum fœminis, juvenum cum puellis, colloquia familiaria, choreas, aliáſque recreationes etiam honeſtas, cùm in iis facillimè intercurrant aſpectus blandi, verba lenia, tactus, oſcula, amplexns, & alia hujusmodi venialia, ex quibus plerumque oriuntur motus aliqui venerei, quos tamen ſecluſo conſenſu, vel periculo conſensûs, unâ cum veniali cauſa ſua meritò cenſemus veniales: quemadmodùm & alia, quæ remotè tantùm diſponunt ad alia peccata mortalia, ut litigium ad homicidium, hauſtus ſuperfluus ad ebrietatem, venialia tantùm meritò cenſentur. Neque huic ſententiæ contrariatur ſuprà allegatum Decretum Alexandri VII. Nam propoſitio illa 40. damnata manifeſtè loquitur de delectatione carnali ſenſibili, utique venerea ex illis oſculis orta, & directè volita cum conſenſu in illam, ut conſtat ex illis verbis: *absque periculo conſenſûs ulterioris* (nimirùm in fornicationem, aliúdve opus turpe) *& pollutionis*: ergo ſupponitur jam conſenſus in ipſammet delectationem carnalem, ſeu veneream ex illis oſculis ortam, qui utique mortalis eſt, juxta ſuprà dicta: & ita quidem non meo ſolius judicio, ſed plurium Virorum doctorum requiſito conſilio ſentio, ſalvâ ſemper Authoritate S. Sedis.

REGULA ergò à Doctoribus communiter aſſignata, & recepta de ipſa pollutione indirectè voluntariâ vel cauſatâ, etiam à fortiori locum habere debet in delectatione venerea indirectè tantùm voluntaria: nimirùm: *Quando cauſa poſita eſt licita, vel venialiter tantùm mala; etiam delectatio venerea præter intentionem ſubſurgens inculpata, vel venialis tantùm culpa erit.* Omni ergo culpa vacabunt aſpectus, tactus, oſcula, amplexus aut *honeſtatis* pro more patriæ: aut *neceſſitatis*, ad medendum, naturam ſublevandam, &c. Venialem verò ſolùm culpam continent aſpectus, tactus, oſcula, amplexus, aut *levitatis* vel *curioſitatis* tantùm gratiâ obiter facti, aut etiam causâ *ſenſibilis voluptatis* captandæ: quando nimirùm quis in aſpectu fœminæ, tactu manûs, oſculo faciei, directè quærit delectationem ſenſibilem conſurgentem ex naturali proportione potentiæ viſivæ, vel tactivæ ad objectum conveniens delectabile, absque ulteriori voluntaria tendentia in delectationem veneream, etſi præter intentionem ſubſequatur. Quia nimirùm, ejusmodi delectatio ſenſibilis captata per ſe ſolùm continet venialem abuſum rei per ſe non malæ, & per accidens, ac remotè tantùm diſponit ad voluptatem carnalem: ideóque ſpectare debet ad parvitatem materiæ in hoc genere peccati, & venialem culpam non excedere, Sanè difficillimum foret Confeſſario ſtatim peccati mortalis condemnare juvenes, & procos paſſim aliquibus tactibus, oſculis, amplexibus utentes erga puellas honeſtè amatas, etſi inde aliquam voluptatem ſenſibilem captent, dummodò abſit periculum conſensûs in venerea. Et longè difficiliùs foret talibus, ſi ſimilibus abſtinere nollent; denegare abſolutionem. Ex dictis ergo ſequitur probabilis

RESOLUTIO caſuum communiter contingentium. I. Oſcula inter omninò ſolutos obiter facta, venialia ſunt, etſi ſenſibilis aliqua voluptas captetur, ſeclusâ delectatione, & conſenſu turpi. At verò facta cum ardore & mora, utpote replicatis diu in ore oſculis, ob morale periculum libidinis, ordinariè mortalem culpam contrahunt. *Communis.* II. Oſculari pueros ex amore teneræ infantilis ætatis, aut tangere, captando delectionem ſenſibilem ex mollitiè teneræ carnis; ſecluſo conſenſu turpi, nullum, vel veniale tantùm peccatum eſt. *Sanch. Jac. Marchant. citt.* III. Ancillæ puellos veſtientes, lavantes, eorúmque putenda tangentes, vel aſpicientes; etſi motus ſenſualis exurgat, ſecluſo conſenſu, vel complacentia turpi, aut non peccant, ſi ita officium exigat; aut ſolùm venialiter, ſi ex curioſitate faciant: mortaliter autem peccarent, ſi id morosè facerent. ob morale periculum conſensûs libidinoſi. IV. Aſpicere animalia coëuntia ex curioſitate tantùm, ſeclusâ delectatione libidinosâ voluntariâ, veniale eſt. Quia id non multùm excitare ſolet ad libidinem. Communis apud citatos, & mox citandos. Inſuper eadem animalia, minora præſertim, ut catellos, catos, molliter tractare, demulcere, etiam eorum genitalia contrectare (res ſanè pudicitiæ, & caſtitatis amatoribus meritò fugienda) ex curioſitate tantùm vel levitate, nullâ compertâ impurâ delectatione, cùm inde non excitetur tam vehemens delectatio, non niſi veniale eſſe docent Sanch. *lib. 9. de Matr. diſp. 46. n. 15.* Dian. *p. 2. tr. 17. reſol. 37.* addens, adhuc quidpiam fœdius, non eſſe mortale ita fricare, ut brutum ſemen expelleret, ex curioſitate illud videndi, cum non ſit mortale, impedire generationem bruti, ſicut & ipſum occidere; brutorum enim Domini ſumus: ſed certè omnium ſenſu fœdum eſt cogitare, nedum facere: vide ipſum, & Tambur. *l. 7. Decal. c. 8. §. 2. n. 5.* At verò affectu libidinoſo tangere eorum membra, non tantùm mortale eſt, ſed etiam ſpectat ad peccatum beſtialitatis, tanquam actus quidam inchoatus. V. Perſonæ ejusdem ſexûs ſimul balneantes, natantes, &c. ex curioſitate vel levitate invicem, etiam in partibus verecundis, aſpicientes, etiam cum motu ſenſualitatis, ſecluſo conſenſu turpi, non ſunt condemnandi peccati mortalis. Secùs eſt de perſonis diverſi ſexûs: tunc enim eſt morale periculum libidinis. Se ipſum autem aſpicere vel tangere ex curioſitate, vel levitate, ſeclûsâ intentione, complacentiâ, vel conſenſu turpi, ordinariè veniale eſt: quia minor eſt indecentia, & minùs movent ad turpia pro-

propria, quàm aliena. Si verò necessitas aliqua, vel naturæ commoditas ita exigat, culpâ vacabit, secundùm omnes. VI. Choreas ducere, etsi aspectibus, tactibus, osculis, amplexibus solitis delectatio sensibilis captetur, seclusâ semper intentione vel consensu turpi, vel nullum, vel veniale tantùm peccatum est. Cajetanus *V. Chorea.* Filliucius *Tr.* 33. *c.* 10. ubi *n.* 224. dicit: *Rustici diebus festis non sunt prohibendi à choreis, modò fiant post Missam: tum quia aliter otio vacarent, quod pejus esset: tum quia fiunt pro more regionis, & publicè coram aliis, ideóque magna ex parte aufertur libidinis occasio: tum quia videntur conciliatrices amoris, & benevolentiæ inter adolescentes, & puellas in ordine ad matrimonia.* Hæc ille. Addo ego experientiâ patuisse, post abrogatas illas choreas publicas multò majora mala patrata fuisse, quàm iis permissis. VII. Cantare, dicere, legere turpia, peccatum est juxta intentionem facientis. Si enim fiant cum intentione vel complacentia turpi, mortalem; si ex curiositate, vel levitate solùm, venialem culpam habent. At verò componentes cantiones & libros turpes ordinariè mortaliter peccant, ob scandalum, saltem aliquorum: quemadmodùm etiam comœdias turpes exhibentes. VIII. Denique scribere, mittere litteras amatorias, munera, favores, ut vocant, similiter peccatum est juxta intentionem facientis. Si enim faciunt ex intentione libidinosa vel animo provocandi alterum ad illicitam venerem, mortale erit: si ex sola levitate, joco, recreatione, veniale per se loquendo: si ad captandum vel fovendum honestum amorem in ordine ad Matrimonium, culpâ vacabit. Intellige semper *per se loquendo*, & secluso periculo proprio vel alieno: aut nisi scriptio, pictura, &c. de se valde turpis esset, & ad libidinem provocatoria. Hæc tibi hic latiùs deducere volui, quia in praxi sunt frequentissima. Et latiùs videre potes *in 4. part. meæ Theol. Sacram. c.* 3. *per totum.*

Regula Secunda.

20 *In omnibus peccatis, quibus læditur bonum finitum divisibile tantùm, potest dari parvitas materiæ excusans à mortali.* Ratio est: Quia quando bonum, quod læditur, est divisibile potens esse majus vel minus, etiam malitia peccati proportionaliter crescere, & decrescere, & consequenter quandóque unà cum materia adeò decrescere poterit, ac minui, ut ampliùs mortalis, atque æternâ pœnâ digna censeri non possit, ut patet in furto unius assis. Habet ergo Regula locum in omnibus peccatis contra præcepta secundæ tabulæ circa proximum, & seipsum (homicidio & luxuriâ voluntariâ jam exceptis) ut in percussione, furto, detractatione, intemperantia, &c. & insuper in præceptis primæ tabulæ circa cultum divinum: quia nimirùm omnis noster cultus divinus bonum quoddam finitum est, magnum quidem, sed divisibiliter majus, vel minùs, pro ratione materiæ, ideóque etiam malitia peccati oppositi major aut minor, & quandoque sic modica esse poterit, ut ampliùs mortalis esse non possit. Jam exempla præsertim nonnihil controversa visa afferamus.

I. In primo præcepto Decalogi.

Quoad superstitiones magicas, nulla quidem 21
propriè datur parvitas materiæ, ut *num.* 16. dictum: datur tamen aliqua (ut sic vocem) levitas actûs excusans à mortali. Utpote I. Si fiant ex simplicitate vel ignorantia, etiam vincibili non crassa. Fateor me sæpiùs usum fuisse motu globuli plumbei, vel aurei annuli è filo inter extremos digitos sustentato pendentis, & ad latera vasis allisi pro indicio horarum, certo semper eventu: sed bonâ fide in simplicitate mea. Credidi enim id fieri naturaliter virtute arteriæ pulsûs: & adhuc in ea opinione hæreo quoad motum secundùm se, ejúsque successiva incrementa, & consequenter aliquam allisionem: at verò quoad allisionum differentias ad distinctam designationem horarum, superstitiosum esse, omninò persuasit experientia. *Card. de Lugo apud Tambur. l.* 2. *in Decal. c.* 6. §. 1. *n.* 38. Aliis ergo, maximè illis, quibus ut idem experirentur, imprudens auctor fui, jam Pœnitens dissuadeo. II. Si quis utatur ejusmodi signis solùm ex levitate, joci, vel risûs causâ nullo expectato eventu: qualia multa jocosa fieri solent in quibusdam sacris Vigiliis, sanè non commendanda, sed certè neque peccati mortalis statim condemnanda: quia tunc non est vera superstitio, esto enim signa illa sint instituta à dæmone, si tamen joco, & non seriò exspectando eventum, usurpes, irrisio potiùs est, quam invocatio dæmonis. III. Si quis utatur signo vel medio superstitioso habito ex sola curiositate experiendi causâ: v. g. semel aut iterum faciendo annulum moveri super filum, aut allidi ad latera vasis, &c. ut etiam fatetur Sanch. *l.* 2. *Moral. c.* 40. *n.* 13. *in fine.* Ratio est eadem, quæ suprà. IV. Absque certa fide adhibita, ex vana solùm formidine in agendis, vel cavendis, quandoque observare ejusmodi vana signa vel omina, v. g. ex sternutatione, auris tinnitu, cantu corvi, occursu vulturis vel leporis, &c. item ex somniis, plerúmque venialem culpam non excedit, ut cum aliis notat Layman. *l.* 4. *tr.* 10. *c.* 3. *n.* 10. Et placet judicium Suarez *tom.* 1. *de Relig. l.* 2. *de superstitione c.* 13. *n.* 25. Ubi loquens de hac superstitione ita habet: *Potest hoc peccatum credentium in somniis à gravitate mortali excusari, quando homo non omninò credit rem in somno ostensam esse veram, seu futuram, & nihilominùs aliquid operatur ratione talis somnii, quod alias malum non est, nec contra præcepta Dei, vel Ecclesiæ (& ita non potest obesse, potest autem prodesse) ut evitet aliquod malum, quod somnium minatur, vel quid simile. Tunc enim licèt sit aliqua levitas, vel simplicitas, aut nimia timiditas, non apparet gravis malitia: quia ille non tam credit illud esse à Deo, vel esse verùm, quàm posse esse, in quo multò minus erroris est, licèt multum sit vanitatis. At verò, si quis ita sit observator somniorum, ut ordinariè per illas indicationes vel divinationes in agendis*

gendis negotiis gubernetur, non potest excusari à gravi culpa & superstitione. Hæc ille. Idem judicium est de aliis ejusdem vanis observantiis.

II. In secundo Præcepto Decalogi.

231. DAtur parvitas materiæ in violatione voti; nec solùm quando materia parva est tantum partialis materia voti, ut, si ex voto recitans Rosarium, omittas aliquot *Ave Maria*, vel Decadem unam, in quo omnes consentiunt: sed etiam, quando materia parva est tota materia voti; ut si vovisses quotidie recitare unum, vel tria *Pater & Ave*, aut flectere genua coram tali S. Imagine, &c. & omittas, toties, quoties, non erit, nisi veniale ex parvitate materiæ. Uti contra *Cajetan. Tolet. Armill. & alios*, docent Doctores communiter. Navar. *c.* 12. *n.* 4. Sanchez *l.* 4. *c.* 12. *n.* 6. Layman. *l.* 4. *tom.* 4. *c.* 3. *num.* 2. alii apud ipsos. Ratio est. Quia votum est privata quædam lex, & obligat per modum legis: sed respectu legis materia tam parva nō est capax obligationis tam gravis sub mortali: ergo neque respectu voti.

II. Datur etiam parvitas materiæ in violatione Juramenti promissorii excusans à mortali, ut si Pater seriò juravit filium ita meritum virgis castigaturum, & sine causa revocet vel omittat: si jurando promisisti amico ejus convivium accedere, &c. Sic contra *Cajetan. Gabriel. Valent. Lessium, & alios* probabiliùs docent *S. Antonin. Sotus, Sylvest. Navarr. Rodriq. Suar. alii cum Sanchez l.* 3. *Moral. c.* 4. *n.* 13. *Laym. l.* 4. *c.* 14. *n.* 6. Ratio est. Quia quandocunque peccatum ratione materiæ augeri & minui potest, tunc in eo genere etiam venialiter peccari potest: atqui communis hominum etiam prudentûm persuasio est, tantò majorem vel minorem irreverentiam Deo irrogari, quantò major vel minor promissio Deo jurata violatur, seu quantò major vel minor res est, ad quam confirmandam quis Dei auctoritate usus est, si postea non agat, quod promiserat: ergo hic etiam venialiter peccari potest ex parvitate materiæ, ut in exemplis allatis, & similibus. *Confirmatur.* Quia major est obligatio voti, seu promissionis factæ ipsi Deo, quàm juramenti promissorii, seu promissionis factæ homini, interposito nomine, & authoritate Dei: atqui in violatione voti datur parvitas materiæ excusans à mortali, secundùm omnes: ergo etiam in violatione juramenti promissorii.

III. Notanda hîc est disparitas inter juramentum assertorium de veritate rei, & promissorium de facienda re. Quia juramento assertorio invocatur Deus in testem veritatis, aut falsitatis: veritas autem, & falsitas consistunt in indivisibili: quod enim verum non est, necessariò falsum est, nec datur magis vel minùs falsum: ideóque Deum invocare in testem falsitatis cujuscunque semper est peccatum mortale (quod non tantùm verum est in perjurio assertorio, quo scienter juratur falsum, sed etiam in perjurio promissorio ficto. cùm quis juramento promittit aliquid facere, quantumvis leve, non habens animum seu voluntatem præsentem promittendi vel adimplendi.) At verò in juramento promissorio non invocatur Deus in testem ipsius veritatis vel falsitatis, sed solùm quasi in sponsorem obligationis adimplendi rem promissam cum juramento, adeò ut objectum juramenti promissorii non sit veritas vel falsitas, sed obligatio jurantis ad rem promissam adimplendam: atqui obligatio ad rem promissam adimplendam non consistit in indivisibili, sed major vel minor est, juxta rationem materiæ majoris vel minoris momenti; consequenter etiam violatio talis juramenti promissorii majoris vel minoris culpæ erit, pro ratione materiæ: ergo non semper mortale, sed ex parvitate materiæ etiam veniale esse poterit.

IV. Incidenter pro praxi hîc observa. Homines simplices, & rusticanos confundere vulgari idiomate, schweren / schelten / fluchen. 1. jurare. 2. blasphemare. 3. maledicere vel imprecari significat. Ad hæc ergo discernenda, Confessarius imprimis petere debet, quibus verbis Pœnitens usus sit: deinde compertô, quòd sint verba juramentum sonantia, quærendum, an habuerit veram intentionem jurandi, vel Deum in testem invocandi? & hoc compertô denique interrogandus est, an verum vel falsum juràrit? Si dicat, verum juràsse, vix unquam condemnandus est peccati mortalis: sin fateatur, falsum juràsse, per se censendus est, peccàsse mortaliter, nisi excuset imperfectio actûs, inadvertentia, præcipitantia, idque maximè in mercatoribus, præsertim, cùm jurare solent *tanti, vel pluris sibi mercem constare, &c.* Ubi plerumque non verè pejerant, cùm possit habere verum sensum: videlicet: tanti vel pluris sibi constare, æstimato simul labore, periculo, &c. De quo subintelligendo instruendi sunt, si omninò consuetudinem jurandi deponere nequeant. De qua quidem consuetudine *infrà c.* 7.

III. In tertio Præcepto Decalogi.

QUoad celebrationem, & auditionem Missæ, ferias, jejunia, præcepta, vel votiva; & generaliter in omni cultu divino datur parvitas materiæ excusans à mortali. *Certum apud omnes.* Ratio in Regula data est. Exempla obvia sunt. 232

I. Veniale est die festo in Missa audienda modicam partem, præsertim in principio, aut fine omittere, de quo *Regula quarta*: modico tempore distrahi, confabulari, &c. modico tempore laborare serviliter circa necessitatem vel causam justam. Omninò excusandi sunt pauperes, præsertim ancillæ, cum die festo unâ, aut alterâ horâ vestes resarciunt: item Mechanici, satores, sutores, &c. cum quâdam consuetudine, die festo materiam sequentibus diebus elaborandam, sine magno labore vel tumultu præparant: item barbæ tonsores, si die festo unum, aut alterum tondeant præsertim rusticos, quibus aliis diebus otium non est, &c.

II. Veniale est in Missa, Horis, Oratione, ac quolibet cultu divino modico tempore voluntariè distrahi: modicum quid omittere, v. g. *Gloria*, *vel Credo* in Missa; *Preces* in Horis, &c. vel quid simile, quod tamen non spectet ad essentialem actionem Sacramenti. In Consecratione Eucharistiæ omittere ly ENIM ex incuria, vel etiam materiali contemptu, tanquam materiæ non magni momenti, veniale non excedere censet *Sotus apud Tamburin. opusc. De Sacrificio Missæ l. 2. c. 5. §. 2.* At verò omittere admixtionem aquæ ad vinum consecrandum mortale agnoscunt Doctores communiter. Grave enim est præceptum Ecclesiæ ratione finis, scilicet Mysterii singularis.

III. Quin etiam omnis cultus Dei superfluus, seu indebitus, sive is, quo Deus colitur modo vel cæremoniâ, quæ de se prorsus est inanis, atque impertinens ad gloriam Dei, vel devotionis spiritum excitandum: ut non nere die Sabbathi in honorem B. V. Mariæ, cùm tamen aliàs serviliter labores: Missam audire à Sacerdote, qui vocetur Joannes, certo candelarum numero, colore, &c. sive is, qui contra vel præter ordinationem Ecclesiæ exercetur, ut in officio vel Sacrificio Missæ dicere plura Alleluja, facere plures Cruces, quàm præscriptum sit; dicere *Gloria* vel Credo, cùm omittendum esset, osculandum Altare præsignare Cruce, osculari pedem calicis elevati, & similia, quæ superflua, & inordinata devotio excogitat, seclusâ speciali gravi prohibitione, scandalo, contemptu, venialem culpam non excedit. Quia non est in iis gravis deformitas contra honorem, & cultum DEI, eaque, si qua est, bonâ intentione vel simplicitate ita colentis minuitur. *Communis.* Navarr. *cap. 12. n. 24.* Lessius *lib. 1. c. 34. n. 1. Sanchez, Layman, alii.*

IV. In Sacrilegiis etiam realibus vel vocalibus parvitatem materiæ agnoscunt omnes: cùm, & ipsa sanctitas rei vel loci sacri bonum divisibile sit, majus vel minus pro ratione materiæ: ideoque quoties materia levis vel venialis esset contra aliam virtutem, v. g. justitiam, certè etiam in ratione sacrilegii contra virtutem Religionis venialem culpam excedere non debet. Ut furtum modicum rei sacræ, vel è loco sacro solùm duplex veniale est. Idémque est de quavis levi in Sacris irreverentia: idémque de quibusdam blasphemiis quasi materialibus & jocosis: ut est levis abusus, vel jocosus usus sententiarum sacræ scripturæ animi causâ: jocosâ quædam dicteria de quibusdam Sanctis ut homines sunt, ut de S. Petro, Crispino, &c. Audivi à viris Doctis etiam excusari jocosum illud dictum: *Stultus es*, etiamsi DEum Patrem haberes. Similiter dicendum de similibus innumeris. Videntur enim velle dicere, quòd DEus possit creare stultum, & sic talis non obstante, quòd solum DEUM Patrem haberet, adhuc esset stultus: aut saltem accipiunt DEum impropriè, & metaphoricè, ac si dicant: stultus es, etiamsi sapientissimum, & quasi divinum Patrem haberes; alioquin in proprio sensu comparando DEum, ejusque Filium Divinum, blasphemiam contineret horribilissimam: quare dictum illud velut pessimè sonans meritò graviter reprehendendum, & dissuadendum est à Confessariis.

IV. In Præceptis secundæ Tabulæ.

IN his versantibus potissimùm circa injustam 2 læsionem proximi (homicidio, & materia vénereâ jam suprà exceptis) quoad alias læsiones proximi in bonis famæ, honoris, & fortunæ, sine dubio datur parvitas materiæ excusans à mortali: cùm præter vitam, & speciem humanam, quam lædunt homicidia, & peccata venerea, omne aliud bonum proximi finitum divisibile sit majus, & minus, quandoque adeò minutum; ut ejus læsio, vel ablatio non possit rectâ ratione censeri capax malitiæ mortalis, utpote. 1. In judicio temerario: ut si temerè judices de proximo in re levi, v. g. mentiri jocosè, esse crapulatum, distractum in oratione. *Less. lib. 2. c. 29. dub. 2.* 2. In detractione, vel contumelia: ut si narres de altero præsente, vel absente defectus veniales, vel naturales tantùm secluso alio gravi incommodo: *Lessius c. 11. dub. 3.* & communis DD. 3. In usura: ut contra aliquos alibi probabimus. Etsi enim usura sit *quidquid ultra sortem mutuatam injustè accipitur*; attamen quidquid, quantumvis minimum acceptum ultra sortem, esse usuram mortalem, à ratione prorsus alienum est. 4. Maximè in furtis omnium consensu datur parvitas materiæ à mortali excusans, ut si homini diviti fureris unum, aut aliquos denarios: At difficultas magna, quænâ sit materia magna, & notabilis sufficiens ad futurum mortale, & è contra, quænam materia parva à futuro mortali certò excusans? Hic ferè tot sententiæ, quot capita. Omnes tamen ingenuè fatentur, non posse aliquam universalem certam Regulam statui, sed totum pendere ab æstimatione morali, & judicio prudentis ex circumstantiis in particulari definiendum esse: nimirùm non ex sola quantitate rei ablatæ, sed etiam ex circumstantiis personæ ditioris, vel egentioris, cui ablata est, indéque majori vel minori damno causato. Unde materia gravis furti alia statuenda est *absoluta*, absque relatione particulari ad personam ditiorem vel pauperiorem: alia *respectiva*, quæ scilicet non secundùm se absolutè, sed solum habitâ relatione, & respectu ad circumstantias personæ gravis est, & sufficiens ad peccatum mortale. Quâ quantitate assignatâ facilè apparebit quantitas materiæ parva, & excusans à peccato mortali.

RESOLUTIO.

MAteria furti gravis, & sufficiens ad pecca- 26
tum mortale absoluta, & respectu cujuscunque etiam opulentissimi, aut Regis vel Principis potentissimi, sunt duo circiter ducati: respectiva verò ad conditiones personarum est illa, quæ sufficiat ad victum unius diei tali personæ, cui ablata est. Velut si à mercatore valde divite fureris duos florenos circiter: à cive mediocriter divite florenũ, aut duodecim pacios: à paupere mendico aliquot

aliquot cruciferos, vel nummos, quibus se uno die utcunque aluisset. Ita ferè Layman *l. 3. Tr. 3. p. 1. c. 1. n. 3.* alii apud ipsum. Et reipsâ ferè coincidunt Bonacina, P. Navarr. Diana & alii cum Lugo de *Justitia disp. 36. sect. 2.* & consentit noster Marchant. *Tribun. tom. 2. tract. 8. tit. 1. q. 5.* Ratio est.

I. Quia, sicut alia peccata Reipublicæ perniciosa prohibentur graviter ut intrinsecè mala, non propter damnum actuale præcisè, quod afferunt, quando semel fiunt, sed etiam, & multò magis propter damnum habituale, quod afferrent sæpiùs repetita, si semel sine gravi culpa licerent. Exempli gr. Pollutio voluntaria prohibetur graviter ut intrinsecè mala, quia licèt semel facta in raro casu ad evitandam mortem, vel gravissimam infirmitatem non afferret grave damnum speciei humanæ; afferret tamen gravissimum consequenter ex eo, quòd si semel in aliquo casu liceret, homines ad illam delectationem proclives fingerent sibi necessitates, & causas valde frequentes in maximum detrimentum speciei humanæ: Item revelatio sigilli Confessionis prohibetur graviter ut intrinsecè mala, quia licèt semel facta ob gravissimam causam, v. g. proditionis detegendæ non afferret detrimentum Sacramento, afferret tamen gravissimum, & exosum redderet Sacramentum ex eo, quòd si vel in uno casu, ob gravissimam causam liceret, semper metueret Pœnitens, ne fortè occurreret talis causa, aut ne Confessarius talem causam apprehendens peccata sua revelet: sic de cæteris: Atque eâdem omninò ratione in proposito, furtum prohibetur ut intrinsecè malum, & grave peccatum ex genere suo, non præcisè ob damnum actuale, quod afferret, furando v. g. Principi unum aut alterum ducatum, mediocriter Diviti unum florenum, aut victum unius diei, &c. sed etiam ob damnum habituale, quod afferret sæpiùs repetitum, si semel citra grave peccatum liceret in tanta quantitate: jam

II. Atqui, licèt reverà furtum unius vel alterius ducati à Principe, vel alio Ditissimo, unius floreni ab alio divite, &c. semel factum eidem nullum, vel exiguum afferret detrimentum, afferret tamen detrimentum maximum, si semel in tanta quantitate liceret. Tunc enim, ex hominum malitia, & avaritia innata, multiplicarentur ejusmodi furta, ex quorum frequentia maximum detrimentum etiam Ditissimis sequeretur. Ergo furtum in tali quantitate assignata censeri debet prohibitum graviter, & sub peccato mortali. Accedit, quòd hæc sit communis hominum etiam prudentum persuasio, valorem, unum aut duos ducatos excedentem gravem esse absolutè, ut vix aliquis etiam potentissimus reperiatur, qui spectatis omnibus impendiis, tantæ pecuniæ jacturam, ut sibi damnosam non justissimè ægrè ferat. Secùs est de furtis minoris quantitatis. Non enim sequitur tantum detrimentum ex eo, quòd homines sciant, se sine peccato mortali posse aliquid minutum furari. Quia minus peccatum veniale, licèt minùs absterreat, tamen ob minus lucrum etiam minùs invitat ad illa furta minutiora.

III. Respectivè verò ad conditiones personarum per se notabile damnum infertur auferendo talibus eam quantitatem, quæ ad victum unius diei sufficeret, juxta modos assignatos. Quin etiam operario pauperi, qui diurno labore ad sui sustentationem plùs lucrari non potest, furari unum pacium, mortale erit: quia eo furto majus damnum infertur tali pauperi, quàm diviti furando integrum florenum vel ducatum. Item valde pauperi etiam aliquot nummos furari, quibus ad victũ valde indigeret, lethale est, eâdem ratione. Nam sicut testimonio Christi *Marc.* 12. vidua illa, quæ duo æra minuta in gazophylacium misit, plùs omnibus dedit, quia totum victum suum dedit: ita qui illi hæc duo æra minuta furto abstulisset, non quid modicum, sed totum victum abstulisset, ideóque grave damnum intulisset. Item eâdem ratione peccatum mortale committetur auferendo alicui rem quantumvis modicam, si ipsi exinde grave damnum emergat, vel lucrum cesset: ut si auferas pauperi sartori acum, sutori subulam, scribæ calamum, aliive aliud instrumentum, cùm tamen scias, ipsum aliud non habere, nec intra aliquot dies acquirere posse, ad opera sua necessaria exercenda. Uti ex communi notant *Navarrus c. 17. n. 2. Layman. c. 1. n. 3. Lugo cit. sect. 2.*

IV. Denique apud omnes constans est, eum, qui furatur quantumvis minimam rem, sed animo accipiendi quid magnum, peccare mortaliter in intentione, & affectu, etsi non in executione, & effectu. Unde si Pœnitens confiteatur, se modicum quid furatum esse, aliquando à Confessario interrogandus erit, an fortè non defuerit animus plura surripiendi, si copia vel occasio fuisset? Quia ut dicit S. Hieronymus in Epist. ad Titum c. 2. relatus c. ult. 14. q. 6. *Fur non solùm in majoribus, sed etiam in minoribus judicatur. Non enim id, quod furto ablatum, sed mens furandi attenditur.* De furtis minutis multiplicatis latè agemus *sect.* 4.

REGULA TERTIA.

QUantitas magna & parva in materia peccati 27
mortalis sufficiens vel excusans, prudenti judicio desumenda est, ex tribus. *Ex ipsa re, secundùm se spectata: ex comparatione ad totum, quod præcipitur: & principaliter ex ordine ad finem præcepti.* Vg. Cùm quæritur, an omittere unam Horam Canonicam, laborare unâ horâ die festo, sit materia magna vel parva? 1. considerandum est, an secundùm se quid magnum vel parvum sit. 2. An comparatione ad totum Officium Canonicum, vel ad totum diem festum, una hora sit notabile, nec ne? 3. Principaliter an fini intento præcepti, scilicet Cultui divino, & vacationi religiosæ multùm, vel parùm noceat, omittere unam Horam, vel laborare unâ horâ. Et his consideratis prudenti judicio determinandũ erit, an materia magna, seu notabilis sit & sufficiens ad

ad mortale, an verò parva, & à mortali excusans censeri debeat. Exemplis mox applicabimus in Regula quarta, de Horis, feriis, jejuniis, votis, &c. Accine hìc interim alia quatuor.

I. *In lectione librorum hæreticorum.*

28 QUænam censenda sit materia notabilis sufficiens ad mortale, & ad incurrendam excommunicationem latæ sententiæ, vel parva à mortali & censura excusans, sine dubio. 1. Perpendenda est materia lecta secundùm se valde magna, vel valde parva. Nam viginti folia v. g. legere, sine dubio mortale est: titulum tantùm, vel unam lineam, veniale. 2. Etiam ratio habenda totius libri hæretici. Sed 3. principaliter ratio habenda finis præcepti sub excommunicatione prohibentis lectionem librorum hæreticorum, nimirùm ad cavendum periculum subversionis in Fide, quod maximè timendum est in lectione librorum hæreticorum. Sanè regulariter, intolerabilis est sententia Toleti asserentis, unam etiam, vel aliam lineam legere, sufficere ad incurrendam censuram, eò quòd perfecta hæresis etiam uno versu contineri possit. Rectè respondet *Layman*, in lege præsertim pœnali spectari id, quod communiter, non quod rarò contingit. Communiter autem non imminet grave periculum, ex tam modica libri hæretici lectione. E contrà generaliter nimis laxè *Sanchez. Rodriq. Sa. alii apud Dian. p. 5. tr. 5. resol.* 42. integram paginam majoris voluminis hæretici pro parva materia à mortali, & excommunicatione excusantes. Certè *Vivaldus* & *Sa* quoad hanc sententiam Romæ expurgati sunt: unde non satis tuto *Layman lib. 2. tract. 1. de Fide c.* 15. *n.* 5. generaliter censet, Confessarium posse absolvere eum, qui unam paginam libri hæretici legit, eò quòd præsumere possit, eum non incurrisse excommunicationem Bullæ, juxta dictam opinionem *Sanchez.* Finis ergo considerandus est. Placet judicium *Marchant. Tribun. tom.* 2. *tr.* 2. *tit.* 2. *q.* 2. Non esse hìc attendendam materialem quantitatem penes numerum linearum, vel paginarum magnitudinem, sed morale periculū infectionis, ex materia, quæ legitur, contra finem præcepti. v. g. Aperit quis librum, & primo statim intuitu, in primo vel altero paragrapho advertit hæresin, vel errorem contra Fidem, & nihilominus, sive malitiâ, sive curiositate, vel levitate pergit legere etiam paucas lineas, is omninò peccat mortaliter, & anathemate feritur: quia & periculo sese exposuit, & contra totum finem legis processit. At verò talis advertens materiam esse indifferentem, præsertim historicam, politicam, Ethicam, &c. sine hæresi, vel errore, etsi pergat legere unam, alteram, tertiam paginam, post factum non est condemnandus peccati mortalis, nec consequenter excommunicationis: quia reverà respectu totius libri, & finis præcepti est materia parva; cùm nullum periculum subfuerit. Non tamen est suadendum uti hâc licentiâ propter periculum, quod subesse potest. Nam hæreticorum sermo serpit, ut cancer, teste Apostolo.

II. *In retentione eorundem librorum.*

ETiam hìc consideranda sunt mora temporis in retinendo, intentio retinentis, & principaliter finis legis eam retentionem sub excommunicatione prohibentis ob idem periculum subversionis in Fide, tenentia enim dat causam legendi, lectio causam ruinæ. Unde primùm agnoscens quis hunc librum esse hæreticum, & solùm parvo tempore per aliquot horas, aut unum, vel alterum diem detinet cum proposito tradendi illum postea, ex parvitate materiæ sine dubio excusatur à mortali, & à censura, & accedente aliquâ causâ rationabili, vel impedimento ab omni culpa: at verò si quis conscius hujus legis habeat voluntatem absolutè retinendi librum, sanè quæcunque retentio etiam modicissimi temporis peccatum mortale erit, etiamsi mutatâ mox voluntate brevissimo tempore duret; quia voluntas illa peccatum mortale est, & ex illa procedit exterior retentio, & insuper tunc incurrit censuram: docet *Suarez tract. de Fide disp.* 20. *sect.* 2. Sed hæc probabiliùs negant *Sanch. Reginaldus, Castropal. alii cum Diana p.* 5. *tr.* 5. *resol.* 43. Ratio est: quia censura non incurritur ob voluntatem retinendi, sed ob ipsam voluntariam retentionem libri hæretici contra prohibitionem & finem legis: ergo licet intentio illa interna mortalis fuerit; ipsa tamen actualis detentio tam parvi temporis v. g. unius horæ, vel diei non potest censeri materia gravis, & sufficiens ad peccatum mortale externum (quod solùm feritur censurâ) cùm id non adversetur graviter fini legis.

III. *In percussione Clerici.*

SI percussio externa Clerici consideratis circumstantiis personarum ex se verè levis, & venialis fuit v. g. tenuissima alapa, modica retunsio hominis tibi importuni, esto etiam internâ malâ voluntate graviter percutiendi, mortaliter deliqueris, ut si intentato gravissimo ictu, Clerico declinante, solùm auricolam, vel scapulam leviter tetigisti, manet materia levis, & excusans à censura Canonis. Ita cum nostro Portello *verb. excommunicatio num.* 11. Idem Dian. *ibid. resol.* 65. Ratio eadem est: quia Ecclesia non excommunicat propter actus internos, sed propter actus externos moraliter malos, & proinde requirit, ut actus externus sit gravis, & capax peccati mortalis. Nec obstat, quòd jure communi excommunicatio ob percussionem levem communicatur Episcopo absolvenda: non enim intelligitur tunc percussio levis, quæ non sit peccatum mortale saltem dubiè, sed percussio levis, quæ non sit valde gravis, atrox, enormis.

IV. *In aliis censuris, & casibus reservatis.*

GEeneraliter quandocunque actus externus, propter quem lata est censura, & reservatio, ob parvitatem materiæ excusatur à mortali, & verè venialis est, etiam à censura, vel reser-

reservatione, quidquid sit de intentione interna mala, ob eandem rationem datam: censura enim non fertur, nisi propter peccatum mortale externum; & non reservatur, nisi peccatum mortale externum in effectu consummatum: ut si fureris modicum quid ex Ecclesia, vel Monasterio; si obiter alloquaris Monialem; unico passu ingrediaris Monasterium Monialium, aut similiter Monialis egrediatur saltem altero pede in poste subsistente; de quibus, & similibus curiosis vide Dian. eâdem *p. 5. tract. 5. resol. 46. & à resol. 27. usque ad 33.*

REGULA IV.

29 *In materia peccati mortalis, tertia, vel quarta pars cujuscunque totius notabilis est; ideóque adhuc mortalis, nisi ipsum totum sit exiguum. Minor, quàm quarta pars non est notabilis, sed ex parvitate materiæ venialis evadit, nisi secundùm se seorsim sumpta valde notabilis sit, aut valde officiat fini intento præcepti.* Hâc simplici Regulâ partim desumptâ *ex Navarro, & Azorio*, & lumine naturali satis liquida multùm puto juvari posse simplicem Confessarium in resolvendis casibus. Applica exemplis communioribus in praxi.

I. *In horis.*

30 OMittere quamlibet Horam Canonicam, etiam ex minoribus, vel Laudes, aut integrũ Nocturnum in Matutinis, mortale est, secundum communem DD. Ratio est. Quia licèt una Hora minor, *Nona v. g. vel Completorium* respectu totius Officii non videatur notabilis pars: attamen secundùm se sumpta, & spectato fine Ecclesiæ, quæ præcipiendo voluit, ut à Clericis singulis statis diei horis aliquid peculiaris cultûs, & ratione peculiaris mysterii Deo offerretur: à quo fine notabiliter deficit, qui unam etiam Horam minorem, Laudes, vel Nocturnum unum omittit, omninò censeri debet materia gravis. *Lessius l. 2. c. 37. dub. 9. Bonacin. to. 1. disp. de Horis Can. q. 5. prop. 1. Tamburin. l. 2. in Decal. c. 5. §. 2. n. 11.* E contrà ergo minus, quàm integra Hora minor, non erit pars notabilis, adeò, ut nisi omittas dimidium Horæ minoris vel ampliùs, seu quantum notabiliter non adæquat Horam minorem, non eris condemnandus peccati mortalis. *Cōmunior DD. Lessius, Bonacina suprà, Marchant. Tribun. p. 2. tr. 2. tit. 3. sect. 2. q. 3.* Ratio est. Quia omnes Horæ Canonicæ ex institutione Ecclesiæ unum unius diei Officium constituunt: hinc notabilis pars omissionis, vel gravitas materiæ omissæ, non respectu singularum Horarum, sed respectu totius Officii conjunctim expendenda est: quantùm nim. notabiliter noceat fini ab Ecclesia intento, scil. colendi DEum Officio diurno. Atqui, sicut respectu totius Officii, & considerato fine ab Ecclesia intento, quælibet Hora, etiam minor reverà est notabilis pars; ita notabiliter minùs, quàm Hora minor, non potest ampliùs censeri pars notabilis, vel materia gravis, licèt reverà quid notabile sit respectu ipsius Horæ minoris. Nec verosimile est, Ecclesiam piam Matrem velle æternis ignibus addicere eum, qui leviorem partem Officii, quàm diximus, negligit. Cæterùm si modicam tantùm partem Horæ minoris recites, v. g. initium hymni, aliquot versus Psalmi, censeris totam negligere, quia tam parùm pro nihilo reputatur; ideo peccare mortaliter.

II. *In Feriis.*

DIe dominico, vel festo, unâ horâ laborare serviliter, veniale tantùm esse ex parvitate materiæ rectè sentit *Suarez to. 2. de Religione. l. 2. de Festis. c. 32.* Maximè si labor non sit nimis servilis, & fatigans corpus, ut notat *Layman l. 4. tr. 7. c. 1.* Imò communis jam sententia duas horas permittit citra mortalem culpam. *Fillincius tract. 26. c. 11. q. 1. Diana cum Tamburin. l. 4. c. 3. §. 2.* Quia nim. labor unius & alterius horæ comparatione totiús diei naturalis 24. horarum non videtur pars notabilis, aut ita officiens fini religiosæ vacationis, ut culpæ mortalis damnari possit. Scio aliquos etiam tres, etiam quatuor, & non neminem sex horas permittere: sed probare non possum. Quia, dempto tempore quietis, quod in religiosa feriatione moraliter computandum non videtur: certè tres vel quatuor horas serviliter laborare, pars valde notabilis emergit, & notabiliter officiens fini religiosæ vacationis ad cultum divinum. Excipe: nisi paupertas, vel alia justa causa excuset.

Similiter in die festo omittere in Sacro audiendo Introitum usque ad Evangelium; imò secundùm aliquos, usque ad initium Offertorii, sicut etiam post Sumptionem reliquum, veniale est ex parvitate materiæ; at verò tantundem omittere tempore intermedio nemo à mortali excusabit. Quia spectato fine Ecclesiæ principali, ut nimirùm fideles religiosè assistant cultui divino latreutico per incruentum Sacrificium, partes illæ priores, etsi non modicæ, tanquam accessoriæ ad Sacrificium pro modico reputantur: partes verò Missæ mediæ ab offertotio usque ad Sumptionem, quia totam actionem Sacrificii continent, principales sunt, ideóque in iis etiam modica pars secundùm se meritò quid notabile censetur. Similiratione, si Sacerdos in Missa ex negligentia omittat *Gloria vel Credo*, parùm omittere censetur, nec ultra culpam venialem: at tantundem omittens in S. Canone, grave quid omittet, & culpa omninò lethali, secundùm omnes, quos sciam, *apud Tamburin. suprà.* Cæterùm etiam in Canone dicendo aliquam parvitatem materiæ excusantem à mortali admittunt DD. communiter, utpotè omittere nomen unius Sancti, speciale *Communicantes*, vel *Infra actionem*, omittere aliquam crucem, inclinationem, genuflexionem, tunsionem pectoris, secluso semper scandalo, & contemptu formali. Vide *Lugo de Eucharist. disp. 20. sect. 4. num. 107.*

III. *In Jejunio.*

PRo collatiuncula vespertina licita quoad quantitatem, libentissimè admitto quartam partem

partem ſolitæ, ſolidæque cœnæ, quam quis aliàs ſpectatâ ſuâ perſonâ, ætate, complexione, occupatione ordinariè ad ſufficientiam naturæ ſumere ſolet: Ut ſi pro cœna ordinaria ſumere ſoleas duas liberas, poteris in collatione veſpertina ſumere ſine ſcrupulo mediam libram, idq; in qualibet qualitate ciborum eſurialium. Eſt hæc regula plana & univerſalis, ut cuivis hominum ſtatui, vel conditioni facilè applicari poſſit: quam tradunt *Filliuc. Tract. 27. p. 2. c. 2. q. 7. Reginaldus in praxi to. 2. l. 4. n. 185. Layman cit. n. 9. Tamburin. l. 4. c. 5. §. 3.* ait, receptam eſſe Recentiorum opinionem, cænulam veſpertinam aſcendere poſſe ad octo circiter uncias ex conſuetudine legitimè introducta: idque univerſaliter reſpectu omnium: ſive aliàs magnâ, ſive modicâ cœnâ utentium, ſive robuſtorum, ſive valetudinariorum, etiam eorum, quibus octo unciis fames omninò extinguitur: & ſi conſtaret de ejusmodi conſuetudine legitimè introducta, hæc ſententia multùm faceret ad eximendos ſcrupulos Religioſioribus: & in particulari convenit cum noſtra Regula. Si quis enim in cœna ſoleat ſumere ad triginta uncias, quarta pars licita aſcendet ad octo circiter uncias. Sed hæc incidentaliter.

Verùm enim verò hanc eandem quantitatem ſine dubitatione admitto pro quantitate notabili in fractione jejunii: adeò, ut qui extra tempus refectionis ſumeret quartam partem ſolidi prandii, vel cœnæ, citra neceſſitatem, vel cauſam excuſantem, ſine dubio mortaliter frangeret jejunium; quia notabiliter noceret jejunii fini, ſeu abſtinentiæ ad mortificationem carnis. Contrà verò tertia vel quarta pars ejusdem collationis veſpertinæ, & circiter duodecima vel minor pars ordinariæ cœnæ, ſeu ut determinat *Diana p. 5. tr. 5. reſol. 11.* quantitas duarum unciarum circiter, omninò admittenda eſt pro parva materia à mortali excuſâte: adeò, ut niſi extra tempus ſumas circiter dimidium collationis veſpertinæ, & plùs, non debeas damnari mortalis fractionis jejunii. *Ratio eſt*: Quia illa quantitas exigua, & minimè notabilis eſt, & ſecundùm ſe, & in ordine ad totum, & in ordine ad finem jejunii, ſeu abſtinentiæ, quam nō lædit notabiliter, ſeu ſimul, ſeu ſucceſſivè ſumatur: læderet autem graviter & mortaliter, ſi ſumeretur ſæpiùs, ut *ſect. 4.* notabitur.

Denique ſermo fuit de fractione jejunii in cibis licitis eſurialibus. Nam in eſu carnium præcepto negativo ſpecialiter prohibito: quantitatem hic aſſignatam pro parva materia certè nemo admittit. Omnes tamen aliquam admittere debent parvitatem materiæ à mortali excuſantem propter rationem Regulæ ſecundæ. Aliqui apud *Dianam, cit. p. 5. tr. 5. reſ. 32.* nimiùm ſcrupuloſo rigore eam parvitatem materiæ aſſignant, quanta ſufficeret coquo ad guſtandum cibum, vel dapifero Principium ad prælibandum. Majorē omnes concedunt licentiam miniſtris infirmorum, non tantùm ad prægustandum, ſed etiam ad excitandum appetitum & faſtidium tollendum infirmis, ſi ita expedire videatur: tunc enim eſt urgentior ratio charitatis, quam Eccleſia impedire non intendit. Et quæſo te, velléſne peccati mortalis condemnare eum, qui abſq; omni juſta cauſâ, ex mera levitate, curioſitate, vel guloſitate, fruſtillum carnis, dimidium aviculæ, vel quid ſimile devoraret? Ego non. Certè enim à ratione alienum eſt credere, Eccleſiam piam Matrem velle filium ſuum lethali noxæ, & æternæ damnationi adſtrictū, ob tantillam transgreſſiunculam. *Nec obſtat*; quòd Præceptum Eccleſiæ de non comedendo carnes diebus vetitis ſit negativum: nam & ipſum Præceptum divinum naturale de non furando negativum eſt: neque eſt major obligatio præcepti poſitivi Eccleſiæ quàm divini naturalis: ergo ſicut in hoc excuſat à mortali parvitas materiæ, ita etiam in illo.

Adverte tandem in eodem præcepto negativo non comedendi carnes die jejunii, nullam dari parvitatem materiæ excuſantem à mortali quoad tempus diei naturalis à media nocte uſque ad mediam noctem: nam poſt certò impletam duodecimam noctis præcedentis diei, vel ante certo impletam duodecimam noctis ipſius diei jejunii, quocunque minimo temporis ſpatio v. g. dimidio *Ave Maria* comedens carnes in quantitate ſufficienti peccat mortalitr, quia nimirum Præceptum illud negativum obligat toto die jejunii ſemper, & pro ſemper excludendo omnem partem temporis illius diei à comeſtione carnis. Eâdémque ratione in veriori ſententia nulla datur parvitas materiæ excuſans quoad tempora ætatis in jure præſcripta in ordine ad aliquos actus licitè, vel validè exercendos, utpote ad ſuſcipiendos Sacros Ordines, ad Sponſalia, & Matrimonium contrahendum, ad Profeſſionem emittendam; quia tempus à jure taxatum conſiſtit in indiviſibili, ſicut pretium jure præſcriptum in indiviſibili conſiſtit. Unde Regula illa, *quòd parùm diſtat, nihil diſtare videtur: Et parùm pro nihilo reputatur*; non habet locùm in taxatis à jure. Certè parùm diſtat dimidium Ave Maria poſt, & ante duodecimam noctis jejunii, & tamen in poſteriori licèt, in priori mortale eſt comedere carnes, ſecundùm omnes. Sed ſcio contrariū doceri, & practicari tanquam probabile, ut videre potes apud *Dian. p. 5. tract. 5. à reſol. 16.* ubi in fine reſolvit, eum, qui in anno biſſextili implet ætatem die ordinario currente à vigeſimo quarto Februarii, non poſſe Profeſſionem eo die emittere, ſed debere exſpectare diem ſequentem biſſextum, eò quòd uterque dies pro uno computatur. Idémque dicendum eſſe de ſuſcepturo ſacros Ordines: ſed contrariam in utroque practicari vidi.

IV. In Votis.

I. QUi vovit B. Virgini recitare Roſarium 6. Decadum, ſi omittat duas, non videtur peccare mortaliter: quia licèt duæ Decades ſint pars notabilis, nimirùm tertia Roſarii; quia tamen Roſarium quidpiam exiguum eſt, nec multùm videtur obeſſe cultui B. Virginis, ſi quatuor decades diligenter recitentur, meritò modicum cenſet *Tamb.*

Tamb. lib. 1. *Decal. cap.* 1. §. 3. *num.* 21. II. Si quis ex voto deberet tria millia aureorum ad pias causas, & omitteret dare 50. peccaret utique mortaliter: quia licèt 50. respectu trium millium valde exigua pars sit; at secundùm se sumpta, & in ordine ad finem intentum, utpote sublevationem pauperum, vel Ecclesiæ quid magnum & notabile est. Contrà si talis solùm nollet reddere tres aureos, non foret transgressio voti mortalis: quia licèt tres aurei secundùm se sint notabilis quantitas; attamen comparatione ad totum illud grande debitum, mortali æstimatione cessat esse notabile. Simili ratione discurrendum in casibus similibus, & semper recurrendum ad moralē æstimationem, & prudens judicium. III. Votum vel juramentum non bibendi vinum tali die, vel tanto tempore, aut omni tempore, explicandum est quoad parvitatem materiæ, sicut Præceptum Ecclesiæ de non comedendo carnes die jejunii, vel tempore Quadragesimæ: quoad tempus enim nulla datur parvitas materiæ à mortali excusans; sicut enim comedere carnes, ita & stante hoc voto bibere vinum in quantitate notabili toties, quoties, mortale erit. Quoad quantitatem verò vini potati certè admittenda est parvitas materiæ excusans à mortali, & quidem amplior, quàm in comestione carnis: placet judicium *Sanch. lib.* 4. *Moral. c.* 12. *num.* 21. ad mortalem transgressionem ejusmodi voti, vel juramenti requiri tantum vini potari, quantum in uno prandio sufficere posset pro potu communiter utentibus temperatè vino, v. g. dimidium, vel dodrantem mensuræ Passaviensis, cujus proinde quarta pars, vel triens potata levis erit. Sed id rursùs relinquendum prudentis judicio, & excipiendum, nisi constaret voventis, vel jurantis intentionem fuisse, sibi potum vini etiam in modica quantitate sub mortali interdicere: non potuit tamen sub mortali interdicere sibi in quantitate modicissima v. g. unius vitrioli per se loquendo, ut patebit *Sect. seq. in fin.* IV. Similiter in voto, vel juramento non ludendi admittenda est parvitas materiæ à mortali excusans, eáque mensuranda ex voventis, vel jurantis fine intento, atque periculo labendi contra illum finem; v. g. si finis voventis fuit, vel jurantis se privare eâ delectatione ludi, ob sui mortificationem, vel pœnitentiam, aut cavendi jacturam temporis, aut evitandi discordias, rixas, blasphemias &c. avidè ludentibus valde familiares: attendenda est mora temporis, & periculum excedendi: si enim modico tempore lusit, v. g. unâ horâ sine periculo incalescendi & labendi contra dictos fines, veniale erit ex parvitate materiæ: secùs si notabili tempore, aut cum animadverso prædicto periculo. Si verò finis voventis, vel jurantis fuit vitare jacturam pecuniæ, & prodigalitatem, vel dispendium rei domesticæ &c. jam non mora temporis, sed præcipuè quantitas pecuniæ expositæ attendenda erit pro parvitate materiæ: si enim modica pecunia exposita sit, nec adsit periculum ita incalescendi in ludo, ut multum pecuniæ prodigatur, etsi multo tempore lusus duret, non erit culpa saltem gravis contra votum, vel juramentum. *Ratio est*: quia virtute talis voti, vel juramenti non includitur voluntas vitandi ludum in tam modica quantitate. Si autem notabilis pecuniæ quantitas exponatur, aut prædictum periculum subsit, etsi parvo tempore ludatur, utique mortalis erit transgressio voti, vel juramenti. Hæc omnia summariè ex eodem *Sanch. lib.* 3. *Moral. c.* 18. *n.* 1. & 3. quem vide.

SECTIO III.

Peccatum veniale ex genere suo etiam fit Mortale in individuo.

SUMMARIUM.

31. *Peccatum potest esse veniale tripliciter.* 1. *ex genere.* 2. *Ex imperfectione actûs.* 3 *Et ex parvitate materiæ.*
32. *Peccatum ex genere suo veniale, fit mortale (præterquam ex conscientia erronea, de qua suprà c.* 1. *sect.* 2.) *I. ex fine, vel effectu malo.*
33. *II. Ex periculo.*
34 *III Ex scandalo, &*
35. *IV. Ex contemptu, & fine ultimo.*
36. *Peccatum veniale* per se quidem *probiberi non potest sub mortali;*
37. *Bene autem* per accidens: *scilicet ratione finis præcepti intenti.*

PEccatum veniale etiam triplex assignatur: ex *genere, ex imperfectione actûs, & ex parvitate materiæ.*

Peccatum veniale ex genere suo dicitur, quod, 31 quantùm est ex natura, & objecto suo, ita levis est malitiæ, ut seclusâ malitiâ alterius speciei non possit excrescere in peccatum mortale: Quia nimirum secundùm se, & proprium objectum spectatum licèt sit difforme rectæ rationi, & legi, non tamen graviter repugnat; quia nec in gravem Dei injuriam, neq; in grave proximi, vel sui ipsius damnum corporale, vel spirituale cedit. Ut sunt vanæ cogitationes, verba otiosa, mendacia jocosa vel officiosa: & universaliter: omnis excessus vel defectus in passionibus animi de se indifferentibus, & usu rerum aliàs indifferentium vel licitarum: de quibus universalem regulam optimè tradit Lessius apud Layman. l. 1. tr. 3. c. 5. n. 7. *Cùm aliquid per se malum non est, sed indifferens, tunc excessus ejus in appetitione usuve peccatum est duntaxat veniale per se loquendo, & seclusâ gravi nocumento, aliâve malitiâ extrinsecâ.* Ut sunt excessus non enormes in cibo & potu, usu matrimonii, ornatu vestium, apparatu conviviorum. Item excessus in appetitu & usu divitiarum, pecuniæ, honoris, laudis, recreationis, aut voluptatis aliàs non prohibitæ, & similium, in quibus mediocritatem tenere est difficile, & maximè verum illud Jacobi 3. *In multis offendimus omnes.* Intellige semper *per se.* Seclusâ aliâ malitiâ, prohibitione, scandalo, nocumento gravi proximi, vel sui ipsius; & excessûs enormitate, ut fit in voracitate, ebrietate, & de quibus infrà *cap.* 7. *sect.* 4.

Peccatum veniale ex imperfectione actûs est, quod licèt ex genere suo sit mortale, tamen ob defectū plenæ advertentiæ & deliberationis intellectûs, ac ideo sufficientis voluntarii, ac consensûs volun-

voluntatis veniale hîc & nunc in individuo evadit, ut blasphemia ex impetu passionis.

Peccatum veniale ex parvitate, vel levitate materiæ est, quod etiam ex genere suo natum est mortale esse in sufficienti materia, hîc & nunc autem deficiente sufficienti materiâ veniale evadit. De hoc utroque latè satis actum *sect. prac.* Hîc videndum, qualiter ipsum peccatum veniale ex genere fiat mortale in individuo.

ASSERTIO IV.

Peccatum veniale ex genere suo, fit mortale in individuo his ferè modis. Ex conscientia erronea, de qua supra: ex fine vel effectu malo: ex periculo: ex scandalo: ex contemptu: ex ultimo fine constituto. Communis doctrina.

§. I.

Ex Fine, vel Effectu malo.

32 UT si quis leviter vel officiosè mentiatur ad obtinendam fornicationem: ipsum mendacium de se veniale fit mortale ex fine, juxta dicta suo loco. Quemadmodùm etiam ex effectu malo, seu gravi detrimento proximi vel sui ipsius præviso, vel prævideri debito veniale in mortale evadere potest. Ut si quis ex levitate garriat, sive quid modicum furetur, unde gravissimas suspiciones, odia, inimicitias, jurgia &c. oritura prævidet, vel prævidere deberet, mortaliter peccat, cùm sit voluntaria causa gravium incommodorum sibi saltem indirectè voluntariorum. Similiter, si transiens per vineam cum multis, paucósq; racemos accipiens in causa sis, ut alii exemplum tuum secuti notabile damnum inferant, mortaliter peccas secundùm omnes. Quin etiam saltem ex charitate, sub mortali teneris ad compensandam partem à te ablatam, si spes sit probabilis etiam alios damnum compensaturos. *Laym. l.* 3. *T.* 3. *p.* 1. *c.* 1. *n.* 3.

§. II.

Ex Periculo.

33 PEccatum veniale (imò quæcunque actio indifferens) evadit mortale, si advertatur adesse proximum periculū labendi in mortale: juxta illud Eccl. 3. *Qui amat periculum, peribit in illo.* Et, quia talis salutem animæ contemnere censetur, cùm ejus tam probabili periculo temerè se exponit. Ut si excedendo in potu, etsi venialiter tantùm, certo prævideas te inebriandum, Horas omissurum, in fornicationem aliúdve peccatum lapsurum. Si frequentes conversationes de se quidem non malas, saltem moraliter, quibus tamen mortaliter labi sæpiùs expertus es, &c. eô ipsô peccas mortaliter, & quidem eodem genere peccati, cujus proximo periculo te exposuisti. Unde in confessione exponere debes speciem peccati, cujus periculo te exposuisti: illud enim commisisse censeris: quandoquidem eodem præcepto, quo vitare tenemur tale peccatum, tenemur etiam vitare illius proximum periculum, vel occasionem. Debet autem semper ejusmodi periculum esse moraliter grave, proximum, &, ut vocant, *obruens*: è quo, attentis circumstantiis difficulter possit evadi, & culpa læthalis evitari. Si enim periculum prævisum possit facilè caveri, debitáque ad cavendum cautela adhibeatur, non erit gravius, saltem mortale peccatum se illi committere. *Communis doctrina.*

§. III.

Ex Scandalo.

34 SImiliter veniale peccatum mortale evadit, cùm prævidetur, vel prævideri deberet, cedere in grave proximorum scandalum, seu ruinam spiritualem. Sic levitates, etsi de se veniales tantùm, Religiosi vel Clerici coram Sæcularibus exinde graviter scandalizandis, evadunt mortales, secundùm omnes. Ubi obiter nota, ad malitiam mortalem scandali minimè opus esse, ut ruina proximi per se directè intendatur, quod propriè est scandalum diabolicum, omnium contra proximum peccatorum gravissimum: sed sufficit, quòd indirectè saltem volita sit: quod scil. proximum quocunque modo, aut jussu, consilio, suasu, prece, inducas ad agendum aliquid, quod est peccatum mortale, aut sine mortali fieri non potest: aut saltem exemplo tuo provoces ad peccandum, utpote agendo vel omittendo aliquid, ex quo prævides, vel prævidere deberes, proximum sumpturum occasionem ruinæ spiritualis: quæ eô ipsô indirectè tibi voluntaria imputabitur; sive deinde opus tuum reverà malum sit, sive solum speciem mali habeat. Ut si Clericus domi alet personam populo suspectam, etsi ponatur, nullum subesse peccatum, nec peccati periculum, aut ad summum levitates veniales appareant, tamen peccat, atque ad amovendum publicum scandalum, & malum detractionis atque contemptûs statûs Clericalis, ex illa specie mali oriturum, sub mortali tenetur illam fœminam dimittere, ut ex *Concilio Trident. sess.* 25. *c.* 14. *De reformat.* communiter docent Doctores.

§. IV.

Ex Contemptu, & ultimo Fine.

QUæcunque transgressio legis vel præcepti cujuscunque etsi in materia levissima, & maximè veniali, ex formali, & gravi contemptu legis vel præcipientis, semper est peccatum mortale & speciale formalis inobedientiæ, de quo ex professo *cap.* 7. ubi de causis peccatorum. 35

Denique, ultimo & pessimo modo, veniale fit mortale, quando in eo constituitur ultimus finis: hoc est: quando peccans peccato veniali, v. g. vanâ gloriâ, gulâ, potatione, lusu, usu immodico conjugii &c. ita ardenter affectus est ejusmodi actibus, ut propterea paratus sit quamcunq; legem Dei transgredi, vel Deum quomodolibet offendere, ideóque gratiâ, & amicitiâ DEI privari. Quod aliquando quidem fit explicitè, præsertim in ardenter ludentibus, qui sæpè priusquam desistant, potiùs die festo Sacrum negligere, vel quamvis legē violare parati sunt, & non rarò actu violant: aliquando verò, & sæpiùs fit implicitè: ut dum quis quidpiam acturus, suborto dubio, an non

for-

fortè graviter peccet, & DEum offendat, ejúsque gratiam perdat, nihilominùs facit vel pergit: censetur is tunc interpretativè dicere, sive sit grave peccatum, vel gravis offensa DEI, sive non: ego faciam: ideóque in eo peccato de se veniali ultimum finem constituit, quia plus creaturam, quàm DEUM diligit, atque mortaliter gravissimè peccat contra Charitatem. Unde in hoc casu non videtur sufficere in Confessione solùm dicere propositum illud violandi quàmcunque legem DEI, sed opus est etiam explicare actum, propter quem, vel cujus amore habuisti tam perversum propositum offendendi DEum, v. g. potum, lusum &c. Quò enim vilior res est, propter quam quis paratus est DEum offendere, eò gravior est injuria & contemptus infinitæ Bonitatis, ac Majestatis divinæ. In aliis autem modis superioribus plerumque sufficit solùm exprimere rationem peccati mortalis, omissâ ratione peccati venialis: ut si mentiendo fœminam induxisti in peccatum, si excessu potûs alios graviter scandalizâsti: sufficit dicere: *induxi fœminam in peccatum: graviter scandalizavi alios*: nec opus est exprimere mendacium, vel excessum in potu.

Dubium incidens.

Utrùm peccatum veniale possit prohiberi sub mortali, seu fieri mortale ratione novi Præcepti prohibentis?

RESOLUTIO.

36 I. PEr *se non potest*. Ratio est. Quia accedente novo divino vel humano præcepto, materia in se minimè mutatur: ergo actus, qui secundùm se & circumstantias suas omnes omninò levis ac venialis est, ratione solius novi præcepti non potest fieri mortalis. Deinde quia ad omnem legem vel præceptum essentialiter requiritur, ut sit honesta, justa, rationabilis: at verò rem omninò levem ac venialem velle prohibere sub peccato mortali, esset omninò injustum, irrationabile, inconveniens, quod DEO repugnat, & hominem non decet. Ergo &c. Unde noster *Alphons. à Castro lib. 1. de lege pœnali c. 5.* meritò reprehendit Prælatos Regularium, qui rem ita levem, utpote, silentium, tardum accessum ad Chorum, unius fructus vel lactucæ comestionem &c. præcipiunt, vel prohibent per Obedientiam, sub excommunicatione, aliove modo gravem obligationem significante: atque ejusmodi præcepta comminatoria tantùm esse censenda, non obligatoria ad tantam culpam. Excipe tamen, nisi accederet contumacia, & contemptus. Tametsi enim lex vel præceptum Superioris primò de re levi sit, gravis tamen orietur obligatio, & culpa transgressionis, quando post Superioris admonitionem repetitam contumacia accedit, non sine contemptu saltem implicito, & gravi communis obedientiæ detrimento. Quâ ratione *c. si quis. De vitâ & honest. Cler.* jubetur excommunicari Clericus, qui comam nutrierit: haud dubiè, post præviam admonitionem contumaciter. Simili modo discurrendum de venantibus, vel piscantibus contra prohibitionem Principis, vel Magistratûs.

II. *Per accidens autem potest.* Sæpissimè enim 37
fit, quòd materia secundùm se ex objecto suo omninò levis & venialis, imò indifferens, per accidens tamen ratione finis, quatenùs scilicet refertur ad Communitatis bonum, pacem, disciplinam, famam servandam, scandala, & pericula peccati cavenda, omninò fiat materia gravis, & tanquam capax tantæ obligationi, justè sub peccato mortali, sub pœna excommunicationis, vel alia gravissima prohibeatur. Sic lex Ecclesiastica sub excommunicatione latæ sententiæ justissimè prohibet detentionem & lectionem librorum hæreticorum. Quia quamvis detentio simplex, vel modica lectio libri hæretici per se non sit materia gravis; quia tamen detentio est incentivum lectionis, & etiam modica lectio paucarum paginarum potest hæresis veneno inficere, ideò per accidens ratione periculi efficitur materia gravis, & capax tantæ culpæ. Similiter in SS. Religionibus justissimè sub peccato mortali, per S. Obedientiam, quandoque etiam cum reservatione, vel censurâ prohibetur ingressus in cellam alterius; scribere litteras vel recipere sine scitu Superioris; ingressus in certas domos: bibere vel unicum haustum in domibus Sæcularium, ubi habentur Monasteria, & alia hujusmodi, tametsi secundùm se omnino levia, & ad summum venialia, per accidens tamen relata ad bonum commune, ad evitanda scandala, & peccandi pericula sæpè omninò necessaria, vel maximè utilia: adeóque verè materia gravis, & culpæ mortalis capax. Nequè obstat, quòd in particulari casu respectu hujus personæ non sit proximum; vel ullum omninò periculum peccati, vel scandali: quia lex fertur ad bonum commune omnes concernes: & ad avertendum malum commune, seu tollendam omnem occasionem mali generaliter respectu omnium, & non ratione certæ personæ: ideóque omnes in communi obligat: omnes enim bono communi tali lege intento perfruuntur, omnes tale malum peccati vel scandali incurrere possunt, esto defactò unus aut alter in particulari non incurreret. Uti ex communi Doctrina bene notat *March. Tribun. p. 2. tr. 1. tit. 8. q. 3. Reg. 1. in fine.* Vide etiam *Tambur. lib. 1. in Decalog. c. 1. §. 3. n. 18. seqq.* Licet enim non sit periculum in illo casu, adest tamen periculum generaliter, & ut plurimum, quod fuit sufficiens causa imponendi illud præceptum: circa quod elegantem tradunt Regulam Juristæ apud Nicol. Dubois ad Propositionem ab Alexan. VII. damnatam 40. *Lex, quæ periculo occurrere vult, committitur etiam non secutâ noxâ; Et lex, quæ ob occasionem noxiam factum damnat, si causam facti non distinguit, etiam non malo consilio facientem constringit*, & ita docet communis Theologorum apud Basil. Pontium *lib. 5. de Matr. c. 5. n. 11.* Tamb. *lib. 1. Decal. c. 1. §. 3. à num. 18.* Atque eâdem ratione resolvendum erit in quæstione, an vovens in materia levi possit se obligare sub mortali: item an Confessarius possit imponere pœnitentiam levem v. g. *unum Ave Maris stella &c.* sub mortali implendam? Per se certè neuter

neuter potest, sicut nec Superior ob rationem mox ante n. præced. datam. Poterit tamen per accidens ob gravis momenti finem, vel circumstantias eâdem ratione, quâ modò de Superiore præcipiente explicatum est. Sed hæc insinuâsse satis sit; latiùs tractanda in propriis materiis.

SECTIO IV.

An, & quomodo venialia multiplicata constituant peccatum mortale?

SUMMARIUM.

38. *Venialia multiplicata quidem ad mortale tandem disponunt.*

39. *At verò sine omni morali connexione in materia, vel effectu aliquo, etiam in infinitum multiplicata ratione solius multiplicationis mortale fieri non possunt.*

40. *Sic, Clericus quotidiè in Breviario omittens aliquot versus &c. opifex singulis festis per totum annum unâ v. g. horâ laborans &c. non peccat mortaliter. Idem est de jejunante.*

41 *Item qui toto anno parvam v. g orationem ex voto pro quovis die determinatim debitam, omittit, semper venialiter tantùm peccat.*

42 *Esto quis talia unâ intentione v g initio anni proponat quotidie facere: v g. quotidie aliquot versus omittere, laborare: orationem illam omittere: quâvis occasione leviter mentiri &c Idem est de eo, qui plures ad similia facienda inducit*

43 *Similiter, per se loquendo probabiliùs venialiter tantùm peccat, qui vult committere omnia venialia, & sola mortalia vitare.*

44. *Quando verò habent moralem inter se connexionem ratione materiæ concrescentis, vel effectus causati sub aliqua una directa, vel indirecta intentione, mortale efficiunt*

45 *Sic, qui directa intentione per furta minuta intendit successivè auferre notabilem quantitatem, is primo statim, & singulis furtis peccat mortaliter: quæ tamen omnia, utpotè continua unius malæ intentionis executio, in unum mortale concrescunt.*

46. *Similiter, qui ex sola saltem indirecta intentione continuandi veniale usque ad materiam notabilem, advertens v. g. furando minuta, omittendo Versus, vel Psalmos, laborando die festo, comedendo die jejunii &c tandem concrescere materiam notabilem, tamen pergit, ultimo actu illius materiæ completivo peccat mortaliter.*

47 *Insuper hoc speciale est in materia furti, v. g qui licèt non advertat à se auferri notabilem quantitatem per furta minuta, sicque non peccet mortaliter auferendo, peccabit tamen mortaliter postmodùm cognitam eam quantitatem retinendo.*

48 *Et hæc per hos tres numeros dicta etiam vera sunt, quando hujusmodi furta minuta fiunt ab eodem pluribus Dominis; admissa tamen majore quantitate materiæ, si pluribus, quàm si uni fiant.*

49. *Si sciens alios quoque modica furari, vel furatos esse, & ipse nihilominus modica furetur, absque tamen influxu vel consensu in furta aliorum, probabiliùs solùm venialiter peccat.*

38 PEccata venialia multiplicata, tandem disponere ad mortale, omnes fatentur cum *S. Thom.* 1. 2. *q.* 88. *a.* 3. Ratio ex dictis patet. Quia peccatum veniale est veluti spiritualis languor & infirmitas animæ, quo nimirùm fervor charitatis & gratiæ, quæ est spiritualis animæ vita languescit, & debilitatur: ergo quò magis multiplicantur venialia, eò magis disponunt ad mortem spiritualem animæ per peccatum mortale facilè incurrendam. Iuxta illud *Eccl.* 19. *Qui spernit modica, paulatim decidet.* Et experientiâ nimis notum est, eum, qui facilis est in multiplicandis venialibus, paulatim declinare in mortalia: sive ejusdem materiæ, ut assuetus furtis parvis, tandem audet majora: incautus in aspectu, lectione, locutione, tactu turpi, sensim declinat in deteriora: sive diversæ materiæ; ut assuetus multiplicare mendacia, declinat in perjuria; deditus intemperanter potui, lusui &c. in nescio quæ flagitia. Sed quæstio est, an peccata venialia multiplicata tandem seipsis efficiant mortale? Ita sanè universim videtur asserere *Glossa in c. tres sunt. de pœnit. & D. August.* variis locis.

ASSERTIO V.

PEccata venialia omninò disparata absque omni morali connexione in materia, vel effectu aliquo, quantumlibet multiplicata in infinitum ratione solius multiplicationis, nullo eventu possunt fieri peccatum mortale. Communis doctrina. D. Thomas 1. 2. *q.* 88. *a.* 4. Scot. *in* 3. *d.* 38. *q.* 1.

§. I.

RAtio est. Quia sola multiplicatio non variat propriam rationem peccati in aliam rationem diversam: atqui ratio peccati mortalis adæquatè sumpta omninò diversa est, & quodammodò infinitè distat à ratione peccati venialis: nam peccatum mortale, ex eo, quòd sit offensa DEI, & aversio à DEO summo & infinito Bono, simpliciter est quodammodò malitiæ infinitæ, ideóque mereretur pœnam æternam: peccatum verò veniale, cùm non sit aversio à DEO simpliciter, finitæ solùm & levis est malitiæ, pœnámque temporalem ac levem meretur: atqui ulteriùs finitum quantumlibet multiplicatum nunquam adæquat infinitum: quia finiti ad infinitum nulla proportio: ergo peccata venialia quantumlibet multiplicata in infinitum, ratione solius multiplicationis nunquam fient peccatum mortale, nunquam adæquabunt unum peccatum mortale in ratione offensæ DEI, quia nec omnia simul avertunt à DEO ultimo fine, sicut unum peccatum mortale. Itaque verba otiosa, mendacia jocosa & similia venialia quotidiè millies repetita, nunquam per totum annum, nunquam per centum annos efficient peccatum mortale; quia illa venialia omninò disparata sunt, absque omni morali connexione in materia vel effectu aliquo. Sed afferamus exempla & casus speciales. 39

§. II.

CLericus ex negligentia vel incuria quotidie omittens aliquot versus, aut unum vel alterum Psalmum in Officio divino: opifex omnibus diebus Dominicis & Festis per horam circiter serviliter laborans: qui per totam Quadragesimam quotidie modicum extra refectionis tempus sumit &c. quantumvis per totum annum vel Quadragesimam notabilis quantitas omissorum Psalmorum: laborum servilium: ciborum extra mensam sumptorum: concrescat & coacervetur: semper tamen toto anno, imò quotcunque annis, solùm peccat venialiter, & nunquam mortaliter. Intellige semper, *per se*, secluso scandalo, contemptu, 40

temptu, periculo, aliáve malitiâ. Sic *Suarez, Vasquez, alii cum Sanchez lib. 1. Moral. c. 4. Layman. l. 1. tr. 3. c. 7. n. 4.* Quia nimirùm tales actus non habent ullam moralem connexionem per distinctionem dierum, cùm eorum obligatio cum quolibet die extinguatur. Idem à fortiori dicendum, si plura venialia comittantur contra diversa præcepta: ut si in die Festo incidente in diem jejunii, & in Missa audienda veniales defectus admittas, & modicum extra mensam comedas, & insuper otieris, mentiaris &c.

§. III.

41 QUi vovit toto anno, singulis aut certis diebus, puta Dominicis, Veneris, Sabbathi &c. dicere unum, tria *Pater & Ave:* dare modicam eleemosynam, vel simile opus bonum de se exiguum præstare: idque determinatim, ita ut quælibet oratio, vel eleemosyna cujuslibet diei onus sit exclusâ intentione, omissum uno die, supplendi alterâ die, etsi toto anno, vel maximâ parte omittat orationem illam, vel eleemosynam, semper peccat venialiter tantùm, & nunquam mortaliter. Ita DD. citati. Ratio iterum est. Quia materia ejusmodi voti ex se levis est, & insufficiens ad peccatum mortale: neque per plures dies omissa ullam moralem connexionem vel continuationem sortitur, cùm sit determinata ad singulos dies: ergo neque per plures dies, vel totum annum omissa unquam peccatum mortale constituet.

Secùs dicendum esset, si quis talia vovisset cum expressa intentione supplendi alio die, quod uno die omissum est. Aut si quis unâ principali intentione vovisset orare 300. *Pater & Ave:* dare pauperibus 300. denarios, &c. postea verò modificando actualem executionem vel distributionem, quò suaviùs faciat, decrevisset distinctis singulis diebus per annum dare singulos denarios, vel orare singula *Pater & Ave* &c. talis totum, vel longo tempore omittens sine dubio peccaret mortaliter. Quia materia voti principalis gravis est & sufficiens ad peccatum mortale: distributio verò per tot dies non est votum, sed modificatio voti quoad executionem: eô ipsô autem, quô principaliter vovit orare 300. *Pater & Ave*, aut dare trecentos denarios, etsi postea modificet per 300. dies, tamen intendisse debet, quòd si uno die omitteret, altero compensaret. Et ideò vi intentionis principalis omissio unius diei continuatur moraliter cum omissione alterius diei: & sic tandem evadit quantitas notabilis & mortalis, eo modo, quo *assert. seq.* latè dicetur.

§. IV.

42 ASsertio nostra in prædictis, & similibus casibus verà est, etsi ejusmodi peccata venialia multiplicata sub una intentione principali unirentur: adeò ut ipsa intentio seu propositum, quotidie quâcunque occasione leviter mentiendi &c. quotidie aliquot Versus vel Psalmos in Officio divino omittendi: quotidie in Quadragesima extra tempus, datâ occasione modicum quid comedendi: singulis diebus Festis modico tempore laborandi: votum exiguum longo tempore non implendi, vel omninò omittendi &c. modò dicto *num. præcedenti*, per se loquendo solùm peccatum veniale sit. *Secura doctrina apud Suar. Sanch. Laym. citt.* Ratio est. Quia propositum non potest esse majoris malitiæ, quàm sint actus intenti: sed omnes actus intenti in proposito solùm sunt veniales: ergo nec propositum vel intentio majoris culpæ esse possunt per se loquendo.

Eâdem ratione non erit mortale, si quis multos inducat ad venialia. Ut si efficias, ut multi eodem die jejunii ad haustum extraordinarium aliquid sumentes modicè jejunium frangant: vel ut multi eodem die Festo modicè laborent &c. licèt omniũ commestiones vel labores conjunctim constituerent notabilem quantitatem. Quia eorum singulorum actuum non est moralis connexio: & singulorum culpæ in particulari non excedunt venialem: ergo nec inducens plùs quàm venialem culpam committit. Hinc resolvit *Bonacina, de tertio præcepto Decal. disp. 5. q. un. p. 3.* nec peccare mortaliter Dominum, qui die Festo laborem duarum horarum injungit viginti famulis &c. Quia unius opus nequaquam unitur cum opere alterius. Eadem ratio videtur, si singuli successivè per modicum tempus in eodem die Festo laborent, etiamsi uno post alterum laborante totus dies occuparetur: ut notat *noster Portellus in dub. regul. v. laborare, in additione.* Verùm hæc videntur malè sonare piis mentibus, & fraudem sapere.

Dubium incidens.

Quid dicendum de eo, qui vult committere omnia venialia, quæ committenda occurrent, & sola mortalia vitare?

TAlem peccare mortaliter sanè docent Au- 43
thores mei præcipui. Sanchez *lib. 1. Moral. c. 5. n. 4.* Layman. *lib. 1. tract. 3. c. 5. num. 7. & alii apud ipsos.* Ratio est. Quia qui vult se exponere periculo peccati mortalis, is peccat mortaliter: sed qui vult committere omnia venialia, vult se exponere proximo periculo peccati mortalis, cùm venialia sint dispositiones ad mortale: ergo. Unde celebre dictum D. August. *tract. 12. in Joann. minuta plura occidunt.* D. Thom. *supra art. 4.* dicit, esse intelligendum *dispositive.*

Benignior tamen & probabilior videtur opposita sententia, talem, per se loquendo, adhuc non excedere culpam venialem. Ita Granado, Salas, Castropalaus *to. 1. tract. 2. disp. 2. p. 9. §. 3. n. 5.* alii cum Tambur. *l. 1. c. 1. §. 4. n. 12.* Ratio est. Quia malitia actûs interni sumitur ab objecto prout proponitur à ratione: sed objectum hujus internæ voluntatis sunt solùm omnia venialia, & nulla alia malitia proponitur à ratione: ergo &c. Neque verum est: venialia esse ità proximas dispositiones ad mortale, ut quis volendo multiplicare venialia semper debeat vel possit censeri velle aliquod mortale. Videmus enim plures, qui de venialibus non multùm curant; at quoad mor-

talia vel ipsum nomen abhorrere, & reipsa diu abstinere. Certè durum est peccati mortalis damnare illos, qui verbis & factis significant, se hoc uno esse contentos, non peccare mortaliter; cæterùm de venialibus non multùm laborare. Ergo per se loquendo non est damnandus peccati mortalis, qui vult omnia venialia committere, hoc ipso, quo efficaciter vult abstinere à mortalibus. Excipienda tamen sunt venialia illa, quæ in certa materia, luxuriæ præsertim, reverà sunt dispositiones proximæ, proximúmque inducunt periculum ad mortale. Apertissimum enim esset libidinis mortalis periculum, si quis ex proposito admittat, quasvis confabulationes, aspectus, tactus &c. quoties de se veniales sunt. *Et Sanchez lib. 6. Moral. c. 4. num.* 20. bene arbitratur peccare mortaliter Religiosum illum, qui haberet propositum nunquam parendi vel abstinendi ab ullo actu prohibito in Regula, vel à suo Superiore, nisi præcipiatur, vel prohibeatur sub mortali. Quæ enim tunc facies Religionis foret? Vide *Bassæum in florib. v. peccatum. n.* 8. Denique dictis contraria dicta D. Augustini intelligenda sunt, vel per accidens ratione periculi, quod subesse potest: vel per se in sensu Assertionis sequentis.

ASSERTIO VI.

Peccata venialia multiplicata tandem mortale efficiunt, quando habent inter se moralem connexionem ratione materiæ concrescentis vel effectûs alicujus causati sub aliqua una directa, vel indirecta intentione. Ita cum aliis Sanchez *lib. 1. Moral. c. 4. n.* 10. Et communissima doctrina, etiã Scoti *in 3. d. 38. q. 1.* Ubi dicit: *unum mendacium jocosum vel officiosum à Prælato vel Doctore prolatum non esse mortale sed frequentatum: propterea, quòd tunc pereat ejus Authoritas in docendo, vel judicando.*

EXPLICATIO.

44 Ratio est. Quia quamvis sola multiplicatio venialium per se non possit variare rationem peccati venialis, ut dictum est, tamen per accidens, ex circumstantia specialis connexionis vel conjunctionis moralis in materia vel effectu causato, peccatum, quod alioquin ex genere suo foret veniale, hic & nunc in individuo mortale fit, dummodò accedat advertentia, & intentio directa, vel indirecta circa illam materiam vel effectum. Juxta sequentes Regulas.

REGULA PRIMA.

45 Peccata venialia multiplicata ratione materiæ vel effectûs fiunt mortale, quando fiunt ex directa principali intentione congregandi notabilem quantitatem sufficientem ad mortale, aut causandi effectum mortaliter malum E. gr. Qui furtis repetitis semper furatur quid modicũ, ne fortè notetur, sed ex intentione corripiendi magnam quantitatem, & inde ditescendi, is primo, & singulis furtis peccat mortaliter. Omnes cum Lessio *l. 2. c. 12. dub.* 7. Sanchez *l. 7. Mor. c.* 21. Layman. *l. 3. tr. 3. p. 1. c. 1. num.* 6. Lugo *disp. 16. sect. 3. de Just.* (eadémque erit ratio quoad effectus causatos. Ut si quis intentione principali proponeret violare jejunium, vel festum, ne tamen notetur, vellet repetitis vicibus semper modicum comedere vel laborare &c.) Ratio est. Quia qui habet propositum proximo nocendi in re gravi, peccat mortaliter: & media semper participant malitiam finis intenti: atqui talis habet & retinet semper propositum nocendi proximo in re gravi; & singula furta minuta procedunt ex illo proposito tanquam ejus continuã executio: singuláque tanquam media ordinantur ad acquirendam rem alienam notabilem, ut finem mortaliter malum: ergo talis singulis furtis minutis peccat mortaliter: non tamen committit tot distincta furta mortalia sed unum tantùm. Quia omnia furta minuta simul sub una intentione principali uniuntur tanquam continua una executio illius intentionis lethalis.

Quare judica, mortaliter peccâsse eum, qui mensuras, & pondera falsificando modicè, vino aquam, aliísque mercibus deteriorem materiam miscendo &c. notabile lucrum collegit: qui alienas vineas circumcursando uvarum multitudinem congregavit &c. Quia in his casibus unum est malignum propositum circa objectum grave & mortale. Non autem ita facilè judicabis mortaliter peccâsse eum, qui hodie ab uno non ita divite duos pacios furatus est, & absumpsit, ac deinceps abstinere proposuit: nihilominus post aliquot dies iterum nactus occasionem duos pacios eidem vel alteri abstulit, & eodem modo sæpiùs post propositum abstinendi, ad summam unius v. g. floreni pervenit. Quia talis non unum propositum retinet, quod sæpiùs revocavit: unde nec unum peccatum committit, sed plura dissoluta & venialia, nisi denique perveniat ad quantitatem valde notabilem & damnosam, v. g. duorum vel trium florenorum. Tunc enim peccatum mortale non effugit: si non ratione ablationis, quia fortè non advertit, saltem ratione injustæ detentionis, quam utique aliquando advertere debebit: ut mox videbis ampliùs.

REGULA SECUNDA.

Peccata venialia multiplicata tandem efficiunt mortale ratione effectûs vel materiæ concrescentis, ex sola saltem indirecta intentione continuandi veniale usque ad materiam notabilem, vel effectum mortaliter malum. Exemplum rursùs notissimum in furtis. Qui successivè repetitis vicibus furatur quid modicum, v. g. singulos denarios, pacios &c. absque quidem prævia intentione congregandi magnam quantitatem, attamen advertens tandem concrescere notabilem Summam domino causaturam notabile detrimentum, quæ nimirùm simul ablata sine controversia sufficeret ad peccatum mortale: v. g. unius ducati &c. eo statu, si sciens & volens insuper aliquid modicum auferat complens vel excedens illam quantitatem, etiam unicum cruciferum vel denarium, ipso illo ultimo furto minuto peccat mortaliter: seu ipsum illud ultimum furtum minutum, alioquin seorsim 46

secun-

secundùm se sumptum veniale, hic & nunc ratione conjunctionis volitæ cum præcedentibus est peccatum mortale, aut potiùs, & rectè sonantiùs loquendo: *Intentio illa, seu voluntas continuandi furtum per illud minutum usque ad quantitatem notabilem, lethalis est. Quia tunc censetur consentire in totum damnum*, (sunt verba formalia auro & cedro digna Reverendissimi & Amplissimi Domini D. JOANNIS MELCHIORIS Episcopi Domitiopolitani, Herbipolensium Pro-Episcopi, Viri virtute ac doctrinâ præstantissimi, dum ante aliquot annos Tyrones meos, quæ ejus est erga Religiosos pia humanitas, in sacro & celeberrimo illo Senatu Ecclesiastico Præses, ipsos personaliter pro Cura examinaret.) Ratio ergo est. Quia illud opus, quo injustum notabile damnum proximi completur, peccatum mortale est: atqui per illud ultimum furtum, quo quis advertit, se pervenire ad summam notabilem, v.g. furando ultimum pacium complentem Talerum vel ducatum respectivè, completur notabile damnum proximi: ergo illud ultimum furtum mortale est, non quidem secundum se absolutè, sed cum habitudine ad furta præcedentia considerratum. *Est jam communis doctrina. Sic enim Major, Medina, Sotus, Valentia, Vasquez, Molina, alii cum Sanchez l. 7. Moral. c. 21. n. 5. Laym. suprà c. 1. n. 6. Lugo suprà sect. 3.* Quamvis contrarium sentiant *Navarrus c. 17. n. 139. Lessius sup. dub. 8. Marchant. Tribun. p. 1. tr. 3. tit. 1. q. 5. & alii negantes*, ullum ex illis furtis minutis fuisse peccatum mortale: quamvis fateantur, talem sub mortali teneri restituere illam quantitatem notabilem per furta minuta congregatam: ideóque peccare mortaliter detinendo tantùm, non verò auferendo unquam: quod ipsum quidem posse fieri Regula sequenti patebit. Sed hic interim confirmemus Regulam datam. Talis ergo secundùm omnes sub mortali tenetur restituere summam notabilem furtis minutis congregatam; non quidem sub mortali totam illam summam, sed illam solùm partem, quæ constituit quantitatem notabilem in grave damnum proximi, quâque restitutâ, non retinetur ampliùs quantitas notabilis cum gravi damno proximi: secundùm communem DD. *apud Lugo. cit. n. 41.* Atqui quod sub mortali restituendum est, etiam sub mortali non auferendum erat: seu: cujus retentio est mortalis, illius etiam ablatio fuit, vel saltem potuit esse mortalis: ergo si illa pars complens summam notabilem sub mortali restituenda est, eandem auferre fuit, vel saltem potuit esse mortale, nisi tunc inadvertentia excusasset.

EXEMPLIS aliis Regula declaratur. I. Potest quis comedendo vel bibendo pretiosa aliena, peccare mortaliter: ubi sanè ultima buccella, vel haustus secundùm se non est quid grave, tamen cum præcedentibus constat damnum & peccatum grave. Idémque est, de ultimo haustu inebriante. II. Clericus eodem die interruptis vicibus omittens plures Psalmos vel Partes secundùm se non notabiles in Officio divino, quæ tamen simul sumptæ conflent quantitatem notabilem, ultimâ omissione, etsi secundùm se modicâ, peccat mortaliter. III. Si eodem die Jejunii, iteratis vicibus modicum quid extra refectionem comedas, quæ tamen modica simul sumpta constituant quantitatem notabilem sufficientem ad transgressionem mortalem jejunii: aut si eodem die Festo, distinctis vicibus per modicum tempus, v. g. dimidium horæ, serviliter labores, ut tandem concrescat tempus notabile sufficiens ad mortalem violationem Festi, v. g. trium, vel quatuor horarum, dummodò id advertas, tandem peccas mortaliter, etiam modicum sumendo, vel laborando. Quia tunc diversæ illæ parvæ violationes morali connexione concrescentes complent unam notabilem quantitatem: ut notat etiam *Sanchez lib. 1. Moral. c. 4. n. 8. Portellus verb. Festi dies. n. 2. in addit.* IV. Qui sæpiùs modicum excedit limites temperantiæ in cibo vel potu, & tandem advertit necessariò graviter lædendam valetudinem, etiam modico insuper excessu, ratione effectûs seu notabilis damni causati mortaliter peccat. Simili ratione, qui sæpiùs iterat mendacia jocosa, leves detractiones, levia convitia, vexatiunculas &c. advertens tandem alium, vel alios excitandos ad gravem iracundiam, jurgia, lites, scandala &c. tandem aliquo ejusmodi actu, etsi secundùm se levi & veniali, peccabit mortaliter, ratione mali effectûs causati. Vide *Sanchez loc. cit. & alios apud ipsum.*

DICES I. Multiplicata venialia nunquam faciunt mortale. *Distinguo.* Si sint omninò disparata absque omni connexione ad invicem in materia vel effectu causato, ut in exemplis allatis *Assertione præcedenti*: concedo. Si autem sint ita connexa, ut in exemplis hactenus allatis: nego. Neque etiam in proposito, peccata venialia ut talia in individuo faciunt unum mortale: sed ultimum furtum, v. g. quod secundùm se solùm esset veniale, hic & nunc adjectum præcedentibus fit mortale; quod valde notandum est. II. Ultimus actus furti, v. g. est ejusdem rationis cum præcedentibus: ergo venialis tantùm, sicut actus præcedentes. *Distinguo antecedens.* Est ejusdẽ rationis ex objecto, & per se: concedo. Ex circumstantia, & per accidens: nego. Ratione enim connexionis cum præcedentibus actibus, habet ultimus actus aliquam circumstantiam complentem scilicet materiam, & damnum notabile, quam non habent actus priores. III. Ultimum furtum non plùs nocet, quàm præcedentia: ergo omnia sunt tantùm venialia. Iterùm *distinguo antecedens.* Non plùs nocet absolutè secundùm se sumptum: concedo. Non plùs nocet respectivè, & ut est conjunctum cum [illegible]rtis præcedentibus: nego. Nam ultimo furto minuto aufertur integer florenus vel ducatus, qui non ablatus erat furtis præcedentibus. IV. Quomodo ergo salvabuntur famuli Magnatum continuò auferentes, malè impendentes, vel consumentes aliqua modica, & nunquam restituentes? *Respondeo*: illos excusari à mortali & onere restitutionis, partim per inadvertentiâ: partim quia

quia Domini magnates in his non cenſentur valde inviti, nec ſuos famulos tam ſtrictè obligare velle ad tam exactam adminiſtrationem rerum ſuarum etiam quoad modica. Alioquin illi peccant, ſicut alii homines.

PETES. Quid ſi quis poſt notabilem quantitatem minutis furtis comparatam uſque ad peccatum mortale commiſſum, rurſus incipiat & pergat furari modica? Sic diſtinguendum eſt cum *Lugo ſuprà cit.* Aut enim talis nondum pœnituit de furtis præcedentibus, nec reſtituit, vel reſtituere propoſuit, & ſic denuò furando modica ab eodem, peccat mortaliter toties, quoties. Quia tunc habet explicitam, vel implicitam voluntatem augendi damnum proximi, & retinendi notabilem quantitatem rei alienæ ſemper majorem & majorem. Aut talis jam pœnituit de furtis præcedentibus, & vel defactò reſtituit; vel reſtituere, datâ occaſione, propoſuit: & tunc denuò furando minuta peccat tantùm venialiter, donec rurſus attingat quantitatem notabilem ſufficientem ad mortale furtum. Quia tunc per pœnitentiam, & reſtituendi propoſitum abrupit continuationem furtorum præcedentium cum ſequentibus, & ſequens materia non concreſcit ampliùs cum præcedenti: ſed manet per ſe ſola, & venialis, donec rurſus concreſcat cum alia materia ſequenti.

REGULA TERTIA.

47 INſuper hoc ſingulare eſt in materia furti vel injuriæ, quòd ex pluribus furtis minutis, & ſingulis defactò venialibus tantùm, tamen accreſcente notabili quantitate ſufficiente ad peccatum mortale, adhuc exurgat peccatum mortale, ratione injuſtæ detentionis tantùm. Ita nimirùm: ut, licèt quis furtis minutis ſæpiſſimè repetitis uſque ad notabilem ſummam, quia nunquam recordatus præcedentium furtorum, non advertit vel attendit ad accreſcentem quantitatem, ſingulis furtis, etiam ultimo ſolùm peccaverit venialiter, & nunquam mortaliter ratione ablationis: poſtea tamen advertens aliquando quantitatem notabilem aggregatam, peccabit mortaliter ratione injuſtæ detentionis, ſeu non reſtitutionis rei alienæ. *Communis & omninò certa doctrina apud Sanchez ſuprà,* & fatetur *Navarrus c.* 17. *n.* 139. etſi alibi oppoſitum tenuerit. Ubi adverte, in furtis duo eſſe. Unum eſt injuſta ablatio rei alienæ invito Domino: alterum eſt injuſta detentio, ſeu non reſtitutio rei alienæ invito Domino. Et quamvis per ſe, & ordinariè ablatio & detentio ejusdem rei alienæ conſtituant unum numero peccatum, cùm utrumque per modum unius intendatur: nemo enim vult rem furari, quin ſaltem ad tempus eam detinere, ejúsq; uſu ac poſſeſſione dominium ſpoliare intendat: per accidens tamen quoad rationem peccati ſæpè multùm differunt. E. g. Accipit quis mutuum à domino volente certo tempore reſtituendum: abſtulit gladium furioſo ad impedienda damna aliis inferenda, poſtea finito termino, vel furore, repetenti domino non reſtituit: is non peccavit auferendo: retinendo autem peccat mortaliter ex genere ſuo. Contrà. Furatur quis equum ſuo domino: poſtea ab eodem domino damno æquali vel majori affectus non vult reddere: peccavit mortaliter auferendo; at non peccat detinendo, ſi alter damnum illatum quoque reſarcire nolit. Item abſtuliſti burſam intentione furandi aliquot denarios tantùm, poſtea repertos aliquot aureos detines: peccâſti ſolùm venialiter auferendo, ſed detinendo peccas mortaliter. Contrà. Abſtuliſti burſam intentione furandi aliquot ducatos, poſtea repertos ſolùm aliquot denarios retines: peccâſti mortaliter auferendo, at non niſi venialiter detinendo. Ita in propoſito. Si furtis minutis & venialibus ſæpè repetitis, omninò diſparatis, nec ullâ intentione unitis, conquiſiviſti notabilem ſummam ſufficientem ad peccatum mortale, peccâſti ſemper venialiter tantùm auferendo; at peccabis poſtea mortaliter compertam ſummam notabilem detinendo, ſeu non reſtituendo invito domino. Ratio eſt. Quia velle detinere alienum in magna quantitate ſemper eſt mortale: atqui per plura repetita furta minuta, etſi omnia & ſingula venialia tantùm, ut puta, ſi furans nunquam recordatus furtorum præcedentium, non advertit ad materiam notabilem concreſcentem: aut licèt adverterit, tamen de præcedentibus jam pœnituit, & reſtituere propoſuit, nihilominus re ipſa aggregatur materia notabilis cum gravi damno proximi, v. g. ad unum vel alterum ducatum: ideóque ſcienter retinens vel reſtituere nolens peccabit mortaliter. Ergo ex pluribus furtis minutis, etiamſi omnia & ſingula quoad ablationem fuerint venialia, tamen accreſcente materiâ notabili ſufficiente ad mortale, ratione injuſtæ detentionis exurget peccatum mortale, & obligatio reſtituendi ſub mortali.

REGULA QUARTA.

FUrta minuta ac venialia multiplicata prædictis modis conſtituunt peccatum mortale, 48
cum obligatione reſtituendi ſub mortali, non tantùm, cùm fiunt ab eodem eidem, quod hactenus ſuppoſitum eſt, ſed etiam cùm fiunt ab eodem diverſis dominis. Et quidem quoad primum modum, cùm quis ex directa & formali intentione diteſcendi, ſeu notabilem ſumam congregandi, furatur à diverſis modica, videtur eſſe extra controverſiam. Quia talis intentio eſt peccatum mortale, ex qua ſingula ſequentia furta minuta, tanquam continua illius intentionis executio, eandem malitiam mortalem participant: & tunc domini quàm maximè cenſentur inviti. Quoad ſecundum verò modum, cum quis abſque ejusmodi intentione principali, magnam quantitatem congregandi, à diverſis furatur modica uſque ad notabilem ſummam ſcienter concreſcentem: equidem. *Io. Medina, Angelus, Navar. cit. c.* 17. *n.* 139. *Toletus l.* 5. *c.* 16. alii putant, talem nunquam peccare mortaliter. Contrarium tamen longè veriùs docent DD. communiter *Leſſius l.* 2. *de Juſtitia c.* 12. *dub.* 7. *Molina to.* 3. *diſp.* 689. *Sanchez l.* 7. *Moral. c.* 21. *Layman l.* 3. *p.* 1. *c.* 1. *num.* 6. *Lu-*

go.

go. citt. diſp. 16. *ſect.* 3. §. 1. Ratio eſt. Quia licèt talis minuta furando à diverſis dominis non inferat notabile damnum ſingulis ſeorſim & actualiter; infert tamen notabile grave damnum omnibus collectivè, ſeu ipſi Communitati, vel Reipublicæ, ſaltem habitualiter, quatenùs nimirum, ſi talis modus furandi non eſſet graviter prohibitus maxima ſequerentur incommoda & inconvenientiæ contra Bonum commune, & indemnitatem civium. Si enim cuilibet citra peccatum mortale, liceret diteſcere tali modo, ſeu furtim magnam copiam congregare ex alieno, quæ foret facies Reipublicæ? qui mores? quæ ſecuritas? Deinde ſequeretur, poſſe aliquem ſine peccato mortali in venditionibus uti ponderibus & menſuris modicè falſificatis, & diminutis: quod tamen in omni Republica bene inſtituta meritò graviſſimè prohibitum eſt. Item ſequeretur, non peccare mortaliter eum, qui ex granario, vel cellario totius Communitatis furaretur magnam quntitatem; aut qui ſine juſto titulo tributa ſeu gabellas, etſi minutas exigeret à tota populoſa Communitate: &c. Quia talis ſingulos non graviter, ſed leviter admodùm læderet: quæ tamen omnia ſunt abſurdiſſima: ergo, &c.

Cæterùm in favorem ejusmodi furunculorum aliquâ hîc advertere debes. I. Univerſaliter, ſive quis furtis minutis furetur ab eodem ſive à diverſis, ad contrahendum peccatum mortale majori quantitate opus eſt, quam illâ, quæ ſimul ablata conſtitueret peccatum mortale. Quia ſcilicet Domini non ſunt ità inviti ad furta ſucceſſivè, ſeu per intervalla facta, quàm ad furtum rei notabilis ſimul factum; & ordinariè non tantum damnum infertur. Vide *Molinam*, *Sanchez*, *Lugo citt.* II. Major item requiritur quantitas, ſi plura furta minuta diverſis ac pluribus contingant, quàm ſi eidem. Quia tunc omnes & ſinguli non tam grave damnum patiuntur actualiter, & communiter minùs inviti ſunt. *Molina cit. diſp.* 689, determinat duplò, vel adhuc majorem quantitatem requiri in furtis diverſis dominis, quàm uni factis. *Layman. ibid.* à mortali excuſat eum, qui à triginta mercatoribus ſingulos pacios auferret, etſi uni ablati ſine dubio mortalis quantitas eſſent. III. Eò etiam major requiritur quantitas in furtis factis ſive eidem ſive diverſis, quantò fiunt per majora temporum intervalla. Quia eò magis deficit unius damni connexio, & domini minùs inviti cenſentur. Unde licèt florenus v. g. ſimul, vel ſucceſſivè brevi tempore ablatus conſtitueret peccatum mortale, puta reſpectu mediocriter divitis: tamen ſucceſſivè per longum tempus, utpote duorum, vel trium annorum, ſurreptus, non concreſcit in peccatum mortale. Et ſi pluribus, tanto temporum intervallo, abſque diteſcendi propoſito, talia furta minuta fierent, etiam duo, vel tres aurei non ſufficerent ad peccatum mortale. Quæ tamen omnia prudentis & probi viri, vel Confeſſarii judicio relinquuntur. De quò latè *Molina & Sanch. citati.* IV. Addit *Joannes Medina*, & probabile cenſet *Leſſius, cit. dub.* 7. etiam requiri, ut taliter ſucceſſivè; & præſertim à pluribus auferens non ſit valde pauper, & egens: alioquin excuſabitur ſemper à mortali peccato, & reſtitutionis debito.

Dubium incidens.

Quid de furtis minutis factis eidem à diverſis.

49 EXempli gr. Plures tranſeuntes vineam, ſinguli paucos botros decerpunt: plures intrantes cellam vinariam; ſinguli modicum furantur vinum, vel furtivè bibunt: plures famuli eidem Domino modicam pecuniam ſubtrahunt &c. ita tamen, ut omnia ſimul ſumpta conficiant quantitatem notabilem in grave detrimentum Domini. Hic certum eſt, ſi plures communi conſenſu, conſilio, cooperatione ita furentur, ſingulos peccare mortaliter, & teneri ad reſtitutionem in ſolidum: ſcilicet in defectu aliorum. Quia ſinguli ſunt cauſa moralis totius damni. Quòd ſi unus primus incipiens ejusmodi furtum minutum, ſolo exemplo ſuo aliis cauſa fuit, ut alii grave damnum inferent, jam mentio facta eſt *ſupra num.* 23.

Quæſtio ergo & difficultas ſolum eſt. Utrùm, quando quis ſciens alios quóque modica furari, vel furatos eſſe, nihilominùs & ipſe modica furatur, abſque omni conſenſu vel influxu in furta aliorum, peccet mortaliter & reſtituere teneatur ſuam partem, ex eò, quòd advertat, ſuo, & aliorum furtis notabile damnum proximo inferri? Affirmativa ſanè communior eſt ſententia. *Navarr. Medina, Major, Corduba, Angelus, Sayrus, Vaſquez, & alii cum Molina ſuprà, Fillincio tract.* 31. *c.* 10. *n.* 249. eò quòd talis ſciens cooperetur ad grave damnum proximi.

Probabilior tamen videtur ſententia oppoſita negativa Leſſ. *lib.* 2. *c.* 12. *dub.* 9. Sanch. *lib.* 7. *Moral. c.* 21. *n.* 22. Tanner. *to.* 3. *d.* 4. *q.* 6. *dub.* 9. Lugo *d.* 16. *ſect.* 3. §. 2. *n.* 55. *Diana p.* 2. *tr.* 17. *reſol.* 42. Ratio eſt. Quia talis nec infert grave damnum ratione ſui furti ſecundùm ſe, quod exiguum, & veniale eſſe ſupponitur: nec ratione ſui furti ut conjuncti cum furtis aliorum: quia ſuo furto nullo modo cooperatur ad furta aliorum: & grave nocumentum ex omnibus reſultans non cauſatur per tuum furtum, ſed per furta aliorum, quibus nullo modo cauſa fuiſti. Alioquin ſequeretur; quòd poſito ad furtum mortale ſufficere viginti pacios, & Titius jam abſtuliſſet octodecim; tu autem conſcius, abſque ulla cooperatione auferres ſolùm duos, peccares mortaliter, & Titius venialiter tantùm: quo nihil abſurdius: ergo eo caſu non peccas mortaliter, nec conſequenter ſub mortali obligaris ad reſtitutionem aliquam. Aliud eſt ſi unus & idem tali modo furetur, tunc enim ipſe ſolus totius damni cauſa eſt. Aliud etiam eſt de eo, qui jam ægrotum, vel vulneratum, alioquin ſupervicturum, denuò leviter vulnerans occidit: quia infert graviſſimum detrimentum, quod morbus, vel vulnera priora non intuliſſent.

Fundamentum ergo oppoſitæ ſententiæ, ſeu principium illud: *Omnis ſcienter cooperans ad grave damnum alterius, peccat graviter:* verum ſolùm eſt, quando quis influit in totum damnum mora-

moraliter, jussu, consilio, concursu &c. aut per se graviter damnificat, non item si leviter tantùm.

CAPUT VI.

DE SUBJECTO PECCATI,

Et Peccatis maximè internis.

SUMMARIUM.

1. *Subjectum peccati triplex assignari solet.*
2. *Formaliter & primariò esse potest in voluntate,*
3. *Eaque sola.*
4. *Secundùm rationem, vel portionem superiorem.*
5. *In aliis verò potentiis, & membris secundariò solùm.*

1 SUbjectum peccati triplex assignari potest. I. Subjectum peccati ultimatum, seu denominationis, est ipse homo seu persona peccans. II. Subjectum peccati immediatum seu inhæsionis est potentia hominis eliciens seu exercens actum peccaminosum. III. Subjectum intrinsecum, seu potiùs materiale peccati est ipse actus peccaminosus, unde nata est alia celebris divisio peccati in peccata cordis, oris, & operis, de quibus infrà. Modò pro fundamento dicendorum sit

ASSERTIO I.

PEccatum formaliter & primariò potest esse in voluntate sola secundùm rationem vel portionem superiorem: non item secundùm portionem inferiorem, aut in aliis potentiis & membris externis, nisi secundariò tantùm. Communissima doctrina. D.August. *lib.* 12. *de Trinit.c.* 12. D.Thomas 1. 2. *q.* 15. *art.* 4. *ac re ipsa* Scotus *quodl.* 18. *art.* 3. *& in* 2. *dist.* 42. *q.* 4.

§. I.

2 *IN Voluntate.* Observa hîc ex S. Augustino proximè citato, mentem humanam, quoad rationem & voluntatem, dividi in rationem ac portionem superiorem, & inferiorem. Ratio superior (quam S. Augustinus comparat viro) dicitur intellectus, quatenùs judicat secundùm rationes æternas. Utpote secundùm legem Dei, secundùm regulas honestatis vel inhonestatis, in ordine ad gloriam vel pœnam æternam. Ratio inferior (uxori comparata) dicitur idem intellectus, quatenus judicat secundùm rationes temporales, utpote commodi vel incommodi sensibilis & temporalis tantùm. Et ita proportionaliter in voluntate; Portio superior dicitur, quatenùs tendit in objecta, ut regulata per rationem superiorem, secundùm rationes æternas, seu regulas honestatis & inhonestatis. Portio inferior verò dicitur eadem voluntas, quatenùs tendit in objecta, ut regulata vel potiùs declinata per rationem inferiorem, secundùm rationes temporales commodi vel incommodi sensibilis. Aliis verbis, sed reipsa coincidentibus, explicat *Scotus*: Portionem superiorem esse voluntatem quatenùs tendit in sua propria objecta, nimirùm primariò in ultimum finem, & in omnia alia in ordine ad hunc finem: Atque ad hoc ipsum regulariter per rationem superiorem secundùm rationes æternas: Portionem verò inferiorem esse eandem voluntatem, quatenùs tendit in objecta propria appetitûs sensitivi, scilicet commodum sensibile, quod idem est, ac secundùm rationes temporales.

§. II.

IN Voluntate sola. Ratio est. Quia omne peccatum essentialiter debet esse voluntarium ac liberum. Peccatum enim adeò voluntarium est, ut si voluntarium non sit, eo ipso peccatum non sit, uti docet *S. August. l.* 1. *Retract. c.* 13. ergo peccatum formaliter & primariò potest solùm inesse illi potentiæ, quæ formaliter & primariò voluntaria ac libera: atqui sola voluntas primariò formaliter & essentialiter libera est, secundùm omnes: ergo in sola voluntate formaliter & primariò potest esse peccatum, non item in aliis potentiis. Unde in primis motibus concupiscentiæ nullum posse esse peccatum infrà defendetur. Et quamvis Doctores, volentes actum externum addere aliquam malitiam super actum internum, dicant, in potentia externa posse esse peccatum *formaliter*: at non dicunt *primariò*, sed solùm *secundariò* & dependenter à voluntate esse, omnes fatentur. Vide *de hoc dicta supra c.* 3. *q.* 4.

§. III.

IN sola voluntate secundùm rationem ac portionem superiorem. Ratio iterum est. Quia peccatum debet esse voluntarium, & ideò præcognitum quoad suam malitiam seu deformitatem contra rectam rationem vel legem: atqui sola ratione superiori secundùm rationes æternas cognoscuntur peccata formaliter secundùm suam malitiam seu deformitatem contra rectam rationem vel legem, ut ex terminis liquet: ergo in voluntate secundùm portionem superiorem duntaxat, quatenus scilicet tendit in objecta ut proposita per judicium rationis superioris secundùm suam malitiam ac deformitatem, potest esse peccatum formaliter & primariò: adeò ut sicut actus nunquam fit bonus moraliter & honestus, nisi fiat à voluntate secundùm judicium rationis superioris juxta rationes æternas, ita nullum unquam potest fieri peccatum, seu actus malus moraliter & inhonestus, nisi fiat à voluntate præter vel contra rationis superioris judicium, juxta rationes æternas proponens talem actum esse malum & inhonestum: non ergo etiam in ipsa voluntate *secundùm portionem inferiorem*: sic enim tendit in objecta præcisè secundùm rationem commodi vel incommodi sensibilis & temporalis, eodem prorsus modo, quo appetitus sensitivus seu sensualitas etiam in brutis, ubi sine dubio non potest esse peccatum secundùm se; multò minùs *in aliis potentiis & membris externis, formaliter & primariò*: sed 4

§. IV.

SUpposito ergo voluntatis, secundùm portionem superiorem operantis imperio, consensu vel permissione, *secundariò tantùm* peccatum potest 5

potest esse in omnibus aliis potentiis ac membris externis, quatenus in suis actibus subsunt imperio voluntatis: adeò ut primò, & formaliter peccata solùm sint actus voluntatis eliciti; *imperantes, consentientes, & permittentes*: actus verò aliarum potentiarum, & membrorum, solùm ut imperati, admissi, vel permissi à voluntate, adeóque *secundariò tantùm* peccata sint. Itaque imperante, consentiente, vel cùm posset, & deberet impedire, permittente voluntate secundùm portionem superiorem operante, peccatum secundariò esse potest: I. In intellectu, ut cogitationes malæ, suspiciones, judicia temeraria, hæresis, &c. II. in phantasia sensitiva; imaginationes turpes, &c. III. In appetitu sensitivo seu sensualitate; appetitiones rerum malarum, delectationes morosæ, maximæ venereæ, &c. IV. In potentiis, & membris externis; ut voluntariè illicita, vel ad finem illicitum videre, audire, gustare, loqui, tangere, ambulare; &c. Ratio omnium est. Quia in omni illo potest esse peccatum secundariò, cujus actus proprius aliquo modo voluntarius illicitus est, seu peccatum est; actus autem proprii intellectûs, phantasiæ, appetitûs, ac potentiarum, membrorúmque externorum, facti sic imperante, consentiente, vel permittente voluntate circa objecta illicita, verè illiciti, & peccata sunt: ergo in iis omnibus potest esse peccatum secundariò, & quidem formaliter, non materialiter tantùm, ut cum *Scoto citat. quodlib.* 18. *art.* 3. docent *Medina, Vasquez, & alii, quos refert, & sequitur Tanner. hic disp.* 4. *q.* 8. *dub.* 1. Et hinc peccata alia interna, alia externa dicuntur.

SECTIO I.

Peccata interna, & externa, seu Cordis, Oris, & Operis.

SUMMARIUM.

6. *Divisio peccati in cordis, oris, & operis, ut in species,*
7. *Ut in gradus distinctos.*
8. *Qualis ordinariè sit processus practicus ad peccatum internum.*
9. *Cogitationes, & imaginationes, rerum malarum secundùm se indifferentes sunt: factæ autem voluntariæ, bonæ vel malæ esse possunt.*

Divisio hæc tradita à D. Hieron. *in Ezech. c.* 43. dicente: *Aut enim cogitationibus, aut sermone, aut opere peccamus*: duobus modis intelligi, & explicari potest, tanquàm in species, & tanquàm in gradus tantùm.

§. I.

Peccata cordis, oris, & operis, ut species diversæ.

6 Peccata cordis, seu interna universaliter dicuntur, quæ fiunt, & consummantur (quasi in corde) in potentiis internis, utpote voluntate, intellectu, phantasia, appetitu sensitivo: Ut odium DEI, & Proximi, hæresis, superbia, avaritia, invidia, delectatio morosa. Peccata Oris dicuntur, quæ supposito voluntario interno, consummantur solo sermone, vel prolatione verborum: ut blasphemia, perjurium, maledictum, mendacium, &c. Peccata operis dicuntur, quæ supposito voluntario interno consummantur opere externo, seu per exercitium potentiarum, ac membrorum externorum: ut furtum, homicidium, fornicatio, &c.

§. II.

Peccata Cordis, Oris, & Operis ut gradus distincti.

7 Ut sensus sit: peccata aliqua sunt, quæ incipiunt cordis cogitatione: incrementa capiunt in sermone: & complentur seu consummantur opere vel factò externò, ut fieri constat in fornicatione, homicidio, &c. Alius sensus esse potest, respectu diversorum peccantium in simili genere peccati: v. g. Unus delectatur corde tantùm in cogitatione fornicationis, nolens loqui, aut facere turpia. Alius delectatur, & loquitur. Tertius delectatur, & loquitur, & consummat opus. De Peccatis externis seu oris, & operis in genere, nihil hîc speciale dicendum superest: multa verò de peccatis internis seu cordis, multa per omnem modum & multùm difficilia; interim tamen scitu summè necessaria, quia in praxi frequentissima, confortare, conabor explicare ad captum tuum.

§. III.

Processus practicus ad peccatum internum

8 Ordinariè talis est. I. Ex sensibus externis vel alia causa excusante, fit imaginatio rei delectabilis vel contrariæ in phantasia: atque ob naturalem ac intimam connexionem potentiarum, statim de eadem re fit cognitio, vel cogitatio in intellectu; priùs secundùm rationem inferiorem, ut res delectabilis, vel contraria est: deinde secundùm rationem superiorem, ut quid malum seu peccatum est, contra rectam rationem vel legem DEI. II. Ex imaginatione phantasiæ sequitur aliquis motus amoris, vel odii; delectationis vel tristitiæ, aut iræ in appetitu sensitivo; & ob dictam connexionem potentiarum, statim fit similis motus in ipsa voluntate. III. Voluntas consentit; aliquando quidem consensu efficaci in ipsum opus, v. g. vindictam, copulam, &c. & dicitur propositum, vel Desiderium. IV. Aliquandò verò consentit consensu solùm inefficaci, & simplici complacentia in ipsum tantùm motum delectationis, iræ, &c. & dicitur delectatio morosa. Hæc ergo quatuor accuratè distinguenda, & explicanda sunt. 1. Cogitatio, & imaginatio. 2. Motus internus. 3. Propositum vel desiderium, seu consensus in opus. 4. Delectatio morosa, seu consensus in motum tantùm. Primum nullam habet difficultatem. De aliis tribus, distinctis Sectionibus sequentibus agemus.

§. IV.

Cogitationes, & Imaginationes malarum rerum

9 Etiam pessimarum, secundùm se sunt omninò naturales & indifferentes, ac manent tales, quamdiu sunt involuntariæ, factæ autem vo-

luntariæ per imperium vel conſenſum voluntatis, poſſunt eſſe tam bonæ, quàm malæ. Nam 1. ſi aſſumantur ad bonum finem, v. g. ſtudendi, docendi, dolendi, &c. erunt bonæ, & meritoriæ. 2. ſi aſſumantur vel permittantur ad malum finem, utpote operationem malam, vel delectationem inhoneſtam, erunt malæ mortaliter, pro ratione materiæ. 3. Si aſſumantur vel permittantur ſine ullo bono fine ex ſola curioſitate vel levitate, erunt malæ venialiter, & otioſæ. 4. Cogitationes tamen, & imaginationes de rebus obſcœnis, practicè loquendo ferè ſemper ſunt malæ mortaliter, ſi voluntariè, & moroſè fiant, cùm aliqua ſaltem ſpeculativa delectatione, ut infrà dicam ex profeſſo. *num.* 29.

SECTIO II.

Motus ad malum qualiter Peccata.

SUMMARIUM.

10. *Motus, ſeu paſſiones in homine excitatæ, aliæ ſunt naturales, aliæ ſenſuales, aliæ rationales.*
11. *Motus primò primi ante omnem advertentiam vel deliberationem rationis ſuperioris nullo modo peccata ſunt.*
12. *Motus verò ſecundò primi, veniales tantùm*
13. *Motus autem deliberatè admiſſi, vel quæſiti, in materiâ mortali, mortales ſunt.*
14. *Sicut & purè permiſſi; niſi voluntas ſaltem ſimplicem nolleitatem vel diſplicentiam eliciat.*
15. *Habito autem tali actu contrario nolleitatis vel diſplicentiæ ſimplicis, non tenetur voluntas poſitivè reſiſtere ſub mortali;*
16. *Sed ordinariè ſaltem: ſub veniali.*
17. *Applicatio practica.*

10 MOtus generatim dicuntur paſſiones ſeu alterationes quædam excitatæ in homine, & brevi tranſeuntes: Alii ſunt merè *naturales*, qui ex naturalium qualitatum diſpoſitione oriuntur, ut calere, frigere, fames, ſitis, pigritia, vel torpor naturalis, &c. de quibus hîc non eſt ſermo: Alii ſunt motûs *ſenſuales*, qui ex apprehenſione potentiæ imaginativæ, ſeu phantaſiæ circa objectum delectabile vel contrarium ſenſibile excitantur in appetitu ſenſitivo, ſeu ſenſualitate, communes homini cum brutis: Alii denique ſunt motus *rationales*, qui ex cognitione ipſius intellectûs circa objectum conveniens vel diſconveniens, ſeu ſenſibile, ſeu quodcunque aliud, excitantur in ipſa voluntate. Utpote motus *amoris, odii, delectationis, triſtitiæ, iræ, &c.* Omnes quoque hi motus ſecundùm ſe naturales ſunt, & indifferentes; & morales, boni vel mali, fiunt per ordinem ad rationem, & voluntatem; & eo reſpectu, alii dicuntur *primò primi*, alii *ſecundò primi*, alii omninò *deliberati*; & hi, vel *admiſſi*, poſitivo conſenſu vel imperio; vel *permiſſi* tantùm, voluntate ſe negativè habente.

§. I.

Motus primò primi, ſine peccato

11 SUnt, qui ex apprehenſione objecti convenientis, vel diſconvenientis excitantur naturaliter in appetitu ſenſitivo, vel ipſa voluntate, ante omnem tamen advertentiam, vel deliberationem rationis ſuperioris: quod ſignanter dico; nam ſicut ex imaginatione, ſeu apprehenſione ſenſitivâ objecti convenientis, vel diſconvenientis, ob naturalem ſubordinationem potentiarum, ſtatim movetur intellectus ad cognoſcendum vel cogitandum idem objectum ſub eadem ratione convenientis vel diſconvenientis ſenſibilis præcisè, hoc eſt, ſecundùm rationem inferiorem: ita etiam ex motu appetitûs ſenſitivi, v. g. delectationis, triſtitiæ, &c. ob eandem ſympathiam potentiarum ſtatim ſolet moveri voluntas ad ſimiles motus delectationis vel triſtitiæ, circa idem objectum, & ſecundùm eandem rationem convenientis vel diſconvenientis ſenſibilis, hoc eſt, ſecundùm portionem inferiorem. Quamdiu tamen intellectus non advertit ad eos motus ſecundùm rationem ſuperiorem, quatenus ſcilicet ſunt mali, inhoneſti, vel prohibiti, tamdiu manent motus primò primi. Hi ergo

Motus primò primi, cùm nullo modo ſint voluntarii, ſed omnem voluntatis liberum aſſenſum, omnémque advertentiam ac deliberationem rationis ſuperioris præveniant, nullo modo peccata eſſe poſſunt. Nullo enim modo eſt in poteſtate voluntatis, quin vel ex actibus ſenſuum externorum, & phantaſiæ, vel ex naturali diſpoſitione qualitatum, vel etiam operante diabolo in ſenſualitate, & ob naturalem connexionem ac ſympathiam etiam in voluntate ſecundùm portionem inferiorem excitentur, vel continuentur; etiam poſt advertentiam vel deliberationem rationis ſuperioris, ipsâ voluntate maximè nolente, abhorrente, repugnante, ſecundùm portionem ſuperiorem, & rationes æternas: quod etiam viri ſanctiſſimi experti ſunt, & experiuntur. Conqueritur D. Paulus Rom. 7. *Condelector legi DEI ſecundùm interiorem hominem. Video autem aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captivantem me in lege peccati, quæ eſt in membris meis. Igitur ego mente ſervo legi DEI; carne autem legi peccati.* Et alibi: *Caro concupiſcit adverſus ſpiritum, & ſpiritus adverſus carnem.* Tali ergo ſtatu, tantum abeſt, ut motus illi peccata ſint, quin ſint materia maximi meriti.

§. II.

Motus ſecundò primi, veniales tantùm

SUnt, qui in appetitu ſenſitivo, vel ipſa voluntate excitantur, cum aliquali quidem, ſed imperfecta tantùm, & ſemiplena advertentia, ac deliberatione rationis ſuperioris: qualis ferè eſt in ſemidormientibus, ſemiebriis, diſtractis, turbatis variis, & vehementibus paſſionibus, qui licèt malitiam motûs vel actûs ſui aliquo modo advertant, non tamen poſſunt perfectè attendere ad regulas rectæ rationis, & honeſtatis, ut plenè ac perfectè judicent, eſſe malum vel inhoneſtum, quod agunt, vel quo occupantur. Ut etiam ſuprà *c.* 2. *num.* 42. explicavi. Hi ergo motus ſecundò primi, etſi jam ſubſint aliquali, & ſemipleno dominio voluntatis, ut teneatur eos impedire, ne factâ deliberatione, ad plenum conſenſum 12

sum pertingant; quod licèt voluntas negligat, & complaceat vel consentire videatur, tamen ob imperfectionem advertentiæ & deliberationis, non potest esse perfectus, & liber consensus in malum, utpote non sufficienter propositum, ideóque non nisi leviter & venialiter peccare censeri potest. Signa autem imperfectæ deliberationis, ac semipleni tantùm consensus habes breviter suprà, *dicto c. 5. num.* 12. *De imperfectione actûs à mortali excusante.*

Juxta dicta intelligi, & explicari potest sententia *D. Thomæ* 1.2.*q.*7.*art.* 4. *& D. Bonaventuræ in* 2. *d.* 24. *p.* 2. *art.* 3. *q.* 2. ubi negant, in sensualitate posse esse peccatum mortale, sed tantùm veniale. Et fortè etiam, ibidem *S. Thomas art.* 3. *ad* 3. dicit, motus sensualitatis, qui præveniunt rationem, esse peccatum veniale. Verùm enim est, de motibus & actibus sensualitatis, qui præveniunt rationem perfectam, seu plenam deliberationem intellectûs, interim tamen stant cum aliquali imperfecta advertentia rationis, & semipleno, saltem interpretativo consensu voluntatis. Tales enim motus veniales tantùm sunt; & eo statu non potest esse in sensualitate peccatum mortale, sed tantùm veniale. Cæterùm eos motus, qui in sensualitate perveniunt simpliciter omnem rationem; hoc est, omnem intellectûs advertentiam, omnémque voluntatis consensum, adhuc esse peccata venialia, ut volunt *Cajetanus, Scotus, & alii apud Vasquez* 1. 2. *disp* 106. *art.* 2. *&* 3. meritò ab aliis communiter improbatur. Nam imprimis Concilium Tridentinum *Sessione* 5. *in Decreto de peccato originali*, mihi *n.* 5. definit, concupiscentiam non nocere non consentientibus: atqui si motus sensualitatis secundùm se, ac secluso voluntatis consensu essent peccata venialia, utique nocerent non consentientibus. Et ibidem supponit Concilium, ut certissimum, parvulos ante usum rationis non posse peccare; at si motus sensualitatis omnem rationem prævenientes essent peccata venialia, cur non etiam pueri ante usum rationis possent peccare? Deinde S. August. suprà allegatus, & alibi sæpiùs constanter asserit, omne peccatum necessariò esse voluntarium, ut si voluntariũ non sit, eô ipsô peccatum non sit: ergo secundùm ipsũ motus omninò involuntarii, omnem rationem prævenientes non possunt esse peccata ullô modô. Quòd verò ipsemet l. 5. *Contra Julianum Pelag. c.* 3. & alibi, concupiscentiam vocet peccatum, intelligit non propriè, & formaliter, sed impropriè, & originaliter vel causaliter, quia nimirum ex peccato primorum parentum originem trahit, & ad peccatum trahit, si reginam mentem superet, uti ipsemet pulcherrimè explicat *l. De Nuptiis, & concupiscentia c.*23. dicens de concupiscentia: *Vocatur peccatum, quia peccato facta est, cùm jam in regeneratis non sit ipsa peccatum. Sicut vocatur lingua locutio, quam facit lingua, & manus vocatur scriptura, quam facit manus. Itémq; sic vocatur peccatum, si vincit, facit, sicut vocatur frigus pigrum, non quòd à pigris fiat, sed quòd pigros faciat.* Hæc Augustinus ibi, & similia alibi.

Dices cum Adversariis. Quamvis homo, exortâ jam cogitatione vel apprehensione objecti mali motum sensualitatis seu appetitûs omninò cohibere non possit, potest tamen impedire, ne talis cogitatio in animo exoriatur, occupando se aliis cogitationibus bonis. Ergo quando negligit impedire, cùm posset, & deberet, motus appetitûs in malum indirectè voluntarius evadet & ideò peccatum saltem veniale. *Respondetur concedendo totum.* Tunc enim motus talis non prævenit omnem rationem, ut patet. Interim tamen negari non potest, primam cogitationem objecti in quovis negotio minimè esse voluntariam: ergo neque motus illam primam cogitationem immediatè sequens in appetitu vel etiam ipsa voluntate ullo modo voluntarius, & peccatum erit, quousque accedat advertentia rationis superioris.

§. III.

Motus deliberati admissi mortales.

MOtus omninò deliberati dicuntur, qui post 13
plenam deliberationem, intellectu secundùm rationem superiorem jam plenè advertente ac proponente malitiam, à voluntate pleno ac libero consensu admittuntur, aut etiam, quod deteriùs est, ex proposito & directo imperio excitantur. Hi motus ita *admissi* vel quæsiti, utpote liberè & directè voluntarii in materia mortali, v. g. odii, vindictæ, libidinis, sine controversia peccata mortalia sunt, quia voluntariè tendunt in objecta mortalia: ut infrà latè specificabitur in delectationibus morosis. Quòdsi porrò ejusmodi motus deliberati sint indirectè tantùm vel interpretativè voluntarii, scilicet in causa posita vel non ablata: v. g. turpia cogitando, aspiciendo, legendo, loquendo, audiendo, tangendo, aliámve actionem exercendo, unde vel jam defactò sentis oriri, vel oriturum prævides motũ delectationis inhonestæ, tunc applicanda est generalis doctrina data *suprà c.* 2. *de voluntario indirecto*: & valebit regula *superiùs c.* 5. *num.* 19. insinuata: Nimirum. Si causa posita vel non ablata licita, aut venialiter tantùm mala sit, & absit periculum consensûs pleni atque directi, etiam motus illi liciti, aut venialiter tantùm mali erunt. Aut ergo. 1. exerces talem actionem ob causam honestam necessariam, vel utilem, ut studendo, confessiones audiendo, medendo, naturam sublevando, &c. tunc motus illi, excluso consensu directo, culpâ vacabunt. Aut 2. exerces talem actionem ex curiositate, levitate, joco, & iterum absit periculum consensûs, motus illi venialem culpam non excedent: ut etiam docet *Sanchez l.* 9. *de Matrim. disp.* 46. 3. Nisi actiones illæ secundùm se & ex objecto essent valde turpes, & ad libidinem provocantes, seu notabiliter influentes in commotionem veneream; tunc enim sine justa causa exercere, seu non desistere, mortale est, secundùm Omnes. 4. Si advertis, adesse periculum proximum consentiendi in ipsum motum vel opus

turpe, & nihilominus pergis, vel non abrumpis actionem, censeris interpretativè omninò consentire in peccatum, & peccare mortaliter, secundùm Omnes.

§. IV.

Motus deliberati permissi, an mortales?

14 MOtus deliberati purè permissi dicuntur, quando voluntas, exurgente ejusmodi motu v. g. libidinis, odii, vindictæ, post sufficientem advertentiam, & deliberationem rationis superioris absque omni actu contrario positivo etiam simplicis displicentiæ, merè negativè se habendo permittit v.g. partem inferiorem delectari, pectus odiò, & vindictâ fervere, &c.

Dico I. Hi motus deliberati purè permissi, practicè loquendo, omninò sunt peccata mortalia: nisi voluntas saltem eliciat nolleitatem seu simplicem displicentiam, aversionem, vel improbationem. Ita fatetur *Sanchez l. 1. Moral. c. 2. n. 13. ante medium*, & docent Doctores ab eo citati, *Layman. l. 1. Tract. 3. cap. 6.* Ratio est. Quia voluntas, si nullum omninò eliciat actum contrarium motui circa objectum malè, deliberatè, & perfectè propositum, ac valde afficiens atque inclinans ad consensum illicitum, moraliter semper erit exposita proximo periculo consensûs; & contrarium credere, nimia sui confidentia, & præsumptio esset; ut proinde, Deo ita in superbiæ pœnam permittente certior lapsus timeri debeat. Ergo ad evadendum morale periculum peccati mortalis, atq; adeò ipsum peccatum mortale, ad minimum requiritur in voluntate actus contrarius nolleitatis, sive simplicis displicentiæ vel aversionis à tali motu. Qui nimirum actus licèt inefficax sit ad reprimendum, vel depellendum ipsum motum illicitum, est tamen efficax satis ad cohibendum, vel impediendum liberum voluntatis consensum, quippe cui directè opponitur.

15 II. Habito tali actu contrario nolleitatis, seu displicentiæ simplicis, voluntas non tenetur sub mortali positivè resistere, cohibere, reprimere dictos motus illicitos; sed potes confisus de constantia voluntatis tuæ, jā actualiter ab ipsis aversæ, ejusmodi motus permittere ac omninò contemnere, tanquam insufficientes ad inclinandam voluntatem in consensum (dummodò semper absit periculum pollutionis) & hoc sensu *Layman* suprà allegatus rectè approbat sententiam communiorem Doctorum. *Cajetani, Toleti, Navar. & aliorum, præsertim Recentiorum cum Diana p. 1. tr. 7. resol. 33. Tamburin. l. 10. c. 2.* Nimirum: absolutè voluntatem non teneri sub mortali resistere ejusmodi motibus. Certè hoc solùm, sed bene, probant eorum rationes, quarum potissima est: Quia hujusmodi motus à natura proveniunt, ita ut omnes cohibere impossibile, aliquos difficillimum sit: imò sæpè tales motus positivâ resistentiâ magis exasperantur, uti experiuntur tentati motibus blasphemiæ, odii, luxuriæ, &c. Non igitur credendum est de divina bonitate, salutem æternam hominis his tam lubricis periculis exposuisse, ut sub jactura salutis ejuscemodi motus, à natura in malum proclivi tam facilè exurgentes teneatur, non tantùm non admittere, sed etiam positivè cohibere.

16 III. Adhuc tamen ejusmodi motus, cùm facilè possis, non reprimere resistentiâ positivâ, sine justa causa, peccatum veniale est, ut omnes fatentur. *Ratio est*: Quia omnis mali objecti inordinatus appetitus deordinatio aliqua est contra rectā rationem, secundùm quam voluntas tenetur appetitum sensitivum gubernare: non tamen potest censeri gravis deordinatio vel culpa, quando præter voluntatem ex naturæ infirmitate oriuntur & permittuntur, periculo consensûs per actum contrarium nolleitatis jam excluso, uti supposuimus.

IV. Omni autem culpâ vacabunt motus isti ita permissi, quando adest justa causa permittendi, non reprimendi, aut non desistendi ab actione causante; ut paulò antè de motibus indirectè voluntariis notavimus, eadem enim ratio. Idque maximè verum est, si timeas, ne, dum conaris positivè reprimere, crescat tentatio. Imò semper in talibus tentationibus consultissimum remedium est, animum & cognitionem statim avellere, & divertere ad alia objecta non mala, præsertim quæ te maximè afficiant: quod ipsum erit indirectè resistere positivè, sanctum & laudabile.

Applicatio.

ECce ut hæc rectè capias, sic applica. Voluntas circa motum venereum v. g. ratione jam plenè advertente, & proponente ejus malitiam, quadrupliciter se habere potest. I. Sic, ut refugiat, & positivè resistat, reprimere, repellere, aut mentem alio divertere conetur. Et hoc statu, etsi motus totis horis duret, tantùm abest, quòd homo peccet, quin præclarè mereatur. II. Habitâ quidem displicentiâ simplici ac nolleitate talis motûs, atque ita consensum negando, ejusque periculum excludendo, attamen vel non, vel remissè nimis, & negligenter resistendo, cùm tamen facilè posset, & nulla justa causa permittendi tales inordinatos motus subsit, & tunc saltem peccabit venialiter, ut dixi *suprà num. 15.* III. Merè negativè se habendo, & permissivè; seu suspendendo actum contrarium, permittendo motum impuræ delectationis; & jam peccabit mortaliter ob periculum, ut dictum *num. 14.* IV. Sic, ut ipsa plenè, & positivè consentiat, acquiescat, eâq; delectatione frui velit: & tunc certò erit peccatum internum consummatum, mortale in proposito, aliàs pro ratione materiæ, mortale, vel veniale. Cæterùm si hic sistatur, erit delectatio morosa, de qua infrà. Si verò ulteriùs in opus tendatur, erit propositum vel desiderium, de quo est 17

SECTIO III.

Proposita, & desideria mala, absoluta, & conditionata.

SUMMARIUM.

18. *Proposita vel desideria absoluta, & efficacia de re quacunque sive intrinsecè, sive extrinsecè mala, semper sunt mala, pro ratione materiæ;*
19. *Desideria verò seu proposita conditionata (omnésque velleitates simplices) sub conditione auferente malitiam actûs mala non sunt: saltem graviter.*
20. *Conditionata autem de re intrinsecè mala, sub conditione impossibili veriùs illicita sunt. Ac*
21. *Certissimè illicita sunt desideria conditionata de rebus quibusvis malis, sub conditione nullo modo auferente malitiam actûs.*

PRÆNOTATIO.

ACtus aliqui, quoad substantiam, & ex objecto suo omninò sunt indifferentes ac liciti, ideò verò solùm mali, & illiciti, quia lege vel jure positivo prohibentur. *Ut comedere carnes die jejunii, portare arma vetita, venari, piscari in loco prohibito &c.* Alii actus, quoad substantiâ, & ex objecto suo, ita sunt mali, & illiciti intrinsecè, ut nulla abstractione; nulla conditione vel circumstantia addita possint esse vel concipi liciti. *Ut odium Dei, blasphemia, hæresis, adulterium, & universim ipsum peccatum formaliter.* Alii sunt actus intrinsecè quidem, & quoad substantiam mali, & illiciti, ita tamen, ut per oppositam circumstantiam in aliquo statu vel casu possint esse liciti. Ut *actus homicidii, furti, copulæ carnalis, &c.* liciti, & honesti fiunt, authoritate publica, dispensatione divina in Matrimonio, &c. His positis pono sequentes quatuor.

RESOLUTIONES.

I. Proposita. & desideria absoluta rei malæ semper mala.

18 SEmper mala & illicita sunt proposita vel desideria absoluta, vel efficacia de re quacunque mala, sive intrinsecè; ut si proponas vel desideres *mœchari, furari, occidere*: sive extrinsecè tantùm; ut si die jejunii velis *comedere carnes, vel cavare, &c.* Omnes. Ratio est evidens. Quia actus internus habet suam bonitatem, & malitiam ab actu externo; tanquam suo immediato objecto: atqui propositum vel desiderium absolutum, & efficax tendit in externum ut fiendum circa suum objectum à parte rei; secundùm omnem suam malitiam cognitam: neq; potest abstrahere à malitia vel prohibitione ullâ actûs; sicut ipse actus v. g. occidere, vel comedere carnes, hîc & nunc non posset fieri, nisi malus & prohibitus: ergo illa proposita vel desideria semper sunt mala, & peccata pro ratione materiæ. Unde in eorum Confessione semper aperiendæ sunt omnes circumstantiæ in Confessione ipsorum actuum necessariò explicandæ: V. g. proposui vel desideravi cognoscere conjugatam, monialem, consanguineam: occidere patrem, fratrem, Clericum, furari rem sacram, tanta quantitate, &c. *secundùm Omnes.* Cùm etiam illi actus interni efficaces tendant in actum externum, ut finem & terminum, semper totam ejus malitiam participant. (Secùs dicemus de actibus inefficacibus, & delectationibus morosis) Idem verò dicendum de gaudio vel delectatione ex re illicita jam patrata, ob eandem rationem. Unde cautè legendus *Sa. v. Confessio. num.* 16. dicens: eum, qui delectatus est de peccatis præteritis jam confessis, id solùm debere confiteri, non autem exprimere, quæ fuerint peccata, quod in editione Romana deletum fuit. Denique locuti sumus de propositis, & desideriis illicitis efficacibus de præsenti, dum res reverâ illicita est. Constat enim apud Omnes, non esse per se illicita proposita vel desideria de futuro, quando actus evadet licitus. Ut si die Veneris efficaciter proponas vel desideres comedere carnes die Dominica. Si efficaciter proponas vel desideres ducere, eóque cognoscere uxorem proximi, postquam maritus mortuus fuerit. Neque enim nono præcepto prohiberis concupiscere uxorem proximi, ejúsve matrimonium desiderare, pro tempore, quando erit libera à lege viri: sed solùm pro hoc tempore, quando, & quatenus uxor proximi est. Qualiter autem liceat desiderare rem materialiter malam, ob necessariam connexionem materiæ, ne idem bis repeti debeat, dicam infrà, cùm de delectatione morosa.

II. Conditione licitâ.

LIcita sunt desideria, & proposita conditiona- 19
ta, omnésque volitiones, velleitatis, simplices complacentiæ, &c. sub conditione reverà auferente malitiam actûs propositi per intellectum, etsi reipsa non subsistente: Idque non tantùm in iis, quæ solo jure positivo prohibentur, ut *vellem hodie comedere carnes, nisi esset dies Veneris, nisi prohibitum nisi peccatum esset &c.* cùm enim comedere carnes (sic de cæteris) sit intrinsecè, & secundùm substantiam bonum ac licitum, conditio illa apposita aufert omnem malitiam: Verùm etiam de iis, quæ sunt intrinsecè mala, ita tamen, ut in aliquo statu vel casu possint esse licita, & bona; si nimirùm desiderentur sub conditione talis statûs vel casûs; conditio enim rursus aufert malitiam actûs propositi. Unde culpâ saltem graviori vacabunt hujusmodi actus: *Vellem prædari, si Deus permitteret: vellem hunc suspendere, hunc inimicum bene ita meritum occidere, si judex essem: ducerem hanc atque cognoscerem, nisi antea uxoratus, nisi Sacerdos, Religiosus, voto astrictus essem, &c.* Communis Doctrina Sanchez *lib.* 1. *Moral. c.* 2. *n.* 24. Vasq. *disp.* 110. *c.* 2. Laym. *lib.* 1. *tract.* 3. *c.* 6. *num.* 10. Ratio est: Quia actus isti inefficaces tendunt in actum externum, non ut finem vel terminum fiendum à parte rei, sed præcisè ut in objectum propositum per intellectum, ideóque ab eo non plus malitiæ sumunt, quàm proponatur per intellectum: atqui

intellectus proponens objectum sub tali conditione auferente omnem malitiam actûs, nullam in actu malitiam proponit, ut patet: ergo nullam inde sumit malitiam ejus desiderium vel volitio conditionata, & inefficax. Unde, quamvis tibi jure naturæ interdicti sint isti actus externi, v. g. Religioso ducere, & cognoscere uxorem: quia tamen non desideras absolutè, & efficaciter, sed solùm sub conditione, sufficit tibi matrimonium reverà cogitari posse in eo statu, quo tibi interdictum non esset; ut cum *Vasquez* notat *Sanch.* loco citato.

DIXI. *Culpâ saltem gravi vacabunt.* Negari enim non potest, actus ejusmodi, nisi bono aliquo fine vestirentur, ordinariè ut minimùm otiosos esse, & venialiter malos. *Sa. V. Peccatum*, meritò hæc vocat periculosa: *Cajetanus* V. *eod.* fatuas, & diabolicas tentationes. Sanè maximè cavendum in materia luxuriæ, ne quis ejusmodi actibus, quantumvis conditionatis, & inefficacibus, diutiùs immoretur, & seriò complaceat: quia ob sæpè dictam sympathiam potentiarum, facilè influerent in commotionem veneream, & inchoatam saltem pollutionem, non sine mortalis culpæ periculo, & ob ipsum periculum, incursu. Ulteriùs optimè monet *Tamb. lib.* 10. *c.* 5. §. 4. alium hîc scopulum cavendum periculosissimum, ne scilicet ejusmodi actus inefficaces, & velleitates procedant ex actuali voluntate absolutè peccaminosa. Tunc enim erunt peccata mortalia, non ex se, sed ex principio, scilicet actuali malo affectu, à quo imperantur. Hac ratione sine dubio peccares mortaliter, si ex actuali libidinoso affectu, seu turpi amore in puellam diceres: *Hanc vellem amplecti, si mea uxor esset.* Nimirùm, non ex ipso actu conditionato; quem per appositam conditionem ab omni labe purgâsti, sed ex illo turpi amore, qui illum actum imperavit. Idem esset: si ex actuali injusto odio in inimicum diceres: hunc occiderem, si judex essem.

III. Conditionata veriùs illicita.

20 VEriùs, & mihi verissimè illicita sunt desideria conditionata, seu velleitates quævis, de quavis re intrinsecè mala, sub ea ipsa conditione impossibili, *si non esset mala, si non esset peccatum, si non esset offensa Dei, si liceret, &c.* Vellem v. g, Deum odio habere vel destruere, Idolum adorarem, hæreticus fierem, blasphemarem, falsum jurarem, &c. Item fornicarer, adulterium committerem, furtum facerem, occiderem hunc. (Hoc solùm hîc discrimen adverto, quòd in prioribus, quæ nullo casu licere possunt, nulla alia subintelligi possit: in posterioribus autem, quæ aliquo casu licere possunt, possit subintelligi alia conditio auferens malitiam actûs, ut si dicas: vellem occidere, si non esset peccatum, subintelligens nimirùm, si judex essem, vel Deus juberet, &c. tunc recidet in modum præcedentem) *Ita cum aliis* Sanchez *lib.* 1. *Moral. c.* 2. *n.* 33. Laym. *supra c.* 6. Basil. Pontius *lib.* 10. *de Matrim. c.* 16. *n.* 20. Ratio est; quia actus internus sumit suam malitiam ab objecto proposito per intellectum malo: atqui actus illi intrinsecè mali, seu habentes intrinsecè imbibitam malitiam, non possunt intelligi sine sua malitia intrinsecè imbibita; atque conditio illa apposita nullo modo aufert malitiam actûs, sed manifestam involvit contradictionem: perinde enim est dicere: *vellem fornicari, si non esset peccatum; ac volo peccatum, si non sit peccatum*: assanniæ! ergo voluntas adhuc actuali suo affectu fertur in rem mortaliter malam consequenter adhuc peccabit mortaliter, ac si conditio nulla apposita fuisset. Et sanè, quis non naturali crisi abhorreat ut malum actum istum: *Vellem destruere Deum, si liceret, &c.* Deinde ita conditionatè velle nihil aliud est, quàm optare, ut jure naturæ vetita liceant, atq; ita ordo naturæ, ipsæque naturæ rerum immutentur; quod sanè pejus est, quàm ipsa fornicatio vel homicidium semel commissa: pejus enim esset hæc licere, quàm semel committi. Unde opinionem *Vasquez*, non esse mortale, si quis desideret, non esse prohibitas fornicationem, mollitiem, ebrietatem, &c. ad bonum finem, v. g. quia expertus se fragilem, & sæpiùs labi in tale crimen, ne ultrà Deum offenderet; rectiùs improbat *Sanchez cit. num.* 23. *fin.* Quia bonum totius naturæ, ac naturalis ordinis non potest postponi, ejúsque immutatio, quæ gravissimum malum est, desiderari, ob peculiare hujus hominis bonum; maximè, quia hoc potest aliâ viâ consequi, nimirùm gratiâ divinâ se contra tentationes muniendo, inquit *Sanchez* allegatus. Advertendum tamen, etiam hîc posse fieri (quod in sequentibus) ut ejusmodi locutione conditionata, aliquando non exprimatur affectus voluntatis actualis in malum per modum optantis; sed solùm per modum enuntiantis significetur propensio voluntatis in talem actum prohibitum jure naturæ, atque intrinsecè malum, nisi turpitudo peccati, vel offensa divina absterreret. (Et vide, quàm cautè in hunc secundum modum declinet *Tamburin. lib.* 10. *c.* 5. §. 3. *n.* 1. ad finem, qui tamen cum *Vasquez* & aliis contrariam sententiam tuetur) Et tunc constat non esse peccatum; quin potiùs propensio in peccatum facto motivo reprimitur.

IV. Conditionata certò illicita.

ILlicita sunt sine dubio desideria conditionata, 21
omnésque volitiones, velleitates, ac complacentiæ simplices, de rebus quibusvis malis, sub tali conditione, quæ nullo modo aufert malitiam actûs, etiamsi à parte rei poneretur, ac poni possit. V. g. *occiderem te, si avolare possem.* Omnes. *Sanchez*, *Laym. citt.* Ratio est: Quia etiamsi consensus conditionatus nihil ponat in rerum natura ex parte objecti voliti, in voluntate tamen ponit actualem affectum committendi aliquod peccatum, excepta sola conditione illa, quæ minimè aufert malitiam peccati: ac proinde eadem culpa erit, velle illud peccatum v. g. homicidium cum tali conditione, qualis esset, velle illud absq; conditione absolutè: tunc enim mortalis utique: ergo

&

& nunc. Advertendum autem *semel pro semper*, locutionem illam *vellem fornicari*, *occidere*, *&c.* dupliciter sumi posse. I. *Optativè*, ut significet actualem affectum voluntatis actu volentis, desiderantis, ac optantis talem actum malum, sub dicta conditione: & hoc peccatum esse dicimus. II. *Enuntiativè* tantùm, ut solùm significet propensionem voluntatis ad talem actum, nisi hæc conditio obstaret: & hoc constat non esse peccatum. Afferamus exempla.

I. *Frangerem jejunium, si carnes vel cœnam haberem: vellem inebriari, scortari, mœchari, si pecunias, vel occasionem haberem. Adulterium cum hac committerem, nisi pœnam, vel infamiam timerem. Hoc scelus patrarem, si nemo me aspiceret. Vellem furari, si scalas, vel instrumenta haberem, &c.* In sensu optativo, & actuali affectu in tale peccatum, liquidò peccata mortalia sunt. Omnes.

II. *Vellem fornicari, occidere, me ulcisci, &c. si Sacerdos vel Religiosus non essem: aut nisi rationem mei statûs haberem, &c.* Similiter mortalia sunt, si efferantur optativè cum actuali affectu in illa peccata, à quibus præcisè ob rationem tui statûs te cohibes. At si solùm proferantur enuntiativè, ut sensus sit: ego infirmitatem meam agnoscens, fateor, nisi ab hoc sancto vel sublimi statu meo reprimeret, me omninò ita peccaturum, &c. nulla suberit culpa. Eadem est ratio, cùm aliqui dicere solent: *Si hoc mihi antea fecisses, quando adhuc junior, studiosus, sæcularis, miles fui, vindictam sumerem, occiderem, in duellum provocarem, &c.* Item: *si adhuc essem junior, fornicari cùm hac vellem, &c.* siquidem adsit vera voluntas fornicandi, ulciscendi, occidendi, dummodò occasio priori tempore accidisset; aut quis ad eum malum finem verè optet adesse modò adhuc prius tempus, verè lethale est; sicut si optares te non esse Sacerdotem, vel Religiosum, quò fornicari vel occidere posses. At si sensus iterum sit enuntiativus; nimirùm priori tempore talis eram, ut accepta tali injuria, omninò vindictam sumerem: oblata tali occasione omninò peccâssem, &c. modò autem nullus adest voluntatis consensus, neque culpa ulla aderit. Memini simplicissimi atque optimi Seniculi, qui subinde à junioribus irritatus, excussis lachrimis, manum in pugnum contractam ostentans dicere solebat vernaculè in hunc sensum: *O tu! gratias age Deo, quòd non sim, qualis anteà eram: quàm vellem tibi modò dare unum retundum par alaparum!* Credo ipsum, ultra motum fortè venialem iræ, prætereà in quinto præcepto nihil deliquisse, & solùm enuntiativè locutum.

III. *Vellem peccare, furari, carnes comedere &c. nisi timerem DEum*: optativo sensu, cum actuali affectu peccandi, nisi servilis Dei timor absterreret, lethale est: at sensu indicativo, significare suam tantùm infirmitatem, & propensionem in peccatum, utpote, *credo me omninò peccaturum*, nisi timor DEI refrænaret, malum non est: resolvitur enim in hanc causalem: Quia Deum timeo, nolo peccare, aliàs fortè peccaturus. Et siquidem sit timor filialis ex motivo charitatis, & metu offensæ Dei, super omnia amati, summè meritorius erit: si servilis tantùm ex metu pœnæ, saltèm non malus. Atque eadem prorsus ratione, dicere: *Peccarem nunc mortaliter, si infernus non esset, &c.* optativè, volendo peccatum, & quasi optando infernum non esse, ut liberiùs peccare possis; mortale est sine dubitatione: quia conditio apposita nullo modo aufert malitiam actûs. At enuntiativè tantùm ostendere pronitatem in peccatum, nisi metus pœnæ coerceret: ut sensus iterum sit: Nolo peccare, quia infernus est; alioquin facilè peccaturus, nec tentationem præsentem superaturus, &c. culpâ vacat. Rectè enim Castropalaus apud Tambur. *cit. c. 5. §. 5. n. 5.* dicit: *Nunquam est peccatum velle relinquere peccatum ob timorem inferni, vel ob amissionem honoris. Ob quemcunque enim finem peccatum relinquatur, peccatum non est.* Quin communi doctrina Catholicorum, attritio ad Sacramentum pœnitentiæ sufficiens, utique non mala, fundatur in ejusmodi timore. Vide etiam dicta de metu *supra c. 2. num. 50.*

IV. *Si DEus vellet Petrum mori, gauderem, &c.* Si significes affectum antecedentem ad divinam voluntatem, quia scilicet velles, ut DEus vellet Petrum mori; idem erit, ac optare ipsam mortem Petri, ideóque, si injustè, peccatum mortale. At verò, si significes affectum solùm consequentem ad voluntatem divinam: quod nimirùm postquam DEus voluisset Petrum mori, cum gaudio velle, voluntatem tuam conformare cum divina, de se actus optimus est secluso omni maligno affectu in Petrum, vel complacentiâ de malo ipsius: quod securum est, si persona chara sit; suspectum valde, si persona sit aliàs exosa. Vide *Sanchez l. 1. Moral. c. 2. n. 29.*

SECTIO IV.

Delectatio morosa; rationalis, sensibilis, &c.

SUMMARIUM.

22. *Delectatio morosa quid sit rationalis: sensibilis: & qualis in ea ordinariè sit processus.*
23. *Omnis delectatio morosa, rationalis, & sensibilis absoluta est peccatum:*
24. *Pro ratione materiæ tamen: mortale, vel veniale?*
25. *Si sit de ipsa re, cogita formaliter (sive intrinsecè, sive extrinsecè) mala.*
26. *Et voluntaria.*

PRÆNOTATIO.

Delectatio morosa definiri solet: *Simplex complacentia voluntaria de re illicita, sine intentione eam opere implendi*, ideóque sic dicta: non à mora temporis, cùm etiam fieri possit in instanti, sed à mora ac immoratione consensûs, quòd nimirùm voluntas libero consensu in solo motu delectationis circa opus cogitatum immoretur, & acquiescat, absque intentione ulteriùs tendendi in opus ipsum. Duplex est, rationalis, & sensibilis. 22

II. Delectatio morosa *rationalis*, potiùs gaudium,

dium, vel complacentia dicenda eſt, quæ exurgit in ipſa voluntate ex cogitatione intellectiva rei illicitæ: & poteſt eſſe aut ſpeculativa, de ipſa cogitatione vel cognitione mali actûs, vel modi mirabilis: ut ſi videns amicum ridiculè cadentem ex equo rideas, non lapſum, quem doles, ſed ſolùm lepidum vel ridiculum cadendi modum: aut practica, & de ipſa re vel actione illicita cogitata, ita ut objectum formale, & ratio delectandi ſit ipſa res, vel actio mala cogitata, cogitatio verò, ſeu cognitio ſit ſolùm conditio applicans objectum delectationis. Item poteſt eſſe, aut abſoluta de re cogitata, aut ſub conditione aliqua. De ſingulis determinabimus poſtea.

III. Delectatio moroſa *ſenſibilis*, & propriè delectatio dicenda eſt, quæ ex imaginatione phantaſtica rei vel actionis illicitæ delectabilis exurgit in appetitu ſenſitivo, ſeu ſenſualitate; fitque cum aliqua alteratione, vel immutatione corporis, per motum ſpirituum vitalium circa pectus, & in venereis, per motum ſpirituum generationi ſervientium in parte inferiori. Quamvis autem delectationem rationalem, & ſenſibilem de eadem re diſtinguere ſit difficillimum: propter naturalem enim connexionem, & ſympathiam voluntatis cum appetitu ſenſitivo, exurgente delectatione in una potentia, ſtatim movetur, & excitatur etiam delectatio in altera: re ipſa tamen diſtingui certiſſimum eſt; & ſufficit poſſe diſtinguere in ratione voluntarii. Conſtat enim, ſæpè delectante appetitu, non delectari, ſed triſtari voluntatem ſecundùm portionem ſuperiorem, & de multis delectari voluntatem, de quibus non delectatur, ſed abhorret appetitus. Huc revoca dicta ſuperiùs de primis motibus.

IV In delectatione ergo moroſa hîc ferè proceſſus eſſe ſolet. 1. Voluntas vult, vel permittit intellectum cogitare de re illicita, v. g. copula. 2. De copula ſic cogitata complacet vel gaudet: & hîc eſt delectatio moroſa rationalis. 3. Voluntas etiam vult, vel permittit phantaſiam imaginari illam rem, & per ſpecies ſenſibiles veluti præſentem facere, ex quo naturaliter ſequitur motus in appetitu ſenſitivo, modò ſuprà prænotatô. 4. Voluntas etiam vult, conſentit, vel permittit appetitum ſenſitivum ita delectari, eámque delectationem acceptat, approbat, complacet: & hæc eſt delectatio moroſa ſenſibilis, cui ad verbum applicare debes omnia ſuprà generatim explicata de motibus deliberatis admiſſis, & permiſſis.

ASSERTIO II.

Omnis *delectatio moroſa, rationalis, ſenſibilis, voluntaria ac abſoluta de re cogitata formaliter mala, eſt peccatum pro ratione materiæ mortale, vel veniale.* Communiſſima doctrina in his terminis. S. Thomas 1. 2. *q.* 47. *art.* 8. Navarr. *c.* 11. *n.* 13. Leſſius *l.* 4. *de Juſtitia c.* 3. *dub.* 15. Sanchez *l.* 1. *Moral. c.* 2. Layman. *Tractat.* 3. *c.* 6. Marchant. *Tribun. pag.* 1. *tract.* 3. *tit.* 2. *q.* 6. *concl.* 4. *Regula* 2. Diana *p.* 1. *Tract.* 17. *reſol.* 33. alii apud ipſos.

§. I.

Eſt Peccatum, &c.

Probatur I. Ex S. Scriptura, & Patribus Matth. 5. *Qui viderit mulierem ad concupiſcendum eam, jam mœchatus eſt eam in corde ſuo.* Galat. 5. *Manifeſta ſunt opera carnis, quæ ſunt fornicatio, immunditia, impudicitia, &c.* Certum autem eſt, delectationem moroſam veneream eſſe immunditiam vel impudicitiam cordis: ergo eſt inter illa peccata, de quibus ibidem dicitur: *Qui talia agunt, regnum DEI non poſſidebunt.* Et docent perſpicuè Sancti Patres. D. Iſidorus *l.* 1. *de ſummo bono c.* 39. D. Gregorius *l.* 21. *Moral. c.* 3. D. Auguſtinus *l.* 12. *de Trinit. c.* 12. dicens: *Totus homo damnabitur, niſi hæc, quæ ſine voluntate operandi, ſed tamen cum voluntate animum talibus oblectandi, peccata per Mediatoris gratiam remittantur.* Accedit Ratio. II. Omnis actus humanus accipit bonitatem, & malitiam ſuam per ſe primò à ſuo immediato objecto, ut nimirum ſit ejusdem bonitatis, & malitiæ, cujus eſt objectum: atqui delectatio moroſa voluntaria eſt verus actus humanus, cujus objectum eſt res vel operatio formaliter mala: ergo omnis ejusmodi moroſa delectatio ejusdem malitiæ peccatum eſt. Quippe ejusdem bonitatis, & malitiæ ſunt operatio, & ejus delectatio, inquit Philoſophus 10. *Ethic. c.* 3. *ad finem.* III. Delectatio eſt quædam appetitûs inclinatio in objectum: atqui rectæ rationi repugnat, appetitum rationalem eſſe deliberatè ac voluntariè inclinatum in objectum formaliter malum, inhoneſtum, turpe; Voluntati enim malum mortale à recta ratione diſcordans diſplicere, ſaltem non per moroſas delectationes placere vel approbari debet: ergo. IV. Voluntariè, & deliberatè delectari de peccato carnali cogitato eſt peccatum mortale, *ſecundùm omnes*: atqui eadem omninò eſt ratio de quacunque re illicita mortaliter: ut hæreſi, perjurio, blaſphemia, homicidio, furto, &c. Habet ergo delectatio moroſa peccaminoſa locum, in omnibus præceptis Decalogi: & quâ ratione ipſa peccata externa erunt mortalia & venialia, etiam delectatio de iisdem moroſa mortalis vel venialis erit. Quòd autem Doctores communiter doctrinam ſuam potiùs applicent delectationi veneræ, quàm aliorum peccatorum, ideò eſt; quòd ea delectatio frequentiſſima, & notiſſima ſit: adde etiam importuniſſima, & fœdiſſima, ob turpem carnis motum: &c. Videre tamen potes, *curioſe Lector*, ſententiam *Vaſquez* 1. 2. *diſp.* 111. *toto cap.* 3. & 4. docentis: delectationem moroſam ſumere malitiam peccati non ab objecto, ſed ſolùm ab oppoſitione ad aliquam virtutem. Ideóque delectatio venerea moroſa peccatum ſanè mortale erit, quia naturâ ſuâ opponitur caſtitatis virtuti: at verò delectatio moroſa de homicidio vel furto cogitato mortale non erit, niſi quatenus jungitur cum odio ſeu malevolentia in proximum, contra virtutem Charitatis. In quam ſententiam, fateor, valde propendeo; ſed in re tam practica non debui

rece-

recedere à communissima & receptissima Doctorum sententia, cùm neque recedere voluerit doctissimus ille *Sanchez l. 1. moral. c. 2. n. 9.*

§. II.

Pro ratione materiæ &c.

24 SEmper ergo delectatio morosa est peccatum ejusdem speciei cum peccato cogitato. Unde in Confessione semper explicandum est objectum cogitatum, de quo quis delectatus fuit, quoad speciem, & numerum. Sed nunquid etiam quoad circumstantias? Multi affirmant absolutè. Absolutè verò negant *Vasq. citat. disp.* 112. ex suo suprà indicato fundamento, & ex eo *Tambur. lib.* 10. *in Decal. cap.* 3. *n.* 3. Sed rectiùs ex communi & recepta doctrina apud *Azorium l.* 4. *c.* 6. *q.* 3. *Sanchez cit. l.* 1. *c.* 2. *num.* 11. ita distinguendum est. Quando delectatio morosa fertur in objectum secundùm totam ejus malitiam, ita ut ipsæ etiam circumstantiæ directè volitæ & intentæ sint, utiq; necessariò explicandæ in Confessione erunt circumstantiæ objecti, quamquam non tanquam circumstantia, sed tanquam objectum partiale, uti superiori *cap.* 3. *num.* 20. explicui. Ut si delectatus es in cogitato parricidio, vel fratricidio; in cogitata copula cum conjugata, consanguinea, sacra &c. quatenùs tales sunt; teneberis sanè eas circumstantias explicare. Quia tunc delectatio plenam, & integram operis externi malitiam & speciem sortitur, ac proinde sicut in ipso opere externo, ita etiam in ejus morosa delectatione eæ circumstantiæ fatendæ sunt. At verò quando delectatio morosa fertur in objectum, non secundùm totam suam malitiam, sed secundùm partem tantùm: ita v. g. ut substantia tantùm, non autem circumstantia volita vel intenta sit, licèt cognita, indirectè etiam volita censeri possit, ut si delecteris de cogitata copula cum fœmina apprehensa præcisè ut non tua, minimè autem, ut alteri nupta, consanguinea, vel sacra est, sed præcisè, ut formosa & amabilis fœmina: tunc quia non sortitur totam operis externi malitiam, sed ad speciem simplicis fornicationis vel impudicitiæ reducitur, circumstantias illas explicare necessum non est. *Azor. Sanch. Filliuc. Less. Bonacin. Diana, alii cum Lugo disp.* 16. *de pœnit. num.* 363. Alia ratio fuit suprà de proposito, desiderio, seu volitione efficaci: quia enim hi actus efficaces tendunt in opus externum, ut fiendum à parte rei, tanquam in finem & terminum, ideóque necessariò secundùm totam in ejus malitiam, semper ejusdem speciei cum illo: delectatio autem morosa, cùm non feratur in opus externum ut finem & terminum, sed præcisè ut objectum cogitationis præsentis, ideò non necessariò integram, sed solùm tantam ejus malitiam participat, quantam voluntas vult, vel intendit. Cæterùm apud omnes in confesso est, eum, qui castitatis voto astrictus est, in Confessione delectationis morosæ debere explicare circumstantiam voti vel status sui: quia non solùm contra castitatem, sed verè etiam contra votum & virtutem Religionis deliquit. Sed nunquid etiam ligatus, si delectetur de aliena, tenebitur se fateri ligatum? Affirmat *Vasquez suprà*. Ex eo, quòd fides matrimonii obliget non solùm corpus, sed etiam mentem in aliud objectum turpe non collocare. Negat verò verosimilius, & hoc fundamentum insufficiens judicat Hurtadus apud *Tambur. lib.* 10. *c.* 3. *num.* 6. Certè sine urgente causa non est gravandum Sacramentum tam necessarium.

§. III.

De re mala, &c.

EAdem omninò est ratio, sive sit de re mala intrinsecè, & lege naturæ vetita, sive sit de re mala non intrinsecè, sed lege positiva tantum prohibita: dummodò sit de re formaliter mala, seu ut vetita vel prohibita est. Ut si die Veneris delecteris de cogitata comestione carnis contra legem, vel in odium legis Ecclesiasticæ. Hoc tamen grande discrimen est; quòd quando res est intrinsecè mala & lege naturæ prohibita, ut *fornicatio, homicidium &c.* tunc delectari etiam de substantia actûs secundùm se, erit illicitum, & peccatum. Cùm enim malitia per se, & ab intrinseco illi actui insit, non stat delectari de substantia, & non de malitia, nisi per aliquam conditionem possibilem malitia separetur, ut in desideriis conditionatis explicatum est *suprà num.* 19. & in delectatione rationali explicabitur *infra n.* 37. At verò quando res est solùm mala intrinsecè, quia lege positiva vetita, *ut comestio carnis, vel cœna in die jejunii*, quia substantia actûs secundùm se bona & licita est, licita quóque erit delectatio seu rationalis, seu sensibilis de substantia talis actûs, præcisa per intellectum prohibitione legis. Quia appetitus rationalis malitiam excludit: appetitus autem sensitivus malitiam, seu prohibitionem minimè attingit, sed in solam tendit comestionem externam secundùm se bonam. Alia est ratio, si delecteris de peccato omissionis contra legem positivam, v. g. de omissione Sacri, vel Horarum: in his enim nulla est substantia actûs, de qua præcisa malitia contra legem, delectari posses. Posses tamen delectari de omissione Sacri, abstrahendo à Dominico vel Festo die, de omissione Horarum inculpabiliter facta, quantùm ad carentiam illius laboris, eo casu omni malitia separatam, uti resolvit *Tambur. l.* 10. *c.* 5. §. 1. *num.* 2. quem consule. Et ratio est eadem, quæ infrà dabitur de delectatione morosa circa rem materialiter malam, sub ratione bona. 25

§. IV.

Voluntaria absolutè.

ASsertio denique signatè ita expressit. 1. Delectatio *voluntaria*, nimirùm cum consensu expresso, vel interpretivo, aut permissivo, modo explicato supra de motibus *admissis, & permissis.* 2. Delectatio *absoluta*. 3. *De re cogitata.* 4. De re formaliter mala. Nunc de delectatione speculativa circa cogitationem: circa rem materialiter tantùm malam: aut de re formaliter mala sub conditione: item in ordine ad diversos status, specialia dicenda sunt distinctis Paragraphis & Regulis. 26

SUBSECTIO I.

Delectatio speculativa de ipsa cogitatione rei mala.

SUMMARIUM.

27. *Delectatio morosa speculativa de ipsa rei illicitæ cogitatione vel cognitione;*
28. *Vel ejus modo, inventione, aut artificio &c.*
29. *Per se loquendo mala non est; seclusô periculô labendi in aliam delectationem, vel consensum mortalem.*
30. *In Dubio autem, an delectatio sit speculativa, an verò practica de ipsa re mala cogitata, judicandum est ex cogitantis affectu, ad solam cogitationem, vel ipsam rem magis propenso.*

Regula.

DElectatio morosa speculativa tantùm, de ipsa cogitatione, cognitione, speculatione rei illicitæ, aut de re rei illicitæ modo, inventiõe, artificio, ita ut objectũ formale, & ratio delectandi minimè sit ipsa res illicita, sed solùm rei illicitæ cogitatio vel modus, per se mala non est, seclusô periculô labendi in aliam delectationem, vel consensum mortalem. Comũnis cum S. Thom. *suprà cit.* Explico.

§. I.

Mala non est delectatio vel gaudium de ipsa cogitatione, cognitione, speculatione rei illicitæ.

27 UT si legens, studens, Confessiones excipiens intelligas varias peccatorum species, modos miros, & artificiosos, gaudeas, & oblecteris, non de peccatis, sed de peccatorum cogitatione, ac cognitione acquisita. *Ratio est.* Quia talis est delectatio, quale est objectum: sed objectum hujus delectationis, nimirùm ipsa cogitatio vel cognitio rei malæ, per se minimè mala est; quia intellectus naturaliter fertur in objectum suum ut verùm, quòd æquè reperitur in rebus bonis, ac malis; nec minus intellectui bonum est verum seu veritas de malis, ac de bonis rebus: ergo &c.

§. II.

Aut de rei illicitæ modo, inventione artificio &c.

28 UT si legens libros, spectans comœdiam, duellum, pugnam injustam, contemplánsque miros & artificiosos modos ac inventiones furandi, hominem occidendi, fœminam decipiendi, sponsam rapiendi &c. oblecteris, non de ipsis rebus malis factis, vel faciendis, sed solùm de modo vel inventione curiosa, subtili, artificiosa &c. *Ratio iterum est.* Quia tunc voluntas non delectatur de malo, ut malum est: sed de aliqua ratione boni in malo seu peccato inventa & considerata, utpote curiosa subtili inventione, dexteritate, fortitudine, quæ æquè reperiri & oblectare possunt in rebus bonis ac licitis. Quin fieri potest, quòd cogitatio vel modus delectet, etsi res ipsa maximè displiceat. Ita enim, cùm audimus narrari furta, fraudes, insidias, mirabili dexteritate patrata, ridere solemus, & delectatione affici: non quòd de malo gaudeamus, sed quòd curiosa naturaliter delectent. Sic spectans duellum, vel aliam rem malam, potes delectari, & ridere, quòd subtiliter & ingeniosè aliquid agatur, etiamsi factum ipsum maximè detesteris.

§. III.

Per se mala non est.

EX se enim omninò indifferens est ejusmodi speculativa delectatio, potens esse bona vel mala. 29 1. Bona ac optima erit, si ita delecteris ob finem bonum, puta in ordine ad docendum, Confessiones excipiendum, ad tibi vel proximo malum cavendum. 2. Mala venialiter erit, si sit otiosa, curiosa, levis, ad nullum bonum finem directa. 3. Mala mortaliter erit, si ita delecteris, aut ad finem mortaliter malum v. g. ut peccatum imiteris; aut si adsit ***periculum labendi in aliam delectationem, vel consensum mortalem***, quod maximè timendum in re venerea. Unde 4. voluntaria talis speculativa delectatio in imaginatione de rebus turpibus & obscœnis, (secluso omni bono fine, qui mentem alio diverteret) practicè loquendo, semper peccatum mortale est. Uti rectissimè advertit *Tambur. l.* 10. *c.* 1. *n.* 8. Ratio est. Quia delectatio de imaginatione rerum turpium, practicè & moraliter loquendo, nunquam sistit in sola imaginatione, sed ex se, propter sympathiam & connexionem potentiarum naturaliter concitat motus inordinatos appetitûs sensitivi, atque ipsam commotionem libidinosam spirituum genitalium. Quid enim magis commovet hominem ad turpia, quàm ipsa turpia seriò imaginari? Cùm ergo eam commotionem libidinosam nunquam liceat procurare, nunquam etiam licebit talia turpia imaginari, etiam cum sola speculativa delectatione imaginationis: ídque non solùm positivè volendo, sed etiam negativè permittendo, eadem omninò ratione, quâ suprà dictum de motibus malis *permissis*.

§. IV.

Quid sentiendum in dubio?

IN dubio autem, utrùm delectatio reverà sit 30 speculativa de sola cogitatione, an verò practica de ipsa re mala cogitata, dijudicandum erit ex cogitantis affectu, juxta has duas Regulas. I. Si delectatio oriatur ex affectu ad ipsam cogitationem, eò quòd cogitans nihil ad res cogitatas afficiatur, sed solùm ad speculationes illas & inventiones, signum est, delectationem esse de ipsa cogitatione tantùm. Hujus autem iterum duplex indicium est: unum ex habitu; si nimirùm cogitans ejuscemodi speculationes vel inventiones æquè libenter, vel libentiùs mente agitet in rebus bonis, ac in malis: alterum ex fine & occasione talis delectationis. Si enim cogites de rebus illicitis occasione licita, vel ad finem bonum, v. g. ad concionandum, docendum, scribendum, disputandum &c. & veram doctrinam assecutus delecteris, vel gaudeas, in dubio certò præsume, te delectatum de ipsa cogitatione inculpatè. II. Si verò delectatio oriatur ex affectu ad ipsas res cogitatas, eò quòd cogitans potiùs afficiatur ad ipsas res malas, v. g. luxuriam, vindictam &c. quàm ad earum speculationes, vel inventiones, signum evidens erit delectationem capi de ipsa re cogitata. Hujus porrò, ex opposito, iterum duplex est indicium. Unum ex habitu; si cogitans ejusmodi

specu-

ſpeculationes vel inventiones libentiùs ruminet in rebus malis, quàm in bonis: alterum ex occaſione ipſius delectationis: ſi enim ex occaſione mala, v. g. aſpectu turpi, vindictæ cupiditate &c. ortum habuit, ſignũ eſt, eſſe de ipſa re mala cogitata. Alteram Regulam certiſſimam tradit *Sanchez citat. l. 1. c. 2. n. 7.* Si nimirùm cogitans reflectat vel non reflectat, ſive cogitet ſe cogitare.

SUBSECTIO II.

Delectatio de re materialiter tantùm mala, ejúsve deſiderium.

SUMMARIUM.

31. *Illicitum eſt delectari de re mortaliter mala ſecundum ſe.*
32. *Non item ſub aliqua ratione boni.*
33. *Deſiderare verò rem materialiter malam ſemper illicitum eſt.*
34. *Excepta pollutione merè & purè naturali.*

Regula.

ILlicitum eſt delectari de re materialiter mala ſecundùm ſe, non item ſub aliqua boni ratione: deſiderare verò ſemper illicitũ eſt, excepta tamen pollutione merè naturali. *Sic Doctores citandi.*

§. I.

Illicitum eſt delectari de re materialiter mala ſecundùm ſe:

31 UTpote de pollutione, fornicatione adulterio, homicidio, blaſphemia, perjurio &c. factis inculpatè in ſomno, ebrietate, amentia, ex ignorantia vel errore invincibili. Ut ſi cognoviſſes fœminam, invincibiliter putans eſſe tuam: aut occidiſſes hominem inculpabili errore, credens eſſe feram. *Comunis & certa doctrina apud Sanchez lib. 1. c. 2. n. 16.* Ratio & Regula generalis ab *Azorio, & Sanchez* eodem ibid. rectè aſſignata, hæc eſt: Quoties cauſa excuſans à peccato factum exterius non etiam reperitur in ipſa delectatione (vel deſiderio) tunc licet factum à culpa ſit liberum, non tamen erit libera à culpa ejus delectatio (vel deſiderium): Atqui facta illa enumerata, & ſimilia de ſe, & naturâ ſuâ intrinſecâ mortalia ſunt, & ex ſolo defectu rationis, ac voluntarii, vel ob ignorantiam invincibilem, excuſantur à culpa mortali; ipſa verò delectatio de iis voluntariè ſuſcepta caret omni ejuſmodi cauſa excuſante, ſed plena rationis libertate tendit in illa objecta ſimpliciter mala: ergo delectatio moroſa de re materialiter mala ſecundùm ſe ſemper illicita eſt, & peccatum, quale eſſet ipſum peccatum, ſi voluntariè fieret, mortale, vel veniale. Dictum ergo illud jam ſæpius repetitum: *Talis eſt delectatio, qualis eſt actus ipſe*; ſemper imbibitam habet hanc conditionem: *Quando cauſa à culpa actum liberans reperitur etiam in delectatione.* Sic licitè delectaris de furto facto in extrema neceſſitate: de homicidio facto ob neceſſariam defenſionem &c. quia eadem libertas eſt in facto, & delectatione, & cauſa liberans factum à culpa etiam currit in delectatione.

§. II.

Non item ſub aliqua ratione boni.

INprimis hæc poteſt eſſe Regula generalis: Li- 32
citum eſt gaudere de re materialiter mala reduplicativè, quatenùs nimirùm cum tali cauſa excuſante facta, tantùm materialiter mala eſt, & non ſine cauſa excuſante, puta in vigilia cum uſu rationis ac voluntatis, etiam formaliter mala eſt. Ut ſi evigilans, compertâ pollutione exultes, quòd in ſomno facta ſit inculpatè, & non in vigilia: quia vigilans naturæ motæ fortè ceſſiſſes, & peccâſſes. Hoc enim perinde eſt, ac delectari & gaudere, quòd eo facto non peccaveris, quo nihil ſanctiùs: prout etiam *c. 1. n. 20.* incidenter notatum habes. Simili ratione à culpa immunis eris, ſi ita conditionatè optares: ſi pollui debeam, vel expediat, utinam in ſomnis, vel me inſcio eveniret &c. de quo neminem dubitare credo. Deinde conſentiunt Doctores, licitum eſſe gaudere de ejuſmodi re materialiter mala, quatenùs cauſa *fuit* alicujus boni effectûs ſecuti, ſeu potius de ipſo effectu ſecuto bono. Ut: quòd ex pollutione involuntaria ceſſârit tentatio, vel infirmitas: quòd ex perjurio inculpatè ex ignorantia facto homo liberatus ſit: quòd ex homicidio inculpabiliter facto hæreditas tibi vel alteri obvenerit &c. Talis enim delectatio, vel gaudium nullo modo tendit in objectum, ut malum eſt, ſed potius in ipſum effectum bonum ſecutum, ut patet ex communi Vaſquez 1. 2. *diſp.* 115. *c.* 3. Sanchez *cit. l.* 1. *c.* 2. *n.* 18. Leſſ. *l.* 4. *c.* 3. *n.* 140. Bonacin. *de Matrim. diſp.* 4. *q.* 8. *num.* 8. Lugo *de Pœnit. diſp.* 16. *num.* 389. Si autem gaudium, vel affectus animi tenderet in ipſammet rem, utique non liceret. Unde meritò damnata eſt ab Innocentio XI. hæc propoſitio 15. *Licitum eſt filio gaudere de parricidio parentis à ſe in ebrietate patrato propter ingentes divitias inde ex hæreditate conſecutas.* Utique non in hoc ſenſu, ſi de morte ejus [illegible]uidè doleat, & ſolùm gaudeat de hæreditate, vel quòd ſic dolenter facta, fuerit potiùs cauſa ejus, quàm non cauſa. Unde notanter dixi: quatenus cauſa *fuit*; nam ut ſit cauſa talis effectûs abſolutè optare non licet, juxta propoſitionem. 14. immediatè præcedentem ab eodem Innoc. damnatam: *Licitum eſt abſoluto deſiderio cupere mortem Patris, non quidem, ut malum Patris, ſed ut bonum cupientis, quia nimirùm ei obventura eſt pinguis hæreditas.* Dubium hic incidens qualiter peccetur jactando ſe, vel gloriando de peccatis, reijcio in finem capitis.

§. III.

Deſiderare verò ſemper illicitum eſt.

NImirùm deſiderare rem materialiter tantùm 33
malam, ut fornicationem, homicidium fiendum in ſomno, ebrietate, ignorantia invincibili &c. peccatum mortale eſt ejuſdem ſpeciei cum actu deſiderato. *Ratio eſt.* Quia deſiderium illud deliberatè ac voluntariè tendit in objectum naturâ ſuâ ſimpliciter malum ac peccatum mortale, & quòd formaliter non ſit tale, ex ſola indeliberatione & involuntario excuſandum; adeò ut cauſa excuſans peccatum minimè reperiatur in ipſo deſi-

desiderio. Quia ergo ejusmodi desideria verè formaliter & intrinsecè mala sunt, nullo etiam fine bono cohonestari poterunt. Quis enim dicat licere, ad finem aliquem bonum, optare & velle homicidium vel adulterium committere in ebrietate? & si hoc, cur non etiam alium ebrium vel amentem ad idem committendum instigare? cur non licebit virgini optare sibi vim inferri ab ebrio ad bonum finem consequendi ejusdem utile conjugium? Quæ tamen omnium sensu absurda sunt. Attamē ex imaginaria suppositione, si talia solùm materialiter mala fierent, licitè desiderari eorum bonum effectum aliquem, ut, in casu dicto, utile matrimonium, ex homicidio inculpatè patrato hæreditatem, &c. dubium non est. Quia desiderium est de re licita, & conditio intellectu tantùm supposita mala non est: imò ponatur esse mala formaliter, attamen, quia solùm supponitur, & minimè intenditur, nullô modô inficiet desiderium rei non malæ.

§. IV.

Excepta tamen pollutione merè naturali.

34 NImirùm, licitum est affectu simplici desiderare, ut pollutio merè naturalis & omninò involuntaria in somno eveniat, ob aliquem finem bonum, v. g. tentationis sedandæ, vel sanitatis recuperandæ. *Communior doctrina.* Navar. *c. 16. n. 7. 8. 9. & plurimis citatis* Sanch. Lessius, Vasquez *mox sup. §. 2. in fine allati.* Ratio autem specialis & differentia pollutionis à fornicatione, homicidio, & aliis peccatis est. Quia fornicatio, homicidium, &c. non sunt actus merè naturales, sed ex natura sua petunt esse actus morales ac liberi, seu hominis voluntati subditi: & cùm intrinsecè mali sint, etsi ex defectu voluntarii possint excusari à culpa, non ideò à culpa excusabitur eorum desiderium voluntarium, ut jam dictum est. At verò pollutio vi naturæ proveniens nullatenus est actus hominis, nec ejus voluntati subjectus, sed est actus quidam, & evacuatio naturalis naturæ, sicut sudor & aliæ expulsiones: & sic facta omni prorsus culpâ vacat, non ex defectu voluntarii vel liberi, sicut fornicatio, vel homicidium, sed quia naturâ suâ effectus merè naturalis est, & ideò voluntariè in illam tendere nullam contrahit malitiam: ergo sicut de ea sic facta gaudere, ita etiam ut sic naturaliter eveniat in somno (imò etiam in vigilia, *Vasquez, Sanch.* citati) propter bonum finem, desiderare licitè possum; intellige semper *desiderio.* vel *affectu simplici & inefficaci:* & dummodò illud desiderium simplex non sit ita intensum, ut moraliter evadat efficax, & probabiliter credatur fore causa ipsius pollutionis. Constat enim apud omnes, ob nullum finem bonum vel causam (de morte evitanda aliqui contra sentiunt) licere efficaciter illam desiderare vel procurare, ut quomodolibet eveniat, sive in somno, sive in vigilia: tunc enim eo ipso non esset evacuatio naturalis, sed moralis, volita, seu procurata. Vide *Navarr.* & *Sanch. citt.*

SUBSECTIO III.

Delectatio morosa conditionata de re malâ cogitata.

SUMMARIUM.

35. *Quandocunque licita sunt desideria conditionata, seu velleitates rei malæ, sub eadem conditione etiam licitæ sunt delectationes morosæ* rationales: *non tamen sensibiles semper. Sic*

36. *Utraque delectatio morosa, rationalis & sensibilis sub conditione licita est de re tantùm* extrinsecè *mala.*

37. *Ac etiam per se loquendo rationalis de re* intrinsecè *mala sub conditione auferente malitiam actûs.*

38. *Non autem sensibilis de re intrinsecè mala, sub quacunque conditione, quando res secundùm se, ut delectat sensum, imbibitam habet malitiam*

39. *Unde semper illicita est mortaliter delectatio morosa sensibilis venerea, directè voluntaria, sub quacunque conditione actu non existente, sive possibili, sive im- impossibili.*

Regula.

QUandocunque licita sunt desideria conditionata, seu velleitates rei malæ, etiam licitæ sunt delectationes morosæ rationales de illa re sub eadem conditione; quia nimirùm non est alienum à recta ratione de eo gaudere, quod licet desiderare: non item licitæ erunt delectationes sensibiles, & nullo modo venereæ.

EXPLICATIO.

RAtio discriminis inter utramque delectatio- 35
nem est. Quia delectatio rationalis seu gaudium in voluntate sequitur immediatè cognitionem intellectûs: intellectus autem potest apprehendere, & proponere voluntati objectum ut vestitum conditione auferente omnem malitiam; ideóque etiam delectatio voluntatis tendens in illud objectum, sub ea conditione immunis erit à malitia. At verò delectatio sensibilis in appetitu sensitivo consurgit ex imaginatione sensibili phantasiæ, seu potentiæ æstimativæ, quæ tendit in objectum sensibile absolutè prout objicitur sensibus, nec ullam potest apponere conditionem; consequenter, si objectum absolutè malum sit, etiam delectatio necessariò mala erit. Et licèt conditio apprehensa ab intellectu purget voluntatem, quatenus consentit in gaudium de objecto apprehenso, non tamen potest purgare voluntatem quatenus consentit in delectationem inferiorem sensibilem tendentem in objectum absolutè, & illa conditione destitutum. Jam exemplis monstremus.

§. I.

Utraque delectatio licita.

LIcita est delectatio morosa, non tantùm ra- 36
tionalis, sed etiam sensibilis de re jure tantùm positivo prohibita, sub conditione, *si liceret*, vel, *si prohibita non esset.* Ut si quis in Quadragesima videns alios ex dispensatione carnes edentes, & ipse de cogitato esu carnium delectetur, etiam sensibiliter, & non sine mota saliva. Si die jejunii similiter delecteris de cogitata cœna. Idémque est, si Carthusianus, vel aliquis votô obligatus jejunare, de esu carnium, vel cœna cogitata sese oblectet; supposita semper dicta conditione: *si liceret, si prohibitum non esset.* Ut notant etiam *Lessius*

l. 4. c. 3. dub. 14. Laym. l. 1. Tract. 3. c. 6. n. 9. Ratio eſt eadem, quæ ſuprà *num.* 16. de deſideriis conditionatis. Quia nimirùm delectatio rationalis abſtrahit, & per conditionem appoſitam excludit prohibitionem talis actûs: delectatio verò ſenſibilis tendit in illum actum abſolutè, quatenus ſecundùm ſubſtantiam ſuam bonus eſt, & nullo modo tendit in ejus prohibitionem, quippe per imaginationem ſenſitivam minimè cognitam. Quemadmodùm ergo Eccleſia in prohibitione non efficit malum ipſum eſum carnium ſecundùm ſe, ita neque delectationem, de earum eſu cogitato ſecundùm ſe, malam reddidit.

§. II.

Ampliùs licita delectatio rationalis.

37 LIcita eſt delectatio rationalis de re etiam intrinſecè mala, ſub ea conditione, quæ ſi poneretur, reverà auferret malitiam actûs, etiam in materia venerea, per ſe loquendo, & ſecluſo periculo conſensûs in aliud peccatum grave: minimè verò ſub conditione impoſſibili: *ſi liceret, ſi peccatum non eſſet*: aut ſub alia conditione nullo modo auferente malitiam actûs. Omnia dicta ſuprà *ſect.* 3. *num.* 19. 20. 21. de verbo ad verbum huc referenda ſunt. Eadem enim prorsùs eſt ratio de deſideriis, ac de delectationibus rationalibus conditionatis: imò adeò ſimilis ratio eſt, ut diſcrimen verbis explicare difficile ſit. Confuſim exprimunt doctores per verba: *vellem, placeret, cuperem, liberet &c.* At nonne hæc ſignificant deſideria & velleitates? Meliùs ſic exprimes delectationem verbô indicativô: *delector, gaudeo, lætitiâ afficior*, cogitans hunc hominem occidere, ſi judex eſſem, ſpoliare hunc divitem avarum, ſi Deus licentiam daret, hanc uxorem ducere, niſi ligatus, vel Religioſus eſſem: hanc amplecti, ſi mea uxor eſſet &c. Ubi tamen maximè in materia venerea cavendum periculum, juxta admonitionem factam *ibid. n.* 19.

§. III.

Non item licita eſt delectatio ſenſibilis hic.

38 ILlicita eſt omnis delectatio moroſa ſenſibilis de re intrinſecè mala, ſub quacunque conditione, etiamſi ſpeculativè auferret malitiam actûs; ut ſi ſenſibiliter, non ſine mutatione corporis & motu ſpirituum delecteris de cogitato homicidio proximi, ſi judex eſſet; de gravi vindicta ſumenda, ſi Deus permitteret; de copula cum aliena, ſi tua uxor eſſet &c. mortalia ſunt eadem ratione, quâ de delectatione abſoluta dictum eſt ſuprà *n.* 23. Multò magis, ſi conditio eſſet impoſſibilis, aut nullo modo auferret malitiam actûs. *Sanchez cit. c. 2. n. 33. Filliuc. Tract. 21. c. 8. q. 10. alii.* Ratio jam data fuit in explicatione; & accedit; quòd in ejusmodi delectationibus ſenſibilibus deliberatis ferè accedant aliæ ſpecies peccatorum, ut iræ, odii, vindictæ, avaritiæ. In materia autem venerea vix credo poſſe eſſe delectationem ſenſibilem in corpore, quin fiat venerea. Sed nunquid nulla hîc locum habebit limitatio? Accipe hanc ingenioſam ex *Valentia 1. 2. diſp. 6. q. 4. punct. 2. in fine. Sanchez l. 1. Moral. c. 2. n. 35.* in hunc ferè ſenſum.

Illicita eſt delectatio ſenſibilis de objecto malo, quod ſecundùm ſe, & ut delectat ſenſum, imbibitam malitiam habet, conditio verè excuſans à malitia, & non ſubſiſtens minimè percipitur. Sic eſt in exemplis allatis, vindicta enim, homicidium, furtum, copula cum aliena &c. ſecundùm ſe, & ut delectant ſenſualitatem, implicant deformitatem: conditiones verò, quæ excuſarent à malitia, *ſi Deus permitteret, ſi judex eſſem, ſi mea uxor eſſet* &c. minimè apparent ſenſui, ideò delectatio ſenſibilis de iſtis mala eſt mortalis pro ratione materiæ. Non autem eſt illicita delectatio ſenſibilis de objecto malo, quando illud ſecundùm ſe, & prout delectat ſenſum, nullam implicat malitiam vel deformitatem, ſed bonum eſt, vel in bonum ſonat; conditio autem requiſita, ut undequaque bona ſint, ſenſibus non apparet. Ut ſi Laicus imaginando ſe Sacerdotem, magnóque fervore Confeſſiones excipientem: aut ſe ex alterius pecunia numeroſam eleemoſynam diſtribuentem: aut ſe judicem rectiſſimè munus ſuum obeuntem, de malefactoribus ſuis juſtiſſimas pœnas exigentem: aut in bello injuſto ſe Ducem ſtrenuè ducentem exercitum, pugnantem, vincentem &c. atque ita ſe ſenſibiliter maximè oblectaret: nemo talem peccati gravioris condemnabit, licèt objecta ſeu actus ipſi reverà jure naturæ eſſent illiciti mortaliter. Quare? Quia actiones illæ ſecundùm ſe, & prout delectant ſenſum, nimirum audire ſedulò Confeſſiones, eleemoſynas magnas dare, juſtitiam ſeriò exequi, ſtrenuè pugnare, nullam implicant malitiam, ſed bonum ſonant: at verò conditiones requiſitæ, ad hoc ut omninò bonæ ſint, videlicet, *jurisdictio, licentia Domini, officium judicis, juſtitia belli*, ex quarum defectu actiones illæ reverà malæ eſſent, ſenſui & delectationi minimè apparent, vel objiciuntur.

§. IV.

Et nullo modo venerea.

ILlicita mortaliter ſemper eſt delectatio moroſa venerea, nimirùm cum commotione carnis & ſpirituum genitalium, directè voluntaria, ſub quacunque conditione actu non exiſtente, ſive poſſibili, ſive impoſſibili. *Certiſſimum.* Non enim vidi, qui contrarium apertè doceret, niſi de parvitate materiæ, de qua *ſuprà à n.* 18. Ratio ſoliddiſſima eſt. Quia ad hoc, ut actus humanus, maximè externus, ſit licitus practicè, ſeu hic & nunc, debent omnes ejus circumſtantiæ practicè, ſeu hîc & nunc eſſe licitæ: atqui delectatio moroſa venerea, veluti inchoata quædam ſeminatio, verè eſt actus externus tendens in objectum prout eſt à parte rei: ergo ut licitus ſit, omnes ejus circumſtantiæ debent eſſe licitæ. Atqui ulteriùs conſenſus voluntatis in delectationem veneream ex cogitato concubitu cum non ſua, ſub conditione, *ſi eſſet ſua*, tendit reverà in objectum practicè, ſeu hîc & nunc mortaliter illicitum; à parte rei enim 39

est non sua: conditio autem apposita: *si esset sua*, solùm est objectivè in intellectu; nec consequenter quidquã facit ad actũ præsentis delectationis; nec ullo modo practicè aufert, ad solùm speculativè cogitatur auferre malitiam talis actûs: ergo ejusmodi morosus delectator, non quidem speculativè, sed tantùm practicè peccat mortaliter. Ais. Nunquid non licet desiderare uxorem alterius, ejúsque complexum, sub conditione, si esset libera à lege viri; aut absolutè in futurum, quando erit libera à lege viri? Ita licet. Sed dispari ratione. Quia desiderium vel propositum, naturâ suâ, tendit in absens, vel futurum; si ergo addatur conditio justificans actum in futuro, licitum erit desiderium, quia rem licitam desiderat: at verò delectatio morosa naturâ suâ, tendit in rem præsentem ac velut possessam, saltem in apprehensione; ideóque simpliciter mala est, si objectum hic & nunc illicitum sit, non obstante conditione objectiva, vel futura tantùm, quæ nihil potest facere ad præsentem actualem delectationem tendentem in rem ut præsentem. Denique nonô Decalogi præceptô *non concupisces &c.* non prohiberis desiderare matrimonium & complexum fœminæ, quæ modò uxor alterius est, sub conditione, si non esset alterius, vel pro tempore, quando non erit ampliùs; sed solùm prohiberis eam desiderare pro hoc tempore, quando & quatenus ejus uxor est: & consequenter etiam prohiberis actualiter hic & nunc delectari venereè de ejus amplexu, quamdiu alterius, & non tua est. Et dicendum tibi. Si talis esset reverà tua, sicut specularis & supponis, non utique peccares de ea delectando: at quia tu de facto delectaris, & ipsa de facto non est tua, ideò tu de facto tantùm peccas mortaliter. Ulteriùs, quia omnes judicabimur ex facto, ideò tu, in talibus impœnitens non quidem speculativè vel de possibili, sed practicè tantùm, & de facto ibis in infernum.

SUBSECTIO IV.

Delectatio morosa Statibus applicata.

SUMMARIUM.

40\. I. Solutis *mortaliter illicita est omnis delectatio morosa sensibilis venerea: Sicut & desideria absoluta, vel consensus in opus turpe de præsenti.* Similiter

41\. II. Sponsis *etiam mortaliter illicita est omnis venerea delectatio* sensibilis, *non tamen* rationalis *in copulam futuram.*

42\. III. Viduis *quóque mortaliter illicita est omnis delectatio morosa venerea, æquè ac solutis: licita tamen eis manent gaudium vel delectatio* rationalis *de copula præterita, & delectatione annexa.*

43\. IV. Conjugatis *verò de se invicem, etiam absentibus,* per se (*excluso periculo pollutionis, & coitu innaturali*) *licita est delectatio morosa, vel consensus in copulam, sicut & alia ad eam dispositiva.* (*saltem citra mortale.*)

44\. *In actu autem conjugali sibi imaginari aliam, vel alium, mortale est.*

45\. *Jactare seipsum de opere mortaliter malo, mortale est, de veniali, veniale.*

46\. *Quod verum est, sive verò, sive falsò quis se ita jactet.*

Regula.

Quocunque statu illicita est ipsa copula carnalis nimirùm extra matrimonium, etiam illicita est delectatio morosa venerea sub mortali: non item omnis delectatio rationalis.

Applicatio.

I. Solutis.

Illicita mortaliter est omnis delectatio morosa sensibilis venerea, captata, admissa, permissa, aut ex ipsa copula cogitata, sive absolute, sive sub conditione, si esset sua, vel suus: aut ex quocunque alio actu, cogitatione, imaginatione, aspectu, tactibus, osculis, amplexibus; nullâ etiam admissa parvitate materiæ à mortali excusante. *Suprà n.* 23. & *num.* 39. ac *superius num.* 18. Absque tamen directa intentione vel consensu delectationis venereæ in prædictis actibus parvitatem materiæ à mortali excusantem jam admisimus *cap. præced. num.* 19. 40

II. Illicita sunt eis mortaliter proposita & desideria absoluta, seu quivis consensus deliberatus in opus turpe de præsenti (non item desideria vel proposita de futuro, quando contracto matrimonio, illi actus erunt liciti *supra num.* 18.) Sicut & omnis delectatio rationis de opere turpi cogitato vel imaginato, sive absoluta, sive sub conditione impossibili, vel nullo modo auferente malitiam actûs: imò etiã speculativa de ipsa imaginatione rerum obscænarum, *suprà num.* 29. Non item illicita, periculosa tamen sunt Solutis proposita, desideria, velleitatis, complacentiæ simplices, atque ipsæ delectationes rationales conditionatæ ejusmodi rerum, sub conditione auferente malitiam actûs. *suprà sparsim præsertim n.* 19. 20. 37.

II. Sponsis.

Illicita mortaliter est omnis delectatio sensibilis venerea & directè voluntaria, captata, admissa, permissa, tam ex ipsa copula futura cogitata, quàm ex cogitationibus, aspectibus, tactibus, osculis, amplexibus inter ipsos libidinosos. *Navarrus c.* 16. *num.* 9. *aliisque citatis Sanchez l.* 9. *de matrim. d.* 47. Ratio est. Quia delectatio venerea tendit in copulam ut præsentem, & pollutionem reipsa inchoat: at copula ipsis in eo statu adhuc mortaliter illicita est, secundùm communem, & certam Doctorum sententiam: ergo & delectatio. Cæterùm ipsa oscula, amplexus, & tactus, non nimiùm impudici ex objecto, & notabiliter moventes libidinem, inter sponsos ex sponsalibus cohonestantur, maximè si fiant ad bonum finem, puta, amoris conciliandi vel contestandi, etsi præter intentionem, & secluso periculo consensûs, aut pollutionis, sequeretur commotio nonnulla sensibilis. *Navarr. cit. c.* 16. *num.* 12. *aliisque citatis Sanchez l.* 9. *de Matrim. n.* 46. *n.* 47. 41

II. Licita sunt Sponsis, non tantùm consensus in ipsam copulam ut futuram, cùm talis consensus, saltem implicitus, in ipso essentiali consensu contractûs matrimonii includatur; sed etiam de-

side-

siderium, gaudium, delectatio rationalis de futura copula, ejúsque delectatione capienda. Cùm enim ex ipsis sponsalibus contractis, talis copula, & delectatio aliquando futura sit, nunquid debent de ea tristari, vel eam aversari? Licitè ergo in eam consentire, de ea gaudere, complacere, & delectari possunt; cùm hoc nihil aliud sit, quàm gaudere de spe boni futuri, quæ spes præsens est, & licita. Dummodò semper absit periculum consensûs turpis, aut pollutionis. *Sanchez cit. disp. 47. Diana p. 3. Tract. 5. resol. 2. alii apud ipsos.*

III. *Viduis.*

42 Illicita quóque mortaliter est omnis delectatio morosa venerea captata, admissa, permissa ex cogitata copula præterita tempore matrimonii, sicut ac omnis alia venerea voluptas, æquè, ac solutis. *Navarr. c. 16. num. 10. & c. Si cui, de Pœnit. d. 1. n. 2. Cordubæ, Lopez, Vasquez, alii cum Sanchez, dicta disp. 47. n. 7.* Ratio est eadem, quæ de sponsis: Quia nimirùm viduis non est ampliùs licita, imò nec possibilis illa copula delectabilis, itàque nec licita erit actualis delectatio, naturâ suâ in copulam tendens, atque illam inchoans.

II. Licita tamen ipsis manent gaudium, complacentia, approbatio, ac delectatio rationalis tantùm voluntatis de copula præterita, & delectatione annexa. Habent enim objectum licitum, licita enim fuit illa copula & delectatio, nec tenentur illam modò reprobare, vel detestari. *Omnes.* DICES. Plus est approbare, quàm delectari tantùm: sed viduis licet approbare copulam præteritam: ergo etiam de illa delectari. *Confirmas.* Conjugibus licet delectari sensibiliter de copula præterita & futura: cur non etiam sponsis de futura, ac viduis de præterita? *Respondetur distinguendo antecedens.* Plus est approbare, quàm delectari, delectatione rationali tantùm in voluntate: *concedo totum*: & hinc eam delectationem etiam sponsis & viduis concessimus. Plus est approbare, quàm delectari, delectatione sensibili venerea: *nego antecedens.* Hæc enim delectatio, quia naturâ suâ tendit in copulam, non potest esse licita, nisi quibus licita est copula. Et hinc ad *Confirmationem*, negatur consequentia, & paritas. Quia conjugibus semper licita est copula, & ideò etiam ejus delectatio: sponsis autem copula licet nondum, sed licebit: Viduis non licet ampliùs, sed licuit tantùm.

IV. *Conjugatis.*

43 Sicut per se semper licita est ipsa copula, ita etiam semper eis licita erit delectatio morosa de illa concepta quæcunque: quemadmodum eis etiam licent omnia alia ad copulam dispositiva inter sese, cogitationes, aspectus, colloquia, oscula, amplexus, tactus quicunque. Cui enim licitus est finis, etiam media ad illum finem naturaliter dispositiva licita esse debent. Et quidem, si prædicta fiant, ad honestum finem, utpotè præparandi ad copulam, aut etiam amorem conjugalem contestandi, omni culpa vacabunt: sin autem fiant absque animo copulandi, solius delectationis gratiâ, culpam venialem continent, tanquam excessus in re aliàs licita: Duobus tamen semper sub mortali exceptis. I. manifestò pollutionis prævisæ periculò, nisi sint in loco, ubi statim copula haberi possit, aut nisi justa causa excusaret: v. g. medendi: certè conjugem ad reddendum tales tactus alteri petenti excusari censet *Sanchez l. 9. de Matrim. disp. 45. n. 33.* II. Excluso omni coitu innaturali, etiam leviter tantùm inchoato, & animo non extra consummandi, &c. De his legere poteris *Sanchez cit. lib. 9. disp. 17. 44. 45. Dianam p. 2. Tract. 17. Resol. 37. Marchant. Tribun. p. 2. Tract. 7. Tit. 2. in appendice ac alios.*

II. Quin etiam conjugibus licita manet delectatio morosa venerea (dummodo semper absit periculum pollutionis) etiam quando, absente altero conjuge, copula haberi non potest, aut aliunde ab intrinseco impedita esset; uti ex communiori latè docet *Sanchez cit. disp. 44. à n. 13.* Ratio jam sæpè dicta est. Quia talis est delectatio, qualis est actus: sed etiam tunc copula conjugibus suapte natura ab intrinseco licita est, & hic & nunc solùm per accidens impeditur ab intrinseco, ut puta, per absentiam alterius conjugis, per supervenientem impotentiam, infirmitatem, puerperium &c. imò etiam, si ob incestum commissum conjux amisisset jus petendi debitum, licet enim ei adhuc reddere: ergo etiam delectari. Licita, inquam, illa sunt, saltem citra peccatum mortale: cùm sine dubio sint veniales deordinationes, ob defectum debiti finis, scilicet copulæ tunc impeditæ. Et duobus iterum casibus sub mortali exceptis. I. Quando practicè dubitatur de valore matrimonii, tunc enim illicita eis ab intrinseco est ipsa copula, ut incidenter monui *c. 1. n. 77. post medium.* II. Quando votum continentiæ esset emissum. Qui enim castitatem vovit conjux, tenetur abstinere ab omnibus, quæ adversantur castitati, salvo solummodò jure alterius conjugis debitum exigentis.

Denique apud omnes in confesso est, peccare 44
mortaliter conjugem, dum in actu conjugali cum propria conjuge, imaginatur sibi aliam fœminam vel personam carnaliter dilectam; hoc est, aut efficaciter desiderando eam hic & nunc habere loco conjugis, quod est verum mentale adulterium; aut morosè solùm delectando se in imaginatione alteriùs personæ, quasi præsentis loco conjugis: est enim objectum hic & nunc mortaliter illicitum. Hoc enim esset imaginari *carnaliter dilectam*, ut loquuntur Doctores apud *Sanchez* mox allegandum. Quòd si autem imaginatio & delectatio conjugis versetur circa aliam personam, non ut carnaliter dilectam ullo affectu turpi, sed solùm ut naturaliter delectantem, ob naturalem pulchritudinem seu formam amabilem, ea omninò ratione, quâ etiam delectaret formosa statua, vel imago picta, idque ad honestum finem sese provocandi, aut ut proles formosior concipiatur, per se loquendo, nullam saltem lethalem culpam

rectè

rectè agnoscit *Sanchez eod. l. 9. d. 17. n. 4.* etsi meritò fateatur rem esse plenam periculi, non facilè permittendum, cautissimè consulendum. Potiùs permittendæ imagines, sed certè prophanæ, non sacræ, ob gravissimum blasphemiæ periculum.

Dubium incidens.

Quale peccatum sit jactantia, gloriatio, laus de re mala.

RESOLUTIO.

45 SEipsum jactare, ostentare, laudare, vanè gloriari de opere malo mortali, mortale est; de veniali, veniale. *Ex communi Sanchez l. 1. moral. c. 3. num. 4.* Ratio est. Quia jactantia de opere malo continet ejus approbationem, & quandam saltem implicitam complacentiam: ergo peccatum est, quale est peccatum jactatum: imò potest, & solet esse duplex peccatum mortale, unum ipsius jactantiæ, quærendo gloriam vel laudem ex re mala, v. g. homicidio patrato vel adulterio; alterum actualis gaudii, complacentiæ, vel delectationis de admisso peccato mortali, & hoc spectat ad delectationem morosam, jam latissimè explicatam. Unde ulteriùs in Confessione necessariò explicanda sunt ipsa peccata, de quibus gloriatus es, atque eorum circumstantiæ speciem mutantes, ut si gloriatus es de percussione Clerici, de violatione Monialis, vel Conjugatæ &c. Uti contra Navarrum & alios cum aliis docet Sanchez *ibid. n. 13.* Eadem enim prorsùs est ratio, quæ de delectatione morosa *supra num.* 24. & non solùm, quando jactantia continet actualem complacentiam & gaudium de malo admisso, sed etiam sine tali complacentia, ipsa jactantia secundùm se adhuc aliquam talis mali approbationem continet: ideóque ejus speciem sortiri debet: dummodò jactantia reverà fit de ipso opere malo, quatenus talem malitiam fundat. Qui enim se jactat vel gloriatur, non de ipso opere malo, sed de sua tantùm fortitudine, ingenio, artificio, dexteritate in opere malo demonstratis, non erit culpa lethalis, ut notat Sanchez *ibid. n. 12.*

Resolutionis Extensio.

46 IDem dicendum, sive quis verè, sive falsò se jactet de opere malo, utrobíque enim eadem militat ratio. *Navarrus c. 23. n. 13. Sylv. Ang. alii cum Sanchez ibidem.* Hoc tamen potest esse discrimen, quòd in jactantia veri criminis commissi sæpiùs accedat actualis complacentia, & duplex peccatum fiat, quàm in jactantia falsa.

II. Idem etiam dicendum de jactantibus vel laudantibus alium de peccato admisso, verè vel falsò. Quia hoc est verè peccatum alterius approbare. Unde etiam mortaliter peccant, qui alium vituperant, quòd præclaram occasionem peccandi, fornicandi, vindictam sumendi &c. prætermiserit.

III. Etiam lethale est velle, vel acceptare laudem ac gloriam ab aliis de opere mortaliter malo, sibíque, quòd ita laudetur, complacere: Non tamen solùm tacere semper. Quòd si cui enim ita laudato res ipsa displiceat, & solùm præ verecundia taceret, non peccaret. *Nav. n. 15. Sanchez cit. n. 10.*

IV. Idem dicendum de audientibus alium se jactantem vel jactatum de peccato mortali. Si enim admirentur, complaceant, ac velut laude dignum suspiciant ipsum opus malum, mortaliter peccant: quia est vera approbatio operis mortalis. Secùs, si solùm admirentur, suspiciant, complaceant malè operantis viribus, arte, industriâ &c.

CAPUT VII.

DE CAUSIS PECCATORUM, ET *Peccatis Capitalibus.*

PEccatorum causæ, aliæ per se sunt, & effectivæ, nimirùm homo peccans, ejúsque libera voluntas, cum objecto & cæteris concurrentibus requisitis, hactenùs latè satis explicatis. Aliæ sunt causæ per accidens & inductivæ: & hæ rursùs aliæ extrrinsecæ, ut homo alliciens, dæmon tentans: addunt blasphemè Hæretici, Deus permittens. Aliæ verò intrinsecæ ex parte ipsius hominis, & numerantur communiter tres: ignorantia, infirmitas, malitia. His affines sunt consuetudo, & contemptus. Denique vulgata illa septem vitia capitalia ideo dicuntur, quod plurium aliorum peccatorum causæ sint. Quæ singula ordine & strictim explicanda sunt. Alia de peccatorum causis & effectibus scholastica sunt & speculativa, ideóque, quia supra nos, nihil ad nos.

SECTIO I.

Peccatum ex ignorantia, infirmitate, malitia, remissivè.

SUMMARIUM.

47. *Peccatum ex ignorantia ex parte intellectûs quid?*
48. *Peccatum ex infirmitate ex parte appetitûs quid?*
49. *Peccatum ex certa malitia ex parte voluntatis quid?*
50. *Et hoc prioribus graviùs.*

I. Peccatum ex ignorantia (*ex parte intellectûs*)

DIcitur, quod committitur ex ignorantia juris, vel facti, vincibili, & culpabili, non tamen affectata. Peccatum enim ex ignorantia affectata commissum, potiùs ex certa malitia dici meretur. Nam, ut ait *S. Gregor.* l. 21. Moral. c. 11. *Nescire ignorantia est: nolle autem scire, superbia.* De his sufficienter dictum. *c. 2. sect. 4.* 47

II. Peccatum ex Infirmitate (*ex parte appetitûs*)

DIcitur, quod ex vehementi passione appetitus sensitivi, seu sensualitatis passione, sive naturaliter, sive ex instinctu diaboli excitata, committitur. Ut si ex vehementi motu sensualitatis pecces contra castitatem: ex vehementi iræ passio- 48

paſſione percutias, occidas &c. De his actum *ibid.* §. 4. Meritò autem paſſiones illæ dicuntur hominis infirmitas:quia debito ſtatui rectitudinis, ac velut morali valetudini hominis adverſantur, atque ad mortem ſpiritualem peccati diſponunt.

III. Peccatum ex certa malitia
(ex parte voluntatis)

49 DIcitur,cùm quis, neque ex intellectûs ignorantia, vel errore aliquo inductus, neque ex appetitûs vehementi aliqua paſſione impulſus, ſed ſciens, volens, liberè, ex mera voluntatis perverſitate peccat, v. g. inebriatur, ſcortatur &c. Et hoc.

IV. Tertium prioribus gravius,
(cæteris paribus.)

50 QUia enim ignorantia difficulter vincitur, ut plerumq; homo ſe ſolo vincere non poſſit, ſed egeat ope vel informatione extrinſeca, hinc peccatum ex ignorantia, cæteris levius eſt, & magis excuſabile. Et quia infirmitas ſeu paſſio appetitûs ſenſitivi, multùm quidem & valdè inclinans ad peccatum, impediendo liberum indifferens,ut ſuo loco dictum,faciliùs tamen,vincitur, *imò poteſt & debet vinci* à voluntate, juxta illud Geneſ. 3. *Sub te erit appetitus tuus, & tu dominaberis illius*:hinc peccatum ex infirmitate priori gravius eſt, minúſque excuſabile. Denique quando, & ignorantia, & infirmitatis paſſio deeſt,ſed ſcientia & libertas omnimoda, atque peccatum ex certa & mera malitia, utique cæteris longè gravius, & nulla omninò excuſatione dignum erit. Lege *S. Thomam.* 1. 2. q. 76. 77. 78. *D. Bonaven. in* 4. *d.* 22. *art.* 2. *q.* 3.

SECTIO II.
Peccatum ex conſuetudine.

SUMMARIUM.

51. *Peccatum ex conſuetudine explicatur.*
52. *Scienter conſuetudinem contrahens peccandi in materia aliàs mortali, dupliciter peccat mortaliter.*
53. *Et ſub mortali operam dare tenetur, ut eam deponat.*
54. *Ac illam etiam in Confeſſione fateri tenetur.*
55. *Si verò adhibito conatu eam deponere non potuit,tunc actus ex ea naturali quaſi impetu erumpentes ad peccatum imputari non poſſunt.*

51 DIcitur, quod vi habitûs per frequentatos actus acquiſiti, quaſi naturali impetu, & omniò indeliberatè committitur. Ut ſunt jam toto orbe communiſſima peccata blaſphemandi, pejerandi, detrahendi, mentiendi, &c. addunt aliqui non malè conſuetudinem delectandi moroſè in venereis; quando nimirùm quis toties conſentiendo voluntariè in eas delectationes, jam ita habitum induit, ut quacunque data occaſione, nihil ampliùs deliberando, quaſi naturaliter admittat. Cæterùm ejuſmodi actus peccaminoſos, ex naturali impetu inveteratæ conſuetudinis, atque omninò indeliberatè factos, formaliter peccata non eſſe, neque formales blaſphemias, perjuria, detractationes, &c. cenſeri poſſe, conſtat apud omnes, & notat etiam *Scotus in* 3. *d* 39. Solùm ergo explicandum eſt,qualiter peccata ſint in ſua cauſa, ſcilicet ipſa conſuetudine contracta, & non depoſita. *Ex communi doctrina apud* Suarez, *&* Sanchez *lib.* 3. *Moral. c.* 5. *n.* 28. Laym. *lib.* 1. *tract.* 2. *c.* 3. *n.* 6. breviter ſic accipe.

I.

SCienter, & voluntariè frequentatis actibus 52 contrahens conſuetudinem peccandi: v. g. qui deliberatè frequentat blaſphemias, ſimul advertens ſenſim ſibi conſuetudinem blaſphemandi ingenerari, graviter, & dupliciter peccat mortaliter. 1. Ipſa actuali blaſphemia, vel ſimili peccato voluntariè ponendo cauſam ſecuturis blaſphemiis, vel ſimilibus malis. Licèt enim ſecutæ blaſphemiæ ex conſuetudine vel habitu contracto formaliter peccata non ſint, ob defectum voluntarii, ſi omninò indeliberatè, & naturali quaſi impetu fiant, ipſa tamen voluntas ponendi earum cauſam, ſcilicet conſuetudinem per frequentatos actus,ſufficienter voluntaria fuit,ideóque dupliatam ſortitur malitiam, & ab actu deliberatè frequentato,& à prævîſis ſecuturis actibus indirectè ſaltem volitis, etſi materialiter tantùm malis. Rationem pete ex dictis *cap. præced.* de delectatione, & deſiderio rei materialiter tantùm malæ *num.* 31. atque hinc porrò.

II.

ILle, qui voluntariè ita contraxit conſuetudi- 53 nem peccandi, blaſphemandi, pejerandi, &c. tenetur ſub peccato mortali operam dare, ut eam conſuetudinem vincat, atque deponat. Quia advertens quis ſuam pravam conſuetudinem blaſphemandi, & quantum poteſt deponere non conatur, cenſetur eam velle, & approbare;& conſequenter etiã indirectè cenſebitur velle ipſas blaſphemias ex illa conſuetudine factas: ideóq; peccat formaliter, & manet in continuo ſtatu peccati mortalis omiſſionis; atque ipſæ blaſphemiæ ſic factæ adhuc ei in peccatum imputantur,tanquam indirectè voluntariæ in ſua cauſa, mala ſcilicet conſuetudine voluntariè non ablata:& graves deordinationes contra virtutem Religionis, & cultûs divini, ea ratione, quâ *ſupra c.* 2. *ſect.* 3. *à n.* 23. de voluntario indirecto dictum eſt. Et hinc ulteriùs.

III.

ILle, qui voluntariè contraxit conſuetudinem 54 peccandi, blaſphemandi, pejerandi, &c. imprimis non ſatisfacit in Confeſſione, ſi dicat, ſe toties, *trigeſies, centies*, deliberatè blaſphemâſſe, &c. ſed dicere etiam debet, ſe ita continuò frequentâſſe blaſphemias deliberatè, ut jam conſuetudinem ſibi blaſphemandi quaſi naturalem induxerit,ob rationem jam ſupra dict. *n.* 52. Deinde, plerumque non ſufficit,talem hominem dolere de præteritis peccatis,blaſphemiis,perjuriis &c. atq; firmum abſtinendi propoſitum concipere; ſed requiritur propoſitum ita efficax, quod ſe extendat etiam ad propinquas occaſiones, & pericula blaſphemandi, vel pejerandi cavenda,& tollenda, quatenus fieri poteſt ſine magno incommodo: uti cum *Sayro, Valentia, & aliis* optimè notat *Layman cit. num.* 6. *ante fin.* Unde & Confeſſarius quoque talem compellere poteſt, & debet ad fugiendũ luſus, potationes, & ſimilia, quibus blaſphe-

phemandi vel pejerandi consuetudinem exercet, atque confirmat: non item ad deserendam mercaturam, officium militare, aurigandi, vel similia, quæ sine gravi suo incommodo deserere non potest. Vide *Sanch. l. c.*

IV.

55 DEnique postquam pœnitens pravam consuetudinem ita blasphemandi, pejerandi, &c. efficaci proposito retractavit, debitúmq; conatum eam deponendi, atque cautelam adhibuit, tunc consequentes blasphemiæ, &c. ex vi ejusdem consuetudinis, inculpabiliter contra voluntatem, & conatum tuum remanentis, quasi naturali ac necessariò impetu erumpentes, nullo modo ampliùs ad peccatum imputari poterunt: quia tunc non sunt ampliùs ullo modo voluntariæ, neque in se directè, ut supponitur: neque indirectè in sua causa, scilicet consuetudine, etiamsi voluntariè contractâ, jam tamen voluntariè, & efficaciter retractata, ut ampliùs voluntaria censeri non possit.

SECTIO III.

Peccatum ex contemptu.

SUMMARIUM.

56. *Quid sit peccatum ex contemptu.*
57. *Transgressio cujuscunque legis, in quavis materia, etiam minima, est peccatum mortale;*
58. *Et speciale formalis inobedientiæ.*
59. *Et fiat ex contemptu, non item* cum *contemptu tantùm,*
60. *Ex contemptu scilicet* formali (*quo contemnitur lex, vel Superior ut talis*)
61. *Et injusto.*
62. *Quod maximè verum est, si talis transgressio sit legis divinæ.*

56 PEccatum ex contemptu dicitur, quod ex contemptu legis vel Legislatoris committitur: sive, uti explicat S. Thomas, cùm quis ideò peccat, legem vel præceptum transgreditur, quòd nolit esse subjectus legi, ex affectu indignationis erga legem, Legislatorem, ejusve legislativam potestatem.

ASSERTIO.

T*Ransgressio cujuscunque divinæ vel humanæ legis vel præcepti, in quacunque materia, quantumvis minimâ, ex contemptu formali, injusto ipsius legis, vel legislatoris, præcepti, vel præcipientis, est peccatum mortale, & speciale formalis inobedientia.* Doctrina certa, & Orthodoxa.

EXPLICATIO.

57 I. ASsertionem inter alios SS. Patres perspicuè docet D. Bernardus *l. de præcepto, & dispensat.* inter alia dicens: *Contemptus in omni specie mandatorum pari pondere gravis & communiter damnabilis est. Sive enim Deus, sive homo Vicarius Dei mandatum quodcunque tradiderit, pari profectò obsequendum est curâ, pari reverentiâ deferendum; ubi tamen Deo contraria non præcipit homo.* Item. *Ubique, & neglectus culpabilis, & contemptus damnabilis est.* Hæc Bernardus. Similia alii Patres passim.

II. Ratio ex Scriptura Sacra desumpta est. Quia transgredi legem vel præceptū ex formali, & injusto contemptu legis vel præcepti, aut legislatoris vel præcipientis, est directè, & formaliter contemnere ipsam potestatem legislativam Superioris: atqui contemnere ipsam potestatem legislativam, utpote à Deo ordinatam, de se est gravissima injuria in ipsum Deum, ejúsve sapientissimam ordinationem, uti demonstrat Apostolus Rom. 13. *Non est potestas, nisi à Deo. Quæ autem sunt à Deo, ordinata sunt. Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt.* Utique pœnam peccati mortalis: maximè autem resistunt potestati, qui eam contemnunt: ergo ex formali contemptu transgredi legem vel præceptum de se peccatum mortale est.

III. *Et speciale formalis inobedientia.* Quemadmodum enim obedientia omnium virtutum in observatione præceptorum versantium generalis conditio est, at specialis virtus efficitur, cùm quis opus præceptum exequitur cum formali intentione ac motivo obediendi, & satisfaciendi præcepto, adeò ut talis eodem actu, v. g. servando jejunium præceptum, simul exerceat actum duplicis virtutis, & temperantiæ, & obedientiæ formalis: ita quidem inobedientia omnium peccatorum contra leges vel præcepta commissorum generalis quædam conditio est, at verò efficitur speciale peccatum formalis inobedientiæ, si legem vel præceptum violes formali, & directa intentione non obediendi: quod ipsissimum fit per formalem contemptum præcepti vel præcipientis: adeò ut ex formali contemptu præceptum v. g. jejunii violans, uno actu duplex peccatum committat, & intemperantiæ contra legem jejunii, & formalis inobedientiæ per contemptum legis: éstque hoc posterius peccatum gravius priori, idéoque in confessione necessariò explicanda hæc circumstantia contemptûs tanquam speciem mutans, seu novam diversam peccati speciem constituens, ut cùm *Valent.* & aliis observat *Sanchez l. 1. Moral. c. 5. n. 9.* 58

IV. Jam ulteriùs. Atqui etiam in re levissima resistere divinæ ordinationi, eámque contemnere, semper est peccatum mortale, quia est injuria directè contra infinitam perfectionem Dei, nimirum sapientiam, æquitatem, juxta dicta *supra c. 5. n. 14.* ergo transgredi legem vel præceptum ex formali contemptu, etiam in re levissima, semper erit peccatum mortale. Quod quidem adeò verum est, ut non solùm ea, quæ præcepta sunt, sed etiam, quæ sub consilio tradita sunt a Christo vel Ecclesia, puta, status Religionis, extrema Unctio, usus aquæ benedictæ, &c. ex formali contemptu negligere mortale sit ob eandem rationem, teste Cajetano, *v. contemptus.* Navarro *c. 23. n. 41.* Consentit Glossa *in c. Quis autem. d. 10. Aliud est contemnere: aliud non parere. Nam consilio sine culpa non paretur; sed non sine culpa contemnitur.* Addit *S. Thomas 2. 2. q. 182. a. 9.* ab omnibus receptus: Etsi statuta Ordinis Prædicatorum (idémque est de statutis Fratrum Minorum, exceptis iis, quæ per obedientiam, vel

sub

sub excommunicationis pœnâ statuuntur) non obligent ad culpam, sed tantùm ad pœnam, nihilominùs eorum transgressionem ex contemptu formali esse mortalem, ob eandem rationem. Jam verò, ut assertio rectè intelligatur, observa terminos, notanter enim dictum est,

§. I.

59 EX *contemptu*: non *item cum contemptu* tantùm. Differunt hæc. *Ex contemptu* transgredi legem vel præceptum est, quando contemptus est causa transgressionis, sic: ut ideò quis nolit servare legem vel præceptum, quia contemnit præceptum vel præcipientem; & si abesset talis contemptus, non transgrederetur: & hoc est peccatum semper mortale, & speciale inobedientiæ. *Cum contemptu* tantùm transgredi legem vel præceptum est, cùm quis quidem defactò contemnit præceptum, vel præcipientem, is tamen contemptus non est causa, vel motivum transgressionis; sed, sicut stante illo contemptu, posset adhuc servare legem, ex alio motivo, utpote, quia timet pœnam, vel observatio ipsi opportuna est: ita etiam, absente illo contemptu, adhuc transgrederetur legem ex alio motivo, vel vitiosa affectione. Et hoc casu ipse contemptus legis vel Superioris erit peccatum mortale, vel veniale, prout injustus, gravis, vel levis fuerit: & transgressio legis erit simplex, pro ratione materiæ gravis vel levis, mortalis vel venialis absque speciali peccato inobedientiæ formalis: quod bene notandum monet *Marchant. Tribun. tom. 2. Tract. 1. tit. 9. q. 2. append. 2.*

§. II.

60 EX *contemptu formali*: quo nimirùm contemnitur lex vel præceptum ut tale, & Superior, quatenus legem ferens vel præcipiens est; adeò, ut quis ob hoc ipsum nolit obedire, faciendo præcepta, vel omittendo prohibita, quia præcepta, vel prohibita sunt: vel quia Superior præcepit, vel prohibuit. Hoc enim est formaliter, & directè contemnere potestatem à DEO ordinatam, cum gravissima injuria non tantùm Superioris, sed etiam ipsius DEI, ideóque semper peccatum mortale. Ut cùm Ecclesia præcipit jejunium, Prælatus Religiosus silentium, Magistratus tributum, vel ne quis armatus noctu incedat: &c. Tu autem, fortè aliàs talia libenter facturus, tamen ob hoc ipsum, quia præcepta sunt, non vis jejunare, silentium servare, tributum pendere, armatus incedis, &c. peccas semper mortaliter, quia ex formali contemptu legem transgrederis. Secùs dicendum de transgressione legis ex contemptu materiali tantùm præcepti vel præcipientis. Nam ex contemptu materiali ipsius legis vel præcepti, transgreditur, qui solùm ipsam materiam præceptam parvi æstimat, levem censet vel inutilem, & ideò contemnens negligit præceptum. Ut si Religiosus frangere silentium, unum haustum in civitate facere, bona fide, levem materiam, & parvi momenti judicet, & ideò secùs faciat, culpam venialem minimè excedet. Ex contemptu verò materiali ipsius Superioris legislatoris, vel præcipientis legem vel præceptum transgreditur, qui solùm contemnit ipsam personam Superioris secundùm se, quatenùs talis homo est, ineptus, defectuosus, malitiosus, & ideò ex quadam indignatione vel aversione erga ipsum hominem talem, minimè verò ipsam potestatem, præceptum ejus negligit: & tunc speculativè loquendo, ultra peccatum contemptûs personæ majus vel minus, vel fortè nullum, si contemptus vel indignatio justa esset, manebit transgressio legis simplex, gravius, vel levius, pro ratione materiæ, absque speciali peccato formalis inobedientiæ: practicè verò valdè periculosum est, ne subrepat contemptus etiam formalis ipsius potestatis in tali persona contempta residentis. Ideóque ex contemptu personæ Superioris negligere vel transgredi legem plerúmque esse peccatum mortale, bene notat *Lessius l. 1. c. 46. n. 45. communi Doctorum assensu.*

§. III.

EX *contemptu formali injusto*, qualis semper 61
est, quando manifestè non constat de injustitia, vel inutilitate legis, vel præcepti. In dubio enim subditus tenetur se conformare sententiæ Superioris, uti *c. 1. num. 95.* dictum fuit. Secùs dicendum, quando contemptus esset justus: utpote, si absque tergiversatione constaret, præceptum esse injustum, inutile, reum tantâ pœnâ minimè dignum, &c. Tunc enim meritò contemneretur, ac negligeretur à prudenti, & probo viro, etiam formaliter. Neq; talis contemptus ullo modo redundaret in injuriam potestatis ordinatæ à Deo; cùm nulla potestas sit à Deo ordinata & collata homini ad præcipiendum aliquid injustum vel inutile. Interim tamen monent omnes Doctores, maximè cavendum subditis, ne leges vel præcepta Superiorum temerè judicent, sed ubi manifestè non constat, legem esse iniquam, vel inutilem, semper in favorem legis ac præcipientis judicent, atque supponant, Superiores causas habere, cur ita præcipiant. Alioquin facillimè ignorantiâ, errore, vel pravo affectu, & inclinatione propriæ libertatis decipientur. Et hac ratione verum esse potest vulgatum illud dictum D. Gregorii *hom. 26. in Evang. Sententia Doctoris, sive justa, sive injusta fuerit, timenda est.* Hoc est, non temerè statim contemnenda, quousque manifestè esse injustam constiterit, uti communiter glossant Doctores.

§. IV.

HActenus de transgressione humanæ legis vel 62
præcepti potissimùm sermo fuit. Strictiùs omninò loquendum quoad transgressionem Legum divinarum. Nam 1. Omnis transgressio legis vel præcepti divini etiam de re minima, v.g. non esse otiosè loquendum, mentiendum, &c. ex quocunque seu formali, seu materiali contemptu ipsius Legislatoris Dei sine dubio semper est peccatum mortale gravissimum. 2. Etiam ex contemptu formali ipsius præcepti cum relatione ad Deum ac potestatem divinam; quia nimirùm, ser-

ſervando illud leve præceptum, non vis Deo ſubdi, mortale eſt, & graviſſima Dei injuria. 3. Etiam ex contemptu ipſius præcepti divini, absque explicata relatione ad Deum, vel absque omni poteſtatis divinæ contemptu, ut ſi velis mentiri, quia præceptum illud vilipendis quaſi inutile, & vanum; iterum mortalis culpa eſt, ſecundùm omnes, continet enim gravem contra DEum blaſphemiam: qualem etiam contineret, ſi quis conſilia Chriſti Domini, quaſi inutilia & vana negligens vilipenderet. 4. Denique ex contemptu merè materiali ipſius rei præceptæ, ut ſi velis transgredi præceptum, mentiendo non quòd præcipientem ipſum, vel præceptum vilipendas, ſed quia rem ipſam, ſcilicet ita jocosè, ſine ullius nocumento, mentiri leve quid judicas, cujus non multùm interſit, ſolùm venialem culpam continere longè probabilius, contra *Sanchez l. 1. Moral. c. 5. n. 11.* nimis rigorosè locutum, cum *Layman. l. 1. Tract. 3. c. 7. n. 6.* docet *Tamburinus l. 1. c. 1. §. 4. n. 8.* Ratio eſt, quia in hoc caſu non parvipenditur, niſi res levis, & non niſi remotiſſimè redundans contra Deum. Tunc enim voluntas mea reſolvitur in hunc modum: Contemno rem levem, quia levis eſt: Nam ſi eſſet gravis, aut cederet in gravem injuriam Dei, non contemnerem.

SECTIO IV.

Peccata capitalia ſtrictim explicata.

SUMMARIUM.

63. *Peccata capitalia (ſic dicta, quòd ſint omnium aliorum radices) ſunt ſeptem* Superbia. *Avaritia.* Luxuria. Invidia. Gula. Ira. *Acedia.*
64. *Quid ſit* Superbia? *quando peccatum mortale, quando veniale?*
65. *Quid ſit* Avaritia: *quando mortale, quando veniale?*
66. *Definitur, & explicatur breviter* Luxuria *cum ſuis ſpeciebus*: fornicatione; ſtupro. raptu: adulterio: inceſtu: ſacrilegio: peccato contra naturam, & impudicitia.
67. *Definitur, & explicatur* Invidia.
68. *Definitur, & explicatur* Gula. *Et occaſione hujus*
69. *Definitur, & breviter explicatur* Ebrietas.
70. *Definitur, & explicatur* Ira.
71. *Explicatur Acedia.*

63 PEccata capitalia communiter enumerantur ſeptem, indicata hac dictione SALIGIA, ſingulis litteris ordine indicantibus litteras initiales peccatorum Superbia. Avaritia. Luxuria. Invidia. Gula. Ira. Acedia. Dicuntur autem Capitalia: vulgò etiam Mortalia, non quòd de ſe ſemper mortalia ſint, ſed quòd ſint velut *capita*, radices, origines & cauſæ omnium aliorum peccatorum, & totius perditionis humanæ. Strictim ergo, & purè aſſertoriè quid & qualia peccata ſint, definiam, absque allegatione Authoritatum & rationum, cùm nulla ſit ſpecialis controverſia.

§. I.

Superbia

64 DEfinitur: *Inordinatus appetitus propriæ excellentiæ.* Sic dicta; quòd quis in donis naturalibus, & ſupernaturalibus inordinatè appetat ipſe excellere vel eminere *ſuper alios*, ac velut alios *ſuperire.* Hujus quatuor gradus aſſignantur *à D. Gregor. & aliis.* 1. Cùm quis appetit habere, vel videri habere bona, quæ reverà non habet. 2. Cùm quis appetit habere, vel videri habere bona à ſe ipſo, & non ab alio, maximè DEO. 3. Cùm quis agnoſcens ſe habere bona ſua ab alio, DEO maximè, tamen appetit habere, vel videri habere tanquam ſibi, ſuisque meritis vel induſtriæ debita, non ex gratia. 4. Cùm quis bona ſua appetit habere, vel videri habere ſingulariter, eminenter cum contemptu aliorum.

II. Superbiæ duæ ſunt filiæ: AMBITIO, quæ eſt appetitus inordinatus propriæ excellentiæ in honoribus vel dignitatibus non debitis, vel debitò majoribus: & VANA GLORIA, quæ eſt appetitus inordinatus manifeſtationis propriæ excellentiæ, ſeu humanæ laudis, & gloriæ. Hujus, penes diverſos modos, quibus quis conatur manifeſtare propriam excellentiam, rurſus quatuor ſunt ſpecies, 1. *Jactantia*, eſt declaratio inordinata propriæ excellentiæ per verba tantùm. 2. *Oſtentatio* eſt delectatio inordinata propriæ excellentiæ per facta vel ſigna, ut pompa geſtuum, veſtium, conviviorum, &c. quò ſpectat inventio novitatum. 3. *Præſumptio* eſt declaratio inordinata propriæ excellentiæ per aggreſſionem factorum vires ſuas excedentium. 4. *Hippocriſis* eſt declaratio ficta propriæ excellentiæ per facta vel ſigna ficta, & falſa: idque dupliciter. I. Cùm quis vult eſſe malus, foris tamen videri bonus, intuitu gloriæ. II. Cùm aliquis ſolùm non exiſtens bonus, tamen foris vult videri bonus, ob intuitum gloriæ. Denique ad Superbiam pertinent, vel ex ea naſcuntur, pertinacia, diſcordia, contentio, inobedientia, aliáque innumera peccata.

III. Superbia completa, quâ quis appetit excellere, ſeu eminere abſolutè reſpectu omnium, etiam ipſius Dei, adeò ut neque ipſi Deo ſubeſſe velit, qualis defacto eſt ſuperbia diaboli, peccatum mortale longè graviſſimum, nemine dubitante: quemadmodum etiam quoties conjuncta eſt cum gravi injuria, & contemptu Dei: ut cùm quis bona ſua æſtimat ſe habere, vel vult videri habere non à Deo, ſed à ſe, aut dolet ſe ea habere à Deo, aut ſaltem meritis, & induſtriæ ſuæ debita æſtimat, vel æſtimari vult. Et quamvis incredibile videri poſſit, hominem rationalem creaturam eò dementiſſimæ ſuperbiæ progredi, ut in hujusmodi appetitum deliberato, & pleno actu voluntatis conſentiat, certè tamen fit indirectè, & tacitè, adeò nim. extollendo ſe de bonis ſuis, maximè ingenii, induſtriæ, fortitudinis, divitiarum, fortunæ, &c. absque omni relatione in DEum, ut reverà cenſeantur æſtimare, ſe illa habere à ſeipſis, non à Deo; & dicere illud Deut. 32. *Manus noſtra excelſa, & non Dominus fecit hæc omnia.* Qui proinde non poſſunt excuſari à mortali, ob graviſſimam Dei, omnium bonorum principii ac fontis, injuriam.

IV. Superbia incompleta, quâ quis ſalva ſubjectione erga DEum, & eos, quibus ſubjectio debetur,

betur, in aliis inordinatè super alios excellere appetit, quemadmodum, & *ambitio*, *vana gloria*, *jactantia*, *ostentatio*, *præsumptio*, *hypocrisis non perniciosa*, per se peccata solùm venialia sunt. Quia appetitus propriæ excellentiæ habendæ vel manifestandæ ex natura indifferens est, & ordinatus in bonum finem bonus, & meritorius esse potest. Licitè enim appetis habere vel manifestare excellentiam tuam in virtute, scientia, dignitate, fama, in ordine ad Dei gloriam, proximorum salutem, propriæ famæ tutelam. Qua ratione viri Sanctissimi se laudârunt. Certè Apostolus 2. *Cor.* 11. Catalogum laudum suarum texit, hoc exordio: *Hebræi sunt: & ego. Israelitæ sunt: & ego. Semen Abrahæ sunt: & ego. Servi Christi sunt; (ut minùs sapiens dico) plus ego.* Quòdsi ergo talis appetitus inordinatus sit, & ad finem debitum, scilicet solam propriam complacentiam, erit sanè peccatum, non tamen per se grave, utpotè excessus in re indifferenti. Per accidens autem peccatum grave, & mortale erit: 1. Si prædicta superbia, vana gloria, jactantia, &c. conjuncta sint cum gravi contemptu proximi, ut si superbiendo de tua excellentia, asperneris ac reprobes vilem proximi statum, quasi complacendo tibi in ejus vilitate. 2. Si conjuncta sint cum gravi damno proximi. Ut si jactes te magnum Doctorem, Concionatorem, Juristam, Medicum, &c. cum detrimento aliorum Doctorum, &c. vel damno populi. 3. Si sint causa aliorum peccatorum. Res nimis nota. 4. Si fiant ad malum finem, cum scandalo, vel alio modo ex iis, quibus veniale fit mortale, juxta dicta *cap.* 5. *n.* 32. & *seqq.*

§. II.

Avaritia.

65 I. **A**Varitia definitur: *appetitus inordinatus habendi*, seu immoderatus amor, cura, & sollicitudo acquirendi, ac retinendi pecunias, divitias, seu bona temporalia. Opponitur virtuti liberalitatis secundùm excessum: & per se, ex genere suo solùm peccatum veniale est: utpote excessus in re aliàs indifferenti ac licita, juxta regulam traditam *c.* 5. *num.* 31. At verò per accidens nimis sæpè mortale fit.

II. Avaritia fit peccatum mortale, quando repugnat Charitati Dei, quando scilicet homo adeò inordinatè, & immodicè appetit divitias, ut in eis ultimum finem constituat, paratus ob eas legem Dei violare, atque adeò amicitiam Dei, cumque salutis omninò postponat vel excludat: quod significare voluit Christus Matth. 6. *Nemo potest duobus Dominis servire. Aut enim unum odio habebit, & alterum diliget; aut unum sustinebit, & alterum contemnet* (statim intulit) *Non potestis Deo servire, & mammonæ.* Ita scil. ut in divitiis totum affectum, curam, sollicitudinem, spem, ac velut ultimum finem constituatis; sic enim, Deô contemptô, mammonæ pro Deo serviretis. Unde emphaticè Apostolus avaritiam *dolorum servitutem* appellavit. Idque verum est, etiamsi divitiæ injustè acquisitæ non essent. Nullus ergo glorietur avarus, quòd nihil rapuerit, nullum violentus oppresserit, &c. hoc ipso enim quòd excessivo adeò amore in divitias fertur, ut dicto modo charitatem DEI excludat, peccat mortaliter, & ab Apostolo idololatræ comparatur.

III. Avaritia fit peccatum mortale, quando repugnat graviter charitati vel justitiæ erga proximum. Utpote immodico habendi amore, aut injustè auferendo, vel detinendo rem alienam, aut duriter non succurrendo extremæ, vel gravi proximorum necessitati. Quin etiam, ut bene notat *Toletus lib.* 7. *c.* 25. Avaritia non tantùm sævit in alios, sed etiam in ipsum avarum prohibendo eum, ne vel suis utatur ad necessitatem vel sufficientiam. Hi nim. ultra peccatum etiam insaniunt.

IV. Avaritia denique, post superbiam meritò secundò locò numeratur inter capitalia, quia reverà plurimorum peccatorum caput, & causa est. Ejus septem speciales filiæ enumerantur à *S. Gregorio l.* 31. *Moral. c.* 31. Obduratio, inquietudo mentis, proditio, fraus, perjurium, fallacia, mendacium. Quæ passim apud Summistas explicata habes.

§. III.

Luxuria.

I. **D**Efinitur: *Appetitus vel usus venereorum inordinatus vel indebitus.* Tam quoad copulam illicitâ, quàm quoad delectationem venerеam morosam directè voluntariam, est semper peccatum mortale, uti *c.* 5. *num.* 18. probatum est. Hujus septem sunt species, fornicatio, adulterium, stuprum, raptus, incestus, sacrilegium, peccatum contra naturam: quibus accedit impudicitia. Filiæ verò, & malæ soboles hujus maximè capitalis peccati enumerantur à D. Gregorio octo. Cæcitas mentis, præcipitatio, inconsideratio, inconstantia, Amor sui, odium DEI, amor mundi, horror futuri sæculi. Species breviter definio ex sexto præcepto Decalogi. 66

II. FORNICATIO simplex est Concubitus naturalis illicitus, soluti cum soluta. Est peccatum mortale ex natura suâ, adeòque non tantùm lege divina vel humana positiva, sed naturali jure prohibita. Alia dicitur vaga more pecudum, modò cum hac vel hoc, modò cum illa vel illo. Alia determinata saltem ex parte fœminæ dicitur concubinatus, & respectivè simplex, adulterinus, sacrilegus, incestuosus, &c. Cujus aggravans malitia est perseverantia voluntatis in peccato, quòd nimirùm concubinarius non tantùm peccet fornicando, sed etiam in continuo saltem virtuali proposito peccandi perseveret, quamdiu nimirùm concubinam voluntariè detinet. Unde absolvi non potest, nisi certò promittat illam dimittere, quamprimùm absque graviori damno potest: & secundò reversо, concubinâ sine justa causâ nondum ejectâ, absolutio neganda.

III. STUPRUM strictè sumptum est Concubitus cum Virgine per vim coactâ. Ideóque præter

ter peccatum mortale fornicationis, continet aliam speciem peccati contra justitiam, gravissimè scilicet injuriæ, & damni illati virgini, & consequenter ejus parentibus, & inducentem obligationem ad omnia damna inde consequentia compensanda; ut nim. stuprator vitiatam aut ducat uxorem, aut honestè dotet. Quòd si tamen puella ob illatum stuprum nullum aliud damnum passa fuit, puta, quia factum occultum mansit, & æquè honestum matrimonium consecuta est, probabile est, ad nullam restitutionem obligari stupratorem ante judicis sententiam. Quia pro injuria, secluso damno, nulla debetur restitutio, sed pœna à Judice.

IV. RAPTUS generatim dicitur abductio violenta fœminæ cujuscunq; in alium locum ad exercendam libidinem: quæ si virgo sit, effectu violenter secuto, non nisi valdè accidentaliter differt à stupro eadémque ratione culpæ, & obligationi restitutionis obnoxius erit raptor. Si conjugata, vidua, non virgo, censetur potiùs oppressio, pariq; ratione sequetur obligatio compensandi damna secuta fœminæ oppressæ. Strictiùs autem raptus dicitur similis abductio violenta puellæ seu Virginis, seu non virginis è domo vel potestate paterna in ordine ad contrahendum cum ea matrimonium; & sic ultra peccatum mortale, novo jure, est impedimentum dirimens matrimonium; quod neque validari poterit, nisi puella loco tuto reddita de novo liberè consentiat.

V. ADULTERIUM est concubitus illicitus in alieno thoro: & sive fit, aut conjugati cum soluta, aut soluti cum conjugata, aut conjugati cum conjugata, quod dici solet adulterium duplex, est semper peccatum mortale gravissimum multiplicis malitiæ mortalis; puta contra castitatem, & contra justitiam, violando jus alterius conjugis, & ordinariè insuper causa maximorum, & vix compensabilium damnorum, quandò nimirùm proles ab adultera concepta est. Ipse quidem adulter, si ex assertione adulteræ ligatæ, aliisve sufficientibus argumentis ac indiciis credat, vel credere debeat prolem ex se genitam esse, in conscientia obligatur ad restitutionem faciendam, imprimis patri putatitio pro sumptibus necessariis factis in alenda, educanda, dotanda prole spuria: deinde reliquis legitimis pro damno, quod per prolis intrusæ successionem patiuntur: idque in toto, vel in parte, prout adultera ad restitutionem cooperari multùm vel parùm potuerit. Ipsa autem adultera non tenetur apperire suum adulterium, neq; marito, neque proli illegitimæ, ad avertenda damna inde emergentia marito, & proli legitimæ; tenetur tamen in conscientia compensare illa damna, quantum in se est, & salvâ vitâ, & famâ suâ, est possibile.

VI. INCESTUS est Concubitus illicitus inter consanguinitate vel affinitate junctos. Peccatum mortale gravissimum duplicis malitiæ, & contra castitatem, & contra pietatis, personis conjunctis debitæ, virtutem: eoque gravius, quo vicinior gradus est, & linea recta: omnium gravissimum est in primo gradu lineæ rectæ, v. g. patris cum filia, filii cum matre. Unde eas circumstantias graduum, & lineæ in Confessione explicandas esse, monui *c. 3. num.* 20. Quòd si quis cognovit consanguineam uxoris suæ, vel econtra, copulâ illegitimâ, intra primum, & secundum gradum, consummatâ tamen intra vas naturale, ante contractum matrimonium est impedimentum dirimens; post contractum verò amittit jus petendi debitum: quamvis adhuc reddere teneatur, quod obiter hìc notare placuit.

VII. SACRILEGIUM carnale, & personale est concubitus illicitus personæ aut sacræ cum non sacra, aut non sacræ cum sacra, aut sacræ cum sacra; isque vel naturalis, vel innaturalis, &c. intelligendo semper personam sacram solemniter per Professionem Religionis approbatæ, aut susceptionem sacri Ordinis. Peccatum mortale gravissimum, & speciale contra virtutem Religionis. Quamvis autem etiam voto simplici castitatis adstrictus, castitatem violans contra Religionem peccet, & eam circumstantiam in Confessione exprimere teneatur, secundùm omnes: quia tamen per illud votum, utpote ab Ecclesia solemniter non acceptatum, non fit persona sacra, ideò non dicitur committere sacrilegium. Aliud dicitur sacrilegium carnale locale, quod committitur in loco sacro: sed de eo alibi *c. 3. n.* 26. ubi de circumstantia *Ubi. & Tr. 2. c.* 10. *Sect. 4. per tot.* ex professo.

VIII. PECCATUM CONTRA NATURAM. I. Bestialitas est concubitus carnalis quicunque hominis cum bruto, aut (infandum!) cum dœmone incubo, vel succubo. II. Sodomia perfecta est concubitus carnalis hominis cum homine ejusdem sexûs, &c. III. Concubitus innaturalis, vel sodomia imperfecta est coitus hominum diversi quidem sexûs, sed non servato debito vase, &c. phui monstra infanda! Apage. IV. Mollities est procuratio pollutionis voluntaria in se vel in alio, extra aliquem concubitum, soliùs voluptatis gratiâ. Omnia peccata mortalia gravissima. Quin pollutio directè voluntaria, procurata vel quæsita peccatum mortale est inexcusabiliter, etiam ad mortem evadendam: indirectè verò causata tunc tantùm peccatum mortale est, quando causa posita pollutionis prævisæ, seu actio illa, ex qua prævidetur secutura pollutio, est peccatum mortale in genere luxuriæ: utpote aliquid per se turpe, & naturâ suâ multùm provocans libidinem, ut turpes cogitationes, aspectus, & maximè tactus partium inhonestarum. Quandò verò causa posita vel actio illa non est peccatum in genere luxuriæ, ut nimius potus, vel esus calidorum, &c. tunc pollutio prævisa, sed minimè intenta culpam venialem non excedet. Denique quando causa posita seu actio illa est omninò licita, necessaria, vel utilis, utpote studere, Confessiones excipere, mederi, equitate, certo & comodo situ in lectu accumbere, &c. dummodò semper absit periculum consensûs, tunc pollutio prævisa, ac præter omnem intentionem merè na-

turaliter secuta nullam culpam adferet, ut alibi jam sæpiùs monuimus.

VIII. IMPUDICITIA generatim dicitur voluntaria occupatio potentiarum circa provocantia ad libidinem: & quadruplex distingui potest: scil. *cordis*, *oris*, *aspectûs*, *tactûs*, quò spectant oscula, & amplexus. Sed de his sufficiens mentio facta capite præcedenti toto, *& cap.* 2. *num.* 18. *&* latè 19. & ex professo *p.* 4. *Theol. Sacram. c.* 3. *Sect.* 6.

§. IV.
Invidia.

67 I. DEfinitur: *Odium alienæ felicitatis. Tristitia de bono alieno inordinata.* Sed Clarissimè ex *D. Thom.* 2. 2. *q.* 63. *art.* 1. Invidia est tristitia de bono alieno æstimato ab invidente ut malo proprio; quatenus scilicet minuit, & obscurat propriam invidentis excellentiam: quo, licèt simillimum, tamen differt ab odio proximi. Odio enim quis malè vult proximo, gaudet de ejus malo, & consequenter etiam tristatur de ejus bono, sed absolutè, & in ordine ad ipsum tantùm proximum, quatenus nim. proximi bonum est. Invidia autem solùm tristatur de bono proximi non absolutè, sed in ordine ad ipsum tantùm invidentem, quatenus nimirùm invidus bonum proximi æstimat malum proprium. Est ergo invidia genuina proles superbiæ, cujus inordinatio consistit in hoc, quòd quis ita inordinatè amet, vel appetat sibi propriam excellentiam in bonis veris, vel fictis, ut nolit ejusmodi, vel similia bona inesse proximo suo: indéque, si videat ea proximo inesse, invidet, tristatur, ac velut ringitur amarulento affectu. Præclarè D. Augustin. *lib.* 11. *De Genesi ad litt. c.* 14. *Amando quisq; excellentiam suam, vel paribus invidet, quòd ei coæquentur: vel inferioribus, ne sibi coæquentur: vel superioribus, quòd eis non coæquetur.*

II. Invidia peccatum mortale est ex genere suo, *secundùm omnes.* Duplicem enim malitiam involvit: unam contra charitatem proximi: alteram specialem contra voluntatem DEI; cùm enim voluntas DEI sit immediata causa distributionis bonorum ac donorum omnium, voluntati DEI repugnare convincitur, qui invidet, & tristatur de bono vel dono proximo à DEO collato: ideóque peccare mortaliter, nisi parvitas materiæ vel imperfectio actûs excuset. Sunt enim quidam naturâ proni in invidiam (quod etiam in brutis advertimus) adeóque facilè moventur invidiâ in proximum. Qui motus, si rationem omninò præveniant, culpâ vacabunt; si aliqualis semiplena tantùm advertentia accedat, venialia evadunt; juxta superiùs dicta. Nam, uti etiam advertit *S. Thomas cit. q.* 63. *art.* 3. constat aliquos primos motus invidiæ inveniri quandoque etiam in viris perfectis, qui sunt peccata venialia. Similiter, ob levitatem materiæ, proximo solùm leve aliquod bonum, lucrum, fortunam, &c. invidere, non tamen animo invidendi etiam majora, vel quævis bona (NB.) non nisi veniale erit.

III. Invidiæ ergo peccati gravitas mensuranda est ex magnitudine boni corporalis vel spiritualis, quod invidetur. Hinc omnium gravissima est invidiæ species, atque peccatum in Spiritum sanctum, quod dicitur *fraternæ charitatis invidentia*, quâ scilicet ipsa bona spiritualia, ac dona Spiritûs sancti, atque adeò ipsam charitatem, & gratiam DEI, virtutem & sanctitatem proximo quis invidet: qui nimirùm illa propriam suam excellentiam minuere, sui vilipensionem causare, aut certè vitam, & actus suos redarguere, & condemnare videt, vel æstimat. Unde odium, detractiones, temeraria judicia, persecutiones bonorum. Talis fuit invidia mortifera Cain occidentis fratrem suum Abel, de quo 1. *Joann.* 3. *Hæc est annuntiatio, quam audistis ab initio, ut diligatis alterutrum. Non sicut Cain, qui ex maligno erat, & occidit fratrem suum. Et propter quid occidit eum? Quoniam opera ejus maligna erant, fratris autem justa.* Simili invidia rabidi clamant impii *Sap.* 2. *Circumveniamus hominem justum, quoniam dissimilis est operibus nostris. Gravis est nobis ad videndum, quoniam dissimilis est aliis vita illius.* Vide S. Augustinum *l.* 1. *De Sermone Domini in monte. c.* 43.

IV. Invidia denique jure optimo computatur inter peccata capitalia: quippe plurimorum, & omnium ferè peccatorum contra proximum caput & causa. Ejus à D. Gregorio quinque assignantur filiæ. 1. Odium, quo quis mala vult illi, cui bona invidet. 2. Susurratio, quæ apud alios invisum reddere molitur eum, cui invidetur, adeóque amicitiam dissolvere. 3. Detractatio, quâ famam denigrat bonam, quam proximo quis invidet. 4. Exultatio in adversis. 5. Afflictio in prosperis proximi. Et hæc est pœna continua invidi, quâ suo livore tabescit, ac velut serpentina morsitatione cor exedit. Psalm. 111. *Peccator videbit, & irascetur, dentibus suis fremet, & tabescet. Desiderium peccatorum peribit.* Et optimè D. Damascenus *orat.* 27. inquit: *Solus in omnibus affectibus iniquissimus simul, & æquissimus invidia est. Iniquissimus, quia bonis omnibus adversus est. Æquissimus, quia dominos suos exest, & conficit.* De his iterum vide *Tract.* 2. *c.* 6. *Sect.* 4. ex professo fusè.

§. V.
Gula.

I. DEfinitur: *Inordinatus, seu immoderatus* 68
appetitus, usúsque cibi ac potûs. Hujus quinque modos seu gradus ex D. Gregorio assignat *S. Thomas* 2. 2. *q.* 148. *art.* 4. 1. Quoad *substantiam* cibi ac potûs, nimium lauta, & exquisita appetendo. 2. Quoad *quantitatem*, ultra naturæ ordinarium appetitum sumendo, ac ingurgitando. 3. Quoad *qualitatem*, & excessivam præparationem, nimis delicata appetendo. 4. Quoad *tempus*, nim. tempore indebito comedendo & bibendo, aut excessivè protrahendo vel multiplicando commessationes, & potationes. 5. Quoad ipsam *delectationem* gustûs, in ea sibi nimium complacendo aut nimis avidè, & impotenter vorando, potando, &c. Gulæ ergo duæ sunt spe-

ſpecies quaſi,ſeu filiæ: commeſſatio & potatio, per exceſſivam frequentationem: & ebrietas ac crapula, uſque ad rationis privationem ſeu perturbationem, de qua infrà.

II. Gula, commeſſatio, potatio, ex genere ſuo peccatum ſolùm veniale eſt, juxta regulam traditam *ſuprà s. 5. num.* 31. Quia nimirùm exceſſus in re aliàs indifferenti vel licita, non niſi venialis culpa eſt. Per accidens tamen peccatum gulæ mortale evadit multipliciter. 1. Ratione enormis exceſsûs, & deformitatis contra virtutem temperantiæ, quâ homo ſtatum naturæ rationalis enormiter, & horrendè deturpat: ut maximè, qui ſcienter & ordinariè ſe infarciunt, & ingurgigant uſque ad vomitum: qui ex propoſito commeſſant & potant, ut vomant, & vomunt, ut rursùs commeſſare, & potare poſſint. Sanè ratione hujus enormis deformitatis, gula & commeſſatio in ſacra Scriptura numarantur inter peccata mortalia. *Rom.* 13. *Gal.* 5. 1. *Petri* 4. *& in Epiſtola Judæ v.* 12. Dixi tamen, *ſcienter & ordinariè.* Nam ſi ſubinde fieret, à mortali excuſant *Navarrus, Toletus, alii*, non diſſentiente *Layman. l. 3. ſect.* 4. II. Ratione gravis nocumenti corporis, ut qui ob nimiam ingluviem, ſciens & advertens, vel advertere debens, graviter lædi valitudinem corporis. Nam *propter crapulam multi perierunt Eccli.* 37. III. Ratione gravis nocumenti animæ: ut cùm quis advertens nimia ingluvie delicatorum ſibi cauſari graves motus libidinoſos cum periculo conſensûs, ſe ineptum reddi ad functiones neceſſarias, aut executionem aliorum præceptorum, &c. & univerſaliter omnes, quorum tota cura eſt in cultu ventris, ac ut deſcribit Apoſtolus, *quorum DEus venter eſt.* IV. Ratione præcepti ſpecialis, aut poſitivi, ut frangere jejunium; aut naturalis, ut comedere carnem humanam: quod quidem etiam in extrema neceſſitate famis licere negant *Victoria, Valentia, alii apud Layman. cit. n.* 3. Qui tamen cum aliis communiùs cenſet licere. Quia licèt aliqua abſolutè ſint aliena à natura, & ratione humana; ideóque lege naturali vetita, tamen in extrema neceſſitate permiſſa ſunt: ut abſcindere membrum pro tuenda vita, &c. ita etiam dicendum de comeſtione carnis humanæ, ſi habeatur jam mortua: nullo enim caſu licebit ad hunc finem occidere.

Ebrietas

69 III. DEfinitur: *Exceſſus voluntarius in potu inebriante, voluptatis gratiâ usque ad privationem, vel gravem perturbationem uſûs rationis*: Dicitur I. *Exceſſus voluntarius.* Excluditur omnis ebrietas ex errore, vel inadvertentiâ proveniens, ideóque involuntaria; ut contingit iis, qui ad ſacietatem naturæ bibentes, ex mera debilitate naturæ, vel potiùs malitiâ inebriantur: qui fortitudinem vini non nôrunt, aut alia de cauſa futuram ebrietatem prævidere vel advertere non potuerunt. Tunc enim committitur peccatum ebrietatis, quando quis advertens periculum probabile imminentis ebrietatis, eſto primò poſt horam, vel cùm in liberum aërem exeuntem ſecutura ſit, nihilominùs liberè potare pergit: beſtia eſt, ſi etiam intendit. II. *Voluptatis gratiâ.* Ob alium enim finem honeſtum, v. g. ad recuperandam ſanitatem, vel dum uſtio, ſectio, aliáve enormis medicina ſuſtinenda eſt, licitum eſt forti hauſtu ſe inebriare. Neque enim tunc abſurdùm judicat recta ratio ad breve tempus uſu rationis deſtitui (quod etiam in ſomno accidit) ut reparatâ valetudine, munera rationis rectiùs præſtentur. Addit *Leſſius lib. 4. cap. 3. dub.* 4. etiam licitum fore ſe inebriare ad evadendam mortem intentatam, niſi propinanti reſpondeas. Sed apertè repugnat D. Auguſtinus *Serm.* 232. *de temp.* dicens: *Etiamſi ad hoc veniretur, ut tibi diceretur, aut bibas, aut morieris; melius erat, ut caro tua ſobria occideretur, quam per ebrietatem anima moreretur.* III. *Uſque ad privationem uſûs rationis.* Quòdſi enim, ſtante uſu rationis ſufficiente, ſolùm phantaſia nonnihil turbata ſit etiamſi lingua titubet, pedes vacillent, oculi duplicata aſpiciant, feneſtræ circumagi videantur, imperfecta erit ebrietas, & peccatum veniale, etſi unum de gravioribus, ſi deliberatè fiat. IV. *Vel gravem perturbationem rationis*; ut nim. homo ampliùs diſcernere inter bonum & malum, & actiones ſuas ordinarias ſaltem dirigere nequeat (nam perficere non poſſe, ex ebrietate etiam imperfecta oriri poteſt) Nam certè ad ebrietatem perfectam, & mortalem requiri non videtur, ut uſum rationis omninò tollat, & planè brutum, vel truncum efficiat. Pudendum eſt aliquorum exemplum: Eum, qui ebrietate velut ſepultus jacet in platea, ſi ſe movere poſſit, ne ſuper eum currus tranſeat, aut ſaltem ſignum dare, ut currus aliò divertat, non eſſe perfectè, vel mortaliter ebrium. Nónne hoc brutum facere poteſt? in quo ergo rationis uſu talis differet à bruto? Sic ergo explicata

IV. Ebrietas perfecta eſt peccatum mortale. Communis & recepiſſima doctrina cum *S. Thoma* 2. 2. *q.* 150. *a.* 2. Certè ſacra Scriptura, *Galat.* 5. 1. *Pet.* 4. ebrietatem abſolutè numerat inter peccata mortalia. Ratio autem eſt. Quia gravis reverà deformitas eſt, & grande malum, ipſique Deo valdè injurium, imaginem Dei ita deturpare, & objectâ rationis poteſtate, quâ nihil in homine præſtantius, ad brutorum ſtupiditatem, ſolius voluptatis gratiâ, ultrò ſe abjicere. Cùm ergo ebrietas per ſe intrinſecè mala, & peccatum mortale ſit, evidens fit, peccare mortaliter eos, qui alios juſſu, ſuaſu, propinationibus ad ſe inebriandum inducunt, & urgent, unde & SS. Patres tales graviter reprehendunt. Quin etiam illicitum manet alterum inducere ad ebrietatem formalem, & voluntariam: non item ad materialem tantùm, utpote propinando vinum fortiſſimum, cujus virtute incognita, præter intentionem, adeóque ſine peccato inebrietur, ad evitandum graviſſimum malum, v. g. proditionis, homicidii, &c. Ut contra *Leſſ. ſuprà cit.* probabiliùs docent *Laym. l. 3. ſect. 4. n.* 4. Quia univerſaliter nunquam licèt hominem inducere ad aliquam actionem,

quæ

quæ intrinsecè mala est, ut sine peccato fieri non possit: talis est ebrietas voluntaria solius voluptatis gratiâ: ergo &c. Licitum quidem est inducere alterum ad minus malum, ut impediatur majus malum ab ipso intentum, & aliter non impediendum: sed tunc tantùm, quando minus malum formaliter vel virtualiter includitur in illo majori malo: sic volentem furari mille, occidere, adulterium committere, rectè dehortaris, & inducis ad potiùs furandum centum, percutiendum tantùm, scortandum &c. Tunc enim non suades homini directè, ut malum faciat, sed solùm dehortatis, ne tantum malum faciat. Falsum autem est licere aliquem ad evitandum peccatum majus, inducere ad aliud peccatum minùs, quod ille committere nec formaliter, nec virtualiter decreverat. Hæc enim esset vera inductio ad malum peccati, & scandalum activum, intrinsecè malum, de quo suo loco. *Tr. 5. c. 1.*

§. IV.

Ira.

70 DEfinitur communiter: *Inordinatus appetitus vindictæ.* Sed explicatius *Marchant. Tribun. tom. 2. tract. 6. tit. 2. q. 2.* Commotio inordinata animi, vindictam, vel quasi vindictam inordinatè appetentis. Iræ enim peccaminosæ duplex est inordinatio. Una ex parte ipsius motus iræ, seu modi irascendi, ut si nimium interiùs excandescas, vel exteriùs per signa nimis patefacias: altera ex parte objecti, seu vindictæ, ut si proximo appetas vindictam injustam, vel justò majorem.

II. Ira inordinata primo modo, quoad motum passionis, seu modum irascendi nimium, est peccatum veniale ex genere suo. Est enim excessus voluntarius in passione animi de se indifferente, quippe quæ etiam bona & virtuosa esse possit, ut si eâ utamur ex motivo virtutis, & zelo justitiæ, ad propulsandum vel vindicandum malum peccati in nobis vel aliis nostræ curæ commissis; juxta illud *Psalm. 4. Irascimini, & nolite peccare.* Excessus autem vel inordinatio in re indifferenti per se culpam venialem non excedit, juxta regulam jam sæpiùs repetitam. Rectè tamen docet *Marchant. cit.* iram etiam hac inordinatione motûs, etiam seclusâ vindictâ injustâ, evadere peccatum mortale ratione enormis excessûs, & deformitatis in irascendo, cùm quis deliberatè, sciens & volens motus iracundiæ adeò excrescere sinit, vel facit, ut erumpat in enormes gestus, clamores, tunsiones, spumas, membrorum contorsiones, ut gravissimâ injuriâ hominis constitutionem afficiat; talis utique peccat mortaliter: quia imaginem Dei, ac creaturam rationalem enormiter dehonestat & deturpat, maximéque agit indecenter substantia rationali. Unde SS. Patres passim docent per iram hominem mutari in feram: imò in dæmonem. Et rectè tres solent assignari iræ species. *Rancor, Insania, Furor.* Rancor est ira, quatenus causat & continet internam indignationem aversionem, odium, vindictam &c. Insania, quatenus mentem rationis usu privat: Furor quatenus in ejusmodi inordinatos & enormes motus erumpit.

III. Ira inordinata secundo modo, quoad inordinatum appetitum vindictæ inferendæ, est peccatum mortale ex genere suo; quippe directè repugnans Charitati, quatenus proximi inordinatè malum appetit: ac etiam justitiæ, si actu in injustas vindictas erumpit. Hujus communiter quatuor assignantur gradus. I. Cùm quis appetit vindictam in immeritum. II. Etsi in meritum, tamen ultra meritum. III. Etsi in quomodocunque meritum, tamen præter ordinem; ut si inimico appetas vindictam vel pœnam propria authoritate per te infligendam. IV. Etsi omnibus his servatis, tamen appetatur vindicta non ad debitum finem, ut justa est, ex zelo justitiæ, ac odio iniquitatis, sed mere ut satiativa animi tui malevoli, ex odio personæ, amore proprio, vindicandi libidine.

IV. Ira utrovis modo inordinata meritò computatur inter peccata capitalia, quippe plurimorum peccatorum, ac malorum caput & origo, quæ nimis nota. Sex tamen ejus peculiares filiæ ac soboles enumerantur à D. *Gregorio l. 31. Moral. c. 17.* nim. Indignatio, tumor mentis, clamor, contumelia, rixa, blasphemia. Ira enim aut remanet intus in corde: & sic nascitur *indignatio*, seu aversio & affectus inordinatus in proximũ, ex eo, quòd apprehendat se indignè à tali tractari. Et consequenter. 2. nascitur *tumor mentis*, quò quis morosè excogitat diversas vias vindicandi, iisque cogitationibus animum tumefacit & inflat: & tunc est peccatum pro ratione vindictæ cogitatæ gravis, vel levis, mortale vel veniale. Indignatio autem plerumque veniale est, nisi ad gravem proximi contemptum procedat. Aut ira ulterius erumpit in os: & sic nascitur tertiò *clamor* indignationis index, cùm iratus vocem tollit, multa inordinatè & confusè effundens: id Christus Matt. 5. significat per verbum *raca*, quod nihil distinctè significat, sed solùm motum indignationis exprimit. Et hic clamor per se peccatum veniale est. Consequenter autem 4. nascitur *contumelia*, interni contemptûs index, quâ quis proximo malum objicit intentione illum inhonorandi: quod Christus expressit per verbum *fatue*, quo omnis contumelia aperta significatur. Peccatum mortale ex genere suo. Aut ira erumpit in ipsum opus, & actualem vindictam: & sic 5. nascitur *rixa*, percussio, vulnera, cædes. Et consequenter, maximè si vindicta non succedat, 6. etiam *blasphemia* in ipsum Deum. Omnia mortalia ex genere suo: de his nulla controversia.

§. VII.

Acedia.

TRiplex distingui debet, naturalis, moralis, 71 capitalis. I. Acedia naturalis, alia est merè corporalis, & definiri potest: Torpor & hebetudo quædam virium naturalium deficientium respectu laboris suscipiendi, orta nimirum ex ipsa complexione corporis malè affecta: res nimis nota. Alia dicitur sensualis, estque passio, seu tristitia appetitus sensitivi laborem, seu difficultatem operis refugientis. Ex eo enim, quòd appetitus naturaliter fertur in bonum conveniens vel dele- ctabile

ctabile sensui, naturaliter etiam abhorret ab omni disconvenienti, vel molesto sensui, indéque tristitia quædam & aversio à labore & difficultate operis. Acedia hæc naturalis utraque secundùm se, quamdiu merè naturalis, & nullo modo voluntaria est, nullo modo peccatum est, sed virtutis ac meriti materia & seges. Facta autem voluntaria, per liberum consensum voluntatis, jam evadet acedia moralis. Itaque.

II. Acedia moralis & peccaminosa, rursùs alia est universalis, definiri solita: quidam remissi animi languor ad benè operandum in rebus salutis, seu in exercitio virtutum, quatenus laboriosum & difficile est: potestque versari circa quodcunque præceptum vel virtutem: & sic non est speciale peccatum; sed eatenus solùm peccatum est, quatenus causat transgressionem, vel negligentem executionem præcepti vel virtutis; ac semper idem numero cum ipsa transgressione vel negligenti executione. E. g. Petrus ex acedia & torpore proveniente ex apprehensione difficultatis, consentit in omissionem, & omittit Horas, erit idem numero peccatum mortale: Si solùm negligentiùs & oscitantiùs persolvat, idem erit peccatum veniale. Quòdsi verò stante illa acedia, torpore, tristitiâ, nihilominùs præceptum perfectè impleat, etsi difficulter, acedia nullo modo erit peccatum, sed augebit meritum. Alia est acedia moralis specialis, etiam capitalis dicta, quæ inter septem vitia capitalia ultimò locò numeratur: & hæc

III. Acedia specialis & capitale vitium: est tristitia de bono spirituali ac divino, quatenus hominem attinet, seu quatenus ab homine prosequendum est: utpotè principaliter de ipsa gratia ac amicitiâ divina conservanda, & beatitudine consequenda per virtutum exercitia laboriosa: & consequenter, etiam secundariò, adhibendis mediis ad illum finem. Et hæc acedia seu tristitia, omninò voluntaria ac deliberata, est peccatum speciale, ac mortale gravissimum: quia directè repugnat Charitati divinæ, eámq; destruit, quatenus continet veram & actualem aversionem à Deo ultimo fine. Cujus signa pessima & effectus sunt: Amaritudo, tædium, acidus gustus mentis ad omnia spiritualia & divina, ac ipsam cogitationem Dei; aversio à verbo Dei, ut nonnisi cum tristitia quis audire possit de Deo, æterna beatitudine, salute procuranda; incuria salutis, tædium vitæ, & alia mox inter filias acediæ enumeranda. Cæterùm constat etiam hanc acediam posse esse peccatum veniale ex imperfectione actûs, juxta dicta *c. 5. n.* 12. Similiter illa acedia vel tristitia, quâ quis non avertitur à Deo, sed stante efficaci voluntate tendendi in Deum ultimum finem per media congrua & opera salutis, solùm inefficaciter ab eo fine abhorreret ob difficultatem operum, eóque ea opera negligentiùs exequeretur, non esset nisi peccatum veniale. Talis enim tristitia non pugnat contra Charitatem, sed tantùm contra modum Charitatis, scilicet fervorem.

IV. Acedia denique jure meritissimo computatur inter peccata capitalia, & quidem postremo, id est, pessimo loco. Gravissimorum enim & extremorum malorum & peccatorum causa est. Ejúsque speciales filiæ à D. Gregorio enumerantur sex. 1. *Malitia*: quâ homo odio habet ipsa bona spiritualia secundum se; vellet ea non esse; dolet, quòd benè fecerit; cuperet non fuisse natum vel creatum à Deo; non agnovisse Christum, adeóque ipsa beneficia Dei contemnit. Malitiæ sine dubio mortales, nisi imperfectio actûs excuset. 2. *Rancor*, quo ii sunt fastidio, qui hortantur ad spiritualia; ut Confessarii, Concionatores, Religiosi. Est ex se veniale, nisi conjungatur cum odio. 3. *Pusillanimitas* erga omnia bona spiritualia tanquam ardua, ea refugiendo, ab iis se subtrahendo &c. est etiam de se veniale, seclusa transgressione mortali alicujus præcepti. 4. *Desperatio* consequendæ beatitudinis; peccatum mortale gravissimum, si pleno rationis consensu fiat. 5. Torpor in observantia divinorum præceptorum. 6. Evagatio mentis ad illicita. De his vide *S. Thom.* 2. 2. *q.* 35. Laym. *l.* 2. *tract.* 3. *c.* 9. Marchant. *Tribun. tom.* 2. *tit.* 4. *sect.* 1. *q.* 3. §. 2. Et hæc hactenus in hoc Tractatu Proœmiali pro apparatu & faciliori ingressu ad ipsũ Decalogum ita latè satis dicta Studioso Lectori sufficiant.

Ad Laudem
DEI OPTIMI MAXIMI.
Amen.

THEOLOGIÆ MORALIS DECALOGALIS

TRACTATUS, SEU PARS II.

PROOEMIUM.

Quid ſit, & contineat Decalogus?

I.

DECALOGUS vox græca, Latinè quaſi decuplex verbum, vel ſermo, ſic dictus, quòd contineat decem præcepta Divina, partim lege naturali homini indita, partim lege poſitiva per Moyſem tradita populo Iſraëlitico, & deinceps toti humano generi in ipſum credituro. De hoc Deut. 4. *Locutus eſt Dominus ad vos de medio ignis, ut oſtendat vobis pactum, quod præcepit, ut faceretis, & DECEM VERBA, quæ deſcripſit in tabulis lapideis &c.* Et hinc nata eſt diviſio, ut eorum præceptorum alia dicantur *primæ*, alia *ſecundæ tabulæ*.

II. Atque ſecundùm D. Auguſt. *q.* 71. *in Exod.* communiter jam in Eccleſia receptam doctrinam Præcepta primæ tabulæ ſunt priora tria hominem ad Deum *in Sanctitate* ordinantia, videlicet. 1. *Non habebis* &c. 2. *Non aſſumes* &c. 3. *Memento* &c. Præcepta verò ſecundæ tabulæ ſunt reliqua ſeptem ordinantia hominem ad proximũ in Juſtitia: videlicèt *Honora Patrem &c.* De excellentia & ſufficientia Decalogi videri poſſunt SS. PP. paſſim. Et præſertim D. *Thomas* 2. 2. *q.* 100. *a.* 3. Ubi latè & optimè oſtendit, omnia præcepta moralia homini ad ſalutem neceſſaria actu vel virtute contineri in Decalogo; conſimiliter *Scotus in* 3. *d.* 37. *q. un. a. n.* 5.

III. Præcepta Decalogi etſi ſecundùm ſonum litteralem omnia ferè proponantur ut præcepta negativa ſeu prohibentia ſub negationibus; *Non habebis Deos alienos: Non aſſumes: Non occides* &c. præter tertium, & quartum, quæ proponuntur ut affirmativa & præcipientia: *Memento, ut diem Sabbathi ſanctifices: Honora patrem* &c. Reipſa tamen affirmativa & negativa ſunt, ita ut quodvis affirmativum includat negativum in eadem materia oppoſitum: Et ſimiliter quodvis negativum includat affirmativum: e. g. primum Præceptum negativum: *Non habebis Deos alienos coram me*, includit hoc affirmativum; *Habebis me ſolum verum Deum, me ſolum ut Deum adorabis.* Similiter ſecundum negativum: *Non aſſumes nomen Domini DEI tui in vanum*, includit hoc affirmativum; *aſſumes nomen Domini DEI tui in reverentia & veritate.* Sic de cæteris. E contra ſimiliter tertium præceptum affirmativum: *Memento ut diem Sabbathi ſanctifices,* includit hoc negativum: *ne diem Sabbathi profanè violes*; & ſic de cæteris, ut ſuis locis ſemper notabitur.

IV. Præceptorum affirmativorum ſeu præcipientium ea natura & conditio eſt, quòd obligent quidem ſemper, quia nunquam obligare ceſſabunt, ſed non pro ſemper ſive omni temporis differentiâ. Ratio clara eſt; Quia ea præcepta præcipiunt agere bonum; non autem quodvis bonum quovis tempore exequi neceſſe, imò nec poſſibile eſt, ſed ſolùm ſtatuto vel præcepto tempore, vel data occaſione, non etenim omni tempore Deus colendus, ſed ſtatuto tempore: Non ſemper, ſed data occaſione, parentes honorandi &c. Præcepta verò negativa obligant & ad ſemper, ſeu in perpetuum, & pro ſemper, ſeu pro omni temporis differentia, quia nimirum ea præcepta prohibent agere malum; nullo autem tempore unquam licet, & omni tempore poſſumus non agere vel committere malum. Porrò peccata contra præcepta affirmativa dicuntur peccata omiſſionis. Contrà præcepta verò negativa dicuntur peccata commiſſionis, ut ſuo loco explicatum.

His ita generatim prænotatis in nomine Unius & Trini DEI Supremi Legiſlatoris aggredimur expoſitionem Decalogi.

TRACTATUS II.

In Primum Præceptum Decalogi. De FIDE, SPE, CHARITATE, & Religione, atque Peccatis oppoſitis contra Primum Præceptum.

Textus Præcepti.

Ego ſum Dominus DEUS tuus, qui eduxit te de terra Ægypti, & de domo ſervitutis, non habebis Deos alienos coram me, non facies tibi ſculptile, neque omnem ſimilitudinem &c. Non adorabis ea, neque coles. Exod. 20.

Explicatio Præcepti.

SUbſtantia primi Præcepti Decalogi, ut affirmativi, eſt cognitione, & affectu Unum, Verum, ſolum Deum habere, eíque ſoli verum Latriæ cultum exhi-

exhibere: comprehendit ſub ſe quadruplicia præcepta Fidei, Spei, Charitatis, & Religionis ergà Unum Verum Deum. Ut verò negativum eſt, prohibet, cognitione nihil uni vero Deo debitum, eidem denegare, aut alteri præter Deum tribuere; comprehenditque quadruplicia præcepta oppoſita prohibentia peccata contra Fidem, Spem, Charitatem, & Religionem. *Eſt iure omnium.*

Declaratur ex terminis præcepti: *Non habebis Deos alienos, non adorabis eos, neque coles.* Indè infertur affirmativum, habebis me ſolum Deum, me ſolum adorabis, & coles. Sic enim hoc præceptum explicat Chriſtus Dominus Matth. 4. Diabolo dicens tentanti: *Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſervies:* Atqui habere verum Deum, eúmque adorare & colere, ſine dubio requirit cognitionem intellectûs & affectum voluntatis ergà verum & ſolum Deum. Ulteriùs cognitione & affectu habere & colere verum Deum quatuor neceſſaria requirit. 1. Fidem, qua agnoſcamus & profiteamur ipſum verum & ſolum Deum. 2. Spem, quâ bonum ab ipſo exſpectemus, ſcilicet futuram beatitudinem, & media oportuna ad illam conſequendam. 3. Charitatem, quâ ipſum ſuper omnia amemus & æſtimemus. 4. Religionem, quâ ipſum debito cultu veneremur. His enim quatuor modis habemus Deum in via: ſimilibus proportionatis modis habituri in Patria: Utpote loco Fidei, clara viſione: loco Spei, ſecura æterna poſſeſſione: loco charitatis imperfectæ; perfecta fruitione, ſeu amore beatifico: loco Religionis & cultûs temporalis, æterna laude & glorificatione. Ergò à primo ad ultimum, ſubſtantia primi præcepti eſt cognitione & affectu habere unum verum Deum, & nullum alium; comprehendendo præcepta Fidei, Spei, Charitatis, & Religionis affirmativa & negativa. Cæterùm primum præceptum quamvis litterali ſono, & explicitè ſolùm videatur prohibere actum Religionis, ſeu cultum Latriæ idolis ſeu Diabolo, aut cuivis alteri ut Deo tribuere: & conſequenter uni ſoli vero Deo præſtandum præcipere (Unde multi DD. *Navar. Fernand.* alii, hic nolunt primo præcepto comprehendi Præcepta Fidei, Spei, & Charitatis, ſed ea tanquam fundamenta ſupponi) quia tamen cultus Religionis ergà verum Deum neceſſariò præſupponit Fidem, Spem, & Charitatem, ut meritò dicat D. Auguſt. lib. 1. Enchyrid. *Deus maximè colitur Fide, Spe, & Charitate; nemo enim colit Deum, niſi credens in Deum, ſperans ab eo bonum, eúmque diligens.* Hinc omnia quatuor ad unum Primum præceptum rectè reducuntur. Quare & nos hîc omnia complectentes præſentem Tractatum in decem capita ſeu titulos dividemus. *Primum* de Fidei natura & requiſitis. *Secundum* de Fidei neceſſitate, & obligatione. *Tertium* de Infidelitate & Hæreſi. *Quartum* de Spe Theologica, & peccatis oppoſitis. *Quintum* de Charitate Theologica, peccatis oppoſitis reſpectu Dei tantùm. *Sextum* de odio & inimicitia Proximi. *Septimum* de virtute Religionis, & oratione. *Octavum* de adoratione & cultu Deo, Divîsque debito. *Nonum* de peccatis contra Religionem, ſeu irreligioſitate ſecundùm exceſſum. Et *decimum* de irreligioſitate ſecundùm defectum.

CAPUT I.

De Fidei Natura, & Requiſitis.

Fides, omiſſis variis acceptionibus (videndis apud Authores paſſim) hîc propriiſſimè ſumpta ſignificat aſſenſum alicujus propoſitionis ob auctoritatem dicentis: aliáque eſt fides humana, quâ credimus aliquid ob auctoritatem humanam, ſeu hominis dicentis: juxta illud Eccleſiaſtici: *Vir bonus fidem facit proximo ſuo:* Alia eſt fides Divina, quâ credimus aliquid ob auctoritatem Divinam, ſeu ipſius Dei dicentis ſeu revelantis. De qua Apoſtolus ad Hebr. 11. *Sine fide impoſſibile eſt placere DEO, credere enim oportet accedentem ad Deum, quia eſt:* Et mox eam definiens ait: *Eſt autem fides ſubſtantia rerum ſperandarum, argumentum non apparentium.* Et hæc fides tam habitualis, quàm actualis hîc conſideranda eſt.

SECTIO I.

Fidei divinæ definitio.

SUMMARIUM.

1. *Fidei divinæ habitualis, & actualis definitio.*
2. *Explicatio fidei divinæ habitualis.*
3. *Explicatio fidei divinæ actualis.*
4. *Ad eliciendum actum vel aſſenſum prærequiritur in intellectu lumen ſupernaturale actuale.*
5. *Et ex parte voluntatis pius motus antecedens, & conſequens.*
6. *Explicatur definitio Fidei à S. Paulo data.*

ASSERTIO I.

1 *Fides Divina habitualis eſt virtus Supernaturalis Theologica, à DEO infuſa, inclinans intellectum ad firmiter, etſi obſcurè aſſentiendum omnibus à DEO revelatis, quatenùs à DEO revelata ſunt: ſeu ob auctoritatem infallibilem ipſius DEI revelantis. Fides autem actualis eſt aſſenſus firmus & certus, etſi obſcurus, quô homo Divino Lumine illuſtratus firmiter aſſentitur omnibus à DEO, ut primæ Veritate, revelatis, quatenùs ita revelata ſunt cum pio in illum affectu voluntatis.* Ita in re Omnes. Bonitas definitionis patebit explicatione.

§. I.

Fides Divina habitualis eſt virtus &c.

I. Virtus generaliſſimè definitur, *habitus indefectibiliter attingens bonum potentiæ rationalis*, nimirùm aut intellectûs, cujus bonum eſt verum: aut voluntatis, cujus bonum eſt honeſtum. Unde virtus generatim dividitur in intellectualem, & moralem. Virtus intellectualis eſt habitus indefectibiliter attingens verum in cognoſcendo: Ut ſcientia, ſapientia, intellectus &c. Ad hanc etiam fides divina aliquo modo ſpectat, quatenùs nimirùm infallibiliter, etſi obſcurè attingit verum. Virtus moralis eſt habitus indefectibiliter attingens bonum honeſtum in operando: ſeu ut communiter definiri ſolet: *Eſt bona qualitas mentis, quæ habentem perficit, & opus ejus bonum reddit.*

2 II. Virtus rursùs alia dicitur naturalis & Philoſophica, quæ ſcilicet & naturaliter acquiritur, & circa actus & objecta naturalis ordinis verſatur, ut Prudentia, Fortitudo, Temperantia, & Juſtitia: Quæ ideò dicuntur morales, quòd mores ſeu actus humanos rectè ordinent: Philoſophicæ, quòd lumine

ne naturali sint acquisibiles, quatenùs distinguuntur à virtutibus Theologicis. Aliæ dicuntur virtutes supernaturales & Theologicæ, quæ scilicet & supernaturaliter acquiruntur per infusionem à Deo, & versantur circa actus & objecta supernaturalis ordinis, nimirùm circa ipsum Deum, & ea, quæ ad Summum Bonum, ultimum finem nostrum cognoscendum, & prosequendum pertinent. Unde & dictæ Theologicæ ab objecto primario ipso Deo; & hæ sunt tres: Fides, Spes, & Charitas Divina, & hinc ulterius dicitur Fides

III. *Virtus Supernaturalis Theologica à Deo infusa.* His terminis, jam jam explicatis, Fides jam differt à virtutibus moralibus; & tanquam genere proximo convenit cum reliquis virtutibus Theologicis, Spe & Charitate Divina.

IV. *Inclinans intellectum ad firmiter assentiendum* &c. Per hoc differt à reliquis virtutibus Theologicis Spe, & Charitate, differentiâ desumptâ à proprio actu, ad quem inclinat, scilicet firmiter assentiri omnibus à Deo revelatis, quatenùs ita revelata sunt. Qui assensus est ipsa Fides Divina actualis. De qua mox. Fides enim tendit in Deum cognoscendo, ut primam veritatem; Spes autem tendit in Deum prosequendo, ut Summum Bonum in se & propter se. Ut latiùs patebit prosequendo. Ex dictis facilè philosophabis bonitatem definitionis.

§. II.

Fides Divina actualis est

3 *Assensus firmus*: cum firma scilicet adhæsione potentiæ ad objectum, seclusâ omni hæsitatione, dubitatione vel formidine de opposito, ut infrà c. 3. latiùs patiùs patebit.

I. *Certus*: seu infallibilis, nimirùm ob certitudinem & infallibilitatem motivi scilicet veritatis Divinæ revelantis. Quibus excluditur fides humana, opinio, dubium &c. Quæ Fidei Divinæ simpliciter repugnant.

III. *Etsi obscurus*: nimirùm ob obscuritatem rei revelatæ & creditæ, quæ non proponitur, prout in se est, sed solùm creditur firmiter, sic esse, sicut revelatur, & proponitur, juxta notissimum illud D. Augustini. *Quid est fides, nisi credere, quod non vides?* Sicque significat definitio suprà recitata Paulina, & infrà explicanda.

IV. *Quo homo assentitur omnibus à Deo, ut Prima Veritate, revelatis &c.* seu, ut alii asserunt, *firmiter assentitur primæ Veritati, & omnibus ab ea revelatis*: Sed perinde est. Significatur hic Divinæ Fidei objectum & materiale, quod est omnis Veritas revelata; & formale, quod est prima Veritas revelans, de quibus mox Sect. 2. & 3. Duo insuper ad hanc fidem actualem, seu actum Fidei necessariò concurrunt in definitione expressa. Nempe,

§. III.

Divino lumine illustratus.

4 I. Intellectus enim noster ad eliciendum assensũ Fidei propter obscuritatem objecti, necessariò indiget lumine ac robore Divino supernaturali, quod partim est ipse habitus infusus Fidei Divinæ; partim verò (maximè in prima conversione in rebus difficilioribus credendis) est concursus specialis Dei & auxilium Spiritûs Sancti illustrantis & roborantis intellectum ad eliciendum simulque moventis voluntatem ad imperandum intellectui assensum veritatibus revelatis. De quo lumine & auxilio passim loquitur Scriptura. Joan. 16. *Nemo potest venire ad me, nisi Pater meus cælestis traxerit eum.* 1. ad Corinth. 12. *Nemo potest dicere, Dominus JESUS, nisi in Spiritu Sancto.* Ad Ephes. 2. *Gratiâ enim estis salvati per fidem, & hoc non ex vobis; Dei enim donum est.* Et alibi sæpissimè: Ut meritò Petrus Canisius Fidem descripserit: *Donum Dei, ac Lumen &c.* Hoc efficax lumen Divinum ad credendum expertus D. August: in sua conversione l. 7. Confes. c. 19. dicebat: *Non erat prorsùs, undè dubitarem: faciliùsque dubitarem, me vivere, quàm non esse veritatem &c.*

§. IV.

Cum pio in illum affectu voluntatis.

Significatur necessarius concursus voluntatis ad actum Fidei saltem meritorium, idque dupliciter, antecedenter, & consequenter. 5

I. Ad actum Fidei est necessarius pius motus voluntatis antecedens: etsi enim Fides sit virtus intellectualis & actus elicitus intellectûs, necessariò tamen debet esse actus imperatus voluntatis pio motu imperantis & moventis intellectum ad assentiendum obscuris Fidei veritatibus: Juxta illud 2. ad Corinth. 10. *in captivitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi.* Nam firma illa & certa adhæsio Fidei ad veritates revelatas non provenit ex speculatione objecti credendi, quæ obscuritatem non tollit, sed provenit ex determinatione liberi arbitrii Spiritûs Sancti gratiâ adjuti. Et hinc actus Fidei meritorius est, & sub præceptum cadit, non utique quatenùs præcisè est actus elicitus intellectûs, qui de se omnino naturalis est; sed quatenùs est actus imperatus voluntatis ac liberi arbitrii moventis ac determinantis intellectum ad assentiendum rebus Fidei. Et hinc rursùs fit, quòd Fides, licet majorem certitudinem habeat, quam Scientia, faciliùs tamen perdi, & in dubium vocari possit, cùm prædicto modo ex libera voluntate pendeat. Vide D. Bonavent. in 3. d. 33. c. 1. q. 4.

II. Ad actum Fidei etiam pius motus voluntatis consequi debet, etsi enim actus Fidei exerceatur ab intellectu, non tamen sistit in sola speculatione intellectûs, sed semper pium in voluntate cordis motum excitare debet ad virtutem Spei, vel Charitatis pertinentem, ut quilibet piè eliciens actum Fidei v. g. Symbolum attentè recitans experiri poterit: Atquè ratione hujus utriusque motûs voluntatis ad actum Fidei concurrentis actus Fidei à S. Scriptura sæpè tribuitur voluntati, seu cordi, ut Rom. 10. *Corde enim creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Et act.* 8. ait Philippus ad Eunuchum: *Si credis in toto corde &c. licet.* Eadem de causa actus Fidei in Sacra Scriptura & Symbolis communiter exprimitur per particulam *in*, affectum quemdam & motum in Deum significantem. Indéque SS. PP. pulchrè distinguunt hæc tria: *Credere Deum, credere Deo, credere in Deum.*

Credere Deum significat tendentiam Fidei in Deum, ut objectum materiale, quatenùs nimirum credi-

credimus Deum esse. *Credere Deo* significat tendentiam Fidei in Deum, ut objectum formale primarium, credimus enim principaliter Deo, ut primæ veritati, revelanti nimirùm infallibiliter vera esse, quæ ipse dicit, seu revelat. *Credere in Deum* significat tendentiam Fidei in Deum, ut ultimum Finem & Summum Bonum nostrum, cum pio motu voluntatis, nimirum Spei, Charitatis, Religionis. Audi pulchrè explicantem D. August. Serm. 181. De tempore. *Credo in unum Deum. Non dicit: Credo Deum, vel credo Deo, quamvis & hæc saluti necessaria sint, aliud enim est credere illi, aliud credere illum, aliud credere in illum. Credere illi est credere vera esse, quæ loquitur; credere illum, est credere, quia ipse Deus est; credere in illum, est diligere illum. Credere, vera esse, quæ loquitur, multi & mali possunt. Credere ipsum esse Deũ, hoc & Dæmones possunt, credere verò in Deum, soli norunt, qui diligunt illum, quia sine dilectione Fides inanis est.* Hæc Augustinus. Ex dictis patere debet sensus Paulinæ definitionis Fidei *ad Hebr.* 11.

Est Substantia rerum sperandarum, argumentum non apparentium.

6 III. *Est substantia*, græcè hypostasis, id est subsistentia: *rerum sperandarum*: Cui scilicet tanquam basi & fundamento firmissimo Spes & Salus nostra innititur, quatenus scilicet ea, quæ speramus per Fidem certissimam fiunt certa, & consequenter per eam nos certi & securi reddimur. D. Chrysost. in illum locum (quem alii Græci sequuntur) per substantiam, vel hypostasin intelligit substantiam, seu existentiam hoc sensu, quòd fides sit velut jam existentia rerum sperandarum, eò quòd illa, etsi Spe adhuc pendente, non existant, Fides tamen eas ipsas nobis quodammodo existentes, & præsentes exhibeat, dum nos adeò de iis certificat, acsi re ipsa jam essent præstitæ & obtentæ. Undè Paraphrasis Syriaca habet: *Est autem fides persuasio super iis, quæ sunt in spe, ac si essent ipsis* (credentibus) *in actu sive effectu.* Sed tu intellige hæc quantùm est ex parte Dei, & revelationis ac promissionis Divinæ, & (en grande nisi!) dummodò ex parte nostra nihil desit.

IV. *Argumentum*: seu, ut legit D. Augustinus, *convictio*, id est, certissima persuasio, ostensio, ac velut demonstratio: *Rerum non apparentium*, intelligendo in sensu ampliativo, quòd nimirùm Fides sit firma adhæsio, faciátque nos firmissimè adhærere, & certissimè præcipere ob Divinam auctoritatem etiam illa, quæ aliundè non apparent nobis; imò quæ sensus humanus, ac intellectus naturaliter credere refugit, ut Deum esse Unum in Essentia, Trinum in Personis, Christum unam personam simul esse Deum & hominem, esse realiter præsentem in Eucharistia, homines clarè visuros Deum &c. Non autem voluit Apostolus, fidem esse tantùm illarum rerum, quæ aliundè non apparent, seu id omne, quod Fide creditur ob auctoritatem Divinam, esse non apparens, cùm sine dubio aliqua Fidei mysteria aliundè ratione naturali possint nobis esse evidenter nota: ut quòd Deus sit, quòd unus tantùm sit Deus. Quamvis hæc ipsa, quatenus iis ob solam auctoritatem, & revelationem Divinam assentimur, verè Fide Divina credantur: Attamen in iis credendis non ita elucet virtus Fidei, quippè cùm illa etiam citrà divinum testimonium percipiantur, ut post alios benè observat *Herincx. hic disp.* 2: *q.* 1. *n.* 5. Hinc jam advertere debuisti, hanc posteriorem partem longè plura complecti, quam priorem, nam plura creduntur, quàm sperantur: Sperantur enim sola bona, atque futura, & absentia, ut æterna Beatitudo, perseverantia, auxilium Divinum; creduntur autem bona & mala tam præterita & præsentia, quàm futura: quare Fides non est tantùm substantia rerum sperandarum, sed generaliter est argumentum omnium non apparentium, seu à Deo revelatorum, etsi aliundè sperandorum. Sensus ergò adæquatus definitionis est: *Fides est certa & firma persuasio omnium nobis revelatorum in ordine ad finem supernaturalem adhuc latentem, sperandum & consequendum.*

SECTIO II.

Fidei Divinæ objectum materiale, seu materia.

SUMMARIA.

7. Fidei objectum materiale duplex: complexum, & incomplexum.
8. Objectum materiale Fidei est Verbum Dei immediatum & mediatum: privatum, & publicum.
9. Verbum Dei publicum aliud est scriptum, alind traditum: quid seu quænam quodlibet comprehendat;
10. Quid, & quot sint Fidei Symbola.
11. Quid, & quot sint Articuli *Fidei*

FIdei objectum materiale dicitur omne id, quod Fide creditur, estque duplex: complexum: 7
& incomplexum. Objectum Fidei incomplexum; seu subjectum Fidei dicitur omne id, de quo aliquid Fide Divina creditur affirmando vel negando. Et sic objectum Fidei primarium & principale, & ut vocant, attributionis, est ipse Deus, de quo sunt principales veritates Fidei, & articuli Fidei credendi, reliqua omnia sunt objectum secundarium, quatenus nimirùm ad Deum vel ut auctorem, vel ut Finem ordinantur. Objectum Fidei complexum dicitur omnis veritas, seu propositio à Deo revelata, & Fide Divina credenda, & appellatur *verbum Dei*, accipiendo nimirùm verbum Dei objectivè pro omni eo, quod Deus locutus est, vel revelavit frequentissima Scripturæ Phrasi; formaliter enim verbum Dei est ipsa locutio, & revelatio Divina, quæ est objectum Fidei formale immediatum, de quo sequenti Sectione.

SECTIO II.

F*Idei Divinæ objectum materiale est verbum Dei universum; seu quidquid Divinitùs homini viatori quomodocunque revelatum, immediatè, mediatè, scriptò, traditione &c.* Communissima DD. cum D. Thoma & Scoto. Et patet ex ipsa Definitione Fidei Divinæ, quà nimirùm firmiter assentimur omnibus à Deo revelatis, quatenùs ita revelata sunt: Atqui ea ipsa revelata, dicuntur verbum Dei objectivè: ergò objectum materiale Fidei Divinæ rectè dicitur Verbum Dei universum: Cùm omne, quod à Deo revelatum est, & nihil non à Deo revelatum, credendum sit. Solùm hîc explicandæ sunt aliquot divisiones verbi Divini in Assertione indicatæ.

§. I.

§. I.

Verbum Dei immediatum, & mediatum privatum, publicum.

8 **V**Erbum Dei (objectivè sumptum) semper definitur: *Veritas à Deo inspiratione, verbô vel signô manifestata homini Viatori.* Dividitur primò in immediatum, & mediatum.

Verbum Dei immediatum dicitur; quòd Deus per se ipsum, nullo alio, ut Legato, vel internuntio mediante, revelat. Qualia sunt verba Dei facta ad Prophetas, Moysin, Isaiam, Jeremiam &c. Et vox illa ipsa de cœlo: *Hic est Filius meus dilectus.* Et talia sunt etiam verba à Christo facta ad Apostolos; & Judæos. De quo Joann. 1. *Unigenitus, qui est in sinu Patris, ipse enarravit.*

Verbum Dei mediatum dicitur, quod Deus per alium tanquam Legatum, vel internuntium, sive Angelum, sive hominem, loquitur; & revelat: sic Deus olim verba sua partim per Angelos loquentes Patriarchis & Prophetis, partim per homines ipsos, scilicet Patriarchas & Prophetas reliquo humano generi revelavit; de quo Apostolus ad Hebræos 1. *Multifariam, multisque modis Deus olim loquens. Patribus in Prophetis, novissimè diebus istis locutus est nobis in Filio.* Tandem Deus & Christus locutus est nobis per Apostolos & Evangelistas in Scripturis sacris. De quo Apostolus 1. ad *Thess. 2. Cùm accepissetis à nobis verbum auditûs Dei, accepistis illud non ut verbum hominum, sed sicut est verè, verbum Dei, qui operatur in vobis, qui credidistis*: Omne ergò verbum Dei saltem publicum respectu nostrûm mediatum tantùm est.

Utrumque hoc verbum Dei aliud potest dici *privatum*, quod soli homini pro se revelatur, ut verba illa ad Ezechiam: *Dispone domui tuæ, quia morieris.* Christi ad Petrum: *Ter me negabis.* Aliud *publicum*, seu publicam authoritatem habens, omnes nimirùm concernens, quódque ab omnibus recipi, & credi debet, hujusmodi est Vetus, & Novum Testamentum, Traditiones, & Definitiones Ecclesiæ. Et hoc proinde verbum Dei publicum dividitur *in scriptum, & traditum.*

§. II.

Verbum Dei scriptum & traditum.

9 **V**Erbum Dei scriptum est, quod continetur in Scripturis Canonicis totius Veteris, & Novi Testamenti, cujus proin utriúsque sententiæ omnes formaliter à Scriptoribus Canonicis enuntiatæ, nimirùm in rectâ significatione verborum ex mente ipsorum Scriptorum à Deo inspiratæ sunt de Fide Divina, & necessariò credendæ saltem negativè; ut scilicet nulla ejusmodi sententia negetur, vel in dubium revocetur. Quænam autem sententia, seu veritates Fidei necessariò etiam positivè credendæ sint à Fidelibus, videbitur *c. seq.* Secùs est de sententiis materialiter tantùm relatis à Scriptoribus Canonicis, nimirùm non ex propria, sed ex aliorum non rectè sentientium mente: Ut verba impiorum in Libris Sapientiæ, blasphæmiæ Judæorum contra Christum, & alia innumera: quæ sine dubio formaliter in sua significatione non sunt de fide imò falsissima; sed solùm fuit de fide materialiter; & historicè, quòd nimirùm ita ab aliis dicta sint.

Verbum Dei *traditum*, seu non scriptum dicitur, quòd absque scriptura à Deo, vel Christo per Apostolos suos, & Ecclesiam, Fidelibus suis voce consequenter traditum est, quale necessariò admittendum contra Hæreticos, latè, & efficaciter probant Controversistæ. Accipe paucis, Nam 1. & ipsam S. Scripturam de facto habitam, esse verbum Dei, non constat nobis, nisi ex traditione perpetua Ecclesiæ. 2. Verbum Dei Novi Testamenti à Christo traditum non statim scriptum, sed solà voce traditum est Fidelibus usque post multos annos ab ejus Ascensione; quando primùm ab Apostolis, & Evangelistis Scriptum est, quando se tempus & occasio scribendi obtulit: Atqui ante illam scriptionem per tot annos sine dubio erat verbum Dei Fide Divina credendum. 3. Non omnia, quæ Christus docuit, & fecit scripta sunt ab Apostolis, & Evangelistis; ut omnium ultimum in fine sui Evangelii scribit Joannes. 4. Id ipsum convincit unanimis consensus SS. PP. Sufficiant pro nunc duo illustria testimonia. D. Epiphanius Hæresi 61. *Oportet autem & traditione uti; non enim omnia à Scriptura Divinâ accipi possunt. Quapropter aliqua in Scripturis, aliqua in Traditione per vocem Apostoli tradiderunt; quemadmodum dicit S. Apostolus: Sicut tradidit vobis.* Et alibi; *sic doceo; & sic tradidi Ecclesiæ.* Hæc iste. Et D. Joan. Chrysost. 2. ad Thessal. 2. *Hinc patet, quòd non omnia per Epistolam tradiderunt; sed multa etiam sine litteris; ideóque Traditionem quoque Ecclesiæ fide dignam putamus. Traditio est; nihil quæras ampliùs.* Sic ille. Tandem accedit ratio: Nam signum, quo verbum Dei hominibus revelari, ac revelatum propagari potest, non est sola Scriptura, neque se solâ in omni casu sufficeret; cùm libri scripti vetustate corrumpi, vel omninò absumi possint: ergò necessaria est Traditio vocis continuò per Ecclesias propagata per scripturas, tùm ad ipsas Scripturas discernendas, tùm etiam ad alia nonnulla credenda v. g. parvulos esse baptizandos; ubinam hoc scriptum in libris? &c.

Porrò ad verbum Dei publicum & traditum juxta communissimam DD. cum *D. Thoma 2. 2. q. 5. a. 3.* etiam revocantur Definitiones Ecclesiæ per Summos Pontifices, & Concilia generalia, populo Christiano propositæ, & Fide Divina credendæ.

Probatur: Quia *Ecclesia* (ut ait Apostolus 1. *ad Timoth. 3.*) *Dei vivi columna est & firmamentum veritatis.* Et juxta promissionem Christi *Matth. 16. Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non prævalebunt adversùs eam*; Consequens est, quòd quæcunque Ecclesia in rebus Fidei, vel morum, populo Christiano decernit, ac proponit, firma esse, & infallibilia. Ulteriùs; quia Spiritus Sanctus, ex promissione Christi *Joan. 14. & 16.* missus Ecclesiæ, ut maneat in æternum, doceatque omnem veritatem, eidem Ecclesiæ assistit, instruens, atque gubernans, prout etiam Apostoli in primo Concilio Jerosoly-

mitano congregati professi sunt. *Act.* 15. *Visum est Spiritui Sancto, & nobis &c.* Ita efficaciter arguitur: Omnis sermo vel sententia procedens ex infallibili assistentia Spiritûs Sancti est verbum Dei revelatum, & Fide Divina credendum: Sed Definitio Ecclesiæ procedit ex infallibili assistentia Spiritûs Sancti (ut modò dictum): ergò est verbum Dei habendum, & Fide Divina credendum. Unde D. Athanasius *l.* 6. *Epist. ad Africanum Episcopum* ait: *Verbum Divinum per Oecumenicam Nicæa Synodum in æternum stat. Et D. Gregorius primus lib.* 1. *Epist.* 24. dicit: *Sicut sancti Evangelii quatuor libros, sic quatuor Concilia* (Nicænum, Constantinopolitanum, Ephesinum, Chalcedonense) *venerari me, ac suscipere fateor.* Plura de his apud Bellarminum de Verbo Dei, aliósque Controversistas passim. Denique hoc verbum Dei publicum quoad objecta Fidei communiter ab omnibus credenda coordinatur per Symbola & Articulos Fidei, de quibus.

§. III.
Fidei Symbola

10 **D**Icuntur certæ coordinationes præcipuorum Fidei objectorum communiter ab omnibus Christi fidelibus credendorum; Sic dicta quasi tesseræ militares Fidei, quibus Christi fideles ab infidelibus discernuntur, quantùm ad Professionem Fidei.

Tria potissimùm Symbola sunt in usu in Ecclesia Catholica: Apostolicum, Nicænum, & S. Athanasii. Primum Symbolum Apostolicum ab ipsis Apostolis ante sui divisionem in omnem terram, pro generali tessera compositum, omnia præcipua Fidei Divinæ capita continet. Recitatúrque ab Ecclesia quotidiè ter in Divino Officio ad initium Matutini, & Primæ, & ad finem totius Officii. Reliqua duo Nicænum, & S. Athanasii aliquos solùm Symboli Apostolici Articulos contra emergentes tunc hæreses clariùs explicant, & declarant. Symbolum enim Nicænum contra Arianos potissimùm explicat Divini Filii Unitatem, & Consubstantialitatem cum Patre, *& in unum Dominum &c.* Item Divinitatem, & Processionem Spiritûs Sancti à Patre & Filio: *Et in Spiritum Sanctum & Dominum & vivificantem &c.* Recitatur in Ecclesia solùm in Missa solemni. Symbolum S. Athanasii potissimùm explicat duo mysteria Fidei, scilicet SS. Trinitatis, & incarnationis Verbi. Recitatur ab Ecclesia in Officio Dominicæ ad Primam.

Symbola porrò constant suis certis articulis quasi parvis membris.

§. IV.
Fidei Articuli.

11 **A**Rticulus Fidei (quasi membrum parvum Symboli) dicitur verbum Dei particulare continens specialem & distinctam revelationem à Deo factam Ecclesiæ in ordine ad consecutionem vitæ æternæ. Tria ergò requirit articulus Fidei. 1. ut contineat verbum Dei publicum toti Ecclesiæ propositum, & credendum. 2. Ut contineat peculiarem, & distinctam difficultatem credendi speciali operatione, vel revelatione Divina superandam. Hinc, ut optimè notavit *S. Thomas cit.* Unicus est Articulus Fidei, de Christo passo, mortuo & sepulto: Quia in his una eadémque est difficultas credendi, ut uno per Fidem suscepto, non sit difficilè & aliud credere. At verò de Christi morte, descensu ad inferos, Resurrectione, & Ascensione jam sunt quatuor distincti Articuli Fidei, quia in his quatruplex distincta est difficultas credendi, necessariò distincta revelatione superanda; credita enim morte Christi, alia est difficultas credendi descensionem ad inferos, alia Resurrectionem &c. 3. Ut contineat veritatem Fidei per se revelatam in ordine ad consecutionem vitæ æternæ, omnibus necessariò credendam; est enim Fides substantia rerum sperandarum, & principaliter æternæ Beatitudinis. Unde propriè non dicuntur articuli, nec in Symbolis ponuntur ea, quæ per accidens tantùm revelata sunt, ut quòd *Abraham duos filios habuit*, & similia historica innumera, etsi ad Articulos Fidei reducantur, ut eò ipso, quòd Divinitùs revelata sint, si Fideli proponantur, Fide Divina credenda sint, saltem negativè, ut jam supra innui.

Articuli ergò Symboli Apostolici, etsi vulgò numerentur duodecim juxta numerum duodecim Apostolorum, à quorum singulis singuli compositi piè creduntur; reverâ tamen quantùm ad distinctionem rerum credendarum quatuordecim sunt. Septem spectantes ad Divinitatem, utpote, 1. ad Unitatem Essentiæ Divinæ: *Credo in unum Deum.* Tres alii spectantes ad Trinitatem Personarum 2. *Credo in Deum Patrem.* 3. *Et in Jesum Christum Filium ejus.* 4. *Et in Spiritum Sanctum.* Tres alii pertinentes ad triplicem operationem Dei conferentis creaturæ triplex esse: Scilicet *Esse naturæ*: 5. *Creatorem Cœli & terræ. Deindè Esse gratiæ*: 6. *Sanctam Ecclesiam Catholicam, Sanctorum Communionem, remissionem peccatorum*, ubi continetur Fides omnium Sacramentorum: Denique *Esse Gloriæ*: 7. *Carnis resurrectionem, & vitam æternam. Amen.* Septem alii Articuli pertinent ad humanitatem Christi. 1. Incarnatio & Conceptio: *Conceptus de Spiritu Sancto.* 2. Nativitas: *Natus ex Maria Virgine.* 3. Passio: *Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus.* 4. *Descendit ad inferos.* 5. *Resurrexit à mortuis.* 6. *Ascendit ad Cœlos &c.* 7. *Inde venturus est judicare vivos & mortuos.* Ita unanimiter DD. cum S. Thoma 2. 2. *q.* 1. *a.* 8. & Scoto *in* 3. *d.* 23. *q.* 1. Ubi ait: *Sciendum, quòd si articuli distinguantur quantùm ad ipsa credita, sic sunt quatuordecim: Si autem distinguantur secundùm numerum eorum, qui primùm articulos distinxerunt, sic sunt duodecim juxta numerum duodecim Apostolorum.* Sic ille. Verùm pro praxi fidelium retinenda est vulgaris duodenaria divisio Articulorum Fidei secundùm ordinem verborum Symboli; Theologica, & speculativa est illa prima divisio, hæc posterior catechetica, & practica.

SECTIO III.

Fidei Divinæ objectum formale.

SUMMARIUM.

12. *Objectum Fidei formale, seu ratio credendi est prima, & summa Dei Veritas in dicendo.*
13. *Principale enim, & ultimatum ipsa Dei Veritas.*
14. *Proximum verò, & immediatum ipsa revelatio:*
15. *Eáque essentialiter obscura, saltem ex parte rei revelata.*

ASSERTIO III.

F*Idei Divina objectum formale, seu principium formale & ratio formalis credendi, adequatè est prima summa Dei Veritas in dicendo: Seu quod idem est: Auctoritas Dei infallibilis revelantis aliquid obscurè: Principale nimirùm, & ultimatum est ipsa Veritas, proximum verò, & immediatum est ipsa revelatio, eáque obscura essentialiter saltem ex parte rei revelata.* Communis *DD.* cum *D.* Thoma cit. q. 1. a. 1. Scoto cit. d. 23. q. 1. aliisque, quos latè citat & sequitur Tannerus *tom.* 3. *disp.* 1. *q.* 1. *dub.* 3. Explico breviter.

§. II.

Est prima & summa Dei Veritas in dicendo.

12 RAtio est: Quia objectum formale Fidei seu principium formale, ac ratio formalis credendi est illa ratio, secundùm quam, & propter quam fidelis firmiter, certò & infallibiliter assentitur veritatibus Fidei, cuique innititur infallibilis certitudo assensus Fidei: Sed illud nihil aliud esse potest, quàm prima Veritas Dei in dicendo, seu infallibilis Auctoritas Dei revelantis aliquid. Undè S. Scriptura passim pro motivis, & ratione assensûs Fidei assignat Divinam revelationem, veritatem, & auctoritatem infallibilem. Matth. 16. *Beatus es Simon Bar-Jona, quia caro & sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus, qui in cœlis est*, 1. Joan. 1. *Si testimonium hominum accipimus, testimonium Dei majus est, quoniam testificatus est de Filio suo: qui credit in Filium Dei, habet testimonium Dei, in se.* 1. ad Thessal. 2. *Cùm accepissetis à nobis verbum auditûs Dei, accepistis illud non ut verbum hominum, sed sicut est verè, verbum Dei, qui operatur in vobis, qui credidistis.* Et aliis locis innumeris: Ergò sicut Fidei humanæ fallibilis objectum, & motivum formale, seu formalis ratio assentiendi est veritas & authoritas hominis dicentis, etsi fallibilis; ita omninò Fidei Divinæ infallibilis objectum, & motivum formale, ac ratio formalis assentiendi est ipsa prima & summa Veritas Dei in dicendo, seu auctoritas infallibilis Dei revelantis aliquid obscurum.

§. II.

Objectum ultimum & proximum.

13 OBjectum hoc formale adæquatum scilicet Prima veritas Dei revelantis duo includit, ipsam primam Veritatem Dei, & ipsam revelationem, seu locutionem Dei, nimirùm verbum Dei formale: ita nimirùm (uti ex communi rectè notat *Tannerus cit. num.* 34.) ut objectum formale, principale, & ultimatum sit dicta prima Veritas, & auctoritas Dei: Objectum, verò formale proximum, immediatum, & non ultimatum sit ipsa Divina revelatio, seu verbum Dei formale. Etenim fidelis quispiam rogatus, cur credat talem propositionem, v. g. Deum esse unum vel trinum: Verbum caro factum &c. immediatè & rectè respondet: Quia Deus revelavit. Rogatus ulteriùs, cur credat Deo revelanti, seu verbo Dei? Respondet: Quia ipse est prima, & summa Veritas, & infallibilis auctoritatis in dicendo. Et hìc est status. Nam quærens ulteriùs, cur credat primæ Veritati, stultè quærit, nec est responsione dignus, ut benè notat *Cajetan. hìc q. 1. a. 1.*

§. III.

Dei Veritas & revelatio.

DEI prima Veritas est, seu infallibilis Auctoritas 14
in dicendo (objectum formale principale Fidei) duas perfectiones Divinas includit & connotat. 1. Infallibilitatem Divini intellectûs in cognoscendo vero: 2. Indefectibilitatem Divinæ Voluntatis in volendo dicere & revelare verum; adeóque ut utrinque repugnet Deo; & in Intellectu posse falli cognoscendo aliquod falsum, & in Voluntate posse fallere volendo dicere vel revelare aliquod falsum, & verbo posse mentiri. Ut latè demonstrant DD. communissimè. Et hinc sicut omnia à Deo revelata sunt infallibilis veritatis, ut repugnet eis subesse falsum; ita actus vel assensus Fidei ob id sortitur infallibilem certitudinem, etsi obscurus sit, ut supra in definitione notatum.

Ipsa quoque revelatio Divina seu verbum Divinum formale similiter duo includit. 1. Locutionem Dei internam, hoc est, ipsum conceptum Divinæ mentis de veritate aliqua credenda. 2. Locutionem Dei externam seu manifestationem talis veritatis utpote per inspirationem, per voces, per scripturas, uti nunc maximè ex Scriptura sacra, quibus omnibus velut instrumentis Deus hominibus suos conceptus manifestat: atque revelatio seu verbum Dei, prout utrumque includit, est objectum formale proximum Fidei Divinæ.

§. IV.

Revelationis Divina obscuritas.

DIcta revelatio Divina, quatenus est objectum 15
formale proximum Fidei, necessariò est obscura: idque dupliciter, & obscuritate revelantis, & obscuritate ipsius rei revelatæ: Ut scilicet excludat & evidentiam revelantis, & evidentiam rei revelatæ: ita videlicet, ut nec ipse Deus revelans homini clarè innotescat, nec ipsa res revelata homini clarè fiat cognita; sed solùm obscurè: etsi firmissimè credatur, & Deum ita revelasse, & rem sic esse, sicut Deus revelavit: utramque obscuritatem defactò habet Fides nostra. Et quidem obscuritas rei revelatæ est de ratione essentiale Fidei, ita ut Fides Divina simpliciter stare non possit cum evidentia objecti, seu rei revelatæ. Definitur ab Apostolo: *Substantia rerum sperandarum: argumentum non apparentium.* Et D. Augustin. tract. 40. in Joan. *Quid est Fides, nisi credere, quod non vides?* Gregor. hom. 26. in Evang. *Fides illarum rerum est, qua apparere non possunt: Qua enim apparent, jam Fidem non habent, sed agnitionem.* Et ibidem ad verba Christi: *Quia vidi-*

vidisti me Thoma, credidisti: Respondet: *Aliud vidit, aliud credit, scilicet vidit hominem, credidit Deum.* Unde Fides non manet in Patria, sed, ut ait Apostolus, *evacuabitur*, quia nimirùm ibi erit clara visio Dei, & evidentia rerum antea creditarum obscurè. Et insuper actus Fidei cum actu scientiæ de eadem re simul stare posse cum communissima negat melior Philosophia, quæ recole.

Altera autem obscuritas Dei revelantis non est ita de ratione essentiali Fidei, quin possit stare cum evidentia Dei revelantis, seu evidenti cognitione, quòd Deus ipse loquatur, revelet, vel revelaverit; Prophetæ enim & Patriarchæ aliqui habuerunt evidentiã Dei revelantis & loquentis sibi, nihilominùs verè crediderunt Fidei Divina mysteria sibi revelata v.g. Messiæ venturi. Et licèt fortè etiam intuitivè, & clarè viderint ea, quæ sibi revelata erant (v. g. Passionem Christi futuram, undè eam tam clarè, descripserunt, David *Psal.* 21. *Isai.* 53. *alii*) unde & *videntes* dicti sunt, ea tamen visio citò transiens & non permanens erat, ideóque deinceps verè solùm crediderunt.

SECTIO IV.

Fidei Divinæ propositio & resolutio.

SUMMARIUM.

16. *Fides de lege ordinaria necessariò pendet à sufficiente credendorum propositione per motiva humana ad persuadendum efficacia.*
17. *Talia autem motiva olim fuêre potissimùm miracula; modò verò congregatio fidelium*
18. *Ultimatè autem fides resolvitur in ipsam primam infallibilem veritatem Dei revelantis, ut motivum primarium, & principale; & secundariò etiam in authoritatem Ecclesiæ.*

ASSERTIO IV.

16 *Fides Divina etsi primariam & essentialem infallibilem veritatem ac certitudinem suam habeat ab ipso objecto formali, scilicet prima veritate, & infallibili auctoritate Dei revelantis, tamen lege ordinaria necessariò pendet à sufficienti propositione credendorum ut credibilium, per motiva humana efficacia ad persuadendum.* Ita omnes. Et significat Apostolus ad Rom. 10. *Quomodò credent ei, quem non audierunt? quomodò autem audient sine prædicante?* qui scilicet credenda de Deo proponat, & suadeat. *Et ratio est*: Quia Fides debet esse assensus firmus, etsi obscurus, rerum à Deo revelatarum, ut revelatæ sunt: sed nemo potest, nec debet assentiri alicui tanquam revelato à Deo, nisi proponatur ipsi ea res esse revelata à Deo, & insuper aliquibus motivis credibilis & rationabiliter credenda suadeatur. Quòd si enim Doctor Christianus prædicet infidelibus Deum esse Trinum & unum, DEI Filium incarnatum, mortuum &c. idque à Deo esse revelatum, ac proindè certissima fide tenendum, nisi assertionis suæ, & factæ à Deo revelationis indicia & motiva adferat, nemo credere, nec credere poterit, minus debebit: Nam; *Fidei obsequium rationabile est.* Rom. 12. *Et qui citò credit, levis est corde* Eccl. 19. Ergò &c.

17 Talia autem motiva credendi olim quidem in prima propositione & prædicatione fidei potissimùm fuerunt miracula, & Sanctitas prædicantium, modò verò, Ecclesiâ per orbem propagatâ, præcipuum motivum credendi est, & semper fuit ipsa auctoritas Ecclesiæ, non tam prout est organum Spiritûs Sancti & ex infallibili assistentia Spiritûs Sancti directa, credenda proponit ac decernit: sic enim dicit ipsum Verbum Dei Fide Divina credendum: & committeretur vitiosus circulus, ut discurrenti patebit: Sed quatenùs est congregatio plurimorum hominum vitæ innocentiâ, & virtute præstantium, qui unanimi consensu tot continuis sæculis toto terrarum orbe eandem Fidei doctrinam, ab eo quod mundus & caro amare solet, adeò indubitatè tenuerunt, & contrà tam multos adversarios invictè defenderunt, & sæpissimè sanguine & morte sunt professi & attestati, Ita disertè D. August. variis locis. Ut lib. contra Epist. Fundamenti c. 4. *Evangelio non crederem, nisi me Ecclesiæ moveret auctoritas.* Et ibidem c. 4. *Multa sunt, quæ me in ejus* (Ecclesiæ Catholicæ scilicet.) *gremio justissimè teneant, tenet consensus populorum, atque gentium: Tenet auctoritas miraculis inchoata, Spe nutrita, Charitate aucta & firmata: Tenet ab ipsâ Sede Petri Apostoli (cui pascendas oves suas post Resurrectionem Dominus commendavit) usque ad præsentem Episcopatum, Successio Sacerdotum.* Hæc S. Augustinus.

Fides ergo Divina resolvitur in ipsam primam Veritatem seu infallibilem Auctoritatem Dei revelantis tanquam in principium & motivum per se primarium ac principale, quantum ad ipsum objectum creditum, & resolvitur etiam in auctoritatem Ecclesiæ tanquam motivum secundarium, seu conditionem sine qua non, quantùm ex parte credentis. Ita communis DD. Et omninò Scotus *in* 3. *d.* 23. *cit.* Ratio clara est; quia resolutio Fidei Divinæ nihil aliud est, quàm deductio veritatis creditæ usque ad primum principium, & motivum formale assentiendi veritatibus Fidei, seu ad primam rationem, propter quam credantur veritates revelatæ: Sed primum illud principium ac motivum, seu prima & principalis ratio, cur credatur veritas revelata, est prima Veritas & Auctoritas Dei revelantis: Nam, ut suprà jam indicavi, Fidelis quæsitus, cur credat v. g. Deum esse Unum in Essentia, & Trinum in personis. Respondet: quia Deus revelavit. Ulterius interrogatus: Cur credat Deo revelanti: Respondet: Quia ipse est Prima & summa Veritas & infallibilis Auctoritatis in dicendo. Et hîc est status rationis credendi: Nam ulteriùs quærens, cur credatur Primæ Veritati? responsione dignus non est.

At verò ulteriùs rogatus fidelis, cur & undè cre- 18
dat talem propositionem esse à Deo, ut Prima Veritate revelatam: ordinariè & pro moderno tempore resolvit se in Auctoritatem Ecclesiæ, quia nimirùm sic credit, & ad credendum proponit Ecclesia, talis illustris Congregatio &c. juxtà paulò ante dicta: ergo &c. Atque hoc omninò vult Scotus *l.* 6. dicens: In resolutione Fidei recurrendum ad

Fidem

Fidem acquisitam propter Auctoritatem Ecclesiæ; quatenùs est illustris Congregatio tot hominum excellentium. Non enim loquitur de resolutione Fidei in principium & motivum principale, sed de resolutione in motivum secundarium, ceu adjumentum extrinsecum tanquam conditionem, sine qua non, quasi applicantem objectum & motivum principale credendi.

Dices: Ipsa Prima Veritas Dei resolvitur in Essentiam Divinam, seu Deitatem; ergo Fides Divina, in ipsam Essentiam Divinam, seu Deitatem ultimatè resolvitur, prout multi resolvunt Thomistæ. ℞. Disting. Anteced. Prima Veritas resolvitur in Deitatem tanquam in rationem essendi Conc. antec. tanquam in rationem credendi. Nego antec. & consequentiam. Nam quærenti, cur Deus sit Prima Veritas? utique rectè responderur; quia Deus est Deus. At verò quærenti, cur credatur propositio à Deo revelata? non rectè respondetur: Quia Deus est Deus; sed: quia Deus est Prima Veritas.

CAPUT II.

De Fidei Divinæ necessitate, & obligatione seu Præceptis.

SUMMARIUM.

1. *Necessitas Fidei duplex*: medii & præcepti.
2. *Fides actualis, item duplex est*: explicita & implicita.

1 Fidei (uti & aliorum ad salutem necessariorum) duplex est necessitas, *medii & præcepti*. *Necessitas medii* dicitur, quâ aliquid ita necessarium est ad finem, seu salutem consequendam, ut eo destitutus homo secundùm legem Dei ordinariam, simpliciter salvari nequeat, stante quacunque impotentia & ignorantia quantumvis invincibili & inculpabili. Hoc modo ipsi Habitus Fidei, Spei, & Charitatis, Baptismus Infantibus, in adultis etiam peccatoribus pœnitentia, sunt necessaria ad salutem.

Necessitas *præcepti* dicitur, quâ aliquid ad salutem consequendam etiam necessariò præstandum est ex lege Dei; si tamen præstandi facultas, & occasio adsit: ita scilicet, ut quis propter impotentiam vel ignorantiam excusetur ab obligatione talis præcepti ad consequendam salutem; & sine ejus executione in tali casu salvari possit. Sic observatio omnium præceptorum Divinorum, imò & Ecclesiæ est necessaria ad salutem consequendam. Hic autem sermo non est de Fide habituali, hanc enim, uti & cæteros Habitus infusos, Spem, Charitatem & gratiam Sanctificantem cuivis homini simpliciter esse necessaria ad salutem consequendam, certissimum est de Fide. Et novissimè definitum in Concil. Trident. sess. 6. c. 7. Et ratio est: Quia homo in puris naturalibus absque donis Supernaturalibus simpliciter impotens est tendere in suum supernaturalem ultimum finem, qui est ipse Deus Summum Bonum nostrum & beatitudo objectiva.

2 Sermo ergò & quæstio tota est ad nostrum propositum de fide actuali, quæ duplex esse potest: *explicita & implicita*. Fides *explicita* dicitur, quâ aliquid in se ipso & propriis terminis expresse creditur; sivè deinde cognitione confusa & generali significatione terminorum, quomodò rudiores explicitè quidem, attamen confusè valdè intelligunt, & credunt, Deum esse, Trinitatem, Incarnationem &c. sive cum cognitione distincta sub aliqua propria ratione terminorum, quatenùs homini naturaliter cognoscibiles sunt veritates Fidei, quod doctiorum est.

Fides *implicita* dicitur, quâ aliquid creditur non in se & propriis terminis cognitis, sed in alio aliquo modo continente. Idque dupliciter. 1. Ratione ipsius veritatis creditæ; ut qui credit explicitè Deum esse Creatorem omnium, eo ipso implicitè credit, esse Creatorem Angelorum, hominum, atque etiam Creatorem suum. 2. Ratione motivi credendi, seu principalis, quod est Auctoritas Dei revelantis, seu secundarii, quod est Auctoritas Ecclesiæ proponentis. Qui enim generaliter credit, quidquid Deus revelavit, vel quidquid credit, & credendum proponit Ecclesia, eo ipso implicitè credit omnes veritates credendas. Aut qui particulariter credit, hunc Articulum v. g. Deum Hominem factum, ex Virgine natum &c. quia Deus revelavit, & quia Ecclesia credit, & credendum proponit, is rursus implicitè credere censetur omnes alios Articulos à Deo revelatos, vel ab Ecclesia ad credendum propositos: Quia ita animo dispositus est, ut paratus sit etiam credere quidvis aliud, quod Deus revelat, vel Ecclesia credendum decernit; dummodo ei proponatur. Simile habet in materia de Pœnitentia, de contritione seu dolore universali eliciendo. Et hoc modo fides implicita omnium omninò credendorum sine dubio omni homini adulto necessaria est ad salutem, eo ipso enim, quo quis paratus esset aliquid à Deo revelatum, vel ab Ecclesia ad credendum propositum, non credere, infidelis esset vel hæreticus; imò eo ipso aliam illam veritatem non crederet Fide Divina ob Auctoritatem Dei revelantis, si aliquid similiter à Deo revelatum paratus esset non credere; ut intuenti patet. Sermo ergò est de fidei Articulis, & explicitè credendorum necessitate, seu quænam actu & explicitè necessariò credenda sint necessitate tam medii, quàm præcepti?

SECTIO I.

Qualiter Fides necessaria necessitate medii?

SUMMARIUM.

3. *In omni statu necessitate medii, necessaria est ad salutem aliqua fides supernaturalis.*
4. *Et quidem* explicita, *unum & verum esse Deum; Principium & finem nostrum ultimum.*
5. *Post lapsum etiam necessaria est fides in Christum Mediatorem:*
6. *De necessitate præcepti quidem semper* explicita.
7. *An verò in eum etiam* explicita, *sit necessaria necessitate medii, duplex est sententia.*
8. *Proponitur sententia affirmativa, probabilior.*
9. *Proponitur sententia negativa, probabilis.*
10. *Qualiter fides necessaria sit necessitate præcepti.*

ASSERTIO I.

OMni homini in omni statu Legis Naturæ, Scriptæ, & Evangelicæ necessitate medii simpliciter necessaria est ad salutem aliqua Fides Divina supernaturalis, & explicita, unum & verum esse Deum, Principium & Finem nostrum ultimum: Et post lapsum etiam Fides in Christum Mediatorem, saltem implicita. Est tota communissima cum D. Thoma, & Scoto; exceptò ultimò validissimè controversò.

§. I.
Necessaria est aliqua Fides Divina supernaturalis.

3 HOc ipsum est de Fide, quod latè docet Apostolus totâ epistolâ ad Romanos, & ad Galatas, neminem scilicet esse justificandum, nisi per Fidem. Et ad Hebræ. 11. *Sine Fide impossibile est placere Deo.* Et 1. ad Corinth. 2. Omnem humanam & naturalem cognitionem ac sapientiam tanquam ad salutem sufficientem reijcit dicens: *Ut Fides nostra non sit in Sapientia hominum, sed in virtute Dei. Sapientiam autem loquimur inter perfectos. Sapientiam verò non hujus sæculi, neque Principum hujus sæculi, qui destruuntur, sed loquimur Dei sapientiam in mysterio, quæ abscondita est &c.* Et rationem indicavit ibid. ad Hebræ. 11. *Fides est substantia rerum sperandarum*, id est, fundamentum ac basis totius Spei ac salutis nostræ. Undè sic argumentari licet: Salus, Beatitudo, & ultimus finis hominis est supernaturalis maximè; in quem tamen assequendum Fide, Spe, & Charitate tanquam mediis tendere debet homo: Atqui implicat in finem supernaturalem assequendum tendere, eúmque attingere per media naturalia tantùm: ergò homini in omni statu necessitate medii necessaria est Fides aliqua supernaturalis ex triplici capite. Primò ex parte principii: ut scilicet eliciatur ab habitu supernaturali infuso *Fidei*, aliòve auxilio supernaturali Gratiæ divinæ. Secundò ex parte motivi formalis, ut scilicet concipiatur principaliter propter revelationem & veritatem Dei infallibilem. Tertiò ex parte objecti seu ipsius veritatis creditæ, ut scilicet res credita Fide Divina necessaria ad salutem, non sit naturalis ordinis ac naturaliter tantùm cognoscibilis, sed ordinis supernaturalis, ac supernaturaliter tantùm ac Divina Fide cognoscibis. At nonne suprà concessimus, Deum esse, & unum esse, esse naturaliter cognoscibile? R. ita; sed concipiendo Deum sub ratione Primæ causæ seu primi Motoris ac primi Principii naturæ: minimè verò sub ratione Auctoris Gratiæ & ultimi Finis Supernaturalis, quod ipsum tamen necessitate medii necessariò credendum, ut mox patebit, & nullus unquam Philosophus lumine naturali assequi potuit.

§. II.
Et Explicita, unum esse verum Deum, Principium & finem nostrum ultimum.

4 UTpote omnium Creatorem, bonorum Remuneratorem, malorum Vindicem, etiam supernaturaliter in altera vita. Rationem indicat Apostolus Heb. 11. *Credere oportet accedentem ad Deum, quia est, & quia requirentibus se Remunerator sit.* Nam ipsa lege naturali homini à principio suæ creationis inditâ, eúmque ad finem supernaturalem æternæ Beatitudinis dirigente, tenetur omnis homo adultus tendere in ultimum finem, ad quem creatus est: sed principium tendentiæ in ultimum finem, est Fides juxtà Apostolum cit. & implicat hominem ullo modo tendere in ultimum Finem Deum, nisi credat, Deum esse suum Principium & ultimum Finem, bonorum Authorem & Remuneratorem: ergò Fides hæc explicita in unum verum Deum est necessaria ad salutem, non tantùm necessitate præcepti, sed etiam necessitate medii, ut sine hac Fide simpliciter ultimus Finis acquiri nequeat, stante etiam quacunque impotentia, vel ignorantia. Quia absolutè loquendo nullam hic in ullo homine adulto posse dari impotentiam vel ignorantiam invincibilem apertè docet D. Paulus ad Rom. 1. dicens: *Revelatur ira Dei à cœlo super omnem impietatem & injustitiam hominum eorum, qui veritatem Dei in injustitia detinent, quia quod notum est Dei, manifestum est in illis: Deus enim illis manifestavit; invisibilia enim Dei à creatura mundi per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque ejus Virtus & Divinitas; ita ut sint inexcusabiles &c.* Hæc Apost. Certissima ergò Fide tenendum, absque Fide unius veri Dei neminem salvatum, nec salvari posse. Undè meritò reijcitur ab omnibus sententia nostri *P. Vega. l. 6. in Conc. Trid. c. 7. & 20. Et Soti 2. De natura & Gratia. c. 11.* Hominem, qui cognoscens legem naturalem, faceret, quod potest, etsi invincibiliter ignoraret Deum, salvari posse. Atque insuper sub Innocentio XI. Anno 1679. damnata est hæc propositio 22. *Non nisi Fides unius Dei necessaria videtur necessitate medii: Non autem explicita Remuneratoris.*

§. III.
Et post lapsum, etiam Fides in Christum Mediatorem.

CErtissimum de Fide. Ex Scriptura passim 1. 5
Act. 4. *Neque enim aliud nomen datum est sub cœlo hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri.* Rom. 3. *Quem proposuit Deus Propitiatorem per Fidem.* 1. ad Corinth. 15. *Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes vivificabuntur.* Et ipse Salvator Joan. 3. *Sicut Moyses exaltavit serpentem in deserto* (in figura scilicet futuri Mediatoris, in quem credentes salvi fiunt.) *ita exaltari oportet Filium hominis, ut omnis, qui credit in illum non pereat, sed habeat vitam æternam.* Et ratio est clara: Quia Fides manet necessaria necessitate medii etiam post lapsum: Atqui post lapsum, quando agnoscit homo, se Divinâ gratiâ privatum, ex se non posse ampliùs consequi ultimum finem, Fides & Spes nostra necessariò debet tendere in Deum etiam ut Salvatorem & Liberatorem suum, quocunque tandem medio, vel mediatore sibi placito, qui de factò est Christus; ergò necessitate medii necessaria semper fuit & est Fides aliqua in Christum Mediatorem, explicita, vel saltem implicita: atque certissima Fide tenendum absque Fide

saltem

saltem implicita in Christum Mediatorem, nullum unquam hominem salvatum, aut salvari posse.

Fidem autem explicitam in illum saltem necessitate Præcepti semper necessariam fuisse, juxta modum tamen & mensuram revelationis factæ pro temporum & personarum varietate, certum est apud omnes ex eadem ratione modò data: quia post lapsum etiam lege naturali tenetur homo tendere in ultimum Finem Deum, & consequenter etiam in Mediatorem suum: atqui à principio mundi Deus constituit Christum Mediatorem humani generis, eúmque pro omni statu aliquo modo revelavit: ergò tenetur homo habere aliquam Fidem actualem & explicitam in Christum Mediatorem & Salvatorem hominum pro quocunque statu: tamen juxta modum & mensuram revelationis, & pro temporum & personarum varietate. Nam quantò homines remotiores fuerunt à tempore Christi, eò obscuriùs Mysteria Christi revelata crediderunt. Pro statu enim Legis Naturæ, juxta communem Theologorum, solùm præcipuis Patribus, Adamo, Abrahamo, Job. &c. expressiùs revelatum est mysterium venturi Liberatoris seu Messiæ; cæteris obscuris figuris & Sacrificiis eò directis sufficiebat credere in confuso adfuturum aliquando aliquem, sive Deum, sive Hominem, sive Angelum, qui humanum Genus à peccato & damnatione eriperet, ac Beatitudini restitueret, qua Fide etiam constabat Fides parentum pro remedio parvulorum à peccato originali, fortè (ut divinat Scotus) ejusmodi verbis expressa: *Venturus Mediator vel Messias te salvet, vel salvabit.* At verò in Lege Scripta per Moysen Prophetam Mysterium Incarnationis, & venturi Messiæ apertiùs patefactum, jam magis explicita & distincta Fides in Christum necessaria erat, & etiam fuit. Undè Matth. 2. Scribæ Herodi sciscitanti, ubi Christus nasceretur, expeditè respondere poterant: *In Bethleem Judæ, Sic enim scriptum est* &c. Sed nunquid ea Fides explicita necessaria est ad salutem etiam necessitate medii? Dicimus in assertione.

§. IV.

Saltem implicita.

7 Certum videtur, olim quoad necessitatem medii suffecisse Fidem implicitam in Christum Mediatorem, cùm certè non omnibus facta fuerit ea revelatio: Ut meritò dicat *D. Thom. l. c.* Si qui autem salvati fuerunt, quibus revelatio non fuit facta, non fuerunt salvati absque Fide Mediatoris: Quia, etsi non habuerint Fidem explicitam, habuerunt tamen Fidem implicitam in Divinam Providentiam, credentes Deum liberaturum esse hominem secundùm modos sibi placitos, & secundùm quod aliquibus veritatem cognoscentibus ipse revelavit. Hæc S. Thomas. Sed quæstio difficillima est, an modò Lege Evangelica per orbem sufficienter promulgatâ sufficere possit Fides implicita, an verò etiam necessitate medii necessaria sit ad salutem Fides explicita in Christum Mediatorem, atque etiam in ipsam SS. Trinitatem, ut sine illa nullus salvari possit, stante quacunque ignorantia.

Sententia affirmativa est communior DD. apud Tanner. *tom. 3. disp. 1. q. 7. dub. 2.* Qui probabiliorem judicat. Fundamentum sumitur tum ex Scripturæ locis plurimis partim §. præced. citatis, quæ post Christi Ascensionem absolutam necessitatem Fidei Christianæ, ac in Christum ad salutem exprimere videntur. Tum ex ratione, quia sicut secundùm omnes Fides explicita in Deum est medium necessarium ad salutem, cùm Deus sit causa principalis efficiens nostræ salutis; ita Fides in Christum sufficienter propositum debet esse medium ad salutem; Quia ipse est etiam causa meritoria nostræ salutis. Confirmant: Sicut in veteri Testamento Fides saltem implicita in Christum Mediatorem fuit medium necessarium ad salutem, ita in Nova Lege sufficienter proposita Fides explicita debet esse medium necessarium. 8

Si *dicas*: Tot Gentiles ignorantiâ invincibili Fidei Christianæ laborantes, cùm eis Evangelium nunquam annuntiatum fuerit, ob defectum Fidei, solùm damnari, non convenire infinitæ Dei Bonitati & Misericordiæ, *qui vult omnes homines salvos fieri.* ℞. Non fuisse damnatos, vel defactò damnari ob defectum Fidei, vel infidelitatis peccatum, sed ob alia peccata, quibus impediêrunt Gratiam Dei, ne illuminarentur in Fide vera & Christiana. Deus enim cum Gratia sua omnibus sufficienter præstita, facienti quod in se est, ulteriorem gratiam non denegat: Quòd si ergò Gentiles illi cum gratia sibi præstita cognoscentes Deum, & servantes Legem Naturæ fecissent, quod in se est, utique accepissent ulteriorem Gratiam Dei, & illuminati fuissent vera Fide in Christum per media opportuna, prout hôc & priori sæculô in India & America maximè mirabiliter factum videmus. Confirmant id tum variis Dei promissionibus 1. ad Timoth. 2. *Qui omnes homines vult salvos fieri.* Joan. 1. *Illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.* Psal. 9. *Non dereliquisti quærentes te Domine.* Apoc. 3. *Ego sto ad ostium, & pulso, si quis aperuerit, introibo ad eum.* Isa. 5. *Quid est, quod debui facere vineæ meæ, & non feci &c.* Tum etiam exemplis Cornelii, Centurionis. Act. 10. Eunuchi Candacis Reginæ Act. 8. & Macedonum. Act. 16. Qui omnes facientes quod in se est, mirabilibus mediis à Deo ad Fidem perducti sunt: alia exempla in historiis obvia præsertim proximis sæculis: ergò, inferunt, Gentiles in Fide non illuminatos, ideóque damnatos non fecisse, quod in se est, atque adeò causam inculpabilem dedisse ignorantiæ, & negatæ illuminationis: consequenter negant defactò ullum hominem posse laborare ignorantia invincibili & inculpabili Fidei Christianæ; quia si facerent, quod in se est, illuminarentur. Sed his non obstantibus.

Mihi valdè probabilis semper visa est opposita sententia negativa, videlicet etiam post promulgatam Legem Evangelicam Fidem explicitam in Christum, adeóque etiam in SS. Trinitatem non esse necessariam ad salutem necessitate medii, sed solùm necessitate Præcepti post factam sufficientem propositionem, à quo proindè ignorantia invinci- 9

 vinci-

vincibilis excuset: ergò hominem defactò habentem Fidem explicitam de uno vero Deo, & implicitam de Christo, Trinitate, aliisque Mysteriis Fidei Christianæ, tamen servata lege naturali salvandum fore. Hæc est etiam plurimorum & gravissimorum DD. quos recitant *Tannerus loco cit.* & *Dian.* probabilem censent; & facilè defendi posse censet Laym. *hîc tract.* 1. *c.* 8. *num.* 5. Et satis benè defendit noster Herincx *hic q.* 5. Ratio sufficiens est: Quia reverà talis necessitas medii nec ex Scriptura, neque ex rei natura necessariò colligitur. *Non ex Scriptura*: nam omnia illa loca assignata, partim solùm significant credentes in Christum salvari per istam Fidem; per quòd non negant posse alium excusari ignorantia invincibili: partim excludunt à salute incredulos, seu non credentes in Christum, quibus Fides Christiana sufficienter proposita est: partim optimè intelliguntur de necessitate Præcepti tantùm: Nec plus convincit ratio oppositæ sententiæ, adeóque facilè negantur consequentiæ. *Neque ex rei natura*: Nam ante Evangelium promulgatum sine dubio homines credentes unum verum Deum & servantes Legem naturæ, etsi ob invincibilem ignorantiam defectu promulgationis absque omni explicita Fide in Christum, salvati fuerunt: Atqui etiamnum defactò post promulgatum licet Evangelium, potest quis cum Divina Gratiâ unum Deum Auctorem bonorum supernaturalium credere in eo sperare, eúmque super omnia diligere, naturæ legem servando, & tamen reverà invincibiliter ignorare Christum, ac Fidei Christianæ Mysteria; neque enim Mysteria Fidei Christianæ, maximè Trinitatis & Incarnationis, possunt cognosci, nisi, revelatione divina, & debita promulgatione ac propositione per prædicationem ac instructionem legitimam: Certissimum autem est, promulgationem Fidei Christianæ non pervenisse ad omnes prorsùs Regiones ac nationes, etsi pervenerit ad præcipuas Orbis partes, juxta illud Psalmistæ: *in omnem terram* &c. Hodie etiam adhuc multæ partes Orbis nondùm sunt detectæ: & plurimæ ac maximæ partes his sæculis detectæ sunt in India & America, in quibus nullum vestigium inventum est Fidei Christianæ, Baptismi, vel aliorum mediorum salutis: ergò etiamnum saltem in aliquibus locis potest dari ignorantia invincibilis, & inculpabilis Christianæ Fidei, & aliqui homines per illam excusati salvari potuerunt. *Confirmatur*: Non est conceptibile, quomodo promulgatio Fidei Christianæ, facta in his partibus Orbis, possit inducere majorem necessitatem credendi in Christum, in aliis Orbis partibus, ubi nunquam facta est promulgatio, quàm fuerit ante omnem promulgationem Fidei Christianæ: Sed ante omnem promulgationem Fidei Christianæ sine dubio apud multos sufficiebat Fides implicita in Christum Mediatorem, ut paulò ante dictum: ergò eadem etiam modò sufficere potest illis, quibus nondum ea promulgatio vel propositio facta est. Et hactenùs de necessitate Medii utique satis speculationi datum. Nunc tandem ad praxin procedendum & videndum.

Qualiter Fides sit necessaria necessitate Præcepti?

Fidei præceptum quintuplex assignatur, tria af- 10
firmativa, scilicet 1. Scire credenda. 2. credendis assentiri interiùs. 3. Fidem Profiteri exteriùs, dum opus est. Quibus opponitur triplex præceptum omissionis contra Fidem, scilicet 1. ignorare credenda. 2. Non assentiri Articulis Fidei sufficienter propositis tempore debito. 3. Non profiteri exterius, dum opus est. Alia duo sunt præcepta negativa, scilicet. 4. Non negare Fidem exteriùs. 5. Non sentire contra Fidem interiùs per infidelitatem positivam. Quibus similiter opponitur duplex præceptum commissionis, nimirùm negare Fidem exteriùs, & sentire contra Fidem interiùs. De hoc ultimo seorsim cap. sequenti. Reliqua priora hoc capite explicanda sunt.

Primum Fidei præceptum affirmativum scire credenda, non habet oppositum negativum; quia non nescire credenda, idem est ac scire; cùm duæ negationes faciant affirmationem, & sic affirmativa & negativa reincidunt in id ipsum.

SECTIO III.

Primum præceptum, & obligatio Fidei quoad scientiam credendorum.

SUMMARIUM.

11. *Quilibet fidelis adultus sub mortali tenetur scire & credere explicitè*
12. *Præcipua Fidei mysteria & capita. 1. ad rectè credendum. 2. ad debitè sperandum. 3. ad honestè vivendum, & 4 ad salutem consequendam necessaria;*
13. *Saltem quoad substantiam, & vero aliquo conceptu, saltem confuso & crasso.*
14. *Pro ratione status, & conditione personarum.*
15. *Praxis Confessariis quoad pœnitentes in his ignorantes, valdè notanda.*

ASSERTIO.

Omnis Fidelis adultus tenetur sub mortali scire & credere explicitè præcipua Fidei Christianæ Mysteria & capita ad rectè credendum, debitè sperandum, honestè vivendum, & salutem consequendam necessaria: Saltem quoad substantiam & vero aliquo conceptu etsi valde confuso, crasso, imperfecto: Alii tamen aliis plura, distinctiora pro ratione status & conditionis. Communissima cum D. Thoma 2. 2. *q.* 2. *a.* 2. Assertio loquitur necessariò de solis fidelibus adultis præcepti capacibus. Nam baptizati pueri, & amentes perpetui, omnis præcepti incapaces, salvantur Fide habituali, & gratiâ in Baptismo collatâ.

§. I.

Tenetur sub mortali scire, & credere explicitè.

Ratio sumitur ex verbis Christi, Marc. 16. 11
Euntes in mundum universum, prædicate Evangelium omni creaturæ, qui crediderit & baptizatus fuerit, salvus erit: Qui autem non crediderit, condemnabitur. Et Matth. ult. *Docete omnes Gentes baptizantes eos in Nomine Patris, & Filii & Spiritûs Sancti: Docentes eos servare omnia quæcunque mandavi vobis.* Undè facilis est

ratio;

ratio: Quia professio essentialis Fidelis Christiani est tendere in Deum ultimum Finem secundùm Fidem & Legem Christi, credendo & agendo; ita ut secùs credendo & agendo, privatus ultimo Fine, æternam damnationem incurrat: ergò omnis Fidelis adultus sub mortali tenetur scire & credere præcipua Fidei Christianæ Mysteria: nullus quippe tenetur explicitè scire & actu credere omnia prorsùs revelata, & Fide credenda; sed sufficit, quòd reliquis habitu & implicitè creditis, paratus nimirùm omnia credere quæcunque à Deo revelata ipsi proponuntur, ipse sciat, & explicitè credat.

§. II.

Præcipua Fidei Mysteria & capita necessaria.

12 I. AD rectè credendum, utpote Symbolum Apostolorum, quo totam Summam Fidei Christianæ sufficienter contineri pulchrè docet *D. Augustin. Serm.* 18. *De tempore.* Continet enim omnia credenda, quæ ab Ecclesiâ tanquam ad salutem necessaria communiter omnibus proponuntur, & per annum celebrantur, utpote Mysteria & Articulos SS. Trinitatis, Incarnationis, Passionis, Mortis, Resurrectionis, Ascensionis Christi, Remissionem peccatorum, (ubi implicitè continetur usus Sacramentorum) futurum Judicium, pœnam & Gloriam. Excipiunt articulum de communione Sanctorum, qui intellectu difficilis est ob veritatem expositionum, ut pluribus implicitè credere sufficiat: Sed certè communiori & plano, etiam rudibus noto, sensu significat communionem meritorum, orationum, & suffragiorum inter membra triplicis Ecclesiæ triumphantis, militantis, & purgantis.

II. *Ad debitè sperandum*: Nimirùm Oratio Dominica: Hâc enim pulcherrimo ordine omnia à Deo speranda & petenda continentur, nimirùm ipse ultimus Finis, & omnia media ad eum consequendum necessaria; uti præ aliis pulcherrimè explicat D. Thomas cit. Quam explicationem in formam orationis pulchrè redactam habes in Paradiso Animæ Jacobi Merlo-horstii die Dominica 1. loco. Salutationem Angelicam, etsi Ecclesia maximè commendet, & plerumque Orationi Dominicæ annectat, nullum tamen constat esse præceptum.

III. *Ad honestè vivendum.* Nimirùm præcepta Decalogi & Ecclesiæ; his enim continentur omnia requisita ad honestè vivendum, in ordine ad ultimum finem prosequendum & obtinendum per gratiam & Gloriam. De his per decursum.

IV. *Ad salutem consequendam necessaria.* Nimirùm Sacramenta omnibus ad salutem consequendam necessaria, videlicet Baptismus, Pœnitentia & Eucharistia: Cætera autem tunc tantùm scire & credere oportet, quandò quis vult ea suscipere. Communissima cum Sanchez *lib.* 2. *mor. c.* 3. *n.* 6. Layman. *l.* 2. *tract.* 1. *c.* 9. *n.* 2. Marchant. *hic tom.* 2. *tit.* 2. *q.* 1. Hæc ergò omnia tanquam ad fidelis Christiani in rectè credendo, & honestè vivendo directionem spectantia in ordine ad salutem, ut sine gravissimo animæ periculo ignorari non possint, per se loquendo tenetur sub mortali fidelis adultus scire & credere explicitè.

Dico autem I. *scire.* Certè non etiam memoriter tenere, & eo ordine scire, quo proscribuntur: sed sufficit illa ita scire & tenere, ut facta de iis inquisitione vel discursu, & datâ occasione iis utendi, statim intelligat, credat, & inquisitus rectè respondeat: ut contra aliquos docet communis sententia *DD. cum Sanchez. Layman citt.* Non est ergo mortale non posse memoriter dicere Decalogum, Symbolum, Orationem Dominicam: est tamen crassum nimis veniale (nisi habetudo mentis vel fragilitas memoriæ excuset) præsertim ob textus Juris ita præcipientes: attamen ultra veniale non obligantes consuetudine ita interpretante: uti observant *Navarrus, Lopez, Busenbaum. Alii apud Sanch. & Laym. citt.*

Dico 2. *Et credere explicitè.* Utique fideles communiter non tenentur credere & intelligere Mysteria etiam præcipua Fidei conceptibus distinctis, secundùm proprias & distinctas rationes terminorum, in quibus etiam Doctissimi laborant, & sudant, sed.

§. III.

Saltem quoad substantiam, & vero aliquo conceptu, etsi valde confuso, & crasso &c.

V. G. Mysterium SS. Trinitatis quoad substantiam & verò conceptu sufficienter scitur & 13
creditur concipiendo Deum esse Patrem, & Filium, & Spiritum S. Et hos non esse tres Deos, sed unum Deum. Item concipiendo Patrem sub titulo Creatoris Omnipotentis: Filium sub titulo Dei & hominis nati ex Maria Virgine, pro nobis passi &c. Spiritum S. sub titulo Sanctificatoris, qui nos spiritualiter sanctificat, justificat, &c. Sub his enim rationibus terminorum ipsi Apostoli istud Mysterium & Personas proposuerunt, ut à quovis facile apprehendi possit, & ita de cæteris Articulis. Imò notat *Sanchez cit. c.* 3. *n.* 16. rudes facilè præsumi posse scire, quantùm sufficit, mysteria Fidei, ut Baptismum, Pœnitentiam, Eucharistiam, Decalogum, eo quòd se Christianos baptizatos confiteantur, ad Confessionem accedant, Sacrosanctam Eucharistiam adorent, atque inter Christianos versentur, cum aliquo timore peccandi; hæc enim sunt signa, quòd illa quoad substantiam sciant.

Atque sub ejusmodi vera aliqua etsi imperfecta ratione, prædicta præcipua Fidei Mysteria fideli scienda & credenda sunt pro captu cujusque sub mortali: adeò, ut si Fidelis, culpâ & negligentia sua notabili, illa, vel illorum aliqua ignoret, sit in statu peccati mortalis omissionis, ob rationem suprà datam. Et sanè in Fidelibus inter Fideles habitantibus vix possibile est dari ignorantiam invincibilem excusantem à peccato, in communi, & quoad omnia Mysteria Fidei præcipua explicitè scienda, & credenda, cùm continuò audiant, imò quasi videant prædicta Mysteria ab & in Ecclesia proponi in Concionibus, & celebrari Festis per annum, ut meritò rejiciatur sententia *Rosella apud Sanchez cit.* putantis, rudibus satis esse præcipuos

cipuos etiam Fidei Articulos (præter necessarios necessitate medii.) credere implicitè, credendo scilicet, quidquid S. Mater Ecclesia credit. Attamen in particulari, quoad aliqua etiam ex præcipuis Fidei Mysteriis potest sanè etiam in Fidelibus quandoque dari ignorantia inculpabilis, à peccato excusans, idque ex duplici causâ. *Primò* ob impotentiam naturalem & hebetudinem ingenii aliquorum, qui etsi Dei & Christi, ac aliorum obviorum Articulorum Fidei generalem quandam apprehensionem assequantur, multorum tamen præcipuorum, ut Trinitatis, Incarnationis &c. substantiam nec in confuso capere, nec quovis modo explicare possint, contentis ipsis sufficiente generali Fide implicita, quâ quoad hæc credunt, quod credit Ecclesia, vel quod Pastor eorum asserit. De quibus est vera sententia communis: rudibus sufficere aliquot saltem Articulos faciliores scire & credere explicitè, reliquos explicitè, credendo scilicet, quod credit Ecclesia. *Secundò* fit ob defectum sufficientis propositionis & instructionis, utpotè vel quia habitantes inter infideles Pastore ac Instructore omninò carent, vel quod deteriùs, & non rarò contingit, etiam habitantes inter Fideles sub Pastoribus tamen de Articulis Fidei aliisque necessariis ad salutem non instruuntur, ob ignorantiam, vecordiam, aut etiam superbiam Pastorum, qui aut ipsi ignorant, aut detrectant, aut superbè verentur explicare Cathechismum & Articulos Fidei, intenti, nescio quibus declamationibus absque omni, vel cum exiguo fructu animarum. Juvat audire verba *Emanuel Sa. V. Fides*, ita loquentis: Esse necesse explicitè credere Fidei Mysteria, quæ publicè in Ecclesia celebrantur, sentiunt multi cum *S. Thoma*. Alii censent excusari multos ignorantiâ, præsertim cùm deest, qui doceat, sufficeréque in illis cum Baptismo credere, quod credit Ecclesia. Quam opinionem, etsi solebam impugnare, nunc non ausim. Quid enim? dicemusne perire infinitam Christianorum alioquin bonorum multitudinem, qui de Mysterio Trinitatis, Incarnationis &c. vix quidquam rectè norunt, imò perversè sentiunt, si interroges. Imò crediderim condemnari eorum Pastorem ob negligentiam docendi eadem. *Ita Sa.* Et hinc ulteriùs dicimus denique.

§. IV.

Alii tamen aliis plura, distinctiora pro ratione status, & conditione.

14 NAm imprimis Majores & eruditi in Ecclesia tenentur sub mortali plura & distinctiùs scire & credere, quàm inferiores & simplices, V. G. Episcopus (per se loquendo) plus, quàm Parochus: Theologus, Prædicator, Confessarius plus, quàm simplex Sacerdos, Clericus, Laicus &c. uti significat Salvator in Parabola talentorum variè distributorum, & variò lucrô exactô. *Cùm enim augentur dona, rationes etiam crescunt donorum*, ait Greg. Mag. *ibid. hom. 9. in Evang.* Deinde curati quorum est alios in Fide & rebus necessariis instruere, vel de instructione providere, peccant sine dubio mortaliter, si aut ipsimet necessaria Fidei ignorent, aut de necessaria instructione non provideant; & specialiter qui scienter promovent Pastores ignaros; aut quos sciunt, suos subditos non instruere in necessariis ad Fidem & Salutem. Consequenter peccant mortaliter omnes Pastores (ad quos etiam parentes respectu filiorum familias reducuntur) qui suæ curæ commissos instructione indigentes inculpabiliter non instruunt in necessariis ad Fidem & Salutem. Contra quos omnes Pastores aut ignaros, aut negligentes terribiliter tonat S. Scriptura Isa. 56. *Speculatores ejus cæci omnes, nesciunt universa canes muti, non valentes latrare &c.* Oseæ 4. *Quia repulisti scientiam, repellam te, ne Sacerdotio fungaris mihi.* Et Apost. 1. ad Cor. 9. *Væ mihi si non Evangelizavero* 1. ad Tit. 4. monet idipsum: *Attende tibi & doctrinæ.* Et ibidem de Episcopo, & pari ratione de omnibus curatis dicens: Quòd *debet esse potens in doctrina sana.*

COROLLARIUM.

Ad praxin Confessariorum pro ignorantibus pœnitentibus.

I. COnfessarius ergò advertens pœnitentem in 1 Articulis Fidei præcipuis ac necessariis uno vel pluribus prorsùs ignarum, vel erroneum, vel defectuosum sciat, se illum absolvere non posse nisi exigat, & impetret firmum propositum addiscendi, vel curandi se instrui: aliter absolvens & ipse peccat mortaliter. *Ratio clara est*: Aut enim pœnitens eò usque laboravit ignorantia culpabili? & sic peccavit mortaliter, & consequenter per se requiritur firmum propositum emendandi & addiscendi Articulos scitu necessarios, alioquin censebitur permanere in peccato mortali, & incapax absolutionis. Aut laboravit ignorantia inculpabili necessariorum ad salutem ob ruditatem, vel defectum instructionis? & tunc de hac ignorantia informari debet, & adigi ad propositum addiscendi, alioquin, nisi sic proponat, ignorantia anteà inculpabilis fiet culpabilis, & pœnitens non proponens addiscere, peccaret, & sic rursus fit incapax absolutionis. Et siquidem ignorantia esset de aliquo essentialiter requisito ad valorem Sacramenti. v. g. de dolore vel proposito requisito, aut de aliquo necessariò credendo necessitate medii, ut unius Dei SS. Trinitatis, Incarnationis &c. etiam Sacramentum esset nullum, gravissimo sacrilegio commisso ab utroque. Juxta latiùs dicta suo loco de Pœnitentia. Unde inter Propositiones damnatas ab Innocentio XI. ponitur & hæc 64. *Absolutionis capax est homo, quantumvis laboret ignorantiâ Mysteriorum Fidei: & etiamsi per negligentiam etiam culpabilem nesciat Mysteria Sanctissimæ Trinitatis, & Incarnationis Domini nostri JESU Christi.*

II. Si Confessarius absque incommodo possit, debet pœnitentem ignarum breviter instruere de Articulo Fidei necessario ignorato, & actum credendi ab eo elicere: Sin verò id commodè fieri nequeat, non tenetur, nisi pœnitens laboraret ignorantiâ alicujus Articuli Fidei ipsum Sacramentum Pœnitentiæ, vel sumendæ Eucharistiæ concernentis, tunc enim maximè tenetur, ut evitetur periculum

lum sacrilegii, ut modò innui. Optima autem & facilis praxis est ignaro ac rudi pœnitenti in Articulis Fidei necessariis, absque multis inculcationibus & explicationibus tædiosis, tam brevi tempore nunquam satis capiendis, illius ignorantiam supplere proponendo illi Articulos præcipuos necessariò credendos, & ad singulos actum credendi exigendo hoc vel simili modo: Credis Deum Patrem, & Filium, & Spiritum S. esse tres Personas, & unum Deum? credo. Credis JESUM Christum esse verum Filium DEI: verum Deum & hominem pro te natum, crucifixum, mortuum & sepultum? Resurrexisse, ascendisse, sedere ad dextram Dei Patris, venturum Judicem? credis unam Ecclesiam Sanctam Catholicam, extra quam non est Salus? credis in Ecclesia esse potestatem remittendi peccata, Sacramenta, Christum verè esse in Eucharistia sub speciebus panis & vini? &c. Quòd si pœnitens ad singula cum pio affectu promtè respondeat, *credo*, vel: *ita mi Domine*: quantumvis ignarus & rudis sit, censebitur sufficienter elicuisse actum explicitum Fidei ad Salutem necessarium, ac proin cum proposito ejusmodi Articulos meliùs addiscendi, quantùm est ex hoc capite, satis dispositus ad Sacramentum. Quæ quidem praxis maximè necessaria est in ejusmodi rudibus moribundis, vel periculosa infirmitate laborantibus: sine dubio enim tales plurimi pereunt, quia nunquam actum explicitum Fidei elicuerunt, de quo mox.

SECTIO III.

Secundum Præceptum, & obligatio Fidei quoad actum internum credendi.

SUMMARIUM.

16. *Quilibet adultus rationis compos tenetur assentiri explicite Articulis fidei sufficienter propositis.*
17. *Idque quam primùm* moraliter *potest, aut sufficienter capit: unus citiùs aut tardius altero, pro conditione subjecti.*
18. *Quo assensu semel habito, præceptum hoc affirmativum Fidei per se directè ampliùs non obligat.*
19. *Assignantur tempora, quibus per se obligat hoc præceptum.*
20. *Per accidens enim sæpissimè obligat.*
21. *Cujus, velut regulæ, ponuntur quatuor casus.*

ASSERTIO III.

Omnis homo adultus & rationis compos tenetur actu interno assentiri articulis Fidei sibi explicitè & sufficienter propositis, quamprimùm moraliter: eo assensu saltem semel habito, præceptum hoc affirmativum per se directè ampliùs non obligat, per accidens autem sæpissimè. Communis DD. ut patebit explicando particulatim.

§. I.

Tenetur assentiri articulis Fidei sibi explicitè, & sufficienter propositis.

16 Videlicet tanquam revelatis à Deo credibilibus ob argumenta & motiva adeò apparentia, ut secundùm regulas Prudentiæ omninò moveri debeat ad assentiendum, seu ad Fidem talem acceptandam. Nullus enim sive jam fidelis, sive infidelis tenetur, imò nec potest assentiri alicui articulo Fidei tanquam revelato à Deo nisi sufficienter sibi proposito, ut credibili, juxta dicta c. præced. *Nota hic*, aliquem infidelem vel ignarum adhuc rerum Fidei, variè posse se habere ad articulos Fidei credendos.

I. Potest se habere ut *purè ignorans*: Utpotè, quia vel nunquam, aut cogitavit de rebus Fidei, vel si audivit, tamen non nisi confutando, irridendo, blasphemando, ut solet fieri apud hæreticos; vel certè sic, ut non apparuerit sibi probabile, vel credibile &c. Et talis sine dubio non tenetur, imò nec potest in hoc statu assentiri, juxta regulas Prudentiæ: *Quia qui citò credit, levis est corde.*

II. *Ut dubius*, quandò audiens scilicet de rebus Fidei, incipit dubitare, an non fortè in sua Secta erret, & altera Fides Catholica vera sit? Et hoc statu etiam nondùm quidem tenetur assentiri ob eandem rationem, jam tamen tenetur sub mortali diligenter inquirere de veritate: aliàs enim eo ipso ignorantia veræ Fidei fieret ipsi culpabilis voluntaria, quæ in rebus ad salutem necessariis sine dubio est peccatum mortale: Atque in hoc statu plurimi, imò fortè plerique nunc sunt apud hæreticos, præsertim inter Catholicos viventes.

III. *Ut suasus* de majore probabilitate: Quandò scilicet ob argumenta vel motiva verè agnoscit Fidem nostram esse probabilem ac probabiliorem, quàm suam sectam: Et hoc statu jam incipit major obligatio credendi. Et quidem *communis sententia cum Layman cit. c.* 10. asserit tunc jam teneri assentiri. *Sanchez tamen l. 2. moral. c. 1. n. 6.* cum aliis pluribus negat, eum tunc teneri statim assentiri, quamdiu sua Secta adhuc ipsi probabilis apparet, sed posse differre ad rem meliùs perpendendam, ut certior fiat in re gravissimi momenti: extra tamen articulum vel periculum mortis, quando ob periculum animæ partem tutiorem amplecti oportet. Certum autem est talem suasum de majori probabilitate veræ Fidei, & falsitate suæ Sectæ, ob suam minorem probabilitatem non posse etiam positivè & pertinaciter dissentire veræ Fidei sine peccato infidelitatis; cùm in rebus ad salutem adeò necessariis tutior pars eligenda sit. Ut merito sub Innocentio XI. damnata sit ista propositio. 4. *Ab infidelitate excusabitur infidelis non credens, ductus opinione minùs probabili.*

IV. Denique ut *persuasus*, & quasi convictus de veritate, quando nimirùm ei articuli Fidei Catholicæ adeò proponuntur credibiles, Scripturîs, rationibûs, miraculîs, sanctitate & sapientiâ talem Fidem sectantium, aliisque motivis, ut intellectus ipsius omninò convincatur agnoscere, Fidem veram esse, & hoc statu nimirùm censentur articuli Fidei ei sufficienter propositi, & is obligatus ad actum credendi, sic ut renuens assentiri, adhuc sine dubio peccet mortaliter contra dictamen conscientiæ, & hoc præceptum affirmativum Fidei, minimùm peccato omissionis. Nam si insuper pergat pertinaciter dissentiri, & suæ falsæ Sectæ assentiri, peccabit etiam peccato commissionis, seu formalis infidelitatis v. g. hæresis. Ratio sumitur ex appertis verbis Christi Matth. ultimo: *Docete omnes*

omnes Gentes, baptizantes eos in Nomine Patris, & Filii & Spiritûs Sancti, qui crediderit, & baptizatus fuerit, salvus erit; qui autem non crediderit, condemnabitur. Quasi apertè Salvator dicat & præcipiat: cùm eos docueritis, sive cum vestrâ doctrina debitè informati fuerint de mea Fide, tunc aut debent credere, aut condemnari: atqui condemnatio est pœna peccati mortalis: ergò sub mortali adultus tenetur credere & assentiri articulis Fidei sufficienter propositis. Unde & ipse Christus in eis, quos vocavit, & Apostoli in eis, quos converterunt, semper exigebant actum Fidei circa Fidem propositam, ut passim videre est in Evangelio, & Actis Apostolorum v. g. Act. 8. Philippus Eunucho petenti Baptismum ait: *Si credis in toto corde &c.*

§. II.

Quamprimùm moraliter.

17 Postquam nimirùm articuli Fidei ita sufficienter propositi sunt. Pueri ergò inter Fideles educati tenentur elicere assensum Fidei, quando usum rationis consecuti perfectè, Mysteria Fidei tanquam à Deo revelata sufficienter apprehendunt. Infidelis autem adultus tenetur elicere actum Fidei, quando, propositis sibi articulis Fidei, incipit jam prudenter agnoscere, eam esse veram Fidem, ea Mysteria credita esse vera, & contrarias Sectas esse falsas juxta dicta immediatè §. *præced.* Communissima DD. pluribúsque congestis Sanchez *cit. cap.* 1. *n.* 8. Lugo *De Fide d.* 3. *Sect.* 1. *Tannerus, Layman*, Tamb. *l.* 2. *c.* 1. §. 1. *n.* 8. Sumitur apertè ex verbis Christi *Matth. ult.* modò allegatis. Et ratio est: Quia Divino & naturali jure ad statum viatoris pertinet, ut ad propositum sibi finem tendat, atque ab eo non aberret; hoc autem fieri non potest, nisi finem suum, Deum, per ea, quæ ad illum Finem obtinendum necessaria sunt, cognoscat & credat: ergò homo adultus & rationis compos tenetur statim assentiri iis Articulis sufficienter propositis; saltem tenetur non diu differre assensum in re tanti momenti, ubi mora culpabilis, & mortalis æstimari debet arbitrio prudentis, maximè in pueris. Unde notanter

Dixi: *quamprimùm moraliter*, rectè enim monet Sanchez. *cit. c.* 1. *n.* 3. in praxi cum pueris non esse scrupulosè agendum quoad impletionem hujus præcepti, & peccatum omissionis. Nam præter quàm, quòd frequenter accidat, pueros diu usum habere rationis, & tamen eis Mysteria Fidei, ut Fide supernaturali credenda, sufficienter non proponantur & apprehendantur (quousque à præcepto Fidei sine dubio excusati sunt) insuper ipsi reverà non advertunt talem obligationem credendi: Unde vix evenit, ut peccent non eliciendo actum Fidei contra hoc præceptum. Adulti autem Fideles post Fidem veram sufficienter & plenè propositam, si non statim aut brevi assentiantur, citius contra hoc præceptum peccabunt prudentis arbitrio; & vix sistent in incredulitate negativa contra hoc præceptum affirmativum, sed positivè simul dissentiuntur, & in sua secta obstinaciter perdurabunt, positiva incredulitate, & peccato commissionis, hæresis v. g. contra præceptum negativum non negandi veram Fidem agnitam.

Denique tam pueri adulti, quàm infideles conversi, postquam didicerunt Mysteria Fidei, Festa Christi coluerunt, Conciones, Missas &c. audierunt, nisi prorsus brutorum instar vixerint, omninò judicandi sunt, præbuisse saltem semel assensum iis Fidei Mysteriis, adeóque satisfecisse huic præcepto.

§. III.

Eo assensu semel habito, Præceptum hoc affirmativum Fidei per se directè ampliùs non obligat.

18 Ita contra Antiquos varios communis RR. cum Card. de Lugo *d.* 13. *Sect.* 2. *n.* 45. Tamburin. *l.* 2. *c.* 1. §. 9. Ratio solida est: Quia ex una parte, nullum potest assignari tempus certum & determinatum, neque Christi, neque Ecclesiæ Lege, quo per se directè obligaret præceptum Fidei quoad actum internum, ut mox patebit: ex altera parte sæpissimè obligat per accidens, ut §. seq. videbitur. Ut vel ideò Christus Dominus prudenter credatur non voluisse imponere præceptum per se directum Fidei, sed satis superque indicâsse, eum sæpiùs debere exerceri propter alios actus necessarios: quare *Lugo cit.* meritò censet, inutilem hanc quæstionem de tempore, quo tenentur Fideles actus Fidei repetere, satisfiat obligationi Fidei, cui non videtur satisfieri semel tantùm amplectendo Fidem, ejusque Mysteria credendo; Quia nimirùm non potest contingere moraliter, quòd homo Christianus, qui semel Fidem Christianam toto corde amplexus est, nec posteà ab ea defecit, vel de ea dubitavit, non repetat sæpissimè actus Fidei tum per se, tum per accidens una cum aliis actibus bonis necessariis vel liberis, ut orando, Missam audiendo, Sacramenta suscipiendo: Ut proinde hanc sententiam minimè involvere posse videatur propositio 17. damnata ab Innocentio XI. *Satis est, actum Fidei semel in vita elicere.* Sicut nec alia 65. & ultima: *Sufficit illa Mysteria* (SS. Trinitatis & Incarnationis) *semel credidisse.* Cùm nullus sit Catholicorum, nisi longè improbissimus, qui illa Mysteria quotidiè non sæpiùs credat in actu exercito, vel tot formationibus S. Crucis, & invocationibus SS. Trinitatis &c. etsi in actu signato expressè non dicat: *Credo verum & à Deo revelatum esse tale mysterium*: ut suprà jam innui. Sed videamus tempora communiter assignata ab Antiquis, quibus per se obligat præceptum Fidei affirmativum ad actum internum credendi.

Primum tempus ab omnibus etiam nobis assignatum est, quando incipit usus rationis, vel adulto vera Fides sufficienter proponitur, juxta dicta §. *præced.* Verùm id non fit tantùm necessitate præcepti, sed etiam necessitate medii juxta dicta §. 1.

Secundum tempus assignatur articulus mortis, quia tunc Fidelis] debet se contra Dœmonis tentationes infestissimas per actus Fidei munire, quod quidem per accidens libenter conceditur in casu,

quo

quò tentatio aliter ſuperari nequit, aut alii actus actum Fidei neceſſariò ſupponentes (ut Contritio, Confeſſio &c.) exercendi ſunt: juxta dicenda §. ſeq. De per ſe autem nullum planè eſt fundamentum ejus obligationis.

Tertium tempus aſſignatur his terminis: *Saltem aliquoties in vita*: Sed confusè nimis & ſcrupuloſè: Aliqui determinant, obligare hoc præceptum ſaltem ſemel in anno, ſicut præceptum Confeſſionis & communionis: Alii diebus Dominicis & Feſtis, inter quos etiam dubitativè Scotus. Alii aliter, ut latè videre potes apud Suarez *hic d. 13. ſect. 5.* Et Sanchez *lib. 2. moral. c. 1. n. 3.* Qui optimè refutant; cùm nullum ſit omninò fundamentum ejusmodi obligationis per ſe: per accidens autem ratione aliorum actuum per annum, vel totam vitam exercendorum, nullum poteſt eſſe dubium, ut patebit.

Quartum tempus etiam communiter aſſignatum eſt, quando urget gravis tentatio contra Fidem vel in communi, vel in particulari contra aliquod myſterium, quam quis non videatur poſſe ſuperare, niſi contrarium actum Fidei eliciendo; tunc nimirùm ſub mortali obligari hominem actum Fidei elicere: quia alioquin relinquet ſe in periculo labendi in Fide, & conſequenter omittendo actum Fidei peccabit mortaliter. Verùm inprimis caſus iſte rariſſimus eſt, quia ordinariè ejusmodi tentationes multò ſecuriùs ſuperantur mentem aliò efficaciter convertendo, quàm per contrarios actus cum iis quaſi altercando, quibus tentatio plerumque intendi & exaſperari ſolet, eſſetque nimis dura obligatio, maximè pro ſcrupuloſis, ut benè notant *Lugo & Tamburin. in citt.* Deinde dato caſu, aliter non poſſe ſuperari tentationem niſi per elicitum contrarium actum Fidei, adhuc obligatio credendi non erit per ſe directè ex præcepto Fidei affirmativo de eliciendo actu interno Fidei; ſed per accidens & indirectè, ratione ſcilicet præcepti negativi de Fide non abneganda, contra hoc ergò, non contra illud peccabit tentatus omittendo actum Fidei, ſicque ſe exponendo, vel relinquendo in periculo labendi in Fide. Unde in Confeſſione non opus erit confiteri peccatum ommiſſionis v. g. dicendo: *Semel non elicui actum Fidei, cùm neceſſe eſſet*; ſed tantùm peccatum commiſſionis contra præceptum illud negativum: Utpote: *Expoſui, vel permiſi me in periculo in Fide labendi talis vel talis myſterii, etiam lapſus ſum.* Quòd valdè notandum eſt; & patebit mox ampliùs.

§. IV.

Per accidens autem ſæpiſſimè.

20 Regulam generalem optimè tradit Card. de Lugo cit. ſect. 2. n. 43. *Toties erit obligatio eliciendi aſſenſum Fidei, quoties is neceſſarius eſt ad obſervandum aliud præceptum, quod tunc obligat.* Ratio eſt: Quia qui tenetur ad aliquem finem, tenetur etiam ad ponenda media neceſſaria & proportionata: atqui v. g. obligatus die Feſto audire Sacrum non poteſt eum actum debitè exercere, niſi ſuppoſito actu Fidei, ut per ſe clarum eſt: ergò. Obligatio ergò hæc per ſe directè non erit ex præcepto aliquo Fidei, ſed ex obligatione alterius illius præcepti v. g. Miſſam audiendi, vel dicendi, communicandi &c. ad ejus obſervantiam neceſſarius eſt actus Fidei: & contra illud ſolùm præceptum peccabitur omittendo actum Fidei, atque non erit duplex peccatum explicandum in Confeſſione, ſed unum tantùm contra illud aliud præceptum, v. g. dicendo: *Invalidè, vel ſacrilegè celebravi* &c. Ut cum *Sanchez cit. Conink aliisque docet Lugo cit. n. 34. in fine.* Et jam accipe

CASUS,

Quibus per accidens eſt obligatio eliciendi aſſenſum Fidei.

Primus: Quando quis tenetur vel vult juſtificari, ſeu gratiam amiſſam recuperare per contritionem, aut attritionem cum Sacramento. *Certum apud omnes.* Non enim poteſt quis actum Contritionis vel attritionis ſupernaturalis elicere, niſi credat in Deum cum Spe veniæ: niſi credat Deum eſſe Summum Bonum, cujus amore conteritur: aut niſi credat, eſſe pœnas æternas & temporales à Deo peccatoribus decretas, quarum timore atteritur: denique niſi credat, eſſe Sacramentum pœnitentiæ, ac poteſtatem remittendi peccata, cujus ope liberari à peccatis intendit. 21

Secundus: Univerſaliter quandocunque homo tenetur elicere, vel exercere actum ſupernaturalem, qui neceſſariò ſemper ſupponit Fidem: Ut Spei, Charitatis, Religionis, v. g. orare, ſuſcipere, vel adminiſtrare Sacramenta: ob eandem rationem facilè applicabilem. Advertit tamen rectè *Lugo cit. d. 13. ſect. 2. n. 51.* In his omnibus neceſſario quidem intervenire Fidem actualem, non tamen ſemper actum formalem explicitum, quâ nimirùm quis expreſsè dicat: Credo Deum eſſe, quem nunc oro: Credo Sacramentum eſſe, quod nunc miniſtrare, vel ſuſcipere volo &c. Sed ſaltem implicitè, & in confuſo, quatenùs ex memoria notitiæ per Fidem comparatæ habet Fidelis intentionem Deum amandi, ſperandi, orandi, Sacrum audiendi, vel offerendi, Sacramenta ſuſcipiendi aut adminiſtrandi &c. ex Fide priùs & toties exercita ſciens, Deum eſſe. Quamvis autem ad valorem Sacramenti non requiratur ea Fides in miniſtrante, ut nimirùm is ſciat vel credat, illud eſſe Sacramentum, certum tamen eſt, requiri in fideli miniſtro ad licitam miniſtrationem intentionem abſolutam ex Fide & doctrina Chriſti.

Tertius. Quandocunque urget gravis tentatio contra quamcunque virtutem, & maximè ipſam Fidem, ut reverà aliter ſuperari non poſſe videatur, quam ſcutô Fidei ſe muniendo, juxta illud: 1. Petri 5. *Eſtote fortes in Fide &c.* Et ſiquidem tentatio illa ſit contra aliquam virtutem, utpote Spem, Charitatem, Caſtitatem &c. obligatio Fidei erit omninò per accidens, & indirecta: ſin autem tentatio ſit contra ipſam Fidem, obligatio erit quidem directè ex ipſa virtute Fidei, ſed iterum non ex iſto præcepto affirmativo, ſed, ſi ſit periculum omninò deficiendi, vel negandi Fidem etiam interiùs, obligatio erit ex præcepto negativo non negandi Fidem exteriùs vel interiùs: ad id enim præceptum

spectat non facere actum prohibitum, & excludere ejus proximum periculum per media oportuna: Quale medium in proposito supponitur esse, munire se actu Fidei elicito. Vide quæ dixi §. *praced.* sub finem. Et hinc est casus

Quartus. Quando quis tenetur exteriùs confiteri Fidem maximè coram Tyranno cum periculo deficiendi in Fide, quod aliter non posset vitari, nisi fortiter urgendo actum internum Fidei, ea obligatio est etiam per se directè ex virtute Fidei: sed iterùm non ex præcepto affirmativo, sed ex præcepto negativo non negandi Fidem interiùs vel saltem exteriùs, prout fuerit periculum negandi, ob rationem modò datam.

SECTIO IV.

Præceptum tertium & quartum Fidei, quo ad confessionem & negationem Fidei externam.

SUMMARIUM.

22. *Qualis sit, aut esse debeat confessio Fidei externa.*
23. *Præcepto divino naturali tenentur fideles Fidem exteriùs verbo, signo, vel opere confiteri sub mortali,*
24. *Quoties id exigit honor Deo, vel Christo debitus, ut pulchrè exemplificatur quatuor casibus;*
25. *Et fidei confirmatio:*
26. *Aut quando Salus propria,*
27. *Vel proximorum periclitatur.*
28. *In persecutione Fidei per se semper fugere licet, nisi officium obstet*
29. *Nullo unquam casu, etiam mortis periculo, licet Fidem negare, sive expressè, sive interpretativè, verbo, signo, vel facto, &c.*
30. *Quando quis censeatur negare Fidem explicitè: quando interpretativè*
31. *Quando quis, obligante præcepto, simulando, vel æquivocando in verbis censeatur interpretativè negare Fidem.*
32. *Præcepto Fidei confitendæ etiam non obligante, Fidem tamen interpretativè negat, qui utitur signo directè, vel indirectè manifestativo hæresis.*
33. *Talia autem signa non sunt v.g. ornatus vel vestimenta, gentis solùm, & non sectæ distinctiva,*
34. *Imo esto etiam sint distinctiva sectæ, modò non sint protestativa ejusdem.*
35. *Benè autem, si sint non tantùm distinctiva sectæ, sed & manifestativa ejusdem.*
36. *Et multò magis, si insuper contineant actualem cultum authoris falsæ sectæ.*
37. *Item Fidem interpretativè negat, exercens opus, vel actionem ex natura sua, institutione, aut circumstantiis hæresis manifestativam, ut in sacris gentilium, v. g. adorare idolum &c.*
38. *Quando quis interpretativè Fidem negare censeatur, communicando eorum cæna?*
39. *Frequentando eorum Ecclesias?*
40. *Comedendo carnes die prohibito?*

22 FIdei tertium præceptum affirmativum est *confiteri Fidem exteriùs*, cùm opus est; huic oppositum quartum & primum negativum Fidei præceptum est, non negare Fidem exteriùs. Utrumque propter maximam connexionem explicabimus hac *Sectione* sub gemina assertione. Quintum autem Fidei præceptum, & secundum negativum: Nam negare Fidem etiam interius, importat infidelitatem positivam ac præcipuè hæresin, & ei annexa: ideóque necessariò pluribus seorsim explicandum *Seq. c. toto.*

Confessio externa Fidei est: *Manifestatio Fidei internæ signô aliquô externô ad hoc specialiter ordinatô & comprobatô.* Utpotè vel apertis verbis, vel signis & actionibus ex speciali ordinatione significantibus, exprimentibus, & distinguentibus Fidem. Etenim ad Confessionem Fidei Catholicæ defacto non sufficit uti verbis, signis vel actionibus communibus Fidei Catholicæ cum aliis Sectis, ut dicere se Christianum esse, Symbolum Apostolorum, vel Orationem Dominicam recitare; sacram Scripturam profiteri; Sed oportet uti verbis, signis vel actionibus distinctè significantibus, & distinguentibus Fidem Catholicam ab aliis Sectis, utpotè dicendo, se esse Catholicum Romanæ Fidei, se cruce signare, Catholico more Sacrum facere, communicare, jejunare &c. His positis, sit.

ASSERTIO IV.

PRæcepto Divino naturali tenetur Fidelis Fidem exteriùs confiteri verbo, quoties ita exigit honor Deo vel Christo debitus, Fidei confirmatio, propria, vel proximi Salus: 23
Seu quod idem est, & regula generalis esto: Quotiescunque ex taciturnitate vel dissimulatione Fidei oritur detrimentum honoris Dei, Fidei & Religionis Catholicæ, salutis propriæ, vel proximorum, quod professione Fidei impediri potest, tenetur omnis Fidelis, ad hoc idoneus, sub mortali Fidem suam profiteri, & defendere, etiam cum periculo mortis aut cujusque boni temporalis detrimentô. Ita D. Thom. 2. 2. 4. 3. ab omnibus receptus. Et sumitur clarè ex verbis Christi Matth. 10. *Omnis ergo qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo. Qui autem negaverit &c.* Et Apost. ad Roman. 10. *Si confitearis in ore tuo Dominum JESUM CHRISTUM, & in corde tuo crederis, quia Deus suscitavit illum à mortuis, salvus eris; corde enim creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem.* Sic Apost. apertè significans confessionem externam Fidei necessariam esse ad salutem: adeóque obligare quandoque sub mortali. Ratio ergò ex allegatis verbis Christi desumpta est: Quia omnis homo Christianus Christo in Baptismo nomen dedit, & se obligavit ad ejus Fidem tenendam, tuendam & confitendam, etiam suâ morte & sanguine, si opus fuerit, velut juramento implicito. De quo Div. Hieron. Epist. ad Heliodor. *Recordare tyrocinii tui diem, quo Christo in Baptismate sepultus, in Sacramento jurasti.* Et Apost. 1. ad Th. 6. *Certa bonum certamen Fidei, apprehende vitam æternam, in qua vocatus es, & confessus confessionem bonam coram multis testibus.* Et ad Hebr. 3. Vocat Christum *Pontificem confessionis nostræ.* Ergò, sicut qui se Regi cuidam juramento Fidelitatis in militia vel alio obsequio obstrinxit, tenetur illud servare, etiam sub pœna mortis, vel quâvis aliâ, ubi nimirùm aliqua necessitas id exigit; certum enim est, præceptum affirmativum Fidei confitendæ non obligare pro semper, sed solùm pro certo tempore, & ratione necessitatis ita exigentis, uti in assertione expressum est; nimirùm quando ita exigit

§. I.

Honor Dei & Christi.

FIdes confitenda est, quando sic exigit, & alioquin notabiliter diminueretur honor Dei & 24
Christi

Christi: idq; maximè quando quis à Magistratu, vel Judice absolutè ad Fidem probandam, sive ut sciatur, cujus Fidei sit, auctoritate publica interrogatus, an sit Catholicus, vel quid de aliquo Articulo Fidei sentiat? sive id fiat publicè, sive privatim, sive ad Finem bonum, ut inter Catholicos: sive ad finem malum, ut si interrogetur apud hæreticos vel infideles, tenetur sub mortal. Fidem suam confiteri & profiteri positivè, & explicitè sine ambiguitate seu æquivocatione verborum, etiam cum mortis periculo, ob rationem datam. Nam alioquin Deo, & Christo magnus honor detraheretur. Verè enim magnus est honor Dei, & Christi, Principis & Capitis Fidei nostræ, quòd Christianus coram Principibus & Magistratibus hujus sæculi contra oblatrantibus & persequentibus Fidem suam fateatur. Præterea, dum mortis & periculorum minis in publico Judicio Fides nequaquam credit, mirum in modum ejus veritas confirmatur, atque in regnis radices agit: Quarè si unquam ejus confessio urget, tunc certè maximè urgere rationabile est; atque is semper fuit sensus Ecclesiæ, quæ se in ejusmodi casu obligatam esse ad confitendam Fidem semper existimavit. Sic *Petrus* & *Joannes* Fidem & virtutem Christi Nominis confessi sunt contra Tribunalia Judæorum *Act.* 4. Et, cùm eis comminarentur, audacter responderunt. *Si justum est in conspectu Dei vos potiùs audire, quàm Deum judicate.* Quidquid contra perditè sentiant politici nostri temporis: imò etiam non nemo ex Catholicis. Certè & meritò ab Innocentio XI. damnata est hæc Propositio 18. *Si à potestate publica quis interrogetur, Fidem ingenuè confiteri, ut Deo & Fidei gloriosum consulo: tacere, ut peccaminosum non damno.*

II. At verò si privatus quisdam infidelis vel hæreticus interrogat nullus per se loquendo tenebitur fateri, sed vel tacendo, vel alio modo eludere potest. Cùm enim talis publicam auctoritatem non gerat, nullus inde honor Christi periclitabitur. Sic contigit, quòd multis navigantibus in navi hæretica quidam hæreticus stricto gladio discurrens quæreret, quinam ex istis sint Baptistæ, minatus eos omnes velle obtrucare, aderant per multi Catholici, sed nemo Fidem suam fassus est. An rectè? Rectè factum respondent. *Sanchez l.* 2. 6. *Tabiana, Bonavent. alii cum* Tamburino *cit. c.* 1. §. 2. *n.* 3. Quia scurra ille cum publicam auctoritatem nullam gereret, adeóque nullus inde honor Christi periclitaretur, explodendus potiùs fuit, quàm audiendus. Dixi autem *per se loquendo*; rectè enim monet *D. Thom.* Quòd si vir admodùm gravis interrogaretur etiam à privatis hæreticis de sua Fide, ipse autem si taceat, vel dissimulet, magnum aliquod scandalum oriri rationabiliter timeat, tacere sanè non posse; quia in illis circumstantiis magnus Dei honor, ad salutem salus proximiorum externam ejus Fidei confessionem exigit.

III. Quòd si quis interrogaretur, vel examinaretur ab hæreticis, qua vis authoritate publicè, vel privatim, sitne Sacerdos vel Monachus, an Sacrum dixerit, vel audierit, an die Veneris carnibus abstineat &c. Etiamsi Catholicus advertat ex mente interrogantis idem esse, ac quærere, an sit Catholicus? Adhuc non obligaris respondere, sed quoque modo dissimulare potest? Quia multi sunt Catholici, qui non sunt Sacerdotes vel Monachi, qui Sacrum sæpè non dicunt, ne audiunt, nec carnibus abstinent. Secùs dicendum, si interrogeris, an sis Papista? quia hæc interrogatio in terminis æquivalet huic, an sis Catholicus, ideóque fateri debes, si publica authoritate interrogeris, secùs si privata, juxta, modò suprà dicta.

IV. Si Tyranus vel Princeps aut Magistratus hæreticus generatim præcipiat, ut omnes se prodant Catholici, ut certas vestes vel signa ferant, quibus noscantur, esse Catholici, aut omnes Catholicos ex regno vel regione exulare præcipiat, aut certas eis pœnas taxet; teneturne Catholici obedire, & ita Fidem profiteri *Resp.* Non teneri, quia ex una parte injustè agit Tyrannus, vel Magistratus talis; ex altera parte nemo non particulariter seu personaliter interrogatus tenetur profiteri Fidem suam. *Excipe*: Nisi magnus Dei honor & proximorum salus aliud requiret: Sicut contrà tenebris te occultare, si Spes sit in futurum te posse Fidem meliùs profiteri ac promovere, præsertim si Sacerdos sis. *Communis apud Sanchez & Tamburin. citt.* De fuga in persecutione Fidei dicam inferiùs in fine.

§. II.

Fidei Confirmatio.

QUotiescunque nimirum doctrina, Fidei firmitas, 25
vel authoritas Catholicæ Ecclesiæ periclitatur, præsens & advertens, si prodesse possit, tenebitur præsens & advertens, si prodesse possit, tenebitur Fidem profiteri. v. g. Intervenit quis, vel interest colloquio, vel disputationi Catholicorum cum hæreticis: advertit ob illorum ruditatem, doctrinam Fidei & Ecclesiæ irrisioni & blasphemiis exponi: Si se sufficientem, & prodesse posse putet, tenetur sub mortali, etiam cum periculo vitæ, pro veritate decretare, Fidem suam profiteri ac defendere. Hoc enim Fidelitas erga Christum & ejus Verbum postulat, scilicet ut ait Apost. ad Tit. 2. *Ut non blasphemetur Verbum Dei.* Et 2. Pet. 2. *Ne via veritatis blasphemetur.* Eadem est ratio de tuenda veritate Ecclesiæ, de qua Dionys. Alexand. Epist. ad Novat. *Non est inferior gloria sustinere Martyrium pro eo, ne scindatur Ecclesia, quam est illa, ne idolis immoletur. Imò secundùm meam sententiam majus hoc puto Martyrum: ibi enim unusquisque pro sua tantùm anima, in hoc verò pro omni Ecclesia Martyrum sustinet.* Hæc ille.

Similiter, si videas infidelem vel hæreticum v. g. sanctam Eucharistiam, sacras imagines, Reliquias, Virgines sacras violare, si possis, teneris illos cohibere, & te Christianum & Catholicum manifestare etiam cum periculo vitæ: Quia ita exposcit & Dei honor, & veræ Fidei indemnitas. *Si potes*, in quam semper: Nam si tuus conatus nihil profuturus prævidetur, non erit ratio, unde obligeris. Ita DD. *citt.*

§. III.

Salus propria.

FIdes confitenda est, quandocunque exigit pro- 26
pria salus, quæ aliàs periclitaretur; Utpote sitacens & dissimulans, eo ipso periculum subeas, ne Fi-

dem

dem abneges, juxta dicenda *Assertione seq.* Item si Fidem tuam dissimules, congeris multa agere contra conscientiam, & legem Dei; & ut plurimum gravissima peccata mortalia. v. g. Servit Catholicus Domino hæretico, si se Catholicum esse dissimulet, cogetur provana conventicula hæreticorum adire cum Domino, conciones hæreticas audire nefandæ cœnæ comunicare, aliisq; actibus hæreticis; &c. tenetur sub mortali profiteri suam Fidem, aut si nihil proficiat professio Fidei, recedere à Domino hæretico, quocunque periculo vel damno imminente, cùm detrimentum animæ cuicunque damno corporali præponderare debeat.

§. IV.

Salus Proximorum.

27 Fides confitenda est, quotiescunque ita exigit salus proximi, quæ alias periclitaretur: utpote, si proximorum scandalum, vel ruina spiritualis imminet, & tua professione Fidei impedire potes e. g. Petrus Theologus adest convivio & colloquio multorum Catholicorum & hæreticorum, miscentur profani sermones, irrisiones &c. contra Fidem & Religionem Catholicam, comeduntur carnes die vetito, videt & advertit, si taceat, corrideat, comedat carnes, scandalizandos Catholicos, eosque labefactandos in Fide, Fidei suæ incertitudinem suspicaturos, è contrà hæreticos in sua Secta confirmandos, & defectum Fidei ex sua taciturnitate præsumpturos; talis omninò sub mortali tenetur Fidem suam profiteri, falsis dictis, & sannis contradicere, ab esu carnium abstinere: tum ex generali *Cùm persequentur vos in una civitate, fugite in aliam*; Sed & exemplo docuit sæpius fugiens impiorum persecutiones; & sancti factis suis ostenderunt. Lege præclarum Homiliam & Apologiam D. Athanasii de fuga sua. Pars legitur in suo Festo 2. Maii.

Dixi: *Per se ratione fugæ præcisè*: Nam aliunde ex ratione personæ vel officii sæpè non licebit fugere; Sic tempore persecutionis Fidei non potest Episcopus vel Pastor fugere, si ex ejus fuga immineat periculum gregi sibi commisso; nam bonorum Pastorum est animam ponere pro ovibus suis, & non tantùm *in pace*, sed etiam (teste S. Cypriano Epist. 54.) *in acie oves tueri*: idque ex obligatione Charitatis & Justitiæ, adeò ut si opus fuerit, teneatur etiam sanguine & vitâ Fidem pro ovium suarum confirmatione firmare.

Regula ergo hic esse potest. Si sis ejus conditionis, ut te fugiente, periclitatur honor Dei, vel Salus animarum, tuique muneris observatio, fugere non poteris, juxta modo dicta. Quòd si solùm esses utili manendo, non tamen necessarius, potes manere, sed non teneris cum tam gravi tuo incommodo vel periculo. Quòd si denique remanendo potiùs obesses, quàm permoveres; peccares non fugiendo propter malum, quod infers, nisi te bona fides excusaret. Sic post alios *Tamburin. cit. n. 6.*

Denique sermo tantùm fuit de Fide confessione extrema, quatenus est de Jure Divino ex virtute Fidei. Jure autem humano & lege positiva Ecclesiæ etiam certæ personæ in certis casibus tenentur præcepto Charitatis, tum ex speciali præcepto Fidei confitendæ in casu necessitatis: Exemplum plusquam Christianum ante Christum præbuit hæroicæ planè Confessionis Fidei, & legis Dei Senex ille Eleazarus 2. *Machab. 6.* Qui cùm à Tyranno adigeretur carnes suillas comedere, & quidam amici suaderent id simulare, comedendo alias carnes licitas, generosè respondit, & respuit dicens. *Non enim ætate nostra dignum est fingere, ut multi adolescentes arbitrantes, Eleazarum nonaginta annorum transiisse ad vitam alienigenarum, & ipsi propter meam simulationem & propter modicum corruptilis vitæ tempus accipiantur* (& addendo obligationem hujus sub mortali ait) *Nam etsi in præsenti tempore suppliciis hominum eripiar, sed manum Omnipotentis nec vivus nec defunctus effugiam.*

COROLLARIUM.

EX dictis facilè colligitur qualiter urgente persecutione Fidei, liceat vel non liceat Catholico fugere, ne cogatur cum mortis, vel alio periculo Fidem suam confiteri. Per se enim & ratione fugæ præcisè, semper licet; quia fuga de se non dicit negationem, vel dissimulationem Fidei, multò minùs simulationem alterius Sectæ: quin imò hoc ipso quò Catholicus fugit, se Catholicum fatetur & prodit; quippe qui ad conservandam illibatam Fidem suam fugit non vacillans in Fide, sed diffidens de sua fortitudine & constantia ad perferendas persecutiones, vel pœnas imminentes; atque omninò jure suo utens, quo licet omni modo licito tueri Fidem suam, quod Christus non tantùm verbo Matth. 10. 28 etiam sub mortali professionem Fidei facere, utpote omnes Beneficiarii, Canonici, Parochi, intra duos menses adeptæ possessionis. Ex *Tridentino Sess.* 24. *c.* 12. Item ordinandi, Doctores creandi: Reges & Imperatores in sua inauguratione, & alii nonnulli, idque ex gravi causa, nempè ut animabus & populis commissis benè sit provisum: nec earum regimen spirituale vel temporale hæretico vel infideli committatur, quæ, cum sit gravissima materia, præceptum transgrediens, seu scienter Fidem profiteri detrectantes sine dubio mortali peccato adstringit.

ASSERTIO V.

EX præcepto Fidei Divina negativo sub mortali nullo unquam casu vel periculo, etiam mortis, licet Fidem negare, sive expresse, sive interpretativè, nimirùm verbo, signo vel facto aliam falsam Sectam simulando, etiamsi quis Fidem veram illibatam intùs in corde retineat. Communissima & certissima omnium Orthodoxum cum D. Thoma suprà. Et omnium quos vidi, optimè latissiméque Gregor. de Valent. *q.* 3. *punct.* 7. 29

Expresse probat & docet Christus Matth. 10. *Qui autem negaverit coram hominibus, negabo & ego eum coram Patre meo, qui in cœlis est.* Et Luc. 9. v. 26. *Qui me erubuerit, & meos sermones; hunc Filius hominis erubescet, cùm venerit in Majestate sua, & Patris, & SS. Angelor.* Ubi notanter dicit 1. *qui me erubuerit*: quod non tantùm negationem expressam, sed etiam dissimulationem, vel inquam simulationem significat. 2. *Me & sermones meos*: Erubescens scilicet confiteri non tantùm

tùm Christum, sed etiam Doctrinam Christi & Fidem. 3. *Erubescet*, seu ut est apud Matth. *negabo eum* &c. quod sine dubio pœnam peccati mortalis significat. Ratio ergò est eadem, quæ in *Assertione præcedenti* à fortiori, cùm longè plus sit Fidem exteriùs negare, quàm solùm occultare, dissimulare, & non confiteri exteriùs, cùm opus esset. *Deinde*, aut aliquis seriò & ex animo Christum vel veram Fidem abnegat, falsamque Sectam profitetur; & tunc verè & propriè committit peccatum infidelitatis gravissimum & mortale, exteriùs quoque consummatum. De quo *c. sequenti*; aut ficto animo, in corde verò veram Fidem retinendo, solùm exteriùs verbo, signo, vel facto simulat, se veram Fidem negare, & falsam amplecti; & tunc licèt non peccet peccato interno infidelitatis, nec hæreticus vel apostata formalis fiat, ut ex *communi DD.* bene probat Sanchez *lib. 2. mor. cap. 7. n. 8.* peccat tamen peccato externo infidelitatis contra præceptum negativum de non negando Christum, & veram Fidem, quod & ad semper, & pro semper, seu pro omni temporis differentia obligat: Et quia in re gravissima, utique sub mortali, simúlque mentitur perniciose in re gravissima, utpote contra Veritatem Divinam nobis revelatam & agnitam. Etenim sicut virtus veritatis generatim obligat nos affirmativè, ut cùm opus est, & circumstantiæ id requirunt, verum non celemus; sed sincerè aperiamus; negativè verò ut nullo unquam tempore falsum verbo, vel facto mentitur, vel simulemus: ita virtus Fidei Divinæ multò adhuc gravius & strictius obligat, affirmativè quidem, ut veritates Divinas nobis revelatas, cùm opus est, & circumstantiæ exigunt, juxta dicta *Assertione præced.* palam profiteamur: negativè verò ne oppositam Fdei falsitatem ullo unquam tempore seu verbo, seu facto mentiamur vel simulemus negata vel dissimulata vera Fide.

Damnabilis ergo, & damnatissima est sententia antiquorum hæreticorum, ac etiam nostri temporis politicorum ac libertinorum, quorum vult axioma est: Licere Fidem suam negare, & alienæ Religionis cujusvis quælibet exercitia facere, modò quis Fidem suam in corde fixam firmámque conservet. Jam ergò Assertio quoad terminos sigillatim explicanda est, & ad casus applicanda.

§. I.

Expressè, vel interpretativè.

30 E*Xpressè*, explicitè, ac positivè Fidem negat, & mortaliter peccat quisquis apertis verbis, sivè seriò, sive fictè aut negat se Christianum, Catholicum, Pontificium esse, talem articulum Fidei credere &c. aut asserit, se esse, alterius Sectæ, Turcam, Calvinistam, Lutheranum &c. vel credere talem Articulum contra veram Fidem, v. g. Christum non esse in Eucharistia, nullum esse purgatorium &c. Quod si seriò & ex animo fiat, verè est infidelis & hæreticus formalis: si fictè, etsi verus infidelis & hæreticus non sit, tamen mortaliter peccat, juxta dicta pro Assertione.

Interpretativè, seu implicitè negat Fidem & mortaliter peccat, quisquis aut Fidem veram, quando obligat præceptum confessionis externæ, juxta *Assertione præcedenti* dicta dissimulat; aut *verbo, signo, vel facto* falsam Sectam aliquam simulat. Differunt quam maximè *dissimulare, verum, & simulare falsum.* Dissimulare verum ob certas causas, quandoque licitum est, quando nimirum interroganti non teneris respondere, & justam celandi causam habes: sic in proposito extra casus, quibus obligat præceptum confessionis Fidei, semper licet celare, vel dissimilare Fidem, sive silentio, vel verbis ambiguis, vel signis, vestibus &c. ut infrà exemplificabitur. Simulare verò falsum nunquam licèt, cùm id sit mendacium intrinsecè malum, uti docet *communissima DD. cum D. Thoma* ab omnibus recepto 2. 2. *q.* 111. *a.* 1. Unde quondo vilis & plebeus homo ab aliquo Fidei confessionem exigit, sciscitando, an sit Catholicus, Pontificius &c.? graviter quidem peccat contra confessionem externam Fidei, si neget se esse Catholicum, aut dicat vel simulet se esse hæreticum, Lutheranum &c. At verò non peccat, si dissimulet verum vel tacendo, vel eludendo, v. g. dicendo; *Quid tuâ interest? quid tu me interrogare habes &c.* Quia tunc nulla Fidem confitendi necessitatis cogit, ut ex communi benè docent Navarrus *comment. in caput Humanæ aures q. 3. in fine* Azor. *t. 1. l. 8. c. 27. q. 1.* Valent. *q. 3. punct. 2. dub. 3. & 4.* Laym. *lib. 2. tr. 1. c. 11. num. 3.* Secus esset, si Magistratus, vel Judex publica auctoritate interrogaret, ut jam supra audivisti Specificatum est in Assertione Fidem interpretativè negari, simulare aliam falsam Sectam *verbo, facto, signo.* Pro quibus optimè traditur à *Tamburino lib. 2. Decal. c. 1. §. 3. n. 2. hac*

Regula universalis: Omnia illa verba, signa & facta vel actiones ex hoc præcepto vitare debemus, quæ ex se & circumstantiis suis sunt significativæ internæ abnegationis Fidei v. g. dicere non sum Catholicus; communicare cœnæ Lutheranæ. Quæ verò per accidens & indirectè tantùm sunt significativæ negationis Fidei, v. g. gestare vestem Turcicam, vel Prædicantiam &c. per se quidem vitanda sunt, ne demus causam aliis credendi, nos Fidem negare; attamen ob justam causam necessariis illi deceptioni præponderantis, licita fiunt. Quæ verò planè non significant abnegationem Fidei, v. g. dicere, non sum Romanus, non sum Sacerdos, Monachus, non audivi Sacrum, comedi carnes die Veneris &c. per se secluso scandalo, huic præcepto non adversantur: his enim non negatur Fides ullo modo, sed aliquid aliud. Verùm claritatis gratiâ percurramus sigillatim, incipiendo à verbis.

§. II.

Simulando verbo.

31 FIdem negat interpretativè, & mortaliter peccat, qui, quandò obligat præceptum confessionis Fidei, utpote à Magistratu, vel publicè interrogatus de Fide cum intentione Religionis explorandæ, respondet verbis ambiguis & æquivocis, ut juxta mentem & sensum interrogantis præsumatur, & intelligatur Fidem suam negare, aut falsam

Sectam profiteri. v. g. qui interrogatus à Magistratu hæretico, an sit Evangelicus? Responderet quòd sic: intelligendo per Evangelium, non Religionem illam novam, ut intendit interrogans, sed veram Religionem suam juxta verum Evangelicum sensum. Item qui interrogatus in Anglia, an sit Fidei Regiæ? Responderet quòd sic: intelligendo non modernam Fidem Regum hæreticorum, sed antiquam Catholicorum Regum, & similes infiniti modi æquivocandi adferri possent &c. Peccat, inquam, mortaliter; quia juxta sensum & mentem interrogantis verè publicè præsumitur Fidem suam negare, & falsam profiteri cum detrimento honoris Dei & veræ Fidei. Secus esset, si privatus quisquam privatim interrogasset & scandalum abesset.

Cæterùm qui interrogatus, etiam publicâ auctoritate, vel tacet, vel absolutè & ambiguè respondet, vel dicit se non teneri, vel non velle respondere & dicere aliis cujus Fidei sit, vel quod ipse credat: aut dicit moderna multorum phrasi: se esse ejus Fidei, in qua confidat se salvandum: aut alio simili modo tergiversatur: is quidem Fidem non negat contra hoc præceptum negativum non negandi Fidem: atque adeò non peccat contra præceptum hoc negativum, nisi in casu, quo ipsum tacere vel dissimulare idem esset ac negare: ut si plures interrogentur, an velint negare Fidem? aliis dicentibus, quòd non, tu taceas, utique interpretativè negares. Talis tamen publica auctoritate interrogatus adhuc peccaret contra præceptum Fidei affirmativum de Fide Christi exteriùs confitenda, juxta *Assertione præcedenti* dicta.

§. III.

Simulando signo.

32 Fidem negat interpretativè, & mortaliter peccat, quisquis, etiamsi non obliget præceptum confessionis Fidei, utitur signo aliquo directè vel indirectè, manifestativo hæresis, vel infidelitatis: talis enim eo ipso censetur exteriùs confiteri vel consentire in hæresin, vel infidelitatem, vel falsam sectam tali signo manifestativo significatam. Ejusmodi signa consistunt potissimùm in vestibus vel ornatu, & possunt esse quatruplicis generis.

Signa primi generis.

33 Signa aliqua vel vestimenta solùm sunt distinctiva Gentis & non Sectæ. Sic vestis oblonga Turcarum, & pileus fasciâ circumvolutus, vulgò Turbant distinguit Turcam ab aliis nationibus materialiter tantùm, non autem formaliter, quoad eorum Sectam: nam etsi omnes converterentur ad Fidem Christianam, adhuc talis vestitus perseveraret. Idem est de vestibus propriis certæ Nationis hæreticæ. Et hic consentiunt, omnes DD. Christianum atque Catholicum posse licitè uti ejusmodi vestitu ad occultandam suam Fidem. Licet quippe Christiano eunti per Turciam, vel Mauritaniam uti veste Turcica, vel Mauritana: eunti in Angliam incedere veste Anglicana pro usu usurpata, hoc enim non est negare suam Fidem, & eorum Sectam profiteri; sed est solùm dissimulare vel occultare suam Fidem, & ad summum simulare se esse talis nationis: estò alii indè decipiantur, putantes eum esse talis Sectæ Turcicæ, Anglicanæ &c. Dummodò adsit aliqua justa & rationabilis causa præponderans illi deceptioni. V. G. ad securitatem itineris, ad evadendum periculum vitæ vel bonorum temporalium. Non enim sine sufficiente & proportionata causa possumus permittere deceptionem proximi, præsertim in re tanti momenti, ut nos judicent falsæ Sectæ cultores: Ut cum *Sanchez, Diana* & aliis rectè monei Lugo *cit. disp.* 14. *Sect.* 5. *n.* 70. Simili modo Sacerdos vel Religiosus iter agens per terras hæreticorum, ob pericula evidentia, induit se veste sæculari, non utique intentione, ut se simulet laicum, sed ut Religiosum vel Sacerdotem esse se dissimulet, & celet, cum non teneatur statum suum vestimento prodere, sed jus occultandi habeat, permittendo interim alios falli existimantes ipsum esse laicum sæcularem, quod minus malum est, quàm periculum quod rationabiliter timere debet.

Signa secundi generis.

Alia sunt signa distinctiva quidem Sectæ à Secta, 34
at non protestativa talis Sectæ: non enim sunt instituta ad profitendam talem Sectam, sed ad alium finem politicum: nimirum vel ut dignoscatur, quinam sunt talis Sectæ vel Religionis, ut est Judæorum flavus pileus Romæ, vel annulus flavus in pallio Francofurti; vel solummodò ad significandum eminentiorem statum in tali Secta, ut est byretum & sagum multiplicatile Prædicantium in Germania, quibus non intendunt profiteri suam Sectam, sed solùm ostendere suum statum. Et hic iterùm (*contra Cajetanum*, *Toletum*, *Becanum*, aliosque non paucos censentes semper est mortale) *communior & verior est sententia DD.* ob gravissimam causam v. g. ad evadendam mortem, aliudve grave malum, & secluso scandalo, & quando non obligat præceptum confessionis Fidei, licere Christiano, vel Catholico uti ejusmodi signo vel vestitu ad occultandam Fidem suam. Ita *Sanchez cit. Suarez, Conich.* aliis relatis, Layman. *lib.* 2. *t.* 1. *c.* 11. *n.* 2. Lugo *cit. Sect.* 5. *n.* 71. Alii RR. passim. Ratio: Quia licet ea signa significent v. g. Judæum vel hæreticum, adeóque iis, uti sit aliqua simulatio, & quidem longè major (unde & major & gravior causa excusans requiritur) quàm in casu præcedenti: non tamen sunt signa protestativa talis Sectæ, vel hæresis, ita ut iis utens, à noscentibus hominem, statim debeat censeri talem Sectam vel hæresim profiteri: sicut si Prædicans occultet se, & fugiat in habitu Monachi, non ideò censeretur à noscentibus ipsum acceptare, vel profiteri Religionem vel statum Monasticum in his circumstantiis.

Signa tertii generis.

Alia sunt signa non tantùm distinctiva Sectæ 35
à Sacta, sed etiam ex institutione vel consuetudine manifestativa & potestativa talis Sectæ vel hæresis: V. G. imago Mahometis in veste, vel clypeo, est signum protestativum Sectæ Turcicæ: Similiter hæretici sæpè certis sionis utuntur pro contestatione suæ Sectæ, ut scilicet omnis tale signum gestans vel exhibens intelligatur se manifesta-

rea ac

è ac profiteri talis Sectæ assecla: sivè ejusmodi signa consistat in vestitu, sivè in certis verbis, vestibus &c.

Et tali signo nullo unquam casu vel periculo licere uti citra peccatum mortale interpretativæ falsem negationis Fidei, docent *DD.* communiter cum Sanchez *cit. l.* 2. *c.* 4. *n.* 20. Sed placet distinctio Card. de Lugo *d.* 14. *Sect.* 5. *n.* 82. Aut enim illa signa ita sunt determinata ad contestationem falsæ Sectæ, ut nullum alium usum habeant; adeò ut omnes, qui personam eo utentem noverunt, omninò certo judicent eum Fidem negare & falsam Sectam amplecti: ut est v. g. imago Mahometis, certa fascia gestata in pileo ad significandam hæresin: vestis vel ornatus Sacerdotalis Judæorum, vel Gentilium; & tunc certissimum est apud omnes, nullo unquam casu vel periculo licere uti tali signô vel vestitu ad occultandam Fidem. Sunt enim manifesta negatio Fidei, & professio falsæ Sectæ; Quemadmodum nullo unquam casu vel periculo licet proferre illa verba: *Abnego Christi Fidem, sum Lutheranus*, aut solemnem peccandi formulam Turcarum: *alla alla* &c. quia ejusmodi verba sunt omninò determinata ad significandam abnegationem veræ Fidei, & professionem falsæ Sectæ, & nullum alium usum habent. Unde si Princeps infidelis, vel hæreticus volens omnes subditos suos esse infideles, vel hæreticos institueret universaliter, ut omnes portent tale signum in pileo, vel veste in signum protestationis suæ Fidei, nullus omninò Christianus, vel Catholicus posset eo signo, vel veste, citra gravissimum peccatum abnegationis Fidei, etsi ficte, uti, non obstante quocunque periculo. Quo spectat abomninabilis praxis quorundam frigidorum Catholicorum, qui per terras hæreticorum peregrinantes, vel negotiantes à Magistratu hæretico acceptant salvos conductus, & syngraphas, quibus significatur eos ejusdem esse Religionis, vel juramentum Religionis præstitisse, similes infamibus illis Libellaticis tempore S. Cypriani, qui quidem Fidem non negârunt, tamen procurabant & acceptabant à Magistratu infideli, vel gentili libellos, quibus significabatur, eos Imperatoribus paruisse, idolis sacrificâsse, ut à persecutione securi essent: unde velut infames à Fidelibus Libellatici, vel libellis maculati dicebantur.

Aut illa signa, vel vestimenta non sunt ita determinata ad significandam professionem falsæ Sectæ, sed alium usum habere possunt, adeò, ut qui novisset hominem eô utentem anteà fuisse Christianum vel Catholicum, non statim judicaret eum negâsse Fidem suam, & aliam sectam amplexum, sed posset putare vel dubitare, an non ad alium finem tali signo vel veste utatur: ut sunt vexilla & insignia propria Turcarum, vel Hæreticorum: aut certa vestis alioquin usualis, instituta tamen ad profitendam talem sectam: & tunc omninò probabile est ob gravissimam causam (eôq; graviorem, quò magis habet speciem negationis veræ Fidei) v. g. mortem, aliudve gravissimum malum evitandum, ad justam victoriam de hostibus Fidei obtinendam, licere uti tali signo, vel veste. Qua ratione *Sanchez cit.* defendit Christianos, vel Catholicos, qui pugnantes contra Turcas, vel Hæreticos utuntur signis turcicis, vel hæreticorum, ad commodiùs invadendum hostem, & justam victoriam reportandam. Item si Princeps hæreticus instituisset certum genus vestis alioqui non usualis gestandum à subditis in signum protestativum Sectæ suæ, Catholicus peregrinus transiens ob similem gravissimam causam, licitè eâ uterentur ad se occultandum. Qui enim nôssent eum anteà Catholicum fuisse, non ideò statim judicarent eum Fidem negare, sed potiùs occultare tantùm.

Signa quarti generis.

36 Alia denique sunt signa non tantùm protestativa falsæ Sectæ, sed etiam continentia actualem cultum auctoris illius Sectæ: ut imago idoli Apollinis, Mahometis, Heresiarchæ, Lutheri, Calvini &c. gestata in collo, clypeo &c. Quorum usum ullo unquam tempore aut casu licere negant *DD.* communissimè. Aliqui adhuc excusant. Puto ego cum *Lug. cit.* posse adhiberi eandem prædictam distinctionem, si enim illorum signorum nullus sit usus alius, quàm significare talem falsum cultum, sine dubio mortaliter illicita erunt; si verò posset esse alius usus, ob similem causam gravissimam uti liceret. Sic imaginem idoli, Mahometis, Lutheri &c. è collo gestare semper illicitum est; ibi enim non habet alium usum, quàm cultum illum falsum. At verò gestare in clypeo, vel vexillo ad decipiendum hostem, probabiliter defenditur: quia hæc ibi non tantùm significant cultum auctoris falsæ sectæ, sed etiam armaturam talis generis. Unde de his loquens Layman. *cit. c.* 11. *n.* 4. *ad finem* dicit: *Hanc professionem falsi cultûs generatim non cogimur agnoscere, cùm etiam apud Christianos ejusmodi signa, puta Mercurii &c. tanquam fabulosa, ornatûs gratiâ adhibeantur: ideòque non damnari milites nostros, si illis, tanquam indifferentibus, insidiarum causâ in bello uterentur &c.* Sic Layman.

§. IV.

Simulando facto vel opere.

Fidem interpretativè negat, & gravissimè peccat, quisquis voluntariè exercet opus vel actionem, quæ ex natura sua, ex institutione, aut certè ex circumstantiis loci, temporis personarum, falsam Fidem, Sectam, hæresin manifestant, vel significant, ut exemplis communioribus patebit explicatione.

I. Sacra Gentilium.

37 Flectere genu coram idolo, thus adolere, sacrificare, si voluntariè fiant absque violentia physica, etiam ex quocunque metu vel periculô mali cujuscunque, peccatum mortale est. Hæ enim actiones ex natura & institutione sua exhibitæ coram idolo cultum idololatriæ designant. Est perpetuus sensus Ecclesiæ: & illustrissima exempla Martyrum, & in defectu S. Marcelini Papæ. Neque obstat exemplum Naamon Syri 4. Reg. 5. Qui ab Elisæo sanatus, & ad veram Fidem, cultúmque veri Dei conversus petiit, ut liceret sibi ex officio cum Rege suo intrare templum idoli, & cum eo genu flectere inquiens: *Et illo innitente super manum meam, si adoravero in templo Remmon, adorante eo in eodem loco, ut ignoscat mihi Do-*

Dominus servo tuo pro hac re; qui dixit ei, vade in pace. Non enim ibi permisit Elisæus, ut idolum adoraret, neque actio illa seu genuflexio fuit signum protestativum, seu actus idololatriæ, sed solùm fuit actus politicus & ceremonia aulica, exhibita Regi Syriæ, cujus mos fuit in adoratione idoli sustentari manu primi Principis aulæ, qui proin necessariò cum Rege genuflectente, & ipse genuflectere debebat: quod officium seu famulatus aulicus tunc ad illum Naaman Syrum spectabat. *Ita communis DD. & Interpretum.*

II. Hæreticorum.

38 Sine dubio mortaliter peccat contra professionem Fidei, quisquis Profanæ hæreticorum cœnæ communicat: intellige tamen formaliter, quatenus sacra eorum cœna habetur; nam ex circumstantiis cœremoniarum determinatur ea cœna ad profitendum cultum Religionis. Cæterùm cessante scandalo, nemine vidente maximè, eos panes comedere, vel vinum epotare materialiter tantùm, res esset indifferens: ut ex communi notat *Layman* suprà. Itémque mortale est hæreticorum exercitiis cooperando assistere, ministerium aliquod ad eorum Sectam spectans exercere: hæretico ministro parvulum solemniter baptizandum offerre: coram hæretico Ministro Matrimonium contrahere &c. Hæc enim omnia ex natura vel institutione sua professionem & approbationem falsæ Sectæ, adeóque abnegationem veræ Fidei præseferunt. Attamen in Germania, ubi hæretici tolerati cum Catholicis permixti sunt, subinde audire conciones hæreticorum, assistere Baptismo eorum pro Patrino, in nuptiis paranymphum agere, funus comitari, etiam in lugubri habitu, imò, ubi non adest Parochus Catholicus, ita permittente vel dissimulante Ordinariò, etiam parvulos baptizandos Ministro hæretico offerre, ut in multis locis fieri vidi, non habetur pro signo protestativo falsæ Fidei, & seclusô scandalô, vel periculô subversionis, licitè fiunt. De quo plura *c. sequenti*, cùm de communicatione Catholicorum cum hæreticis & infidelibus.

III. Frequentare Ecclesias hæreticorum.

39 Sine dubio mortaliter peccat, & Fidem implicitè negare censetur quisquis ordinariè, & sine legitima causa hæreticorum templa, conventus, conciones frequentat, ut meritò intuentibus videatur tanquam unus ex illis. Quod adeò verum est, ut etiamsi Rex, Princeps, vel Magistratus hæreticus publicô edictô sub gravissima pœna præcipiat subditis, ut omnes hæreticum conventum & exercitium accedant, peccet mortaliter Catholicus accedens; ut bina responsione declaravit Pius V. ad Anglos Catholicos apud *Sanchez cit. c. 4. n.* 27. Cum enim tale edictum directè & ex proposito tendat ad augmentum Religionis hæreticæ, & Catholicæ destructionem, atque ut inter Catholicos & hæreticos distinctio appareat, certum omninò est, Catholicum non posse obedire absque peccato contra professionem externam Fidei, & apertæ simulationis hæresis; & quidem in re gravissima, unde & Religionis vilipensio, & scandalum proximorum pendet; ubi maximè obligat præceptum externæ confessionis Fidei. Quod verò aliqui afferant, tale scandalum, & peccatum evitari posse, si quis publicè protestetur, se ad eorum conventum & exercitium accedere, non ut eorum Religionem profiteatur, sed solùm ut Magistratui politicè obediat, insufficiens est: nam talis protestatio inutilis erit ad pœnam evadendam, neque omne scandalum, & propriæ salutis periculum aufferet, ut latè prosequitur, & declarat *Sanchez l. cit.* Dixi autem: *Ordinariè & sine legitima causa.* Qui enim semel, aut iterum ex curiositate interesset: aut ex rationabili causa, utpote, ut errores Prædicantis annotet, & confutet, vel confutandos alteri referat; aut ut Dominum suum ex officio comitetur, ut Naaman ille Syrus suprà: vel aliâ simili ratione, aut venialiter tantùm, aut nullo modo peccabit.

IV. Comedere carnes die prohibito.

Certissimum est, non licere comedere carnes die 40 prohibito, quando comestio carnis habetur pro signo protestativo Sectæ falsæ: ut si hæretici die jejunii cum Catholicis in hospitio confidentes, vel convivantes, ad eorum Fidem explorandam dicant: Qui Evangelicus, vel Papæ inimicus est, ex hoc ferculo carnium, ex hoc caupone, ansere, &c. comedat (idem est, si Catholico propinent in sanitatem hostium Papæ & Religionis Catholicæ, isque respondeat) peccabit mortaliter comedens nulla usus protestatione contraria, utpote, hoc non oportere, esse signum explorandæ Religionis cùm etiam Catholicis diebus jejunii ob certas causas carnes edere liceat: alioquin enim comedens verè interpretativè Fidem negaret. Item mortaliter peccat, & implicitè saltem Fidem negare censetur, quisquis ordinariè, & sine omni justa causa aliis nota, cum hæreticis carnes comedit; etenim comedere carnes etiam feriâ sextâ, ex se est indifferens, & etiam Catholico causâ necessitatis vel infirmitatis licitum: Quia tamen abstinere à carnibus feriâ sextâ est observantia communis & propria Religionis Catholicæ, & oppositum hæreticorum; hinc qui sine legitima & omnibus manifesta causa ab hæreticis invitatus, vel inter eos vivens per simulationem & insolentem libertatem passim carnes eo die comedit, censetur omninò Fidem Catholicam interpretativè negare, & peccare mortaliter: atque etiam inter Catholicos id sæpiùs actitans meritò censetur suspectus de hæresi, & pœnas de hæresi suspectorum incurreret juxta *communem DD.* apud *Sanchez*, Layman. Lugo *cit.* sect. 8. §. 2. Dixi iterùm: *Ordinariè & sine justa causa.* Nam quandò non urget præceptum confessionis Fidei, nec carnes appositæ sunt ad explorandam Fidem, nec periculum gravis scandali imminet, vel subest, licitum est Catholico, etiam inter hæreticos, carnes comedere, non tantùm ab intrinseco, puta infirmitatis vel necessitatis causâ; sed etiam ab extrinseco, utpotè ad occultandam Fidem suam, ob mortem, vel aliud grave damnum vel periculum evadendum, *Communissimè.* Talis enim non peccabit contra Præceptum Ecclesiæ, quod in tali necessitate non obligat; nec contra Præceptum confessionis Fidei,

quod

quod hic & nunc non urgere supponitur; & quia esus carnium de se non est protestativus hæresis, sed ad hunc finem, scilicet Fidei professionem, certis diebus interdictus est ab Ecclesia: Et licèt hæretici indè colligere soleant, talem, v. g. feriâ sextâ carnes comedentem, non esse Catholicum, hæc tamen eorum deceptio ob gravem causam, qualem semper supponimus, permitti licitè potest. *Ita Sanchez. Azorius. Becanus.* aliisq; citatis Laym. *l. 2. t. 1. c. 11. n. 5.* Monent tamen DD. si Catholicus sit apud hæreticos in hospitio, apud quos nullum grave periculum, sed solùm irrisio & jocus timeri posset, si quis inter eos à carnibus abstineat (idem est de signo Crucis, aliisque exercitiis propriis Catholicæ Religionis sub præcepto obligantibus) tali causâ abstinendum esse, & Legem Ecclesiæ servandam. Simile judicium esto de aliis similibus actionibus, etsi ex se bonis vel indifferentibus, tamen ex instituto, consuetudine, vel usu hæresis appropriatis, ut orare in templis hæreticorum, canere Psalmos Davidicos &c. more hæreticorum, aliásve cantilenas hæreticis proprias, præsertim contra Religionem Catholicam blasphemas &c. quæ exercere non licet Catholico aliis videntibus, vel audientibus, quia eo ipso, quo hæreticis specialiter propriæ sunt factæ, significant hæresin saltem exteriùs cum periculo detrimenti Religionis & scandalò.

COROLLARIUM.

Ex dictis denique sequitur, eum, qui quoquo modo negavit Fidem cum gravi detrimento Religionis, vel scandalo, teneri, si potest, & prodesse videtur, ad revocationem verbo, vel scripto sub mortali; quia qui causam mali dedit, tenetur eam tollere, quantùm potest. Quomodo autem abnegans Fidem fiat Infidelis, Hæreticus, Apostata, jamjam videbimus *cap. sequenti.*

CAPUT III.

De Infidelitate, & peccatis contra Fidem.

SECTIO I.

Infidelitas generatim quid & quotuplex?

SUMMARIUM.

1. *Infidelitas purè negativa est carentia Fidei in homine pro tunc non apto habere illam.*
2. *Infidelitas privativa est carentia Fidei in homine apto habere illam.*
3. *Dubium in Fide est suspensio mentis inter assensum & dissensum &c.*
4. *Deliberatè dubitans dubio positivo, seu positivè judicans rem esse dubiam vel minus certam, peccat mortaliter, & accedente pertinacia est formalis hæreticus.*
5. *Dubitans verò negativè tantùm, suspendendo omne prorsus judicium, esto peccare possit mortaliter contra præceptum tunc obligans, non tamen fit hæreticus.*
6. *Nisi voluntas imperet talem suspensionem ex motivo difficultatum oppositarum ab intellectu.*
7. *Non verò si illam suspensionem imperet ex alio motivo.*
8. *Quid sit infidelitas positiva, materialis, formalis.*
9. *Quid Paganismus, seu Gentilismus, & quæ communicatio cum eis prohibita?*
10. *Quid Judaismus: & quæ communicatio cum eis prohibita?*
11. *Quid & quotuplex apostasia?*

ASSERTIO I.

Infidelitas generatim dicitur *peccatum vel defectus contra Fidem*: Et sic latissimè sumpta dividitur *in negativam, & positivam*, vel distinctiùs, *in negativam, privativam, & positivam*, Explico breviter.

§. I.

Infidelitas negativa: Ignorantia.

Infidelitas purè negativa dicitur carentia veræ Fidei in homine pro certo statu non apto habere Fidem ob impotentiam vel ignorantiam, prout est in carentibus usu rationis, pueris & amentibus &c. invincibiliter, vel etiam vincibiliter ignorantibus. Huc ergò spectat ignorantia tam invincibilis, quàm vincibilis credendorum. Ignorantia invincibilis & inculpabilis credendorum, aut est credendorum necessariorum ad salutem necessitate medii, ut unius veri DEI, & in communi sententia Christi, Mediatoris, ac SS. Trinitatis: & ob hunc homo etsi nihil peccet, tamen necessariò damnatur ob defectum medii necessarii ad salutem: aut est credendorum necessariorum ad salutem necessitate Præcepti tantùm; & hæc à peccato excusat, cùm sit omninò involuntaria, nec salutem impedit, cùm non tollat medium necessarium ad salutem. E contrà ignorantia vincibilis, & culpabilis credendorum necessariorum ad salutem semper peccatum mortale est, simplex quidem in plebeis & subditis; duplex verò in Pastoribus, Prælatis &c. quorum officium est alios in Fide, & necessariis ad salutem erudire. Duplex inquam: & quia ipse nescit necessaria contra præceptum scientiæ credendorum: & quia sic culpabiliter non præstat suum officium contra justitiam. Hæc omnia probata & declarata sunt *cap. præced. Sect. 1. & 2. per totum.*

§. II.

Infidelitas privativa: Incredulitas &c.

Est carentia Fidei *actualis in homine apto habere, seu qui posset & deberet habere Fidem*: Utpote, cui credenda seu Articuli veræ Fidei sufficienter propositi sunt; etsi positivè non dissentiatur, vel assentiatur contrario: Et sic dicitur propriè *incredulitas*, ad quam proximè accedit dubium in Fide. Incredulitas ergo est negatio voluntaria assensûs prædicti præstandi rebus vel Articulis Fidei sufficienter ad credendum propositis, absque contradictorio vel contrario assensu. Hæc quidem, si absit pertinacia, simplex peccatum est mortale contra præceptum affirmativum exercendi actum internum Fidei in casibus, in quibus ejusmodi præceptum obligat. Ut latè declaratum est *c. præced. Sect. 3. & 4.* Quòd si verò ejusmodi incredulitas conjuncta sit cum pertinacia, ita ut quis nolit assentiri pertinaciter Articulis Fidei sufficienter ab Ecclesia ad credendum propositis, tunc revocatur ad infidelitatem positivam, utpote, si incredulitas universalis sit, & quoad omnia creden-

credenda, ad Paganiſmum; ſi verò incredulitas particularis ſit, & quoad aliqua credenda, pertinet ad hæreſin. Aliquo ejuſmodi incredulitatis genere (etſi aliqui excuſare conentur) peccavit Thomas Apoſtolus, aliis Diſcipulis & SS. mulieribus oculatis teſtibus tam perſeveranter atteſtantibus, & omninò ſufficientiſſimè proponentibus Reſurrectionem Chriſti, tamen noluit credere dicens: *Niſi videro &c. non credam,* Et audivit à Chriſto: *Noli eſſe incredulus, ſed fidelis.*

§. III.

Dubium in Fide

3 EST *ſuſpenſio mentis inter aſſenſum & diſſenſum de re vel Articulo ad credendum ſufficienter propoſito:* adeòque dubius dicendus eſt omnis, qui propoſitâ ſibi ſufficienter Fide, vel Articulo aliquo Fidei, voluntariè & deliberatè ſuſpenſus manet, & de ejus veritate in ſeipſo diſputans nec illi, nec ejus oppoſito aſſentitur; ſi enim aſſentiatur illi, jam non erit dubius, ſed Catholicus: ſi aſſentiatur oppſito, jam non erit rursùs dubius, ſed hæreticus.

Hic duæ quæſtiones magni momenti reſolvendæ ſunt. *Prima*: an omnis deliberate in Fide, vel de aliquo Articulo Fidei dubitans peccet? *Secunda*: an etiam ſit hæreticus? Ad conciliandas diverſiſſimas DD. ſententias, ſuppoſita neceſſaria diſtinctione dubii poſitivi & negativi traditâ in materia de conſcientia dubia. *Tr.* 1. *c.* 1. *Sect.* 4. *n.* 65. Reſpondeo diſtinctè quatuor dictis.

4 I. Certiſſimum eſt omnem deliberatè dubitantem de quacunque propſitione Fidei ſufficienter ad credendum propoſitâ dubio poſitivo, qui nimirum actu poſitivo judicat, res Fidei ab Eccleſia propoſitas ad credendum dubias eſſe, incertas & ambiguas, de quibus meritò dubitari poſſit, an veræ ſint, peccare mortaliter, & accedente pertinacia (*Sect. ſequent.* explicandâ) eſſe formalem hæreticum; & hoc ſolùm volunt DD. ſatìs communiter indiſtinctè affirmantes dubitantem in Fide eſſe hæreticum. Apud Azorium *l.* 8. *c.* 9. *q.* 5. Toletum *l.* 4. *c.* 4. Laym. *l.* 2. *tract.* 1. *c.* 13. *n.* 5. Et ſignificatur c. 1. de hæret. *Dubius in Fide infidelis eſt, nec ei omninò credendum eſt.* Ratio eſt: Quia quicunque aliquem Articulum Fidei, ab Eccleſia receptum, in dubium revocat, ſine dubio peccat contra Fidem, etſi enim non expreſsè ipſam Fidei veritatem, tamen ejus firmitatem & cretitudinem eſſentialem tollit, & explicitè negat: & conſequenter accedente pertinacia, formalis hæreticus & infidelis eſt: ſed hoc facit dubitans deliberatè poſitivè de aliquo Articulo Fidei, ut ex terminis patet: ergò &c.

5 II. Dubitans deliberatè de Fide, vel aliquo ejus Articulo ſufficienter propoſito, dubiò negativò tantùm, qui nimirum diſputans intra ſe de Fide, vel aliquo ejus Articulo ſolùm voluntariè ſuſpenſus manet inter aſſenſum & diſſenſum, abſque omni judicio poſitivo de certitudine vel incertitudine rei, etſi poſſit peccare mortaliter contra præceptum affirmativum Fidei, nimirùm aſſentiendi actu interno, rebus Fidei, ſufficienter propoſitis tunc obligans, eum tamen non fore hæreticum, poſt alios expreſsè docet Filliucius *tom.* 2. *tract.* 22. *c.* 6. *q.* 7. Et hoc ipſum volunt alii DD. communiter cum Sanchez. *lib.* 2. *c.* 7. *n.* 12. indiſtinctè aſſerentes dubitantem in Fide non eſſe hæreticum. *Et Ratio clara eſt*: quia hæreſis eſt error poſitivus, ſeu aſſenſus falſus & pertinax contra Fidem vel veritatem revelatam: ſed ſolùm negativè dubitans in Fide nullum habet errorem poſitivum, vel aſſenſum & diſſenſum ſuſpenſus manet: ergò non eſt hæreticus, conſequentur talis dubius, etſi hoc dubium ſuum exteriùs proferat, non incurrit hæreſin externam, ejusque excommunicationem, ſed dicere poteſt cum D. Auguſtino: *Errare poſſum, hæreticus non ero.* Advertunt tamen DD. periculum ſubeſſe, ne talis negativè dubitans & voluntariè ſuſpenſus manens de re Fidei, acquirat dubium poſitivum & pertinax, & ſic concomitanter fiat hæreticus pertinax. Certè res eſt delicata & plena ſubtilis periculi, & mihi quoad hoc ipſum dubium negativum omninò placet neceſſaria alia diſtinctio, quam affert Cardinal. de Lugo *De Fide diſp.* 17. *Sect.* 5. *&. diſp.* 20. *Sect.* 1. *n.* 15. Cum quo ulteriùs dico:

III. Etiam dubium negativum formaliter con- 6
tinet malitiam hæreſis, vel infidelitatis, quando voluntas imperat ſuſpenſionem aſſenſûs in intellectu ex motivo difficultatum oppoſitarum ab intellectu, etiam per ſolam apprehenſionem propoſitarum abſque judicio, quaſi abſterrita & verita periculum deceptionis vel falſitatis: eo ipſo enim voluntas implicitè & virtualiter approbat illa motiva contra Fidem, quæ non deberet approbare, & ſuſpenſio ſic ſubſecuta in intellectu ab illa voluntate denominatur mala verâ malitiâ hæreſis vel infidelitatis, accedente nimirum pertinacia, quâ quis nolit auctoritate Eccleſiæ induci ad aſſenſum reſolutum illius Articuli.

IV. Quando verò voluntas imperat ſuſpenſio- 7
nem aſſenſûs in intellectu, non ex motivo ejuſmodi difficultatum oppoſitarum, ſed propter aliam cauſam, puta, quia vult modò aliis intendere, aut quia non vult in re tanta modò fatigare caput, aut vult meliùs inquirere motiva commodiùs, & ſuaviùs aſſentiendi &c. certè neque hæreſis, neque ullum peccatum erit. Excepto caſu, quo tunc urgeret præceptum affirmativum aſſentiendi rebus Fidei ſufficienter propoſitis, quibus aliquis nunquam aſſenſum præbuiſſet: ſemper enim loquimur de rebus Fidei ſufficienter propoſitis modò infrà explicando magis, nam quamdiu res vel Articuli Fidei ſufficienter propoſiti non ſunt, cùm tunc nemo teneatur aſſentiri, de iis tam poſitivè, quàm negativè dubitare fas eſt.

§. IV.

Infidelitas poſitiva: Paganiſmus, Judaiſmus, Hæreſis.

INfidelitas poſitiva *eſt error vel aſſenſus poſi-* 8
tivus contrarius, vel contradictorius veræ Fidei in iis, quæ Divina Fide credenda ſunt: Utpote cùm quis poſitivè aſſentitur contrario, vel

con-

contradictorio alicujus Articuli, vel propositionis à DEO revelatæ, & Divina Fide credendæ, v. g. non dari purgatorium, Christum non esse in Eucharistica. Dividitur in materialem, & formalem. Infidelitas materialis dicitur, quando quis ex sola ignorantia infallibilis veritatis assentitur alicui contrario veræ Fidei. Formalis verò dicitur, quando quis vel ignorantia culpabili & crassa, vel etiam cum sufficienti noticia veritatis, adeóque cum pertinacia assentitur contrario veræ Fidei, ut latiùs patibit infrà in declaratione hæresis.

Infidelitatis positivæ ac formalis communiter *à DD.* cum D. Thoma 2. 2. *q.* 10. *a.* 5. numerantur tres species. *Paganismus*, *Judaismus*, *Hæresis*, scilicet penes diversos modos contrariandi, vel contradicendi veræ Christianæ Fidei. Infidelitas enim: aut contradicit veræ Christianæ Fidei totaliter, & nunquam ullo modo receptæ, & tunc est Paganismus, vel Gentilismus: quò etiam spectat Turcismus, ut suprà insinuatum est: aut contradicit veræ Christianæ Fidei etiam totaliter, sed aliquando susceptæ in figura & typo veritatis, non in ipsa veritate expresè revelatæ; & tunc est Judaismus: aut denique contradicit veræ Christianæ Fidei in veritate susceptæ, non tamen totaliter, sed particulariter quoad aliquos Articulos; & tunc est hæresis, vel apostasia. Duo priora, cum vix ad praxin faciant in his pertibus, strictim hìc tangam.

Paganismus.

9 Est *infidelitas ante susceptam Fidem, veritati Fidei universaliter contradicens.* Etsi enim Pagani, maximè Turcæ, in propositionibus materialibus quibusdam credendis cum Christianis conveniant, v. g. Unum esse Deum, esse futurum Judicium &c. non tamen conveniunt in ulla propositione formali Fidei, quatenùs scilicet divinitùs revelata est, sed solùm quatenùs proposita à suo Mahomete &c. quo differt Paganismus à Judaismo & hæresi. Quoad communicationem cum Paganis breviter habendæ sunt sequentes Regulæ.

I. Jure Divino positivo & Ecclesiastico prohibitum est fideli communicare cum infidelibus, seu paganis, in re quacunque Religionis, utpote doctrinis, ritibus sacris, cæremoniis ethnicis &c. sub peccato mortali. 2. Corinth. 6. *Nolite jugum ducere cum Gentibus.* Ratio est; quia talis interpretativè abnegat Fidem signo, vel facto simulando Paganismum, juxta suprà generatim dicta.

II. Jure Divino & Ecclesiastico, & civili semper prohibitum fuit inire connubium cum infidelibus Fideli, quia Sacramentum esset nullum ob impedimentum dirimens disparitatis cultûs.

III. Communicare cum infidelibus in actionibus civilibus quibuscunque, cessante periculo subversionis, nullo jure prohibitum fideli.

Judaismus.

Est *infidelitas post susceptam veram Fidem in figuris & signis eidem veritati clarè revelatæ etiam universaliter contradicens.* Quoad communicationem Fidelium cum Judæis tres similiter sint Regulæ. 10

I. Communicatio in Sacris v. g. circumcisione, seu agni paschalis, interdicta Fideli sub gravissimo paccato mortali, ob eandem rationem supra.

II. Nulla lege, vel privilegio concessum est Fideli inire matrimonium cum persona Judæa, in Judaica perfidia permanente, etiam sub spe conversionis illius, quia similiter esset sacrilegium, & Sacramentum nullum, ob idem impedimentum *cultûs disparitatis.*

III. Omnis conversatio, commercium, convictus, famulatus Fidelis cum Judæis inducens vel modicum periculum subversionis in Fide, vel moribus, sub peccato mortali vitanda sunt Fideli. *Ratio*: Quia periculum, quod reverà est modicum in conversatione ordinaria Fidelis cum alterius Sectæ hominibus, grave est in conversatione cum Judæis ob eorum perversitatem, perfidiam, invidiam, ac innatum quasi odium contra Christianos, & ipsum nomen Christi. Unde tot Leges Ecclesiasticæ & civiles prohibentes omne commercium Fidelium cum Judæis: *Ne* (ut ait S. Ignatium Mart, Epist. ad Philipp.) *fieri videamur participes & socii eorum, qui Dominum occiderunt, & Apostolos ejus.* Et Concil. Basileense *Sess.* 19. ob id præcipit, ut cognantur Judæi distinctum habitum ferre, & in locis separatis habitare. Similia alibi. Et prô putor! meliùs hæc hodie observantur ab hæreticis, quàm à Catholicis. Denique licèt ex dissimulatione Ecclesiæ & Magistratuum hodie commercia cum Judæis permittantur Fidelibus, certissimum tamen est, leges illas in vigore manere, & sub mortali obligare, ubicunque subest vel modicum periculum subversionis, vel scandali in Fide & moribus, ob rationem datam.

Hæresis.

De hæc seorsim *Sect. sequenti tota.*

Apostasia.

Latinè idem ac *discessio*, vel *defectio*: quatruplex communiter assignatur à DD. à Religione: à Sacro Ordine: ab Obedientia: & omnium gravissima, à Fide. 11

Apostasia, à Religione definitur: *Criminosa, & mortifera, discessio à Religiosi Ordinis instituto sine animo revertendi.* Apostasia, à Sacro Ordine, cùm quis à statu Clericari, quem in manu Episcopi edito continentiæ voto assumpserat, ad statum Matrimonii, & laicæ conversationis propriâ auctoritate se transfert. Apostasia ab obedientia, alia est particularis, cùm quis justis præceptis Superiorum suorum se opponit: alia universalis, cùm quis ab obedientia Summi Pontificis & Ecclesiæ universalis se subtrahit, & dicitur proprio nomine *Schisma*, de quo alibi. Verùm hæc omnia non sunt hujus loci.

Apoſtaſia à Fide, *eſt diſceſſio à vera fide in Baptiſmo aſſumpta explicitè profeſſa.* Unde Pagani, Judæi; ac etiam Hæretici ab infantia ſemper hæreſin profeſſi, non ſunt Apoſtatæ, ſed ille tantùm, qui baptizati Fidem veramCatholicam ſemel profeſſi ſunt; & poſteà ab illa diſceſſerunt. Dupliciter autem conſiderari poteſt apoſtaſia à Fide. I. Secundùm terminum à quo, ſeu quatenùs eſt diſceſſus à vera Fide, & ſic eſſentialiter non differt ab hæreſi, ſed ſolùm accidentaliter tanquam majus à minore, extenſius à minùs extenſo; nam apoſtata ſimpliciter dicitur, qui Chriſtum & Fidem Chriſtianam, quam ſuſceperat, penitùs abnegat: hæreticus autem non omninò negat totam Fidem, ſed ſolùm quoad aliquos Articulos. Undè omnes pœnæ in Jure in hæreticos decretæ etiam incurruntur ab apoſtatis, & inſuper plures, ut docet Canoniſtæ in c. 1. De Apoſtatis: & Theologi communiter. II. Apoſtaſia conſiderari poteſt ſecundùm terminum ad quem; ad quamnam ſcilicet Sectam ſe transferat Apoſtata à Fide tota, utpotè ad Judaiſmum, vel Paganiſmum,vel omnimodum Atheiſmum: ad quas ſpecies infidelitatis reſpectivè pertinebit apoſtaſia, utique in confeſſione reſipiſcentis neceſſariò explicanda. Quòd ſi apoſtata à Fide Catholica transferat ſe ſolùm ad aliquam Sectam hæredicam,Lutheranam &c. erit ſolùm Apoſtaſia à Fide particulari, & idem numero peccatum cum hæreſi aſſumpta. Iterum tamen in confeſſione explicanda erit circumſtantia diſceſſionis à Fide vera aliquando profeſſa: cùm id valdè augeat malitiam hæreſis, ſaltem in communi & tutiori ſententia.

SECTIO II.

Hæreſis materialis, & formalis cum ſua Excommunicatione, & pœnis.

SUMMARIUM.

12. *Differentia inter ignorantem, erantem, & hæreticum.*
13. *Quid ſit hæreſis generatim?*
14. *Quid ſit hæreſis materialis? in ea triplex eſt gradus; ſeu triplici modo poteſt quis eſſe hæreticus materialis.*
15. *Hæreſis formalis quid? conſtituitur formaliter in eſſe talis per pertinatiam*
16. *Quando quis dicatur hæreticus pertinax.*
17 *Pertinaciæ triplex gradus ex parte perſonæ.*
18 *Pertinacia triplex gradus ex parte objecti.*
19. *Tres reſolutiones corollariæ.*
20. *Hæreſis formalis eſt peccatum graviſſimum, gravius paganiſmo, & Judaiſmo.*
21. *Ut quis incurrat excommunicationem in hæreticos, vel hæreſin latam, debet eſſe 1 hæreticus formalis; (qualiter in hoc examinandus)*
22. *2 Internus, & externus ſimul.*
23. *Scilicet hæreſin internam voce vel actione mortaliter malæ exterius diſtinctè ac aſſertivè manifeſtans*
24. *Quando, ſeu quibus caſibus fiat, vel non fiat hæreticus formalis, & excommunicationem incurrat, vel non incurrat?*
25. *Recenſentur aliæ pœnæ huic excommunicationi annexæ.*

12 NOta in materia Fidei multùm differre *ignorantem, errantem & hæreticum.* Ignorans in materia Fidei dicitur, qui ex mera ignorantia veritatis aſſentitur errori alicui ſeu propoſitioni erroneæ contra Fidem abſque eo, quòd ratione aliqua vel argumento moveatur; & non aſſenſurus, ſi veritas ei conſtaret, vel proponeretur. Cujusmodi ſunt innumeri, etiam inter Catholicos. Hi planè neque hæretici dici poſſunt, neque nerrantes propriè, cùm non formali & poſitivo erroris motivo, ſed merâ ignorantiâ rei ducantur. *Errans* propriè dicitur, qui alicui errori ſeu propoſitioni erroneæ contra Fidem aſſentitur, & adhæret ob rationes quasdam ſibi apparentes, cum imaginatione veritatis, vel etiam pietatis, paratus tamen corrigi, ſi ei veritas proponeretur: ac proinde neque hi hæretici ſunt formaliter, defectu pertinaciæ. De his utriſque eleganter D. Auguſtinus Epiſt. 162. *Quis neſcit illo tempore.* (Arianorum) *obſcuris verbis multos pauci ſenſus fuiſſe deceptos &c.* Et *Qui ſententiam ſuam quamvis falſam atque perverſam pertinaci, animoſitate defendunt, præſertim quam non audacia ſuæ præſumptionis pepererunt; ſed à ſeductis atque in errorem lapſis parentibus acceperunt: Quærunt autem couta ſolicitudine veritatem, corrigi parati, cùm invenerint, nequaquam ſunt inter hæreticos deputandi.* Hæc D. Aug. Hæreticus denique propriè dicitur homo baptizatus Chriſtiani nominis errori alicui contra veram Fidem voluntariè & pertinaciter adhærens, ac correctionem excludens, ut mox latiùs. Et hinc communiſſima diviſio eſt hæreſis in materialem & formalem.

ASSERTIO II.

HÆreſis materialis *eſt hominis baptizati, & Fidem profeſſi erroneus aſſenſus contra aliquam veritatem Fidei ex ſola ignorantia, vel errore proveniens, abſque pertinacia voluntatis in eo perſiſtendi.* Hæreſis formalis verò, *eſt hominis baptizati, ac Chriſtianam Fidem profeſſi error voluntarius, ac pertinax contra aliquam veritatem Fidei: Peccatum mortale graviſſimum gravius Paganiſmo, & Judaiſmo.* Communiſſima Theologorum.

Jam advertiſti in utraque definitione, & genus, in quo conveniunt hæreſis materialis & formalis, ſimul ac differentiam utriusque. Explico.

§. I.

Hæreſis generatim.

I. E*St hominis baptizati.* Hinc excluduntur Paganiſmus ac Judaiſmus hominum non baptizatorum, ac Fidem Chriſti nunquam profeſſorum.

II. *Ac Chriſtianam Fidem profeſſi.* Excludun- 13
tur etiam baptizati; at Chriſti Fidem nunquam amplexi, vel profeſſi, utpote poſt baptiſmum in infantia ſuſceptum, deinde educati ſemper inter infideles, Turcas, Judæos. At quid de Cathecumenis, qui ante Baptiſmum ſuſceptum Fidem Chriſti amplexi & profeſſi ſunt, & errori alieni contra Fidem pertinaciter aſſentiuntur? Eos hæreticos eſſe affirmant multi. Plures negant; ſed lis eſt de nomine

Hi

Hi enim etſi in conſcientia & foro DEI contrahant peccatum hæreſis contra ſuſceptam veram Fidem Chriſti, in foro tamen Eccleſiæ, & in ordine ad cenſuras ac pœnas Eccleſiaſticas propriè hæretici non ſunt; hæreticus enim propriè dicitur, qui ab Eccleſia, cujus membrum erat, contraria in Fide ſentiendo ſe ſegregat; ut propterea ſubjectus ſit pœnis Eccleſiæ. Catechumenus, autem ante Baptiſmum licèt per Fidem ſuſceptam inchoativè membrum Eccleſiæ factus ſit, non tamen formaliter & completè, cùm Fidem in Baptiſmo ſolemniter profeſſus non ſit (eſt enim Eccleſia Chriſti congregatio hominum Fidem Chriſti ſolemniter profeſſorum) conſequenter nondum ſubjacet cenſuris, vel pœnis Eccleſiæ.

III. *Contra aliquam veritatem Fidei*, ſeu veritati Fidei ex parte repugnans. Nam error contra totam Fidem Chriſtianam non hæreſis, ſed Paganiſmus vel Judaiſmus erit, aut apoſtaſia ad illos, aut denique Atheiſmus perfectus.

IV. *Erroneus aſſenſus*: ſeu error poſitivus, nimirùm aſſenſus intellectus contrarius, vel contradictorius veritati fidei. Excluditur omnis infidelitas negativa tantùm ignorantia, incredulitas, dubium negativum, modo tamen explicato. *Sect. præced.* Quæ licet peccata ſint contra præceptum affirmativum Fidei de ſciendis & credendis Articulis Fidei, quia tamen Fidei veræ poſitivè non contrariantur, vel contradicunt; hæreſis eſſe non poſſunt. Excluditur quoque hæreſis, vel infidelitas poſitiva externa tantùm, quâ quis intus in animo veram Fidem retinens abſque aſſenſu in contrarium, ſolum exterius verbo, ſigno vel facto veram Fidem negat, & falſam Sectam provitetur. Niſi enim quis interiùs aſſentiatur & judicet, v. g. Chriſtum non eſſe in Euchariſtia: etſi verbo vel facto exteriùs ita ſignificet, v. g. non genuflectendo, non caput aperiendo, & conſequenter mortaliter peccet contra præceptum negativum non negandi Fidem contra virtutem Religionis, hæreticus tamen ſimpliciter non eſt: etſi præſumptivè talis cenſeri poſſit in foro Eccleſiæ, ut infra de excommunicatione hæreticorum notabitur. Atque in his terminis velut genere, vel potiùs materiali conveniunt hæreſis *materialis & formalis*; & ſi in his terminis ſiſtetur, & nulla accedat pertinacia voluntaris re ipſa erit hæreſis materialis. Itaque

§. II.

Hæreſis materialis

14 Est ejusmodi *erroneus aſſenſus contra aliquam Fidei veritatem ex ſola ignorantia, vel errore proveniens abſque pertinacia voluntatis in eo perſiſtendi, contra auctoritatem Eccleſiæ.* Et quia ignorantia illa, vel error poteſt eſſe aut inculpabilis, aut culpabilis & vincibilis, eâque vel levis, vel lata, craſſa, ſupina, vel denique etiam affectata, & directè voluntaria. Ideò triplicis gradus diſtingui poſſunt hæretici materiales.

Primi gradus hæretici materiales ſunt Chriſtiani, ſive aliâs illam veram Fidem Catholicam, ſive ſectam falſam & hæreticam profeſſi, qui aſſentiuntur alicui errori contra veritatem Fidei ex invincibili omninò & inculpabili ignorantia, vel errore, adeóque abſque omni pertinacia; qui proinde non tantum à crimine hæreſis, ſed etiam ab omni peccato contra Fidem immunes ſunt: & niſi aliunde deficiant, ſalutem non excidunt. Tales ſunt plurimi, maximè rudiores, non tantùm inter Catholicos, præſertim in explicandis rebus Fidei ſub vecordibus Paſtoribus degentes, ſed etiam inter hæreticos: nam omnes ritè baptizati, ſive à Catholicis, ſive ab hæreticis, poſtea verò inter hæreticos vel infideles educati & continuò conſervati, ubi de vera Fide & Religione Catholica, aut omninò nihil audiunt, aut audiunt ſolùm confutando, irridendo, blaſphemando referri, aut non audiunt, niſi abſurda & infanda, ut Papam eſſe Antichriſtum, beſtiam, idolum, ut Deum adorari, adeóque vera invincibili ignorantia veræ Fidei Catholicæ laborant. Hi ſanè retinent habitum Fidei in Baptiſmo infuſum, qui non niſi per actum infidelitatis formalis amittitur: Deinde eas Fidei veritates, quos nobiſcum communes habent, unde de SS. Trinitate; Verbi Incarnatione, aliisque myſteriis Symboli, Fide divina & ſupernaturali credunt. Certè niſi aliunde peccent, à ſalute excludi minimè poſſunt. Lege *D. Auguſt.* ſupra cit. Epiſt. relata *c.* 126. *dixit Apoſtolus* 24. *q.* 3.

Secundi gradus hæretici materiales ſunt Catholici illi, qui ſcilicet Fidem Catholicam Romanam profitentur, atque Catholicæ Eccleſiæ infallibilem Authoritatem in rebus Fidei proponendis agnoſcunt, & tamen ex ignorantia vincibili, & culpabili, etiam quantumvis craſſas, lata, ſupina, opinionem aliquam contra Fidem veram tenent, eo ipſo tamen, quo univerſaliter veram Fidem profitentur, & Catholicæ Eccleſiæ Authoritatem in rebus Fidei agnoſcunt, non pertinaces, ſed parati ſe corrigere, ſi contra Eccleſiæ ſenſum & definitionem eſſe ſciant. Hi nimirum etſi ob culpabilem & craſſam ignorantiam voluntariè errantes in rebus Fidei mortaliter peccent contra virtutem Fidei, quia tamen pertinaces non ſunt, hæretici formales non ſunt, neque ex communicationes & pœnas hæreticorum incurrunt. Ita expreſsè, *D. Auguſt. Epiſt.* 162. *Turrecremata Canus Alphonſus a Caſtro:* aliique congeſtis Sanch. *lib.* 2. *c.* 7. *n.* 20. Vaſq. l. 2. *diſp.* 126. *c.* 2. Layman. *lib.* 2. *tract.* 1. *c.* 13. *n.* 2. Ratio mox infra dabitur.

Tertii gradus hæretici materiales eſſe poſſunt, iidem Catholici contra aliquam Fidei veritatem errantes ex ignorantia etiam affectata, non tamen pertinaciter contra Authoritatem Eccleſiæ, ſed ſolùm ob tædium diſcendi, metum ſcrupulorum, vel ſimilem cauſam. Addit Lugo *de Fide diſp.* 20. *ſect.* 6. *n.* 190. *& ſeq.* etiam ac liberiùs errandum in Fide: etiam non ſine aliquo maligno in Eccleſiam vel Pontificem affectu, ſecluſo tamen contemptu Eccleſiæ quoad Auctoritatem, nimirum adhuc parati ſe corrigere; ſide contraria, mente & propoſitione Eccleſiæ conſtaret. Sis non erit hæreſis

resis formalis, sed peccatum infidelitatis negativæ contra primum Fidei præceptum affirmativum de scientia credendorum necessariorum ad salutem.

Ratio omnium est: quia quamdiu aliquis erga Catholicam Ecclesiam rectè affectus est agnoscens ejus infallibilem Authoritatem res Fidei proponendi,& paratus ab ea corrigi, tamdiu se non opponit pertinaciter Ecclesiæ, aut ab ea se separet, consequenter formalis hæreticus non est: Sed qui ex ignorantia culpabili crassa, vel etiam affectata ob discendi tædium, vel similem causam tenet errorem aliquem contra Fidem; v.g. non esse purgatorium, vel infernum ante extremum Judicium, eum utique derelicturus, si intelligat Catholicæ Ecclesiæ repugnantem esse, talis adhuc Catholicæ Ecclesiæ rectè affectus est; consequenter nec pertinax, rebellis, nec hæreticus est. Esset autem, si ignorantia esset affectata sic, ut nolet veritatem inquirere, quia auctoritatem Ecclesiæ minoris æstimat, contemnit, liberè in rebus Fidei errare vult, ut de se patet. Quandocunq; ergò ignorantia affectata est ex maligno in Ecclesiam affectu, & contemptu Ecclesiæ quoad Authoritatem, ex falsa nimirum opinione de Authoritate ejus fallibili in proponendis rebus Fidei, atque ita ad liberiùs errandum, ut ita mente affectus, fit ut, etiamsi constaret de mente Ecclesiæ contraria, tamen nollet à sua opinione erronea recedere, tunc sine dubio erit hæresis formalis & positiva infidelitas, etiamsi talis ignorans alioquin Fidem Catholicam profiteretur: unde eos, qui cum tali affectatu, vel crassa ignorantia Fidem vel sectam falsam profitentur esse veros formales hæreticos, mox dicam inferiùs. Ita cum alis *Lugo* cit. rectè sic explicanas *Sanchez*, *Vasquez*, & alios communiter indistinctè asserentes esse hæresin formalem, quando ignorantia affectata est ex maligno in Ecclesiam affectu, vel ad liberius errandum in Fide.

§. III.

Hæresis formalis.

15 **E**St ejusmodi *hominis baptizati & Christianam Fidem professi contra aliquam Fidei veritatem assensus erroneus, vel error voluntarius & pertinax.* Hic exprimitur ratio formalis propriè constitutiva hæresis & hæretici formalis, & excluduntur omnes hæretici materiales tantùm modò supra assignati.

Debet ergò hæresis formalis esse error voluntarius non tantùm voluntario communi, quo omne peccatum debet esse voluntarium, sed etiam voluntario aliquo speciali & pertinaci opposito Fidei: nam sicut ad Fidem requiritur pius motus voluntatis inclinantis intellectum ad assentiendum veritati Fidei obscurè revelatæ; ita ad hæresin formalem requiritur prava affectio voluntatis ad assentiendum contrario, vel contradictorio Fidei pertinaciter contra Authoritatem Ecclesiæ proponentis talem veritatem: in qua pertinaci voluntate consistit ratio formalis constitutiva hæresis formalis,& differentia essentialis ab hæresi materiali tantùm & cum sit tres gravissimi momenti, accuratius explicanda est ea.

Pertinacia.

PErtinax hæreticus dicitur, cùm quis sciens, 1 suam sententiam vel Sectam esse contra Ecclesiæ Catholicæ Definitionem, nihilominùs eam retinet, minimè paratus corrigi ab Ecclesiæ Authoritate, nisi forte evidenti ratione convictus, quacunque de causa id faciat, sive ex contemptu & odio Ecclesiæ, sive ex superbia, vel contradicendi libidine; sive ex alio respectu vel affectu quocunque: talis enim putat judicium Ecclesiæ non esse sufficiens motivum credendi, suámque opinionem Ecclesiæ universalis Authoritati præfert, quæ est verissima pertinacia. *Ita DD.* communiter cum Layman. *cit. lib. 2. tract. 1. cap. 13.* Seu ut cum aliis breviùs explicat. Coninch. *hic disp. 18. dub. 7. à n. 78.* quando quis etsiamsi ei veritas Fidei sufficienter & credibiliter proponatur, ita ut de ea prudenter dubitare non possit, contrarium tamen judicat, à quo nollet avelli quavis authoritate, nisi evidenter convictus.

Unde valdè hic notandum 1. Ad pertinaciam hæresis minimè requiritur mora temporis, cum in instanti fieri possit talis voluntarius & pertinax assensus contra Authoritatem & propositionem Ecclesiæ. 2. Nec requiritur, ut quis talem sententiam erroneam mordicus teneat contra factum admonitionem ab Ecclesia in foro conscientiæ, in ordine ad peccatum hæresis & excommunicationis pœnam incurrendam; licèt id requiratur in foro externo, & in ordine ad externas pœnas infligendas, ut notat communis *DD.* sententia. *Vasquez Valentia*, aliisq; cit. Lugo eadem *disp. 20. sect. 5. n. 157.* 3. Neque requiritur ad pertinaciam hæresis, ut quis cognoscat oppositum suæ sententiæ esse verum, aut proponi ab Ecclesia infallibilem Authoritatem in rebus Fidei proponendis habente; id enim ordinariè non agnoscunt hæretici: imò impossibile est tenere actu contrarium simul & semel, si quis actu agnosceret oppositum esse verum, aut ut verum propositum ab Ecclesia infallibilem Authoritatem habente, ut cum aliis notat Lugo *cit. n. 165.* sed sufficit, quod alicui opposita veritas & Ecclesiæ infallibilis Authoritas sufficienter proposita vera sit, ita ut de ea ampliùs rationabiliter dubitare non possit, juxta dicta *c. 2. sect. 3. §. 2.* Unde ulteriùs 4. Pertinacia hæresis immediatè, directè & explicitè non est contra veritatem, aut veracitatem DEI nunquam enim volunt agnoscere vel fateri hæretici se agere vel sentire contra veritatem revelatam, verbum, aut ipsam veracitatem Dei, quin potiùs contendunt suos errores esse veritates revelatas à Deo per ipsum purum putum verbum Dei; sed immediatè & directè ea pertinacia est contra Authoritatem & propositionem Ecclesiæ, quam possent & deberent agnoscere, tamen agnoscere pertinaciter nolunt. Attamen quia revera Ecclesia Catholica defacto infallibiliter sufficienter proponit veritates revelatas à Deo prima Veritate, quod ipsi possent & deberent agnoscere; eo ipso tunc pertinaciter repugnant

1. Authoritati Ecclesiæ proponentis: Consequenter, mediatè vel indirectè & implicitè saltem, 2. repugnant ipsi veritati revelatæ, & 3. Ipsi divinæ revelationi; ac 4. Ultimatè repugnant ipsi primæ veritati vel veracitati Dei infinitæ, quasi & ipsi, velut fallibili, non esset semper credendum; & in hoc consistit formalissimè malitiosissima hæresis, seu gravissima malitia hæresis.

Pertinaciæ gradus.

17 Ejusmodi pertinacium hæreticorum ex modo repugnandi triplex gradus assignari potest, nimirùm *veritate neglecta*, *veritate sufficienter proposita*, *veritate agnita*.

Primus gradus formalis & pertinacis hæresis est sentire contrà Authoritatem Ecclesiæ *veritate neglecta*, nimirùm per ignorantiam crassam & affectatam, per contemptum Ecclesiæ ejusque Authoritatis, cùm scilicet quis incipiens dubitare de veritate Fidei, datâ operâ non inquirit veritatem, de qua ambigit, ex odio & contemptu Ecclesiæ, ejusque Authoritatis, cujus judicio se subiicere nolit. Cujusmodi formales hæretici possunt etiam esse Catholici, alioquin veram Fidem Catholicam profitentes, ut § *praced.* in fine explicatum est: & defacto sunt hæretici seu Christiani illi, qui falsam Sectam Lutheri, Calvini &c. professi, & ex simili ignorantia affectata vel crassa errores contrarios Fidei retinent: utpotè (prout sæpissimè fit) qui inter hæreticos educati, postquam de Religonis suæ falsitate suspicare cœperunt, vel dubitare, & intelligere aliquid de doctrina Catholicæ Ecclesiæ, ideò tamen errores suos non deserunt, quia veræ Fidei argumenta & rationes credubilitatis cognoscere culpabiliter omittunt, vel contemnunt, neque Ecclesiæ Catholicæ in rebus Fidei proponendis infallibilem Authoritatem agnoscere volunt, sive deinde agatur in genere de tota Religione, sive in particulari de hoc vel illo Articulo Fidei. Hisunt & manent verè hæretici formales, ac hæreticorum pœnis subjecti: quia eo ipso, quo Sectam contradicentem Ecclesiæ Catholicæ palàm profiteri pergunt, & in sua culpabili crassa vel affectata ignorantia verum inquirere, vel cognoscere culpabiliter omittunt, veræ Ecclesiæ se pertinaciter opponunt, & formales hæretici sunt. Communis DD. quos generatim loquentes rectè explicat Layman *cit. c.* 12. *n.* 3. *&c.* 13. Et disertè docet D. August. lib. 4. de Bapt. contra Donatum c. 16. inquiens; *Constituamus duos isto modo: unum eorum sentire id de Christo, v. g. quod Photinus opinatus est, & in ejus hæresi baptizari extra Ecclesia Catholica communionem. Alium verò hoc idem sentire, sed in Ecclesia Catholica baptizari, existimantem ipsam esse Catholicam Fidem: istum nondum hæreticum dico nisi manifestatâ sibi doctrinâ Catholicæ Fidei resistere maluerit, & illud, quod terebat, elegerit; Quod antequam fiat, manifestum est, illum qui foris baptizatus est, esse priorem. Itaque in hoc sola falsa opinio; in illo autem etiam ipsa divisio corrigenda est: Sed in neutro ipsorum Sacramenti veritas repetenda.* Hæc S. Doctor.

Secundus, isque communis gradus hæresis formalis ac pertinacis est sentire contra Authoritatem & Definitionem Ecclesiæ, *veritate sufficienter proposita*, at nunquam adhuc agnita: tales sunt communiter hæretici in nostris partibus, saltem prudentiores & rerum periti. Habet enim Ecclesia Catholica pro se tot & tanta motiva, ut ejus notitia se ingerat etiam nolentibus, ut volentes nolentes sæpè fateantur hæretici suam fidem esse quidem meliorem in vita, at nostram meliorem in morte; quare in mortis articulo eam facilè amplectuntur, re ipsa comprobantes se non veritatis studio, sed alio terreno affectu vel respectu duci ad hæresin amplectendam. Tales ergò quamvis sciant opiniones suas esse contra Authoritatem Ecclesiæ sibi sufficienter propositam, tamen velut oculis clausis avertentem intellectum ad sua motiva contraria, Ecclesiæ judicio stare nolunt, quòd eam, ejusque in rebus Fidei proponendis infallibilem Authoritatem agnoscere nolint, sed sua sapientia & rationibus nixi, sententias suas Catholicæ Ecclesiæ Definitionibus præferre audent, simulantes se velle corrigi, cum tamen re ipsâ corrigi nec velint, nec possint, quamdiù Judicem superiorem in Fidei rebus agnoscere, & Ecclesiæ sensui & definitioni stare nolunt. De quibus S. August. lib. de utilitate credend. c. 18. dicit: *Nimis amando sententiam suam, & invidendo melioribus, usque ad hæresis sacrilegium pervenire diabolica præsumptio est.*

Tertius gradus supremus ac pessimus, non tamen adeò communis, hæresis formalis ac pertinacis est sentire contra Authoritatem & propositionem Ecclesiæ, etiam *veritate jam agnita:* utpote eorum, qui sciunt etiam convincibiliter ex Scripturæ rationibus, & alijs motivis suam sententiam esse falsam, sententiam verò Ecclesiæ veram, nihilominus odio Ecclesiæ vel Papæ, superbiâ vel malitiâ excæcati, contra propriam scientiam & conscientiam suam contrariam docete & tueri conantur. Tales fuerunt Hæresiarchæ Lutherus, Calvinus &c. & modò ferè sunt ministri hæretici, qui licèt quotidie in Scripturis versentur, & Scriptura, maximè accedente ratione, & SS. PP. & antiquæ Ecclesiæ universalis consensu eos convincat, suâ tamen malitiâ Scripturas contorquent, novas falsàsque interpretationes comminiscuntur, sive ut docti appareant, sive ut populum sibi devinciant. Hos meritò principaliter hæreticos definit S. August. l. c. *Hæreticus est, ut mea fert opinio, qui alicujus temporalis commodi, & maximè gloriæ, principatusq; sui gratiâ novas & falsas opiniones gignit, vel sequitur, sciens utique, esse falsas.*

Dices: Si veritas Catholica ipsis sufficienter proposita sit, & maximè etiam cognita, quomodò possunt dissentire? & si sciunt suas opiniones esse falsas, quomodo possunt iis assentiri? ℟. Ideò possunt, quia facta quacunque positione, vel etiam agnitione veritatis, & suæ falsitatis, obstinata tamen voluntate ex causis indicatis, intellectum mox avertunt à consideratione motivorum veritatis, ac velut eorum obliti, motivis suorum

Secun-

errorum toti incumbentes manent æquè ac magis obstinati in suis erroribus. Certum autem est, dum actu agnoscunt veritatem Catholicæ Ecclesiæ, & falsitatem suæ fidei, non posse tunc simul & semel aut veritati dissentire aut falsitati assentiri, quousque præfato modo intellectum à motivis veritatis avertant, & ad contraria motiva tota vi convertant. Quæ benè nota.

18 Aliter ex parte objecti crediti triplex potest assignari gradus hæreticorum formalium ac pertinacium. *Primus est* eorum, qui sentiunt contra veritatem aliquam, quam defacto sciunt ad Ecclesia esse definitam, & ad credendum propositam, & oppositum esse damnatum, præfato modo agnoscere nolunt. *Secundus* est eorum, qui etiam ante definitionem Ecclesiæ adeò firmiter & tenaciter adhærent alicui opinioni suæ, ut positivè concludant, quòd etsi Ecclesia contrarium definiret, tamen acquiescere nollent; hoc ipso pertinaces contra Ecclesiam, & hæretici, etsi non contra veritatem illius Articuli v.g. Beatissimam Virginem esse non vel esse immaculatè conceptam, qui potest esse verus, tamen contra Articulum universalem, nimirum Ecclesiæ Authoritatem in rebus Fidei proponendis esse infallibilem. Tales etiam esse possunt inter Catholicos, v.g. in disputatione de dicta imaculatâ Conceptione Beatissimæ Virginis. *Tertius* est eorum, qui erroneè credentes aliquam sententiam esse de Fide definitam oppositam tamen tueri volunt: hi sunt formaliter hæretici, quod nimis sufficit, & non materialiter, cùm revera res non sit de fide, & definita ut erroneè putant. Denique de pertinacia ad hæresin requisita universaliter loquitur D. August. sæpè dicta Epist. 162. *Qui in Ecclesia Christi morbidum aliquid pravumque sentiunt, si correcti, ut sanum rectumque sapiant, resistant contumaciter, suaque pestifera & mortifera dogmata emendare nolunt, sed defendere persistunt, hæretici sunt.*

COROLLARIUM.

19 Ex dictis patet solutio unius, & alterius quæstionis hic proponi solitæ. *Prima*: An negans propositionem, vel conclusionem Theologicam, scilicet ex una præmissa de Fide certa, altera lumine naturali nota deductam v.g. conclusionem hujus Syllogismi. *Omnis homo est rationalis: Christus est homo: ergò Christus est rationalis.* Hanc, inquam, conclusionem negans, an ideò sit hæreticus? Affirmat *Canus*, *Valentia supra q. 11. n. 1.* At rectiùs negant alii communiter cum *Layman cit. cap. 13. num. 7.* Ratio est: quia talis vel agnoscit veritatem præmissarum, & bonitatem illationis, aut non cognoscit? Si cognoscit, non potest negare conclusionem: si non cognoscit, non est ei sufficienter proposita conclusio, consequenter eam negans non potest dici hæreticus, nisi ita pertinaciter negaret, ut facta quæcunq; propositione etiam per Ecclesiam universalem, nollet tamen admittere.

Secunda quæstio. An revelationi divinæ sibi privatim factæ aliquis pertinaciter dissentiens sit hæreticus? *Negant* aliqui apud Sanchez *lib. 2. moral. c. 7. n. 13.* Ipse verò cum aliis affirmat indistinctè. Sed placet respondere distinctè cum *Layman cit. lib. 2. c. 13. n. 6.* talem verè formaliter & positivè esse infidelem; nam sicut omnis ille, qui ob Authoritatem Dei revelantis tanquam unum formale credendi motivum, veritatem aliquam prudenter & piè credit, verè fidelis est, fidei Divinæ actum exercet: ita huic oppositum formalem actum infidelitatis exercet, quisquis revelationi divinæ sibi factæ inprudenter & pertinaciter dissentit. 2. Talem essentialiter non videri differre ab hæretico: quia revelationem rei credendæ à Deo fieri publicè & privatim, non est essentialis, sed accidentalis tantùm fidei, vel infidelitatis differentia. 3. propriè & in rigore loquendo talem non esse hæreticum formalem, nec hæreticorum pœnis subjectum: hæresis enim propriè est error contra fidem Catholicam, & ille propriè hæreticus dicitur, qui in dogmatibus fidei Ecclesiæ universali contumaciter resistit: talis non est in proposito; ergo &c. Hæresis ergò formalis & pertinax hactenus explicata est

§. IV.

Peccatum mortale gravissimum, gravius Paganismo, & Judaismo.

Certum apud omnes. Docet imprimis ipse 20
Christus Matth. 18. *Sic autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus.* Ubi licèt de correctione proximi delinquentis sermo sit, constat tamen nullos esse magis incorrigibiles, atque Ecclesiæ monitionibus & doctrinis rebelles, quàm hæreticos. 2. Petri 2. Hæretici dicuntur, *superinducere sibi celerem perditionem: portare adversum se execrabile judicium, filii perditionis, quibus caligo tenebrarum reservata est in æternum:* Et addit disertè Petrus v. 20. *Si enim refugientes coinquinationes mundi in cognitione Domini nostri, & Salvatoris JEsu Christi, his rursus, implicati superantur, facta sunt eis posteriora deteriora prioribus. Meliùs enim erat illis non cognoscere viam Justitiæ, quàm post agnitionem, retrorsum converti aliquod illis traditum est sancto mandato.* Ex quo facilis

Ratio est: Pejus facit, qui Christo Salvatore cognito, ejusque sancto mandato & Fide accepta post agnitionem veritatis, & justitiæ retrorsum revertitur, quàm qui Christum Salvatorem & viam justitiæ nunquam agnovit: atqui hæreticus baptizatus, & Fide Christi instistutus à via Fidei & justitiæ recedit, cujus veram notitiam nunquam habuit Paganus, vel Judæus; ergò error hæretici pejor, graviusque peccatum est, quàm Pagani vel Judæi. Unde Paulus ad Tit. 3. v. 10. statuit: *Hæreticum hominem post unam & secundam correptionem devita, sciens, quia subversus est, qui ejusmodi est, & delinquit, cum sit proprio judicio condemnatus.*

Atque hinc vi potestatis à Christo collatæ Petro, ejusque Successoribus Principibus Ecclesiæ Matth. 16. v. 19. *Quodcunque ligaveris super terram, erit ligatum & in cœlis.* Antiquissimus mos

in

in Ecclesia semper fuit, graves & obstinatos peccatores, sed specialiter hæreticos, excommunicandi, jam à tempore Apostolorum usurpatus. Sic enim *Paulus* 1. *ad Timoth.* testatur, se Hymenæum, & Alexandrum tradidisse Sathanæ, quia circa Fidem naufragaverunt. Et hinc est.

ASSERTIO III.

Omnis hæreticus formalis internus, atque externus, qui scilicet hæresin animo conceptam voce vel actione mortaliter mala exteriùs distinctè ac assertivè manifestat, ipso facto incurrit excommunicationem latæ sententiæ, Papæ soli hodiè reservatam, nec non alias pœnas excommunicationi per se, vel per accidens annexas. Hæc est prima excommunicatio Bullæ Cœnæ sic dictæ, quòd singulis annis feriâ V. Cœnæ Domini publicè promulgetur Authoritate Pontificia, quam ex professo explicant Navarr. *c.* 27. *n.* 55. Tolet. *lib.* 1. *c.* 19. Suarez *De censuris disp.* 21. *sect.* 2. & alii plures apud Sanchez *lib.* 2. *moral. c.* 9. Layman *cit. c.* 14. *n.* 1. Conditiones autem requisitæ ad hoc, ut hæreticus incurrat eam excommunicationem in Assertione expressæ, nunc explicandæ sunt.

§. I.

Omnis hæreticus formalis.

1 Ut quis incurrat eam excommunicationem, requiritur, ut sit verus & formalis hæreticus, juxta definitionem hæresis formalis *Assertione præced.* §. 3. latè explicatam. Minimè verò incurrunt eam hæretici materiales tantùm, qui scilicet errorem aliquem contra veram Fidem tenent ex sola ignorantia crassa, supina, affectata, absque tamen pertinacia contrà Authoritatem Ecclesiæ juxta dicta ibid. §. 2. Quales plerumque sunt homines plebei & rusticani, rudes & simplices apud hæreticos educati: Quos malè Confessarii vel Parochi inscii, aut laborem subterfugientes statim remittunt ad alium habentem potestatem absolvendi ab hæresi, non sine eorum confusione & errore: sed ipsimet priùs examinare debent; & si solùm errantes vel ignorantes, adeóque materiales tantùm fuisse hæreticos deprehendant, in necessariis Fidei instruere, & confessos absolvere debent. Istud autem facilè deprehendunt ita examinando.

I. Quàm diu est, ex quo de Fide nostra cogitâris, & saltem dubitare inceperis de Fidei nostræ veritate, & tuæ falsitate? Si nunquam ita cogitavit, vel dubitavit, aut licèt cogitaverit, vel dubitaverit, veritatem tamen inquirere non potuit defectu instructionis veræ, cujusmodi plures sunt apud hæreticos & Lutheranos; simpliciter erit ignorans invincibiliter, adeoque hæreticus materialis tantùm primi gradûs suprà explicati, & sic post necessariam instructionem absolvendus à quolibet Confessario approbato à reliquis peccatis.

II. Si verò ita cogitavit & dubitavit de suæ Fidei falsitate, & nostræ veritate, quære ulteriùs, an veritatem inquirere vel cognoscere studuerit, vel culpabiliter neglexerit? Si ex tunc veritatem inquisivit, eáque utcunque cognitâ ad te accessit, vel à te primùm veritatem cognoscere petit, habes rursus innocentem hæreticum materialem. Instrue ergò, & absolve. Sin verò veritatem inquirere culpabiliter neglexit; quære, ex quo motivo? Si solùm ex tædio discendi, ob affectus & respectus humanos, ad liberiùs errandum vel peccandum &c. paratus tamen corrigi ab Ecclesia, si veritas proponeretur: rursùs manebit ignorans, vel errans, etsi culpabiliter, ignorantiâ crassâ vel affectatâ, non sine gravi peccato mortali contrà præceptum affirmativum Fidei de scientia credendorum, non tamen hæreticus formalis, sed materialis tantùm secundi & tertii gradûs supra explicati: ideóque adhuc post instructionem competentem, & confessionem, à quovis Confessario approbato absolvendus. Si verò neglexit inquirere veritatem ignorantiâ crassâ vel affectatâ ex odio & contemptu Ecclesiæ, ejusque Authoritatis, cujus judicio stare noluit, jam erit hæreticus formalis primi gradûs suprà explicati, ideóque remittendus ad facultatem habentem.

III. Tandè quæratur: an non subinde reverà agnoverit veritatem nostræ Fidei, & suæ Sectæ falsitatem, saltem sibi sufficienter proponi ad credendum, & tamen in sua Secta quacunq; de causa affectu vel respectu permanserit? Si sic, en habes hæreticum omninò formalem consummatum secundi aut tertii gradûs supra explicati, ac proindè, si facultate eum absolvendi careas, necessariò remittendum.

§. II.

Internus simul & externus.

Hæresis potest esse aut interna tantùm, aut externa tantùm, aut interna & externa simul.

I. Hæresis interna tantùm est error voluntarius 22
& pertinax in Fide, sed intùs reservatus in corde, & nullo modo, vel non sufficienter verbo vel signo externo manifestatus. Et licet talis hæreticus internus verus & formalis hæreticus sit coram Deo, & in foro conscientiæ, non tamen talis est in foro externo Ecclesiæ, neque excommunicationem, aut alias pœnas spirituales ab Ecclesia hæreticis inflictas incurrit. *Ratio est*: quia Ecclesia non judicat de merè occultis: quare talis hæreticus internus, qui hæresin suam nullo modo, vel non sufficienter manifestavit exteriùs, à quovis Confessario approbato absolvi potest & debet; nec ad alium remittendus, nisi fortè pro pleniori instructione.

II. Hæresis externa tantùm dicitur error contrà fidem, externo tantùm signo, verbo, vel facto ostensus, servata intùs veritate Fidei: ut qui expressè vel interpretativè verbo, signo, vel facto falsam Sectam hæreticam profitentur, vel potiùs tantùm simulant, prout latiùs explicatum *c. præced.* §. 4. Et ejusmodi hæretici externi tantùm, licèt revera coram Deo, & in foro conscientiæ neque hæretici formales, neque excommunicati sint, sed simpliciter peccato mortali peccent contra præceptum externæ confessionis Fidei, à quo-

quolibet legitimo Confessario absolvi possunt, per se loquendo: in foro tamen externo Ecclesiæ & pro hæreticis, & pro excommunicatis habentur, & pœnis Ecclesiasticis subjacere coguntur; quia Ecclesia judicat secundùm exteriora, atque ex actibus externis propriis hæreseos, meritò præsumit actus internus hæresis, & punit, nisi oppositum aliundè constet & probetur. Et si talis pro hæretico & excommunicato publicè declaretur, tanquam talis & vitari deberet, & absolvi non posset, nisi Ecclesiæ reconciliatus.

III. Hæresis interna & externa simul est error pertinax contra Fidem, & intùs animo conceptus, & foris verbo, signo, vel facto sufficienter manifestatus. Et ejusmodi hæretici interni & externi simul, ultrà peccatum mortale gravissimum, incurrunt excommunicationem latæ sententiæ in ipso puncto, quo hæresin mente conceptam exteriùs verbo, signo, vel facto manifestant, & profitentur, sive in publico coram Communitate, & tunc dicuntur hæretici publici: sive in privato coram paucis, & tunc dicuntur hæretici occulti, clancularii, æquè pernitiosi, & excommunicati; per accidens enim est, tunc à nemine audiri. Hinc dicitur ulteriùs:

§. III.

Hæresin distinctè & assertivè manifestat.

23 Nimirùm qui hæresin verò animô conceptam voce vel actione externa distinctè significativa, & mortaliter mala, clariùs assertivè manifestat, & profitetur. *Ratio*: quia Ecclesia neminem excommunicat ut hæreticum, nisi propter peccatum mortale hæresis externum ac sensibile: non potest autem peccatum mortale hæresis esse externum, nisi quis hæresin internam animo conceptam. 1. exteriùs distinctè & determinatè significat: utpote verbo vel scripto, signo vel facto vel omissione facti sive ex natura sua, sive ex institutione, sive ex consideratis circumstantiis personarum, loci, temporis, hæresin internam distinctè & determinatè significantibus. 2. Et quidem affectivè, seu animo asserendi ac profitendi suam hæresin, & non habeat aliam intentionem, ut mox patebit: alioquin eo ipso non erit peccatum hæresis externæ, & consequenter. 3. *Actione mortaliter mala*: quippe ab hæresi interna profecta vel imperata. Ita DD. passim cum Sanchez *lib.* 2. *c.* 8. *num.* 7. & 17. Layman *lib.* 2. *tract.* 1. *c.* 14. *num.* 3. Quibus benè perceptis facilè est intelligere casus, quibus quis incurrat, vel non incurrat eam excommunicationem. Nam

I. Non fit hæreticus externus formalis, neque excommunicationem incurrit, qui suam præsentem hæresin internam apertè manifestat Confessariò vel alteri solùm consilii & instructionis gratiâ: quia talis manifestatio, cùm non fiat animo asserendi, vel profitendi hæresin, sed potiùs veritatem inquirendi animo, non est actus malus, sed bonus, adeóque ab Ecclesia puniri pœnâ, præsertim tam gravi, non potest. *Communis cum Sanchez. Layman. cit.* Item non incurrit excommunicationem, qui hæresin internam manifestat in somno, vel plena ebrietate, esto quis in ebrietate occidens hominem puniri possit, & etiam excommunicationem incurrat. Dispar ratio est; quia hæresis consistit & completur in intellectu, & per verba externa solum significatur; non possunt autem verba significare hæresin, nisi præsentem, & consequenter prolatio hæretici dogmatis non potest esse peccatum externum hæresis, nisi ab interno peccato hæresis directè procedat, & imperetur: neque hîc sufficit voluntarium indirectum, licet enim sciat quis, se in ebrietate solere disputare de Fide, & hæreticas suas opiniones effutire, quia tamen ea prolatio in plena ebrietate à præsenti peccato hæresis non procedit, nec consequenter præsens peccatum hæresis significat, non est formalis hæresis externa, ut ex se patet. At verò homicidium, etsi præsupponat voluntarium internum, tanquam causam moralem, tamen consistit & completur in externo opere, & ideò est verum peccatum externum homicidii, etsi indirectè tantùm & in sua causa sit voluntarium in ebrio: qui nimirùm sciens se in ebrietate solere rixari, contendere, percutere &c. se inebriando voluntariam causam posuit homicidii secuti, ideóque in utroque foro, & conscientiæ, & externo homicidii pœnis ac censuris utpote excommunicationi & irregularitati &c. subjacet.

II. Hæreticus formalis externus fit, & excommunicationem incurrit, qui hæresi interna verè infectus, distinctè & exteriùs profitetur verbo vel scripto v. g. dicens, vel scribens Christum non esse verum hominem, non esse verè realiter in Eucharistia &c. At non incurreret, si uteretur verbo vel scripto indifferenti, vel non determinatè exprimente v. g. si actu sentiens Christum non esse verum Deum, solùm diceret exteriùs: non est verè Deus: vel caput concuteret &c. aut ejusmodi internam hæresin scriberet signis aliis ignotis, & sibi soli cognitis: talis enim reverà non manifestat suam hæresin, sed occultam tenet malitiam. Sanchez. *c.* 8. *n.* 8. & 10. Layman *hîc c.* 14. *n.* 1. plures apud ipsos. Item non incurrit excommunicationem, qui apertè asserit se aliquando hæresin Lutheri sectatum esse, aut habere propositum eam sectandi: talis enim non manifestat, vel profitetur præsentem hæresin, sed solùm præteritam, vel propositum futuræ, cum quo stat, ut interea tunc veram Fidem in animo retineat. Sanchez *cit. n.* 21. & 22. *Azorius, alii cum Layman cit.* addentes tamen talem justè puniri posse. Item non incurrit, qui dum scribit, disputat, legit, dictat &c. pronuntiat hæresin, quam etiam ipse tenet interiùs, sed ipse tunc solùm pronuntiat ut hæresin aliorum, nihil ad se referendo. Quemadmodum etiam, si disputes de tali hæresi, quam reverà intùs habes, ita tamen ut ex tua disputatione non appareat, te verè ex animo & propria mente asserere, vel approbare velle talem hæresin, sed solùm dispu-

putativè loqui, non eris hæreticus externus, nec consequenter excommunicatus, ut etiam notavit Tamburin. *cit. lib.* 2. *in Decal. c.* 1. §. 4. *n.* 7. *&* 8.

III. Hæreticus formalis externus fit, & excommunicationem incurrit; qui suam actualem hæresin internam exteriùs *distinctè significat* signô vel factô, ex natura sua, ex institutione vel circumstantiis personarum, loci, temporis, hæresin significantibus, utpote, qui intùs hæreticè credens Christum non esse in Eucharistia, Sacram Hostiam pedibus conculcaret, conspueret, dum elevatur, vel transfertur, vel dum transit, genu non flecteret, caput non aperiret, ita quidem, ut appareat id fieri deliberatè, & non possit præsumi factum ex inadvertentia &c. Ut notant DD. communiter. Item qui hæresi Lutherana infectus interiùs, ordinariè frequentat eorum conventus, conciones, & maximè eo ipso, quo communicaret eorum cœnæ, coram eorum ministro matrimonium contraheret: Item qui nunquam aut rarissimè accederet Ecclesiam Catholicorum, statis temporibus Missam audire, communicare &c. negligeret, nisi adessent tales circumstantiæ, ut ejusmodi omissiones oblivioni, vel justæ causæ in foro externo adscribi possent. *Azorius, Toletus, alii cum Sanchez, & Layman cit. n.* 4.

IV. Idem omninò dicendum de eo, qui hæresi Lutherana, jejunia Ecclesiastica reprobante, infectus, diebus ab Ecclesia interdictis, carnem comedit passim, sæpiùs aut etiam semel tantùm, ita tamen, ut non appareat vel justa, vel probabilis causa excusans, vel saltem levitas, qua etiam Catholici quandoque jejunia violare licitè vel illicitè solent; sed ex indiciis ac circumstantiis evidenter appareat, eum nullâ aliâ causâ, quàm ex perversa mente & hæretica id facere. Vide dicta *c. praeced. sub finem.* Sanchez *cit. n.* 17. hoc limitat dicens: *Si quis motus hæresi interna, qua putat licere esum carnium diebus prohibitis, tantillum carniū ederet, ut esus ratione parvitatis materiæ tantùm veniale esset, non fore hæreticum externum, & excommunicatum*; Sicut leviter & venialiter tantum percutiens Clericum, excommunicatus non est. Sed rectè notat *Layman cit. n.* 4. hanc limitationem non esse universaliter in omni casu veram, cùm possint quandoque tales circumstantiæ concurrere, ut etiam exigua comestio carnis sufficiens sit protestatio hæresis: utpote si expressa intentione explorandi ac discernendi Fidem, publicè apponantur carnes, ut ex iis comedentes discernantur à Catholicis: hic hæreticus occultus sine contraria protestatione, vel modicum ex iis comedens, etsi peccet venialiter tantùm contra Ecclesiasticam legem, ex Temperantiæ motivo latam, tamen mortaliter delinquit, & excommunicationem incurrit, quatenùs hæresin suam internam sufficienter manifestat, & profitetur. Ubi discrimen adverte esse inter peccatum externum hæresis (quod solùm consistit in significatione, & manifestatione hæresis in animo completè, quæ manifestatio etiam in levi materia sufficienter fieri potest, adeóque peccatum mortale erit) & inter peccatum externum percussionis Clerici, quod consistit in executione malignæ voluntatis, qualis executio in levi materia non potest fieri, sufficienter ad peccatum mortale externum: esto interna voluntas percutiendi graviter peccatum mortale fuerit, & in Confessione explicandum sit, minimè tamen excommunicationem inducit: quippè quæ fertur in percussionem externam mortalem, & non in solam malam voluntatem internam. Vide Navarrum in explicatione *Bullæ cas.* 1. *n.* 3.

§. IV.

Omnésque pœnas excommunicationi per se, vel per accidens annexas.

Pœnæ excommunicationi per se annexæ, & velut intrinsecæ sunt. 1. Seperatio à Corpore Christi & Ecclesiæ quoad meritum & quoad numerum. 2. Privatio usûs omnium Sacramentorum activè & passivè, excepto Pœnitentiæ. 3. Privatio suffragiorum Ecclesiæ communium omnium. 4. Privatio omnis consortii Fidelium, excepto casu necessitatis. 5. *Traditio Sathanæ in interitum carnis.* 2. Corinth. 5. Nam olim in Ecclesia primitiva excommunicati statim à dæmone vexebantur. 6. Exclusio à Regno cælorum, quod enim *ligatum est in terris, etiam ligatum est in cœlis*, nisi per veram contritionem cum voto absolutionis, in foro Dei absolvatur. 25

Pœnæ excommunicationi maximè hæreticorum per accidens annexæ, Ecclesiasticæ sunt. 1. Irregularitas seu incapacitas ad sacros Ordines suscipiendos, & in susceptis ministrandum. 2. Privatio omnis Beneficii, Jurisdictionis, & Dignitatis Ecclesiasticæ. 3. Privatio Ecclesiasticæ sepulturæ. Pœnæ verò hæreticorum Politicæ sunt. 1. Confiscatio omnium bonorum. 2. Liberatio subditorum à juramento Fidelitatis. 3. Infamia. 4. Pœna capitis. De quibus, ad nostrum forum nihil spectantibus, consulendi Juristæ & Legistæ. De pœnis autem excommunicatorum in communi, ex professo agitur in materia de Censuris.

SECTIO III.

Communicatio Catholicorum cum hæreticis in crimine, Sacris, Matrimonio, Politicis.

SUMMARIUM.

26. *Mortaliter peccant, & excommunicantur communicantes cum hæreticis in ipso crimine hæresis, ut sunt*
27. *I. Eis in hoc credentes.*
28. *II. Eorum fautores.*
29. *III. Receptores, & defensores.*
30. *In causa hæresis: non autem in alia causa.*
31. *Quomodo, aut qualiter liceat, vel non liceat cum eis communicare in* Sacris, *v. g. concionibus, exequiis, Baptismo &c.*
32. *Matrimonia Catholicorum cum hæreticis sunt quidem valida, mortaliter tamen illicita ob varia pericula.*
33. *Nisi rationabili causa excusentur.*
34. *Etiam quævis communicatio cum eis politica periculum subversionis inducens est sub mortali prohibita jure divino, & naturali.*

ASSERTIO IV.

Omnis communicatio cum hæreticis in crimine, in Sacris, in Matrimonio, & Politicis actionibus cum periculo ſubverſionis in Fide, vel moribus, mortaliter illicita eſt Catholico: at in crimine communicatio etiam inducit excommunicationem latæ ſententiæ in Bulla Cœnæ. Certum apud omnes. Ratio patebit ſingula explicando.

§. I.

Communicatio in crimine.

26 COmmunicantes cum hæreticis in ipſo crimine hæreſis, hoc eſt credentes, fautores, receptores, & defenſores hæreticorum in cauſa hæreſis Jure Divino peccant mortaliter; Jure verò Eccleſiaſtico incurrunt excommunicationem latæ ſententiæ.

Ratio peccati nimis clara eſt: quia omnis conſentiens & quomodolibet favens peccanti mortaliter in cauſa peccati, & cum evidenti periculo ſalutis propriæ, ſine dubio peccat mortaliter: atqui hoc faciunt maximè credentes, fautores, receptores & defenſores hæreticorum in cauſa hæreſis: ergò &c. Jure verò Eccleſiaſtico hi ipſi nominatim & expreſſis terminis excommunicantur in Bulla Cœnæ Domini ſtatim poſt excommunicationem ipſorum hæreticorum: ſuppoſita tamen ex dictis *ſemel pro ſemper*, quod hi ſuam credulitatem, favorem, defenſionem erga hæreticos actu externo demonſtrent. Termini ergò explicandi ſunt.

Credentes

27 HÆreticis dicuntur, qui eorum erroribus aliquo modo aſſentiuntur, ſaltem implicitè, & in confuſo, v. g. dicendo vera eſſe, quæ Lutherus, ille vel iſte hæreticus contra Eccleſiam Catholicam docuit, vel dixit, etſi in particulari eorum errores vel ignorent, vel iis non adhæreant, cujus credulitatis ſigna ſunt, ſi verbis hæretici Fidem præbeas, eum de ſua hæreſi dicentem libenter audias, approbes, ejus doctrinam apud alios laudes &c. Quamvis autem tales credentes ordinariè ſint veri formales interni & externi hæretici (ſicut formalis verus Catholicus eſt, qui Fidei Articulos implicitè credit, credendo, quidquid Eccleſia credit,) adeóque ipſa excommunicatione hæreticorum feriantur; quia tamen ex iſtis actibus non poteſt adhuc firma hæreſis concludi, & res diſputationi ſubeſſe poſſit, ne quis de horum hæreticis credentium excommunicatione dubitare poſſet, eorum etiam expreſſa mentio facta eſt in Bulla, cùm tales actus ex natura ſua peſſimi, & ſaluti animarum, ipſique Eccleſiæ pernicioſiſſimi ſint. Vide Navarrum *c.* 27. *n.* 55. Toletum *lib.* 1. *c.* 19. Sanchez *lib.* 2. *c.* 10. *n.* 2.

Fautores

28 HÆreticorum dicuntur, qui aliquem illis favorem præſtant, quo eorum hæreſis aut immunis permaneat, aut illam liberiùs diffundere poſſint, exercitia ſua hæretica, conventicula, aut alia quæque ad hæreſin promovendam ſpectantia exercere valeant. Ubi maximè peccant, & excommunicationi ſubjacent Principes, & Magiſtratus Catholici, qui hæreticos in ſuis terris graſſari ſinunt, non puniunt, cùm ſciunt, & poſſunt, non denunciant, imò ad munia Reipublicæ promovent. Excepto ubi publica authoritate ob gravem neceſſitatem, etiam inter Catholicos, ſub Magiſtratu Catholico, hæretici tolerari debent, ut nunc eſt in pluribus locis Germaniæ.

Receptores, defenſores.

RReceptores hæreticorum dicuntur, qui hæreticos domo, vel alio loco recipiunt, & abſcondunt, ne hæretici ob hæreſin legitimè inquiſiti capiantur: qui hæreticos ad domos ſuas admittunt, cùm ſciunt eos hæreſin ſpargere, & dilatare, etiam ſub menſa & inter pocula, maximè cùm ad id quomodolibet cooperentur. 29

Denique *Defenſores* hæreticorum dicuntur, mortaliter peccant, & excommunicationem incurrunt, qui hæreticos in vel extra judicium quomodolibet defendunt, excuſant, impediunt quacunque ratione, ne cum eis juſtitia fiat. Ubi graviſſimè & dupliciter peccant ipſi Magiſtratus Catholici, & omiſſione juſtitiæ, & commiſſione favoris hæreticis exhibiti in perniciem animarum, & Reipublicæ Chriſtianæ. Quæ omnia, quia in Germania, ubi hæretici tolerati ſunt, raræ praxis ſunt, obiter indicâſſe ſufficiat. Latè videre poterit, qui volet, apud *Azorium*, Sanchez *cit. c.* 10. *à n.* 4. & alios.

In cauſa hæreſis.

NAm extra cauſam hæreſis quoad alia credere, favere, recipere, vel defendere hæreticos, ex his titulis, culpa non eſt. Comprehenduntur ergò ſolum credentes, fautores, receptores, defenſores hæreticorum formaliter, quatenus hæretici ſunt, ſive ut hæreſin ſuam impunè, vel faciliùs tenere, docere, ac diffundere poſſint, ut explicant DD. communiter cum Navarro *cit. c.* 77. *n.* 5. Ad hoc tamen non requiritur formalis & directa intentio propagandi hæreſin, ſed ſufficit indirecta & interpretativa, ita ut peccent & excommunicationem incurrant, qui hæretico in cauſa hæreſis favent vel auxilio ſunt, etſi non directa intentione promovendi hæreſin, ſed alio motivo: e. g. amicitiæ, utpotè ſi Judex, cùm poteſt, & debet, non capiat, non puniat hæreticum, ſive ex affectu amicitiæ, vel conſanguinitatis, ſive ex tædio laboris &c. Sylveſter *V. hæreſis q.* 7. §. *Fautores.* Layman *cit. n.* 5. Item qui amicitiæ, vel conſanguinitatis ergò hæreticum recipiens domo in cauſa eſt, ne capiatur, vel puniatur. Tolet. *Lib.* 1. *c.* 19. *Tertium eſt. Sylveſter, Layman cit.* Etſi contra ſentiant *Sanchez cit. &* Tamburin. *cit. c.* 1. §. 6. requirentes formale motivum favendi, ac fovendi, vel promovendi hæreſin: quia alioquin non faveret hæretico, ſed amico, & conſanguineo &c. ex alia obligatione humana: & per accidens eſt, quod redundet in favorem hæreſis. Sed hoc minùs probabiliter. Sic enim vix eſſent ulli fautores, vel receptores hære- 30

hæreticorum excommunicationi subjecti, nisi etiam ipsi sint formales hæretici, sicque illa specificatiò Bullæ verè esset frustranea. Illud verò probabile, receptorem personæ conjunctissimæ, utpote patris, filii, fratris, ne in manus justitiæ deveniat, etsi peccare possit, tamen excommunicationem non incurrere: quia personam adeò conjunctam, & quasi eandem cum illo non defendere in tanto periculo, valde difficile. Ita *Vivaldus*, *Azorius* apud *Layman cit.* omninò probabiliter.

Magis adhuc probabile est, quod docet ipse Sanchez *c.* 10. *num.* 9. & ex eo Layman *c.* 14. *in fine.* Hæretici fautorem, receptorem &c. non incurrere censuram, nisi malus effectus vel eventus sequatur, sed requiri, ut ex tali favore vel auxilio præstito hæreticus v. g. liber evadat, hæresin liberiùs ac latiùs effundat. *Ratio est*: quia quando in Canonibus Ecclesiæ fautor alicujus rei principaliter, & omnes cooperatores accessorie excommunicantur, hi excommunicationem non incurrunt, nisi effectu secuto, juxta communem DD. atqui hac prima excommunicatione Bullæ principaliter excommunicantur ipsi hæretici, accessoriè verò solùm eorum fautores, receptores defensores: ergò isti non incurrunt excommunicationem, nisi ex favore sive auxilio præstito sequatur malus effectus hæresis defensæ, & propagatæ. Contrarium tamen rursus probabilius censent Sayrus *lib.* 3. *c.* 4. *Castropalaus*, aliisque citatis, Tamburinus §. 6. *n.* 7. Quia talis ex parte sua posuit totam protectionem: ergò simpliciter favens vel receptor fuit, ideóque censuræ subjectus. Sed priorem sententiam in conscientia tutam censeo.

§. II.

In Sacris &c.

31 COmmunicantes cum hæreticis in sacris hæreticis, utpote in signis, ritibus, cæremoniis, & quibusvis aliis hæreticorum propriis, utpote eorum conventiculis, concionibus, cœnâ &c. ordinariè & quasi uni ex ipsis assistentes &c. ordinariè & quasi uni ex ipsis assistentes &c. jure divino peccant mortaliter, & possunt incurrere excommunicationem: hoc enim propriè est *communicare operibus eorum malignis*, quod tantopere prohibet D. Joannes infra citandus. *Ratio* abundè patet ex dictis. Nam tales ita communicantes in profanis eorum sacris, aut reverà animô sunt infecti hæresi, aut saltem credentes vel fautores hæreticorum: & tunc, cùm suam hæresin internam, vel pravum in hæresin affectum vel favorem opere externo solemniter & propriè manifestent, præter peccatum mortale, incurrunt excommunicationem Bullæ, ex modò dictis: aut denique licèt animo nullo modo sint affecti in hæresin, sed Fidem illibatam servent, tamen adeo solemni actu falsam sectam simulando, gravissimè peccant, contra professionem externam Fidei, & in foro externo pro hæreticis, & excommunicatis habentur, ac pœnis hæreticorum subjacere coguntur, ut jam sæpiùs dictum.

Dixi autem: *in sacris hæreticis*; nam in sacris Catholicis per se licet Catholicis communicare cum hæreticis toleratis, seu non vitandis, uti sunt nostri in Germania: licitè enim admittuntur ad conciones, exequias &c. modò absit periculum irreverentiæ, irrisionis, scandali &c. idque maximè, quando speratur fructus & effectus aliquis bonus, prout sæpiùs compertum fuit. At verò nullo modo licet citra mortale cum eis communicare in Sacris Catholicis activè, ut eis aliquo modo cooperentur; imò peccat mortaliter Catholicus, qui ad Baptismum, vel Confirmationem adhiberet, nedum Ministrum, sed Patrinum hæreticum, cùm enim officium sit Patrini infantem vel puerum susceptum quandoque, cùm opus fuerit, in Fide enutrire, & conservare, si hæreticum patrinum adhibeas præter scandalum inde oriri solitum, eo actu censeris perfidiæ illius consentire, & filio tuo obligationem quandam ad hæreticum acquiris. *Communis DD. apud cit.* Maximè verò peccat mortaliter Catholicus Clericus, vel sæcularis hæreticum excommunicatum admittens ad participationem Sacramentorum, quia cooperatur, vel consentiret eorum peccato & sacrilegio, & si hæreticus esset non toleratus, Clericus admittens eum ad Sacra incurrit excommunicationem juris communis.

§. III.

In Matrimonio.

MAtrimonia Catholicorum cum hæreticis, 32 etsi secundum Leges Ecclesiæ facta valida fiant (de quo alibi) tamen jure Divino & Ecclesiastico illicita sunt sub peccato mortali, nisi rationalibus causis excusentur. *Ita omnes Orthodoxi.* Ratio sumitur primò ex jure Divino, quo quilibet homo sub mortali tenetur devitare pro posse pericula proxima peccatorum, salutis suæ: atqui in matrimoniis Catholicorum cum hæreticis sunt sanè pericula proxima, & multiplicia peccatorum & salutis. *Nam*

I. Est periculum maximum subversionis in Fide conjugis Catholici; sic enim in quavis conversatione familiari cum hæreticis tantum censetur periculum, ut jure Divino vitari debeat, ut mox dicetur, quantò majus erit periculum in ipso matrimonio cum hæreticis, ubi sunt duo in carne una, quàm facile, uxor violentiâ viri, vir verò lenociniis uxoris in Fide pervertetur; Et istud quidem periculosiùs. Unde Deus in veteri Lege specialiter Hebræis prohibuit conjugia cum fœminis gentilibus ob evidentissimum periculum subversionis. Deut. 7. v. 4. *Quia seducet Filium tuum, ne sequantur me, & ut magis serviat Diis alienis.* Et 3. Reg. c. 11. *Certissimè enim avertent corda vestra, ut sequamini Deos earum.* Expertus nimiùm mortalium sapientissimus Salomon. Et hic maximè urget præceptum Apostoli 2. ad Corinth. 6. *Nolite jugum ducere cum gentibus.* Et: *Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea.*

II. Gravissimum est periculum subversionis prolium, quæ alterutro parente hæretico, aut potestate paterna Patris hæretici, aut blanditiis

matris hæreticæ, vix fieri potest, quin pervertantur, aut saltem inficiantur. Sacrilegum autem pactum est, si persona hæretica cum Catholica contrahat ea lege, ut filii in Fide sequantur patrem hæreticum, filiæ verò matrem Catholicam, vel econtrà.

III. Tertium periculum est, aut condescensionum perversæ charitatis, aut gravium dissensionum: aut enim ejusmodi conjuges, conabuntur servare charitatem & pacem, & quid non faciet, vel tolerabit contra conscientiam maritus catholicus in gratiam uxoris hæreticæ? Et quid è contrà uxor Catholica ob gratiam & metum viri hæretici; aut uterque conjux conabitur tueri conscientiam zelo Fidei & Religionis suæ: & quomodò hoc moraliter fiet absque frequentissimis & gravibus dissensionibus, rixis, scandalis mutuis, aliisque peccatis, juxta illud D. Ambros. lib. 1. de Abraham *c. 9. Quomodò potest congruere charitas, si desit Fides?* Ergò Jure divino & naturali illicita sunt ejusmodi conjugia de se loquendo.

VI. Accedit Jus Ecclesiasticum frequenter in Conciliis & Canonibus prohibens ejusmodi conjugia. Concilium Laodicense *cap.* 14. inquit: *Non oportet cum hæreticis universis nuptiarum fœdera celebrare, aut eis filios dare, vel filias, sed magis accipere, si tamen Christianos se fieri promittant.* Et in Concilio Elibertino canone 16. definitur: *Hæreticis, si se transferre noluerint ad Ecclesiam, nec ipsis dandas Catholicas puellas.* Concil. Chalced. can. 14. *Non oportet cum hominibus hæreticis miscere connubia, & vel filios, vel filias dare, sed potiùs accipere; si tamen profiteantur Christianos se esse futuros & Catholicos.* Idem prohibet latè Stephanus Papa Epist. ad Francorum Regem c. 46. Bonifac. VIII. *c. Decrevit de hæret.* Et alibi. vide Laym. *lib. 5. tr.* 10. *p.* 4. *c.* 14.

33 Dixi autem per se loquendo: *nisi rationabilibus causis excusentur.* Matrimonium ergò personæ catholicæ, ut & validum & licitum sit, quatuor necessariò requiruntur. 1. Ut fiat secundùm leges Ecclesiæ: videlicet secluso impedimento dirimente etiam juris Ecclesiastici tantùm, coram Parocho & testibus, de quibus suo loco: alioquin post Concil. Tridentinum receptum matrimonium esset nullum. 2. Requiritur, ut absit, & quantum fieri potest, excludatur periculum subversionis in Fide expresso pacto, ut conjugi catholico liceat securè & quietè in sua Fide permaneere, adeóque securitas salutis, & salus animæ præferenda est omni incommodo temporali, aut etiam commodo. 3. Requiritur pactum expressum, ut educatio prolium in Fide & moribus maneat penes conjugem catholicum, saltem usque ad annos pubertatis & emancipationis. Et quia his omnibus stantibus revera adhuc subsunt mortaliter pericula suprà enumerata, propter quæ jure Divino & Ecclesiastico prohibita sunt ejusmodi matrimonia. Hinc 4. requiritur insuper causa rationabilis excusans, qualis potissimum triplex esse potest. 1. Utilitas spiritualis, utpote si conjux hæreticus promittat, vel certè magna spes sit illum Fidem Catholicam amplexurum. Ita expresè Concil. Elibertinum, & Laodic. suprà alla a, & communis DD. cum Layman *cit. lib. 5. tract.* 10. *p.* 4. *c.* 14. Marchant. *tom.* 2. *tract.* 2. *sect.* 3. *q.* 11. *in append.* Qui huc refert connubia cum hæreticis Regibus & Principibus, si inde speretur conversio Regnorum, protectio Catholicorum, cessatio persecutionum. 2. Moralis quædam necessitas, utpote dum quis habitat in Regionibus hæreticorum prædominantium, nec facilè reperit personam catholicam suæ qualitatis & conditionis, cui honestè nubere possit. 3. Gravis damni evitatio, utpote quia aliàs esset periculum exhæreditationis, proscriptionis, ruinæ totius familiæ, hæreditatis totius ad hæreticos devolendæ &c. In his & similibus casibus permittuntur connubia Catholicorum cum hæreticis, consultò tamen semper, cùm fieri potest, Pontifice vel Ordinario. Attamen *Azorius, Sanchez, alii apud Layman. cit.* rectè addunt in Germania & cæteris locis, ubi hæretici tolerati cum Catholicis permixti sunt, id licere ex consuetudine, dummodò adsint conditiones quatuor enumeratæ.

§. IV.

In Politicis.

OMnis communicatio politica seu quæcunque conversatio, commercium, convictus cum hæreticis, unde imminet periculum subversionis Fidei, vel morum, Catholico Jure Divino & naturali sub mortali est prohibita. *Omnes.* Ratio datur, & fundatur in ipsa Lege Divina, & naturali; quia quilibet sub mortali tenetur vitare omnia pericula peccati & subversionis in via salutis, qualis periculum maximè est in communicatione, conversatione, convictu cum hæreticis. Unde & in S. Scriptura tam graviter prohibetur. Ad Tit. 3. *Hæreticum hominem post unam & secundam correptionem devita sciens, quia subversus est* 2. ad Timoth. 2. prohibet Apostolus omnem conversationem & colloquium cum hæreticis dicens: *Profana & inaniloquia devita, multum enim proficiunt ad impietatem, & sermo eorum, ut cancer serpit, ex quibus Hymenæus & Philotus, qui à veritate exciderunt.* Et alibi. Severus adhuc dilectus discipulus Joannes Epist. 2. *Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non affert, nolite eum recipere in domum, nec AVE ei dixeritis, qui enim ei dicit AVE, communicat operibus ejus malignis.* Unde idem S. Joannes advertens Cerinthum hæreticum in balneis, exclamavit: *Fugiamus, ne ruina domûs opprimendo nos præveniat*, uti refert Irenæus *lib. 3. contra hæres. c. 3.* Peccant ergò graviter quicunque absque legitima causa continuis commerciis, conversatione cum hæreticis assuescunt: nam, licèt non omninò pervertantur, tamen eorum mores modos, errores &c. imbibunt, approbant, Articulos & mores veræ Fidei aut obliviscuntur, aut obiter æstimant, vel vilipendunt. Et execrandus est mos parentum, qui filios ad partes hæreticorum destinant educandos, & consequenter necessariò aliquo modo inficiendos in Fide, vel moribus, præ-

extu

textu addiſcendæ mercaturæ, conſervationis politicæ, ſtudiorum &c. Cæterùm ubi abeſt periculum ſubverſionis in Fide vel moribus, maximè ubi permixti vivunt hæretici cum Catholicis, nulla culpa erit communicare cum hæreticis in politicis aliàs indifferentibus. Ubi maximè excuſantur opifices juniores, qui artis ſuæ causâ in civitatibus Imperii operas ſuas locant, alioquin parvi æſtimantur; excepto ſemper (quod in his terris raro evenit) niſi eſſet hæreticus excommunicatus nominatim denuntiatus; adeóque non toleratus, talis enim jure Eccleſiaſtico ſub excommunicatione minori quoad omnem communicationem evitandus eſt, extra caſus Jure expreſſos, & hoc verſu contentos.

Utile, Lex, humile, & res ignorata, neceſſe.

De quibus vide Authores paſſim in materia de Cenſuris.

COROLLARIUM.

Confeſſarius ergò advertens pœnitentem ſuum ex converſatione cum hæreticis adire periculum Fidei, morum & ſalutis, debet ei injungere, nec poteſt abſolvere, niſi promittat devitare, vel abſcedere, quamprimum abſque gravi ſuo incommodo fieri poteſt.

SECTIO IV.

Librorum hæreticorum Lectio, Retentio.

SUMMARIUM.

35. *Quomodo differant liber hæreticus, liber hæretici, & liber prohibitus.*
36. *Mortaliter peccant, & excommunicantur*
37. *Quicunque cujuscunque conditionis, ſine facultate Sedis Apoſtolicæ ſcienter legunt, retinent, vel imprimunt &c. librum hæreticum hæreſin continentem.*
38. *Atque adeò ad incurrendam hanc excommunicationem debet eſſe 1 Liber* hæretici; *non alterius infidelis, Turcæ, Judæi &c.*
39. *II. Debet eſſe Liber. Ubi: quæ cenſeantur, vel comprehendantur nomine libri?*
40. *Debet eſſe Liber* hæreſin continens (*Quinam tales?*)
41. *IV. Aut de fide vel Religione tractans*
42. *V Debet quis ſcire eſſe talem librum: unde non tantùm ignorantia invincibilis, ſed etiam culpabilis, craſſa, & probabiliter etiam affectata excuſat,* ſaltem *ab excommunicatione.*
43. *IV. Debet etiam legere* intelligibiliter. *Ubi: quando quis moraliter ſic cenſeatur legere, per ſe, vel per alium, ipſum auſcultando?*
44. *Quæ quantitas requiratur, & ſufficiat in tali lectione ad peccatum mortale & incurrendam excommunicationem?*
45. *Quandonam ita peccent, & pœnam excommunicationis incurrant* retinentes *tales libros?*
46. *Quandonam eos* imprimentes?
47. *Aut* defendentes?
48. *Aliorum librorum ſub mortali prohibitorum tres Claſſes*

35 Liber *hæreticus*, liber *hæretici*, & liber *prohibitus* differunt ſicut magis & minùs latè patens. Liber *hæreticus* propriè dicitur & definitur, qui Religionis materiam tangens in toto, vel in aliqua ſui parte hæreſin, vel contrariam Fidei Orthodoxæ ſententiam continet, & ex mente Authoris docet, à quocunque ſit compoſitus. Liber *hæretici* verò latiùs patens dicitur omnis ille, qui compoſitus & editus eſt ab hæretico in quacunque materia, ſive Fidei & Religionis, ſive alia. Liber *prohibitus* adhuc latiùs patens, dicitur omnis ille, qui in Indice Romano, Concil. Tridentino annexo, prohibitus deſignatus, vel adhuc legitimè deſignandus eſt, à quocunque ſit compoſitus, ſive ab hæretico, ſive à Catholico, & de quacunque materia tractet, ſive Religionis, ſive alia pernicioſa, de quibus omnibus patebit.

ASSERTIO V.

Quicunque hæretici librum hæreſin continentem, aut de Fide & Religione tractantem abſque Apoſtolicæ Sedis Authoritate, ſcienter legunt, retinent, imprimunt, vel quomodolibet defendunt, jure naturali Divino & Eccleſiaſtico peccant mortaliter, & inſuper incurrunt excommunicationem latæ ſententiæ Summo Pontifici reſervatam. Omnes. 36

De peccato mortali conſtat *inprimis* jure Divino naturali, quod ſub mortali culpa prohibet omne periculum proximum peccandi, maximè in Fide & Religione, adeóque etiam prohibet legere libros hæreticorum, ſaltem hæreſin apertè docentes ob graviſſimum periculum ſubverſionis: nam ſi teſte Apoſtolo hæreticorum ſermo ſerpit ut cancer, & venenum diffundit, ſanè eorundem ſermo in libris ſcriptus, quo intimiùs penetrat lectus, eò magis inficit, & velut ſerpens in ſilentio mordet. II. Jure verò Eccleſiaſtico idem ſæpiùs & ſeveriſſimè prohibetur ſub excommunicatione, aliisque pœnis ſolis peccatis mortalibus debitis diverſis conſtitutionibus Pontificum Pii IV. *conſtitut.* 77. Sixti V. *conſtitut.* 74. Clement. VIII. *conſtitut.* 36. quas lege in Bullario Romano Cherubinorum. denique Bulla Cœnæ prima excommunicatione librorum hæreticorum, conſequenter, etiam fulminat legentes eorum libros. Textus Bullæ ſic habet; *Excommunicamus hæreticorum libros hæreſin continentes, vel de Religione tractantes ſine Authoritate noſtra, & Sedis Apoſtolicæ ſcienter legentes, aut retinentes, imprimentes, ſeu quomodolibet defendentes ex quavis cauſa publicè, vel occultè, quovis ingenio, vel colore.* Hæc Bulla, diſtinctè ſatis exprimens conditiones requiſitas ad incurrendam hanc excommunicationem, & nunc breviter explicandas.

§. III.

Quicunque ſine facultate Sedis Apoſtolicæ.

Cujuſcunque conditionis, dignitatis, doctrinæ, probitatis exiſtat, atque, ut loquuntur Bullæ Pontificum, quacunque dignitate Eccleſiaſtica, etiam Epiſcopali, vel Archi-Epiſcopali præfulgeat. Quamvis enim reſpectu alicujus particularis perſonæ, doctrinâ, probitate, & conſtantiâ, præditæ nullum eſſet periculum legere ejuſmodi libros hæreticos, quia tamen Eccleſia advertit ſub tali prætextu quemlibet poſſe de ſe præſumere, & ſic plurimos ſeduci, ſicque populo Chriſtiano gravia pericula ſubverſionis imminere, hinc rectè univerſaliter, doctis pariter & indoctis lectionem librorum hæreticorum inhibuit, præter perſonas idoneas à Sede Apoſtolica 37

lica ſpecialiter deputatas, vel deputandas. *Ratio* fundatur in communiſſima ſententia DD. quòd nimirùm ceſſante fine adæquato legis in una particulari perſona, non ideò ceſſet lex eam obligare, quia lex principaliter fertur propter bonum commune totius communitatis, & non propter bonum privatum hujus vel illius: ut ſi Magiſtratus præcipiat, ne quis denoctu arma portet propter periculum rixarum, homicidiorum, etiamſi quis ob ſenium, vel mores pacatiſſimus, eſſet extra omne periculum rixarum, adhuc obligatur lege ob dictam rationem; eadem ratio à fortiori eſt in propoſito. Inſuper tametſi fatear non improbabilem eſſe ſententiam multorum DD. nominatim *Dianæ*, variis locis apud Tamburin. *cit. c.* 1. *n.* 38. nimirùm quando ceſſat totus finis adæquatus legis in una perſona particulari, tunc in illa ceſſare obligationem legis: ſaltem in foro conſcientiæ: eſto ita in aliis: at in propoſito noſtro vix unquam poteſt ceſſare finis adæquatus legis prohibentis lectionem librorum hæreticorum (moraliter loquendo) nam præterquam, quòd difficilè videatur ceſſare omne periculum ſubverſionis in lectione illorum librorum: reverà periculum ſubverſionis non eſt totus adæquatus finis illius tantæ prohibitionis: eſt enim etiam 1. hæreticorum contemptus ex exterminatione eorum librorum enaſcens: eſt 2. evitatio, quantùm fieri poteſt, omnis communicationis cum illis etiam in ſcriptis; eſt 3. ut ipſi, cùm videant ſua ſcripta à Fidelibus non legenda, à ſcriptione ceſſent. Accedit obedientia & reverentia tam ſeveris Conciliorum & Pontificum Decretis debita: quia ergò nunquam ceſſat finis adæquatus illius prohibitionis, non eſt aperienda janua, quâ ejusmodi libros impunè evolvere poſſis, etſi putes, (nam quando vel quis certus erit?) te in pericula errandi non lapſurum. Verùm quia nulla lex ſine *Epichia*; nulla regula ſine exceptione. Ex ſententia P. Marchant. Tribunal. *parte* 2. *tract.* 2. *Sect.* 4. *q.* 3. *dub.* 1. probabiliſſimâ *epychiâ* excipiendi ſunt Archiepiſcopi, & Epiſcopi in locis, ubi à Sede Apoſtolica aliter proviſum non eſt, quibus tunc ex officio competat authoritas legendi, corrigendi, condemnandi errores & libros hæreticorum; ſiquidem Apoſtolus ad Titum 1. inter conditiones Epiſcopi maximè requirit, *ut poſſit exhortari in doctrina ſana, & eos, qui contradicunt, arguere:* Quomodo autem arguet eos, qui contradicunt, ſi non licet eorum doctrinas falſas legere? Idem ibidem in generali regula etiam probabiliſſimâ epichiâ excuſandum cenſet Theologum, Confeſſarium, vel Concionatorem ab omni peccato, & conſequenter etiam ab omni cenſura incurrenda, ſi ob rationabilem cauſam, utpote ad examinandam citationem hæreticam, ad ſatisfaciendam dubio juſtè interrogantis, ad convincendum hæreticum ex proprio ſuo, vel ſui hæreſiarchæ libro; & ſpecialiter quando ſperatur inde vincere, & ubi res moram non patitur, nec patet recurſus ad eum, qui habet licentiam legendi ejusmodi libros; & maximè ſi indè ſperetur bonus effectus ad converſionem alterius errantis, ut meritò lex Charitatis debeat vincere legem Eccleſiaſticam, legat, quantum ad id opus eſt, librum hæreticum. Layman antem *lib.* 2. *tract.* 1. *c.* 15. epychiam hanc concedit cuilibet viro docto & prudenti in Germania legendi in libro hæretico, locum quærendo ad alium convincendum, ſi certò ſperet inde convertendum. Neque obſtat, quòd Bullæ Pontificum prohibeant ejusmodi libros legere *quavis cauſa, quovis ingenio, vel colore:* nam præterquam, quòd cauſæ allatæ non ſint coloratæ, ſed veræ & reales, ac in Charitate fundatæ, iſtæ particulæ potiùs ad defendentes, quam ad legentes libros hæreticos referendæ ſunt. Ut monet *Marchant. l. c.*

§. II.

Hæretici librum hæreſin continentem, vel de Religione tractantem.

AD incurrendum ergò hanc excommunicationem ex parti libri lecti requiritur. 1. Ut hæretici ſit. 2. Liber ſit 3. Hæreſin contineat, 4. Aut ſaltem de Religione tractet, etiamſi hæreſin manifeſtam non contineret. Percurramus breviter ſingula.

I. Hæretici &c.

SEu ab hæretico compoſitum librum. Non 38
enim hîc comprehenduntur libri Infidelium, Turcarum, Judæorum, & quorumlibet non baptizatorum, quantosvis errores continentes contra Fidem, quia non ſunt liberi hæreticorum: multò minùs libri Catholicorum hæreſes referentes tantùm, imò hæreſin continentes, etiam hæreticorum ſcholiis, & magnis quidem, infectos, adhuc enim abſolutè ſunt libri Catholicorum, ſicut ſumma D. Thomæ ſimpliciter eſt ejus, licèt copioſiſſimas annotationes ipſo corpore majores inſeruerit Cajetanus. Non ergo excommunicationem incurrunt, qui in libro auctoris Catholici v.g. *Bellarmini*, *Becani* &c. hæreticorum doctrinas ad verbum relatas legit, etiam prava intentione vel affectu hæreſin diſcendi. Juxta communem DD. Navarr. *c.* 27. *num.* 56. Sanchez *cit. num.* 27. Azor. Layman. *lib.* 2. *tr.* 1. *c.* 15. *& alii.* Ratio eſt: quia lex Canonica non punit affectum, ſed factum legendi librum hæretici: talis autem non legit librum hæretici, ſed librum Catholici, adeóque non incurrit cenſuram, etſi ex mala intentione peccet graviter. Idem dic de eodem, qui in libro alicujus S. Patris, Scriptoris Catholici, vel quovis alio, alias non prohibito, legit adjecta ſcholia, vel annotationes alicujus hæretici, ut ſæpè occurrit: quia ſimiliter talis liber ſimpliciter non eſt hæretici, ſed Catholici, ut modò anteà dictum; *ita citt. ex communi.* Item licèt liber alicujus Catholici etiam ex mente auctoris hæreſin contineat, legens tamen non incurrit excommunicationem ob eandem rationem, ut ex communi cum aliis notat *Layman. cit.* Et ſpecialiter opera *Origenis & Tertulliani*, etſi apertas hæreſes contineant, tamen ob inſignem doctri-

doctrinam, & quia modò illarum hæresum non est periculum, ab Ecclesia omnibus, saltem prudentibus & intelligentibus permittuntur.

II. Librum.

39 EA nimirùm quantitate compositum, ut verè censeatur liber, sive magnus, sive parvus, dummodò verè liber sit prudentis judicio. Decem foliorum magnitudinem requirunt aliqui apud *Tamburin. cit.* sive totus simul compactus, sive solùm pars libri seorsim legatur: imò ut ex communi rectè monent *Sanchez & Layman. cit.* etiamsi solùm legatur præfatio ad lectorem, seu epistola dedicatoria, aut index annexus libro hæretico, saltem totas propositiones continens; sunt enim veræ partes libri, & mentem authoris hæretici, ac totam summam libri continent, & sæpè pernitiosiores lectu, quàm magna aliqua pars corporis ipsius libri. Adde etiam: sive impressus ille liber sit, sive manuscriptus, dummodò sit per modum operis completi, & per modum libri typis mandari soliti. Ita cum pluribus Suarez *disp.* 30. *De Fide sect.* 2. Sanchez *lib.* 2. *moral. c.* 10. *n.* 35. Quia etiam manuscripta hominis, libri vocantur, & æquè pernitiosa sunt. Quamvis de hoc disputet Tambur. cit. §. 14. satis benè suadens, legentes talia manuscripta hæreticorum non incurrere hanc excommunicationem latam in legentes libros hæreticorum; fatemur tamen incurrere alias excommunicationes Pontificum, latas in legentes libros prohibitos, sed in praxi perinde est. At quid de legente solum brevem scripturam, epistolam vel concionem hæretici v.g. apostatæ alicujus revocationem solemnem, seu ut vocant, professionem, impressam seorsim, quæ non sit pars alicujus libri hæretici, nec in formam alicujus libri, vel tractatûs redacta, saltem minorem 10. foliis, ut determinârunt aliqui apud *Tamburin. supra. Suarez* proximè *cit.* censet talem incurrere etiam censuram, eò quòd ea prohibitio sit favorabilis Fidei, ideóque extendenda, non coarctanda ad propriè dictum librum; idque maximè quia eadem ratio periculi militat in istis opusculis minutis hæreticorum, quæ in vastis libris. Sententia planè tutior. Sed mitius dicendum cum citt. *Sanchez, Layman, Marchant, Tamburin.* quamvis certum sit talem jure Divino naturali posse peccare, & sæpè peccare ratione periculi, cui se moraliter exponit, probabilius tamen non incurrere excommunicatiouem. *Ratio* è contra est: quia licèt illa lex prohibens favorabilis sit Fidei, absolutè tamen odiosa est respectu libertatis humanæ, & per consequens strictè interpretanda intra rigorem verborum & restringenda ad propriè dictos libros: atqui una talis parva scripta epistola, concio hæretica &c. propriè non est liber, nisi fortè ad quantitatem decem foliorum accedat: ubi tamen benè notandum, talia legentem, etsi non incurrat excommunicationem, latam in legentes libros hæreticos, posse tamen incurrere excommunicationem ejusdem Bullæ, ut latam in credentes, faventes vel defendentes hæreticorum; si nimirùm ejusmodi scriptis credant, consentiant, faveant, eam vel eorum authorem defendant, idque exteriùs exprimant, juxta dicta suprà.

III. Hæresin continentem: &c.

NImirùm ex mente Authoris hæretici expressè tractantem: idque etiamsi exigua sui parte hæresin contineat, cætera bonas materias tractet. Imò Sanchez *sup. n.* 35. censet, quòd si quis habeat talem librum hæretici, in quo solùm legatur una vel altera hæresis, etiamsi illas omninò deleat, eradat, vel elaceret, non possit tamen deinceps legere, sed adhuc sub censura prohibitum debere existimari: quia particularis expunctio non tollit communem libri prohibitionem. Dubium tamen est de ejusmodi libris hæreticorum, quorum principale & totale argumentum bonum est, tamen obiter & per accidens hæreses & errores continent, ut sunt verè libri Historici hæreticorum, utpote maximè *Centuriatorum Magdeburgensium, Aventini, Sleidani, Munsteri &c.* Unum præcipuum illorum intentum fuisse videtur statim Ecclesiasticum & Monasticum convellere & denigrare; ideóque prohibentur sub mortali in Indice 2. classis. Ac an etiam comprehenduntur in Bulla cœnæ sub excommunicatione reservata? Sanè valdè conformiter verbis Bullæ affirmant Suarez *part.* 3. *tom.* 5. *disp.* 21. *Sect.* 2. *n.* 10. Sanchez *lib.* 2. *c.* 10. *n.* 34. & alii: Bulla enim disertè sub disjunctione prohibet libros hæreticorum, qui aut hæresin continent, aut de Religione tractant: ergò &c. Attamen Germanus Moralista Layman *cit. c.* 15. *n.* 4. censet in nostris partibus Bullam cum tanto rigore non esse receptam: & opposita praxis est etiam proborum, qui tales libros sine scrupulo & legunt, & retinent; quare cessante periculo excusantur non tantùm à censura Bullæ, sed etiam à prohibitione Indicis & peccato. 40

IV. Aut de Fide, & Religione tractantem &c.

41 UTpote Sacram Scripturam interpretando Commentariis, Postillis, Concionibus, quæstiones Theologicas disputando, de Fide, cultu Dei, & Sanctorum, Justificatione, Sacramentis, statu Clericorum &c. Etiamsi contingeret, & certum sit, in tali libro nullum errorem contra Fidem Orthodoxam concludi, nihilominùs Ecclesia justissimè prohibet sub mortali & excommunicatione, partim in justissimum odium & abominationem hæreticorum, quòd nolit filios suos ex illa turbida aqua bibere, & putrido luto margaritas colligere; partim etiam ob periculum licèt remotum, & omnem occasionem lapsûs præcludendam; hæretici enim semper sunt hæretici, & quamvis in aliquo libro apertè hæresin non doceant, semper tamen venena stillant, & ipsa phrasi & modo loquendi legentis animum facilè inescant, ut aut in persona hæretici sibi complaceant, aut ad alias doctrinas & libros hæreticos animum apponant, undè gravissima sæpè pericula incau-

incautis eveniunt. Cæterùm hæresiarcharum & eorum hæreticorum, qui nominatim damnati sunt, ut *Lutheri, Calvini, Zwinglii*, omnes omninò libri prohi[illegible]tur Regulâ 2. Indicis, sive de hæresi, vel Fide a[illegible]ione, sive de quacunque materia tractent. [illegible] de alia materia indifferenti, ut sunt libri hæreticorum Philosophici, Juridici, Medici, Grammatici, qui nec hæresin continens, nec de Fide vel Religione tractant, omnibus permissi, vel saltem prohibiti non sunt. De libris prohibitis universim dicam seorsim inferiùs in fine.

§. III.

Scienter legunt.

I. Scienter.

42 Utpote duplici scientiâ seu notitiâ, & Juris, scilicet esse prohibitum legere ejusmodi libros hæreticorum; & facti, nimirùm hunc esse talem librum hæretici prohibitum. Excusat ergò omnis ignorantia opposita juris vel facti, prout latè docetur in materia de Legibus. Nimirum 1. Excusat ignorantia juris vel facti invincibilis vel inculpabilis, sicut ab omni peccato, ita consequenter à pœna excommunicationis. 2. Omnis ignorantia culpabilis levis excusat à mortali, consequenter etiam excusat ab excommnicatione, quæ non potest infligi, nisi propter peccatum mortale. 3. Omnis ignorantia culpabilis etiam lata, crassa, supina, etsi non excuset à mortali, tamen excusat ab excommunicatione incurrenda propter istam particulam *scienter*, revera enim non legunt *scienter*, qui quantumvis crassâ ignorantiâ ignorant, hunc librum esse hæreticum & prohibitum. Secus censet communis sententia de ignorantia affectata, eò quòd ignorantia affectata æquiparetur scientiæ, & sic tales quasi æquivalenter legant *scienter*. Tamen 4. probabile & tutum est, etiam ignorantiam affectatam excusare ab excommunicatione ratione particulæ *scienter*, dummodò non sit cum ingenti temeritate conjuncta, ut cum *Sanchez cit. Bonacina, Castropalao* docet Tamburin. *cit. lib.* 2. *c.* 1. §. 7. *n.* 27. Et ego alibi *tract.* 1. *c.* 2. *De actib. humanis, à n.* 38. Ratio bona est: quia quando lex imponitur sub hujusmodi terminis: *qui scienter, consultò, temerariè, ausu temerario hoc fecerit*, lex non videtur solùm requirere ipsam meram transgressionem legis ad incurrendam pœnam, sed etiam contemptum aliquem & contumaciam, quod saltem verisimillimum est in censuris, quæ finaliter & principaliter feruntur ad frangendam contumaciam: atqui talis contemptus seu contumacia non potest stare cum ignorantia quacunque, etiam affectata: nam in rigore verborum *scienter*, & consequenter contumaciter non facit, qui ex quacunque etiam affectata ignorantia facit: ergo &c.

II. Legunt &c.

43 Utique moraliter & intelligibiliter. Nam I. non legit moraliter, nec consequenter hujus prohibitionis pœnam incurrit, qui non percipit sensum libri, utpote sola voce legens in alieno idiomate ignoto; at verò legit moraliter, qui gnarus idiomatis solo visu & mente librum hæreticum percurrit, ideóque excommunicationi subjacebit: quia ad moralem, imò propriè dictam lectionem non est necesse, ut verba oretenùs proferantur. II. Non legit moraliter, qui alterum legentem librum hæreticum ipsum solùm auscultat, ideóque non incurrit censuram latam in legentes libros hæreticorum, quia reverà ipse nullo modo legit, quamvis peccet mortaliter, quatenùs se eidem cum legente periculo subversionis exponit, & possit incurrere excommunicationem ejusdem Bullæ, latam in credentes, vel faventes hæreticorum, quando nimirùm doctrinæ hæreticæ auditæ seriò complacet, favet, assentitur. At contrà III. verè legit moraliter, qui alteri famulo v. g. vel puero, sive intelligenti, sive non intelligenti tradit librum hæreticum legendum coram se, ut ipse audiat, verè, inquam, legit moraliter, etsi per alterius ministerium: nam quòd quis per alium facit, per se facere censetur. Nec dubium est, Ecclesiam & Pontifices etiam hos comprehendere voluisse in censura; nam aliàs quilibet in fraudem legis ageret, censurámque subterfugere facillime posset: atqui secundum Jura & Canones *c. ult. de Regul. Juris in* 6. casus, per quem lex eluderetur, semper censetur prohibitus per ipsam legem, seu per illius dispositionem comprehensus: non quidem casu unà cum præcipiente, etiam spontè legens & intelligens excommunicationi subjacebit, ut notat DD. communiter, meique omnes. Contra rursus IV. Non legit moraliter, nec consequenter incurrit hanc excommunicationem latam in legentes libros hæreticorum, qui alteri tradit legendum librum hæreticorum, permittens, etiam suadens vel mandans, ut pro se legat: quia pœna vel censura lata in facientes, non comprehendit mandantes, suadentes, consentientes, &c. nisi exprimantur, cùm lex pœnalis strictè interpretanda sit. Attamen talis maximè potest incurrere, & plerúmque incurrit eam excommunicationem, ut latam in fautores vel defensores hæresis, si nimirùm, maligno affectu in hæresin, præcipiat, vel suadeat alteri legere pestilentem librum.

III. Legunt &c.

Utique in quantitate aliqua etiam notabili, moraliter, & sufficiente ad peccatum mortale, tantámque consequentem pœnam: nam in lectione librorum hæreticorum legentem à peccato mortali, & consequenter ab excommunicatione incurrenda excusari ex parvitate materiæ lectæ apud omnes in confesso est. At quænam hic censeri debeat materiæ parvitas? Quænam non excusans? notabilis? hoc opus, hic labor est. 44

Sanè regulariter intolorabilis est sententia Toleti *lib.* 1. *c.* 19. *n.* 4. & aliorum asserentium unam etiam vel alteram lineam legere scienter in libro hæretico sufficere ad incurrendam censuram, eò quòd perfecta hæresis etiam in uno versu contineri possit. Sed rectè respondet Layman. *cit.*

n. 5.

n. 5. in lege præsertim pœnali spectari id, quod communiter, non quod rarò contingit: communiter autem non imminet grave periculum ex tam modica libri hæretici lectione. Dicit autem *regulariter*, *communiter*; nam rectè observat Tamburin. *cit. n.* 35. quòd si paucæ lineæ vel versiculi continerent totam doctrinam hæreticam; propter quam liber fuit proscriptus, certò non posse liberari à peccato & censura; qui illum locum scienter, deliberatè, & consultò legeret; cùm enim illæ paucæ lineæ sint tota causa prohibitionis tam gravis libri, inobedientia non levis, sed gravis censeri deberet, ideóque etiam censuræ obnoxia. Econtra generaliter nimis laxè *Sanch. Rodriq. Sa.* aliíque apud Dianam *part. 5. resolut.* 42. integram paginam majoris voluminis hæretici pro parva materia à mortali & censura excusante admittunt.

Principaliter ergo ratio habenda est finis præcepti sub excommunicatione prohibentis lectionem librorum hæreticorum, nimirùm ad cavendum periculum subversionis in Fide. Placet judicium nostri Patris *Marchantii Trib. tom.* 2. *tract.* 2. *q.* 2. *concl.* 1. non esse hic attendendum materialem parvitatem penes numerum linearum, vel paginarum magnitudinem; sed morale periculum subversionis ex materia, quæ legitur contra finem præcepti: v. g. aperit quis librum hæreticum, & primo statim intuitu, in primo vel altero §. advertit hæresin, vel errorem contra Fidem; & nihilominùs, sive ex malitia, sive ex curiositate, vel levitate pergit; hic legens etiam paucas lineas, omninò peccat mortaliter, & anathemate feritur: quia & periculo se se exposuit, & contra totum finem legis processit. At verò talis advertens materiam esse indifferentem, Catholicis consonam, præsertim historicam, politicam sine hæresi, vel errore, etsi pergat legere unam, alteram, tertiam paginam, *post factum* non est condemnandus peccati mortalis, nec consequenter excommunicationis incursæ; quia reverà respectu totius libri, & finis præcepti materia parva est, cùm nullum periculum subfuerit. Dico tamen *post factum*; non enim suadendum est uti hâc licentia in futuro propter periculum, quod subesse facilè potest: nam ut ex Apostolo iteratò inculcatum: *Hæreticorum sermo serpit ut cancer.* Quod si denique quis in libro hæretico à principio quidem intenderet legere multum, vel totum opus, & postea defacto tantum legeret parum intra limites parvitatis materiæ modo definitæ; quacunque de causa ulterius non perexerit, peccâsset quidem mortaliter ea modica lectione, ratione internæ intentionis mortalis, seu in affectu; at non peccâsset mortaliter ratione executionis externæ, seu in effectu; ideóque non incurreret censuram; quia Ecclesia non punit intentionem internam malam, sed executionem, & lectionem externam; secundum omnes. Verum

IV. Legunt &c.

UTique rationabili *epichia* excipiendi sunt casus urgentis necessitatis, vel gravissimæ utilitatis, prout de Episcopo, Confessario, Concionatore innuit. §. 1. *in fine.*

§. IV.

Retinent, imprimunt, vel quomodolibet defendunt.

POst ipsos legentes etiam excommunicantur ii, qui juxta hactenùs clara dicta, *librum hæreticum hæresin continentem, vel de Religione tractantem, scienter.*

I. Retinent.

45 OMnis enim persona singularis absque auctoritate Pontificis librum hæretici retinens, non tantùm formaliter ad lectionem & usum sui, vel aliorum; suo vel alieno nomine; sed etiam materialiter tantùm, v. g. ad ornatum; ob antiquitatem, vel aliam quamcunque causam; adeò ut Sanchez *lib.* 2. *moral. c.* 10. *à n.* 32. neque excuset aromatarios, librarios &c. qui similiter libros minimè ad legendum, sed ad involvendum aromata, libros vel alias merces retinent. Sed nunquid etiam retinentes pro usu à posteriori? credo *Sanchez* dictorum; quòd sic; nisi fortè ita dilaceret totum, ut nullus sensus indè legi possit. Sed credo Germanos non admittere tantum rigorem. *Ratio est*: Quia Ecclesia & Pontifex simpliciter prohibet asservare tales vel illos libros volentes illos penitùs aboleri, cùm eorum asservatio semen quoddam sit, & conservatio hæreticæ Fidei; & continuatio occasio præsentibus & posteris eos legendi cum periculo lapsûs. *Communis D. D. Sanchez, Layman. alii citt.* Interim tamen admissa semper parvitate materiæ excusante, eaque sanè majori in retentione, quàm in lectione, cùm longè minor si culpa retinere, quàm legere; excusat enim parvitas moræ, vel temporis in retinendo, imò etiam longior mora justa, dum exspectatur tempus opportunum trandendi Inquisitori, Ordinario, vel Confessario, vel Superiori Ecclesiastico. *Denique* quibus Auctoritate Apostolica licitum est legere libros hæreticos; utique etiam licere debet eos libros retinere, saltem quousque illa licentia durat, quæ moderno stylo Romano non solet concedi, nisi ad quinquenium, exceptis semper pestilentibus libris *Nicolai Machiavelli*, & *Caroli Molinei*, & tractatibus de Astrologia judiciaria: quo elapso & ipsi jubentur eos libros extradere, nisi nova licentia impetretur. Sed hoc intellige de personis privatis: nam in Germania ob permixtionem hæreticorum toleratorum licet in Collegiis, Conventibus, Monasteriis, eos libros seorsim asservare, etiamsi actu non adesset, qui habeat licentiam eos legendi, dummodo subinde adesse soleat, ut observat *Layman.* sæpè cit. Unde notanter dixi initio: *omnis persona singularis.*

II. Imprimunt.

PEccant hi, & excommunicationem incurrunt quomodolibet ad impressionem libri hæretici scienter propinquè cooperantes. Utpote 1. qui librum imprimendum tradit. 2. Typographus qui librum accipit. 3. Qui typos ordinat, 46

4. Qui imprimit. 5. Corrector, qui corrigit folia, ut emendata prodeant, nam & hic censetur imprimere, dum ad emendatè imprimendum concurrit, præterquam quòd jam legat, si intelligat, librum hæreticum, vel partes. *Communissima apud Sanchez cit.* Cæterùm qui solùm expensas facit ad impressionem, qui describit exemplar ad imprimendum, qui characteres, atramentum & similia facit, ut ferat impressoribus, etsi hi fautorum hæreticorum censuram incurrere possint, non tamen ut imprimentes; cùm remotè satis concurrant ad impressionem; idemque à fortiori dicendum de Bibliopegis & Bibliopolis ejusmodi librorum jam impressorum; nam nullo modo imprimunt, sed solùm ut retinentes, vel hæresi faventes censuram incurrere possunt.

III. Quomodolibet defendunt.

47 Utpote qui librum ejusmodi hæreticum ut talem, seu quatenùs opus hæretici est, commendant, laudant, defendunt, tuentur verbo, scripto, facto impediendo, ne in manus inquisitoris tradatur, comburatur &c. uti explicant *Tolet, Sayrus, Suarez, Sanchez, alii.*

APPENDIX.

De Lectione aliorum librorum prohibitorum.

48 Libri in Romano Indice sub peccato mortali (quippe ob periculum subversionis in Fide & moribus, ceu causam gravissimam) prohibiti sunt triplicis classis

§. I.

Primæ classis prohibiti sunt libri omnium hæreticorum de Religione tractantes, ac hæresin continentes (illi ipsi, de quibus hactenùs vel de hæresi publicè suspecti, eò quòd contineant propositiones, seu doctrinas. 1. *Hæresin sapientes*, ex quibus scilicet hæresis facilè inferri potest. 2. *Malè sonantes*, quæ licèt in sensu Catholico intelligi possint, sæpius tamen in sensu hæretico accipi solent. 3. *Temerarias*, seu insolentes contra communem rationem & auctoritatem. 4. *Scandalosas*, seu causam erroris, vel lapsûs in rebus Fidei, & morum præbentes. Hi omnes libri hæreticorum editi, & imposterùm edendi prohibiti sunt sub peccato mortali, & excommunicatione reservata summo Pontifici, idque propter ipsos authores hæreticos; damnato enim authore in certo genere, puta Religionis damnata censentur omnia ejus scripta in eodem genere, scilicet de Religione tractantia, quam Regulam tradit *Abbas argum. c. Fraternit. de hæreticis.*

§. II.

Secundæ classis sunt certorum; & tertiæ classis incertorum Auctorum etiam Catholicorum libri prohibiti ob contentam doctrinam erroneam, suspectam, periculosam in Fide & moribus Fidelium. Hi ergò libri prohibentur non propter auctores, sed propter errores contentos tantum, aliqui absolutè & perpetuo: aliqui cum conditione & restrictione, donec expurgentur, prohibentur sub mortali. Sed tunc & illi tantùm, qui in Indicem relati sunt, vel fuerint, prohibentur etiam sub excommunicatione non reservata, à qua quivis Confessarius absolvere possit. Notat tamen Layman *hic c.* 15. *n.* 18. Indicem illum apud nos in Germania non esse cum tanto rigore receptum, quantùm ad excommunicationem.

§. III.

Ulteriùs prohibentur absque omni dubio sub mortali omnes libri de magia tractantes, *Regul.* 8. *Indicis.* Item libri omnes tractantes de astrologia judiciaria. *Clem.* VIII. *constit.* 20. *Urban.* VIII. *const.* 13. *&* 14. *in Bullario.* Item omnes libri cujuscunque authoris res obscœnas & lascivas ex professo tractantes *Reg.* 7. *Indicis*, uti sunt *Aureus Asinus Apulei, Ametistus &c.* Permittuntur tamen libri Poëtarum Ethnicorum ejusmodi materiam continentes ob sermonis elegantiam & proprietatem, ita tamen ut pueris non prælegantur, vel præbeantur, nisi purgati: quoad hos tamen libros legentes nulla extat censura excommunicationis, sed solùm contrahitur peccatum mortale, si materiæ & periculi gravitas adsit.

§. IV.

Regulâ quartâ etiam prohibetur sub mortali, ne fideles laici legant Biblia vulgari idiomate sine Episcopi, Inquisitoris, aut alterius Superioris licentia. Item ne legant controversias contra hæreticos vulgari lingua editas. Item ne disputent publicè vel privatim cum hæreticis; quod etiam sub pæna excommunicationis prohibetur jure communi *c. quicunque Tit. de hæreticis in* 6. Verùm licèt hæ prohibitiones æquissimæ sint, cùm in iis parum vel nihil utilitatis, multum autem periculi subsit laicis, tamen in his nostris Regionibus receptæ minimè, maximè quoad lectionem Bibliorum, ut meritò dixerit Serrarius in prolegomenis Biblicis c. 20. q. 3. *Non puniuntur, sed laudantur, qui in Germania nostrâ nullâ disertè petitâ facultate, Biblia vulgata & vernaculâ linguâ Eckii & Dietenbergii legunt.* Sic ille. Secùs de versionibus *Lutheri, Calvini,* aut aliorum hæreticorum intelligendum, quæ ob corruptelas tanquam libri hæreticorum in 1. classe, & sub excommunicatione reservata prohibitæ manent.

CAPUT IV.

De Spe Theologica, & peccatis oppositis.

Spes apud Philosophos significat motum, seu passionem virtutis appetitivæ tendentis in bonum absens, ut arduum assequendum. Apud Theologos proportionaliter Spes significat virtutem illam Theologicam, quâ voluntas tendit in bona supernaturalia, maximè verò in ipsam beatitudinem, ipsúmque Deum, quatenus est summum Bonum nostrum, utique arduum à nobis assequendum. Dividitur ut cætera virtutes in *habitualem*, quæ est habitus infusus divinitùs, inclinans ad sperandum bona supernaturalia; & *actua-*

actualem, quæ eſt ipſa actualis exſpectatio bonorum ſupernaturalium. Unde tam variè accipitur in Sacra Scriptura *Spes*. 1. pro habitu Spei 1. *ad Corinth.* 13. *Nunc autem manent Fides, Spes, Charitas, tria hæc, major autem horum eſt Charitas.* 2. Pro actu ſperandi, ad Roman. 8. *Spe ſalvi facti ſumus.* 3. Pro ipſo objecto materiali Spei ibid. *Spes quæ videtur, non eſt Spes* 4. Pro ipſo Deo, cujus promiſſioni & auxiliis innititur Spes, tanquam objecto formali *Pſ.* 21. *Tu es ſpes mea.* Et alibi ſæpiſſimè *Thren.* 3. *Spes mea Dominus, dixit anima mea, propterea exſpectabo eum.*

SECTIO I.

Spei definitio, & actus.

SUMMARIUM.

1. *Definitio ſpei habitualis, & actualis.*
2. *Explicatur ſpes habitualis.*
3. *Objectum ſpei materiale.*
4. *Objectum ſpei formale.*
5. *Actus ſpei ſunt quinque.*
6. *Explicatio ſpei actualis.*
7. *Spei actus ſecundarius* timor.

ASSERTIO I.

SPes habitualis adæquatè ſumpta quoad omnem ſuum actum, *Eſt virtus Theologica ſupernaturalis, quâ voluntas fertur in Deum, quatenus eſt Beatitudo noſtra ex promiſſione Divina per media ordinaria obtinenda.*

Spes autem actualis quoad actum principalem rectè definitur communiter: *Certa exſpectatio futuræ Beatitudinis ex Dei gratia, & noſtris meritis.* Communis Theolog. cum Magiſtro *in* 3. Scoto *diſt.* 36. *ibid.* D. Thom. 2. 2. *q.* 18. *a.* 2. §. 1.

§. I.

Spes habitualis adæquatè ſumpta.

NImirùm quoad omnes actus ab ipſa procedentes circa quæcunque objecta ſperanda, quæ ſcilicet ſupernaturali lumine Fidei provenire, nobis poſſe credimus; & virtute Spei proventura ſperamus. Eſt

I. *Virtus Theologica*, quia verſatur immediatè circa Deum, ut ſummum Bonum noſtrum, tanquam proprium objectum principale. *Supernaturalis*: Quia eſt donum Dei ſupernaturale divinitùs nobis infuſum: neque enim ſine ſupernaturali dono & auxilio Dei ſpeciali poſſemus ſperare æternam Beatitudinem, bonum iam ſupremè arduum, omnémque captum naturalem tranſcendens. Prout definit *Concil. Trident. Seſſ.* 6. *can.* 3. In his ergò terminis velut gernere Spes convenit cum Fide, & Charitate: reliqua explicant differentiam deſumptam ab actu proprio.

2 II. *Quâ voluntas fertur in Deum quatenus eſt Beatitudo noſtra* (ſignificatur objectum Spei primarium) *per auxilia & media ordinata* (ſignificantur objecta Spei ſecundaria) *ex promiſſione Divina obtinenda* (ſignificantur objectum Spei formale, ut mox intelliges ampliùs.) Omnimodis ergo: quemadmodum objectum materiale Fidei adæquatum ſunt omnia à Deo revelata in ordine ad ipſum Deum, qui eſt præcipuum revelatum, & objectum Fidei principale; reliqua omnia ſunt objecta Fidei ſecundaria, & revelata velut media ordinata ad Deum: objectum verò Fidei formale proximum eſt revelatio divina; principale verò eſt prima veritas, ſeu infallibilis Auctoritas Dei in dicendo, vel revelando, qui nec falli poteſt, cùm ſit infinitè ſapiens, nec fallere, cùm ſit infinitè verax: ex qua cauſa Fides infallibilem credendorum certitudinem obtinet: ita planè planiſſimè.

III. Spei objectum materiale adæquatum ſunt omnia bona à DEO nobis promiſſa in ordine ad ipſum Deum, qui eſt præcipuum promiſſum, & objectum Spei principale, quatenus eſt Summum Bonum noſtrum, Beatitudo, & ultimus finis noſter; reliqua omnia nobis promiſſa ſunt objecta Spei ſecundaria, tanquam media ad Deum ultimum finem noſtrum conſequendum; utpotè gratia Dei per Chriſtum, ejúsque merita, auxilia divina, remiſſio peccatorum, converſio, juſtificatio, merita noſtra, quatenùs tamen meritis Chriſti & gratiæ Dei innituntur. Et generaliter omnia media & bona ſupernaturalia, ac etiam naturalia vel temporalia, quatenus ad finem noſtrum ultimum neceſſaria & utilia ſunt, quæ omnia à Deo nobis proventura, ſicut Fide ſupernaturali credimus certò, etſi obſcurè, ita etiam Spe ſupernaturali ſperamus certò, licèt obſcurè, propoſita eſt enim *Fides ſubſtantia ſperandarum rerum, argumentum non apparentium*, adeóque ſicut Fidei, ita etiam ſpei objectum ſunt res non apparentes. Rom. 8. *Spes autem, quæ videtur, non eſt ſpes, nam quæ videt quis, quid ſperat? Si autem, quod non videmus, ſperamus, per patientiam exſpectamus.* 3

IV. Objectum verò ſpei formale, ſeu ratio formalis, & motivum formale ſperandi, proximum quidem, eſt ipſa Dei promiſſio, principale verò & ultimatum, eſt ſumma Fidelitas Dei promitentis, qui quod promiſit, poteſt præſtare, cùm ſit Omnipotens, & vult præſtare, adeóque certiſſimè præſtiturus eſt, cùm ſit benigniſſimus & fideliſſimus: unde aliàs cummuniter dicitur objectum formale Spei eſſe ſummam Dei erga nos bonitatem & benignitatem, atque hac quoque ex cauſa Spes Theologica conſtantem & infallibilem firmitatem obtinet, utpote innixa Divinæ promiſſioni, & fidelitati tanquam infallibili fundamento Ad Rom. 5. *Spes autem non confundit.* Ad Tit. 1. *In ſpem vitæ æternæ, quam repromiſit, qui non mentitur, Deus.* Ad Heb. 6. *Volens Deus oſtendere pollicitationis hæredibus immobilitatem conſilii ſui, interpoſuit jusjurandum, ut per duas res immobiles, quibus impoſſibile eſt mentiri Deum, fortiſſimum ſolatium habeamus, qui confugimus ad tenendum propoſitam ſpem, quam ſicut anchoram habemus animæ tutam ac firmam.* Et ad Roman. 4. extollens Fidem Abrahæ inquit Apoſtolus: *In repromiſſione Dei non hæſitavit diffidentiâ, ſed confortatus eſt Fide, dans gloriam Deo, pleniſſimè ſciens, quia quæcunque promiſit, potens eſt & facere*: Denique objectum hoc formale Spei exprimit Scriptura ſin- 4

 gulis

gulis ferè lineis per verba: *Sperate in Deum, in Deo, in misericordia, in adjutorio &c.* sperare autem Deum significat objectum materiale.

§. II.

Spei adæquatè sumptæ actus varii.

5 QUinque potissimùm sunt: Tres prævii: Quartus principalis: Quintus secundarius & concomitans, scilicet, timor. I. Spei actus prævii sunt. 1. Amor DEI, ut Summi Boni nostri, quo scilicet voluntas affectu concupiscentiæ fertur in Deum ut summum Bonum nostrum apprehensum absolutè. 2. Desiderium simplex, quo voluntas fertur in Deum ut summum bonum nostrum, apprehensum ut absens, quod cuperet esse præsens. 3. Desiderium efficax, seu intentio efficax, quo voluntas fertur in Deum summum Bonum nostrum, ut assequendum per media opportuna. Quid verò illud bonum assequendum est maximè arduum, nec in nostra potestate positum. Hinc

II. Quartus & principalis actus Spei est exspectatio certa, quâ scilicet voluntas tendit, & firma cum fiduciâ fertur in Deum, ut Summum Bonum nostrum assequendum per gratiam & auxilia divina, ac media nobis promissa: ut eleganter docet *D. Thom. 2. 2. q. 17. a. 1. 5. & 6.* Articulo quinto sic habet: Spes respicit arduum alterius auxiliô assequendum; nam sicur omnis spes versatur circa bonum arduum, quod scilicet consequendi difficultatem habet, & tamen per media opportuna, sivè nostræ, sive alterius potestatis assequendum judicatur: ita Spes Theologica versatur circa Deum & Beatitudinem nostram, ut Bonum arduum, tamen per media opportuna ex gratia & auxiliis Dei consequendum.

III. Cùm ergò Spes quoad omnes actus prædictos tendat in Deum, ut Bonum nostrum, seu Beatitudinem & ultimum Finem nostrum nobis consequendum, affectu concupiscentiæ, hinc Spes dicitur amor concupiscentiæ: Quo etiam differt, & imperfectior est charitate, quæ est amor amicitiæ, tendens in Deum, ut summum Bonum in se, & propter seipsum super omnia amatum, prout rursùs eleganter explicat D. Thom. *q. 17. a. 8.* Perfectus amor est, quo aliquis secundùm se amatur, puta, cùm eliquis secundùm se vult alicui bonum, sicut homo amat amicum. Imperfectus amor est, quo quis amat aliquid non secundùm se ipsum, sed ut bonum illud sibi proveniat, sicut homo amat rem, quam concupiscit. Primus amor pertinet ad Charitatem, quâ homo inhæret Deo secundùm se ipsum, sed Spes pertinet ad secundùm amorem, quo ille, qui sperat, aliquid sibi obtinere intendit. *Hæc S. Doctor.*

IV. Hinc intelliges, quare objectum formale & motivum Spei dicatur aliquando summa Dei Bonitas ergà nos, aliquando summa Dei Fidelitas: utrumque verum est diversâ ratione: Spei enim quatenus includit amorem concupiscentiæ ergà Deum actibus illis potissimum præviis, objectum formale est summa Dei Bonitas erga nos, seu ipse Deus ut summum Bonum nostrum: Spei verò quatenus actu principali continet certam exspectationem æternæ beatitudinis, objectum formale & motivum est summa Fidelitas Dei promitttentis auxilia congrua ad illam consequendam: ut mox patebit ampliùs.

§. III.

Spes actualis, seu actus principalis Spei

I. EST exspectatio æternæ Beatitudinis. Rursus 6
significatur objectum materiale primarium Spei, quod est ipsa Beatitudo æterna, tum objectiva, quæ est ipse Deus summum Bonum nostrum à nobis æterna beatitudine fruendus, & nunc sperandus: tùm formalis, quæ est clara ac beatifica Dei visio ac fruitio.

II. Exspectatio *certa*: nimirum ob certitudinem motivi formalis, quod est summa Dei Fidelitas promittentis nobis auxilia sufficientia, & efficacia ad æternam Beatitudinem consequendam, ut §. 1. indicatum, hâc solâ differentiâ, quod Spei sic acceptæ quoad actum primarium objectum formale proximum sit ipsum auxilium divinum; mediatum sit promissio divina; ultimatum & principale sit dicto Dei promittentis Fidelitas summa: nam ideo certò spero Beatitudinem, quia auxilia promissa scio: & ideo spero auxilia, quia Deus promisit; & ideò fido promissioni Divinæ, quia est summè & infinitè fidelis in promittendo, potens & volens præstare, quod promisit, quia omnipotens, & summè, erga nos bonus ac benignus est. Hoc nimirùm sensu David in Psalmis passim spem suam collocat in auxilio, adjutorio, gratia, & misericordia DEI dicens: *DEUM adjutorium Spei suæ; DEUS auxilium meum, & spes mea in DEO est.* Et Concil. Trid. Seff. 6. c. 13. dicit: *In DEI auxilio firmissimam spem omnes collocare debent.*

III. *Ex gratia DEI & meritis nostris:* nam æternam beatitudinem sperare debemus neque ex sola gratia DEI sine nostra cooperatione & meritis, uti sperant hæretici, neque ex solis nostris meritis & operibus sine gratia DEI, sed in utroque, ita nimirùm, ut gratia DEI sit motivum principale Spei nostræ, nostra verò merita motivum secundarium, non quidem quatenus præcisè à nobis & nostris viribus sunt, sed quatenus & ipsa sunt ex gratia DEI, ac DEI dona, & media ordinata ad Beatitudinem. DEUS enim est, ait Apostolus ad Philip. 2. *Qui operatur in nobis, & velle, & perficere pro bona voluntate.* Et Christus Joan. 15. *Ego sum vitis, vos palmites &c.* quia *sine me nihil potestis facere.* Et Concil. Trid. *Seff. 6. c. 16.* disertè ait: *Licet bonis operibus in S. litteris tanta tribuantur, absit tamen, ut Christianus homo in se ipso vel confidat, vel glorietur, & non in Domino, cujus tanta est erga omnes homines bonitas, ut eorum velit esse merita, quæ sunt, ipsius dona.* Hæc Concil.

§. IV.

§. IV.

Spei actus concomitans, Timor.

SPei Theologicæ tendentis in æternam Beatitudinem, ut bonum maximè arduum aſſequendum per alia Divina, actus concomitans & ſecundarius eſt *timor*, ne illo ſummo Bono excidamus. Etenim ſpes noſtra certiſſima ſit, quantum eſt ex promiſſione DEI, quia tamen promiſſio non eſt facta nobis abſolutè, ſed requirit noſtram cooperationem, merita, & perſeverantiam, de quibus nemo certus eſſe poteſt: nam ut ait Eccleſiaſticus c. 9. *Neſcit homo, utrum amore, an odio dignus ſit, ſed omnia in futurum ſervantur incerta:* Et Apoſt. 1. Corinth. 4. *Nihil mihi conſcius ſum, ſed non in hoc juſtificatus ſum:* hinc in homine ſemper conjuncta eſſe debet & ſpes firma ex parte DEI, de ejus gratia & auxiliis; & timor humilis ex parte noſtra, de noſtra ſufficiente cooperatione: Inde ne deſperemus, hinc ne præſumamus: ſed ut hortatur Apoſtolus ad Philip. 2. *cum metu & tremore ſalutem veſtram operamini.* Idipſum paſſim hortantur SS. PP. Juvat audire unum & alterum *D. Hieronym. Epiſt. ad Celantiam: Quamdiu in hujus vitæ agone verſamur; nec peccator deſperare debet, cum uno die ſe juſtum efficere poſſit; nec Sanctus (id eſt, qui nullius culpæ ſibi conſcius eſt) ſecurus eſſe debet, ne de præterita juſtitia confidens remiſſior efficiatur; ſed exemplo Apoſtoli ad Philip. 3. Quæ retrò ſunt obliviſcens, ad ea, quæ priora ſunt, ſe extendat.* D. Auguſt. lib. de corrept. & grat. c. 13. *Propter hujus utilitatem ſecreti (ne fortè quis extollatur, ſed omnes, etiam qui benè currunt, timeant, dum occultum eſt, qui perveniant) credendum eſt, quosdam de filiis perditionis non accepto dono perſeverandi uſque ad finem, in fide, quæ per dilectionem operatur incipere, vivere, & aliquandiu fideliter ac juſtè vivere, & poſtea credere.* D. Bernard. Serm. 1. in Septuageſima. *Quis poteſt dicere: Ego de electis ſum, ego de prædeſtinatis ad vitam, ego de numero filiorum? Reclamante Scripturâ: neſcit homo, ſi ſit dignus amore, an odio? Certitudinem utique non habemus, ſed ſpei fiducia conſolatur nos, ne dubitationis hujus anxietate penitùs cruciemur.* Hæc Sanctus. Lege D. Bonavent. in 3. *diſt.* 26. *c.* 1. 4. 5. Spei ergo Theologicæ actus principalis eſt ſperare & confidere in Deo contra deſperationem; ſecundarius & concomitans eſt timere & diffidere de ſe contra præſumptionem. Ut infrà patebit ampliùs.

SECTIO II.

Spei Theologicæ neceſſitas, & obligatio.

SUMMARIUM.

8. *Spes neceſſaria eſt ad ſalutem neceſſitate medii, & præcepti in adulto.*
9. *Præceptum divinum naturale, & poſitivum obligat ad actum ſpei.*
10. Per ſe, *ſolùm ſub initium uſûs rationis.*
11. Per accidens *autem ſæpiùs obligat.*
12. *Sicut & ad eliciendum actum Timoris Dei, quoties imminet periculum proximum peccandi mortaliter.*

CErtum eſt de Fide, ſpem eſſe neceſſariam ad ſalutem neceſſitate medii, & conſequenter etiam in potente ſperare, neceſſitate præcepti. Ad Roman. 8. *Spe ſalvi facti ſumus.* Et latè ad Hebr. 10. & 11. *Credere enim oportet accendentem ad Deum, quia eſt, & inquirentibus ſe remunerator ſit.* Ubi cum Fide Spes exprimitur. Ad Coloſſ. 1. *Si tamen permanetis in Fide fundati & ſtabiles, & immobiles in Spe &c.* Ratio eadem eſt, quæ ſuprà de Fide: quia ad ſalutem neceſſitate medii omninò neceſſarium eſt homini adulto tendere in ultimum finem cognitione & affectu, cognitione quidem per Fidem, affectu verò per Spem & Charitatem: Fide enim apprehendimus Deum ultimum finem; Spe expetimus & exſpectamus eum ut ſummum Bonum noſtrum: Charitate ei conjungimur ut ſummo Bono in ſe: ergò &c. Præceptum Spei quadruplex eſt; duplex affirmativum. 1. De eliciendo actu Spei. 2. De eliciendo actu Timoris, certo tempore & caſu exigente: & his opponitur duplex præceptum omiſſionis, nimirùm non ſperare, & non timere, quando oportet; & de his dicam *in hac Sectione.* Et duplex negativum: nimirùm, de non deſperando, & non præſumendo contra Timorem Dei; quibus ſimiliter opponitur duplex præceptum commiſſionis, nimirùm deſperatio, & præſumptio, de quibus dicam *Sect.* 3. & 4. 8

ASSERTIO II.

PRæceptum Divinum naturale & poſitivum obligat ad eliciendum actum Spei, ſolùm quatenus neceſſarius eſt neceſſitate medii ſub initium uſûs rationis: non item poſtea; per accidens autem ſæpiùs, quemadmodum etiam ad eliciendum actum Timoris Dei, quoties imminet periculum proximum peccandi mortaliter. Communiſſima DD.

§. I.

Præceptum Divinum naturale poſitivum Spei.

RAtio præcepti naturalis eſt: quia quidquid eſt neceſſarium ad ſalutem neceſſitate medii homini adulto, etiam eſt neceſſarium neceſſitate præcepti naturalis, quo homo tenetur tendere in ſuam ſalutem, & finem ultimum per media ordinata: ſed Spes actualis Beatitudinis per media divinitùs ordinata & promiſſa obtinendæ, eſt neceſſaria neceſſitate medii, ut modò prædictum fuit: ergò præcepto naturali tenetur homo aliquando exercere actum Spei, ſaltem quatenus eſt neceſſarius neceſſitate medii. De præcepto poſitivo non poteſt eſſe dubitatio homini legenti Scripturas, cùm nihil ſæpiùs inculcetur ſingulis ferè paginis, quàm præceptum ſperandi & timendi Deum, ut ſuperfluum ſit allegare. Cæterùm cùm hoc præceptum Spei affirmativum ſit, non utique pro ſemper, ſed ſolum aliquando & certo tempore aliquo per ſe loquendo, & eodem omninò modo, quo præceptum Fidei ad elicien-

dum

dum assensum rebus revelatis obligabit. Sed claritatis gratiâ brevissimè applico.

§. II.

Sub initium usûs rationis.

10 Cùm primùm nimirum homini rationis usum adepto Deus & Beatitudo æterna tanquam Finis, in quem bonis actibus & mediis ordinatis tendere debet, sufficienter proponitur, tunc enim non diu saltem differre debet, quin in hunc finem per actum Spei feratur, mora culpabili prudentis judicio æstimanda. *Communis DD.* maximè *Thomistarum* apud Sanchez *lib. 2. moral. c. 39. n. 3.* Quamvis ipse contradicat cum multis aliis, & subdubitent *Scotistæ*: eò quòd tunc sufficere videatur Spes implicita in pio motu voluntatis in Deum ipsum actum Fidei consequente. Et certè sufficienter consendi sunt elicuisse actum Spei, & præcepto satisfecisse, cùm proponant abstinere à peccatis, & Deum non offendere, ne salute excidant Et quis hominum non sæpissimè elicit hunc actum? Vide, quæ in simili dicam *c. seq. de Charitate*, ubi explicabitur prima propositio inter damnatas sub *Alexand. VII. Pontifice.*

§. III.

Non item posteà: per accidens autem sæpiùs.

11 Habito ergò semel actu sive explicito sive saltem implicito Spei, quo necessitati medii satisfactum sit, quando deinceps per se obliget præceptum affirmativum Spei, vana & inutilis est quæstio; cùm ex una parte nullum tempus assignari possit, quemadmodum de ipso actu Fidei, sicut suprà suo loco demonstratum est *c. 2. Sect. 3.* Ex altera autem parte moraliter non contingere possit, quin homo non desperatus sæpissimè eliciat actum Spei. Per accidens autem sæpiùs obligari potest, & generaliter in duplici casu.

I. Quotiescunque homo gravi periculo vel tentatione desperationis affligitur, & urgetur unde eripi non posse videatur, nisi animum contrario actu Spei Theologicæ confirmet. *Communissima.* Tenetur enim tunc homo tentationi resistere, & periculum peccati fugere, quantum potest, sub peccato mortali: at non potest resistere tali tentationi, & evadere periculum, nisi exercendo oppositum actum Spei, ut supponitur: ergò &c. Quo quidem casu non præceptum affirmativum Spei per se, sed negativum, obligans ad non desperandum, obligat etiam ad sperandum tanquam medium necessarium ad evadendum desperationis barathrum sub eodem numero peccato, ut in simili supra de Fide ostensum est.

II. Præceptum Spei per accidens obligat, quotiescunque tenetur homo exercere actum necessariò requirentem Spem: utpote actum Orationis, Pœnitentiæ, Contritionis, vel Attritionis &c. Actus enim veræ Orationis, Contritionis &c. simpliciter stare non potest absque formali vel virtuali actu Spei de gratia, venia, misericordia divina, ut per se manifestum est; nullus enim orat, vel petit aliquid à Deo, quod non sperat, & inanis est pœnitentia sine spe veniæ. Item per accidens obligat præceptum, Spei de auxilio divino, quoties imminet tentatio cujusvis lapsûs in peccatum, quamvis tunc omissio Spei non sit peccatum distinctum ab illo peccato, v. g. luxuriæ cum omissione Spei perpetrato; ut ex communi notat Layman. *hic c. 2. n. 1. in fine.* Et nos aliquid mox iterum.

§. IV.

Quemadmodum etiam ad eliciendum actum Timoris Dei.

12 Præceptum timendi etiam frequentissimè inculcatur in S. Scriptura. Ecclesiastici 1. *Timor Domini expellit peccatum:* Et *qui sine timore est, non potest justificari.* Atque Matth. 10. *Timete eum, qui potest & animam & corpus perdere in gehennam.* 1. Petri 2. *Deum timete.* Ad Philipp. 2. *Cum timore & tremore salutem vestram operamini.* Et ratio præcepti est evidens: nam ipsum præceptum obligans ad prosecutionem boni consequendi, hoc ipso consequenter obligat secundariò ad fugam vel timorem mali oppositi incurrendi: atqui præcepto divino naturali positivo obligatur homo ad actum Spei, seu prosecutionis firmæ summi boni, ac beatitudinis per media ordinata consequendæ: ergo simili præcepto divino homo quoque obligatur ad actum Timoris Dei, seu fugam oppositi summi mali, scilicet æternæ damnationis, & omnium, quæ nos à summo Bono abducunt, & ad æternam damnationem adducunt, uti sunt omnia & sola peccata mortalia, eorúmque propinqua ac proxima pericula: & consequenter præceptum timoris obligat per accidens (certè nunquam per se, secluso periculo labendi) quoties imminet periculum proximum peccandi mortaliter, toties enim tenetur homo cavere peccatum: non cavet autem peccatum, nisi aliquo concussus timore Dei, sive filiali, sive initiali, sive etiam servili tantùm. Timor filialis est, quo homo timet & refugit peccatum ex amore Dei summi boni, & quasi affectu filiali abhorret offensam Dei cœlestis Patris. Et hic dicitur Timor Domini Sanctus; estque effectus Charitatis. Timor initialis dicitur, quo homo timet & refugit peccatum, ut est offensa Dei, æternâ vel temporali pœnâ puniendа. Dicitur initialis, quia talis timor est initium conversionis, juxta illud Isa. 26. *à timore tuo Domine concepimus, & parturivimus Spiritum salutis.* Et talis timor est effectus Spei tendentis in Deum, & Beatitudinem, & summum Bonum nostrum, & consequenter etiam timentis per peccatum offensam Dei ab illo summo Bono separari, est utilis & meritorius. Timor servilis tantùm dicitur, quo homo timet Deum & peccatum, solummodò ob metum & ex metu pœnæ æternæ vel temporalis à Deo comminatæ: & hic timor etsi sufficiat in periculo labendi seu peccandi mortaliter ad peccatum impediendum, adeóque satis faciat in periculo labendi &c. præcepto Timoris Dei tunc exercendi, quia tamen ordinariè est

filius

filius amoris proprii, inutilis est, non meritorius, etiam sæpè vitiosus mortaliter, quando nimirum homo ita constitutus est, ut positivè nollet fugere peccatum, sed vellet hic & nunc peccare, nisi illas pœnas timeret, ut alibi iteratò explicatum est. Denique ex communi, rectè hîc concludit *Marchant.* non elicere actum timoris Dei, cùm periculum peccati urget, non constituit speciale peccatum distinctum ab eo, quod ob defectum timoris Dei omissi committitur, quia nimirum utrumque præceptum, & de eliciendo actû timoris, & de cavendo quocunque peccato, uno eódemque fine determinatur. Etenim præceptum timoris Dei est generale remedium à Deo impositum, & in quolibet præcepto particulari virtualiter inclusum, generaliter movens ad cavendum peccatum committendem, & ad recedendum à peccato jam commisso. Ex dictis jam patet de duobus peccatis omissionis contra virtutem Spei: Quæ sunt omissio actus sperandi, & omissio actus timendi tempore debito. Porrò sicut in virtutibus moralibus uni virtuti opponitur duplex peccatum commissionis, unum per excessum, alterum per defectum (v. g. liberalitati opponitur per excessum, prodigalitas, & per defectum avaritia) ita virtuti Spei Theologicæ opponitur duplex peccatum commissionis, desperatio per defectum, & præsumptio per excessum, contra duplex præceptum Spei negativum non desperandi, & non præsumendi, utrumque ad semper & pro semper obligans.

SECTIO III.

Peccatum desperationis.

SUMMARIUM.

13. *Quid desperatio negativa, privativa,* & positiva *propriè dicta* desperatio?
14. *Desperatio positiva deliberata de beatitudine, vel mediis ad illam, peccatum mortale; magis tamen vel minus grave juxta diversa motiva desperandi.*
15. *Quatuor viæ & regulæ particulares dignoscendi gravitatem desperationis.*
16. *Desperare de propria virtute non semper est peccatum*

13 DEsperatio, sicut infidelitas *c. præced. sect.* 1. accipi potest negativè, privativè, & positivè. Desperatio negativa, sed impropriè dicta, est carentia Spei in homine, qui non potest, vel non debet habere Spem actualem, ut in pueris, amentibus, infidelibus, qui nihil unquam audierunt de Beatitudine æterna, ac etiam in fidelibus eo tempore, quo non obligat præceptum Spei; & sic nullo modo est peccatum. Desperatio privativa etiam impropriè dicta, est carentia Spei, vel omissio voluntaria actûs sperandi in homine, qui potest, & hic & nunc deberet habere actum Spei, eo scilicet tempore, quo obligat præceptum sperandi, juxta supra dicta, & sic, etsi sit peccatum mortale contra præceptum affirmativum sperandi, non tamen potest dici propriè desperatio, aut talem hominem desperare, quippe qui Spem nunquam habuit. Omissis ergò his improprietatibus, positiva & propriè dicta desperatio definitur: *abjectio positiva voluntaria & deliberata omnis Spei consequendi beatitudinem, vel media sufficientia ad illam.* Cùm scilicet voluntas actu positivo deliberato deponit, & abjicit omnem spem consequendi beatitudinē, vel media ad illam, ideòque positivè non vult ampliùs in operando tendere in illam: sicut enim ipsius Spei, ita etiam oppositæ desperationis objectum primarium est Beatitudo obtinenda; objecta verò secundaria sunt media omnia ad illam consequendam ordinata, ut gratia Dei, remissio peccatorum, & emendatio vitæ, Justificatio &c. Non enim peccat minùs, qui desperat de remissione peccatorum, gratiâ DEI, emendatione vitæ, vel quocunque medio consequendæ Batitudinis, quàm qui directè desperat de ipsa Beatitudine consequenda.

ASSERTIO III.

DEsperatio positiva, scilicet deliberata & 14
voluntaria abjectio omnis Spei consequendæ Beatitudinis, vel media ad illam, est peccatum mortale gravissimum, magìs tamen, vel minùs grave juxta diversa motiva desperandi. Certa apud omnes.

Hoc nimirùm est peccatum primum in Spiritum Sanctum, quatenùs desperatio procedit ex diffidentia de bonitate & misericordia DEI, Spiritui Sancto specialiter appropriata: & eo ipso, quo desperans abjicit spem Beatitudinis & mediorum ex DEI gratia, & sua cooperatione præstandorum, Spiritui Sancto omnem prorsùs viam & aditum per gratiam in animam suam intercludit. Neque solùm desperatio de se gravissimum peccatum est, cùm per eam homo totaliter & directè se avertat ab ultimo Fine, & volens in damnationem præcipitet, juxta illud D. Isidori *Lib.* 2. *De Summo Bono. c.* 14. *Perpetrare flagitium mors animæ est, desperare autem est descendere in infernum.* Verùm etiam est multorum & gravissimorum peccatorum causa. Ad Ephes. 4. *Qui desperantes semetipsos tradiderunt impudicitiæ in operationem omnis immunditiæ &c.* Et *Jerem.* 18. in persona peccatoris: *Desperavimus, post cogitationes enim nostras ibimus, & unusquisque pravitatem cordis sui mali faciemus.* Fit namque ut desperantes de misericordia DEI & salute consequenda, abjectâ omni curâ Salutis, absque omni fræno timoris se tradant omnibus peccatis, injustitiis, libidinibus, horrendis latrociniis &c. ut tandem conscientiâ scelerum cruciati, & vitæ pertæsi sibi ipsis mortem inferant, sequaces Judæ, post traditionem Domini desperantis, qui abiens laqueô se suspendit. Dixi *esse peccatum magis & minùs grave juxta motiva diversa desperandi*; pro quo discernendo notentur sequentes

Regulæ Particulares.

QUisquis desperat ex eo, ut arbitretur, Deum 15
illum salvare non posse, aut defacto nolle, aut illum defacto positivè reprobâsse absque peccatorum prævisione, aut peccata sua irremissibilia esse, aut suam malitiam & operationem Dei gratiâ vinci non posse, ut dicat cum improbo Cain: *Major est iniquitas mea, quàm ut veniam merear:* præter peccatum mortale desperationis, etiam crimen

crimen hæresis committit. *Ratio clara est*: Omnis enim voluntariè & pertinaciter adhærens propositioni hæreticæ, est formalis hæreticus: sed omnes illæ propositiones sunt hæreticæ, ut constat ex S. Scriptura, & Definitionibus Ecclesiæ: nullus enim est, quam DEUS salvare non possit, aut nolit, aut positivè damnare velit ante peccatorum, & finalis impœnitentiæ prævisionem; damnatio enim sequitur judicium DEI: At Jacobi. 2. *Misericordia Dei superexaltat Judicium.* Et Ezech. 18. *Nunquid voluntatis meæ est mors impii, dicit Dominus, & non ut convertatur à viis suis, & vivat?* Isa 1. *Lavamini, mundi estote, &c. si fuerint peccata vestra ut coccinum quasi nix dealbabuntur.* At quid si DEUS peccatori revelaret suam damnationem? Speculativum dubium consultò rejicio in finem.

II. Quisquis desperat ex eo, quòd credat se non esse de numero prædestinatorum, aut quia diffidit omninò se posse emendare vitam suam cum auxilio DEI, præter peccatum desperationis etiam crimen temeritatis in materia Fidei committit, quia nimirùm in materia Fidei de occultis Dei judiciis judicare præsumit, quæ absque revelatione sciri non possunt: nam teste sapiente Ecclesiast. 9. *Nescit homo utrum amore, vel odio dignus sit*: & ideò, juxta Apostoli præceptum, cum metu & tremore quilibet salutem suam operari tenetur.

III. Qui desperat de misericordia, gratia, auxilio DEI absque errore, vel temeritate in materia Fidei, utpote quia putat Deum defacto sui non miserturum, non salvaturum, auxilia efficatia non præstiturum, &c. aut ex pusillanimitate, ob difficultates apprehensas, & infirmitatem suam tam diu compertam, arbitratur se non perseveraturum, ideóque damnandum, sicque Spem omnem Beatitudinis consequendæ abjicit, mortaliter quidem peccat peccato desperationis simplici, tamen absque peccato admixto hæresis: quia nimirum talis desperatio nullo errore contra Fidem nititur: non enim est de Fide credendum, quòd Deus de facto sit tui misertur, & te salvaturus; sed tantùm quòd possit tui misereri, téque salvare, atque etiam velit, si ex parte tua non deficias: nec est de Fide, quòd tu sis perseveraturus, sed solùm, quòd cùm Divino auxilio perseverare possis, & fieri possit, ut quis recta Fide quidem credat, quòd credendum est, nimirùm omnes homines ex gratia & auxilio Dei sufficiente per merita Christi salvari posse, ipse tamen in particulari ex pusillanimitate ob apprehensionem difficultatum, & imbecilitatis suæ, se existimet defacto salvandum non esse, ideóque animo despondens omnem conatum omittere velit. Tota ergò tunc ratio peccati consistit in hoc, quòd diffidat, & desperet, cùm tamen confidere & sperare deberet ex præcepto divino.

16 IV. Desperatio de propria virtute ex consideratione suæ infirmitatis, peccatorum gravitatis ac multitudinis, frequentissimorum lapsuum, inveteratæ consuetudinis, &c. si Spem Divinæ misericordiæ & auxilii non excludat, sed retineat, vel apprehendat, peccatum non est, quin melioris vitæ incentivum; fieri enim potest, ut homo ex consideratione suæ infirmitatis, gravium & multiplicium peccatorum, sentiens se omni virtute destitui, absolutè de se & omnibus suis viribus desperet, interim in solam DEI misericordiam infinitam, & omnipotens auxilium animum convertat, cum spe plenissima in unum Deum, qui illum salvare potest. Et hæc est vera Christiani hominis Spes, & fortitudo confirmans ad salutem, tantoperè commendata à Spiritu Sancto in Sacris Litteris. Psal. 31. *Sperantem in Domino misericordia circumdabit.* Psal. 33. *In Domino sperans non infirmabor.* Isa. 40. *Qui sperant in Domino, mutabunt fortitudinem.* Et eleganter depingit Jeremias Thren. 3. *Et dixi: Periit finis meus, & spes mea à Domino. Recordare paupertatis & transgressionis meæ, absyntii, fellis. Memoriâ memor ero, & tabescet in me anima mea. Hæc recolens in corde meo, ideò sperabo. Misericordiæ Domini, quia non sumus consumpti, quia non defecerunt miserationes ejus.* Ubi Propheta ex diffidentia & desperatione sui assurgit ad spem in solo DEO collocandam, in quo sanè consistit specialissimum & ferè unicum remedium contra desperationem in quamtumvis gravi tentatione. Exempli gratiâ: proponit tibi Dæmon, vel ipsa mala conscientia tua multa & gravia peccata, recidivas continuas, pessimos habitus, certam ex peccatis tuis damnationem, &c. prudenter facis, si omnia concedas, & de viribus tuis simpliciter desperes: verùm admissa in omnibus imbecillitate & impotentiâ tuâ, animum converte ad Deum, qui solus te salvare potest, & qui infinitos peccatores, quorum salus desperata fuit, salvavit. Idem tibi præstare posse per auxilia & media apportuna, atque ex infinita sua bonitate & misericordia, largisque promissionibus etiam velle, firmissimè confide. Itaque totaliter innixus Bonitati & Misericordiæ Divinæ, ejusque auxiliis semper paratis, ne anxiè apprehendas omnimodam emendationem vitæ, & perseverantiam usque in finem, sed velut dietim, seu de die in diem vivens cum DEO tuo semper, saltem hoc die propone efficaciter gratiæ Dei cooperari, & facere, quantum potes, crastinum verò & reliquum committens Divinæ Porvidentiæ & infinitæ Bonitati, non volenti mortem hominis, sed potiùs, ut convertatur, & vivat. Lege *Manchant. hic tit. 3. q. 5.* Et vide etiam dicta in materia de Pœnitentia, cùm de proposito.

Dicta semper intelligenda sunt de desperatione *voluntaria & deliberata* Beatitudinis & mediorum ad illam, ut excludantur involuntariæ & indeliberatæ tentationes, imaginationes, phantasiæ melancholicæ, hypochondriæ, pro quibus curandis Medicus cum pharmacis advocandus est. Item desperationes etiam voluntariæ ex aliis motivis, ut ex avaritia, ex libidine, ex intento quovis impudenter appetito, & non consecuto. Ex quibus causis multi sibi sæpe mortem inferunt, quæ nefanda non pertinent ad desperationem contra vir-

virtutem Spei Theologicæ, ut patet, sed ad alia vitia, & homicidium sui ipsius. Quòd si tamen quis ex desperatione Divini auxilii in suis laboribus vel tribulationibus, præ impatientia mortem sibi optaret, vel inferret, is utique etiam peccaret peccatô desperationis contra virtutem Spei.

SECTIO IV.

De peccato Præsumptionis.

SUMMARIUM.

ASSERTIO IV.

17 PRæsumptio generatim *est actus voluntatis deliberatè proponentis ac confidentis Beatitudinem, remissionem peccatorum, aliáve dona vel beneficia consequi absque mediis à Deo ordinatis.* Specialiter autem: *Præsumptio est fiducia præpostera de bonitate & misericordia excluso rigore Justitiæ, peccatis liberiùs perpetrandis habenas laxans.* Omnes.

Specialis ista præsumptio propriissimè dicta est peccatum gravissimum in Spiritum Sanctum, quàm maximè repugnans Bonitati & Misericordiæ divinæ Spiritui Sancto attributæ; quippe virtualiter saltem negans Justitiam Dei, & ipsam infinitam Bonitatem, ac Misericordiam divinam in occasione peccatorum & malitiæ ac impœnitentiæ ansam detorquens grandi blasphemia. Talis enim ita de Misericordia Divina præsumens habet hujusmodi judicium causale: quia scio Deum summè Bonum, & Misericordem, ac peccatoribus, quantumvis gravibus, propitium usque ad mortem, facili remedio contritionis, confessionis &c. peccata remittere &c. ideò liberiùs pecco, peccata peccatis accumulo, pœnitentiam usque ad mortem differo, facilè tunc pœnitentiam acturus, confessurus, gratiam, remissionem peccatorum, ad salutem impetraturus: ideóque virtualiter saltem judicat infinitam Dei Bonitatem & Misericordiam dare occasionem, vel ansam liberiùs peccandi, quæ gravissima est blasphemia. Quòd si tamen ejusmodi fiducia Misericordiæ Divinæ, confessionis, remissionis &c. non esset causa peccandi, sed solùm haberet se concomitanter vel consequenter ad peccatum, neque præsumptio de Misericordia Dei, neque peccatum in Spiritum Sanctum dicendum foret, sed verus actus Spei Theologicæ, quâ quilibet quantumvis gravis peccator quovis tempore usque ad mortem Misericordiam Dei sperare tenetur. Vide rursùs in simili de Pœnitentia. Verùm hic præsumptionis generatim sumptæ motiva explicanda sunt, pro quorum gravitate discernendæ sint sequentes

Regulæ particulares.

18 I. QUicunque præsumit se gratiam, justitiam, ac æternam Beatitudinem ex se ipso, & solis suis viribus, virtute & industriâ consecutu-rum, præter præsumptionis peccatum mortale, etiam crimen hæresis committit. Ideò enim dudum damnata est hæresis Pelagiana contra expressum verbum Dei: *sine me nihil potestis facere.* Eáque præsumptio sæpè damnatur in Scriptura, Judith. 6. *Præsumentes de se humiliat &c.* similiter, qui præsumit de tanta Dei misericordia, ut confidat se æternam Beatitudinem consecuturum absque meritis & cooperatione sua propria: aut remissionem peccatorum sine actibus propriis pœnitentiæ: aut cum hæreticis nostri temporis credit se sola fide in Christum absque sua cooperatione & meritis justificari, & salvandum esse, adeò, ut quantumvis peccet, & in peccatis perseveret, tamen virtute suæ fidei in Christum præcisè, remissionem & Beatitudinem consecuturum, simul &; præsumptionis, & hæresis crimen mortale committit. *Ratio patet*: Hæreticum enim est credere, hominem adultum absque meritis & cooperatione propria salvari posse contra Verbum Dei & Definitionem Ecclesiæ, præsertim Concilii Tridentini. Et notissimúm est illud D. Augustini: *Qui fecit te sine te, non salvabit*, (vel justificabit,) *te sine te.* Quam clarissimam sententiam impostor Calvinus depravavit, additô *signô?* Quasi loqueretur non negativè, sed assertivè. Denique Jacob. 2. *Fides sine operibus mortua est.* Et juxta Apostolum supra: sola illa Fides justificat, quæ per Charitatem operatur.

II. Qui præsumit aut de Misericordia Dei credens, quod quantumvis peccet, & in peccatis perseveret, Deum tamen tandem misericorditer liberaturum & salvaturum: aut de sua prædestinatione, credens scilicet pro certo se esse de numero prædestinatorum, & ideò sibi persuadet, quòd, quidquid egerit, tamen opportuno tempore Dei gratiâ convertendum, & salvandum: aut de propria justitia, meritis, & donis supernaturalibus etiam defactò habitis, credens se defactò certò perseveraturum, & salvandum, nec gratiâ & salute excisurum, præter præsumptionis peccatum, temerarius est in materia Fidei, audens scilicet de occultis Dei circa se judiciis judicare, & præsumere, cùm nesciat homo, utrum *amore vel odio dignus sit.* Et Apostolus tam seriò hortetur: *Qui stat, videat, ne cadat.* Hæresin tamen non committit, quia non est de Fide credendum, quòd non sit convertendus, quantumvis peccet, aut quòd non sit prædestinatus, aut quòd non sit in bono perseveraturus.

III. Quicunque Beatitudinem, gratiam, donum seu effectum quemcunque à Deo certò exspectat mediis inordinatis & supernaturalibus, miraculosis, seclusis vel neglectis mediis ordinariis ac naturalibus, ultra peccatum præsumptionis, etiã Deum tentat. Sic peccant inprimis, qui pœnitentiam, Confessionem, aliáque media ad salutem necessaria usque ad mortem differunt, credentes, quod Deus in articulo mortis illos non derelinquet, sed mirabiliter extraordinario modo rarò exercito, juvabit, uti contigit latroni in cruce. Item qui absque necessitate, vel gravissima utilitate volun-

tariè se exponunt, vel permittunt evidenti periculo mortis corporalis, vel spiritualis animæ, id est proximæ occasioni peccati mortalis, præsumentes, quòd Deus illos miraculosè eripiet, vel conservabit. Item qui sanitatem corporis, vel quemcunque effectum similem, vel beneficium, quod naturalibus mediis acquirere possent, & deberent cum ordinario auxilio DEI, neglectis mediis naturalibus intendunt, & confidunt consequi medio extraordinario supernaturali, & per miraculum. Denique omnium pessima & blasphema est præsumptio, qui precibus, eleemosynis, aliis bonis operibus & mediis sacris, ac tandem ipso Sacrosancto Missæ Sacrificio intendunt; & sperant consequi, quæ per se mala sunt, v. g. possessionem bonorum injustorum, causæ, manifestè injustæ, victoriam, injustam de proximo vindictam, amorem illicitum &c. Cùm tamen sciant injusta esse & vetita, quæ sperant & postulant. Hi omnes nimirùm præter peccatum præsumptionis iniquæ contra virtutem Spei, quâ dona à Deo per media ordinata sperare debemus, peccant etiam gravissimo peccato tentationis Dei contra virtutem Religionis, Divini Nominis potentiâ & Bonitate malitiosè abutentes, & inhonorantes. De quo suo loco ampliùs.

IV. Quicunque spem suam in creatura inordinatè collocat, seclusa scilicet vel postposita Spe in uno Deo, ejúsque ope & auxilio, etiam peccatum mortale præsumptionis incurrit. De quibus Jerem. 17. *Maledictus homo, qui confidit in homine, & ponit carnem brachium suum; qui confidunt in verbis mendacii, qui sperant in incerto divitiarum suarum.* Et alibi sæpissimè præsertim in Psalmis. Hujus damnabilis spei humanæ pessimus est effectus, ut quidam ob amissionem creaturæ, v. g. amasiæ, pecuniæ &c. mortem sibi optent, & inferant, omnî in DEUM abjectâ fiduciâ. Dixi tamen, qui *inordinatè* collocant: nam supposita principali Spe in Domino, ejúsque beneplacito & auxilio, utique etiam licitum est secundariò sperare in creaturis, tanquam mediis, nobis ab ipso Deo ordinatis ad impletionem Spei nostræ, tam quoad spiritualia, uti speramus in oratione, intercessione, & meritis Sanctorum, quam quoad corporalia & temporalia, ut speramus in gratia Principis, in perito Medico, in bono amico, etiam in propria virtute, ope, industria &c. referendo semper in beneplacitum & auxilium Divinum, tanquam primarium motivum Spei nostræ.

Animadversiones corollariæ ad prædicta.

19 I. PEccata desperationis & præsumptionis, etsi formaliter sint actus voluntatis, aut abjicientis omnem spem salutis, aut proponentis & confidentis consequi salutem, vel alia bona sine mediis ordinatis; semper tamen innituntur alicui falsitati, seu judicio erroneo intellectûs proponentis voluntati motiva falsa desperandi vel præsumendi: uti quoad desperationem patuit in Cain *Gen.* 3. dicentis: *Major est iniquitas mea, quàm ut veniam merear.* Et quoad præsumptionem elegantissimè exprimit Isaias c. 18. in persona impiorum dicens: *Percussimus fœdus cum morte, & cum inferno fecimus pactum, flagellum inundans, cùm transierit, non veniet super nos: quia posuimus mendacium spem nostram, & mendacio protecti sumus.*

II. Quoties ergo desperatio, vel præsumptio innititur falsitati, seu judicio erroneo contra Fidem cum pertinacia, semper adjunctum habet crimen hæresis, & desperans, vel præsumens fit hæreticus saltem internus, ut *utrâque Sect. Reg.* 1. ostensum est. Quandò verò innititur falsitati, præcisè contra veritatem, quæ non est de Fide Divina, erit peccatum simplex erroneum, vel saltem temerarium juxta reliquas regulas datas.

III. Quemadmodum habitus infusus Fidei amittitur per peccatum infidelitatis positivæ, hæresis, apostasiæ &c. ita etiam habitus Spei perditur per peccatum desperationis positivæ & voluntariæ. Rursus sicut amissa Fide, quæ est fundamentum Spei, seu (ut loquitur Apostolus) *substantia rerum sperandarum*, necessariò semper àmittitur habitus Spei (de Charitate per se patet amitti per omne peccatum mortale) ita etiam amisso habitu Spei per desperationem ex motivo hæretico erroneo, etiam amittitur habitus Fidei ob adjunctam hæresin: non item per desperationem ex motivo non hæretico, etsi erroneo vel temerario, juxta dicta.

IV. Peccatum tam desperationis, quàm præsumptionis licèt veniale esse possit ex defectu deliberationis, seu imperfectione actûs, sicut omnia alia peccata; semper tamen mortale est ratione materiæ: quia directè repugnat infinitæ Bonitati, Misericordiæ, vel Justitiæ Divinæ (in quibus non datur parvitas materiæ juxta dicta suo loco) neque solùm repugnat secundùm pravam voluntatis affectionem, sed etiam secundùm erroneum intellectûs judicium, ut visum est.

Dubium incidens speculativum.

QUòd si alicui revelaretur sua damnatio æterna 20
certò futura, posséne tunc licitè desperare? An verò adhuc sperare posset, & deberet? Voce dubium speculativum, quia de facto non constat factam esse alicui talem revelationem, &, si fieret, accipienda esset in sensu comminatorio, uti aliæ pœnarum infligendarum comminationes, præsertim cùm minùs congruat Bonitati Divinæ ejusmodi revelatio; imò talem revelationem Divinæ Sapientiæ & Bonitati repugnare piè opinatur S. Bonavent. *in* 1. *dist.* 24. *In exposit. Magist.* Quamquam in hoc nullam repugnantiam meritò agnoscant cæteri *DD.* omnes. Posito ergò, certò constare ejusmodi revelationem esse absolutam, & non tantùm comminatoriam, respondendum videtur cum distinctione.

I. Si cui reveletur damnatio incurrenda ob peccatum jam commissum, cum denegatione omnis etiam sufficientis gratiæ ad pœnitendum,

talis utique sperare ampliùs non posset, sed posset desperare seu non velle prosequi Beatitudinem, aut ad ejus assecutionem contendere, utpote impossibilem, cognitam ut talem; neque enim in hac cognitione esset turpitudo aliqua, quia esset cognitio rei inutilis & impossibilis: imò velle eam prosequi esset malum. Non tamen esset licitum tunc se à Deo avertere, eum abominando, Beatitudinem contemnendo, tenetúrque vitare nova peccata, quia revelatio ista non præjudicat libertati: desineretque in tali homine ex parte conditio viatoris, quatenus non posset ampliùs tendere in finem suum, etsi adhuc posset augere suam damnationem.

II. Si cui damnatio revelaretur ob peccatum futurum, vel etiam præteritum incurrenda, unde tamen cum auxilio sufficienti præstando resurgere possit, talis non posset desperare, seu nolle tendere efficaciter, quantum est in se, ad beatitudinem consequendam, sed potiùs deberet adhuc sperare & contendere ad illam per actus ab habitu Spei eliciendos, adeóque deberet confiteri & pœnitere de peccato commisso, ob quod esset damnandus, aliúdque nondum commissum, sicut & quævis alia peccata devitare. *Ratio est*: quia damnatio sic revelata ante mortem, est actus Divinæ voluntatis consequentis tantùm, ex suppositione nostræ operationis, & finalis impœnitentiæ: quâ revelatione ab homine proin nec libertas, nec obligatio ad benè operandum, & peccatum vitandum tollitur: neque ipsa beatitudo impossibilis redditur: quare adhuc teneretur adhibere media ad Beatitudinem consequendam, & damnationem impediendam, adeóque etiam non ponere, sed tollere unicum Beatitudinis impedimentum, & damnationis revelatæ causam, scilicet peccatum. Nec obstat, quòd certò sciatur Beatitudo non esse futura, sufficit enim, quòd sciatur esse possibilis, ac etiam futura, si media adhibeantur, quæ non obstante revelatione damnationis, possunt & debent adhiberi. Cæterùm tamen certum videtur, talem non posse habere actum Spei principalem & propriè dictum, qui est exspectatio certa futuræ Beatitudinis, adeóque necessariò videtur præsupponere judicium intellectûs de apparente saltem futuritione Beatitudinis, quod sanè non consistit cum opposito judicio infallibili. Talis ergò desideraret quidem Beatitudinem per actus à Spe elicitos, non tamen speraret ut futuram: imò sic sperando peccaret, ac proin posset hac ratione desperare, seu nolle prosequi Beatitudinem, ut simpliciter non futuram in sensu composito, & adhuc tendere in in illam ut possibilem. Vide nostrum Herincx *Tom. 3. tract. 1. d. 3. n. 56. & seq.*

✠ (o) ✠

CAPUT V.

De Charitate Theologica.

Quatenùs ipsum Deum potissimùm respicit.

SECTIO I.

Charitatis definitio, actus, objectum, excellentia.

SUMMARIUM.

1. *Charitas definitur esse 1. virtus Theologica 2. supernaturalis. 3 effectivè à solo Deo procedens, 4. ab habitu gratiæ realiter indistincta.* Exemplar seraphicum.
2. *Cujus actus proprius & primarius est diligere Deum propter se*
3. *Quid sit diligere Deum super omnia,* objectivè, appretiativè, & intensive?
4. *Quid sit amor concupiscentiæ, & amicitiæ?*
5. *Quid sit amor Dei affectivus, & effectivus?*
6. *Amor Dei affectivus alius est affectu complacentiæ* (Exemplar Seraphicum)
7. *Alius affectu desiderii.*
8. *Quid amor Dei affectivus, practicus; seu obedientialis?* (exemplar seraphicum)
9. *Explicatur Mandatum magnum*, Diliges Dominum Deum tuum &c.
10. *Quid sit diligere ex toto corde, totalitate negativa, & positiva?* Exemplar seraphicum.
11. *Charitatis objectum materiale, & formale est ipse Deus, ut summum Bonum in se.*
12. *Charitas est omnium virtutum perfectissima:*
13. *Et omnium forma, seu anima.*
14. *Ac radix omnis meriti.*
15. *Et hinc nullus omninò actus, quantumvis moraliter bonus, est meritorius gratiæ & gloriæ, nisi sit à Charitate elicitus, vel imperatus, & in Deum actu, vel virtute relatus.*
16. *Quid sit* actu, *seu actualiter actiones suas in Deum referrre? &c.*
17. *Quid sit, seu quando quis censeatur eas* virtute *seu virtualiter in eum referre?*
18. *Corollarium notabile.*
19. *Affertur sententia* Suarez *volentis actus aliarum virtutum in homine etiam ex charitate non elicitos vel imperatos, adhuc esse per se meritorios.*
20. *Charitatis objectum, & actus secundarius est* proximus.
21. *Quis intelligatur nomine* proximi?
22. *Proximus diligendus est* propter Deum,
23. *Amore scilicet amicitiæ, propter ejusdem participatam à Deo bonitatem, ei volendo bona salutaria supernaturalia &c.*
24. *Qui amor amicitiæ debet esse supernaturalis tripliciter; ex parte 1* Principii. 2. motivi, *& 3.* objecti.
25. *Hinc à Charitate Theologica alienus est omnis amor proximi. 1. ex motivo tantùm naturali. 2. de bono ad salutem non conducente; & 3. multò magis amor concupiscentiæ solùm.*

ASSERTIO I.

C*Haritas est virtus Theologica supernaturalis, quâ Deus propter se diligitur, proximus autem propter Deum.* Definitio est omnium: est paucis verbis, non tamen pauca, facilísque intellectu. Quatuor comprehendit explicanda. 1. Charitatis habitum. 2. Charitatis actum proprium primarium. 3. & Charitatis objectum primarium. 4. Charitatis actum, & objectum, secundarium.

§. I.

Charitatis habitus.

Est virtus Theologica supernaturalis.

1 I. VIrtus: quia verissimè & omnium virtutum maximè Charitas est bona qualitas mentis, quæ habentem perficit, & opus ejus bonum reddit. Ut abundè patebit in sequentibus. *Theologica*: quia actu suo elicito immediatè tendit in ipsum Deum, quo velut genere conveniens cum Fide & Spe, jam clara eminentia differt à virtutibus moralibus, atque ipsa virtutum moralium Principe, Religione; Fides enim actu suo elicito immediatè credit Deum, Deóque primæ veritati assentitur: Spes actu suo elicito immediatè concupiscit, & intendit consequi Deum, ut Summum Bonum nostrum: Charitas actu suo elicito, immediatè amplectitur Deum ut Summum Bonum in se. Religio autem actu suo elicito, scilicet devotione, immediatè vult non ipsum Deum, sed cultum Dei, orationem, adorationem Dei, Sacrificium &c. §. At nonne immediatè oramus, & adoramus ipsum Deum? Ita. Sed Oratio & Adoratio non sunt actus immediatè eliciti Religionis, sed tantùm devotio, quæ est prompta voluntas exequendi ea, quæ ad cultum Dei spectant, orandi, & adorandi &c. Longiùs à Divino objecto discedunt reliquæ virtutes morales, quàm ut claram differentiam advertere non debeas.

II. *Supernaturalis*, nimirùm à Deo per se infusa, juxta illud Apostoli ad Roman. 5. *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis*, Deum omninò supernaturaliter attingens, tanquam finem nostrum, supernaturalem maximè. Secernitur ergò & excluditur hìc omnis amor Dei, seu charitas naturalis & acquisita, quâ nimirùm diligimus Deum ex principio & motivo naturali tantùm; qualis naturalis charitas, & amor utique dari potest. Quemadmodum enim, Deus, saltem ut unus, primum Ens, & omnium principium, infinitæ perfectionis, bonitatis &c. naturaliter est cognoscibilis, quidni etiam sic naturaliter cognitus à creatura rationali naturaliter sit amabilis? Attamen non sufficit ad salutem ejusmodi naturalis & acquisita charitas, cùm implicet per medium naturale attingi finem adeò supremè supernaturalem: per charitatem enim non tantùm attingimus, sed intimè conjungimur ultimo & supernaturali fini nostro. III. Adeo quidem supernaturalis, & per se infusus est habitus nobilissimus Charitatis, ut à solo Deo effectivè in nobis producatur: à nobis verò solùm acquiratur dispositivè, vel meritoriè, utpote per Sacramenta cum debita dispositione suscepta, aut extra Sacramenta per suum proprium actum, amorem Dei super omnia, aut contritionem perfectam. Semel acquisitus augeri potest perpetuò, tum per iterata Sacramenta, tum per actus suos elicitos, vel imperatos, seu quod idem est, per quosvis actus meritorios, ut §. 3. videbimus. Deperditur autem solùm demeritoriè, directè quidem per odium Dei, indirectè autem per omne peccatum mortale, quatenus unionem & amicitiam cum Deo destruit, ut ex dictis de peccato mortali liquet. Hæc omnia certa apud Scholasticos: hìc summariè innuisse sat sit. Unum tamen adhuc adde IV. Suavis & facilis est sententia Antiquorum Scholasticorum cum *Magist. in 2. dist. 27. Scoto ibid. q. unica.* Et plurium RR. habitum infusum Charitatis Divinæ esse eundem realiter cum gratia sanctificante, seu gratum faciente, differre solùm ratione, respectu, vel connotato. Ita nimirùm ut idem realiter habitus nobilissimus à Deo infusus dicatur Gratia in ordine ad subjectum, quatenus scilicet animam vel hominem formaliter sanctum, justum, Deóque gratum & dilectum reddit. Charitas verò dicitur in ordine ad operationem, quatenùs nimirùm inclinat hominem ad operationes sanctas, Deo gratas, & meritorias; seu quod idem est *Gratia* dicitur quatenus hominem Deo, gratum, & dilectum facit, Deum velut inclinat, & movet, imò obligat ad hominem amandum, & tandem salvandum. *Charitas* verò dicitur, quatenus homini Deum reddit charum & dilectum, illúmque inclinat & movet, ut Deum amet, gratísque actibus in eum tendat. *Ratio est*: quia si ullibi, certè hìc militare potest Achilles ille Physicus: non sunt multiplicanda entia sine necessitate; quænam autem hìc necessitas ponendi duos realiter distinctos habitus pro Gratia & Charitate; quin idem realiter habitus exercere possit utrumque prædictum munus? Atque ut rectè dicit Scotus *l. c. n. 3. Quæcunque excellentiæ tribuuntur Gratiæ, & Charitati tribuuntur, utraque enim formaliter, & æqualiter dividit inter filios regni, & damnationis, 15. de Civitate c. 18. Utraque est etiam forma virtutis, & neutra potest esse informis, utraque etiam conjungit ultimo fini perfecta conjunctione, qualis potest esse in via: & si poneretur distincta, altera superflueret, quia reliqua sufficeret.* Hæc Scotus. Tu benè pondera. Alia huc spectantia qualiter nimirùm Charitas sit omnium virtutũ perfectissima forma, cōmodius dicam §. 3

§. II.

Quâ Deus propter se diligitur.

Charitatis actus proprius primarius.

CHaritatis actus proprius primarius est amore amicitiæ prosequi Deum super omnia, ac propter se ipsum irreferibiliter. *Omnes.* Ratio est: quia Charitatis Theologicæ proprium munus est, hominem aliquo modo pro ratione statûs conjungere cum Deo, ut ultimo Fine, ac summo Bono: sed nullus amor conjungit nos ita cum Deo, ut ultimo fine, & summo Bono, nisi is, quo amatur Deus super omnia, & propter se ipsum irreferibiliter, ita nimirum, ut ipse non referatur ad aliud, seu ametur propter aliud quodcunque bonum creatum, ut motivum primarium & finale, ut sanè ex terminis constat: nam eo ipso, quo amatur Deus propter quodcunque bonum creatum, ut motivum principale & finale, 2

jam non amatur DEUS super omnia, sed minùs, quàm illud aliud bonum: nec consequenter talis amor conjungit nos DEO, ut ultimo fini, & summo Bono; sed potiùs illi alteri bono propter quod amamus Deum. Nam propter quod unumquodque tale, ipsum est magis tale: atqui sic amares Deum, téque conjungeres DEO propter aliquod aliud bonum, v. g. Beatitudinem, vel, quod turpius, propter aliquod bonum, vel beneficium temporale, divititas &c. ergò magis amares illud aliud bonum, eíque magis conjungereris, quàm ipsi DEO, consequenter illud aliud bonum esset tuus ultimus finis, & summum bonum, non ipse Deus. Quod ipsum est *velle uti fruendis, & frui utendis*, omnis humana perversitas. Ut alicubi acutissimè dixit Seraphicus Doctor D. Augustin. De hoc iterum necessariò *sect.* 4.

Amare DEUM super omnia,

3 SEu magis, vel plus, quàm omnia, tripliciter intelligi & fieri potest: *Objectivè, appretiativè, & intensivè.* I. Amare Deum super omnia *objectivè* est, verò amicitiæ affectu velle DEO majora bona, quàm omnibus aliis: & sic necessariò diligitur DEUS super omnia. DEO enim velle debemus ipsum infinitum, & omne bonum suum, nec alteri velle possumus. Etenim aliquod bonum Divinum DEO proprium eidem nolle, vel invidere, ad odium DEI spectat. Idem alicui creaturæ tribuere, ad idololatriam, vel hæreticam blasphemiam. 2. Amare DEUM super omnia *appretiativè, vel æstimativè*, est affectu amicitiæ DEUM magis æstimare, seu in omni majori æstimatione, & quasi pretio habere, quàm omnia alia: ideóque illi per amorem fortiùs, firmiùs, immobiliúsque adhærere, quàm omnibus aliis: adeò, ut si opus fuerit, amans mallet omnia alia, & se ipsum potiùs perdere, quàm Deum summum Bonum suum supra omnia dilectum perdere, vel amittere, aut offendere, ut quandoque in mentis excessu factus, aut raptus, audeat, universam creaturam in duellum provocare cum Apostolo dicens: *Quis nos separabit à Charitate Christi, &c.* Et sic amare DEUM super omnia (*Sect. seq.*) videbimus esse necessarium de præcepto. 3. Amare DEUM super omnia *intensivè*, est intensiori actu, vehementiori motu, teneriori, atque ardentiori affectu Deum diligere, prosequi, in Deum tendere, ferri, abripi, quàm in ulla alia. En perfectiones amoris secundùm ordinem.

Prima perfectio amandi DEUM super omnia *objectivè*, affectu benevolentiæ vult DEO ipsum suum esse, seu ipsum infinitum & omne bonum suum, hoc ipsum vult quarta super omnia *intensivè*, affectu, sensúque cordis quam intensissimo, tenerrimo, flagrantissimo.

Altera perfectio, amandi DEUM super omnia *appretiativè*, affectu concordiæ vult DEO ipsum, & omne velle suum: hoc ipsum vult quarta super omnia *intensivè*, affectu motúque cordis, quàm potest, contentissimo.

Tertia perfectio amandi DEUM super omnia *extensivè*, vult DEO nos ipsos, omnéque velle & operari nostrum, affectu perfectæ tendentiæ. Hoc ipsum vult, & est quarta super omnia *intensivè*, affectu conatúque penitùs ardente, & multa sæpe super vires moliente, uti docebit Assertio. Sed tu interim inspice, & jam aspira cum Seraphinis.

Exemplar Seraphicum

DEUS MEUS ET OMNIA.

O Quàm super omnia *intensivè*. Audi alterum Seraphim ad alterum clamantem, & dicentem. Bonaventura *Vit. S. P. N. c.* 9. *initio*. *Charitatem ferventem, quâ sponsi amicus Franciscus ardebat, quis enarrare sufficiat? Totus namque quasi quidam carbo ignitus divini Amoris flammâ videbatur absorptus. Subitò enim ad auditum amoris Domini excitabatur, afficiebatur, inflammabatur, quasi plectro vocis extrinsecæ chorda cordis interior tangeretur.* Quid ampliùs? ibid. §. 2. *Christus JEsus crucifixus intra sua mentis ubera, ut myrrhæ fasciculus jugiter morabatur, in quem optabat per excessivi amoris incendium totaliter transformari.* Quid ampliùs? Officium SS. Stigmatum lect. 4. *Cùm igitur Seraphicis desideriorum ardoribus sursùm ageretur in Deum, & affectûs compassiva teneritudine in eum transformaretur, cui ex Charitate nimia crucifigi complacuit, vidit quasi speciem unius Seraphim, &c.* Et quid tandem? ibid. lect. 5. *Disparens itaque visio post arcanum ac familiare colloquium, mentem ipsius Seraphico interiùs inflammavit ardore; carnem verò crucifixo conformi exteriùs insignivit effigie: tanquam si ad ignis liquefactivam virtutem sigillativa esset impressio subsecuta. Statim namque in manibus & pedibus ejus apparere cœperunt &c.* Jam scis, quid velim.

Totus ergò amor Franciscus, totus ardor, totus ignis, totus incendium, & verbo Hebræo, verissimè totus SERAPH. ô *charitatem ferventem* illam, *Quis enarrare sufficiat?* Ecquis verò vel cogitatione assequatur, quàm seraphicâ intentissimi amoris flagrantiâ flammeum illud pectus, succenso corde, per totas noctes evaporârit illud suum: DEUS MEUS ET OMNIA. Conare cogitare, & suspira.

Aspiratio S. Augustini, Manualis c. 10.

AMo te DEUS meus, amo te, & magis atque magis amare volo. Da mihi Domine Deus, speciose præ filiis hominum, ut desiderem te, ut amem te, quantùm volo, & quantùm debeo. Immensus es, & sine mensura debes amari. O Amor, qui semper ardes, & nunquam extingueris! Dulcis Christe, bone JESU, Charitas DEUS meus, accende me totum igne tuo, amore tui, dulcedine tua, dilectione tui, desiderio tui, charitate tua, pietate, & suavitate tua, voluptate & concupiscentiâ tui, quæ sancta est, & bona, & casta est, & munda, ut totus flammâ charitatis tuæ vaporatus diligam te Dominum meum dulcissimum & pulcherrimum ex toto corde meo, ex tota anima mea, ex totis viribus meis, & ex omni intentione mea.

Hic jam ipse actus, & affectus amoris Divini, tanquam in proprio loco, diligentiùs explicandus, & ad

& ad praxin applicandus est. Scripseram quidem de hoc ex professo in meo Seraphino Morali, sed ad paucorum manus pervenit iste libellus. Et rursus nuper in meo Tyrocinio seu Tract. 3. Sacramentali. *num.* 149. sed incidentaliter, quatenus opus erat ad naturam perfectæ contritionis intelligendam. Meretur nobilissimus actus etiam tertiò inculcari, nec leniter remittendus est.

4 I. *Amor generatim.*

AMor generaliter est prosecutio boni apprehensi; seu motus appetitûs in alium, vel aliud, tanquam bonum apprehensum (sicut è contra, odium est fuga mali apprehensi; seu motus appetitûs in malum apprehensum, illud aversando &c.) Duplex est amor, concupiscentiæ, & amicitiæ. *Amor concupiscentiæ est*, quo alterum amamus, & benigno affectu prosequimur, quatenùs nobis est bonus, utilis, delectabilis, &c. proindè eo amore amamus magis nos ipsos & nostrum commodum, quàm illum. *Amor amicitiæ est*, quo alterum amamus, ac bono affectu prosequimur, quatenus ipse in se est bonus, ac propter ipsiusmet bonitatem propriam, & cum affectu unionis, tanquam aliquid ad nos pertinens: ídque duplici affectu: 1. *Complacentiæ*, de ejus bono habito complacendo, gaudendo, favendo, gratulando quasi de nostro. Sicut econtra de malo ejus tristando quasi de nostro. 2. *Desiderii*, bona, quibûs caret & eget, ei desiderando, optando, ac pro posse etiam procurando, mala avertendo &c. Hæc enim omnia exigit verus amicitiæ amor. Itaque *Amor concupiscentiæ erga DEUM* est, quo diligimus Deum ut *bonum nobis*, quatenùs nimirùm nobis benefacit, & benefacturus speratur in hac, & altera vita, innumeris, immensisque bonis, naturæ, gratiæ, & gloriæ, ac beatitudinis. Et sic est actus Spei Theologicæ, quâ Deum ut summum Bonum nostrum, æterna Beatitudine perfruendum principaliter, & secundariò etiam omnia ad eum finem consequendum necessaria ac utilia bona ac media spiritualia, ac temporalia consequi *concupiscimus*, atque ex infinita Dei Bonitate ac promissionibus consequi confidimus, ac certâ cum fiducia exspectamus. Non ergò huc spectat hic amor, sed ad caput præcedens de Spe Theologica. Vide interim *loco citato Theol. Sacrament. parte 3. n.* 160. *Amor amicitiæ erga Deum est*, quo amamus Deum propter se ipsum, quatenus in se infinitè bonus, ac summum Bonum est, propter suam intrinsecam, infinitam, omnimodam Bonitatem, Perfectionem, Excellentiam: nimirùm & affectu *complacentiæ* omne bonum habitum complacendo, congaudendo, &c. & affectu *desiderii* bonum extrinsecum Gloriæ & placiti desiderando, optando, ac pro posse in nobis & aliis procurando, ut mox explicabo latiùs.

5 Mihi in ordine ad praxin semper placuit, & placet facilis, & simplex modus, quo Ascetici communiter amorem distinguunt in affectivum, & effectivum, seu practicum. Amor *affectivus* dicitur, quo affectu & actu interno alteri (DEO vel proximo) benè volumus, de ejus bono habito gaudendo, bonum nondum habitum desiderando, &c. Amor *effectivus & practicus* dicitur, qui ex affectu in opus procedit alteri (DEO vel proximo) benefaciendo, bonum procurando, malum avertendo, &c. Sic enim magnus Asceseos Magister D. Ignatius *in Libello Exercit. hebdom. quartâ ante contemplationem* de Amore DEI, præstanter dicit: *Imprimis duo notanda sunt. Primum, quòd amor ipse ab operibus magis, quam à verbis pendet. Secundum notandum est, quòd amor consistit in mutua facultatum, rerum & operum communicatione, puta scientiæ, divitiarum, honoris, & boni cujuscunque.* Sic Sanctus Ignatius, per *verba* utique intelligens affectus: atq; hoc ipso, quòd dicat amorem magis ab *operibus* pendere, non vult excludere amorem affectivum, quo in amati bonitate complacet sibi quispiam, &c. sed vult indicare, quòd amor affectivus non sufficiat ad perfectionem & salutem, nisi ei etiam amor effectivus & practicus in opus procedens jungatur: nam teste D. Gregorio hom. 3. in Evangelia. *Nunquam est amor Dei otiosus: operatur enim magna, si est: si verò operari renuit, amor non est.* (perfectus intellige.) Et ipse Salvator Joan. 14. Dixit: *Qui habet mandata mea, & servat ea, ille est, qui diligit me.* Habent ergò se amor affectivus & effectivus ad invicem, sicut Fides & Charitas. Ac proindè sicut Fides sine operibus Charitatis mortua est: ita & amor affectivus sine effectivo.

II. Amor DEI affectivus

I. *Affectu complacentiæ*

EST, quo DEO volumus, gaudemus, complacemus, ac velut gratulamur omne & infinitum bonum suum cum affectu unionis. Nam, ut ait D. Thomas 2. 2. q. 27. à 3. *Amor importat unionem quandam secundùm affectum amantis ad amatum quodammodo ut unum sibi vel ad se pertinens; & sic movetur in ipsum, ut ei se uniat.* Utpotè, dum ex consideratione Divinæ Essentiæ, summæ, infinitæ Bonitatis, infinitarum perfectionum ejus, mirabilium ejus operum, beneficiorum, judiciorum, &c. anima inflammata amore, ac intimæ amicitiæ affectu, Deo Optimo Maximo vult, gratulatur, congaudet, & complacet omne & infinitum bonum suum: gaudens & exultans vult esse tantum, quantus est: gestit, jubilat, exultat habere Deum tam infinitè bonum, potentem, sapientem, excellentem, &c. se suáque omnia offert, & devovet Deo. Optat per impossibile habere aliquid tribuendum Deo, quo ipso careret: exempló vulgò decantató verè Seraphici Doctoris & Patriarchæ D. Augustini; ídque totum cum effectu unionis in Deum tanquam suum, ad se pertinentem, & sibi intimè uniendum. Hunc affectum unionis optimè exprimit amorosus ille Abbas Ludovicus Blosius *in Tabella spirituali* propè finem ita scribens. *Beatus sanè esses si toto affectu dicere posses. O quantum bonum possideo! cùm Deus meus, qui magis est mihi ego, quam ego ipse sim, adeò immensam gloriam, immensá-* 6

que

quæ bona possideat! Nam illum reverà pro meo magis habeo, ac teneo, quam unquam quidquam habui, ac tenui &c. Et hic amor negativè quidem & quoad prohibitionem excutit longissiem, & excludit damnatissimum peccatorum omnium odium DEI: positivè verò, & quoad exercitium, continet actum amoris divini omnium perfectissimum, excellentissimum, supremum, formalissimum, amorem amicitiæ erga DEUM. Affectum *benevolentiæ* vocant: verò Seraphinò opus esset, qui pro dignitate explicaret; Sed quis mortalium caperet explicantem? Simplici & rudi conceptu, ita acciperes iterato.

Amoris divini affectus benevolentiæ, quô amatur DEUS super omnia objectivè, reipsâ est, velle DEO ipsum suum esse infinitum ac omne bonum suum, quod est, habet, operatur: nam: dum ex consideratione divinæ Essentiæ, Bonitatis, ac perfectionis infinitæ, ex mirabilibus ejusdem operibus, beneficiis, anima inflammata amore, ac intimo amicitiæ affectu, DEO Optimo, Maximo vult, approbat, congratulatur, congaudet, condelectatur infinitum & omne bonum suum, gaudio velut exultat ac jubilat habere tam infinitè bonum DEUM, affectibus nullis verbis explicabilibus: Est enim amor hic verè *manna absconditum*, quod nemo novit, nisi qui accipit: quem expertus mellifluus Bernardus in Jubilo canit: *Nec lingua valet dicere, Nec littera exprimere, expertus potest credere: Quid sit JESUM diligere.*

Atque hunc ajo esse actum amoris divini omnium perfectissimum & excellentissimum. Quemadmodum enim nullus potest amor major esse, nisi quo DEUS se ipsum diligit, sic amor noster non potest esse melior atque perfectior, quàm si sit amori illi divino quam maximè conformis: atqui Deus se ipsum amat volendo sibi, & infinito modo complacendo, gaudendóque infinitum bonum suum; nobísque dicitur: *Estote perfecti, sicut & Pater vester cœlestis perfectus est*: ergò perfectiori, quàm prædicto actu DEUM amare non possumus. Et quonam perfectiori? Omnium, præsertim Philosophorum sensu, amor nil aliud est, quàm alicui *bonum velle*: tantò ergò majorem perfectioremque amorem esse oportet erga aliquem, quantò majus ipsi bonum volumus: atqui DEO bonum immensius velle non possumus, quàm quod ipse est, bonorum omnium bonum immensissimum: ergò neque DEUM ardentiùs perfectiúsque amare possumus, quam sua illi bona omnia velle, congaudere, gratulari, affectu, quo possumus, flagrantissimo.

Est præterea hic amor gustus quidam & prælibatio futuræ beatitudinis, fruitionisque beatificæ, quâ Beati summo illo & infinito Bono perfruuntur: dum videlicet Essentiam divinam, ejusdémque bonitatem infinitam, immensissimásque perfectiones beatifica visione clarè intuentes, mox in eandem amore beatifico abrepti, adeo eidem congaudent, condelectantur, gratulantur, ut totis viribus, & quàm ardentissimè velint Deum esse, quod est, tam sapientem, tam potentem, tam misericordem, tam justum quàm est, dignum omni honoris & gloriæ amplitudine ac majestate, exultantes *lætitia inenarrabili & glorificatâ, reportantes finem fidei suæ*, ut loquitur Apostolorum Princeps. 1. Petri 1. Hinc illi concentus in cœlo festivissimi: *Alleluja. Laus, & Gloria, & Virtus DEO nostro est. Alleluja: quoniam regnavit Dominus DEUS noster Omnipotens. Gaudeamus, exultemus, & demus gloriam ei &c.*

Quamquam autem istiusmodi perfectissimo amoris divini actu, ad plenum perfectúmque, DEUM prosequi, proprium sit dictorum Beatorum amabile illud objectum clarè intuentium; nos autem viatores, eò ipsò, quò Essentiam divinam, ejúsque infinitam bonitatem & perfectiones clarè non videmus, etiam eum amore benevolentiæ perfectè amare, suúmque infinitum ac omne bonum perfectè velle, & congaudere non possumus: quantùm tamen per Fidem apprehendimus, opitulante divina gratia, & nos in amore isto ipsos Beatos imitari, ipsámque beatitudinem hîc in terris prælibare, ac velut inchoare possumus. Praxin verò Tyronibus velut in os, ut ajunt, optimè dictat Blasius Palma Canon. Regul. In laudatissimis suis *Actibus Virtutum*, quem quæso Lector familiarem habe. Actum Amoris sic habet:

Et ego desiderans exercere hunc excellentissimum actum amorosissime, amabilissime DEUS, ac Domine, summè gaudeo, mihi complaceo, tibique congratulor de tuis infinitis perfectionibus & attributis, quod solus tu sis, QUI ES: & summum infinitum bonum: sisque DEUS inscrutabilis & immensus, qui comprehendi non potest neque satis ab ulla creatura cognosci. Gratulor tibi tantam super nos, & super omnia potestatem, gloriam, dominationem, imperium, & quod hæc habeas à te ipso; Profectò Domine, si per impossibile aliquid ego possiderem, quo tu careres, illud omne tibi libentissimè cederem, & tribuerem: imò si possem esse DEUS, nollem, tantùm ideò, ut tu solus esses &c. Sed quid aliena consectamur? cùm nobis domi sit

Exemplar Seraphicum.

DEUS MEUS ET OMNIA.

O Quæ OMNIA DEUS tuus! quæ magna quæ mira, quæ pulchra, quæ multa, quæ OMNIA DEUS tuus, quorum elevatissima contemplatione, gustûque mirifico, quasi quodam divinitatis haustu ebrius, aut potius immenso infiniti boni pelago absorptus, exultabundus & gaudens in DEO tuo per noctes integras centies & centies è succenso pectore eructabas illud *Verbum bonum*, illud tuum DEUS MEUS ET OMNIA, ò verè vir Seraphice: ô FRANCISCE! Cœlesti rursus Seraphino opus esset, qui exprimat! Certè non exprimit, sed verbulo, velut digito vestigium tantùm indicat alter Ordinis nostri Seraph. Doctor Seraphicus Bonaventura *Vita S. P. N. Francisci c. 9. Contuebatur in pulcherrimum, &c. Inaudita namque devotionis,*

votionis affectu fontalem illam bonitatem in creaturis ſingulis, tanquam in rivulis deguſtabat.

Sed vide, an non ſenſum illum Saraphicum proximè attingat, Amoroſiſſimus ille Abbas Ludovicus Bloſius in ſuo illo *Sacello Animæ Tabell. Spirit.* Longius poſt medium ſic habet: *Convenit planè, ut voluntatem tuam inclines, ad concipiendam ſanctam quandam complacentiam & gratulationem, de incomprehenſibili gloriâ, & dignitate Domini DEI tui, ita ut gaudeas, atque etiam pro perfecta beatitudine tua ducas, quòd illa majeſtas tantam poteſtatem, tantas opes, tantámque claritatem obtineat: quem quidem affectum verus & ſyncerus amor DEI parit. Beatus ſanè eſſes, ſi toto corde dicere poſſes: ô quantum bonum poſſideo! cùm Deus meus, qui mihi magis eſt ego, quàm ego ipſe ſim, adeò im̃enſum gloriã, immenſaque bona poſſideat! Nam illum pro MEO magis habeo ac teneo, quàm unquam habui ac tenui, &c.* An non percipis ſublimem & arcanum ſenſum Seraphici illius enthuſiaſmi, DEUS MEUS ET OMNIA? Guſta, vide, & aſpira;

Aſpiratio D. Auguſt, 10.
Confeſſ. 27.

SErò te amavi, pulchritudo tam antiqua, & tamen nova, ſerò te amavi: Et ecce intùs eras, & ego foris, & ibi te quærebam, & in iſta formoſa, quæ feciſti, deformis irruebam. Mecum eras, & tecum non eram, ea me tenebant longè te, quæ ſi in te non eſſent, non eſſent.

2. *Affectu deſiderii.*

7 AMor affectivus affectu deſiderii dicitur, quo DEO volumus, appetimus, deſideramus omne etiam bonum extrinſecum tanquam nondum habitum, nimirum ejus majorem gloriam extrinſecam. Bonum autem Dei extrinſecum, & gloria DEI extrinſeca in hoc ipſo conſiſtit, ut Deus ab omnibus, ſaltem quàm plurimis, hîc in via cognoſcatur, ametur, laudetur, ei perfectè ſerviatur, obediatur, ejúſque placitum ab omnibus, & in omnibus perfectè impleatur: ac tandem principaliter in Patria, æterna Gloria, viſione, ac amore, ſeu fruitione Beatifica â quàm plurimus ametur, laudetur, glorificetur in æternum, & in ſæcula ſæculorum: quemadmodum in terrenis gloria Principis conſiſtit potiſſimum in copioſo, magnifico, ac ſplendido famulatu, multitudine Procerum, Nobilium, ac populorum ſibi ſervientium, obedientium, &c. Hic ergò Amor DEI affectivus affectu deſiderii non poteſt eſſe ſyncerus, fervidus, efficax, quin eo ipſo neceſſariò ſimul tranſeat in autorem effectivum, & practicum, efficacémque conatum ad idem DEI bonum extrinſecum, ſeu Gloriam DEI extrinſecam in ſe, & in aliis pro poſſe procurandam, promovendam, propagandam, &c.

Quare & nos amori affectivo nihil amplius immorantes, ad effectivum tranſeamus.

III. *Amor DEI* effectivus & practicus, *dictus etiam* obendientialis,

ESt, quo efficaciter, & in effectu bonum Dei 8
extrinſecum, ejus Gloriam, beneplacitum in omni actione noſtra intendimus, & procuramus: & in ſumma: efficaciter volumus DEO *omne velle ſuum*: voluntati, ac beneplacito Divino in omnibus conſentientes. Unde plena conformatio voluntatis noſtræ cum Divina, eſt ſimplex, pura, ac Deiformis intentio ſolius gloriæ Divinæ ac beneplaciti, ardens zelus Gloriæ DEI, & ſalutis animarum; ardens deſiderium, conſtans voluntas, ac propoſitum, ut Dei voluntati, ac beneplacito, & maximè præceptis divinis in omnibus planê ſatisfiat; ſummum odium ac deteſtatio peccati & omnis illius, quòd Dei voluntati, ac beneplacito contrarium, & vel leviſſimè offenſivum eſt, & tandem ſumma perfectio, ac conſummata ſanctitas hominis viatoris. Ubi præcepti, & obligationis eſt obſervatio mandatorum DEI, & ſaltem quoad ſubſtantiam, & excludendo peccatum: perfectionis autem, & conſilii eſt in omnibus agendis, omittendis, tolerandis purè ſpectare voluntatem, & beneplacitum Divinum, perfecta conformitate voluntatis noſtræ cum Divina, reſignatione, oblatione, & traditione plenaria noſtri in Divinum beneplacitum, & obſequium.

Dicitur autem hic amor Dei practicus, effectivus, & operativus, etiam amor *Obedientialis*: nimirùm à præcipuo ejus officio, & effectu, videlicet obedientia, & obſervantia amoroſa omnium præceptorum Divinorum, quia eo amore parati ſumus, & fervidi ad obediendum Deo in omnibus, ubique & ſemper, quandocunque & ubicunque obligabimur: idque non metu pœnæ, non ſpe præmii, vel mercedis, ſed puriſſimo amore amicitiæ, quia eum amamus, bonum volumus, optamus, & gaudemus: atque adeò etiam (nota per omnem modum) non ſolùm, vel principaliter, ut nos DEO placeamus: hoc enim adhuc aliquid neſcio, quid humani, & proprii reſpectûs, vel affectûs redolet: Sed ſolum vel principaliter, quia DEO ſic benè eſt, ipſe ſibi complacet, ac velut delectatur, ac voluptate afficitur, ſi ejus beneplacitum impleatur, & fiat, quod vult, & præcipit, indéque ejus gloria extrinſeca augetur: & verbo: ut ſerviamus DEO, ut per hoc principaliter non nobis, ſed ipſi Deo benè ſit. Et hinc eſt, quòd in Sacra Scriptura paſſim amori Divino tribuatur obſervantia mandatorum. Ut Joan. 14. *Si diligitis me, mandata mea ſervate.* Item: *Qui habet mandata mea, & ſervat ea, ille eſt, qui diligit me.* Iterùm: *Si quis diligit me, ſermonem meum ſervabit, & Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & manſionem apud eum faciemus.* Et rursûs c. 15. v. 10. *Si præcepta mea ſervaveritis, manebitis in dilectione mea ſicut & ego Patris mei præcepta ſervavi, & maneo in ejus dilectione.* Similia reperies paſſim apud Joan. *Epiſt.* 1. *c.* 2. *&* 5. Et concludit Apoſt. ſuprà: *Qui diligit, legem implevit.* Hic eſt ſyncérus amor Dei amicitiæ & ſuper omnia appretiativè,

quo

quo Deum ita super omnia æstimamus, ac velut appretiamur, eique per amorem fortiùs, firmiúsque conjungimur, quàm omnibus aliis, tantóque affectu nos DEO, ejúsque voluntati unimus, ut mallemus omnia, etiam nos ipsos, perdere, quàm Deum, ejúsque amicitiam, dicamùsque cum Apostolo: *Quis nos separabit à Charitate Dei &c.*

Summa summarum. Amore Dei affectivo, & effectivo simul juncto. 1. Volumus Deo *ipsum esse suum, seu omne bonum ejus intrinsecum, & extrinsecum*: modo explicato N. II. 2. Volumus Deo *omne velle suum practicè, & quantum in nobis est, efficaciter*, modo declarato hoc N. III. Et eo ipso consequenter 3. Volumus Deo *nos ipsos, & omne velle & operari nostrum*; tanquam summo Bono, & nostro ultimo Fini *cui*: cui scilicet sumus, vivimus: & operamur, omnique actione nostra per charitatem uniri appetimus, & intendimus; adeò nimirùm, ut homo omnibus suis potentiis, & facultatibus, earúmque omnibus operationibus, affectibus, & motibus deliberatis conatur tendere in Deum, ut ultimum Finem suum & summum Bonum super omnia dilectum, solummodò ad ei serviendum, obsequendum, complacendum. Perfectionis verò & consilii in hoc affectu amoris divini est in omnibus agendis, omittendis, tolerandis, purè spectare voluntatem ac beneplacitum divinum. O perfectionem votis omnibus expetendam omni possibili conatu persequendam! Hæc est illa in sacris Litteris & à sanctis Patribus ac rerum spiritualium Magistris toties, tantopere tam prolixè commendata, laudata, prædicata, nunquam satis laudanda *conformitas humanæ voluntatis cum divina*; Hæc illa perfecta sui ipsius *resignatio, oblatio, traditio in divinum arbitrium, beneplacitum, obsequium*: hoc denique est *integrè se tradere Deo.* An nescis Lector, quid sint hæc omnia? An verò compendio discere cupis? Scio tibi ad nova tantùm prurire aures. Ergo disce verbis moderni, sed eximii in spiritualibus Magistri, R. P. Pauli de Barri *S. I. Solit. Hagioph. die 9. diss. pom.*

Tradere se Deo integrè est: posito firmo animi decreto illum non offendendi culpâ aliquâ, sive mortali, sive veniali; saltem deliberatè, ferri maximo illi placendi studio; idque contentè, constanterque. Est proculcare pedibus omnes considerationes humanas commodi, æstimationis, satisfactionis propriæ, valetudinis, vitæ dênique ipsius, ut simus id, quod à nobis Deus requirit. Est: spiritualibus oculis cuncta intueri, non regi alio lumine, quam divino; accuratissimè obtemperando omnibus illius inspirationibus. Est: cor habere ab omni creatura vacuum; nulla alia intentione aut proposito, quàm ut Deo impleatur, recta in illum tendat, illique uni laboret, & vivat. Est: ita nos Deo unire, ut nihil tam forte validúmque sit in tota rerum natura, quod nos queat ab illo separare; nihil boni aut solatii quærentes, nisi in illo, & propter illum. Est: se omninò conijcere in sinum divinæ illius providentiæ; committendo curam & administrationem rerum omnium ad nos spectantium, in bonis fortunæ, in valetudine corporis & animi, in studiis & propositis, in vita, in morte, in æternitate, ut pro arbitrio cuncta disponat. Est: denique se in rebus omnibus divinæ illius voluntati conformare, nihilque aliud velle vel desiderare, quam quod ille vult, & desiderat: totum hoc est Deo se penitùs integréq; tradere, Philothee Lector, agnoscis te in hoc speculo? An potiùs lubet breviori compendio intueri.

Exemplar Seraphicum.

DEUS MEUS ET OMNIA,

BEnè, optimè, & non ad insipientiam tibi Pater Seraphice, esse tibi DEUM TUUM OMNIA, qui est super OMNIA, ut exultet cor tuum in Domino, & delectetur super Deo salutari tuo: Psallens cum cantico. *Psal. 72. Quid enim mihi est in cœlo; & à te quid volui super terram? Defecit caro mea & cor meum, Deus cordis mei, & pars mea Deus in æternum.* Seraphici istius aspirii mihi imprimis semper placuit pia admodùm commendatio laudatissimi illius in Moralibus Scriptoris Hieremiæ Drexelii S. I. *in suo Horologio Angeli Tutel. Hora diei IX.* non indigna, etiamsi verbis plusculis, tibi pro praxi exscribi.

DEUM MEUS ET OMNIA. *Millies hoc dicam, millies hoc cogitabo, millies lloc & usq; millies repetam. Neque enim vel dicere vel cogitare majus possum aut melius, quam hoc ipsum, DEUS MEUS ET OMNIA, alii alia quærant, alia desiderent, unum ego Deum meum quæro, Deum desidero: O DEUS MEUS, ET OMNIA, Opes aliis & honores; voluptates aliis universas relinquo; Deum ego habeam, & omnia habeo, totos aliis ego mundos concedo? aureos & gemmeos montes non invideo, summas delicias permitto; mihi Deus meus est omnia: nihil ita bonum, nihil ita pulchrum aut jucundum, quin summum illud & primum bonum & melius sit, & pulchrius sit ac jucundius. DEUS MEUS, ET OMNIA! quam me varia sæpè accedunt desideria, quàm diversis subinde æstuo cupiditatibus! ita, ut cum lunatico illo adolescente, modò in ignem, modò in aquam rapiar. Sed quænam illa tanta bona sunt, quæ ego tam anxiè appeto? num hoc vel illud genus edulii aut potionis. Deus meus, cibus meus, potus meus, & omnia. Num hoc & illud genus relaxationis aut voluptatis? Deus meus, gaudium meum, voluptas mea, & omnia. Num hoc vel illud genus honoris aut dignitatis? Deus meus, honor meus, mea dignitas, & mea omnia: quid est tandem, quod appetere possim, & cujus loco, mihi non Deus sit, & sit omnia? mihi epulatio, mihi oblectatio, mihi quies, mihi thesaurus Deus est; & mihi Deus est omnia, & plùs quàm omnia, nam etsi cibis, quibus inhio, vesci: potu, quem sitio, refici: voluptate, quâ ardeo, frui; honores, quos ambio, assequi liceat: quid istud vesci est, quid illud refici, & frui, & assequi? DEUS MEUS ET OMNIA: te frui à te refici, est perfectissimè refici, est frui, omnibus bo-*

nis: DEUS MEUS ET OMNIA. At verò labor premit, dolor affligit, curæ distrahunt, homo turbat, & exagitat. Nihil horum metuendum: neque enim hæc omnia etiamsi simul ingruant, mala sunt, si summum istud bonum opituletur, Deus. DEUS MEUS ET OMNIA. Tu mihi, ô bone Deus, ô Bonitas, tu in labore quies, in dolore voluptas, in curis securitas, tu mihi ab omni hominum insultu propugnaculum tutissimum; tu mihi ab omni malo refugium; tu mihi es OMNIA, quæcunque tandem desiderare possum. Ergo quandocunque imposterum, & quodcunque bonum apetiero, hoc ipse mihi semper occinam: DEUS MEUS ET OMNIA. Desine, ô homo, impuros rivulos sectari, cùm fontem purissimum habeas; Deum habes, omnia habes, quæcunq; habere concupiscis.

Aspiratio S. Augustin. *Medit. c.* 35. *n.* 8.

Dulcis Christe, bone JESU reple semper, quæso cor meum inextinguibili dilectione tua, continua recordatione tua, adeò, ut sicut flamma urens, totus ardeam in tui amoris dulcedine, quem & aquæ multæ in me nunquam possint extinguere. Fac me dulcissime Domine amare te, & desiderio tui deponere pondus omnium carnalium desideriorum, & terennarum concupiscentiarum gravissimam sarcinam, quæ impugnant & aggravant miseram animam meam; ut post te expedite in odore unguentorum tuorum currens, usque ad pulchritudinis tuæ visionem efficaciter satiandus, quantocius te quoque duce merear pervenire.

Et hoc ipsissimum est, quod tot verbis ad litteram præcipit magnum mandatum Charitatis hic commodè explicandum; & utinam & à me, & à te, mi Lector! tandem aliquandò perfectè adimplendum!

IV. Magnum mandatum Charitatis explicatur.

Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & tota anima tua, & ex tota mente tua. Matth. 22. Additur Marci 12. *Ex tota virtute tua.* Luc. 12. *Ex omnibus viribus tuis.* Et originaliter Deut. 6. *Ex tota fortitudine tua.*

9 HIc SS. PP. & Interpretes intelligunt omnes potentias, & facultates spirituales, & corporales hominis, varia terminorum applicatione, sed hac convenientiori: per *cor* quidem omnium motum corporalium principium intelligitur voluntas, quæ omnium motuum spiritualium, & actionum suarum principium, & radix est. Per *mentem*, cui maximè congruit contemplatio, intelligitur intellectus, seu intelligentia. Per *animam* intelligitur virtus sensitiva, & appetitiva hominis. Per *virtutem*, *vires*, *fortitudinem* intelliguntur sensus & potentiæ exteriores, & executivæ facultates, seu totum robur corporis: ut proinde sensus præcepti sit: *Diliges Dominum Deum tuum ex tota voluntate, ex toto intellectu, ex toto sensu, & appetitu, & ex tota & omni facultate corporis*, adeò nimirum ut quidquid voluntas vult, & appetit; quidquid intellectus concipit, quidquid sensus, & appetitus percipit, quidquid quævis externæ facultates operantur, totum illud per amorem, aut in Deum super omnia dilectum referatur, & ordinetur, aut saltem à Deo super omnia dilecto declinare, ejque repugnare voluntariè non permittatur. Nam dupliciter intelligi potest in hoc magno mandato diligere Deum ex toto corde, totâ animâ &c. 1. Secundùm totalitatem, seu perfectionem positivam, & universalem. 2. Secundùm totalitatem, seu perfectionem negativam, seu particularem tantùm. Sic enim antiqui, ut benè docerent, benè destinxerunt: præsertim *D. Bonavent. in* 3. *dist.* 37. *a.* 2. *q.* 6. Jam explico.

Diligere Deum ex toto corde, ex tota anima 10
&c. secundùm totalitatem, seu perfectionem positivam est ità omnibus internis & externis potentiis, earúmque operationibus & affectibus positivè, & perfectè tendere in Deum, atque ita ordinare omnia in Deum super omnia dilectum, ut excludat omnem prorsus actum, affectum, & motum à Deo extraneum, quin positivè in Deum directus sit: atque ita nihil prorsus ames, cogites, agas, nisi ipsum Deum, vel propter Deum, & consequenter infrà Deum, omnia nimirùm syncerissima intentione actuali, aut saltem virtuali in Deum referendo. Et eleganter D. August. *Lib.* 1. *de doctrina Christiana a.* 22. cùm ait: *toto Corde, totâ animâ, totâ mente nullam vitæ nostræ partem reliquit, quæ vacare debeat, & quasi locum præbere, ut alia re velit frui: sed quidquid aliud diligendum venerit in animam suam, illuc rapiatur, quò totus dilectionis impetus currit.* Hæc ille. Sed quis est hic & laudabimus eum? Et hoc modo perfectissimo ex toto corde, animâ, mente, virtute &c. Deum diligunt Beati in Patria; non autem possumus nos, nec consequenter eo præcepto obligamur sic diligere Deum peregrinantes in via. *Ratio est evidens*, & differentia nimia, quia nimirum Beati Deum summum Bonum suum visione clara Beatifica sibi semper propositum, ac intimè sibi præsens habent, eóque Beatifico amore perfruuntur adeò, ut nulla unquam ratio adsit, vel adesse possit, cur non voluntas eorum omnibus viribus continuò toto impetu in DEI amorem rapiatur, eoque detineatur: quid enim illis aliud occurrere possit extra Deum amandum? At verò in hac vita, & via ærumnosa ob naturalem infirmitatem tam intellectûs, quam voluntatis fieri non potest, quin ab actuali contemplatione, & amore DEI continuaq; omnium nostrorum actuum ad ipsum relatione sæpius abstrahamur, deficiamus, desistamus, & descendamus ad amandas creaturas, & circa eas intellectu, affectu, & operatione occupemur absque actuali relatione ad Deum, sícque agamus actus otiosos, & sæpè venialiter malos, qui licèt Divinæ Charitati, & amicitiæ non repugnent omninò, sed cum ea consistere possint, tamen imperfectionem aliquam amoris semper secum adferunt.

Dices. Ad quid ergò hæc tanta perfectio amoris Dei ex toto corde, anima &c. nobis tot verbis proponitur, & inculcatur, si ita perfectè amare Deum in via non possumus, nec consequenter tenemur; Respondet laconicè *D. Bonav. l. c.* Ut scia-

ſciamus, quo per amorem debeamus tendere, & ut nemo perfectum ſe arbitretur , quousque illam perfectionem fuerit aſſecutus. Hæc Sanctus. Certè huc conandum eſt , non tantùm omnibus ad perfectionem tendere ex profeſſione obligatis ; ſed etiam univerſis , qui ſuis actibus ſecurè apud Deum mereri volunt , ut mox patebit.

Diligere Deum ex toto corde , totâ animâ ; ſecundùm totalitatem & perfectionem negativam tantùm , eſt ita omni affectu , & omni actione nos ferri in Deum, ut ſaltem excludamus omnem affectum & actum contrarium Deo , ſeu Dei offenſivum , nimirùm peccatum , atque ita amare Deum ſuper omnia, ut nihil amemus, ſeu velimus contra, & conſequenter ſupra Deum , aut æqualiter Deo. Sed vides jam hâc ratione amare Deum ex toto corde &c. eſſe ipſiſſimum amare Deum ſuper omnia appretiativè. Et ſic omnem hominem poſſe & debere amare Deum ex toto corde &c. ex vi præcepti hujus nihil certiùs, ut ſtatim docebit Sectio , & Aſſertio ſequens.

Interim lubet hanc Seraphici Amoris doctrinam Seraphicâ pennâ deſcriptam tradere. D. Bonavent. 3.d.37.a. 2. q. 6. Sic habet : *Dupliciter enim poteſt intelligi, quòd Amor Dei poſſideat totum cor aut ita , quòd excludat omnem affectum extraneum , & tunc dominatur plenè & perfectè cordi. Hoc autem eſt , quando omnes motus cordis per amorem referuntur in Deum : & hæc totalitas ponit dominium plenum. Alio modo dicitur Amor Dei totum cor poſſidere , quando excludit omnem affectum contrarium , hoc eſt, quod nihil diligatur ſupra Deum vel æquivaliter ipſi Deo , & ſic diligit Deum ex toto corde, qui diligit eum propter ſe & ſuper omnia &c.* Et paulo poſt concludit. *Si ergò in illo praecepto intelligatur Deus diligi ex tota anima, & ex toto corde , & ex tota mente , quantùm ad primam acceptionem totalitatis , ſic modus ille non obligat ad ſui impletionem , ſed exponitur in præcepto , ut ſciamus , quò per amorem debeamus tendere , & ut nemo ſe perfectum arbitretur , quóusque illam perfectionem fuerit aſſecutus.* Si *verò dicatur diligere ex toto corde , ſecundùm ſecundam acceptionem , ſic tenemur ad illum modum implendum &c.* Sic Doctor Seraphicus : poſt cujus Seraphicam doctrinam , inſpice , & fac ſecundùm.

Exemplar Seraphicum.

DEUS MEUS, ET OMNIA.

DEUS TUUS OMNIA TIBI ! ô ergò quâ Seraphica extenſionis latitudine, dilectionis latitudine OMNIA TUA DEO ! ut in plenitudine dilectionis fabuleris cum anima tua : *Benedic anima mea Domino , & omnia , quæ intra me ſunt , Nomini Sancto ejus.* Extensè ac præclarè depingit pennâ ſuâ Seraphicâ D. Bonavent. *Vita S. Franciſci c. 9. §. 3. Non habebat aliud Chriſti pauper , niſi duo minuta , corpus ſcilicet , & animam , quod poſſet liberali charitate largiri. Sed hæc per amorem Chriſti ſic offerebat continuè , ut quaſi omni tempore , per rigorem jejunii Corpus ; & per ardorem deſiderii ſpiritum immolaret , exteriùs in atrio ſacrificans holocauſtum , & in templo interiùs concremans thymiama. Sic autem eum charitatis exceſſiva devotio ſurſum in divina ferebat , ut ejusdem affectuoſa benignitas ad naturæ conſortes & gratiæ dilataret. Non ſe Chriſti reputabat amicum , niſi animas foveret , quas ille redemit. Saluti animarum nihil præferendum eſſe dicebat , eò maximè probans , quòd Unigenitus Dei pro animabus dignatus fuerit in cruce pendere. Hinc ſibi in oratione luctamen , in prædicatione diſcurſus , & in exemplis dandis exceſſus.* Inſpice , inſpice Philotee Lector , & magis fac ſecundùm hoc exemplar , ac interim aſpira.

Aſpiratio S. Auguſtini,

Med. c. 35. n. 4.

DA mihi , ut amem te ſemper , quantùm volo ; & quantùm debeo , ut tu ſolus ſis tota intentio mea , & omnis meditatio mea. Te mediter per dies ſine ceſſatione : te ſentiam per ſoporem in nocte : te alloquatur ſpiritus meus , tecum fabuletur mens mea. Lumine ſanctæ viſionis tuæ illuſtretur cor meum , ut te rectore , te duce ambulem de virtute in virtutem , tandémque videam te Deum Deorum in Sion. (Idem Soliloq. c. 19. n. 1.) *ô Ignis! qui ſemper ardes & nunquam extingueris : ô Amor , qui ſemper ferves & nunquam tepeſcis , accende me : Accendar inquam , totus à te , ut totus diligam te. Minùs amat , qui tecum aliquid amat , quod non propter te amat.*

§. III. Deus propter ſe diligitur

Charitatis objectum primarium.

ET materiale , & formale eſt ipſe Deus opti- 11
mus, & Summum Bonum in ſe, propter ipſiusmet intrinſecam ſuam , & infinitam Bonitatem , ac perfectionem omnimodam , adeoque propter ſemetipſum irreferibiliter ſuper omnia amandus amore amicitiæ. Hâc nobiliſſimâ differentiâ Charitas eminet ſuper reliquas virtutes Theologicas ; Fidem , cujus objectum eſt idem Deus ut ſumma Veritas revelans : & Spem , cujus objectum formale eſt idem Deus, ut ſummum Bonum noſtrum, ſuper omnia amandus amore concupiſcentiæ , ut ſuo loco explicatum. Cæterùm cùm audis objectum formale Charitatis eſſe ſummam , & infinitam Dei Bonitatem in ſe , ne intelligas illam Bonitatem Dei ſpecialem , quæ eſt ſpeciale attributum Dei à cæteris attributis, & perfectionibus Divinis diſtinctum , importans ſummam Perfectionem Dei in operando ; ſeu principium communicandi ſe optimo modo , quo convenit : ſed intellige Bonitatem univerſalem Dei , quatenùs ſumitur pro plenitudine , & velut cumulo innumerarum & infinitarum perfectionum divinarum , ſeu tota & infinita Dei Excellentia in omni genere perfectionis, qua amabilis eſt , ac diligibilis. Hæc enim eſt adæquata & ſimpliciſſima ratio , quæ ſpecialem ſuper omnia dilectionem requirit : eſt enim Deus ſuper omnia amabilis & diligibilis in infinita ſua Sapientia , Bonitate ſpeciali , Juſtitia , Miſericordia , pulchritudine , & qualibet perfectione ſua , & ſuper omnia in infinito omnium perfectionum infinitarum cumulo. Ex quo aliquot corollaria inferenda ſunt.

COROLLARIA.

De Charitatis excellentia.

12 I. CHaritas eſt omnium virtutum perfectiſſima, & excellentiſſima. Eſt de Fide. 1. *ad Cor.* 13. *Nunc autem manet Fides, Spes, Charitas &c. major autem horum eſt Charitas.* Ad *Col.* 3. *ſuper omnia autem hæc, Charitatem habete, quod eſt vinculum perfectionis.* Ratio clara eſt: quia Charitas circa perfectiſſimum objectum verſatur ſcilicet Deum, ut ſummum & infinitum Bonum in ſe; & perfectiſſimo modo, nimirùm amore amicitiæ adhærendo ſummo Bono, illúdque velut præſens amplectendo, cùm Spes amore concupiſcentiæ ſolùm in futurum exſpectet Deum, ut ſummum Bonum noſtrum: Fides ut purè aſſentiatur Deo ut primæ veritati revelanti. Longè infrà Deum ſerpunt reliquæ virtutes morales, ut jam ſemel audiviſti. §. 1. *n.* 1.

13 II. Charitas eſt forma omnium virtutum reliquarum tam Theologicarum, quàm moralium; utpotè Fidei, Spei, Religionis, Prudentiæ, Juſtitiæ, Temperantiæ, Fortitudinis, & quæ ad has revocantur. Communiſſima cum *D. Thoma, D. Bonavent. Scot. reliq. Scholaſt. in* 3. *diſt.* 36. Et ratio eſt; quia virtus hominis ſimpliciter & perfecta eſt, quæ operationes ejus dirigit, & ordinat, ut convenienter fiant in ordine ad ſuum finem ultimum conſequendum; qui finis ultimus defacto eſt Beatitudo æterna ſupernaturalis, ſeu perfecta cum Deo conjunctio per viſionem & amorem, ſeu fruitionem Beatificam: atqui per ſolam Charitatem operationes hominis proportionem habent ad illum finem ſupernaturalem, ſcilicet Beatitudinem conſequendam & promerendam: idque ex ſapientiſſima Dei ordinatione paſſim in Sacris Litteris infrà partim afferendis declarata, quòd meritum vitæ æternæ à Charitate tanquam à radice dependeat; ut ſicut finis hominis ſummus & excellentiſſimus eſt, ità etiam acquiri non poſſit, niſi per præſtantiſſimam virtutem, quæ eſt Charitas: ergò Charitas meritò dicenda eſt forma omnium virtutum cæterarum in ordine ad Beatitudinem conſequendam, ita nimirùm, quòd licèt cæteræ illæ virtutes ſecundùm ſe veram rationem virtutis & honeſtatis moralis habeant, & hominem ſecundùm rectam rationem in operando rectè dirigant (quâ ratione veræ virtutes morales reperiuntur in Infidelibus, ut agnoſcunt *Scot. & D. Thom. alii*) nulla tamen alia virtus poſſit hominem ſine Charitate in ſperando dirigere ad ſuum proprium ſupernaturalem finem Beatitudinis æternæ. Adeò ut omnes aliæ virtutes in ſuis actibus ſecundùm ſe omninò ſteriles, informes, & inutiles ſint ad hunc finem, ac per ſolam Charitatem, ejúsque motionem & imperium velut informatæ, fæcundæ, utiles, ac validæ fiunt ad promerandam & conſequendam Beatitudinem, ſeu ultimum Finem noſtrum. Et hinc.

14 III. Charitas eſt radix omnis meriti. Certiſſimum de Fide. Latè docet Apoſt. 1. Corinth. 13. *Si linguis hominum loquar & Angelorum &c.* ac alibi. Ratio jam ſatis deducta eſt. Verùm quamvis DD. omnes conſentiant nulla reliquorum virtutum opera ſine Charitate poſſe eſſe meritoria vitæ æternæ: diſcrepant tamen maximè, in quonam conſiſtat ille concurſus, influxus, & velut informatio Charitatis ad aliarum virtutum opera meritoria reddenda. Quatuor diverſas opiniones benè refert, & dijudicat Laym. *lib.* 2. *tract.* 3. *c.* 1. Accipe breviſſimè. *Prima ſententia* eſt: quòd homo modò in gratia DEI conſtitutus & habitu Charitatis prædictus ſit, omnibus quibuslibet bonis operibus mereatur augmentum gratiæ, vitámque æternam abſque alio influxu, vel operatione Charitatis. Sed certè nimis evidenter repugnare videtur illud Apoſtoli ad Galat. 5. *In Chriſto enim JESU, neque circumciſio aliquid valet, neque præputium, ſed Fides, quæ per Charitatem operatur.*

Secunda ſententia eſt: quòd homo juſtus, ſcilicet gratia & Charitate habituali præditus, quibuſcunque bonis operibus mereatur augmentum gratiæ & Gloriæ, modò procedant ex motivo aliquo ſupernaturali, ſaltem Fidei, aut Spei, vel Timoris DEI; etſi nullus Charitatis actus unquam anteceſſerit. Sed rursùs videtur repugnare eadem Apoſtoli ſententia. Adde tamen huic opinioni ſuam probabilitatem etiam à nobis inferiùs adſtruendam. *Tertia ſententia* eſt: quòd primus & unicus actus Charitatis, quo homo juſtus ſe, & omnia ſua, etiam conſequentia opera in Deum refert, tanquam Summum Bonum, ac ultimum ſupernaturalem Finem jam ſufficiens ſit, ut ſequentibus omnibus quibuſcunque bonis operibus totius vitæ in Gratia DEI factis vim merendi tribuat. Ita *Valentia, aliique apud eundem Layman.* In hanc ſententiam valdè propendeo, & omninò crederem eſſe veram, niſi *Sacræ Litteræ, SS. PP. & DD.* actualem aliquam Charitatis operationem, ſive imperium requirerent ad hoc, ut opera aliarum virtutum evadant meritoria æternæ vitæ.

IV. *Quarta* ergò *ſententia* mihi omninò vera, certè omnium ſecuriſſima, ac per hoc ipſum in re graviſſimi momenti, & emolumenti, in praxi omnimodè amplectenda, urgenda, & conſulenda eſt, ad hoc ut actus quilibet virtutum, etiam de ſe boni, imò & indifferentes ex ſe, meritorii ſint Gratiæ & Gloriæ, debere à Charitate, actu, vel virtute imperari, atque in Deum ultimum Finem referri. Hanc mihi chariſſimam ſententiam placet declarare, & ad praxin deducere.

ASSERTIO II.

NUllus omninò actus humanus quantumvis bonus aliàs moraliter, atque ab homine in Divina gratia conſtituto exercitus (atque adeò longè probabiliùs, etiam aliarum virtutum ſupernaturalium Fidei & Spei) *eſt meritorius Gratiæ & Gloriæ, niſi à Charitate omnium virtutum formâ elicitus, vel imperatus, ſeu in Deum ultimum Finem relatus actu, vel virtute.* verbo: *niſi actuali vel virtuali intentione fiat propter Deum ſuper omnia dilectum, ad ejus placitum, honorem & Gloriam.* Ita communis DD. præſertim antiquorum D. Thom. 1.2. q. 114. a. 4. Et alibi ſæpiſſimè. D. Bonavent. *in* 2. *diſt.* 41. *a.* 1. *q.* 3. 15

Scot. ead. *dist.* 41. *q. unic.* & *alibi. Alexand.*
Alens. Durand. Gabriel. alii, quos sequuntur
plurimi Thomist. & Scotist. Communiter. Item
Henriq. Lorca, ac optimè Bellarmin.*lib. De Ju-*
stificat.c. 15. *per tot. Ockam. Communis.* Herincx
noster *tom.* 2. *tract.* 4. *disp.* 6. *q.* 2. *n.* 28. ita sub-
scribit: Ut ob horum proinde gravissimam autho-
ritatem Doctrina hæc non possit carere maxima
probabilitate, secundùm quam & jam aptè intel-
ligi possent ea, quæ pro altera sententia allegantur
ex Trid. infrà: Quod utique noluit derogare com-
muni velut sententiæ veterum, & quidem Princi-
pum Theologorum. Non mirum quoque videri
debet spectata immensitate præmii, quod Deus
hanc in merito perfectionem exegisset. *Hæc He-*
rincx sapienter, sed cautè.

I. Probatur ex Scriptura 1. *ad Corinth.* 13. *Si*
linguis hominum loquar, & Angelorum, Chari-
tatem autem non habeam, factus sum velut æs
sonans, aut cymbalum tinniens. Et si habuero
Prophetiam, & noverim mysteria omnia, & om
nem scientiam; & si habuero omnem fidem, ita ut
montes transferam, Charitatem autem non habue-
ro, nihil sum. Et si distribuero in cibos paupe-
rum omnes facultates meas: & si tradidero cor-
pus meum, ita ut ardeam, Charitatem autem
non habuero, nihil mihi prodest. Hæc Apost.
Atqui non rectiùs explicatur tanta necessitas Cha-
ritatis ad meritum Gratiæ, & Gloriæ apud Deum,
nisi quòd ab illa sola elici, vel imperari, atque
ad Deum ordinari debeant omnes actiones no-
stræ, qualis, & quantæcunque virtutis, ut sic fiant
meritoriæ gratiæ, & vitæ æternæ: quod ipsum
indicans Apostolus statim subjungit, quomodo
per Charitatis imperium, ac motionem cætera-
rum virtutum opera utilia evadant dicens: *Cha-*
ritas patiens est, benigna est, &c. At Galat. 5.
In Christo JESU neque circumcisio aliquid valet,
neque præputium, sed Fides, quæ per charitatem
operatur. Ostendit Apostolus Charitatis proprium
esse imperare & dirigere opera Fidei efficacia &
utilia ad salutem. 1. ad Corinth. 2. *Oculus non*
vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis
ascendit, quæ præparavit Deus his, qui diligunt
illum. Consonat Jacob *Epist. c.* 1. *Beatus vir, qui*
suffert tentationem, quoniam cùm probatus fue-
rit, accipiet coronam vitæ, quam repromisit
Deus diligentibus se. Audis? apertè significant
Beatitudinem præparari, promitti, deberi Chari-
tati, & diligentibus: & consequenter sola opera
ex Charitate facta, atque in Deum relata esse meri-
toria vitæ æternæ. Quod ipsum haud obscurè sig-
nificans Christus, dum in Evangelio mercedem Glo-
riæ promittit bonis operibus, patientiæ, miseri-
cordiæ, &c. non simpliciter, sed cum notabili ad-
dito: Si fiant *propter me, propter nomen meum;*
Servis, vel fratribus meis minimis, &c. id est
mei intuitu, affectu, amore, mei honoris ergò. Sic
Matth. 10. *Qui recipit justum in nomine justi* (id
est, ea intentione & respectu, quia justus, amicus,
servus Dei est) *mercedem justi accipiet.* Alioquin
Matth. 5. dicit: *Si enim diligitis eos, qui vos*
diligunt, quam mercedem habebitis? Et, quid
quæso homini justo amicum redamanti ad merce-
dis meritum deest, nisi Charitatis imperium, &
relatio ejusmodi amoris in Deum?

Denique quænam, amabo, causa, cur Aposto-
lus tam sollicitè hortetur 1. Corinth. 10. *Sive*
ergò manducatis, sive bibitis, sive aliud quid fa-
citis, omnia in Gloriam Dei facite. Hoc est,
per Charitatem in Deum referte. Rursus ad Col. 3.
Omne quodcunque facitis in verbo, aut in opere,
omnia in nomine Domini nostri JESU Christi gra-
tias agentes DEO, & Patri per ipsum. Ad quid,
inquam, hæc amnia, nisi ad meritum boni
operis requireretur Charitatis aliqua relatio in
DEUM?

II. Probatur ratione. 1. Meritum vitæ æter-
næ ita ex Divina ordinatione dependet, ut illa
sola opera propriè meritoria vitæ æternæ possint
esse, quæ Deus ad vitam æternam acceptare dig-
natur: est enim vita æterna bravium quoddam,
ut Scripturæ loquuntur, & in libera potestate,
Principis proponentis bravium, ut provideat,
quibus operibus, cursu, certamine, bravium ob-
tineri velit: Atqui Deum ad meritum vitæ æter-
næ requirere, ut opera ex Charitate fiant, aper-
tissimè loquuntur Scripturæ allegatæ, aliæque
plurimæ, brevitatis gratiâ omissæ; passimque
docent SS. PP. quos nimis prolixum esset allegare:
& confirmant rationes sequentes; ergò. 2. Vi
suavis providentiæ Divinæ Sapientissimus Deus
illa media ordinare solet ac finem, quæ majorem
cum illo proportionem, & conformitatem ha-
bent: atque ita sapientissimè ordinavit, ut finem
vitæ æternæ, quæ in comprehensione ac fruitione
Summi Boni consistit, homo viator non merea-
tur, nisi per actum liberæ voluntatis proportio-
natum, quo scilicet in Deum ultimum finem,
Summumque Bonum tendat per motum fruitio-
nis, seu unionis & amicitiæ: Atqui iste motus,
vel actus proprius est Charitatis, ut patet: ergò
(sunt verba formalia S. Thom. cit. a. 4.) *meri-*
tum vitæ æternæ primò pertinet ad Charitatem,
ad alias autem virtutes secundariò secundùm
quod earum actus à Charitate imperantur.
Unde rursus exclamat Apostolus Coloss. 3. *Super*
omnia autem Charitatem habete, quod est
vinculum perfectionis. 3. Illa tantùm opera
sunt meritoria vitæ æternæ, quæ ex natura sua
Charitatem augent; omne enim meritum vitæ
æternæ simul etiam incrementum est Charitatis &
gratiæ secundùm receptam Theologorum senten-
tiam: Atqui Charitas non augetur nisi per actus,
qui ab ipsa procedunt, seu ab ipsa eliciuntur vel
imperantur, id enim omnibus habitibus commu-
ne est, quòd non nisi per suos actus augeantur: er-
gò illa solùm opera meritoria sunt vitæ æternæ,
quæ sunt actus eliciti, vel imperati à Charitate. 4.
Omnium sensu & consensu, ad hoc ut opus merito-
rium sit vitæ æternæ, necesse est, ut in Deum ceu
Finem supernaturalem referatur: Atqui solius Cha-
ritatis est referre opera ad Finem supernaturalem
Deum; reliquæ enim virtutes Theologicæ Fides &

Spes

Spes respiciunt quidem DEUM, ut objectum Supernaturale, sed non referuntur in eum ut Finem Supernaturalem, seu Summum Bonum: virtutes autem morales ex natura sua immediatè DEUM non respiciunt, ut patet: ergò reliquarum virtutem actus non sunt meritorii vitæ æternæ, nisi à Charitate imperentur, moveantur, atque ad Deum referantur. Neque etiam sufficit relatio habitualis ex eo, quòd ipse operans ratione Charitatis habitualis sit ordinatus in DEUM; nam subjectum ordinatum per habitum aliquem in finem non communicat operi ordinationem in eundem finen, nisi operetur, & dirigat illud opus in eum finem: adeòque neque Charitas, seu Justitia habitualis moralium virtutum actibus talem ordinationem, seu habitudinem in DEUM, ut Finem Supetnaturalem, conferre poterit, nisi in actum transeat, eáque opera dirigat: alioquin certè omnia opera peccatoris habitualiter à DEO aversi, & ad creaturam ut finem ultimum conversi, essent ordinata ad perversum ultimum finem, atque adeò peccatum mortale, quod falsum est, & hæreticum. Maneat ergò, nulla opera cujuscunque virtutis esse meritoria vitæ æternæ, nisi à Charitate aut elicita, aut imperata, atque ad DEUM ultimum Finem relata, ídque *actu*, vel *virtute*: qui modò termini explicandi, & ad praxim applicandi sunt.

16 III. *Actu*, seu actualiter actiones in DEUM ut ultimum Finem, vel Charitatis Imperium deferimus, quodò ex præsenti actuali amore DEI super omnia operamur, agimus, omittimus, patimur. Ponderosa sunt verba Scoti in 2. dist. 41. q. unic. *Sicut cogitans actualiter de fine diligit illum. & vult aliquid propter illum.* Sive deinde sit formalis, & explicitus actus amoris DEI super omnia, dicendo v. g. *DEUS meus! Summum & unicum Bonum meum! amo te super omnia: tuíque solius amore, tibi soli placendi gratiâ ad tuam solius Gloriam, ad gratum tibi ex amore obsequium præstandum, hoc ago, hoc omitto, hoc patior, &c.* quod quidem excellentissimum, summè meritorium, & accedente exigua praxi, præsertim cum exercitio præsentiæ Divinæ, facilè est: sive sit actus Charitatis implicitus, seu quicunque pius motus, vel affectus voluntatis in præsenti actione tendens in DEUM, v. g. dicendo: *Mi DEUS propter te; quia tibi placet: quia tu vis, præcipis, tibi, ad tuam Gloriam &c.* Et generaliter cùm quis in sua operatione de Deo cogitat, & quocunque motu, vel affectu in ipsum tendit: dummodo absit aliqua intentio prava propriæ quæsitionis, vel satisfactionis appetitûs, &c. semper censetur actualiter ex Charitate referre actiones suas in Deum, ut ultimum Finem *cui*; quo etiam spectare videtur, quod Laym. *cit. c.* 1. *ante finem* annotavit, nimirum Religiosis, qui ob amorem Dei per obedientiæ, & reliqua voluntaria vota, velut holocaustum se Deo obtulerunt, omnia, quæ ex necessitate illius obligationis, in qua voluntariè persistunt, opera exercentur, vel labores perferuntur, apud Deum meritoria fieri: etiamsi intentio formalis, & explicita ob amorem Dei & Gloriam operandi non repetatur, aut innovetur: continetur enim ea intentio satis implicitè in voluntaria observatione suarum regularum. Verùm quia Religiosi eriam multas sæpè actiones liberas exercent, ad quas vi statûs & professionis suæ non obligantur, ideò tam ipsis quàm omnibus aliis consulenda, & commendanda est intentio actualis, & explicita quàm creberrimè, præsertim ante opera alicujus momenti repetenda. Ad praxin ergò revocanda sanctissima antiquorum Christianorum consuetudo, qui omnia sua opera (sicut Ecclesia omnia officia Divina) inchoabant â signo Crucis, & laudatissimis illis Psalmi versiculis: *DEUS in adjutorium, &c.* Et Doxologia: *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui Sancto, &c.* quo simul exercita Fide Spe & Charitate, & Divinum auxilium necessarium petitur, & ad Dei Gloriam opus amorosè refertur. Placuit apud Anton. Sucquet in viis vitæ æternæ significantissimum suspirium, omniúmque præcipuarum virtutum compendiosum exercitium: *Ex te, in te, pro te sunt omnia. Credo tibi, in te spero, ex toto corde diligo. Tibi placere cupio ac intendo, O Deus meus & omnia!* quo spectat illud: *Omnia ad majorem Dei Gloriam*, D. Ignatii. Sunt etiam qui contenti generali oblatione matutinâ omnium per diem agendorum, omittendorum, tolerandorum; deinceps ad occasiones particulares brevi, sed *succosâ* emphasi suspirent: *JESU TIBI, ET TECUM.*

VI. Vel *virtute*. Virtute, seu virtualiter actiones nostras in Deum ultimum Finem referimus, quandò vi intentionis, & imperii Charitatis præcedentis nunquam revocatæ, posteà data occasione operamur: ita nimirum, ut imperium Charitatis; seu intentio præcedens verè sit causa actionis subsequentis; & hæc verè fiat ex vi & motione intentionis præcedentis adhuc virtute perseverantis; cujus signum à posteriori est, si te reflectens, vel interrogatus, cur *opereris hoc, ores, studeas, scribas, labores, &c.* statim recitata priori intentione diceres: *propter Deum, ad DEI Gloriam, ad Dei placitum &c.* Et certè tamdiù durabit tua virtualis intentio, & relatio Charitatis ad DEUM, quamdiù in operando sentis aliquam quantumvis tenuem reflexionem, vel motum ad DEUM. Quòd si ergò quis manè v. g. proponat hoc die, hæc, illa, ac omnia opera sua facere ex Charitate, & propter DEUM ad ejus Gloriam, is quidem ipso facto exercet actum præstantissimum Charitatis, & Religionis, cóque præstantiorem, quo magis extensum objectum habet: at verò posteà temporibus suis prorsùs immemor matutini propositi sui, & absque ulla omninò relatione, vel dependentia ad illud propositum, ut nec interrogatus quidem, cur modò operetur, scribat, comedat, &c. illius meminisset; sed merè ob alias causas v. g. ex metu servili pœnæ, ex mera consuetudine, ex humano respectu operetur, oret, studeat, laboret &c. tunc illæ actiones, sicut reverà non sunt 17

ampliùs

ampliùs actus Charitatis imperati, neque vi illius propoſiti facti, ita neque vi illius meritoriæ eſſe poterunt. Ita communiter DD. cum D. Bonavent. *in 2. diſt.* 14. *a.* 1. *q.* 3. Bellarmin. *lib.* 5. *De Juſtif. c,* 19. Layman. *cit.* Et optimè explicat *Joan. Buſæus viridar. virtut. v. Intentio recta c.* 4. verba ejus adnumero, tu pondera. *Ad meritum boni operis requiritur, ut vel tunc, cùm ſit actio, imperetur à Charitate, atque ad Deum, ut finem ſupernaturalem, ac ultimum referatur, vel certè naſcatur ab actu imperato à Charitate, atque in Deum anteà relato; quod eſt virtute referri; tunc enim dicitur opus aliquod virtute in Deum relatum, cùm intentio antegreſſa verè eſt cauſa illius, ut fiat. Quare ſiquis generali tantùm intentione initio anni, menſis, vel diei omnia futura opera ad gloriam Dei offerat, ut quidam laudabiliter faciunt, non ideò dicetur virtuali intentione obtuliſſe, ſingulisque bonis operibus, licèt in gratia ſit conſtitutus, vitam æternam promeruiſſe.* Hæc ille veriſſimè.

COROLLARIUM.

18 OMnis ergo actus hominis non tantùm de ſe virtuoſus & bonus, ſed etiam indifferens, ut comedere, bibere, colloqui, recreare ſe, ita actu, vel virtute in Deum à Charitate relatus eſt meritorius, & augmentum gratiæ in præſenti, & gloriæ in futuro, ut ſic Gloria in Patria reſpondeat Charitati in via: econtrà actus quantumvis bonus in genere moris cujuscunque virtutis, Fidei, Spei, Religionis, Orationis, Eleemoſynæ &c. qui non eſt imperatus à Charitate, neque ita actu, vel virtute in Deum ultimum Finem relatus, prorſus vanus & inutilis eſt ad meritum vitæ æternæ: cogitent proindè, qui hunc in ſuis actibus non obſervant, ſed in ſuo tepore aridâ conſuetudine, timore ſervili, reſpectibus, & affectibus humanis, propriæ ſatisfactionis quæſitione, appetitibus naturalibus (cæterà taceo) procedunt, quantò theſauro meritorum gloriæ ſe omninò gratis, & ſæpè laborioſè privent; & quia tam tepidè & infideliter utuntur gratiâ & Charitate ſibi à Deo infusâ, quid mirum, ſi tam multi toties excidant? quod ſanè Chriſtus elegantiſſimè ſignificavit in parabolam narum, quàm (quia nôſti) non exſcribo, ſed ſuſpirò cum D. Auguſt. Manual. *c.* 4. in initio: *Væ miſera anima, quæ Chriſtum non quærit, nec amat! arida manet, & miſera. Perdit, quod vivit, qui te Deum non diligit; qui curat vivere non propter te Domine, nihil eſt, & pro nihilo eſt.*

Sententia mitior proponitur, ſed non ſuadenda.

19 FAtendum eſt probabilem eſſe ſententiam Suarez apud Laym. *cit. c.* 1. *num.* 1. aliorúmque RR. extra Scholam *D. Thomæ & Scoti*, nimirum: actus aliarum virtutum ſupernaturalium, præſertim Spei in homine juſto eſſe per ſe meritorios; & conſequenter etiam probabiliter meritorii erunt actus virtutum moralium imperati per aliquam virtutem ſupernaturalem v. g. Spem: quemadmodum quia actus Charitatis eſt de ſe meritorius, etiam meritorii ſunt actus ab illa imperati. *Ratio* ſatis bona ſumitur ab argumento negativo. Absque urgenti fundamento vis merendi non debet adeò reſtringi, ut plerique Chriſtiani etiam boni, qui in ſuis operationibus ſupremum illud Charitatis motivum non habent præfixum, ſed aliud inferius; Spei, vel Timoris Dei, omni merito priventur: ſed nullum apparet urgens fundamentum ad opera meritoria neceſſariò requiri motivum Charitatis, & non ſufficere aliud motivum ſupernaturale. *Non ex Scriptura:* Quia Scripturæ loca allegata, & alia commodè explicantur de neceſſitate ſtatûs gratiæ & Charitatis habitualis, ſine quo opera quantumvis præclara prodeſſe non poſſunt: aut certè de conſilio perfectionis. Neque Scriptura ſacra ullibi neceſſariò requirit motivum, vel imperium Charitatis, ſed ad ſummum, ut opera referantur in Deum, ut fiant in nomine Chriſti &c. Atqui etiam alii actus virtutum ſupernaturalium Fidei, Spei, Timoris Dei, atque ab his imperati referuntur ad Deum, & fiunt in nomine Chriſti, ut patet: ergò. *Neque ex Concil.* Quia maximè favet *Concil. Trident. Seſſ. 6. c.* 16. plenam rationem meriti adſcribens operibus bonis hominis juſti, *quæ in Deo ſunt facta*: fiunt autem in Deo, dum fiunt ex aliquo motivo Divino ac ſupernaturali, quod latiùs patet, quàm Charitatis. Et ibidem definit *can.* 3 *r.* juſtos mereri augmentum gratiæ, & vitæ æternæ bonis operibus factis per Dei gratiam, & Chriſti meritis, nec ullibi requirit; ut eliciantur, vel imperentur à Charitate: ergò Denique actus virtutum ſupernaturalium omnium etiam Fidei, Spei, Timoris Dei, atque ab his imperati ſunt ejusdem ordinis ſupernaturalis cum ipſo præmio, adeóque ſatis commenſurati eidem, accedente Dei promiſſione, & acceptione. Et certè ipſe Salvator paſſim in Evangelio propoſitó præmió, nos ad benè operandum invitat. Et Apoſtolus ad Hebr. 11. Moyſen laudans dicit: *aſpiciebat enim in remunerationem.* Et David. Pſal. 118. *Inclinavi cor meum ad faciendas juſtificationes tuas in æternum propter retributionem.* Quare in hac ſententia non tollit rationem meriti, quòd quis operetur ratione meriti & præmii; nam deſiderare Beatitudinem, quæ eſt tantum bonum, adeóque intuitu deſiderii ejus operari, eſt honeſtum ſupernaturaliter, quamquàm utique non ſit tam perfectum, ſicut operari ex pura Charitate, in qua proindè vis meriti perfectiſſima conſiſtit, etſi cum proportione cæteris virtutibus ſupernaturalibus ſuus ſit merendi locus & gradus, quamvis inferior.

Vides jam hanc ſententiam eſſe probabilem? ſed certè probabilem tantùm, noſtram verò longè probabiliorem, & ſimpliciter tutam, ſecuram, perfectam. Voléſne bone vir! præſertim Religioſe, perfectionis ſtudioſe, qualis certè ex profeſſione eſſe obligaris, ſequendo ſententiam probabilem tantùm, & minùs tutam, tot tuis bonis operibus, laboribus mortificationibus &c. te ſaltem exponere periculo nihil merendi?

Vides etiam in utraque sententia adeò communissimo DD. consensu ad meritum requiri, ut opus bonum aliquo modo referatur ad Deum, adeoque eliciatur, vel imperetur, aut dirigatur ab aliqua virtute supernaturali. Sed & vide rursus, quantò te meritorum cumulò prives, si in tuis operationibus nihil ad Deum te reflectas: at, ut suprà notavi, in tempore, arida consuetudine, timore, respectu, affectu humano velut asinus Clitellarius procedas.

Dices: video hæc benè, sed rursus video indè sequi, plerosque Christianos bona opera sua perficere sine merito, cùm ea raro sic referant ad Deum. Non benè vides, & fortè alios tuâ regulâ metiris. Certè Christiani justi, timorati, etiam rudes; ac simplices frequentissimè in suis actibus respiciunt motivum supernaturale, & in Deum tendunt, saltem confusè, & virtualiter, quod sufficit, juxta supra dicta N. IV. Neque hoc est dissentaneum humanæ fragilitati, sed insuper est consentaneum sublimitati præmii: quòd si plures fragilitati suæ succumbentes defectu debitæ relationis ad Deum magnam partem meritorum perdant, sibi imputare debent, quemadmodùm & illi, qui benè operari omninò negligunt, & infiniti peccatores, qui defectu statûs gratiæ sunt, & manent meriti incapaces, prout sapienter advertit noster *Henrincx cit. q. 2. n. 24.*

§. IV.

Proximus autem propter Deum diligitur.

Charitatis objectum & actus secundarius.

I. Proximus autem.

20 Significatur objectum secundarium Charitatis, quod est omnis noster proximus: idem namque habitus infusus præstantissimus Charitatis inclinans primò & principaliter quidem ad dilectionem & amorem Dei super omnia, *propter se ipsum*, ac propter sui ipsius intrinsecam infinitam Bonitatem, tanquam ad actum principalem; etiam consequenter, & secundariò movet & inclinat ad dilectionem & amorem proximi (imo & sui ipsius) *propter Deum*, seu propter eandem Bonitatem Divinam participatam in proximo, tanquam actum secundarium necessariò cum priori connexum, ut deindè ampliùs explicabitur.

21 Proximus autem noster intelligitur omnis creatura rationalis gratiæ Divinæ, æternæque beatitudinis nobiscum capax, vel particeps, uti inprimis sunt Angeli, animæ beatæ, ac etiam in purgatorio existentes, quas novimus jam securas de gratiâ & Beatitudine æterna: deinde omnis homo viator fidelis, & infidelis, bonus, & malus, quantumvis peccator, vel inimicus noster: hos enim omnes novimus adhuc nobiscum capaces gratiæ, amicitiæque Divinæ, atque æternæ Beatitudinis, omnes proinde ex Charitate diligendi sunt *propter Deum*: omnes quippe comprehensi magno mandato: *Diliges proximum tuum, sicut te ipsum*, nemine omninò excepto, nisi *non proximo*, qui scilicet nobiscum gratiæ Dei, atque æternæ Beatitudinis capax ampliùs non est, ut soli sunt Dæmones, & damnati.

Cur autem neque in communi definitione Charitatis Divinæ, neque in ejusdem generali, & magno mandato, ulla fiat expressa mentio dilectionis sui ipsius, rationem optimè assignat D. August. *lib. 1.* de Doctrina Christiana *c. 23.* dicens: *Quatuor diligenda sunt: unum, quod supra nos est, scilicet Deus: alterum, quod nos sumus: tertium, quod juxta nos est, scilicet proximus: quartum, quod infrà nos, scilicet corpus; de secundo & quarto nulla præcepta danda erant: quantumlibet enim homo excidat à veritate, remanent illi dilectio sui & dilectio corporis sui, quia nemo carnem suam odio habuit: nam viri justi, qui corpus suum cruciant, non corpus, sed corruptionem ejus, & pondus oderunt.* Sic Sanctus Augustinus.

II. Propter DEUM.

Significatur objectum, & motivum formale, 22
propter quòd diligendus est proximus: nimirùm propter Deum sic volentem ex infinita Bonitate sua, & re ipsa propter ipsam eandem Bonitatem Divinam participatam, ac velut elucentem in proximo, quatenùs nimirùm, proximus est creatura Dei condita ad ejus imaginem, gratiæ, amicitiæ Divinæ, æternæque Beatitudinis capax: præsertim ut defacto præditus donis supernaturalibus, gratiâ, sanctitate, justitiâ, & amicitiâ Dei &c. Et hâc ratione Christus in Evangelio Matth. 22. Præceptum dilectionis proximi dicit esse simile præcepto dilectionis Dei; secundum autem simile huic, *diliges proximum tuum sicut te ipsum.* Nimirum: simile non *absolutè* quoad modum diligendi, sic, ut quemadmodum Deus diligendus est super omnia propter se ipsum, ita & proximus diligendus sit super omnia propter se ipsum, hoc enim implicat, nam si proximus super omnia, vel saltem absolutè propter se, absque omni relatione ad Deum diligi deberet, jam Deus non amaretur super omnia, neque ex toto corde. Sed simile *respectivè*, & quoad motivum diligendi, ita nimirum: ut sicut Deus diligitur propter se ipsum, & propriam intrinsecam Bonitatem; ita & diligatur proximus propter Deum, eandémque ejus Bonitatem in proximo participatam, ut dictum est, idque omni necessaria connexione, omninò simili, imò eadem obligatione: quia impossibile est diligere Bonitatem Dei in se ipso, nisi etiam eadem diligatur, ut participata in proximo: ut etiam indicare videtur Evangelista amoris 1. Joan. 4. *Hoc mandatum habemus à Deo, ut, qui diligit Deum, diligat & fratrem suum. Si quis dixerit, quoniam diligo Deum, & fratrem suum odit, mendax est; qui enim non diligit fratrem suum, quem videt, Deum, quem non videt, quomodò potest diligere?* Quasi dicat: qui non diligit visibilem quasi

Dei Bonitatem in fratre suo participatam, quomodò poterit diligere ipsam invisibilem Dei Bonitatem in se ipso? Aliter ex Divo Augusti. explicat Magister *dist.* 27. *Qui non diligit fratrem, caret Charitate; quomodò ergò carens Charitate poterit DEum diligere?* Sic ille: At sic non explicatur vis argumenti à visibili fratre ad invisibilem DEum.

III. Propter DEUM diligitur.

23 CHaritatis ergò Divinæ in proximum tendentis actus elicitus secundarius est, amore amicitiæ, nimirum propter ejusdem à DEO participatam supernaturalem Bonitatem, prosequi omnem proximum; volendo ei vera salutaria, ac supernaturalia bona (utpotè principaliter ipsum Deum, ac Beatitudinem æternam) aliáque bona spiritualia, ac media salutis, atque etiam bona temporalia, quatenùs ad illa referuntur, conducunt, necessaria, vel utilia sunt. Idque duplici affectu: aut affectu & amore complacentiæ; eidem prædicta bona jam habita volendo, & congaudendo, nihil invidendo, nolendo &c. aut affectu & amore desiderii, eidem ejusmodi bona nondum habita desiderando, optando, ac, cùm opus est, pro posse procurando. Et hoc ipsum volunt SS. PP. & DD. docentes: proximum diligendum esse *in DEO*, & *propter DEUM*: amicum in DEO, inimicum propter DEUM: *in DEO* nimirùm, quatenùs jam DEI per gratiam, ac justus est, amore vel affectu complacentiæ. *Propter DEUM* verò, ut si nondum est, DEI esse per gratiam, & justitiam incipiat; sic D. August. variis locis. Et indicat ipse Salvator Joan. 13. *Mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem, sicut dilexi vos.* Explicat D. Aug. *Tract.* 65. in Joan. Hoc est: *ad quod dilexi vos, ut filii lucis sitis, & lucem habeatis.* Et mox iterum: *Sicut dilexi vos. Quia enim nisi DEUM dilexit in nobis, non quem habebamus, sed ut haberemus. Sicut Medicus ægrotos &c.* Et rursus *lib.* De doctrina Christiana *c.* 2. explicans illud: *Diliges proximum tuum sicut te ipsum:* dicit: *Hæc regula dilectionis divinitùs constituta est, ut DEUM propter se ex toto corde, & proximum diligas sicut te ipsum: ad quod, & propter quod te ipsum diligere debes. Qui ergò amat homines, vel quia justi sunt, vel ut justi sint, amare debet; scilicet in DEO, vel propter DEum: sic enim & se ipsum amare debet in DEO, & propter DEUM, id est: vel quia justus est, vel ut justus sit.* Sic D. August. Denique mirificè mihi sapit modus loquendi antiquorum DD. nimirùm Charitate Divinâ proximum diligere idem esse, ac *velle proximum à DEO diligi, sibique condilectum habere*: nimirùm aut affectu complacentiæ gaudendo, aut affectu desiderii desiderando habere condilectum à DEO, hoc enim verè est proximo velle verum & omne salutare bonum in ipso fonte suo, ac scaturigine. Advertis jam, undè sanctorum & Divina Charitate flagrantium virorum admirandus ille zelus in procuranda salute animarum; simúlque notas miserandos defectus tuos circa dilectionem proximi? sed *propter juniores* nota manifestiùs.

IV. Proximus autem propter DEUM diligitur.

NImirùm amore amicitiæ supernaturali, & quidem tripliciter. 1. Ex parte *Principii*, amore scilicet elicito ex habitu infuso Charitatis Divinæ, juxta dicta N. I. 2. Ex parte *motivi*, ut scilicet diligatur proximus propter supernaturalem, & ipsissimam Divinam Bonitatem in proximo participatam: & verbo: quatenùs aliquid Dei est, aut esse potest, juxta dicta N. II. 3. Ex parte *objecti seu boni voliti*, ut scilicet proximo velimus principaliter ipsum Deum, ac à Deo ordinata bona salutaria tantùm, juxta N. III. jam collige defectus amorum à Divinâ Charitate extraneorum. 24

I. Alienus à Charitate Divina Theologica est omnis amor proximi naturalis tantùm, scilicet ex motivo naturali, utpotè quo diligimus hominem ob ejus naturalem honestatem, bonitatem, comitatem, vel quodcunque donum naturale, ei de ejusmodi complacendo, vel desiderando, absque omni ordine ad DEum, adeóque nullo modo propter DEum; nec consequenter est actus Charitatis Theologicæ, nec meritorius; etsi per se malus non sit, imò honestus, & ad Charitatem merè naturalem, & acquisitam spectans: hujusmodi etiam ergà DEum naturalem, & acquisitam Charitatem supra admisimus. Cæterùm bona naturalia proximi, ut à DEO sunt, vel ad DEUM referuntur, esse motivum Charitatis Theologicæ, & amoris supernaturalis jam ex dictis liquet.

II. Ad Charitatem Theologicam minimè spectat velle proximo illa bona, quæ ei salutaria non sunt, seu ejus saluti spirituali vel aliorum minimè conducunt, imò obsunt: quin talia ipsâ Charitate Theologicâ positivè ipsi nolle possumus: Titio v. g. improbo licitè potes nolle divitias, potentiam, dignitatem, scientiam &c. Quia vides eum istis abuti contra salutem suam, vel etiam in aliorum spirituale, vel temporale detrimentum, vel abusurum, sic enim non malè, sed benè vis Titio, cùm ei secundùm rectam rationem melior sit eorum bonorum privatio, quàm possessio; sed de hoc latiùs in 4. Præcepto de Charitate Theologica proximi.

III. Magis adhuc à divina Charitate alienus est omnis erga proximum amor concupiscentiæ tantùm, quo nimirùm is diligitur, quatenus nobis bonus, utilis, vel delectabilis est: quia hic amor naturalis est, & Politicorum, non Theologorum, etsi per se, & intrà terminos honestatis, minimè malus. Quod si verò diligamus proximum quatenùs est bonus, & utilis nobis spiritualiter? puta Patrem spiritualem, Confessarium, Prælatum bonum in ordine ad DEum & salutem nostram, erit sanè actus Charitatis Theologicæ: at non quatenùs est amor concupiscentiæ erga proximum, sed quatenùs est amor amicitiæ erga nos ipsos, & ipsum DEum; nam amans proximum ut bonum sibi in ordine ad DEum, & salutem suam supernaturalem, plùs quàm proximum amat se ipsum, seipso adhuc magis DEum: Quia *propter quod unum quodque tale &c.*

25 IV. Omnis amor formaliter, vel virtualiter non relatus in DEum Charitati Theologicæ extraneus, vel etiam adverſarius eſt, & peccaminoſus. *Amor formaliter* relatus in DEum dicitur, qui defacto concipitur ex motivo Charitatis, & bonitatis Divinæ, ſeu quo proximus defactò diligitur propter DEum, modò hactenus explicatô. *Virtualiter* verò relatus dicitur, quatenus amor proximi, vel alicujus creaturæ continetur intrà terminos honeſtatis ſecundum rectam rationem, & Legem Dei, ſeclusâ offensâ Dei, adeóque hoc ipſo jam aliquo modo propter DEum, & aptus ſtatim referri formaliter in DEum. Amor ergô ſolùm formaliter non relatus in DEum, quâ talis, extraneus tantùm eſt à Charitate Theologica: ac verò amor nec virtualiter quidem relatus in Deum, ſeu terminos rectæ rationis & honeſtatis ita excedens, ut neque aptus ſit referri in Deum Charitati etiam contrarius eſt, & peccaminoſus dictus amor creaturæ inordinatus: de quo Sect. 4.

Ratio omnium hactenus dictorum de proximi dilectione à priori eſt: Quia Charitas Theologica pro ſuo per ſe primario objecto habet ipſum DEum, ideóque non poteſt ſe extendere, etiam ſecundariò, niſi ad illa tantùm bona, quæ & quatenùs ad DEum referuntur: ergò quidquid præter DEum, vel non propter DEum diligimus, non ex vera Charitate diligimus, nam vera Charitas eſt, quâ alicui verum bonum volumus: nullum autem verum bonum eſt, niſi ſolus Deus: ergò nihil niſi ſolus Deus, aut in ordine ad Deum diligi poteſt, & debet ex vera Charitate.

Et hæc quidem de dilectione proximi quoad definitionem actûs ſatis: Nam cætera de obligatione Charitatis Divinæ erga proximum quoad actus internos & externos ſpirituales, corporales, & peccatis oppoſitis, cùm nihil faciant ad primum præceptum Decalogi conſultò differo ad præcepta ſecundæ tabulæ poſt quartum præceptum, quod alioquin breve eſt.

SECTIO II.

Charitatis Divinæ Obligatio.

SUMMARIUM.

26. *Præceptum Charitatis, ut affirmativum, duo continet 1. amare DEum debito modo; & 2. debito tempore.*
27. *Præceptum Charitatis eſt omnium maximum; jure naturæ ſub mortali obligans ad amandum DEum.*
28. *Super omnia* appretiativè ſaltem:
29. *Et ſine dubio etiam* intenſivè *convenientiſſimum eſt creaturæ rationali: quod tamen ob divinam Clementiam, & noſtram infirmitatem de præcepto non eſt*
30. *Præceptum Charitatis* per accidens *ſæpius obligat idque in triplici potiſſimùm caſu:*
31. Per ſe *verò nunquam obligare ad actum explicitum amoris DEI ſuper omnia,* olim *quidem probabile videbatur;*
32. *At* modò *non ampliùs poſt propoſitiones damnatas: ideóque*
33. *Omninò tenendum, etiam quandoque* per ſe *obligare:*
34. *Præſertim poſt adeptum uſum rationis ad id ſufficientem*
35. *Et probabiliſſimè in articulo mortis.*
36. *Ac valdè probabiliter (imò modò certè) etiam aliàs in tempore, ſaltem aliquando in vita.*

PRæceptum Charitatis Divinæ: *Diliges Dominum DEum &c.* quatenùs formaliter in terminis affirmativum eſt, duo continet: amare DEum debitò modò: & debito aliquo tempore: & ſic ei unum tantùm opponitur peccatum omiſſionis, nimirùm omittere, ſeu non exercere actum amoris DEI eo tempore, quo obligat præceptum amoris Dei ſuper omnia. Nam non diligere Deum debito modo, ſcilicet ſuper omnia, non poteſt eſſe purum peccatum omiſſionis, ſed neceſſariò involvit peccatum commiſſionis, ſcilicet, inordinatè amare creaturam ſupra, vel contra DEum; undè DEus non diligatur debito modo, nimirùm ſuper omnia, & ex toto corde. Idem porrò præceptum Charitatis ſimul implicitè negativum eſt, & duo peccata commiſſionis oppoſita habet, ſcilicet odium Dei, & inordinatum amorem creaturæ. De quibus *Sect.* 3. *&* 4. *ſeorſim.* Nunc de affirmativo tantùm Charitatis præcepto, quoad modum & tempus amandi DEum ſermo eſt, & ſit 26

ASSERTIO III.

PRæcepto Divino naturali poſitivo obligamur ſub mortali amare DEum quoad modum ſuper omnia appretiativè ſaltem: quoad tempus verò certè aliquando in vita, etiam per ſe quandoque, ſaltem ſub initium uſûs rationis. Ita DD. citandi.

§. I.

Præcepto Divino ſub mortali obligamur.

PRæceptum naturale fundatur in primis viſceribus, & radicibus legis naturæ, & primo principio Synterefis *bonum eſſe proſequendum,* & conſequenter ſummum, & infinitum bonum ſuper omnia proſequendum, & amandum eſſe tanquem ultimum finem noſtrum *Cur.* Præceptum verò poſitivum Charitatis primo promulgatùm eſt divinitùs per Moyſen Deut. 6. *Diliges Dominum DEum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & ex tota fortitudine tua* (explicationem habes Sect. 1. §. 3. n. 4.) Et repetiit Chriſtus Matth. 22. addens: *Hoc eſt primum, & maximum mandatum.* Veriſſimè enim præceptum Charitatis eſt omnium præceptorum maximum, idque triplici potiſſimùm ratione. I. Quia eſt de excellentiſſimæ virtutis primario actu, eòque omnium maximè neceſſario ad ſalutem. Et ne dubites de obligatione ſub mortali, clamat Apoſtolus 1. Joan. 3. *Qui non diligit, manet in morte.* & c. 4. *Omnis qui diligit, ex Deo natus eſt, & cognovit Deum: qui non diligit, non novit Deum, quia Deus Charitas eſt.* In quæ verba D. Aug. *tract.* 5. in eandem epiſt. præclarè dixit: *Charitas eſt, ſine qua, nihil prodeſt, quodcunque habueris, quam ſi ſolam habeas, ſufficit tibi.* II. Quia Charitatis præceptum eſt principium omnium aliorum; etenim ex præcepto diligendi Deum ſuper omnia, & proximum propter Deum, tanquam ex principio concluſionis deducuntur omnia præcepta: & primæ tabulæ circa debitum DEO cultum: & ſecundæ tabulæ circa debitum officium erga proximum. Ex illo enim: *diliges Dominum Deum tuum ex toto corde &c.* nonne ſtatim infertur: ergò eum ſo- 27

lum

lum adorabis, non blasphemabis, non assumes Nomen Domini DEI in vanum. Item ex illo: *diliges proximum tuum sicut te ipsum*, & propter DEUM: an non necessariò infertur: ergo *non occides, non mœchaberis, non furtum facies.* Prout præclarè disserit Apostolus ad Rom. 13. dicens: *Nemini quidquam debeatis, nisi ut invicem diligatis: qui enim diligit proximum, legem implevit: Nam non adulterabis, non occides, non furaberis, non falsum testimonium dices, non concupisces. & si quod est aliud mandatum, in hoc verbo instauratur: DILIGES PROXIMUM TUUM, SICUT TE IPSUM, Plenitudo ergo legis est dilectio.* Et ideò etiam Christus ibi adjecit: *In his duobus mandatis universa lex pendet, & Prophetæ.* III. Quia præceptum Charitatis est finis omnium aliorum præceptorū; ad eum enim, ut unicum finem, sunt omnia alia præcepta, ut eorum observatione maneat homo conjunctus cum DEO ultimo fine suo, hic per Gratiam & Charitatem, postea per gloriam, juxta illud modò allegatum Apostoli: *Plenitudo legis est dilectio.* Quod ipsum hac ratione à priori eleganter probat D. Thom. 2.2. q. 44. a. 1. Quocunque præcepto magis debitus est finis, quàm media ad illum: at finis hominis adæquatus, ad quem tanquam propriam perfectionem tendere debet, est conjunctio & unio cum DEO, quæ fit per Charitatem: reliquæ omnes virtutes Theologicæ, & morales solùm media ad illum finem continent: ergò præceptum Charitatis est omnium aliorum maximum, tanquàm finis eorum 1. Timoth. 1. *Finis præcepti est Charitas.* Sic Angelicus Doctor. IV. Quamvis porrò apud omnes in confesso sit, præceptum affirmativum Charitatis de diligendo DEO ex toto corde, tota anima ab homine viatore pro hoc statu perfectè impleri non posse: quoad modum perfectionis simpliciter, & positivè, ut jam supra *sect.* 1. §. 3. in fine insinuavi; certum tamen etiam esse debet, posse à nobis perfectè impleri quoad substantiam obligationis, sicut ad viatorem spectat, ita ut tali modo amans DEUM verè præcepto satisfaciat, & maneat absque peccato. Uti cum *D. August. D. Thom. D. Bonavent. Scoto* docent DD. communissimè. Et constat ex illo 1. Joan. c. 2. *Qui servat verbum ejus, verè in hoc Charitas DEI perfecta est*: quatenus scilicet perfecta haberi potest ab homine viatore. Nunc ergò sequitur explicandum, qualiter hoc præceptum impleri debeat quoad substantiam obligationis, & modum diligendi DEUM.

§. II.

Quoad modum: Super omnia appretiativè saltem.

281. SUbstantia obligationis præcepti Charitatis sine dubio est & requirit saltem amare DEum super omnia appretiativè, ita ut nihil ametur supra DEUM, vel æqualiter DEO; & uno verbo, contra DEum. *Omnes.* Et ratio est clara, jam supra indicata: Quia præceptum Charitatis obligat, dirigitque hominem ad debito affectu tendendum in DEUM, ut summum Bonum, & ultimum finem suum; atqui affectus debitus tendendi in DEUM, ut Summum Bonum, & ultimum finem necessariò saltem est amare DEUM super omnia appretiativè, ut nihil magis, vel æquè ametur ac DEUS: etenim Summo Bono ipsâ rei naturâ debetur summus amor, ut nimis manifestum; ergo. Ac proinde.

II. Præcepto Charitatis divinæ quoad substantiam obligationis, & in amando omninò satisfacit, qui ita amat DEUM super omnia appretiativè seu æstimativè; nimirùm DEUM magis æstimat, seu in majori æstimatione, & pretio habet, quàm omnia alia, adeò ut DEUM summum Bonum, seu ultimum finem agnoscens, cum rebus omnibus anteponat, ut pro nullâ re saltem mortaliter DEUM offendere velit, omniáque peccata mortalia, velut impedimenta salutis ac finis sui constanti voluntate removeat. Juxta communissimam, & omninò securam DD. doctrinam, quàm optimè explicat D. Bonav. *dist.* 27. *a.* 2. *q.* 6. Ratio est: Quia per hoc adhuc verè diligitur DEUS ex toto corde, totâ animâ, saltem quoad totalitatem & perfectionem negativam, nihil DEO contrarium, vel ejus offensivum admittendo.

III. Convenientissimum videtur esse creaturæ rationali amare DEUM summum Bonum super omnia intensivè, intensiori, vehementiori, ardentiori, ac teneriori, affectu & actu DEUM prosequendo, amplectendo, atque in eum tendendo, quàm omnia alia: siquidem naturâ suâ conveniens, ut quantò majus est bonum, tantò magis, & intensiùs ametur, & consequenter DEUS, qui est summum Bonum, etiam summè, quoad fieri potest, saltem magis, & intensius ametur, quàm omnia alia bona; quod omninò etiam suadetur ex magno præcepto diligendi DEUM *ex tota anima, tota virtute.* 29

IV. Attamen hoc necessarium, & de præcepto non est, quin sine peccato contingat DEUM quandoque minùs intensè amari, quàm creaturam, v. g. parentem, filium, uxorem, amicum, aurum &c. juxta tenorem, & receptam sententiam DD. *Navarr. Tolet. Valent. Sanchez.* alii passim cum Layman *lib.* 2. *tract.* 3. *c.* 2. *n.* 3. Ratio petenda tum ex Divinæ clementiæ condescensione, tum ex hominis naturali inclinatione, qui naturaliter ferventiori affectu fertur in sensibilia, & præsentia, quàm in insensibilia, & absentia: unde fit, ut licèt quis reverà amet DEUM super omnia appretiativè, tamen naturali virtute feratur intensiori affectu in aliquam creaturam absque offensa DEI, interim paratus, & resolutus, ut si opus foret, aut DEUM offendere, aut illam creaturam amittere, omninò hoc potiùs vellet, quàm illud. Ut exemplo ostendit *Layman cit.* Sicut fieri solet, ut quis catulum v. g. intensiùs, ac tenerius amet, quàm proprium filium, at non firmiùs, aut magis æstimativè: quod inde sequitur, quia si vel catulus, vel filius amittendus foret, utique mallet catulum suum perdi, quàm filium. *Sic ille.* Et nihil communiùs, quàm Do- minos

minos, herásque canes suos intensiùs amare, quàm homines præsertim servos, ac ancillas, pauperes &c. (dummodò intensiùs tantùm) plerúmque excusandi sunt: juxta prædicta ergo intelligenda sunt verba Christi Matth. 10. *Qui amat Patrem, vel Matrem plùs, quàm me, non est me dignus.* Quod secundùm æstimationem, non verò intensionem accipi debet; juxta communem DD. Interpretum.

§. III.

Quoad tempus verò, certè aliquando in vita.

30 Certissimum est, hominem per totam vitam suam sæpiùs debere elicere actum amoris DEI super omnia, explicitum, vel implicitum, saltem per accidens. *Ratio est* evidens: quia tenetur homo aliquo tandem actu mereri vitam æternam, & se conservare in statu Gratiæ DEI: at non potest ullo actu mereri vitam æternam, nisi elicito, vel imperato à Charitate: nec moraliter possibile est, conservare se in statu Gratiæ & Charitatis inter tot tentationes, & occasiones, nisi sæpiùs in vita eliciat actum Amoris DEI super omnia, maximè quanda adest, & urget periculum peccandi, & amittendi Gratiam DEI per peccatum: ergò tenetur homo sæpiùs in vita elicere actum Amoris DEI super omnia, saltem per accidens: idque in triplici casu potissimùm communitet assignato & recepto. I. Principaliter & universaliter quoties tenetur peccator justificari, & non est copia Sacramenti, utpotè, cùm quis existens in mortali celebraturus, Sacramenta ministraturus, aut in articulo vel periculo mortis constitutus non habet copiam Confessarii: non enim potest talis justificari, nisi eliciendo actum contritionis perfectæ, dolendo de peccato, quod est offensa DEI summi Boni supra omnia dilecti, ideóque essentialiter saltem implicitè, & virtualiter actum Amoris DEI super omnia includentis, juxta alibi dicta. In hoc consentiunt universi. II. Quando urget grave periculum incidendi in odium DEI, ut sæpè evenit ex impatientia, indignatione, desperatione, in adversitatibus, pœnis, infortuniis, ubi facilè quis erumpit in odium, vel indignationem erga DEUM, nisi contrario actu amoris DEI super omnia se muniat, eo casu (licèt rarò, ut in simili notavi suprà de Fide) quo tentatio aliter superari non posset, nisi per contrarium actum Amoris DEI, utique juxta communem DD. tenebitur homo, sub mortali elicere Amorem DEI super omnia, & quidem per se ex virtute Charitatis: at non per se ex ejusdem virtutis præcepto affirmativo de amando DEO; sed ex præcepto negativo de excludendo odio DEI. Unde si tentationi succumbens erumpas in odium DEi, aversionem, blasphemiam, non committis duo peccata commissionis odii, & omissionis amoris, sed unum peccatum odii tantùm contra præceptum negativum, propter quod servandum, odiúmque excludendum, tanquam necessarium medium indirectè solùm, & per accidens te obligat præceptum affirmativum Amoris; ut in simili de Fide & Spe etiam dictum est. III. Quandocunque actus heroicus virtutis exercendus, aut gravissima tentatio superanda, ut si aut fornicandum esset, aut moriendum, aut Fides neganda, aut carcer, exilium, mors subeunda, & in similibus casibus, quibus necessarium omninò sæpè est elicere actum Amoris DEI super omnia, ut dicas cum Apost. *Quis nos separabit à Charitate Christi?* Ubi tamen iterùm succumbens non committit duo peccata, sed unum tantùm v. g. contra castitatem, Fidem, vel aliam virtutem, quia tunc præceptum Charitatis per accidens & generaliter tantùm obligat excludere omnem offensam DEI. His suppositis ut certis.

Quæstio difficilis valdè & controversa est.

An, & quando hoc præceptum affirmativum Charitatis obliget per se?

Probabilis mihi hactenus semper visa fuit Sententia, præceptum illud nunquam obligare per se quoad actum explicitum Amoris DEI super omnia, sed ei plenè satisfieri per voluntariam observantiam præceptorum, & exclusionem omnis peccati propter DEum, ut docent multi & graves DD. apud Tamburin. *lib.* 2, *Decalog. c.* 3. §. 2. *n.* 4. Et *Nicol. Du Bois infrà citand.* Ratio est: quia ex una parte volens propter DEum observare omnia præcepta ejus, & pro nulla re ipsum peccando offendere, verè diligit DEum super omnia saltem implicitè & virtualiter, & ex toto corde negativè: juxta illud Joan. 14. *Qui habet mandata mea, & servat ea, ille est, qui diligit me.* Ibid. c. 15. *Si præcepta mea servaveritis, manebitis in dilectione mea, sicut & ego Patris mei præcepta servavi, & maneo in ejus dilectione.* 1. Joan. 2. *Qui servat verbum ejus, verè in hoc Charitas DEI perfecta est.* Ibid. c. 5. *Hæc est enim Charitas DEI, ut mandata ejus custodiamus, & mandata ejus gravia non sunt.* Et alibi. Ex altera autem parte non est astruenda obligatio alicujus præcepti, & quidem gravis sub mortali, absque certo fundamento: nullum autem certum, & urgens adferri potest fundamentum, quòd præceptum dilectionis obliget aliquando per se ad actum formalem & explicitum Amoris DEI, ut patebit expendendo fundamenta communiter allata. 31

I. Unum & præcipuum fundamentum est ipsum magnum mandatum & præceptum affirmativum Charitatis: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo &c.* quod sanè debet obligare aliquando ad actum suum proprium, ne frustra sit. Agnoscimus, & veneramur divinissimum mandatum, ejúsque exercitium perfectissimum, & frequentissimum nobis in omnibus optamus. Nulla tamen ratio, vel auctoritas convincit illud esse præceptum speciale, & speciali aliquo tempore per se obligatoriè implendum, quin cum DD. relatis probabilissimè dici possit, esse præceptum generale imbibitum in omnibus præceptis, ut proinde illi abundè satisfiat acti-

bus

bus Amoris DEI implicitis, contentis in observatione voluntaria præceptorum propter Deum, ut dictum est.

§. Eâdem prorsus ratione etiam alterum præceptum Charitatis: *Diliges proximum, sicut te ipsum*, non est speciale, speciali aliquo tempore per se obligatoriè implendum per aliquem actum internum elicitum amoris erga proximum (quando enim hoc?) sed est præceptum generale imbibitum in omnibus præceptis DEI erga proximum; eique abundanter satisfit, dum quis vult servare præcepta Dei circa proximum, & data occasione defacto servat abstinendo ab omni odio, offensâ injuriâ; & dum opus est exhibendo opera externa Charitatis. Is sanè proximum *propter Deum*, sicut se ipsum defacto diligit, & frequenter etiam actu formali interno amoris, cùm illa opera Charitatis sæpè exerceri rectè non possint sine aliquo actu interno amoris, & benevolentiæ erga proximum. De quo suo loco. Et propterea dixit Christus: *In his duobus mandatis universa lex pendet, & Prophetæ*.

II. Alterum fundamentum est; quòd homo intimâ naturæ lege teneatur tendere in Deum ultimum Finem suum supernaturalem cognitione & affectu aliquo tam necessitate medii, quàm Præcepti. Quòd si ergò aliquem actum explicitum Fidei & Spei necessariò eliciendum esse aliquando, saltem sub initium usûs rationis, vel in prima conversione omnes meritò agnoscimus, cur non idem sentiamus de actu explicito Charitatis & amoris Dei super omnia. Verùm non esse necessariò idem sentiendum *Disparitas* manifesta est: quia impossibile est, hominem tendere in Deum & ultimum Finem absque aliquo formali explicito actu Fidei, & juxta communem sensum etiam Spei, in Deum saltem ut unum, & Remuneratorem supernaturalem: *Credere enim oportet accedentem ad Deum, quia est, & inquirentibus se Remunerator sit*, ait Apost. *Heb.* 11. Et ideò necessariò semel saltem eliciendus est aliquis actus Fidei, Spei, juxta dicta suis locis. At verò maximè possibile est tendere in Deum ut ultimum Finem absque actu explicito formali Amoris Dei, utpote per amorem implicitè contentum in voluntaria observatione præceptorum propter Deum, ut dictum: ergò &c.

III. Aliud novum urgentius fundamentum exhibet propositio omninò prima inter prohibitas ac damnatas sub Alexandro VII. Anno 1665. Ita sonans: *Homo nullo unquam vitæ suæ tempore tenetur elicere actum Fidei, Spei, & Charitatis ex vi præceptorum Divinorum ad eas virtutes pertinentium.* Sic propositio damnata. Verùm nulla hic expressa fit mentio de actu formali explicito amoris Dei super omnia, & omninò sufficere videtur, præceptum charitatis sæpe obligare per se, saltem quatenus est negativum, ut in casibus suprà positis, etsi nunquam obliget ut affirmativum. Certè *Nicol. Du Bois* rigidissimus illarum propositionum examinator ad illam propositionem primam *a.* 4. *num.* 20. disertè negat sub illa propositione damnata comprehendi illam sententiam plurium DD. quæ docet præceptum Charitatis divinæ impositum fuisse ob justificationem impii, & solùm tunc obligare, quando impius non habet aliam viam, quâ justificetur, nisi eliciat actum contritionis, quæ semper involvit amorem Dei super omnia: ex eo, quòd hæc ipsa obligatio sit ex vi præcepti diligendi Deum: atqui nos longè plus concedimus; ergò minus damnata censeri debet nostra sententia.

IV. Sed ecce novissimè Anno 1679. fundamen- 32
tum urgentissimum, meo judicio, posuit Innocentius XI. inter complures propositiones damnatas tanquam scandalosas, & in praxi perniciosas etiam has tres ordine reposuit. 5. *An peccet mortaliter, qui actum Dilectionis Dei semel tantùm in vita eliceret, condemnare non audemus.* 6. *Probabile est, ne singulis quidem rigorosè quinquenniis PER SE obligare præceptum Charitatis erga Deum.* 7. *Tunc solùm obligat, quandò tenemur justificari, & non habemus aliam viam, quâ justificari possumus.* Hic ego do victas manus ob Reverentiam & Obedientiam Sacræ Sedis Apostolicæ; & dico tandem.

§. IV.

Etiam per se quandoque.

Dico igitur I. Ex vi præcepti Charitatis te- 33
netur homo per se quandoque in vita sua elicere actum formalem amoris DEI super omnia. Ita omninò communis DD. quos latè congerit & recitat *Nicolaus Du Bois cit. num.* 15. *D. Thomas. S. Franciscus de Sales, Suarez, Sanchez, Coninck, Valentia, Amicus*, Tannerus hîc *disp.* 2. *q.* 4. *dub.* 4. Layman. *lib.* 2. *tract.* 3. *cap.* 2. *n.* 6. Lugo. *disp.* 13. *De Fide. Sect.* 1. *in fine.* Et præter fundamenta suprà allata minimè spernenda, mihi omninò videtur importare prima propositio damnata sub Alexandro VII. Et tandem planè convincunt propositiones damnatæ ab Innocentio XI. Nam si damnata est sententia non audens damnare peccati mortalis eum, qui actum dilectionis Dei tantùm semel in vita eliceret, & asserens, præceptum Charitatis Dei rigorosè ne singulis quidem quinquenniis per se obligare, sequitur ineluctabiliter præceptum per se obligare aliquandò in vita; & quidem multò sæpius quàm singulis quinquenniis: ut proindè jam multò magis damnata sit censenda sententia asserens, præceptum Charitatis & dilectionis Dei per se obligare nunquam. *Ratio* autem potissima mihi videtur: Quia virtus Charitatis divinæ non est tantùm imperativa actuum aliorum observantiæ mandatorum &c. sed etiam est elicitiva affectuum & actuum propriorum, ut per se constat: ergò etiam præceptum Charitatis divinæ: *Diliges Dominum Deum tuum &c.* non tantùm obligat ad actus imperatos, seu voluntariam observationem præceptorum divinorum, omnéque peccatum evitandum, sed etiam per se obligat quandoque ad actum proprium elicitum Charitatis, seu formalem amorem Dei super omnia, idque omninò con-

confirmari videtur variis ſcripturæ locis. 1. ad Corinth. 16. *Si quis non amat Dominum JESUM Chriſtum, anathema ſit.* Et 1. Joan. 4. *Nos ergò diligamus Deum, quoniam Deus prior dilexit nos.* Eleganter D. Auguſt. *lib.* 4. *Confeſſ. c.* 16. *Humana rea ſibi conſcientia eſt, ſi amantem non reamaverit.* Jam quoad tempus determinatum obligationis hujus duplex poteſt eſſe ſtatus quæſtionis: vel enim quæritur de obligatione ſimpliciter, & velut in actu primo: & ſic certum eſt, hominem adultum obligari ab initio usûs rationis: ſicut qui ſuſcipit Beneficium, vel Capellaniam cum onere celebrandi tot Miſſas per ſeptimanam, ab initio collationis acceptatæ ſtatim obligatur, ſed non ſtatim pro eodem momento. Vel quæritur de obligatione hîc & nunc conſiderata, & velut in actu ſecundo, ſic ut ejus omiſſio nunc ſit peccatum grave: & hoc ſenſu.

Dico II. Præceptum amandi Deum ſuper omnia obligat poſt uſum rationis quoad hoc ſufficientem. Eſt ſententia *D. Thom. & Summorum* DD. quam etiam ſequuntur *Layman.* March. *Trib. part.* 2. *tract.* 2. *tit.* 4. *ſect.* 1. *q.* 2. Nicol. Du *Bois à n.* 31. Ratio peti debet ex Regula juris. L. 14. ff. De reg. juris. *In omnibus obligationibus, quibus dies non apponitur, præſenti die debetur;* cùm ergò præceptum affirmativum Charitatis, ſeu amoris DEI ſuper omnia, quoad diem, vel tempus omninò indeterminatum ſit, intelligendum eſt, obligare præſenti tempore, vel die, quo homo perfectum uſum rationis aſſecutus, hujus obligationis primùm capax fit, ſeu cùm ad eam perperfectionem pervenerit, quâ Dei cognoſcendi, & hujus præcepti agnoſcendi fit capax: ſeu (ut tutè explicat *March. cit.*) quandò homo ad adultam ætatem perveniens, & ſufficienter inſtructus de Deo, & Dei Bonitate reflectitur, & apprehendit Deum ſuper omnia debere diligi. Quando autem id ſit, unusquisque apud ſe ipſum perpendere poteſt: neque enim omnium eadem eſt ratio, vel capacitas. *Sit ille.* Tunc enim recta ratio non patitur diu differri, ſed potiùs urget hominem, ut Deum tanquam ultimum Finem, & ſummum Bonum ſuum ſufficienter propoſitum agnoſcens, etiam amore ſuper omnia proſequatur, & omnia ſua in Deum referat: adeò ut ſi notabiliter differat, meritò gravis peccati in Deum Sùmmum Bonum reus fiat. Cæterùm gravitas hujus omiſſionis non eſt æſtimanda ex determinata aliqua differentia temporis, horâ, die &c. ſed ex notabili negligentia, in qua plura conſideranda ſunt: nempè perfectio cognitionis & judicii, iterata ſæpiùs propoſitio objecti, ſcilicet Dei ſummi Boni, ſummè amabilis, noſtri amantiſſimi &c. internæ motiones & inſpirationes, quæ ſunt velut aſſidua interpellatio, & inſtantia pro executione præcepti, quod ipſum materialiter intentum eſt in præceptis Fidei, Spei &c. generaliter, & ſine præfixo tempore determinato obligantibus. Scio huic piiſſimæ ſententiæ contradicere quosdam Scotiſtas, & RR. comuniter. Nominatim *Azor. Valentia, Suarez, Sanchez, Coninck, Caſtropal.* eósque citans Tambur. *cit. lib.* 2. *Decal. c.* 3. §. 2. Sed credo non contradicturos fuiſſe, ſi propoſitionem illam damnandam ſciviſſent.

Dico III. Probabiliſſimum eſt: Præceptum amoris Dei ſuper omnia etiam obligare pro articulo mortis: idque non tantùm per accidens, quandò nimirùm moriturus conſcius peccati mortalis, nec adeſt copia Sacramenti, cum qua ſufficeret attritio, neceſſariò debet elicere contrionem perfectam, ut apud omnes in confeſſo eſt; ſed etiam per ſe, etiamſi moribundus ſibi lethalis culpæ conſcius non ſit. Ita ex multorum opinione valdè rationabiliter ſuadet noſter *Merch. cit.* cùm enim tunc ſpiritus revertatur ad Deum, qui creavit illum, & diabolus inſidietur calcaneo hominis, graviſſimæ ſanè in præcepto tanti momenti negligentiæ arguetur homo, ſi non toto corde ſe convertat ad Deum per amorem, cui æterno amore ſperat conjungi in Beatitudine. Idque ſignificare voluiſſe videtur Chriſtus in parabola ſervi fidelis. Luc. 12. *Sint Lumbi veſtri &c. & vos ſimiles hominibus exſpectantibus Dominum ſuum, quandò revertatur à nuptiis, ut cum venerit, & pulſaverit, confeſtim aperiant.* Ubi D. Greg. *Cui confeſtim aperimus, ſi hunc cum amore ſuſcipimus.* Et alibi Chriſtus docet fatuas virgines ob defectum olei, quô Charitas deſignatur, à nuptiis Sponſi fuiſſe excluſas, quia nimirum media nocte, quando venit Sponſus, oleô Charitatis actualis caruerunt. Vide de hoc pluribus diſſerentem ibi; & diſce moribundos ſuaviter diſponere ad frequentes, & teneros actus, & affectus amoris Dei.

Dico IV. Valdè probabile, & modò (poſt Sententias, & Propoſitiones damnatas ab Alexandro VII. & Innocentio XI. ſuprà §. *præcedenti* allegatas) omninò certum eſt, præceptum Charitatis & amoris Dei ſuper omnia etiam aliàs obligare in tempore, ſaltem aliquando in vita. Certè enim poſt adeptum uſum rationis vivens vix videtur excuſari poſſe à gravi negligentia in præcepto tanti momenti, ſi continuò amanti, & benefacienti Deo, & ad reamandum ſæpiùs diverſiſſimis modis interpellanti nunquam totâ vitâ aliquis actus amoris retribuatur: etenim præceptum amoris tot verbis propoſitum *ex toto corde. totâ animâ &c.* non tantùm intenſionem actûs, ſed etiam ipſius agentis diligentiam requirere videtur, ut obſervat idem *Nicolaus cit. num.* 41. Ubi rurſus culpa omiſſionis non æſtimanda erit ex aliqua certa temporis differentia, ſed ex notabili negligentia propter ſæpè perceptas, & velut interpellantes motiones, inſpirationes internas, prout ſuprà de initio usûs rationis dixi. Nam certè nullum tempus determinatum aſſignari poteſt. Singulis diebus Dominicis de præcepto eliciendum eſſe actum amoris Dei ſuper omnia ſentire Scotum recitant multi, qui fortè nunquam inſpexerunt. Inſpice! *in* 3. *diſt.* 37. *n.* 18. ſic habet: *Quantùm ad ſecundum, dico: quòd illud præceptum affirmativum:* Diliges Dominum &c. *non tantùm obligat ad ſem-*

per

per oppositum fugiendum, ne scilicet insit actus odii, sed obligat aliquando ad actum eliciendum, quia hic actus est circa finem, ex cujus bonitate descendit omnis bonitas moralis in actus, qui sunt ad finem; quando autem sit hoc; fortè determinavit illud Praeceptum Divinum: Sanctifica Sabbathum,& maneat unusquisque apud se ipsum, *id est colligendo se,& ascendendo ad Deum suum: & Ecclesia specificavit, quantùm ad Missam audiendam die Dominica.* Sic Scotus. Sed audis: *Fortè* dixit: significans id esse intentum, ut reverà est: cùm die Dominica praecepto sufficienter satisfiat per actum Religionis absqoe actu explicito amoris Dei super omnia.

Variè denique alii variârunt tempus obligationis hujus divinissimi praecepti Amoris Dei super omnia: utpotè. I. Omnes dies Festos, quibus debemus Deo specialiter vacare. II. Tempus, quo adultus suscipit Baptismum. III. Quando quis suscipit Sacramentum. IV. Quando quis audit alterum contra Deum blasphemantem. V. Quando quis subiret Martyrium. VI. Quando quis à Deo accepisset magnum beneficium. VII. Quando gravis oritur tentatio praesertim odii Dei cum periculo consensûs. Omnia piè, sed omnia sine sufficienti fundamento obligationis per se in re tanti momenti; per accidens in praefatis casibus obligationem jam fassi sumus §. *praecedenti sub initium.* Et hactenus utique satis de praecepto affirmativo, & peccato omissionis Amoris Dei super omnia. Nunc de peccatis commissionis Amoris Dei contra praeceptum negativum breviter dicendum.

SECTIO III.

Odium Dei.

SUMMARIUM.

37. *Odium Dei est simpliciter omnium peccatorum gravissimum:*
38. *Quid odium abominationis, & inimicitiae?*
39. *Extremè pessimum est odium inimicitiae.*
40. *Paulò levius quidem, semper tamen mortale est odium abominationis.*
41. *Sicut & omnis motus deliberatus pravae vel malignae affectionis in Deum.*

ASSERTIO IV.

ODium Dei simpliciter est peccatorum omnium gravissimum, extremum quidem odium inimicitiae: levius autem, sed semper mortale odium abominationis, quemadmodum & omnis motus deliberatus pravae affectionis contra Deum. Tota nimis certa.

Simpliciter est peccatorum omnium gravissimum.

37 RAtio clara est; quia optimo opponitur pessimum,& transgressio omnium maximi praecepti necessariò omnium maximum & gravissimum peccatum est: sed odium quodcunque Dei opponitur optimae & excellentissimae Charitati, eámque solum directè & formaliter destruit, estque transgressio primi & maximi mandati: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde &c.* quod est finis, & summa omnium aliorum praeceptorum, ut ex dictis constat: ergò simpliciter est peccatorum omnium gravissimum.

38 Duplex autem vulgò assignatur odium Dei, *abominationis, & inimicitiae.* Odium *abominationis* est affectus malignus in Deum, quo non ipsum Deum secundùm se, sed secundùm aliquem ejus effectum nobis contrarium, vel malum apprehensum: utpote ob praecepta difficilia imposita, ob poenas, vel adversitates immissas ob cupita negata, vel impedita &c. Deum impius aversatur, & abominatur, quasi sibi malum, vel malevolum apprehensum: & hoc odium opponitur amori concupiscentiae erga Deum; sicut enim amore concupiscentiae prosequimur & appetimus Deum ut nobis bonum, & summum Bonum nostrum, ita odio abominationis impius aversatur Deum ut malum sibi apprehensum:quin saepè progreditur ad ipsum odium inimicitiae. Odium Dei *inimicitiae* est affectus malignus in Deum, quo improbus ipsum Deum secundùm se aversatur, eique malè vult:& hoc opponitur amori amicitiae erga Deum hactenus explicato. Quemadmodum enim amore amicitiae Deo ut summo Bono in se adhaeremus, ei benè volumus, de ejus bono gaudemus &c. ita odiò inimicitiae impius Deum secundùm se aversatur, ei malè vult, de ejus bonitate tristatur.Quamvis autem *Scotus* aliique rectè doceant Deum secundùm se absolutè (adde sub vero aliquo conceptu) odio haberi non posse, quia nimirum Deo, secundùm se vero & infinito Bono nulla inest ratio mali verè apprehensibilis, secundùm quam alicui displicere, vel odibilis esse possit: tamen sicut boni ex amore concupiscentiae, quo amant Deum ut bonum sibi ob beneficia praestita, & promissa, ipsámque Beatitudinem speratam, assurgunt ad cognitionem intrinsecae infinitae Bonitatis Dei, ipsúmque amore amicitiae diligentes ei benè volunt, complacent, congaudent ob ejus intrinsecam infinitam bonitatem, & perfectionem; ita impii ex odio abominationis, quo aversantur Deum ut malum sibi apprehensum ob ejus effectus sibi contrarios, ulteriùs assurgunt ad apprehensionem, licèt falsissimam, alicujus mali in ipso Deo, & inde ad verum odium inimicitiae erga ipsum Deum secundùm se, quo nimirum ipsum Deum secundùm se aversantur, execrantur, blasphemant, ei, quantùm in ipsis est, malè volunt, vellent se posse nocere Deo, eumque mali alicujus capacem esse: vellent denique Deum disperire, aut saltem justum non esse, se punire, seu nocere non posse; & alia hujusmodi sexcenta infanda. Neque hoc odium ita proprium est damnatorum, & daemonum per totam aeternitatem, quin certum sit, desperatos peccatores saepè in eam impietatem prorumpere, ut Deum ipsum odio prosequantur, ac velut rabie acti Deum, & omnia, quae Dei sunt, execrentur, vel vix nomen Dei audire sustineant. Et de hoc sequitur.

§. II.

Extremè quidem odium inimicitiæ.

39 HOc enim verè extremè pessimum opponitur optimo; nam sicut amore amicitiæ adhærere DEO summoBono est summa bonitas moralis & perfectio hominis viatoris, ita odio inimicitiæ aversari Deum summum Bonum in se ob quamcunque rationem mali, in eo falsò apprehensam, est summa malitia hominis viatoris, ideóque peccatorum omninò extremum. Quod vel hac ratione affirmari potest. Ratio formalis & summa malitia peccati consistit in offensa Dei, summi Boni, & aversione à Deo, ut summo Bono, & ultimo Fine: atqui solum odium inimicitiæ erga Deum formaliter, directè, & expressè est aversio à Deo ut summo Bono, ultimo Fine, ex omnibus peccatis, etiam directè contra ipsum Deum commissis. Nam (de aliis peccatis res clara est) infidelitas contra Fidem directè solùm est aversio à Deo ut summa Veritate: desperatio directè solùm est aversio à Deo, ut summè fidelis, & bonus nobis est: odium abominationis directè solùm est aversio à Deo secundùm aliquem ejus effectum nobis contrarium vel malum apprehensum: alia omnia peccata solùm indirectè, & interpretativè sunt aversio à Deo, quatenus scilicet homo amore creaturæ legem Dei transgrediendo censetur se avertere à Deo, summo Legislatore, qui idem est & summum bonum. Solum odium inimicitiæ directè & formaliter est aversio à DEO, quia potiùs aversio Dei ipsius summi Boni in se, etsi sub aliqua ratione mali in ipso falsò apprehensi. Et hinc est.

§. III.

Levius autem, sed semper mortale, odium abominationis.

40 LEvius esse peccatum odio inimicitiæ immediatè audivisti; certè autem semper mortale esse apud omnes in confesso est, cùm & ipsum graviter repugnet magno mandato Charitatis & dilectionis super omnia. Et confirmari potest ratione ducta ex illo Matth. 19. *Quis enim bonus, nisi solus Deus?* Quia nimirùm Deus omnimodè est summè bonus, non tantùm secundùm se intrinsecè, sed etiam extrinsecè in ordine ad quemcunque effectum à se procedentem; omnia enim, quæ à Deo procedunt, qua ratione procedunt, bona sunt: ideò Deus undique ex omni parte est objectum amoris, & nulla ratione, vel respectu objectum odii: ergò non tantùm odium inimicitiæ erga Deum secundùm se, sed etiam odium abominationis erga Deum secundùm ejus effectum nobis contrarium, vel malum apprehensum peccatum mortale est, contra divinam, & infinitam bonitatem pugnans. Intellige autem semper: dummodò tale odium, abominatio, indignatio, verè tendant in ipsum Deum, ut excludantur affectus abominationis, aversionis, indignationis impatientiæ, rancoris, furoris &c. solùm contra ipsa mala, vel adversa occurrentia, ut contra hostes, inimicos, infortunium, aliásque res adversas animatas, vel inanimatas, absque ullo motu, vel respectu ad ipsum Deum; tales enim affectus minimè ad odium Dei, sed ad impatientiæ vitium, vel odium proximi spectare dignoscuntur. Quod etiam pro sequenti §. observatum volumus.

§. IV.

Quemadmodum & omnis motus deliberatus pravæ, & malignæ affectionis erga Deum.

ISque sive in corde interiùs retentus, sive verbo, vel signo exteriùs manifestatus, atque adeò omnis blasphemia, execratio, maledictum, murmur contra Deum, quatenùs ex deliberato, & maligno in Deum affectu procedunt, peccatum mortale est contra hoc præceptum dilectionis Dei super omnia. 41 *Ratio* clara est ex terminis præcepti: *Diliges Dominum Deum tuum &c.* quod sub mortali obligat ad minimum, & quàm maximè negativè, ut nihil sit in corde, anima, mente nostra, quod repugnet amori Dei: atqui omnis pravus & malignus affectus in Deum, etsi non esset explicitum & formale odium Dei, sed qualiscunque confusus in Deum rancor; commotio (quales sæpè exurgunt in corde, & non raro in signa externa erumpunt, maledicta, murmura &c.) directè & formaliter repugnat amori Dei, ejusque summæ bonitati: ergò peccatum mortale est contra præceptum dilectionis Dei super omnia: & consequenter, quia qualis radix, talis ramus, patet omnem blasphemiam, maledictum, murmur contra Deum (quatenus ex tali malo affectu in Deum procedit) esse peccatum mortale, non tantùm contra virtutem Religionis, & cultûs debiti Divinæ Majestati, & Numini; sed etiam directè & formaliter contra idem præceptum dilectionis Dei super omnia.

Dicta hactenùs semper intellige, si actus, vel motus talis sit deliberatus; quemadmodum enim in omnibus peccatis aliis, ita etiam in odio, vel malo affectu erga Deum imperfectio actûs, seu motus primi absque perfecta advertentia & deliberatione intellectûs exurgentes, à peccato saltem mortali excusant. Minimè autem omnium hic locum habet parvitas materiæ, sed omnis omninò actus odii, vel pravæ affectionis erga Deum, dummodò deliberatus sit, quantumvis levis in entitate, vel materia objecta, eò ipso quòd directè repugnet infinitæ Dei bonitati, omnino mortalis manet; imò eò gravior malitia censetur, quò ob leviorem causam, vel rem in Deum malignè afficeris. Ut in materia de peccatis *tract. praeced. cap. 5. Sect. 2. a. n. 14.* notatum est.

SECTIO IV.

Inordinatus amor creaturarum.

SUMMARIUM.

42. *Amor inodrinatus creaturæ, quo illa formaliter, vel interpretativè DEO præfertur, est peccatum mortale.*
43. *Et sine dubio speciale, si talis prælatio creaturæ sit formalis.*
44. *An, & quale peccatum sit amare Deum propter creaturam.*
45. *An, & quale peccatum sit velle, vel optare semper in hac vita manere?*
46. *Ad dignoscendum, quando prælatio creaturæ* interpre-

tativæ

tativa sit speciale peccatum, & quando non, statuuntur duæ regulæ.

47. *Amor inordinatus creaturæ est causa omnium peccatorum, etiam ipsius odii DEI.*

ASSERTIO V.

OMnis amor inordinatus creaturæ, quô illa formaliter, vel interpretativè præponitur DEO, est peccatum mortale contra præceptum Charitatis Divinæ: aliquandò speciale, aliquandò non: & causa omnium peccatorum, atque etiam ipsius odii Dei. Certa apud omnes.

§. I.

Est peccatum mortale.

42 RAtio notissima ex terminis: nam præceptum Charitatis ex ipsa natura rei obligat hominem ad amandum DEUM super omnia appretiativè, utique in re omnium gravissima sub mortali: nec fingi potest hîc materiæ levitas: quin potiùs (ut modò innueram) eò gravior injuria fit Dei summi, & infiniti Boni, quo minor, & levior creatura v.g. voluptas, aut pecunia ei in amore præfertur: ergò mortalis est omnis ejusmodi inordinatus amor, quo creatura DEO in amore præfertur, seu plus Deô amatur, seu *formaliter*, seu *interpretativè*. Explico: *Formaliter*, seu affectu formali creaturam in amore DEO præferret, vel æquaret, qui actu formali explicito, posthabitô, & minùs æstimatô, vel etiam contemptô DEO: creaturam aliquam plus æstimatam amplecteretur, atque adeò eò ipso ultimum finem sibi constitueret, & sic sanè peccatum esset gravissimum. Tolerabile fuit in Ethnicis, qui, cùm verum ultimum Finem DEUM, æternamque Beatitudinem ignorarent, etsi fortè culpabiliter, in voluptatibus aliisque creatis bonis sibi finem, ac Beatitudinem suam constituerunt. Neque longè ab his absunt Politici nostri temporis semiathei: & utinam longiùs abessent etiam frigidi Catholici; & re ipsa tales non rarò sunt avari, & luxuriosi. *Interpretativè*, seu affectu interpretativo creaturam in amore Deo præponunt vel adæquant, qui ita adhærent alicui creaturæ, divitiis, voluptatibus, &c. ut ejus causâ parati sint Legem Dei transgredi, vel Deum offendere: aut certè ita omnem affectum, curam, & solicitudinem in aliqua creatura defigunt, ut DEI, ac salutis suæ notabiliter obliviscantur. Hi nimirùm etsi formaliter, & expressè Deum non postponant, vel contemnant, interpretativè tamen & implicitè revera postpositô DEO creaturam præferre ac ultimum finem sibi constituere convincuntur, ut alibi etiam demonstratum est.

II.

Aliquando speciale.

43 AMor inordinatus creaturæ, quo illa DEO modo jam explicato formaliter præfertur, sine dubio est peccatum speciale contra Charitatem & amorem Dei super omnia, sive transgressio alicujus præcepti accedat, sive non; nec alia probatione indiget res de se clarissima. Unum tamen & alterum dubium magni momenti explicandum occurrit.

Dubium primum: *An & quale peccatum sit amare DEUM propter creaturam*, v. g. *Beatitudinem, aliúdve bonum creatum?* ℞. cum distinctione. Amare Deum propter Beatitudinem v.g. tanquam causam finalem, motivam, ac motivum principale amandi, ita ut homo alioquin positivè omninò nollet amare Deum, ei servire, ejus præcepta servare, nisi intuitu Beatitudinis, atque mercedis, omninò amor mercenarius est, maximè inordinatus, & omnino mortalis, quo nimirum homo simpliciter se ipsum propriumque commodum plus: quàm Deum diligit, adeóque creaturam verè & formaliter præfert DEO, ut etiam *Sect.* 1. §. 3. observatum est; quo sensu verissimè quidam dixit: *Qui servit Deo propter Beatitudinem tantùm, vel propter infernum evadendum tantùm certissimè illam non consequetur, & hunc habebit.* At verò amare DEUM propter Beatitudinem, aliúdve beneficium, aut bonum creatum tanquam causam impulsivam tantùm, & motivum secundarium ex parte amantis, quatenùs nimirùm homo ex consideratione & spe Beatitudinis, vel alterius beneficii divini solùm disponitur, inducitur, excitatur, & impellitur ad cognoscendam, & consequenter amandam infinitam DEI Bonitatem, atque ideò ad amandum DEUM non jam propter aliud, seu proprio suo commodo, sed propter ipsum Deum, ejusque infinitam Bonitatem: qui homo alias fortè solùm negativè non amâsset Deum, non fuisset motus, excitatus, vel impulsus ad amandum Deum, tali, inquam, modo amare Deum propter beatitudinem: aliave beneficia divina, minimè malùm, sed sanctum & meritorium est, ac opus Sanctorum. Sic enim excitatus David dilexit Deum: Psal. 118. *Inclinavi cor meum ad faciendas justificationes tuas in æternum propter retributionem.* Sic & nos ob beneficia ab amico accepta disponimur, & inducimur ad diligendum eum, non tantùm ob nostrum comodum amore concupiscentiæ sed etiam, & principaliter, ob ejusmet bonitatem, & virtutem, verò amore amicitiæ, uti etiam docet, & exemplificat *S. Th.* 2. 2. *q.* 27. *a.* 3. & cum eo alii passim.

Dubium alterum: *An & qualiter peccent, qui vellent, vel optarent semper in hâc vitâ manere?* ℞. iterum cum distinctione. Si quis optet semper in hâc vitâ permanere eâ formali intentione, quòd hujus vitæ delitias, & commoda præferat æternæ Beatitudini, & fruitioni DEI, atque ita positivè exclusô ultimo Fine DEO, sibi ultimum finem formaliter, & expressè in bonis creatis hujus vitæ constitueret, utique patenter peccaret mortaliter contra divinam Charitatem: quippe formaliter præferens bonum creatum summo Bono DEO, æternâ Beatitudine fruendo. Uti annotavit *Sanch. lib.* 2. *moral. c.* 35. in fine. Neque de hoc aliquem dubitare credo. Quarè planè mortalis impietatis arguendus nobilis ille Bavarus apud *Hieremiam Drex. lib.* 1. *De cœlo cap.* 8. §. 5. Qui in convivio jam vino incalescens ausus est dicere: Si mihi DEUS facultates meas

meas & voluptates eâ lege transſcriberet, ut in annos mille meo arbitratu liceret iis frui; ego me herclè ſuum DEO cœlum non inviderem, cantarem liberè: *cœlum cœli Domino, terram autem dedit filiis hominum.* Vox hæc brevis, ſed epicurei de grege porci potiùs, quàm Chriſtiani hominis.

At verò ſi quis optet ſemper in hac vita manere præcisè deſiderando hâc vitâ non privari, quatenùs id ſecundùm ſe bonum eſt, absque ullo expreſſo reſpectu, vel comparatione ad vitam, vel beatitudinem æternam, â peccato, ſaltem mortali, meritò excuſat *Caſtropal. apud Tamburin. lib. 2. Decal. c. 3. §. 1.* Et concedit, *Sanchez lib. 2. cit.* Et certè nemo negabit, nos licitè poſſe deſiderare longam vitam, quamvis eo tempore longiori neceſſariò privati ſimus beatitudine: quia nimirùm non intendimus delicias vel commoda hujus vitæ præferre beatitudini pro tanto tempore (quod ſanè perverſum quoque eſſet; quia ſumma perverſitas eſſet etiam modico inſtanti Divinam fruitionem humanæ voluptati poſtponere) ſed ſolùm deſideramus hâc vitâ tam citò non privari, præcisè ut nobis bonum eſt: ergo eâdem ratione poſſet quis deſiderare ſemper durare in hac vita, & nunquam privari, ut ſibi bonum eſt, absque eo, quòd cenſeatur voluptates hujus vitæ præponere beatitudini. Addit energicè Caſtropal. cit. *Adde, te neſcire, an poſt hanc vitam ſalvandus ſis, an condemnandus; ergò cùm deſideras in hac vita perpetuò manere, potes illud deſiderare, ut periculum damnationis effugias: Sed hoc periculum fugere non eſt malum; ergò non eſt mortale tale deſiderium abſolutè.* Sic ille ſapienter.

§. III.

Aliquando ſpeciale, & aliquando non

46 AMor inordinatus creaturæ, quo hæc ſolùm interpretativè DEO præfertur, aliquando eſt, aliquando non eſt ſpeciale peccatum, juxta duas faciles ſequentes regulas.

REGULA I.

AMor inordinatus creaturæ, quô quis ſciens & volens (non ſola habituali diſpoſitione, ſed actuali conſenſu ſubinde elicito) paratus eſt legem Dei transgredi, ſeu DEUM offendere in genere propter creaturam, absque eo tamen, quòd actu transgrediatur, aut transgredi proponat aliquod præceptum in particulari: eſt peccatum mortale ſpeciale contra Charitatem DEI: mortale quidem eſt ob rationem manifeſtam ſuprà datam: ſpeciale verò contra Charitatem eſt, quia nulli alteri virtuti, vel præcepto in particulari repugnat, niſi Charitati.

REGULA II.

AMor inordinatus creaturarum, ſui ipſius, parentum, conjugis, filiorum, bonorum temporalium ſeu divitiarum, &c. quo quis actu vult transgredi, aut defacto transgreditur aliquod præceptum particulare v. g. injuſtitiæ, impietatis, in materia gravi utique eſt peccatum mortale; quia eſt voluntaria cauſa peccati mortalis: non tamen eſt peccatum ſpeciale diſtinctum, ſed idem numero cum voluntate transgrediendi, vel actuali transgreſſione præcepti illius. *Communis* DD. Ratio eſt: Quia licet amor inordinatus illius creaturæ, v. g. dum Titius amore filiorum, aut bonorum temporalium, contempta lege DEI, vult exercere, & exercet injuſtitias, reverà fit contra diſtincta præcepta, quia quatenùs eo caſu creaturam plus amat, quàm DEUM, eſt contra præceptum Charitatis Dei; quatenùs verò vult transgredi, vel transgreditur aliud præceptum, v. g. ſeptimum, eſt contra illud aliud præceptum; quia tamen præceptum Charitatis intimè imbibitur in omnibus aliis præceptis Dei, cùm Charitas ſit finis omnium præceptorum, ut ſupra dictum, ideò non duo, ſed unum tantùm peccatum committitur contra ſeptimum præceptum.

§. IV.

Et cauſa omnium peccatorum, etiam ipſius odii DEI.

VEriſſimè archicapitale peccatum eſt amor inordinatus ac improbus ſui ipſius, ac creaturarum. Ratio indicatur *à S. Thoma 2. 2. q. 34. a. 5.* dicente: quia in iis, quæ contra naturam ſunt, paulatim fit proceſſus à minori ad majus: atque omnis averſio à Deo ſummo & infinito Bono per peccatum, & omnium maximè ipſum odium Dei, eſt contra naturam hominis: horret enim naturalis ratio & inclinatio, atque ipſa natura rationalis odiſſe DEUM ſummum Bonum, aut peccato aliquo voluntariè ab ipſo ſe averti; ergò à minori incipiendum eſt. Primò ergò homo inordinatè occupatur & capitur amore ſui, aut creaturæ alicujus, ac vult ſibi benè eſſe in tali creatura, v. g. voluptate, vel commodo ſenſibili. Deinde quia ſæpè non poteſt ſic ita benè eſſe in hac creatura, niſi transgrediendo legem Dei, ideò amore creaturæ illius utitur, conſentit in peccatum, & peccat legem Dei transgrediendo, juxta Jacob. 1. *Unusquisque tentatur à concupiſcentia ſua abſtractus, & illectus; deinde concupiſcentia, cùm conceperit, parit peccatum.* Et ſic jam interpretativè homo avertit ſe à Deo. Ulteriùs quia Deum ſeverum Legiſlatorem, ac Vindicem peccati experitur, ſæpè impius peccator procedit ad formale odium Dei, primò abominationis, & quandoque etiam inimicitiæ, ut *Sect. præced.* explicatum. Et hinc eſt, quòd veriſſimè docent Theologi, omne peccatum mortale continere implicitam ſaltem averſionem à Deo, & converſionem ad creaturam: Et hinc tandem ſapientiſſimè & acutiſſimè more ſuo dixit D. Auguſtin. *lib. 14. de Civit. Dei cap. 28.* Quòd duas civitates fecerunt duo amores, *civitatem diaboli amor ſui usque ad contemptum Dei, Civitatem Dei, Amor Dei usque contemptum ſui.* 47

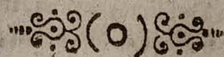

CAPUT VI.

De Odio & inimicitia proximi.

SECTIO I.

Quid, quotuplex, & quantum peccatum odium proximi?

SUMMARIUM.

1. *Quid odium proximi? aliud est* inimicitiæ: *aliud* abominationis, *ipsius personæ, aliud abominationis qualitatis proximi.*
2. *Odium* abominationis *proximi quoad qualitatem, est quandoque bonum, malum, vel omninò indifferens.*
3. *Quoad ipsam verò personam proximi semper mortale.*
4. *Odium inimicitiæ erga proximum est ex genere suo mortale.*
5. *Ad hoc autem ut sit mortale, requiritur, ut quis ei velit malum, quod reverà ei malum est, aut ex displicentia personæ.*
6. *Dubium: liceátne proximo velle malum, non quatenus ei malum est, vel ut ei malum sit, sed quatenus nobis, vel alteri bonum est, v. g. mortem Patri, Prælato &c. ut fiat hæres, Prælatus &c.*
7. *Sententia communis est negativa.*
8. *Affirmativa ait id licere* affectu simplici.
9. *Non autem efficaciter desiderare; sed*
10. *Respondetur cum distinctione.*
11. *Corollarium de maledicentia seu imprecatione.*

1 ODium generaliter dicitur actus, vel motus deliberatus voluntatis, quô malevolè ferimur in proximum. Duplex est: *abominationis*, & *inimicitiæ*. Odium abominationis definitur à S. Thoma 2. 2. q. 34. a. 1. Alienatio, seu aversio voluntatis ab eo, quod æstimatur ut malum, & noxium; & haberi potest respectu cujuslibet rei: respectu hominis rursus duplex est: ipsius personæ & qualitatis. *Odium abominationis ipsius personæ proximi est*, quo ipsam personam secundùm se velut malum displicens, indignum nostra dilectione, vel amicitiâ aversamur, vel abominamur: Et hoc semper mortale, ut mox dicetur. *Odium abominationis qualitatis proximi, seu odium proximi, quoad qualitatem est*: quo non ipsam personam proximi secundùm se, sed solùm secundùm aliquam qualitatem malam ipsi adjacentem aversamur, & abominamur: utpotè quia scelestus, vel hostis noster est. *Odium inimicitiæ*, vel *malevolentiæ*, est actus deliberatus voluntatis, quo proximo, ut malo apprehenso, etiam malum volumus, optamus, vel gaudemus (directè scilicet oppositum amori amicitiæ, quo proximo bonum volumus, & habitum gaudendo, & non habitum desiderando) adeóque hoc odium inimicitiæ oritur ex odio abominationis. Sit ergò

ASSERTIO I.

ODium abominationis proximi quoad qualitatem indifferens est: Quoad personam semper mortale: odium inimicitiæ est mortale ex genere suo, dummodò proximo quis verè malum velit, quod scilicet, & quatenus proximo malum est, atque ex displicentia, & abominatione personæ. Certùm apud omnes. Explico breviter.

§. I.

Odium abominationis proximi quoad qualitatem indifferens est.

SCilicet de se nec bonum, nec malum, sed vel bonum, vel malum esse potest, vel manere indifferens. *Omnes. Ratio est*: Quia odium abominationis proximi quoad qualitatem tantùm, potiùs est odium ipsius qualitatis, quàm ipsius proximi: atqui non tenemur amare proximum secundùm omnem ejus qualitatem: cùm reverà non secundùm omnes qualitates sit noster proximus, vel objectum amoris; ergo tale odium secundùm se indifferens est. Bonum ergo, & licitum, imò meritorium est odium proximi quoad qualitates reverà malas, & rectâ ratione odibiles, utpotè quatenus est peccator, injustus, avarus, rixosus, contumax &c. Et universaliter bonum est odium peccatorum, quatenus peccatores sunt. Psal. 118. *Iniquos odio habui.* Psal. 138. *Nonne, qui oderunt te Domine, oderam: & super inimicos tuos tabescebam? perfecto odio oderam illos &c.* eo scilicet sensu, ut dicitur Sapientiæ 4. *Odio sunt Deo impius, & impietas ejus.* Malum verò est odium abominationis proximi quoad qualitates simpliciter bonas, & honestas, etsi tibi contrarias, utpotè propter justitiam, zelum, pietatem, virtutem majorem &c. quod proprium est impiorum, & ex natura sua mortale contra Charitatem: imò peccatum in Spiritum Sanctum, si quis odiat in proximo tales qualitates, quatenùs sunt dona DEI, vel Spiritus Sancti; & dicitur fraternæ charitatis invidentia: de qua infrà mentio fiet suo loco. Indifferens denique manebit odium abominationis proximi quoad qualitates indifferentes, utpotè quoad aliquos defectus naturæ, deformitatem, distortos mores, nimiam sensibilitatem &c. dummodò absit contemptus proximi quoad personam, velut creaturæ DEI, vel malevolentia in ipsam personam, cujus magnum subesse solet periculum: nam alioquin tales qualitates sunt naturaliter odibiles. 2

§. II.

Quoad personam semper mortale est peccatum.

RAtio clara: odium abominationis proximi quoad ipsam personam directè repugnat Charitatis præcepto, quô tenemur diligere omnem hominem, quatenùs est noster proximus, naturæ nostræ consors, nobiscum imago Dei, capax Gratiæ Dei, & Beatitudinis æternæ: atqui proximus quoad personam verè est consors nostræ naturæ, nobiscum imago Dei, capax gratiæ, Beatitudinis: ergo proximum quoad personam odisse, aversari vel abominari, & contemnere tanquam malum displicens indignum nostro amore, vel amicitiâ, semper est gravissimum peccatum mortale contra præceptum Charitatis, & ipsam divinam bonitatem in proximo participatam, æquè ac in nobis, & fortè excellentiùs participandam. Res valdè notanda, & altâ meditatione menti imprimenda; idque secluso etiam omni odio inimicitiæ, vel malevolentiæ. Il- 3

tellige tamen semper de odio plenè deliberato cum advertentia ad malitiam. Nam ob imperfectionem actûs, inadvertentiam, & subitam passionem, &c. à mortali sæpè excusari apud omnes in confesso est.

§. III.
Odium inimicitiæ etiam est mortale ex genere suo.

4 CErtum apud omnes ex verbo Dei. Præter enim præceptum magnum: *Diliges proximum tuum sicut te ipsum*: quo sine dubio prohibetur sub mortali in materia gravi malum velle proximo; alibi passim damnatur odium, & malevolentia in proximum, maximè apud Evangelistam amoris 1. Joan. 3. *Qui odit fratrem suum, homicida est. Et scitis, quoniam omnis homicida non habet vitam æternam in semetipso manentem.* Et c. 4. *Si quis dixerit, quoniam diligo DEUM; & fratrem suum oderit, mendax est, &c.* Et ne quis se excuset, quòd signa odii exteriùs non ostendat, monet rectè Sapiens Prover. 26. *Qui operit odium fraudulenter, revelabitur malitia ejus in concilio.*

Dixi autem: *etiam mortale ex genere suo*: hic enim non tantùm excusat imperfectio actûs frequentissimè, ut se indeliberatè, & subito motu proximo malum velis, optes, vel impreceris; verùm etiam levitas materiæ excusat à peccato mortali; leve enim & exiguum malum proximo velle, quod reipsa illatum esset veniale tantùm, etiam volitum non nisi veniale erit. Econtra tantùm malum in corpore, vel anima velle proximo, quod re ipsa illatum esset peccatum mortale, etiam volitum peccatum mortale erit, sive deinde tale malum velimus proximo optando, vel desiderando, ut habeat, sive gaudendo, vel complacendo, quòd habeat. Sicut enim præcepto Charitatis jubemur benè velle proximo & affectu complacentiæ de bono habito congaudendo, & affectu desiderii bonum nondum habitum desiderando; ita prohibemur malè velle proximo tam affectu desiderii malum proximo inferendum optando, quàm affectû complacentiæ, de malo illato, vel habito gaudendo, vel ècontra de ejus bono tristando, quod ad invidiam spectat. Gravitas ergo peccati odii, vel immicitiæ in proximum mensuranda est ex qualitate mali ei voliti corporalis vel spiritualis. In corporalibus gravissimum malum est mors corporis, præsertim violenter inferenda: in spiritualibus gravissimum est mors animæ per peccatum mortale, & æternam damnationem, quam proximo deliberatè velle, desiderare, vel gaudere, gravissimum, & ferè diabolicum est odium. Cæterùm qui proximo ex odio inimicitiæ solùm in genere vel in confuso malum vult, non præsumitur velle mala levia venialiter, sed mala quævis gravia, consequenter peccare mortaliter.

§. IV.
Dummodò quis proximo verè malum velit, &c.

HÆc valdè notanda sunt. Ad hoc ergò, ut odium inimicitiæ, seu malevolentiæ in proximum malum mortale sit, omninò requiritur, ut quis proximo, inimico v. g. malum velit.

I. *Quod reverà ei malum est*: Sicut enim præcepto Charitatis: *Diliges proximum tuum, sicut te ipsum, &c.* tenemur solùm proximo velle vera & salutaria, quatenùs proximo bona, & salutaria sunt; ita solùm prohibemur proximo velle vera mala, & quatenus ei mala & nociva sunt. Unde licet proximo cuivis, etiam inimico velle malum, quod ipsi reverà non malum, sed bonum est: v. g. minus malum propter majus bonum, malum corporale propter bonum spirituale, &c. sic sanctè & licitè potes alicui etiam inimico tuo desiderare morbum, jacturam bonorum, tribulationem aliquam, &c. quô ejus superbia, insolentia, peccandi licentia compescatur; imò ipsam mortem corporalem, ne diutiùs, vel graviùs Deum offendat, damnationem sibi augeat, atqui ita ipsi non malè, sed meliùs sit; sic enim pater vel mater effrænato filio licitè optat mortem, ne longâ vitâ graviora peccata committat, graviùsque damnetur: sic licet optare patri seni, infirmóque aut filiis, vel aliis miseris bonam mortem, ne in tormentis vivant. Et ita in similibus. Quia hæc, & similia desideria formaliter sunt de bono proximi, non de malo, ait Castro-Pal. *tom. 1. tr. 6. d. 4. de Charit. p. 1. n. 11.*

II. *Et quatenus ei malum est*: Licet enim proximo nocenti, vel inimico desiderare malum, quod reverà ei malum est, non tamen quatenùs ei malum est, seu ut ipsi malè sit, sed quatenùs tibi, vel alteri, proximo innocenti, vel Reipublicæ maximè bonum est, seu quatenus per illud majora mala impediuntur. Omnes cum S. Thoma 2. 2. q. 66. a. 2. Sic licet optare mortem inimici, quem scio graviter, & injustè me vexaturum, nec aliter liberare me possum; non enim opto mortem inimici, ut ipsi malum: sed ut mihi justè debitum bonum, scilicet finis malorum meorum est. Quâ ratione etiam absque læsione Charitatis sui ipsius in gravibus afflictionibus licet sibi ipsi optare mortem, quatenùs finis malorum, adeoque mihi bonum est, ut suô locô videbimus.

III. *Aut ex displicentia personæ*: Licet etiam proximo nocenti, vel inimico desiderare, vel velle malum, etiam quatenùs ipsi malum, seu ut ipsi malè sit, non tamen ex displicentia, odio, vel abominatione ipsius personæ, nec affectu vindictæ in ipsum proximum ob ipsius malum, sed affectu, & zelo justitiæ, honoris Dei, boni communis, &c. & ex abominatione qualitatis, seu vitii talis personæ. Sic licet furi optare furcam, hosti injusto stragem, &c. Quod enim Magistratus justè potest, & debet inferre, licitè quivis potest ei optare. Certè Superior tibi graviter delinquenti gravem, & afflictivam pœnitentiam injungens, vult tibi per hoc malè esse: at non ex displi-

centia

scientia, sed amore potiùs personæ, salutis, ac boni communis.

IV. Denique universaliter sic licitè abominamur homines malos quoad qualitatem, seu ut mali sunt, ita iisdem, ut mali sunt, seu ad destructionem eorum malitiæ, licitè malum volumus. Patet exemplis Scripturæ, Psal. 53. *Averte mala inimicis meis, & in veritate tua disperde illos.* Ps. 103. *Deficiant peccatores à terra, & iniqui, ita ut non sint.* Quin imò amore & zelo Dei licitum per se est peccatoribus desperatis ex suppositione, quòd non sint convertendi, velle, desiderare, & gaudere ipsam damnationem æternam: quod quidem beati tutò faciunt, juxta illud Psalmi 57. *Lætabitur justus, cùm viderit vindictam, manus suas lavabit in sanguine peccatoris.* Et in via ausus est David Ps. 54. *Veniat mors super illos, & descendant in infernum viventes, quoniam nequitiæ in habitaculis eorum &c.* Verùm hæc periculosissima sunt in viatore, ne sub colore justitiæ, & justi odii abominationis mali, lateat, vel subrepat verum odium inimicitiæ, & abominationis ad ipsam personam, verus affectus vindictæ &c. idque maximè respectu inimici. Dictum est hactenus de malo licitè volendo proximo nocenti, vel inimico: At quid de proximo innocente.

Dubium incidens notabile, valdè difficile, & maxime practicum.

6 UTrum liceat proximo optare, vel desiderare malum, non quatenùs ei malum est, seu ut ipsi malè sit, absit; sed quatenùs nobis, vel alteri bonum est? Exempla, & casus sunto. I. An filius possit licitè optare mortem patris, & de illa gaudere, ut hæreditate tandem fruatur? II. An subditus possit desiderare mortem Prælati, ut in Prælatura ipsi succedat, seu ut ab eo Prælato sibi offenso liberetur? III. An pater, vel mater possit desiderare mortem filiis, vel filiabus, ne eos alere vel dotare cogantur? Aut quia filias ob deformitatem nuptui tradere pro libitu non possunt? IV. Specialiter: an Princeps possit desiderare mortem matris viduæ, præsertim novercæ, ut dotales reditus tandem ad cameram communem, & usus necessarios redeant? & sic in similibus trecentis: Intelligendo semper de desiderio, & affectu simplici, & inefficaci: absque omni desiderio efficaci, vel cooperativo ad mortem proximi. Item intelligendo de morte naturali via ordinaria ab ipso Deo disponenda; & non injustè ab homine, vel dæmone: alioquin enim illicita esse, nimis certum est.

7 I. Sententia negativa est sanè *communis DD. Navar. Manual. c. 15. n. 10.* dicit, hoc ipsum sentire omnes: *Toletus, Sylv. Reginaldus, Clavis Regia*, alii, quos sequitur Bonacina *tom. 2. disp. 6. circa 4. Decal. Præcept. q. unica punct. 3. propos. 2. n. 3.* dicens: *secundò sequitur illum graviter peccare, qui grave aliquod malum corporis parentibus exoptat: Exempli gratiâ, cupiendo illis mortem, ut quamprimum in hæreditatem succedat.* Ratio est: quia vita proximi (præsertim tam conjuncti) debet præferri cuicunque commodo proprio temporali, juxta rectum ordinem charitatis: ergò optare mortem proximi propter proprium commodum, est peccatum contra Charitatem. *Confirmatur*: si licet optare malum proximo, ut mihi bonum, atque de eo gaudere, consequenter etiam licebit tristari de bono proximi, ut mihi malo apprehenso, v. g. minuendo propriam meam excellentiam: ergò tolletur è medio peccatum invidiæ, quæ communiter definitur: tristitia de alieno bono apprehenso ut sibi malo, quatenus scilicet minuere videtur propriam excellentiam. Sententia omninò probabilis, & sine dubio tutissima, sed in praxi communi nimis dura, & vix ampliùs practicabilis Confessario: ideóque

II. Probabilis, & tuta satis est opposita sententia affirmativa, licere nimirùm affectu simplici optare mortem, aut simile malum proximo in prædictis, & similibus casibus, præcisè, ut sibi bonum, & naturaliter, Deo disponente, eventurum. 8
Ita Emanuel *Sa. V. Charitas num.* 8. Azorius *tom. 1. lib. 3. c. 12. q. 2.* Castr-Pal. suprà *num. 11.* Tamb. *lib. 5. Decal. c. 1. §. 3. à num. 32.* Consentit Joan. Sanchez. *select. disp. 2. num. 8.* Et probabilem censet Eligius Bassæus *in Floribus, verb. Charitas num. 32.* Ratio fundamentalis est: quia actus inefficaces, & veleitates simplices sumunt suam specificationem, seu bonitatem, vel malitiam non ab ipso objecto, quod secundùm se nullo modo appetunt, sed à fine vel motivo formali, secundùm quod, vel propter quod tendunt in tale objectum: ut si appetas mortem tuam, ut tandem à peccato liber Deo fruaris, actum optimum facis, non ab objecto, sed à fine intento: sic in proposito, affectu simplici, & inefficaci desiderans, v. g. mortem patris, ut acquirat hæreditatem, præcisè appetit mortem ipsius, vel aliquid sibi bonum ex fine intento, & nullo modo, ut malum patris, quin ut tale adhuc efficaciter potest nolle, & simpliciter velle longam vitam patris, stante illo desiderio inefficaci contrario: ergò hoc per se malum, vel illicitum non est. Eadem ratione licebit de tali morte gaudere, non ut patri mala, sed ut sibi bona, vel boni sui causâ; aut è contra de longiori vita patris tristari, non ut patri bonâ, sed ut sibi malâ, aut sui commodi impeditivâ.

III. Neque hinc ullo modo sequitur, posse te talem mortem etiam desiderare efficaciter, aut procurare. *Ratio* disparitatis ingens est: quia actus inefficax ille desiderii, vel gaudii tendit in mortem patris v. g. præcisè ut objectivè proponitur, v. g. per intellectum: intellectus autem potest mortem patris proponere mihi sub præcisa ratione boni, seu commodi mei, abstrahendo ab omni ratione mali, ideóque eo statu nullam sumis specificationem ab objecto ut malo, sed tantùm à fine, seu motivo formali, propter quod volo mortem patris; quod, quia in proposito malum non est, nullam actui malitiam adferre poterit: nam si proponeretur voluntati mors patris, ut ipsi 9

ipsi mala, jam statim averteretur voluntas, & nollet ea ratione etiam efficaciter: At verò efficaces actus, efficax desiderium vel procuratio mortis paternæ tendit in mortem patris ut subjectivè fiendam à parte rei; quæ, quia reverà est mala patri, & filio gravissimè illicita, malitiâ inabstrahibili, necessariò actui confert suam malitiam, non obstante fine, non malo, vel bono intento: quia malum est ex quolibet defectu; & hic jam ruit ratio sententiæ prioris. Advertis jam sententiam hanc esse probabilem valdè: sed adhuc, ut duriusculam abhorres; ideò mitiùs loquendo & utramque sententiam non nihil conciliando, mihi videtur

10 IV. Dicendum cum distinctione. Mortem patris v. g. optare propter meum commodum temporale affectu antecedenter & absolutè, volendo nimirùm, & optando, ut Deus velit patrem meum mori, quo hæreditate potiar, omninò puto illicitum esse mortaliter, ob rationem primæ sententiæ: quia nimirum assumitur majus malum proximi ut medium ad minus bonum meum, quod directè repugnat ordini Charitatis. Certè talis actus proximè accedit ad actum efficacem. Et si quis ad eum finem etiam oraret Deum pro patris morte, nonne oratio ejus fieret in peccatum? Atque hoc sensu meritò intelligo damnatas ab Innocentio XI. Propositiones istas: 13. ***Si cum debita moderatione facias, potes absq; peccato mortali, de vita alicujus tristari, & de illius morte naturali gaudere: illam inefficaci affectu petere & desiderare, non quidem ex displicentia personæ, sed ob aliquod temporale emolumentum.*** 14. ***Licitum est absolutò desideriò cupere mortem patris, non quidem ut malum patris, sed ut bonum cupientis, quia nimirùm ei obventura est pinguis hæreditas.***

At verò idipsum optare affectu consequente, & conditionato: nimirum ex suppositione, quòd si Deus vellet, vel faceret patrem meum mori, ò quàm id ipsum optarem! quàm de eo gauderem &c. propter meum commodum! per se illicitum non est, idque efficaciter probat Ratio secundæ Sententiæ. Et insinuat *Bussæus Capucinus loco cit.* meò judiciò verissimè. Ratio est: quia objectum hujus actus non est malum: est enim commodum sequens ex morte, quod est bonum, & conforme rectæ rationi: & ideo mors est objectum desiderii non absolutè, sed tantùm ex suppositione, quòd sit dispositum à Deo, quod non est desiderare malum proximi, sed supposito, quòd sit illud habiturus, gaudere de ipsò, ut de causa mei boni. Et in tali casu non anteponitur commodum temporale proprium vitæ proximi, sed est uti, quoad desiderium, morte proximi ad commodum proprium ex suppositione, quòd à Deo sit causanda. Atque hisce rursùs corruit ratio oppositæ Sententiæ una cùm sua confirmatione. Fateor licere tristari de bono proximi præcisè apprehensò quatenus reverà mihi malum est affectu simplici, & conditionato, ut modò dictum, non autem affectu absoluto, & quatenus bonum proximi est. Unde minimè tolletur è medio peccatum invidiæ; invidia enim tristatur de bono proximi, non ea præcisa ratione, ut mihi malum falsò apprehenditur, affectu aliquo conditionato, aut dependenter à divina voluntate, sed affectu planè absoluto, ac contra divinam voluntatem omnium bonorum dispensatricem tristatur, & non vult, & odit, ac velut ringitur bonum illud inesse proximo, ut apprehensio sibi nocivo seu propriæ excellentiæ diminutivo, ut infrà videbimus *Sect.* 4.

COROLLARIUM,

De Maledicentia.

ODio inimicitiæ, seu malevolentiæ in proximum tanquam actui interno illicito, & peccato cordis, directè respondet maledicentia, seu malorum imprecatio, tanquam actus externus imperatus, & peccatum oris: atque eàdem prorsùs ratione, qua illicitum, vel licitum est proximo malum velle, etiam illicitum, vel licitum erit proximo maledicere, vel malum imprecari. Nimirùm 11

I. Omnis maledicentia, quâ proximo ex vero odio inimicitiæ, seu ex vera maledicentia, & animo, ut eveniat, deliberatè in materia gravi malum quis imprecatur, peccatum mortale est. *Omnes.* Patet ratio ex dictis: quia maledicentia externa sumit suam malitiam à malevolentia interna: atqui proximo ex animo malum velle in materia gravi, mortale est: ergo & idem malum proximo imprecari, mortale est. Excusat autem à mortali: I. Materiæ levitas, sive imprecatio levis, vel ridiculi mali. II. Imperfectio actûs, inadvertentia, indeliberatio &c. utpote ex subdito motu iracundiæ, terroris, vel passionis vehementis proximo maledicere in quacunque materia, non potest esse plus, quàm veniale. III. Defectus malæ intentionis, seu voluntatis, ut eveniat; nam etiam advertenter, & deliberatè proximo maledicere, seu gravia quæcunque mala imprecari, non tamen animo ut eveniant, sed solùm ad expressionem suæ indignationis, vel doloris de nocumento, vel injuria accepta, vel solùm ad terrorem alterius, maximè filiorum subditorum, militum &c. culpam venialem non excedit; neque verum peccatum contra Charitatem, vel justitiam, sed potiùs defectus mansuetudinis, & patientiæ est. Ita Navar. *c.* 23. *n.* 17. Molina, alii cum Laym. *lib.* 2. *tract.* 3. *c.* 8. *n.* 8. *denique. IV.* Addunt Doctores, item ex ira, vel prava consuetudine, & absque animo, ut eveniant, etiam gravissima quæque mala imprecari proximo, v. g. ut aliquem diabolus auferat, vel discerpat, fulmen percutiat, pestis extinguat, rota frangat &c. absque tamen notabili personæ contumelia, spectatis circumstantiis personarum; utpote si pater filio, dominus servo, æqualis æquali ita imprecetur, non esse mortale ob rationem dictam. Secus esset, si inferior superiori, filius patri &c. ita in faciem imprecetur, & maledicat: tunc enim gravis contumelia contra justitiam, & pietatem esset. Insuper addit *Laym. cit. in fine n.* 8. Eum, qui deliberatè seipsum dæmoni ita devovet, quamvis absque animo, ut ita eveniat, non esse excusandum à peccato mortali, ob fœditatem, horrorem, ac perversitatem rei.

II. Econtra quemadmodum odio abomina-tio-

tionis juſtè, & licitè averſamur, ſeu abominamur proximum quoad qualitatem malam, quatenus ſcilicet malus, injuſtus, & peccator eſt; ita ob eandem rationem etiam ei malè volumus, non quatenus ei malum, ſed quatenus vel ipſimet, vel nobis, vel alteri proximo, vel Reipublicæ majus bonum, vel majoris mali impeditivum eſt, ut ſuprà explicavimus. Eadem ratione etiam juſtè, & licitè ei poſſumus maledicere, ſeu malum imprecari, v.g. furi, ut ſuſpendatur, ut ſupra §. 2. poſitum eſt: & ſic in cæteris caſibus.

SECTIO II.

Ad quid teneatur homo inimico ſuo?

SUMMARIUM.

12. *Quilibet homo ſub mortali obligatur inimico ſuo ad tria*
13. *I Non odiſſe, ſeu non malum velle. (ubi*
14. *Quid ſit remittere offenſam?*
15. *Quid ſit offenſa, injuria damnoſa, non damnoſa,*
16. *Et quid reſtitutio, vel ſatisfactio pro ea?)*
17. *II. Obligatur ei remittere offenſam;*
18. *Non tamen injuriam; minus damnum illatum,*
19. *Sed de eis contra eum inſtituere poteſt actionem tam injuriarum, quàm civilem pro damno illato;*
20. *Imò per ſe loquendô etiam criminalem.*
21. *III. Obligatur ei exhibere actus & ſigna Charitatis;*
22. *Communia ſaltem;*
23. *Niſi Charitas, vel juſtitia quandoque prudenter aliud ſuadeat,*
24. *Aut rationabilis cauſa excuſet.*
25. *Signa autem ſpecialia* per ſe loquendo *non tenemur exhibere inimico.*
26. *Ad dignoſcendum, quale peccatum ſit negare inimico ſigna Charitatis communia, inſpicienda eſt* intentio interna: & ſignificatio externa.
27. *Reſolvuntur varii caſus. Et ſpecialiter*
28. *Quid ſentiendum de iis, qui fugiunt, declinant, vel*
29. *Aut nolunt, vel non poſſunt, ſalutare inimicum!*
30. *Caſus ſpecialis de duobus Religioſis*
31. *Inimicum ſalutantem non reſalutare, vel gratias agere, quando, & quale peccatum?*
32. *Caſus ſpecialis Matronæ nobilis.*
33. *Quando, & quale peccatum ſit nolle alloqui, vel colloqui inimico!*
34. *Caſus ſpecialis de duabus Monialibus.*
35. *Quid faciendum illi, qui ſcit, vel prævidet, ſi ſalutet, propinet &c. inimicum non reſalutaturum, gratias acturum &c.*

ASSERTIO II.

12 OMnis homo inimico ſuo, quantumvis in inimicitia, vel injuria perſeveranti obligatur ſub mortali: I. *Non odiſſe, ſeu malum velle, quod reverà ipſi malum, & quatenus ipſi malum eſt, aut ex diſplicentia perſonæ ipſius.* 2. *Offenſam remittere, non item injuriam, minus damnum illatum, quin juſtè tam actionem injuriarum pro ſatisfactione, quam actionem civilem pro damno illato: Quin etiam per ſe loquendo, actionem criminalem ad juſtam ſceleris vindictam adversùs eum inſtituere poſſit.* 3. *Exhibere actus, & ſigna Charitatis communia (niſi ipſi charitas, vel juſtitia aliud ſuadeat, aut rationabilis cauſa excuſet.) non item ſpecialia, per ſe loquendo.* 4. *Secùs faciendo, peccabit pro ratione intentionis internæ: vel ſignificationis externæ offenſivæ inimici.* Eſt tota in re communis, & certa Theologorum doctrina: Et quia res valdè delicata, & intricata in Confeſſionali eſt, ideo conabor accuratè explicare.

§. I.

Non odiſſe, non malum velle. Remiſſivè.

I. PRæcepto Charitatis divinæ teneri nos dili- 13
gere omnem proximum, etiam quantumvis inimicum, injuſtum, & peccatorem, quatenus noſter proximus æternæ beatitudinis compart ceps eſt, certiſſimum eſt ex generali mandato Charitatis: *Diliges proximum tuum, ſicut te ipſum*: nemine omninò excepto, niſi non proximo, qui ſcilicet nobiſcum gratiæ DEI, & æternæ beatitudinis capax amplius non eſt, ut ſunt diaboli, & damnati tantùm. Et de inimicis habemus ſpeciale præceptum Chriſti Matth. 5. *Audiſtis, quia dictum eſt: diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum,* (hoc fuit phariſaica depravatio præcepti divini:) *Ego autem dico vobis, diligite inimicos veſtros, benefacite his, qui oderunt vos.* Et Joan. 13. *Mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem, ſicut dilexi vos.* Chriſtus autem dilexit nos, *cùm adhuc inimici eſſemus*, ait Apoſtolus. Diligendus ergo eſt inimicus, & peccator quoad naturam, non quoad qualitatem, ſeu ipſam malitiam: ſic enim odio habendus eſt obominatione qualitatis, ut ſupra diximus.

II. Præceptum hoc generale Charitatis, *Diliges proximum tuum, ſicut te ipſum*, quatenus affirmativum eſt, dictans ſcilicet actu poſitivo amare proximum, ſeu benè velle proximo, præſertim inimico, per ſe nunquam obligat graviter: ſed tantùm per accidens, quando obligamur proximo inimico reconciliari, aut ei in neceſſitate corporali, ſeu ſpirituali ſuccurrere, de quo infrà. At verò quatenus enim præceptum negativum eſt, prohibens ſcilicet: *Non odiſſe, non male velle proximo*, etiam quantumvis inimico, ac injurioſo, obligat ſemper, & pro ſemper, cùm odium verum ſit intrinſecè malum, & nulla unquam, etiam quantalibet proximi inimicitiâ, vel injuriâ excuſari, vel cohoneſtari poſſit, neque ſolùm præcepto divino, ſed etiam rectæ naturali rationi repugnet, odiſſe naturam propter culpam; & opus DEI propter opus hominis, & ſine dubio peccatum mortale ex genere ſuo, cùm adverſetur omnium excellentiſſimæ, & Theologicæ virtuti, ac præcepto maximo charitatis. Solùm hîc pro praxi explicandæ ſunt limitationes, quibus

III. Obligamur proximo etiam inimico non malum velle. Nimirum: 1. Quod reverà ei malum eſt. 2. Et quatenus ei malum eſt. 3. Aut ex diſplicentia perſonæ; hæc enim generatim ſufficienter explicata, & amplificata ſunt. *Aſſert. præced. n.* 5. ut huc de verbo ad verbum referri debeant.

IV. Leſſius *lib.* 2. *de juſt. c.* 47. *dub.* 5. *n.* 21. paulò aliter quatuor aſſignat, & probat actus licitos, quibus liceat inimico malum velle. *Primus.* Ex intentione, ut inimicus emendetur, quâ ratione pater vult filio verbera infligere. *Secundus.* Ex intentione, ut inimicus à malo faciendo mihi, vel proximo avertatur. *Tertius.* Ex zelo juſtitiæ: quia bonum eſt, ut inimicus, vel qui malè agit, tantundem pœnæ habeat; quantùm meretur ejus culpa; & ſic juſtitiæ æqualitas habeatur, vel

vel custodiatur: *Quartus* est: Optare malum inimico (sunt verba Lessii) ut fiat aliqua reparatio injuriæ, & satisfactio, dum enim ille punitur propter injuriam illatam, restituitur ex parte honor parti læsæ, eique aliqua satisfactio exhibetur. Qui enim lædit plus justò, suo affectui indulget, sibique sumit, & alteri trahit: dum autem punitur, illud ei quodammodò adimitur, cùm contrà voluntatem patiatur: & quia agitur in gratiam læsi, censetur ei donari: & sic fit nonnulla compensatio, ut experientia probat: tunc enim animus læsi acquiescit, & sibi satisfactum putat. Est igitur in vindicatione moralis quædam restitutio honoris, & injuriæ reparatio. Hactenus *Lessius ibid. n.* 15. rectè defendens hunc actum internum non esse verum odium. In odio enim desideratur alterius malum, præcisè ut ei malè sit, idque absque debito modo, ac mensura: in hoc autem actu vindictæ desideratur malum proximi secundùm mensuram delicti, & debito modo nempè mediante DEO, vel homine potestatem habente, ad hoc ut justitiæ æqualitas servetur, quæ sanè magna est diversitas. Et hinc mox dicemus, & explicabimus inimico esse remittendam offensam, non item injuriam.

§. II.

Offensam remittere, non item injuriam &c.

14 AT quæso quid est hoc? offensam remittere! vel quod idem sonat, veniam dare: Dico: est ipsissimum positivè nolle ampliùs odisse, vel malum velle inimicò per modum Injustæ vindictæ. Ubi graviter nota differentiam hujus obligationis positivè à præcedente negativè. Nam negativè non odisse, non malum velle, vel vindictam injustam appetere inimico, obligaris semper, & pro semper præcepto negativo, ut dictum est; & satisfacis obligationi tuæ merè negativè te habendo, qualiter te habes, quando dormis, aut de inimico, vel offensa ab eo tibi facta nihil cogitas: At verò positivè nolle ampliùs odisse, & malum velle inimico, sed potius actu contrario eidem benè velle, vel eum amare, atque ita actu positivo Charitatis offensam remittere; utique non potes obligari semper, sed solùm per accidens in triplici casu. 1. Quando teneris reconciliari inimico, juxta *Sect. seq.* dicenda. 2. Quando teneris inimico in gravi, vel extrema necessitate succurrere. 3. Quando recordatus inimici vel offensæ, & injuriæ tibi illatæ gliscens odium, rancorem, vindictam &c. videris non posse superari, nisi elicito actu contrario positivo Charitatis, eum nolis ampliùs odisse, vel ei malè velle, sed potiùs amare, & benè velle, prout alibi explicuimus. Hæc sunt valdè notanda Confessario, & pœnitentibus fragilibus diligenter explicanda, ne conscientiæ nimis angustientur. Pro majori tamen diligentiâ accuratè hìc priùs distinguenda hæc tria:

Offensa, Injuria, Damnum.

15 OFfensa generatim *est læsio, seu irritatio voluntatis alterius*: quâ nimirùm aliquis alteri contra suam voluntatem molestiam infert, sicque eum movet, eique sufficiens motivum, ac velut jus quoddam tribuit ad displicentiam, indignationem, aversionem, ac iram adversùs offendentem potéstque fieri aut absque læsione ullius juris alterius, & dicitur offensa pura contra charitatem, & pacem humanam tantùm. Ex. gr. Amico petenti à me librum commodatò, quo is valdè indiget, ego facilè carere possem, nolo tamen commodare: procul dubio offendo amicum, & do ei sufficiens motivum, ut avertatur à me, mihique indignetur, non tamen infero ei injuriam; cùm nullum ejus jus lædam, sed tantùm voluntati ejus molestiam infero, ideóque est offensa pura contra charitatem, & pacem humanam, pro quâ proinde debetur solùm amica reconciliatio ex virtute charitatis, & pacis humanæ, nihil omninò ex justitia, nullaque actio in foro externo. Aut offensa fit cum læsione juris alterius; & tunc speciali nomine vocatur injuria. *Injuria* generatim *est læsio juris alterius*: quâ nimirùm fit aliquid non solùm contra voluntatem, sed etiam contra verum, & strictum jus alterius. Et iterùm potest fieri, *aut* absque damno alterius, nihil scilicet auferendo, quod suum erat; & dicitur injuria mera, vel non damnosa: ut si cui soli, vel coram aliis nihil inde motis contumeliam inferas: si committas adulterium cum uxore Titii, nulla suscepta prole, vel alia damnificatione secuta, utrique infers gravem injuriam: quia lædis jus illius ad suum honorem, istius ad corpus uxoris suæ: nullum tamen damnum infers; ideóque est injuria non damnosa, attamen contra justitiam, pro quâ proinde jam ex justitia saltem vindicativa debetur satisfactio: & in foro externo datur ei actio injuriarum pro ea satisfactione, intra tamen certum tempus. *Aut* injuria fit cum damno alterius, auferendo scilicet aliquid, quod suum erat; & jam dicitur injuria damnosa, seu damnificatio injusta, cujus objectum, & effectus est ipsum damnum illatum. Itaque

Damnificatio, seu *injuria damnosa* est *læsio specialis, & stricti juris alterius per ablationem alicujus, quod suum erat, in bonis animæ, vitæ, famæ, fortunæ*. Ut si fureris Titio pecuniam, ejus domum incendas; si cognoscas uxorem ejus, nata prole, quam is putatitius pater alere debeat, gravi suo, & liberorum legitimorum damno, est injuria damnosa contra justitiam commutativam, quæ suum cuique tribuit, pro quâ proinde ex eadem justitiæ commutativæ virtute debetur ei restitutio, & in foro externo competit ei non tantùm actio civilis ad recuperandum jus suum, seu compensandum damnum illatum, sed etiam, si vult, actio criminalis ad vindictam sceleris. *Omnia certa ex natura justitiæ.* Nunc necessariò explicandi sunt duo termini, jam sæpiùs nominati: Quid sint, & in quo differant,

Restitutio, & Satisfactio.

RE*stitutio propriè est compensatio damni illati alteri in bonis ipsius animæ, corporis, famæ, fortunæ*; cujus proinde objectum est damnum 16

alteri

alteri compensandum per aliquid necessariò ipsi damnificato conferendum: finis verò est æqualitas rei restituendæ ad rem ablatam, vel damnum datum; ideóque est actus justitiæ commutativæ, & in conscientia semper debetur ante omnem sententiam Judicis, vel actionem fori externi.

Satisfactio verò *est compensatio injuriæ, vel offensæ tantùm alterius*: in hoc consistens, quòd sicut alterum offendimus, vel injuriavimus contra voluntatem, vel jus suum molestando, ita nos vicissim in gratiam illius, vel læsi aliquid molestum, contra propriam voluntatem agendo, vel faciendo eum nobis reconciliemus. Cujus proinde objectum est injuria, vel offensa compensanda ex parte nostra solùm aliquid molestum subeundo alterius conciliandi gratia, absque eo, quòd necessariò re ipsa aliquid in alterum conferatur. Finis verò est reconcilatio cum altero offenso, vel offensæ remissio. (Nota hic obiter: cur DEO satisfacere, non autem restituere possimus: quia nimirùm, sicut, prô dolor! possumus DEUM offendere, non autem damnificare: aliquid in ejus gratiam molestum agere, vel pati, nihil autem ipsi, non suum, offerre possumus.) Unde satisfactio pro injuria *est actus justitiæ vindicativæ*, cujus exercitium ad publicam tantùm potestatem pertinet; proinde ante Judicis sententiam nulla per se est obligatio satisfaciendi pro injuria, præcisâ à damno, secundùm communem DD. apud Layman. *lib. 3. tract. 2. c. 1. n. 3.* Pro offensa autem (jam dictum est) debetur satisfactio amica ex charitate, & pacis humanæ virtute. His suppositis, & benè intellectis, dicimus in Assertione nos obligari inimico.

17 I. *Offensam remittere*, modo jam explicato. Certissimum Fide divina, & ratione naturali. Hac enim conditione Christus docuit, nos orare remissionem offensæ ab ipso DEO: *Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.* Et ne putaremus hoc consilium tantùm esse, non præceptum & necessarium, statim subjungit Salvator noster Matth. 6. terribilia verba: *Si enim dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis Pater vester delicta vestra. Si autem non dimiseritis hominibus, nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra.* Sic Christus. Et certè summa æquitas postulat, ut qui sibi vult dimitti offensam divinæ Majestatis infinitæ, & ipse aliis remittat offensam suæ voluntatis: sicut è contrà summa iniquitas videtur, ut qui sibi vult remitti offensas factas contra voluntatem DEI infinitæ Majestatis, cùm ipse tamen nolit homini confratri suo remittere offensam factam contra voluntatem suam præcisè, salvo scilicet jure suo quoad injuriam, vel damnum illatum, quæ DEus remitti non præcipit, ut mox videbitur.

Ratio autem manifesta est: Quia omni jure tenemur proximo non malum velle per modum injustæ vindictæ: hoc enim ad formale odium inimicitiæ spectat: atqui remittere offensam reipsa nihil aliud est, quàm non odisse, vel non malū velle proximo per modum injustæ vindictæ, dum enim offensus manes, ac offensam retines, necessariò malum vis proximo, & utique vindictam: proximo autem ob solam offensam (seclusa omni injuria, vel damno illato) nulla ex ulla justitia debetur vindicta, sed ille solùm, qui te offendendo dedit sufficiens motivum ad iram, aversionem, indignationem, ex charitate debet tibi amicam satisfactionem, v. g. petendo veniam, aliúdve benevolentiæ signum, officia exhibendo: ergò & tu debes ex charitate ei remittere offensam; odium quidem formale, & vindictam injustam omni tempore, iram verò, indignationem, aversionem saltem tunc, quando alter tibi satisfacit, & reconciliari cupit, juxta dicenda inferiùs: alioquin offensam retinendo, & remittere nolendo peccabis mortaliter, secundùm omnes. Intellige tamen semper voluntariè, & deliberatè: ut excludantur impressiones, & aversiones solùm phantasticæ in Phantasia, etiam contra voluntatem remanentes, quas omninò expellere valdè difficile, & quibusdam etiam impossibile est, ut notat Sylvester *verb. Charitas q. 6.* Et infrà in regulis reconciliationis iterum notabitur.

II. *Non item injuriam, minúsque damnum illatum tenemur remittere inimico.* Communissima. Ratio evidens est: quia ex præcepto Charitatis teneris proximo remittere solùm malum ipsi indebitum, non item bonum tibi debitum: atqui sola offensa tua, aversio, indignatio animi, quâ proximo malè vis ad injustam vindictam, est malum indebitum inimico: satisfactio verò tibi pro injuria facta, & maximè restitutio pro damno tibi illato est bonum tibi debitum: & licèt idipsum malum sit inimico, tu tamen id vis, non quatenùs illi malum est, sed quatenùs tibi justè debitum, & bonum est, justè vis, & exigis: ergò non teneris remittere, sed omni jure justè exigere potes, tam satisfactionem pro injuria, quàm restitutionem pro damno; dummodò offensam deponas, & hæc non ut ipsi mala (de quò sæpè periculum) sed ut præcisè tibi bona expetis. Et hinc pergimus ulteriùs. 18

III. *Tam actionem injuriarum pro satisfactione injuria, quàm actionem civilem pro restitutione damni illati instituere contra inimicum quilibet potest.* De actione civili ad recuperandum jus suum, seu pro restitutione damni illati, nullus dubitat, nec probatione indiget. Certum est de actione injuriarum pro satisfactione debita injuriæ illatæ, quando inimicus injurians per se satisfactionem congruam nollet dare, nec veniam petere. *Ratio* jam dicta est: quia petis, quod, & quatenùs tibi justè debitum est, & aliter tibi præstari non vis: quin insuper in rigore loquendo non teneris remittere, sed adhuc justè coram Judice instituere potes actionem injuriarum, etsi alius inimicus injurians veniam peteret humiliter, & per se satisfactionem sufficientem offerret pro injuria illata. Communis *DD. Valentia, Reginaldus*, Tannerus *disp. 2. q. 3. dub. 1. n. 10.* eósque consequens Bassæus *verb. Charitas. n. 16.* Lessius suprà *cit. Suarez, Coninck, Castro-Pal.* eósque 19

eósque cit. Tamb. *lib. 5. c. 1. §. 3. n. 9.* Ratio est: quia satisfactio tibi justè debetur, nec teneris magis hanc, quàm illam satisfactionem acceptare pro injuria, præsertim, cum satisfactio pro injuria sit actus justitiæ vindicativæ, cujus exercitium propriè ad Judices, & Superiores spectat; ad hoc enim constituuntur Judices in Republica, ut puniant reos, injurias vindicent, & læsis satisfaciant: ergo seposito odio, & vindictâ, atque maligno affectu in proximum justè, eam à Judice petere posses.

Dixi autem *in rigore loquendo*: Charitatis enim dulcore id in praxi omninò disuadendum est, & omnimodis consulendum, ut juxta consilium Christi Matth. 5. *Si quis te percusserit in maxillam &c.* propter ejusdem amorem huic tuæ tam rigidæ satisfactioni renunties, eámque proximo remittas; nam revera pauci actionem injuriarum prosequuntur, deposito omni odio, & vindictæ malevolo affectu; ídque maximè urgendum, quando satisfactio tibi læso prorsus inutilis, & soli lædenti gravissimè damnosa esset, ut si deberet fieri per mortem, mutilationem, fustigationem, publicam confusionem, vel similem gravem pœnam. Nisi in casu rarissimo id necessarium esset ad tollendam infamiam magnæ familiæ, ut cum *Tamb.* notat *Bassæus* proximè cit.

20 IV. Quinimo per se loquendo, etiam actionem criminalem ad justam sceleris vindictam instituere potest læsus contra inimicum reum. Communissima DD. & Juristarum apud Layman. *lib. 2. tract. 3. c. 3. n. 3.* aliósque citt. passim. Id enim naturæ, & gentium jure omnibus permissum, & sæpè debitum est, ob bonum commune: Nec est ratio, cur non liceat adversus inimicum, dummodò fiat, non odio, vel vindictæ affectu in ipsam personam, sed amore justitiæ, & odio abominationis ipsius mali perpetrati à proximo, & ne crimina impunita maneant cum Reipublicæ damno. Advertit tamen ex communi *Layman. cit. §. deinde.* Id periculosum esse, & plerumque non consulendum inter æquales actionem criminalem contra inimicum instituere, scilicet ad punitionem criminis, eò quòd pauci tam perfecti sint, qui eo casu solùm justitiam, bonum commune, & mali punitionem spectent, quin cupiditatem propriæ vindictæ, & odium in ipsam personam inimici explere velle censeantur. Vide nostrum Gabrielem *in Can. Missæ lect. 76.* Secus esset, si offensus sit ipse Judex, vel Superior, cui ex officio competit malum punire: sic Prælato, Patri, Marito, ordinariè non licet remittere punitionem mali, seu satisfactionem justitiæ suo Religioso, filio, uxori. Vide *Navarrum.*

§. III.

Exhibere actus, & signa communia Charitatis &c.

21 OMninò tenemur supradictam remissionem offensæ, odii ac malevolentiæ in inimicum non solùm ipsa re exercere in corde, ac animo interiùs, sed etiam ipsi proximo inimico, oblata occasione eam notam facere exteriùs iis actibus, signis, ac indiciis charitatis, ac benevolentiæ, quibus ipse intelligat, ac advertat nos ad ipsum non ampliùs male, vel malevolè affici, sed potiùs benè: & ex horum signorum omissione meritò intelligeret, nos adhuc malè erga ipsum affici. *Omnes.* Ratio est clara: quia ex virtute Charitatis obligamur nulli esse scandalo, seu voluntariè occasionem non præbere proximo, ut ipse peccet: atqui nisi proximo inimico hunc nostrum remittendi animum actibus, & signis externis Charitatis, ac benevolentiæ ostendamus, quin iis subtractis ejus oppositum significemus, in causa sumus, ut ipse quoque perseveret in inimicitia, & ideò diutiùs, graviúsque peccet: ergo &c. Ratio ergo, & regula generalis horum signorum, & actuum semper præ oculis habenda hæc est: Illa tantùm signa, vel opera Charitatis proximo inimico exhibenda sunt, ex quorum omissione is meritò intelligit, nos malè affici erga ipsum, & talia non nisi ex malo affectu odii, seu vindictæ omittere. Hac regulâ suppositâ, dicimus in Assertione, proximo inimico exhibenda esse

I. *Actus & signa Charitatis communia.* Ni- 22
mirùm communiter omnibus absque delectu exhiberi solita, ut orare pro omnibus, salutantem resalutare alloquenti respondere, postulanti, merces vendere, communia officia, vel obsequia præstare, quæ omnibus passim in Communitate, Civitate, Collegio, Monasterio, vel domo aliqua exhiberi solent. Vulgaria sunt obvia, ambigua posteà seorsim discutiam. Ratio ex lege Charitatis sumitur duplex. Nam ex una parte: quia hæc signa, & obsequia communi naturæ, & socitati humanæ debentur; & non est particularis hominis hanc communem obligationem infringere etiam quoad inimicum absque nota actualis odii, adeòque peccati mortalis. Ex altera autem parte ex hujusmodi communium signorum, & obsequiorum subtractione proximus meritò intelligit, nos malè in ipsum affici, ideóque & ipse in inimicitiæ peccato obfirmatur novo nostro peccato scandali activi, ex genere suo mortali. Utriúsque peccati discernendi mensuram, exempla & casus particulares consulto remitto, & abundè dabo *Sect. seq.* modò pergamus in explicatione terminorum:

II. *Nisi ipsi Charitas, vel justitia aliud pru-* 23
denter suadeat. Charitas quidem ipsamet, vel erga ipsum inimicum, vel erga se ipsum aliquando suadet, negare inimico signa communia Charitatis, salutationes, alloquia, responsiones: utpote, vel quia inde speratur emendandus, errorem agniturus, & correcturus: vel quia timetur ex his signis deterior futurus, injuriam illatam vilipensurus, faciliùs denuò illaturus, aut certa ipsa signa Charitatis sibi in despectum fieri, aut aliter malè interpretaturus &c. sic etiam prudenter, & charitativè erga te ipsum potes vitare consortium, colloquium, aspectum alterius tibi inimici, ne redeat recordatio injuriarum, ne novæ lites insurgant, commotiones majores, mala graviora &c. signa enim Charitatis non debent militare contra

Cha-

charitatem. Imò quandóque ex justa abominatione delicti notorii proximi possunt ei negari signa charitatis communia, uti de hæreticis præcipit ipse Evangelista amoris in Epist. 2. *Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non adfert, nolite eum recipere in domum, nec ave ei dixeritis, qui enim dicit illi ave, communicat operibus ejus malignis.* Justitia porrò etiam suadet quandóque inimico reo subtrahere signa communia charitatis: Sic Pater, vel Superior ad justam punitionem filii, vel subditi delinquentis justè ei negat alloquium, aspectum benignum, aliàve beneficia, vel signa charitatis aliàs filiis, vel subditis communiter exhiberi solita, correctionis gratiâ, ut suum errorem agnoscant, ut eorum incuriam, proterviam, vel insolentiam frangat &c. Ex quibus patet solutio casûs non rarò contingentis: Filius, vel filia Matrimonio indigno contra voluntatem parentum, vel consanguineorum contracto, aut alias crimine alicujus infamiæ commisso, familiam non parvo dedecore affecit: Unde illum, vel illam parentes, fratres, consanguinei nec ad domum, nec ad colloquium, vel aspectum admittere volunt, etiam veniam petenti constanter ignoscere recusant. Hic duo perpendenda, & à Confessario inquirenda sunt. *Unum:* Utrum parentes, vel consanguinei non ex animi odio procedant ad correctionem delinquentis, aliorum cautelam, familiæ honorem? *Alterum:* An non vindicta, vel pœna talis excedat modum delicti, non enim possunt illis negare reconciliationem, & veniam in perpetuum (tunc enim absolvi non possent) sed solùm ad tempus, quousque videbitur expedire ad eorum emendationem, ac alios fines bonos propositos, postea ignoscere, & in gratiam recipere. His positis non peccant, & à Confessariis absolvi debent parentis, vel consanguinei tales. Idémque dic de parentes, vel consanguinei talis famulis, vel ancillis, qui eorum jussu filium, vel filiam ream ad domum, vel consortium non admittunt, tanquam justæ vindictæ paternæ executores. Ita sapienter Layman. *lib. 2. tract. 3. c. 4. n. 4.*

24 III. *Aut rationabilis causa excuset.* 1. Hic maximè frequenter excusat imperfectio actûs, seu inadvertentia. 2. Excusat non tantùm parvitas materiæ, sed etiam parvitas moræ: ut si inimico te offendenti solùm brevi tempore per unam: vel alteram horam, aut etiam diem loquelam aliáve signa charitatis neges: ex tam parva enim mora non debet præsumi verum, & deliberatum odium, sed motus tantùm passionis ad summum venialis. Item præsumi potest exspectari solùm interim, dum ira deferveat. 3. Excusat etiam levitas causæ, vel rixæ, vel si ipsa rixa levis sit, ut patebit exemplis infrà adferendis. 4. Excusat etiam significatio justi doloris, vel tristitiæ ob acceptam injuriam: Ut si te offendenti neges loquelam, responsum, salutationem &c. non in signum alicujus odii, vel vindictæ contra ipsum, sed solùm in signum acceptæ, perceptæ ac dolentis injuriæ, vel ex ingenti animi dolore ob acceptam injuriam: talem non peccare, saltem mortaliter, mihi certum videtur; imò quandóque à veniali excusari posse, probabiliter (etsi in praxi periculosè) docet Diana *p. 2. tract. 15. resolut. 62.* citans Lorcam: & *p. 1. tract. 13. resolut. 89.* *Hurtadum*, cujus hæc verba exscribit: Ab hac obligatione, solvo *primò* parentem, aut Prælatum aut Judicem, qui non in injuriam, sed in pœnam justam, non resalutat inimicum. Solvo *secundò* eos, qui sine gravi incommodo honoris non possunt hostem salutare. *Tertiò*, solvo eum, qui infamem accepit injuriam, cujus æstimatio digna petit austeriorem vultum, atque tristitiam, qualis esset, qui appellatus fuisset fur, judæus, sodomita, aut simile quid enorme: tunc enim prudenter censetur negatio salutationis oriri non ex odio, sed ex dolore justo, & ingenti acerbitate, quæ justè adimit urbanitatis argumenta omnibus ejusdem conditionis hominibus communia: item esset multis argumento, eum parvi æstimâsse tam acerbam injuriam. *Quartò*, solvuntur, qui ita simulant distractionem, aut oculorum habetudinem, ut prudenter judicetur, salutationem omissam non ex memoria inimicitiæ, sed ex alio capite. *Hæc Hurtadus.* Hoc ultimum ego intelligo, tales tantùm excusari à peccato scandali, quatenus faciunt inimicum non advertere sibi negari salutationem in signum inimicitiæ: à peccato autem odii interni salvari vix video: ad quid enim ita simulent ista, nisi ad occultandum odium suum? ergo de facto peccant peccato odii. Quòd si tamen ob causam aliam justam id facerent, salvari permitterem & ego, ne fors nova lis, vel rixa oriatur.

IV. *Non item signa specialia* per se loquendo, 25
tenemur exhibere inimico. Nam supra jam dictum est, præcepto Charitatis affirmativo, per se loquendo, nullum obligari ad exercendum actum charitatis, amoris, vel benevolentiæ erga proximum, præsertim inimicum, nec consequenter per se loquendo, ullus obligatur etiam exteriùs aliquem actum, signum vel beneficium speciale charitatis, vel benevolentiæ exhibere inimico, v. g. inimicum ægrotum invisere, mœstum consolari, egenti succurrere, pecunias mutuare, hospitio, vel convivio excipere, ad familiare colloquium admittere &c. hæc enim, & similia, cùm nulli sint debita ex generali præcepto Charitatis, non potest ex eorum omissione inimicus præsumere actuale aliquod tuum odium, aversionem, vel vindictæ affectum. Communis *DD. cum S. Thoma 2. 2. q. 83. art. 8.* Dico autem, *per se loquendo*: Per accidens enim sæpiùs obligamur inimicis exhibere signa aliqua, vel beneficia specialia charitatis: 1. Quando ipse inimicus veniam petit, amicè salutat, alloquitur &c. tunc enim teneris ad reconciliationem, adeóque speciale signum charitatis exhibendum, ut sentiat amicitiam redintegratam esse. Communis cum *S. Thoma cit.* 2. In quavis extrema, vel gravi necessitate corporali, vel spirituali cuivis quantumvis inimico, in defectum saltem aliorum, specialia beneficia Charitatis exhi-

exhibenda sunt juxta exigentiam necessitatis, juxta illud Proverb. 25. *Si esurierit inimicus tuus, ciba illum, si sitierit, potum da illi.* Ratione scandali vitandi: utpotè si negando signa charitatis inimico specialia, quæ anteà exhibere solitus erat, majus in te hominis odium, vel inimicitiam concites, vel alios etiam advertentes scandalizes. 4. Quando exhibitione ejusmodi signi, vel beneficii specialis charitatis animum inimici tibi, ac principaliter DEO faciliùs reconciliandum speras, vel aliàs salutem spiritualem inimici proventuram. Sic *Azorius*, & alii cum Layman. *lib. 2. tract. 3. c. 4. n. 5. §. Dixi autem.* Ubi *ex Navarro* addit etiam teneri aliquem ad specialia signa, vel beneficia charitatis exhibenda inimico, quando id necessarium existimat ad depellendum, vel superandum suum proprium odium, quod in hominem gerit. Adde insuper: Quoties signa illa specialia charitatis omittere evaderet signum speciale odii, vel inimicitiæ: ut si omnes cognatos, vel vicinos ad nuptias, vel convivium invites, omisso solùm inimico: ii pro omnibus hujus urbis incolis ores, omnibus pauperibus hujus loci eleemosynam de proprio, vel alieno legato distribuas &c. & inter hos repertum solum inimicum excludas &c. jam in his circumstantiis exhibes illi speciale signum odii, ac inimicitiæ, quod ille facilè advertens in reciproco odio, & inimicitia obfirmatur, novo tuo, gravi scandali peccato, uti ex *Suar. Valentia, Coninch*, rectè notat Tamb. *lib. 6. Decal. c. 1. §. 2. n. 17.*

Omnia hactenùs dicta quoad obligationem dicta sunt: interim certissimum manet excellentissimæ Charitatis, & maximæ perfectionis Christianæ esse inimicis omni eventu bene velle, & benefacere; hoc enim saltem, & seriò consulit Christus Matth. 5. *Diligite inimicos vestros, benefacite his, qui oderunt vos: & orate pro persequentibus, & calumniantibus vos; ut sitis filii Patris vestri, qui in cœlis est, qui solem suum facit oriri super malos, & bonos, & pluit super justos, & injustos. Si enim diligitis eos, qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? Nonne & publicani hoc faciunt? Et si salutaveritis fratres vestros tantùm, quid ampliùs facitis? Nonne & Ethnici hoc faciunt? Estote ergo vos perfecti, sicut & Pater vester cœlestis perfectus est.* Denique hoc est, ut alibi dicitur, carbones ignitos super caput inimici congerere, quibus aut emolitus, odium deponat, aut induratus inexcusabilis fiat. Sed hîc pergant Concionatores; simul & Confessarii ejusmodi efficacia admonita pœnitentibus inculcanda in promptu habeant.

§. IV.

Secùs faciendo peccabit pro ratione intentionis internæ vel significationis externæ offensivæ inimici.

26 AD dignoscendum ergo deníque quale, & quantum peccatum sit negare inimico signa charitatis communia exhiberi debita in quovis casu: duo hæc accuratè consideranda, & distinguenda sunt: scilicet *intentio interna*, ex qua talia fiunt, *& significatio externa offensivæ inimici*, quatenùs scilicet talia significant odium, aversionem, vel vindictam in inimicum, unde is meritò in offensa, inimicitia, ac peccato confirmatur.

Quoad intentionem internam, ex dictis *Sect. 1. de Odio*, ita distinguendum est: I. Si quis inimicum salutare, alloqui &c. nolit ex odio abominationis, seu contemptu ipsius personæ, ut eum velut indignum suo alloquio, salutatione privet, idque delibetatè, mortale peccatum est inexcusabiliter, juxta dicta §. 2. II. Si agas, ex odio inimicitiæ, ut sic eum tuo alloquio, vel salutatione velut solatio privando eum affligas, contristes, irridias, & verbò, ut sic ei per hoc male sit, iterum mortale est ex genere suo, nisi parvitas materiæ excuset, juxta dicta *ibid.* §. 3. III. Si ita agas ex odio abominationis qualitatis tantùm, actus erit indifferens, malus aut bonus, prout qualitas odita indifferens bona, aut mala erit; ut si fugias inimicum, quia tibi molestus esse solet, rixosus, pungitivus, aut distortis moribus est, secluso alio malo affectu, actus erit indifferens. Si fugias, quia enormis peccator, hæreticus, excommunicatus est, actus est bonus. Si fugias, quia te sanctior, vel melior est, actus erit malus, ad invidiam spectans, juxta dicta *ibid.* §. 1. IV. Denique: Si ita agas, ut in te vel in altero evites occasionem novæ rixæ, rancoris, vel alterius mali: actus erit Charitatis, & Prudentiæ: itémque si alia justa causa excusans accedat, juxta dicta suprà §. 2. & 3.

Quoad significationem externam tria consideranda sunt 1. An talia agere, vel omittere reverà significent internum odium, & inimicitiam? juxta dicta §. *præced.* 2. An inimicus advertat? 3. An etiam sentiat, seu curet, ægrè ferat, & inde offendatur, ac scandalizetur, sicque inimicitia obfirmetur multùm, vel parùm? 4. Denique, pro ratione scandali, seu offensæ inimici gravi, vel levi mensuranda erit gravitas, vel levitas peccati tui; si enim multùm in te offendatur inimicus, & in inimicitia obfirmetur, mortale erit: sin parùm, vel nihil curet, non erit plùs, quàm veniale, quantum est ex hoc secundo capite. Atque ex dictis resolvendi sunt

Casus varii.

PEccant mortaliter contra Charitatem proximi sequentes. 1. Qui orans pro omnibus, solùm inimicum quemdam excluderet positivè idque maximè in Oratione Dominica, in Orationibus communibus Ecclesiæ, in Sacrificio Missæ &c. Ratio abundè patet ex dictis. Secùs: si tantùm negativè excludat, ejus scilicet actu non recordando. 2. Qui eleemosynas, sive legatum in omnes civitatis pauperes distribuens, solos inimicos arceret, cùm tamen eleemosyna sufficeret. Secùs si non sufficiat omnibus, tunc enim sine culpa amicos, vel non amicos præferret: quia tunc præterire inimicos, non esset signum positivæ inimicitiæ, sed tantùm ad summum non amicitiæ, quæ nulli debetur. 3. Qui cognatos omnes ad convivium v. g. vocans, solos excludit inimicos: iis enim circumstantiis negare signum speciale amicitiæ, 27

vel

vel charitas, fit manifestum, & speciale signum inimicitiæ, & odii, ut jam suprà notatum. 4. Qui alias solitus quosvis sibi notos in Civitate, Monasterio in domo sibi occurrentes salutare, vel alloqui, inimico tantùm salutationem vel alloquium negaret. Item qui tribus occurrentibus, & duobus salutatis, solùm tertium, qui inimicus est, non salutaret: ita tamen, ut appareat, eum ita facere ex odio, & non ex inadvertentia, distractione, vel speciali negotio. Hi, inquam, & similes peccant mortaliter, quia prædicta, & similia in talibus circumstantiis sunt signa charitatis communia, eáque inimico specialiter denegare, est signum actualis odii, aversionis, vindictæ in proximum; ideóque peccatum mortale, plerúmque duplex, & ratione odii, si adsit: & ratione scandali & offensæ novæ in inimicum, juxta jam satis dicta. Sed hic utiliter discutiemus aliquot scasus particulares, in praxi frequentissimos in gratiam simpliciorum.

I. Occurrere inimico.

28 SUnt qui abhorrent occurrere inimico, ut eò vel à longè conspecto in via, platea, ambitu aliorsum declinent, vel retrocedant; domum, conventum, convivium &c. ubi ipse degit, accedere nolint: idque deliberatè & ex proposito. Peccántne mortaliter, quantum ad significationem externam odii, & peccatô scandali? Responsio ex dictis est facilis. Si enim inimicus advertat id sui fugiendi causâ fieri, &, ut par est, graviter sentiat, sine dubio peccatum mortale est: quia sic fugere inimicum advertentem, manifestum est signum odii, & inimicitiæ. Secùs dicendum, si id inimicus vel omninò non advertat, vel non advertat id fieri sui causâ, utpote, quia astutè id simulas, te ob aliud negotium subitò occurrens, vel ab alio vacatum declinare vel retrocedere: vel saltem non advertat, te inimicitiæ causâ fugere, sed ob aliam causam, v. g. ne exigat debitum &c. vel denique etsi advertat, id inimicitiæ causâ fieri, id tamen parùm vel nihil curat. Sic enim graviter non delinques, quantum est ex hoc secundo capite, significatione externâ.

II. Salutare inimicum.

29 COmmunissimum est inimicitias gerentibus nolle, vel non posse salutare inimicum. Quoad intentionem internam odii satis patet. Quoad significationem autem externam odii, peccántne semper mortaliter peccato scandali? Resolutio *prima*: Per se loquendo, & regulariter non peccant ex hoc capite; cùm enim nulla sit obligatio salutandi obvios quosvis, salutationis omissio non est per se signum odii, vel inimicitiæ; nec per se excitat inimicum ad odio habendum non salutantem; idque maximè verum est, si tu morosus homo vix unquam obvios salutare soleas. *Secunda*: Peccant ergo solùm non salutantes inimicum in iis circumstantiis, ex quibus meritò colligitur, te nunc omittere, salutationem ex odio, vel vindicta propter injuriam acceptam: utpote, si anteà illum semper solitus eras salutare: nunc contra morem, post acceptam injuriam, vel rixam factam, à salutatione abstineas: & maximè si alter sit tuus Superior, consanguineus, domesticus, vicinus &c. Item, si occurrentibus pluribus, inter quos est inimicus, omnes salutes, excepto inimico. Item, si ultra salutationem omissam, oculis præter solitum morem torvis inimicum aspicias, aut insolito vastu pileum capiti imprimas; & sic de similibus. Quia sic sine dubio homini causam novæ offensæ promoves. Verùm huc referendæ sunt etiam exceptiones, & excusationes suprà positæ §. 3. *n.* 23. & 24. Et speciatim huc faciunt verba *Hurtadi ibid. n.* 24.

Casus Specialis.

DUo Religiosi cujusdam rixæ causâ se intra 30
Monasterium non salutant, nec alloquuntur, cùm tamen anteà se salutare, & passim alloqui consueverunt, peccántne mortaliter? ℟. Ita sanè: Quia par est scandalum & ipsis invicem, & aliis Religiosis. Possent tamen excusari à mortali ex hoc capite: tum ex parvitate moræ, ut si pauculis diebus salutationem, vel alloquium intermittant, juxta jam suprà dicta: tum etiam ex levitate rixæ aliis cognita, unà cum sua probata virtute; nam si aliis cognita sit eorum bona conscientia, & rixa, vel ejus causa levis fuerit, meritò judicabuntur non ex odio gravi, sed ex levi tantùm passione, vel in significationem accepti gravaminis salutationem, vel alloquium omittere, præsertim parvo tempore. Eadémque est ratio de aliis sæcularibus præsertim domesticis, vel sibi conjunctis, ut cum aliis notat Tamb. *lib.* 5. *c.* 1. §. 3. *n.* 13. Sed dixi: *Quantùm est ex hoc capite*: scilicet externâ significatione odii, vel scandali. Nam ex alio capite intentionis internæ peccatum odii jam excludere, sanè periculosum hîc est.

III. Resalutare inimicum.

R*Esolutio.* Inimicum, te amicè salutantem, 31
non resalutare, vel pro salute, amore patriæ, gratias agere, per se loquendo, utique mortale est, *secundum omnes.* Quia positâ inimicitiâ, omissio resalutationis non solùm imputatur inurbanitati, sed manifestissimo odio; & quodnam evidentius odii signum esse posset, quàm salutantem resalutatione, vel gratiarum actione non dignari? Excipiendum tamen rursus: nisi eæ concurrant circumstantiæ personarum, ut omissio resalutationis non odio, sed alteri causæ imputaretur: ut si ità animo distractum te simules, ut verè videaris salutationem non advertisse, vel non audivisse: si salutans longè sit te inferior, ut omissio resalutationis imputetur non odio, sed reputationi, ut ajunt, vel fortè veriùs, superbiæ: si sis superior, & in justam vindictam resalutationem, vel responsum neges: si ita facias non ex odio aliquo, sed ad justum dolorem exprimendum ob acceptam injuriam, præsertim recentem, & nondum satisfactam, juxta supra dicta *n.* 29. & 31.

Casus specialis.

NObilis Matrona, cui paris nobilitatis vir 32
consanguineum occiderat, quæsivit, an teneatur illum salutantem resalutare, more patriæ, corpus genibus inclinando? ℟. Consulendum

quidem

quidem omnimodis, quòd sic: at in rigore certè non obligatur saltem sub mortali, seclusó verò odiô internô. In Matrona enim, vel muliere, cujus non est vindictam sumere de injuriis, ordinariè illa denegatio resalutationis, non est signũ odii, sed sensus justi doloris, vel fastus muliebris, vel quid simile. *In rigore*, inquam: ego certè omnibus modis inducerem ad sic faciendum, ob maximum periculum veri odii interni.

IV. Alloqui vel colloqui inimico.

33 Fieri solet, ut inimicitias gerentes, inimicum quidem more communi salutent, & resalutent, de cætero tamen alloqui, vel colloqui omninò nolunt: peccántne mortaliter, quantùm est ex hoc capite significationis externi odii?

Resolutio. Per se non peccant. Quia inimicum non alloqui, vel ei colloqui nolle, per se signum odii non est, cùm non omni proximo debita sit colloquendi familiaritas. Quòd si tamen ante inimicitiam cum illo familiariter colloqui consueveras, obligaberis te jam à colloquendo non subtrahere, jam enim nolle colloqui, evaderet signum novi odii, ac inimicitiæ, ut de se patet. Idémque est, quoties concurrunt ejusmodi circumstantiæ, ut non alloqui, vel colloqui nolle reputetur signum odii, ijsdem nimirùm modis suprà positis *casu 2. De non salutante n. 29.* Quibus adde, ut apud omnes certum: Si inimico colloquenti, vel interroganti non respondeas, non posse te excusari à mortali: nisi excusarent te aliæ causæ modò suprà positæ *casu 3. De non resalutante n. 31.*

Casus specialis.

34 IN Monasterio Monialium duæ ex illis post rixam profitebantur publicè omnibus audientibus per multos annos non velle invicem colloqui, & de facto longo tempore non colloquebantur. Dubitavit earum Confessarius, an eæ in statu mortalis peccati versarentur, & idcirco obstinatè sic perseverantibus absolutio Sacramentalis, & SS. Communio deneganda sit, nec ne? ℟. Omninò quòd sic: saltem, quando causæ rixæ, vel ipsa rixa gravis fuit. Quia eo casu cessatio loquendi per tantum tempus, vel tot annos meritò præsumitur ab odio gravi proficisci. Quòd si tamen causa rixæ, ipsáque rixa levis fuit, quantùm ex est hoc capite significationis, odii ac scandali, poterit omissio loquendi à mortali excusari, & veniale reputari. Quia tunc, maximè in fœminis, iisque alioquin timoratis, non præsumitur oriri ex odio gravi, sed ex naturali passione muliebri; quamvis iterum ex alio capite, scilicet veri odii interni, vel contemptûs, maximè possit esse mortale. Ideóq; ego talem saltem post unam & alteram septimanam adhuc recusantem colloqui, non absolverem. Quare omnimodis id dissuadendum est omnibus, præsertim personis Religiosis ad perfectionem charitatis tendere obligatis. Unde benè *Tamb. cit. n.* 28. monet Confessarios, ut pœnitentes inducant, maximè simul conviventes, ut prodigi sint in exhibendis signis charitatis, & amicitiæ; id enim reddit nos amabiles, sicut opposita morositas reddit nos odibiles hominibus, Angelis, & DEO.

Casus mixtus ex præcedentibus.

QUæsivit bonus vir, an teneatur salutare, in 35
mensa propinare, vel aliàs more solito alloqui inimicum, quem tamen certò scit, vel prævidet non resalutaturum, non gratias acturum, non responsurum sibi esse? Certè quæstio difficilis. Quòdsi tamen id omninò certè moraliter scias, utpote aliquoties expertus, vel ex inimici illius asseveratione, non audeo te obligare cum *Tamb. suprà cit. n. 25.* Quia tunc sibi debet imputare inimicus, qui ita se gerit erga te, ut certitudinem moralem habeas tibi salutanti, propinanti, vel alloquenti non responsurum. Deinde, denuò salutans, propinans, vel alloquens exponeres te periculo graviùs irascendi, vel invehendi in inimicum non respondentem. Contrà verò, si prævideas ex tua iterata gratuita salutatione, propinatione, vel allocutione fore, ut inimicus emolitus odium deponat, & emendetur, utique obligaberis ex Charitate, si tamen sine nimis magna molestia & difficultate possis. *Ratio:* quia bonum spirituale proximi (uti est in proposito depositio odii) tenemur ex Charitate procurare, etiam cum aliquali nostro, non tamen cum magno incommodo, vel difficultate, quia eo casu, proximus non est in vera necessitate, sed in malitia potiùs voluntaria.

At quid si dubites, utrùm inimicus tuus eo casu tibi responsurus sit, nec ne? Aut si timeas, fortè non responsurum, & sic te magis de novo exacerbandum fore, idque post Confessionem die Communionis? ℟. Omninò urgendus es, saltem semel amicè salutando, vel alloquendo inimicum experiri, id enim Charitas suadet. Et, siquidem amicè respondeat, lucratus es inimicum tuum, magno tuo solatio: si secus, deinceps excusaberis, juxta prædicta.

SECTIO III.

Modus & Regulæ reconciliationis cum inimicis.

SUMMARIUM.

36. Ex Regula I. *à D. Chrysost. data pro reconciliatione cum inimico à te offenso: sunt hæc notanda.*
37. *Si inimicitia fuit tantùm interna, requiritur etiam interna solùm reconciliatio:*
38. *II Si verò ex inimicitia alterum læsisti exteriùs signo verbo, vel facto, teneberis ad reconciliationem quoque externam.*
39. *III Veniam verò petere ab inimico læso vel offenso, tunc solùm necesse est, quando aliud remedium, vel modus commodus non occurrit.*
40. *IV E duobus mutuò se offendentibus, vel inimicis factis, reconciliationem petere, vel procurare tenetur prius ille, qui prius, vel graviùs offendit.*
41. Regula II. *inimico te offendenti, quantumlibet offensus vel læsus sis, teneris sub mortali.*
42. *I Ad veram & sinceram reconciliationem.*
43. *II. Internam simul, & externam.*
44. *III. Si is veniam petat. Non tamen statim, sed opportunè.*
45. *IV Ac salvâ justitiâ, & jure tuo.*
46. Regula III. *Quando quis ulterius teneatur se cum inimico reconciliare?*
47. Regula IV. *pro Confessariis inimicorum au. & quando eos absolvere possint.*

REGU-

REGULA I.

Pro reconciliatione cum inimico à te offenso.

36 Regula optimè traditur à D. Joan. Chrysostomo seu Authore *Operis imperfecti in Matthæi cap.* 11. his verbis: *Qualis præcessit offensio, talis debet esse reconciliatio: si cogitatu offendisti, cogitatu reconciliare: Si verbis offendisti, verbis reconciliare: Si operibus offendisti, operibus reconciliare; omne enim peccatum, quo modo committitur, eodem modo de ipso pœnitentia agitur.* Hæc ille sanctè. Ex quibus deduco breves resolutiones particulares.

37 I. Inimicitia interna tantùm, quâ quis solùm interno odio, rancore, malevolentia alteri offensus fuit, solùm requirit reconciliationem internam, ut quis ex corde omnem rancorem deponat, elicito contrario actu amoris, & benevolentiæ in proximum. *Ratio* patet: Quia reconciliatio nil aliud est, quàm amoris, & amicitiæ reparatio: si ergo solo corde amorem, & amicitiam in proximum dissipâsti, non facta ulla læsione externa, non nisi solo corde reparare teneris. Atque idem dicendum de eo, qui alteri inimicus factus est solùm, quia ab eo læsus fuit, ut per se patet. Et pulchrè docet D. Augustinus lib. 1. de serm. Domini in monte. *Si ille nos læserit, non opus est pergere ad reconciliationem: non enim veniam postulabis ab eo, qui tibi fecit injuriam: sed tantùm dimittas, sicut tibi à Domino dimitti cupis, quòd ipse committeris.* Hæc Sanctus Augustinus. Actus tamen heroicus Charitatis, & summè meritorius foret, magnorum Sanctorum exemplô, eo casu etiam ab offendente reconciliationem procurare, vel veniam petere. Lege vitam mirabilem *S. Joannis Eleemosinarii.*

38 II. Qui ex inimicitia alterum læsit exteriùs signo, verbo, vel facto, offensam, injuriam, vel damnum intulit, idque alterum sentire novit, tenetur ex Charitate ad reconciliationem externam, ut nimirùm, quantùm commodè potest, per se vel per alium signo, verbo, vel facto ab ipso veniam, & remissionem offensæ postulet. *Omnes.* Et notant DD. communiter in illa verba Christi: *Si offers munus tuum &c.* Ratio jam dicta est à *D. Chrysostomo*: Quia qua ratione Charitas destructa est, eâdem reparari debet. Deinde accedit obligatio justitiæ, etiam ad satisfactionem injuriæ, & restitutionem damni, nisi alter gratis remittat. Sed dixi: *Quantùm commodè potest.* Nemo enim tenetur ad reconciliationem hanc externam cum inimico offenso cum gravi, vel graviori incommodo suo, quàm fuerit læsio illata proximo, uti esset gravis infamia, si læsio hostilis fuerit occulta. Item si læsus sit absens, nec facilè conveniri possit. Item si præsumas prudenter, quòd oblata à te reconciliatione, & satisfactione pro parte tua, alter non sit corresponsurus; tunc enim titulo compensationis retinere quasi in depositum, satisfactionem poteris, quousque videas alterum paratum satisfacere, & debitum exhibere, ait Castropal. *tom.* 1. *t.* 6. *disp.* 1. *p.* 8. *n.* 10. *apud Tambur. cit. n.* 24.

III. Veniam humiliter petere ab inimico offenso, vel læso, tunc solùm necessarium est, quando & gravis fuit læsio, & aliud remedium adhiberi ad reconciliationem, vel non potest, vel omnibus prudenter consideratis, non convenit; Utpote si læsus ita rationabiliter petat: si Judex, vel Superior ita decernat: si alicubi sic moris sit, ut in sacris Religionibus. Item si læsus sit Superior, Pater, Prælatus, maritus, Dominus, tunc enim filius, subditus, uxor, servus, in gravioribus offensis vel injuriis ordinariè veniam petere debebunt: quia aliud reconciliationis medium vel non habent, vel non acceptatur. 39

Non ergo necessaria est ejusmodi petitio veniæ 1. Quoties aliam æquivalentem satisfactionem æquè gratam offendens exhibet: utpote per specialia amicitiæ signa, & officia per præventionem in honore, per pecuniam mutuatam, aliáve beneficia per amicorum interventionem &c. 2. Quoties injuriæ inter inimicos factæ invicem se compensant; neuter quidem tenetur veniam petere, quod pœnam sapit: uterque tamen tenetur aliis charitatis, & amicitiæ signis reconciliationem procurare. 3. Quando læsus petitionem veniæ, vel reconciliationis non curaturus, aut inde magis irritandus creditur, ut in simili superiùs dictum, quò spectat exspectatio commodi temporis, quo interim ira deferveat, & reconciliatio sperari, ac suaviori modo impetrari possit, ut in simili dicam Regula sequenti, 4. Quando lædens est Superior eximius, ut non conveniat à subdito veniam petere propter diminutionem authoritatis: tenetur tamen, & facillimè potest aliis beneficii signis, & argumentis subditi læsi animum reconciliare, & scandalum impedire, *secundùm Omnes.* Eaque media in promptu sunt.

IV. Quid si duo mutuò se offenderunt, & inimici facti sunt: quisnam priùs tenebitur reconciliationem petere, & procurare, alterum alloqui, salutare &c. aut si opus sit, veniam petere? 40
℟. ille utique, qui vel priùs, vel graviùs offendit; & vix contingit hîc ambos esse pares; aut enim injuriæ sunt æquales; & tunc tenebitur, qui prior offendit, vel prior causa rixæ extitit: aut injuriæ sunt inæquales; & tunc tenebitur, qui graviùs offendit, etiamsi posteriùs. Quòd si tamen contingeret injurias censeri moraliter ita pares, & simultaneas, ut non videatur major ratio, quòd potiùs unus incipiat, quàm alter, tunc utrique æquè incumbet, data occasione inchoare reconciliationem, salutationem, alloquium &c. nisi contingat uni potius, quàm alteri competere, inchoare sermonem secundùm mores patriæ, vel aliam circumstantiam. Sic inter æquales ei incumbit prius salutare, & alloqui, qui coram alio stante, vel sedente transit, vel de novo accedit, vel qui aliquid vult petere, quàm illi, qui stat, sedet, vel rogandus est. Sed hæc relinquuntur judicio prudentis.

REGULA II.

Pro reconciliatione cum inimico, qui te offendit.

41 OMnis inimicus alteri, à quo quantumlibet offensus, vel læsus fuit, tenetur sub mortali ad veram, & sinceram reconciliationem internam, simul & externam, illi veniam petenti, opportunè tamen, ac salvâ justitiâ, & jure suo. Hanc iterum docet Christus Matth. 6. *Si enim non dimiseritis hominibus peccata eorum, nec Pater vester cælestis dimittet peccata vestra*: & alibi post narratam parabolam de servo nequam, & crudeli, qui post dimissa sibi à Rege decem millia talentorum, suo conservo noluit dimittere centum denarios, & ideò ad carceres damnatô, donec reddat novissimum quadrantem; concludit Christus: *sic & Pater vester cælestis faciet vobis, si non dimiseritis unusquisque proximo suo de cordibus vestris.* Jam Regulam breviter explico.

42 I. *Tenetur ad veram, & sinceram reconciliationem internam*; prout significat Christus verbis modò citatis. Hæc duo requirit. *Unum* velut negativum; ut scilicet ex animo remittat offensam, deponendo omne odium, rancorem, pravum affectum, malevolentiam, vindictæ injustæ appetitum, ut nimirùm nolit vindicare per se ipsum, aut aliundè vindicare injustè: & uno verbo: ut non velit ei ullum malum spirituale, vel corporale justum, vel injustum inferendum: Quod quidem omni inimico, etiam in inimicitia perseveranti debitum est, ut jam superiùs dictum. *Alterum* positivum, ut scilicet exerceat actum positivum charitatis, amoris, & benevolentiæ erga ipsum, quo velit ipsi omnia vera, & salutaria bona, & uno verbo, eadem quæ sibi ipsi juxta regulam magni mandati, *sicut te ipsum.* Ratio utriusque patet. Quia vera, & sincera reconciliatio, seu amicitiæ destructæ reparatio, necessariò requirit ablationem odii, & positionem novi amoris. Excluduntur ergo reconciliationes non veræ, & sinceræ, sed falsæ, & fucatæ: dum vel foris tantùm reconciliatio simulatur, intùs verò odium, malevolentia, vindicta retinetur: vel simulant se libenter velle remittere, & reconciliare, interim varias fingunt, & prætendunt causas, quibus odium, & malitiam justè probant: manent hi in statu peccati mortalis inimicitiæ: nam qui tam strictè præcipit reconciliationem cum inimico, *DEUS, non irridetur.*

43 II. *Internam simul & externam.* Necesse nimirùm est, ut offensus inimico veniam petenti, hanc suam internam reconciliationem, ac remissionem odii, & offensæ exteriùs ostendat, non tantùm exhibendo signa charitatis communia (quippe inimico etiam in inimicitia perseveranti debita) sed etiam signum aliquod speciale verbo, vel facto, quo illi intelligat perspicuè, te inimicitiam deposuisse, & amicitiam redintegratam esse, juxta dicta §. 2. & 3. Quare veniam petenti nolle dare, & negare signa aliqua, quibus te inimicitiam deposuisse significes, inter æquales saltè, nimis aperta odii retenti, & obfirmati demonstratio esset, & sine dubio peccatum mortale. Solus Superior offensus potest subdito reo veniam, seu reconciliationem externam negare, vel differre potiùs, ut is delicto magis agnito emendetur, vel justè puniatur. Neque enim id tunc est signum odii, sed potiùs amoris, utpote ad emendationem conducens. Verùm hîc multâ prudentiâ, & discretione opus est, ne plus æquô subditus exacerbetur, & ipse Superior de affectu odii facilè convincatur, quod prætexebat se bono fine facere, utpote si ad longum tempus, præsertim sæpiùs humiliter petenti subdito veniam dare negaret. Ut ex communi rectè notant Laym. *lib. 2. tract. 3. c. 4. n. 4. Filliucius, Sylvius, Bonacina* alii cum Bassæo *verb. Charitas n.* 14.

III. *Veniam petenti, oportunè tamen*: Nam in- 44
primis offensus utique per se non tenetur ad reconciliationem externam, nisi inimicus offensus petat. Deinde non est coarctandus offensus, ut statim post injuriam illatam, atrocem præsertim, petenti veniam dare teneatur; est enim supra humanam fragilitatem, & res violenta recenti vulnere, necdum sedatâ animi perturbatione offensum cogere ad positivam reconciliationem faciendam: sufficiens ergo, & opportunum tempus prudentis judicio exspectetur: intereà sufficiet ipsi offenso se negativè habere, deliberatum odium, ac malevolentiam seu vindictam injustam excludendo, qua ratione tunc dilatio reconciliationis non erit signum odii, sed potius indicium infirmitatis humanæ. Ut ex communi notat Tamb. *cit. §. 3. n. 22.*

IV. *Ac salvâ justitiâ, & jure suo.* Quia nullus 45
tenetur diligere inimicum ultra terminos justitiæ, & charitatis erga seipsum: adeóque nullus tenetur remittere inimico jus suum ad sibi satisfaciendum, vel compensandum pro injuria, vel damno illato, juxta latè dicta §. 2. Quodsi ergo inimicus à te offensò veniam quidem petat, attamen debitam satisfactionem non offerat, cùm tamen posset, & deberet eam exhibere, teneberis quidem ei ostendere, te odium in animo nequaquàm fovere, & offensam remittere, interim tamen satisfactionem debitam exigere intra, vel extra judicium jure potes, & eoúsque reconciliationem differre: quia rem tibi debitam postulas: &, si alter exinde offensus odium, ac inimicitiam innovet, non tibi, sed sibi ipsi imputet, qui satisfactionem, quam posset, & deberet dare, (v. g. revocationem calumniæ, restitutionem famæ, vel honoris) immeritò negat. At verò si satisfactionem debitam vel non possit dare, quia impossibilis est, v. g. pro homicidio, seu occisione filii, propinqui, vel amici tui; vel non debeat dare, quia excessiva est, tenetur offensus petenti statim veniam dare, & signis amicitiæ respondere: alioquin meritò judicaretur in odio gratis velle perseverare, cùm debito suo adversarius ejus non desit.

REGULA III.

Pro reconciliationis tempore.

JAm habes unum tempus reconciliationis de- 46
bitæ cum inimico, quando nimirùm is opportunè veniam petit; quando ergo ulteriùs? Quo-

ties

tiescunque tenetur homo se reconciliare cum Deo, aut vult facere opus meritorium apud Deum, toties tenetur ad reconciliationem, saltem internam cum proximo. *Omnes.* Ratio manifesta est: Quia nullus potest reconciliari cum Deo, vel mereri apud Deum, hoc est, aliquo opere gratiam Dei consequi, vel augere, voluntariè persistens in peccato mortali: atqui gerens inimicitiam cum proximo voluntariè persistit in peccato mortali, nisi reconcilietur saltem interiùs odium deponendo, & offensam remittendo, juxta dicta suis locis: ergo &c. Est ergo inimicitia voluntariè continuata absque reconciliatione saltem interna, & cùm opus est, etiam externa, unum continuum peccatum mortale, secundùm omnes. Clarum ex Scriptura. Nam Apostolus ad *Galat.* 5. inter opera carnis, & peccata mortalia gravissima numerat inimicitias, dicens: *Manifesta sunt opera carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, idolorum servitus, veneficia, inimicitiæ, contentiones &c. quæ prædico vobis, sicut prædixi, quoniam qui talia agunt, Regnum DEI non consequentur.* Hæc Apostolus. Exclusio autem à Regno Dei certissima est nota peccati mortalis. Et ratio clara est: Quia inimicitia nil aliud est, quàm odium continuatum, continua aversio, indignatio, malevolentia adversus proximum, non quidem continuè actualiter, & formaliter, quasi quis inimicus alteri continuo actuali odio alterum aversetur, eique malè velit, quod fieri nequit; sed continuò habitualiter, & dispositivè, sic ut inimicus alteri ita habitualiter dispositus, & ab illo aversus sit, ut quoties recurrit ejus memoria, aspectus, mentio, semper eum execretur, eique malè velit; adeò ut gravis sit, & ad videndum & gravior ad colloquendum, absque amaritudine vix de eo cogitare, vel loquentes de eo audire possit &c. Atqui omne odium voluntariè retentum contra proximum est peccatum mortale: ergo inimicitia voluntariè continuata non erit, nisi unum peccatum continuum mortale; nimirùm nisi formaliter, vel materialiter interrumpatur, prout in simili explicatum habes de peccato injustæ detentionis rei alienæ. Dicimus ergo hoc supposito;

I. Quoties quis tenetur ad contritionem, vel attritionem, utpote in susceptione, vel administratione Sacramentorum, in articulo mortis &c. sub mortali etiam tenetur interiùs saltem reconciliari proximo, odium deponendo, eique benevolendo, juxta dicta regulæ. Et docet perspicuè ipse Christus *Matth.* 6. *Si enim dimiseritis &c. si autem non dimiseritis &c.*

II. Quotiescunque quis vult exercere opus meritorium, v. g. orare, jejunare, eleemosynam dare, Sacrum audire, vel Sacrificium pro se utiliter offerri &c. ut opus ei meritorium sit, tenetur prius reconciliari proximo. Est rursus aperta doctrina Christi Matth. 5. *Si offers munus tuum ad Altare* (de omni opere bono Deo grato, & meritorio eadem est ratio) *& ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid adversum te: relinque ibi munus tuum ante Altare, vade priùs reconciliari fratri tuo: & tunc veniens offeres munus tuum.* Sic Christus. Et optimè exponit D. Augustinus Serm. de verbis Domini in monte Matth. 5. *Si absens est frater tuus, vade non pedibus corporis, sed animo humili te posterne in conspectu ejus, cui oblaturus es: si præsens revocandus ad amorem, ab eo veniam petendo, si eum læsisti; vel si te læsit, dimittendo cordis rancorem.* Hæc S. Pater, pauculis verbis omnem modum reconciliationis concludens.

REGULA IV.

Pro Confessariis inimicorum.

CONfessarius pœnitentem in inimicitia perse- 47
verantem, nolentem scilicet reconciliari proximo, ex animo odium, rancorem, vindictam injustam deponere: item nolentem signa charitatis communia exhibere proximo inimico juxta dicta *Sect. præced.* §. 3. absolvere non potest sub peccato sacrilegii tam ipsius Confessarii absolventis, quàm pœnitentis absoluti. Est nimis certum: *& Ratio clara est*: Quia talis pœnitens actuali peccato odii, & inimicitiæ pessimè dispositus obicem ponit Gratiæ Sacramentali, ideóque falsificatur forma, & Sacramentum irritatur gravissimò sacrilegiò. At, quid judicandum de pœnitente, qui Confessario dicit, se omninò velle ignoscere, sed non posse oblivisci, non quidem odisse, non tamen posse aspicere, alloqui, salutare &c. Advertendum tales sæpè ita constitutos esse, non ex verò odio voluntario interno in proximum, sed solùm ex forti impressione phantastica, maximè melancholicos, & colericos, qui injuriâ acceptâ, in memoria impressa statim ad recordationem, ad conspectum, vel præsentiam inimici moventur ad motus amaritudinis, rancoris, accensionis contra ipsum, sic ut ejusmodi motus vel præveniant, vel perturbent rationem, & sæpè in verba, gestus, & signa atrocia erumpant, licèt reverà voluntate non consentiant, quin etiam facti sibi præsentes, & advertentes motus suos, resistant contrario actu amoris, & benevolentiæ ei benè velint &c. Cùm his Confessario habenda patientia, & cautè eis credendum, cùm dicunt, se ex animo ignoscere inimico, non tamen posse oblivisci. Si tamen capaces sint, interrogandi sunt, qualiter non possint oblivisci? an solùm quoad memoriam, & horrorem injuriæ acceptæ, vel malevolentiam? *Si primum*, credat Confessarius, & absolvat; si *secundum*, nequaquam.

Unde pœnitentem talem rectè monet, & solatur Joan. Sancius *Select. disp.* 2. *n.* 11. *in fine*, ex eo quòd experiaris te trepidare coram eo, qui te offendit, imò & expallescere, & cupere eum non videre, vel ut longè discedat; non statim putes te peccare, si ad malè illi desiderandum non procedas: illi enim motus sunt naturales, necessariò sequentes ex præsentia objecti apprehensi, ut sibi molesti; non verò actus voluntarii de malo alterius. *Sic Sancius apud Tamb. lib.* 5. *c.* 1. *n.* 1.

SECTIO IV.

De reliquis peccatis contra Charitatem proximi.

Invidiâ, irâ, discordiâ, contentione.

SUMMARIUM.

48. Invidia, *quid, quale, & quantum peccatum?*
49. *Quid* timor, *prima invidiæ affectio?*
50. *Quid* zelus, *seu* æmulatio, *secunda invidiæ affectio?*
51. *Quid* Nemesis, *seu* indignatio, *tertia invidiæ affectio?*
52. Ira, *quid, quando, & quale sit peccatum?*
53. Discordia, *quid, quando, & quale sit peccatum?*
54. Contentio, *quid, quando, & quale sit peccatum?*

§. I.

Invidia

48 DEfinitur: ***odium alienæ felicitatis.*** *Tristitia de bono alieno inordinata.* Sed clarissimè ex D. Thoma 2. 2. *q.* 63. *a.* 1. *Invidia est tristitia de bono alieno æstimato ab invidente ut malo proprio:* quatenus scilicet minuit, & obscurat propriam invidentis excellentiam: quo, licèt simillimum, & valdè annexum, tamen differt à peccato odii proximi. Odio enim quis malè vult proximo, gaudet de ejus malo, & consequenter etiam tristatur de ejus bono, sed absolutè, & in ordine ad ipsum tantùm proximum, quatenus nimirùm proximi bonum est. Invidiâ autem solùm tristatur de bono proximi non absolutè, sed in ordine ad ipsum tantùm invidentem, quatenus nimirùm invidus bonum proximi æstimat malum proprium. Est ergò invidia genuina proles superbiæ, cujus inordinatio consistit in hoc, quòd quis ita inordinatè amet, vel appetat sibi propriam excellentiam in bonis veris, vel fictis, ut nolit ejusmodi, vel similia bona inesse proximo suo: indéque, si videat ea proximo inesse, invidet, tristatur; ac velut ringitur amarulento affectu. Præclarè D. Augustinus lib. 11. De Genesi ad litt. c. 14. *Amando quisque excellentiam suam, vel paribus invidet, quod ei coæquentur: vel inferioribus, ne sibi coæquentur: vel superioribus, quòd eis non coæquetur.* Hæc Sanctus. Jam ad penitiùs intelligendam malitiam hujus peccati frequentissimi, gnaviter advertendum est.

I. Invidia peccaminosa, & mortaliter mala non consistit in tristitia de bono alieno ea præcisè ratione apprehenso, ut malo proprio, seu minuente propriam invidentis excellentiam; hoc enim per se malum non est, nam suprà concessimus, licitè nos posse gaudere de malo alieno præcisè apprehenso ut bono proprio: cur non è contra similiter liceat tristari de bono alieno præcisè apprehenso, ut malo proprio: Plus ergo requirit invidia peccaminosa, & in communissima Sententia mortaliter mala. Itaque directè, sicut dicemus mox de ira (iram scilicet secundùm se esse passionem indifferentem: iram inordinatam & excessivam in ipso motu tantùm esse venialem ex genere suo: iram tandem inordinatam, & excessivam in appetitu vindictæ injustæ esse mortalem ex genere suo contra charitatem) ita planè dicendum: invidiam quatenus præcisè est tristitia de bono alieno, ut malo proprio apprehenso, esse passionem indifferentem, quippe, quæ etiam bona esse, & ad bonum finem dirigi possit: invidiam inordinatam in ipso motu solo excedentem, vel amaram nimis, de se esse venialem: invidiam denique inordinatam adversus proximum, quatenus nimirum procedit ad verum odium proximi, nocendo, & tristando ei inesse tale bonum, etiam ut ipsi bonum est, ei malum volendo, etiam ad insidias, detractiones, aliáve mala procedendo &c. omninò esse peccatum mortale, omnes fatentur. Et quia reverà in praxi talis solet esse invidia invidorum, ideò meritò

II. Invidia juxta communissimam sententiam est peccatum mortale ex genere suo, nimirùm quatenus præfatô modô involvit odium proximi, & simpliciter non vult, dolet, & tristatur, tale bonum inesse proximo. Sic enim duplicem malitiam involvit: *Unam* contra charitatem proximi, ut palam est: *Alteram* specialem contra voluntatem Dei: cùm enim voluntas Dei sit immediata causa distributionis bonorum, ac donorum omnium, voluntati Dei repugnare convincitur, qui invidet, vel tristatur de bono, vel dono à Deo dato proximo, ideóque peccat mortaliter, nisi imperfectio actûs, & parvitas materiæ excuset. Imperfectio actûs quidem: sunt enim quidam naturâ proni ad invidiam (quod etiam in brutis advertimus) adeóque facilè moventur ad invidiam in proximum; qui motus, si rationem omninò præveniant, culpâ vacabunt; si aliqualis semiplena tantùm advertentia accedat, veniales evadunt; nam ut etiam advertit S. Thom. *cit. a.* 3. constat aliquos primos motus invidiæ invenire quandoque etiam in viris perfectis, qui sunt peccata venialia. Similiter ob levitatem materiæ, proximo solum aliquod leve bonum, fortunam, lucrum &c. invidere, nan tamen animo invidendi etiam majora, vel quævis bona, non nisi veniale erit.

III. Invidiæ ergo peccati gravitas mensuranda est ex magnitudine boni corporalis, vel spiritualis, quod invidetur. Hinc omnium gravissima est invidiæ species, atque peccatum in Spiritum Sanctum, quod dicitur *fraternæ charitatis invidentia*, quâ scilicet ipsa bona spiritualia, ac dona Spiritûs Sancti, atque adeò ipsam charitatem & gratiam Dei, virtutem ac sanctitatem proximo quis invidet, & inesse tristatur, quia nimirùm illa propriam suam excellentiam minuere, sui vilipensionem causare, aut certè vitam, & actus suos redarguere, & condemnare videt, vel æstimat. Unde odium detractiones, temeraria judicia, persecutiones bonorum, tandem & homicidia. Talis fuit invidia mortifera Cain occidentis fratrem suum Abel: de quo 1. Joan. 3. *Hæc est annuntiatio, quam audistis ab initio, ut diligatis alterutrum. Non sicut Cain, qui ex maligno erat, & occidit fratrem suum. Et propter quid occidit eum? Quoniam opera ejus maligna erant, fratris autem ejus justa.* Simili invidia rabidi clamant impii Sap. 2. *Circumveniamus hominem justum, quoniam dissimilis est operibus nostris. Gravis est*

nobis ad videndum, quoniam dissimilis est aliis vita illius. Vide *S. Augustinum lib.* 1. *de serm. Domini in monte c.* 43.

IV. Invidia denique jure optimo computatur inter peccata capitalia: quippe plurimorum, & omnium ferè peccatorum contra proximum caput, & causa. Ejus à S. Gregorio *l.* 31. *Moral. c.* 17. quinque assignantur filiæ. 1. Odium, quo quis mala vult illi cui bona invidet. 2. Susurratio, quæ apud alios invisum reddere molitur eum, cui invidetur, adeóque amicitiam dissolvere. 3. Detractio, quâ famam denigrat bonam, quam proximo quis invidet. 4. Exultatio in adversis. 5. Afflictio in prosperis proximi. Et hæc est pœna continua invidi, quâ suo livore tabescit, ac velut serpentina morsicatione cor exedit. Psalm. 111. *Peccator videbit, & irascetur, dentibus suis fremet, & tabescet, desiderium peccatorum peribit.* Et optimè D. Nazianzenus *orat.* 27. inquit: *Solus in omnibus affectibus iniquissimus simul & æquissimus, invidia est: iniquissimus, quia bonis omnibus adversus est: æquissimus, quia dominos suos exest & conficit.*

Advertendum tandem, hic invidiæ persimiles esse alias tres affectiones. Timoris, Zeli, & Nemesis, multum tamen differentes, prout optimè explicat S. Thomas 2.2.*q.*36.*a.* 2. Accipe compendium.

Timor.

49 AFfectus timoris est tristitia de bono alterius, quatenus nobis, aliis, vel Reipublicæ noxium est, vel esse prudenter judicatur (secluso nimirùm judicio temerario) Et hæc affectio ex se bona, & licita est: licitè enim boni tristantur de prosperitate, divitiis, potentiâ, dignitate impiorum, quatenus iis abutentes nobis, proximis, Reipublicæ, vel Ecclesiæ noxii sunt, aut damna inferunt. Quâ ratione D. Gregor. lib. 22. Moral. c. 6. dixit: *Evenire plerumque solet, ut non amissâ charitate, & inimici nos ruina lætificet, ut rursum ejus gloria sine invidiæ culpa contristet: cùm & ruente eo quosdam bene erigi credimus & proficiente illo, plerósque injustè opprimi formidamus.* Hæc S. Doctor. Sic licitè tristamur de doctrina, eloquentia, dexteritate hæretici, quia his multos in errorem inducit, vel in errore confirmat, ideóque Ecclesiæ & saluti animæ noxius est. Certè S. Ambrosius contra Augustinum adhuc Manichæum in publicis Lytaniis orâsse fertur: *ab Augustini Logica, libera nos Domine.* Sic licitè tristamur de dignitate, vel officio collato alicui, quem videmus, vel prudenter timemus officio non satisfacere, cóve abuti in damnum nostrum, proximorum &c. vel Reipublicæ &c. (secus esset: si tristeris de officio collato alicui, quem scis justè acturum, tibi, tuísque similibus debitas pœnas inflicturum, abusus non toleraturum &c.) Differentia hujus affectus timoris ab invidia manifesta est. Justa enim est causa tristandi de bono proximi, quatenus eo abutitur ad peccatum, nostrum, vel aliorum damnum: At minimè est justa causa tristandi de bono proximi, quatenus putamus minui nostram excellentiam, quod est superbia, & contra Charitatem, qua ex proximi bono & felicitate, ob amoris & amicitiæ unionem, nobis potiùs aliquid excellentiæ accedere, judicare, adeóque gaudere deberemus; amicorum enim omnia communia sunt, saltem quoad affectum, si non usum.

Zelus,

SEu æmulatio: est tristitia de bono proximi, 50
non quia ipsius est, sed quia simile bonum nobis deest; seu quia nos eô caremus. Quo patet differentia hujus affectûs ab invidiâ; hâc enim quis tristatur de bono alterius, quia alterius est, & ideò suam excellentiam minuére putat: zelus autem, vel æmulatio non ttistatur de bono alterius in se, quasi nolit habere ipsum bonum, & occasionem boni alterius, sed præcisè tristatur de propria penuria, quòd quis scilicet non habeat simile bonum. Et hic affectus bonus est, ac laudabilis, non tantùm quoad bona spiritualia, virtutes, merita, bona opera: talem enim æmulationem præcipit Apostolus 1. Corinth. 12. *Æmulamini Charismata meliora*: Eóque sensu D. Hieronymus Epist. ad Lætam de ejus filia scripsit: *habeat socias, cum quibus discat, quibus invideat, quarum laudibus mordeatur*: Verùm etiam quoad bona naturalia, vel corporalia, temporalia, utpote quod scientias, artes, industrias, lucra &c. studentes enim, vel artes addiscentes, videntes aliorum profectum meritò tristantur de suo defectu, quo ipsi excitentur ad proficiens studium. Artifex videns alios suâ industriâ familiam suam benè alere, ditescere, meritò æmulatur, & dolet, se non posse ita prosperare. Mercator, vel caupo plerósque, vel plurimos emptores, vel hospites ad suum vicinum divertere, licitè quidem dolet de illo concursu, quatenus suum detrimentum est, & cessatio lucri, quod alioquin justè habere posset; at non licitè & absque peccato odii, vel vindictæ doleret, quod concurrant ad vicinum, quatenus ille concursus vicino suo bonus est. Quæ benè notanda, & discernenda sunt confessario.

Nemesis,

SEu indignatio est affectus: quo quis tristatur 51
bona temporalia (nàm in spiritualibus non potest habere locum) ut divitias, dignitates, officia, beneficia &c. obvenire impiis, vel indignis. Quo ipso differt ab invidia, quâ quis tristatur de bono alterius, non quatenus alteri indignè obvenit, sed quatenus suam excellentiam obscurat ex superbia. Hæc affectio, & tristitia vitiosa est & mala, si tendat in bonum proximum indigni, aut quatenus absolutè bona proximi sunt, sic enim est contra charitatem, quâ proximo quodvis bonum suum velle, & gaudere debemus; aut quatenus talia bona ex dispositione divina ob certos, & semper bonos fines, etiam indignis proveniunt: sic enim sapit blasphemiam, & est contra Voluntatem Dei, cui voluntas nostra in volito formali cognito semper conformari debet. Unde contra hanc tristitiam dicitur Psalm. 36. *Noli æmulari in eo, qui prosperatur in via sua, in homine faciente injustitias &c.* Bona autem, & licita potest esse hæc tristitia, & affectio *Nemesis* de bono indignis contingente,

ſi bona illa conſiderentur, prout humana voluntate contra juſtitiam, & voluntatem indignis obveniunt, aut prout eis indignus ad peccandum abutitur. Sic Navar. *c.* 23. 118. cum Layman. *lib.* 2. *tract.* 3. *c.* 10. *n.* 2.

§. II.

Ira

521. DEfinitur communiter: inordinatus appetitus vindictæ. Sed explicatiùs noſter Marchant. *tom.* 2. *tract.* 6. *tit.* 2. §. 2. *concluſ.* 2. Inordinata animi commotio vindictam, vel quaſi vindictam inordinatè, vel injuſtè appetentis. Iræ enim peccaminoſæ dup ex eſt inordinatio. Una ex parte ipſius motûs iræ, ſeu modi iraſcendi, ut ſi nimiùm interiùs excandeſcas, vel exteriùs per ſigna nimis patefacias. Altera ex parte objecti, ſeu vindictæ, ut ſi proximo appetas vindictam injuſtam, vel juſtó majorem.

II. Ira inordinata primò modo, quoad motum paſſionis, ſeu modum iraſcendi nimiùm, eſt peccatum veniale ex genere ſuo. Eſt enim exceſſus voluntarius in paſſione animi de ſe indifferente, quippè quæ etiam bona, & virtuoſa eſſe poſſit, ut ſi eâ utamur ex motivo virtutis, & zelo juſtitiæ, ad propulſandum, vel vindicandum malum peccati in nobis, vel aliis noſtræ curæ commiſſis; juxta illud Pſalmi 4. *Iraſcimini, & nolite peccare:* exceſſus autem, vel inordinatio in re indifferenti per ſe culpam venialem non excedit, juxta regulam jam ſæpiùs repetitam. Rectè tamen docet *Merchant. cit.* iram etiam hac inordinatione motûs etiam ſeclusâ vindictâ injuſtâ, evadere peccatum mortale ratione enormis exceſsûs, & deformitatis in iraſcendo, cùm quis deliberatè, ſciens & volens motus iracundiæ adeò excreſcere ſinit, vel facit, ut erumpat in enormes geſtus, clamores, tunſiones, ſpumas, membrorum contorſiones, ut graviſſima injuria hominis conſtitutionem afficiat. Talis utique peccat mortaliter: Quia imaginem DEI, ac creaturam rationalem enormiter dehoneſtat, & deturpat, maximéque agit indecenter ſubſtantiæ rationali. Unde SS. PP. paſſim docent per iram hominem mutari in feram, imò in dœmonem. Et rectè tres ſolent aſſignari iræ ſpecies. *Rancor, Inſania, Furor.* Rancor eſt ira, quatenus cauſat, & continet internam indignationem, averſionem, odium, vindictam &c. Inſania, quatenus mentem rationis uſu privat. Furor, quatenus, in ejusmodi inordinatos, & enormes motus erumpit.

III. Ira inordinata ſecundo modo, quoad inordinatum appetitum vindictæ inferendæ, eſt peccatum mortale ex genere ſuo; quippe directè repugnans Charitati, quatenus proximo inordinatè malum appetit: ac etiam juſtitiæ, ſi actu in injuſtas vindictas erumpat. Hujus communiter quatuor aſſignantur gradus. 1. Cùm quis appetit vindictam in immeritum: 2. Etſi in meritum, tamen ultra meritum: 3. Etſi in quomodocunque meritum, tamen præter ordinem; ut ſi inimico appetas vindictam, vel pœnam propria authoritate per te infligendam. 4. Etſi omnibus his ſervatis, tamen appetatur vindicta non ad debitum, ut juſta eſt, ex zelo juſtitiæ, ac odio iniquitatis ſed merè ut ſatiativa animi tui malevoli, ex odio perſonæ, amore proprio, vindicandi libidine. Tribus prioribus modis eſt peccatum contra juſtitiam, quarto modo contra charitatem tantùm, ubique mortale ex genere ſuo, de quo nulla difficultas.

IV. Ira utrovis modo inordinata meritò computatur inter peccata capitalia, quippe plurimorum peccatorum, ac malorum caput, & origo, quæ nimis nota. Sex tamen ejus peculiares filiæ, ac ſoboles enumerantur à D. Gregorio *lib.* 31. *moral. c.* 17. Nimirùm *indignatio, tumor mentis, clamor, contumelia, rixa, blaſphemia.* Ira enim, aut remanet intùs in corde: & ſic innaſcitur *indignatio*, ſeu averſio & affectus inordinatus in proximum, ex eo quòd apprehendat ſe indignè à tali tractari. Et conſequenter. 2. naſcitur *tumor mentis*, quo quis moroſè excogitat diverſas vias vindicandi, iiſque cogitationibus animum tumefacit, & inflat: & tunc eſt peccatum pro ratione vindictæ cogitatæ gravis, vel levis, mortale, vel veniale. Indignatio autem plerúmque veniale eſt, niſi ad gravem proximi contemptum procedat. Aut ira ulteriùs erumpit in os, & ſic. 3. naſcitur clamor, indignationis index, cùm iratus vocem tollit, multa inordinatè, & confusè effundens. Id Chriſtus *Matth.* 5. ſignificat per vocem *raca*, quod nihil diſtinctè ſignificat ſed ſolùm motum indignationis exprimit. Et hic clamor per ſe peccatum veniale eſt. Conſequenter autem 4. naſcitur *contumelia*, interni contemptûs index, quâ quis proximo malum objicit intentione illum inhonorandi: quod Chriſtus expreſſit per verbum *fatue*, quo omnis contumelia aperta ſignificatur. Peccatum mortale ex genere ſuo. Aut ira erumpit in ipſum opus, & actualem vindictam; & ſic 5. naſcitur *rixa*, percuſſio, vulnera, cædes. Et conſequenter, maximè, ſi vindicta non ſuccedat, 6. etiam *blaſphemia* in ipſum DEUM. Omnia mortalia ex genere ſuo, de his nulla controverſia. Hæc quidem jam ſuprà Tractatu prooemiali in fine de peccatis Capitalibus deſcripta, hîc propter ordinem repetere libuit.

§. III.

Diſcordia.

DEfinitur *à S. Thom. q.* 37. *a.* 1. Diſſenſio voluntatum circa bonum, quod ex charitate amare debemus. Opponitur charitati, quæ neceſſario cauſat concordiam, conſenſionem & pacem voluntatum in bonum. Et hinc dicitur 522

I. Diſſenſio voluntatum *circa bonum.* Nam diſſenſio, & diſcordia voluntatum circa malum, non mala, & vitioſa, ſed bona & laudabilis eſt. De qua Salvator Matth. 10. *Non veni pacem mittere, ſed gladium: veni enim ſeparare hominem adverſus patrem ſuum &c.* docens nimirùm, ne parentibus quidem, aut cognatis conſentiendum, aut obtemperandum eſſe circa malum, ſed generosè repugnando, cùm ad malum inducere, vel à bono propoſito impedire vellent. Ut etiam alibi ſignificat ſe ſequentibus præcipiens odium parentum, & cognatorum.

II. *Cir-*

II. *Circa bonum, quod ex charitate amare debemus*: seu in quo cum proximo consentire tenemur, utpote quod necessarium, utile est ad Dei gloriam, & nostram, ut proximorum salutem spiritualem, vel corporalem; in his enim scienter à proximo dissentire est peccatum contra charitatem, juxta rationem materiæ gravis, vel levis, mortale, vel veniale. *Communis DD.*

III. Nullum autem peccatum discordiæ erit dissentire à proximo circa aliquod bonum, in quo concordare obligati non sumus: utpote si socio petente, ut cum eo in Religionem intres, certam peregrinationem suscipias, consentire nolis, utique non peccas. *Omnes cum S. Thoma cit.* Item, si nolis consentire, ut proximus consequatur aliquod bonum ipsi non debitum, non quòd ipsi bonum non faveas, sed quòd tuam, vel alterius commoditatem præferas proximo.

IV. Denique dissensio voluntatum ex ignorantia inculpata orta, cùm scilicet unus hoc, alter aliud rationi magis consentaneum, aut ad Dei honorem, vel proximi utilitatem convenientius judicat probabili ratione (qualis fuit dissensio inter Paulum, & Barnabam) culpâ vacat per se loquendo: salva nimirùm alias charitate, & seclusô scandalô, ut ex *S. Antonino* notat Laym. *lib. 2. tract. 3. c. 11. n. 1.*

§. IV.

Contentio.

45 DEfinitur à S. Thoma 2. 2. q. 38. a. 1. *Impugnatio veritatis cum confidentia clamoris.* Explico breviter.

I. Impugnatio veritatis dupliciter fieri potest: vel intentione formali; ut cùm quis veritatem cognitam, & agnitam impugnat; vel intentione virtuali, ut cum quis impugnat doctrinam aliquam perinde habens sive falsa, sive vera sit, aut ignorantia culpabili, vel crassâ putat esse falsam, quam tamen posset, & deberet scire esse veram.

II. Contentio utroque modo (dummodò seriò fiat, non solum exercitii, disputationis, vel alterius scientiam examinandi, vel explanandi causâ, quod licitè fit) ex genere suo mortale est contra charitatem, quâ tenemur cum proximo consentire in bonis ipsi necessariis: veritas autem sæpè necessaria est proximo, cum quo contendimus, vel iis, qui audiunt; utpote si contendatur de re ad salutem animæ vel corporis, ad famam, vel fortunam pertinente; tunc enim impugnare contentiosè veritatem, utique est peccatum contra charitatem. Et quidem scienter impugnare veritatem agnitam, maximè in rebus fidei, & salutis, est peccatum gravissimum in Spiritum Sanctum, scilicet *agnitæ veritatis impugnatio.* Unde meritò Apostolus *ad Galat. c.* inter peccata carnis Spiritui contraria, & à Regno Dei excludentia numerat contentiones, & rixas.

III. Additur: *cum confidentia clamoris.* Quòd licèt ad essentiam contentionis non pertineat, est tamen circumstantia accidentaliter aggravans, contentioni vitiosæ plerumque conjuncta. Et monet *D. Thomas cit.* etiam falsitatis impugnationem de se bonam, & laudabilem, sæpè tamen vitiari inordinatione clamoris, gestuum &c. Item ex circumstantiis personarum, loci, temporis non congruentibus, in quibus plerumque peccatum veniale, & quandoque etiam mortale intervenire potest ratione scandali alieni, aut lapsûs proximi &c. idque maximè in contentione, vel disputatione de rebus Fidei, dum aut non satis doctus, aut coram non doctis & simplicibus contendit, ut alibi notatum est. Et hinc.

IV. In jure Canonico *c. Quicunque de hæreticis §. inhibemus. in 6.* sub excommunicationis sententia ferendæ prohibetur laicis, ne publicè, vel privatim de Fide disputent, quòd tales plerumque in rebus Theologicis non satis versati sint. Verùm hæc prohibitio locum non habet in casu necessitatis, vel utilitatis magnæ, aut ipsius hæretici, errantis adversarii, aut Catholicorum simplicium audientium, si laicus satis doctus, & sufficiens sit, ut observat Sanch. *lib. 2. moral. c. 6. n. 7.* Idque maximè in nostris partibus, ubi Hæretici tolerati cum Catholicis permixti sunt, & consuetudo viget, ut laici saltem privatim cum hæreticis disputent, idque sæpè utiliter, ac fructuosè, imò sæpè fructuosius, quàm si Ecclesiastici, vel Religiosi sint. Ut cum *Valentia* notat *Laym. cit. num. 3.*

CAPUT VII.

De Religione & Oratione generatim, ac Horis Canonicis. Remissivè.

SECTIO I.

Quid sit Religio, qui ejus actus?

SUMMARIUM.

1. *Religio non pro certo statu, sed pro virtute sumpta,*
2. *Est* virtus moralis, *inter omnes virtutes morales præstantior.*
3. *Reductivè spectans ad virtutem justitiæ.*
4. *Ejus objectum materiale* quod *est cultus Deo, tanquam objecto cui, exhibendus;*
5. *Qui necessariò præsupponit duos actus intellectûs, & perficitur duobus actibus voluntatis ordinariis.*
6. *Elicito scilicet, & imperato.*

I. REligio sic dicta, vel à religendo juxta Isid. 1
lib. 10. Ethim. c. 17. vel à religando juxta Lactant. *lib. 4. Divinarum institutionum cap. 28.* vel à relegendo juxta Ciceron. *lib. 2. De natura Deorum.* Dupliciter sumitur. I. Pro virtute speciali, quâ Deo debitus cultus exhibetur; & de hac agimus in proposito. II. Pro statu certo, vel Congregatione hominum Deo vero cultum exhibentium: aut universali, ut olim fuit Synagoga Judæorum, & modò est Ecclesia Catholica: aut particulari, ut sunt certi Status, vel Congregationes hominum per tria vota Obedientiæ, Paupertatis, & Castitatis specialiter Divino cul-

tui

tui & servituti mancipatorum, & velut religatorum: qui proinde velut antonomasticè dicuntur Religiosi, & eorum Status vel Congregationes, Religiones. De Religione tantùm ut virtus est, sermo est. Et sit

ASSERTIO I.

Religio est virtus moralis, quâ Deo tanquam primo rerum omnium principio, ac Domino excellentissimo debitus cultus exhibetur, cujus proindè actus immediatus elicitus est Devotio: mediatus verò & imperatus est ipse cultus Dei internus; vel externus. Communis.

§. I.

Est virtus moralis.

2 *Virtus* quidem, quia verè bona qualitas mentis, quæ habentem perficit, & opus ejus bonum, honestum, & laudabile efficit, colere enim Deum maximè bonum, honestum, ac laudabile est. *Moralis* verò, non *Theologica*, quia actu suo immediatè elicito non tendit in Deum, ut imediatum objectum suum, sicut virtutes Theologicæ, Fides, Spes, Charitas: ut suis locis explicatum est: Sed immediatè tendit in cultum Dei, tanquam immediatum objectum *Quod*: & solùm immediatè, ac ultimatè tendit in Deum, ut objectum *Cui*, cui scilicet Religio intendit, & satagit debitum cultum exhibere. Vide dicta *c.* 1. *Sect.* 1. *in explicatione definitionis Fidei.*

Hoc ipso tamen Religio est omnium virtutum moralium præstantissima; quia licèt, ut cæteræ virtutes morales, immediatè ordinet hominem ad operationem moralem convenientem substantiæ rationali, scilicet debitum cultum exhibere Deo; tamen per hoc ipsum post virtutes Theologicas super omnes alias virtutes morales, maximè & perfectissimè hominem ordinat ad ipsum Deum, ut ex se patet; cùm reliquæ virtutes morales potissimum hominem ordinent ad se ipsum.

3 Reducitur tamen virtus Religionis ad virtutem Justitiæ, quæ reddit cuique, quod suum est, seu quod ipsi jure debetur. Differt tamen, & deficit à Justitiâ rigorosâ, & humana, quia hæc reddit alteri debitum secundùm perfectam æqualitatem, Deo autem non potest ab homine vel creaturâ ullâ reddi debitum ad perfectam æqualitatem, nec potest ei tantum exhiberi quantum ei debetur. Redditur tamen ei debitus cultus secundùm considerationem humanæ facultatis, & acceptionis Divinæ, ut pulchrè explicat S. Thom. 2. 2. *q.* 81. *a.* 5. *ad* 3. Ubi jam obiter nota Supremum Dei cultum esse Sacrificium Missæ, quia aliquatenùs æqualis Deo ob infinitam dignitatem Hostiæ oblatæ.

Hinc quamvis generatim differant hæc quatuor: *Religio*, quâ Deo: *Pietas*, quâ parentibus: *Observantia*, quâ personis in dignitate constitutis: *Gratitudo*, quâ Benefactoribus debitus cultus exhibetur, respectu tamen ipsius Dei omnia in re sunt eadem virtus Religionis, quâ nimirùm Deo Supremo omnium Domino, Principio, ac Parenti, Benefactori debitus cultus exhibetur, ut benè notant Less. *lib.* 2. *De Just. c.* 36. *dub.* 2. *n.* 15. Tann. *tom.* 3. *disp.* 5. *q.* 1. *dub.* 2.

§. II.

Quâ Deo, rerum omnium Principio.

Exprimitur differentia Religionis ab omnibus aliis virtutibus moralibus nimis manifestè; 4
simúlque significatur ejus duplex objectum proximum *quod*, & ultimum *cui*, tam materiale, quàm formale. Religionis objectum proximum *quod* materiale quidem est ipse cultus Deo exhibendus, seu actiones illæ, quibus Deum colere intendit, & satagit Religio, ut inclinationes, genuflexiones &c. Objectum verò formale, seu ratio formalis, quam Religio in cultu Deo exhibendo per se requirit, est ratio debiti. Quemadmodùm enim Justitia humana reddens homini, quod suum est, in eo per se non respicit rationem boni ad proximum, ut nimirùm per illud redditum proximo benè sit (hoc enim proprium est charitatis) sed per se respicit rationem debiti, quia justum est, & jure illi debitum; ita Religio velut specialis Justitia erga Deum, reddens Deo debitum in cultu Divino exhibendum per se non respicit rationem boni erga Deum, ut per illum cultum quasi Deo benè sit, quatenùs ipsi placet, & quasi gustum facit (hoc enim proximum est charitatis Divinæ) sed per se respicit rationem debiti, quia nimirùm Deo ob summam ejus excellentiam & supremum dominum in omnes cultus tali jure debitus est. Tu, si sapis, & in colendo Deo meriti avidus es, in cultu tuo junge rationem utramque & debiti, & boni, seu placiti Divini.

Objectum Religionis ultimatum *Cui*, materiale quidem est ipse Deus unus & Trinus quoad Essentiam & omnem infinitam perfectionem suam: Objectum verò formale, seu, ratio formalis, quam Religio in ipso Deo colendo per se respicit, est summa & infinita ejus excellentia & eminentia super omnia creata, & specialiter super hominem, quatenùs nimirùm est primum rerum omnium principium, & Eminentissimus Dominus vitæ & mortis &c. Quibus bene notatis liquidò patet differentia Religionis à Charitate, quæ amat Deum, ut summum bonum, & actiones omnes refert ad Deum, ut bona & placita Deo. Religio autem colit Deum ut summè excellentem, & actiones refert ad Deum colendum, ut quid debitum DEO. Iterùm moneo, junge semper utramque rationem.

§. III.

Debitus cultus exhibetur,

Exprimitur actus proprius virtutis Religionis, quæ licèt sit virtus moralis voluntatis, ne- 5
cessariò tamen præsupponit duos actus ex parte intellectûs, & duos ad minimum actus exercet ex parte voluntatis, hoc ordine. I. Judicium speculativum ex parte intellectûs de summâ Dei super omnes excellentia & nostra omnimoda subjectione; quod ad Fidem spectat. II. Judicium practicum, seu dictamen intellectûs, Deo, ob summam ejus excellentiam, debitum & congruum cultum esse exhibendum, tum in genere tum in particulari, seu hîc & nunc talem vel talem v. g. Sacrifici-

um

um Missæ &c. III. Sequitur actus voluntatis huic
judicio practico consentientis, quo scilicet volun-
tas acceptat, vult, & statuit Deo debitum cultum
exhibere, tum in genere semper data occasione;
tum in particulari, seu hîc & nunc talem vel talem;
v. g. audire Missam &c. Et hic actus propriè dici-
tur, & est devotio, de qua mox. IV. Denique or-
dinariè debet sequi alius actus sive in voluntate, si-
ve in aliis potentiis internis vel externis à priori
imperatus; quô nimirum voluntas religiosa hîc &
nunc vult & intendit colere Deum v. g. orando;
adorando &c. & hic dicitur actus Religionis impe-
ratus: súntque diversissimi interni, & externi.

§. IV.

Cujus proindè actus,

RELigionis actus immediatus, elicitus, & sem-
per internus voluntatis est devotio, seu vo-
luntas & intentio colendi Deum. Devotio enim
propriè nihil aliud est, quàm prompta voluntas,
seu promptus & fervidus voluntatis affectus fa-
ciendi ea, quæ ad Dei cultum, obsequium ac ser-
vitium pertinent, quo nimirum homo Deo se qua-
si devovet, tradit, & mancipat ad servitium &
cultum ejus pro conditione statûs sui, sic enim o-
lim apud Gentiles devoti dicebantur, qui se ido-
lis devovebant ad mortem.

Religionis actus mediatus & imperatus est ipse
cultus Dei, seu actiones illæ; quibus Religionis
virtus intendit & satagit colere Deum: eæque di-
versissimæ; aliæ sunt internæ tantùm, ut Orationes
& affectus mentales erga Deum; aliæ internæ si-
mul & externæ (externæ sine internis nihil va-
lent) ut adorationes, genuflexiones, Sacrificia;
& cætera innumera. D. Thomas 2. 2. q. 82. a. 4.
universaliter undecim enumerat actus Religionis:
*Devotio, Oratio, Adoratio, Sacrificium, Oblatio,
Primitiæ, Decimæ, Votum, Juramentum, Ad-
juratio, & Laus Dei.* Ad hos nimirùm referri
debent omnes prorsus observationes sacræ, &
cæremoniæ ad cultum Dei ordinatæ: ut erectio
Ecclesiarum, Altarium, celebratio Festorum, ob-
servatio jejuniorum, usus rerum ab Ecclesia be-
nedictarum, & maximè omnium usus Sacramen-
torum à Christo institutorum. Omnes enim hæ
actiones quatenùs ad cultum Dei referuntur, sunt
actus speciales virtutis Religionis. Verùm de aliis
alibi præsertim in secundo, & tertio Præcepto per
totum. Solùm oratio & adoratio, ac cultus Dei
ad primum Præceptum Decalogi, & nostrum pro-
positum spectant.

SECTIO II.

De Oratione generatim.

SUMMARIUM.

7. *Oratio propriè dicta, seu petitio ad aliquid impetran-
dum Deo facta,*
8. *Est* actus virtutis Religionis:
9. *Ex parte intellectûs duos actus* supponens: *scil. cogni-
tionem practicam summæ Dei Excellentiæ, Potentiæ,
Bonitatis &c & cognitionem nostræ subjectionis, de-
pendentiæ &c*
10. *Duos verò necessariò & velut essentialiter involvens:
scil. desiderium in voluntate, & propositionem vel ex-
pressionem in intellectu.*

ASSERTIO II.

O*Ratio propriè dicta est actus virtutis Reli-
gionis, quô homo Deo omnium bonorum Au-
ctori ac principio subditum se esse agnoscens pro a-
liquo bono impetrando supplicat; ideóque duos ne-
cessariò actus supponit ex parte intellectû: Et duos
essentialiter involvit; nimirùm desiderium volun-
tatis & propositionem intellectûs.* Est in re com-
munissima. Definitionem in terminis tradit no-
ster Match. Tribun. to. 2. tr. 2. part. 2. tit. 2. q. 1.

EXPLICATIO.

I. O*Ratio propriè dicta est &c.* Oratio enim 7
generatim & latè sumpta dicitur quæcun-
que pia mentis affectio, & elevatio in Deum, pro-
priè verò, & strictè, dicitur petitio facta Deo pro
impetrando aliquo bono. Unde tam variæ sunt a-
pud SS. PP. & DD. definitiones orationis. S. Dama-
scenus lib. 3. Orth. Fid. c. 24. ita: *oratio est ascen-
sus mentis in Deum.* D. Gregor. Nyssen. in lib. de
oratione: *Oratio est conversatio, sermocinatióque
cum Deo.* D. Augustin: *serm.* 23 c. De tempore:
*Est ascensio animæ de terrestribus ad cœlestia, in-
quisitio supernorum, invisibilium desiderium.* Et
Auctor libri de spiritu & anima. c. 50. In operi-
bus S. August. tom. 3: *Oratio est conversio mentis
in Deum per pium & humilem affectum.* Alii
aliter. Omnes de Oratione largè sumpta. De pro-
priè verò sumpta Oratione. D. Basilius orat. in
Julitam Martyrem. *Oratio est boni cujusdam pe-
titio, quæ à piis ad Deum effunditur.* D. Bern. de
scal. claustra. c. 1. *Oratio est devota cordis intentio
in Deum pro malis amovendis; & bonis adipiscen-
dis.* D. Thom. 2. 2. q. 83. a. 1. & cum eo commu-
nis DD: *Est petitio rerum decentium impetranda-
rum à Deo immediatè, vel mediatè ad eum di-
recta.* Item, *est actus rationis practicæ, deside-
rium animæ coram Deo explicantis, ut aliquid ab
eo impetremus.* Alii aliter, sed in re ferè coinci-
dunt, omnésque verè. Præstat nostra claritate
terminorum.

II. *Est actus virtutis Religionis.* Nam actus 8
primò immediatè elicitus Religionis scilicet devo-
tionis, est prompta voluntas colendi Deum cultu
debitô summæ ejus excellentiæ. Actus secundò
elicitus, vel, quod idem est, immediatè imperatus,
atque excellentissimus Religionis est Oratio, qua
homo perfectissimo modo summam excellentiam
Dei, bonorum omnium Auctoris & principii, su-
àmque subjectionem, dependentiam, & egentiam
agnoscens & protestans ab eo bonum simpliciter
petit & postulat; oratio ergò adæquatè sumpta
varios involvit actus in *Assertione* indicatos.

III. *Duos supponit actus ex parte intellectûs.* 9
I. Ex parte intellectûs supponit cognitionem pra-
cticam Divinæ summæ Excellentiæ, Potentiæ, &
Bonitatis, quam sequitur firma Fides, & Spes, seu
fiducia rem postulandam impetrandi à Deo: ut-
pote qui possit, quia summè potens, & qui velit,
quia summè bonus, & fidelis in servandis tot &
tantis promissionibus factis orantibus ipsum. Hæc
fiducia est simpliciter necessaria ad Orationem
utilem, & efficacem: ut fusè docet Salvator
Luc. 11. in parabola de tribus panibus. Item

Jacobi 1. *Postulet autem in fide nihil hæsitans, qui enim hæsitat, similis est fluctui maris, qui à vento movetur, & circumfertur; non ergo æstimet homo ille, quòd accipiat aliquid à Domino.* Et ad Hebræos 4. *Adeamus ergò cum fiducia ad thronum gratiæ ejus, ut misericordiam consequamur.* Et quia hæc fiducia est actus Spei Theologicæ necessariò ad Orationem requisitæ, ideò ratione hujus oratio etiam dicitur, & est actus Spei, atque ad illam reducitur. II. Ex parte intellectûs oratio supponit practicam cognitionem nostræ ad Deum subjectionis, dependentiæ, indigentiæ, seu impotentiæ, & infirmitatis, præsertim quoad hoc vel illud bonum impetrandum; quam cognitionem ex parte voluntatis rursùs sequitur humilis submissio sui ipsius ad Deum omnium bonorum Auctorem & principium juncta cum devotione, seu humili voluntate Deum orandi pro bono impetrando; & hic actus est propriissimus Religionis, & necessariò debet concomitari orationem utilem & efficacem: juxta illud: *Respexit in orationem humilium.* Ps. 101. Et Eccl. 35. v. 21. *Oratio humiliantis se nubes penetrabit.* Qua ratione suprà definita est Oratio: *Conversio ad Deum per pium & humilem affectum.* Unde passim propriæ Orationis conditiones & comites assignantur Fides, Spes, & fiducia impetrandi à Deo ex parte
10 Dei, & humilitas seu submissio ex parte nostra.

IV. Et duo necessariò involvit, & propositionem intellectûs, & desiderium voluntatis. Hic jam essentialiter incipit Oratio seriò voluntatis desideriò, & intentione impetrandi hoc vel illud, vel quodvis bonum à Deo: & ratione hujus actûs, Oratio suprà à SS. PP. definitur: *Conversio mentis in Deum, pius mentis affectus in Deum: Invisibilium desiderium &c.*

Denique necessarius est actus intellectûs practicus illud voluntatis desiderium coram Deo exprimens, quemadmodum desiderium nostrum coram homine exprimimus voce, vel scripto; & ratione hujus actûs Oratio suprà definitur: colloquium, seu collocutio familiaris cum Deo expressi desiderii. Certum porrò est, Orationem adæquatè sumptam necessariò, & quasi essentialiter includere utrumque actum, & desiderium voluntatis, & expressionem intellectûs, neque enim oratio consistere potest in solo desiderio, vel affectu voluntatis: quantumvis enim quis desideret, si suum desiderium non exprimat, non dicitur orare vel petere: quòd autem dicatur Ps. 9. *Desiderium pauperum exaudivit Dominus*; non intelligendum est de desiderio muto, sed de desiderio actu vel locutione mentis expresso, vel potiùs significatur propensio Dei ad audiendum, quia scilicet dum adhuc aliquid in desiderio pauperum est, antequam etiam proponant, vel exprimant, Deus exaudit juxta illud *Isa. 65. Antequam clament, ego exaudiam.* Ut rectè notat S. Thom. *cit. q. 83. a. 1. ad 1.* Multò minùs Oratio potest consistere in solo aliquo actu intellectûs, nisi simul etiam adsit desiderium, ac pius affectus, vel motus voluntatis in Deum, ut omnes concedunt. Quæritur verò, an Oratio præcisè & formaliter constituenda sit in desiderio voluntatis, an verò in actu expressivo intellectûs? Quæstio speculativa est.

Scotistæ volunt esse actus voluntatis volentis, desiderantis, jubentis, instituentis: Thomistæ verò & plerique alii volunt esse actus intellectûs practicos exprimentes actus voluntatis petentis, jubentis Undè communiter definiunt Orationem esse actum rationis practicæ desiderium animæ coram Deo explicantis, ut aliquid ab ipso impetretur. Utraque Sententia bona est: ac per hoc patet responsio ad quæstionem: an Oratio pertineat ad intellectum, vel ad voluntatem? Theologus Moralis dicit verissimè spectare ad utrumque: de formalitate metaphysica permittit rixari Scholasticos. Reliqua ad Orationem pertinentia per duas sequentes Sectiones breviter expediemus.

SECTIO III.

Quis, quibus, pro quibus, & quid orandum?

SUMMARIUM.

11. *Absolutè & terminativè orandus est solus Deus.*
12. *Angeli verò & Sancti seu justi tam in cælo, quàm in terræ adhuc existentes, solùm transitivè & respectivè tanquam Patroni*
13. *Ubi probabiliùs etiam animæ in purgatorio.*
14. *Orare soli creaturæ rationali competit.*
15. *Et quidem utilissimè orant viatores etiam peccatores:*
16. *Ac etiam utiliter pro nobis Sancti in cælis.*
17. *Uti & animæ in purgatorio pro se ipsis.*
18. *Pro quibus orandum, aut utiliter orari possit?*
19. *Quid orandum, seu licitè peti possit ab orante?*

§. I.

Quis orandus.

I. SOlus Deus, Optimus, Maximus absolutè, & 11
terminativè orandus est, tanquam supremus, & absolutus Auctor omnium bonorum Naturæ, Gratiæ, & Gloriæ. *Omnes.* Ratio est: quia solus Deus sua Potentiâ, Providentiâ, & Bonitate pro libera voluntate omninò dispensat; solus habet potestatem vitæ, & mortis, ut proinde B. Virginem, & alium Sanctum orare absolutè, & terminativè tanquam Auctorem principalem alicujus boni, vel beneficii, verus sit actus idololatriæ, ut suo loco videbimus.

II. Angeli & Sancti in Cœlis utiliter orandi, & 12
invocandi sunt, sed, ut jam innui, solùm transitivè, & respectivè tanquam Patroni, & Intercessores nostri apud Deum omnium bonorum Auctorem. Est de Fide Catholica, ex professo latiùs asserendum, & defendendum *c. sequenti.*

III. Etiam Sancti, seu Justi in terris existentes rectè, utilitérque orantur, seu invocantur, ut Patroni, vel Intercessores nostri apud Deum. De Fide ex Scriptura passim. Jerem. 42. *Vos enim misistis me ad Dominum Deum vestrum, dicentes: Ora pro nobis ad Dominum Deum nostrum &c.* ad Rom. 15. *Obsecro ergò vos fratres per Dominum nostrum JEsum Christum, & per charitatem Sancti Spiritûs, ut adjuvetis me in orationibus vestris pro me ad Deum &c.* Jac. 5. *Orate pro invicem, ut salvemini: multùm enim valet deprecatio justi assidua.*

IV. Ani-

13 IV. Animæ in purgatorio non sunt orandæ, vel invocandæ, eo quòd pro nobis orare non soleant, juxta communem *DD. cum D. Thoma cit. q. 83. a. 11. ad 3.* Rationem dante: Illi qui sunt in purgatorio, nondum fruuntur visione Verbi, ut possint cognoscere ea, quæ nos cogitamus, vel dicimus, & ideò eorum suffragia non imploramus orando. Contrarium tamen longè probabilius docent Joan. Medina *c. de Orat. q. 4. verbo de animabus.* Bellarmin. *lib. 2. de purgatorio c. 15.* Suarez & alii. Tum quia possunt in genere orare pro iis, qui eis benefaciunt, vel earum Orationes implorant: tum quòd Angeli Custodes eis Orationes nostras deferre, vel alio modo Deus illis nostras miserias manifestare possit. Accedit, quòd ex Scriptura Sacra constet, animas Patrum veteris Testamenti, dum in limbo detinebantur pro populo orare solitas, Jerem. 15. & 2. *Machab. ultimo*: ubi de Jeremia defuncto dicitur: *Hic est, qui multum orat pro populo.* Quidni probabile sit? imò piorum praxi, & bono effectu sæpius comprobatum.

§. II.

Quibus orandum?

14 I. ORare soli creaturæ rationali competit. *Ratio* omnium est: quia Oratio est actus rationis, & subjectionis ad alterum, adeóque supponit indigentiam boni postulati, quæ duo soli creaturæ rationali competunt, Deo, brutisque repugnant, ut per se clarum est.

15 II. Viatores justi utilissimè orant, cùm sint in statu gratiæ, & amicitiæ cum Deo, ideóque faciliùs & efficaciùs impetrent petita, & insuper mereantur sua oratione: quin etiam peccatores utiliter orant, & exaudiuntur. Communis cum D. Thom. 2. 2. q. 13. a. 16. Et expressè D. August. *tract. 44. in Joan.* dicens: *Si peccatores Deus non exaudiret, frustra ille Publicanus oculos in terram demittens, & pectus suum percutiens diceret: DEUS propitius esto mihi peccatori.* Et *D. Chrysost.* Auctor operis imperfecti explicans verba Christi Matth. 7. *Omnis, qui petit, accipit:* addit: *Sive justus sit, sive peccator; dummodo ritè oret.* *Ratio* est: quia orationis proprius effectus, impetratio non nititur justitiâ, seu statu gratiæ sicut meritum solum, sed tantùm gratiâ, misericordiâ, & liberali Dei promissione, qui dives est, ac pius in omnes, justos, ac impios. Ad illud cæci nati Joan. 9. *Scimus, quia Deus peccatores non audit*: Respondit *S. Aug. cit.* Esse dictum nondum Spiritu S. inuncti, seu perfectè illuminati, & ideò non esse ratum. Quamvis possit ratificari (ait *S. Thom. cit.*) si intelligatur de peccatore, in quantùm peccator est: utpote, qui vel cum actuali affectu peccati, vel pro ipso affectu peccati petat: hunc enim Deus non exaudit ex mera misericordia, nisi quandoque ad vindictam: juxta illud D. August. tract. 73. in Joan. *DEUS quædam negat propitius, quæ concedit iratus.* Denique proprius sensus illius cæci videtur esse, quòd Deus peccatores non exaudiat ad patrationem miraculorum in confirmationem falsæ fidei, & consequenter Christum non potuisse tunc facere miraculum, nisi ejus vita, & doctrina esset justa, vera, & à Deo.

16 III. Sancti in cœlis utiliter orant pro nobis. De Fide Catholica ex professo probandum *c. seq.* Quia ipse etiam Christus, ut homo, etiam nunc in cœlis verè, & propriè orat Patrem pro nobis. Ut colligitur ex verbis ejusdem Joan. 14. *Ego rogabo Patrem, & alium Paracletum dabit vobis.* Ad Hebr. 7. *Salvare in perpetuum potest accedentes per semetipsum ad Deum semper vivens ad interpellandum pro nobis.* Rom. 8. *Christus JEsus &c. qui est ad dexteram Dei, qui etiam interpellat pro nobis.* Quamvis aliqui hanc interpellationem, vel intercessionem Christi apud Patrem pro nobis intelligant non de oratione propriè dicta, eò quod Christus jam plenissimè peracto Redemptoris & Mediatoris officio nihil novi pro nobis Patrem postulare habeat, sed de continua repræsentatione meritorum Passionis, & mortis Christi: idque ob vitandum scandalum in Fide Divinitatis Christi: ideò Ecclesia non orat de Christo: *Ora pro nobis;* sed simpliciter ut ad Deum: *miserere nostri.* Vide Suar. *de oratione disp. 54. sect. 2.* Less. *lib. 2. c. 37. dub. 5.* ac alios.

17 IV. Denique de animabus in purgatorio certum est, eas orare pro se ipsis, pro liberatione à pœnis, *Suarez, Layman. Less. cit.* Cùm enim pœnam, & miseriam suam agnoscant, & sint in desiderio, ac spe liberationis, quid obstat, quin hoc desiderium suum humili oratione Deo repræsentent, saltem ut excitet fidelium mentes ad eas juvandas suis suffragiis, cum juxta communem sententiam ipsæ suam liberationem immediatè à Deo impetrare nequeant à pœnis debitis ad satisfaciendum Divinæ justitiæ. An verò illæ animæ pro nobis in terris existentibus orent? vide dicta §. *praced.*

§. III.

Pro quibus orandum.

18 I. PRo se quisque viator, & homo homine viatore, in communi & particulari, etiam peccatore, quantumvis obstinato, etiam inimico, orare potest, & quandoque debet. *Certum de fide.* Sumitur partim ex praxi Ecclesiæ, partim ex verbis Apostoli 1. ad Timoth. 2. *Obsecro vos primùm omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus.* Jacob. 5. *Orate pro invicem, ut salvemini.* Et altè Christus Matth. 5. *Orate pro persequentibus & calumniantibus vos.* Ratio est: quia cùm omnes indigeant gratiâ Dei, ut salvi fiant, omnia eis auxilia ad id necessaria desiderare & petere possumus: imò ex charitate, & speciali occurrente necessitate, etiam debemus, Justis quidem ut perseverent, petere possumus, injustis autem, & peccatoribus, ac inimicis, ut convertantur, cum Deo impossibile non sit, etiam durissima corda emollire. Et licet in speciali pro hoc, vel illo præsertim peccatore vel inimico positivè orare non teneamur seclusa speciali ejus necessitate, in orationibus tamen communibus pro omnibus fusis, (ut sunt Oratio Dominica, & Orationes communes Ecclesiasticæ) tenemur etiam includere quosvis peccatores, vel inimi-

inimicos, ita ut mortaliter peccaret, qui aliquem eorum positivè excluderet. Juxta communem doctrinam in materia de charitate proximi. Vide Suarez *cit. c.* 15. §. 16. II. Pro animabus in Purgatorio, ut à pœnis liberentur, salubriter oratur. *Certum de fide*, etiam in veteri Testamento cit. Machab. 2. c. 12. *Sancta & salubris est cogitatio pro defunctis exorate, ut a peccatis solvantur.* Quo loco cit. D. August. *lib. de cura pro mortuis habenda c.* 11. addit. *Etsi id nunquam in Scripturis veteribus omninò legeretur, tamen sufficere deberet universæ Ecclesiæ, in hac consuetudine clara auctoritas.* Et de verbis Apost. c. 32. ait: *Orationibus S. Ecclesiæ, & Sacrificio salutari, eleemosynis, quæ pro eorum spiritibus erogantur, non est dubitandum, mortuos adjuvari, ut cum eis misericordiùs agatur à Domino, quàm eorum peccata meruerunt: Hoc enim à PP. traditum universa observat Ecclesia.*

Neque solùm licet, sed etiam debet Christianus quandoque orare, vel benefacere pro animabus in purgatorio in communi, & in speciali pro specialiter conjunctis, Parentibus, benefactoribus saltem ex charitate & misericordia, quâ tenemur proximo in necessitate gravi succurrere, cùm facilè possumus: nam animarum in Purgatorio miseria & necessitas verè gravis est, iisque per orationes, eleemosynas, Sacrificia, aliáque suffragia facilè succurrere possumus, tanquam per medium ordinatum ad earum faciliorem liberationem. III. Nec excusandi sunt à mortali, qui nunquam vellent pro illis animabus, & maximè sibi conjunctorum orare. Praxis facillima est, si nihil speciale velis orare, in Orationis Dominicæ ultima petitione: *Libera nos à malo*: piè te reflectas ad miseras illas animas.

IV. Pro Beatis in cœlo fermè non est orandum, sed eis potiùs pro intercessione supplicandum, cùm enim nullo egeant, sed sint in termino suæ felicitatis, quivis sua Beatitudine contentissimus, ideò ipsi nostris orationibus minimè, sed nos potiùs eorum orationibus indigemus, ait Innocentius III. *c. cùm Martha. De celeb. Missarum.* D. August. *Serm.* 17. *De verbis Apost. & tract.* 84. *in Joan.* Dixi autem *fermè*, nihil enim obstat alicui Sancto, v.g. speciali Patrono, Fundatori Ordinis majorem gloriam accidentalem in terris, v.g. Canonizationem, effectum miraculorum à Deo desiderare, vel petere, ut refert, & non improbat Innocentius loc. cit. Et explicat Suarez *l.* 9. *c.* 14. Vide dicta *De Sacrificio in quæst. Pro quibus offerendum.* Memini cujusdam devoti B. Virgini, qui dum ageretur Romæ de definienda controversia Immaculatæ Conceptionis, piè, lepidè alios hortari solebat: *Orate pro B. Virgine, orate diligenter.* An culpandum, & non potiùs laudandum putas? Pro damnatis orare nefas est, cùm in suo statu nec dilectionis Dei, nec hominum, nec ullius orationis effectûs capaces sint ut etiam monet D. Gregor. *lib.* 4. *Dialog. c.* 44.

§. IV.

Quid orandum?

I. Bona spiritualia gratiæ, virtutis, & Gloriæ 19
principaliter & absolutè petenda sunt, cùm ad hominem viatorem quàm maximè pertineat desiderare ultimum finem Beatitudinis, & media necessaria ad illum finem, uti sunt bona gratiæ, virtutum ac bonorum operum, atque ea, quæ opposita sunt, detestari & fugere, ut sunt peccatum, omnéque peccati periculum, tentatio, occasio. Omnia autem hujusmodi bona spiritualia à Deo absolutè & simpliciter petenda Christus plenè complexus est in Oratione Domini a omnium perfectissima: quippe in cujus prima petitione petitur Dei Gloria, secundâ nostra Beatitudo. Tertiâ, & quartâ media ad illam consequendam necessaria, spiritualia, & temporalia. Quintâ, sextâ & septimâ mala impedientia amoveri, utpote malum culpæ factæ, vel faciendæ, ac malum pœnæ: ut passim explicant DD. Et præ cæteris S. Aug. Epist. 162. ad Probam per totam. Ubi c. 12. addit: *Quamvis alia verba dicamus, quæ affectus orantis format, nihil aliud dicimus, quam quòd in ista Dominica Oratione positum est, si rectè & congruenter oramus.* Absolutè autem illa bona spiritualia, & sine conditione petenda sunt, quia illis nemo malè uti potest.

II. Quæ hominis bona absolutè sunt, ita tamen, ut eis malè uti possit, ut scientia, artes, corporis vita, sanitas &c. & alia ad eam necessaria etiam absolutè à Deo nobis, & aliis petere possumus. Communis apud Suarez *cit. c.* 17. *n.* 2. Ratio est: quia dicta bona sunt naturales perfectiones hominis, ideóque secundùm se, & absolutè appetibilia recta ratione: ergo à Deo velut Auctore eorum rectè petuntur, etiam absolutè; dummodò animô quis ita affectus sit, quòd in casu, quo secundùm Dei providentiam ea bona sibi non expedire intelligeret, petere nollet, sed Divinæ dispositioni acquiescere.

III. Quæ omninò indifferentia sunt, ut abundantes divitiæ, honores, ac dignitates &c. Etsi ob bonum finem & desiderari, & peti à Deo possint, cùm reverà ad bonos fines utilia sint, adeóque licèt secundùm se indifferentia, tamen ex intentione boni finis bona honesta, Deo placita, & ad ipsam salutem utilia fiunt, tamen ob summum periculum eis abutendi contra Dei gloriam in nostram perniciem non absolutè petenda sunt, sed sub conditione expressa: si ita expediat ad Dei Gloriam & nostram salutem. Sic PP. & DD. omnes cum D. August. eadem *Epist.* 162. *c.* 12. S. Thom. *cit. art.* 5. Ratio clara est: quia illa bona homini, supposita ejus infirmitate, reverà periculosa sunt, ne iis in Dei offensam, & suam perniciem abutatur. Quare Christus pro majori perfectione, & securitate salutis ea potiùs contemni docuit in Evangelio passim. Quamvis ergo quis intendat, & firmiter speret eis benè uti ad salutem suam, aliorúmque utilitatem v.g. pingui beneficio, divite matrimonio; quia tamen de secuturo eventu incertus est, ideò solùm sub conditione, ac in

Dei

Dei providentiam & bonitatem relata ea petere oportet.

IV. Licet ad bonum finem sibi, vel aliis quandoque petere corporalia, vel temporalia mala: utpote mortem, morbum, adversitatem, & alia hujusmodi, quæ dicuntur mala pœnæ; quia licèt illa naturaliter mala sint, supernaturaliter tamen ad finem altiorem, puta emendationem vitiorum exercitium virtutis, adeóque Beatitudinem consequendam, verè bona, & utilia esse possunt. At verò petere à Deo rem malam moraliter, seu peccaminosam, quod dicitur malum culpæ, non solùm non est actus Religionis, & Oratio, quæ debet esse petitio bonorum & decentium; sed semper est peccatorum mortale, non solùm quando res petita est mortaliter mala, v. g. injusta vindicta, victoria injustæ causæ &c. sed etiam si venialiter tantùm mala sit, ut si petas, ut mendacio, vel ludo venialiter malo proximum decipere possis. Est enim gravissima, & blasphema in Deum irreverentia, petere ejus concursum, vel auxilium ad rem quamcunque malam, sicque ipsum facere auctorem mali.

SECTIO IV.

Orationis efficacia, necessitas, & divisio.

SUMMARIUM.

20. *Ut Oratio in impetrando sit efficax. & infallibilis, quatuor requiruntur conditiones 1. Ut petatur quid necessarium, vel utile ad salutem, 2. pro se ipso, 3 piè, 4. perseveranter*
21. *Oratio viatori adulto non tantùm utilis est, sed etiam necessaria necessitate medii.*
22. *Ideóque etiam necessaria necessitate præcepti Divini, & naturalis.*
23. *Quando orandum?*
24. *Orationis variæ divisiones.*

§. I.

Quæ, & quanta sit Orationis efficacia?

201. PRæter triplicem effectum omni bono operi communem: *meritorium, satisfactorium, & impetratorium*: specialiter proprius Orationis effectus est impetrare rem petitam à Deo, ratione solius Dei Bonitatis & misericordiæ ex liberali ejus promissione. Atque ut efficacia Orationis in impetrando sit infallibilis, ex Scriptura S. & SS. DD. communiter quatuor requirit conditiones, 1. ut scilicet id, quod petitur, sit necessarium ad salutem. 2. Pro se ipso. 3. Piè. 4. Perseveranter. Explico. Prima conditio secundùm Dei promissionem Orationis certò impetrantis est petere necessaria, vel utilia ad salutem, Joan. 16. c. *Amen, amen dico vobis: si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis &c.* Quid autem est petere in nomine Salvatoris, nisi petere necessaria ad salutem? Ut exponit, & optimè prosequitur D. Aug. tract. 102. & 73. in Joan. ad eum locum dicens: *Non petitur in Nomine Salvatoris, quidquid petitur contra salutem suam: Et ideò contraria poscentis non facit voluntatem, ut faciat sanitatem; novit enim Medicus, quid pro sua, quid contra suam salutem poscat ægrotus.*

Secunda conditio certò impetrantis est petere pro se ipso, non item pro alio: nam licèt promissio Christi generalis sit, ut se etiam extendat ad Orationes pro aliis fusas: juxta illud Jacob. c. 5. *Orate pro invicem, ut salvemini &c.* quia tamen petita, quæ ad alterius salutem pertinent; etiam multùm pendent ab arbitrio alterius; cùm ille alter facilè possit iis obicem ponere, facilè quoque contingere potest, ut Oratio pro salute alterius fusa, non sit efficax: juxta illud Jerem. 15. *Si steterint Moyses, & Samuel coram me, non est anima mea ad populum istum.* Sic S. August. tr. 102. in Joan. dicens: *Ita sanè intelligendum, quod ait: dabit vobis; ut ea beneficia significata sciantur his verbis, quæ propriè ad eum spectant, qui petit, exauditur: Quippe omnis Sanctus pro se ipso, non autem pro omnibus exauditur, vel amicis, vel inimicis suis, vel quibusvis aliis; quia non utcunque dictum est: dabit, sed dabit vobis.*

Tertia Orationis certò impetrantis conditio est, ut sit pia, scilicet, cum devotione, & maximè cum firma fide, spe, & fiducia impetrandi, quod petitur. Hoc enim maximè & ubique exigunt promissiones Divinæ, ut Matth. 21. *Omnia quæcunque petieritis in Oratione, credentes accipietis.* Et clarissimè exprimit *D. Jacob. 1. c.* supra in definitione Orationis allegatus. Benè ergò dixit *D. Th. l. c.* Orationis meritum quidem pendere à Charitate, vim verò impetrandi principaliter pendere à spe & fiducia in Deum. Non tamen necessariò requiritur, ut fiat Oratio in statu gratiæ cùm etiam peccatores utiliter petant, & certò exaudiantur pro necessariis ad salutem, ut suprà dictum.

Quarta conditio Orationis certò impetrantis est, ut fiat *perseveranter*: ut scilicet non statim desistamus non audiri visi, sed iterum iterúmque instemus juxta monitum Christi *Luc.* 18. *Oportet semper orare, & non deficere.* Et ex professo latè *Luc.* 11. De amico, & tribus panibus. Item de Judice iniquo, & importuna vidua. De his vide PP. Interpretes, & Concionatores passim. His quatuor conditionibus concurrentibus Oratio semper infallibiliter impetrat, quas pulchrè complectitur D. Basilius lib. de orando DEO, dicens: *Ideò quandoque petis, & non accipis, quia perperàm postulâsti, vel infideliter, vel leviter, vel non conferentia tibi, vel desiisti.*

§. II.

Quanta Orationis necessitas?

I. ORatio homini viatori adulto, non tantùm 21
utilis & salubris est, sed etiam necessaria necessitate medii ad salutem, secundùm ordinarium à Deo ordinatum modum defactò homines salvandi. Omnes cum *Suarez cit. c. 28.* Sumitur ex verbis Christi Luc. 11. *Petite & dabitur vobis*: quasi dicat, nisi petieritis, non accipietis; adeóque petitionem esse necessarium medium ad accipiendum. Item Apost. Rom. 10. *Omnis, qui invocaverit nomen Domini, salvus erit*: mox additi

addit: *Quomodò invocabunt, in quem non crediderunt?* indicans non minùs, quàm Fidem, etiam invocationem Nominis Divini, seu Orationem esse medium necessarium ad salutem.

Ratio autem est: Quia suavis Dei providentia, & ordinatissima dispositio creaturis non solùm suos fines, sed etiam media ad illos fines consequendos necessaria & congrua disponens, creaturæ quoque rationali disposuit, ut ad suum finem Beatitudinem non nisi per actiones liberas & congruas, tanquam media perveniret: specialiter autem congruit creaturis rationalibus, ut postquam agnoverunt Deum, sui, & omnium bonorum Auctorem, suæque infirmitatis unicum Adjutorem, se se humiliter subjiciendo, & ejus auxilia bona, & Gloriam desiderent, & petant. Idque non quidem ut nostra oratione immutetur Divina dispositio, & providentia aliud impetrando, quàm ab æterno præviderit, & disposuerit Deus; sed ut impetretur id ipsum, quod Deus per Orationes disposuit impetrandum, & nobis largiendum: uti eleganter explicat D. Greg. lib. 1. c. 8. relatus in Jure causa 23. q. 4. *Obtineri nequaquam possunt, quæ prædestinata non fuerunt; sed ea, quæ Sancti viri operando efficiunt, ita prædestinata sunt, ut precibus obtineantur: Ut scilicet homines postulando mereantur accipere, quod eis Deus Omnipotens ante sæcula disposuit donare.* Hæc ille. Et D. Augusť. lib. 2. de dono perseverantiæ c. 16. *Constat, Deum alia non orantibus, sicut initium Fidei, alia non nisi orantibus præparasse, sicut usque in finem perseverantiam.* Non itaque oramus necessariò, ut vel Deo nostras indigentias, vel desideria anteà notissima, manifestemus, vel moveamus Deum ad aliquid largiendum, quòd largiri anteà non disposuit, cùm sit immutabilis; sed ut & hac ratione nostram erga Deum subjectionem, atque in ipsum fidem, atque fiduciam protestemur, & mereamur impetrare illud ipsum, quod nobis per Orationes donare disposuit, inter quæ principalissimum est finalis perseverantia: atque hæc est una, & principalis ratio.

22 II. Oratio quoque necessaria est necessitate præcepti Divini, & naturalis. Communissima cum D. Thom. *a. 3. ad 2.* Sequitúrque ex dictis. Quod enim est necessarium ad salutem necessitate medii, consequenter etiam adulto est necessarium necessitate præcepti Divini, & naturalis, quo tenetur adultus procurare suam salutem per media à Deo ordinata: atqui medium ordinatum à Deo ad impetranda auxilia, & dona Dei necessaria est ad salutem Oratio, ut dictum: ergò. Nec obligatio hujus præcepti naturalis solùm oritur ex Lege Charitatis erga nos ipsos, quâ tenemur procurare nostram salutem, sed etiam ex Lege virtutis Religionis, quâ tenemur debito cultu nostram erga Deum subjectionem contestari: Idque præceptum naturale, adeò insitum est naturæ rationali, ut in eo omnes gentes consentiant; cùm nunquam fuerit gens tam barbara, ac infidelis, quæ Deum aliquem seu verum, seu falsum, aliquo cultu coli negaret.

III. Tempora, quibus obligat præceptum hoc orandi Deum, per se loquendo & ex virtute Religionis, determinari non possunt: necessarium tamen est, ut non nimis diu ab oratione desistamus: juxta verba Christi *Luc. 18. oportet semper orare, & non deficere.* 1. Thessal. 4. *Sine intermissione orate.* Ratio est: quia nullum ferè tempus est, quo homo ex innata infirmitate inter tot necessitates, & pericula animæ & corporis non egeat speciali gratiâ, & auxilio Divino, ut vel convertatur, si malus, vel perseveret, si bonus: continuò ergò, & frequenter orandum est, ut saltem per longum tempus, prudentis judicio æstimandum, ab oratione non cessetur. Et probabile est etiam obligare in initio morali perfecti usûs rationis, cùm scilicet homini practicè proponitur Deus Auctor omnium bonorum, suáque indigentia, & dependentia à Deo. Filliuc. *tract. 23. c. 2.* cum aliis. 23

IV. Per accidens autem, & saltem ex Lege Charitatis sæpiùs tenetur homo orare ob occurrentem specialem eventum. Quatuor casus assignant DD. communiter. *Primus*: si gravis tentatio superanda sit. *Secundus casus* est: si eximium à Deo beneficium ad salutem necessarium homini impetrandum. *Tertius*: mortis propriæ imminente periculo. *Quartus*: si communitas in magno periculo, vel necessitate constituta sit, ut Dei auxilium ad avertendum malum implorandum esse videatur: cùm constet, Deum sæpè succurrere nolle, nisi per Orationes juxta suam providentiam; ergo ad hoc medium à Deo ordinatum adhibendum ex lege charitatis quivis ex populo tenebitur, & quidem sub gravi culpa, omninò tamen prudenti judicio æstimanda. Addunt Sylvester *verb. Oratio q.* 8. Navar. *c.* 13. *n.* 18. Suarez *cit. c.* 30. *in fine.* Si proximus in spirituali necessitate constitutus sit, cui aliter succurrere quis nequeat, teneri tunc illum pro eo orare. Exemplum bonum in duello duorum, quod quis aliter impedire non posset. Hæc tamen obligatio aliis meritò videtur scrupulosa. Denique sermo fuit de præcepto Divino ac naturali orandi communi, & universali respectu omnium: nam in particulari variis præceptis variè sæpiùs obligamur orare: qui ad quatuor titulos revocari possunt: 1. Status: ut Clerici majores, Beneficiati, Religiosi juxta suas Regulas. 2. Votum speciale. 3. Pactum. 4. Præceptum impositum à Superiore vel in Sacramento Pœnitentiæ.

§. III.

Oratio quotuplex.

I. Oratio universim dividitur in mentalem tantùm: & mentalem ac vocalem simul. 24
Oratio mentalis, vel interna tantùm est, quæ fit solis internis actibus intellectûs & voluntatis (suprà initiò explicatis) absque eo, quòd voce, vel signo externo manifestetur. Oratio mentalis & vocalis, seu interna & externa simul dicitur, quæ simul interno cordis affectu, & externa voce exprimitur: ut illa Publicani: *Deus propitius esto mihi peccatori &c.* Et Luc. 11. *Cùm oratis dicite: Pater*

Pater sanctificetur nomen tuum. Perperàm additur Oratio vocalis tantùm; Oratio enim vocalis ad hoc, ut habeat veram rationem Orationis, necessariò debet habere adjunctam internam Orationem, seu devotionem, utpote ex parte voluntatis intentionem colendi Deum, & orandi: ex parte intellectûs verò attentionem saltem ad verba, & ad finem Deum, prout in specie de Oratione Canonica declaratur. Nam hoc modo Moniales persolventes Divinum Officium in lingua latina, vel alii, ignoto idiomate preces formatas recitantes, verè utiliter orare possunt, & debent: quia licèt non habeant nec intellectûs actum internum intelligentiæ verborum, seu attentionem ad sensum verborum, nec consequenter in voluntate explicitam petitionem, vel desiderium impetrandi ea, quæ petuntur, habent tamen, ac habere possunt, & debent, & in intellectu attentionem ad verba pronuntiata, & ad finem Orationis, scilicet Deum, ut nimirum advertant, & sciant se Deum orare, ac colere, eique supplicare pro sua, aliorúmque salute: Et conformiter in voluntate habent devotionem, seu voluntatem colendi, & orandi Deum, ac petitionem, vel desiderium confusum, & implicitum eorum, quæ petuntur.

II. Oratio hæc vocalis dividitur in privatam & publicam. Oratio privata est, quam proprio suo motu & nomine homo effundit ad Deum pro se, vel pro aliis: licèt enim cuivis sufficiat Oratio mentalis coram Deo, cordium potiùs quàm verborum inspectore; nihilominus Orationi privatæ mentali rectè utiliterque adjungitur Oratio vocalis, vel ut jam formata antea, uti sunt Oratio Dominica & Psalmi, vel ut Oratio formanda ab orante. 1. Ad excitandam interiorem cordis devotionem, verba enim prolata monent, excitant, & movent cor, intellectum & voluntatem ad internam devotionem & attentionem, maximè quando sunt verba S. Scripturæ. 2. Ad reddendum debitum serviendi Deo & mente, & corpore: juxta illud Oseæ. 14. *Tollite vobiscum verba, & convertimini ad Dominum, & dicite ei: Omnem aufer iniquitatem, & accipe bonum, & reddemus vitulos labiorum nostrorum.* 3. Ob quandam redundantiam animæ in corpus ex vehementi affectione cordis, juxta illud Ps. 15. *Propter hoc lætatum est cor meum, & exultavit lingua mea.* Oratio publica dicitur, quæ auctoritate publica Ecclesiæ instituta, & in persona, ac numero totius Ecclesiæ à ministris ad id deputatis offerunt: uti sunt *Missa, Horæ Canonicæ, Officium B. Virginis, Defunctorum, Psalmi Graduales, & Pœnitentiales &c.* Et hæc Oratio necessariò debet esse vocalis, & externa, ut tota populo Christiano innotescat, vel innotescere possit.

§. IV.

De Horis Canonicis, Remissivè.

DE his in gratiam Ordinandorum latiùs scripsi in Theologica Sacramentali parte 1. sub finem, in Tractatulo appendice. Quæ non videntur hic operâ inutili recudenda.

CAPUT VIII.

De Adoratione & Cultu DEO, Sanctis, Rebus sacris debito.

SECTIO I.

De Adoratione, & Cultu Deo debitô.

SUMMARIUM.

1. *Adoratio seu Cultus dupliciter sumi potest.*
2. *Adorationis definitio.*
3. *Adorationis actus:* &
4. *Divisio in* Latriam, Duliam, Hyperduliam, & cultum politicum.
5. *Dulia dupliciter sumi potest,* habitualiter & actualiter.
6. Actualiter & *propriè sumpta definitur.*
7. *Ejus actus specialissimi sunt actus Sacrificii, Templa Altaria, Sacerdotium, & omnes Ordines Sacri.*
8. *Quid* Dulia?
9. *Quid* Hyperdulia?
10. *Quid sit Adoratio* absoluta, & respectiva?

§. I.

Cultus & Adoratio generatim.

ADorationis nomen in Sacra Scriptura dupliciter sumitur. 1. Et longè frequentiùs strictè, & velut per antonomasiam pro solo cultu debito, & proprio ipsi Deo: ut patet omnibus Scripturæ locis, quibus præcipitur solus Deus adorari, vel quibus prohibetur adorari creatura. 2. Et non infrequenter accipitur generatim & largè pro quocunque cultu, vel veneratione exhibita alicui ob ejus excellentiam specialem, ut patet omnibus Scripturæ locis; ubi dicuntur Angeli, homines, Prophetæ, Reges, imò & aliæ creaturæ adorari: loca abundè recitabimus *Sect.* 2. 3. & 4. Eoque sensu D. Hieron. Apolog. adversus Ruffinum: *Protinus*, inquit, *concito gradu Bethlehem meam reversus sum, & adoravi præsepe, & incunabula Salvatoris.* Et hac acceptione Adoratio generatim sumpta, prout idem est, ac cultus, hic breviter definienda, & dividenda est. 1

Adorationis

Definitio, & actus.

CUltus, seu Adoratio generatim *est contestatio externa, seu nota submissionis erga alterum ob ejus æstimatam excellentiam:* quo patenter differt ab honore, seu veneratione; honor enim, seu veneratio præcisè dicit contestationem submissionis, vel subjectionis alicujus. Unde honorari etiam æqualis, vel inferior potest; coli verò, vel adorari minimè: cultus enim, vel adoratio dicit contestationem etiam nostræ submissionis, aut subjectionis erga alterum ob ejus æstimatam excellentiam. Unde eodem ferè modo, quo suprà de Religione erga Deum explicatum est, cultus, seu adoratio quatuor necessariò importat actus: duos ex parte intellectûs, & duos ex parte voluntatis. Ex parte intellectûs 1. Judicium speculativum, quo cognoscitur alterius excellentia. 2. Judicium practicum dictans alteri illi hic, & nunc ob ejus excellentiam cognitam debitum, & congruum cultum exhibendum esse. 3. Sequitur 2

actus

actus voluntatis consentientis huic dictamini, quo nimirùm vult voluntas alteri pro ejus excellentia cognita debitam reverentiam exhibere, & aliquo actu externo, vel gestu suam erga alterum subjectionem contestari, & velut notam facere. 4. Denique sequitur ipse actus externus, vel gestus aliquis ita imperatus à voluntate tanquam nota, vel contestatio submissionis ergà alterius æstimatam excellentiam. Atque in hoc quarto actu, vel gestu externo ita imperato à voluntate ad contestandam submissionem erga alterius excellentiam propriè, & essentialiter consistit cultus, seu adoratio, sive erga Deum, sive erga hominem. Et patet clarus sensus definitionis traditæ.

Actus ejusmodi externi cultus, vel adorationis communis tam erga Deum, quàm erga hominem possunt esse diversissimi, ut passim videre est in Scripturis Sacris. *Primus*, & præcipuus actus adorationis est prostratio in terram: sic in Veteri Testamento sæpissimè Sancti dicuntur adorâsse & Deum, & Angelos, & homines proni in terram: & in Novo Testamento Matth. 2. *Magi procidentes adoraverunt eum* scilicet Christum natum. Joan. 9. Cæcus sanatus à Christo procidens adoravit eum. *Secundus*, sola inclinatio capitis & pectoris: sic servus Abrahæ *Gen.* 24. inclinavit se, & adoravit. *Tertius*, genuflexio, modus communissimus. Isai. 45. *Mihi curvabitur omne genu.* Philip. 2. *In nomine JEsu omne genuflectatur &c.* *Quartus* Adoratio olim etiam fiebat per oscula, vel ipsi adorato, ejúsque vesti, vel manui propriæ, quæ adoratum tetigerat, impressa; etiam nunc est in usu. Denique ad modum adorationis & cultus tam sacri, quàm profani meritò spectat maximè apud Europæos capitis detectio; cum enim pileus sit libertatis insigne & suprema vestis hominis, verè erga alterum submissionem, ac velut subjectionem ac servitutem profitetur, qui ipsi pileum deponit: quod si fiat cum vero interno affectu, & animo se alteri, Deo, vel homini submittendi, erit verus actus adorationis, & cultûs, aliàs simplicis honoris, maximè cùm facit æqualis æquali, vel inferiori.

§. II.

Adorationis, seu Cultûs divisio, & Species.

4 CUltus, seu Adoratio generatim dividitur in tres Species scilicet: *Latriam*, *Duliam*, & *Cultum politicum*; quasi in supremam, mediam, & infimam. *Adoratio suprema, Latria*, dicitur, quâ redditur cultus proprius debitus Excellentiæ Divinæ infinitæ. *Media, Dulia*, dicitur, quâ redditur cultus debitus excellentiæ creatæ Supernaturali minori Divinâ, majori tamen humanâ naturali, scilicet Beatis. *Infima politica*, seu cultus politicus dicitur, quo redditur cultus debitus excellentiæ creaturæ purè naturali, ut Superioribus &c. *Ratio* ergò divisionis sumitur ex ratione diversa excellentiarum, cùm enim adoratio, seu cultus tribuatur alteri ob ejus æstimatam excellentiam, tot necessariò erunt diversæ species adorationis, seu cultûs, quot sunt diversæ species excellentiæ. Sunt autem tres præcipuè, *Prima est Excellentia Divina*, suprema, infinita simpliciter. Huic respondet Adoratio, & Cultus Latriæ. *Secunda est excellentia creata & supernaturalis* consistens in gratia & gloria Sanctorum: & huic respondet Adoratio & Cultus Duliæ. *Tertia est excellentia* creata, humana, & naturalis tantùm, consistens in humanis virtutibus, dignitatibus, potestatibus: & huic respondet adoratio, seu cultus politicus, quo coluntur homines virtuosi, docti, devoti, Reges, Principes, Superiores, Majores quivis. Hi tres species Adorationis, seu Cultûs propriè, & essentialiter distinguuntur per actus internos voluntatis, volentis debitum cultum submissionis exhibere alteri ob ejus tantam, vel talem excellentiam æstimatam. Nam *prima species*, *Latria* dicit summam inclinationem, & demissionem voluntatis, velut in nihilum respectu sui ergaDeum apprehensum sub ratione supremæ, & undequaque in omni genere perfectionis, infinitæ excellentiæ; respectu cujus nos velut nihil æstimamus; cùm nullius ejus propriæ perfectionis capaces simus: & respectu cujus reverà nihil sumus: cum finiti ad infinitum nulla sit proportio; & subtracto ejus concursu, ac influxu continuò conservativo mox in pristinum nihilum recideremus.

§. Hunc affectum cultûs Latriæ patheticè expressit S. P. N. Franciscus ita Deum nostrum adorare solitus: *O Domine quis tu? quis ego? Tu omnia, ego nihil! Tu abyssus entis & boni! Ego abyssus nihili, & mali! Tibi ergò abyssali humilitate, & veneratione me posterno: O Deus meus, & Omnia.* Apud Cornel. à Lap. *in cap.* 17. *Act. adv.* 25. sub finem.

Secunda species, *Dulia* dicit longè minorem inclinationem, & dimissionem voluntatis erga Sanctos apprehensos sub ratione supernaturalis excellentiæ, nimirùm consummatæ gratiæ, gloriæ, & amicitiæ Divinæ, majoris quidem humanâ, sed adhuc infinitè minoris Divinâ: respectu quorum proindè non omninò nihil sumus: quippè ejusdem supernaturalis excellentiæ capaces, eâ tamen adhuc carentes meritò submittendi.

Tertia species, *Cultus politicus* dicit adhuc longè minorem inclinationem, ac submissionem voluntatis ergà alium hominem apprehensum sub ratione certæ excellentiæ humanæ, naturalis in virtute, dignitate, superioritate; respectu quorum proindè non nihil, sed benè aliquid sumus: quippe ipsis naturâ & capacitate ejusdem excellentiæ æquales, & fortè in alio genere excellentiæ superiores; interim tamen quatenùs ipsi nos excellunt meritò submittendi. At verò non necessariò istæ tres species distinguuntur, nec facilè distingui possunt per actus, seu gestus externos: omnes enim actus adorationis, seu cultûs externi suprà assignati ferè communes sunt omni adorationi, & cultui Dei, Sanctorum, hominum, præter actum Sacrificii soli Deo debitum. Neque opus est: sufficit ergò distingui per actus internos,

qui

qui sunt forma, & velut anima actuum externorum adorationis & cultûs. Undè imperitè, & insulsè Hæretici (nominatim Philipp. Hailbronner *in suo Opere Acatholico*) petunt à Catholicis sibi manstrari, quomodo gesticulandum sit in cultu Latriæ erga Deum? & quomodo in cultu Duliæ, vel Hyperduliæ respectu Sanctorum, vel Virginis?

§. Denique quoad nomina istarum specierum sciendum est, neque in Hebræa, neque in Latina lingua dari nomina propria distinctiva istarum specierum, sed omnia communia. Similiter & Græca nomina Latria Λατρεία & Dulia in significatione Græca communia sunt; utrumque enim significat servitutem, vel cultum.

§. III.

Latria speciatim, *Adoratio Deo soli debita.*

I. Latria vox græca, latinè idem est ac servitus: ex usu DD. significat servitium, ac cultum soli Deo exhibendum. Et potest accipi habitualiter pro virtute & habitu inclinante hominem ad exhibendum Deo debitum servitium, ac cultum externum: & sic Latria idem est cum virtute Religionis, hoc solo discrimine, quòd Religio generaliùs respiciat omnem cultum Deo exhibendum, tam internum, quàm externum: Latria verò specialiter respiciat servitium, & cultum Dei externum; simul tamen cum actu interno exhibendum.

II. Communiter tamen Latria accipitur actualiter pro actuali cultu & adoratione Dei externa, & sic idem est ac adoratio strictè sumpta pro cultu soli Deo debito, in S. Scriptura passim omnibus locis, quibus aut præcipitur solus Deus adorari, aut prohibetur adorari creatura, ut Deuter. 6. Matth. 4. *Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies.* Apocal. c. 22. Joannes apparente sibi Angelo ait: *cecidi ante pedes ejus, ut adorarem, & dixit mihi: vide, ne feceris, conservus enim tuus sum &c. Deum adora.* In quem locum S. Aug. q. 61. *in Genes. Talis apparuerat Joanni Angelus, ut pro Deo posset adorari, & ideo fuerat corrigendus adorator.* Eodem sensu D. Hieron. lib. contra Vigilant: *Quis, O insanum caput! aliquando Martyres adoravit? Quis hominem putavit Deum?* Eodémque sensu adorationem sæpissimè accipiunt SS. PP. strictè, prout & accipitur in illo trito versiculo:

Effigiem Christi, cùm transis, semper honora:
Non tamen effigiem, sed quem designat, adora.

Rectè denique *Perrer. in c. 32. Gen.* advertit latinum verbum *adorari* non esse ferè in usu, neque in vulgari Christianorum sermone, nisi in veri, soliúsque Dei cultu. Atque adeò adoratio propriè sumpta, & Latria actualis omninò idem sunt, & synonima: cujus proinde est

Definitio.

6 III. *Latria, seu Adoratio propriè dicta est actus externus Religionis, quo per convenientem corporis gestum, aliave actione sacra externa protestamur nostram subjectionem erga Deum, ut summum omnium, & Excellentissimum Dominũ ob ejus increatam & infinitam excellentiam, adeóque tribuimus ei summum, & Divinum honorem.* Sic ex communi Valent. *tom. 3. disp. 6. q. 3. part. 1.* Liquet definitio sufficienter ex hactenùs dictis. Differentia Latriæ & Adorationis hujus soli Deo propriæ principaliter & universaliter desumitur ab actu interno Religioso voluntatis, volentis tali actu externo colere ipsum Deum, ac protestari suam infimam submissionem, ac subjectionem erga Deum, ut supremum nostrum Dominum ob ejus supremam & infinitam excellentiam, ut §. *præced.* explicatum, quicunque deindè sit ille actus externus: generaliter enim omnis actus externus moraliter bonus, imò & indifferens potest esse actus Latriæ & adorationis, quatenus à virtute Religionis ordinatur ad cultum Dei. Speciales actus sunt prostratio, inclinatio, genuflexio &c. facti in cultum ipsius Dei.

IV. Specialissimi autem actus Latriæ sunt actus Sacrificii, & quæ ad ipsum referuntur; Templa, Altaria, Sacerdotium, ac Sacri Ordines omnes. Nam Sacrificium, quo Deo res sensibilis immutata, vel destructa offertur in recognitionem ejus supremi Dominii, profitemur & contestamur nostram omnimodam subjectionem erga Deum ut supremum & excellentissimum vitæ & mortis Dominum: cùm autem nulli alteri, nisi soli Deo debeatur talis omnimoda subjectio, tanquam primo principio, & supremo Domino vitæ & mortis, perspicuum est, Sacrificium (& maximè Sacrosanctum Missæ, quâ ipsa persona Divina religiosè offertur) deberi uni soli Deo. Hinc est illa pulcherrima sententia D. Aug. l. 10. De Civit. Dei. c. 4. *Multa de cultu Divino usurpata sunt, quæ honoribus deferuntur humanis, sive humilitate nimia, sive adulatione pestifera, ita tamen, ut quibus ea deferuntur, homines haberentur, qui dicuntur colendi & venerandi; si autem eis multum additur, & adorandi. Quis verò sacrificandum censuit, nisi ei, quem Deum aut scivit, aut putavit, aut finxit?* Hæc Aug. undè etiam Exod. 22. dicitur: *Qui immolat Diis, occidetur, præterquam Domino soli.*

§. Hæc de Sacrificio intellectu communissimo. At singulari & arcaniori intellectu Sacrificio contestamur tam omnimodam nostram submissionem, subjectionem, ac dependentiam erga Deum supremum, & undequaque excellentissimum Dominum, tantamque Dei super nos eminentiam, potestatem, ac dominium, ut dignissimum agnoscamus, ac profiteamur nos ipsos destruere, ac immolare, sicque velut in nihilum redigere in honorem, cultum, & obsequium Dei: neque enim aliter istam omnimodam dependentiam, & abyssale nihilum nostrum respectu Dei repræsentare, ac profiteri perfectè possumus. Verùm quia hoc non expedit, nec ipse Deus vult, locò nostri quasi substituimus, immolamus, ac destruimus aliam rem sensibilem; in Veteri quidem Lege boves, oves, vitulos, hircos &c. in figuram. In Nova autem Lege ipsum *Corpus & Sanguinem Christi*, adeóque concomitanter *totum Christum Deum & Homi-*

Hominem: Idque non solùm mystica repræsentatione, velut mortuum sub mortui speciebus panis & vini redactum, ac per modum cibi ac potûs sumendum; verùm etiam aliqualiter physicè ita consummendum in nobis, quoad illud esse Sacramentale, ut si defacto non haberet esse aliud, nisi in Sacramento, reverà consumptis speciebus Sacramenti, deberet desinere esse. Obstupescite cœli super hoc. Sed hoc piè incidentaliter. Ex dictis patet, quòd actus Latriæ, seu Adorationis Divinæ quoad differentiam ab aliis cultibus, etsi primariò, & universaliter, ut dictum est, dignoscatur ab intentione interna voluntatis, ita singulariter volentis colere Deum; secundariò tamen etiam dignoscitur ex actu externo, qui ex natura, vel conditione sua, aut consuetudine communi soli Deo exhiberi debet. Ut sunt maximè actus Sacrificii, & si qui alii.

§. IV.

Dulia, Hyperdulia.

8 DUlia itidem vox græca ex primæva institutione significans servitutem generatim: unde Theodulus, Cosmodulus, servus Dei, servus mundi, ex usu & appropriatione DD. significat eum cultum, qui creaturis exhibetur ob earum excellentiam creatam quidem, sed singularem, ac supernaturalem. Potestque accipi aut habitualiter pro virtute & habitu inclinante ad eum cultum, & actualiter, pro ipso actuali cultu Sanctorum, ut suprà Latria: & sic nos accipimus.

Definitur.

I. DUlia est cultus sacer externus, quo gestu, vel actu aliquo externo contestamur nostram submissionem erga creaturas sanctas ob earum excellentiam creatam supernaturalem gratiæ scilicet, & gloriæ; ac proinde solis Angelis, & Sanctis defunctis exhibendus est hic cultus, hisque, de quorum gratia, sanctitate, & gloria solùm constat; exhibitus tamen olim Prophetis, & Sanctis viris, ut infrà videbitur.

Cultus hic Duliæ medius est inter Divinum Religionis, seu Latriæ, & cultum politicum: à cultu Divino differt, quia creaturam, ejúsque excellentiam creatam respicit: à cultu politico differt, quia ille respicit excellentiam sacram supernaturalem, iste verò naturalem, vel politicam tantùm Denique subdividitur in Duliam simplicem, & Hyperduliam. Dulia simplex & communis est cultus, quo coluntur Sancti communiter ob eorum ordinariam excellentiam supernaturalem gratiæ & gloriæ.

Hyperdulia.

9 II. Est, quâ specialiter colitur creatura sancta ob extraordinariam aliquam excellentiam supernaturalem. Hoc nimirùm cultu Hyperduliæ defacto colitur B. V. Maria Mater Dei ob ejus duplicem extraordinariam excellentiam supernaturalem: 1. Gratiæ & Gloriæ singularis super omnes Angelos & Sanctos. 2. Maternitatis Dei, ac proximæ consanguinitatis cum Christo Filio Dei, quam *Suarez 3. part. tom. 2. disp. 1. Sect. 2.* meritò vocat quandam quasi affinitatem cum Deo.

Eodem cultu Hyperduliæ colenda esset sacra Christi Humanitas seorsim sumpta à Verbo. Ut habet communis DD. cum S. Th. *3. parte q. 25. a. 2. Et* Scot. *in 2. dist. 25.* adeò, ut Christo duplex exhibendus sit cultus & adoratio: & Latriæ tanquam Deo ob excellentiam Divinitatis; & Hyperduliæ ut Homini ob excellentiam supernaturalem maximam super omnes creaturas sacræ Humanitatis, nimirùm supremæ Gratiæ & Gloriæ, & Unionis Hypostaticæ ad Verbum: attamen practicè & absolutè solùm cultu Latriæ adorandus est tanquam Persona Divina, & non Hyperduliæ, nisi fortè à docto intelligente, ob periculum hæresis duas personas in Christo fingentis, & scandali.

Adoratio absoluta, & respectiva.

III. A*Doratio absoluta, & per se* quoad Sanctos dicitur, quæ exhibetur Sanctis ob eorum propriam & intrinsecam excellentiam gratiæ & gloriæ, & hæc dicitur Duliæ, & Hyperduliæ, distincta prorsùs ab adoratione Latriæ, ut ex dictis patet. *Adoratio respectiva*, & per accidens quoad eosdem Sanctos (& maximè res sacras, Imagines, Reliquias &c. de quibus *Sect. 4.*) dicitur, quæ exhibetur Sanctis ob respectum singularem ad Deum per modum singularis imaginis, filiationis, amicitiæ, templi Dei; & præcipuè sic coli posset B. V. Maria ob singularissimum respectum ad Deum, non solùm perfectissimæ Imaginis, Filiæ, Amicæ, sed etiam Matris Dei. Et hæc adoratio spectat ad virtutem Religionis & Latriæ, tanquam ejus actus secundarius, quemadmodum dilectio proximi propter Deum spectat ad virtutem Charitatis Divinæ tanquam actus ejus secundarius. Verùm etiam hic rectè monent DD. in praxi præsertim à simplicibus non satis intelligentibus abstinendum esse ab hoc cultu, & adoratione respectiva Latriæ in Sanctis, atque etiam ipsa B. V. Maria ob periculum idololatriæ: uti docet etiam *S. Th. cit. a. 3. ad 3.* dicens: creaturæ rationali debetur reverentia propter se ipsam, & ideò si creaturæ rationali, in qua est imago Dei, exhibetur adoratio Latriæ (respectiva nimirùm) posset esse erroris occasio, ut scilicet motus adorationis sisteret in homine, in quantum res quædam, & non referretur in Deum, cujus est imago. Sic S. Doctor, qui tamen alibi *2. 2. q. 84. a. 1. ad 1.* expresse fatetur: Deum olim in Angelis ipsum repræsentantibus potuisse coli Latriâ, & meritò. 10

Præmonitio.

IV. HIs ita necessariò prænotatis pro necessaria explicatione terminorum accedendum est ad materiam maximè propriam primo Præcepto Decalogi, quod sicut affirmativè præcipit Deo debitum cultum exhibere, ita negativè prohibet cultum Deo debitum, ac proprium exhiberi ulli creaturæ. Videndum ergò, quis cultus Deo, quis verò Sanctis, ac rebus sacris exhiberi possit, ac debeat, salvo primo Præcepto. Sectiones ergo tres sequen-

sequentes mixtæ erunt Theologico-controversisticæ, sed summô compendiô decerptæ ex *Card. Bellarm. Becan. Gregor. de Valent.* Sunt enim controversiæ omnium communissimæ, scitu admodùm necessariæ omni Fideli, Pastori maximè,

SECTIO II.

Latria, & Adoratio primô Præceptô mandata.

SUMMARIUM.

11. *Præcepto divino positivo primo Decalogi obligamur adorare Deum Cultu Latriæ;*
12. *Affirmativè quidem tempore & modo à Deo, & Ecclesia determinato*
13. *Negativè verò semper obligamur non tribuere ulli creaturæ cultum sicut Deo.*
14. *Nihil ergo hoc primo præcepto prohibetur tanquam idololatria, quàm cultum Deo debitum tribuere creaturæ, sicut Deo.*

ASSERTIO I.

PRæcepto Divino primo Decalogi naturali & positivo Deus optimus, maximus adorandus est adoratione Latriæ omnium perfectissima, quâ nimirùm contestamur nostram subjectionem ad ipsum, ut supremum omnium Dominum, supremæ & infinitæ Excellentiæ super omnes. Affirmativè quidem tempore, & modo determinato ab ipso Deo, vel Ecclesia: negative verò, ne ulli unquam creaturæ exhibeatur cultus, seu honor sicut Deo. Nihil ergo primo præcepto prohibetur tanquam idololatria, quàm honorem Deo debitam tribuere creaturæ, sicut Deo. Ita omnes Orthodoxi. Explico breviter.

§. I.

Præcepto Divino primo Decalogi.

11 NAm præceptum primum Decalogi licèt in terminis negativum, *non habebis Deos alienos coram me, non adorabis ea, neque coles &c.* virtute tamen simul est affirmativum: *habebis me solum verum Deum, me solum adorabis atque coles:* prout clariùs exprimitur Deut. 6. & Matth. 4. *Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies.* Præceptum verò naturale dictat ipsa ratio cuivis rationis capaci: quâ constat cuivis personæ excellenti pro ratione suæ excellentiæ & dignitatis dignum cultûs honorem esse tribuendum. Cùm ergo Deus naturâ suâ sit summæ & infinitæ excellentiæ, consequens est, eum summâ & perfectissimâ quâdam adoratione esse colendum, quam proprio nomine vocamus Latriam, quâ scilicet contestemur nostram infimam subjectionem erga Deum, ut supremum omnium Dominum, Auctorem, Principium, & Finem universorum, supremæ ac infinitæ prorsus suprà omnes excellentiæ. Unde D. August. *lib.* 1. de Trinit. *c.* 6. *Jubemur non servire creaturæ, sed Creatori.* (ad Roman. 1.) Non eo modo, quo jubemur per charitatem servire invicem (*ad Galat.* 5.) quod est Græcè *dulevin*; sed eo modo, quo Deo tantùm servitur, quod est Græcè *latrevin*. Secundùm hanc enim servitutem dictum est: *Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies.* Quòd autem Deo invisibili & inspectori cordium etiam actu externo sensibili exhibendus sit cultus & adoratio, constat ex Scripturis Sacris ejusmodi cultum externum & commendantibus, & præcipientibus, præsertim diversis Sacrificiis: cujus rationem benè dat D. Joan. Damascen. *lib.* 2. *de Fide Orthodoxa c.* 13. Quia sicut ex duplici natura compositi sumus, corporali, & spirituali, ita convenit, ut utriusqe naturæ operibus, internis scilicet animæ, & externis corporis protestemur nos omnia debere Deo. Et D. Aug. *lib. de cura pro mortuis habenda c.* 5. aliam indicat rationem dicens: quia externi ejusmodi gestus & actus corporis habent miram vim ad fovendum & augendum internum affectum erga Deum: ita loquens: *nescio, quo pacto cuncti motus corporis, cùm non possint, nisi motu animi præcedente fieri, eisdem exteriùs visibiliter factis, ille interior invisibilis, qui eos fecit, augeatur: ac per hoc cordis affectus, qui ut fierent hæc, præcessit, quia facta sunt, crescit.* Hæc S. Doctor Aug.

§. II.

Affirmativè quidem tempore & modo ab ipso Deo vel Ecclesia determinato.

NAm præceptum illud naturale positivum primum Decalogi de adorando solo Deo ex se non determinat, nec certa tempora, nec certos ritus vel modos, quibus colatur Deus, sed in veteri quidem Lege ab ipso Deo per Moysen determinatum fuit diversissimis ac plurimis præceptis positivis cæremonialibus appellatis, quoad tempus ad diem Sabbathi & certa Festa, quoad modum verò ad diversissima Sacrificia, aliasque cæremonias: in nova autem Lege (præter præceptum Christi de Sacrificio Missæ & Sacramentis) ab Ecclesia determinatum fuit universaliter quidem pro omni populo Christiano ad diem Dominicam, quâ Deus auditione Missæ & Religiosa feriatione colatur, de quibus speciatim in tertio præcepto: specialiter verò pro Clericis loco & nomine totius Populi Christiani ad quotidie persolvenda divina Officia, aliósque certos ritus per annum. 12

§. III.

Negative verò obligat.

UT nulli creaturæ tribuatur Divinus cultus, sicut Deo. In quo consentiunt omnes Christiani, & evidenter constat ex terminis præcepti: *Non habebis Deos alienos, non facies tibi sculptile, non adorabis &c.* De peccatis oppositis agetur *c. seq.* latè per totum. Verùm hic controversia est gravissima inter Catholicos, & Hæreticos nostri temporis, quidnam præcisè & adæquatè prohibeatur primo præcepto tanquam idololatria? Hæretici enim, ut evertant ritus religiosos Catholicorum impudenter & malitiosè contendunt præcepto hoc prohiberi, tanquam veram idololatriam, omnem prorsus cultũ tam ipsius veri Dei, quàm Sanctorum &c. qui sine expresso verbo Dei exercetur, & usurpatur: atq; adeo non tantùm cultum & invocationem Sanctorum, venerationem Sacrarum imaginum, Reliquiarum &c. verùm etiam Sacrificium Missæ, adorationem Sacrosanctæ Eucharistiæ, omnésque ferè Catholicos ritus colendi Deum, blasphemant, esse idololatriam primo 13

Præcepto Decalogi prohibitam, quòd scilicet non exstet, expressum Dei verbum, seu mandatum ejusmodi cultûs. Idque confirmare nituntur obscuris quibusdam locis, quæ latissimè refert, & optime explicat, & refutat Gregor. de Valent. *tom. 3. disp. 6. q. 10. punct. 1. per totum*, quem consule. Contra hos ergo pro fundamento dicendorum in sequentibus, dixi ulterius in Assertione:

§. IV.

Nihil prohibetur eo præcepto tanquam idololatria, quàm honorem DEO debitum tribuere creaturæ, sicut DEO.

14 ITa omnes Orthodoxi. Ratio clara est: Quia primo Præcepto in terminis prohibetur idololatria: *Non habebis Deos alienos coram me, non facies tibi sculptile: non adorabis ea, neque coles:* sed vera idololatria nihil aliud est, quàm creaturæ alicui v. g. idolo, dæmoni, vel homini, Divinum cultum tribuere, sicut Deo; ergo id solum, & nihil aliud prohibetur primo Præcepto: minor præterquam, quòd ex ipsa nominis ethimologia pateat,

I. Probatur ex S. Scriptura, quæ ubique cultum veri Dei per antithesin opponit cultui idolorum, & falsorum Deorum, & idololatriam ceu phrasi Hebreâ fornicationem vocat, cultum idolorum, simulachrorum, falsorum Deorum, adorare opera manuum hominum, quæ oculos habent, & non vident: Loca sunt innumera, & ubique obvia: Ex. g. Sap. 14. *Hæc fuit vitæ humanæ deceptio, quoniam aut affectus, aut Regibus deservientes homines, incommutabile nomen lapidibus & lignis imposuerunt.* Et luculenter Jer. c. 2. ita invectus in idololatras: *Mutavit gens Deos suos & certò ipsi non sunt Dii. Populus verò meus mutavit gloriam suam in idolum. Obstupescite cœli super hoc, & portæ ejus desolamini vehementer: Duo enim mala fecit populus meus: me dereliquerunt fontem aquæ vitæ, & foderunt sibi cisternas &c.* Non potuit Propheta clariùs exprimere idololatriam, non solùm continere aversionem à verò Deo, sed etiam conversionem ad creaturam fragilem, scilicet idolum, ut ad Deum suum Divino honore colendum, quod mox magis exprimit dicens: *dicentes ligno: Pater meus es tu: & lapidi: tu me genuisti. Verterunt ad me tergum, & non faciem, & in tempore afflictionis suæ dicent: surge & libera nos: ubi sunt Dii tui, quos fecisti tibi? surgant, & liberent te in tempore afflictionis tuæ &c.* Ergo idololatria vera non potest consistere cum cultu aliquo ipsius veri Dei, sed dicit cultum creaturæ, vel idoli, tanquam Dei.

II. Confirmatur id ipsum luculenter testimoniis SS. PP. Tertullian. lib. de Idol. initio: *Idololatria Deo fraudem facit, honores illi suos negans, & conferens aliis &c.* Lactant. lib. 1. Divinar. Instit. c. 19. negant factum esse unquam, ut qui falsos Deos colit, etiam Deum coluerit: neque fieri potest: *Quoniam si honos idem tribuatur aliis, ipse omnino non colitur.* S. Gregorius Nazianzen. Orat. in Christi Nativit. Idololatriam definit: *Adorationis à Deo ad creaturam translationem.* D. Augustinus lib. 1. de Trinit. c. 6. *Jubemur servire &c.* addit: *Unde idololatræ dicuntur, qui simulacris eam servitutem exhibent, quæ debetur Deo; secundùm hanc enim servitutem dictum est: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies.* D. Ambros. in c. 1. ad Ephes. *Idololatria Dei honorificentiam usurpat, & vindicat creaturæ.* Similia alii passim. Nullo ergo sensu Scripturæ, vel SS. PP. cultus aliquis veri Dei potest vocari idololatria.

III. Nihil urget principale fundamentum Hæreticorum ex Deut. 12. Ubi variis præceptis præscripto cultu veri Dei adjicitur novum præceptum: *Quod præcipio tibi, hoc tantùm facito Domino: nec addas quidquam, nec minuas:* Ergo (inferunt) quidquid in cultu etiam veri Dei in verbo Dei præceptum non est, prohibitum est, superstitiosum est, idololotria est. Idque confirmant aliis locis Scripturæ: attamen re ipsâ loquentibus de cultu idolorum, & non veri Dei, ut bene monstrat *Valent. sup. cit.* Hoc Achille eversum & prostratum volunt omnem prorsus cultum religiosum Catholicorū, etiam circa verum Deum Christum, Eucharistiam, nedum circa Sanctos, vel res sacras. Responsio plana, patens, & facilis est: Nihil ad nos; præceptum enim illud: *hoc tantùm facito Domino &c.* ex claro contextu præcisè respicit, & determinat illa præcepta cæremonialia data Judæis, & Sacrificiis, & ritibus in Dei cultu adhibendis: & prohibet aliquid addi, vel minui, ne scilicet populus ille carnalis in superstitiones, vel idolalatriam deflecteret: atqui præcepta illa cæremonialia, sicut & Legalia vetera per novam Legem abrogata nihil ad nos Christianos: ergo neque illud præceptum superadditum ad nos spectat: negatur ergo tota consequentia. Sed neque verum est omne peccatum contra illud præceptum in vero Dei cultu factum fuisse idololatriam: nam etiam prohibitum erat extra Templum, vel locum à Deo electum offerri Deo Sacrificia: At quis unquam dixit (præter malitiosos Hæreticos) extra Templum Sacrificium offerre Deo fuisse tunc idololatriam? Quod clarè significatur 2. Paralip. 33. ubi dicitur descriptâ pœnitentiâ Manassis: *Qui postquam coangustatus est, oravit Dominum Deum suum: & egit pœnitentiam valdè & abstulit deos alienos, & simulacra de domo Domini &c. præcepitque Judæ, ut serviret Domino Deo Israël.* Tandem subditur: *Attamen adhuc populus immolabat in excelsis Domino Deo suo.* Septuaginta habent: *Populus immolabat: sed Domino Deo suo.* Sensus manifestus est, etsi tunc idololatria sublata fuerit, attamen adhuc peccabat populus extra locum debitum immolando, non quidem idolis, sed Domino Deo, non utique ampliùs peccato idololatriæ, sed alio inobedientiæ.

IV. Insuper posito (minimè concesso) præceptum illud etiam spectare ad nos Christianos. *Respondetur*: Illo præcepto excludi non omnem prorsùs cultum qualicunque modo non præceptum, sed illum tantùm, qui ita non est præce- ptus,

peus, ut etiam sit prohibitus, quod tripliciter probatur. 1. Ex toto contextu ejusdem Deuter. 12. Ex quo constat Deum solùm voluisse excludere ritus impios gentium, utique prohibitos. 2. Ex phrasi Scripturæ in aliis locis, quibus non præceptum idem dicitur, ac contra præceptum vel prohibitum, ut Deuter. 17. *Cùm reperti fuerint apud te &c. vir aut mulier, qui faciant malum &c. & adorent solem & lunam, & omnem militiam cœli, quæ non præcepi*, id est, prohibui. 3. Certissimè constat ex Scripturis cultus aliquos voluntarios esse Deo gratos, quamvis à Deo non sint præcepti: ut votum, juramentum, observatio aliquorum Festorum ob beneficiorum memoriam, uti absque omni Dei mandato factum est. *Judith.* 15. *Esther.* 9. Item cœlebs vita ad puriùs serviendum Deo, de quo Apost. 1. *ad Corinth.* 7. *Præceptum Domini non habeo*: latè tamen commendat virginitatem & vitam cœlibem. Denique etsi de multis ritibus colendi Deum nullum exstet præceptum scriptum, sunt tamen præcepta tradita ex traditione Apostolica, & Auctoritate Ecclesiæ proposita, quam frustrà nituntur adversarii evertere. Itaque quoad ritus Ecclesiæ in colendo Deo, Christo, Eucharistiâ, nullam prorsùs possunt ostendere idololatriam Hæretici, nisi ex falsissimo principio, modò everso; omnem cultum etiam veri Dei absque ejus expresso mandato esse idololatriam. Hoc autem multò magis urget in cultu Sanctorum, & Rerum sacrarum. Sit ergo

SECTIO III.

De Cultu & Invocatione Sanctorum.

SUMMARIUM.

15. *Primo præcepto Decalogi non prohiberi, sed licitum & Sanctum esse cultum Duliæ Sanctorum.*
16. *Probatur I.* Ratione:
17. *II. Ex Scriptura & SS. Patribus multipliciter.*
18. *Objectiones Hereticorum*
19. *Solvuntur.*
20 *Sanctos pro nobis orare*
21. *Ac proinde salubriter à nobis invocari, probatur multipliciter.*
32 *Objectiones Hæreticorum*
23. *Diluuntur*

ASSERTIO II.

15 *PRimo Præcepto Decalogi minimè prohibitum, sed licitum & sanctum est, Sanctos Angelos & homines, seu animas beatas in cœlis colere, cultu aliquo sacro & religioso, majori, quàm civili & politico: quem vocamus cultum, vel adorationem Duliæ.* Est de Fide Catholica, definita in variis Conciliis, maximè in *Synodo secunda Nicæna &c.* Et novissimè in Concil. Trid. *Sess.* 25. initiò *in Decreto de Purgatorio.* Est omnium Catholicorum contra omnes Hæreticos nostri temporis, & paucos eorum veteres Antesignanos: *Vigilant. Wicleffum*, ac alios.

I. Probatur *Ratione.*

16 PRimo Præcepto prohibetur solùm idololatria, quâ creaturæ divinus honor tribuitur sicut Deo: utpote animo protestandi suam subjectionem erga alterum, ut Deum seu supremum Dominum suum: atqui talis cultus seu adoratio minimè tribuitur Sanctis, sed longè inferior, quò scilicet contestamur nostram submissionem erga Sanctos ob eorum excellentiam creatam supernaturalem, ut speciales amicos Dei, Principes cœli, Patronos & Advocatos nostros apud Deum, ut constat omnium Catholicorum consensu, & confessione: Et Hæreticis oppositum impudentissimè mentientibus in Catholicos optimo jure respondetur, quod respondit *D. Hier. Vigilantio* Hæretico, qui primus fermè cultum Sanctorum impugnavit, & idololatriam vocavit: *Quis ô insanum caput! aliquando Martyres adoravit? Quis hominem putavit Deum?* Deinde ipsa ratio dictat, cuivis personæ excellenti pro ratione excellentiæ debitum, ac congruum exhibendum esse cultum honorem, vel venerationem: sed Sancti Dei habent excellentiam peculiarem supernaturalem, etsi infinitè inferiorem Divinâ, tamen etiam multò majorem & superiorem omni prorsus excellentiâ humanâ naturali, utpote inamissibilis gratiæ, & amicitiæ Dei, ac sempiternæ gloriæ: ergo debetur eis cultus aliquis, utpote inferior cultu divino, major tamen cultu civili, & politico, adeóque inter utramque medius, quem vocamus *Dulia.*

Denique si honor civilis debetur civili, seu humanæ virtuti, sapientiæ, potentiæ, nobilitati &c. Ergo honor plùs quàm civilis debetur supernaturali virtuti, sapientiæ, dignitati &c. Sed Sancti in immensum excellunt supernaturali virtute, & sanctitate consummata, sapientiâ perfectissimâ in clara visione Dei, & omnium rerum in Deo velut speculo relucentium, ac potentiâ, nobilitate, dignitate velut Reges, & Principes cœlestes. Luc. 22. *Ego dispono vobis Regnum &c.* Apoc. 3. *Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo.* Et alibi: ergo Sanctis debetur honor, seu cultus aliquis altior, & plus quàm civilis, ac politicus.

II. Ex S. Scriptura, & Patribus.

CErtissimè constat ex Sacris Litteris, creaturis 17
sacris, plus quàm civilem cultum esse exhibitum, etiam à Sanctis, & sanctè, qualem nos volumus exhibendum Sanctis, & *Duliam* vocamus.

I. Psalm. 98. *Adorate scabellum pedum ejus, quoniam Sanctum est.* Quo scabello intelligitur arca Testamenti, uti vocavit Salomon 1. Paralip. 28. dicens: *Cogitavi, ut ædificarem domum, in qua requiesceret arca fœderis Domini, & scabellum pedum Domini Dei nostri.* Et Psalm. 131. *Introibimus in tabernaculum ejus, adorabimus in loco, ubi steterunt pedes ejus.* Et mox sequitur: *Surge Domine in requiem tuam, tu, & arca sanctificationis tuæ:* Atqui certum est, ibi sermonem esse de aliquo cultu, utique non civili politico, sed aliquo altioris ordinis, & sacro ob excellentiam aliquam supernaturalem, *quoniam Sanctum est*, ait textus: ergo licitus & sanctus est aliquis cultus plus quàm civilis creaturæ, qualem nos Sanctis exhibemus, ac *Duliam* vocamus.

II. In eadem Scriptura referuntur etiam angeli adorati, etiam ab hominibus sanctis, & pruden-

dentibus *Gen.* 18. *Abraham* tres Angelos in specie hominum sibi apparentes adoravit pronus in terram. Similiter *Gen.* 19. Loth duos Angelos adoravit pronus in terram. Nec verisimilis est Hæreticorum responsio, dicentium: Abrahamum & Lothum illos Angelos putâsse homines esse, & ideò cultu solùm politico adorâsse. Clariùs n. 22. *Aperuit Dominus oculos Balam, & vidit Angelum stantem evaginato gladio, adoravítque eum pronus in terram.* Audis, non priùs adoravit, quàm Angelum cognovit: ridiculum autem est dicere, Angelis deberi cultum humanum civilem politicum. Item *Josue* 5. cùm vidisset Josue virum stantem evaginato gladio, dixit: *Noster es, an adversariorum? Qui respondit: nequaquam, sed sum Princeps exercitûs Domini, & nunc venio:* continuò *cecidit Josue pronus in terram, & adorans ait &c.* Non adoravit ut Deum cultu Latriæ, quia Angelus dixerat, se esse ministrum Domini. Nec ut hominem cultu civili, quia non priùs adoravit, quàm intellexit esse Angelum, Dei Legatum: ergo aliquo cultu medio, sacróque, quem *Dulia* dicimus. Nec potest dici: Josue malè fecisse & idololatriam commisisse; quia Angelus non solùm eum non prohibuit ab adoratione, sed etiam majorem reverentiam injungens dixit: *Solve calceamentum tuum de pedibus tuis, locus enim, in quo stas, sanctus est.* Nec locus ille aliàs profanus in campestribus Jericho erat sanctus, nisi ex præsentia Angeli.

III. Eadem S. Scriptura refert etiam Sanctos homines adoratos. 1. *Reg.* 28. Saul adoravit animam Samuelis sibi apparentem: certùm autem est animabus defunctis non competere cultum civilem politicum. Nec potest dici Saulem errâsse, quia nec Samuel, nec Scriptura eum reprehendit. Item 3. *Reg.* 18. *Abdias* vir sanctus *cecidit super faciem suam* adorans Heliam. Nec potest dici adorâsse cultu civili ob excellentiam humanam: major enim erat *Abdias*, unus ex Principibus Regni, *Heliâ* privato homine: adoravit ergo cultu aliquo sacro ob excellentiam supernaturalem, scilicet ut Prophetam, & hominem Dei singulari sanctitate excellentem. Item 4. *Reg.* 2. *Videntes autem filii Prophetarum, qui erant in Jericho, è contra dixerunt: Requievit Spiritus Heliæ super Helisæum: Et venientes in occursum ejus adoraverunt eum proni in terram.* Quem locum aptissimum de adoratione hominis plusquàm civili & sacrâ ob supernaturalem excellentiam suo more corrupit Lutherus in sua versione, erasâ particula *eum.* Cùm tamen habeatur in omnibus prorsus exemplaribus Latinis, Græcis, & Hebraicis. Tandem *Daniel.* 2. Nabuchodonosor adoravit Danielem: Quis autem dicat potentissimum Regem adorâsse Danielem, unum ex suis captivis, cultu civili politico ob humanam excellentiam? adoravit ergo cultu majori, & sacro, ob excellentiam supernaturalem, tanquam hominem Deo plenum, & minimè per errorem, nam adorans dixit: *verè Deus vester, Deus Deorum est, Dominus Regum revelans mysteria, quoniam tu potuisti aperire hoc Sacramentum.*

§. Nec refert (quod ineptissimè cavillantur Hæretici) in Scriptura non referri non adorationem hominum Sanctorum in cœlo, quia in Veteri Testamento nullus adhuc Sanctus fuit in cœlo; in Novo autem Testamento, quando scriptum est, adhuc pauci.

IV. Probatur auctoritate irrefragibili, ac unanimi consensu SS. PP. Græcorum, & Latinorum, totius Antiquæ Ecclesiæ. Ex Græcis omnes. Origen. hom. 3. in diversos. *Horum* (SS. Martyrum) *memoria semper, ut dignum est, in Ecclesia celebratur.* D. Athanas. *lib. de virginit. circa finem.* Basil. *Orat. in S. Mamantem.* Et *Orat. in* 40. *Martyr,* D. Gregor. Naz. *Orat. in Machab. & Julianum.* D. Epiph. *hæres.* 79. D. Chrysost. *hom. de SS. Juventio & Maximo.* D. Cyrill. *de Alex. lib.* 6. *ad Julian.* D. Damascen. *de Fide Orthodoxa lib.* 4. *c.* 16. inter alia dicens: *Honorare decet Sanctos & Amicos Christi ut filios, & hæredes Christi,* Tertullian. *lib. de corona milit.* D. Cyprian. *lib.* 4. *Epist.* 5. inter alia dicens: *Martyrum passiones, & dies anniversaria commemoratione celebramus.* S. Ambros. Serm. 6. in fine: *Quisquis honorat Martyres, honorat & Christum, & qui spernit Sanctos, spernit & Dominum.* D. Hieronym. ad Ripatium: *Honoramus servos, ut honor servorum redundet ad Dominum.* Et in vita D. Paulæ: *Vale, ô Paula! & cultorem tuum orationibus adjuva.* D. Augusti. Serm. 1. de SS. Petr. & Paul. *Beatissimum Petrum piscatorem modò genibus provoluta adorat gentium multitudo.* Idem docet *Epist.* 44. *& alibi.* D. Gregor. *lib.* 3. *Dialog. c.* 24. Bern. Serm. in illud Signum mag. *Amplectamur Mariæ vestigia & devotissima supplicatione beatis illius pedibus provolvamur.* Et alibi sæpissimè. Alii que Omnes. Textus ad longum lege *loc. cit.* vel descriptos apud Bellarm. *tract.* 1. *de Beatitudine Sanctorum lib.* 1. *c.* 13. *in toto.*

Objiciunt Hæretici.

I. Loca Scripturæ Deut. 6. *Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies.* 1. ad Timoth. 1. *Soli Deo honor & gloria.* Galat. 4. *His, qui naturâ non sunt Dii, serviebatis.* In Græco est verbum *Dulevin*, ut etiam Dulia excludatur eorum, qui non sunt naturâ Dii, seu Deus verus. Alia loca minoris momenti, & nil urgentia consultò omitto. II. Exempla Scripturæ objiciunt *Esth.* 1. Mardochæus noluit adorare, seu genuflectere coram Ammon, rationem reddens: *Timui, ne honorem Dei mei transferrem ad hominem, & ne quemquam adorarem excepto Deo meo.* Actor. 14. Paulus & Barnabas vetant Lycaonios volentes se adorare. Et *Apoc.* 19. Angelus Joanni volenti se adorare dixit: *Vide, ne feceris, conservus tuus sum &c. Deum adora.* III. Dicta aliquot PP. *S. Athanas.* ex professo docet: neque Angelos, neque SS. homines, adoratione colendos esse. *D. Epiphan. in hæresi Collyridiani* sæpiùs repetit: Mariam non esse adorandam, sed solum Deum.

D. Aug.

D. Aug. lib. De vera Religione c. 55. disertè dicit: *Non sit nobis Religio cultus hominum mortuorum, quia si piè vixerunt, non sic habentur, ut tales quærant honores, sed illam à nobis coli volunt, quo illuminante lætantur meriti sui nos esse consortes.* IV. Rationem. Duplex tantùm est honor, vel cultus: religiosus Deo debitus, & civilis, debitus hominibus excellentibus: at Sanctis non convenit cultus religiosus, cùm non sint Dii; nec civilis, cùm non versentur nobiscum civiliter; ergo nullus. Ita Caluin. *lib. 1. Instit. c. 11. & 12.* Addens ineptam esse distinctionem Catholicorum: *Sanctos coli Duliâ, & non Latriâ*, cùm enim Latria significet cultum, colere sine Latria erit colere sine cultu. Insuper plus est Dulia, id est servitus, quæ tantùm Superiori debetur, quàm Latria, id est, cultus, qui etiam exhibetur æquali.

Respondent Catholici.

19 AD I. Omnia illa loca Scripturæ, & similia debere intelligi de adoratione, & servitute strictè sumptâ, prout soli Deo competit ob supremam ejus, & infinitam excellentiam, ac supremum dominium, prout hactenus explicatum est: tali autem cultu, & adoratione nos adorare Sanctos, mendacium & calumnia est Hæreticorum. Ad II. Similiter respondetur, omnibus illis locis negatos, & recusatos esse cultus Divinos Deo debitos. Nam Ammon superbissimus omninò ambiebat cultum aliquem Divinum. Lycaonii non non solùm adorare volebant Paulum & Barnabam, sed etiam ut Diis immolare boves adductos: ideóque meritò scissis vestibus præ horrore repulsi sunt. Angelus ille apparebat in persona Dei, dixerat enim: *Ego sum primus, & novissimus, & vivus; & fui mortuus* (Apocalypsis 1.) *& ecce sum vivens &c.* adeóque meritò fuisset à Joanne adoratus pro Deo, vel Christo, nisi id explicasset, quis esset, sicque eum cultum recusâsset, fortè non recusaturus aliam venerationem sibi competentem. Prout explicat D. Aug. q. 61. in Gen. *Talis enim*, dicens, *apparuerat Angelus, ut pro Deo posset adorari, & ideò corrigendus erat adorator.* Quamquam aliter D. Gregorius *lib. 17. moral. c. 11.* & Rupert. *in c. 19. Apoc.* respondeant, Angelos, qui in Veteri Testamento passi sunt se adorari ab hominibus, in Novo Testamento ob reverentiam Sacratissimæ Humanitatis Christi in Divinam Personam assumptæ præ modestia id recusare.

AD III. Apertissimum est ex contextu ipsorum Locorum citatorum, SS. PP. loqui contra errores Gentilium, & superstitiones etiam quorundam Christianorum illorum temporum, qui B. V. Mariæ, vel Sanctis defunctis divinos honores deferrunt. Nam quòd Sancti aliàs debito honore prosequendi sint, iidem SS. PP. sexcentis aliis locis clarissimè asseruerunt, & docuerunt, ex quibus aliqui suprà allegati sunt. Hæretici autem dissimulantes, nequiter plura & clara, importunè & impudenter pauca & obscura corradunt. Vide P. Jacobum Keller *in suo Catholico Papatu tom. 2. a. 7. per totum* latissimè.

Ad IV. Negatur Major ex dictis *Sect. præced.* Datur enim cultus medius inter religiosum, & civilem, sicut datur excellentia media inter divinam, & humanam naturalem, scilicet supernaturalis creata Beatorum, Angelorum, Sanctorum. Deinde inepta est sequela Calvini, non distinctio Catholicorum, qui cùm dicunt Sanctos coli Duliâ, & non Latriâ: Latriam, etsi primæva significatione Græca significet quemvis cultum non tamen accipiunt pro quovis cultu, sed pro cultu illo, qui soli Deo debetur ob ejus excellentiam divinam: adeóque Sanctos colere absque Latria non est colere absque omni cultu, uti ineptit Calvinus, sed est colere absque illo speciali cultu soli Deo proprio, quem nos appropriato nomine vocamus *Latriam.* Denique quòd Hæretici objiciant, nos Templa, Altaria exstruere, Sacrificia offerre, Festa agere Sanctis tanquam Diis, more suo impudenter mentiuntur, & imponunt Catholicis, cùm illa omnia principaliter fiant Deo, & non nisi secundariò in memoriam Sanctorum, & venerationem ipsis competentem, ut constat unanimi consensu & doctrina Catholicorum. Et de Templis docet D. Aug. *lib. 8. De Civit. Dei c. 27.* De Sacris lib. 20. contra Faustum. c. 21. Eadem est ratio de Festis.

ASSERTIO III.

B*Eati Angeli & Sancti, & orant pro nobis, & à nobis rectè & salubriter invocantur tanquam Intercessores apud Deum.* Utrúmque est de Fide Catholica, contra Hæreticos, eorúmque archiducem *Vigilantium* à *D. Hieronymo* peculiari libro confutatum.

§. I.

Sancti pro nobis orant.

I. PRobatur ex Scriptura Jerem. 15. *Si steterint Moyses & Samuel coram me, non est anima mea ad populum istum.* Ergò Moyses & Samuel jam defuncti poterant, & solebant orare pro populo Judæorum, alioquin si nunquam orâssent, vel orare non potuissent, inepta esset hæc Dei locutio, perindè ac si quis diceret: Si charissimum jumentum meum oraret pro te, tamen nihil impetraret. 2. *Machab. ult.* De S. Jeremia Propheta dudum defuncto dicitur: *Hic est fratrum amator, & populi Israel, hic est, qui multum orat pro populo, & universa Sancta civitate Jeremias Propheta Dei.* Quòd si ergo tunc Sancti in Lymbo existentes orabant pro viventibus, quantò magis orabunt nunc Gloriosi in cœlis pro nobis, necessitates nostras olim experti, & modò in Deo videntes. *Apoc. 5.* describuntur viginti quatuor Seniores in cœlo procidisse coram Deo habentes *Phialas aureas plenas odoramentorum, quæ sunt Orationes Sanctorum.* Apocal. 8. *Ascendit fumus incensorum de orationibus Sanctorum de manu Angeli coram Deo.* Ubi de intercessionibus Sanctorum pro Ecclesia exponunt SS. PP. & Interpretes unanimiter. Deinde *ibid. c. 6.* Animæ SS. Martyrum clamore magno petunt vindictam de interfectoribus suis; ergò multò magis petunt misericordiam pro viventibus. 2. Petri 1. *Dabo*

aper.

operam & frequenter habere vos (commendatos, vel in animo meo) *post obitum meum, ut horum memoriam faciatis.* Ergò Sancti saltem gerunt curam. Quin insuper *Luc.* 16. Dives in inferno orat pro fratribus suis, mitti ad eos Lazarum; qui eos commoneat, ne & ipsi veniant ad hunc locum tormentorum: ergò multò magis justi & Sancti in cœlis orabunt pro fratribus suis, & tota Ecclesia.

II. Probatur ratione duplici Theologicâ. Certissimum est ex Scriptura; Angelos orare pro nobis. *Tob.* 12. *Zachar.* 1. *Apoc.* 8. *Daniel.* 10. *Ps.* 90. *Matth.* 18. Ergò multo magis id faciunt Spiritus, & animæ Beatorum: cùm & habeant omnia quoad hoc, quæ habent Angeli: utpotè intellectum, voluntatem, visionem Dei, & gratiam, & charitatem erga nos. Et insuper aliquid habent præ Angelis, quòd sint confratres nostri in Christo, & membra Ecclesiæ, nobis magis conjuncti, quàm sint angeli, atque experti miserias, & pericula nostra. Unde Ambros. lib. 8. in Luc. *Sicut Angeli præsunt, ita & hi, qui vitam meruerunt Angelorum.* Rursus certissima fide constat in Scripturis Justos viventes utiliter orare pro aliis, ut patet de *Moyse Exod.* 32. & *Ps.* 105. ubi dicitur: *Et dixi, ut disperderet eos, si non Moyses, electus ejus, stetisset in confractione in conspectu ejus.* Et Job. 42. Deus ipse mandat amicis Job: *Ite ad servum meum Job, & offerte holocaustum pro vobis: Job autem servus meus orabit pro vobis, faciem ejus suscipiam, ut non vobis imputetur stultitia:* Ergò multò magis Sancti locati in cœlis orabunt pro nobis: nam ut rectè ait D. Hier. lib. contra Vigilant. *Si Apostoli & Martyres adhuc in corpore constituti, quando pro se adhuc debent esse solliciti, pro aliis orant, quantò magis post coronas, victorias, triumphos.* Et S. Leo Papa serm. 2. *Petrus tunc pleniùs & potentiùs ea, quæ sibi commissa sunt, peragit.* Rationem dat D. *Th.* 2. 2. *q.* 83. *a.* 11. cùm Oratio pro aliis facta ex Charitate proveniat, idcircò quantò Sancti, qui sunt in Patria, sunt perfectioris Charitatis, tantò magis orant pro viatoribus, qui orationibus juvari possunt, & quantò sunt conjunctiores Deo, tantò eorum orationes sunt efficaciores, habet enim hoc divinus ordo, ut ex Superiorum excellentia in inferiora refundatur, sicut ex claritate solis in aërem.

III. Probatur Authoritate & doctrinâ unanimi SS. PP. Cyprian. lib. 1. *Epist.* ex professo. Greg. Naz. orat. 14. de obitu patris sui dicit: *Nunc magis proficit nobis precibus, quàm anteà doctrinâ.* D. Chrysost. *serm. De SS. Juventio & Maximo.* D. Hier. ex professo *contra Vigilant.* D. Aug. *lib.* 7. *De Baptismo contra Donatistas.* S. Leo Papa *tract.* 3. *De annivers. & serm.* 1. *De SS. Petro & Paulo.* Aliique passim, omnes citandi §. *seq.*

IV. Probatur Historiis authenticis, & Sanctorum apparitionibus, qui apertè testati sunt, se pro viventibus orare, ac beneficia impetrare. Sic D. Aug. lib. de cura pro mortuis habenda c. 16. ait: *non solùm beneficiorum effectibus, verùm etiam ipsis hominum aspectibus confessorem apparuisse Felicem, cùm à Barbaris Nota oppugnaretur: audivimus non incertis rumoribus, sed testibus certis.* Et Euseb. *lib.* 6. *Hist. c.* 5. describit: S. Potamienam Martyrem carnifici orationes in cœlo promisisse. Deinde triduo à morte apparuisse, coronam capiti imponendo in signum futuri martyrii. Similia passim habentur plurima apud S. Basil. *Orat. de S. Mamante Martyre.* Greg. Naz. *Orat.* 1. *in Julian.* Et Oratione *de S. Cæsario*; Greg. Nyssen. *Orat. de vita S. Gregor. Neocæsar.* Theodor. *lib.* 5. *Histor. c.* 24. S. Ambros. *de SS. Gervas. & Protas. Et serm. De S. Agnete.* Sulpit. *in vita S. Martini.* Qui omnes Auctores sanctitate & doctrinâ celebres ante mille annos floruerunt: eósque omnes mendacii, seu falsitatis insimulare, intolerabilis, sed hæreticis non insueta, est impudentia.

§. II.

Sancti proinde invocandi.

I. PRobatur ex Scriptura *Job.* 5. *voca ergò, qui* 21
tibi respondeat, & ad aliquem Sanctorum convertere. Exod. 32. *Ita ores Moyses: recordare Domine Abraham, Isaac, & Jacob servorum tuorum.* Ps. 131. *Memento Domine David, & omnis mansuetudinis ejus: propter David servum tuum non avertas faciem Christi tui.* Dan. 3. *Ne auferas misericordiam tuam à nobis propter Abraham dilectum tuum, & Isaac servum tuum, & Israël Sanctum tuum.* §. Hic notandum, quia in Veteri Testamento ante Christi adventum Sancti, qui moriebantur, non intrabant cœlum, neque Deum videbant, nec consequenter cognoscere poterant ordinariè preces viventium, ideò non fuit consuetum, ut vivi orarent eos alloquendo: v. g. dicendo: *Sancte Abraham, ora pro nobis*; sed solùm orabant homines ejus temporis ad Deum allegando merita Sanctorum, qui jam obierant, ut ii ipsorum orationibus juvarentur. Unde D. Aug. q. 194. in Exod. ait: *admonemur, cùm merita nostra nos gravant, ne diligamur à Deo, relevari nos apud Deum illorum meritis posse, quos Deus diligit.* Idipsum docet D. Chrysost. *Hom.* 42. *in Genes.* & *hom.* 27. *in Matth.*

II. Probatur ratione Theologica. Certissimum est ex S. Scriptura, homines sanctos viventes à viventibus rectè esse invocatos. 1. *Reg.* 7. dicunt filii Israël ad Samuelem: *ne cesses clamare pro nobis ad Dominum Deum nostrum, ut salvet nos de manu Philistinorum.* Job. *ult. Ite ad servum meum Job.* Jerem. 42. *Dixerúntque ad Jeremiam* Prophe*tam: cadat oratio nostra in conspectu tuo, & ora pro nobis ad Dominum Deum tuum &c.* Baruch. 1. *Pro nobis ipsis orate ad Dominum Deum nostrum; quia peccavimus Domino Deo nostro.* Et in Nova lege frequentissimè Rom. 15. *Obsecro vos fratres per Dominum nostrum JEsum Christum, & per Charitatem Sancti Spiritûs, ut adjuvetis me in orationibus vestris pro me ad Deum.* Et Jac. 5. *Orate pro invicem, ut salvemini: multùm enim valet deprecatio justi assidua.*

Quòd

Quòd ſi ergo Sancti, ac juſti adhuc in terra peregrinantes rectè invocantur; ergò multò magis eoſdem Sanctos nunc cum Chriſto regnantes licebit invocare. *Probatur conſequent.* Si Sancti nunc in cœlis non poſſent invocari à nobis, eſſet, vel quia nollent, vel quia non poſſent pro nobis intercedere, vel quia non ſcirent noſtras preces, & invocationes. *Non primum*: quia nunc ſunt majori Charitate præditi, quàm anteà; atque ut loquitur *D. Cyprian. ſerm. de mortalitate*, ſoliciti. *Neque ſecundum*: quia ſi poterant, dum adhuc erant peregrini, quantò magis nunc poſſunt in Patria Beati, & inamiſibili gratiâ, amicitiâ, ac beatificâ fruitione Deo uniti? *Neque tertium*: quia Sancti in cœlo beatificè & intuitivè vident divinam Eſſentiam, in qua, tanquam vivô ſpeculô, creaturæ omnes preſentantur, adeóque etiam preces nobis ad ipſos fuſæ: aut certè alio modo ipſis à Deo revelantur. Certè Beati in Beatitudine æquales Angelis ea ratione, quâ Angeli poſſunt cognoſcere pœnitentiam peccatoris in terra, de qua tantoperè lætantur in cœlis Luc. 15. *Gaudium erit coram Angelis Dei ſuper uno peccatore pœnitentiam agente*; eadem ratione Sancti poterunt cognoſcere preces noſtras. Saltem denique Sanctis in cœlo regnantibus non denegandum eſt id perfectionis, quod ipſis in hac vita etiam ſæpè conceſſum fuit; atqui Sanctis in hac vita ſæpè conceſſum fuit cognoſcere occulta aliorum etiam abſentium. 1. *Reg.* 9. Samuel cognovit omnia, quæ erant in corde Saul. 4. *Reg.* 5. Eliſæus ſcivit omnia, quæ à ſervo Giezi abſente erant perpetrata cum Naaman Principe &c. Item 4. *Reg.* 6. Idem ſcivit omnia conſilia Regis Syriæ, eaque detexit Regi Iſraël. *Daniel* 2. Daniel ſcivit occultum ſomnium Nabuchodonoſor. *Act.* 5. Petrus ſcivit occultam fraudem Annaniæ. Hoc argumentum nunquam adhuc ſolvere potuerunt Hæretici: ſolùm obſcurè ajunt, aliam eſſe rationem vivorum, aliam mortuorum; at quænam ſit alia ratio, explicare nequeunt, niſi tritâ illâ cantilena: invocationē mortuorum eſſe invocationem, & cultum ſacrum in Scriptura prohibitum. De quo mox §. *ſeq.*

III. Probatur Authoritate antiquiſſima, & continua Conciliorum, & *SS. P.P.* Concil. Calced. *actione* 11. *Synod.* 6. *Generali can.* 7. ubi dicitur: *Solo Deo Creatore adorato, invocet Chriſtianus Sanctos, ut pro ſe intercedere apud Majeſtatem Divinam dignentur.* Similiter VII. Synod. General. act. 6. *Cum timore omnia agamus, poſtulantes interceſſiones incontaminatæ Deiparæ. Item SS. Angelorum, omniumq; Sanctorum.* Concil. *Gerundenſe c.* 3. *Aurelianenſe, Mogunt. ſub Carolo Mag. can.* 33. *Tolet. V. c.* 1. *& VI. c.* 6. *Braccar. II. c.* 9. quô inducuntur Litaniæ cum invocatione Dei, & Sanctorum triduo ante Aſcenſionem, quæ Concilia fere omnia conſenſu Eccleſiæ univerſalis celebrata ſunt ante mille annos. SS. PP. Sententias latè recitant Bellarmin. *tom.* 1. *De Beatitud. Sanct. lib.* 1. *c.* 18. Becan. *in Manuali controverſ. lib.* 1. *c.* 1. Jacob. Keller *in Papatu Cathol. l.* 1. *a.* 7. per totum latiſſimè. Antiquiſſimos quoſdam audiamus. Origines in Thremis, ſive planctu: *Incipiam me genibus proſternere, & deprecari omnes Sanctos, ut mihi, non audenti petere Deum, propter nimietatem peccati, ſuccurrant. O Sancti Dei! vos lachrymis, fletu, & dolore deprecor, ut procidatis miſericordiis ejus pro me miſero.* S. Ephrem. in Sermonibus de laudibus SS. Martyr. *Precamur, Beatiſſ. Martyres! qui pro Domino Salvatore próque illius Charitate ſponte tormenta ſubiiſtis, ideòque familiariùs Domino conjuncti eſtis, ut pro nobis miſerrimis peccatoribus, & negligentiæ ſquallore ſordentibus Dominum interpellare dignemini, ut ſuper veniat in nos gratia Chriſti &c.* D. Greg. Naz. in Orat. S. Cypr. *Tu verò nos ab alto propitius reſpice, noſtrumque ſermonem, ac vitam dirige, & Sanctum ovile hoc paſce.* D. Chryſ. Hom. 26. in Epiſt. 2. Corinth. *Nam & ipſe purpurâ indutus, peregrè proficiſcitur, ſepulchra illa SS. Martyrum complexurus, Sanctos rogans, ut ſibi patrocinentur apud Deum.* Et alibi ſæpiſſime. D. Ambr. lib. de Viduis: *Obſecrandi ſunt Angeli, qui nobis ad præſidium dati ſunt. Martyres obſecrandi, quorum videmur nobis quoddam corporis pignore patrocinium vendicare; poſſunt pro peccatis noſtris rogare, qui proprio ſanguine etiam, quæ habuerunt peccata, luerunt.* D. Hier. Epiſt. 25. ad Euſtoch. in Epitaphio S. Paulæ: *Vale ô Paula! & cultoris tui ultimam Senectutem orationibus juva: Fides & opera tua Chriſto te ſociant, præſens faciliùs, quod poſtulas, impetrabis.* D. Aug. lib. 7. de Baptiſ. contra Donatiſt. c. 9. ita invocat S. Cyprianum: *adjuvet itaque nos orationibus ſuis, in iſtius carnis mortalitate tanquam in caliginoſa nube laborantes, ut donante Domino, quantùm poſſumus, bona ejus imitemur. Obſecro vos per veſtram Charitatem, qui ſecuri eſtis de vobis, ſolliciti eſtote de nobis. Intercedite conſtanter atque indeſinenter pro nobis miſeris, multumque negligentibus peccatoribus.* Atque SS. PP. omnes ante mille annos floruerunt. Greg. Magnus, qui Hæreticis in hac materia inimicus eſt, ut proinde impudenter mentiantur hæretici, & nominatim *in Apolog. Confeſſion. Auguſt. a.* 1. veteres Scriptores ante Greg. Mag. nullam feciſſe mentionem invocationis Sanctorum.

IV. Confirmatur Hiſtoriis authenticis, & probatis. Deinde infinitis ferè miraculis, quibus Sancti demonſtrârunt ſe audire preces deprecantium, & viventium, ac eos velle, & poſſe juvare: præſertim apud Theodoret. *lib.* 1. *hiſt. c.* 24. S. Ambroſ. *ſerm.* 90. *de S. Agnete.* S. Aug. *lib.* 22. *Civit. Dei c.* 8. Gregor. Turonenſ. totis libris. *de Gloria Martyr. & Confeſſ.* Gregor. Mag. *lib.* 3. *Dialog. c.* 22. 25. 24. 37. D. Bonaven. *in Vita S. Franciſci*: alióſque innumeros. Omnes autem, ac tantos PP. aut mendacii inſimulare, aut omnia iſta miracula vel ficta fuiſſe, aut ope dæmonum facta aſſerere, omninò incredibile eſt, niſi apud illos, qui omnem fidem amiſerunt.

§. III.

Objiciunt Hæretici.

22 I. INvocatio Sanctorum cedit in injuriam Dei, qui ſolus vult invocari: *Invoca me &c.* Probant variis Scripturæ locis, quibus jubet ſe invocari. Sed ſingulariter urgent *Rom.* 10. Scriptum eſt: *Omnis, qui invocaverit Nomen Domini, ſalvus erit: Quomodo autem invocabunt, in quem non crediderunt?* ergò (ajunt) ille ſolus invocandus eſt, in quem creditur: atqui in ſolùm Deum creditur: ergò ſolus Deus invocandus; aut certè invocando Sanctos facimus illos Deos horribili idololatriâ.

II. Invocatio Sanctorum cedit in injuriam Chriſti Mediatoris, qui ſolus eſt Mediator, & Advocatus noſter. 1. Timoth. 2. *Unus eſt Mediator Dei & hominum, Homo Chriſtus JEſus.* Rom. 8. *Chriſtus JEſus, qui eſt ad dexteram Dei, qui etiam interpellat pro nobis.* Jo. 14. *Ego ſum Via, Veritas, & Vita. Nemo venit ad Patrem, niſi per me.* Jo. 16. *Amen amen dico vobis, ſi quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis.* 1. Jo. 2. *Si quis peccaverit: Advocatum habemus apud Patrem, JEſum Chriſtum juſtum.* In quæ verba D. Aug. lib. 2. contra Parmenianum c. 8. ſic ſcribit: *Si Joannes ita diceret: hæc ſcripſi vobis, ut non peccatis, & ſi quis peccaverit, Mediatorem me habebitis apud Patrem, ego exoro pro peccatis veſtris: ſicut Parmenianus quodam loco Mediatorem poſuit Epiſcopum inter populum & Deum. Quis eum ferret bonorum atque fidelium Chriſtianorum? Quis ſicut Apoſtolum Chriſti, & non ſicut Antichriſtum intueretur?* Et infrà: *Si eſſet Mediator Paulus, eſſent utique & cœteri Coapoſtoli ejus, ac ſic multi Mediatores eſſent; nec ipſius Pauli conſtaret ratio, quâ dixerat: unus Deus, unus mediator Dei & hominum.*

III. Invocatio Sanctorum eſt ſignum diffidentiæ in Deum, qui & potens eſt, & paratiſſimus nos juvare, & toties nos invitat ad eum orandum. Et Paulus hortatur ad *Heb.* 4. ut cum fiducia accedamus ad thronum gloriæ ejus.

IV. Invocatio Sanctorum inutilis eſt omninò, cùm non ipſi, ſed ſolus Deus cognoſcat noſtras preces & neceſſitates. (1.) 3. Reg. 8. *Tu ſolus noſti corda omnium filiorum hominum.* (2.) Job, 14. dicitur de mortuis parentibus: *ſive nobiles fuerint filli ejus ſive ignobiles, non intelliget.* (3.) Eccl. 9. *viventes ſciunt ſe morituros: mortui verò nihil noverunt ampliùs.* (4.) Iſa. 63. *Tu es enim pater noſter; Abraham neſcivit nos, & Iſraël ignoravit nos.* (5.) 4. Reg. 22. dicit Deus Joſiæ Regi: *Colligam te ad Patres tuos, ut non videant oculi tui omnia mala, quæ introducturus ſum in locum iſtum.* (6.) Accedit clara Auguſtini auctoritas lib. de cura mortuor. c. 13. *Si parentes non interſunt, qui ſunt alii mortuorum, qui ſciant, quid agamus aut quid patiamur? Iſaias enim Propheta dicit: Abraham nos neſcivit, & Iſraël non cognovit nos.*

Hæc ſunt præcipua argumenta Hæreticorum contra invocationem Sanctorum, quorum tria prima efficaciſſimè, & inſolubiliter retorquentur ex Stripturis ſuprà allatis, quibus conſtat licitè invocari Sanctos & Juſtos adhuc viventes abſque injuria Dei, vel Chriſti Mediatoris, & abſque diffidentia in Deum: ergò licebit etiam Sanctos jam Beatos invocare abſque injuria Dei, Chriſti, & diffidentia in Deum. Sed veritatis gratiâ directè.

§. IV.

Reſpondent Catholici.

AD I. *Neg. anteced.* Scripturæ enim præcipie- 2
tes Deum invocare, probant ſolùm Deum eſſe invocandum ultimatè, & principaliter tanquam principalem & unicum auctorem bonorum, quæ ab ipſo petimus; petimus enim principaliter bona ſupernaturalia gratiæ, & gloriæ, quæ abſolutè dare in ſolius Dei, & nullius Sancti, poteſtate eſt: juxtà illud *Pſ.* 83. *Gratiam & gloriam dabit Dominus.* *Pſ.* 120. *Auxilium meum a Domino, qui fecit Cœlum & terram.* Jacob. 1. *Omne datum optimum, & omne donum perfectum deſurſum eſt, deſcendens à patre luminum.* Et de tali invocatione, utpote Fidem in Deum ſupponente, loquitur *Apoſt. l. cit.* Tali autem modo Catholicos invocare B. Virginem, & Sanctos tanquam principales Authores bonorum à nobis petitorum, impudens impoſtura eſt, & calumnia Hæreticorum, & ſine dubio cederet in injuriam Dei, veriſſima idololatria. Invocantur ergò Sancti à Catholicis ſolùm ut Patroni & interceſſores apud Deum, ut eorum meritis & interceſſione tanquam medio ad id divinitùs ordinato facilius, quæ deſideramus, impetremus, ut patet omnibus omninò orationibus Eccleſiæ ad Sanctos, quibus ſolùm petitur, ut eorum interceſſione apud Deum beneficia impetremus; adeóque orantur ſolùm tranſitivè, ita ut oratio noſtra non ſiſtat in ipſis, ſed velut tranſeundo ultimò ad Deum terminetur: ſicque invocando Sanctos veriſſimè ultimatè & principaliter invocamus ipſum Deum, ut patet confeſſione omnium Catholicorum. At verò ſic invocando Sanctos petere eorum interceſſionem apud verum Deum, nullo modo eſt injurioſum Deo, nec eſt Sanctos facere Deos, aut colere pro Diis, ut calumniantur Hæretici: ſicut petere interceſſionem Aulicorum apud Imperatorem, nullo modo eſt injurioſum Imperatori, nec eſt aulicum facere Imperatorem, aut pro Imperatore colere, vel adorare. Cœterùm hoc diſcrimen invocandi Deum & Sanctos non debet ſemper attendi in nudis verbis, ſed in verborum ſenſu: ut cùm dicimus *S. Petre, miſerere mei, adjuva me, da mihi &c.* non eſt ſenſus, ut faciat authenticè per poteſtatem propriam, ſed ſupplicativè per interceſſionem; quanquam à talibus verbis conſultò abſtineatur.

Ad II. *Neg.* ſimiliter *Anteced.* Duobus enim præcipuè modis poteſt quis mediare inter duas partes diſſidentes. 1. Solvendo debitum uni parti pro altera, & hoc modo ſolus Chriſtus eſt unicus & principalis mediator inter Deum & hominem, unus & principalis Advocatus noſter apud Deum:

quia nimirùm ſolus ſanguine ſuo nos redemit, & Deo Patri reconciliavit; adeóque ſolus pretium perſolvit pro noſtra ſalute, juſtificatione, gratiâ, & omni bono impetrando à Deo, prout ipſe Apoſtolus cit. explicat; cùm enim dixiſſet: *unus mediator Dei & hominum Chriſtus JEſus*, mox adidit: *quia dedit redemptionem ſemetipſum pro omnibus*. 2. Poteſt quis mediare inter quos ſolùm orando unam partem, ut alteri debitum remittat, vel bona præſtet, & hoc modo Sancti & juſti homines poſſunt dici mediatores inter Deum & hominem ſecundariò; neque id cedit ullo modo in injuriam Chriſti, quaſi ejus mediatio non eſſet ſufficientiſſima, ſed eſt ex defectu noſtro; quia nos ſcilicet mediationis & meritorum Chriſti non ſemper digni, & capaces ſumus, ideò invocamus Sanctos, ut eorum interceſſione, mediationis, redemptionis Chriſti fructus applicentur. Deinde ipſi Sancti omnem ſuam apud Deum gratiam & vim impetrandi habent ex meritis Chriſti; unde eorum invocatio potiùs cedit in honorem Chriſti. Et hinc patet ad locum Auguſtini allegatum, qui agit contra Donatiſtas putantes gratiam Sacramenti pendere ex meritis Sacerdotis, & ſic faciebant eum quaſi mediatorem principalem inter Deum & hominem, contra quos acutè arguit ibi S. Doctor.

Ad III. *Neg.* iterùm *anteced.* Quia invocatio Sanctorum nullo modo eſt ex diffidentia erga Deum, aut de ejus erga nos bonitate, charitate, promiſſionibus, ſed ex diffidentia erga nos ipſos, & noſtra merita, & gratiam apud Deum, quia non ſcimus, an amore vel odio digni ſimus; cùm ergo conſtet majori longè, & certâ gratiâ valere Sanctos apud Deum, adeóque longè faciliùs audiri, quàm nos, rectè invocamus eorum patrocinium, prout ipſe Deus juſſit amicos Job. *c. ult. Ite ad ſervuus meum Job.*

Ad IV. *Neg.* itidem *Anteced.* Omnibus enim illis & ſimilibus Scripturæ locis ſolùm probatur, quòd ſolus Deus naturaliter & propria virtute cogoſcat noſtra occulta, & nullus hominum, quod veriſſimum eſt. Non enim naturaliter, & propria virtute cognoſcunt Sancti in cœlis orationes, vel res noſtras, ſed ſolùm ſupernaturaliter, aut in ipſa viſione Verbi, aut ex peculiari Dei revelatione, De quo diſputant Theologi in 1. *ſent.* 1. *p. de viſione beatifica.* Cœtera loca 2. 3. 4. 5. agunt de Sanctis vel defunctis V. Teſt. qui, quia nondum Beati erant, nec Deum videbant, nullo modo ordinariè res vivorũ cognoſcere potuerunt. *Sexto loco* Aug. ſolùm contendit mortuos non intereſſe rebus vivorum naturali conſervatione, ſicut fuerant in vivis contra quorundã errores; quòd autem Beati ſupernaturaliter & divina revelatione ſciant, quæ hic aguntur (præter alia loca innumera) docet apertiſſimè eod. lib. moral. c. 15. &c. 16, dicens: *Non igitur ideò putandum eſt, vivorum rebus quoslibet intereſſe poſſe defunctos, quoniam quibuſdam ſanandis, vel adjuvandis Martyres adſunt; ſed ideò potiùs intelligendum eſt: quod per divinam potentiam Martyres, vivorum rebus interſint: quoniam defuncti per naturam propriam vivorum rebus intereſſe non poſſunt.*

SECTIO IV.

Cultus ſacrarum Imaginum & Reliquiarum.

SUMMARIUM.

24. *Imagines quid, & cur fiant?*
25. *Licitè habentur Imagines Dei.*
26. *Item Imagines SS. Angelorum,*
27. *Ac Imagines Chriſti, & Sanctorum,*
28. *Liciteq; & ſanctè coluntur, & adorantur;*
29. *Cultu tamen, & adoratione* Reſpectiva *tantùm.*
30. *Objectiones Hæreticorum*
31. *Solvuntur.*
32. *Reliquiæ Sanctorum,*
33. *Licitè & ſanctè etiam honorantur,*
34. *Cultu tamen item reſpectivo tantùm ad ipſos Sanctos.*
35. *Quo cultu & Sanguis Chriſti ex Paſſione relictus, vel in Euchariſtia miraculosè apparens, & aliæ Reliquiæ ex contactu Corporis Chriſti ſanctificatæ, ut Crux, Corona, & alia Paſſionis inſtrumenta adoranda ſint?*
36. *Objectiones Hæreticorum*
37. *Diſſolvuntur.*
38. *Quæ Sancti Imagines, & Reliquiæ poſſint coli cultu publico, & quæ privato?*

ASSERTIO IV.

Sacræ Imagines Dei, Chriſti, & Sanctorum rectè habentur, licitè & ſanctè coluntur, & adorantur, ſed cultu & adoratione reſpectiva tantùm conformi ad ſua prototypa. Eſt de Fide Catholica contra Hæreticos Iconoclaſtas antiquos & modernos, definita in variis Conciliis, & noviſſimè *in Trid.* paulò antea cit.

§. I.

Sacræ Imagines rectè habentur.

Imago propriè definitur figura picta, vel ſculpta, verè repræſentans aliud, cujus eſt imago, quo differt ab idolo, quod falſum quid repræſentat, ut imago chimæræ. Tripliciter autem poteſt fieri, pingi, vel ſculpi imago, vel ſimilitudo alterius. 1. Ad exprimendum veram ſimilitudinem formæ, vel naturæ alterius; & hoc modo ſolùm rerum corporearum, & ſenſibilium, quæ lineamentis & coloribus, formâ & figurâ præditæ ſunt, imagines fieri poſſunt, & tales inter ſacras imagines tantùm ſunt imagines Chriſti hominis, & Sanctorum, quoad formam & figuram externam corporalem, indirectè tamen ſolùm repræſentantes animas ſacras; at nullo modo poſſunt eſſe tales imagines Dei, Angelorum, aut ullarum rerum ſpiritualium: & qui hac ratione, tentaret facere imaginem Dei, verè conſtitueret idolum; quia falſum repræſentaret. 2. Ad repræſentandam ſolùm hiſtoriam oculis exhibendam, ut qui vellet depingere expulſionem Adæ ex paradyſo, pingeret Deum in forma hominis ſenis, & gravis deambulantis, Angelum in forma humana juvenili gladium geſtantem, Adam & Evam nudos &c. non utique ad repræſentandam naturam, vel ſimilitudinem propriam Dei, vel Angeli, ſed ſolùm ad repræſentandum oculis in ſuis perſonis, ut in Scriptura legitur: & hoc modo Deum, & Angelos pingi poſſe, nullus nec Hæretici, nec ipſe Calvinus, omnium acerrimus im-

24

ſmaginum hoſtis, negat. 3. Etiam ſolitariè extra hiſtoriam ſolùm ad repræſentandam aliquam proprietatem, affectionem, operationem vel myſticam ſignificationem alterius rei; & hac ratione depinguntur Imaginis Dei, & SS. Triadis in forma viſibili, Divinus Pater in forma Viri ſenis; quia eſt antiquus dierum, & principium aliarum perſonarum, divinus Filius in forma Viri juvenis; quia eſt filius Patris, & talem naturam humanam aſſumpſit. Spiritus Sanctus in forma columbæ, quia talis apparuit. Sic Angeli in forma juvenum alatorum: Chriſtus in forma Agni: Evangeliſtæ in forma quatuor animalium depinguntur, omnia ob aliquas proprietates, & myſticas ſignificationes, prout ex Scripturis, & SS. PP. noſſe debemus.

§. II.

Imagines Dei.

25 Certum omninò eſſe debet, licitum eſſe in Nova Lege Deum, & Sanctiſſimam Trinitatem depingere, & repræſentare in forma corporea, & viſibili prædictis modis, etiam extra hiſtoriam, juxta communiſſimam DD. Catholicorum, accedente jam uſu Eccleſiæ, in qua jam ubique ferè ſunt receptæ ejuſmodi imagines: nec credibile eſt, Eccleſiam toleraturam univerſaliter aliquid illicitum. *Ratio* ſumitur ex S. Scriptura, quâ conſtat Deum ipſum hominibus apparuiſſe in forma corporea & viſibili. *Gen.* 3. Apparuit Adæ tanquam homo deambulans ad auram poſt meridiem. *Gen.* 28. Jacob vidit Deum in forma viſibili *innixum ſummitati ſcalæ.* Iſa. c. 6. vidit *Dominum ſedentem ſuper ſolium excelſum.* Dan. c. 7. vidit. *Antiquum dierum in throno ſedentem* capite & crine canum, ſeu capillis albis prout pingitur divinus Pater; Denique *Matth.* 3. apparuit Spiritus Sanctus in ſpecie columbæ: atqui licitè depingitur & repræſentatur, quòd reverà geſtum eſt; ergo ſi Deus ipſe ita apparuit, ut ex tali forma corporea mentem hominis erigeret ad incorporea, & ſpiritualia apprehendenda, cur non etiam nobis liceat id pia recitatione pictis, vel ſculptis imaginibus imitari, repræſentare, & colere. Attamen fatentur Bellarmin. *cit. lib.* 2. *c.* 8. de Sacris imaginibus, *Laym lib.* 4. *tract.* 7. *c.* 5. non eſſe omninò certum, multò minùs de Fide, uſum talium imaginum in Eccleſia habendum eſſe. Unde non modò contradicunt hæretici, ſed etiam nonnulli Chatholici Abulenſis *in c.* 4. *Deuter. q.* 5. Henricus Gandavenſ. Durand. alii: idque maximè ob periculum idololatriæ; quamvis non adeò certum, & de Fide non ſit, ob Eccleſiæ tamen univerſalem conſuetudinem, & DD. Orthodoxorum conſenſum negari abſque temeritate non poteſt. Et licet revera ſubſit periculum idololatriæ maximè quoad rudiores (unde olim Judæis ad idololatriam valdè pronis, uſus omnium imaginum interdictus videtur) attamen in Nova Lege facilè doceri poteſt, & omninò debet populus Chriſtianus, non propterea Divinitatem figurari imaginibus, quaſi corporeis oculis conſpici, vel coloribus exprimi poſſit. Ut aut *Tri- dent. Seſſ.* 25. *in Decret. de SS. Imaginum veneratione.*

§. III.

Imagines SS. Angelorum.

Certiùs utique eſt eos licitè depingi, etiam ex- 26
tra hiſtoriam, formâ corporeâ de facto præſertim conſuetâ honeſtiſſimâ: quia non modò Angeli in tali forma ſæpiſſime apparuiſſe deſcribuntur in Scripturis V. & N. Teſtamenti, Verùm etiam in V. T. Cherubini corporali forma ad Arcam in templo, ac alibi etiam ex auro erecti, & repræſentati ſunt: ergò rectè à nobis etiam ſic repræſentantur, ut mens ex forma viſibili & ſimilitudine ſibi notâ aſſurgat ad ſpiritualia aliqualiter intelligenda: ubi tamen iterùm ſedula & diligens populi inſtructio eſſe debet, ne tales eſſe putans Deum & Angelos, quales in imaginibus repræſentantur, tanquam tales colat, & veneretur. Tunc enim eſſet veriſſima idololatria, ſeu cultus idoli falſum repræſentantis. Myſteria picturarum, Angelorum videre potes apud Scripturiſtas.

§. IV.

Imagines Chriſti, & Sanctorum.

Certiſſimum eſt eas licitè ſculpi, pingi, ha- 27
beri, & aſſervari à Chriſtianis, idque de Fide: ſicut de Fide certum eſt, eas imagines licitè coli: ut certè conſtat Iconoclaſtas antiquos & modernos Calviniſtas, eorumque ſucceſſores omnem prorsùs uſum imaginum Chriſti, & Sanctorum extra hiſtoriam eliminare: Lutherani verò non prohibent uſum imaginum Chriſti, & Sanctorum, etiam extra hiſtoriam ſolùm pro memoria, ſad tantùm prohibent, quoad cultum: Catholici verò & pro memoria, & pro cultu eas admittunt. De quo agit Decretum Conc. Trident. *Seſſ.* 25. *De cultu* Sanctorum & imaginum ita dicens: *imagines porrò Chriſti, Deiparæ Virginis & aliorum Sanctorum in Templis præſertim habendas & retinendas, eiſq́ debitum honorē, & venerationem impertiendam* (decernimus) *non quòd credatur ineſſe aliqua in iis Divinitas, vel virtus, propter quam ſint colendæ: vel quòd ab eis ſit aliquid petendum, vel quòd fiducia in imaginibus ſit figenda, veluti olim fiebat à gentibus, quæ in idolis ſpem ſuam collocabant: ſed quoniam honos, qui eis exhibetur, refertur ad prototypa, quæ illæ repræſentant: ita, ut per imagines, quas oſculamur, & procumbimus, Chriſtum adoremus, & Sanctos, quorum illæ ſimilitudines gerunt, veneremur. Id quod Conciliorum præſertim verò ſecundæ Nicænæ Synodi Decretis, contra imaginum oppugnatores, eſt ſancitum.* Ita Con. Trident. de Catholico ſenſu cultûs & adorationis ſacrarum imaginum. His pro fundamento poſitis, eſto

§. V.

Licitè & Sanctè coluntur, & adorantur.

I. *Probatur ex Scriptura Exod.* 25. Erecti ſunt 28
duo Cherubin ſuper Arcam Teſtamenti. *Num.* 21. Juſſu Dei erectus eſt in ſublime ſerpens æneus. Has imagines, ſeu ſigna ſacra honorata eſſe,

esse, & honorari debuisse constat ex Regula S. Augustini *lib. 3. de doctrina Christiana c. 9.* dicentis: signa utilia divinitùs instituta honoranda esse; quia honor eorum ad prototypon transit: atqui imagines illa Cherubin, & serpentis fuerunt quàm maximè utiles, & divinitus institutæ, ut S. Scriptura testatur; ergo fuerunt honoranda, & honorata. Jam verò si licuit venerari imagines Angelorum, cur non etiam Sanctorum? si licuit venerari Christum in imagine serpentis (serpens enim ille æneus figura Christi fuit, ipso Salvatore testante Joan. 3. *sicut exaltavit Moyses &c.*) cur non potiùs venerabilis sit imago Christi in forma propria hominis, vel ejus Crux, Crucisve imago?

II. *Auctoritate SS. PP.* D. Chrysost. in Liturgia inter alia: *Sacerdos ad imaginem Christi caput inclinat.* D. Ambr. serm. 10. in Ps. 118. *Qui imaginem coronat Imperatoris, utique illum honorat, cujus imaginem coronavit, &c.* optimè applicans de cultu imaginum Christi, & Sanctorum. D. Aug. *lib. 3. De Trinit. c. 10. latè lib. 10. confess. c. 24.* Et alibi S. Damascen. *de Fide Orthod. lib. 4. c. 17.* Et specialiter Crucem, ac Crucifixi Imaginem semper fuisse in Ecclesia honoratam, certissimum est apud SS. PP. Lactantius in carmine de Passione Domini: *Flecte genu, Lignumque Crucis venerabile adora.* D. Ambr. Orat. pe obitu Theodosij: *Sapienter Helena egit, quæ Crucem Christi in capite Regum levavit, & locavit, ut Crux Christi in Regibus adoretur.* S. Hieron. in vita Paulæ: *Prostrata ante Crucem quasi pendentem Dominum cerneret, Adoravit.* D. Athanas. *q. 16. ad Antioch.* Et Tertullian. *in Apologetico c. 16.* dicunt: Christianos appellatos Religiosos Crucis.

III. *Miraculis infinitis* ad Imagines Christi Crucis, & Sanctorum patratis, beneficiisque exhibitis earum cultoribus, quibus Deus ostendit earum cultum sibi gratum esse. Antiquissima sunt de ipsa Cruce Christi inventa. De statua Christi erecta ab Hemorrhoissa: omnia autem ejusmodi miracula, omnibus sæculis hucusque toto orbe facta, conficta, aut dæmonum ope facta esse asserere, intolerabilis est protervia Hæreticorum.

IV. *Ratione.* Homo dignus est veneratione, quia est imago Dei juxta illud Cyrilli catechesi 12. *Imago lignea terreni Regis, honoratur; quantò magis rationalis Imago Dei?* Ergò & cæteræ Imagines Dei, Christi, & Sanctorum veneratione dignæ sunt, quod enim uni imagini convenit, quia imago est, omnibus imaginibus, quia imagines sunt, convenire debet. Item imago Regis est venerabilis cultu civili; cur ergò Imagines Dei, Christi, & Sanctorum non etiam sint venerabiles cultu aliquo religioso competente suis prototypis. Denique imagines capaces sunt injuriæ & contumeliæ; ergo à contrario etiam honoris, atque cultûs. *Ant.* patet innumeris historiis, & maximè de infelici exitu antiquorum Iconoclastarum.

§. VI.

Sed Cultu, & adoratione respectivâ tantùm.

Certum enim est imagines quasvis non esse co- 29
lendas, vel adorandas cultu, vel adoratione absoluta propter se ipsas, earumque intrinsecam aliquam excellentiam: omnes enim imagines sunt secundùm se creaturæ irrationales, & inanimes; nulla autem creatura irrationalis capax est cultûs, vel adorations: quia nimirùm cultus vel adoratio est signum, vel protestatio submissionis vel subjectionis erga alterum: homo autem nulli creaturæ irrationali, sed omnis creatura irrationalis potius ipsi homini subjecta est.

II. Coluntur ergò, & adorantur imagines respectivè tantùm, propter respectum ad sua prototypa, uti explicat & definit Trident. *Sess. 25.* Imagines honorandas esse, quoniam honor, qui eis exhibetur, refertur ad prototypa, quæ illa repræsentant. Unde cultum sacrarum Imaginum à similitudine cultûs Imaginis Imperatoris ad ipsum Imperatorem relati explicant SS. PP. D. Damascen. *Orat. 3. de Imaginibus.* D. Ambr. paulò suprà cit. D. Aug. *lib. 3.* de doctrina Christiana c. 9. *Qui veneratur utile signum divinitùs institutum, cujus vim, significationemque intelligit, non hoc veneratur, quod videtur, & transit, sed illud potiùs, quò alia cuncta referenda sunt.*

III. Coluntur ergò, & adorantur ipsæ sacræ Imagines solùm per accidens, & concomitanter ad suum prototypon, quatenus nimirum in iis velut signis, vel speculis apprehendimus Christũ, vel Sanctos, & ad eos colendos & adorandos excitamur, & consequenter adorando Christum, vel aliquem Sanctum concomitanter, & per accidens, necessariò etiam adoramus & colimus Christi, vel Sancti illius imaginem. Quod D. Damascen. *Orat.* 1. de Imaginibus eleganter declarat à simili dicens: *Quemadmodùm purpura & sericum, & quod ex his vestimentum conficitur, per se nihil aliud est, nisi tenue quoddam operimentum, quod tamen si Rex induerit, honoris, quo præstat Rex, ipsum quoque particeps fit. Ita res ex materia constantes per se quidem adorandæ non sunt: at si gratiâ plenus sit is, quem illæ referunt, pro Fidei portione ipsæ quoque participes fiunt.*

IV. Aliud simile indicat Athanas. Orat. 4. contra Arian: *Quia qui portat imaginem Regis, in illa adorat ipsum Regem: quippe cujus imago aliud non sit, quàm Regis forma & species;* Ex. g. qui Regem in speculo refulgentem videt, & adorat, uno motu & Regem adorat & speculum, sive Imaginem Regis; ipsum quidem Regem per se principaliter, speculum autem concomitanter, & per accidens: ita est de adoratione Imaginũ Christi, & Sanctorum, quæ quidem materialiter sumptæ, quoad suam materiam, lineamenta, coloresq; minimè, sed formaliter sumptæ, quatenus repræsentant sua prototypa, coluntur & adorantur respectivè cultu, & adoratione conformi suis prototypis, ita nimirùm, ut Imagines Dei & Christi (idem est de Cruce & Speciebus Eucharisticis) per

per accidens, & respectivè colantur, & adorentur cultu Latriæ. Uti docent DD. communissimè cum S. Thom. 3.*p.q.*25.*a.* 3. D. Bonav. *in.* 3. *dist.* 6. *qu.* 2. Imagines similiter B. Virginis, & Sanctorum per accidens & respectivè cultu Hyperduliæ, ac Duliæ coluntur, adoranturque. Lege *Bellarm. Keller. Valentiam.*

§. VII.

Objiciunt Hæretici.

30 **I**Nducunt variis locis S. Scripturam prohibentem fieri, ac coli imagines, sed maximè urgent primum Præceptum Decalogi Exod.29. *Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem, quæ est in cœlo desuper, & quæ in terra deorsum, aut eorum, quæ sunt in aquis sub terra, non adorabis ea, neque coles.* Quo præcepto Hæretici, & præsertim Calvinus *lib.* 1. *instit. c.* 11. contendunt prohiberi non tantùm idola, seu imagines falsorum Deorum divino cultu coli vel adorati, sed omnes prorsùs imagines quovis modo coli, vel adorari tanquam per idololatriam: insuper Judæos contra hoc præceptū idololatrantes, & adorantes vitulum aureum omninò intendisse ea imagine vituli colere verum Deum, quod colligi volunt ex verbis eorum *Exod.* 32. ubi dicunt de vitulo aureo: *Hi sunt Dii tui Israël, qui te eduxerunt de terra Ægypti*: Et Aaron indicens festum pro cultu vituli aurei præconis voce clamari jussit: *cras solemnitas Domini est*, & quidem nomine Dei proprio *Tetragrammaton Jehova*: ergo, inferunt, cultus imaginum etiam veri Dei idololatria est. II. Objiciunt tria Concilia, Elibertinum c. 36. ubi dicitur: *placuit in templis non haberi picturas: ne id, quod colitur, & adoratur, in parietibus depingatur.* Constantinopolitanum duplex: unum sub Leone Iconomacho alterum Constantinopolitanum sub Constantino Copronymo. 338. Episcoporum, & Concilium Francofurtense 300. Episcoporum, quibus omnibus definitum sit: *Imagines abolendas esse.* III. Objiciunt Libros Carolinos quatuor contra imagines ex professo tractantes. IV. Objiciunt Authoritates aliquot SS. PP. *Irenæus lib.* 1. *c.* 24. inter hæreses Carpocratis ponit, quòd coleret imaginem Christi, & Pauli. D. Epiph. hæresi 79. dicit *hæreticos, qui imaginem B. V. circumferunt, & adorant.* D. Ambr. de obitu Theodosij: *invenit Helena Crucem Domini, Regem adoravit, non lignum utique, quia hic gentilis est error, sed adoravit illum, qui pependit in ligno.* D. Hier. in c. 3. Daniel: *Cultores Dei, imagines adorare non debent.* D. Aug. de moribus Ecclesiæ c. 36. de talibus dicit: *novi picturarum adoratores.* D. Greg. *lib.* 7. *epist.* 54. & 109. expressè docet: imagines non esse adorandas.

Rationes hæreticorum nihil probant, nisi solùm imagines non esse adorandas absolutè, & in se, quod jam ultrò asseruimus, ideóque præterimus.

§. III.

Respondent Catholici.

31 **A**D I. In omnibus illis locis prohiberi veram idololatriam, quâ coluntur idola, quæ habentur pro Diis, aut repræsentant pro Diis, qui revera non sunt Dij. Et certè primum præceptum Decalogi, quatenùs quid divinum naturale est, non prohibet plùs quàm veram idololatriam, seu cultum verò Deo debitum tribuere idolis: quatenùs verò Divinum positivum est, esto, quòd sentiant multi DD. Deum in Veteri Lege Judæis prohibuisse omnes prorsùs imagines, eorumque cultum, utpotè populo nimiùm propenso in idololatriam; certum tamen est illa præcepta quatenùs merè positiva & cæremonialia per Moysen promulgata sunt, cessâsse in Nova Lege, in qua Christus Legifer noster nihil de novo statuit quod imagines Ecclesiæ suæ determinationi relinquens: sicut etiam contigit in tertio præcepto. Contentioni hæreticorum, quòd Judæi per vitulum aureum intenderint adorare verum Deum, repugnat apertè textus Scripturæ; ajunt enim: *hi sunt Dij tui*, in plurali; noverant autem verum Deum esse unum tantùm: falsos ergò Deos intellexerunt, & coluerunt more Ægyptiorum. Unde Scriptura *Deutr.* 32. hanc idololatriam ipsis exprobrans ait: *Deum, qui te genuit, dereliquisti, & oblitus es Domini Creatoris tui.* Et Ps. 105. *Et fecerunt vitulum in Horeb, & adoraverunt sculptile. Obliti sunt Deum, qui salvavit eos.* An hoc est colere verum Deum? Quòd autem dixerit Aaron: *cras solemnitas Domini est*; varias expositiones potes videre apud Bellarmin. *tom.* 1. *controvers.* 7. *lib.* 2. *c.* 13. Facilior videtur responsio *Cajetani in caput* 32. *Exodi*: Quòd Judæi idololatræ ipsum verum nomen Domini tribuerint idolo illi, & fortè hoc significare Scripturam Sap. 14. cùm dicit: *Incommutabile nomen lapidibus & lignis imposuerunt.*

Ad II. ℟. Concilium Elibertinum nullo modo absolutè prohibere imagines haberi & coli, sed solùm pingi in parietibus, ne, imminente persecutione tunc adhuc frequenter sæviente, dum Christiani imagines pictas secum auferre & abscondere non possent, Judæis ac Paganis ludibrio fierent. Ita *Bellarm. Suarez.* & alii. Concilia verò duo Constantinopolitana sub Imperatoribus Iconoclastis habitâ non fuerunt legitima. Cùm non modò summus Pontifex nec per se, nec per Legatos adfuerit (cùm tamen ex Regula Concilij primi Nicæni sine Sententia Romani Pontificis non liceat Concilia Generalia celebrare) verùm nec ulli Patriarachæ per se, vel per Legatos consenserint. Omnes porrò Authores antiqui de Conciliis scribentes illa duo Concilia vel omninò non memorant, vel apertè reprehendunt. Concilium autem Francofurtense, quidquid in hac re statuerit, quia tamen (ipsis Madeburgensibus centuriatoribus testibus) Adrianus Pontifex, & Legati ejus non modò non consenserunt, sed acerrimè repugnarunt, constat nullius fuisse auctoritatis. Vide *Bellarm. Suarez. Layman.*

Ad III. ℟. Libros illos Carolinos dictos nihil minùs esse, quàm ipsius Caroli Magni Imperatoris (ut imponunt hæretici) sed ab alio quopiam com-

compositos, & à Carolo Magno Romano Pontifici ad examinandum transmissos, ut apertè constat ex eo, qui extat, libro Adriani I. Pontificis ad Carolum Magnum, in quo illi libri accuratè refelluntur, ut latiùs probat *Bellarm. cit.*

Ad IV. Evidens est SS. PP. illos loqui aut de adoratione statuarum more Gentilium: uti *Irenæus*, & *Hier.* aut de adoratione etiam Sacrarum imaginum, sed absoluta, & propter se ipsas: aut modis indebitis per Sacrificia prout hæretici apud *Epiphan. cit.* adorabant imaginem B. Virginis. Et uno verbo prohibent cultum imaginum superstitiosum. Iidem tamen PP. locis suprà allegatis apertissimè asserunt, & defendunt, cultum sacrarum imaginum competentem, & religiosum: Hæretici autem dissimulatis claris auctoritatibus corradunt loca quædam obscura.

32 ASSERTIO V.

Reliquiæ Sanctorum licitè, & sanctè coluntur & adorantur, similiter tamen cultu & adoratione respectiva ad ipsos sanctos. Ita omnes Orthodoxi, est de Fide Catholica definita in diversis Conciliis in omnibus orbis partibus infrà recitandis contra omnes hæreticos, qui sicut ipsis Sanctis, ita multò magis eorum Reliquiis omnem cultum & adorationem negant.

§. Dicuntur autem Reliquiæ Sacræ, quidquid ex sanctorum ex hac vita decedentium corporibus reliquum mansit, sive sint eorum corpora, vel cadavera, membra, ossa, dentes, capilli, ungues, item cineres, ac pulveres, in quos eorum corpora immediate conversa sunt: nam si plures mutationes in alias res factæ sunt, amittitur omnis habitudo moralis ad Sanctos, ut proinde illæ res adorabiles ampliùs non sint, sicut etiam si decenter adorari non possunt, ut vermes è sanctorum corporibus nati; Ut notant *Suarez, Sanchez, Layman.* alij hic. Sive sint eorum vestes, varia utensilia, quibus in hac vita usi fuerunt: item panni, & quælibet res, quam in hac vita tetigerunt, vel quibus eorum corpora vel membra sive vivorum vel mortuorum tecta fuerunt, prout docent DD. communiter in hac materia.

§. I.

Licitè & sanctè honorantur.

33 I. PRobatur ex Scriptura. *Exod. 13.* Moyses discessurus cum populo Israelitico ex Ægypto ossa Josephi dudum defuncti honorificè secum asportavit. *Deuter. ult.* Deus ipse honoravit corpus Moysis defuncti, dum illud proprijs manibus sepelivit, ut argumentatur D. *Hieron.* contra Vigilantium. *4. Reg. 13.* ossa Elisæi, cùm tetigissent mortuum quendam hominem, continuò is ad vitam revocatus est. Ita Deus honorat Reliquias sanctorum. *4. Reg. 23.* Cùm Josias delubra idolorum everteret, aliorum ossibus in cineres redactis, ossa tamen sancti Prophetæ ibidem reperta honorificè asservari jussit; adeóque licèt intenderet omnem idololatriam extirpare, Reliquias tamen sanctorum honorandas esse censuit. *Isa. 11. de Messia* loquens ait: *in eum gentes sperabunt, & erit sepulchrum ejus gloriosum.* Matth. 9. Hemorrhoissa solùm fimbriam Christi fideliter, & religiosè tetigit dicens: *si solùm tetigero &c.* & sanata est. *Act. 5.* Populi certatim contendebant saltem obumbrari ab umbra Petri pro sanitate consequenda, & consecuti sunt: & quæ vilior reliquia, quàm umbra excogitari potest? *Act. 19.* Pauli sudaria & semicinctia deferebantur ad ægrotos: ut modò etiam nos facimus cum Reliquiis, qui tamen omnes nullo modo reprehensi sunt, ut superstitiosi, sed potiùs præmium Fidei & devotionis suæ reportabant: cur ergò nos Catholici ab Hæreticis reprehendimur tanquam superstitiosi, & idololatræ simili devotione, & fide honorantes Sanctorum Reliquias?

II. Probatur ex pluribus Conciliis in omnibus mundi partibus habitis: in Oriente Concil. Nicæn. *II. act. 3.* Item Gangrense ante annos 1200. *can. ult.* In Africa *Concil. Carthag. can. 14.* ubi jubetur, ut nulla Altaria dedicentur, nisi ibi sint Sanctorum Martyrum Reliquiæ. In Hispania Concil. Braccarense III. *can. 5.* ubi statuitur thecam Reliquiarum in Processionibus gestari debere manibus Episcoporum. In Gallia Concil. Ephanense can. 25. in Germania Concil. Mogunt. tempore Caroli Magni can. 51. In Italia Concil. Lateran. sub. Innocent. III. *cap. 62.* Tandem Concil. Trident. Sess. 25.

III. Probatur Authoritate, & doctrina unanimi omnium SS. PP. Ex Græcis. D. Athanas. *in vita S. Anton.* de pallio Pauli primi Eremitæ, Basil. in Ps. 115. *Pretiosa in conspectu Domini &c.* Greg. Nyssen. *Oratione in Theodor. Mart.* Greg. Nazian. *Orat. 1. in Julianum.* D. Chrysost. *serm. de SS. Juventio & Maximo.* D. Damascen. *lib. 4. de Fide Orthodoxa c. 16.* copiosè & disertè id probans. Ex latinis verò D. Hier. *lib. contra Vigilant.* ex professo inter cœtera objiciens: *dolet Vigilantius Martyrum Reliquias pretioso operiri velamine, & non vel pannis, vel cilicio colligari, vel projici in sterquilinium; ut solus Vigilantius, ebrius, & dormiens adoretur.* D. Ambr. *serm. 93. de SS. Nazar. & Celso* disertissimè. D. Aug. *Epist. 103. ad Quinctianum.* D. Greg. *lib. 3. Epist. 50.* aliique plurimi, quos omnes cum textibus invenies apud *Bellarm.* cit. l. 2. c. 3. *Coccium, Becanum, Keller, & alios.*

IV. Denique probatur miraculis innumeris factis divinitùs ad SS. Reliquias religiosè cultas: certè non fienda, si Deo earum cultus displiceret. Item miraculis super ipsa SS. corpora, vel Reliquias factis quibus Deus ostendit honorem ipsi debitum. Plena sunt monumenta Sanctorum Patrum, & historiarum, ut superfluum sit hìc multum de eis referre. *Ratio* denique sumitur ab honesto & æquo: quia nimirùm illæ Reliquiæ fuerunt organa sanctarum animarum ad omne opus bonum, instrumenta Dei ad miracula &c. quare nullus sanæ mentis eis honorem congruum denegare potest.

§. II.

§. II.

Cultu tamen, & Adoratione reſpectiva ad ipſos Sanctos.

34 Cùm enim Reliquiæ ſecundùm ſe verè ſint res inanimes, incapaces cultûs & adorationis ab homine, ob rationem ſuprà de imaginibus datam; hinc illæ non ſecundùm ſe, & propter ſe abſolutè, ſed ſolùm reſpectivè ad Sanctos cultu vel adoratione eis competente adorari, & coli debent; ita ſcilicet, ut Reliquiæ B. Virginis & Sanctorum colantur cultu reſpectivo Hyperduliæ, & Duliæ; Reliquiæ verò Chriſti, quæ adhuc aſſervantur, cultu reſpectivo Latriæ, ut Chriſti præputium, ejusque Sanguis adhuc aſſervatus in aliquibus Eccleſiis, poſito etiam quòd adhuc ſit verus Sanguis Chriſti, ut affirmant D. *Banavent. Gabriel.* Suarez. *parte 3. tom. 2. diſp. 47. ſect.* 2. Negant autem plures cum S. Thom. 3. *part. q. 54. a.* 2. certum enim eſt illum ſanguinem, ſicut & præputium non eſſe ampliùs unitum hypoſtaticè cum Verbo, ideóque non abſolutè, ſed reſpectivè tantùm adorari debere, ſicut & aliæ Reliquiæ propter contactum carnis Chriſti,

35 II. At quid de Carne, vel Sanguime Chriſti aliquandò apparentibus, vel miraculosè factis ex S. Euchariſtiâ? Cultu Latriæ abſoluto adorati debere docent *Sot. Major. Gabriel* apud Baſſæum *verbo Adoratio n.* 5. Quia putant eandem eſſe carnem unitam Verbo miraculosè ibi reproductam. Sed verior eſt cummunior ſententia cum S. Thom. 3. *part. q. 67. a. 3. Suarez* poſt *Baſſæum cit.* debere adorari cultu ſolùm Latriæ reſpectivo: cùm enim ibi non ſint ampliùs ſpecies Euchariſticæ, & conſequenter nec Euchariſtia, nec ipſe Chriſtus, nec caro, vel ſanguis ejus, non ſunt eademmet Caro, vel Sanguis Chriſti, ſed illius imago tantùm: nimirùm alia ſubſtantia miraculosè producta à Deo; ideóque non cultu Latriæ abſoluto, ſed reſpectivo tantùm adorari poſſunt, quemadmodùm Crux, & imagines Chriſti.

III. Eodémque reſpectivo Latriæ cultu adorari debent aliæ Chriſti Reliquiæ ex contactu Corporis Chriſti ſanctificatæ, & honeſtè adorabiles. Ut Crux, Corona ſpinea, aliáque inſtrumenta Paſſionis Chriſti, Sudarium, Tunica, veſtes aliæ vel illorum omnium particulæ aſſervatæ. At quid de imaginibus ejusmodi Reliquiarum, ſeu rerum inanimatarum, quæ Chriſtum contigerunt, ut ſunt imagines crucis, clavorum, coronæ, lanceæ, tunicæ, ſacræ ſindonis &c. ℟. Imaginem Crucis eſſe Latriâ reſpectivâ adorandam: quia ſemper eſt imago Chriſti, & proponitur ad repræſentandam ejus paſſionem: aliæ verò imagines inſtrumentorum, cùm non aſſumantur ad repræſentandam Chriſti Paſſionem, ſeu Chriſtum paſſum, ſed ſolùm ad repræſentanda illa ipſa inſtrumenta, vel veſtimenta &c. quæ Chriſtum attigerunt, ideò non ſunt adorandæ cultu Latriæ, ſed ſolùm ut ſacra ſigna honoranda, ut ex D. Thom. cit. notat *Baſſæus cit. n.* 7. Sermo eſt de ejusmodi Reliquiis, ſeu rebus inanimatis, quæ Chriſtum tetigerunt: Nam.

IV. Excipiendæ omninò ſunt creaturæ rationales, quæ Chriſtum etiam ſanctè tetigerunt, ut B. Virgo Maria, Joſeph, Apoſtoli, alter Joſeph, & Nicodemus &c. Hi enim non ſunt adorandi cultu Latriæ reſpectivo propter periculum idololatriæ (*ut Sect.* 1. ſub finem notatum eſt) ſed cultu ipſis competente, nimirùm Duliæ, vel Hyperduliæ. Magis excipienda ſunt illa, quæ Chriſtum ignominiosè tetigerunt: ut os Judæ, manus alapam infligentis, crucifigentium Chriſtum &c. licèt adhuc exiſterent: hæc enim ex contactu Chriſti non participaverunt ejus ſanctitates ob eorum incapacitatem, & impietatem. Certè etiam excipiendum foret jumentum illud, cui Chriſtus inſedit Hieroſolymam ingreſſus, ſi adhuc in toto, vel in parte exiſteret: quia licèt contactus Chriſti ſufficiens fuiſſet ad hanc adorationem reſpectivam, hoc tamen certè non decet, ut in pluribus aliis. Vide *Suarez ſuprà cit.* & optimè Candidum *v. Adoratio diſquiſit. 7. dub.* 5. His conformiter reſolvi debent aliæ quæſtiones curioſæ hìc proponibiles.

§. III.

Objiciunt Hæretici.

SCripturam. *Matth.* 23. Arguuntur à Domi- 36
no Judæi, quòd ornarent ſepulchra Prophetarum, *Deuter. ult.* Deus ipſe abſcondit Moyſis corpus: cujus ratio ab omnibus redditur, ne Judæi illud adorarent. Hinc Judas in Epiſtola ſua refert. Michaëlem Archangelum altercatum cum diabolo de Moyſis corpore; quia ſcilicet Diabolus volebat illud manifeſtare, ut occaſionem præberet Judæis illud adorandi: ergò &c. Addit *Heilbronner* ſupra præceptum divinum Gen. 3. *Terraes, & in terram ibis*: ergò in terram, in ſepulchra pertinent Sanctorum cadavera; non ad Altaria, in thecas, monſtrantias &c.

II. D. Paulus *Colloſſ.* 2. damnat omnem cultum arbitrarium, id eſt, à Deo non inſtitutum, quem vocat græcé ſtultitiam: cultus autem Reliquiarum, imaginum, non eſt inſtitutus â Deo, ſed inventus ab hominibus: ergò ab Apoſtolo damnatus, & damnandus.

III. D. Aug. *lib. de moribus Eccleſiæ c.* 34. reprehendit ſepulchrorum adoratores. *D. Hieron. Vigilantio* objicienti eſſe idololatriam accendere cereos coram Sanctorum Reliquiis, aliud reſpondere non potuit, quàm id fieri à mulierculis, quæ zelum habent, ſed non ſecundùm ſcientiam. Inſuper Concil. *Elibert. can.* 34. dicit: ejusmodi cereis Sanctorum Spiritus inquietari.

IV. Maxima pars Reliquiarum ſuppoſititia eſt, tum quia D. Aug. *lib. de opere Monach. c.* 28. cùm dixiſſet quosdam Monachos circumferre membra Martyrum, addidit: *Si tamen Martyrum*: Quod ſi autem tunc temporis jam fiebant impoſturæ, quid nunc fieri credendum eſt? Tum quia tam multæ Reliquiæ ejusdem generis reperiuntur, ut oporteat vel eundem Sanctum multa corpora, aut certè gigantæum corpus habuiſſe, vel multas eſſe falſas Reliquias: natum inde illud: *multorum Reliquiæ in terris honorantur, quorum animæ in inferno cruciantur.*

§. IV.

§. IV.

Respondent Catholici

7 AD I. Dominum non reprehendere Judæos, quòd ædificarent, vel ornarent sepulchra Prophetarum, sed quòd non imitarentur Prophetas; sed potiùs eos, qui illos occiderunt, & sic se ipsos condemnarent. Uti exponunt eum locum omnes ferè *SS. PP.* Hilar. Hieron. Chrysost. Theophylact. *in c. 23. Matth. Et* Ambr. *in c. 11. Lucæ* dicens: Propheticorum ædificatione tumulorum sceleris eos, qui occiderunt, arguebant, & similium æmulatione factorum se quoque declarabant paternæ iniquitatis hæredes; non igitur ædificatio, sed æmulatio sceleris loco æstimatur. Moysis corpus absconditum est, ne à Judæis, in idololatriam pronissimis, coleretur pro Deo verâ idololatriâ, ait Chrysost. *hom. 8. in Matth.* Illud *terra es, & in terram ibis*, significat hominem ordinariè naturali morte in pulverem resolvendum, nihil de veneratione Reliquiarum: non autem semper cadavera sub terra abscondenda; alias & Deus malè faceret, eos aliquando resuscitando.

Ad II. ℞. S. Paulum ibi prohibere non quemvis cultum voluntarium, sed superstitiosum, ut nostri Interpretes rectè vertunt, seu falsam Religionem, ut vertit Hieronymus *Epist. ad Aglasiam.* Deinde falsa est *minor:* cultus enim Reliquiarum non est omninò voluntarius, ab hominibus excogitatus, sed à Deo, etsi non expresse præceptus, tamen inspiratus: ut patet ex Scripturis allatis §. 1. Quibus approbatus cultus Reliquiarum; cultum autem superstitiosum & nos donamus.

Ad III. ℞. Aug. reprehendere illos sepulchrorum adoratores, qui sacrificia panis & vini, aliarumque epularum manibus defunctorum ad sepulchra offerebant, quibus deinde se se ingurgitabant: sic enim loquitur; *Novi sepulchrorum adoratores, novi multos esse, qui luxuriosissimè super mortuos bibant, & epulas cadaveribus exhibentes super sepultos se ipsos sepeliant, & voracitates, ebrietatesq; suas deputent Religionem.* Sic ille. Abusum ergò turpissimum reprehendit, non cultum debitum Reliquiarum, & sepulchrorum SS. Martyrum, quem alibi sæpiùs disertissimè asseruit, & commendavit. Similiter D. *Hier.* & Concil. *Elibertinum* reprehendunt candelas oblatas & accensas Martyribus solùm propter adjunctam superstitionem: quòd mulierculæ putarent iis Sanctos Martyres illustrari. Ita enim objicienti Vigilantio: Magnum honorem præbent hujusmodi homines Beatissimis Martyribus, quos putant de vilissimis cereolis illustrari; respondet Hieronym. *confiteor, zelum Dei habent, sed non secundum scientiam.* Cæterùm ibidem pergit Hieron. in nostram sententiam: *causabantur quondam & Apostoli, quod periret unguentum, sed Domini voce correpti sunt: neque enim Christus egebat unguento, nec Martyres lumine cereorum, & tamen illa mulier in honorem Christi fecit, devotioque mentis ejus recipitur: & quicunque accendunt cereos, secundum fidem suam habent mercedem.* Et ulterius objicienti: quòd etiam idolis accendebantur cerei in signum Divinitatis eorum idololatricæ: Respondet Hier. *Illud fiebat idolis, & idcirco detestandum est; sed hoc fit Martyribus, & ideò recipiendum est.* Sic S. Doctor. Neque cerei accensi sunt semper signum cultûs divini, veri, vel falsi; sed generaliter significant lætitiam & gloriam: meritò autem colimus cum lætitia Gloriam Sanctorum.

Ad IV. denique negatur Reliquias, quæ publicâ auctoritate in Ecclesia ad colendum publicè proponuntur esse suppositititias: Quippe de quibus Ecclesia semper diligentissimè inquirit, ne fraudes fiant; esto in privato subinde errores contingant, ut l. c. meritò suspicabatur Aug. de privatis Monachis Reliquias ita circumferentibus. Ex dictis patet, quid dicendum de oblationibus & peregrinationibus sanctis, eorùmque imaginibus factis; de votis factis ad Sanctos patebit *tract. seq. in Præcepto secundo.*

ANNOTATIO MORALIS
De Sanctorum, eorùmque Imaginum, ac Reliquiarum cultu publico, & privato.

I. CUltus publicus dicitur, qui Sanctis eo- 38
rùmque imaginibus, ac Reliquiis ab Ecclesia institutus est, atque ejus nomine exhibetur, adeoque ad colendum publico cultu (Sacrificio Missæ, Processione, Festo, voto communi ad illum Sanctum, ejúsve Reliquias, vel Imaginem) debet necessariò ejus Sanctitas ab Ecclesia publicè esse proposita fidelibus per Canonizationem, vel Beatificationem specialem, aut approbationem generalem, uti præcipitur *c. finali. De Reliquiis, & veneratione Sanctorum.* aliorúmque Pontificum Decretis: quia rectus ordo exigit, ut publicè solùm colatur, qui publicè est propositus Sanctus. Et de hoc cultu publico potissimùm hactenus locuti sumus.

II. Cultus privatus dicitur, qui Sanctis, eorumque Reliquiis, vel imaginibus exhibetur solò nomine & devotione privatorum fidelium; atque ad ejusmodi privato cultu colendum aliquem Sanctum sufficit, si prudenter nobis persuadeamus; illum esse Sanctum, seu Dei amicum in gloria: *Ratio est:* Quia sic non erit morale periculum errandi, sicut in cultu publico; alioquin absque ejusmodi prudenti persuasione, seu morali certitudine sanctitatis, semper erit temerarium colere, vel adorare. Et hinc

III. Per se, & secluso scandalo defuncti viri (non tamen adhuc vivi absque speciali instinctu Spiritûs Sancti) quem Sanctum credis, licitè poteris cadaver, vel Reliquias osculari, easdem cum honore servare, ejusdem imaginem depingere, & domi habere, die mortis ejus privatim colere, in ejusdem vigilia jejunare, eum orando invocare, preces privatas, *Pater, Ave, Rosaria, Psalmos*, in ejus honorem recitare, votum privatum ei nuncupare, in privatis colloquiis Sanctum, vel

vel Beatum nominare &c. & his similia: quia hæc omnia publicum cultum minimè sapiunt. At contra

IV. Non licet ejus nomen in Litaniis etiam privatis apponere, ejus imaginem in Altari, vel Ecclesia collocare ad cultum (secus si solùm fiat ad memoriam vel ornatum), nec in Missa de eo commemorationem facere, seu in collectis Missæ, vel Officii divini eum nominare, nec ei vota publica nomine communitatis nuncupare, nec diem Festum publicum, aut Processionem in ejus honorem instituere, etiam auctoritate Episcopi, & his similia: Quia hæc omnia, & similia vel publicum cultum supponunt, vel instituta sunt solùm ad Sanctos canonizatos, seu publicè propositos venerandos. Hæc omnia latiùs post *Suarez* & alios, *Lezana v. Sanctorum cultus*, ex quo strictim Tamburin. *lib.* 2. *Decalog. c.* 5. §. 1. *n.* 11. Et ex hoc ego.

CAPUT IX.

De Irreligiositate secundùm excessum, seu superstitione, contra primum Præceptum ut negativum est.

I. Irreligiositas generatim est vitium oppositum Religioni, seu Reverentiæ & cultui Deo debito, quemadmodum enim respectu Justitiæ datur vitium in communi oppositum, quod vocatur *injustitia*: & respectu temperantiæ datur vitium in genere oppositum, dictum *intemperantia* &c. Et utrumque diversas sub se species complectitur, ita etiam respectu Religionis datur vitium in communi oppositum; quod generaliter vocamus *irreligiositatem*, diversissimas sub se species complectentem. Generalissimè autem dividitur in duas species, scilicet: Irreligiositatem secundùm excessum, & secundùm defectum.

II. Irreligiositas secundùm excessum dicitur (non quidem quoad quantitatem cultûs absolutè, quantumvis enim homo Deum colat, minùs est, quàm ei debeatur, neque hic excedi potest, sed,) vel secundùm objectum, ut si aliquid pro Deo colatur, quod Deus non est; vel secundùm modum colendi, utpote si verus Deus quidem colatur, sed modo indebito: utrovis modo facta proprio nomine dicitur *superstitio*, sic dicta: quasi aliquid super convenientem Dei cultum *statuens*: & definitur.

III. Superstitio est falsa Religio, seu cultus vitiosus, quo vel colitur creatura cultu divino, vel Deus modo indebito. Ita communiter DD. cum *D. Thom.* 2. 2. *q.* 92. *a.* 1. Quia enim vera Religio, & cultus Dei duo requirit. 1. Objectum, ut scilicet verus tantùm Deus colatur cultu divino. 2. Modum colendi, ut scilicet Deus etiam modo convenienti, seu congruo colatur; si alterum horum desit, exceditur contra Religionem veram, & efficitur Religio falsa, & superstitio; quæ proinde immediatè subdividitur in duas species: nimirum superstitionem in objecto colendo, quâ scilicet cultus divinus tribuitur creaturæ, præsertim diabolo; cujus tres sunt præsertim species: *idololatria, divinatio, & vana observatio, seu magia.* Et superstitionem in modo colendi, quâ Deo vero cultus indebitus tribuitur.

IV. Superstitio secundùm defectum dicitur, quâ Deo vero irreverentia irrogatur, cujus species sunt *Tentatio Dei, blasphemia, Sacrilegium.* De quibus *cap. seq.*

SECTIO I.

De Idololatria.

SUMMARIUM.

1. *Idololatria est superstitio, qua divinus honor creaturæ tribuitur*
2. *Ut si vera idololatria, quæ requirantur?*
3. *Est peccatum mortale gravissimum, quandoque duplex.*
4. *Idololatriæ triplex species explicatur*
5. *Qualiter hoc peccatum etiam comitti soleat circa Sanctos, eorum Imagines, Reliquias?*
6. *Idololatria simplex, & mixta: implicita, & explicita quid?*
7. *Unde superstitiosæ divinationis & magiæ malitia oriatur?*
8. *Superstitiosa divinatio & magia alia cum pacto expresso;*
9. *Alia cum pacto implicito seu tacito.*
10. *Notanda Confessariis*

ASSERTIO III.

Idololatria est superstitio, quâ divinus cultus tribuitur creaturæ: seu est cultus, seu servitus, quæ Deo debita, creaturæ tribuitur; peccatum mortale gravissimum, & quandoque duplex, mixtum scil. infidelitate; alia simul & implicita, & explicita; alia mixta & implicita saltem, Divinatio & Magia; & hæc alia cum pacto explicito vel expresso, alia cum pacto implicito & tacito cum Dæmone. Omnes.

§. I.

Est superstitio, quâ divinus honor tribuitur creaturæ &c.

I. Patet vel ex ipso nomine *idololatriæ*, composito ex *idolo & Latria*, Latria enim propriè significat Deo soli proprium honorem, cultum: Idolum autem propriè significat simulacrum repræsentans falsum: ut imago chimeræ, hyppocentauri: quo differt idolum ab imagine, quæ est simulacrum repræsentans aliquid verum, seu quod ita se habet, sicut figuratum: ut imago Christi hominis. B. Virg. &c. Unde communi jam sensu idolum dicitur omne illud, quod pro Deo colitur, estque non Deus; ideóque Idololatria propriè est cultus divinus tributus creaturæ tanquam Deo, hoc est simulacro Deum falsò repræsentanti, aut aliquid Divinitatis habenti. Nam 1

II. Variè olim idololatrabant Veteres, 1. Aliqui omnium stupidissimi adorabant ejusmodi simulacra falsa absolutè & in se, quasi aliquid Divinitatis in se habentia. 2. Alii prudentiores adorabant ea simulacra solùm respectivè ad aliquid aliud falsò pro Deo repræsentatum, quod tamen non erat Deus, sed vel homines mortui: ut Jupiter, Mars &c. aut animalia, aut elementa: sic enim antiqui in statua Apollinis ado-

adorabant solem; in statua Dianæ lunam; in imagine Jovis aërem; Neptuni aquam. 3. Alii seclusis simulacris absolutè adorabant creaturas, solem, lunam, stellas, ignem, homines, imò bestias, crocodillos &c. tanquam Deos, vel Divinitatis aliquid habentes, adeóque adhuc ut falsa Divinitatis simulacra. Et quia omnia ista fiebant ex instinctu dæmonis Divinitatis hostis, & æmulatoris, divinum honorem affectantis, ideò reipsa ultimatè adorabatur ipse Dæmon, qui talibus se immiscens responsa dans, aliáque præstans pro Deo colebatur. Tandem eousque res nefanda processit, ut 4. ipse Dæmon in se ipso forma visibili apparens pro Deo adoraretur; & quidem etiamnum in Christianitate ab infandis illis sagis & magis: unde factum, ut sicut idolum jam communi sensu accipitur pro omni eo, quod pro Deo colitur, ita idololatria accipitur pro omni honore, vel cultu exhibito cuicunque creaturæ, tanquam Deo, sive simulacrum sit, sive res alia animata, inanimata, &c. ac tandem ipse dæmon, ut cum *D. Th. cit.* notant DD. communiter.

2 III. Ad veram ergo idololatriam duo principaliter requiruntur. I. Ut id, quod creaturæ tribuitur, verè sit cultus divinus, seu Latria soli Deo debita, quâ nimirùm in creatura contestamur divinam aliquam excellentiam, nostrámque erga eam subjectionem, quod universaliter dignoscendum est ex actu interno, & intentione colendi creaturam pro Deo, quocunque actu externo id fiat: actu enim illi cultui communes: nimirùm prostrationes, genuflexiones; inclinationes, sicut ad cultum Latriæ, Duliæ, & politicum, ita etiam ad idololatriam determinantur per actus internos. Deinde particulariter etiam cognoscitur ex actu externo, si nimirùm talis actus ex natura sua, vel consuetudine soli Deo tribuendus sit, ut sunt omnia Sacrificia, omniáque ad ipsum pertinentia, ut Templa, Altaria. De quo eleganter S. Aug. lib. 20. contra Faustum c. 21. ait: *Nulli Martyrum, sed ipsi Deo Martyrum, quamvis in memorias Martyrum construimus Altaria.* Et paulò post: *Illo cultu, qui græcè latria dicitur, latinè uno verbo dici non potest, cùm sit quadam propriè Divinitati debita servitus, nec colimus, nec colendum docemus, nisi unum Deum. Cùm ad hunc cultum pertineat oblatio Sacrificii, unde idololatria dicitur eorum, qui hoc etiam idolis exhibent; nullo modo tale aliquid offerimus, aut offerendum præcipimus, vel cuiquam Martyri, vel cuiquam Sanctæ animæ, vel cuiquam Angelo.* Hæc ille.

IV. Requiritur 2. Ut talis divinus cultus verè exhibeatur vel tribuatur creaturæ, tali nimirùm voluntate & intentione huic creaturæ conciliandi, quantùm in se est, opinionem divinæ alicujus excellentiæ, qualis in solam divinam Majestatem cadit, non enim opus est ad idololatriam, omnem excellentiam, vel perfectionem divinam Deo defacto inexistentem explicitè tribuere creaturæ, scilicet diabolo, quod nunquam factum, nec fieri potest; sed sufficit aliquam quamcunque excellentiam vel perfectionem Deo debitam creaturæ tribuere: Quemadmodum gentiles olim tam varios Deos colendo, non omnibus absolutam supremam excellentiam & dominium tribuere potuerunt, sed singulis peculiarem & supremam vim ad certum munus, vel effectum: Jovi super Regna: Marti super bella: Neptuno super aquas: Apollini super scientiam &c. quæ tamen singulæ etiam excellentiæ soli Deo propriæ sunt. His ergò duobus concurrentibus, ut & cultus divinus sit, & verè tribuatur creaturæ, dicimus.

§. II.

Peccatum mortale gravissimum, & quandoque duplex.

Post peccata contra Virtutes Theologicas superiùs latiùs explicata, omnium gravissimum est *idololatria*: quippe primum locum tenens inter peccata contra Virtutem Religionis, quæ est omnium virtutum moralium præstantissima: quia, quantùm est in se, tollit honorem Deo, ut transferat in creaturam; est verum crimen læsæ Majestatis divinæ, Apostasia à Deo: unde sæpè duplex involvit peccatum: idololatria enim tres præcipuè actus includit. 1. Existimationem Divinitatis, seu perfectionis, vel excellentiæ alicujus divinæ in creatura. 2. Affectum adorandi, seu actum internum voluntatis, quo quis se creaturæ submittit ut Numini, idque colere intendit. 3. Ipsam adorationem, seu actum externum, quo quis suam erga talem creaturam, tanquam Deum, submissionem protestatur, & significat: & hinc triplex est species adorationis idololatricæ. 3

Prima est idololatria externa simul & interna quoad existimationem & affectum: cùm quis & intellectu existimat erroneè creaturæ aliquid inesse Divinitatis; & ideò voluntate intendit eam colere, quæ est idololatria perfecta, & semper conjuncta cum infidelitate; adeóque duplex peccatum mortale, infidelitatis contra Fidem, & superstitionis contra Religionem: atque ideò talis idololatrans v. g. dæmonem pro Deo adorans, est verus infidelis, hæreticus, vel hæretica, & incurrit excommunicationem Bullæ Cœnæ; ideóque à Confessario etiam Regulari privilegiato non habente facultatem specialem absolvendi ab hæresi, absolvi non potest; quòd valdè notandum. 4

Secunda est idololatria externa simul & interna quoad affectum tantùm, non quoad æstimationem, cùm quis scilicet cognoscit huic idolo &c. nihil inesse Divinitatis, unúmque tantùm, & verum Deum agnoscens: tamen ex pravo affectu, utpotè odio erga Deum, cupiditate aliquid à Diabolo impetrandi, idolo, vel ipsi dæmoni voluntarium deliberatum cultum externum tanquàm Deo defert; qualis regulariter est idololatria, vel potiùs Dæmonolatria sagarum & magorum: & licèt hæc species deficiat à priori quoad existimationem intellectûs, non tamen deficit quoad affectum voluntatis, imò malitiâ excedit, longèque gravius peccatum est, quàm prior species, quæ ob ignorantiam utcunque excusari potest: hæc verò contra propriam scientiam, & conscientiam ex mera malitia procedit Deo debitum cultum

tum tribuens creaturæ: & si fiat ex actuali odio Dei, ac formali contemptu ipsius, erit peccatorum omnium gravissimum; & quamvis talis idololatrans solo affectu sine æstimatione erronea intellectûs, non sit infidelis, vel hæreticus, nec consequenter incurrat excommunicationem Bullæ Cœnæ, excommunicationem tamen aliam incurrit, nimirùm latam à Joanne XXII. non tamen reservatam Pontifici. Uti habetur in Directorio Inquisit. adeòque à quovis Confessario legitimo tales absolvi possunt.

Tertia est idololatria externa & simulata tantùm, cùm quis absque existimatione Divinitatis, omnique affectu interno colendi aliquid pro Deo, tamen ex infirmitate, metu persecutionis, tormentorum, mortis &c. idolo, creaturæ, vel dæmoni exterius tantum exhibet cultum Deo debitum v. g. sacrificium thuris, qualis fuit idololatria S. Marcelli Papæ, & aliorum: & licet hæc non sit idololatria vera, & formalis, sed materialis tantùm; cùm careat affectu interno colendi aliquid pro Deo essentialiter requisito ad omnem cultum formalem, est tamen gravissimum peccatum mortale, tum contra professionem externam Fidei, tum etiam contra virtutem Religionis; cùm sit plenissimum mendacium, perniciosum, in cultu publico Religionis Deo injuriosum, hominibus scandalosum.

5 Neque hoc peccatum idololatriæ ita proprium est Gentilium, magorum, & sagarum, falsos Deos, & ipsum dæmonem pro Deo adorantium, quin Christianis, & aliis quoque commune sit. Sic enim peccato idololatriæ, & etiam gravissimè peccat mortaliter (si scienter, & voluntariè) *Primo*: Quisquis Sanctos adorat, & invocat pro donis vel effectibus naturalibus, vel supernaturalibus, tanquam Auctores principales istorum donorum, vel effectuum, tanquam sua propria virtute, & facultate præstandorum; hoc enim verè est divinam excellentiam tribuere creaturæ: quod tamen non ex verbis nudis, sed ex sensu verborum debet expendi; ut suprà etiam monui. *Secundò*: Quisquis imagines, & alias quasvis res sacras, vel Reliquias adorat in se, vel propter se, & non cum respectu ad sua prototypa, Deum, vel Sanctos: talis enim necessariò tribuit creaturæ excellentiam supernaturalem, vel divinam. *Tertiò*: Quisquis aliquam excellentiam supernaturalem, etiam creatam, & ideò cultum tali excellentiæ debitum falsò tribuit creaturæ, in qua talis excellentia non reperitur: E. G. qui sanctis falsis, vel fictis hominibus non beatis, vel damnatis cultum tribuunt veris Sanctis debitum. Qui falsas Reliquias obtrudunt adorandas; qui in signum falsi miraculi, vel beneficii miraculosè accepti tabellas ad sepulchra, ad Altaria, vel aliàs in templo appendunt. Qui falsa miracula prædicant, vel evulgant &c. peccant omninò hi mortaliter, quamvis non propriè idololatriæ, sed potius idolodouliæ peccatô; quia gravis hîc veræ Religioni infertur injuria. Neque excusatio duci potest à bona intentione propagandæ devotionis; cùm ea potiùs hoc modo diminuatur, dum aperitur via ad etiam vera miracula neganda, & confundenda, uti sæpiùs experimur ab hæreticis; præterquàm quòd verus Deus mendaciis honorari abhorreat: atque huic periculo se exponunt, qui Sanctos necdum publica auctoritate canonizatos, eorúmque Reliquias, vel imagines colunt, vel venerantur cultu Sanctis debito: contra quos *Urbanus VIII.* edidit Bullam *Anno* 1625. 4. *Aprilis*, prohibens, ne talium imagines cum radiis pingantur, nec ad eorum sepulchra vota appendantur. Deteriùs adhuc faciunt, qui hominum adhuc viventium Reliquiis, imaginibus, cultum Sanctis debitum exhibent, quòd non rarò accidit nostro tempore. *Quartò*: Quisquis hujusmodi cultus Deo, vel Sanctis debitos sibi ipsi arrogat, exhiberi permittit, vel procurat quocunque medio, ficta sanctitate, miraculis, revelationibus falsis, peccat mortaliter peccato saltem idololatriæ, ultra peccatum hypocrisis, mendacii & falsitatis in rebus Religionis. Exempla illusionis, & deceptionis plùs satis nota fuerunt. Sed de his satis.

§. III.

Idololatria simplex, & mixta, implicita, & explicita.

6 IDololatria *simplex & explicita* est, qua divinus cultus exhibetur creaturæ, diabolo præcisè animo ipsum colendi ac honorandi, aliquam ejus excellentiam divinam, v. g. supremum dominium submissè contestando. *Idololatria mixta, & implicita* dicitur, quâ colitur dæmon, ipsum invocando pro aliquo opere à Deo tantùm petendo, & exhibendo: utpote aut pro notitia occultorum per divinationem; aut pro effectu aliquo præternaturali causando per magiam, seu vanam observationem: etenim diabolus hostis, & æmulus Divinitatis ex superbia, & odio erga Deum divinum honorem affectans, omnibus modis, quibus Deus colitur, & ipse coli vult: colitur autem Deus aut purè adorando, & reverentiam debitam divinæ Excellentiæ ac Majestati exhibendo, aut invocando & petendo ab ipso ea, quæ ad nostræ mentis & operationis directionem spectant: ita etiam diabolus homines edocuit: 1. Ut ipsi cultum & reverentiam quasi divinam exhibeant, & erit pura idololatria. 2. Ut ipsum invocent, & petant ab ipso occultorum cognitionem per divinationem. 3. Ut ipsum invocent, & petant ab ipso directionem operum, & effectus præternaturales per magiam, seu vanam observationem: unde omnis superstitiosa divinatio & magia verissima est idololatria, aut mixta, sæpè scilicet conjuncta cum actuali explicita adoratione dæmonis, ut patebit; aut saltem implicitâ, hoc enim ipso, quo homo expresse vel tacitè invocat, & petit à dæmone cognitionem occultorum, vel effectum præternaturalem, implicitè saltem & interpretativè intendit ipsum colere, & defacto ipsum colit; nec requiritur intentio formalis explicita colendi eum cultu divino, sed sufficit intentio virtualis, & implicita, faciendo nimirùm id, quod reverà cedit

cedit in honorem ejus, semper affectantis honorem divinum.

7 Superstitiosæ ergo divinationis, & magiæ malitia, & ratio peccati mortalis gravissimi consistit in hoc, quòd homo pro cognitione rerum occultarum, aut alio affectu obtinendo, relicto Deo, recurrat ad dæmonem, eum expressè, vel tacitè (modo mox explicando §. *seq.*) invocans, atque exspectans ab eo notitiam, vel effectus à Deo solo petendos, vel exspectandos, quod ipsum necessariò cedit in contemptum Dei, ac honorem diaboli, divinum semper in his honorem affectantis, ac per hoc homo ipso facto diabolo divinum quemdam honorem exhibet, utique gravissimo peccato idololatriæ, saltem implicitæ, Apostasiæ à Deo, ac velut læsæ Majestatis divinæ crimine. Undè ulteriùs quamvis in rigore loquendo, vera & formalis superstitiosa divinatio, & magia implicitè idololatria dæmoni divinum cultum exhibens tunc solùm videatur esse, quando ad diabolum recurritur pro notitia, vel effectu solùm à Deo haberi possibili, ut pro notitia futurorum contingentium, cogitationum cordium, pro resuscitatione mortui, extemporanea curatione morbi gravis, præsertim incurabilis &c. certum tamen videtur apud omnes etiam illam divinationem, vel magiam esse veram superstitionem cum implicita, seu interpretativa idololatria, & peccatum mortale gravissimum, quia petitur à diabolo cognitio earum rerum, quas is (utpotè substantia intellectualis perfectissima) naturaliter scire potest, ut auctorem furti, vel homicidii occultum, eventus naturales, aut effectus aliquos, quos naturaliter efficere potest, uti tempestates, curationem febris, intoxicationem hominis, vel pecoris &c. Ita cùm D. Aug. & S. Thom. 2. 2. q. 85. a. 2. *Navarr. Sanchez. Suarez. Laymann.* alii hic. Ratio est: quia enim hac ratione homo relinquit Deum, honorat diabolum, eique cultum, saltem ex parte hominis soli Deo tribuendum, attribuit: etsi enim tunc non sit propriè cultus divinus ex parte operis petiti, utpote naturaliter possibilis, evadit tamen cultus divinus ex parte diaboli acceptantis, & in his semper affectantis cultum & honorem divinum, seu aliquid usurpare de excellentia divina, & honore Deo debito, ac per hoc ipsum homo interpretativè colit dæmonem cultu aliquo divino, quia cooperatur dæmoni in usurpatione divinæ excellentiæ, & cultûs Deo debiti, ut post alios optimè explicat Filliu. *tract.* 24. *in I. Præcept. Decal. c.* 4. *q.* 6.

§. IV.

Alia cum pacto expresso, alia cum pacto implicito, vel tacito tantùm.

8 Superstitiosæ divinationis, & magiæ cujusvis duplex est species universalis jam nominata.

I. Divinatio, vel magia cum pacto expresso cum dæmone, seu expressa invocatio dæmonis, græcè NEKROMANTIA, est, cùm quis explicitè & expresè petit rerum occultarum notitiam verbo, vel facto, sive id fiat 1. simplici petitione, vel invocatione dæmonis, & idololatriâ implicitâ tantùm; vel petitione, inclinatione, solemni adjunctis adorationibus, sacrificiis, suffitibus, aliisque cæremoniis in honorem diaboli cum idololatria explicita; sive fiat 2. expresso pacto, & conventione mutua cum dæmone, quâ petens se obligat ad certa obsequia (certè nefanda) præstanda dæmoni pro illo beneficio, dæmone è contra promittente, se facturum, quod magus petierit. Idque 3. sive magus petat, & dæmon promittat per se ipsum revelare occulta, vel causare talem effectum; sive tandem modo solemni dæmon exhibeat, & magus ab eo accipiat certa signa, vel media ad tales effectus ope dæmonis causandos ab ipso instituta per modum Sacramentorum, magúsque ea postea adhibeat pro assequenda notitia occultorum, aut alio effectu causando ope dæmonis, ut in singulis patebit sigillatim. Atque ejusmodi pactum invocatione, vel petitione facta jam perpetratum est gravissimum peccatum superstitionis cum pacto expresso, etiamsi postea effectus non sequatur, & dæmon non respondeat, vel præstet, quod promisit; sive quia à Deo non permittitur, sive quòd dæmon ipse mendax conventis non stet, sive ob aliam causam.

II. Divinatio, vel magia cum pacto tacito, seu 9
cum tacita & implicita tantùm invocatione dæmonis dicitur ab aliquibus, cùm quis occultorum cognitionem, aliúmve effectum consequi nititur per media, vel signa non ab ipsomet, sed ab alio conventa cum dæmone, tunc enim utendo conventu, signis, vel medio, censetur dæmonis voluntati consentire, ipsóque facto dæmonem invocare. Verum si scienter utatur ejusmodi signis, vel mediis à dæmone cùm alio conventis, vel institutis, meritò DD. communiter videntur revocare ad pactum expressum. Deinde reverà constat dæmonem sæpè operari per signa & media nunquam antea cum alio conventa, vel instituta ab ipso dæmone, sed ab aliquo vanè adhibita, ut pluribus etiam recentibus exemplis monstrari possit. Itaque generalius

III. Divinatio, vel magia cum pacto tacito, vel implicito cum dæmone, seu tacito invocatione dæmonis dicitur, cùm quis occultorum notitiam, vel alium effectum consequi nititur per signa, vel media omninò impertinentia, & vana; quæ scilicet, neque ex natura sua, neque ex institutione Dei, vel Ecclesiæ habent aliquam peculiarem vim, vel virtutem ad causandum talem effectum: sive deinde illa signa, vel media defacto aliquando à dæmone cum alio conventa sint, sive non; dæmon enim ejusmodi signis, vel mediis omninò vanis, & frivolis adhibitis sentiens invocari aliquam occultam virtutem promptissimè se immiscet, & operatur, ut plurimis etiam lepidissimis exemplis patet. Etiamsi ergo ejusmodi signis, vel mediis utens, explicitè non sciat, vel agnoscat ea esse instituta à dæmone, aut dæmonem per illa operari; dummodò sciat, vel intelligat signa illa, vel media neque ex natura sua, neque ex institutione divina, neque ex ordinatione

Ecclesiæ habere ullam virtutem, vel vim ad talem effectum causandum, hoc ipso posset, & deberet scire habere vim ex ope dæmonis; adeóque eo ipso, quò adhibet ea, convincitur implicitè invocare dæmonem, ejúsque opem advocare.

10 IV. Unde non obstat, nec excusat, quòd homines talia agentes putent, dicant, protestentur, se nullum omninò cum dæmone pactum, vel commercium intendere, nullo modo velle diabolum invocare, aut illius ope, vel auxilio aliquid velle consequi; est enim protestatio facto contraria, & ideò de jure frivola, nam eo ipso, quò utuntur ejusmodi signis, vel mediis vanis nullam naturalem vim, vel proportionem habentibus ad causandam talem notitiam, vel effectum, convincuntur invocare aliquam aliam vim, vel virtutem homine superiorem, & intelligentem. Non certè ipsum Deum, qui talia tam severè prohibet. Non Angelum bonum, qui contra Dei placitum nihil potest facere, ut fateri coguntur, & in decursu magis patebit: erga convincuntur (ideóque scire possent, & deberent) se reipsâ invocare malum Angelum, seu dæmonem, nulla enim alia virtus superior homine, intelligens de facto existit in universo. Quod valde notandum, & bene inculcandum est ejusmodi superstitiosis, His pro fundamento generaliter propositis, & semper præ oculis habendis, ipsas reliquas superstitionis species porrò explicemus.

SECTIO II.

Divinatio Superstitiosa.

SUMMARIUM.

11. *Divinatio quid secundùm nomen, & generatim?*
12. *Quid in re, & propriè?*
13. *Ejus divisio in species varias.*
14. *Divinatio per astra quid?*
15. *Astrologia judiciaria quid?*
16. *Quando superstitiosa, & quando non?*
17. *Physiognomia quid, & quando superstitiosa?*
18. *Divinatio ex somniis quid? &*
19. *Quado superstitiosa, & mala mortaliter?*
20. *Divinatio per sortes, seu* sortilegium.
21. *Sortes divisoriæ quid, & quando licitæ?*
22. *Quid sortes consultivæ?*
23. *Quid sortes divinatoriæ, semper illicitæ?*

11 Divinatio sic dicta quasi *divina notio*, vel *notitia*, rerum occultarum: aut quasi *Divinitatis æmulatio* in cognitione rerum per se occultarum, vel futurarum soli Deo propriâ, juxta illud Isa. 41. *Annuntiate, quæ ventura sunt in futurum, & sciemus, quia Dii estis vos.* Et hinc rigorosè sumpta Divinatio definitur à S. Thom. q. 95. a. 4. *Est prædictio inordinata eorum, quæ ad solum Deum spectant, ope dæmonis.* Verùm quia etiam prædictio eorum, quæ non ad solùm Deum spectant (ut futura contingentia, occulta cordis) sed quæ dæmon naturaliter scit, vel scire potest opè dæmonis habitâ ad veram superstitiosam divinationem & idololatriam implicitam spectat, ut suprà generaliter prænotavi, ideò generaliùs definienda, & dividenda divinatio.

§. I.

Definitio, divisio, & species enumerata.

I. Divinatio est significatio, vel prædictio rerum per se homini occultarum, vel futurarum ex pacto cum dæmone; sive deinde cum pacto expresso, & expressa invocatione dæmonis; sive cum pacto tacito, vel implicito tantùm, nimirùm adhibendo media inutilia & impertinentia, quæ scilicet nec ex natura sua efficaciam habent ad manifestationem rei occultæ, vel futuræ: nec à Deo vel divina ordinatione ad id instituta sunt; nam generaliter quicunque res occultas hominis naturalem cognitionem superantes scire & prædicare vult, & tentat, idque secluso Dei beneficio, ejus revelatione, vel mediis ab eo ad id ordinatis, necesse est, ut dæmonis ope addiscere, & prædicere desideret, & tentet, ideóque societatem, & pactum aliquod cum dæmone, Dei & humani generis hoste, expresse, vel tacitè ineat contra illud Apost. 1. Corinth. 10. *Nolo vos fieri socios dæmoniorum.* Uti latè & optimè docet D. August. lib. 2. *de doctrina Christiana c.* 23. Esto etiam quis dæmonem expresse invocare minimè intendat, imò renuat; quia tamen ejusmodi mediis vanis & impertinentibus notitiam occultorum humanam cognitionem superantem acquirere tentat, eo ipso non procedit viâ inventionis, sed viâ disciplinæ, ita ut talem notitiam ab alia intelligentiori substantia addiscere tacitè desideret, & petat: atqui non petit, nec invocat Deum, bonos Angelos; ergo dæmonem, cùm post eos nulla detur alia substantia homine intelligentior. 12

II. Divinationis ergo superstitiosæ duæ sunt species generales, scilicet per actum expressum, & per pactum implicitum cum dæmone, jam suprà generatim explicatæ. Divinationis cùm pacto expresso, seu expressa invocatione dæmonis penes diversos modos, quibus solet dæmon respondere & revelare occulta, variæ numerantur species materiales, & præcipuè novem. 1. *Præstigium*: cùm dæmon divinatoriè respondens apparet variis imaginibus, aut corporibus aliundè asportatis, vel compactis ex aëre, vel solum deludendo sensus, vel phantasiam fictis imaginibus, de quibus vide *Delrium*, *Valent.* alios. 2. *Species* est per somnium: cùm à dæmone ex pacto exspectatur revelatio occultorum futurorum fienda in somno. 3. *Necromantia* specialis: cùm adhibitis certis signis, vel carminibus mortui videntur resurgere, loqui, & docere occulta. 4. *Pytonismus*: cùm diabolus ex pacto docet per homines arreptitios. 5. *Geomantia*: cùm dæmon docet per certa signa apparentia in *corporibus* terrestribus: ut in biviis, lignis, lapidibus, & aliis, plumbo fuso &c. 6. *Hydromantia*, cùm docet per signa apparentia in aqua. 7. *Aëromantia*: cùm docet per signa apparentia in aëre. 8. *Pyromantia*: cùm per signa apparentia in igne. 9. *Aruspitium*: cùm per signa apparentia in arteriis, seu intestinis sacrificatorum animalium dæmon responsa dabat. Huc spectant omnes species infra 13

enume-

enumerandæ, quandò ex facto expresso cum dæmone, ejúsque invocatione fiunt.

III. Divinationis per pactum implicitum cum dæmone rursùs duæ sunt species generales, augurium, & sortilegium. Augurium latè sumptum est, cùm cognitio occultorum vanè quæritur ex consideratione dispositionis alicujus rei jam existentis. Cujus itidem novem enumerantur species. 1. *Est astrologia judiciaria*: cùm cognitio occultorum quæritur ex situ, & motu siderum, cujus pars genethliaca, quæ ex situ siderum in nativitate divinatur de eventibus hominis. 2. *Augurium propriè dictum*: cùm ex hominis, animalium, avium vocibus, cantu, sternutatione &c. divinantur occulta. 3. *Auspicium*: cùm ex avium volatu &c. 4. *Omen*: cùm ex hominis vocibus præter intentionem dictis &c. 5. *Onyrocritica*: cùm ex somniis habitis &c. 6. *Phosiognomia*: cùm ex totius hominis signis &c. 7. *Metopescopia*: cùm ex fronte divinatur. 8. *Chiromantia*: cùm ex manuum lineis &c. 9. *Spatulamantia*: cùm ex spatulæ signis occulta de statu hominis præsenti, vel futuro divinantur.

IV. *Sortilegium* est divinatio superstitiosa, quâ occulta scire tentantur ex dispositione rerum ab hominibus ad id consultò factarum, electarum, dispositarum: ut projectione taxillorum, apertione fortuitâ libri, electione unius ex pluribus, ex signis resultantibus in plumbo liquefacto, & in aquam projecto (1 est exemplum D. Thomæ &c.) Hujusmodi species innumeræ sunt, & plura ferè genera, quàm vetularum capita. Ex omnibus enumeratis speciebus in particulari tres præcipuæ species divinationis pro praxi examinandæ sunt: scilicet per astra, per somnia, per sortes: his enim intellectis, facillimum est judicare de aliis omnibus.

§. II.

Divinatio per astra, Astrologia judiciaria.

14 ASTrologia duplex est: naturalis, & judiciaria. Astrologia naturalis est, quæ ex motu, cursu, situ, conjunctione, oppositione astrorum, ratione eorum virtutis, & influentiæ naturalis, divinat effectus naturales necessariò eventuros, ut eclipses; vel contingentes tantùm per alias causas naturales facilè impedibiles: ut immutationes auræ, ventos, pluvias, tempestates, serenitates, siccitates, sterilitates: item temperamentum hominis sub tali constitutione astrorum concepti, vel nati. Atque hæc Astrologia & licita per se est, & utilis humano generi, maximè quoad tria necessaria: medicinam, agriculturam, navigationem. Neque illicita est, quatenùs ex aspectu astrorum in puncto nativitatis cujusque hominis conjectat temperamentum ejus naturale, ingenium, & inclinationem in bonum, vel malum: cùm hæc scientia ad hoc se extendere possit. Juxta communem DD. apud Sanchez *lib. 2. moral. c. 38. n. 28.* Quamvis verum sit, hanc Astrologiam quoad effectus contingentes esse incertissimam: cùm hi non à solis astris, sed aliis quoque causis dependeant, quæ facilè variari, & astrorum influxus impedire possunt: unde tanta diversitas, & mendacitas Calendariorum. Exemplum notum Ferdinandi III. Maximè verò incerta est quoad conjecturam temperamenti, & propensionis hominum ex aspectu astrorum in puncto nativitatis. 1. Quia inclinatio prolis non ex solo influxu astrorum pendet, sed multo magis ex materia conceptionis & nutritionis. 2. Quia punctum illud nativitatis (quod Mathematici exactissimè observandum ajunt) deprehendi certè non potest ob rapidissimum cœli motum, & alias causas, ut etiam observavit D. Aug. *lib. 2. de doct. Christ. c. 22.* 3. Quia vis astrorum etiam in fœtum utero inclusum influit, adeóque etiam punctum conceptionis, & animationis fœtûs observandum erit, cujus tamen observatio Mathematicis multò magis, & omninò est impossibilis. Veruntamen si Astrologi ejusmodi effectus contingentes, tempestates, nati pueri propensiones more solito prædicant majori certitudine, quàm ex astrorum aspectu consequi possunt, non committunt peccatum divinationis superstitiosæ contra Virtutem Religionis, & primum Decalogi Præceptum, sed sæpè peccatum temeritatis, & mendacii. Uti ex communi notat Sanch: *cit. n. 29. Suar. Laym.* alii.

Astrologia judiciaria,

SEu divinatoria dicitur, qua ex eodem aspectu, 15
motu, sitúque astrorum prædicuntur eventus omninò fortuiti, & liberi ab hominum libro arbitrio pendentes, cujus tres partes optimè assignant Mart. Delri. *lib. 4. Disq. Mag. c. 3. q. 1.* *Prima Astrologia revolutionum*: quæ prædicit totius anni, belli pacisque vicissitudines, annonæ, morborum qualitates, mortes Magnatum &c. *Secunda Astrologia nativitatis*, seu genethliaca: quæ ex aspectu siderum in puncto nativitatis prædicit sigillatim homini in vita eventura &c. v. g. ad talem dignitatem promotum iri, tali Principi gratum fore, uxorem ducturum, divitem, pauperem, felicem, infelicem futurum; tali mortis genere, tali loco, tali tempore, anno, die periturum: *Tertia Astrologia electionum*, quæ ex aspectu astrorum docet, quid in singulis rebus, & occasionibus agendum, vel omittendum: quandò domo egrediendum; quandò manendum; quo loco & tempore, quæque agenda, ut feliciter succedant. Hîc pro praxi aliqua statuenda sunt.

I. Astrologia hæc judiciaria prædicens certò ex 16
aspectu astrorum effectus liberos à libero arbitrio pendentes, vel casus omninò fortuitos, superstitiosa est, & pactum saltem implicitum cum dæmone, involvit; ideoque ipsius usus, ex genere suo mortalis, omni jure prohibitus est. *Omnes.* Jus divinum patet variis locis S. Scripturæ præsertim in Deuter. 4. Isa. 47. Jer. c. 10. ubi dicitur: *juxta vias gentium nolite discere & à signis cœli nolite timere, quæ timent Gentes, quia leges populorum vanæ sunt.* Jus Ecclesiasticum c. *igitur. causâ 26. q. 3. ibid. c. non licet. q. 5. Et alibi.* Ac novissimè Motus proprius *Sixti* V. contra hanc Astrologiam editus. Jus civile *tit. Cod. de Maleficis*,

ficis, & Mathematicis, & alibi. Ratio generalis est: quia ejusmodi effectus liberi & fortuiti, si possent divinari ex aspectu astrorum, vel possent, quia astra essent causa naturalis, adeoque signa naturalia eorum effectuum (ut iris pluviæ) vel quia sunt signa mera ex institutione tantùm. Primum dici nullo modo potest: quia effectus liberi supposito omni ad agendum requisito, possunt fieri, vel non fieri; ergò non possunt determinatè prævideri in astris futuri, tanquam causa, & signis naturalibus, alioquin tolleretur libertas, & illi effectus essent liberi, & non essent liberi. Effectus similiter fortuiti non à solis astris, vel ab una causa, sed ex plurium causarum concursu fiunt, quas Astrologi nec in astris, nec ullâ ratione antecedente naturaliter deprehendere possunt: ergò dicendum secundum, scilicet istos effectus videri in astris tanquam signis ex instituto: atqui non sunt signa instituta à Deo, vel bonis Angelis, quin potiùs in Scripturis prohibita eorum observatio: ergò debent esse signa instituta à dæmone cum pacto expresso, vel tacito cum hominibus, consequenter divinatio futurorum effectuum liberorum ac fortuitorum; & eadem ratione præsentium occultorum: ut notitia occulti thesauri, furis, virginitatis &c. ex astris, superstitiosa est cum pacto saltem implicito cum dæmone, & tacita ejus invocatione, si nimirùm talia ut certa & infallibilia prædicuntur, & creduntur, asseruntur ex astris.

II. Etiamsi talia non ut certa, & infallibilia prædicantur ex astris, si tamen prædicantur absolutè, & cum majori firmitate, quàm ex astris haberi possit: utpotè tanquam absolutè probabilia, adhuc est superstitio, & quidem lethalis ex genere suo: Quia sic adhuc transcenditur vis astrorum, quæ solùm leves conjecturas pariunt, & non probabilitatem; eo ipso ergò, quo tale judicium absolutè probabile ex solis astris haberi nequit, tacitè censetur peti ex disciplina dæmonis. Ut rectè docent *Suar. Valent. Delrius*, alii cum Sanch. *lib. 2. moral. c.* 38. *num.* 34. Dico autem *ex solis astris*: nam si una cum astris considerentur temperamentum personæ, qualitates, & circumstantiæ aliæ, non erit saltem mortale, aliquid liberum contingens futurum probabiliter assere: v. g. videt Astrologus ex aspectu astrorum portendi, hunc Prælatum fore &c. is attentis circumstantiis personæ, nobilitate, bonis moribus, grata indole, poterit probabiliter pronuntiare, hunc, si Clericatum assumat, bonis litteris operam det, loco, & tempore opportuno se accommodet, v. g. Romæ in Curia &c. eligendum in Prælatum, Episcopum &c. & consequenter neque alter graviter peccaret, si id ut probabile crederet, & ideò Romam ad talem Curiam & locum accederet, seque accommodaret cum aliqua spe, non tamen certitudine ejusmodi dignitatem consequendi. Sic Tambur. *lib.* 2. *Decalog. c.* 6. §. 1. *num.* 18. & 19.

III. Quod si tamen ejusmodi occulta prædicuntur est astris solùm secundùm tenuem illam conjecturam, quæ reverà ex astris conijciendo de inclinatione naturali, ac temperamento hominum tenuiter etiam conijci potest de eorum eventibus liberis, & fortuitis, non erit superstitio, nec Jure divino, aut humano antiquo prohibitum. Juxta communem DD. cum S. Th. 2. 2. *q.* 95. *a.* 5. *Sanch. l. cit.* Attamen id ipsum prohibitum est Jure novo in motu proprio Sixti V. contra Astrol. ibi. *Statuimus, ut contra facientes judicia & nativitates hominum, quibus de futuris contingentibus successibus, fortuitisque casibus; aut actionibus ex humana voluntate pendentibus aliquid eventurum affirmare audent, etiamsi id se non certò affirmare asserant, & protestentur &c. inquirant, & procedant, & in eos severiùs canonicis pœnis, & aliis eorum arbitrio animadvertant.* Hæc Pontifex. Ratio prohibitionis est: Quia etiam hic modus est valde perniciosus, & expositus proximo periculo superstitionis ob naturalem curiositatem tam ex parte divinatorum, quàm ex parte aliorum credentium: ergo meritò prohibitus, idque in utroque foro: & per se loquendo sub mortali, ut volunt multi cum *Sanch. cit. n.* 34. Quamvis *Suar. Valent. Delr.* & alii, probabiliùs solùm quoad forum externum restringant eam prohibitionem ob præsumptionem de superstitione interna.

IV. Quocunque dictorum modo res se habeat, sicut certum est, eum, qui in suis actionibus semper & ordinariè aut frequenter secundùm ejusmodi prædictiones, seu provisiones ex astris se geret, peccaturum mortaliter, quia sic esset certum indicium credulitatis indebitæ, & consequenter commercii cum dæmone; ita probabilissimum, imò mihi certum est, semel & iterùm; & sub incertitudine eventûs ita agere, non fore mortale: quia non est gravis deordinatio aliquid agere, vel omittere ob spem, vel metum etiam levem. Ut si in casu paulò antè dicto accederes Romam ad Prælaturam est astris prædictam cum aliqua spe exspectandam. Si tibi ex astris prædictum esset, te hoc anno periclitaturum in aquis, & ideò hoc tempore navigare nolles. Item, si tibi negotii alicujus promitteretur felix eventus pro hoc tempore, aut contrà infelix prædiceretur, & ideò velles, vel nolles hoc tempore illa negotia aggredi, & similia sexcenta; ut mox iterùm de somniis notabo. Hæc enim non ut certa, sed tantùm ut conjecturalia credere, sperare, vel timere non videtur prohibitum ullo jure: esto ea prædicere sit prohibitum in supradicto motu proprio Sixti V.

§. Eadem prorsus ratione, quâ de Astrologia dictum est, discurrendum, & dijudicandum est de

Physiognomia.

Alia enim similiter est Physiognomia natura- 17
lis, ac Philosophica, per quam ex corporis & membrorum habitudine, incessu &c. vultûs, item frontis, manuum, aliarumque partium lineamentis; de corporis valetudine, temperamento, consequenter etiam ingenium, affectiones, vel inclinationes mentis probabiliter conjectan-

jectantur, eáque per se licita est, Sanch. *cit. n.* 44. *Delri. lib.* 4. *q.* 4. Communis. Alia verò Physiognomia est divinatoria, & superstitiosa, quæ ex iisdem signis corporis prædicit prosperos, vel adversos hominis casus, longam, vel brevem vitam, divitias, paupertatem, præsentem mentis statum; an fur, an meretrix &c. nec ne? Hujusmodi contingentia libera, quæ ex talibus signis naturaliter nullo modo cognosci possunt, nisi interventu commercii superstitiosi cum Dæmone, est omni Jure damnata. Magis superstitiosum est ex fortuitò accidentibus homini, v. g. ex sternutatione, ruptura ligulæ, sinistri pedis ante dextrum à lecto, vel dómo expositione, certorum animalium, lupi, leporis, funeris, vetulæ occursu &c. prospera, vel adversa divinare. Hæc enim omnia fortuitò fiunt, nec ullam habent connexionem cum eventibus hominis, bonis, vel malis, nisi per modum signorum ex disciplina de institutione saltem implicita Dæmonis. Denique ex volatu, vel cantu avium, aliorùmque animalium vocibus, ac motibus, etsi subindè effectus naturales, ut pluviæ, vel serenitas rectè conjiciantur, nec omninò superstitiosè; ex mora corvorum super tectum domûs, in qua decumbit ægrotus, conjicitur propinquitas funeris, ob eorum acutissimum olfactum ad odores cadaveris. Veruntamen ex iis eventus liberos fortuitos quoscunque, cum quibus nullam habent naturalem connexionem prædicere semper superstitiosum, & si seriò cum firma fide fiat, peccatum mortale est. Idémque est de petentibus, & consulentibus ejusmodi divinatores, Astrologos, Ægyptiacos, vulgò ziginos; si nimirùm fiat animò credendi, & se se dirigendi: secùs si fiat ex curiositate, joci, vel risûs causâ, & seclusó scandaló. De quo generaliter in fine Sectionis.

§. III.

Divinatio ex somniis, Onyromantia, vel Onyrocritica.

181. DUplex est somnium, naturale, & præternaturale. Somnium naturale nihil aliud est, quàm sopitis sensibus externis, & ligato usu rationis in potentia imaginativa concursus specierum phantasticarum de diversis rebus, ortus ex naturalibus causis: utpote vel ex præcedentibus cogitationibus, & occupationibus mentis in vigilia, ut experientiâ notissimum: vel ex variâ corporis constitutione, temperamento, & motu humorum: unde sanguinei læta somniant; cholerici, qui flava bile abundant, sæva, lites, jurgia, cædes &c. Melancholici, qui atra bile abundant, tristia, mortes, infirmitates, oppressiones &c. Phlegmatici, aquas, mersiones, ambulationes graves &c. Atque ex ejusmodi somnio naturali licitè divinantur, & conjiciuntur illa, quæ naturaliter reverà significant, utpote ipsæ eorum causæ: sic somnia, quæ naturaliter significant humorem prædominantem, licitè observantur ad dignoscendam naturalem complexionem corporis, morbum, vel à morbo convalescentiam, atque ad eum finem minimè superstitiosè Medici somnia infirmorum percontantur. Item somnia rectè observantur ad dignoscendam bonam, vel pravam animi affectionem: ut iræ, odii, timoris, libidinis &c. Etiam ad dignoscenda dubia circa ejusmodi actus in vigilia. Sic testantur etiam spirituales Magistri, eos, qui impudica somniant, & videntur sibi tunc aut fortiter reluctari, aut promptè consentire, meritò posse conjicere, se etiam vigilantes tali modo subindè habuisse. Et ita in similibus. Vide latè *Sanch. cit. à n.* 49.

II. Somnium præternaturale dicitur, quod non oritur in dormiente ex prædictis naturalibus causis, sed vel est immissum ab ipso Deo, quale fuit somnium Gedeonis, Jacob, Joseph, Danielis; item S. Josephi, Magorum &c. Aut est immissum, vel excitatum à Diabolo hómini phantasiam concursu specierum dirigente: uti magis, & sagis, ac aliis etiam fieri solet. Utrumque discernere prudentis, discreti, & experti viri est. Nec discrimen peti debet tantùm ab objecto, vel fine bono, vel malo: nam etiam Sathanas transfigurat se in Angelum lucis; sed magis ex somniantis, & expergefacti dispositione, & immutatione mentis: si enim excitatus à tali extraordinario somnio sentiat in se insolitam illustrationem, consolationem, & tranquillitatem mentis, devotionem, promptitudinem ad bonum, & servitium divinum, evidens est indicium somnii à Deo immissi. Quòd si contrà sentiat, se ex tali somnio animo perturbatum, perplexum, protervum, ad bonum & servitium Dei tardiorem redditum; certum debet esse, somnium à Dæmone esse immissum. Quòd si ergò probabiliter constet, somnium esse immissum à Deo, utique fides adhibenda est, & actiones secundùm illud dirigendæ, adhibito tamen semper prudenti judicio, præsertim Confessarii, vel Patris Spiritualis. Quodsi verò econtrà constet probabiliter, somnium esse immissum à dæmone; utique fides absolutè neganda erit alioquin enim tali somnio finem adhibens, séque juxta illud dirigens in agendo, eo ipso init commercium & societatem cum dæmone, peccátque mortali peccato superstitionis. Quando tandem dubium est, sitne somnium à Deo, vel diabolo, vel ex naturali causa, nulla fides habenda, nec præsumendum, esse à Deo: Deus enim cùm immittit somnia, simul etiam reddit hominem certum, quòd à se immittantur; juxta illud Eccles. *Nisi ab altissimo fuerit emissa visitatio, ne dederis in illis cor tuum: multos enim errare fecerunt somnia: c.* 34. Undè somniorum observatio (præter divinitùs immissa) simpliciter prohibetur in sacris Litteris: *Levit.* 19. *Deuter.* 18. Et in Jure Canonico *c. non observetis caus.* 26. *q.* 7. omnia ex communi DD. Vide latissimè & optimè *Delr. lib.* 4. *c.* 1. *q.* 3.

III. Divinatio ergò futurorum, vel occul- 19
torum per somnia superstitiosa est, & peccatum mortale cum pacto explicito, vel implicito cum dæmone. 1. Quando fides habetur somniis, quæ constet saltem probabiliter esse immissa à dæmone. 2. Quando ejusmodi somnia à dæmone im-

immittenda animo eis fidem habendi desiderantur explicitè, vel implicitè; & certò saltem implicitè desiderare, vel petere somnia à dæmone convincuntur pessima superstitione, qui certo corporis situ somnum capiunt, adhibitis nonnullis cæremoniis, ut eis per somnium occulta, vel futura manifestentur, utique non à Deo, vel bono Angelo: ergò à dæmone. De simili superstitione nupturientium dicam infrà suo loco. 3. Quandocunque quis somniis quibusvis à Deo patenter non immissis firmam fidem adhibet, ita nimirùm certò sibi, vel aliis eventurum quoad eventus liberos, vel fortuitos, sicut somniavit propter rationem mox dandam. Et optimè monet *Valent. & Sanch. cit n. 54.* tunc vel maximè cavendum, ne fidem habeamus somniis, quando eventu probari videntur, eò quòd vel casu res posteà accidant, vel certè procurante dæmone, ut homines ad fidem somniis superstitiosè habendam faciliùs inducat, & illaqueat. 4. Similiter quicunque ex somniis certa divinant de occultis, vel futuris merè liberis, vel fortuitis, seu casualibus. v. g. si somnies tibi dentem excidere, consanguineum tibi certò moriturum, & similia innumera. Et tandem quicunque ex somniis habitis ordinariè se in suis actionibus dirigunt ad captanda prospera, vel cavenda mala, ut innumeris exemplis obviis palam est.

IV. Ratio dictorum, & similium omnium est. Quia somnia nullam omninò habent vim naturalem significandi, nisi suas causas, ex quibus oriuntur, juxta dicta *num.* 1. Nullo autem modo habent vim naturalem significandi eventus liberos, vel casuales præter levissimam conjecturam suspicionis limites non egredientem: ergò qui somniis certam fidem habet, inde divinat; aut se in suis actionibus secundum illa dirigit, convincitur somnia acceptare tanquam signa instituta, & immissa sibi à substantia intelligente: atqui non à DEO, vel bono Angelo (ut supponitur) ergò à dæmone, & consequenter pacto saltem implicito cum atro genio. Estque peccatum mortale ex genere suo, à quo tamen excusat, & veniale reddit ignorantia non omninò crassa, vel affectata. Item si non adhibeatur certa fides, sed solùm suspicio, & formido aliqua, posse fortè ita evenire, sicut somniâsti; & ideò solùm ad cautelam semel & iterùm actiones tuas secundùm tale somnium dirigas: v. g. si hac nocte somniâsti te submersum in aquis, & ideò hodiè nolis navigare, quod licèt plerumque vanum & inutile sit, à mortali & gravi culpa excusant Cajet. *verb. somniorum observatio.* Navarr. *man. c.* 11. *num.* 13. Suarez *lib.* 2. *de Superstit. c.* 13. *num.* 25. Vide dicta Tract. 1. proœm. cap. 5. Sect. 2. num. 22. de parvitate materiæ sub Regula II. & accipe-pe hunc casum: Quidam bis, vel ter in somniis admonitus fuit ab apparente sibi puella incognita, ut ad certum locum accederet, ibique terram foderet, certò ollam auro plenam reperturus; tandem flexus ad locum accessit, fodit, ollam quidem invenit, sed nigris carbonibus plenam. Quæritur; an hic peccaverit? certè non saltem graviter ob modo datam doctrinam. Sed quid si ille certò sibi persuasisset, puellam illam non à Deo, sed à dæmone esse immissam? Adhuc non peccâsset mortaliter: quia ipse illam notitiam à dæmone non petiit, vel procuravit, sed solùm notitiâ jam ultroneè habitâ usus est, quod non esse illicitum patebit infrà, cùm de solutione maleficii &c.

§. IV.

Divinatio per sortes, Sortilegia.

Sortes nihil aliud sunt, quàm actio, quâ aliquid 20
fit, ut ejus eventu considerato aliquid aliud fiat, vel innotescat. Unde triplices sunt sortes, *divisoria, consultiva, & divinatoria.*

Sortes divisoriæ.

Sunt, quæ mittuntur à sortientibus, ut sciatur 21
quid cuique tribuendum in electionibus controversis; & hæ sortes per se licitæ sunt, nisi in casu jure humano interdicto. *Ratio est*: quia ejusmodi sortilegium nihil aliud est, quàm contractus humanus, quo communi consensu contrahentium jus ad aliquam rem habentium, ea inter ipsos sorte dividitur, ut illius sit, cui sors contigerit. Hic contractus nihil superstitionis, aut mali in se habet de se, cùm ad nullam rem occultam cognoscendam ordinetur (quod sanè non est in potestate sortientium, sed aliunde peti deberet) sed solùm ut fiat aliquid, quod, ut fiat, est in potestate sortientium: ergò per se licitæ sunt sortes in casibus, quibus jure humano non interdicuntur. Interdicuntur autem sortes solùm jure Canonico quoad electiones Ecclesiasticas eo tit. De elect. c. finali *Sortis usum in electionibus perpetua prohibitione damnamus.*

Licitæ ergo sunt sortes. 1. In electionibus civilibus, ad officia sæcularia. Communis DD. cum D. Th. *a.* 8. *q.* 97. Sanch. *num.* 58. Quia id nullo Jure prohibetur, dummodò mittantur sortes pro tali munere inter personas singulas tali munere dignas. 2. Ad dirimendas controversias inter hæredes, & legatarios, & alios quoscunque *l. si ambo ff. de judiciis.* Etiam inter Clericos in causis Ecclesiasticis præter electiones ad munera Ecclesiastica pastoralia. Communissima. De his vide latissimè Sanch. *cit. à n.* 70. juxta illud Proverb. 18. *Contradictiones comprimit sors, & inter potentes quoque dijudicat.* Dummodò in iis omnibus litigantes, jus æquale habentes in sortitionem consentiant. 3. Tempore pestis, vel persecutionis rectè mittuntur sortes inter Parochos, vel Sacerdotes, quisnam permanere debeat in loco pestis, vel persecutionis ad serviendum ovibus. *D. Aug. Epist.* 108. *D. Th. cit.* Idémque dicendum de mittendis in Indiam, Angliam &c. Simili sortilegio Apostoli orbem terrarum inter se divisisse ad prædicandum scribuntur. Et similes sortes justissimè fiunt in bello pro extremis stationibus, pro prima invasione hostis, muri, fortalitii. 4. Quandò plures sunt rei mortis, neque expediat omnes puniri, sive ex gratia sive aliam ob causam, licitè mittuntur sortes, quisnam, vel quinam occidi debeant: praxis communis in bello. Quod si tamen inter duas personas lateat

teat delictum, nullo modo licet id sortibus indagare, quænam illud commiserit; tunc enim esset divinatio superstitiosa cum periculo puniendi innocentem, sive casu, sive ope diaboli, innocentibus maximè infesti, sors caderet. Communis apud *Suarez. & Sanch. cit.* 5. In certo periculo communis naufragii, nisi pro allevianda navi aliqui emittantur in aquas, communi consensu sortes mitti possunt, quinam ejiciendi. *Del. Laym. Sanch. alii.* Neque hoc est se ipsum occidere, sed mortis evadendæ incertum sibi, aliis autem certum subsidium relinquere: quod si quis consentire nollet, locò ejus alii sortes mittant, & exequantur, cùm sit irrationabiliter invitus, si enim positivè resisteret, & sortes impedire conetur, ipse ab aliis in mare ejici potest: tunc enim aliis in extrema necessitate injustam vim inferret, contra quam alii se defendere possunt. Ita post alios Laym. *cit. c. 3. n. 8.* 6. Denique in omni licito, & honesto ludo licitæ quoque & honestæ sunt sortes hæ divisoriæ pro ordine ludentium, & plerique ludi non sunt nisi sortes cum ingenio moderandæ.

Sortes consultivæ

22 SUnt, quibus occultæ veritatis manifestatio, aut consilii alicujus directio, aut denique voluntatis divinæ indicium inquiritur, ut sciatur, quid in negotio aliquo agendum, cavendùmque sit, ab ipso Deo implorata; quæ consultatio dupliciter fieri potest. 1. Sic intendendo expresse, vel tacitè petendo à Deo signum aliquod extraordinarium, quô rem petitam manifestet, quod, ut liceat, non sufficit necessitas, sed requiritur vel jussio, & ordinatio Dei, vel instinctus ejus specialis, & extraordinarius: qua ratione sortes consultivæ factæ leguntur in sacris Litteris: ut in investigatione furis *Achan. Josue* 7. In electione *Saul*, 1. *Reg.* 10. *c.* In electione *Matthia* præ *Joseph* justo *actor.* 2. cujus electionem signô visibili à Deo demonstratam fuisse testatur D. Dionys. *lib. de cœlesti Hierarch. c.* 5. 2. Sic solùm intendendo, & peccando à Deo occultam sortium directionem per specialem providentiam. Juxta illud Proverb. 16. *Sortes mittuntur in sinum, sed à Domino temperantur.* Quod etsi miraculum non contineat, dicit tamen specialem Dei gratiam, & beneficium, atque eâ fiduciâ petitur, ut petens secum statuat, quidquid sors tulerit amplecti tanquam Dei beneplacitum: atque ad hoc, ut licitè fiat, non quidem requiritur specialis instinctus Dei, requiritur tamen necessitas, vel utilitas aliqua gravis, spiritualis, vel temporalis in dubio alio modo ordinario commodè non experiendo; & ut fiat cum debita reverentia, præmissa ad Deum oratione &c. Quâ ratione *S. P. N. Franciscus* & alii Sancti sæpius in causa spirituali dubia sortes misisse apertione libri Evangeliorum, vel aliis modis leguntur: alioquin sortes hæ consultivæ non essent licitæ, cùm Deus ordinariè velit indagari suam voluntatem non per sortes, sed per sacram Scripturam, Ecclesiam, SS. PP. aut Viros pios & prudentes consulendo: ideóque extra rationabilem causam sortes consultivas utrasvis mittere erit peccatum, non quidem superstitionis, sed tentationis Dei, de qua infrà.

Sortes Divinatoriæ

SUnt, quibus occultorum manifestatio, vel consilii alicujus directio petitur per media vana & impertinentia, minimè ad Deum relata, consequenter ad Diabolum pactô expresso, vel tacitô: & hæ superstitiosæ, & illicitæ semper sunt. Prohibitæ enim graviter in Jure Canonico *c. si quis Episcopus.* Et *c. sortes, causa* 26. *q.* 5. Et in motu proprio *Sixti V.* Quæ quidem sortes aliquando merè speculativæ sunt, ordinatæ scilicet ad solam cognitionem alicus rei occultæ capessendam. Et tunc solùm continent malitiam superstitionis: aliquando verò practicæ sunt, ordinatæ ad aliquid agendum: v. g. ad deprehendendum, vel puniendum occultum furem, ut variis modis fit: & tunc præter peccatum superstitionis, etiam continent peccatum mortale injustitiæ; utpote injustæ infamationis, vel punitionis, delictô debitè non probató. Quò spectat damnatissima praxis in bello, maximè quâ litigantes, seu rixantes coguntur duellô de causa sua decidere, ut succumbens censeatur fuisse nocens, vel injustam causam habuisse, gravissima superstitione, & injustitia. De quo in V. Præcepto: exempla & praxes aliæ passim notæ & innumeræ sunt, ut pigeat iis chartam illinire. 23

SECTIO III.

Observatio vana superstitiosa.

SUMMARIUM.

24. *Quid vana observatio?*
25. *Vana observatio per signa, seu signorum quid, & qualiter peccaminosa?*
26. *Vana observatio per preces, & characteres quid?*
27. Regula generalis, *quando mala & superstitiosa sit hæc observatio per preces & characteres?*
28. *Afferuntur casus varii, & frequentiores.*
29. *Observatio vana per media innaturalia quid?*
30. Regula generalis. *quando certò illicita?*
31. *In dubio, an medium vel res applicanda, vel applicatam habeat vim naturalem nec ne, ad causandum effectum speratum, præsumi potest, quòd habeat.*
32. *Afferuntur casus varii.*
33. *Quando certò vel probabiliter constat rem applicatam non habere quidem vim naturalem ad effectum intentum; dubitatur autem, an non sors habeat à Deo, vel dæmone; censenda est superstitiosa.*
34. *Quædam notabilia.*

VAna observatio dicitur, quæ mediis inutili- 24
bus & impertinentibus à divina providentia, minimè ordinatis, intenditur tamen & certò exspectatur aliquis effectus, puta, aut consequi aliquod bonum, aut vitare, vel avertere aliquod malum, aut inferre aliquod damnum: circa hæc tria namque versatur omnis vana observatio, & magia. *Vana* observatio dicitur, vel quia non consequitur effectum intentum; vel si consequitur, semper plus nocet, quàm prosit, prodest quandoque corpori, at semper obest animæ ob ejus malitiam, & offensam Dei: huic ergo iterum applica

applica generaliter prædicta *Sect.* 1. §. 2. 3. & 4. quoad ejus malitiam, & pactum explicitum ac implicitum, & insuper nota.

Vana observatio, & magia in re omninò idem sunt, & differunt solùm diverso respectu ad media, & effectum; nam vana observatio dicitur, quatenus comparatur ad ipsa signa, & media vana, quæ pro certo effectu consequendo superstitiosè observantur, & applicantur: & hoc respectu commodè dividimus in tres classes, vel species materiales: scilicet vanam observationem signorum, eventuum, precum & characterum, & mediorum innaturalium: de quibus hoc respectu claritatis gratiâ agam seorsim. Magia verò dicitur eadem ineptia, quatenus comparatur ad ipsos effectus per talia signa, vel media vana, observata, & applicata causandos ope dæmonis; & hoc respectu rursus commodè dividemus in tres classes, vel species materiales: scilicet artem notoriam, mirificam, & maleficam, seu maleficium. De quibus seorsim *Sect. seq.* cum necessariis pro praxi,

§. I.

Vana observatio signorum, eventuum &c.

25 Dicitur, cùm quis ex observatione variorum signorum divinans de prospero, vel adverso eventu, aliquid facit, vel vitat. Hæc in re & malitia prorsus idem est cum divinatione superstitiosa, differt solo hoc respectu, quod divinatio sit speculativa, & versetur solùm in cognoscendo, conjiciendo, & prædicendo effectus, vel eventus occultos ex talibus signis impertinentibus. Vana autem observatio est practica, & versatur in observatione talium signorum in agendo, vel omittendo. Ex. g. docet te Ariolus in egressu è domo, si sinister pes præ dextro exponatur; aut si initio itineris lepus, vel lupus occurrat, si anus vetula primò salutet &c. esse signum alicujus infortunii, vel adversitatis; hac instructione accepta tu studiosè observans in egressu è domo semper dextrum pedem priùs exponis; si initio itineris lepus occurrat, non pergis, sed reverteris metu alicujus infortunii impendentis. Hic Ariolus divinator est, tu vanus observator, uterque superstitiosus, & pactô saltem implicitô dæmoni studiosus. Tot ergo sunt species vanæ observationis ejusmodi signorum, quot sunt species & signa divinationis suprà allata, & enumerata: Et multa enumerat D. Augustinus lib. de doctr. Christian. c. 20. *Si membrum aliquod salierit; si junctim ambulantibus amicis lepus, aut canis, aut puer medius venerit &c. Hinc sunt etiam illa: limen calcare, cùm ante domum suam transit; redire ad lectum, si quis, dum se calceat, sternutaverit; redire domum, si procedens offenderit: cùm vestis à soricibus roditur: plus timere suspicionem futuri mali, quam præsens damnum dolere.* Hæc Aug. quem etiam utilissimè leges *lib. de rectitudine Cath. conversat.* latè & optimè disserentem. Ad hanc ergo observationem pertinent superstitiosæ observationes dierum, vel temporum, quasi quidam dies, vel horæ faustæ, aliæ infaustæ essent: Quomodo peccant, qui die Martis, vel quovis die inter horam undecimam & duodecimam meridianam nolunt exire domum: quòd talis dies, vel hora infausta sit, quod verè superstitiosum est, & prohibetur *in Jure Canon. c. non observetis causa 26. q. 7.* Item nolentes die Veneris ungues præscindere, aut die Sabbathi nere, seu fila ducere (cùm tamen aliàs laborent serviliter) in honorem B. Virginis. Aquæ benedictæ Dominicis Quatuor Temporum majorem vim tribuere, quam aliàs benedictis ad quosdam effectus. Similiter aquæ benedictæ in alia Parochia. Item servantes ova die Paschatis à gallinis parta ad extinguendum incendium, vel alios effectus. Horrendum est audire inter Catholicos superstitionem vanarum observationum etiam irrepsisse in tremendum Missæ Sacrificium. Lege *Martin. Delr. l. c.* nostrum Marchant. *Trib. tom. 2. tract. 2. part. 3. tit. 1, q. 2. §. 2.* P. Gobat. *de superstit. cas. 22. & 23.* Non enim expedit talia denuò describere. Huc etiam referri debent omnes ejusmodi, quibus mulierculæ nupturientes futuri mariti notitiam procurare nituntur certis diebus, & ritibus; maximè in noctibus SS. Andreæ, Thomæ, Natalis Domini, Trium Regum, S. Joannis Baptistæ: si seriò, & cum aliqua exspectatione eventûs fiant, & non levitatis, & joci tantùm gratiâ, ut infrà generaliter notabo. Item observatio certi numeri tanquam infausti in consessu, vel comitatu. V.g. aliqui convivio excepti nolunt accumbere numero tredecenario, tanquam infausto, eò quòd importet unum ex ipsis brevi moriturum, exemplo ultimæ cœnæ, quia ibi unus ex tredecim brevi mortuus, nimirùm Christus Dominus. Imò cur non præsagiunt etiam unum se suspensurum, sicut Judas unus ex tredecim brevi se suspendit? & alia innumera. Nec desunt, qui numerum imparem in pillulis sumendis tanquam necessarium observatum superstitionis damnent apud *P. Gobat. cit.*

Hic concludit Navarr. *c. 11. n. 38.* cum aliis: omnes eas vanas observationes dierum, temporúmve de se esse peccata mortalia: intellige, quando fiunt cum indubitata, & certa fide, & efficacia; secùs si solùm ex suspicione, vel timore: ut si quis die Martis, vel inter horam undecimam vel duodecimam semel, aut iterum non auderet domum egredi, vel negotium aliquod inchoare, ut certè communiter faciunt homines: tunc enim non esse plùs, quàm veniale, rectè docet etiam Sanch. *cit. c. 40. n. 15.* Cœterum omni peccatô superstitionis vacabit observare dies, menses, annos, quibus convenientior sit cœli dispositio ad aliquos effectus, vel negotia: sicut in naturalibus licitè observantur tempora colligendis herbis, sumendis medicinis, cædendis lignis, seminandis seminibus, cum certum sit astra influere in inferiora variè pro vario tempore, aliqua quidem benignè, alia verò malignè: undè & herbæ certo tempore sunt efficaciores; & dictum Galeni est, eandem herbam, quæ hoc tempore sumpta sanat, si alio tempore sumeretur, morti-

feram

feram esse posse ratione diversæ influentiæ. Deníque ex speciali devotione erga aliquem Sanctum ejus natalem eligere pro auspicio gravis negotii v. g. pro primo Sacro, pro solemnitate matrimonii, omni superstitione, vel culpa caret omnium consensu.

§. II.

Vana observatio precum & characterum.

26 ALiàs incantatio dicta, est, cùm pro aliquo effectu consequendo adhibentur certæ preces, vel characteres, vel verbo proferendæ, vel scripto gestandæ in collo, brachio &c. Pro quibus omnibus super unum cumulum hæc sit verissima, & certissima.

REGULA GENERALIS.

27 *QVandocunque ejusmodi preces, characteres, signa, aut ignota sunt, aut vana, vel frivola vel falsa; aut si nota, bona, & sancta sint, sunt tamen admixtæ circumstantiæ vanæ, inutiles, & omninò impertinentes ad talem effectum, qui intenditur; aut denique si totum sanctum & bonum sit, si tamen in iis constituatur certa, & infallibilis fiducia per eos consequendi talem effectum, v. g. sanitatem, vel quodvis bonum corporale, vel spirituale, certum esse debet esse superstitionem cum pacto saltem implicito cum dæmone, adeóque ex genere suo peccatum mortale.* Ita in re omnes *Sanch. Delri. Layman.* Ratio Regulæ data est suprà generaliter, cùm de superstitione &c.

Regula habet tres partes.

P*Rima*: certa est superstitio, quando characteres, vel signa sunt ignota: dum enim continent notam, & expressam invocationem dæmonum, nomina propria Diabolorum: Astaran, Zabulon &c. tunc usus eorum erit expressa invocatio, & pactum explicitum cum dæmone. At vana & frivola, qualia sæpe reperiuntur in schedis contra febres, & alios morbos appendi solitis, & apertis &c. Mira, & lepida refert P. Gobat. *cit. cas.* 23. Aut signa falsa; ut quòd Christus habuerit febrim. Quo etiam spectant ineptæ oratiunculæ de, nescio, quibus itineribus, factísque Christi, B. Virg. S. Petri, quas incantatrices vetulæ super ægros, vel vulnera demurmurare solent. Hujusmodi enim ignota, vel vana signa non possunt referri ad alium intelligentem, nisi dæmonem: quippe non ad Deum, vel bonos Angelos, qui non gaudent ejusmodi nugis; nec ad aliquem hominem, ut de se patet; neque ad ipsos morbos, qui nihil percipiunt: ergo &c.

Secunda. Etiamsi istæ preces, characteres, vel signa de se sint bona, & sancta; si tamen admiſceantur circumstantiæ vanæ, & omninò impertinentes ad talem effectum ex parte loci, temporis, modi scribendi, legendi, alligandi, tanquam necessariæ ad talem effectum consequendum, ita ut in iis fiducia, & vis precum constituatur, certissima superstitio est. Communissima cum D. Th. 2. 2. *q.* 96. *art.* 4. *ex cap. non licet.* Exempla innumerabilia afferri possunt: v. g. Evangelium S. Joannis è collo gestandum, scriptum debere esse à virgine in membrana virginea, oriente sole, & tribus funiculis talis coloris, ac materiæ, tali certo modo factis collo appensum &c. Item orationes bonas, & sacras dici debere ad aures jumenti ægri certo numero, situ, gestu, tot crucibus permixtis, ita ut in ipso numero, vel simili vana circumstantia vis orationis, & fiducia effectûs collocetur: quin ejusmodi vanis circumstantiis abuti contingit in ipso tremendo Sacrificio Missæ ad certos effectus: ut nimirùm legantur certo numero, continuis diebus, certis horis ab uno, duobus, tribus determinatis Sacerdotibus, talis nominis, accensis candelis certo numero, colore, forma &c. ita ut in iis circumstantiis ponatur efficacia Missæ ad talem effectum, & una omissa, cesset esse efficax; quæ superstitio etiam damnatur in Conc. Trid. Sess. 22. in Decreto de observandis & vitandis in celeb. Miss. ibi: *Quarundam Missarum & candelarum certum numerum, qui magis à superstitioso cultu, quàm à vera religione inventus est, omninò ab Eccesia Episcopi removeant.* Ubi tamen non damnatur certus numerus Missarum, vel candelarum ex devotione in honorem alicujus mysterii. V. g. quinque in honorem quinque vulnerum Christi. Duodecim in honorem duodecim Apostolorum, aut spontè electus, absque eo, quòd in eo, velut necessario numero, vis aliqua, vel efficacia collocetur. Quo etiam spectat frequens, & damnatissima praxis, quâ solent nummos, aliasve res sub mappa Altaris abscondere, ut super ipsas certo numero Missæ legantur ad diversos, & subinde infandos effectus; quare rectè monet P. Gobat, Dominos Parochos, & Æditus curare debere, ne sæcularibus nemine præsente in templo aditus ad Altare pateat.

Tertia: Etsi totum, quod adhibetur, oratur, dicitur, scribitur, bonum, & sanctum sit, verúmque erga Deum cultum præseferat: v. g. sola oratio ad Deum, unicus è Psalmo versiculus, Evangelium S. Joannis, vinum ex Sacerdotis ablutione, ova in Sabbatho sancto crucifixo applicata, flores ex Altari vel Monstrantia desumpti, aqua, cera, sal, vel alia res benedicta ab Ecclesia, Reliquiæ sacræ, Agnus Dei: si tamen in sola eorum, vel similium applicatione constituatur certa vis & fiducia sanitatis, vel alterius effectûs, vel commodi temporalis, & non principaliter in Deo, & fide Ecclesiæ, adhuc certa superstitio est: quia talis certa vis, & virtus illis omnibus neque ex natura rei, neque ex institutione Dei, vel Ecclesiæ inest, consequenter aliunde peti censenda est, neque ab alio, quàm à dæmone, qui libenter se transfigurat in Angelum lucis, ut sub specie pietatis, & sanctitatis rerum faciliùs & periculosiùs decipiat. Communissima DD. Suarez *hic c.* 15. *n.* 25. Less. *lib.* 2. *de Justit. c.* 44. *dub.* 3. Delr. *lib.* 3. *disq. mag. p.* 1. *q.* 4. §. 7. *& seq.* latissimè. Laym. Alii RR. passim omnes. Ex quibus patet jam ad diversissimos casus. Aliquot frequentiores adfero.

I. Quomodò intelligendum id, quod scribit 28
Cassiod. *Psalm.* 115. multis in variis morbis effi-

cax remedium fuisse trinam recitationem illius versus: *Dirupisti vincula mea, tibi sacrifica-bo hostiam laudis.* Ita nimirùm ut non ipsi trinæ recitationi, sed Fidei, ac devotioni singulariter erga SS. Trinitatem, Deus effectum contulerit. Similiter chirurgi sistendo sanguini pronuntiantes illud Christi in Cruce: *Consummatum est?* Si solùm pro eo effectu non infallibiliter exspectato, sed piè tantùm impetrando, deprecentur Christum per illam consummationem Passionis, & Sanguinis sui in Cruce, superstitionis damnari non possunt. Secùs omninò, si ex illo per modum operis operati effectum infallibiliter exspectent. Audivi alios sistere sanguinem recitato versu Psalmi 50. *Libera me de sanguinibus &c.* Et eodem modo explicandum est, illud, quòd æquitantes contra pericula lapsuum portent secùm Talerum S. Georgii: & equum ascendentes pronuntiant illud: *Os non communietis ex eis.* A morbo caduco quidam liberant insusurrando in aurem: *O creatura Dei, memento creatoris tui.* Siquidem ea verba recitentur submissè, & cum certa exspectatione effectûs per modum operis operati, omninò certæ superstitionis condemnandi sunt. Secùs dicendum: si ea verba alta voce inclamentur, ut morbo correptus audire possit, ad se reverti seque Deo commendare, & pro remedio supplicare. Unde similia verba auribus equi, vel alterius jumenti aliquo morbo correpti ingerere à superstitine mortali excusari nullo modo potest: sicut nec illud, qui ad sistendos latratus canum pronuntiat illum versiculum: *in camo & fræno maxillas eorum constringe*; quò auditò illi statim obmutescunt, uti ipse semel attronitus aspexi. Nisi fortè iterùm fieret per modum simplicis invocationis auxilii divini.

II. Quid sentiendum de illis, qui certas preces quotidie recitant, aut descriptas secum portant pro felici negotii successu ad avertenda infortunia, pericula, aut etiam certos morbos? Quòd si enim praxes bonæ sint 1. aut ex Scriptura, & nominatim *Psal. 50. Miserere. Et 90. Qui habitat in adjutorio altissimi &c.* aut sint ab Ecclesia approbatæ, aut piè compositæ. 2. Absint omnes circumstantiæ, & conditiones vanæ, & superstitiosæ suprà insinuatæ. 3. Non inde exspectetur certus effectus per modum ex opere operato, sed solùm piè speretur per modum impetrationis, superstitionis damnari non debet. Verùm quia rarò hæc omnia concurrunt, præsertim quoad preces scriptas secum gestandas, rarò ejusmodi permittenda, minùs consulenda sunt. Certæ & perniciosæ superstitionis damnanda est orationum, etsi alioquin sanctissimarum, recitatio S. Brigittæ quotidiè per integrum annum cùm certa fiducia, quòd exinde morti æternæ non erunt subjecti, qui ita recitârunt, aliisque privilegiis potientur, prout in quibusdam libellis falsò scribitur à Christo fuisse revelata sanctissimæ illi viduæ: per hoc enim homines retrahuntur à Sacramentis, & inanam fiduciam concipiunt sæpissimè pessimo effectu, ut alibi expertum, teste Anton. de Spirit. *S. Direct. Confess. p. 3. t. 4. disp. 2. sect. 5.*

III. Quid sentiendum de hominibus incantatoribus, & incantatricibus, cùm certas preces super morbos & vulnera recitant & adjurationes sacras. Quòd si enim simul applicando medicinas naturales solum Deum orant, vel adjurant per Crucem, Passionem, vulnera Christi, ut prosint medicinæ applicatæ absque vana aliqua circumstantia admixta, nihil superstitiosi, vel vani continebunt. Uti observat Navarr. *c. 11, n. 36.* Sylvest. Angel. *verb. Superstitio.* aliisque Sanch. *cit. n. 39.* Qui tamen rectè monet, eas plerúmque superstitiosa miscere, adeóque nonnisi cautissimè admittendas: simpliciter autem repellendæ sunt ut superstitiosæ, quoties absque adhibitis medicinis naturalibus solis suis precibus, vel adorationibus quantumvis sacris, morbos vel vulnera curare nituntur, cum iis orationibus nec ex natura rei, nec ex ordinatione Dei, vel Ecclesiæ tanta vis insit, ideóque aliunde petatur.

IV. Quid dicendum de certis consuetudinibus locorum certorum, maximè in nostra patria, v. g. certo die festo alicujus Sancti equis fœnum secare, equum ter circa templum circumequitare, vel alia jumenta; aut etiam per templum certo numero traducere; die S. Joannis Baptistæ flores, vel herbas decerpere tanquam salutiferas magis cæteris; ex auro, argento, vel alio metallo crucifixo in die Parasceve applicato, annulum fabricare contra certos morbos, præsertim chiragræ &c. Hæc & similia omnia sine dubio superstitiosa sunt, & nisi bona fides, ignorantia, vel simplicitas excuset, peccata mortalia, si animus sit adhibendi eas circumstantias, vel cæremonias tanquam per se necessarias, vel efficaces ad sanitatem, vel similes effectus consequendos; cùm Deus lege ordinaria non operetur per ejusmodi media & conditiones, in quibus aliquid vanitatis apparet. *Omnes cum Sanchez cit. & aliis.* Quòd si tamen animus sit utendi iis circumstantiis solùm quam signis, vel instrumentis suæ devotionis; & fiduciæ erga Deum, Crucifixum, Sanctos aliquos, cùm tamen reverà sanitatem, incolumitatem rerum suarum, aliúmve effectum speratum minimè ratione istarum conditionum, sed à solo Deo per merita Crucifixi, vel Sancti alicujus expectent, & postulent, utique à superstitione excusari poterunt: at verò si ob inveteratum usum & consuetudinem communem talia omninò abrogari, vel dissuaderi non possunt sine offensa populi; saltem docendi sunt, quo animo prædicta fieri conveniat. Inexcusabilis autem est superstitio illarum supplicationum, quibus Sancti alicujus imago in flumen projicitur, vel in ripa deponitur, donec pluat v. g. &c.

§. III.

Observatio vana mediorum innaturalium.

Cùm nimirùm ad certum effectum causandum 29
adhibentur res quædam per modum causarum naturalium ad certos effectus, cùm tamen reverà nullam ad id causalitatem habeant. Pro quibus itidem diversissimis, innumerisque, est hæc certissima

RE-

REGULA GENERALIS.

QUidquid adhibetur ad quemcunque effectum certò exſpectatum, ad quem tamen nullam vim, vel virtutem habet, neque naturalem ex natura ſua, neque ſupernaturalem ex inſtitutione Chriſti vel ordinatione Eccleſiæ ſive ſe toto, ſive aliqua ſui parte, vel circumſtantia inutili admixta, certiſſimè ſuperſtitioſum eſt, cum pacto ſaltem implicito cum dæmone, adeóque ex genere ſuo peccatum mortale. Ita omnes cum D. Th. 2. 2. q. 96. a. 2. Tolet. aliiſque congeſtis Sanch. ſæpè *cit. lib. 2. moral. c.* 40. *n.* 44. Laym. *c.* 4. *n.* 3. *Ratio eſt*: Quia talis res quæcunque ſit, non adhibetur, ut cauſa naturalis, cum ſupponatur ipſa nullam naturalem virtutem, vel cauſalitatem ad talem effectum continere: ergò habetur ſolùm ut ſignum talis effectûs aliunde producendi ex alterius inſtitutione, ordinatione, vel pacto: atqui non adhibentur, ut ſigna divina, quaſi per illa divinitùs deberet talis effectus produci ex inſtitutione Dei, vel Eccleſiæ, ſicut ſunt Sacramenta, & Sacramentalia: cùm illæ res reverà nec à Deo, nec ab Eccleſia inſtitutæ ſint, ſed potiùs damnatæ & vetitæ: conſequens ergò eſt adhiberi ut ſigna dæmonis, ſeu ut ſigna effectûs ope dæmonis impetrandi vi occultæ ejus inſtitutionis, vel cooperationis, adeóque pacti expliciti, vel impliciti cum dæmone.

Colligitur ergò in his certa ſuperſtitio, & Magia. 1. Cùm res applicata de ſe eſt planè inutilis ad talem effectum, v. g. funis, de quo fur pendebat, pro morbo hominis, vel jumenti curando: lignum de tumba, in qua mulier cum fœtu extincta jacebat, & alia innumera. 2. Cùm quidem res de ſe eſſet, vel cenſetur eſſe utilis ad talem effectum, v. g. medium naturale, adhibentur tamen circumſtantiæ vanæ, & impertinentes, loci, temporis, modi applicandi &c. v. g. herbam debere eſſe foſſam certo die, & horâ; die veneris inter horam undecimam & duodecimam noctis: aquam portari à Virgine pro ſalubri balneo &c. eundo ſilente &c. Item quando adhibentur ignota verba, vel characteres, certæ preces, certus numerus crucum, ſacra verba, modo tamen, & intentione ſuprà explicatis. 3. Quando conſtat rem etſi aliàs operativam, tamen hîc & nunc non poſſe operari tali modo, in tanta diſtantia, tanta celeritate in momento. 4. Denique ratione effectûs ſperati, qui nulla naturali virtute, ſed ſolùm à ſpiritu bono, vel malo effici poteſt: ut ſubitanea infuſio ſcientiæ, loquela ſtatuæ &c. Hac regula benè animo impreſſa, facilè eſt reſolvere caſus in hac re nimis innumerabiles; majoris tamen doctrinæ gratiâ ſit

§. IV.

Regula in dubiis circa prædicta, & ſimilia.

QUia in ſupradictis caſibus ſæpiſſimè dubium eſt, an ſigna vel res applicatæ revera habeant aliquam naturalem, vel ſupernaturalem vim, vel virtutem cauſandi talem effectum, aut etiam ſignificandi talem eventum: & in ejuſmodi dubiis omnino reprobare durum: quodvis autem arripere, vel permittere periculoſum ſit; tutiſſimè ſervabuntur duæ ſequentes Regulæ.

REGULA I.

QUando prudenter dubitatur, utrum res appli- 31
canda, applicata ad effectum aliquem cauſandum habeat vim naturalem cauſandi illum effectum, nec ne, licitè præſumi poteſt, quòd ſic: cùm enim miræ ſint naturalium cauſarum virtutes, præſertim herbarum, lapidum &c. etiam doctos ſæpiſſimè latentes; non eſt ratio, cur ex eo, quòd virtus illa nobis ignota, vel dubia ſit, ſtatim eam negemus, & tanquam ſuperſtitionem magicam virtute dæmonis operativam condemnemus. Communiſſima DD. cum D. Auguſt. *lib.* 14. *de Civitate Dei c.* 24. Sanch. *cit. n.* 44. Laym. *lib.* 4. *tract.* 10. *c.* 4. *n.* 6. Qui tamen rectè conſulunt cuilibet, qui ejusmodi re dubia ad ſanitatem, vel aliud effectum conſequendum, uti vellet, ut expreſsè proteſtetur, ſi ulla vis diabolica ex quocunque pacto ſubſit, nolle ſe effectum conſequi. Qua ratione Cajetan. *verb. Incantatio*, aſſerit, ſe deprehendiſſe ſuperſtitioſum eſſe motum annuli ſuper filum pronuntiando certo verſiculo Pſalmi; cùm enim proteſtaretur nolle ſe verſum recitare propter illum motum ſecundùm diaboli virtutem, ſed purè ad Deum laudandum, annulus motus minimè fuit. Placet aliquos caſus particulares adferre pro curioſis.

I. Herbas certis temporibus, feſtis diebus, ho- 32
ris &c. colligere ſine dubio ſæpiſſimè eſt ſuperſtitioſum, utpotè quandocunque illæ circumſtantiæ temporis omninò ſunt impertinentes ad naturalem virtutem conferendam, vel augendam: ut quòd debeant colligi, vel effodi feriâ ſextâ inter undecimam, & duodecimam noctis: eâ horâ qua tres Sacerdotes in uno templo ſimul celebrant. In die S. Margaritæ, S. Joan. Baptiſtæ. Secus dicendum, quando ipſa circumſtantia temporis conducit ad naturalem herbarum virtutem; maturitatem, vel aliam qualitatem; ſine dubio enim potentior eſt virtus plerarumque herbarum collectarum in vere, quàm in hyeme, in æquinoctio, quam in ſolſtitio; ſpecialiter autem pleræque herbæ medicæ, & ſalutiferæ maturitatem, & virtutem conſequuntur versùs æquinoctium autumnale, quo tempore celebratur Triceſimus B. V. Mariæ. Non eſt ergò ſuperſtitioſum colligere herbas intra illum Triceſimum S. V. Mariæ; eadémque ratione aſſervare ova eodem tempore excluſa. *Communis apud cit.*

II. Quid ſentiendum de virga avellana indice de theſauro occulto, vel aqua latente? Uſus ſimplex abſque alia ſuperſtitioſa circumſtantia admixta damnari minimè poteſt, maximè quoad fontium, & metallorum venas indagandas, & conſequenter etiam theſaurum occultum auri, argenti, aut alterius metalli. Obſervant tamen naturales, ſeu Phyſici, non quamlibet ejusmodi virgam ubilibet natam, ſed tantùm natam in tali loco, & fundo, ſub quo latent ejusmodi venæ fontium, vel metallorum, habere hanc virtutem & ſympathiam occultam; ut vehementi illo motu,

tu,& ictu suo versùs talem locum etiam alibi prodant latentes illas venas, metalla,thesauros. Quare prout defacto ejusmodi virgæ applicantur, præsertim à militibus & furibus. 1. Indifferenter undecunque arreptæ. 2. Ad detegendos thesauros quosvis, vel res latentes, etiamsi ibi nullum esset aurum, argentum, aliúdve metallum, sed vestes, aliæve res. 3. Et ubilibet locorum, etiam supra terram, in domibus inter parietes. 4. Præsertim in talibus impertinentibus, ac superstitiosis circumstantiis, sectionis, & applicationis, omninò damnandus est usus, ut meritissimum opus diaboli.

III. Annulo, vel globulo è filo intra extremos digitos, pollicem & indicem, sustentato pendente intra vasculum quoddam successivo motu tandem ad unum latus alliso, velut horologio quidam utuntur pro indicio horarum: & ipse usus sum sæpissimè aliquot annos certo semper effectu, quia credidi, id fieri naturaliter occulta virtute arteriæ pulsûs, & influentiæ cœlestis, & adhuc ita opinor quoad aliquid, scilicet quoad motum ipsum, ejúsque successiva incrementa: at verò quoad determinatum allisionum numerum horis singulis respondentem omninò superstitiosum esse experientia propria convicit *Cardinalem de Lugo*: nam eo medio usus in Hispania ad indicium horarum secundùm horologium commune Astronomicum, scilicet viginti quatuor horarum à media nocte usque ad alteram mediam noctem, cùm postea brevi tempore appulisset ad Italiam, eodémque medio vellet nosse, quota hora esset, ecce comperit ed ictus jam secundùm horologiũ artificiale Italicum longè diversissimum, indéque & meritò conclusit, illud artificium esse superstitiosum; in tanta enim vicinitate locorum, neque pulsus arteriæ, neque astrum ullum tantam mutationem causare naturaliter potuisset: ergò non naturæ opus, quod enim idem est, semper facit idem circa idem, sed alterius virtutis esse manifestè convincitur: sed neque alterius, nisi dæmonis, ut jam sæpè dictum.

IV. Filo etiam à Virgine ducto, vel neto aliqui utuntur ad aliquam curationem: certè primo intuitu apparet superstitiosum maximè, & est reverà, si aliæ conditiones vanæ accedant aut effectus nimis improportionatus inde speretur. Alioquin sanè sunt, qui non audent omninò condemnare; & audi, quæso, quid in simili scribat celeberrimus Doctor Rupertus Tuitiens. *lib.* 1. *tom.* 3. *de Trinit. c.* 1. in illa verba Genes. 3. *Ponam inimicitiam inter te, & mulierem, ipsa conteret caput tuum*: inquiens: *Si nuda mulieris planta dentem serpentis prævenerit, & vivacissimum caput ejus vel leviter presserit, statim totum cum capite corpus repente interit, ita ut omninò motus nullus, nullus sensus in aliena parte residuus sit; id quod non malleis, aut vectibus, aut gladiis concidentibus citò ac leviter effici potest, siquidem excisum caput cum tribus, aut duobus digitulis vivere, & abire perhibetur; hoc, quod prædictum est; ita esse ipsorum, qui per industriam exploraverunt, fide & relatione comperimus.* Hactenus Rupertus. Quòd si ergò mulier, non autem vir id efficaciæ habeat, cur non possit virgo innocens, non verò mulier corrupta, alicujus efficaciæ nobis incognitæ particeps esse, ut suis manibus, immò etiam suo sputo, quo fœminæ solent nendo filum inungere, occultam virtutem ad aliquem morbum propellendum communicare? ait Tambur. *lib.* 2. *Decalog. c.* 6. §. 1. *n.* 6. & 7. Ergo certè, si vera adsit necessitas, & aliud medium non suppetat, adhibita protestatione supradicta ita facile permitterem facere; certè damnare non auderem. Itémque eadem ratione damnari explicitè non possunt curationes factæ virtute emplastri magnetici per actionem in distans, dum locò membri vulnerati obligatur instrumentum, quo vulnus inflictum erat, ex probabili sententia DD. Physicorum. Et ita de his, & similibus sexcentis judicandum erit.

REGULA II.

Quandò certò probabiliter constat, rem applicatam ad effectum aliquem v. g. morbum aliquem curandum non habere ullam vim naturalem ad illum effectum causandum, dubitatur autem, an habeat vim à Deo, vel dæmone, censenda est, esse superstitio ex pacto cum dæmone, ideóque simpliciter abstinendum. Ita post S. Th. *cit. q.* 96. *a.* 2. plurimis congestis latè & optimè probat Sanch. *lib.* 2. *c.* 40. *n.* 4. Et ipsum sequuntur RR. torrentis instar. Ratio est: in dubio non præsumitur factum; cùm ergò res illa certò non sit causa naturalis effectûs, nec de virtute aliqua supernaturali constet, erit solummodò signum, ut ad ejus positionem vel Deus, vel dæmon effectum ponat: atqui non Deus: quia de solis Sacramentis, vel Sacramentalibus tale quid per revelationem habemus: restat ergò illum effectum fieri à Dæmone per ejusmodi signa tacitè invocatò, idque omnium maximè in observatione precum, vel characterum. *sup.* §. 2. Quare sapienter *Gerson* apud *Sanch. cit.* ubi quærens, an versiculus ille: *Dirupisti vincula mea &c.* habeat efficaciam ad sanitatem? ait. Respondeo pro Regula circa talia, quæ sunt innumera: quòd nunquam attribuenda est aliqua virtus supernaturalis talibus rebus quibuscunque, nisi hoc trahi possit ex Scriptura Sacra, vel revelatione divina: & oppositum credo, habet speciem superstitionis. Aliqua hic breviter notanda occurrunt. 33

I. Licèt ejusmodi signa dubia non possint scienter adhiberi absque tacita invocatione dæmonis ob rationem datam, post factum tamen non debet semper judicari effectum esse causatum ope dæmonis; potuit enim fieri casû, vel fortuitò; experientiâ enim constat aliquos impostores, & malè feriatas vetulas proprio ingenio componere ejusmodi nugas, v. g. contra febres, spasmos, aliósve morbos, si quando effectum casu sortiantur, virtutem jactant; si fallat effectus, defectum applicationis debitæ ostendunt: ex. g. aliquis sumptâ chartâ certis notis & circulis inscriptâ brevi convaluit à quartana, malè argueretur: hæc sanitas 34

tas

tas non est à medio naturali, neque à Deo: ergo à dæmone: potuit enim casu evenire, tunc deficiente humore peccante. Prudenter ergò hic judicandum est, quàm maximè verò cavenda illa stupida sequela: Hunc juvit aliquando tale medium dubium; ergò & me, & te, & alium juvabit quasi dicas: hic in tali via casu invenit aurum; ergò & ego, & quivis alius inveniet.

II. Rem ita dubiam seclusa certa exspectatione effectûs semel aut iterùm tantùm applicare, meritò à peccato mortali superstitionis post alios liberat Tambur. *n.* 70. Quia tunc aut est actus imperfectus, aut non est grave periculum commercii cum dæmone, vel alterius notabilis inconvenientiæ. Consentit Gobat *cas.* 2. *n.* 935.

III. Quin etiam ob justam causam necessitatis gravis, deficiente alio medio naturali certo, non superstitiosò, ejusmodi rem dubiam applicare ad pellendum morbum, strumam, rupturam curandam, adhibita protestatione contraria supradicta, ab omni peccato liberant boni DD. eósque sequens Tambur. *cit. n.* 72. Et Less. *lib.* 2. *de Justitia c.* 44. *n.* 46. insinuat dicens: *Non est licitum uti remediò, de quo dubium est, an contineat tacitam Dæmonis invocationem, hoc enim est, se exponere manifesto periculo superstitionis, nisi fortè id fiat cum expressa voluntatis contrariæ protestatione.* Vides sentire Lessium, te cum tali protestatione posse uti eo remedio dubio ob necessitatem, nempe recuperandæ sanitatis. Et ratio videtur: Quia quamdiu est dubium medium, protestatio expressa contraria tollit invocationem, & commercium dæmonis, & remanet spes aliqua effectûs aliunde obtinendi, vel causandi. Debui practicare aliquoties.

IV. Denique quando certum est, medium esse superstitiosum, certum quoque esse debet, nunquam licere eò uti ob quamcunque necessitatem, adhibita etiam quacunque protestatione contraria. Ratio clara est: Quia superstitio est intrinsecè mala, involvit etiam contemptum Dei, dæmonis reverentiam & cultum §. 1. in fine explicatum: quæ nullo unquam casu licere possunt, & protestatio est ipsi facto contraria, ideóque de jure frivola, ac nulla: ac si dicas: Scio equidem hoc medio adhibito debere operari dæmonem, non Deum, vel naturam; eo tamen adhibito protestor me nolle uti ope dæmonis. O stultitia! Quare valdè pœnitet me semel permisisse pro remedio rupturæ ejus expositionem versùs lunam crescentem cum iis verbis: *Quod video, crescat, quod tango, decrescat*, recitatis postea 5. Pater & Ave, præmissâ tamen illa protestatione contraria; etiam enim tunc dubius aliquatenus: at nunc inveni casum in specie apud solertissimum *Gobat.* judicantem certò esse superstitionem.

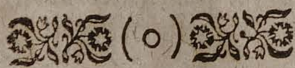

SECTIO IV.

Magia, Maleficium.

SUMMARIUM.

35. *Magia quid, & quotuplex?*
36. *Quid ars notoria?*
37. *Quid ars mirifica, seu magia sanifica?*
38. *Quid & quotuplex maleficium?*
39. *Maleficii solutio tripliciter fieri potest.*
40. *Semper licitè solvitur per se, vel per alium, etiam maleficum, vel sagam, quoties id sine novo maleficio, vel peccato fieri potest;*
41. *Adhibendo etiam signum positivum, aliunde non illicitum, maleficio tamen ex pacto conditionato diaboli contrarium;*
42. *Nunquam verò licet illud solvere novo maleficio, etiam transferendo in canem, catum, vel ipsummet maleficum.*
43. *Quando constat maleficum posse solvere maleficium sine novo, & solùm dubitatur, an sine novo soluturus sit, licitum est petere, ut solvat.*
44. *Omnes divinationes, vanæ observantiæ, ac magiæ per se sunt peccata ejusdem speciei formaliter.*
45. *Omnis superstitiosa divinatio, ac magia cum pacto. vel invocatio dæmonis expressa, voce, signo, vel facto, non tantùm est peccatum mortale gravissimum,*
46. *Sed etiam ordinariè gravissimas peccatorum species adjunctas habet.*
47. *Qualiter tales examinandi à Confessario?*
48. *Omnis etiam superstitio, divinatio, vel magia cum pacto, vel invocatione dæmonis implicita tantùm, ex genere suo quidem peccatum mortale est, frequentissimè tamen fit veniale ex ignorantia, levitate, curiositate &c.*
49. *Acquisita per magiam citra damnum tertii, licitè retinentur.*

MAgia generatim dicitur ratio operandi mira 35
præter communem & ordinarium modum in natura. Duplex est, *naturalis, & superstitiosa. Magia naturalis* est ratio operandi mira per applicationem agentium naturalium, applicando scilicet activa passivis, unde effectus hominibus miri naturaliter oriuntur: cujus præcipua pars est Alchimia, quâ ex metallis levioribus mediante mercurio aurum etiam verum effici posse concedunt communiter DD. quamquam etiam hæc ars Jure Canonico meritò sit prohibita: tum quòd sit incertissima cum jactura tantorum sumptuum; tum quòd sit periculosissima, ne subrepat pactum, vel invocatio dæmonis ex desperatione, ac nimia aviditate effectûs, adeóque fiat magia superstitiosa. *Magia superstitiosa* ergò est ratio operandi mira ope dæmonis; videlicet per signa vel media à dæmone ad ejusmodi instituta: adeóque eo ipso cum pacto explicito, vel implicito saltem cum illo atro genio. Sicut enim Christus Dominus sensibilia signa Secramentorum gratiæ effectiva instituit ad salutem, & sanctificationem animarum, ita diabolus malitiosus Christi æmulus & simia, sensibilia plurima instituit signa ad diversissimos effectus ad eorum exhibitionem, vel usum sua ope producendos ad perditionem animarum, respectu quorum effectuum propriè dicitur magia. Quòd si autem magia comparetur ad illa ipsa signa, vel media à diabolo instituta, & observanda ac applicanda ad certos effectus, idem erit magia, ac observatio superstitiosa, cujus

cujus species scilicet observare signa, eventum, observare preces, vel characteres, & observare media innaturalia: omnia huc referenda, confusionis vitandæ gratiâ, seorsim explicata sunt *sect. præced.*

Magia ergò propriè dicta, quatenus comparatur ad ipsos effectus per talia signa, vel media dæmonis ope procurandos, rursus dividitur in tres species materiales: scilicet artem notoriam, mirificam, & maleficam. Explico brevissimè adóque necessaria, qualiter liceat petere solvi maleficia? & tandem resolutiones practicas circa prædicta omnia quoad peccata, ut sic tetræ materiæ finis imponatur.

§. I.
Ars notoria & mirifica.

36 ARs notoria dicitur, qua per certa verba, preces, aut alia signa variæ scientiæ vel doctrinæ subitaneè, & absque labore acquiruntur, vel certò acquirendæ exspectantur: quale singulare non ita pridem contigit Romæ in septenni puero. Et notum est ea arte uti solitos Anabaptistas, qui profanæ cænæ suæ sumpto poculo subitò scientiarum profanarum notitiâ imbuuntur, ut scripturas varias legere, & ad verba memoriter recitare possint, ita nimirùm suggerente dæmone, adeò ut etiam doctos quosdam eludant. Undè sæpè evenit, ut Catholici exorcismis suis ipsis eorum scientiam cum confusione magna adimant; & experientiâ constat, quando (licèt rarò) abjectâ suâ sectâ, ad fidem Orthodoxam redierunt, eos in pristinam inscitiam relapsos esse. Ad hanc magiam spectat, quòd quidam in nocte S. Joan. Baptistæ sub aviculis suis vigilant, certis cæremoniis; & precibus intendentes, & exspectantes eas meliorem garritum, vel cantum acquisituras; utique ope dæmonis.

37 Ars mirifica, magia sanifica, observatio sanitatum &c. dicitur, quâ sanitas, morborum, vel vulnerum curatio in hominibus, vel jumentis, aliarúmve rerum incolumitas, aut quodvis bonum corporale procuratur per media, vel signa prorsùs vana, inutilia, & impertinentia, quæque nullam naturalem, vel supernaturalem vim ad talem effectum habere ex vera Philosophia & Fide constat: utpotè per verba, preces, characteres, incantationes, insuflationes, ligaturas &c. E. gr. ferrum, quo læsus es, infigatur in proximum pratum &c. Loco pedis vulnerati ligetur pes scamni, vel arbor, & salvus eris.

Ad hanc speciem magiæ spectant procurationes quorumcúnque effectuum, vel commmodorum in utilitatem corporis, quæ naturaliter tali modo provenire non possunt: ut augmentatio, vel acquisitio pecuniæ ope vermis cujusdam; transvectio per aëra ad campos, hortos, etiam cellas vinarias &c. dæmonis auxilio sine strepitu reseratis cellis, iterumque clausis: exhibitio, nescio, quarum epularum, plerumque phantasticarum tantùm, vel ex verissimis quibusdam rebus apparentium. Quamvis enim ejusmodi magis, & sagis plerumque eveniat, ut per phantasticam elusionem Dæmonis imaginentur sibi se esse alibi, comedere, bibere &c. cùm tamen domi in suo lecto dormiant, nihilominùs eos verè, & corporaliter de loco ad locum transferri, epulari, saltare &c. & fœdissima quæque peragere cum Dæmonibus, nimis multiplici experientiâ constat, & communiter docent DD. apud *Sanch. Laym. Delr. sæpè cit. contra Navarr. & Rodriq. n. 2.*

§. II.
Ars malefica, maleficium

EST, quo per certa signa & media, operâ, & potestate Dæmonis, alicui nocumentum infertur. Dividitur in veneficium, & amatorium: veneficium dicitur, quò per certa ejusmodi signa ope dæmonis hominibus in ipso corpore vel rebus suis nocumentum infertur. Quo spectant omnes morbi occulti, pestes, intoxicationes, contractiones membrorum, tabes, & tandem mortes hominibus vel jumentis à dæmone illatæ ad positionem signorum maleficorum, qualia plerumque compinguntur ex capillis, fragmentis ovium, ossiculis murium, serpentum &c. Et certè compertum est per ejusmodi veneficia, etiam fasces capillorum, fragmenta cultrorum, vitrorum &c. intra corpora, vel ossa hominum ingesta fuisse. Item tempestates, grandines, pluviæ immodicæ, ad destructionem fructuum, gravissimúmque damnum hominum per signa malefica causata à dæmone. Item impotentia coëundi inter conjuges, quod communiter vocant maleficium ligaminis. Veneficia autem dicuntur ejusmodi, quia talia nocumenta dæmon ferè communiter in hominibus causat per venena, etsi etiam aliis mediis noceat. 38

Maleficium amatorium dicitur, quô per certa ejusmodi signa, vel media ope dæmonis immutatio in affectibus causatur: utpote vel excessivi, vel impotentes amores carnales, per philtra, seu pocula amatoria, aliáque signa, characteres, aliásque res, v.g. cantharides &c. Aut econtrà capitalia odia & inimicitiæ, præsertim inter conjuges. Dicitur tamen simpliciter amatorium maleficium à potiore parte, seu principaliori passione animæ, scilicet amore, & casu frequentiùs contingente. Atque hæc magia malefica non tantùm continet malitiam superstitionis contra Religionem, & primum Præceptum Decalogi, sed etiam malitiam gravissimam injustitiæ cum onere restitutionis integræ totius damni, ita ut quidquid damni proximo ex maleficio illatum est, teneatur maleficus in integrum restituere; quia licèt dæmon illud damnum causârit physicè, maleficus tamen causavit moraliter, ad id movendo, instigando dæmonem &c. secundùm Omnes. Similiter tenetur, & à Judice cogi debet ad destruendum, vel auferendum maleficium positum, quando nimirùm absque novo maleficio destrui vel auferri potest. Hinc proinde res gravissimi momenti explicanda: an, & qualiter liceat solvere, vel solvi petere maleficia?

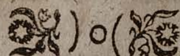

§. III.

§. III.

Maleficii Solutio.

39 Maleficium simpliciter solvi potest 1. Præcisè auferendo signa magica. 2. Ponendo signa contraria positiva, quibus diabolus solùm cogatur abstinere à maleficio inferendo, vel illato continuando. 3. Novum maleficium ponendo, seu signa contraria positiva, quibus diabolus de novo invocetur, vel ex pacto cogatur de novo operando aliquod novum maleficium, vel effectum causare pro illo priori tollendo, quod certè frequenter fit. Quæstio ergo hic duplex est: 1. An, & qualiter liceat per se solvere maleficium? 2. An liceat petere à malefico, vel mago, ejúsque operâ uti ad solvendum maleficium? Pro re difficili, & satis frequentis casûs, pono breviter quatuor claras

Resolutiones.

40 Prima. Certissimum est, semper licitum, imò meritorium esse per se, vel per alium etiam maleficum, vel sagam solvere maleficia solummodò auferendo vel destruendo signa magica, defossiones, ligaturas, figuras, characteres, philtra &c. ex quibus maleficia ex dæmonis pacto, & operatione dependent, inferuntur, continuantur: Quin imò hoc modo ipsi malefici, magi, sagæ obligantur, atque omnimodis tam à Confessario in foro conscientiæ, quàm à Judice in foro externo cogi debent ad solvendum, auferendum, vel destruendum maleficium, quando nimirùm absque novo maleficio destrui potest. *Ratio clara est:* Semper enim sunt destruenda opera dæmonis, & tam grave damnum proximo tam injustè illatum auferendum, quando sine nova ope dæmonis, vel peccato fieri potest; sic autem est in proposito: ergo &c.

41 *Secunda.* Certum quoque mihi videtur licere solvere maleficium per se, vel per alium (etiam maleficum, vel sagam) adhibendo signum positivum contrarium maleficio ex pacto conditionato diaboli, ita dissolvendo, vel impediendo; quo nimirùm signo posito diabolus præcisè cogatur abstinere à maleficio inferendo, vel continuando absque alia ejus operatione, vel effectu novo malefico, dummodo illud signum de se sit licitum, vel indifferens. Ita gravissimi DD. pluribúsque congestis Suarez. *cit. c.* 17. *n.* 19. Less. *lib.* 2. *de Justit. c.* 44. *dub.* 6, *n.* 45. Sanch. *lib.* 2. *moral. c.* 41. *n.* 5. Mart. Delr. *disq. mag. lib.* 6. *c.* 2. *sect.* 1. *q.* 2. Laym. *cit. l.* 4. *tr.* 10. *c.* 4. *n.* 9. alii RR. passim. Ex. g. solet diabolus pacisci cum mago, vel saga, inficiam, quem incantaveris, insuflaveris, tetigeris, percusseris &c. nisi ille mox se cruce signet, aquâ lavet; vel te repercutiat &c. licet tunc non tam se cruce signare, verùm etiam aquâ abluere, sagam repercutere, non utique intentione eo medio, vel signo aliquid efficiendi ope dæmonis in se, vel in alio, sed præcisè intentione dissolvendi pactum diabolicum, ac impediendi signum magicum noxium, adeóque solvendi maleficium non aliqua dæmonis operatione, sed solùm cessatione ab operando noxiè. *Ratio est:* Quia & talis intentio bona est, & medium ac signum est licitum: neque enim Dæmon ista signa instituit tanquam operativa, sed talia signa nocentia instituit nocitura sub conditione, nisi illa alia signa contraria adhibita fuerint: quin piè creditur dæmonem, Deo ejus malitiam cohibente, debere plerúmque talia contraria signa maleficio apponere: ergo licitè adhibentur. §. Hac ratione Judices reos torquendos, ne maleficio ad tormenta insensibiles sint, aut planè muti nihil fateri possint, curant exui, lavari, capillos abradi, non solùm ut tollant signum magicum dæmonis fortâsse sub vestibus vel capillis aut unctione corporis latens, sed etiam quia potuit pactum cum dæmone fuisse, ut ad nudationem vel ablutionem corporis aut rasionem capillorum cessaret pactum, & effectus ille magicus: ut præter citt. rectè monet Tamb. *cit. c.* 6. §. 2. *n.* 13. Ibidémque *n.* 17. lepidum casum referens. Senex quidam thesaurum noctu terræ infodit magicis artibus à dæmone custodiendum, hâc nimirùm cùm dæmone conventione, ut nullum permitteret auferre, nisi illum, qui stans super locum bona pulte se reficeret, vinúmque hilariter biberet: audit hoc rusticus non longè inde decumbens, statímque manè cum pulte & vino apparens thesaurum nemine impediente abstulit, sene nimis serò veniente. Et resolvit rectè *Tambur.* potuisse hoc facere rusticum citra superstitionis peccatum (an etiam potuerit licitè retinere sine injustitia, alia quæstio est, aliò spectans.) Quia hoc solùm erat apponere signum contrarium maleficio, quo posito dæmon promiserat non ampliùs thesaurum custodire, ipsúmque signum de se indifferens & licitum fuit. Eadem denique ratione explicari, & excusari possunt signa pleráque, & ritus, quibus milites, vel alii solvunt maleficium hostium magicè induratorum & invulnerabilium: diversa novi, sed non vacat tibi dicere.

Tertia. Nunquam licet maleficium solvere 42
novô maleficiô, scilicet applicando novum signum magicum, quo dæmon moveatur ad novum aliquid operandum ad prius maleficium tollendum; v. g. ut febris, vel alius morbus hominis transferatur in canem vel catum, vel alium hominem, aut etiam in ipsum maleficum, vel maleficam, qui, vel quæ maleficium intulerat, prout fieri constat pro recuperando butyro, magicè subtracto lacte: coquendo nimirùm & agitando lac ad ignem, toto calore translato in sagam, ut cogatur petere cessationem, & alia innumera. *Ratio nimis nota est:* Quia non sunt facienda mala, ut eveniant bona; novum autem maleficium intrinsecè malum est; ergo. Et consequenter non licet petere, vel jubêre magum, vel sagam, ut maleficium maleficio novo solvat: nec absolutè licet petere solvi maleficium, quando certò, vel probabiliter constat, maleficium absque alio maleficio solvi non posse; imò neque si dubitetur, an solvi possit: aut si constet solvi posse, ignoretur tamen, vel dubitetur, an hic, vel hæc solvere possit absque novo maleficio; sémperque peccat mortaliter,

liter, qui petit, vel jubet tunc maleficium solvi. Ita ex communi DD. latè & optimè probat Sanch. cit. *lib. 7. de matrim disp. 95. & lib. 2. moral. cap. 41.* Ratio clara est; quia nunquam licet petere, jubere, vel quomodolibet alterum inducere, ad id, quod ab eò sine peccato fieri non potest; esset enim verum activum scandalum: atqui uti novo maleficio, seu signo magico cum pacto dæmonis operarivo per se intrinsecè malum est, adeóque à nemine unquam scienter sine peccato fieri potest, cùm repugnet primo præcepto negativo juris naturalis: ergo inducere aliquem ad solvendum maleficium novo maleficio semper illicitum est, & peccatum mortale; cùm sit inductio ad grave malum: idque etiam verum est in dubio, an solvi possit absque novo maleficio, adeóque eo ipso peccaret mortaliter. Practicè ergo in tali dubio examinari debet magus, vel saga, qua ratione maleficium solvere possit, & velit: si recuset explicare, jam præsumendum est de novo maleficio: Si explicet, videndum erit, an licita, vel illicita media habeat. Atque, ut rectè monent DD. citt. *Suar. Less. Sanch. Layman*, faciliùs præsumendum est de his, qui maleficium posuerunt, quòd sciant debitum modum auferendi ea, Secùs est de aliis magis, qui ipsi maleficium non posuerunt, hi ante omnia examinari debent, an, & undè sciant, quo loco, vel modo positum sit? si ignorent, & dicere nolint, absolutè non licet eorum operam petere: esset enim tacitè petere à tali, ut alio novo maleficio à dæmone id discat & solvat, quòd si verò jam nôrit (esto ab ipso Diabolo, prout in simili dicetur in Regula quarta) & media licita solvendi proponat juxta resolutionem primam & secundam, jam tutò ejus ope uti poteris. Quæ omnia valdè notanda sunt.

43 *Quarta.* Quando constat maleficum defacto soluturum, aut certè posse solvere maleficium absque novo maleficio, etiamsi suspicetur, vel credatur ipsum non esse soluturum modo licito, sed novo maleficio magico, licitum erit petere, imò jubere illum, ut solvat. *Communis DD. cum Suar. Less. Sanch. Laym. cit.* Ratio est: Quia semper licitum est petere pro suo commodo, vel necessitate ab alio, quod alter licitè, & sine peccato præstare potest; etsi is ex mira malitia non sit præstiturus absque peccato, juxta communem doctrinam in materia de scandalo: tunc enim peccatum alterius non sequitur ex tua petitione per se, sed merè per accidens ex sola alterius malitia, quam tu moraliter nullo modo causas, sed justa necessitate urgente, & excusante verè & licitè permittis, quamvis ex lege charitatis in proposito casu tenearis magum admonerere, facta petitione, & conventione, ut licito modo solvat, si spes sit illum obtemperaturum; cùm hac ratione facilè peccatum proximi impedire possis. Addit *Sanch.* utroque loco *sup. cit.* quòd quemadmodum petens mutuum ab usurario nolente dare, nisi cum usura, potest acceptare mutuum cum conditione usuræ secundùm communem DD. ita petens solvi maleficium à mago, qui potest solvere, & tamen nolit solvere absque novo maleficio, possis illud acceptare permissivè te habendo, quòd utrobique pari prorsùs ratione non fit cooperatio ad peccatum alterius, sed solùm ob propriam necessitatem & gravissimam causam permissio peccati alterius ex sola alterius malitia perpetrandi: nemo autem tenetur impedire peccatum alterius cum tam gravi suo incommodo.

Dices, qui petit à malefico dissolutionem maleficii etiam modo quantumvis licito, is sanè consulit maleficum: at consulere maleficum est per se malum, & in sacris Litteris gravissimè prohibitum: ergo &c. Respondeo, tunc consuli maleficum non formaliter ut talem, & ut maleficè & magicè aliquid operaturum, ut in priori casu *n. 42.* sed solùm consuli maleficos materialiter, ut homines in tali materia scientes, & expertos, & per se nihil nisi licitum acturos. Nec obstat, quòd ipsi eam notitiam dissolvendi modo illicito comparaverint à dæmone, commercio illicito. Quia licet tunc peccaverint gravissimè illo illicito commercio cum dæmone, communi hoste, non tamen peccant posteà utendo illâ scientiâ de se bonâ, & in materia licita, ut hic supponitur; alioquin non possem legitimum medicamentum, aut bonas, & utiles scientias addiscere ab eo, qui hæc à dæmone habuisset; cujus oppositum docent probatissimi DD. Theologi cum sup. citt. *Suar. Delr Sanch.* Quare etiamsi tumetipse à dæmone immediatè didicisses modum solvendi maleficia, peccâsti sanè gravissimè peccato illo & commercio damnabili cum dæmone; at transacto illo pacto licitè poteris uti eâ scientiâ in tuum commodum ad maleficia in te, vel in aliis tollenda, dummodò denuò dæmon nec expresè, nec tacitè invocetur. Quemadmodum ergo eadem ratione licitè potes equo tuo, vel alia re tua perdita, & per artem magicam inventa uti, licitè frueris sanitate per eandem artem nigram acquisita, imò & licitè retines pecuniam à dæmone acceptam, modò constet eam ab alio non esse ablatam. Ratio semper est; quia licet graviter peccâris in illis à dæmone obtinendis, attamen posteà seclusâ omni dependentia, vel pacto cum dæmone, ejúsve nova aliqua operatione, illis rebus ex se bonis utendo, peccatum non committis; sicut nec committit meretrix, dum retinet pecunias, & utitur iis, illicitè ex suo peccato comparatis. De hoc iterum aliquid §. *seq.*

§. IV.

Resolutiones generales practicæ circa prædicta omnia.

PRIMA.

Omnes divinationes, vanæ observationes, 44
ac magiæ universæ super unum cumulum, per se sunt peccata ejusdem speciei formaliter, & differunt solùm materialiter penes diversitatum mediorum adhibitorum, & effectuum causatorum, quæ proindè sigillatim in Confessione explicandæ non sunt, seclusâ aliâ malitiâ diversâ apostasiæ, hæresis, blasphemiæ, sacrilegii, aut injustitiæ in proximum. Communis DD. cum Suar.

Suar. lib. 2. de superstit. c. 14. Ratio est: Quia per se in ratione superstitionis tota ratio formalis malitiæ eadem est in omnibus, scilicet cultûs Deo debiti diabolo tributi, per divinationem enim quamcunque petitur à dæmone cognitio rei occultæ, ideóque cultus Deo debitus, ob cognitionem Deo propriam, tribuitur creaturæ, diabolo. Et per magiam, seu vanam observationem quamcunque petitur à diabolo operis alicujus effectio, ideóque cultus Deo debitus, ob potentiam Deo propriam, tribuitur eidem pessimæ creaturæ diabolo; utrobique eadem formalis malitia, & difformitas, ut utrobique admixta implicita idololatria, & apostasia à Deo & expressum, vel tacitum pactum cum dæmone. Unde in S. Scriptura magi, & arioli, seu divinatores semper ferè conjunctim prohibentur. Levit. 19. *Non declinetis ad magos; vel ab ariolis aliquid sciscitemini.* Ibid. 20. *Anima, quæ declinaverit ad magos, & ariolos &c. interficiam illam.* Attamen in communi & veriori sententia in confessione explicandum erit, an superstitio, vel divinatio, vel magia facta sit cum pacto expresso, vel implicito tantùm: nam pactum explicitum, & expressa dæmonis invocatio nimiùm quantùm auget malitiam substantialem actûs, ut mox patebit.

SECUNDA.

45 Omnis superstitiosa divinatio, & magia, quæ fit cum pacto expresso cum dæmone, seu cum expressa invocatione dæmonis, aut voce, vel signo, aut ipso facto adhibendo scilicet signa, quæ quis scit à dæmone esse instituta, ac ipsum per illa operari, sive deinde secum ipso sive cum alio conventa sint, & maximè ad similes usus ipsum dæmonem asservando in vitris, annulis, animalculis, gravissimum, & semper est peccatum mortale, incomparabiliter gravius eâ, quæ fit cum pacto implicito tantùm. *Omnes unanimiter.* Ratio manifesta est: Quia malitia ejusmodi superstitionum in eo consistit, quòd homo relicto Deô virtuali, seu interpretativa saltem apostasia, diabolum invocet pro notitia, vel effectu aliquo consequendo; atque adeò eo ipso illum divino honore afficiat, mixtâ & implicitâ saltem idololatriâ, ut *Sect.* 1. §. 3. explicatum habes; quod bene penetrari debet. Utraque malitia ex se gravissima est, & incomparabiliter gravior & evidentior, cùm dæmon ita explicitè invocatur, & cum eo expresse pacifcitur, quàm cùm tacitè tantùm; ergo semper gravissimum mortale. Nulla hic fingi potest parvitas materiæ, cùm in quavis etiam minima materia contineat semper formalem, vel virtualem saltem à Deo Bono infinito aversionem, & conversionem ad dæmonem Divinitatis æmulatorem, Deique juratum hostem: neque sanè inter fideles ulla potest excusari ignorantia, cùm malitia ipsâ naturâ sit horribilis, & nihil sæpiùs doceantur fideles, quàm vitare consortia dæmonis capitalis, & infensissimi Dei, hominúmque hostis. Solùm in casu particulari excusari posset imperfectio actûs, indeliberatio, præcipitantia, utpote ex gravissima perturbatione, angustia, terrore &c. dæmonem invocantis, sicut & in cæteris omnibus peccatis, etam odio Dei, blasphemia &c.

Neque verò talis superstitio cum expresso pacto & invocatione dæmonis de se solùm est peccatum gravissimum cum implicita saltem apostasia à Deo, & idololatria dæmonis, verùm etiam ordinariè secum conjunctas habet gravissimas peccatorum species. 1. Formalem apostasiam à Deo, Christo, Baptismo, Fide, Sanctorum, & Ecclesiæ communione, eorúmque omnium in perpetuum abjurationem, abnegationem cum gravissima blasphemia contra Deum, Sanctos, Sacramenta &c. 2. Formalem idololatriam, adorationes, sacrificia, aliásque cæremonias &c. Diabolo, tanquam Deo offerendas, & exhibendas. 3. Pactum perpetuum, & perpetuam traditionem sui cum corpore & anima in perpetuum diaboli servitium, & proprietatem, certis conditionibus utrinque pactis: ut nimirùm diabolus hæc vel illa aut semel, aut toties, quoties, præstet, quoad superstitiones, magias; homo verò hæc, vel illa obsequia, nescio, quæ horrenda, contra Deum & proximum exhibeat. Quò spectat abusus infandissimus Sacramentorum, maximè Eucharistiæ, nocumenta proximorum in anima & corpore per veneficia, Baptismi nomine diaboli &c. 4. Diabolicum conjugium & commixtiones carnales cum dæmonibus incubis, vel succubis &c. horribilissima, ex quibus omnibus nefandissimis sceleribus ordinariè compacti sunt magi & sagæ nostræ, in confessione, si casus ferat, de omnibus diligentissimè examinandi. Quando ergo contingit pœnitentem in confessione se accusare de aliqua superstitione, divinatione, magia incantatione, maleficio facto &c. quatuor à confessario examinanda sunt. 46

47 *Primò*: An id factum fuerit cum expressa invocatione, pacto, vel commercio Dæmonis, idenim gravissimam hujus peccati malitiam continet, ut dictum est. *Secundò.* An accesserint reliquæ malitiæ modò enumeratæ, aut aliqua ex illis: ut formalis apostasia, idololatria, seu adoratio dæmonis. *Tertiò.* Si fateatur, se Deum, veram Fidem abnegâsse, dæmonem pro Deo adorâsse, ei se devovisse, accuratè discendum erit, an ita fecerit sola voluntatis mala affectione, an etiam assensu intellectûs. Quodsi etiam intellectu simul & voluntate Deum, veram Fidem, Sacramenta, aliósve Articulos Fidei abnegavit, sícque dæmonem pro Deo habuit, adoravit, erit formalis hæreticus, vel hæretica, comprehensus, vel comprehensa, sub excommunicatione Bullæ Cœnæ, ideóque absolvi non poterit, nisi ab habente potestatem obsolvendi ab hæresi; si verò non intellectu, & assensu interno, sed sola malitiosa voluntate, & exteriùs tantùm Deum negârunt, adoraverunt dæmonem &c. prout communiùs fit, saltem inter Catholicos, non erunt formales hæretici, vel apostatæ, nec consequenter in excommunicatione Bullæ Cœnæ, sed tantùm in excommunicatione Joan. XXII. non reservata, & in

in casu reservato communiter Ordinariis. Ut *Sup. Sect.* 1. §. 2. etiam innui.

Quartò. Denique si fateantur maleficia à se aliis ope dæmonis illata, examinandi erunt, an, quale, quantum damnum aliis intulerint? tunc enim cogendi sunt imprimis ad ablationem maleficii, si absque novo maleficio possint. Deinde ad omnia damna temporalia resarcienda omni modo possibili, juxta regulas generales restitutionis ex damno dato. Omnia certa apud omnes. Si placet, lege latiùs DD. præsertim *Sanch. Delr. alios.*

TERTIA.

48 OMnis superstitio, divinatio, magia cum pacto implicito tantùm cum dæmone, seu cum implicita & tantùm tacita invocatione dæmonis ex genere suo peccatum mortale est: quippe & ipsa repugnans virtuti Religionis, & cultûs Deo debiti, contra primum Præceptum Decalogi. *Omnes.* Neque unquam potest excusari ex parvitate materiæ propriè loquendo, juxta communem DD. cum Sanchez *lib.* 2. *moral. c.* 44. *n.* 13. Quia licet implicitè, verè tamen cedit in injuriam Dei, cultúmque dæmonis, eo ipso, quo quis scienter utendo signis, vel mediis vanis, inutilibus, impertinentibus ad aliquam notitiam, vel effectum consequendum implicitè dæmonem invocat, ut suprà solidè ostensum est: atqui in injuria Dei, & cultu dæmonis nulla potest dari parvitas materiæ: ergo. 1. Excusatur tamen hoc peccatum, & veniale redditur frequentissimè ex ignorantia, seu errore etiam culpabili, levi, non tamen crassa, vel affectata: malitia enim ejusmodi superstitionum in divinationibus, vanis observationibus, & magiis, licet revera in se gravis sit, non tamen semper omnibus manifesta est in casibus particularibus, ut patuit per hactenùs dicta; ideóque facilè subesse potest ignorantia, vel defectus inquisitionis debitæ, culpabilis quidem, non tamen mortalis culpæ arguendus. Experiuntur Confessarii, quantæ sæpè molis sit persuadere hominibus hoc vel illud medium esse superstitiosum, vel magicum. 2. Excusat etiam levitas actûs, ut si quis utatur ejusmodi signis solùm ex levitate, risûs, vel joci causâ, prout facere solent in certis noctibus &c. Quia tunc non est superstitio, cùm nulla fides adhibeatur, nec effectus exspectetur, ut supponitur: ideóque diabolus nullo modo, ne tacitè quidem invocatur, sed potiùs eluditur, & est mera animi levitas. 3. Excusat etiam curiositas in re levi, ut si quis utatur signo, vel medio superstitioso habito ex sola curiositate experiendi causâ, v. g. semel, vel iterùm faciendo annulum moveri super filum, aut allidi ad latera vasis: atque in hoc dicto & exemplo consentiunt DD. communiter. Differunt tamen in modo loquendi. *Valentia* enim vult hæc & similia esse venialia ex ipsa parvitate materiæ, quod ex solo tacito tam parvo commercio cum dæmone non immineat notabile salutis damnum ita operanti. *Sanch.* proximè cit. etiam concedit esse veniale, sed non ex sola parvitate materiæ (quod rejicit nobiscum) sed ex eo, quòd actus non fiat seriò cum certa exspectatione effectûs, sed solum experiendi causâ: ideóque non esse superstitionem, cùm dæmon sic non invocetur, sed potiùs illudatur; & esse animi levitatem, ut suprà in priori casu. 4. Excusat etiam sola cautela ad semel, vel iterum: ut si absque certa fide adhibita ex sola vana formidine in agendis, vel cavendis observes ejusmodi vana signa, vel nomina &c. cùm non videatur gravis deordinatio aliquid operari, vel cavere ob metum vanum, maximè semel, vel iterum tantùm, uti cum aliis notat Layman. *lib.* 4. *tract.* 10. *c.* 3. *n.* 10. prout in superioribus sparsim, præsertim de divinatione ex astris, auguriis, & somniis notatum: & summariè congessi in materia de peccatis, cùm de parvitate materiæ sub Regula 2. *Tract.* 1. *c.* 5. *sect.* 2. *n.* 22.

QUARTA.

QUidquid quis per superstitionem, divinationem, magiam acquirit, vel obtinet, aut per modum effectûs de se non mali (de quo §. præced. in fine) aut per modum pretii ab aliis lucratus est, sciendo tamen, & rectè utendo sua arte & citrà damnum tertii, licitè retinet, nec tenetur deserere, vel restituere. *Communis apud citt. omnes*: Ex. gr. acquirit quis arte magica scientiam naturalem & utilem, sanitatem corporis, utile matrimonium, divitias, vel pecunias veras citra damnum tertii &c. postea etiam pœnitens licitè omnia retinet: nam arte bona, malè licet acquisitâ, benè quis uti potest. Dico tamen *pecunias veras, & citra damnum tertii*; solet enim Diabolus suis præbere pecunias, vel falsas, & apparentes tantùm, & illusorias, posteà convertendas in carbones, stercora &c. quibus sine dubio uti non potest, nec licet; aut aliis subtractas, si veræ sint, quibus, si constaret, utique restituendæ forent, quod tamen rarissimè constat, nisi cùm ipsi magi arte magica furantur. Similiter divinator, vel magus operam suam locat alicui, pacta mercede, etsi peccet paciscendo, & opus superstitiosum exequendo, non peccat tamen retinendo mercedem datam; nec ullo Jure (quemadmodum & meretrices) restituere tenetur, etiamsi effectus non fuerit secutus, dummodò, ut suprà dictum, artem sciverit, & diligentiam adhibuerit: quòdsi autem artem nescit, vel si diligentiam non adhibuit, utique restituere tenebitur; quemadmodum Medicus, si artem suam callet, & diligentiam adhibeat in curando, mercedem pactam licitè recipit, & retinet, etiam effectu non secuto: secùs si artem non calluit, vel diligentiam non adhibuit. Communis DD. cum *Sanch. Laym.* aliis citt. Intellige semper salvo jure tertii damnum passi. 49

§. Hactenùs de superstitione, seu irreligiositate secundùm excessum in objecto colendo, quo scilicet cultus Deo debitus tribuitur creaturæ, præsertim Diabolo. Sequitur nunc superstitio, & irreligiositas secundùm excessum in modo colendi, quô ipsi vero Deo quidam cultus, sed indebitus tribuitur. Sit ergo

CA-

CAPUT X.

De Irreligioſitate ſecundùm defectum contra I. Præceptum affirmativum eſt.

IRreligioſitas ſecundùm defectum dicitur, qua aut cultus vero Deo debitus omittitur, aut ipſi Deo irreverentiam irrogamus contra primum Præceptum, ut affirmativum eſt: *Dominum Deum tuum adorabis &c.* Contra quod quadruplicia peccata eſſe poſſunt. *Primum omiſſionis*, ſcilicet Deo debitô tempore non exhibere debitum cultum; quomodo peccant Clerici omittentes Horas, & omnes fideles diebus Dominicis, & Feſtis omittentes Sacra, & ferias, vel omittentes alias res debitas; de quibus patet partim ex ſuperioribus, partim patebit ex Tertio, & Quarto Præcepto. *Secundum cultûs falſi*, cùm quidem Deo vero exhibetur cultus, ſed indebitus, ſuperſtitioſus, vanus. *Tertium* irreverentiæ ipſi Deo exhibitæ, ut tentatio Dei, blaſphemiæ: Item perjuria, votifragia &c. *Quartum* irreverentiæ exhibitæ Rebus ſacris, & Deo dicatis: nimirùm ſacrilegia. Nam ſicut virtus Religionis duplices actus habet, quoſdam primarios, quibus ipſe Deus ſecundùm ſe, & directè colitur, ut Oratio, Adoratio, Sacrificium &c. Quoſdam verò ſecundarios, quibus aliæ Res Sacræ, & Deo dicatæ ob ejus honorem coluntur, ut Sancti, Sacerdotes, ſacræ Reliquiæ, ſacra vaſa &c. ita irreligioſitas ſecundùm defectum duplicia peccata continet: aliqua, quibus ipſe Deus ſecundùm ſe inhonoratur, ut tentatio Dei, blaſphemiæ: alia, quibus Res ſacræ inhonorantur, ut Sacrilegia; & inter hæc latè patens Simonia. De his ordine.

SECTIO I.

Cultus Divinus indebitus.

SUMMARIUM.

1. *Cultus Divinus indebitus eſt duplex, alius* falſus, *alius* ſuperfluus.
2. *Omnis cultus falſus per ſe ſemper eſt peccatum mortale,*
3. *Superfluus verò per ſe veniale tantùm*
4. *Fit tamen quandoque mortale per accidens.*
5. *Cultus Dei inordinatus.*

1 CUltus Divinus indebitus ſecundùm D. Th. 2. 2. q. 93. a. 1. & DD. communiter duplex eſt, *falſus*, & *ſuperfluus*. Cultus falſus dicitur, quo colitur Deus per aliquod falſum ſignificans. Iſque rursùs duplex: *unus eſt cultus falſus ex parte objecti ſignificati*, qui variè poteſt contingere. 1. Si Deus etiamnum coleretur antiquæ Legis ſacrificiis, cæremoniis, ut immolatione, & eſu agni paſchalis, circumciſione &c. his enim omnibus olim ex divina inſtitutione ſignificabatur adventus, ac Paſſio Chriſti, ac gratia per ipſum conferenda, quæ poſtquam jam facta ſunt, illa omnia de facto falſum ſignificant, adeóque ſunt cultus falſus. 2. Quando in Sacramentorum adminiſtratione & uſu hæreticæ falſitates permiſcentur, ut fit maximè apud Calviniſtas in Sacramentis Baptiſmi, & Cœnæ. 3. Quicunque falſa miracula, ſigna, revelationes proponunt; iiſque res Fidei confirmare volunt; qui falſas Reliquias venerandas exhibent, quæ cùm omnia divinæ Potentiæ proteſtativa ſint, ad cultum Dei pertinent; cúmque falſa ſint, cultum Dei falſum conſtituunt; & quidem falſitate admodùm perniciosâ. Inde etiam fit, ut veris etiam miraculis, revelationibus, Reliquiis, fides minor, vel nulla adhibeatur. 4. Qui falſas cæremonias, quaſi ſibi à Deo dictatas (ſomniatas, ſi non à dæmone ſuggeſtas) ad Deum colendum exhibent, aliiſque ad utendum proponunt. Lege horrenda apud S. Bonavent. *Opuſculo de modo confitendi, & de puritate conſcientiæ. c. 14. de fictionibus pſeudo-ſpiritualium quorundam.* Huc referendi ſunt, qui inter Officia divina admiſcent cantus turpes, & obſcœnos; hi enim præter peccatum ſcandali publici peccant mortaliter peccatô ſuperſtitionis, ſeu cultûs falſi: idque non tantùm, quando per talia intendunt colere Deum cultu falſo, imò falſiſſimo, ſed etiamſi per hæc non intendant colere Deum, ſed alium finem inhoneſtum, cultu falſo adhuc, quia Officio Divino ſaltem admiſcetur id, quô non colitur Deus, ſed offenditur, & potiùs colitur dæmon, ut ſingulariter notat Tambur. cit. lib. 2. c. 5. §. 2. Alius *eſt cultus falſus ex parte colentis tantùm*, ut ſi quis Deum colat tanquam publicus Eccleſiæ Miniſter ab ea inſtitutus, cum tamen talis non ſit, nec talem commiſſionem habeat: ſicut enim falſarius cenſetur, qui aliqua exercet nomine alterius, à quo tamen commiſſionem non habet, ita falſitatis crimen incurrit, qui nomine Eccleſiæ cultum Deo exhibet absque ejus, vel contra ejus commiſſionem, voluntatem, vel formam conſtitutam. Hujusmodi falſo cultu peccant 1. Qui non Sacerdotes Sacrificium offerre præſumunt; ut olim Saul Reg. 13. modò autem eſt Sacrilegium graviſſimum ratione Sacramenti annullati, ſicut &, abſolutionis. 2. Cùm Sacerdos excommunicatus, & ab Eccleſia præciſus nomine Eccleſiæ ſacrificat, vel alia Sacramenta adminiſtrat, quæ illi prohibita ſunt. 3. Cùm quilibet Sacerdos etiam non prohibitus in Sacrificiis, aliiſque publicis officiis agit, vel orat aliquid contra voluntatem, ac ordinationem Eccleſiæ in re gravi: v. g. immutando rationem Officii, publicè orando pro excommunicatis non toleratis. Vide Suar. *cit. c. 2. num. 11. & 12.* Cultus *ſuperfluus eſt*, quo Deus colitur, vel honoratur per aliquid ſuperfluum, vel inane, aut inutile: ſimiliter duplex eſt: *Unus*, quo Deus colitur eo modo, vel cæremoniâ, quæ de ſe prorsùs inanis eſt, neque ad ipſius Dei gloriam, neque ad ſpiritûs devotionem excitandam quidquam inſervit, ut non nere die Sabbathi in honorem B. Virginis, cùm tamen aliàs ſerviliter laborent, orare ante ſolis ortum, audire Miſſam à Sacerdote, qui vocetur Joannes &c. Huc refer dicta *Sect. præced.* de vana obſervatione precum, candelarum, & ſimilium cæremoniarum. *Alius* eſt cultus ſuperfluus ex eo, quòd ſit contra, vel præter ordinationem Eccleſiæ: utpotè in Officio, vel Sacrificio dicere plura *alleluja*, facere plures cruces, quàm præſcriptæ ſint, dicere *Credo*,

cùm

cùm omittendum esset: Altare osculando semper præsignare cruce; osculari pedem calicis, cùm post Elevationem demittitur; addere superfluas Orationes in Missa, vel Officio, & similia sexcenta, quæ superflua, & inordinata devotio excogitat, & adinvenit contra, vel præter præscriptum, & consuetudinem Ecclesiæ, & piorum. Et licèt ejusmodi secundùm se spectata, non inania, sed idonea essent ad Dei gloriam, & spiritûs devotionem; posito tamen Ecclesiæ contrario decreto, vel usu, inutilia sunt, superflua, & peccato obnoxia, ut notant *Cajetan. Layman. Marchant. &c.* circa utrumvis hunc cultum quoad rationem peccati pono breves has

Resolutiones.

2 PRima. Omnis cultus falsus (quem D. Th. cit. etiam perniciosum vocat) sive ex parte ipsius cultûs, sive ex parte colentis, de se est peccatum mortale semper: quia falsitas in re Religionis est res gravissima, perniciosa, imò sæpè sacrilega, ut in explicatione patuit. Communissima DD. cum D. Aug. *Lib. de mendacio.* D. Th. *cit.* aliisque congestis Sanch. *lib. 2. moral. c. 27. n. 5.* Nisi ignorantia, & aliquando etiam parvitas materiæ excuset, aut veniale reddat.

3 *Secunda.* Cultus omnis superfluus (secluso tamen scanoalo, contemptu, transgressione notabili præcepti Ecclesiæ, aliáve notabili deformitate) per se est tantùm peccatum veniale: quia non est ibi gravis deformitas contra honorem & cultum Dei, eáque, si qua est, bona intentione, vel simplicitate ita colentis minuitur: adeoque nec habet rationem veræ superstitionis. Communissima DD. cum Navar. *c. 11. num.* 24. Less. *lib. 1. c. 35. dub.* 1. Suar. Sanch. Laym. *citt, alii passim.*

4 *Tertia.* Fiet autem talis cultus superfluus peccatum mortale. 1. Ratione scandali inde oriundi, sicut in omnibus aliis peccatis. 2. Ratione contemptûs Ecclesiasticæ ordinationis & disciplinæ. 3. Ratione notabilis transgressionis Præcepti Ecclesiastici; posset enim esse tanta perversio in cæremoniis, aut ordine Breviarii, ut esset culpa lethalis: cùm omnis notabilis alteratio Cultûs Divini ab Ecclesia instituti sine dubio peccatum sit mortale. Ut docent, ac monent DD. citt. aliique. 4. Ratione notabilis deformitatis, vel turpitudinis ipsius rei; ut si res furtiva Deo offeratur; si in Ecclesia inter Divina Officia admisceantur cantus profani, & turpes, aut vocum mutilationes, organorum, vel instrumentorum soni notabiliter lascivi, & ad impuritatem provocantes, certè minimè posse excusari à mortali, rectè monent DD. citt. vide Concil. Trident. *Sess. 22. in Decreto de observand. & vitand. in celebratione Missæ.* Et D. Hieron. *lib. 3. comment. in c. 5. Ephes.* Utrumque hunc cultum falsum & superfluum pulchrè deducit Cajetan. *verb. superstitio c. 1.* ex verbis Christi Joan. 4. *Veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu, & veritate*: Cultus falsus est contra veritatem, cultus superfluus recedit à spiritu.

5 *Quarta.* Cultui superfluo à nostro *Marchant,* & aliis non malè additur *cultus inordinatus*, sic dictus, quòd, etsi sit verus Dei cultus ab Ecclesia publica auctoritate institutus, & approbatus, ordinatur tamen ad finem, ad quem nec ex se, nec ex institutione divina ordinatus est: v.g. legere, vel curare legi Sacrum de B. Virgine singulis Sabbathis eo fine & spe, ut B. Virgo ipsis ante mortem appareat; & alia hujusmodi innumera, quæ quidem venialem culpam non excedunt, dummodò absit superstitio vanæ observationis, nec in iis certa & indubitata fides ponatur, juxta dicta *c. præced. sect.* 1.

SECTIO II.

Tentatio Dei.

SUMMARIUM.

6. *Tentatio Dei generatim, & propriè quid?*
7. *Alia est formalis & expressa: alia interpretativa solùm.*
8. *Formalis & propriè dicta semper est peccatum mortale.*
9. *Interpretativa verò ex genere suo quidem etiam est peccatum mortale.*
10. *à quo tamen sæpè excusatur.*

TEntatio alia dicitur seductionis, seu inducens ad errorem, vel peccatum; qualis & activa, & passiva repugnant Deo: activa enim repugnat ejus infinitæ Bonitati, juxta illud Jacob. 1. *Ipse autem neminem tentat*: passiva verò repugnat ejus Sapientiæ, quæ seduci nequit. Alia dicitur tentatio probationis, seu experimenti capiendi de aliquo in altero latente, & talis activa convenit Deo, eique tribuitur in Scriptura Sacra, Deut. 13. *Tentat vos Dominus Deus vester, ut palàm fiat, utrum diligatis eum, an non &c.* Sic olim dicitur Deus tentâsse Abraham, Thobiam, Job &c. & suos Electos maximè. At verò passivè ita tentari Deum à creatura peccatum est contra virtutem Religionis, ac Reverentiæ Deo debitæ: & prohibita in Scriptura Exod. 17. *Tentaverunt* Dominum, *dicentes: estne Deus in nobis, an non?* Duplex autem est tentatio Dei, una propriè dicta, eaque formalis, vel interpretativa; alia impropriè dicta. Explico breviter, & addo resolutiones practicas. 6

I. Tentatio propriè dicta definitur: Irreligiositas quædam, per quam ex dubitatione de aliquo attributo Divino, vel perfectione Dei, verbis, aut factis petitur experimentum, an Deus illam perfectionem habeat, vel exerceat: v.g. an Deus sit summè Bonus, Omnipotens, Omniscius, ubique præsens? ideóque multiplicem malitiam involvit, & dubitationis contra Fidem, & præsumptionis contra Spem per excessum, & principaliter irreligiositatis, & irreverentiæ contra virtutem Religionis, seu contra honorem, ac cultum Deo debitum, ut benè docet ab omnibus receptus *S. Th. 2. 2. q. 97. a. 3.* sicut enim ad Religionis Virtutem spectat ex Fide, & Spe in Deum conceptâ debitum ei cultum, & reverentiam exhibere divinæ Excellentiæ per adorationes &c. ita è contrà ad irreligiositatis vitium pertinet ex defectu Fidei, vel Spei, irreverenter explorare aliquam divinam ejus Excellentiam, & Perfectionem.

II. Ten-

7 II. Tentatio hæc Dei alia est formalis & expressa, quâ quis re ipsa dubitando, vel diffidendo de Divina aliqua perfectionee ex proposito, & expressa intentione tentaret Deum aliquid ab eo petendo, vel agendo, animô illam perfectionem experiendi. Exod. 17. *Tentaverunt Dominum, dicentes: estne Deus in nobis, an non?* Psal. 77. *Tentaverunt Deum in cordibus suis &c. Nunquid poterit Deus parare mensam in deserto?* Sicque tentaret Deum, qui se proijceret in puteum animo experiendi, an Deus sit ita potens, vel bonus, ut eum velit, vel possit eripere. Rarior est hæc Dei tentatio.

III. Alia est tentatio Dei interpretativa, cùm quis, etsi actu non dubitet de perfectione divina, neque expresse intendat de Deo experimentum sumere, re ipsa tamen id agit, vel petit, quod sua apte natura refertur ad tentandum Deum, seu divinam perfectionem experiendam. Quod duobus modis fieri potest. Uno modo, cùm prætermissis mediis ordinariis à Deo & natura ordinatis effectus a solo Deo exspectatur: utpotè, qui in morbo periculoso, vel lethali respuit medicinam commodè parabilem, à solo Deo miraculosè salutem sperans, magna sanè præsumptione, & tentatione Dei. *Navar. Suarez. Less. Sanch. alii.* Quis absque prævio studio, nec justâ causâ coactus prædicare præsumit, confidens temerè Deum, seu Spiritum Sanctum inspiraturum. *Navar. cap.* 11. *n.* 80. vult hoc esse mortale. *Sanch.* autem *cit. lib.* 2. *c.* 34. *n.* 16. cum aliis rectè censet, si non fiat animo tentandi, & cessante scandalo, alióve detrimento proximi, esse veniale tantùm: & ita de similibus. Huc referuntur irreverenter orantes, tamen sperantes à Deo impetrare, quæ communiter orari, & impetrari solent: Juxta illud: *ante orationem præpara animam tuam, & noli esse, quasi homo, qui tentat Deum.* Tales enim censentur experiri velle Divinam Potentiam, & Bonitatem, an etiam malè, & irreverenter oranti Deus subvenire possit, & velit? quod tamen communiter ob levitatem materiæ solùm veniale esse censent DD.

IV. Alio modo fit tentatio interpretativa Dei, cùm quis se spontè periculo exponit, à quo liberari non possit, nisi à solo Deo: quomodò Deum tentant, & gravissimè peccant, qui se temerè absque justa causa necessitatis, utilitatis ad Martyrium offerunt. Justa causa necessitatis est, quando professio Fidei est necessaria ad tuendam ipsam Fidem, Religionem, salutem aliorum, avertendas blasphemias, juxta dicta professionis Fidei, & dum Martyrium in præcepto est. Justa causa utilitatis est Dei Gloria, Fidei exaltatio, promulgatio, ædificatio proximi, & dum Martyrium est in consilio: extra casum talis necessitatis, vel utilitatis se Martyrio exponere, peccatum mortale est, non tam tentationis Dei contra Religionem, sed etiam scandali contra Charitatem, cùm sic absque justa causa provocentur infideles ad peccandum mortaliter. Unde *S. Th.* 2. 2. *q.* 24. *a.* 1. & 3. sapienter ait; non præbendam esse infidelibus occasionem injustè agendi, sed patienter sustinendum, ipsis injustè agentibus. Exempla Sanctorum in contrarium extraordinario fervori, & instinctui DEI adscribenda sunt. Navar. *c.* 11. *n.* 40. aliisque citt. Sanch. *c.* 24. *num.* 25. Huc denique spectant omnes probationes innocentiæ cum miraculo per ferrum candens, aquam ebullientem, duellum: item per applicationem ad corpus occisum, si sanguinem emittat, nec ne, pro occisore indagando, quæ omnia prohibentur in Jure Canonico *c. consuluisti. C.* 2. *q.* 4. Et *c. ex duarum. de purg. canonica.* Et *c. finali. de purg. vulgari.* Quia nimirùm sic verè tentatur Deus absque necessitate, cùm ad bonum commune tuendum satis sit uti mediis humanis à jure constitutis, ex quibus innocentia, vel delictum, probari possit. Vide Delr. *l.* 4. *disq. mag. c.* 4. *q.* 4. Ubi benè ostendit, quòd Deus quidem interdum per ejusmodi purgationes innocentiam aliquorum miraculô ostenderit, sed factum ob simplicitatem innocentium, & quia ad tales purgationes compellebantur. Quod autem ipse Deus *Num.* 5. fœminam de adulterio suspectam aquis purgandam jusserit, Dei lex fuit, non tentatio, sed lex cæremonialis vetus, modò abolita.

Alia denique est tentatio Dei impropriè dicta tantùm, cùm quis seclusa omni dubietate, vel diffidentia de aliqua perfectione Dei ex sola præsumptione, vel nimia confidentia absque causa necessitatis, vel utilitatis à Deo petit Voluntatis divinæ, aut alterius rei miraculosam manifestationem, differt maximè à tentatione Dei propriè dicta, quòd hæc aut actu dubitet, aut saltem sine justa causa experimentum capere tentet de aliqua perfectione divina; nunquam autem licet dubitare de aliqua perfectione Dei; alioquin vel illam explorare, semper est iniqua tentatio Dei: hæc autem impropriè dicta solùm intendit explorare Voluntatem Dei, vel alterius rei petendo per miraculum aliquod signum; de his autem sæpè dubitare contingit: ideóque non est semper vera tentatio peccaminosa, ut mox dicam inferiùs. Ad dignoscenda ergò peccata ejusmodi tentationum Dei, iterùm pono quatuor breviculas.

Resolutiones.

8 Prima. Tentatio Dei propriè dicta & formalis, semper est peccatum mortale, & quidem unum ex gravissimis contra Deum, nulla parvitate materiæ veniale, vel excusabile: Quia directè, & ex intentione dubitando, & tentando lædit perfectionem aliquam Dei infinitam, in quo nihil parvi fingi potest; quin etiam, si dubium esset positivum & pertinax, quo incertam & dubiam judices aliquam perfectionem Divinam, nisi experimento cognoveris, aliàs non paratus corrigi, eris hæreticus formalis, & id exteriùs manifestans, etiam excommunicationi Cœnæ obnoxius, secundùm omnes.

9 *Secunda.* Tentatio Dei interpretativa tantùm (atque etiam impropriè dicta, qua citra casum necessitatis, vel utilitatis petitur signum à Deo mani-

manifeſtativum Divinæ Voluntatis, vel alterius rei) ex genere ſuo quidem peccatum mortale eſt, quia abſque neceſſitate ulla, aut utilitate gravi miraculum, vel ſignum extraordinarium petere à Deo, eſt agere cum Deo tanquàm ludione, vel curioſitatum fautore; prout quondam egit Herodes cum Chriſto, ſperans ab eo ſignum videre; quæ gravis eſt irreverentia, & injuria contra divinam Sapientiam & Majeſtatem. *Omnes.* Quare tentatio Dei, & peccatum grave eſſet petere à Deo miraculum ad Fidem hæreticis confirmandam; quia non eſt cauſa neceſſitatis, cùm non deſint alia ſigna & argumenta veritatis cognoſcendæ, neque utilitatis, cùm miracula paſſim excludant. Similiter ſic tentaret Deum, qui coram gentibus peteret miraculum, ſi eorum converſio probabiliter non ſperetur, quia deficeret cauſa juſtæ utilitatis. Ut notat Tolet. *lib.* 4. *c.* 19. Qua ratione ipſe Chriſtus negavit ſignum petentibus Judæis, dæmoni in deſerto tentanti, Herodi.

10 *Tertia.* Eadem tamen interpretativa, vel impropriè dicta tentatio Dei ſæpè excuſatur à mortali, & fit venialis, non tantum ex imperfectione actûs, in deliberatione, ſimplicitate, ignorantia, ſed etiam ex levitate materiæ: ut ſi quis in levi morbo reſpuat medicinam, confidens à Deo ſanitatem conſequi generali providentia, nullo petito miraculo. Tolet. *cit. n.* 7. *Sanch. Leſſ. ſup.* Laym. *cit. c.* 5. *in fine.*

Quarta. Inſuper ex ſpeciali inſtinctu Divino, aut ex juſta cauſa neceſſitatis, vel utilitatis gravis ad noſtram vel aliorum ſalutem, atque ad ipſam Voluntatem Dei implendam, à Deo ſignum, vel miraculum petere nullo modo erit peccatum tentationis Dei, ſed actus Spei & fiduciæ in Deum. Ita *Gloſſa In c.* 6. *Deuter.* D. Th. *q.* 97. *a.* 1. *&* 2. alii communiter. Vide circa hæc dicta ſupra *c.* 4. *Sect.* 4. *de Spe Theologica, cùm de præſumptione.*

SECTIO III.

Blaſphemia.

SUMMARIUM.

11. *Blaſphemia*, convitium ſeu verbum contumelioſum adverſus Deum, *tripliciter fieri poteſt.*
12. *Blaſphemia alia eſt formalis, directa, & indirecta* ex parte voluntatis.
13. *Alia materialis tantùm & externa.*
14. *Blaſphemiæ indirectæ contra Deum*
15. *Sunt maledicta in Sanctos,*
16. *In Sacramenta, & res Deo Sacras,*
17. *Ac etiam homines, aliáſque res, ut Dei creaturas.*
18. *Maledicta in Sanctos, & res Deo Sacras, ſemper ſunt blaſphemiæ non item maledicta in homines, vel alias creaturas.*
19. *Referuntur formulæ blaſphemandi Germanis propriæ* contra Deum, & adjuncta.
20. *Item* per Sacramenta, & adjuncta.
21. *Non tantùm blaſphemia quæcunque directa,*
22. *Sed etiam indirecta ſeriò & advertenter prolata, eſt peccatum mortale.*
23. *Quamvis blaſphemiæ omnes ſint ejuſdem ſpeciei in ratione blaſphemiæ, ſæpè tamen quoad circumſtantias, & modum explicari debent in Confeſſionali.*
24. *Qualiter circa blaſphemias examinandi ſint pœnitentes à Confeſſario?*
25. *Maledicta, convitia, imprecationes in homines, jumenta, & alias creaturas, rationales, vel irrationales, quando, & qualia peccata?*

BLaſphemia definitur: *convitium, ſeu verbum contumelioſum adverſùs Deum.* Sicut enim laus Dei conſiſtit in hoc, quòd dicatur aliquid ad honorandum & glorificandum Deum; ita laudi Dei oppoſita blaſphemia conſiſtit in hoc, quòd dicatur aliquid in contumeliam, & inhonorationem Dei. Accuratiùs ex S. Th. 2. 2. *q.* 13. *a.* 1. definiunt *Valent. Sanch.* alii: Blaſphemia eſt peccatum, quô divinæ Bonitatis Excellentiæ detrahitur, dicendo aliquid falſum Deo ineſſe, quod non ineſt, vel negando ineſſe, quod ineſt. Aut denique dic breviter: *blaſphemia eſt falſa locutio de Deo per modum convitii.* Eſſentia ergò, & malitia graviſſima blaſphemiæ conſiſtit in hoc, quòd aliquid falsò dicatur de Deo in ejus contumeliam ſeu diminutionem Divinæ ejus Majeſtatis, Excellentiæ & Bonitatis: nihil enim verum ut verum poteſt dici de Deo in ejus contumeliam. Et generaliter poteſt fieri tribus modis. 11

I. Per verba indicativi modi, aut falsò aliquid tribuendo Deo: v. g. Deus eſt injuſtus, mendax, deceptor &c. aut negando aliquam perfectionem Dei: v. g. nulla eſt apud Deum Providentia, Miſericordia, Juſtitia, vel etiam conditionatè: ut DEUS non eſt juſtus, niſi hoc fiat &c. Quia tunc derogatur Juſtitiæ divinæ, quaſi pendenti ab aliquo contingente: aut denique aliquid Deo proprium tribuendo creaturæ: v. g. dicendo: Cæſarem eſſe omnipotentem: hanc creaturam eſſe ſumum ſummum bonum. Ubi obſerva incidenter, omnem ſuperſtitionem, idololatriam, magiam, quatenùs excellentiam aliquam Deo propriam, uti Potentiam, Sapientiam, Bonitatem, creaturæ, vel Diabolo tribuit, ſimul eſſe peccatum blaſphemiæ.

II. Per verba imperativi, & optativi modi, ſeu per modum imprecandi: v. g. maledictus Deus, diſpereat Deus, ad deſpectum Dei, tædeat, pudeat, pœniteat Deum talia fieri &c. Quò ſpectat ille impiiſſimus modus loquendi velit, nolit Deus, hoc faciam, hoc fiet: Quia hæc verba important diminutionem divinæ Potentiæ, quaſi Deus non poſſit impedire, quin hoc, vel illud facias, vel fiat.

III. Per verba fracta abſque affirmatione vel negatione, vel imprecatione: utpotè, cùm per deſpectum, ac indignationem probrosè nominantur aut attributa Divina: ut, vah! Dei Potentiam! prò Dei Bonitas, Sapientia! Juxta illud: *vah! qui deſtruis templum Dei.* Aut Sacramenta, Sanguinem, Vulnera, Membra Chriſti, modus communiſſimus Generalis, de quo ſpecialiùs infrà. Aut creaturæ cum nomine Dei: Gottes Chrysam Sacrament. Aut denique horrendiſſimè: (membra pudenda Chriſti, B. Virginis, imò ipſius Dei) aut alia horrenda ipſis repugnantia. Mos diabolicus Gallis, & Italis communis. Quo etiam ſpectat blaſphema illa vox Juliani

liani Apostatæ *vicisti Galilæe, vicisti!* Item illa tyranni Japonensis sæpiùs dicentis: *O si haberem Deum Christianorum, his sæviùs tractarem eum.* Jam quoad rem ipsam & malitiam. Hæc quidem quoad modum proferendi blasphemiam. Inprimis blasphemia alia est formalis, quæ fit cum directa, vel saltem indirecta aliqua intentione inhonorandi Deum: alia materialis, quæ sine omni tali intentione, vel advertentia Dei inhonorandi erumpit. Blasphemia formalis alia est directa, alia indirecta, idque dupliciter: 1. Ex parte voluntarii. 2. Ex parte objecti.

§. I.

Blasphemia formalis directa, & indirecta ex parte voluntarii, ac materialis tantùm.

12 Blasphemia formalis directa, seu interna & externa simul est, quæ fit cum directa intentione inhonorandi Deum, seu derogandi Divinæ Majestati. Eaque triplex: *simplex, hæreticalis, & hæretica.* Blasphemia simplex est locutio contumeliosa de Deo, nullam tamen significans hæresin; & potest esse vel enuntiativa: v. g. in contemptum Dei volo hoc facere: vel despectiva, seu detestativa: ut pereat Deus, displiceat Deo &c. ut supra. Vel irrisoria: *Vah, qui destruis templum Dei!* &c. vel juratoria, ut, pereat Deus, si non ita sit. Sed de hujusmodi blasphemis juramentis *Tract.* 3. in secundo Præcepto. Blasphemia hæreticalis dicitur verbum contumeliosum adversus Deum hæresin significans, sed sine interno assensu erroneo contra Fidem, sed solùm ex pravo voluntatis affectu: jam duplex, & quandoque triplex peccatum mortale, & blasphemiæ contra Religionem, & infidelitatis externæ, contra professionem Fidei, & alterius maligni affectûs, ex quo profertur, v. g. ex odio Dei, desperatione, aliâve maligna affectione contra Charitatem Dei, vel hominis. Hæreticalis autem blasphemia dicitur, quia ad similitudinem hæresis falsum Deum significat, & hominem ita blasphemantem de hæresi suspectum reddit. Unde ubi inquisitio viget, etiam taliter blasphemantes immediatè absque prævia correctione denuntiandi sunt Inquisitori intra sex dies à die notitiæ, ex Decreto Alexand. VII. de *suspectis de hæresi.* Blasphemia denique hæretica dicitur verbum contumeliosum adversus Deum hæresin significans, & cum assensu interno erroneo; idque rursus ad minimùm duplex peccatum mortale, & blasphemiæ, & infidelitatis internæ, ac externæ, seu hæresis formalis; imò & triplex, si accedat etiam aliquis malignus affectus erga Deum, vel hominem, juxta paulò antè dicta. Exemplum utriúsque, si dicas: Deum esse injustum, non curare res nostras. O Deum injustum, insipientem! vellem sapientiùs hæc facere, quàm Deus. Si solo malo affectu voluntatis in Deum proferantur, dicuntur blasphemiæ hæreticales; si verò etiam cum assensu erroneo interno, blasphemiæ hæreticæ. Hinc patet differentia ab hæresi, infidelitate, quòd nimirùm hæresis, vel infidelitas essentialiter consistat in assensu erroneo contra Fidem: blasphemia verò solùm consistit in locutione mala contra Deum, ad quam etsi sæpè concurrat, non tamen necessariò requiritur assensus erroneus contra fidem, sed potest stare cum vera fide: sicut enim hominem per contemptum seriò vocare possem furem, adulterum &c. probè tamen sciens non ita esse. Uti optime explicat Valent. *tom.* 3. *disp.* 1. *q.* 13. *punct.* 2. Et scitè noster Alphonsus à Castro lib. 1. de justa hæreticorum punitione c. 12. dicens: *Si quis dixerit aliquid, Divino honori contrarium credens ita esse, erit simul hæreticus, quatenùs credit; & blasphemus, quatenùs dicit: Si credit, & non dicit, erit hæreticus tantùm; si verò dicit, & non credit, erit tantùm blasphemus.* Sic ille. Non ergo omnis blasphemia contra Deum dicta, est hæresis; at omnis hæresis contra Deum dicta, est blasphemia. Quin universaliter omnis enuntiatio maligni erga Deum affectûs contra Virtutes Theologicas Fidem, Spem, Charitatem: utpotè: abnego Deo: despero de Deo: odi, detestor Deum &c. formalis blasphemia est. His enim actu derogatur divinæ perfectioni infinitæ, Veritati, Fidelitati, Bonitati &c.

Blasphemia formalis indirecta dicitur, quæ fit cum indirecta solùm seu virtuali tantùm intentione inhonorandi Deum: cùm quis nimirùm scienter & seriò loquitur verba, quæ ex propria significatione, modo proferendi, aliísque circumstantiis divinæ Majestatis contemptum, vel honoris divini diminutionem significant, vel continent, etsi ea proferens id minimè intendat, dummodò advertat, & tamen quocunque alio motu seriò proferat, eo ipso enim indirectè, & virtualiter inhonorationem Dei intendere convincitur: ideóque sic adhuc est vera formalis blasphemia: atque sic excluditur omnis sequens.

§. II.

Blasphemia materialis tantùm, & externa &c.

Dicitur, qua licet verba de se contumeliosa 13 in Deum proferuntur, absque tamen omni directa, vel indirecta intentione, seu voluntate inhonorandi Deum: utpotè 1. Si proferantur solùm docendi gratiâ in scholis, in cathedra &c. 2. Si proferantur solùm recitativè, seu referendo per modum historiæ, seu in comœdia. 3. Si proferantur omninò inadvertenter, & indeliberatè, in ebrietate perfecta, in amentia, somno, phrenesi, & tandem ex vehementissima passione usum rationis perturbante, ex impetu naturali inveteratæ consuetudinis involuntariè & inculpabiliter remanentis. De qua expresè, & ex professo in materia de peccatis. 4. Universaliter si nullo modo advertatur ad injuriam, vel inhonorationnm Dei; ut si quis ex ira, rixa, indignatione erga alterum hominem, pecus &c. enuntiet verba maledicta, quæ tamen saltem non contineant falsitatem hæreticam: v. g. Sacramenta, Vulnera, Crucem, Deum &c. Si affectus indignationis nullo modo tendat in Deum, sed tantùm contra hominem, vel jumentum, cui irascitur, non est propriè blasphemia, cùm hic absit omnis motus malus erga Deum:

Deum: est tamen peccatum irreligiositatis, & quasi sacrilegii contra secundum Præceptum: *Non assumes nomen Domini Dei tui &c.* Sed de hoc specialiùs *infra Resolut. pract. 4.*

Blasphemia directa, & indirecta ex parte objecti.

14 BLasphemiæ rursùs aliæ sunt directæ contra ipsum Deum, vel aliquid ipsius Dei, quales hactenùs supposuimus: aliæ sunt blasphemiæ indirectæ tantùm contra Deum, quatenus nimirum tendunt in aliquid Deo sacrum, vel ad Deum peculiariter relatum, adeò ut contumelia, vel injuria illis illata peculiariter etiam redundet in ipsum Deum, utpotè

15 I. Maledicta in Sanctos Dei, nam ut rectè ait S. Thom. 2. 2. q. 13. a. 1. ad 2. *Sicut Deus in Sanctis suis laudatur, in quantum laudantur opera, quæ Deus in Sanctis efficit, ita & blasphemia, quæ fit in Sanctos, ex consequente in Deum redundat*, adeò, ut blasphemia in Deum, & Sanctos moraliter sint ejusdem speciei, quia eandem rationem malitiæ participant, videlicet divini honoris diminutionem. Quod tamen intelligendum de maledictis in Sanctos formaliter, quatenùs Sancti sunt, adeóque cum habitudine ad Deum formali, vel virruali, ut rectè monet Sanch. *cit. n.* 27. Secùs est, si contumelia jactetur in Sanctos, non ut Sancti, sive Beati sunt formaliter, sed ut quidam homines in terris fuerunt, quibus nunc excellentia Sanctitatis accidentalis est: v. g. si quis dicat: Adamum & Evam fuisse gulones, debuisse aliquid aliud comedisse: Petrum calvum, Crispinum, & Crispinianum sutores, Carolum Borromæum Nasonem &c. Sic enim non est propriè blasphemia contra Religionem ad Deum, cùm hîc nullus subsit respectus ad Deum, sed est irreverentia contra virtutem Duliæ, & observantiam Sanctis debitam, eò magis, quo majorem à Deo excellentiam gratiæ, gloriæque consecuti sunt. Et quidem si ex odio, indignatione, vel maligno affectu in aliquem Sanctum fiat, sine dubio erit mortale; si ex joco solùm, vel levitate, veniale rectè censet cum *Sanch. cit. Laymann. lib. 4. c. 6.*

16 II. Maledicta in Sacramenta, & res quascunque Deo sacras (Chrysma, Calices &c.) quatenùs Deo sacræ sunt, quia sicut eorum cultus, & veneratio, ita & contumelia ipsis irrogata respectiva est in Deum Authorem Sacramentorum, omnisque Sanctitatis redundans. *Omnes* cum Sanchez *cit. n. 22.* Eadémque ratione dicendum est de contumelia illata imaginibus Dei, Christi, Crucifixi, & Sanctorum, verbo, signo, facto, res nota improbis.

17 III. Maledicta etiam in homines per quascunque, creaturas, quatenùs Dei creaturæ vel aliquid Dei sunt, seu cum aliqua relatioue ad Deum, ut apud Germanos videtur significari per additionem nominis Dei, GOtts Element / GOtts Pestilenz / ꝛc. aut per modum imprecationis: ut te elementa perdant &c. Non enim creata sunt à Deo elementa, ut hominem perdant, sed ut homini serviant in ordine ad ultimum finem; ideóquè vera est blasphemia contra Deum, idque maximè verum est, quando ipsæ Res sacræ ita proferuntur: Daß dich Gotts Sacrament schänd / ꝛc. Sed de his Germanorum blasphemandi formulis in gratiam Confessariorum, mox dabo aliquid speciale seorsim.

IV. Unde jam vides maledicta in Sanctos, & 18
Res Deo sacras semper esse blasphemias, non item maledicta in homines, vel alias creaturas, quia nimirum Sancti, & Res Deo sacræ semper referuntur, vel apprehenduntur referri ad Deum ut Auctorem suum &c. non item semper homines, vel aliæ creaturæ Dei; quarè maledicta in homines, vel alias creaturas absolutè, & absque relatione ad Deum blasphemiæ non sunt, sed alia peccata esse possunt, v. g. qui maledicit parenti, impius erit contta virtutem pietatis, & reverentiam parentibus debitam contra quartum Præceptum; at non blasphemus contra hoc primum Præceptum. Maledicta, vel imprecationes in homines, vel ejus res non ad blasphemiæ, sed ad odii, vindictæ, iracundiæ peccata spectant. De quibus seorsim dabo appendicem.

§. III.

Formulæ blasphemandi communiores, Germanis propriæ per Deum, & adjuncta.

I. BEy GOtt / beym HErr GOtt (idémque) 19
beym Sacrament / beym Chrysam: non est blasphemia, sed juramentum, prout expressiùs dicunt: ist bey GOtt wahr / ist beym Sacrament wahr / attamen juramentum plerumque non necessarium, ideóque carens secunda conditione requisita ad juramentum licirum, scilicet *in judicio*, & proindè peccatum ex se veniale, quamvis ratione scandali in homine religioso à mortali excusare meritò nolint, ut notavit Gobat. *c.* 20. *n.* 734. Præsertim illud sæpiùs repetitum beym Sacrament.

II. Botz HErr GOtt / botz hundert HErr Gott / illud botz ex se nihil significat, sed est tantum interjectio, & signum plerumque admirationis, ideoque botz HErr GOtt dicere, non est blasphemia; est tamen venialis irreligiositas assumptionis Nominis Divini in vanum. At verò dicere botz hundert HErr GOtt / certò est blasphemia eo sensu, quem verba grammaticaliter præseferunt: siquidem honori divino plurimùm, & falsò derogatur: si seriò dicatur esse centum Domini Dei, aut cum solœcismo, centum Dominus Deus. At verò si proferantur non attendendo ullatenùs ad significationem illam grammaticalem, sed solùm volendo tale signum admirationis, vel alterius passionis, rursùs intercedere culpam venialem irreverentis nominationis Dei, censet *Gobat. n.* 737. Et constat plerosque proférre hoc modo. Undè quidam ut certiùs evitent periculum blasphemiæ, dicunt: botz hundert Herget: mutando o in e. Igitur erit Confessarii quærere, quid cogitaverit pœnitens, dum ita loquebatur; & hortari, ut desistat saltem propter liberos, & hæreticos facilè inde scandalizandos.

III. Gotts Sacrament / Gotts Creutz /

Gotts

Gotts Wunden / Gotts Leyden / Gotts Marter / &c. Hæc & similia de se non sunt propriè blasphemiæ, sed irreligiositates contra reverentiam Divini Nominis, & contra secundum Præceptum Decalogi: ideóque per se loquendo esse tantùm veniale ita dicere, contra *Suarez*, & alios, veriùs docent Cajetanus *verb. blasphemia*, aliis citt. Sanch. *cit. c.* 32. *n.* 33. Layman. *lib.* 4. *tract.* 4. *c.* 10. Quamvis hæc ob maximum periculum formaliter blasphemandi, & ob scandalum sæpè mortale fieri possint. Sanè P. Busenbaum *Medull. Theolog. his. c.* 1. §. 2. loquens de dicente: O Dei mors! Dei Vulnera &c. ita concludit: *Propter periculum incidendi in blasphemias, & quia rarò abest scandalum, & nihilominùs apud audientes Deus, ejúsque Sacra censentur inhonorari, rarò excusarem.* Sic ille. Utique intelligens à mortali: nam de gravi veniali jam priùs damnaverat post *Cajetan.* & alios.

IV. Daß dich Gott schänd / Sacrament schänd; daß dich Gotts Sacrament; Gotts Chrysam: Gotts Blut: Gotts Herz Gott schänd / &c. Blasphemia esset horribilissima, si talia proferrentur eo sensu (prout proferri censuit quidam apud Tanner. *t.* 3. *disp.* 5. *q.* 8. *dub.* 7. imprecando scilicet, ut Deus, vel Sacramentum turpi, seu venereo modo corrumpat hunc, vel hanc: sed certè non est iste sensus communiter, teste eodem *Tanner.* sed iste potiùs: Deus, Sacramenta &c. te perdant, destruant, confundant, hoc enim vulgo significat germanicum illud schänden / zu Schanden machen: eóque sensu respectu Dei quidem non est blasphemia, cùm nihil falsum Deo attribuatur, & Deo supremo jure æquè proprium sit perdere, & salvare, sed est solum imprecatio & maledictio utique ex genere suo mortalis in hominem; respectu autem reliquorum præter eandem malitiam mortalis imprecationis; mortalis est vera blasphemia indirecta: cùm Dei Sacramenta, Sanguis, Passio, Chrisma &c. non sint ordinata à Deo ad perdendum, sed ad salvandum hominem, ut meritò *Sanct. Gallenses* apud *Gobat. n.* 741. censeant esse peccata mortalia satis gravia, quia graviter lædunt honorem divinum.

Per Sacramenta, & adjuncta.

20 Solemnis mos Germanorum est blasphemare Sacramenta, vel per Sacramenta, ut plurimis continua quasi intercalaris vox sit: & quidem quandoque proferunt absolutè, & solitariè, & sic per se loquendo non continet plùs, quàm irreverentem usurpationem sacri illius Nominis, juxta dicta suprà *n.* 3. Longè autem frequentiùs pronuntiant cum additâ aliquâ particulâ, vel ad initium, vel ad finem, præter jam audita: beym Sacrament / Gotts Sacrament / Sacrament Schänd: adfero alia communiora.

I. Hundert tausend Sacrament / est omninò habenda pro vera blasphemia propter hæreticam ex se, & cum vilipensione & contemptu multiplicationem Sacramentotum. Ita Germani, Tanner. *cit. q.* 8. *dub.* 7. *n.* 134. Laym. *cit. Gobat. cit.* Idque certissimum de illis patibulo, ligno, igne, & orco dignis ribaldis, qui consueverunt eructare tonnas, milliones, galeras Sacramentorum. De his lege Drexel. *Phaëton. c.* 6. §. 5. Quorum linguæ propriè sunt vehicula Diaboli, prout indigitat *D. Chrysost.* apud eundem *ibid. c.* 7. §. 2.

§. At quid de illa forma multis usitata: Tausend / hundert tausend Safframent? Ex se nihil mali continet, cùm sit vox nihil significans, solita tamen usurpari à Germanis eo fine, ut ostendant, se seriò loqui, præcipere, irasci, minari, & ob reverentiam Sacramenti non audentes integrè pronuntiare, ita corrumpunt vocem Sacrament: Neque aliquis inde scandalizatur, sed potiùs sæcularis habetur pro conscientioso, qui sic loquitur, volens vitare blasphemiam; at Religiosus ita loquens meritò pro irreligioso. Gobat *cit. n.* 745.

II. Blut Sacrament: Hæc ex se vi verborum quidem nihil falsi, vel indecori significat; cùm Sacramentum Eucharistiæ sit propriissimè Sacramentum sanguinis, & omnia reliqua rectissimè dicantur Sacramenta sanguinis: cùm omnia suam vim, & energiam habeant ex Sacrosancto Christi Sanguine. Attamen certum est omnium piorum aures gravissimè offendi eo dicterio, omniúmque Germanorum sensu horrendum & blasphemum quid significari, in gravem contemptum, vel despectum Sacramentorum, adeóque in ea connexione latere aut blasphemiam propriè dictam, aut saltem sacrilegium; & confessarium debere exquirere numerum ejusmodi caninorum, & stygiorum latratuum. In hac materia singularis Gobat. *n.* 736.

III. Donner / Sacrament / Blitz / Strahl / Stern-Sacrament. De hoc idem ferè pronuntiandum, quod de præcedenti ob eandem rationem, & specialiter ob aliquem contemptum, abominationem, vel execrationem Sacramentorum. Ultimum videtur importare vilipensam multiplicationem Sacramentorum instar stellarum.

IV. Du Sacraments-Hur / du Sacraments-Schelm / du Sacraments &c. &c. Hæ, & similes omninò censendæ sunt veræ blasphemiæ, ob nimis contemptibilem combinationem, & gravissimam irreverentiam Sacramentorum: Nec est verus Christianus, cui non moveatur bilis, & aures horreant ad ejusmodi voces æternis suppliciis mulctandas: ideóque accensendum esse blasphemis, qui vel semel ita deliberatè, & seriò loquitur, meritò censet Gobat. *n.* 742. Vide infrà §. *seq. N. IV.* Jam tandem quoad prædictas blasphemias omnes, ratione peccatorum sint sequentes.

§. IV.

Resolutiones practicæ.

I. Blasphemia quæcunque directa, seu cum directa intentione inhonorandi Deum, semper est peccatum mortale gravissimum ineluctabiliter. 21
Omnes. Legi enim Divinæ Naturali, ipsique rationi nihil magis repugnat, quàm Creatori maledici à creatura. Lege Divina positiva nihil severiùs prohibetur, quàm blasphemia, ut Levit. 24. *Qui blasphemaverit nomen Domini, morte moriatur*: specialiter autem interdicta blasphemia repugnat primo Præcepto Decalogi præcipienti Deo debitum

debitum cultum exhibendum, cujus è diametro oppositum facit blasphemia. Eminenter etiam prohibetur secundo Præcepto Decalogi: *Non assumes* &c. quò etiam communiter refertur: multò enim magis, & deteriùs nomen Domini in vanum assumit, qui ipsi Deo falsum injuriosè attribuit, quàm qui per Deum falsò jurat, vel Deo promissum votum violat. Insuper in hoc horribili blasphemiæ directæ peccato excluditur non tantùm omnis parvitas materiæ à mortali excusans: cùm qualiscunque contumelia, etiam minima, directa in Deum infinitæ Majestatis, reverâ sit gravissima; sed etiam omnis imperfectio actûs: Quia supponitur facta ex directa & perfecta, adeóque deliberata intentione inhonorandi Deum. Cæterùm in ipsis verbis blasphemis contra Deum prolatis posse excusare imperfectionem actûs, indeliberationem, præcipitantiam &c. jam suprà concessum est; sed tunc eo ipso non erit blasphemia formalis, sed materialis tantùm.

22 II. Blasphemia etiam indirecta seriò & advertenter prolata sine dubio est peccatum mortale, etsi minùs grave, quàm prædicta directa ob ipsum minùs perfectum, & indirectum tantùm voluntarium. Juxta communem *DD. cum S. Thom. & Sanch. cit.* attamen omninò admittit imperfectionem actûs à mortali excusantem: ut si fiat cum semiplena tantùm advertentia, & deliberatione, ex subitò vehementi impetu passionis iracundiæ, terroris, consuetudinis inveteratæ, involuntarium reddente, & alia ejusmodi, quæ etiam blasphemiam materialem tantùm efficere possunt, secundùm communissimam DD. apud cit. Quamvis videatur negare noster Marchant *Tribunal. tom. 2. tract. 2. tit. 4. Sect. 1. q. 3.* in appendice, ob naturalem horrorem sceleris execrandi, tantùm quidem, ut à Christiano Deum agnoscente & mentis compote vix unquam possit dici blasphemia. Et sanè teneretur creatura rationalis saltem adeò attendere Creatori suo, & ultimo Fini Deo in omni sua actione, ut saltem horribile hoc scelus blasphemiæ præcaveat. Verùm ex his solùm sequitur, rarò admodùm, & difficulter excusari à mortali, & multò rariùs, quàm in aliis peccatis, non verò, quòd omninò nunquam: cum reverà contingat in primis motibus iracundiæ hominem sibi non esse præsentem, ita ut se semper ad regulas rectæ rationis reflectere possint tam citò, quin interim quandoque erumpat verbum blasphemiæ: in foro autem externo, non obstante allegatione cujúsque motûs, vel indeliberationis secundum leges puniri debet: quia ibi judicatur secundùm externa. Unde ulteriùs sanè fatendum est, omnem blasphemiam, etiam jocò prolatam, deliberatè, & advertenter ad inhonorationem Dei, ordinariè esse peccatum mortale: quia etiam sic jocò prolata vergit in diminutionem Divini honoris, ut cum aliis docet Sanch. *lib. 2. c. 32. n. 41.* Dico tamen: *ordinariè*: nisi nimirùm, in raro casu, talis esset jocus, ut omnibus expensis, nulla appareret diminutio Divini honoris; tunc enim blasphemia vera non est: quippè cui deest essentia blasphemiæ: & de simili raro casu intelligendus Valent. *t. 3. disp. 1. q. 13.* cum aliis docens: Blasphemiam jocò prolatam non esse blasphemiam, nec consequenter peccatum mortale.

III. Quamquam (sicut suprà de superstitionibus, magiis) probabile sit, omnes blasphemias in ratione blasphemiæ esse ejusdem speciei infimæ ob eandem semper malitiam formalem inhonorandi Deum: ideóque in confessione non esse necessariò explicanda maledicta in specie, sed sufficere, si dicas: *Blasphemavi graviter toties.* Attamen inprimis certum est, debere explicari circumstantias speciem mutantes: ut, si blasphemia fuit hæreca, procedens ex actuali assensu erroneo contra Fidem, aut si procedit ex actuali odio Dei, desperatione, ex gravi odio proximi &c. tunc enim semper est duplex species, & quandoque triplex peccatum, ut jam suprà indicatum fuit. Deinde etiam longè probabiliùs, & tutius est, intra genus blasphemiæ, etiam explicandum esse modum blasphemandi: utpote si blasphemia facta sit cum directa intentione inhonorandi Deum, vel indirecta tantùm; si facta directè in ipsum Deum, vel indirectè tantùm per Sacramenta, Sanctos, creaturas &c? Hi enim modi maximè differunt in gravitate injuriæ, contumeliæ, & despectionis erga Deum, ut ex se patet. Addit *Sanch. cit.* etiam explicandum in blasphemiis indirectis, an blasphemaverit in B. Virginem, vel in alium Sanctum, quia illud verissima æstimatione longè gravior censetur injuria Dei, quàm hoc. 23

IV. In praxi ergò, quando pœnitens absolutè dicit se blasphemâsse. Confessarius in examinando sic procedet: 1. Quærat quomodo, vel quibus verbis blasphemaverit? nam homines plebei solent confundere verba germanica: Schelten / Fluchen / Schwöhren: Primum blasphemare, secundum imprecari, seu maledicere, tertium jurare propriè significat. Auditis verbis blasphemiam significantibus. 2. Quæret, quâ intentione sic blasphemaverit: an verè intenderit ipsum Deum inhonorare, vel ex maligno affectu in Deum ita protulerit? Si ita fatetur (quod certè rarò apud plebeos, & rusticos.) 3. Examinandus erit, qua ratione motus fuerit erga Deum, an ex odio, desperatione, an cum, vel sine assensu erroneo contra Fidem, juxta suprà dicta? Et si fateatur blasphemiam hæreticam cum assensu erroneo, & pertinaci contra Fidem, scias esse hæreticum formalem excommunicationi Bullæ Cœnæ obnoxium, ideóque remittendum ad habentem facultatem absolvendi, si ipse non habeas: sed hæc, ut dixi, rara sunt. 4. Si neget se intendisse Deum inhonorare, adhuc quærendus erit, an saltem adverterit ejusmodi verba à se prolata reverà esse inhonorativa Dei, cedere in despectum, vel injuriam Dei &c. & tamen sic scienter protulisse? si sic, adhuc censendus est peccâsse mortaliter. Tandem si dicat, se nec intendisse, nec advertisse inhonorationem Dei, neque affectum indignationis suæ ullo modo erga Deum extendisse; sed solùm erga hominem, vel jumentum, nihilominùs attenden- 24

dum

dum erit ad verba, quibus homo usus fuit; si enim verba talia, vel tali modo prolata sunt, ut enormem contumeliam Dei, aut Sacramentorum exprimant: v. g. atroces maledictiones in ipsum Deum: Gantz Tonnen / Galleen voll / Blitz / Blut / Strahl-Sacrament / rarò excusari poterit à mortali: certè severè & acriter increpandi erunt, & non nisi firmo proposito concepto absolvendi. Quòdsi verba non contineant adeò enormem contumeliam Dei, vel Sacramentorum, nec falsitatem aliquam hæreticam v. g. simpliciter nominando: Sacramenta; Dei Sacramenta, Crucem Christi &c. omninò à peccato mortali excusari poterit. At iterùm seriò dehortandus ob periculum blasphemiæ formalis. Ita post alios Laym. sæpè *cit. c.* 6. *n.* 8. ubi ponit casum, quo confessarius pœnitentem absolvere poterit, etsi tali consuetudine, utpotè non mortaliter mala, abstinere nolit: e.g. Dux, vel Officialis belli dicit in Confessione se milites suos ita malè assuetos ad officium cogere non posse, nisi velut vehementer iratus verba sacra effundat: v. g. Sacramenta, Chrisma (idem de verbis imprecatoriis intelligendum) quæ verba testatur se proferre non alia mente, nisi ut militibus metum tandem iratus incutiat. Hæc in Christiano homine laudanda non sunt; non tamen peccati mortalis condemnari semper possunt, qua proinde consuetudine dissimulatâ, minimè tamen positivè consultâ, talem confessarius absolvere poterit. Sic *Laym.* Eadem propè ratio semper est de Heris, & Magistris respectu servorum, imò & parentibus respectu filiorum. Similiter Gobat *cit. casu* 20. *a n.* 704. latè excusat Medicum ingeniosum, qui Canonicum quemdam morbô Hypochondriacô laborantem, & continuò mortem tento arcu sibi spiculo minitantem, imaginantem, metuentem &c. ut humores noxios depelleret, fingens se animo iratum, quòd monitis parere nolit, subitò invadens in hæc verba erupit: Du Hundert Tausend Sacraments Pfaff / daß dirs der Teuffel gesegne: Quo audito primò attonitus, & exardescens Canonicus, deinde fraude cognita, in risum solutus, dissipatis malis humoribus, nihil amplius de morte cogitavit, felici proindè successu. Excusat enim Gobat eum, eo quòd ea verba non seriò protulerit, nec formaliter, ut inhonorativa Sacramentorum, sicut nec ipsius Canonici, sed merè materialiter, ut signa fictæ iracundiæ: cui ego assentior. Tandem de malitia, & pœnis blasphemorum divinitùs, & humanitùs inflictis vide horrenda apud eundem Gobat *cit. Alph. quadruplici. p.* 3. *de blasphem. casu.* 21. *per totum.*

APPENDIX.

De Maledictis in creaturas rationales, & irrationales.

25 JAm supra dictum est, maledicta, convitia, imprecationes in homines, vel jumenta, aliásque creaturas rationales, vel irrationales absolutè absque ullo ordine vel relatione ad Deum, non esse propriè blasphemias, sed alia peccata esse posse, circa quæ aliqua hìc utiliter notanda sunt; cùm ea in confessione plerumque cum blasphemiis exprimi soleant.

I. A peccato omninò excusantur, qui honesto fine, vel affectu bono cohonestant maledictiones lugubres rerum insensibilium; qua ratione David maledixit montibus Gelböe ob occisos ibi Saulem ac Jonatam. Job & Jeremias maledixerunt diei, in qua nati, & concepti sunt, nimirùm ob peccatum originale tunc contractum, & initium tantarum miseriarum, ut cum *Molina* & aliis communiter observat *Laym. l. cit.* Sic & tu sanctè malediceres horæ illi, loco, occasioni &c. quibus in grave peccatum lapsus es. Eadem ratione maledicere Diabolo rarò peccatum est, secluso iracundiæ, impatientiæ, alióve vitio, quia semper solet maledici, ut auctor malorum, Dei, hominúmque juratus hostis.

II. Quando maledicuntur homines, eisque mala imprecantur, vel optantur, ut v. g. pereant morte, fulmine, rotâ, furcâ &c. à dæmone possideantur, rapiantur, lacerentur &c. ordinariè tantùm veniale est, præsertim respectu alias non inimicorum: nam ordinariè non maledicuntur homines, tanquam aliquid Dei, nec animo deliberato & serio, ut eis talia eveniant, sed præcisè ad manifestationem iracundiæ, vel indignationis suæ. Quòd si tamen deliberatè verè desiderarentur ejusmodi mala proximo, esset sanè peccatum contra Charitatem, & utique mortale in exemplis positis; alioquin grave, vel leve, mortale, vel veniale, juxta gravitatem, vel levitatem materiæ, seu mali imprecati. Juxta communem DD. Et optimè observat Escob. *in summa tom.* 1. *exam.* 3. *c.* 6. *n.* 6. Do ejus verba: Assoles interdum in amicos indignari, ut filios, famulos, vicinos, domesticos &c. interdum in inimicos, cùm ex inimicitiæ affectu maledicta prodeunt, plerumque cum plena advertentia feruntur; cùm autem in amicos, rarissimè ex intentione oriuntur, sed solùm ex perturbatione &c. Unde & alia peccata non erunt, si interrogeris mox post prolationem maledictionis: num intendas filium, vel famulum à Diabolo abripi? Respondebis: minimè planè.

III. Cùm maledicuntur, & diris devoventur jumenta, aliæque res irrationales, siquidem res sint proximi, & ex odio in ipsum prodeant maledicta, & serio animo, ut verè pereant illa, erit sanè peccatum odii contra proximum, pro ratione materiæ gravius, vel levius, quod tamen rariùs accidit, alioquin non nisi veniale, sicut etiam quando res nostræ sunt, vel nullius, etiamsi ex animo deliberatè desideretur eis malum, ut pereant &c. erit tantum veniale, actúsque otiosus, vel ad summum iracundiæ, vel impatientiæ vitium.

IV. Maledicere vento, tempestati, pluviæ, igni, tali diei, horæ, & cuilibet creaturæ esset sanè mortale blasphemiæ peccatum, si illa maledicerentur, quatenùs aliquid Dei, seu quatenus à Deo, divináque dispositione proveniunt, aut quatenùs iis,

ut mediis utitur DEUS ad nos puniendos, aut denique periculum subsit, ne indignatio sit contra ipsum Deum. At quando nihil horum adest, rursus solùm veniale erit, ut supra: quia sic maledictio, vel affectus maledicentis nullo modo redundat in Deum: quòdsi redundet in parentes, ut si maledicas diei, vel horæ, in qua te parentes genuerunt &c. erit peccatum contra Charitatem, & Pietatem parentibus debitam: & sanè grave, si cum serio contemptu fiat, aut aliàs pietas in parentes graviter lædatur: ut si ita in faciem malediceres, si per hoc eos subsannes, confundas, irrideas. Aliàs iterum leve tantùm, ut suprà.

SECTIO IV.

Sacrilegia.

SUMMARIUM.

26 *Sacrilegium generatim* est rei *Sacræ violatio.*
27. *Sacrilegium personale quatuor modis committi solet.*
28. *Locale verò tribus.*
29. *Sacrilegii realis, seu rerum Sacrarum quatuor gradus.*
30. *Sacrilegium reale* indigne *tractando res Sacras variè fieri potest:*
31. Injustè *verò usurpando, vel furando, tripliciter.*
32. *Etiam injusta occupatio, vel detentio bonorum Ecclesiæ, mobilium & immobilium, piorum legatorum, & bonorum pauperum &c. aliqualiter Sacrilegium sapit.*
33 *Sacrilegium profanæ emptionis, & venditionis rei Sacræ seu* Simonia *quid?*
34. *Quæ sit res seu materia Simoniæ?*
35. *Quale debeat esse pretium, &*
36 *Quale pactum, ad hoc ut committatur Simonia?*
37. *Quid sit Simonia Juris divini intrinsecè mala?*
38. *Quid sit vel quando fiat Simonia Jure positivo humano prohibita?*
39 *Quid sit Simonia* mentalis,
40. Conventionalis,
41. Realis, &
42 Confidentialis? *& quæ hujus pœnæ?*
43. *Quid sit Simonia cum pretio, vel munere à manu,*
44 *à Lingua, &*
45 *Ab Obsequio?*
46 *An & quando Simonia sit dare beneficium Ecclesiasticum pro obsequio* Spirituali?
47. *Quando simoniacè accepta debeant restitui?*

26 SAcrilegium definitione ab omnibus recepta: *Est rei sacræ violatio*, seu irreligiositas, quâ res sacra quatenùs Deo sacrata est, violatur; est enim peccatum contra Virtutem Religionis, quæ sicut primariò inclinat ad debitum cultum & reverentiam exhibendam ipsi Deo; ita ex consequenti & secundariò inclinat ad debitam reverentiam exhibendam rebus Deo sacratis: nam ut ait D. Th. 2. 2. q. 99. a. 1. *Ex eo, quòd aliquid deputatur ad cultum Dei, efficitur aliquo modo divinum, quamobrem ei reverentia debetur, quæ redundat in Deum: atque etiam irreverentia, seu indigna tractatio rerum sacrarum redundat in injuriam Dei: consequenter erit speciale peccatum Religioni oppositum.* Sic S. Doctor.

Res ergò sacra dicitur omnis illa, quæ publica institutione, auctoritate, & ritu ad Dei cultum deputata est; uti ex Juris Consulto notavit Suar. *de Relig. lib. 3. tract. 3. c. 2.* adeóque non quælibet privato instituto, proposito, vel voto res sacra efficitur, sed necesse est, ut publicam deputationem vel consecrationem habeat. Ejusmodi autem rerum sacrarum, atque publicâ auctoritate ad cultum Dei consecratarum triplex est genus, persona, locus, & res, indéque triplex species materialis Sacrilegii. Personale, locale, & reale. De his ordine.

§. I.

Sacrilegium personale

DIcitur, quo persona sacra, seu publica auctoritate & solemnitate ad cultum Dei consecrata (videlicet per sacram ordinationem, vel statum Religionis, ejúsque aliquam participationem) indigne violatur; ídque contingit quatuor modis. 27

I. Inferendo manus violentas in Clericum, vel Religiosum: percussione, mutilatione, occisione, aut aliâ atroci injuriâ, utpote non solùm in faciem, sed etiam in contemptum in terram spuendo, contra privilegium Canonis. *si quis suadente & 17. q. 4.* ex motivo Religionis personis Ecclesiasticis, atque Deo sacratis concessum, addita excommunicatione latæ sententiæ ipso facto incurrendâ. De hoc in materia de Censuris.

II. Personas Ecclesiasticas subjiciendo fori sæcularis judicio seu ad tribunalia sæcularia indebitè trahendo, contra Privilegium Exemptionis, & Immunitatis Ecclesiasticæ.

III. Ab iisdem personis Ecclesiasticis tributum exigendo contra eandem Immunitatem, & Exemptionem. Sed hoc extra casum publicæ necessitatis, ut in bello; tunc enim lex naturæ præponderat legi Ecclesiasticæ.

IV. Luxuriosè violando corpus personæ Deo sacratæ per votum solemne continentiæ perpetuæ, idque quocunque concubitu, pollutione, tactibus ad hoc ordinatis. Ideóque sacrilegium committitur non tantùm à persona, quæ contra proprium votum peccat, sed etiam ab alia seu altera complice, etsi ipsa voto Deo sacrata non sit. Sed de hoc ex professo dictum est inter species luxuriæ *p. 4. Theol. Sacram. de Matrim. c. 3. Sect. 4. & fors infra 6. Precepto.* neque res fœda hîc repetenda. Id hîc solùm obiter nota ex Laym. *l. 4. tract. 10. c. 7.* Quòd Clericus, vel Religiosus fornicans contra continentiam, & sextum Præceptum præter peccatum luxuriæ duplicem, in rigore loquendo, aliam malitiam committat contra Virtutem Religonis; una est violatio voti Deo consecrati contra secundum Præceptum, altera est sacrilegii propriè dicti, nimirùm personæ sacræ violatio, seu voto solemni publica auctoritate ad cultum Dei acceptæ, contra hoc primum Decalogi Præceptum, quæ malitia gravior est priori, & omninò in confessione explicanda, sic ut non sufficeret absolutè dicere: peccavi contra votum castitatis carnaliter, sed necesse sit exprimere circumstantiam Ordinis sacri, vel Professionis religiosæ. Ut contra *Suar. Sanch. & alios.* ex communiori aliorum docet Laym. *cit. n. 4.*

§. II.

Sacrilegium locale

DIcitur, Ecclesiæ, vel loci sacri, publica auctoritate ad cultum Dei deputati, indigna violatio. 28

§. Ec-

§. Ecclesia propriè est locus publica auctoritate, aut consecratione Episcopi, aut Crucis erectione, vel alia ratione deputatus ad publicè peragenda Officia Divina, Missas celebrandas, & verbum DEI audiendum, Sacramenta administranda, & recipienda. Locus verò sacer latiùs patens, generatim dicitur omnis locus ad usum pium & religiosum publicè destinatus, & Deo dedicatus. Comprehendit & Ecclesias omnes, & insuper Sacella, Cæmiteria, Monasteria, & Xenodochia, quæ Episcopi auctoritate erecta sunt: nam sola sæculari auctoritate erecta absque auctoritate Episcopi, non censentur religiosa. Sacrilega ergò violatio Ecclesiæ, vel loci sacri contingit generatim tribus modis.

I. Violando immunitatem Ecclesiæ, & locorum sacrorum: fores effringendo, despoliando, & specialiter eò confugientes, atque legitimò refugiò, seu asylò ibidem gaudentes, violenter, & dolosè extrahendo ad judicium, vel punitionem: id tamen extra casus, quibus, id ipsa Jura permittunt: videlicet 1. si crimen grave in ipsa Ecclesia quis commisisset, *c. ult. de immunit. Eccles.* cùm in eo, in quo deliquit, puniri quis debeat, & frustrà legis auxilium invocet, qui deliquit in legem. 2. Item si publicus latro fuit, aut nocturnus depopulatur agrorum, *c. inter alia. eodem tit.* 3. Item qui alium proditoriè occidit ex insidiis, puta ex latibulo à tergo invadendo, venenò, &c. *c. 1. de homicidio*: & fuit olim juris Divini. *Exod.* 21.

II. Polluendo Ecclesiam, aut Cæmiterium, idque dupliciter: 1. Per injuriosam sanguinis effusionem, aut homicidium etiam sine sanguinis effusione factum; dummodò intrà Ecclesiam factum, sive deinde ab existente intra Ecclesiam, sive extra; utroque enim modo æqualiter contra sanctitatem loci peccatur. 2. Per illicitam & voluntariam humani seminis intra Ecclesiam effusionem, *c. ult. de consecrat. Eccl.* Copula tamen carnalis conjugalis excusatur à mortali, si fiat ob urgentem necessitatem, vel probabile periculum pollutionis, utpotè si conjuges officii, vel refugii causâ longo tempore intra Ecclesiam cohabitare cogantur. Communis DD. cum Sanch. *lib. 9. de matrim. disp.* 50. *n.* 9. Denique per sepulturam infidelis non baptizati, aut excommunicati non tolerati, *c. consuluisti eod.* Atque ad peccatum mortale sacrilegii sufficit prædicta, vel aliquid eorum fieri etiam occultè: ad hoc autem, ut Ecclesia censeatur polluta in foro externo, requiritur, ut factum sit notorium de jure, vel de facto.

III. Exercendo actionem profanam, quæ vel ex natura sua, vel juris Canonici prohibitione loci Sanctitati repugnat, licèt per eam Ecclesia non polluatur: uti sunt: omnis actio judicialis & maximè criminalis. *c. unico. de immunit. Eccl. in* 6. Peccaret ergò Judex sacrilegè, & insuper invalidè ageret, qui in Ecclesia sententiam ferret, etiam ad mulctam pecuniariam; si etiam ad mortem, excommunicandus foret. Altera actio in Ecclesia sacrilega est negotiatio, mercatura, emptio, & venditio solemnis, *cit. c. decet, eodem.* Hac ratione etiam Christus *Matth.* 21. *& Joan.* 2. ejecit omnes vendentes & ementes ex Templo dicens: *auferte ista hinc, &c.* Peccaret ergò mortaliter sacrilegio, si quis per se, ex instituto templum deligeret tanquam locum mercaturæ & nundinarum, in eo officinam erigendo, merces exponendo; quòd si tamen solùm fiat contractus emptionis in Ecclesia, merce alibi existente: aut per accidens tantùm in transeundo, vel recedendo ob pluviam, non nisi veniale, aut nullum peccatum est. Ex communi Laym. *c.* 7. *n.* 9. Tertia actio in Ecclesia sacrilega, sunt tripudia, clamores profani. *c. cum decorem, de vita & honest. Cleric.* Quarta actio in Ecclesia prohibita est comessari. c. non oportet. 2. dist. 24. *Non oportet in Basilicis, seu Ecclesiis agapen facere, & intùs manducare.* Extra ergò casum necessitatis, vel pietatis universim prohibitum est in Ecclesia comnedere, vel bibere more solito pro refectione, quod tamen seclusò scandalò, vel contemptu culpam venialem non excedere cum *Cajet. Sa.* & aliis notat *Laym. cit.* Præter prædicta peccata in hac triplici classe alia peccata in Ecclesia committere: v. g. detrahere, nutu, vel verbis solicitate ad inhonesta alibi patranda, secluso contemptu, omníque voluntate loci sacri inhonoradi, speciale peccatum sacrilegii non constituit, etsi gravem contra loci sanctitatem contineant, meritò à timoratis explicandam in confessione irreverentiam, eóque graviorem, quò gravius peccatum committitur: idque etiam etsi naturalis turpitudinis quidpiam fiat.

§. III.

Sacrilegium reale

Dicitur rerum quarumvis publica authoritate 29
ad Cultum Divinum sacratarum, vel deputatarum indigna violatio. §. Rerum autem ejusmodi sacrarum, prout excludunt personas sacras, & loca sacra, quatuor veluti gradus assignat D. Thom. *q.* 99. *a.* 3. *Primum & summum locum inter res sacras obtinent Sacramenta, quibus homo sanctificatur; quorum præcipuum est Eucharistiæ Sacramentum, quod Christum ipsum continet: & ideò sacrilegium, quod contra hoc Sacramentum committitur, gravissimum est inter omnia.* Secundum locum post Sacramenta, tenent vasa consecrata ad ministerium & usum Sacramentorum: deinde Ædes sacræ, Altaria, Crux, & Imagines Christi, ac Sanctorum, eorúmque Reliquiæ: quia etiam hæ secundùm usum Ecclesiæ æstimantur ut instrumenta Divini cultûs, & ideò habentur sacræ, non tantùm in ordine ad Sanctos, sed etiam in ordine ad Deum. Ait Suarez. *lib.* 3. *c.* 6. *n.* 7. Huc etiam spectant sacri liquores, Chrisma, oleum, aqua, & alia benedicta. Item Nomina Dei, Christi, & Sanctorum, SS. Evangelia, & omnis Scriptura Canonica. Ut notat *Suar. ibidem n.* 9. Tertium locum retinent omnia, quæ pertinent ad ornatum Altarium, & Ministrorum, & ordinata ad ministerium Divini cultûs, & indignè violata ad sacrilegium spectant.

Quartum locum, sed remotiorem cæteris in rebus sacris obtinent omnia bona mobilia, quæ deputata sunt ad sustentationem Ministrorum Ecclesiæ, Temporum fabricam, &c. Item deposita in Ecclesiis, pia legata ob pias causas, bona pauperum in xenodochiis, & his similia. Etiamsi enim hæc omnia non ita propriè sint Res sacræ, quæ vel speciatim ad DEI cultum consecratæ, & benedictæ, vel tanquam instrumenta Divini cultûs specialiter institutæ sunt, tamen remotè saltem ad Deum, & ejus cultum præ cæteris rebus profanis specialiter deputatæ & eorum injusta usurpatio in Jure passim sacrilegium usurpatur. Harum omnium rerum sacrarum indigna & sacrilega violatio fit, & contingit generatim tribus modis, scilicet *indignè tractando; injustè usurpando; profanè vendendo, vel emendo per simoniam.*

Sacrilegium indignæ tractationis rerum Sacrarum fit variè:

30 I. Circa Sacramenta: ea ministrando, vel suscipiendo. 1. *Invalidè:* Sacrilegium omnum gravissimum, sacratissima illa signa à Christo ad infallibiliter sanctificendum hominem instituta, invalidè & fictè applicando, falsa reddere, & annullare, scilicet defectu debitæ materiæ, formæ, intentionis, aut dispositionis necessariæ. 2. *Indignè:* in cognito statu peccati mortalis celebrando communicando, alia Sacramenta administrando, vel suscipiendo: aut aliàs notabiliter irreverenter, vel negligenter circa illa se habendo. 3. Tangendo illicitè & irreverenter necessitate seclusa. SS. Eucharistiæ Sacramentum (hoc utique peccatum mortale) & omnia immediatè ab ejus contactu consecrata & benedicta: ut Calicem, Patenam, Ciborium, Lunulam Monstrantiæ, Purificatorium jam sæpè usurpatum, Corporale, &c. Item Chrisma benedictum, Sacras Reliquias, Agnos Dei, &c. non tamen horum vasa: quamquam secundùm communem DD. præter tactum illicitum Eucharistiæ in ceteris omnibus secluso contemptu rerum sacrarum, vel præcepti Ecclesiæ raro sit plus, quàm veniale, excusátque omnis necessitas. De his in suis propriis materiis.

II. Circa Vasa sacra, & Paramenta, ea convertendo ad profanos usus propria authoritate, sive transmutando in aliam formam, sive solùm abutendo ad profanos usus (juxta *c. ligna. de consec. dist.* 1.) v. g. sacris Vasis ad potationes, sacris Paramentis ad profana spectacula, &c. Quin etiam materiam rerum anteà sacrarum, lapides, ligna, pannos, &c. profanè usurpare peccatum mortale est ex genere suo, nisi ignorantia excuset, aut necessitas publica belli, famis &c. Quo casu teste Ambrosio, etiam sacra Vasa alienare, vendere, conflare licet, ob majus præceptum Charitatis.

III. Circa sacram Scripturam, eam scienter pervertendo, vel ejus sententiis abutendo ad irrisiones, jocos mendacia, alia peccata, & maximè lasciviam: uti impius Beza abusus est Canticis Canticorum horribili sacrilegio, vocéque blasphemiæ in Spiritum Sanctum. Ut notat Suar. *cit. tract.* 3. *lib.* 3. *c.* 6. Et meritò Gobat *de blasp. cas.* 20. *n.* 718. Fulmine dignas censet meretriculas illas, quæ sæpiùs alicui assuetæ, nescio à quo dæmonis mancipio edoctæ, dicunt: *Domine probasti me:* sicut & illum, qui verbis illis: *bibite, & inebriamini Charissimi, &c.* abuteretur ad persuadendum alicui ebrietatem, vel potum excessivum, aliàs non: nam à mortali excusant DD. citt. communiter, si honesti joci causâ subinde fiat, ut si amico dicas: *sede a dextris meis;* aut in convivio diu nemine loquente dicas: *factum est silentium magnum, &c.* aut homini melancholico, moroso: *a facie frigoris ejus, &c.* vide Gobat *cit. n.* 719. *& seq.* Dico tamen *subinde:* nam ordinariè, consuetudinariè, toties, quoties, ita abuntentes Divinó Verbô ob ejus implicitum saltem contemptum, à mortali excusari non possunt, teste nostro *P. March. sup. cit.*

IV. Quacunque irreverentia, despectu, vel abusu abjiciendo Res sacras Divino cultui destinatas, & supra enumeratas 1. 2. & 3. loco; quia enim illa omnia peculiari ratione ad Deum, cjúsque cultum referuntur, & ideo cultum in DEUM redundantem merentur; ita eorum inhonoratio, seu indigna tractatio in DEI inhonorationem redundat, & ad secrilegii crimen pertinet, idque tantò gravius, quantò & Res sacra major, & irreverentia illata major est.

Cæterùm ad hoc peccatum sacrilegii committendum in indigna administratione, vel tractatione Rerum sacrarum non est necesse, ut quis habeat semper directam intentionem inhonorandi, vel contemnendi Res sacras, quod proprium est infidelium & hæreticorum, sempérque mortale, nulla parvitate materiæ excusante; sed sufficit intentio indirecta, dum quis Res sacras scienter ob quemcunque alium finem, indignè tamen tractat, modis suprà dictis, quamvis hoc excusari sæpissimè possit ob parvitatem materiæ: cùm sacrilegium naturâ suâ magis vel minùs grave sit pro ratione materiæ.

Sacrilegium injustæ tractationis, seu usurpationis Rerum sacram.

Furtum Rei sacræ triplici membro exponitur 31
c. quisquis. 17. *q.* 4. *Sacrilegium* (id est furtum sacrilegum) *committitur, aut auferendo de loco sacro, vel sacrum de non sacro, vel non sacrum de sacro:* Furtum enim, seu injusta ablatio rei alienæ est de se peccatum injustitiæ contra septimum Præceptum: duobus modis secundùm Canones qualificatur, ut fiat sacrilegium contra Virtutem Religionis: 1. Ratione ipsius Rei sacræ: ut si fureris Calicem, Reliquiam, &c. 2. Ratione loci sacri, cui specialis reverentia, & immunitas, adeóque securitas ab omni injuria debetur, & hinc illa tria membra.

I. Furari Rem sacram è loco sacro, v. g. Calicem ex Templo, Ciborium ex Tabernabulo, utramque malitiam sacrilegii continet, scilicet violationem Rei sacræ, & violationem loci sacri, ideòque in communi, & nostrâ sententiâ, necessariò exprimendam in confessione.

II. Fu-

II. Furari rem sacram è loco non sacro, vel extra locum sacrum v. g. Calicem ex privato Oratorio, cista domestica, præter furti, aliam unam simplicem malitiam, veri tamen sacrilegii dicit. Juxta communem DD. cum *Laym. cit. n.* 16. & 17. Ubi rectè monet, non esse audiendos Legistas ad sacrilegium utrumque requiri: & quòd res sacra ablata sit, & è loco sacro.

III. Furari rem non sacram, nec ad DEI cultum ulla ratione pertinentem, tamen é loco sacro, Templo, vel Ecclesia, similiter unam tantùm, at veram habet malitiam sacrilegii, scilicet violationis loci sacri. Juxta communissimam DD. Sumitur ex Scriptura 2. *Machab.* 5. ubi Heliodorus horribiliter ab Angelo flagellatus legitur, quòd voluisset spoliare ærarium Templi, in quo deposita viduarum & pupillorum erant; quod proinde cretum videtur quoad res in Templo depositas, & in ejus fidem, atque immunitatem susceptas. Quoad alias verò res in Templo non sub custodia, sed per accidens, & casu existentes, ablatas. v. g. in Ecclesia, abscindere crumenam; an sit furtum simplex, vel qualificatum sacrilegii, adeóque in confessione exprimendum, etsi non ita certa, tamen communis, & probabilior est sententia affirmans. *Angel. Sylvest. Armil.* Sa. *verb. sacrileg.* Navarr. c. 6. n. 4. *Suar. Laym. cit.* Ratio petenda est ex reverentia Ecclesiarum, quæ meritò exigit omnem injuriæ immunitatem statuendam, eámque de facto statutam esse satis constare videtur ex *cit. c. Quisquis, &c. Sacrileg. de immunit. Eccl.* Et quia mercaturæ in Ecclesia prohibitæ sunt, eam maximè ob causam, quia in iis fraudes committi solent, sanctitatem loci valdè dedecentes; quantò magis ipsa furta in Ecclesia decet esse specialiter prohibita?

IV. Quoad bona Ecclesiastica mobilia & im-
32 mobilia. Item pia legata, bona pauperum, &c. etsi propriè res sacræ non sint, nihilominùs quia bona illa ex sua institutione ac fundatione atque fundatorum, testatorum, ac offerentium expressa voluntate ad DEI, & Christi honorem oblata, & destinata sunt, sic, ut in nullum alium usum, nisi pium, converti possint, certum est, quòd injusta eorum occupatio, detentio, defraudatio non sit simplex peccatum furti, vel injustitiæ, sed qualificatum; & circumstantiam ejus esse exprimendam in confessione, adeóque si non propriè sacrilegium, aliquam saltem rationem sacrilegii habet: certè passim in jure Canonico sacrilegium appellatur; specialiter *c. nulli liceat.* 12. q. 2. & 17. q. 4. *Can.* 4. dicitur: *sacrilegium, & contra leges est, si quis, quod venerabilibus locis relinquitur, pravæ voluntatis studiò suis tentaverit compendiis retinere.* Accedit, quòd invasio, & spoliatio bonorum Ecclesiasticorum sit contra immunitatem Ecclesiæ, cujus violatio est sacrilegium; & *Conc. Trident. Sess.* 22. *can.* 11. in tales decernit excommunicationem Papæ reservatam, donec restituant.

Sacrilegium profanæ emptionis ac venditionis rerum sacrarum Spiritualium.

HOc, amisso generali nomine sacrilegii, ab insigni illo rerum spiritualium empturit ore, Simone Mago, peculiari sibi nomine vendicato, *Simonia* appellata est. Esset res prolixissimæ, & intricatissimæ tractationis, præsertim quoad praxin nostrorum temporum; verùm quia materia maximè est canonica, ideò sistendo in terminis Theologiæ moralis, breviter claro compendio delibabo, communiter necessaria Confessario scitu in confessionali.

§. IV.

Simonia.

DEfinitur in Jure: *studiosa voluntas emendi vel vendendi aliquid spirituale, vel spirituali annexum.* Clarius exprimit Suar. tom. 1. de Relig. tract. 3. lib. 4. c. 1. Simonia est *sacrilegium, quò per emtionem & venditionem, vel similem contractum res spiritualis ut talis pro temporali commutatur*: ideóque ad peccatum simoniæ necessariò tria concurrunt, materia, pretium, pactum; quibus explicatis patebit definitio, & essentia simoniæ. 33

I. Materia simoniæ debet esse res spiritualis, 34
vel annexa spirituali, res autem spiritualis, & materia simoniæ sunt. 1. Omnis gratia gratum faciens, & gratis data. 2. Omnia Sacramenta, & sacramentalia, seu sacræ ceremoniæ in administratione Sacramentorum, & Sacrificio Missæ ex institutione Ecclesiæ exercenda. 3. Omnia Divina Officia, & Orationes publicæ & privatæ. 4. Omnis actus Jurisdictionis Ecclesiasticæ, ut absolutio à peccatis & censuris, collatio Indulgentiarum, collatio cujuscunque Beneficii, Officii, ac Dignitatis Ecclesiasticæ. 5. Omnia Beneficia Ecclesiastica, & ipsis annexa: ut jus Patronatûs, reditus Beneficiorum, qui dantur propter spirituale Beneficium. 6. Denique omnia Vasa, & Paramenta sacra, quà talia, omnia benedicta ab Ecclesia: ut Agni DEI, sacræ Reliquiæ, &c.

II. Pretium simoniæ debet esse quid tempora- 35
le, sive pecunia sive quodcunque aliud per modum pretii æquiparatum ipsi rei spirituali seu sacræ, ut talis est: unde non est simonia, dare rem spiritualem pro spirituali; Reliquias pro Reliquiis, Calicem pro Ciborio, unum Beneficium cum alio commutare; auctoritate tamen legitima. Item dare rem temporalem pro spirituali materialiter tantùm, ut pecuniam pro Calice, quantum valet argentum & ars. Item dare rem temporalem pro spirituali Officio, Sacris, Orationibus, Sacramentis, &c. non pretium æquiparatum ipsi rei sacræ, sed solùm in stipendium sustentationis Ministrorum. Sumitur. ex c. 10. *Matth.* dicente Christo *Dignus est operarius mercede sua.* Et 1. ad Cor. 9. *Quis militat suis stipendiis nunquam? si vobis spiritualia seminavimus, magnum est, si carnalia vestra metamus?*

III. Pactum, seu contractus simoniæ debet 36
esse pactum onerosum, & obligatorium per modum emptionis, & venditionis, vel cujusvis commutationis, seu retributionis, onerosæ, obligatoriæ, quomodocunque exprimatur, v. g. Do tibi pe-

pecuniam, agrum, &c. ea conditione, ut data prima occasione Beneficium conferas: aut contrà: Confero tibi Beneficium eo pacto, ut centum ducatos numeres; nec salvant, etiamsi addant: per modum gratitudinis tantùm; dummodò intercedat verum pactum obligatorium: secluso autem hoc pacto, non erit simoniacum accipere, vel dare rem temporalem pro spirituali, & econtrà: v. g. ei, qui contulit Beneficium spirituale, gratuitò, & spontè rependere rem temporalem, v. g. pecuniam, vel aliam, aut èconträ pro re temporali accepta, spontè ex gratitudine rependere rem spiritualem, Beneficia, Sacra, &c. Nec simoniacum erit alteri conferre rem spiritualem, cum spe tamen ab illo recipiendi rem temporalem per modum gatitudinis tantùm, secluso omni prævio pacto expresso, vel implicito: Quale pactum expressum, vel tacitum utique supponitur in Propositionis damnatis ab Innocentio XI. 45. *Dare temporale pro spirituali non est Simonia, quando temporale non datur tanquam precium, sed duntaxat tanquam motivum conferendi, vel etiam, quando temporale solùm sit gratuita compensatio pro Spirituali, aut èconträ* Et 46. *Et id quoque locum habet, etiamsi temporale sit principale motivum dandi spirituale: imò etiamsi sit finis ipsius rei spiritualis, sic ut illud pluris æstimetur, quam res spiritualis.*

IV. Juxta hæc tria ad peccatum simoniæ essentialiter requisita, triplex est divisio simoniæ. 1. Ex parte materiæ in simoniam Juris Divini, & positivi. 2. Ex parte pacti, vel contractûs in mentalem, conventionalem realem, & his immixtam confidentialem. 3. Ex parte pretii, in simoniam, quæ fit cum munere *à manu, à lingua, & ab obsequio.* Explico breviter ordine.

I. Simonia Juris divini, & positivi.

37 Simonia Juris divini intrinsecè mala, atque prohibita propter malitiam suam intrinsecam est omnis illa, quâ venditur, & emitur res propriè spiritualis, ut talis: ut Sacramentum, sacræ Relique, &c. cujus ratio & malitia mortalis consistit in hoc, quòd res sacra, vel spiritualis indignè, & irreligiosè tractetur hoc ipso, quòd emptione, vel venditione cum pretio, vel re temporali commutetur, perinde ac si tam vilis sit, ut instar rerum, vel mercium temporalium pretio venalis exponi debeat. *Quis enim non vile putat esse quod venditur?* ait Hormisda Papa *ad Episcopos Hispaniæ in Epistola.* Deinde cùm res spiritualis pro temporali commutatur impiè præsumitur, ac si illa non minùs, quàm res temporalis, libero hominum dominio ac potestati subjecta sit, & non à solius DEI gratuita voluntate, & potestate dependens; quamobrem Petrus Simonem magnum increpans ait Act. 8. *Pecunia tua tecum sit in perditionem, quia donum DEI existimâsti pecuniâ possideri posse.* Est ergò simonia unum ex peccatis gravissimis sacrilegii contra Religionem, & valdè perniciosum Ecclesiæ. Unde & in SS. Canonibus appellatur *execrabile flagitium, turpissimum lucrum*, &c. estque ex natura sua peccatum mortale, atque juxta *Navarr. Suar. cit.* & alios neque ex parvitate materiæ excusabile, cum sit gravissima in Deum irreverentia quodcunque donum gratiæ spiritualis ita tractare, acsi sit res vilis, & ab arbitrio & potestate humana dependens, ut precio æstimari, ac vendi possit; committitúrque hoc peccatum simoniæ quoad malitiam sacrilegii tam ab emente, quàm vendente rem sacram; uterque enim ipso facto inhonorat, & vilipendit rem sacram, & qui pro ea pretium temporale exhibet, & qui exigit pro ea: at verò ex parte vendentis præter malitiam sacrilegii, etiam accedit peccatum injustitiæ, quatenùs pretium temporale pro re spirituali recipit sine ullo Jure accipiendi. Ut notat Suar. *cit. lib. 4. c. 4. n. 7.* Et Less. *lib. 2 c. 35. dub. 28. n. 162.*

Simonia juris positivi humani, & ideò mala, quia prohibita ob inconvenientiam extrinsecam.

Est omnis illa, qua venditur non quidem res aliqua propriè spiritualis, sed rei spirituali annexa, vel ad eam ordinata, utpote sunt: 1. Venditio Beneficiorum etiam secundùm id, quod in ipsis temporale est: nimirùm quoad jus percipiendi fructus ex bonis Ecclesiæ. 2. Venditio Officiorum Ecclesiæ extrinsecè tantùm ordinatorum ad res sacras: ut Sacristæ, Oeconomi, Thesaurarii, Advocati Ecclesiæ. 3. Oblatio pecuniæ alteri facta, ut suadeat alteri tertio, ut det tibi Beneficium. 4. Pactio de resignando Beneficio tibi, vel ex eo solummodò pensionem, si alter Beneficium tibi impetret. 5. Permutatio, & resignantio Beneficiorum: item reservatio pensionis ex Beneficio resignato; si absque Superiorum auctoritate fiat, hâc autem accedente, licita erit. 6. Acceptio munerum etiam spontè oblatorum pro examine ad Parochiam. Ex Trident. *Sess. 24. can. 18.* Item pro collatione Ordinum; pro prima tonsura, pro litteris dimissoriis ex eodem Trident. *Sess. 21. can. 18.* Excipitur autem decima pars aurei pro Notario, si salarium non habeat, & consuetudo permittat. 7. Exactio pecuniæ pro admissione ad Religionem, non tantùm pro ipso statu, is enim spiritualis, & jure naturali invendibilis, sed etiam pro onere sustentationis: nisi Monasterii tenuitas, vel consuetudo contraria excuset apud Moniales plerasque, & multos alios Ordines. Vide Laym. *tract. 10. c. ult.* Quare hoc tempore ob ingressum Religionis rarò committitur peccatum simoniæ, nec consequenter incurruntur pœnæ in jure statutæ. 38

II. Simonia mentalis, conventionalis, realis, confidentialis.

Simonia mentalis est voluntas, seu proposi- 39
tum internum, quô quis, dum confert alteri rem spiritualem, intendit illum obligare ad reddendum aliquid temporale, aut èconträ, dum confert aliquid temporale, intendit illum obligare ad reddendum aliquid spirituale v. g. Beneficium bonû spirituale pro mutuo, vel alio beneficio præstito, sine ullo pacto externo, sed solùm cum

spe certa recipiendi aliquid temporale pro spirituali, vel ècontrà, tanquam ex debito ab altero præsumendo; ut si Prælatus conferat Beneficium Clerico, ut ideò in compensati onem obligatus sit ei servire; aut Clericus serviat Episcopo ea intentione, ut ei in mercedem debitam conferat Beneficium, & tandem Beneficium conferatur, nulla tamen exteriùs verbis, vel signis facta conventione, vel pacto, erit simonia mentalis, & peccatum sine dubio; nullam tamen in quacunque materia inducens pœnam Canonicam: quia in foro externo probari non potest. Communis DD. cum Sanch. *consil. moral. lib. 2. c. 3. dub. 10. Less. Laym.*

40 II. Simonia conventionalis dicitur, quæ fit cum externo pacto, vel conventione expressa, vel tacita dandi, vel recipiendi quidpiam spirituale pro temporali, aut temporale pro spirituali, qua conventione externa differt à simonia mentali: conventione tamen nondum impleta ex utraque parte, adeóque jam gravius peccatum, adhuc tamen nullam inducens pœnam Canonicam, non solùm quando conventio ex neutra parte impleta est (secundùm omnes) sed etiamsi ex una parte impleta sit: idque non solùm, si quis rem temporalem, v.g. pecuniam dedisset, spirituale tamen, v.g. Beneficium, vel sacrum Ordinem nondum accepisset: quia jura imponentia pœnam simoniacis, requirunt traditionem rei spiritualis; verùm etiam si spirituale jam datum esset, sed temporale (saltem in totum) nondum receptum. Ut ex communi docet Sanch. *cit. c. 3. dub. 10. n.* 106. testans ita servare stylum Curiæ, quo meritò, vel correcta, vel abrogata censeri debent antiqua jura in contrarium sonantia.

41 III. Simonia realis tandem dicitur, quando conventio ex utraque parte completa est, saltem inchoativè, spirituali scilicet dato, & temporali saltem ex parte recepto, ut si collatio Beneficii facta jam sit, & pretii saltem pars soluta; & hæc realis, & completa simonia inducit pœnas gravissimas Canonicas; in triplici tamen solùm casu: si simonia nimirùm commissa sit in ingressu Religionis: in sacro Ordine: & Beneficio: quoad ingressum Religionis, jam suprà mentio facta. Ob simoniacam collationem, & susceptionem sacrorum Ordinum, etiam primæ tonsuræ, incurritur excommunicatio, & suspensio Papalis, & ordinantis, & ordinati. *Extravag. cùm detestabile. De Simonia.* Ob simoniam realem in Beneficio Ecclesiastico à conferente & acquirente incurritur eadem excommunicatio Papalis Papæ reservata. *Eodem Extravag.* irrita est Electio, Confirmatio, Præsentatio, institutio, nullúmque jus tribuit: unde sic recipiens Beneficium non facit fructus *suos*, sed restituere tenetur, etiamsi crimen sit occultum, efficitúrque inhabilis ad illud Beneficium, etiam ex dispensatione Episcopi obtinendum; aliis tamen Beneficiis ritè obtentis, ipso jure non privatur, nec ad alia obtinenta fit inhabilis ante sententiam judicis. Omnia ex *Navarro, Suarez, Sanchez* compendiosè Laym. *lib. 4. tract. 10. c. ult.*

42 IV. Simonia confidentialis specialiter dicitur, cùm quis alteri dat, vel confert, vel resignat, vel ad illud præsentat, eligit, instituit cum certa confidentia & obligatione, ut tanquam ex debito illud sibimet, vel alteri in sui favorem certo tempore resignet, aut ex eo pensionem vel certam partem fructuum tribuat. Et rursùs potest esse aut *mentalis* tantùm, cùm quis ita dat, vel resignat alteri Beneficium cum intentione interna ita alterum obligandi, sed ei hanc suam intentionem non manifestat conventione aliqua externa. Aut *conventionalis*, cùm pactum, vel conventio initur de dando, vel resignando beneficio cum onere, ut sibi, vel alteri resignetur, vel pensio sibi, vel alteri solvatur. Aut *realis & completa*, dum re ipsa Beneficium confertur, vel resignatur cum eodem pacto, ut sibi, vel alteri resignetur, vel ex eo pars fructuum rependatur. Et hæc tandem simonia confidentialis realis completa, dato scilicet & accepto Beneficio cum tali pacto, etiamsi accipiens promissionem nondum impleverit, inducit pænas Canonicas decretas in motibus propriis *Pii IV. & Pii V.* nimirùm excommunicationem Papalem utrique parti contrahenti, annullationem collationis, & resignationis Beneficii illius ipso facto, adeò, ut accipiens non faciat fructus *suos* (ut suprà) & in habilitationem ad imposterum obtinendum illud ipso jure: insuper privat omnibus beneficiis, & pensionibus antè obtentis: sed hoc per, & non ante sententiam Judicis. Denique Beneficia sic simoniacè collata soli Pontifici reservantur. Hæc omnia compendio ex *Navarr. Suar. Sanch. Laym.* cretè solùm curiositatis, & admirationis gratiâ.

III. Simonia cum pretio, vel munere à manu, à lingua, & ab obsequio.

PRetium, vel munus *à manu* dicitur pecunia, aurum, argentum, vestes, equus & similia, emi, & vendi solita, seu mobilia, seu immobilia. Item remissio debiti, aut promissio remittendi illud. Item mutuatio pecuniæ, dilatio debiti hîc & nunc solvendi, autè contrà anticipata solutio debiti nondum finito termino, & his similia, si nimirùm quis tribuit Beneficium, v. g. cum pacto, vel conditone, ut sibi debitum quis remittat, pecunias mutuet, &c. tanquam in debitum pretium pro Beneficio collato; secùs si fiat ex spontanea oblatione, ex gratitudine. Item promissio rei nondum debitæ pro tempore vel casu, quo sibi erit debita; ut si Canonicus eligendus à Capitulo in Parochum promittat, se remissurum dimidiam partem præbendæ reliquis Canonicis electoribus. 43

II. Pretium vel munus *à Lingua* dicitur omnis laus, commendatio, patrocinium, advocatio, intercessio, &c. apud alium, v.g. Principem ex pacto conventa & pacta in compensationem pro re spirituali, v.g. Beneficio, ut si quis conferat Beneficium, vel ad illud præsentet aliquem cum pacto expresso, vel tacito, aut prævia prece animo inducendi obligationem, ut pro se apud Principem intercedat, se commendet, laudet, causam suam promoveat, &c. veram committit simoniam; siquidem hi actus sunt aliquid temporale, & precio æstimabile: ergo pro illis dare Beneficium, erit simonia; secùs rursus si hæc seclusò pacto, vel animo obligandi fiant, solùm ex gratitudine. *Omnes* cum *Sanch. lib 2. con. c. 3. dub. 38.* 44

45 III. Pretium, vel munus *ab obsequio* in simonia dicitur quodcunque ministerium temporale, uti est famuli, peccuniarii, scribæ ex pacto expresso, vel tacito, petitum, & datum pro re spirituali, maximè Beneficio, ita nimirum, ut Beneficium detur, & acceptetur in compensationem ejusmodi obsequiorum velut mercedem, & solutionem obligatoriam ex justitia locò alterius mercedis temporalis solvendæ. Sic erit verissima simonia: quia verè datur temporale pro spirituali, vel è contrà. Secùs si detur tantùm gratis, licèt ex motivo obsequiorum, quia tunc nec Beneficium datum habet rationem pretii, vel solutionis, sed tantùm præmii gratuiti; neque obsequia præstita, vel præstanda habent rationem pretii vel solutionis pro Beneficio, sed præcisè rationem meriti de congruo & æquo morali: quod verum est, etiamsi obsequia præstita fuissent turpia: nam licèt Beneficium ex hoc motivo conferre sit indignum, non tamen est simonia: cùm non habeat rationem pretii, vel favoris, & premii gratuiti. Ut notat Suarez *cit.* alii. Unde tali modo conferens Beneficium non se eximit ab obligatione Justitiæ compensandi præstita sibi obsequia, nisi aliter spontè, & libera gratitudine remittat.

46 IV. At quid si detur Beneficium Ecclesiasticum ob aliquod obsequium spirituale jam factum, vel faciendum, eritne simonia? ℞. quòd sic, si detur pro obligatione præstandi tale obsequium spirituale; aliàs non: *Ratio* est; quia cùm talis obligatio sit quid temporale, & pretio æstimabile, jam erit Beneficium dare pro munere *ab obsequio*, adeóque simonia: ut si Patronus det Beneficium cum onere & obligatione, ut pro se celebret tot Missas, &c. *Suar. cit.* Excipe, nisi tale onus Missarum antecedenter annexum fuerit tali Beneficio, vel præbendæ ab eo, qui talem annexionem efficere potest, juxta *c. significatum de prabend.* Et Trid. *Sess.* 14. *c.* 10. *de Reformatione.*

IV. Simoniacè acceptorum restitutio.

47 Nihil Spirituale simoniacè acceptum pro pretio temporali restituendum est, neque Jure Divino, neque Ecclesiastico, præter sola Beneficia Jure Ecclesiastico dimittenda. Communissima DD. citt. omnes. *Ratio est*: Quia res Spirituales aut restitui non possunt: ut Sacramenta, Ordines; aut certè non sunt restituendæ, nisi in pœnam delicti per sententiam Judicis, cùm Jure Divino naturali validè translatæ sint in alium; nec Jus Ecclesiasticum, seu sacri Canones aliud statuerint de ullis rebus Spiritualibus; exceptis tantùm Beneficiis Ecclesiasticis, quæ simoniacè accepta, in conscientia ante omnem sententiam Judicis retineri non possunt, sed dimittenda sunt, unà cum fructibus perceptis, cùm nullo justo titulo percepti sint, eò quòd adeptio Beneficii simoniaca ipso facto sit irrita ex speciali constitutione Juris *Extravag. cùm detestabile. de Simonia.* Quare si quis simoniacè pretio temporali comparavit Reliquias Sanctorum, numismata Indulgentiarum, grana benedicta, Jus Patronatûs, licentiam eligendi Confessarium, &c. non tenetur talia dimittere, quia non peccavit contra Justitiam pro talibus dando pretium temporale, sed solùm peccavit contra Rnligionem indignè tractando res sacras. *Communis apud citt.*

II. Pretium simoniacè acceptum pro conferendo Beneficio (vel alia quacunque re spirituali) nondùm secuta collatione, seu non impleta conditione, certum est, ipso Jure naturali restitui debere: quia deest titulus retinendi, cùm non præstetur, nec licitè præstari possit id, pro quo est datum; & quidem ipsi danti, quia nullibi est cautum, alteri restitutionem faciendam esse. At verò facta jam collatione Beneficii, & simonia utrinque completa, pretium acceptum pro hujusmodi Beneficii collatione, præsentatione, resignatione, &c. Jure Ecclesiastico statim in conscientia antè omnem Judicis sententiam restituendum esse, non ipsi danti, quia Ecclesia intendit utrumque punere, & dantem & accipientem, sed illi Ecclesiæ, in qua est Beneficium, ut constat ex *c. de hoc. de Simonia.* Est communis DD. sententia cum S. Th. 2. 2. *q.* 62. *a.* 5. Licèt *Sotus*, *Bannes*, *Sa*, alii apud Laym. *cit. c. ult. n.* 84. probabiliter doceant ante Judicis sententiam restitui posse ipsi danti, eò quòd nulla lex Ecclesiastica afferri possit statuens ante Judicis sententiam Ecclesiæ restituendum esse. Vide *Laym. l. cit.* & alios apud ipsum. Ulteriùs quantùm est de Jure Ecclesiastico pro quacunque re spirituali, etiam sacris Ordinibus, etiam ingressu, vel Professione Religionis, excepto solo Beneficio Ecclesiastico, pretium temporale accipiens restituere obligatur ante Judicis, ita in pœnam delicti justè condemnentis, sententiam; cùm nullum adferri possit jus ita statuens, ut contra *Sanch. cit.* docent DD. communiter, *Suarez. Lessius. Laym. l.* 1. Quantùm verò est de Jure naturali & Divino, pono duas resolutiones, & velut Regulas.

III. Qui simoniacè vendit rem spiritualem, in qua aliquod temporale jus, vel commodum habet, nec alteri gratis conferre tenetur, is spectato jure Divino naturali pretium acceptum retinere potest, nec restituere tenetur, si neque à jure positivo (ut suprà in Beneficiis) neque jure Ecclesiastico ad id condemnetur. Ita *Suar. Less.* aliisque citt. Laym. *cit. c. ult. n.* 82. Ratio est: quia licèt venditio ejusmodi rei spiritualis habentis annexum commodum temporale, ut Beneficium, vel Officium Ecclesiasticum, verè sit simoniaca, & contra Virtutem Religionis, non tamen est injusta, si temporalis commoditas, quæ in alterius gratiam datur, vel dimittitur, justo pretio compensetur: obligatio autem naturalis restitutionis non oritur ex quolibet delicto, sed tantùm ex delicto injustitiæ: ergo, &c. *Contra* si quis resignet, vel renuntiet alteri Beneficium Ecclesiasticum, cui certè gratis renuntiare non tenetur, jure naturali pretium acceptum retinere potest; secùs est de conferente: quippè qui ex proprii muneris obligatione Ecclesiæ Officia & Beneficia dignis gratis distribuere debet. Ut ex *Soto & Suar.* notat *Laym. ibidem.* Ideóque si conferens pretio illa vendat, verè peccat contra justitiam; quia vendit non suum, sed alteri gratis debitum: sicut si judex pro sententia justa pretium exigeret, ac proinde jure Divino naturali ad restitutionem

uterque obligaretur, & quidem ipsi danti, à quo accepit, nisi jus vel judex aliud decerneret.

50 IV. Qui simoniacè vendit ac tradit rem merè spiritualem, in qua nullum temporale jus, vel commodem habet, is pretium acceptum jure naturali, ac Divino restituere tenetur, nec retinere potest in conscientia ante omnem judicis sententiam. D. Th. 2. 2. q. 32. a. 7. & q. 62. a. 5. ad 1. & communis DD. *Ratio est:* quia verè peccat contra justitiam, cùm ejusmodi res merè spirituales nullum commodum temporale annexum habentes: ut Sacrificium, Sacramentum, Sacri Ordines, Consecrationes, Benedictiones, &c. non sint pretio æstimabiles, & vendibiles: & Ecclesiæ Ministri non sint Domini ejusmodi rerum spiritualium, sed Ministri, & Dispensatores tantùm. At cuinam tunc restitutio facienda erit? Communior sententia est: pretium simoniacè acceptum restituendum esse Ecclesiæ, vel pauperibus (verbô) ad pias causas, sicut & accepta per usuram. Ita D. Th. *cit. Sylvest. Navar. Covar, Less.* alii apud *Laym.* mox citand. Rationem, & Regulam dat Navar. *lib. 5. consil. 89. de Simonia:* turpiter acceptum restituendum non est turpiter danti, cùm sit in pari turpitudinis causa: quando enim turpitudo delicti tam dantem, quam accipientem afficit (ut in proposito) dans indignus esse videtur, ut restitutio ipsi fiat. En sententia omninò probabilis.

51 Attamen æquè probabilis, & tuta videtur opposita sententia gravium, & multorum DD. cùm Laym. *cit. n. 79. & 81.* ante condemnationem Judicis Ecclesiastici pretium restituendum esse ipsi danti, à quo acceptum est, nisi sponte remittat vel condonet. *Ratio est:* quia ex una parte justitia commutativa læsa (ut est in proposito dans pecuniam) exigit restitutionem fieri parti læsæ tantùm, quantùm est de jure naturali. Ex altera autem parte nullâ lex Ecclesiastica adferri potest, quæ ante omnem Judicis sententiam obliget in conscientia, ut acceptum simoniacè ad pios usus convertatur, sicut decernitur de acceptis per usuram; quamvis hoc ipsum in pœnam delicti, in proposito à Judice justissimè decernatur. Quarè rectè generaliter dixit Emmanuel Sa. *verb. Simonia n.* 10. ante sententiam ei, à quo accepta est simoniacè pecunia, restituenda est post sententiam pauperibus, vel Ecclesiæ. Regula illa *Navarri* propriori sententia allata locum solùm habet in foro externo, in quo Judex in pœnam delicti turpiter dantem justè privat beneficiô restitutionis, quæ ipsi alioquin naturali jure deberetur, cùm titulus accipiendi in altero injustus, & irritus fuerit. Unde rectè ipse *Navarrus cit.* In fine consilii dicti addit (an consequenter suæ doctrinæ, nescio) si is, cui restitutio fieri deberet, eam liberaliter remittat, cessare omnem restituendi obligationem.

FINIS.

TRA-

TRACTATUS III.

IN II. III. ET IV. PRÆCEPTUM DECALOGI,

De

Observatione, & violatione Juramentorum, Votorum, ac Festorum; Pietate, & Observantia Majorum.

TEXTUS II. PRÆCEPTI.

Non assumes Nomen Domini in vanum. Exodi 20.

EXPLICATIO PRÆCEPTI.

I.

SEcundum etiam Præceptum in terminis negativum, virtute & implicitè affirmativum est; in illo enim negativo: *Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum*, virtualiter continetur hoc affirmativum: *assumes Nomen Domini Dei tui* in reverentia, & veritate. Dupliciter ergò generatim contingit assumi, vel proferri Nomen Dei; licitè & illicitè seu in vanum.

ASSUMPTIO LICITA.

II. IN *reverentia & veritate*, adeóque licitè & sanctè assumitur Nomen Dei generaliter duobus modis: in contestationem affectûs nostri: & in testimonium veritatis. Assumptio Divini Nominis in contestationem affectûs nostri, ergaDeum videlicet, contingit quadrupliciter, juxta quadruplicem virtutem erga Deum; nimirum 1. in contestationem Fidei, confitendo ipsum tanquamDeum, & Dominum nostrum coram hominibus; & spectat ad virtutem Fidei. 2. In contestationem Spei, ac fiduciæ nostræ erga Deum, invocando, & petendo beneficia, & favores à Deo; & sic spectat ad virtutem Spei, & Orationis. 3. In contestationem amoris & dilectionis nostræ ergà Deum, qualis fuit assumptio S. P. N. Francisci: *Deus meus & omnia*; & sic spectat ad virtutem charitatis. 4. In contestationem nostræ erga Deum devotionis, cultûs, reverentiæ, honoris, gratitudinis, Deum honorando, laudando, prædicando, gratias agendo; & sic spectat ad virtutem Religionis, & Latriæ. Assumptio Divini Nominis in testimonium veritatis contingit etiam quadrupliciter. 1. In asserendo tantum; cùm invocatur Nomen Dei præcisè in testimonium veritatis, seu verum esse, quod dicimus; & dicitur *juramentum assertorium*, 2. Promittendo: cùm invocatur Nomen Dei ad confirmandam promissionem factam homini; & dicitur *juramentum promissorium*. 3. Vovendo: cùm invocatur Nomen Dei, ipsíque aliquid promittendo, aut ad confirmandam promissionem factam ipsi Deo, & dicitur *votum*. 4. Adjurando; cùm assumitur nomen Dei ad ipsum Deum, vel creaturam rationalem aliquam movendam ad aliquid agendum, vel non agendum; & dicitur *adjuratio*. His continentur omnes fines boni, quibus Nomen Domini assumere, proferre, & nominare licitum, bonum, sanctum, & meritorium est, vel saltem esse potest juxta dicenda.

ASSUMPTIO ILLICITA.

III. IN *vanum*, adeóque illicitè nomen Dei assumere dicitur: 1. Qui aut nullo, aut 2. inutili, aut 3. indebito, aut 4. perverso fine Sacrosancta Nomina Dei, Christi JESU, vel Sanctorum profert, & nominat. 1. *Nullo fine*, utpote qui ex mera loquacitate, vel prava consuetudine absque omni advertentia, vel reflexione Religiosa, omniq; affectu reverentiæ Nomina Dei, JESU &c. proferunt. 2. *Inutili fine*, quando scilicet nulla prorsus est ratio necessitatis, utilitatis, vel congruitatis proferendi sacra Nomina extra, vel intra juramenta, v. g. qui ad singula ferè verba proferunt per *Deum*: bey GOtt / weiß GOtt / straff mich GOtt. 3. *Indebito fine*, quando absque justa causa necessitatis proferuntur Nomina Dei & Christi, utpotè in juramentis ad res futiles, promissiones leviculas confirmandas. 4. *Perverso fine*, idque dupliciter; ut suprà. 1. ad contestationem pravi in Deum affectûs: utpotè vel perfidiæ contra Fidem vel desperationis contra Spem, vel odii, & abominationis contra Charitatem Dei, vel cujusvis irreverentiæ, contemptûs, ac despectûs Dei, vel Divini honoris contra Religionem, & Cultum Dei. Omnis talis assumptio Divini Nominis ex pravo affectu spectat ad blasphemiam contra Virtutem Religionis directè, & respectivè simul annexam habet malitiam vel hæresis, vel desperationis, vel odii Dei. De quibus patet ex latè dictis Tract. 2. de primo Præcepto. 2. Ad confirmationem falsitatis in perjuriis assertoriis, & promissoriis, in votis falsis, vel violatis &c.

RESOLUTIO.

IV. SUbstantia secundi præcepti Decalogi: *Non assumes* &c. est ex Virtute Religionis, & cultûs Deo debiti, non nisi rationabiliter & religiosè assumere Nomen Domini, maximè in juramentis, & votis. Quod præceptum Divinum naturale, & positivum, quatenus affirmativum, est solùm conditionatum: videlicet si jurandum, & Nomen Dei assumendum sit, id fiat rationabiliter, & reverenter: & si quid nomine Dei assumpto, juratum, vel promissum est, religiosè præstetur, juxta illud Jeremiæ. 4. *Jurabis: vivit Dominus in veritate, & in judicio, & in justitia.* Absolutè verò, & quoad exercitium actûs Nomen Domini assumere

mere in juramento, vel voto, non solùm non obligat pro semper, more aliorum præceptorum affirmativorum, verùm etiam quà tale nullum omninò tempus determinat. Determinatur autem per alia præcepta, vel Divina, Charitatis, vel Justitiæ, v. g. ad servandam vitam proximi, vel etiam humana Ecclesiastica, vel civilia, ut patet in praxi. Quatenùs verò negativum est, obligat ad semper, & pro semper, prohibens, ne unquam irrationabiliter & irreverenter assumatur Nomen Domini, & maximè in juramentis. *Res certa apud omnes.* Et hinc peccata contra secundum Præceptum Decalogi communiter ita enumerantur. 1. Assumptio Divini Nominis vana, inutilis, & indebita. 2. Omnis blasphemia in Deum, Sanctos &c. 3. Omnia perjuria, vel juramenta illicita. 4. Omnis violatio cujuscunque voti. Quoad primum sit hæc brevis.

REGULA.

V. Quisquis nomen Dei, & Christi JESU &c. non ad contestationem pii erga Deum affectûs, neque ad debitam confirmationem veritatis, sed nullo, vano, inutili, vel indebito fine, absque ratione & reverentia assumit, profert, nominat &c. peccat ad minùs venialiter contra Virtutem Religionis, & Cultûs Deo debiti. Similiter vanè assumens Nomina B. Virginis, Sanctorum, rerúmque sacrarum &c. peccat venialiter contra Virtutem Duliæ, aut Hyperduliæ respectivæ; est enim irreverens, & irreligiosa tractatio rei sacræ per modum sacrilegii. *Dico autem ad minus veniale*, si enim deliberatè continuò fiat, ut generali quodam proposito ita vanè toties, quoties, assumendi sacra Nomina ob implicitum contemptum sacratissimorum Nominum, & facilè oriundum indè scandalum, etiam mortale fieri posse, dubium non est. De quo rectè noster March. *Tribunal. tom. 2. tract. 3. tit. 1. q. 4. append. 1.* monet eos, qui ad singula verba, ad risus, jocos, & alia vana consueverunt proferre sanctissima Nomina Dei, Jesu Christi, JESU, Mariæ, sive ex levitate, sive ex hypocritica, & ficta devotione, quòd certissimè peccent venialiter, & ratione circumstantiarum, periculo peccati mortalis se exponant: sanctum enim est, dulce Nomen Jesu sæpissimè nominare, sed religiosè, devotè non tantùm ore, sed corde, amore & pio affectu pleno, ut sit JESUS *mel in ore, in aure melos, in corde Jubilus.*

Quoad secundum, blasphemia directè militat contra Primum Præceptum Decalogi, præcipiens Deum Virtute Fidei, Spei, Charitatis, & Religionis in debito honore habendũ, cui è diametro repugnat omnis blasphemia, ideóque ibi jam explicatum habes. Restant ergò pro secundo Præcepto explicanda juramenta & vota cum peccatis oppositis per tria capita. 1. De juramentis, & perjuriis. 2. De votis, & peccatis oppositis, 3. De votorum, & juramentorũ cessatione, irritatione, dispensatione, commutatione. 4. Addetur de observatione, & violatione dierum Festorum circa Tertium Præceptum, &, ob connexionem materiæ, fortè etiam Jejuniorum. Ac tandem (pro majore horum opusculorum æqualitater) Quartum Præceptũ etiam in hoc statim Tractatu explicabunt Caput 5. de obligatione Pietatis, & observantiæ erga Majores. Et 6. de obligatione Charitatis & Misericordiæ erga proximum.

CAPUT I.

De Juramentis, & Perjuriis.

SECTIO I.

Juramentum quid, & quotuplex?

SUMMARIUM.

1. *Juramenti definitio.*
2. *Essentialiter tria requirit I. ut fiat per Deum verum tantùm:*
3. *II. cum voluntate invocandi Deum in testem:*
4. *III. petitione testimonii divini.*
5. *Juramenta explicita quæ?*
6. *Eorum formulæ ambiguæ, præsertim Germanis usitatæ.*
7. *Juramenta implicita, &c.*
8. *Quæ eorum formulæ ambiguæ, Germanis usitatissimæ?*
9. *In quovis juramento, per quæcunque verba expresso, in foro conscientiæ semper attendenda est intentio jurantis.*
10. *Juramentum* assertorium *quid?*
11. *Quid, & quotuplex juramentum* promissorium?
12. *Quæ dicantur juramenta* simplicia, &
13. *Quæ* execratoria.
14. *Item quæ dicantur juramenta* solemnia: &
15. *Quæ* judicialia.
16. *Juramentum suppletorium aliud* necessarium, *aliud voluntarium.*

JUramentum rectè definitur: *Invocatio Divini Nominis in testimonium veritatis:* adeóque tria essentialiter requirit: *ut fiat per Deum verum tantùm, cum vera voluntate invocandi Deum in Testem, & petitione testimonii Divini.* Certum apud omnes. Explico breviter.

§. I.

Invocatio Divini Nominis.

DEfinitio tradita à D. Aug. *Lib. de Serm. Domini in monte c. 17.* optimè explicata à D. Th. *2. 2. q. 89. a. 1.* ab omnibus recepta. Unde 1
dictum est juramentum à *jure*, quòd scilicet id, quod juramento & testimonio ipsius Dei invocato asseritur, vel promittitur, omni Jure pro vero, aut instar firmissimi juris, vel decreti haberi debeat; quare & jusjurandum dici solet. De quo Cicero lib. 3. de officiis ait: *Nullum vinculum ad stringendam fidem jurejurando arctius Majores esse voluerunt*, Etiam vocatur Sacramentum, quòd sit sacra quædam, & religiosa affirmatio, vel testimonium ipsius Dei, vel sacræ rei. Unde explicatiùs ex *Covar. & Azorio* definit Filliuc. hîc tract. 2. c. 2. *Juramentum est affirmatio, vel negatio rei sacræ attestatione firmata ad fidem faciendam, vel promissionem firmandam:* per rem sacram scilicet intelligendo & ipsum Deum, & alias res Deo sacras, vel quatenus in eis relucet Deus, seu quatenus sunt aliquid Dei, ut mox patebit ampliùs. Nunc conditiones requisitæ explicandæ sunt.

§. II.

Per Deum verum tantùm.

AD veram essentialem rationem juramenti antè omnia requiritur, ut fiat per Deum verũ tantùm, directè scilicet, vel indirectè, cùm sit invocatio Divini Testimonii, idque indicatur Deut. 6. *Dominum Deum tuũ timebis, & illi soli servies, ac*

per

per nomen illius jurabis. Ratio est: quia juramentum inventum est ad confirmandam veritatem, quatenus fieri potest testimonio firmissimo & infallibili: atqui solius Dei testimonium potest esse, & est firmissimum & infallibile: ergo,&c. Cùm enim omnis juramenti finis & effectus sit confirmatio rei dubiæ & controversæ, teste Apostolo Hebr. 6. *Omnis controversiæ finis, ad confirmationem, est juramentum*; actiones verò, & pacta hominum sæpè sint incertæ veritatis, nec per necessariam rationem probari possint, ideò necessè fuit recurrere ad testes, Humanum porrò testimonium, cùm non sit simpliciter sufficiens ad indubitatam, certámque confirmationem, tum defectu cognitionis, quia decipi & falli homines possunt; tum defectu fidelitatis, & veritatis, quia mentiri & fallere possunt: Quarè necessarium fuit, & est, ad certam & indubitatam confirmationem rei dubiæ, vel controversæ recurrere ad testimonium ipsius Dei, qui nec falli potest; cùm nihil eum lateat, ut rectè discurrit *D. Th. cit.* Quare blasphemum & idololatricum omninò est jurare, aut apertè per falsos Deos, utpotè per Jovem, Mahometem, &c. aut per ullam creaturam absolutè, & absque relatione ad Deum. At quid si quis jurasset per hæc Sancta Evangelia, posteà deprehendisset non esse librum Evangeliorum, sed fortè vanum, aut omnino ligneum. ℟. Hunc verè jurâsse; quia intendit per vera Evangelia jurare, ideóque Deum verum in testem invocare; & error ille tantùm materialis fuit.

§. III.

Cum vera voluntate invocandi Deum in Testem.

3 AD veram essentialem rationem juramenti secundò requiritur animus, seu voluntas jurandi, seu verum Deum in Testem invocandi; non sufficit verba juramentum significantia solùm materialiter exteriùs proferre, tunc enim, nisi doctrinæ, vel joci causâ, aut solùm materialiter fiat, erit perjurium, seu juramentum fictum, quod etsi nullam ex virtute Religionis obligationem contineat, interdum tamen ratione scandali, vel damni inde causati, obligare potest; & sic jurans servare compellitur in foro externo, ubi judicatur secundùm exteriora. E contrà verò si animus & voluntas jurandi, verumq; Deum in Testem invocandi adsit absq; omni verborum, vel signorum expressione, jam coram Deo verum juramentum est, non secùs ac votum solâ mente conceptum, atqui in foro conscientiæ verè obligat, etsi in foro externo utique nulla de hoc possit dari actio. Communis DD. cum Sanch. cit. *lib.* 3. c. 1. *n.* 2. Laym. *lib.* 4. *tract.* 3. c. 1. Unde infertur, eum verè jurare, qui voluntatem & animum habens Deum invocandi in Testem, adhibet verba vel signa aliàs juramenti vim minimè habentia, v.g. dicens: *in veritate sic est, hoc faciam*: vel si Christianus cum infideli coram lapide jurans, intentionem non ad lapidem, sed ad Deum referat: quem casum videtur velle D. Aug. *serm. c.* 28. 12. *de verbis Apost.* ut notant Sanch. Laym. *supra citt.*

§. IV.

Et petitione Testimonii Divini.

AD veram rationem juramenti tertiò requiritur vera, formalis, vel virtualis petitio, vel invocatio Divini testimonii, non quidem absolutè, & determinatè, ut nimirùm Deus veritatê tui dicti jurati actuali aliquo signo hic statim contestetur; hoc enim esset peccatum tentationis Dei, nisi ex urgentissima causa vel speciali motiône Spiritûs Sancti fieret, exemplô nonnullorum etiam Sanctorum; sed indifferenter, ut nimirùm testetur Deus, quomodò & quando voluerit, saltem tunc, quando *illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium.* 1. *ad Cor.* 4. Non autem sufficit ad juramentum nuda assertio Divini testimonii, vel scientiæ, v. g. *coram Deo hoc dico: Deus scit, me verum dicere; Deus videt ita esse; Deus mihi testis est*: per modum simplicis assertionis, ut sensus solùm sit quòd Deus sit cognitor eorum, quæ dicuntur, non est juramentum: & si falsum dicatur, non erit perjurium, sed mendacium, & blasphemia contra Divinæ scientiæ infallibilitatem. *Communis cum Sanch. cit. c. 2. n. 21.* Quamvis hi modi loquendi sæpe etiam accipiantur per modum invocationis, & juramenti. Cæterû potest ejusmodi invocatio Divini testimonii fieri verbo, nutu, facto, mente tantùm; verbo, ut cum quis ore profert: *Juro per Deum.* Nutu: ut si tibi dicatur: *Juras per Deum?* & tu capite, vel alio modo annuas. Facto: ut si tibi offeratur juramentum per Crucem, librum Evangeliorum, sceptrum, &c. & tu illa tangas, eo ipso, etsi nihil proferas verè jurare censeris; idémque evenit, si subscribas scripturæ juramenti formam continenti: tunc enim propria subscriptio ipsissimum est juramentum; at vix nisi in causis gravissimis in usu. Mente: ut si quis intrà animum suum juret aliquid facere, vel ommittere, modo paulò antè suprà dicto §. 3. *in fine.* 4

ASSERTIO II.

JUramenta variè dividuntur. 1. *In explicita, & implicita.* 2, *In assertoria, & promissoria.* 3. *In simplicia, & execratoria.* 4. *In simplicia, & solemnia: Judicialia, & extra judicialia.* Nimis certa, indiget solùm explicatione terminorum.

§. I.

Juramenta explicita.

DIcuntur, quæ fiunt cum directa & expressa invocatione Dei, quando nimirum ad ipsum Deum Testem immediatè recurritur, quod quidem principaliter pendet ab intentione jurantis; deinde etiam ex formula jurandi dignoscitur. Expressæ formulæ jurandi citra controversiam sunt hæ, & similes: *Juro per Deum: Deum testem invoco: Deus mihi testis esto. In Deo, in Christo Jesu, &c.* Rom. 9. *Veritatem dico in Christo Jesu, &c.* Expressa etiam satis formula jurandi est, quoties veritas aliqua Fidei adducitur ad confirmandam veritatem nostri dicti illi comparatam: *Quam verè Deus vivit, Justus, Misericors, &c.* Et usitatissimum illud veterum: *vivit Dominus*: & modò usitatum: So wahr GOtt lebt: So wahr GOtt im Himmel ist: So wahr GOtt kein Layd thut: So wenig GOtt 5

GOTT nicht Lüegen kan: So wahr GOTT Mensch worden etc. Ubi notandum, comparationem fieri inter veritatem Divinam & nostram, non quantitativè, comparando tantam quantitatem cum tanta, ut sensus esset, tantam esset veritatem & certitudinem nostri dicti, quanta est certitudo veritatis Divinæ, quod est falsissimum, & blasphemum foret; sed similitudinariè, & absolutè solùm comparando verum cum vero, ut sensus sit: sicut verum est Deum vivere, justum esse, &c. ita suo modo verum est, quod dico: unde tutior est modus dicendi: *vivit Deus*, vel *sicut vivit Deus*, quàm *quàm verè Deus vivit, &c.* Tales formulæ magis ambiguæ jurandi explicandæ sunt.

6 I. Inprimis ambiguæ sunt illæ formulæ jurandi suprà positæ: *Coram Deo dico: Deus scit, vel videt, hoc verum esse: Deus mihi testis est, &c.* Quòd si enim ejusmodi proferantur solùm per modum enuntiationis, ut sensus sit, Deum nosse ea, quæ dicuntur, non erunt juramenta, ut jam suprà dixi. Quòd si tamen proferantur per modum invocationis Divinæ scientiæ, & testimonii, quod clariùs patet, si proferantur in modo optativò, vel imperativo: *coram Deo dictum esto: Deus mihi testis esto: Deus sciat hoc.* vulgò: Weiß GOtt: GOtt sey mein Zeug: sine dubio erunt juramenta, &, si malè fiant, perjuria. Verùm in his inprimis spectanda est intentio proferentis, an ejusmodi dictis intenderit Deum invocare in testem: si hæc non constet, judicandum erit ex moribus proferentis; si enim raró, vel ferè nunquam jurare soleat; aut è contrà sæpè & ordinariè, censebitur respectivè jurare, vel non jurare talia proferendo: aut ex communi loquendi consuetudine. Et reverà prædicti modi per modum juramenti, & invocationis Divini testimonii communi consuetudine usurpantur etiam in S. Scriptura. 2. ad Timoth. 2. *Testificor coram Deo, & Christo Jesu.* Gal. I. *Ecce corm Deo dico, quia non mentior* Rom. I. *Testis est mihi Deus.* Et alibi. Audi D. Aug. serm. 28. de verb. Apost. *Quantùm ad me pertinet, juro: sed quantùm mihi videtur magna necessitate compulsus, &c. cum magno timore dico: coram Deo; aut testis est mihi Deus, aut scit Christus, sic esse in animo meo.* Undè prædictos modos absolutè inter juramenta ponunt D. Thom. 2.2. *q.* 89. *a.* I. *ad* 3. *Azor. Navar. alii.* Verùm allatum nostrum discrimen inter modum enuntiationis, & invocationis observandum esse, rectè docent, *Cajetan. Sotus, Ledesma, Suar. Valent. Less.* alii communiter *cum Sanch. l.* 3. *c.* 2. *n.* 30. Denique ipsum verbum *juro* absolutè prolatum, cùm non exprimat per quem, vel quid juretur, juramentum non est, nisi proferatur cum animo & voluntate Deum in testem invocandi, aut ex circumstantiis ea intentio colligatur: ut si cui dicenti: *Jura mihi per Deum vivum*; respondeas: *juro*, optimè verè jurare censeris. Vide *Tambur. lib.* 3. *Decal.*

II. Jurare per vitam Dei, & Sanctorum absolutè blasphemum esse, multis allegatis docet *Sanch. lib.* 2. *moral. c.* 32. *n.* 25. Et sine dubio est, si sensus sit execrationis, ut nimirum Deus, vel Sanctus talis vitam perdat, vel amittat, *si hoc non ita sit*: neque salvat, si dicatur, sensum mediatum esse: quàm chara Deo, vel Sanctis vita sua est, *tam verum est, quod dico*: Hoc enim ipso supponit Deum, vel Sanctos posse amittere vitam suam, vel caput suum; quod ipsum blaspemum est. Contrà tamen non esse blasphemum absolutè cum aliis docet *Tamburin.* apud Gob. *cit. n.* 489. eò quòd (saltem semper) non sit ille sensus execratorius, sed invocatorius, similis illi, sine dubio legitimo juramento: *Vivit Deus, vivit Dominus.* Id est: *sicut verè Deus vivit, sic verum est, quod dico.* Quemadmodum etiã si jures per vitam patris tui, te aliquid facturum, eum sensum habes: sicut pater meus vivit, ejúsque vita mihi chara est, seu eum vivere volo, & gaudeo, *ita certò hoc facere promitto.* Denique per Deum jurare secundùm omnes licitum est, & cur non etiã per vitam DEI? aut quæ differentia inter hæc: *quàm verè Deus est*: &: *quàm verè Deus vivit?*

III. Jurare per caput, cor, aliáve membra honesta Christi, B. Virginis, & Sanctorum: per vulnera: per Sanguinem Christi, per ubera B. Virginis per ejus Virginitatem, &c. Item per Sacramenta, alias res sacras, si reverenter fiat, & non in sensu execratorio (quòd scilicet illa pereant, vel non sint, nisi verum dicas) sed in sensu assertorio, & invocatorio in testimonium veritatis, ut modò suprà, quod nimirum, quàm vera illa sunt, tam verum dicas, blasphemum & illicitum per se non est, ut contra alios, diversa sentientes, rectè docet *Sanch. cit. n.* 29. Sed dixi *per membra honesta.* Damnatissima enim, & diabolica est blasphemia jurare per inhonesta membra Christi, vel attributa B. Virginis, vel Sanctorum, more Italorum & Gallorum, ut pudeat scribere. Item si quis per ejusmodi juret irrisoriè, vel per modum spernentis, qua ratione illa gravissimè prohibentur utroque Jure. Canonico *c.* 10. 22. *q.* 1. *Si quis per capillum Dei, vel caput juraverit, vel alio modo blasphemiâ contra Deum usus fuerit, si in Ordine Ecclesiastico est, deponatur: si Laicus, anathematizetur.* Et Civili authenticâ, ut non luxurientur homines. Collat. 6. *Nemo juret per membra Dei, aut alio modo Deum blasphemet: His enim delictis & fames, & terraemotus & pestilentiæ fiunt: præcipimus ergò tales comprehendi, atque ultimis subdi suppliciis.* Hæc ibi. Liceat modò exclamare: *O tempora! O mores!*

IV. Denique quid sentiendum de illis jurandi formulis: *non credo Deum, abnego Deum, Deus est injustus, Deus non sit Deus, nisi hoc verum sit, vel nisi hoc fecero?* Sanch. *eod. c.* 32. *n.* 24. cum aliis absolutè eas censet blasphemas, eò quòd sensus videatur esse, quòd fides mea in Deum, aut de Justitia, aut existentia Dei dependeat à veritate hujus mei dicti, seu rei, prout ego assero, quod utique blasphemum esset. Gobat *hic cas.* 15. *n.* 485. censet esse blasphemiam in ima tartara detrudendam. Contra tamen *Salazar, aliique cum Tamb. cit. ibid.* censent non esse blasphemias: Non est enim ille sensus allatus, sed potiùs iste: *Sicut est mihi certum ex Dei gratia, me non recessurum à Fide vera, ita certum est, quod assero.* Et *sicut certum mihi est: Deum non posse esse injustum, aut non esse Deum, ita*

certè

certò ſtatuo hoc facere; non ergò talis offert ſe ad negandam Fidem, ſi res non ita ſit, ſed potiùs certitudinem ſuæ fidei aſtrui hac ratione: *Nego Fidem, ſi non ita ſit*, atqui per gratiam Dei certum habeo, me Fidem non negaturum: & hoc ergò certum eſto.

§. II.

Juramenta implicita,

7 SEu cum indirectâ ſolùm invocatione Dei in teſtem, ſunt, cùm juratur per creaturas, non quidem abſolutè ſecundùm ſe ſpectatas, ſed reſpectivè & in Deum relatas, quatenùs nimirum in eis divinum Numem, divina Majeſtas, Potentia, Sapientia ſpecialiter elucet, & verbo: quatenùs ſunt aliquid Dei; ſic enim jurando, & in teſtimonium invocando creaturas Dei, implicitè, & indirectè ac virtualirer invocatur ipſe Deus, ut manifeſtum eſt: Cujusmodi ſunt juramenta. 1. Per beatos Angelos, & SanctosDei quatenùsBeati, gratiâ & gloriâ Deo uniti ſunt, tanquam amici & domeſtici Dei, in quibus divina Majeſtas perfectiſſimè elucet, & ſic vere juramentum erit ad virtutem Religionis pertinens. Quòd ſi quis juret per Angelos, Sanctos, B. Virginem abſolutè ſecundùm ſuam creatam perfectionem & excellentiam gratiæ & gloriæ, non referendo ad Deum, non eſſet verum juramentum virtutis Religionis, eſſet tamen ſacra conteſtatio virtutis Duliæ; neq; adducerentur illi ut infallibiles teſtes ex ſe, ſed aliunde, nempe à Deo, quem intuitivè vident, & in eo omnia ad ſe pertinentia: conſequenter etiam obligatio orta ex tali juramento, & perjurium factum, non ad virtutemReligionis, ſed Duliæ pertineret, ut rectè notat Sanch. *cit. lib. 3. c. 2. n. 9.* 2. Juramenrum per quasvis res ſacras Deo ſpecialiter conſecratas, ut per Crucem Chriſti, per Sacramenta, per ſacram Scripturam, per Evangelia. *c. quoties cordis. 1. q. 7.* Quippè in quibus infallibilis Dei veritas nobis manifeſtata continetur. Item per ſacras Reliquias, Sanctorum ſepulchra tacta, quatenùs ad ipſum Deum referuntur juxta paulò ante dicta. 3. Juramentum etiam per creaturas irrationales, ſpecialiter tamen excellentes, & in quibus divinum Numẽ ſpecialiter eluceat, vel reſideat, ut per cœlum. & terram, per ElementaDei. Sicut juravitMoyſesDeut. 3. &4. *Teſtes invoco cœlum & terram.* EtChriſtus apudMatth. *c. 5.* prohibens ſupervacanea juramenta dicit: non jurandum *per cœlum, quia thronus Dei eſt; neque per terram, quia ſcabellum eſt pedum ejus: neque per Hieroſolymam, quia eſt civitas magni Regis.* Et Matth. 23. *Quicunque juraverit in templo, jurat in illo, & in eo, qui habitat in ipſo. Et qui jurat in cœlo, jurat in thronoDei, & in eo, qui ſedet ſuper eum*, videlicet potentiam ſuam clariùs demonſtrando. Quòd ſi quis juret per creaturas ignobiles & viles in teſtimonium inductas, cenſebitur juramentum jocoſum, ſeu illuſorium: ut, *juro per has paleas*, teſteNavar. *c. 12. n. 5.* Niſi alia eſſet jurantis intentio, vel expreſsè addatur relatio ad Deum, ut *Juro per hunc ignem Dei*: Quia ſicDeus invocatur conditor ejus, ait Sylv. V. *juramentum* 1. *q. 4.* Sanch. *lib. 3. c. 2. n. 10.* 4. Juratur etiam per creaturas Dei per execrationes invocando ſcilicet Deum, ut judicium ſuum, vel vindictam in nos ipſos, vel alias creaturas ad nos pertinentes ſpecialiter exerceat, niſi verum ſit, quod dicimus; ut *Deus me puniat, &c.* De his verò infrà. Non ergo juramentum, ſed blaſphemia eſt, & idololatria jurare per ullas creaturas, abſolutè tanquam infalibilles teſtes veritatis. & conſtituendo in eis finem juramenti; blaſphemia quidem ex parte intellectûs, perfectionemDeo propriam, ſcilicet infallibilem veritatem, tribuendo creaturæ, idololatria verò ex parte voluntatis, hoc ipſo factoDivinum quendam cultum creaturæ deferendo: ídque multò maximè verum eſt de juramentis per ipſos falſos deos, vel idola: atque hac ratione in Jure Canonico diverſis locis etiam ſub excommunicatione prohibetur fidelibus jurare per creaturas, nimirum (ut rectè explicant *Suar. Sanch. alii*: tanquam Deos more gentium. Unde tale juramentum ex virtute Religionis nullã prorsùs obligationem parit per ſe loquendo, ſed tantùm per accidens ob erroneam conſcientiam, quòd putent ſe jurare per aliquem verum Deum; quo errore depoſito, ceſſabit obligatio juramenti ex virtute Religionis, etſi in ejusmodi pactis juratis, alias honeſtis & licitis poſſit manere obligatio juſtitiæ & veritatis, ut ex communi docent *Laym. Sanch.* alii contra Innoc. Abbt. & alios Canoniſtas *in c. Et ſi Chriſtus, jurejurando*, ubi ajunt, etiam Chriſtianum per falſos deos jurantem juramento obligari: falſum eſt, niſi accedat conſcientia erronea juris vel facti. Cæterùm rursùs hîc explicandæ ſunt aliquot

Juramenti formulæ ambiguæ.

I. QUid cenſendum de uſitatiſſima Germano- 8
rum formula jurandi: Auf mein Ayd / bey meinem Ayd / quaſi dicant: *per meum juramentum*, aut: *volo dictum meum juramentum eſſe?* Tractat ſolus, quem ſciam, Germanus Doctor Laym. *Lib. 4. tract. 3. c. 2.* Et poſt ipſum Gobat *tit. caſ. 15. n. 488.* atque ita reſolvunt I. Ea verba eſſe ſine dubio juramenta, ſi quis ea proferat animo & intentione per illa jurandi; quia ad verum juramentum, ſi animus & intentio jurandi adſit, ſufficit ſolum verbum *juro* ut ſuprà dictum: plus autem eſt dicere: Auf mein Ayd. II. Etiam ſine dubio erit verum juramentum, quando ea verba exiguntur, & proferuntur in foro judiciali: ut quando Judex dicit: Schwere/ ſag/ oder gelobe an auf dein Ayd / id eſt: *jura, dicas, vel promittas juratus*; ſi alter annuat, & dicat, omninò cenſebitur jurare: Quia hæc eſt Judicis intentio verum juramentum exigentis, juxta regulam traditum à Sanch. *lib. 3. de juram. c. 2. n. 4.* III. Ea verba etiam in fulgari ſermone extra Judicium, ſi deliberatè & ſeriò proferantur, plerumque juramentum continent, quia juxta aliam regulam traditam à *Sanch. cit. n. 1.* ad juramentum ſufficit, velle uſurpare verba eo ſenſu, quo communi aliorum jurantium con-

ſvetudine uſurpari ſolent: atqui communis apud Germanos conſuetudo eſt, maximè in judiciis, ut illa formula verborum pro juramento uſurpetur; ergò deliberatè & ſeriò ea proferens verè juráſſe, & ſi falsò, pejuraſſe, præſumendus eſt, niſi de alia uſurpantis intentione conſtet. Nam IV. Senſus eorum verborum: Auff mein Ayd / poteſt eſſe: *tam certò eſto dictum & promiſſum, ac ſi juratum ſit*, adeò ut non adſit intentio actu jurandi, ſed habendi dictum, vel promiſſum inſtar juramenti, quo ſenſu etiam quandoque exigi ſolet: Gelobe an an AydStatt/ & tunc non eſt juramentum; ſicut ſecretum extra confeſſionem commiſſum, & acceptatum, inſtar ſigilli ſacramentalis, reipsâ non fit ſigillum ſacramentale, ac proinde talia juramenta non inducunt obligationem Virtutis Religionis, ſed ſolùm fidelitatis & juſtitiæ. Ita ferè *Laym. cit.*

II. Formulæ jurandi per interpoſitionem fidei & honoris, non ſunt juramentum, ſecundùm *communem DD. apud Sanch. contra Canoniſtas.* Ratio eſt: Quia hîc non intelligitur Fides divina, per quam ſine dubio verè juratur, ſed intelligitur fides, vel fidelitas humana, quæ ex vi verborum vel loquendi conſuetudine nec ad Deum refertur, nec invocationem divini teſtimonii continent, niſi talis eſſet proferentis expreſſa intentio, prout explicat Cajet. cit. dicens: *Qui enim dicit, per fidem meam hoc faciam, non de fide Theologica, ſed morali loquitur, hoc eſt, fidelitate, & perinde eſt, ac ſi diceret: ita hoc faciam, ſicut fidelis ſum, aut haberi volo; ſe ipſum ergò offert in teſtem, non Deum: Sicut Reges promittentes in fide regia non jurant, ſed propriam excellentem dignitatem adferunt ad confirmationem.* Hæc Cajetanus. Similiter ergò neque juramentum erit dicere per fidem ſuam cum quocunque addito excellentiæ humanæ; ut apud Nobiles: bey unſern Adelichen Ehren und Treu. Apud milites: bey Cavaliers Glauben Apud Magnates: bey unſern Königlichen / Fürſtlichen / Gräfl. ꝛc. Treuen: Quia licet ejusmodi juramenta non ſint, nec ex Virtute Religionis obligent, obligant tamen ex Virtute Fidelitatis, aut Juſtitiæ, & eò graviùs, quò major excellentiæ fides interponitur; & quoad perſonam Principes, ac illuſtres in foro externo tanquam juramenta accipiuntur. Idem dicendum de juramento in fide, vel per fidem boni Chriſtiani, Religioſi, Sacerdotis: Quia nec ibi intelligitur ſimiliter Fides divina Chriſtiana, quam Chriſtianus, Religioſus, Sacerdos profitetur, ſed fides moralis, ac fidelitas, quæ maximè deceat Chriſtianum, Religioſum, Sacerdotem, ut cum aliis docet Sanch. *cit. c. 2. n. 32.* Idémque dicendum de omnibus ſimilibus per fidem jurandi formulis, ſive per modum atteſtationis: ut, quam verè ſum honeſtus, fidelis, nobilis, Chriſtianus, Religioſus, Sacerdos, &c. Sive per modum execrationis: ut, non ſim honeſtus, nobilis, Chriſtianus, Sacerdos: ſim, vel habear perfidus, hæreticus, &c. Non enim eſt vera execratio, vel invocatio divini judicii ad hæc, ſed eſt ſolùm permiſſio; quaſi dicatur: Habeas me pro tali, niſi verum ſit, quod dico. Sicut non eſſet juramentum, ſi dicas alteri: Occide me, naſum, ambas aures detrunca, niſi verum dicam.

III. Formula jurandi per interpoſitionem Fidei Sacerdotalis, ſeu per fidem, dignitatem, conſecrationem ſacerdotalem, &c. magis ambigua eſt. Et ſiquidem per illa juretur ut ad Deum relata, quatenùs ſcilicet ad Dei miniſterium ſpecialiter ſpectant, absque dubio erit verum juramentum; quòd ſi verò juretur per illa abſolutè, quatenùs talem dignitatem creatam humanam conſtituunt, abſolutè dicendum, non eſſe vera juramenta cum Theologis: quin ipſum Jus Canonicum expreſsè à juramento diſtinguit, prohibens Epiſcopos & Presbyteros paſſim more laicorum jurare. *c. ſi quis Presbyter 2. q. 4. Laicus* (quo cum Presbyter controverſiam habet) *per juramentum ſi neceſſe ſit, ſe purget: Presbyter verò vice juramenti per ſanctam conſecrationem interrogetur: quia Sacerdotes ex levi causâ jurare non debent. Manus enim, per quam Corpus & Sanguis Chriſti conficitur, juramento polluatur? abſit.* Ubi expreſsè dicitur interrogationem per conſecrationem non eſſe exactionem juramenti propriè dicti: Eſt ergo exactio fidei præſtandæ vel veritatis dicendæ. ſicut Sacerdotem conſecratum decet, bey ihren Geiſtlichen Würden / und Ehren. Nihilominùs tamen utrinque vim aliquam Religionis, aut ſaltem majoris obligationis tribuit, quàm ſit fidei merè humanæ, ut *c. ad aures de his, quæ fiunt*, ubi decernitur, ut electio ob laicorum terrorem facta irrita cenſeatur, niſi juramento, vel fide interpoſita confirmata ſit. vide *Laym. cit.*

IV. Formula illa jurandi: *In veritate ſic eſt*, non eſt juramentum, ſecundùm *communem DD. citt.* Eſt enim ſimplex aſſertio, ſeu proteſtatio hominis vera loquentis, ſicuti ſi dicas: Verè res ita ſe habet, uti narro. Aliud, & maximè juramentum eſſet, ſi vel expreſsè addatur, vel intelligatur veritas divina; ut in veritate Dei; in veritate Chriſti. Aut ſi ex conſcientia erronea aliquis ea verba, vel alia æquè vera juramenta continere crederet. Similiter nec juramentum continet per ſe illa formula: In conſcientia mea, per conſcientiam meam, &c. ſi ſenſus ſolum ſit, hoc, quod dico, ſentio in conſcientia mea, dictat mihi mea conſcientia. *Sot. Ledeſma, Leſſ. Sanch. cit.* At verò jurare per animam, vel in animam, vulgò: Auf mein Seel/ bey meiner Seel/ vi verborum ordinariè eſt verum juramentum: aut enim juratur per modum atteſtationis per animam, quatenus eſt perfecta creatura Dei, in quâ ſpecialiſſimè divinum Numen atque imago Sanctiſſimæ Trinitatis elucet, & ſic eſt verum juramentum cum indirecta invocatione divini teſtimonii: aut juratur per modum execrationis per animam, ut ſenſus ſit: pereat anima mea, niſi verum ſit, & ſic iterum eſt juramentum execratorium, & implicita invocatio divini judicii in teſtimonium veritatis. Ita poſt *Baldum & alios* Sanch. *c. 32. n. 29.* Jurare autem in animam, vel ſuper animam ſpecialem modum execrationis exprimit, nimirùm: niſi hoc verum ſit, ſit ſu-

super animam meam, anima mea Deo respondeat, satisfaciat, luat: & rursùs est eadem ratio juramenti & invocationis divini judicii in testimonium veritatis. In quibus tamen omnibus requiritur deliberatio, & voluntas jurandi juxta dicta à principio; his enim formulis passim utuntur homines ex mala consuetudine, joco, levitate mera loquacitate absque ulla cogitatione juramenti. Insuper quia in praxi sæpè difficile est discernere, an tales formulæ verum juramentum contineant, ipsæ formulæ cùm innumeræ & diversissimæ sint, ideò pro Confessariis statuuntur utiliter aliquot universales & claræ

REGULÆ.

9 I. PEr quæcunque verba etiam expressum juramentum continentia juretur, in foro conscientiæ omninò semper attendenda est mens & intentio jurandi, ad dignoscendum, an verè juraverit, necne. Aut enim positivè quis intendit invocare Deum in testem, aut positivè noluit invocare Deum, aut negativè se habens, vel ignorans præscindit ab invocatione Dei. Si *primum*: certum semper est juramentum; Si *secundum*: certò non est juramentum in foro conscientiæ, sed tantùm mendacium, si falsum sic asseruit. Si *tertium*: iterùm non est juramentum: quia eò ipso Deus non invocatur, ut testis, alioquin semper jurarent, & sæpissimè perjurarent, qui ad singula ferè verba effutiunt illud suum: *Per Deum: per Sacramentum* &c. Unde Confessarius audiens pœnitentem falsò jurâsse se accusantem, non statim pejurâsse censere debet, sed interrogare, an intenderit Deum invocare in testem, & quidem falsitatis; & longè sæpissimè deprehendet, non fuisse perjuria, sed tantùm mendacia ex materia suâ dijudicanda, aliquando officiosa, aliquando jocosa, & sic venialia; aliquando perniciosa in nocumentum tertii, eaque ex genere suo mortalia. Loquimur in foro conscientiæ; nam in foro externo judicantur secundùm allegata & probata.

II. Qui verba verum juramentum non significantia, v. g. *vere, in veritate, per fidem meam* &c. profert, attamen per illa intenderet verè jurare, & verum juramentum facere, utique verum juramentum faciet in foro conscientiæ, dummodò is sciat, quid sit jurare, nimirùm ipsum Deum in testem sui dicti, vel promissi invocare, si enim id sciens intendat verè jurare, implicitè saltem jam vult jurare, & de facto invocat Deum in testem, etsi id verba expressè non significent; at verò si talis nesciat, quid sit jurare, prout sæpissimè nesciunt rudiores, rustici, pueri &c. non efficitur juramentum. Ratio manifesta est; quia essentia juramenti non potest consistere sine aliqua invocatione Divini Nominis in testem: Atqui hic nulla est invocatio Divini Nominis in testem; non ex vi verborum, ut supponitur; neque ex intentione proferentis qui enim ignorat, jurando invocari Deum in testem, quomodò potest velle Deum invocare: cùm nihil sit volitum, nisi cognitum?

III. Qui jurat per creaturas; aut sistit in creaturis tanquam testibus infallibilibus; sic blasphemia est, non juramentum, ut dictum; aut sistit in creatura tanquam teste veritatis, sed fallibili, & sic testimonium tantum est, non Juramentum, quia sic nullo modo, nec implicitè, invocatur Deus: aut non sistit in creatura, sed ulteriùs tendit in Deum, atque illas ut aliquid Dei, in quo majestas Dei specialiter elucet, in testes veritatis invocat; & jam verum juramentum est, ut ex prædictis constat. Ad hoc autem discernendum, alia traditur *Regula*.

IV. Quoties juratur per aliquam creaturam, quæ aliquam insignem habet dignitatem & excellentiam à Deo, & in qua peculiari quodam modo in nobis excitatur memoria Dei, vel attributorum ejus, tunc fit relatio ad Deum, adeóque verum est juramentum, secùs si non ita. Vides jam hac regula universali regulari omnia exempla allata hoc toto §. Si enim jures per Evangelia, Sanctos, Templa, Altaria &c. per cœlos, elementa &c. verè juras. Secùs, si jures per tuam barbam, annulum, equum &c. Similiter si Clericus habitu clericali indutus jurat per hunc habitum, juramentum est, quia specialiter fit relatio ad Deum, ejusque memoria excitatur; secùs, si laicus juret per suam vestem. Et sic de cæteris.

§. III.

Juramenta assertoria, & promissoria.

I. JUramentum *assertorium* est invocatio Divini Nominis ad faciendam fidem de veritate 10
sui dicti, de actione præsenti, & præterita contingenti: quod dupliciter fit: primò de veritate ipsius actionis præsentis, vel præteritæ propriæ ipsius jurantis, ut juro me credere in Deum; juro me interfuisse Sacro: Secundò solùm de notitia actionis præsentis vel præteritæ, ut dum quis jurat de actione alterius facta, ut, juro, quòd Petrus non occiderit Paulum, sensus est: juro me scire, vel certò credere non fecisse. Unde in judicio reus juramento se purgans, debet jurare de veritate ipsius actionis, se scilicet tale crimen non commisisse, testes verò ad ejus innocentiam probandam producti (vel econtra ad ejus crimen demonstrandum) solùm jurant de veritate suæ notitiæ, vel credulitatis, se nimirùm nôsse, vel certò existimare, ipsum esse innocentem, vel econtra criminosum. Et hac ratione juramentum assertorium etiam extendit se ad actionem alterius futuram: v. g. juro Cæsarem in bellum profecturum, sensus est, se certam, vel probabilem notitiam habere de profectione Cæsaris. Unde si præter jurantis intentionem profectio illa non sequatur, non erit perjurus, quia non juravit immediatè de veritate istius actionis, sed de sua credulitate, vel notitia, quam tunc verè habuit.

II. Juramentum *promissorium* est invocatio Divini Nominis ad faciendam fidem de actione propriâ futura, ut, juro me Religionem ingressurum; non ampliùs lusurum &c. hoc juramentũ promissorium semper includit etiam assertoriũ de veritate præsenti, se nimirum in præsenti verè habere voluntatem tale opus faciendi, & insuper re ipsa fa- 11

ctu-

ctorum. Dupliciter talis Deum invocat: 1. Ut testem veritatis præsentis, se nimirum habere voluntatem tale opus faciendi. 2. Ut fidejussorem veritatis futuræ, quòd illud opus re ipsâ ab eo faciendum sit. Quare perjurium promissorium carens utraque veritate, duplo gravius est peccatum, quàm assertorium solùm, quantùm est contra virtutem Religionis, ut notat Suar. *lib. 1. de jurament. c. 8.* Unde ulteriùs: si quis solùm intenderet jurare, se nunc habere voluntatem, seu propositum tale opus faciendi, hac v. g. formâ: Juro me nunc velle hoc facere, esset solùm juramentum assertorium præsentis propositi, ad cujus veritatem sufficeret veritas præsentis propositi, etiamsi illud postea mutaret, prout etiam mutare liceret. Verùm id rariùs contingit, & vix præsumendum est in praxi, præsertim in confessionali, sic enim quodvis juramentum promissorium, ejúsque obligatio facilè eludi posset, dicendo, se solùm juràsse de præsenti voluntate, vel proposito aliquid faciendi, non autem re ipsâ facturum esse.

III. Duplex autem est juramentum promissorium: unum *absolutum*, simplex per se stans, quo quis absolutè jurat, se aliquid facturum, vel omissurum, sine ulla promissione, vel pacto erga alterum: v. g. juro me Religionem ingressurum, talem pecuniam pauperibus daturum, non bibiturum vinum &c. Quo etiam spectant juramenta comminatoria, quibus alteri pœna commerita comminatur: non enim ibi fit qromissio, vel pactum, saltem non acceptatur; & hoc juramentum continet unam simplicem obligationem verum faciendi aliquando suum dictum, vel propositum ex virtute Religionis tantùm, ob reverentiam scilicet Divini Nominis in testimonium invocati, juxta Præceptum Dei: *Non assumes &c.* Levit. 19. *Non perjurabis in Nomine meo, nec pollues Nomen Dei tui.* Nulla autē est hic annexa obligatio ex virtute Fidelitatis, & Justitiæ. Unde patet in juramentis separari posse obligationem ex virtute Religionis, & obligationem ex virtute Fidelitatis, & Justitiæ.

IV. *Alterum* est juramentum *confirmatorium* promissionis factæ alteri determinatè: Idque tripliciter. 1. Juramentum confirmatorium promissionis factæ ipsi Deo tantùm, & dicitur *votū juratum*, & duplicē obligationem habet ex virtute Religionis unam ex vi promissionis factæ Deo, seu voti fideliter reddendi; alteram ex vi Divini Nominis in testimonium & confirmationem illius promissionis invocati, seu juramenti; consequenter talis juramenti prævaricatio duplicem quoque malitiā habet contra virtutem Religionis; unam infidelitatis erga Deum; alteram perjurii, & nominis Dei in vanum assumpti. 2. Juramentum confirmatorium promissionis factæ homini tantùm, dicitur *pactum juratum*, & duplicem obligationem habet; unam ex virtute Religionis, ex vi juramenti, seu Divini Nominis in testimonium invocati; alteram ex virtute Fidelitatis & justitiæ erga alterum promissarium; quia promissio cadit in debitum, consequenter ejus prævaricatio duplicem similiter malitiam continet, & perjurii contra Religionem, & infidelitatis, ac injustitiæ. 3. Juramentum confirmatorium promissionis factæ Deo, & homini determinatè simul, dicitur *votum cum pacto juratum*: ut, cùm quis cum juramento vovet, & promittit Deo se tali determinato pauperi id scienti & acceptanti talem eleemosynam daturum, alimenta præbiturum &c. & continet triplicem obligationem, duas ex virtute Religionis, scilicet ex vi voti, & juramenti, ut in primo casu; tertiam ex virtute Fidelitatis, & Justitiæ erga illum pauperem, ut in secundo casu: consequenter talis juramenti prævaricatio triplicem quoque continet malitiam oppositam infidelitatis, & perjurii erga Deum & infidelitatis, ac injustitiæ erga alterum pauperem. Ubi nota obiter infidelitatem, & injustitiam erga proximum censeri pro una moraliter malitia, etsi speculativè, & reipsa distinctæ sint: infidelitas enim dicitur, quatenùs promissum violat, injustitia autem, quatenùs alteri debitum non reddit, ejúsque jus lædit: quia utraque necessariò, & inseparabiliter connexa est. Atque hæ divisiones in praxi valdè notandæ.

§. IV.

Juramenta simplicia, & execratoria.

JUramenta alia dicuntur simplicia, seu simpliciter contestatoria, quæ fiunt per simplicem Divini Nominis invocationem, vel contestationem in confirmationem rei assertæ, vel promissæ, prout fit in omnibus ferè hactenùs allatis modis, & formulis. Alia dicuntur juramenta 13

Execratoria.

ET sunt illa, quibus jurans ad fidem faciendam de re aliqua malum imprecatur sibi ipsi, aut aliis ad ipsum specialiter pertinentibus, vel dilectis à Deo, veritatis teste, & vindice falsitatis, per se, vel per creaturam inferendum, nì verum sit, quod dicit. Differt à juramento simplici assertorio vel promissorio solùm accidentaliter, & secundùm ampliùs, ut scilicet per juramentum execratorium invocetur Deus, non tantùm ut prima Veritas, & omnis veritatis testis infallibilis, sed etiam ut vindex falsitatis in ipso jurante, vel rebus suis, si falsum dicat, vel fidem violet: potéstque fieri triplici formula.

I. Expresè imprecando sibi malum ab ipso Deo: Deus me puniat, perdat, damnet, nunquam mihi Deus parcat, Deus in me partem non habeat, maledictus sim à Deo &c. olim usitatissima forma fuit: *Hæc faciat mihi Deus, & hæc addat*; modò in jure Canonico consueta forma est. *Ita me Deus adjuvet, & hæc Sancta Evangelia*: Subintelligitur execratio gravissima scilicet: Deus me non adjuvet, si falsum juro. Sic juravit Apost. 2. *Corinth.* 2. *Testem Deum invoco in animam meam.* Aliæ vulgares formæ sunt obviæ.

II. Imprecando sibi malum inferendum à creatura, subintelligendo tamen, ac intendendo permissionem Dei vindicis: ut Diabolus me rapiat, in mille partes laceret, fulmine peream, sacer ignis me invadat. Sic juravit David Psal. 7. *Si reddidi retribuentibus mihi mala, decidam meritò ab inimicis*

micis meis inanis. Ubi eleganter D. Aug. *Jurare videtur per execrationem, quod est gravissimum jurisjurandi genus; cùm homo dicit, si illud feci illud patiar.*

III. Imprecando sibi malum absolutè, semper tamen intelligendo, ac intendendo permissionem DEI (quòd si enim homo solum intendat permissionem suam, dicendo: v. g. suspendar, ambas manus abscinde, &c. si verum non dico, non esse juramentum, jam supra innui) ut malè peream, non bona morte, vel subitaneâ moriar, non dignè ampliùs communicem, non vivam usque in crastinum, non movear hinc, non hinc abibo vivus, ardeam in inferno, &c.

IV. Huc spectat modus jurandi, per vitam, per manus, per barbam suam, aut alterius ad ipsum specialiter pertinentis: v.g. Patris, Principis, Cæsaris, &c. sensus enim est execratorius, pereat vita, salus, anima mea, Parentis, Cæsaris, si hoc non ita sit. Sic juravit Joseph per salutem Pharaonis *Gen.* 43. Et olim Christiani per salutem Cæsaris jurare solebant: ut refert Tertulianus. Sic quoque juravit Apost. 2. *Corinth.* 1. Eadémque ratione Christus monuit *Matth.* 5. non temere jurandum per proprium caput dicens: *neque per caput tuum juraveris: quia non potes unum capillum album facere, aut nigurm.* Universaliter denique juramento execratorio debet quis malum imprecari aut sibi ipsi juranti, aut personis, vel rebus ad ipsum specialiter pertinentibus, aut saltem valdè dilectis, & talis mali capacibus. Non est ergo juramentum, sed maledictum jurando alteri ad se non pertinenti malum imprecari: ut si adversario dicas: Diabolus te rapiat, nisi verum dicam. Nec juramentum, sed blasphemia est imprecari malum ipsi Deo, Angelis, vel Sanctis, qui talis mali incapaces sunt, ut suprà jam notatum est. Nec juramentum est, malum imprecari dæmoni, quia non specialiter *noster*, sed hostis & adversarius est. Deinde ipso juramento execratorio imprecando nobis, vel aliis mala, implicite & consecutivè intendimus nos, vel alios honorare, ut intuenti patet.

Solemnia.

14 JUramenta iterum alia sunt simplicia, vel communia, quæ fiunt formâ communi & placita jurandi; alia sunt juramenta solemnia, quæ fiunt formâ aliquâ, & ritu solemni ex præscripto juris. In veteri lege fuêre varii: manûs levatio, *Genes.* 14. Transitus per duas partes divisæ victimæ *Jerem.* 34. Positio manûs sub femore exigentis juramentum *Gen.* 24. & 47. ad significandum juramentum fieri in fide Messiæ, qui in lumbis Patriercharum continebatur. Modò verò ritus jurandi solemnes sunt in foro Ecclesiastico tactus Sacrosancti Evangelii; & in causis gravissimis etiam Sacrosanctæ Evcharistiæ cum forma consueta: *Sic me Deus adjuvet.* In foro verò civili ritus jurandi est: aut tangere sceptrum, ut signum potestatis à Deo traditæ cum forma: Jch gelobe an auf mein Ayd. Aut erectio priorum digitorum cum forma: Jch schwere zu GOtt ein Ayd. Et hinc DD. communiter cum Silvest. *verb. jurament. q.* 1. Triplex distinguunt juramentum: *verbale tantùm, reale tantùm, & mixtum ex utroque*

Juramentum verbale tantùm est, quod fit solùm per verba divini Nominis contestationem significantia, de quibus latè §. 1. *Juramentum reale tantùm*, quod fit sola actione, vel ritu aliquo juramentum significante, v. g. ad alterius juramentum exigentis intentionem digitos elevando, Evangelium, vel Crucem tangendo; quâ ratione non solùm muti necessariò jurant, sed etiam alii verè jurare censentur. *Juramentum mixtum*, seu verbale, & reale simul, quod in jure vocatur corporale, est, quod præter verba etiam actionem corporalem juramentum exprimentem adhibet, ut in exemplis allatis. Requiritur autem præter verba juramentum sufficienter significantia ejusmodi actio corporalis, ut majori cum deliberatione, reverentiâ, & timore juramentum præstetur. Unde & obligatio juramenti sic præstiti crescit, & violatio multum aggravatur, majorémque pænam meretur, uti notavit S. Aug. *Ep.* 154. dicens: *quantò id, per quod juratur, magis sanctum est, tantò magis est pœnale perjurium* Et S. Th. *cit.* 2. 2. *q.* 89. *a.* 3. *ad* 2. *Gravius est si quis juret solemniter per Evangelium quam si per Deum in communi sermone, tum propter scandalum, tum propter majorem deliberationem.*

Judicialia

JUramenta dicuntur, quæ in judiciis præstantur, 15
& sunt triplicis generis. I. *Juramentum calumnia*, quod in principio litis alterutri parti Judex deferre debet, actori, ut juret, non calumniandi animo litem se movisse, sed existimando se bonam causam habere: reo verò, ut juret, quòd putet se bonâ instantiâ ad resistendum actori suo jus habere *L.* 2. *C. de jurejur. propter calumniam.* Ubi utrinque juratur assertoriè de credulitate & opinione sua tantùm, non de ipsa actione controversa, quippè primùm per Judicem excutienda. II. *Juramentum in litem*; idque triplex. 1. Juramentum veritatis seu veræ æstimationis rei, quo scilicet juratur de vera quantitate, vel valore rei amissæ, vel dolo alterius. 2. Juramentum affectionis, quo juratur de pretio rei amissæ per alterum, sibi valdè charæ, vel utilis quoad suam privatam affectionem, se scilicet tanti æstimâsse, tanti nulli daturum fuisse, &c. 3. Juramentum super interesse singulare, quo jurat quis de damno emergente, vel lucro cessante ex injusta detentione rei suæ per alterum causata. III. Tertium est *Juramentum litis decisivum*, quo deficiente sufficiente probatione, vel testimonio juratur de innocentia alterius partis, idque in causis criminalibus dicitur juramentum purgatorium: in causis autem civilibus vocatur juramentum suppletorium probationis: idque rursus duplex, necessarium, & voluntarium.

Necessaria & voluntaria.

GEneraliter *necessarium* est, quod à jure, vel 16
Superiore defertur, puta ad fidei professionem, ad subjectionem & obedientiam præstandam; vel in judicio ad criminis probationem, litis decisionem, &c. *Voluntarium* verò, quod in vel extra judicium sponte suscipitur; adeóq; minus obligat, quàm

quàm illud per se loquendo, cæteris paribus. Sed specialius: judiciale juramentum necessarium dicitur, quod in causa dubia ob inopiam plenæ probationis à judice defertur, sive ex officio, sive ad instantiam partis; & dicitur necessarium, tum quia Judex quandóque deferre cogitur ex officio, cùm aliter lis dirimi, & partes componi nequeunt; tum quia delatum recusari non potest absque justa causa, qualis est præcedens sufficiens probatio, ignorantia vel oblivio probabilis allegata. Hoc juramentum necessarium ad probandam innocentiam ordinariè Judex deferre debet reo, non actori, quia nimirùm promptiora sunt jura ad absolvendum, quàm ad condemnandum; alioquin si actori passim permittatur jurare contra alterius innocentiam, grave esset periculum subversionis, cùm homines callidi & malitiosi eâdem facilitate, quâ calumniantur, etiam pejurare possent; nunquam autem licet utriq; parti deferre juramentum decisivum litis; tum quia una pars induceretur ad perjurium, & eo ipso, quo utraq; pars juraret, æquales manerent partes, & sic lis non decideretur. Juramentum judiciale *voluntarium* dicitur, quod in judicio, Judice nec deferente, nec approbante, fit, & sic delatum ab altera parte simpliciter recusari potest, æquè acsi fieret extra judicium; si tamen sponte suscipiatur, reo juramenti exceptionem, actori verò jurandi actionem tribuit, prout juribus allegatis videre potes apud Laym. cit. c. 5. Quòd si autem in judicio juramentum à parte parti deferatur Judice approbante, tunc fit quasi necessarium, & is, cui delatum est, necessariò jurare debet, aut juramentum delatori referre, alioquin lis contra ipsum velut devictum decisa erit. Namut dicitur *L.* 38. *ff.* de jurejur. *manifestæ turpitudinis & confessionis est, nolle jurare, nec jusjurandum referre.* Is autem dicitur juramentum deferre, qui primus alteri offert, ut juret: hic si nolit jurare, sed offerat adversariò, qui priùs obtulit, dicitur referre.

SECTIO II.

Juramenti validi conditiones, materia & obligatio.

SUMMARIUM.

17. *Juramentum promissorium ut sit validum & obligatorium, essentialiter, debet esse I.* liberum *perfectè. II. cum intentione DEUM invocandi, & se obligandi. III. non item implendi. Unde*
20. *Juramentum ex errore vel dolo, sive antecedenti, sive concomittante, circa ipsam rei substantiam, invalidum est.*
21. *Secùs si error, vel dolus solùm sit circa qualitatem, vel circumstantiam accidentalem.*
23. *Juramentum quovis metu, etiam gravi & injusto extortum validum est, & obligatorium.*
24. *Juramentum etiam ob injuriam alterius factum obligat.*
25. *Non tantùm captivus ad tempus ex carcere sub juramento reversionis dimissus;*
28. *Sed probabilius etiam, qui Tyranno jurat redire in injustum carcerem, cum prævisо mortis periculo redire obligatur.*
31. *Juramentum ut valeat, debet esse de re honesta, & licita.*
32. *Unde materia juramenti DEO facti necessariò debet esse moraliter bona, majoris boni non impeditiva.*
33. *Idóque nullum est juramentum de re omninò indifferente, ut tali,*
34. *Sicut etiam irrita sunt juramenta absoluta, vel soli DEO facta de re minùs bona, actu excludente majus bonum; nisi rationabilis causa subsit.*
35. *Ea tamen juramenta si actu non excludant majus bonum, obligant quidem, tamen pro arbitrio jurantis mutari possunt in melius.*
36. *Juramentum semel irritum factum non convalescit.*
37. *Juramentum promissorium homini acceptanti, in utilitatem Ecclesiæ vel communitatis factum in quavis materia licita, etiam indefferenti, obligat.*
39. *Juramenta Parentum, Dominorum, ac Dominarum in filios, servos, & ancillas, &c. sæpissimè non sunt juramenta, nec obligant.*
41. *Sicut nec juramenta urbanitatis gratiâ facta, aut mercatorum, ementium, & vendentium passim fieri consveta*
42. *De juramentis non propalandi aliquam specialem artem, distinguendum est.*
43. *Juramentum non ludendi, quando obliget, quando non?*
44. *Resolvuntur varia dubia*
48. *Juramentum promissorium de re illicita, vel actione prohibita lege aliqua sub* culpa *obligante, nullum est.*
49. *Quæ, vel quando leges aliquam actionem sub culpa prohibeant, vel infirment; ideoque*
51. *Universaliter juramentum contra leges aliquid prohibentes non valet, valet verò juramentum contra leges permittentes tantùm.*
52. *Quando juramentum additum contractui irrito valeat, quando non?*
54. *Juramentum promissorium, etsi ex parte actûs illicitè & peccaminosè factum, si tamen sit de re aliàs licita, valet. Unde*
55. *Resolvuntur varii casus*
59. *Juramentum promissorium obligat sub mortali ex genere suo*
60. *Cujuscunque juramenti obligatio unde, quæ, & quotuplex;*
61. *Quando obligent in foro externo, quando non?*
65. *Juramenti promissorii obligatio principalis ex virtute Religionis personalis, non transit ad hæredes, benè autem obligatio ex virtute justitiæ.*
66. *Resolvuntur varii casus.*
70. *Juramenta in dubio qualiter interpretanda?*
71. *Exempla & casus varii.*
74. *Juramentum sortitur conditiones, & qualitates actûs, cui adiicitur.*
76. *Juramenti promissorii conditiones subintellectæ sunt I.* si potuero.
78. II. Salvo jure, & authoritate Superioris.
79. III. Si is, in cujus gratiam juratum est, voluerit acceptare: aut nisi remittat.
81. IV. Si res in eodem statu permanserit, seu notabiliter mutata non fuerit. &
82. V. Si alter quoque promissis steterit.
83. *Casus.*

IAm suprà patuit juramenti assertorii materiam esse actionem præteritam, vel præsentem propriam, aut alienæ notitiam, seu credulitatem, adeòque nullum alium valorem vel obligationem habet præter veritatem: de qua latè *Sect. seq.* juramenti autem promissorii materia est actio, vel omissio futura jurantis, ideóque valorem requirit, & obligationem inducit, ad quam varia requiruntur tam ex parte jurantis, quàm ex parte materiæ. Quoad requisita ex parte jurantis esto

ASSERTIO III.

JUramentum promissorium, ad hoc ut validum & obligatorium sit, essentialiter debet esse voluntarium, ac liberum perfectè cum intentione & Deum invocandi, & se se obligandi: non item implendi promissum, nisi solùm, ut licitum sit. Omnes.

§. I.

§. I.

Eſſentialiter debet eſſe liberum perfectè &c.

17. Libertate nimirùm perfectâ, qualis ſufficeret ad peccatum mortale, cùm enim juramenti obligatio graviſſima ſit, & ſub mortali, conſequens eſt, ad ejus valorem & obligationem requiri tantam deliberationem & libertatem, qualis ſufficit, & requiritur ad peccatum mortale. Qualiter autem hæc libertas ſtet, vel non ſtet cum errore, metu, injuria &c. latiùs explicandum erit mox §§. *ſequentibus.*

Hoc ipſo tamen jam reſoluta manet alia quæſtio: quisnam poſſit validè jurare? nam jure naturæ jurare poteſt omnis adultus ratione utens, deliberationis capax, propriâ vel alterius liberâ poteſtate legitimè utens, ut ſunt procuratores &c. Excluduntur ſolùm pueri ante uſum rationis, amentes, ſimplices inſtar amentium, & plenè ebrii, quorum, quia deliberationis capaces non ſunt, ipſo naturali jure invalida ſunt quæcunque juramenta; jure autem poſitivo etiam excluduntur impuberes omnes, & notorii perjurii.

18 II. *Cum intentione & Deum invocandi*, (hoc enim eſſentiale eſſe omni juramento, jam conſtat ex Sect. 1.) *& ſeſe obligandi.* Etiamſi enim quis juret cum intentione Deum in teſtem invocandi, absq; tamē intentione ſeſe obligandi ad aliquid præſtandum, nimirum poſitivè nolens ſe eo juramento obligare ad implendum promiſſum, juramentum nullum eſt. Cum enim hæc obligatio neceſſariò ſequatur naturam juramenti promiſſorii, eo ipſo, quo quis jurat, ita tamen, ut inde non maneat obligatus, deſtruit naturam juramenti, nec conſequenter inde per ſe obligatur: ſicut quia naturam matrimonii neceſſariò ſequitur obligatio cohabitandi, debitum reddendi, vel fidem ſervandi, eo ipſo, quo quis contrahit matrimonium, excluſa obligatione, debitum reddendi, vel fidem ſervandi, deſtrueret naturam & eſſentiam Matrimonii, nec conſequenter ligaretur in foro conſcientiæ, ut dicitur ſuô locô.

19 III. *Non item intentio implendi promiſſum* requiritur ad valorem juramenti, ſed tantùm ut licitum ſit. Unde ſi quis juret, cum intentione jurandi, & ſeſe obligandi, absq; ſola intentione implendi promiſſum, juramentum validum eſſet, & obligatorium, etſi graviter illicitum, de quo infra. *Ratio*: quia de eſſentia juramenti eſt ſolùm obligatio implendi, non autem actu implere: ſicut de eſſentia Matrimonii ſolùm eſt obligatio reddendi debitū, non autem actu reddere: conſequenter ſicut verum eſt Matrimonium contractum cum intentione ſe obligandi, ac reddendi, etſi intendat actu non reddere: ita verum eſt juramentum cum intentione ſe obligandi ad aliquid præſtandum, etſi quis intenderet actu non præſtare: quamvis per hoc graviſſimè peccaret peccato perjurii, contra veritatem juramenti. Vide Suar. *l. 2. de juramento.*

IV. His tribus conditionibus ex parte jurantis poſitis, validum jam, & obligatorium erit omne juramentum promiſſorium abſolutū, ac per ſe ſtans; ac etiam confirmatorium promiſſionis factæ ipſi Deo: at verò juramentum confirmatorium promiſſionis factæ homini, ut valeat, & obligatorium ſit, requiritur ulteriùs, ut ea promiſſio à perſona, cui fit, acceptetur. Omne enim juramentum promiſſorium, omnísque promiſſio tacitè includit, illam conditionnm, *juro, promitto, obligo me*, ſi promiſſionem acceptet alter: ſi ſecùs, ceſſat obligatio; Unde qui ſecum jurat aliquid dare certæ perſonæ abſenti; nullo ejus nomine promiſſionem acceptante, antequam ea reſciat, & promiſſionem acceptet, juramentum non obligat, ſed revocari liberè poteſt, non tantùm, quantùm eſt ex virtute Juſtitiæ, ut per ſe patet, ſed etiā quantum eſt ex virtute Religionis, quia tali juramento invocatur Deus in teſtimonium promiſſionis homini faciendæ, atq; induit conditionem promiſſionis factæ homini, cui accedit: videlicet ſi ab altero acceptetur. *Excipe*: niſi promiſſio jurata facta eſſet Deo & homini ſimul; tunc enim eſſet ſimul votum ſtatim à Deo acceptatum, quod proinde revocare ampliùs nefas eſſet: *Communis* DD. *cum Sanchez cit.*

§. II.

Juramentum ex errore, vel dolo.

Juramentum præſtitum vel ex errore proprio jurantis, vel ex dolo juramentum exigentis, an valeat, & obliget: ita reſolutoriè diſtinguendum eſt. 20

I. Juramentum promiſſorium ex errore, vel dolo, ſive antecedenter, ſive concomitanter, verſante circa ipſam ſubſtantiam rei juramento promiſſæ, invalidum eſt, nullius roboris ac obligationis. *Communiſſima.* Ratio eſt: quia ad valorem juramentorum, ac promiſſionum quarumvis requiritur eſſentialiter conſenſus voluntarius poſitivus circa rem juratam, vel promiſſam: atqui error vel dolus, non tantùm antecedens, ſed etiam concomitans tollit conſenſum voluntarium poſitivum circa rem juratam, vel promiſſam, quatenus talem: error quidem & dolus antecedens omninò reddit involuntarium juramentum, quia aliquis non juraret, niſi erraret, vel dolo induceretur: error autem, vel dolus concomitans, etſi non reddat involuntarium poſitivè, quia quis adhuc juraret, vel promitteret, etſi non eſſet error, vel dolus, reddat tamen non voluntarium, ſeu voluntarium negativè, quia ſicut defacto non ſcit rem eſſe talem v. g. annulum aureum, ita defacto non poteſt velle promittere, vel jurare talem rem dare, cùm nihil poſſit eſſe volitum, niſi cognitum: quare nullum eſſet juramentum, ſi jurares alicui donare nummum, vel annulum, aut proprio errore putans, aut alterius dolo perſuaſus credens eſſe æneum, cùm reverâ ſit aureus, cùm enim non cognoveris eſſe aureum, non potuiſti velle dare aureum, ſed tantùm æneum, quia error, vel dolus verſatur circa ſubſtantiam rei. Idem eſt de ſimilibus.

II. Juramentum verò promiſſorium ex errore vel dolo, ſive antecedenter, ſive concomitanter verſante ſolùm circa accidentalem circumſtantiam vel qualitatē rei juramento promiſſæ, validum eſt, & obligat, niſi relaxetur authoritate Epiſcopi, vel conſenſu ejus, cui juratur. Communis DD. Molina *tom.* 1. *t.* 2. *d.* 149. Suar. *cit. l.* 2. *c.* 11. *n.* 11. Sanchez *&* Lugo *citt.* Ratio eſt: quia hic ad- 21

adeſt conſenſus ſubſtantialis in rem, quem irritare non debet error vel dolus accidentalis tantùm. Sic Iſraelitæ Joſuæ 9. validè jurârunt, & ſervare debuerunt Gabaonitis pacem, non obſtante dolo accidentali, vel ſimulatione, quaſi de valde remotis
22 veniſſent. Excipiendum tamen, niſi accidentalis illa qualitas, vel circumſtantia, rei quidem ipſi accidentalis & extrinſeca, tamen à jurante per ſe principaliter intenta ſit, atque ſecundùm intentionem jurantis fiat intrinſeca objecto, ut nullo modo intendat jurare vel promittere talem rem, niſi cum tali qualitate, vel circumſtantia: v.g. jurat quis ducere Virginem, quam putat eſſe Nobilem, ſic ut ſimpliciter nolit ducere, niſi Nobilem, poſtea comperit eſſe plebeam: item jurat quis alere Studioſum, dotare puellam, putans eſſe cognatum, vel cognatam; poſtea comperit non eſſe; non tenetur juramento. *Ratio eſt:* quia generaliter actus agentium non ſe extendunt ultra eorum intentionem: & ſpecialiter juramentum non extenditur ultra ea, de quibus jurans cogitavit. Gloſſa *in c. veniens de jurejurand.* DD. citati communiter. Vide de his dicta generatim in materia de actibus humanis & ſpecialia exempla in materia de Contractibus, & Matrimonio, ac rurſus infrà in Votis.

§. III.

Juramentum ex metu.

23 Etiam gravi & injuſto extortum validum eſt, & obligat. Exemplum vulgare: Latroni mortem minitanti jurâſti te daturum pecuniam v. g. centum florenos, ſuppoſita vera intentione jurandi, & promittendi, nullâque adhibitâ (hic maximè licita) amphibologia, ſeu reſtrictione mentali licitâ: v.g. dabo, ſi quid debeo, vel dabo, niſi mihi hoc juramentum relaxetur, &c. per ſe teneris juramento, ſecundùm communiſſimam & receptiſſimam ſententiam DD. apud meos citt. omnes. *Ratio eſt:* quia omne juramentum voluntarium non vergens in interitum ſalutis, ſed licitè & honeſte ſervabile, validum eſt, & licitum: atqui tale juramentum inprimis ſimpliciter eſt voluntarium, cùm metus non tollat voluntarium ſimpliciter, ſed tantùm reddat involuntarium ſecundùm quid, ut ſuo loco dictum: deinde etiam non vergit in interitum ſalutis, ſed licitè & honeſtè ſervari poteſt: ergo &c. Ita expreſsè habetur *c. ſi verò de jurejur. c. ad. audientiam. de his quæ vi, metúsque causâ.* Nec obſtat, quòd c. 2. *de jurejurand.* Pontifex reſpondeat, Epiſcopum Laodicenſem ab Arnulpho Comite, rebus ſuis ſpoliatum, & jurare compulſum, quòd ablata non repeteret nullius juramenti vinculis poſſe conſtringi. Reſpondit enim Gloſſa ibidem, juramentum præſtitum fuiſſe de rebus Eccleſiæ non repetendis, quod ſine peccato ſervare non poterat, quia de re illicita, ideóque nullum. Addit rectiſſimè *Suarez cit.* Etiamſi Epiſcopus jurâſſet de rebus ſuis propriis ablatis non repetendis, juramẽtum tamen non obſtitiſſet, quò minùs ad Pontificẽ pro paterno ſubſidio, & relaxatione recurreret. Unde hic benè notandum, juramentum, maximè vi injuſta extortum, ſtrictiſſimè eſſe interpretandũ quoad obligationem. Unde I. ſi jurâſti latroni pecuniam dare, ſolvere teneris, ut dictum eſt, niſi tibi relaxetur juramentum. At quia hæc ipſa conditio, *niſi relaxetur*, in omni juramento ſubintelligitur, poteris à Superiore diſpenſationem petere & ſic nihil dare. II. Si relaxationem non petijſti, ſolvere quidem rurſus debes, attamẽ ſatisfacis momentaneâ ſolutione ad ſervandum Deo, & juramẽto reverentiam, ſolutúmque ſtatim in judicio repetere poteris, ut habetur cit. *c. ad audientiam &c.* Et docet communis DD. cum S. Thom. *q. 94. a. 7.* Ratio: quia ex una parte non jurâſti non repetere; ex altera autem parte ipſe injuſtè & invalidè recipit, cùm nullum jus exigendi & recipiendi habeat, non enim aliquo ipſius jure, ſed ſola juramenti tui religione dare debebas, & datione illa momentanea jam ſatisfeciſti: imò priùs petita relaxatione ſuperioris, nil dare poteras. III. Quidſi etiam jurâſti te non repetiturum? teneberis rurſus juramento, & civilem actionem inſtituere non potes: potes tamen inſtituere actionem criminalem accuſando de crimine ad juſtam publicam vindictam. Si etiam non excuſaturum de crimine jurâſſes, poteris tamen denuntiare, ut ex officio Judex procedat, ut obſervat Gloſſa in *cit. c. ad audientiam.* IV. Quidſi denique etiam jurâſſes te non denuntiaturum omninò, ſed planè taciturum? tunc juramento non obligaberis in caſu, quo Judici denuntiare neceſſarium videtur, & judicatur, aut ad publicam, aliúſq; pernicioſam latronis injuriam avertendam; aut ſi ultrò in judicio interrogeris; aut denique denuntiatione charitativa ad criminis emendationem. Sed hæc ex communi ſententia ob reverentiam divini Nominis, & Sacramenti. Quamvis ſciam RR. quoſdam non improbabiliter docere oppoſitum, & ſic jurantem omninò liberare.

§. IV.

Juramentum ob injuriam alterius.

Etiam validè obligat juramentum ob alterius 24
injuriam præſtitum: v. g. Uſurario nolenti alteri pecuniam mutuare, niſi cum uſura iniqua, decem pro centum florenis, jurâſti has uſuras ſolvere; teneris juramento, ſecundùm Omnes. Habetur expreſsè in Jure canon. *in c. 1. & c. debitores de jurejurand.* ubi dicitur: *debitores ad ſolvendas uſuras in quibus ſe obligaverant, cogi non debent: ſi verò de ipſarum ſolutione juraverint, cogendi ſunt Domino reddere juramentum.* Ubi Abbas *n. 3.* hanc Regulam dat: Juramentum obligat, etſi turpitudinẽ contineat ex parte recipientis, non autem jurantis ſe tenentem; quamvis autem ex tali juramento promiſſorio uſurario nõ oriatur obligatio juſtitiæ erga uſurarium, ſiquidè nullum jus, vel titulum accipiendi uſuras habet: unde nec dominium uſurarum acceptarum acquirit c. *duas de uſur.* oritur tamẽ obligatio Religionis erga DEUM, ut, quod juratum eſt, re ipſa verum efficiatur, ne Nomen DEI in teſtimonium falſum adductum fuerit, uti optime explicat S. Thom. *q. 89. a. 7. ad 3.* Neque id ſolùm verum eſt, quando turpitudo eſt ex parte ſolius uſurarii, non verò jurantis, quippè qui juſtam cauſam neceſſitatis habet conſentiendi, ac etiam jurandi in uſuras; ſed etiam cùm turpitudo aliqua ſe

tene-

teneret ex parte ipsius jurantis, utpote qui sine causa necessitatis ad luxum tantùm consentit, & jurat usuras, aut ipse promissione usurarum, alterum ad mutuandum induxit; etsi enim tunc juramentum fuerit illicitum, non tamen fuit de re illicita; usuras enim alteri reddere vi juramenti non est illicitum, & sine peccato fieri potest, ipsique promittenti est laudabile, ut cognoscatur, quantum suorum dictorum, ac juramenti fidem habeat. Ita alii cum Suar. *c.* 9. *n.* 7. Sanch. *l.* 3. *c.* 11. *n.* 5. Laym. *cit. c.* 7. quamvis contrarium non improbabiliter doceant *Abbas cit. Cajet. Val. alii apud Sanch. cit.*

Ex dictis resolvendum est de captivo, qui dimissus ad tempus ex carcere, vel captivitate juravit se iterum redditurum, an obligetur juramento ad redeundum, etiam cum certo mortis periculo prævisо? Pono distinctas resolutiunculas.

25 I. Certum est, teneri ob juramentum sub mortali ad redeundum, si carcer justus vel captivitas justa sit, ac etiam mors justè inferenda. Ita omnes Theologi teste *Suar. de jurament. l.* 2. *c.* 10. Ratio est: quia juramentum sortitur naturam & conditionem actûs, cui adjunctum est: atqui promissio talis justè exacta, certò valida & licita est; & cùm sit de re gravi, ac plurimùm concernente bonum publicum, de se obligat graviter: ergò etiam juramentum illi additum graviter obligabit sub peccato mortali irreligiositatis erga Deum in testem invocatum, esto ex reditu immineat mors justa, & priùs promerita. *Confir.* à fortiori ex dicendis n. 4.

26 II. Certum est, obligari speciali titulo justitiæ, si juramentum præstitum sit custodi innocenti; aliàs si jurans non rediret, grave damnum, vel fortè etiam talionem indè passuro; hunc enim indemnem servare Justitiæ & fidelitatis opus est, & debitum gravissimum.

27 III. Universaliter seu justus, seu injustus sit carcer, maximè obligabit juramentum illud, si promissus juramento reditus serviat pro bono comuni, v. g. Religionis Catholicæ, ad avertendum publicum scandalum, vel Fidei Catholicæ contemptum; cùm bono comuni postponendum sit bonum privatum: idque maximè interveniente juramento. Atque his casibus omninò obligat juramentum, ut neque relaxatio ei concedi debeat: ut cum aliis docet Sanch. *cit. c.* 11. *à n.* 25. Laym. *cit. c.* 7. *n.* 5.

28 IV. Insuper, probabilius est, etiam eum, qui Tyranno jurat redire in injustum carcerē cum prævisо periculo mortis, vel alterius gravissimi mali ab eo injustè inferendi, obligari juramento ad redeundum, dummodò illud periculum, dum jurat, sciat, vel prævideat (secùs esset, si posteà primùm comperiat, tunc enim ob mutatam circumstantiam gravissimam cessaret juramentum.) Ita communis DD. *Tolet. Suar. cit.* aliisque congestis Sanch. Laym. *l.* 4. *tr.* 3. *c.* 7. Ratio est: quia & ipsum juramentum validum & licitum est, quippe ob urgentem causam, & justam rationem necessitatis emissum, ut nimirùm captivus iniqua detentione ac vexatione ad tempus liberetur: & est de re licita & honesta, cùm talis reditus sit actus virtutis, nimirùm fortitudinis, patientiæ, magnæ quoque veritatis ac fidelitatis ob præcedentē promissionem juratam: ergò est materia capax obligationis ex juramento. *Dein*, qui jurat se ex carcere injusto non fugiturum, obligatur ex juramento, etiam cum periculo mortis, dummodò jurans id prævideat, ut ex communi notat *Suar. cit.* ergò similiter obligatur, si se rediturum juravit, siquidem redeundo restituit se in statum, in quo antea fuit.

Contrariam tamen negativam docent graves 29
DD. Glossa, *Abbas.* D. *Antonin. Navar. Sylv. Sa. alii apud Laym. citt.* eò quòd absque causa necessitatis, vel publici boni se ad mortem iniquam offerre sit opus temeritatis, & repugnet legi Charitatis, tum erga se ipsum, tum erga Tyrannum, cui quantumvis parato, materiam peccati sine urgente causa de novo adferre non licet; ergò juramentum fuit de re illicita, ideóque irritum: idque etiam mihi vel hac ratione probabile videtur, quia licèt quis jurans prævideri mortem, vix tamen contingere potest, ut qui jurat redire, abiens concipiat mortem, ejúsque periculum eo horrore, quo concipiet, quando redibit: quare jam ratione ipsius mutatur notabilis circumstantia, consequenter cessabit obligare juramentum.

Respondetur tamen, reditum ad carcerem & 30
mortem non esse intrinsecè malum, quin justâ causâ, qualis certè est impletio juramenti, & testimonii divini invocati, cohonestari posset. *Deinde* ob id ipsum juramentum exactum est, ut ille major metus, & horror redeuntis excludatur: secùs autem esset, si quis Tyranno non exigenti spontè juràsset reditum, tunc enim juramentum nullum esset: quia esset de re illicita, scilicet temeraria accessio ad mortem, & vera causa novi peccati Tyranni, ut habet opposita ratio. Et hactenus de requisitis ad validum juramentum ex parte jurantis. Nunc quoad requisita ex parte materiæ, seu rei juramento promissæ, sequitur

ASSERTIO IV.

Juramentum promissorium, ut validum & obli- 31
gatorium sit, debet esse de re honesta & licita, saltem non malâ moraliter; atque adeò omne juramentum promissorium de opere malo mortaliter, vel venialiter, irritum est & nullum, imò peccaminosum, juxta dicenda. Omnes.

Assertio habetur sæpiùs in Jure Canon. c. quando, de jurejurand. ubi: *Juramentum institutum non fuit, ut esset vinculum iniquitatis.* & regul. 50. in 6. *Non est obligatorium contra bonos mores præstitum juramentum. Et c.* si verò *c.* quamvis de pactis 6. dicitur: *Juramenta observanda esse, nisi eorum observatio fuerit in interitum salutis æternæ.* Quod non tantùm verum est de opere malo mortaliter, sed etiam de peccato veniali; quod etiam salutem æternam impegit, & ad mortale disponit, ut notârunt *Sanch. Suar citt.* Ratio est; quia contradictio est aliquem obligari ad rem illicitam faciendam, quæ quia illicita est, facienda non est. Insuper gravissima injuria Dei est, Deum invocare in testem, & velut Patronum suæ iniquitatis, sive mortalis, sive venialis, ut non immeritò concludat noster

noster March. *Trib. tom. 2. t. 3. tit. 3. q. 2. dub. 1. regul. 2.* Juramentum promissorium de re illicita non tantùm in materia peccati mortalis, uti v. g. fornicandi &c. sed etiam in materia peccati venialis v. g. mentiendi &c. esse peccatum mortale, dummodò deliberatè fiat. Sed de ratione peccati agemus *sect. sequenti*, Nunc sermo solùm est de valore, pro quo discernendo, & innumeris casibus resolvendis, tradendæ sunt aliquæ generales Regulæ; idque potissimùm quoad materiam indifferentem, nam nimis manifestè invalida sunt juramenta in materia illicita, v. g. adulterandi, occidendi, vindictam injustam sumendi, nunquam inimico ignoscendi, abominandi, eum nunquam salutandi, ad conspectum, vel colloquium admittendi, & hujusmodi innumera: imò etiam non rarò juramentum non accedendi nuptias consanguinei, vel vicini factum propter offensam acceptam. nullum est: tunc enim est species vindictæ illicitæ Christianis, ut notat Gobat *Alph. quadruplici Casu 17. n. 520.* secùs, si ex alia causa justa factũ fuisset.

REGULA I.

32 *Materia juramenti absoluti, aut per se stantis, aut confirmatorii promissionis factæ ipsi Deo, necessariò debet esse res honesta, ac bona moraliter, atq; etiam majoris boni non impeditiva.* Omnes. Ratio est: quia juramentum absolutum aut ipsi Deo factum æquivalet voto: ideóque easdẽ conditiones habere debet, quas habet votum: votũ autem essentialiter, ut suo loco videbimus, debet esse de meliori bono: ergò & tale juramentum. Et hinc

33 I. Irritum & nullum est omne tale juramentum de re omninò indifferenti, quatenus talis est: ut si jures talem certam vestem comparare, vel usurpare etiam, talem domum non intrare &c. *Navar. Tol. Suar. Sanch. Laym. citt.* Ratio: quia talis actio omninò indifferens est inutilis, & otiosa: at divini Nominis invocatio non potest esse vinculum rei inutilis & otiosæ, quin & injuriam facit divinæ Veritati, qui eam in testem vanitatis invocat super re vana & otiosa.

Dixi autem *quatenus talis*: nam si actio ex se, & objecto suo indifferens, referatur tamen ad bonum finem alicujus virtutis, fiet actus virtutis, ideóque capax obligationis, juramenti, & voti: v. g. si jures te ædes alicujus non ingressurum, cum aliquo non locuturum, causâ vitandi peccati: Item si jures, non alterius, sed hujus certi egentioris officinam aditurum ex motivo honesto, misericordiæ & charitatis: si jures, certum genus vestis non gestaturum ex motivo modestiæ & humilitatis: si jures, non amplius lusurum, vel ob mortificationem, vel ob vitanda pericula peccati jam experta. Similiter invalida sunt juramenta vel soli Deo facta die certo non nendi, non suendi, non laborandi, non navigandi tali die, non comedendi hæc, vel illa, donec v. g. maritus redeat: si fiunt ob solos fines temporales, puta ob malum eventum formidatum, tali die, in tali negotio, ob avaritiam, ob mæstitiam mariti absentis, nulla, inquam, juramenta sunt talia, nec obligant. At verò si fuissent emissa ob bonum finem, v. g. ut tali die, vel tempore Deo meliùs serviatur, vel peccatum aliquod evitetur: v. g. abstinebo à vino, ut felix reditus mariti vel filii à Deo impetretur, valida erunt, & obligabunt, quia sunt de re bona, ex bono fine præfixo.

II. Irrita etiam sunt juramenta absoluta vel soli 34
Deo facta de re minùs bona, actu excludente majus bonum, utpote quando opus oppositum simpliciter est melius, & præstantius, ut universaliter, si jures omissionem operis, cujus oppositum est in consilio: ut si jures absolutè te uxorem ducturum, non daturum eleemosynam tali pauperi, non patrinum fore: etiam amicè invitatum non accedere convivium vicini &c. hæc enim facere, sunt in consilio charitatis, & absque omni rationabili causa omittere, charitati repugnat. Secùs dicendum, si rationabilis causa ita dejurandi subesset, ut in simili modo suprà notatum. Unde Gobat *n. 521.* meritò excusat eum, qui ex fidejussionibus gravissima damna passus juraret, se ampliùs non fidejussurum, dummodò exciperet, nisi clarè exigeret debitum Charitatis Christianæ: idémque est in similibus &c. non tutelam suscipiendi &c.

Huc spectat, si jures multas orationes, jejunia, peregrinationes cum detrimento obedientiæ, officii, honoris Dei, salutis animarum, D. Thom. *q. 99. a. 7.* Navarr. *c. 12. n. 16.* Sanch. Laym. *lib. 4. c. 6. n. 5.* Ratio omnium data est in regula; & specialis ratio est, quia non pertinet ad divini Nominis reverentiam, ut fiat opus minus bonum, omisso opere meliori, & Deo gratiori: consequenter ad id vi juramenti nemo obligari potest.

III. Juramenta tamen ejusmodi absoluta, vel soli 35
Deo facta de opere minùs bono, actu tamen nõ excludente majus bonum, obligant quidem, sed pro arbitrio jurantis commutari possunt in aliud melius, Deóque gratius bonum opus pro tempore, vel occasione occurrens, v. g. jurâsti, vel vovisti quotidie certâ horâ orationi, vel mediationi vacare, occurrat autem tali hora occasio, ut ægroto assistas, confessiones excipias, idque intelligas Deo gratius fore, non ligaris ampliùs juramento, sed licitè commutatur, hoc ipso, quòd Deo gratius esse intelligas, non enim violas juramentum, sed opere meliore compensas, Deo semper acceptante, quod melius est: ut ex communi notat March. *cit. dub. 1. regul. 5.* Et latiùs in simili dicetur de voto.

IV. Juramentum ejusmodi de re indifferenti 36
minùs bona, aut etiam mala, semper irritum aut invalidum factum, licèt illud opus postmodùm mutatâ circumstantiâ bonum, honestum, ac utile fiat, non ideò convalescet, seu validum fiet juramentum: juxta regul. juris 18. in 6. *Non firmatur tractu temporis, quod de jure ab initio non subsistit.* v. g. aliquis contra fidem primorum sponsaliorum, aut voto castitatis adstrictus, cum juramento contrahit sponsalia cum alia, is mortua priori sponsa, conjuge, aut impetratâ postea dispensatione, vi juramenti præcedentis non obligatur ad secunda sponsalia, quippe quæ à principio nulla, & illicita fuerunt. Sanch. *l. 1. de matr. disp. 50. & l. 3. moral. c. 9. n. 26.* Item si conjux invito, vel ignorante altero conjuge Religionem juravit, vovit,

vel

vel jam professus est, & ideò è Religione reductus, postea mortuo altero conjuge, non est cogendus regredi ad Religionem professam, quippe quæ ab initio irrita fuit, ut habetur *c. quidam*, &c. *placet.* de convers. conjug. Ubi Abbas pulchram tradit Regulam: *Votum emissum tempore inhabili, non obligat tempore habili.* Eadem est ratio juramenti. Similiter jurâsti sine omni prorsùs causa honesta, te aliquas ædes non aditurum, juramentum nullum fuit: postea supervenit justa causa tales ædes non ingrediendi, quia ibi habitat persona, quæ peccandi causam præbere solet: non obligaris abstinere ab ingressu vi prioris juramenti, quia ab initio vanum & irritum fuit. Ita contra Navarr. *c. 12. n. 10.* rectè docent Suar. *hic lib. 2. c. 19. n. 17.* Laym. *lib. 4. tr. 3. c. 6. n. 4.*

REGULA II.

37 *Juramentum promissorium factum homini acceptanti, aut absolutè emissum in utilitatem & commodum certi hominis, Ecclesiæ, Communitatis, valet, & obligat in quacunque materia licita, & non mala moraliter (quæ nimirùm sine peccato mortali, vel veniali impleri possit) etiamsi minus bona, vel omninò indifferenti; neque in aliud opus, quantumvis melius, Deóque gratius arbitrio jurantis commutari potest*: juxta communissimum DD. & citt. omnes. Est enim receptissima Juris Regula: *Juramentum homini præstitum servandum esse, quotiescunq. sine pecato, seu salutis dispendio servari potest.* Ratio disparitatis hujus & prioris Regulæ est: quia juramentum Dei duntaxat intuitu emissum, in qualecunque opus melius, Deóque gratius commutari potest; quia semper præsumitur Deus esse contentus, & remittere obligationem prioris juramenti, ut opus illi acceptius fiat. At verò juramentum in hominis utilitatem editum, non potest mutari in aliud opus, etsi absolutè melius, illi tamen, cui juratum est, minus, vel omninò non utile, quia de hoc contentus esse haud præsumitur. Unde qui juravit Titio daturum decem florenos, etsi postea advertat longè melius fore, si erogaret inter pauperes, obligatur tamen juramento, nisi Titius spontè remitteret, siquidem omne juramentum hac tacita conditione fiat: *nisi is, in cujus gratiam juratur, remittat, aut aliud opus acceptet.* Unde rectè resolvit Navar. *l. 3. consil. 4. de regul.* Alumnos Collegii Anglicani Romæ, qui jurant se absolutis Studiis in Angliam ituros Fidei propagandæ gratiâ, non posse sine dispensatione Religionem ingredi, quia juramentum editum fuit in utilitatem Ecclesiæ Anglicanæ.

38 Malè tamen idem ibidem n. 7. resolvit: illum, qui juravit se ducturum hanc puellam, non posse justè Religionem ingredi, nisi priùs eam ducat: contra communem sententiam apud Sanch. *l. 1. Matr. disp. 43. q. 1.* Nam juramentum sortitur rationem actûs cui apponitur. *c. quemadmodum de jurejurand.* contractus autem & promissio Matrimonii semper tacitam hanc conditionem includit: *duco, vel ducam te, nisi Religionem ingrediar*: ergo etiam juramentum additum ita & cum tali conditione intelligendum est.

Nec obstat casus c. *commissum de jurjurand.* Nam vir ille juravit intra biennium se nuptias contracturum cum tali, & appropinquante termino: cùm de Religione mox ingrediendâ nil certi statuisset, rectè respondit Pontifex: *tutius ei est, religione juramenti servatâ prius contrahere, & postea si elegerit, ad Religionem migrare.* Sic Pontifex, quia nimirùm id etiam facere potest, matrimonio contracto ante consummationem, saltem intra duos primos menses.

Hic incidenter nota duo: I. Eum, qui juravit puellæ acceptanti matrimonium, adhuc posse Religionem ingredi, si promissio liberalis fuit: non item si alio titulo debita, utpote quia puellam defloravit, aut etiam impregnavit cum gravi ejus infamia aut damno, nisi ipsam ducat; tunc enim non poterit ingredi Religionem, quia injustum esset, & malum. II. Talem etiam liberaliter promittentem matrimonium, præsertim cum juramento, non posse suscipere sacros Ordines, quia de solo Religionis ingressu id à Jure est statutum, & nullibi de sacrorum Ordinum susceptione. Et hinc rursùs resolves, & explicabis varia juramenta ad praxin.

I. Juramenta Parentum ac Dominorum, quibus jurant, se filium, vel servum tali, vel tali modo punituros, verberaturos, domo ejecturos, &c. sæpissimè non sunt juramenta, nec obligant: utpote 1. Quia sæpissimè non adest intentio jurandi, sed tantùm terrendi. 2. Sæpè fiunt ex ira, passione, vel vindicta, & sic sunt de re saltem venialiter mala, ideóque nulla. 3. Quia sæpè supervenit causa excusans, utpote, quia filius, vel servus se emendavit, veniâ deprecatus est, alii pro eo intercessêre (præsertim matres, quarum lamentis domus implenda est, si filius albæ gallinæ eiiciatur) aut quia aliundè Pater, vel Dominus videt postea melius esse abstinere à verberibus, alia ratione filium, vel servum commodiùs castigandum, corrigendum, vel emendandum. His seclusis, etsi vera juramenta sint, & obligent, materia tamen levis est, ideóque & levis obligatio, juxta dicenda *sect. seq.* ex communi *Sanch. Laym. citt.* 39

Idémque sentiendum de juramentis Herarum &c. quibus jurant se dimissuras, diutiùs non servaturas hanc, vel illam ancillam: plerumque enim jurant non ex motivo virtutis, vel animo jurandi, sed ex iracundia, impatientia, &c. ideóque non obligantur, nec peccant postea retinendo, ut singulariter observat *Gobat. cit. n. 528.* & ita sæpius in confessionali respondent. Idem dic de fratre, vel condiscipulo jurante, se apud Patrem, vel Magistrum accusaturum fratrem, vel condiscipulum: vel enim ex sola æmulatione, vel vindicta sic jurat, vel postea advertit occasionem criminis alia ratione emendabilis fore sibi inutilem, damnosam, vel probrosam, ut passim audiat delator, vulpinator, &c. is ibidem. 40

Eâdémque ratione generaliter explicanda sunt juramenta de accusando, vel non accusando altero, nam generatim, juramentum de nunquam accusando, vel passim quemvis accusando, irritum est, &

& de re mala: nunquam enim accusare, est contra bonum commune, cùm sæpè accusare necessarium, vel utile sit bono communi; semper autem accusare quemvis, est contra Charitatem & Prudentiam. In particulari autem accusare, & non accusare hunc, vel illum, valebit, vel non valebit juramentum, prout ipsa accusatio licita, honesta, vel illicita, & inhonesta erit, si nimirùm accusatio necessaria, vel valdè utilis foret bono communi, aut ipsius rei, aut tertii, valebit juramentum accusandi, si secus, valebit juramentum non accusandi.

41 II. Juramenta urbanitatis gratiâ facta, quibus Viri Nobiles, ac alii honorati jurant, se nolle præcedere in sedendo, egrediendo, ingrediendo, &c. plerumque non obligant; quia tacitam includunt conditionem, *quantùm ad me attinet, non præcedam.* Dein juramentum cedens in alterius honorem, aut favorem, potest ab ipso remitti: ergò & revera remitti præsumitur, quandò alter jure suo cedere contendit, ut alter, qui juraverat, præcedat. *Cajetan. aliique cum Sanch. Laym. cit.*

Similiter & juramenta mercatorum, ementium, & vendentium: non vendendi minoris, aut non emendi pluris, ordinariè non sunt juramenta, nec obligant; quia neque in honorem DEI, neque in proximi utilitatem cedunt: quòd si cedant in utilitatem propriam jurantis, jam ille sibi ipsi potest remittere. Quod si tamen in raro casu ita jurares in utilitatem tertii, vel ob bonum commune, v.g. ne pretium frumenti nimirùm crescat, ne merces nimis vilescent, certè obligaberis.

Adverte autem hìc, etsi prædicta, & similia non sint juramenta, plerumque tamen non carere gravi culpa irreverentiæ divini Nominis in vanum assumpti: imò essent vera peccata mortalia perjurii, si ita seriò jurantes non haberent intentionem faciendi, quod facere, vel non velle facere jurant: de qua proin intentione subinde, præsertim mercatores circumforaneos examinare se solitum, meritò testatur Gobat *n.* 529.

Denique iidem mercatores dum assertoriè jurant tanti vel pluris sibi mercem constare, sæpè non pejerant, cùm possit habere bonum sensum nimirùm tanti, vel pluris sibi constare, non solo pretio mercis, sed æstimato simul labore, curâ, periculo, expensis, &c. de quo subintelligendo instruendi sunt quandoq; à confessario, si eam consuetudinem deponere nequeant. Alioquin si absolutè ita falsè jurent seriò, perjuros esse mortaliter, nimis certum est.

42 III. Juramenta non propalandi artem (v.g. speciale medicamentum contra febrim, podagram, calculum, &c. discit ab alio Titius sub juramento non communicandi ulli alteri) absolutè non obligare, docent alii cum S. Thom. *sup. q.* 19. eò quòd esset contra charitatem, & reverâ est communiter. At distinguendum censeo cum *Suarez, Fagund,* Tamb. *l.* 3. *c.* 3. §. 5. *n.* 65. & Gobat. *n.* 555. si quidem bono publico, vel tertio tali morbo laboranti non satis provideretur, nisi communicata illa arte, utique juramentum non obligat, utpote de re mala, & contra charitatem. Quod si verò bono publico, vel tertio tali morbo laboranti aliunde satis provideretur, sive per alia medicamenta, sive per illum unum talis artis conscium, omninò obligabit juramentum: quia tunc ex una parte non est contra charitatem; & ex altera parte esset contra justitiam, & jus illius Magistri, lucrum ex sua privata scientia reportandi, quo absque justa causa privari non potest. Unde cum *Busenbaum* credo, obligare juramentum servandi secretum pillularum Francofurtunsium, quia ex illa una officina toti Patriæ, imò toti Europæ, & ultrâ, sufficenter providetur.

IV. Juramentum non ludendi quocunque lusu, 43 etiam honesto, & moderato, validum est, & obligat, juxta *communem* DD. etsi enim lusus honestus, & moderatus licitus sit, ac bonus moraliter ad virtutē Eutrapeliæ spectans, vulgò (Freindselichkeit:) a tamen melius & perfectius est eo abstinere mortificationis gratiâ, ut in aliis licitis, adeóque materia sufficiens juramenti, sicut & voti. De his latè Sanch. *l. mor. c.* 18. Certè tamen non valeret juramentum non ludendi ullo unquam casu cujuscunque rationabilissimæ causæ, cùm sine dubio possit contingere casus, in quo melius, & Deo gratius esset ludere lusu quopiam honesto, quàm non ludere, ut vero exemplo S. Francisci Xaverii patet.

Cæterùm ex fine à jurante intento resolvi debent hìc varia dubia:

I. An jurans, solùm lusum immoderatum ex- 44 cluserit, an verò omnem lusum? ℞. Si solùm intendit vitare jurgia, jacturam bonorum, similiáque mala, solùm lusum immoderatum exclusit: sin vero voluit se cohibere ab illa delectatione, jactura temporis, &c. omnem etiam moderatum lusum exclusisse censendus est.

II. Quantitas, vel parvitas materiæ, & peccati, 45 si talis contra juramentum ludat, unde desumenda? ℞. Si dejurâsti lusum, ne pecuniam, vel rem familiarem prodigè perderes, ab ipso damno magno, vel parvo, quod ex tali lusu pateris, vel cujus periculo te scienter exponis, gravis, aut levis metienda est culpa, & non à mora temporis. Certè Gobat *n.* 526. non damnat te peccati mortalis, si sine periculo amittendi magnam summam, integrum diem lusu alearum consumas: damnat autem te lethalis culpæ, si contra tale juramentum, vel unam horulam insumas ludendo aleis cum periculo amittendi notabilem quantitatem, statui tuo nocivam respectivè, v. g. viginti, triginta florenorum necessariorum conservationi familiæ, debitis solvendis, &c. Si autem dejurâsti lusum, ne tempus inutiliter consumeres, à tempore insumpto notabili (certè duarum horarum) vel non notabili (horulæ vel dimidiæ) culpa pensanda erit. Denique si solùm dejurâsti ob mortificationem illius delectationis, venialem vix excedes culpam, semper enim manet materia levis.

III. An tale juramentum non ludendi includat 46 etiam non ludere per personam intermediam, ut si des alteri pecuniam, ut pro te assidente, & condelectante ludat? ℞. Non includit, nisi finis fuisset evitare jacturam pecuniæ, seu prodigalitatem, aut

ita

ita manifeſtè expreſſiſſes, non enim tu ludis, ſed alius; juramenta autem ſtrictè interpretanda ſunt in favorem jurantis.

47 IV. An tale juramentum includat etiam non ludere nomine alieno? ℞. Includit, ſi jurando habuiſti rationem jacturæ temporis, diſcordiarum, & ſimilium. Non includit, ſi habuiſti, rationem vel jacturam rei familiaris tantùm. Quòd ſi finis fuit, ne in blaſphemias, rixas perjuria, vel illicita juramenta erumperes, rixosè cum colluſore ageres &c. attendendum erit, an, quando nomine alieno ludis, & tuam pecuniam non perdis, hæc tamen ſoleas committere, nec ne; ſi ſic: includit; ſi ſecus: non includit. Ita cum *Caſtropal. Tamb. cit. §. 5. n. 63.* Ubi hunc ſubdit caſum: Titius profecturus Romam recipit juramentum à Filio, non luſurum aleis, donec Pater redierit, is Romæ peſte mortuus redire non potuit. Quærit filius, an deinceps ludere poſſit? Reſpon. *Bonacin.* nunquam poſſe: *Tamb.* rectiùs reſolvit, poſſe. *Ratio*: quia juramentum eſt ex animo, & intentione jurantis interpretandum: atqui omninò videtur mens, & intentio filii jurantis non fuiſſe, niſi abſtinere à luſu per aliquod tempus, illud nimirùm, quo eſſet ſub poteſtate Patris abſentis, & non in perpetuum; atque ita ſine dubio reſpondiſſet, ſi tunc, quando juravit, interrogatus de hoc fuiſſet; ergo mortuo Patre juramento amplius obligandus non eſt. Quod clariùs patet, ſi filius jurâſſet non ducere uxorem, niſi Pater Româ rediiſſet, aut non exire domum, donec Pater à foro rediiſſet, & is Romæ, vel in foro ſubitò extinctus fuiſſet.

REGULA III.

48 *Juramentum promiſſorium de re illicita, actione prohibita, vel infirmata lege humana, civili, vel Eccleſiaſtica; ſiquidem illa lex obliget ſub culpa, irritum eſt, & nullum*: juxta Regulam Canonicam: *non obligat juramentum præſtitum contra bonos mores*, quo ſcilicet juratur opus turpe, vel peccaminoſum: ſi verò illa lex non obliget ſub culpâ, juramentum valebit, & ſaltem ex virtute Religionis obligabit. Regula certiſſima eſt, & communiſſima Theolog. & Canoniſtar. Ut autem poſſis univerſim diſcernere, quandonam leges poſitivæ humanæ obligent in conſcientia, & ſub culpa, vel non obligent, ſanè hoc opus, hic labor eſt. Ex communi Sanch. *l. 3. c. 9. n. 31.* Has duas tradit Regulas.

49 I. Leges prohibentes aliquam pactionem, vel quamvis actionem, quarum finis proximus eſt commune bonum Reipublicæ, v. g. quibus Clericorum immunitas, publicorum judiciorum integritas, rerum ad comunem victum neceſſariarum pretia ſtatuuntur, aut in favorem tertii: ut, quòd liberis certa portio debeatur; ne libri ab alio, quàm certo Typographo imprimantur &c. obligant ſub culpa, ita ut eis, nec accedente juramento, contraveniri poſſit. *Ratio*: quia tale juramentum verè eſt de re injuſta, & illicita, adeóque irritum, ac nullum. Exempl. g. juravit Clericus propria auctoritate renuntiare privilegio fori, immunitatis Eccleſiæ, aut alienare bona Eccleſiaſtica. Item jurâſti crimen aliquod non manifeſtaturum Judici legitimè interroganti, aut alterum de crimine Reipubl. pernitioſo non accuſaturum: uxorem & liberos domo ejecturum. Item juravit Mercator, frumenta extra Provinciam diſtracturum contra legem inhibentem, aut Typographus librum impreſſurum, cujus privilegium habet alter &c. juramenta nulla ſunt, & irrita, quia de re illicita, ac prohibita per leges latas in bonum Reipubl. & favorem tertii, adeóque ſub culpa obligantes.

II. Leges prohibentes, vel infirmantes aliquam 50
pactionem, vel actionem quamcunque in favorem ipſius paſcientis, vel promittentis, ne ſcilicet is gravetur, vel detrimentum patiatur: ut non eſſe ſolvendas pecunias luſu vetito perditas, uſuras non reddendas &c. non ſolent obligare ſub culpa, adeóque accedente juramento eis contraveniri non poteſt; idque ex ipſa juris communis diſpoſitione, juxta communem regulam, *c. ſi verò. & c.* cùm contingat. de jurejurand. *Omne juramentum editum in alterius utilitatem ſervandum eſt, ſi ſine ſalutis diſpendio* (id eſt ſine peccato) *ſervari poteſt*: atqui ſi lex contraria in conſcientia ſub culpa non obliget, jam juramentum de tali re prohibita ſine ſalutis diſpendio ſervari poteſt: ergò debebit. Exempla plurima ſunt in Jure utroque. Lex civilis reſcindit obligationem ſolvendi pecunias luſus alearum perditas, ac reddendi uſuras in favorem utique ipſorum ludentium, vel mutuantium: at ſi quis juret ſe ſoluturum, tenetur juramento vi Religionis, quia Deum in teſtem invocavit: & eſt de re licita, quæ ſine ſalutis diſpendio ſervari poteſt: Item alienatio fundi dotalis ſecundum leges civiles irrita eſt, ſi tamen ea mulier ſine vi, aut dolo juramentô confirmet, valida evadet. *c. Cùm contingat.* Item pactum renuntiationis de non ſuccedendo in paterna hæreditate, ſecundùm leges irritum eſt: at accedente juramento obſervandum. *c. quamvis pactum, de pact. in 6.* Item contractus Minorennis ſine Curatoris authoritate in alienatione rerum immobilium, jure Civili inefficax eſt, & reſcindi poteſt: at accedente juramento inviolabiliter obſervari debet *authentica. Sacramenta puberum.* Idémq; eſt de filiofamilias mutuum accipiente ſine conſenſu patris. Item ſi mulier pro alio fidejubeat, non obligatur efficaciter ob privilegium *Senatus Conſulti Velleiani*, adhibitô tamen juramentô, obligatur, *argumentum c. ex præſcripto. de jurejurand.* Plurima alia exempla congerit ex Sanch. Laym. *c. c. 6. n. 7.* Ratio omnium eſt, quia illæ leges latæ in favorem promittentis, non obligant ſub culpâ, cum quilibet poſſit renuntiare ſuo favori, adeóque relinquunt actionem licitam, & conſequenter capacem obligationis juramenti, quantum eſt ex virtute Religionis, etſi non ex virtute Juſtitiæ, cùm enim eæ pactiones ex ſe ſint jure reſciſſæ, non poteſt oriri obligatio Juſtitiæ, nec alter jus acquirit, juxta communiorem ſententiam DD. Omnia quidem veriſſima ſunt; at quia in praxi adhuc manet difficilè diſcernere ſemper in particulari, utrùm hæc, aut illa lex in particulari reſpiciat bonum com-

commune, vel privatum talis hominis, cùm certè omnis lex tendat ad bonum publicum, ideo

51 III. Clarior, & expeditior Regula traditur à Castropalao apud Tamb. *sæpè cit. l. 3. c. 3. §. 5. n.42.* Juramentum contra leges prohibentes aliquid non valet, nec obligat: at vero juramentum contra leges permittentes tantùm validum est, & obligatorium. *Ratio est*: Quia non valet juramentum contra bonum publicum: atqui jurare rem prohibitam lege humana justa, seu civili, seu Ecclesiastica, semper est contra bonum publicum, omni lege justa prohibente principaliter intentum; non item jurare aliquid contra legem permittentem tantùm, etsi ultimatè quoque ad bonum publicum, tamen immediatè regulariter in favorem operantis, quo nemo uti tenetur: ergo. Vides hac Regula clarius regulari exempla utriusque regulæ præcedentis, quia enim in exemplis primæ regulæ juratur contra leges prohibentes, nullum est juramentum; at quia in exemplis secundæ regulæ juratur contra leges permittentes tantùm (non enim prohibetur, sed permittunt tantùm leges usuras, vel per lusum perditas pecunias non solvere vel solutas repetere, non solvi à filio familias mutuum, inscio Patre, acceptum &c.) ideò validè, ac obligatoriè juras tale mutuum reddere, usuras, vel tales pecunias lusu perditas solvere, ac solutas non repetere, non enim facis contra legem prohibentem, sed permittentem tantùm. Similiter in alio exemplo: prohibent quidem leges fundum dotalem alienari: at non prohibent, sed permittunt tantùm, si fundus de facto alienatus sit, rescissionem petere. Hinc si jurâsti, te fundum talem venditurum, nullum esset juramentum, quia contra legem prohibentem: at si de facto vendis, validè juras, te non petiturum rescissionem, quia hoc est tantùm contra legem permittentem.

52 IV. Juramentum additum contractui irritato per leges positivas tantùm, valet, & obligat ex virtute Religionis ad implendum, nisi lex illa contractum etiam juratum, seu cum juramento factum irritet: quemadmodum Concil. Trid. *Sess. 25. c. 16. de Regular.* irritavit renuntiationem etiam juratam Novitii, nisi certis conditionibus assignatis: & matrimonium gravi injusto metu extortum, accedente etiam juramento, invalidum decernitur. *c. 2. de eo, qui duxit.* Ratio: Quia tunc Ecclesia velut antecedenter propter bonum commune, sive irritavit, sive relaxavit illud juramentum. *Ratio* dicti ex dictis patet, quia irritatio contractuum semper fit in favorem contrahentis, ideóque in conscientia non obligat, & consequenter accedente juramento confirmatur. Exempla habes mox supra n. 50.

53 At hic quæstio valdè Juridica, & intricata est, an contractus jure positivo humano invalidus addito juramento ita confirmetur, ut non tantùm ex Religione, sed etiam ex justitia obliget, seu jus Justitiæ tribuat illi, in cujus favorem juratur: v.g. alienavit uxor fundum dotalem: contractus jure positivo invalidus est: si addatur juramentum; servandus erit ex virtute Religionis, ut jura clarè decernunt. Quæritur jam, an etiam servandus ex justitia, ut alter jus justitiæ habeat ad fundum retinendum, etiamsi juramentum relaxaretur? Affirmat sanè communior sententia DD. *cum* Sanch. *l. 3. mor. c. 12. n. 5. & 11.* latè Lugo *de just. tom. 2. disp. 22. sect. 2. à n. 202. & 206.* non contemnendis fundamentis. Quos videre potes. Sed revera probabilis, & in conscientia tuta est sententia negativa apud *Tamb. cit. c. 3. §. 6. n. 6.* Ratio solida est; quia quòd juramentum addat vim justitiæ, non habetur ex vi juramenti, quia juramentum est accessorium contractui, & relinquit illum sicuti est; nec quidquam addit firmitatis, nisi quantum ex se habet, nimirum vim religionis: neque id habetur ex jure positivo, nulla enim jura dicunt ita confirmari contractus juramento, ut novum jus justitiæ inducant, sed solùm dicunt, debere servari inviolabiliter: & quandoque disertè addunt: in reverentiâ juramenti, vel quid simile: ergò solùm Religionis obligationem agnoscunt jura, justitiæ autem jus addere, non Juris, sed Juristarum commentum est. Deniq; sermo tantùm fuit de actibus, vel contractibus jure tantùm positivo prohibitis, vel irritis; nimis enim certum est, nõ valere juramenta de actibus, vel contractibus facta contra jus naturale, vel divinum, utpote usurariis, simoniacis &c.

REGULA IV.

Juramentum promissorium etiamsi ex parte actûs illicitè seu peccaminosè emissum, dummodo sit de re licita, quæq; absq; peccato, vel injuria Reipublicæ, vel tertii adimpleri possit, validum est, & obligat ad sui impletionem, v. g. si jurâsti cum magna irreverentia, & blasphemia, adeóq; non sine mortali culpa, alteri justo pretio vendere equum, aliúdve licitum est præstare: jurâsti absque necessitate, vel rationabili causa usurario usuras solvere &c. peccâsti jurando, sed juramento teneris; quia de re licita, quæ sine peccato impleri potest, juxta regulas canonicas sæpè repetitas. Exemp. particularia adferamus. 54

I. Juramentum factum ad finem malum: v. g. Adolescens jurat puellæ, tot ducatos dare, si corporis copiam faciat: jurâsti alteri certam summam dare, si inimicum tuum occidat, mutilet, maleficio inficiat &c. juramenta in actu mortaliter mala sunt ex malitia finis; & ante opus turpe impletum omninò rescindenda; attamen post opus turpe impletum ad solvendum promissum omninò convalescunt, & obligant: secundùm communem & receptam sententiam DD. cum Sanch. *cit. l. 3. c. 9. n. 22.* Laym. *c. 6. n. 2.* Ratio est, quia juramentum seu divini Nominis invocatio non applicatur super ipsum contractum, vel promissionem operis inhonesti, vel peccaminosi ipsius (quod sacrilegum, blasphemum, & utique irritum esset) sed cedit solùm super promissionem solvendæ mercedis sub conditione operis turpis promissi: atqui solutio talis mercedis de se licita, & absque peccato, vel injuria Reipublicæ, vel tertii impleri potest: ergo valet illud juramentum juxta receptam Juris Regulam: *omne juramentum editum in utilitatem alterius servandum est, si sine salutis dispendio servari potest.* Impropriè ergo loquuntur quidam DD. præsertim Canonistæ, dum dicunt: juramentum illicitum 55

licitum servandum non esse, cùm dicere deberent: juramentum de re illicita servari non debere, ut rectè notat Laym. *c.* 6. *n.* 2.

56 II. Juramentum contra legem, vel præceptum superioris, v. g. donandi aliquid, seu obsequium aliquod præstandi, distinguendum est: quòd si enim lex, vel præceptum Superioris (idémque est de voto proprio non jurandi) solùm prohibeat ipsa juramenta fieri, non autem ipsam rem promissam, juramentum contra factum, etsi illicitum, validum tamen erit, & obligabit; quia manet de re licita juxta rationem datam superiùs: at verò si lex, vel præceptum Superioris non sit tantùm de non jurando sed etiam ipsam rem promissam prohibeat, vel excludat, v. g. non donare, vel tale obsequium non præstare, &c. jam juramentum contra factum erit nullum; quia non solum ipsum est illicitum, sed etiam est de re illicita, utpote justo præcepto prohibitâ, seu voto exclusâ factum. Atque eadem ratione

57 III. Juramentum contra aliud juramentum vel votum, v. g. jurâsti, vel vovisti castitatem, posteà cum juramento promittis ducere hanc puellam, &c. sine dubio irritum est, & non obligat; quia non solùm ipsum juramentum in actu illicitum est, & peccatum, sed est etiam de re mala, & illicita facta per prius juramentum, vel votum.

Audi casum: Petrus juravit ducere Annam, posteà contra hoc juramentum jurat ducere Catharinam, juramentò pro nunc irritô, ob dictam causam, interim Anna prior sponsa spontè remittit promissionem Petro, tenetúrne postea Petrus vi juramenti ducere Catharinam. ℟. Non teneri, quia *quod ab initio invalidum fuit, tractu temporis non firmatur, aut convalescit*: at posterius juramentum cum Catharina ab initio invalidum fuit, quia fuit de re illicita facta per prius juramentum cum Anna: ergo postea convalescere non potest. Interim tamen valent contractus, & dispositiones actuales de præsenti factæ contra prius juramentum promissorium tantùm de futuro, ut in casu posito: jurâsti ducere Annam, & postea cum, vel sine juramento Catharinam defacto ducis, jurâsti non vendere tuum equũ, aut vendere Petro, postea tamen vendis Paulo, posterius matrimonium, ac venditio posterior valida sunt: quia per prius juramentũ non tollitur potestas à jurante validè agendi, quod aliàs validè posset, sed solùm, ut non possit amplius licitè. Sed de hoc plura alibi.

58 IV. Juramentum nimis prodigum, ut si absque ulla ratione, adeóq; non absq; prodigalitatis vitio jurâsti, alteri donare grandem sumam, v. g. mille florenos, utiq; illicitum fuit. At obligátne? affirmat cum aliis *Sanch.* quia licèt promittendo peccâris prodigè jurans, non tamen peccabis exequendo, ac solvendo debitum contractum juramento. Negat cum aliis *Tamb. cit.* §. 5. *n.* 10. Quia quando promissio est prodiga, etiam ipsa datio, seu donatio erit prodiga; ideóque juramentum est de re venialiter mala, eóq; ipso nullum. Alii distingunt: Juramentum nimirùm valere quoad partem, qua promissio prodiga non est, non item quoad excessum. *Rat.* quia juramentum ob reverentiam divini Nominis assumpti alteri servari debet, quando, & quantùm potest sine peccato servari: at hîc sine peccato servari potest quoad partem non prodigã, quoad excessum verò non potest servari sine peccato veniali saltem prodigalitatis, ideóq; pro hac parte non valebit. Nec obstat, quòd promissio mille florenorum fuerit facta per modum unius summæ, vel quantitatis; hanc enim conditionem videntur includere promissiones illæ factæ ad certam quantitatem, vel numerum: *tantum dabo, si tantum potero, secùs, dabo, quantum potero.* Certè qui mille florenos vovisset Deo, & non posset, nisi quinquaginta florenos dare, ab omnibus obligatus manet. Simile videtur in proposito. Sed tu elige sententiam, quæ magis placet.

ASSERTIO V.

Juramentum promissorium obligat ad promissionem juratam sub mortali aliquem, saltem ex genere suo, omnium DD. consensu: quia res est gravissimi momenti, reddere verum invocatum Divinum Testimonium, & fideijussionem adimplendo rem juramento promissam: *Ita omnes.* Exceptâ controversiâ, an ex parvitate materiæ possit fieri venialis juramenti promissorii violatio, de quo, & tota ratione peccati ex professo §. seq. Hic solùm ad naturam hujus obligationis discernendam tradendæ iterum sunt aliquot regulæ. 59

REGULA I.

Juramenti cujuscunque obligatio principaliter est ex virtute Religionis, & secundi praecepti Decalogi, de non assumendo Nomen Dei in vanum, multò minus in falsum; sed rationabiliter cum reverentia, & veritate: & quidem juramentum promissorium absolutum per se stans aut confirmatorium promissionis factæ ipsi Deo, solam habet obligationem ex virtute Religionis, ut *Sect.* 1. §. 4. explicatum est: At verò juramentum promissorium factum homini seu confirmatorium promissionis factæ homini, eam promissionem acceptanti, duplicem habet obligationem, & ex virtute Religionis ratione juramenti, & ex virtute Fidelitatis, & Justitiæ reddendi alteri, quod suum est; cùm promissum cadat in debitum. *Deinde* prorsus omne juramentum validè factum juxta Regulas *Assert. praecedentis* obligat semper in foro conscientiæ: at non semper etiam in foro externo, ita ut de eo in judicio actio institui possit. Quando ergo, & quando non ? latè videre potes apud *Mol. Laym. Sanch.* aliósque *citt.* Tu accipe compendiò. 60

I. Juramenta absoluta per se stantia, & solùm ipsi Deo facta, ut si jurâsti absolutè te Ecclesiam ædificaturum, Eleemosynam daturum, &c. nemine promissionem acceptante, non obligant in foro externo, neque actionem in judicio pariunt. *Omnes*: Ratio clara est: quia actio est jus prosequendi in judicio, quod sibi debetur: sed in tali juramento per se stante, aut solùm ipsi Deo facto, nulla obligatio, seu debitum justitiæ erga hominem (nullo enim homine acceptante, nullum jus oriri potest in foro aut judicio externo) sed solùm adest obligatio Religionis erga Deum: ergo hic non est locus obligationi civili, & propriè dictæ actioni: Nihilominus tamen in foro externo Ecclesiæ Judex tanquam curam gerens divini Honoris, & Religio- 61

nis ex officio talem compellere debet ad servandum juramentum: quod judicis officium is, in cujus gratiam juratum est, implorare poterit, ut ex communi notat *Laym.*

62 II. Omne juramentum confirmatorium promissionis factæ homini legitimè factum;in materia scilicet honesta & licita,atque acceptatum, obligat in foro externo, ut de eo actio concedatur in judicio. *Omnes.* Ratio est: quia hoc juramentum non tantùm inducit obligationẽ Religionis erga Deum, sed etiam confirmat naturalem obligationem fidelitatis,& justitiæ erga hominem,quam jus tam civile,quàm Ecclesiasticum acceptat, & ad ejus impletionẽ compellit, maximè ob reverentiã juramenti.

63 III. Juramenta confirmatoria promissionis factæ homini, & acceptatæ, de re prohibita, aut infirmata Lege humana,non tamen obligante in conscientia, sed permittente tantùm (juxta dicta *Assert. præcedentis* Regula III. N. III, *&* IV.) etsi alioquin valida sint,& in foro conscientiæ obligent, ut etiam super iis observandis officium Judicis implorari possit; non tamen obligant in foro externo,neque de eis actio conceditur: quia nimirùm in nostra sententia illis contractibus juramentum nullũ addit jus justitiæ, sed solam obligationem Religionis. Oppositũ dicetur in sententia opposita. Idq; certissimum est, quando juramentũ continet turpitudinem ex parte exigentis:ut si jurâsti usuras solvere,& negligas, non poteris compelli in foro externo ad solvendũ. Idémq; universaliter dicendum de omni juramento per injuriam, dolo, vel metu injusto extorto.

64 IV. In neutro, neque interno conscientiæ, neque externo judicii foro obligant juramenta facta de re alioquin licita, sed prohibita, aut infirmata Lege humana prohibente,seu sub culpa obligante, juxta dicta suprà loco cit. Hæc compendiò.

REGULA II.

65 *Juramenti promissorii obligatio propria, & principalis ex virtute Religionis in utroq; foro omninò personalis est,neq; ad hæredes,vel successores jurantis transit;secùs est de obligatione ex virtute Justitiæ.* Communissima cum Sanch. *l. 3. moral. n. 13. init.* Castropal. Tamb. *cit.* §. 6. *n.* 1. *& alii.* Ratio generalis est: quia nullus potest contrahere obligationem ex vi juramenti, nisi habeat intentionem jurandi:atqui solus ipse jurans,non autem ejus hæres, vel successor jurantis unquam habuit intentionem jurandi,etsi subinde habeat,&habere debeat intentionem contrahendi debitum justitiæ; ergò, &c. Hinc resolvas

66 I. Si juramentum sit absolutum,&per se stans,v.g. te Ecclesiam ædificaturum, puellam aliquam dotaturum,pauperem aliquem aliturum,absq; promissione Deo, aut homini determinatè facta,&c.nulla omninò obligatio oritur ad hæredes jurante defuncto;quia ibi sola est obligatio virtutis Religionis,quæ unà cum jurante extinguitur. *Communissima.* Quamvis Abbas in c. *cùm contingat.* n. 8. piè probabiliter doceat, si juramentum tale in gratiam alterius editum sit, hæredem posse conveniri, non actione aliqua propriè dicta contra eũ ex obligatione Justitiæ,sed obligatione Charitatis ad exonerandam defuncti conscientiam,dicens: *licèt juramentum non transeat ad hæredes,servare tamen tenentur, ne lædant defuncti conscientiam.* Est sanè sic consulendum à confessario; at non urget, sicque nec vix urgebit.

II. Juramentum confirmatorium promissionis factæ Deo, seu votum juratum, personale quidem de actione ab ipso jurante exercenda:ut ingrediendi Religionem, talem puellam ducendi, &c. manet personale, neque ad hæredem transit ob eandem rationem. At verò tale juramentum reale de aliqua re præstanda, quæ per alterum præstari potest, v.g. tantam eleemosynam erogandi, vel talem pauperẽ alendi, &c. omninò transit ad hæredes jurantis, non quidem vi juramenti ex virtute Religionis, sed vi contractûs alicujus: vel quia Deus ipse tale juramentum, seu votum juratum ad utilitatem Ecclesiæ, vel pauperis, pro ipsis acceptavit, ut piè vult *Sanch. cit. n.* 5. Vel potiùs, quia Jus Canonicum, & Civile statuit non adiri hæreditatem, nisi sub conditione exequendi omnia onera realia, adeóq; etiam juramenta, & vota realia, decedentis: dummodò hæc non sint per injuriam extorta: ut vult, & bene probat *Castropalaus* apud Tambur. *cit. l.* 3. *c.* 3. §. 7. *n.* 5. 67

III. Juramentum promissorium, & confirmatorium promissionis factæ homini acceptanti, omninò transit ad hæredes jurantis;sed iterum non quoad obligationem datam; sed solùm ex virtute justitiæ vi pacti,aut contractûs impliciti,quo hæres debet in se suscipere omnia onera realia, seu reales obligationes decedentis,secundùm vires hæreditatis aditæ,sicut succedit in omnia commoda, & jura. Quod insuper verum est,quando præcessit à jurante specialis contractus,ut si tu cum juramento equũ vendidisti Petro acceptanti,eóque nondum tradito, defungeris, utique tuus hæres tenetur equum extradere Petro,non vi juramenti, sed vi contractûs, ut dictum est. Quin etiam, si quis expressè jurâsset (ut sæpè fit) pro se, & suis hæredibus, adhuc tamen obligatio non transit ad hæredes vi juramenti,& ex virtute Religionis, sed tantùm ex vi pacti, vel contractûs prædicti ex virtute Justitiæ; Unde hæredes non implentes juramenta promissoria realia defunctorum, non peccant perjuriò contra virtutem Religionis, sed tantùm injustitiæ peccatò, contra virtutem justitiæ. 68

IV. Insuper juramenti promissorii facti homini acceptanti obligatio etiam transit ad hæredes hominis illius,cui juratum est, non tantùm in interno conscientiæ, sed etiam in externo judicii foro, ut ii actionem instituere possint, juxta communem DD. apud Laym. *cit. lib.* 4. *tr.* 3. *c.* 10. *n.* 5. & similiter ex leg. *si pactum. ff. de probat.* ubi habetur: pactum tibi factum ad hæredem quoque tuum extendi, licèt expressum non fuerit; juramentum autem suscipit naturam, & conditiones pacti, seu promissionis, cui apponitur; ergo,&c. Et *c. veritatis. de jurejurand.* dicitur: Vasallum,qui juravit suo Prælato fidelitatem, aut obedientiam, etiam eandem sine novo juramento debere successoribus, 69

quam-

quamvis eorum expressa mentio facta non fuerit. Unde qui tibi juramento promisit equum, & non præstitit ante mortem tuam, tenebitur vi ipsius juramenti præstare hæredibus tuis. Denique in his omnibus semper excipiendum est, nisi juramentum per injuriam extortum sit; nam universaliter ex juramento turpitudinem continente ex parte exigentis juramentum, vel acceptantis rem juratam: ut si juramentum metu gravi, vel injusto extortum sit, v. g. si jurâsti usuras solvere, pecuniam dare latroni, datas non repetere, &c. nulla omninò oritur obligatio ad hæredes jurantis defuncti (multò minùs ad hæredes illius, cui juratum est) Ratio ex dictis patet: quia ibi fuit sola obligatio Religionis ex juramento, nulla autem obligatio justitiæ erga alterum. Communis *DD. cum Sanch. Laym. aliis citt.*

REGULA III.

70 JUramenta in dubio strictè interpretanda sunt, seu in favorem jurantis, ut servatâ proprietate verborum, quantò minor potest, obligatio inducatur. Communissima DD. cum Suar. *l. 2. de juram. c. 32. n. 7.* Sanch. Laym. cit. *c. 9. n. 1.* alii passim. Est enim notissima Regula Juris in 6. *odia restringi, favores convenit ampliari*: juramenti autem obligatio pertinet ad materiam odiosam, seu onerosam, ideóq; restringi debet in favorem ipsius jurantis, cúmque gravissima sit obligatio juramenti, meritò strictè interpretari debet ob periculum perjurii. Nec obstat, quòd juramentum videatur cedere in favorem Religionis, sicut votum, ideòq; latè interpretandum: Negatur enim consequentia: Nam Religio non promovetur interpretando juramenta, vel vota latiùs quàm intendat jurans, vel vovens, aut quàm ejus verba cogunt interpretari; imò quò fuerit magis benigna interpretatio, eò frequentiùs observabuntur; tantò autem infrequentius, quantò durior fuerit interpretatio; ut sapienter observat *Suar. l. cit.* Accipe exempla, & insuper pro nimis variis casibus aliquot regulas speciliores.

71 I. Qui jurat se ingressurum Religionem indefinitè, quamlibet, etiam minùs strictam ingredi potest. Qui jurat Ecclesiæ dare calicem, postea dubitans, an aureum, vel argenteum, satisfacit dando argenteum. Juramentum de servandis Statutis alicujus Communitatis, debet interpretari de Statutis jam factis, non faciendis, nisi id exprimatur, vel aliunde constet, tam amplam esse juramenti obligationem. Communis apud Laym. *c. 9. n. 1.* Qui jurat se alicui obtemperaturum in omnibus, interpretandum est, nisi illicita, vel aimis ardua, vel statui suo non convenientia imperet. Item qui jurat se staturum prudentum virorum judicio, interpretandum est, nisi manifestè iniquè judicent: ut habetur *c. quintavallis, de Jurejurand.* Quò spectant communiter axiomata DD. *Juramentum bonâ fide præstitum, non est extendendum ultra intentionem jurantis vero similiter præsumendam. Juramentum non est extendendum ad incognita, seu de quibus jurans non cogitavit. In generali promissione, vel juramento non veniunt ea, quæ quis verosimiliter non promisisset, si in mentem venissent, aut promittere non potuisset.*

II. Juramentum præstitum circa materiam juris, 72 interpretandum est secundùm limites Juris: v. g. Si juret Clericus residentiam absolutè, potest tamen non residere in casibus à Jure concessis. Qui jurat servare Statuta Collegii, Universitatis, &c. potest non servare ea, quæ legitima desuetudine abrogata sunt. Et universaliter juramentum de servandis statutis alicujus Communitatis interpretandum est secundùm differentiam statutorum: ex intentione Legislatoris, & loci consuetudine, communique interpretatione obligationis: utpote si statuta obligant sub mortali, vel veniali, obligatio quoq; juramenti, ejusq; transgressio mortalis, vel venialis erit; si sub nulla culpa, sed sub pæna tantùm obligent, obligatio quoque juramenti, ejusque transgressio nullius culpæ erit, dummodò paratus sis pænam solvere. Item juramentum de servando secreto actorum in Concilio, Capitulo, &c. interpretandum est, quatenus materia secretum postulat: ita ut circa materiam magni momenti, quam multùm interfit non evulgari, obliget sub mortali juramentum; circa materiam levem, sub veniali; circa materiam nullius momenti, cujus evulgatio nullum omninò incommodum adferre queat, sub nulla culpa. *Gloss. & Abb. in c. Ego de jurejurand.* Communis DD. apud *Sanch. & Laym. citt.* Item qui jurat se staturum sententiâ Ecclesiæ, vel Judicis alicujus, non obstante hoc juramento, vel sententiâ latâ, appellare potest, sicut ei jura concedunt. Item juramentum Episcopi de non alienandis bonis Ecclesiæ, interpretandum est de alienatione illicita tantùm utpote sine causa necessitatis, vel utilitatis, & sine requisita juris solemnitate. Innoc. in *c. cùm omnes de constitut.*

III. Juramentum nunquam censetur factum in 73 præjudicium tertii: quia fuisset illicitum. Habetur *in Jure tit. de jurejurand.* Hinc qui juravit secretum servare alicujus, si ex secreto immineret alteri tertio malum, potest ei revelare: quia hunc juvare, & alteri non obesse potest. Qui juravit solvere creditorem posteriorem, potest & tenetur solvere creditorem priorem, posthabito altero, si utrique non sufficiat. Qui juravit non discedere ab hoc loco, aut longam peregrinationem instituere, potest, & tenetur secùs facere, si legitimus Superior secùs jubeat, quia aliàs esset in præjudicium Superioris secùs jubentis, ideóq; de re illicita, & nullum.

IV. Principalis, & semper præ oculis habenda 74 regula sit: *juramentum promissorium sortitur conditiones, & qualitates actûs, cui adjicitur.* Communissima DD. apud Gob. *cit. Cas. 16. n. 504.* & latè Suar. *cit. lib. 2. de jurament. c. 32.* ac Sanch. *l. 1. de matr. Disp. 52.* Et Barbos. *in axiomat.* meritò axiomatibus juridicis accenset has duas propositiones: I. *Juramentum regulatur secundùm naturam actûs, cui additur.* Et II. *Juramentum non auget obligationẽ, sed ei intra suos limites manenti addit Religionis vinculum*: nimirùm juramentum non auget obligationem actûs extensivè, quia promissionem non solet extendere ad plures casus, quàm ea extenderetur, si non vestiretur juramento, sed auget tamen semper intensivè, quia efficit, ut promissio, cui additum est juramentum, obliget ar-

arctiùs, & ſeveriùs, quia juramentum ſuperadditum vinculo ſolius fidelitatis, vel juſtitiæ, ſuperaddit vinculum Religionis. Unde juramentum eodem modo interpretandum erit, quo interpretatur, & explicatur ipſa promiſſio per ſe, ſecluſô juramentò.

75 Excipe tamen cum Leſſio *l. 2. de juſtit. c. 42. dubitat 6. n. 32.* caſum, quo exigitur juramentum ea ipſa intentione, ut excludantur conditiones, quæ inerant, aut non inerant nudæ promiſſioni: Ut ſi Medicus promiſit ſervire Communitati, vi nudæ promiſſionis non tenebitur ſervire tempore peſtis: ſi juramento exacto promiſſionem ad eum caſum extendat, jam obligabitur: & ta in ſimilibus.

REGULA IV. GENERALIS.

76 JUramentum promiſſorium quantumvis abſolutè, & in terminis generaliſſimis conceptum, tacitè tamen ſemper includit, & ſubintellectas habet conditiones, ſeu limitationes aliquas, quas exprimunt partim Gloſſ. in *c. quemadmodum, de jurejurand.* partim DD. citati & citandi.

77 Prima conditio: *ſi potuero:* Quia impoſſibilium nulla eſt obligatio: quod intelligendum eſt, non ſolùm de potentia, vel impotentia naturali, & phyſica, ſed etiam de potentia morali; eáque duplici: I. *ex jure:* videlicet ſi potuero ſine peccato: moraliter enim dicitur eſſe impoſſibile, quod facere non poſſumus ſine peccato: & id ſolùm poſſe dicimur, quod de jure, & honeſtè facere poſſumus. L. *Nepos. ff. de verb. ſignif.* Et. *juramentum non debet eſſe vinculum iniquitatis.* c. cum contingat. de jurejurand. II. *Ex facto:* Ut nimirùm poſſimus ſine grandi difficultate, & incommodo, etenim univerſim cenſentur impoſſibilia moraliter, quæ impleta pietatem, exiſtimationem, aut verecundiam noſtram lædunt, inquit Paulus, *L. Generaliter. ff. de verb. obligat.* ſi tamen ejusmodi difficultas, ſeu impoſſibilitas moralis de facto tibi erat perſpecta, quando jurâſti, v.g. inire militiam, ſervire infirmis, &c. cenſeris te obligâſſe etiam ad illam exantlandam ſecùs ſi tunc non fuit prævisa, ut benè notat Gobat. *n.* 496. Quòd ſi una pars rei promiſſæ, & juratæ ſit impoſſibilis vel illicita, altera verò poſſibilis, vel licita, & una ſine dependentia ab altera promiſſa eſt, & ſervari poſſit, tunc pars poſſibilis, & licita ſervanda erit: quia *utile per inutile non vitiatur,* juxta regul. Juris: ſi nimirùm utile ab inutile ſeparari poſſit, & ſine dependentia ab illo promiſſum fuerat. DD. communiter *in regulam Juris* 37. *in* 6. v.g. peregrinationem ad Ædem Lauretanam, & ſimul oblationem centum florenorum, ſi hanc non potes, potes autem illam, teneris.

78 Secunda conditio: *Salvo jure, & authoritate Superioris:* ſi nimirùm is juramentum ſibi præjudicans irritare, aut aliàs ob juſtam cauſam relaxare, vel in eo diſpenſare, aut quomodolibet ex juſta authoritate aliter diſponere voluerit, *c. veniente. c. ad noſtram 3. de jurejurand. Et c. non eſt de voto: ibi.* ubi dicitur: *Non eſt dicendus trangreſſor voti: qui, quod vovit, authoritate Sedis Apoſtolicæ diſtulit adimplere.* Idem eſt de juramento.

79 Tertia conditio: *Si is, in cujus gratiam, & utilitem juratum eſt, voluerit acceptare:* aut: *niſi is obligationem expreſſè vel tacitè remittat.* Ubi nota, juramentum promiſſorium poſſe fieri homini, aut in gratiam hominis dupliciter: 1. non directè in ejus utilitatem, ſed ſolùm ad honorem Dei, ac ſalutem propriam jurantis: ut ſi quis juret confeſſario ſe tale opus bonum facturum, Religionem ingreſſurum, tali peccato impoſterùm abſtinere velle &c. Et hoc caſu rectè inquit S. Th. 2. 2. *q.* 89. *a.* 9. ille, cui promittitur, non poteſt abſolvere promittentem, quia promiſſio non eſt facta ei principaliter, ſed Deo. 2. Directè in ejus utilitatem, ut ſi jures, te non aliam ducturum, niſi Titiam; Titio centum aureos daturum, &c. & tunc omnium conſenſu, altero remittente obligationem, ceſſat obligatio juramenti. 3. Denique juramentum promiſſorium poteſt fieri principaliter Deo per modum voti jurati in ejus honorem, ſimul tamen in utilitatem alicujus certi hominis, utpotè de præſtando aliquo opere Charitatis, aut miſericordiæ erga certum hominem, v.g. te puellæ pauperi dotem daturum, tali Eccleſiæ, aut Monaſterio tantam ſummam daturum, &c. & tunc rursùs certum eſt, ceſſare obligationem juramenti, ſi altera perſona, in cujus utilitatem Deo jurâſti, beneficium reſpuat, vel acceptare nolit.

At dubium valdè eſt, ſi illa perſona beneficium 80
quidem non reſpuat, ut ſibi non acceptum, nolit tamen te jurantem ad id obligare, ſed in tui gratiam obligationem remittat, & liberum relinquat: an id ſufficiat ad relaxationem juramenti? Affirmant *Navar. Henriq.* alii cum Sanch. *l. 1. de Matr. Diſp.* 52. *n.* 6. quia Deus acceptat ejusmodi votum vel juramentum in ordine ad hominem, in cujus utilitatem fit; quare ſi ipſius hominis voluntati ſatisfactum ſit, etiam voluntati Dei, & obligationi erga Deum ſatisfactum cenſetur. Non improbabiliter, & in conſcientia tutum cenſent Tamb. *l. 3. c. 7. §. 2.* Gobat. *n.* 495. pulchrum reſolvens caſum. Probabilius tamen, & tutiùs negant *Abb. Angelus, Silveſter, Azor, Svar.* alióſque citans Laym. *c. 9. n. 5.* quia Deus talem promiſſionem acceptavit, ſicut facta eſt principaliter ad ſuum honorem, & ſecundariò ſolùm ad utilitatem hujus hominis, adeóque etſi homo non obliget & acceptet, tamen ſervanda erit; ſecùs, ſi nollet acceptare.

Quarta conditio: *Si res in eodem ſtatu perman-* 81
ſerit, ſeu notabiliter mutata non fuert. Ex *c. veniens.* Et c. *quemadmodum, de jurejurand. §. quoad.* Ratio: quia jurans cenſetur jurare de rebus in eo ſtatu, quo ſunt, dum jurat: notabilis autem mutatio quaſi aliud objectum facit, ad quod non præſumitur ſe jurantis intentio extendiſſe: v. g. ſi ſponſus cum juramento promittat matrimonium Margarethæ, ſi illa poſtea fornicetur, ſi in lepram, vel in morbum incurabilem, ſi in paupertatem notabilem, &c, incidat, ſi inveniatur non habere competentem dotem, aut, ut exemplificat Pontifex l. c. Si Sponſa poſt ſponſalia amittat oculos, vel naſum, &c. non tenetur juramento. Item promiſſio gratuita, etiam jurata, revocari poteſt ob ſupervenientem ingratitudinem promiſſarii. Item qui cum inimico juratus pacem init, non obligatur ju-

ra-

ramento, si novam ille offendendi causam præbeat, vel publicè proscribatur. Item jurâsti donare alteri mille: si in paupertatem incidas, non teneris amplius. Jurâsti nō loqui, vel conservari cum tali persona, quia tibi causa certi peccati existit v.g. fornicationis; si mutentur ejus mores, ut non sit ampliùs ejusdem peccati periculum, non teneris amplius evitare; quia mutatio notabilis facta est. Quia rebus notabiliter mutatis, sicut non obligat promissio, ita neq; juramentum promissioni accessorium.

82 Denique huc spectat alia specialis conditio in contractibus mutuis onerosis, & consequenter etiam juramentis additis semper subintelligenda est, *si alter quoque promissis suis steterit. c.* pervenit primo de jurejurand. *Quia frangenti fidem, fides frangatur eidem.* Quoad mutuas promissiones etiam disparatim, etsi non per modum contractûs factas, extendit *Sanch. cit.* v.g. Petrus mihi heri juravit donare equum gratuitò: ergo hodie juro ei donare siclum, vel scyphum argenteum; si ille promisso suo non stet, & ego me juramento meo liberum censere possum. Denique, ut suprà innui, juramentum fidejussoris semper includit exceptionem, ut prius principalis debitor conveniatur, & excutiatur, & juramentum non expellendi conductorem, tacitam conditionem habet: *nisi is biennio pensionem solvere intermiserit.* Communis DD. apud Sanch. latè *lib. 3. c. 17. n. 14.* Laym. *cit. c. 9. n. 6.*

83 Pro pleniori intellectu dictorum accipe casum. Cajus jurejurando promisit, se ad honorem Dei, certo Monasterio donaturum quingenta scuta, vel taleros imperiales, sed postmodùm promissi pænitens, efficit per intercessionem cujusdam alterius Prælati, ut Abbas cum Conventu remittat promissum, reddátque chyrographum, quo se obstrinxerat. Quæritur, an Cajus in conscientia sit tutus, & securè stare possit illa condonatione? Negat sanè probabiliùs Suar. *l. 2. de jurament. c. 39. n.* 8. ob rationem suprà allatam. Sed certè probabiliter affirmat Sanch. *l. c. n.* 7. atque in conscientia tutum censent Tamb. *l. 3. Decalogi c. 7. §. 2.* Gobat *n.* 499. Ratio: quia licet juramentum principaliter factum sit ad honorem Dei, tamen necessarium habuit respectum ad Monasterium, ejúsq; utilitatem, ac voluntatem: ergò si Monasterium sine vi, aut dolo juri suo cedat, cessat essentialis dependentia à Monasterio, & consequenter cessat & ipsa obligatio ad jus divinum: certè qui ita vovit, non intendit se obligare Deo in casu, quo Monachi recusabunt donationē, aut remittent non inviti ad instantiam mediatam, aut immediatam promittentis. Eadem omninò est ratio de tali juramento. Secùs esset; si illa quingenta scuta essent Deo promissa, & Monasterio in aliquem certum pium usum, v. g. ad erigendā Aram cultui alicujus Sancti, tunc enim Monasterium nō posset validè remittere juramentum, sibi non præjudiciosum: quippè, cujus remissio cederet in diminutionem cultûs illius Sancti. Secùs quoque esset, si jurâsset Deo in honorem ejus daturum quingentos aureos pauperibus indeterminatis, etsi enim tunc aliqui, & multi quidem pauperes tibi remitterent obligationem, non esses ideò liber; quia hi non repræsentant moraliter alios pauperes, qui sine dubio acceptabunt. Vide plura in hanc rem apud *Sanch. citt. l. 3. c.* 20.

SECTIO III.

Juramenti liciti conditiones.

SUMMARIUM.

ASSERTIO VI.

Licita sunt juramenta debito modo facta, servatis nimirum conditionibus ipso Jure divino requisitis: in veritate, & justitia, & judicio. Ita omnes Orthodoxi.

§. I.

Licita sunt Juramenta &c.

Sic loquitur ipsa S. Scriptura variis locis: Deut. 84
6. *illi soli servies, & per Nomen illius jurabis,* Jeremiæ 4. *& jurabis: vivit Dominus in veritate, & judicio, & justitia.* Ps. 62. *Laudabuntur omnes, qui jurant in eo &c.* In novo Testamento passim juravit Apostolus, ad Rom. 1. *Testis est mihi Deus, cui servio in spiritu meo.* 2. Corinth. 1. *Testem invoco Deum in animam meam &c.* Gal. 1. *Quæ autem scribo vobis, ecce coram Deo, quia non mentior.* Quin ipse Christus in Evangelio sæpissimè dicta sua confirmavit geminato verbo: *Amen: Amen:* quod ore Hæbreorum affectum jurantis, ac sub juramento aliquid affirmantis exprimit.

Nec obstant seria verba Christi Matth. 5. *Audistis, quia dictum est antiquis, non pejurabis, reddes autem Domino juramenta tua. Ego autem dico vobis, non jurare omninò, neque per cœlum, quia*

Thro-

Thronus Dei est: neque per terram, quia scabellum est pedum ejus; neque per Jerosolymam, quia civitas est magni Regis: neque per caput tuum juraveris, quia non potes unum capillum album facere, aut nigrum: sit autem sermo vester: est, est: non non; quod autem, his abundantius est, à malo est. Sic Salvator. Cui consonat Jacob. c. 5. *Ante omnia autem fratres mei, nolite jurare, neque per cælum, neque per terram, neque aliud quodcunque juramentum: sit autem sermo vester: est, est, non, non; ut non sub judicio decidatis.*

Respondent, & explicant SS. PP. & Expositores varii:

85 I. Christus Dominus præcipiens *non jurare omninò*, id est, nullo jurandi modo, vel forma nempè neq; per cælum &c. Inprimis perstringit Pharisæos: qui se jurare non arbitrabantur, si per cælũ per terram, per templum, per Jerosolymam jurarent, ostendens eos, qui per ejusmodi nobiles Dei creaturas jurant, etiam respectivè, & consequenter jurare per ipsum Deum Creatorem illarum, ut rursus exemplificat Math. 23. dicens: *qui jurat in Altari, jurat in eo, & in omnibus, quæ super illud sunt: & quicunque juravit in templo, jurat in illo, & in eo, qui habitat in ipso: & qui jurat in cælo, jurat in Throno Dei, & in eo, qui sedet super eum.*

86 II. Non simpliciter prohibuit Christus omne juramentum justum & bene circumstantionatum, sed tantùm juramentum absque omni rationabili causa necessitatis, vel utilitatis factum. Ita D. Augustin. *Epist.* 89. *& l.* 1. *de serm. Domini in monte c.* 17. D. Bern. *serm.* 65. *in Cant.* D. Thom. *q.* 89. *a.* 2. Innocent. III. *in c. Etsi Christus.* & communis DD. Ratio, quia absque justa, & rationabili causa frustrà, & levi de causa divinum Nomen in testimonium assumere, magnam divini Nominis irreverentiam, & abusum sacri juramenti continet. Dein quia frequenter, & sine causa jurando in perjurii peccati periculum quasi infallibiliter incidimus, juxta illud Eccl. 23. *Jurationi non assuescas os tuum, multi enim casus in illa. Nominatio verò Dei non sit assidua in ore tuo: & Nominibus Sanctorum non admiscearis. Quoniam non eris immunis ab eis. Sic omnis jurans, & nominans in toto à peccato non purgabitur.* Hæc ille. Lege D. Augustin. serm. 30. de verb. Apost. de hoc latè & optimè disserentem, ubi concludit: *Duo sunt, quæ damnabo nunquam; veram jurationem, & nullam jurationem; damno autem falsam jurationem, falsa juratio exitiosa est, vera juratio periculosa est, nulla juratio secura est:*

87 III. Voluit Christus Christianos maximè elongari à perjurio & insuper ad simplicitatis humanæ primævam synceritatem reducere, significans, meliùs omninò esse, si nullum juramentum fieret, aut nullo juramento opus esset: quandoquidem jurandi usus solùm ex naturæ nostræ infirmitate, atque ad mentiendum, & fallendum promptitudine per peccatum inducta originem traxit; cùm ex una parte homines sæpè fallant, & hinc ex altera parte homines difficulter dictis credant: ideoq; confirmatione juramenti opus sit. Quòdsi autem inter homines, uti deberet, & veritatis simplicitas in dicendo, & fidei synceritas in credendo constaret, nullo omninò juramento opus esset, sed simplex affirmatio ejus, quod est, & simplex negatio ejus, quod non est, sufficeret. Et hoc voluit Christus consulere dicendo: *sit autem sermo vester: est, est: non, non: quod his abundantius est*: (id est, quod ampliùs in confirmationem dicti jurando additur) *à malo est.* Nota: non dixit Christus: malum est, sed *à malo est*, scilicet à malo jurantis ob defectum veritatis; vel à malo non credentis ob defectum fidei synceritatis.

IV. Addit Theophilactus hîc *in c.* 4. *Matth.* 88
Christum Discipulos suos hortari voluisse, ut vitã suam ita constituant, ut eorum simplici assertioni *est, est: non, non:* non minus credatur, quàm aliorum juramentis; nã nulli minùs creditur, quàm ei, qui frequenter jurat: econtrà ei facilè fides habetur, qui bonâ vita præditus, semper verum dicere, & nunquam jurare consuevit. Quamobrem etiam D. Basil. *in Psalm.* 4. dicit: *Turpe sane omninò, & stultum est se ipsum accusare, ut indignum fide, & firmitatem ex juramentis adferre.*

§. II.

In veritate, & justitia, & judicio.

JUramenti liciti conditiones ipso jure divino cit. 89
c. 4. Jeremiæ, sunt tres. *Jurabis: vivit Dominus in Veritate, & Justitia, & Judicio.* Ubi D. Hieron. *c.* 4. *advertendum est, quòd Juramentum, hos habeat comites, Veritatem, Justitiam, & Judicium.*

I. Veritas juramenti in eõ consistit, ut veracis- 90
simi divini Numinis, & Nominis testimonium non adducatur in confirmationem falsi, aut mendacii; adeóque in veritate jurat, qui in juramento assertorio rem, quàm certò scit, vel omninò credit esse veram, veram affirmat, vel similiter falsam negat. In juramento autem promissorio, nunc & in præsenti habet veram voluntatem, & propositum adimplendi, quod promittit, & credit etiam in futuro se adimpleturum: hic enim duplex est veritas, & de præsenti implendi voluntate, & de futura adimpletione promissi. Ut latius patebit infrà de perjuriis.

II. Justitia seu æquitas juramenti consistit in 91
hoc, ut justissimi, & sanctissimi Numinis, & Nominis divini testimonium non adducatur in confirmationem dicti, vel facti injusti, iniqui & peccaminosi: adeóque jurare in justitia dicitur, qui rem licitam, justam & honestam jurat. Si enim jures, ac promittas rem injustam, ac prohibitam, sicut non licet tibi illam implere, ita injustè, & impiè censeris jurare, cùm juramentum non sit vinculum iniquitatis.

III. Judicium, seu discretio juramenti consistit 92
in hoc, ut divini Numinis, & Nominis testimonium non adducatur temerè & irreverenter sine justa causa & reverentia: adeóque jurare in judicio dicitur, qui non nisi cum prudenti intellectûs consideratione, juxta regulas Christianæ Prudentiæ, ac cum pia & reverenti voluntatis affectione, non sine necessitate, vel magna utilitate

tate jurat, utpotè cùm alicujus dicti, vel promissi veritas aliis non manifesta, vel dubia est, quam tamen certam habere, & exploratam esse, publicè vel privatim multùm interest. De quo eleganter D. Aug. cit. serm. 28. de verb. Apost. *c. 9. Quantum ad me attinet, juro: sed quantum mihi videtur, magna necessitate compulsus, cùm video mihi non credi, nisi faciam; & ei, qui mihi non credit, non expedire, quod non credit: hac perpensa ratione, & consideratione librata, cum magno timore dico: coram Deo; aut: testis est mihi Deus; aut: scit Christus, sic esse in animo meo &c. Sed tamen aliud habet humana pessima consuetudo, & cùm tibi creditur, juras, & cùm nemo exigit, juras, & horrentibus hominibus juras, non taces jurando; vix es sanus non pejurando.* Hæc S. Doctor. His conditionibus positis.

93 IV. Juramentum licitum est, & actus bonus virtutis Religionis, Deo debitum cultum, & reverentiam exhibentis; pertinet enim ad cultum, & venerationem Dei, ejus primævam infallibilem veritatem agnoscere, prædicare, protestari, quod maximè fit juramento, ejus testimonium in confirmationem veritatis invocando, ac allegando cum certis, & debitis conditionibus. Unde nota, juramentum esse actum virtutis Religionis: & insuper sub præcepto secundo Decalogi: *non assumes &c.* solùm quantùm ad modum conditionatum actûs: utpote si jurandum sit, fiat debito modo, in veritate, justitia, & judicio, scilicet ratione, infallibiliter ac reverenter; at verò juramentum quoad exercitium actûs, quòd nimirùm hìc & nunc jurandum sit absolutè, non est sub præcepto Religionis, nec unquam ulla per se obligatio, sed solùm potest esse sub virtute, & præcepto, aut Charitatis, si nimirùm gravis necessitas, aut utilitas propria, aut proximi exigat, aut justitiæ, ut si Magistratus exigat juramentum. Harum autem trium conditionum unâ, aut alterâ, vel omnibus deficientibus, nascetur perjurium, aut saltem juramentum illicitum, de quibus mox sect. seq.

§. III.

94 *Veritas, & certitudo requisita in juramentis.*

IN juramento assertorio non tam requiritur veritas objectiva, scilicet conformitas dicti ad objectum, prout opponitur falsitati, quàm veritas formalis, nimirùm conformitas dicti ad mentem jurantis, prout excludit mendacium. Contingit enim sæpè rem juratam non ita se habere, sicut juratur, attamen ita se habere in mente & opinione, seu credulitate jurantis: quo jam absque perjurii culpa juramentum licitum manet. Solùm hìc quæritur, quænam veritatis certitudo requiratur ad licitum juramentum assertorium. Dico ergo breviter

95 I. Ex parte rei juratæ veritas sufficiens ad juramentum licitum habetur, si res secundùm modum, & sensum humanum sumpta ita se habet, sicut juratur v. g. juras hodie lautè comedisse, Petrum esse iracundum, Joannem Sacerdotem quotidie celebrare &c. non est opus ad veritatem juramenti, ut convivium fuerit lautissimum, ut Petrus quovis momento irascatur, ut Sacerdos integro mense, vel anno nunquam omittat Sacrum, sed sufficit convivium secundùm patriæ morem fuisse lautum, Petrum facilè, & sæpè irasci, Sacerdotem quasi quotidie celebrare. Non ergò condemnandus est Parochus, qui jurat suum Sacellanum per totum annum Ecclesiæ interfuisse, primam missam celebrâsse, Concionem habuisse &c. etiamsi aliquoties intermiserit; quia parùm pro nihilo reputatur, & humano sensu totus annus æstimatur, etiamsi modicum quid abfuerit. Vide Tamb. *cit. l. 3. Decalog. c. 2. §. 1.*

II. Ex parte jurantis, ut quis licitè juret, nec perjurus sit, certissimum est, eum debere esse certum moraliter de veritate rei, quam jurat. Quare qui dubitat, vel non adhibitâ ad veritatem indagandam sufficienti diligentiâ, tamen rem talem, ut certam jurat, omninò censetur jurare falsum, practicè loquendo, peccatò mortali perjurii: secundùm omnes. Etiamsi alioquin res speculativè vera esset. Quia, ut in initio dixi, attenditur hìc conformitas potiùs ad mentem jurantis, quàm ad rem juratam. Verùm difficile explicatu est, qualis debeat esse illa moralis certitudo? Omnes consentiunt, majorem requiri certitudinem, & plerumque evidentiam facti, cùm quis jurat de facto proprio, quàm si juret de facto alterius. Dico igitur 96

III. Cùm quis jurat de facto alterius, de quo certa notitia haberi possit, & inquiritur, requiritur notitia certa &c. experimentalis, qualis habetur per visum. *c. Testes causa 9.* Non ergo sufficit sola opinio probabilis, vel fides, seu credulitas ex auditu ad tale juramentum, etiamsi sufficeret ad simplicem assertionem: v. g. Probabile est, Sacerdotem Religiosum aliàs solitum celebrare quotidiè tali horâ, etiam hoc manè eâ horâ celebrâsse; possum quidem sine culpa mendacii prudenter judicare, ac affirmare, eum hoc mane, seu horâ Sacrificium obtulisse, at non possum id ipsum jurare. *Ratio est:* quia ad prudenter agendum, loquendum &c. satis est certitudo, quam humana prudentia requirere solet; ad jurandum verò requiritur ea certitudo, quæ digna sit reverenti invocatione Dei in testem, quod aliquid plus exigit, quàm probabilitatem quamlibet. Quòdsi accedat dictum alicujus viri fide digni, qui v. g, mihi testetur, illum Sacerdotem hodie manè celebrâsse, possem quidem jurare extra Judicium, quia tale testimonium facit rem moraliter, & suo modo certam; at nondum possem jurare idipsum in Judicio ex solo auditu cujuscunq; etiam fide dignissimi viri, quia in Judiciis non petitur fides ex auditu, sed certa scientia: hæc enim, non illa, facit semiplenam probationem. Audi casum: Quidam pro certo credito aliquot centum aureorum à debitore negato, rogat duos amicos fidissimos, ut sibi de illo credito apud Judicē testentur, & testati sunt cum juramento, debito posteà facilè impetrato. Licitène juratum ob solam fidem certissimâ habitam fide dignissimo illo creditori? ℞. Minimè; sed perjurâsse: quia ut dictum est, in Judicio non petitur, an quis aliquid noverit quâcunque certitudine morali, sed certitudine suâ propriâ, qualis habetur ex visu: idque ad bonum publicum, cui ex Justitia legali cedere debet quæcunq; particularis utilitas: atqui illam certitudinem non 97

habuerunt illi teſtes; ergo &c. At tenebantúrne illi poſteà ad reſtitutionem? ℟. Minimè, quia non peccârunt contra Juſtitiam commutativam, cùm debitum reipſa verum fuerit, ſed contra Juſtitiam legalem foro, bonóque publico debitam peccâvere: illius tantùm, & non hujus violatio inducit obligationem reſtitutionis.

98 IV. Quando non de ipſo facto, de quo nimirùm certa notitia haberi nequit, ſed ſolùm de indiciis facti, infamatione perſonæ, vitæ, famæ &c. jurandum eſt, ſufficit notitia certa moraliter, etiam ex auditu, fama, relatione aliorum, indiciis antecedentibus, conſequentibus, & ſimilibus. In his enim à Judice non intenditur, nec poteſt intendi ſcientia ex viſu: ergo debet ſufficere certitudo moralis ex auditu, vel opinione probabili, ut infrà iterum de fure occulto oſtendam.

§. IV.

Juramentum amphibologicum.

99 Hic candidè fateor bone Lector, libentiùs omninò ſiſterem, aut tecum bonum ſaltum facerem, ſi ſequi velles, hanc materiam (eſto in praxi frequentem, & ſcitu neceſſariam) totam tranſiliendo, quàm periculosè per particularia incedendo: terret enim noviſſimum fulmen, quô S. D. N. INNOCENTIUS Papa XI. inter alias propoſitiones prohibuit, & damnavit etiam has tres ſequentes, amphibologiæ uſum admittentes.

Prima, quæ inter alias damnatas eſt 26. dicit: *Si quis vel ſolus, vel coram aliis, ſive interrogatus, ſive propria ſponte, ſive recreationis cauſa, ſive quocunq; alio fine juret, ſe non feciſſe aliquid, quod revera fecit, intelligendo intra ſe aliquid aliud, quod non fecit, vel aliam viam ab ea, in qua fecit, vel quodvis aliud additum verum, revera non mentitur, nec eſt perjurus.*

Secunda, quæ eſt 27. dicit: *cauſa juſta utendi his amphibologiis eſt, quoties id neceſſarium, aut utile eſt ad ſalutem corporis, honorem, res familiares tuendas, vel ad quemlibet alium virtutis actum, ita ut veritatis occultatio cenſeatur tunc expediens, & ſtudioſa.*

Tertia, quæ eſt. 28. dicit: *qui mediante commendatione, vel munere ad Magiſtratum, vel Officium publicum promotus eſt, poterit cum reſtrictione mentiali præſtare juramentum, quod de mandato Regis à ſimilibus ſolet exigi, non habito reſpectu ad intentionem exigentis, quia non tenetur fateri crimen occultum.*

100 Hæc, inquam, terrent; quia licèt excommunicationis pœna impoſita affirmantibus tanquam licitos caſus nominatos in dictis propoſitionibus damnatis, non ſit extendenda ad caſus non nominatos, quia odia non ſunt amplianda, prout jura clamant, tamen caſus nominati ſe habent, ut exemplum demonſtrans, non licere alios caſus ſimiles quoad forum animæ, unde dici ſolet, quòd exempla non excludant ſimilia §. *hactenus*, *Inſtitut. de gradib.*

Nihilominus in re maximè practica, & Confeſſariis ſcitu ſummè neceſſaria (Salvâ reverentiâ S. Sedis) audeo tibi, quod audet Joan. de Cardenas in Criſi Theol. hìc Diſſert. 19. & alii moderni Doctores, & Profeſſores, præfatas, & alias damnatas propoſitiones, prout jacent, nimis laxas explicantes, & ſenſum, ac mentem Summorum Pontificum interpretantes. Quoad præſens ergo prænotandum.

Amphibologiam tripliciter fieri, vel ſumi poſ- 101
ſe. I. Cum æquivocatione in verbis ex ipſa inſtitutione, & uſurpatione ſua æquivocis, ac diverſum ſenſum generare aptis, uſurpando illa in ſignificatione rariori, ac ab audientibus minimè intenta; ut ſi jures te non occidiſſe gallum, intelligendo *gallinacium*, cùm tamen eſſet quæſtio de homine gallo, ſeu nato in Gallia: aut vulgari luſu, ſi jures, te millies vidiſſe Cæſarem, intelligendo, *non ipſum Cæſarem*, ſed ejus *ſtatuam vel imaginem.* Sive, quando verba habent duplicem, vel multiplicem ſignificationem externam ab ipſis verbis importatam, unde ſecundùm unam ſignificationem proferuntur à loquente, ſed ſecundùm aliam intelliguntur ab audiente, qui tamen poſſet etiam illa intelligere in ea ſignificatione, ſecundum quam loquens illa dicit.

II. Alio modo verba ſunt ambigua, ſcilicet ex 102
circumſtantiis, quatenus verbum unam tantùm ſignificationem falſam importat, veram tamen ex circumſtantia. Ut ſi jam hìc & nunc Patrem tuum indagans, dicam tibi: *ubi eſt? vidiſtine Patrem tuum?* tu reſpondeas: *non vidi*, & hanc reſponſionem firmes juramento. In tali caſu verba: *non vidi*; ſunt falſa in ſe: nam, ut ſupponitur, quotidie vidiſti Patrem tuum: nihilominùs in illa circumſtantia ſunt vera illa tua verba: *non vidi*, quia quæro, an eum videris viſione valente hìc & nunc mihi demonſtrare, ubi reperiatur Pater; ſi ergo eum hic & nunc tali viſione non vidiſti, prout in illa circumſtantia interrogaris, tua reſponſio: *non vidi*, eſt vera, ratione circumſtantiæ, licèt verba in ſe abſolutè eſſent falſa: eſto enim verba ex ſe ſint determinata ad unum tantùm ſenſum: ex modo tamen loquentis, vel interrogantis, vel ex adjunctis circumſtantiis determinantur ad faciendum alium ſenſum: ubi verba ſic ſolùm vera propter circumſtantias, illam ſuam veritatem important externè in ſeipſis, ideóque hæc veritas intelligi poteſt ab audiente, ad quem ſecundum importatam veritatem verba vadunt. Hæc autem veritas ob circumſtantias à verbis importata, interdum explicitè intelligi poteſt ab audiente, interdum verò tantùm confusè, ſi prudens ſit & perſpicax, quòd ſi talis non ſit, ſibi imputet, quòd non intelligat.

III. Fit amphibologia cum reſtrictione vel re-
ſervatione mentali in verbis, vel ſententiis ex inſti- 103
tutione, vel uſurpatione ſua quidem determinatis ad unum ſenſum univoca ſignificatione, tamen reſtrictione, vel reſervatione mentali aliqua ad alium omninò diverſum ſenſum detortis, ita ut jurans non intendat ſuo juramento confirmare ſenſum verborum proprium, & uſitatum, quem alius intendit: vel ſupponit, ſed alium ſenſum à ſe dolosè ſubintellectum ſua reſtrictione mentali; ita ut verba nec ex ſe, nec ex circumſtantiis, exteriùs ullam importent

veri-

veritatem; seu cùm quis utitur verbis nullum alium sensum in se externè importantibus, nisi illum, secundùm quem ab audiente percipiuntur; at per mentem loquentis secundùm alium sensum proferuntur, ad quem nec ex se, nec â circumstantiis, sed à sola loquentis intentione mentaliter restringunrur, & trahuntur, quem proinde audiens non valet percipere; ut si dicas, vel jures sine causa, non urius &c. te non habere pecunias, vel librum &c. subintelligendo: *ad tibi dandum.* Et in hoc modo loquendi consistit vera essentia amphibologiæ, de qua stant propositiones damnatæ: nam juxta Moralistas. *Amphibologia propriè est locutio, quæ sua significatione generat in audiente conceptum diversum ab eo quem loquens retinent in mente.* His tribus modis suppositis pro re difficili, & n mis frequenti in praxi, pono sequentes resolutiones.

RESOLUTIO. I.

104 P*Rima, & secunda species æquivocationis vel amphibologiæ semper vera est, sine mendacio: ideóque & juramentum taliter amphibologicum non est perjurium; nisi tamen justa subsit causa celandi vel dissimulandi veritatem, semper illicitum est, perversum* & quasi *perjurium.* Communis DD. Navar. *c. humanæ aures.* 22. *q.* 5. *in q.* 3. *n.* 9. & 16. Pereira *in c.* 27. *Gen. disp.* 5. *n.* 57. Sotus *de secret. membr.* 3. *q.* 3 *fin.* Valent. 2. 2. *disp.* 5. *p.* 11. *punct.* 2. *in solut. ad* 2. Lessius *de justit. l.* 2. *c.* 42. *dub.* 9. *num.* 48. Sayr. *in clavi reg. l.* 12. *c.* 17. *num.* 26. Azor. *instit. moral. p.* 1. *l.* 1. *c.* 4. *q.* 5. *reg.* 2. Bannes. 2. 2. *q.* 69. *art* 2. *dub. penult* Suarez. *t.* 2. *de Relig. l.* 3. *c.* 11. *fin.* aliíque plures in hanc materiam scribentes cum quibus resolutionem breviter proba, & explica:

105 I. *Prima species æquivocationis est semper vera.* Ratio est: quia verba juxta hanc speciem prolata, important in se, & externè omnem sensum, quem loquens intendit exprimere: ergo talis locutio non est contra mentem, & consequenter non mentitur; cùm mentiri sit contra menten ire. Conseq. prob. qui enim verbis utitur secundùm aliquam veram significationem externam, quamvis non utatur secundùm omnem eorum significationem, tamen verè externam significationem menti internæ conformat: ergo sic loquens non mentitur, nec est perjurus, si juramentum adhibeat. *Tum quia:* de facto in Scriptura S. extant plures locutiones ambignæ & obscuræ, quæ ab Ecclesia debuerunt declarari, quo sensu sint intelligendæ, quia ab Hæreticis intelligebantur in sensu errorem inducente: ergò hic modus per se non est illicitus, nec consequentur sub damnatione comprehensus.

106 II. *Etiam secundus modus vel species amphibologiæ est vera, carens mendacio & perjurio,* ideóq; ex causa justa non solùm ab hominibus licitè usurpari potest, sed etiam ipse Christus usus est illâ, Joan. c. 7. dicens: *Non ascendam ad diem Festum* cùm tamen statim ascenderit occultè. Nec in hoc mendacium fuit, quia verba illa seorsim, à restrictione mentis veritatem habent ex circumstantia mentis eorum, cum quibus loquebatur; nam juxta mentem ipsorum dixit Christus, se non ascensurum ad diem festum, nimirum palam & cum manifestatione sui ipsius per signa, & per publicam prædicationen, prout cognati eum rogabant. Similiter Marci. 13. Discipulis de die judicii interrogantibus respondit: *De die autem illo, vel hora nemo scit, neque Angeli in cælo, neque filius hominis;* cùm tamen omnia sciebat. Quæ responsio vera fuit per externam significationem veram seorsim, ratione circumstantiarum: nam verè Christus ignorabat diem illum ut Legatus Patris, & Doctor hominum, cujus muneri notitia illa demandata non fuerat: & diem illum ignorabat ad publicam notitiam, quam Discipulorum interrogatio requirebat: ergo idem dicendum est in aliis locutionibus ambiguis, cum verba ex circumstantiis accipiunt externam significationem veram, licèt illa significatio sit rara. Sic JoannesBaptista dicitur Elias: imago Cæsaris Cæsar. Nec refert, quòd verba non sint vera in sensu magis communi, si non teneris in alio sensu ea accipere aut proferre, sed cùm adest vera & justa causa, nec alia urget obligatio, sufficit uti verbis in aliquo sensu vero; sive dein illa verba veritatem illam important externe ex se, sive ex circumstantia aliqua loquentis, sive interrogantis: ut si Confessarius dicat pœnitenti, *fecestine furtum?* pœnitens illud jam antè confessus, dicendo: *non feci,* subintelligendo, quod nunc debebam confiteri, prout tu me interrogas, verum dicit; nam esto, verba *non feci,* ex se sint falsa, sunt tamen vera ex circumstantia, quia Confessarii interrogatio communiter intelligitur de furto non confesso. Alios casus difficiliores in praxi lege apud famosum P. Joan. de Cardenas Soc. Jesu. Crisi Theologica Coloniæ impressa 1690. Dissert. 19. c. 6. hic satis liberalem, & dictas Propositionis fusè explicantem.

Ideóque *Juramentum taliter amphibologicum* 107
non est perjurium. DD. citati. Ratio clara est: Quia perjurium proprie dictum necessario includit voluntatem invocandi Deum in testem in confirmationem falsi: sed ita jurans amphibologicè non indendit Deum invocare in testem propositionis falsæ, seu ex ea parte, qua falsa est sed qua vera est, seu alterius propositionis veræ animo retentæ, exterius tamen saltem hîc & nunc ob has circumstantias veræ, v.g. se non habere pecunias tales, quas tibi latroni, vel hosti velit, aut teneatur dare. Ergo non est perjurium proprie. Eadem ratione evincitur non esse mendacium: Quia ratio essentialis mendacii consistit in difformitate judicii à verbis: atqui tali amphibologia utens non habet judicium difforme à verbis, quibus utitur, sed reverà habet in mente id, quod ejus verba æquivocè ipsi sonant, & exterius vel ex circumstantiis, vel ex se veritatem illam important, ut patet in exemplis allatis: qui enim jurat se vidisse Cæsarem, intelligendo per Cæsarem ejus statuam, vel effigiem, quam reverà vidit, dicit ipsissimam veritatem, & nihil contra mentem, nec obligatur semper adhibere verba secundùm omnem sensum, & veritatem, quam habere possunt: ergo ut sic non mentitur.

Dices: At alii inde decipiuntur, putantes ipsum jurare, vel asserere reverà Cæsarem in persona vidisse. Verum est: at certe non necessariò intendit formaliter, ut alii decipiantur (quod sanè nunquam posset esse licitum) sed solùm prævidet, quòd alii inde decipiantur, seu dat occasionem deceptionis, & falsi judicii aliorum, quam deceptionem ob justam causam permittere possumus ut patebit. Sed certè communiter dare non licet; quia inde everteretur commercium societatis humanæ, aliaque gravia mala orirentur: quare apud omnes in confesso est, nefas esse passim uti ejusmodi amphibologicis æquivocationibus, quæ communiter ab aliis intelliguntur in alio sensu, quàm habeat proferens. idque maximè in juramentis. Unde

108 IV. ***Juramentum tale amphibologicum, nisi justa subsit causa celandi, vel dissimulandi veritatem, illicitum est, perversum, & quasi perjurium.*** Ita DD. *in Resolut. citt.* Ratio est: quia amphibologicè jurans, v.g. se non habere pecunias, nimirùm *quas tibi velit dare*: imprimis etsi speculativè, & abstractè loquendo necessariò non mentiatur, nec intendat directè alterum decipere, sed solum occasionem det, & permittat alterius deceptionem, tamen hæc ipsa prævia, & permissa alterius deceptio absq; omni justa causa omnium consensu illicita est, & contra bonum societatis humanæ, æquè ac mendacium, Ut suprà dictum. Attamen moraliter, & practicè loquendo talis reverà dupliciter quasi mentitur, & decipit. 1. Quia ad aliorum sensum & intellectum enuntiat aliter, quàm ipse in animo sentiat. 2. Quia simulat se suo juramento confirmare ipsum sensum comunem ab aliis intellectum, quem tamen animo suo non confirmat, sed alium diversum mente dolosè reservatum. Nónne enim tu sine justa causa, jurans te non habere pecunias cum tua restrictione mentali, optas id alterum credere in tuo sensu restricto, (*quas tibi vellem dare*) hoc enim parùm tibi prodesset: atqui utrumque hoc perniciosum est bono communi Societatis humanæ, cùm enim juramentorum [illegible] ais sit confirmatio veritatis actorum, ac promissionum inter homines; hinc illorum vim omninò deperdunt, & destruunt, qui iis abutuntur ad simulandam falsitatem, vel ad veritatem sine justa causa celandam. Dein graviter talis peccat contra virtutem Religionis, quia nimirùm juramentò, seu divini testimonii, ac Nominis invocatione abutitur pro instrumento alterum decipiendi, & in falsa apprehensione sensus communes verborum confirmandi, adeòque si id fiat in re alicujus momenti, maximè accedente gravi damno proximi, aut gravi aliorum scandalo, peccatum mortale est; idque multiplex, & contra Religionem propter prædictum abusum juramenti, & contra synceritatem societatis humanæ, contra justitiam, & Charitatem: & denique quasi perjurium in foro externo non immeritò punitur. Et generaliter verè dixit D. Isidorus *l. 2. sent. c. 31.* Quòd talis dupliciter reus sit, & quia Nomen DEI in vanum assumit; & quia proximum dolò capit. Unde rectè notat *Laym. cit. c. 14. n. 8.* Eum, qui ita amphibologico, ac doloso juramento alteri promisit quidpiam absque animo præstandi, in proprio sensu ab alio intellecto, etsi nullam contrahat obligationem adimplendi promissionem in illo proprio sensu ab alio intellecto ex vi juramenti, & virtute Justitiæ per se, posse tamen obligari per accidens ad implendam rem exterius promissam, partim ratione scandali, ne ab aliis perjurus censeatur, vel ut talis puniatur; partim ratione nocumenti alteri personæ proventuri; ut si quis simulato juramento promissorio nuptiarum puellam decepisset, v. g. jurâsti puellæ te eam ducturum ad Ecclesiam, & intelligas de vulgari manuductione, non de Matrimonio contrahendo, ut vulgò intelligi solet; si simili fraude jurâsti solvere debitum creditori ad Pascha, intelligens non Pascha proximum sed ad alios annos &c. teneberis juramentum implere in proprio sensu, solvere debitum ad proximum Pascha, verè ducerè puellam in Matrimonium, si alioquin eis grave nocumentum oriatur, utpotè si creditori ex dilatione solutionis lucrum cesset, vel aliud grave damnum emergat: si puella deflorata, infamata, & vilis facta, nisi eam ducas, aliud honestum Matrimonium inire nequeat, aut si grave scandalum oriturum sit, &c.

Quænam verò sit causa justa utendi amphibologiis, distinguendum & bene notandum est. 109
Si loquamur de amphibologiis veritate carentibus in sua externa significatione, licèt veritatem habeant per mentis restrictionem, nulla datur causa pro eorum licito usu. *Ratio est*: quia ejusmodi amphibologiæ sunt semper cum mendacio, & juramentum illis additum semper est perjurium, ut statim *resol. seq.* videbimus. Si verò loquamur de amphibologiis per verba vera in se, vel ex circumstantiis, primæ scil. vel secundæ speciei; tunc causa justa pro licito earum usu, quantùm est præcisè, ut sint licitæ ratione causæ exigitæ, dici poterit justa causa quælibet ex enumeratis in supra allata propositione 27. Videtur autem tunc talis justa causa adesse, quando attento eo motivo loquendi sic ambiguè, melius est amphibologiam adhibere, quàm omittere: & hæc regula est certissima. In dubio autem, an melius sit, nec ne, ob tale motivum uti amphibologiâ, deposito dubio, motivum illud erit, vel non erit causa justa, quod judicabitur potiori jure amplectendum, vel reiiciendum, ita DD. citati.

RESOLUTIO II.

I. ***Tertius modus, seu species amphibologiæ semper est cum mendacio, ideòque & juramentum ei additum semper perjurium.*** Ita Cajet. 2. 2. q. 89. a. 7. Sanch. lib. 3. Decal. c. 6. n. 12. Azor. Lopez. Coninch. & alii plures. Ratio illius est: 1. Quia locutio constituitur externa verborum significatione; quam non possunt tollere, vel destruere verba interna, quæ neque sunt voces, nec cum verbis externis, componunt unam locutionem, vel significationem; in hoc enim consistit essenria amphibologiæ propriè dictæ, & tertiæ speciei: ergo verba externa vadunt ad audientem secundùm 110

sig-

significationem, quam tantùm in se & externè habent, & quin sic vadant ad audientem, impediri non possunt ab addito purè mentali, & consequenter, si externa verborum significatio est falsa, etiam ipsa locutio in genere locutionis est falsa; ideóq; sic loquens mentitur, & est perjurus, si juramentum suo dicto addat. 2. Tunc quis mentitur, quando dicit verba non consonantia menti: sed hujusmodi sunt verba hujus tertiæ speciei æquivocationis: ergo per eam mentitur, & est perjurus, si juramentò dicta firmentur. M. est certa. Min. probatur: illa verba, quæ non connectuntur cum internis, eo ipso, quòd in se sint falsa, non possunt habere verum sensum ex se, ut supponimus: nec ex intentione dicentis, seu ex oratione mere interna, quàm loquens subintelligit dictis verbis externis: ergo verba externa vadunt, nec mutari possunt, quin vadant ad audientem secundùm solam & præcisam eorum significationem falsam, cùm verba interna nullatenus externè exprimantur, nec saltem confusè insinuentur, uti fieri supponimus in hac tertia amphibologiæ specie: ergo ea verba non sunt consonantia menti, ideóque sic loquens semper mentitur, & est perjurus, si juret. Nequit enim persona privata imponere verbis aliam significationem, nec eorum significatio ab intentione dicentis pendet; unde quidquid verba ex communi acceptione significant, hoc semper significant, quâcunque intentione proferantur; ideóque non interna, sed sola externa locutio propriè aliquid significat, cùm enim interior non possit esse alteri signum rei ignotæ, nihil ei significare potest; nam significare aliquid alicui, est ei esse, vel dare, alicujus rei signum; quod juxta Philosophos, & D. Aug. *l. de Doct. Christ. c. 1. prater sui speciem, quam ingerit sensibus, facit aliquid aliud in mentem venire*, id est, conceptum internum: ergo si eum verba nullo modo exteriùs, nec ex se, nec ex circumstantiis manifestent, sed solummodò aliquid aliud, erunt menti dissentanea, sicque mendosa, & cum perjurio, si sub juramento proferantur; ideóque meritissimè damnata est quævis talis amphibologica locutio hujus tertiæ speciei. 3. Tunc quis mentitur quando verba externè profert cum certa scientia internâ, quòd ab audiente accipiantur secundùm sensum falsum, quia alium sensum exteriùs non important, qui ab audiente possit percipi, saltem in confuso, seu in genere, licèt non in specie: at hoc totum contingit in hac tertia specie amphibologiæ, ut patet: ergo, &c. M. prob. nam eo ipso, quòd locutio non est externè vera, sed tantùm in mente dicentis, est falsa, & contra internam scientiam proferentis illam: ergò proferens loquitur contra mentem ex parte verborum, quæ dicit alteri, quamvis loquatur juxta mentem intra se: ergo mentitur, cùm mentiri sit contra mentem ire, ut fit in proposito. Et certè si hic tertius modus non reiiceretur nunquam posset humanum commercium esse cum certitudine, quia ignoratur mens alterius, & verba externa sunt falsa: ergo, &c. *Tum quia* juxta communem, intentio mente retenta nihil operatur in humanis contractibus: sed verba falsa in se, & vera in sola intentione, ita retinent in mente veritatem, ut nihil de ipsa externè importent: ergò ratione internæ veritatis non perdunt externam falsitatem, secundum quam limitatè vadunt ad audientem. *Tum quia*: nemo per verba interna potest loqui nisi sibi, vel Deo internas cognitationes cognoscenti, nullo autem modo homini, qui verba non videt: ergo per illa nihil dico, vel affirmo, & consequenter, si alteri dicam verba habentia unum tantùm sensum falsũ, hæc vadunt, ut sonant externè, non internè, ad ipsum audientem. *Tum quia*: locutio est significativa præcisè, quatenus exterius profertur, quia cùm hac ratione possit ab alio cognosci, etiam hac præcisè ratione potest alteri esse signum rei alicujus, nihil enim potest alicui esse signum, nisi quatenus potest ab eo cognosci: ergò locutio merè interna non potest complere significationem locutionis externæ, efficiendo, ut hæc plus, aut aliud significet: quàm sine illa significaret. Prob. conc. cùm enim verborum significatio non pendeat ab intentione loquentis, nec ab ejusdem intentione potest immutari, nisi externum aliquod signum addatur; si enim locutio illa mere interna nullam habet rationem signi, nec quidquam aliqua ratione significabit: ideóq; externa locutio in se falsa, nullam recipit veritaten in se à mentis restrictione facta ab ipso dicente, ac proinde sic amphibologicè loquens semper mentitur, éstque perjurus. 4. Tunc quis verè mentitur, quando per externam locutionem alium taliter decipit, ut deceptus sibi ab ipsa deceptione cavere, vel subtrahere se non possit: at per amphibologicam locutionem hujus tertiæ speciei audiens ita decipitur: ergo sic loquens mentitur, & si juret, est perjurus. M. patet, nam qui verba dicit unum solùm sensum habentia, qui sensus est falsus, taliter decipit, ut deceptus vitare nequeat, aliter intelligendo verba habentia unicum sensum. Min. constat, quia hæc tertia species amphibologiæ consistit in ejusmodi verbis falsis in se, quidquid sit de mente nullatenùs externè expressa: ergo si audiens omnimodè deceptus remaneat, sine sua culpa, sed ex defectu solius locutionis, optimè arguitur sic loquens mentiri, & jurando esse perjurus.

II. *Dices* I. Loquens non tenetur suam mentem 111
aperire, sed potest unam solam partem declarare, & alteram intùs per mentis restrictionem silere: sed hoc non est mendacium; cùm non sit contra, sed juxta mentem: ergo, &c. 2. Mentiri est ita contra mentem ire, ut verba ad rationem mendacii se solùm materialiter habeant, nihilque referat, sive in se vera, sive falsa sint, tantùmque attendenda sit ipsa mens proferentis taliter, quòd in difformitate verborum per ordinem ad mentem ratio mendacii dicatur consistere: sed in hac tertia specie locutionis amphibologicæ mens non intendit aliud alteri dicere, nisi secundùm quod ipsa concipit: ergo verba non erunt menti contraria, ideóque nec erit mendacium. ℞. *ad* 1. *missa majore*, quæ universaliter vera non est, cùm interdum quis teneatur totam mentem aperire, *dist. min.* Si verba externè prolata importent in se duplicem significationem, quarum altera mente retinetur

tinetur, & secundùm aliam fit locutio, hoc non est mendacium, nec contra, sed juxta mentem, *con. min.* Si verba externè prolata unam tantùm significationem falsam important, licet loquens aliud verum in mente habeat, &c. hoc non est mendacium, & contra mentem, *N. min. cum. conseq.* Ad 2. in quo est potissimum fundamentum opinionis oppositæ, dicendum est, taliter æquivocè juxta hanc tertiam speciem loquenti non deficere intentionem significandi alteri objectum, quod verba per se significant, sicuti neque deficit formalis locutio de illo objecto, etiamsi intentio illud significandi reperiatur in mente positivè contrariare. *Ratio est*: quia vocibus exteriùs prolatis competit objectum illud significare independenter, & seorsim à voluntate proferentis, ideóque eas proferre minimè potest sine voluntate manifestandi alteri earum significationem, simúlque notitiam objecti earum significationi necessariò connexam, supposito, quòd velit ea verba proferre, quæ unam tantùm significationem important; neque ad formalem locutionem alia voluntas necessaria est: hinc sicut sine dubio mentiretur, qui vellet verba proferre sine mentali restrictione, cùm dicta verba habeant unam solùm significationem falsam; ita eodem modo mentiretur, qui ea diceret cum mentis restrictione, nam sive restrictio apponatur per mentem, sive non, in utroque eventu adest eadem significatio vocum, & voluntas formalis significandi. Et hac responsione evertuntur omnia alia fundamenta contraria, quæ hic opponi solent.

112 III. Atque ex hactenus dictis jam clarè patet, quàm meritò damnandæ fuerint suprà allatæ propositiones, ut *jacent*, quia nimis generaliter, & universaliter loquuntur. Prima quidem, quatenus licitum facit promiscuum usum amphibologiæ in omni specie, etiam tertiâ hactenùs rejectâ, dum generaliter loquitur, in qua ampla generalitate utique scandolosa est, eò quòd tertia species amphibologiæ semper sit cum mendacio, unde qui eâ utitur, est verè mendax, &, si juramentum addat, perjurus, contra dictæ propositionis doctrinam. Et ideo etiam *secunda seu* 27. meritò est damnata tanquam scandalosa, quia cum priori connexa, facit licitum uti amphibologiis etiam tertiæ speciei, si aliqua habeatur causa ex enumeratis in eadem propositione: si enim amphibologia tertiæ speciei semper est cum mendacio, ut ostensum, utique perjurium erit eam jurare, etiam ex quacunque causa, malum enim intrinsecè talem non habet causam, ob quam cesset esse malum: quare cùm mendacium, & perjurium sint intrinsecè peccaminosa, consequenter scandalosa est illa propositio, quæ assignat causas, ob quas licitum dicit esse uti amphibologiis sic promiscuè & universaliter, ut docebat propositio prior, pro cujus usu causas assignat. Hinc meritò etiam *tertia seu* 28. propositio fuit damnata; nam & ipsa non loquitur cum debita distinctione, sed aliqua docet in nimia generalitate; sic comprehendit promiscuum usum restrictionis mentalis, cùm nunquam tamen liceat saltem restrictio tertiæ speciei. Item non distinguit de juramento legitimè, vel illegitimè exacto. Item nimiùm generaliter ponit illam rationem: *quia non tenetur fateri crimen occultum*: quod universaliter falsum est.

Adeóque cum usus amphibologiæ non sit absolutè & simpliciter omnis prohibitus & damnatus, sed solùmmodò usus ejus promiscuus, & tertiæ speciei, ut in arbitrio cujusque esset amphibologicè loqui toties, quoties causa occurreret, sequitur adhuc esse licitum uti discretè ac virtuosè ex rationabili causa amphibologiis primæ & secundæ speciei. Nunc ergo in specie videndum, quando liceant, aut non liceant ejusmodi amphibologica juramenta primæ & secundæ speciei.

RESOLUTIO III.

IN *judicio juridicè & legitimè interrogatus juxta communiorem semper peccat mortaliter amphibologicè jurans in re gravi; tum contra virtutem Religionis publicè, & solemniter assumendo Nomen Dei dolose; tum contra virtutem justitiæ, licet verba amphibologica, quibus utitur, habeant in se veritatem, sicque non sit perjurus.* Ratio est. Quia qui juridicè interrogatur sub juramento, jam perdidit jus celandi suos conceptus, & ea quæ putabat secreta, cùm jam ad forum externum perducta sint, ut de iis ad juramentum cogi possit; ideòque talis ad mentem juridicè interrogantis tenetur respondere, & jurare eâ lege, quâ tenetur in his, quæ ad forum contentiosum pervenerunt, legitimæ potestati obedire: idque maximè verum est in materia Fidei ex speciali præcepto Fidei externæ confitendæ; de quo jam supra *Tract. 2. in 1. Præcept. c. Sect.* 4. Et propter hanc obligationem syncerè respondendi, & propter alias rationes jam adductas fuit damnatus promiscuus usus amphibologiæ: si enim licet amphibologicè semper loqui in judicio, nunquàm certò fieret à parte rei recta justitia, unde & innumera sequerentur inconvenientia. 113

Idque etiam verum esse volunt de eo, qui juridicè & legitimè (utpote post infamiam, vel indicia contra ipsum probata, saltem per semiplenam probationem, quam facit unus testis idoneus ex visu) de crimine à Judice interrogatur, non obstante periculo vitæ, vel certi exilii. Ita DD. maximè Antiquiores. D. Thom. Navar. Sotus, aliísque congestis, Sanch. *tom. 2. Consil. moral. l. 6. c. 4.* Ratio est: quia inter partes Justitiæ potissima est obedientia, qua tenetur quis obdire Superiori justè & legitimè præcipienti: sed hic supponitur, Júdicem, ut superiorem justè & legitimè præcipere, idque agnoscere reum: ergo obligabitur ad parendum, & respondendum syncerè. Addunt non vulgare Reipublicæ detrimentum fore, si talis obligatio fatendi crimina negaretur, aut facultas negandi permitteretur; passim enim hac immunitatis spe grassarentur vitia & scelera. Admittunt tamen DD. hujus sententiæ, reum, qui crimen suum Judici occultavit, non teneri coram judice retractare, seu absolvendus, seu condemnandus sit, seu lite pendente suspensus maneat. Hanc quidem sententiam, utpote communiorem, eóque tutiorem ego antehac & docendo, & practicando secutus sum, 114

II. Cæ-

115 II. Cæterùm pro nunc eam limitant, & uti posse reum amphibologiâ primæ vel secundæ speciei in judicio sine peccato saltem mortali, ubi agitur de causis capitalibus, & gravioribus, si sit spes evadendi, & nullum grave damnum reipublicæ timeatur probabiliter docent RR. plerique. Card. de Lugo *tom.* 2. *de justit. disp.* 4. *Sect.* 1. *n.* 15. Joan. Sanch. *in select. d.* 43. *n.* 23. Tamb. *l.* 3. *c.* 4. §. 3. *n.* 5. cum aliis viginti duobus. Busenbaum *lib.* 4. *c.* 3. *dub.* 7. & alii etiam post damnatas propositiones scribentes, Cardenas Dissert. 19. *a n.* 81. Ratio satis solida est: quia nemo obligandus est concurrere ad seipsum occidendum, cùm sit de jure naturæ, non solùm vitam suam tueri, verùm etiam ad mortem suam, quantùm potest, non concurrere, ergò ad id potestate humana obligari non potest. *Confirmatur*: ex communi omnium Doctrina, res multùm difficilis reputatur moraliter impossibilis, ad quam proinde præcipiendam, per se loquendo & secluso pacto, nulla potestas humana se extendere potest: at in proposito veritatem fateri cum tanto incommodo, est res multùm sanè difficillima; ideóque moraliter censenda impossibilis; ergò ad illam præcipiendam non potest se extendere præceptum humanum Judicis interrogantis, quantumvis juridicè, & legitimè. Dixi *in causis capitalibus*: nam aliud est in causis, ubi agitur de pœna Ecclesiastica. Dixi etiam: *si sit spes evadendi*, quia sine tali spe cessat ratio allata. Jam ergò vides ruere rationem oppositæ sententiæ: negatur enim Judicem esse Superiorem legitimum ad rem tam arduam præcipiendam; negatur etiam id requiri magnoperè ad bonum commune Reipub. (fuit enim alia via, utpotè inquirendo testes, aut torturæ horrore reum ad fatendum veritatem compellendo) sanè sufficienter potest provideri, & meliùs omninò, quàm per obligationem peccati mortalis. Nam quotusquisque maleficus hactenus ob peccati timorem crimen suum fassus est? At plerique fatentur timore tormentorum.

116 Ulteriùs sententia omninò probabilis à periculo vitæ extenditur, ab iisdem DD. ad quodcunque grave malum, utpote exilium, triremes, bonorum amissionem, gravem infamiam &c. ad hæc enim tam gravia mala, proin ac ipsam mortem avertenda, jus naturæ nos armat. Sed quid de malo levi? Ut si Superior præcipiat cum, vel sine juramento, ut fatear aliquod crimen, sive leve, ut mendacium, temulentiam, furtum alicujus esculenti, vel poculenti, sive per se grave, ut percussionem, fornicationem, adulterium &c. ex cujus tamen confessione certus sum leve tantùm malum secuturum, v. g. aliquot dierum custodiam, disciplinam, vel similem pœnam monasticam: licebitne negare etiam jurando cum æquivocatione? Rectissimè negat Lugo *cit. n.* 6. ob rationem datam *Resolut.* 2. Quia hîc nulla est legitima causa excusans malitiam hujus amphibologiæ. Attamen à mortali excusari posse videtur, saltem sine juramento negans; vel quia jus naturæ habere videtur, ut ne leve quidem malum mihi ipsi infligam; vel quia quando agitur de pœna levi infligenda, videtur leve; nec tam rigorosum superioris præceptũ; vel quia non oritur grave malum Reipub. vel Communitati, si solùm levis pœna subterfugiatur. Intellige autem semper de æquivocatione primæ, vel secundæ speciei, qua negatio possit verum sensum habere: &c. juxta exempla mox inferenda. Nam rotundè mentiri negando, nunquam licere cujuscunque evitandi mali gratiâ, certum est apud Omnes; & nimis est certum in juramentis.

RESOLUTIO IV.

Quoties quis illegitimè, & absque sufficienti, & 117
legitima causa cogitur, vel graviter urgetur ad jurandum intra, vel extra judicium, toties potest quis uti amphibologiâ primæ, vel secundæ speciei, ita scil. ut sensus verborum talis sit, qualem habet, vel habere posset, aut deberet interrogans, idque semper animo solùm veritatem dissimulandi, non autem falsum simulandi (quod nunquam licet absque periculo perjurii & peccati) ita DD. communiter. Sylvest. Sotus Navar. Busenbaum, & alii infra citandi. *Ratio est*: quia nemo debet expectare responsionem, nisi à subjecto legitimè interrogato: ergò si Judex non legitimè & juridicè interrogat, interrogato liberum est interrogata congruâ æquivocatione primæ vel secundæ speciei declinare: in his enim circumstantiis homo adhuc possidet jus suum naturale celandi suos mentis conceptus, & quodvis suum secretum servandi, & se, vel proximum contra omnem injuriam, vel injustas inquisitiones tuendi; cùm nullus per injuriam jure suo privari possit; adeóque talis habet justam causam celandi veritatem; & responsio est de subjecto non supponente, hoc est, non obligat ad respondendum. Pro quo est

REGULA GENERALIS.

Illegitimè censeris urgeri ad respondendum, vel 118
jurandum; *In Judicio quidem*: 1. quando Judex non est legitimus. 2. si à se ipso litis processum inchoet, sine prævia accusatione, saltem virtuali 3. Si non præcessit semiplena probatio, nec infamia, nec manifesta criminis indicia extent, seu quando de aliquo crimine non es verè infamatus, aut res ad semiplenam probationem non pervenit. Item 4. quando reus extractus fuit ab Ecclesia; nam Judex tunc non habet jus interrogandi & procedendi. Sotus. *cit.* 5. Idem est ob eandem rationem, quando Judicis jurisdictio est suspensa per appellationem. ita Sa. *c.* 10. *n.* 4. Item 6. quando Judex interrogans est excommunicatus denuntiatus, aut notorius percussor Clerici, quia in his casibus est suspensa Judicis Jurisdictio. Ita Doctores passim.

Extra judicium verò vel privatim, quando jura- 119
mentum aut responsio cederet in damnum jurantis, vel tertiæ personæ, aut non expedit, ut is, qui juramentum exigit, de rei veritate informetur; tunc enim semper jurans habet justam causam celandi veritatem, & si juramentum, vel responsum omninò detrectare non possit, licitè utitur amphibologiâ primæ, vel secundæ speciei, ut post alios rectè explicat noster March. *tom.* 2. *trib. tr.* 3. *tit.* 2. *quæst.* 4. *conclusione ultima.*

Et

Et notissimus est casus de Confessario in materia de sigillo, qui eò usque adactus de auditis in Confessione, ut aliter subterfugere non possit, non solùm simpliciter negare, sed etiam jurare licitè potest, & debet, se nihil scire, subintelligendo, scientiâ utili in conversatione externa, seu qua scientia extra forum internum uti liceat. Hinc resolves

120 I. In judicio reus (& à fortiori extra judicium quis) etiam cum juramento, sed cum æquivocatione primæ vel secundæ speciei negare potest, se crimen aliquod commisisse, si id crimen omninò occultum sit, aut si ob aliquam circumstantiam ab omni culpa immunis: v. g. si per inculpabilem ignorantiam hominem pro fera occidisti, vel in justam compensationem debiti, vel damni illati rem alienam subtraxisti, jurando negare potes, te id fecisse, subintelligendo eo modo, ac fine, quo à Judice interrogaris, nimirùm inculpabiliter, vel criminosè: nam de hoc Judex interrogat; & sic amphibologica responsio est vera ex circumstantia, nempè quia est ad mentem interrogantis. Ex communi Less. de just. *l.* 2. *c.* 31. *dub.* 3. *n.* 14. Sanch. *cit. n.* 14. Item negare potes verum crimen commisisse, si Judex contra leges procedat, ut si semiplena probatio contra te non adsit, si Judicis potestas suspensa sit ob excommunicationem, aliámve causam. Item negare potes indicium criminis, quod tamen crimen ipsum non commisisti, etsi indicium verum sit; ut si interrogeris, an per illam viam transieris; an illam domum ingressus sis, ubi aliquis occisus est, vel furtum commissum; etiamsi transieris, vel ingressus sis negare tamen potes cum juramento, subintelligendo ea ratione, quâ me interrogatis, nimirùm ut occisor, vel fur, vel quatenus illa circumstantia est indicium delicti. Et his similia sexcenta.

121 II. Eadem ratione in judicio testes vel alii etiam cum juramento adhibita simili æquivocatione negare possunt, quotiescunque legitimè non interrogantur; ut si interrogeris de crimine alterius occulto omninò, tibi soli cognito: vel de crimine, de quo non teneris testificari, quia alioquin tibi notabile damnum sequeretur, potes jurare, te nescire, subintelligendo, ita ut tenearis Judici aperire &c. Sic, si quis aliquid subtraxerit à fisco, vel tributis aut gabellis ex vera necessitate non solùm ipse pro se, sed & alii pro ipso jurare possunt, nihil subtraxisse; subintelligendo, quod teneretur dare. Sic Religiosus Clericus portans, vel vehens aliquid, unde tamen solvere gabellam non tenetur, vel ratione immunitatis, vel quia injusta est gabella, interrogatus ab exactore, jurare potes, te nihil portare, vel vehere, mente intelligendo: nihil porto, vel veho mecum, ex quo tibi gabellam solvere debeam. Ita *Ledes. apud Gobat. n.* 601. Sic Clericus coram sæculari Judice conventus non solùm ipse pro se, sed etiam alii pro ipso jurare possunt, eum nihil deliquisse: subintelligendo, ita ut coram tali Judice deponi debeat. Ita citati passim.

122 III. Intra, vel extra judicium etiam cum juramento negare potes, te aliquid promisisse, etiamsi promiseris, si promissio v. g. sponsalia aliundè irrita fuerunt. Qui pecuniam sibi mutuò datam fideliter solvit, is, postea si judicio conveniatur, & aliæ probationes solutionis factæ desint, jurando negare potest se talem pecuniam non mutuâsse, subintelligendo: *cum tali obligatione, ut bis solvere debeat.* Covar. Azor. Nav. alii cum Suar. *c.* 9. *n.* 6. *Sanch. Laym. cit.* Item qui gravi metu coactus, vel sine ulla intentione se obligandi contraxit matrimonium, dicendo mulieri: accipio te in meam: posteà à Judice sub juramento interrogatus, negare potest, se talia verba dixisse subintelligendo: *eo sensu, quo putatur eam in matrimonium liberè accepisse.* Uti resolvit Navarr. *in cap. humanæ aures* 22. *q.* 5. *in q. sua* 1. Tol. *l.* 4. *c.* 21. *Laym. cit. c.* 14. *n.* 8. Item qui juramentò interrogatur, an veniat ex tali loco, qui falsò existimatur peste infectus, jurare potest, se indè non venire, subintelligēdo: *eo loco, qualis existimatur, nimirùm peste infecto.* Navar. Tolet. Rodriq. Suar. alii cum Sanch. *cit. l.* 3. *c.* 6. *n.* 35. Imo addunt plerique. *Tolet. Lessius*, tametsi talis locus infectus esset, si tamen celeriter transiens certò crederes, te nihil inde luis contraxisse, jurare potes, non transiisse, eadē restrictione, scilicet: *ut ab ipso periculū timeri debeat.* 123

IV. Licita potest esse ejusmodi æquivocatio in juramentis ob justam causam evitandi damni proprii: absque damno injusto alterius, v. g. ad justam compensationem. Audi casum, & discurre ad similia. Joannes equum generosum centum aureis creditò vendidit Petro consobrino: is solutionem spontaneam extorquere non valens, & per Judicem urgere ob consanguinitatis reverentiam nolens: hanc excogitavit artem: factâ occasione, ut filiam nuptui daret, è Petro centum aureos mutuò petiit ad sumptus, cum juramento asseverans intra tres menses se soluturum, cum hac reservatione mentali: *si & tu æquivalens equi pretium solveris*; elapsis tribus mensibus Petrus mutuum repetit, juramenti religionem obtendit, hominis alioquin religiosissimi fidem implorat: sed Joannes jus compensationis in suo juramento subintellectum reponit, & eâ compensatione se uti velle, ac posse respondit. Quæritur, an rectè, licitè? ℞. quòd sic: ita Juristæ, & Theologi plures cum *Sanch. Mol. Azor. Suar. Bonac.* eosque citans Tambur. *l.* 3. *c.* 3. §. 5. *n.* 34. Ratio: quia, ut rectè tradit Bartoldus in L. *amplius. ff. rem ratam habere.* Non est censendus perjurus, qui justè impeditur à promissis implendis: at justè impedior solvere centum aureos tibi, à quo alia centum mihi debita extorquere commodè non possum, quæ enim, per fidem tuam! æquitas postulat, ut, te non solvente debitum mihi, ego ad tuum debitum solvendum compellar: atque hæc ratio æquè convincit, sive debitum tuum contractum sit ante juramenti obligationem, ut in nostro casu posito, sive postea primo: ut consideranti patebit.

Ratio autem generalis dictarum, & similium resolutionum probabilium est: quia consuetum, & debitum inter homines est, ut responsio non exspectetur in similibus, nisi à legitimè interrogato, & eadem conformetur intentioni interrogantis, quam habet, vel rationabiliter habere debet; atqui in di- 124

ctis,

ctis, & similibus omnibus casibus, quis non legitimè interrogatur, ut semper supponitur, & ideo responsio restricta conformatur intentioni interrogantis, quam vel defacto habet, vel habere deberet, ut attentè consideranti patet: ergo &c. Quòd si verò Judex, vel alius interrogans suam intentionem, vel interrogationem manifestè ulterius extenderet, & tuam restrictionem mentalem quamcunque omninò excluderet: v. g. in ultimo casu: an omnino, & nullo obstante velis solvere intra tres menses: tunc dictis modis æquivocando eludere, non ampliùs amphibologia licita, sed mendacium erit, & perjurium. Non ergo amphibologia, sed aptum mendacium, si cui à te pecuniam mutuò petenti, vel librum commodatò, juramento negas, te non habere, subintelligendo: *quod tibi dare velim*: quia tunc verba per manifestam intentionem petens, & ex ipsis circumstantiis determinantur ad significandum, te simpliciter non habere pecunias, vel librum, quæ mutuares.

SECTIO IV.

Perjuria, & Juramenta illicita.

SUMMARIUM.

126. *Perjurium quid, & quotuplex?*
128. *Perjurium seu juramentum carens veritate semper est mortale in quavis materia, sicut*
130. *Etiam ordinariè juramentum temerarium rei dubiæ, & incertæ.*
131. *Juramentum incautum, ex genere suo mortale est.*
133. *Juramentum promissorium omninò fictum, absque omni animo jurandi & promittendi &c. semper est peccatum, saltem veniale.*
134. *Juramentum factum cum intentione quidem jurandi, sed non promittendi & obligandi, non est verum juramentum, nec peccatum mortale:*
135. *Si verò fiat cum animo & jurandi, & promittendi seu obligandi, non tamen implendi, semper mortale est.*
136. *Juramentum promissorium carens veritate futura, scil. non implendo, quod priùs seriò promissum est, ex genere suo quidem mortale,*
137. *Probabilius tamen sæpè ex levitate materiæ veniale evadit.*
139. Usque ad n. 146. *Juramentum carens* justitia, *seu de re, vel actione mala, & illicita, quando, & quale peccatum?*
146. *Juramentum aliàs verum, & dè re licita, sine tamen judicio, discretione, & causa rationabili factum, per se veniale est.*
148. *Consuetudo culpabilis jurandi sine causa, verum tamen, & cum advertentia veritatis, veniale est.*
149. *Consuetudo verò culpabilis jurandi indiscretè & inadvertenter, sive verum, sive falsum, mortale est.*
151. Usque 171. *An & quando consuetudo culpabiliter retenta jurandi sit peccatum distinctum ab ipso peccato actuali perjurii?*
157. *An, & quando liceat, vel non liceat exigere, vel inducere alium ad jurandum?* Usque ad n. 162.
162. *Adjuratio quid, & quotuplex?*
164. *Adjuratio deprecativa ad Deum, Sanctos, & homines, quando licita?*
166. *Adjuratio imperativa, vel coactiva, quibus, & quando licita?*
167. *Adjuratio imperativa dæmonum, licita, & Sancta est;*
168. *Adjuratio verò creaturarum irrationabilium vana & superstitiosa.*

126 PErjurium apud Juristas est juramentum falsum, seu mendacium juratum: & communissimè jusjurandum violatum, seu juramentum pro-

missorium non servatum; apud Theologos verò perjurium sumitur & strictè, & largè.

Perjurium strictè sumptum definitur, *mendacium juramentò confirmatum.* Sic D. Thom. *q.* 89. *a.* 1. & significat D. Hieron. *in cap.* 4. Jerem. *Mentiendo jurare nihil aliud est, quam peierare*: nam perjurium propriè dictum, directè, & contrariè opponitur juramento vero; juramentum autem verum est invocatio divini testimonii in confirmationem alicujus veritatis; ergo perjurium propriè dictum est invocatio divini testimonii in confirmationem falsitatis, vel mendacii, seu, quod idem est, mendacium juramentò confirmatum.

Juramentum latè sumptum accipitur pro omni juramento illicito, & perverso, videlicet destituto unâ, vel alterâ illarum trium conditionum ad omne juramentum licitum requisitarum, quæ sunt *veritas, justitia & judicium*: si enim istæ defuerint, nequaquam juramentum erit, sed perjurium, ait, D. *Hieron. l. c.* Unde triplex distinguitur perjurium. 1. Perjurium contra veritatem; quod est propriè, & strictè sumptum perjurium, quod veritate caret. 2. Juramentum carens Justitiâ; si quis rem prohibitam, vel illicitam jurat. 3. Juramentum carens judicio; si quis sine justa causa temerè jurat: hæc duo posteriora impropriè perjuria sunt, quatenus aliquam falsitatem, & divini Nominis in vanum assumpti irreverentiam continent. Seu qui rem injustam seu illicitam jurat, tenetur dictum suum falsum efficere, non faciendo quod juraverat: qui absque judicio indiscretè jurat, is se exponit periculo falsitatis. Sit ergò

ASSERTIO VI.

PErjurium propriè dictum, seu juramentum assertorium carens veritate, quo nimirùm deliberatè juratur falsum (sicut & juramentum promissorium carens veritate præsenti) semper est peccatum mortale in quavis materia: non ita semper juramentum promissorium carens veritate futurâ tantùm: neque semper juramentum carens justitia: rarò juramentum carens judicio tantùm, sed plerumque veniale.** Communis DD. ut patebit explicando singula. 127

§. I.

Perjurium assertorium.

SCilicet juramentum assertorium carens veritate, 128
quo deliberatè juratur falsum, semper est peccatum mortale in quacunque materia, neque ex levitate materiæ unquam potest fieri parvum, seu veniale D. Thom. *cit. a.* 2. *Cajet. Navar. Tol. Suar. Sanch. Laym.* aliique. Ex quibus hæc infallibilis statuitur regula: *Quotiescunque id, quod asseritur, vel rogatur, mendacium est, juramentum additum peccatum mortale perjurii est.* Ratio: quia veracissimi Divini Numinis & Nominis, atque ipsius primæ Veritatis testimonium scienter adducere ad falsitatem confirmandam, ipsúmque Deum testem falsitatis invocare, & allegare, gravissima semper est irreverentia contra Deum, primam, sanctissimam, & infinitam veritatem neque ulla potest hic excu-

ſare materiæ levitas, cùm' directè peccetur contra perfectionem infinitam Dei: etſi enim in mendacio jocoſo, aut officioſo, aut rei futilis, ut ſi dicas, eſſe viginti nuces, cùm ſcias eſſe tantùm novendecim, ſecundùm ſe ſit materiæ levitas; at ſi juramentô confirmes Deum in teſtem invocando, fit materia graviſſima, & perfecta ratio perjurii. Et bene addit D. Thom. *cit. a. 3.* in mendaciis iſtis jocoſis, & levibus juramentô confirmatis majorem includi malitiam, & irreverentiam contra Deum, cùm absque ulla ratione, vel cauſa rationabili Dei Nomen adducatur in teſtimonium falſitatis, quàm in rebus magni momenti. Atque inter propoſitiones damnatas ab INNOCENTIO XI. meritò numeratur & hæc 24. *Vocare Deum in teſtem mendacii levis, non eſt tanta irreverentia, propter quam velit, aut poſſit damnare hominem.* Deus, ſubaudi. Intellige autem ſemper, *ſi deliberatè fiat*: ſola ergò ignorantia invincibilis, aut inadvertentia inculpabilis, nimirùm falſum eſſe, quod juratur, excuſat ab omni peccato perjurii, ſi reliquæ duæ conditiones juſtitiæ, & judicii adſint: ignorantia autem, vel inadvertentia culpabilis, ſi exigua, vel non craſſa, vel non affectata, poteſt aliquando excuſare, & veniale reddere hoc peccatum perjurii. Pro quo nota tres eſſe gradus, & velut ſpecies perjurii culpabilis, quantùm eſt ex hoc capite, nimirùm *perverſum*, *temerarium*, & *incautum*.

129 I. Perjurium ſeu juramentum perverſum dicitur, quô juratur falſum cognitum, ut tale: & hoc ſemper inexcuſabiliter in quacunque materia mortale eſt peccatum, ut jam dictùm, neque hìc aliquid eſt addendum.

130 II. Juramentum temerarium dicitur, quo juratur de re dubia, & incerta juranti, dum quis ſcilicet actu dubitans, & pro incerto habens, ſítne res juranda vera, vel falſa, nihilominùs temerariè jurat in unam partem tanquam veram, & certam: & hoc item ſemper eſt peccatum mortale, non ſolùm eò ipſo, quò ita dubitans & jurans proximo ſe exponit periculo, verùm etiam, quia verè jurando mentitur, jurans rem, ut certam & veram, cùm tamen in mente habeat incertam, & dubiam. Secùs eſſet, ſi quis inclinans in unam partem, allegatis certis motivis, ſolùm juraret de probabilitate alterius partis, v. g. Joannes requiſitus de furto Petri, poteſt jurare, ſe Petrum vidiſſe intrantem domum, in qua factum eſt furtum, ſuſpecto tempore, & inde probabiliter conijcere, & opinari, illum furti eſſe reum: & ſi hoc indubium, & certum ſit, non eſt perjurus, quia non jurat de facto dubio pro certo, ſed de ſua credulitate, vel opinione probabili ex motivo allegato.

131 III. Juramentum incautum, quo juratur ſine debita conſideratione, & examine, verúmne ſit, an falſum, quod juratur: cùm quis ſcilicet, etſi actu non dubitet, tamen ſe non reflectit, vel conſiderat, & examinat, an omninò verum ſit, ac certum, nec ne, quod juratum eſt, & tamen ſimpliciter jurat: & hoc etiam ex genere ſuo mortale eſt: licèt enim tali juramento veritas ſubeſſet, tamen re non examinatâ, vel conſiderata jurans certus eſſe non poteſt, quin falſitas ſubſit, ſicut reverà ſubeſſe poteſt, & conſequenter proximo ſe exponit perjurii periculo, gravi Deum afficiens irreverentiâ, ejus primam & infallibilem veritatem in teſtem vocans rei revera fallibilis, cujus veritatem ſufficienter non examinavit, conſequenter ex genere ſuo peccatum mortale erit, ſi nimirum negligentia, & defectus examinis notabilis ſit; ſi levis ſit defectus, excuſatur à mortali, & veniale erit. Secundùm communem DD. cum *Sanch. Suar. citt.* Et adde in foro conſcientiæ nihil referre, quòd jurans poſteà comperiat, ſe falſum juràſſe, vel verum: dummodò, quando juravit, advertit periculum falſitatis ob conſiderationis, vel cognitionis ſuæ defectum.

Cæterùm poſito (quod contra communem DD. 132
probabiliter docent Vaſq. 1. 2. *diſp.* 127. *c.* 3.) perjurium temerarium, vel incautum formaliter non continere malitiam perjurii: quia perverſum formaliter definitur *mendacium juratum, confirmatum*: at qui jurat aſſerens id, quod dubitat, vel non ſufficienter examinat, an verum, vel falſum ſit, non mentitur; quia nihil aſſerit contra mentem directè, niſi rem dubiam talem directâ intentione juret tanquam certam; ergo &c.

Certum eſt tamen continere malitiam perjurii reductivè, & virtualiter, quatenùs nimirùm ita temerariè, vel incautè jurans ſe exponit periculo perjurii, quod prævidet, vel prævidere deberet. Unde rectè inferunt idem Vasq. & Laym. *c.* 14. *n.* 4. Nec ebrios poſſe pejerare formaliter; quia non poſſunt formaliter mentiri defectu deliberationis: neque eos pejerare formaliter; qui ex conſuetudine culpabili falsò jurant ſine rationis advertentia; etſi enim hi peccent jurando, cùm illa perjuria materialia ſint illis voluntaria in ſua cauſa, ſcilicet mala conſuetudine culpabiliter retentâ, non tamen formaliter, & actu pejerant, quia non mentiuntur, cùm nihil aſſerant contra mentem; quia reverà non advertunt, rem juratam eſſe falſam, nec ne. Sed de hoc iterum

§. II.

Perjurium promiſſorium,

SEu juramentum promiſſorium poteſt carere du- 133
plici veritate, præſenti, & futura. De utriſque diſtinctè, ac breviter dicendum, & reſolvendum.

I. Juramentum promiſſorium omnino fictum, cùm ſola verba juramentum ſignificantia exteriùs proferuntur absque omni animo jurandi, ſeu Deum in teſtem invocandi, & promittendi, ac ſe obligandi, (quemadmodùm etiam juramentum amphibologicum cum verbis æquivocis, & reſtrictionibus mentalibus) 1. Si ex juſta cauſa neceſſitatis, vel utilitatis gravis fiat, mihi antehac licitum videbatur, ſed erroneè; nam & hanc propoſitionem damnatam comperio ab Innocentio XI. 25. *Cum cauſa licitum eſt jurare ſine animo jurandi, ſive res ſit gravis ſive levis.* 2. Si ſine omni cauſa fiat ex levitate tantùm, joci, vel officii causâ, veniale eſt; quia levis abuſus divini Nominis, juxta regulam datam in principio hujus Præcepti. 3. Si seriò fiat in re alicujus momenti, cum damno alterius, vel ſcandalo, peccatum mortale eſt, & quidem multiplex, cùm tunc evadat mendacium pernicioſum juxta dicta *Aſſert.* 5. §. 4. *de juramento amphibologico n.* 109. certum apud omnes, & ſatis liquidum ex dictis.

II. Ju-

134 II. Juramentum promissorium fictum, & factum quidem cum intentione jurandi, ac Deum in testem invocandi, attamen cum expressa intentione non promittendi, nec sese obligandi: neque juramentum verum est, neque peccatum mortale est, sed vel veniale, vel omninò nullum. 1. Non juramentum verum est; neque enim esse, vel concipi potest juramentum promissorium absque promissione, & intentione sese obligandi, seu ut inductivum est obligationis: si ergo promissionem, seu obligationem positivè excludas, expressè convinceris, nolle promissoriè jurare. Vide de hoc dicta supra *in definitione juramenti promissorii.* Secùs est, si animum jurandi habens, & sciens, quid sit jurare, verba juramentum promissorium significantia proferas, positivè non excludens animum promittendi; tunc enim semper censeberis velle promittere, & te obligare, etsi expressum animum, vel promittendi intentionem, & te obligandi non habeas. 2. Neque peccatum mortale est, cùm non sit verum perjurium. 3. Sed vel veniale; si nimirùm absque omni animo ita aliquid faciendi fieret, sic enim esset mendacium simplex. 4. Vel omninò nullum: si nimirùm ita jurans sine animo promittendi juramento tuo solùm velles confirmare propositum, seu voluntatem tuam præsentem efficiendi aliquid, tamen sine obligatione: tunc enim evaderet purum juramentum assertorium, vel de præsenti voluntate, vel proposito; absque obligatione in futurum, quod licitum esse potest.

135 III. Perjurium assertorium, seu juramentum promissorium factum cum animo & jurandi & promittendi, seu se obligandi, sed carens veritate præsenti; seu intentione adimplendi rem promissam; cùm scilicet aliquid juramentò promittis, hic & nunc non habens animum, seu voluntatem adimplendi, vel præstandi id, quod juratus promisisti, est verum perjurium promissorium, semper in quacunque materia peccatum mortale, neque unquam ex materiæ parvitate veniale fieri potest; secundùm *omnes.* Quia sic juramentum promissorium respectu præsentis veritatis, seu voluntatis adimplendi rem promissam, habet rationem juramenti assertorii; ideóque in proposito est propriè verissimè perjurium: atqui in perjurio assertorio nulla datur parvitas materiæ excusans ob rationem datam §. *præced.* ergo neque in hoc perjurio promissorio. Si ergo serio mihi jures, te velle cras me comitari ad venationem, non habens animum id præstandi, verè pejeras, & mortaliter peccas.

136 IV. Juramentum promissorium carens veritate futurâ tantùm, cùm scilicet quis liberè, deliberatè, & culpabiliter non adimplet id, quod antea seriò juramento promiserat, vel contrarium agit, etiam sine dubio est peccatum mortale ex genere suo, & perjurium minùs propriè dictum, cùm sine dubio sit gravis irreverentia erga Deum, propositum ac promissionem, divini Numinis, & Nominis authoritate, & velut fidejussione firmatam, absque causa immutare, ac violare; nam homo per promissionem talem velut sibi legem fert sua libera voluntate, quã juramento, seu divini Nominis authoritate velut sigillô firmat, ac corroborat: est autem gravis irreverentia Dei authoritate abuti ad instabilitatem animi, & infidelitatem; consequenter peccatum mortale, saltem ex genere suo: & quidem ob hanc ipsam rationem gravissimi DD. *Cajet. Med. Gabr. Less. Val. Sanch. & alii* apud citandos, probabiliter volunt, ita semper esse peccatum mortale, ut nunquam ob materiæ levitatem veniale fieri possit; eò quòd allata ratio irreverentiæ videatur urgere in quacunque materia: adeóque etiam pater, qui juravit filium ita meritum virgis cæsurum, & postea sine causa id, quod juravit, omittit, peccet mortaliter. Sed contra

Dico: *Longè probabilius, & in praxi omninò tutum est, perjurium promissorium ex materiæ levitate excusari à mortali, & reddit veniale.* Sic communior. DD. S. Anton. Sylvest. Sotus, Navar. Rodriquez Suar. alii cum Sanch. *l.* 3. *moral. c.* 4. *n.* 23. Laym. *l.* 4. *tr.* 3. *c.* 14. *n.* 6. Ratio est: quia quandocunque peccatum ratione materiæ augeri vel minui potest, tunc in eo genere etiam venialiter peccari potest: atqui communis hominum etiam prudentûm persuasio est, tantò minorem, vel majorem irreverentiam Deo irrogari, quantò major, vel minor promissio Deo jurata violatur; nam in juramento promissorio alicujus operis exequendi, Deus non adducitur propriè, ut testis veritatis, quantùm ad ipsam adimpletionem operis, sed solùm ut sponsor, vel authoritatem præbens obligationi ad eum modum, quo si sponsalia in præsentia Principis quasi authoritatem interponentis celebrantur; certum autem est tantò majorem, vel minorem irreverentiam committi, quantò major, vel minor res, ad quam confirmandã quis alterius, etiam ipsius Dei, authoritate usus est, si postea non impleat, quod promiserat: ergò tali perjuriò etiam venialiter peccari poterit contra virtutem Religionis, si nimirùm valde levis promissio jurata violetur, v.g. si jurando amico promisisti convivium accedere, & sine causa emaneas. Ut etiam vides in exemplo allato. 137

Confirmatur efficaciter: major est obligatio voti, seu promissionis factæ ipsi Deo, quàm juramenti promissorii, seu promissionis factæ homini: in illo enim fides immediatè datur ipsi Deo, in hoc autem fides datur solùm homini interpositò Nomine, & authoritate Dei: longè autem major est irreverentia erga ipsum Deum infidelem esse, quàm erga hominem fidem violando abuti authoritate Dei: atqui violatio voti in materia levi non nisi venialem irreverentiam erga Deum continet, ut ex communi DD. videbimus *cap. seq.* ergo similiter violatio juramenti promissorii in materia levi venialem tantùm erga Deum irreverentiam continet, adeóque culpam venialem non excedet. 138

Dices: Non datur parvitas materiæ excusans in juramento assertorio, cur ergò detur in promissorio? ℞. Disparitas grandis est; quia in juramento assertorio invocatur Deus in testem veritatis, aut falsitatis, veritas autem & falsitas consistunt in indivisibili, quod enim verum non est, necessariò falsum est, nec datur magis, vel minùs falsum: adeóq; Deum invocare in testem falsitatis cujuscunque, semper est, 138

peccatum mortale: at verò in juramento promissorio, quoad veritatem futuram non invocatur Deus in testem ipsius veritatis, vel falsitatis, sed solùm quasi in sponsorem obligationis adimplendi rem promissam cum juramento, adeò ut objectum juramenti promissorii non sit veritas, vel falsitas, sed obligatio juramenti ad rem promissam adimplendam: atqui obligatio ad rem promissam adimplendam non consistit in indivisibili, sed major, vel minor est, juxta rationem materiæ majoris, vel minoris momenti; consequenter etiam violatio talis juramenti promissorii non consistit in indivisibili, sed majoris, vel minoris culpæ erit pro ratione materiæ, ergo non semper peccatum mortale, sed ex parvitate materiæ etiam veniale esse poterit.

§. III.

Juramentum carens justitiâ

139 Non est semper mortale, seu assertorium, seu promissorium sit, veritate constans, & solâ justitiâ carens, scilicet factum de re mala, inhonesta, injusta; non enim propriè, & specificè hic accipitur justitia pro speciali virtute reddente cuique, quod suum est, sed latè pro quavis honestate, juxta illud Christi: *Oportet me implere omnem justitiam.* Et Matth. 5. *Nisi abundaverit justitia vestra plùs quam Scribarum, & Pharisæorum, &c.* Ideóque & opposita injustitia accipitur pro quavis re vel actione illicita, vel inhonesta in quacunque specie peccati. Ita resolves breviter

140 I. Juramentum assertorium de actione mala, vel iniqua propria, vel aliena (ut diversa sentientes clarè concilientur) ita distinguendum est: 1. Si juramentum assumatur non ut medium ad peccandum, sed præcisè ad veritatem rei malæ propriæ, vel alienæ confirmandam, tunc quantùm est ex virtute Religionis, solùm est peccatum veniale, esto aliundè ex objecto mortale sit, aut veniale pro ratione materiæ: sic intelligendi *Suar.* aliique communiter cum Sanch. *c.4.n.33.* Laym. *c.14.n.9.* absolutè ita docentes. V.g. Juras te heri egregiè fuisse ebrium, aut fornicatum cum tali, &c. aut juras te velle occidere hominem, fornicari, adulterium, &c. committere (casus non rarus Maritis uxore negante debitum) hîc ratione malæ jactantiæ, vel complacentiæ de peccato, vel voluntatis peccandi, peccâsti mortaliter pro ratione materiæ, & virtutis oppositæ: at ratione juramenti, & quantùm est contra virtutem Religionis, peccas tantùm venialiter. *Ratio est*: quia eo casu juramentum non assumitur, nec Deus invocatur ad testimonium peccati, sed præcisè in testimonium, seu confirmationem veritatis talis rei malæ, vel voluntatis malæ; atque ad fidem faciendam audientibus de tali re, vel voluntate tua mala: veritas autem, ac fides rei malæ per se mala non est: ergo quantùm est ex virtute Religionis, non continet gravem, aut plus quam venialem irreverentiam contra Deum.

141 Quòd si verò juramentum assumatur ut medium ad peccatum vel graviùs peccandum in se, vel in alio, certum omninò esse debet, esse peccatum mortale ex genere suo: V.g. Si cum juramento proximum injustè infames: jures, hunc commisisse homicidium, &c. etiamsi verum, sed occultum sit, (nam si falsum, etiam perjurium erit gravissimum) si cum juramentô, etsi verissimè contesteris amorem tuum, vel promissiones tuas, ut aliam, vel alias in peccatum inducas, &c. peccas utique mortaliter etiam contra virtutem Religionis, & præter peccatum injustitiæ, infamationis, vel luxuriæ, in confessione aperire teneris. Et hoc cum aliis docet Tamb. *l.3. Decal. c.1. §.4.* Et fatetur *Laym. cit.* Ratio manifesta est: quia licèt verè jurent, tamen injustè, & iniquè jurant, Deum in testem inducendò suæ iniquæ narrationis, ad proximum graviter & injustè infamandum, aut alios in grave peccatum inducendum, quæ sanè gravissimam in Deum irreverentiam continent. Dixi autem, *esse peccatum mortale ex genere suo*: nimirùm in materia gravi, nam si fieret in materia levi, v.g. si jures, Petrum heri habuisse strepitum; aut si jures alicui quidpiam aut alium inducas ad mendacium: probabiliter solùm peccatum veniale erit, juxta mox dicenda N. III. sicut etiam gravis est irreverentia testimonium Dei adducere tanquam medium ad grave peccatum, ita si ad leve tantùm, levis censeri debet irreverentia.

II. Juramentum promissorium de re mortaliter mala, ac injusta facienda, præter peccatum pravæ voluntatis juxta speciem suam, speciale peccatum mortale est injusti juramenti contra virtutem Religionis, & secundum præceptum Decalogi. *Omnes.* Ratio patet: quia taliter jurans primam Veritatem, Deum, constituit, testem, sponsorem, & fidejussorem, & ideò velut complicem iniquitatis suæ, gravissimâ ergaDeum, ejúsque infinitam Sanctitatem irreverentiâ. Quomodo sine dubio peccant mortaliter speciali peccatô contra virtutem Religionis in confessione necessariò explicandô, qui promissione jurant se fornicaturos: etiam conditionatè v.g. si uxor debitum non reddat, &c. occisuros, duellum injustum inituros, offensam non condonaturos proximo, etiam suppliciter veniam petenti, & satisfactionem offerenti, & his similia. 142

III. Probabilius est juramentum promissorium de re, vel actione solùm venialiter mala, v.g. te in gratiam mei officiosè mentiturum, filium, famulum, uxorem non ita meritos verberaturum, solùm esse peccatum veniale. Ita contra nostrum March. *Sect. prac.* allatum communis DD. Sylv. Cajet. Navor. Less. Suar. aliisque congestis Sanch. cit. c. 4. n. 26. Laym. *cit. c. 14. n. 9. assert. 6.* Ratio est: quia tantò major, vel minor irreverentia Deo irrogatur contra virtutem Religionis, quantò ma us, vel minus peccatum est, quod quis juramentô committere proponit, promittit, ac confirmat: ergò sicut juramentô promittere peccatum mortale, est peccatum mortale distinctum contra virtutem Religionis; ita juramentô promittere solùm veniale, solùm veniale peccatũ erit, distinctũ contra virtutẽ Religionis. Ubi insuper observandũ: quòd si quis rem mortaliter, vel venialiter malâ juramentô confirmet, vel postea juramentum adimplet, quasi quid Deo debitum gratum, & acceptum, erit speciale peccatum blasphe- 143

phemiæ;& si rem malâ anteâ juratam,postea opere complet,quasi ad id teneatur ex vi juramenti & virtute Religionis, velut quid spectans ad cultum, & obsequium Dei, erit speciale peccatum superstitionis, ceu cultûs indebiti, ac falsi; utrumque ex genere suo mortale est, nisi ignorantia, error & simplicitas ita persuadens à mortali excuset, & venialem, vel etiam nullam culpam efficiat. Cæterùm absque illa intentione blasphema,vel superstitiosa rem malam juratam simpliciter implere, erit peccatum mortale, vel veniale pro ratione materiæ; quia in his non intercedit, nisi continuatio ejusdem voluntis, quæ habita fuit, quando factum est juramentum, ut patet consideranti.

144 IV. Juramentum promissorium de opere, vel omissione indifferenti, vel opposito consiliis Evangelicis per se solùm veniale est ob justitiæ defectum. Cajet. Navar. Azor. Suar. Less. *alii* cum Sanch. *c.* 4. *n.* 30. apud Laym. *c.* 14. *n.* 10. Etsi enim aliqua, non tamen gravis est irreverentia, jurare rem non malam, tamen incapacem obligationis juramenti, scilicet indifferentem, aut oppositam consiliisEvangelicis: ut si jures, hodie non jejunare, hodie non bibere aquam, non fore Religiosum, &c. juramenta invalida sunt;non tamen mortaliter,sed venialiter tantùm sunt illicita. Quamvis oppositum sentiant. *Sylv. Angelus. verb juramentum.* Rursus tamen hic rectè monet Sanch. *cit. n.* 32. minus malum esse jurare rem venialem, indifferentem, vel oppositam Consiliis Evangelicis animo illam adimplendi; sic enim solùm peccatum veniale esset duplex, vel simplex tantùm, quàm jurare talem rem sine animo adimplendi;sic enim esset peccatum mortale perjurii contra veritatem juramenti. Econtrà verò majus malum est jurare rem mortaliter malam v.g. adulterium, animo eam adimplendi; quia sic duplex est peccatum mortale, juramenti scilicet injusti, & adulterii propositi, quàm jurare talem rem sine animo eam adimplendi;quia sic est unum simplex peccatum mortale perjurii. Unde vides in confessione explicandum esse, si peccatum mortale jurâsti, *cum animo implendi;* tunc enim peccatum mortale duplex est. Non item, si jurâsti *sine animo adimplendi*; tunc enim est simplex perjurium, & sufficiet dicere: semel pejeravi, vel juravi falsum, ut notat Tamb. *cit. c.* 3. §. 3. *n.* 9.

145 *Petes*: Quòd si quis promittat rem physicè, vel moraliter impossibilem, seriò tamen, & animo jurandi, v.g. se cras volaturum, vel centum daturum, aliúdve debitum soluturum, cùm tamen sibi constet, non fore possibile moraliter: casus debitoribus frequens.

Resp. Peccare sine dubio mortaliter peccatô perjurii contra veritatem juramenti: talis enim non potest habere voluntatem adimplendi illud, quod moraliter impossibile judicat: eadémque esset ratio, si jures temerè non advertendo, an res sit possibilis, nec ne, quia sic virtualiter falsum juras, quòd si tamen adsit intentio adimplendi promissum, *si possibile sit*, veniale tantum rectè censet cum aliis *Tamb. cit.* Tunc enim non contra veritatem, vel justitiam, sed tantùm contra judicium juramenti delinquitur: de quo mox.

§. IV.

Juramentum carens judiciô ex consuetudine jurandi.

Juramentum sive assertorium, sive promissorium veritate, ac justitiâ constans, solô carens judiciô seu discretione, utpotè quia sine causa rationabili necessitatis, vel utilitatis proximæ, vel alienæ profertur, per se est solùm peccatum veniale plerumque. *Communis.* Etenim rem veram, ac justam, seu licitam juramentô, etsi non necessario confirmare, non adeò gravis irreverentia est contra Deum ex virtute Religionis, sed est solùm venialis abusus divini Nominis assumpti in vanum; quâ ratione plerumque excusantur juramenta Mercatorum, quando jurare solent tanti; vel pluris sibi mercem constare, etsi enim jurent absque Judiciô, & ratione necessitatis, adeóque venialiter delinquant, non tamen pejerant, cùm possit habere bonum sensum: videlicet æstimato simul labore, periculo, sumptu, &c. tanti, vel pluris sibi constare, ut jam suprà etiam est explicatum. 146

Dixi autem, *per se esse plerumque veniale*: per 147 accidens enim etiam mortale fieri posse certum est: utipote 1. si juramentum eo etiam judicio& discretione careat, ut non attendatur, an verum, vel falsum juretur, an bonum, vel malum promittatur, eo ipso enim carebit, veritate, & justitia, juxta dicta superiùs. 2. Ratione contemptûs Dei, vel Religionis formalis, aut virtualis; utpote si res adeò vilis, vel absurda esset, ut sine gravi injuria Dei non possit Nomen Domini assumi, maximè accedente scandalo. Ut post *Sanch. cit.* notat March. *cit. q.* 3. *regul.* 3. 3. Si quis ita absque judico ad quodvis verbum jurare solitus advertat se poni in probabili periculo etiam falsorum juramentorum, & perjuriorum, quòd sanè plerumq; fit, quo sensu dixit. *Isidorus l.* 2. *sent. c.* 32. *dum usum jurandi facimus, perjurii crimen incurrimus*: consentiunt SS. PP. passim. 4. Cùm quis advertit ita absque judicio, ratione, & discretione jurando ingenerari sibi habitum, & consuetudinem vitiosè jurandi, eo ipso enim censetur velle secutura vitiosa juramenta seu mortalia, seu venialia: ideóque peccare mortaliter: uti generaliter de peccatis ex consuetudine explicatum habes *Tract.* 1. *c.* 6. *n.* 52. de peccatis. Sed specialiter hic quoad consuetudinem jurandi explicandum est,

Quæ, & qualis consuetudo jurandi constituat hominem in statu peccati mortalis; ideóque specialiter explicanda in confessione.

RESOLUTIONES.

I. Consuetudo culpabiliter retenta jurandi sine 148 causa, attamen verum, & cum debita advertentia, & consideratione ad veritatem rei jurandæ, non constituit hominem in statu peccati mortalis, sed venialis tantùm. *Communis.* Ratio est: quia (ut optimè docet Scotus 3. *d.* 39. *q. unicâ n.* 1.) cùm habitus totam suam malitiam desumant ex actibus, ex quibus generantur, & ad quos inclinant, non possunt habere majorem malitiam, quàm ipsi illi actus

actus habent: atqui actus ipsi jurandi sine causa rationabili, cum debita tamen advertentia ad veritatem rei jurandæ, sunt solùm peccata venialia, ut dictum est: ergo etiam habitus, & consuetudo ita jurandi ex illis actibus generata, atque ad illos inclinans solùm constituit hominem in statu peccati venialis, non mortalis, quandiu non advertitur periculum pejerandi mortaliter: ac proin non erit materia necessaria confessionis.

149 II. Consuetudo culpabiliter retenta jurandi indiscretè, & inadvertenter sive verum, sive falsum, constituit hominem in statu peccati mortalis, ita ut homo voluntariè eam extirpare, vel emendare omittens, sit in continuo statu peccati mortalis omissionis; & insuper omnia ejus juramenta vi talis consuetudinis culpabiliter retentæ ita indiscretè, & inadvertenter ad veritatem, vel falsitatem facta (sive reipsa vera, sive falsa sint) sunt peccata mortalia. Ita communis DD. *Ledesm. Suar. Val. alii cum Sanch.* & Laym. *lib. 1. tr. 2. c. 3. n. 6.* Et Ratio est: quia omnis voluntariè se constituens, aut relinquens in periculo proximo peccati mortalis, peccat mortaliter: sed talis culpabiliter retinens, vel omittens extirpare consuetudinem talem, ac vi illius ita indiscretè verum, vel falsum jurans, is voluntariè se relinquit, & semper constituit in proximo periculo peccati mortalis, scilicet perjuriorum, ac juramentorum falsorum, ut per se manifestum est; quæ omnia ipsi in illa consuetudine voluntariè, & culpabiliter retenta, tanquam in causa indirectè saltem voluntaria, adeóque ut peccata mortalia imputantur, juxta communem doctrinam in materia de voluntario indirecto; ergo est in statu peccati mortalis.

150 Verùm hîc gravis difficultas est: an ejusmodi consuetudo culpabiliter retenta jurandi falsum, seu pejerandi constituat peccatum distinctum, ab ipsis falsis juramentis, seu perjuriis factis, specialiter in confessione aperiendum? seu, quod in idem recidit: an is, qui ita ex consuetudine pejeravit, eadémque ratione blasphemavit, detraxit, &c. teneatur explicare eam circumstantiam pravæ consuetudinis, se nimirùm ex mala consuetudine ita fecisse? Et certum videtur, quòd sic, si consuetudo illa prava pejerandi, blasphemandi &c. esset directè voluntaria, seu actu positivo volita, vel intenta, ad majorem habendam facilitatem in peccando, quæ certè nimia esset perversitas, & sine omni dubio, distinctum numero peccatum ab ipso peccato actualis perjurii, blasphemiæ, &c. Sed hoc rariùs. Quæstio ergo solùm est, quando consuetudo prava jurandi culpabiliter retenta, tantùm est indirectè, seu permissivè voluntaria, quatenùs nimirùm quis non curat talem consuetudinem impedire, vel extirpare recepiam. Dico igitur

151 III. Consuetudo culpabiliter retenta jurandi falsum deliberatè, seu indifferenter verum, vel falsum, probabilius non est peccatum distinctum, aperiendum in confessione ab ipso peccato actuali perjurii, sed sufficit confiteri ipsum actum perjurii, *pejeravi, aut falsum juravi toties.* Ita post *Vasq. Joan. Sanch.* alios Tamb. *l. 3. c. 1. §. 5.* Ratio: quia licèt sit obligatio extirpandi illum habitum pravum consuetudinis ex eo, quia est causa facilitans ad peccata sequentia, & si negligas, sis in statu peccati mortalis omissionis, ut dictum est: attamen illa obligatio extirpandi consuetudinem est imbibita in ipsa obligatione non ampliùs pejerandi, & cum illa moraliter confunditur (neque enim in moralibus ita subtilizandum est, ut numero distincta physicè, semper censeantur distincta moraliter, ut alibi vidimus) ergo etiam illud peccatum omissionis extirpandi consuetudinem pejerandi moraliter imbibitur, & confunditur cum ipso peccato novo perjurii; neque ut distinctum ab eo in confessione aperiendum est. Certè peccatum esse factum ex consuetudine, non est circumstantia speciem mutans, *secundùm omnes*: sed neque notabiliter aggravans; quin imò, si attentè consideretur, potiùs diminuens; moraliter enim minùs deliquisse censendus est, qui consuetudinis contractæ impetu pejeravit, quamvis deliberatè, quàm qui recenti, & spontaneâ mente, ac libertate.

Dices: Habens occasionem proximam peccandi (v. g. concubinam domi, malam societatem, &c.) teneris illam tollere obligatione distincta, & sub peccato distincto ab obligatione evitandi ipsum peccatum, adeò, ut si sciens, & volens non cures tollere talem occasionem proximam peccandi, eò ipso pecces peccato distincto, sive aliud peccatum sequatur, sive non, & distinctè aperiendo in confessione, *secundùm omnes*: atqui ipsa consuetudo pejerandi, vel aliter peccandi, maximè est occasio proxima peccandi: ergo teneris illam tollere sub peccato distincto ab ipso actuali peccato perjurii. Sic doctiss. *Castro-Palaus apud Tamburinum cit.* concludens: peccas mortaliter, quoties illius pravæ consuetudinis recordaris, illámque extirpare non procuras; sicut, si domi concubinam haberes, & advertens ad periculum peccandi, illam non removeres, cùm posses, &c. *Hæc ille.* 152

Cæterùm R. *negando min. rotundè* multum enim per omnem modum differunt occasio, & consuetudo peccandi; nam occasio peccandi est quid extrinsecum homini, sensus movens, atque directè & velut activè ad peccatum alliciens, inducens, vel ejus periculo exponens: ut concubina domi retenta, mala societas, pecunia furaci exposita, &c. ideóque per se vitanda est, & non vitare voluntariè, peccatum distinctum est à peccato occasionato: At verò consuetudo, seu habitus peccandi est quid intrinsecum homini, semper de se quiescens, nec unquam hominem ad peccatum se sola inducens, sed tantùm excitans occasione extrinsecâ per sensus, & phantasiam solummodò inclinans, & facilitans ad actum promptiùs, seu liberiùs peccandi. Unde quamvis adsit obligatio eum habitum omninò extirpandi pro posse, à Confessariis omnimodis urgenda, eam tamen non extirpare, sed puræ negligentiæ permittere, non est novum distinctum moraliter peccatum ab ipsis perjuriis causatis, ut dictum est. Hanc doctrinam insinuat *Joan. Sanch.* apud Tamb. *cit. n. 3.* dicens: *Igitur impertienda est pœnitenti absolutio, volenti, & proponenti ces-* 153

sa-

sationem peccati, & nullam externam habenti occasionem, quantumcunque consuetudini peccati addicto: Sic ille.

Intellige tamen, dummodò actu positivo illam pravam consuetudinem non acceptet, vel approbet, sed solum negativè se habens eam vincere negligat; vel desperet, quod sanè non rarum, & valde notandum Confessario, ne nimium vexet conscientias afflictas: & ideò hic accuratiùs explicare libuit.

154 IV. Consuetudo culpabiliter retenta, indeliberatè falsum jurandi &c. ex naturali quasi impetu vitiosi habitus præcipitantis, & deliberationem prævenientis, omninò peccatum distinctum est per se aperiendum in confessione, quamvis sæpissimè excusetur pœnitens. *Communis.* Ratio est: quia tunc non ipsa perjuria actualia vi illius consuetudinis omninò indeliberatè facta, & consequenter in se minimè voluntaria, peccata sunt; sed ipsa sola consuetudo culpabiliter retenta, & extirpari neglecta, quatenus est causa illorum materialium perjuriorum, peccatum est, & quamdiu ea consuetudo culpabiliter retinetur, ipsa etiam perjuria facta imputantur ad peccatum, tanquam indirectè volita in sua causa, scilicet consuetudine illa: qui enim culpabiliter retinet, seu extirpare voluntariè negligit pravam consuetudinem pejerandi; censetur indirectè velle etiam ipsa perjuria (idémque est etiam in aliis peccatis) ergo tenetur illam consuetudinem in confessione aperire, tanquam per se peccatum; & omninò sufficit dicere: contraxi, ac habeo consuetudinem talem malam pejerandi &c. nec est opus explicare ipsa peccata v. g. perjuria; quia ut dixi, in se directè peccata non sunt, sed solum indirectè in illa consuetudine retenta; quamquam consultum sit illa explicare, præsertim si valde frequentia sint, saltem ut Confessarius intelligat, quanta sit vis illius malæ consuetudinis.

155 Dixi autem, *sæpissimè excusari*: quia reverà communiter non advertunt homines ad obligationem, quam habent, illam extirpandi consuetudinem, ne sit causa proxima illorum malorum, seu perjuriorum materialium; & consequenter cùm excusantur à peccato, etiam excusabuntur à confessione.

156 *Dices*: Si ipsa perjuria v. g. consuetudinis indeliberatè facta non sunt peccata formaliter, sed tantum materialiter juxta *Communem*, quare consuetudo ita indeliberatè jurandi sit peccatum formaliter, & in confessione aperiendum? aut unde major malitia consuetudinis, quàm ipsorum actuum? ℞. hinc est: quia causa excusans ipsa perjuria, & à peccato formaliter, nimirum ipsa indeliberatio, non reperitur etiam in ipsa consuetudine pejerandi, quæ semper supponitur culpabiliter, ideò scienter voluntariè, deliberatè retenta. Res in moralibus millies inculcanda, & mox iterùm in corollariis.

Audisti, semper sermonem esse de consuetudine pejerandi (vel aliter peccandi) *culpabiliter retenta*: nam consuetudo inculpabiliter retenta quomodocunque jurandi: vel pejerandi vel aliter peccandi, videlicet jam revocata per pœnam, & efficax propositum emendationis, ac conatus adhibendi ad eam extirpandam, non constituit ampliùs hominem in statu peccati ullius; quia simpliciter non est ampliùs voluntaria: & quæcunque juramenta, perjuria, aliave pecata vi, & naturali, impetu talis consuetudinis absque omni advertentia, vel deliberatione facta, peccata non sunt; quia simpliciter quóque non sunt voluntaria, neque in se directè, ut supponitur, neque indirectè in sua causa, scilicet consuetudine, quippè jam revocatâ, & involuntariâ factâ.

COROLLARIUM NOTABILE.

Quid dicendum de Inductione aliorum ad jurandum?

RESOLUTIO.

I. NUllo casu licitum est alterum inducere ad jurandum, vel ab altero juramentum exigere, nisi quando alter licitè potest jurare, juxta tres regulas positas, scilicet *in veritate, injustitia, & judicio*? adeóque inducens alterum ad jurandum illicitè, scilicet aut in re falsa, aut illicita, aut sine necessitate, cùm positivè cooperetur alteri ad malum, peccabit mortaliter, & venialiter, juxta rationem perjurii, vel juramenti illiciti, ad quod alium induxit: in quo sanè Magistratus indiscreti sæpè graviter peccant, absque omni causa vel necessitate juramenta, præsertim à rudibus exigendo; ac multorum perjuriorum causa fiunt. 157

II. Etiam nunquam licet alterum inducere ad jurandum, vel ab eo juramentum seu assertoriũ, seu promissorium exigere, seu parato, seu imparato, quem scis, vel probabiliter credis pejeraturum, vel falsum juraturum, seu promissis juratis non staturum, etsi alioquin licitè jurare possit, absque justa, & urgente causa: sic enim verè proximus inducitur in peccatum: at verò, si justa & proportionata causa adsit, licet, quia ex justa causa licitè petimus ab alio opus, quod is sine peccato præstare potest, etsi prævideatur non sine peccato præstiturus, nimirùm ju... causa excusante solum permittendo peccatum alterius. Communis DD. cum S. Thom. 2. 2. *q.* 89. *a.* 4. Suar. Sanch. Laym. *cit.* Tamb. *cit.* 1. §. 6. *num.* 1. Sic *inprimis* in judicio; quando aut lex in particulari decernit, ut aliqua controversia juramentô finiatur; aut una pars juramentum justè poscit ab altera parte tenetur Judex (ne se suspectum reddat) exigere juramentum ab illa altera parte, etiamsi privatim sciret, vel probabiliter crederet, illam pejeraturam: nullo tamen casu licet exigere juramentum ab utraque parte de re inter ipsas mutuo controversa, quia necessario altera pars deberet pejerare. Sic 2. etiam extra judicium, etiam privatus ratione sui juris tuendi licitè exigit juramentum ab eo, quẽ probabiliter credit pejeraturum; v. g. cùm quis in gravi necessitate suam innocentiam contra alterius injuriam aliter probare non potest: ut si injustè, & graviter infameris ab alio, pro veraci, & fideli habito apud alios, ut ostendas ejus perfidiam, potes ab eo exigere, ut juret in re, quam alii, sciunt esse falsam, etsi scias ipsum promptè pejeraturum; quia uteris jure tuo tuendi tuum jus, vel inocentiam contra alterius injuriam. 158

Sic

Sic *denique* Imperator, vel Princeps ratione fœderis firmandi justè juramenta exigit, & recipit, nimis sæpè à pejeraturis. Denique si solùm dubitetur, an alter pejeraturus sit, etiam sine gravi causa juramentum peti poterit: omnium consensu: cùm in dubio nemo præsumendus sit pejeraturus.

159 III. Etiam non licet alterum inducere ad jurandum falsum, quod tamen ipse alter omninò credit esse verum, citra peccatum mortale inducentis. Ita communissima DD. cum Suar. *l. 3. de jurament. c. 14 n. 8*: Ratio est: quia talis sciens, & volens facit, ut Deus reverà in testem falsi adducatur, quamvis jurans propter bonam fidem excusetur à peccato. Accipe exemplum unicum, & applica ad similia sanè non rara. Titius scit, se esse illegitimè natum, alii communiter putant esse legitimum pro certo (hic enim non datur certitudo scientiæ ex visu) is ergo promovendus ad Ordines, aliudve officium, vel dignitatem, inquiritur de Natalibus, inducit amicos, ut pro se jurent: jurant ii bonâ fide, & ille obtinet intentum. Omninò peccavit mortaliter, Titius inducendo alios ad jurandum falsum, vel perjurium, etsi materiale tantùm. Quâ ratione, inquis? ipse non jurat: jurantes non peccant: quare ergo inducens peccat? Omninò peccat: quia causa excusans jurantes à peccato perjurii formalis, nempe error invincibilis, & bona fides, non reperitur in ipso inducente, ac suam illegitimam nativitatem probè sciente, ideoque perjurium respectu inducentis perjurium formale est; quia & cognitum, & volitum, imò per se intentum. Accipe similia. Tu sobrius induc ebrium, vel stultum ad blasphemandum, vel alterum occidendum; induc, & doce puerum blasphemare Deum, vel maledicere Patri; die festo servum ignarum compelle laborare, negligere Sacrum &c. &c. peccas tu, utique: non isti. Quare? quia causa excusans reperitur in istis, non in te. An capis hæc? capio, inquis; at durus est hic sermo, quis potest eum audire in praxi? audi ergo loquentes molliora, sed an probabiliter, tu videris.

160 IV. Contra tamen ejusmodi inductionem probabiliter esse licitam, docuit *Petrus Hurtado*, quem sequitur Diana *p. 5. tr. 7. de scandalo resolut. 14. & Tancred.* apud Tamb. *cit. n. 6.* Ratio jam indicata est: quia talis inductio non habet malitiam scandali, cùm nulla detur juranti occasio peccandi, licitè enim & sine peccato juratur: neque etiam habet malitiam contra Religionem, cùm potiùs Deus colatur à jurante id, quod credit esse verum; nec aliundè potest ostendi malitia: ergò non est illicita. Sed hæc ratio jam soluta est N. præc. Nam negatur minor pro altera parte: non enim licet inducere alterum ad rem etiam materialiter tantùm malam: quàm inducens scit esse malam, ut patet irrefragabiliter in exemplis allatis. Nihilominùs tamē *Tamb.* quóque tandem probabilem censet eam sententiam, conaturque dare disparitatem inter nostrum casum, & exempla allata: nam inducens ebrium ad percutiendum, puerum ad blasphemandum, servum ad laborandum die festo, scit res esse materialiter malas, & factas nullā inducere bonitatem: quare ad eas alium inducere non possumus. At in nostro casu inducens alterum ad jurandum falsum, quod tamen is optimâ fide putat esse verum, inducit ad actū, etsi materialiter malum, tamen formaliter bonum, & verum actum Religionis, quod bonum formale proportionatā saltem causā licitè intendere poterimus. Sic ille summariè. Sed non acquiesco. Quæso, ob gravissimam causam morbi v. g. vel pestis animalium, induc servum ignarum ad applicandum medium certò superstitiosum, specietenus tamen valde religiosum, quo simplex servus vel maximè putet se colere Deum, & reverā colat ob bonā fidem: an ideo licitè induces? certè non. Idem sit in proposito.

Tandem subtiliori modo, & magis apparenter hanc sententiam defendi posse, censet ipse Lugo *cit. tom. 2. de just. disp. 39. Sect. 3. n. 22.* ex eo, quòd taliter inductus non juret de ipso facto, sed tantùm de notitia facti, quàm ipse reverà habet, ideóque inducitur ad actum, nec formaliter, nec materialiter malum. Accipe verba Lugonis: *Ego non video cur in prædicto casu non liceret petere a teste, ut non juret rem ita esse, sed solùm se existimare, rem ita esse tunc enim procul dubio nec formale, nec materiale perjurium consuleretur, sed verissimum testimoniū nempe de existimatione actuali, quam reverà habet. Hæc tamen ad praxin non facilè applicari possent, quia eo ipso, quòd testi cum illa reflexione juramentum consuleris, inciperet fortasse formidare de falsitate sua existimationis.* Sic more suo acutè Lugo. Tu considera. Ego persisto in communi Sententia, simpliciter non licere: etsi in casu difficili aliquando conniverim. Tandē in praxi iterùm nota, homines simplices, & rusticanos vulgari idiomate confundere planè juramenta, blasphemias, & maledictiones, vulgò schelten/fluchen/schweren/ cùm tamen maximè differant, ut ex dictis constat: ad hæc ergo dignoscenda in confessionali, cùm pœnitens absolutè dicit: ich hab gescholten/ geflucht/ geschworen/ Confessarius inprimis petere debet, quibus verbis usus sit; dein comperto, quòd sint verba juramentum significantia, quærendum est, an sciat, quid sit jurare, an habuerit veram intentionem jurandi, vel Deum in testem invocandi? (ex decem vix reperies unum) & hoc comperto, denique interrogandus erit an verum vel falsum juraverit? si dicat, verum juràsse, raro condemnandus erit peccati gravis, juxta dicta hactenus: si autem fateatur, se falsum juràsse sive scienter, & deliberatè, sive in dubio, vel incautè, plerumque censendus erit peccâsse mortaliter, juxta latè dicta hucusque. Pœnæ civiles, & canonicæ in perjuros nullæ sunt sententiæ latæ, sed tantùm per Judicem ferendæ, ideóque nihil ad nos.

APPENDIX.

De Adjuratione juramento affini.

ADjuratio definitur: *invocatio Dei, vel alicujus* 161
sacræ rei ad alterum petendo, vel jubendo inducendum, vel cogendum ad aliquid agendum, vel omittendum: juxta illud Apostoli ad Rom. 12. *Obsecro vos per misericordiam Dei.* Adeóque duplex est adjuratio: *deprecativa*, quâ solùm petendo,

&

& imperativa, quâ jubendo nitimur aliquem inducere ad aliquid agendum, vel omittendum invocatione Dei, vel rei sacræ. Jam vides differentiam adjurationis à juramento, & simul affinitatem: quia sicut juramento divinum Nomen, vel res sacra invocatur ad veritatis assertæ, vel promissionis factæ confirmationem, ac majorem firmitatem: ita adjuratione divinum Nomen, vel res sacra invocatur ad majorem confirmationem, & efficaciam nostræ petitionis, vel jussionis. In omni ergo adjuratione tria omnino necessariò concurrunt, *adjurans*, *adjuratus*, & *id, per quod juratur*. 1. *Adjurans* est ipse homo (de humana enim adjuratione loquimur) quamquam universaliter omnis natura intellectualis adjurare possit, utpote ipse Deus, Sancti, Angeli, quin & dæmones: ut Marci 5. Dæmon Christum adjuravit: *Adjuro te per Deum vivum, ne me torqueas*. 2. *Adjuratus* similiter debet esse res intellectualis, Deus, Angeli, Sancti, Homo, dæmon. *Ratio est clara*: quia is tantùm potest adjurari, qui potest moveri adjuratione: nullus autem potest moveri, nisi percipiat adjurantem, & id, per quod, & ad quod adjuratur, quod proprium est naturæ intelligentis. 3. *id, per quod adjuratur*, est aut ipse Deus, ejúsque Nomina, Attributa, Perfectiones, aut Angeli, & Sancti, aut justi viatores, quatenus apud Deum plurimùm valent, veluti Amici Dei, aut quæcunque res sacræ, in quibus Deus specialiter adoratur, ut Sacramenta, Altaria, Templa &c. Quòd si alium adjures per suam vitam, honorem, uxorem, liberos &c. non erit adjuratio sacra, sed politica, & civilis. De hoc sit

ASSERTIO VII.

163 *Adjuratio tam deprecativa Dei, ac Sanctorum, quam impetrativa, vel coactiva respectu subditorum, etiam dæmonum, etiam suo sensu creaturarum irrationalium, licita est & sancta, si debitæ conditiones serventur.* Sic omnes Catholici.

§. I.

Adjuratio deprecativa.

164 Adjuratio deprecativa ad Deum, Sanctos, Angelos, & quosvis homines, licita est, & actus virtutis Religionis: quando nimirùm adjuratio fit per Deum ipsum, vel explicitè, ut per Nomen, Attributa, Perfectiones, Opera Dei, vel Christi; aut implicitè, ut per Sanctos, & res sacras ad Deum relatas, & quatenus in eis Deus relucet. Omnes cum D. Thom. 2.2. a.1.q.90, Ratio est: Quia ejusmodi adjuratione tribuitur Deo honor & cultus debitus, dum ejus Authoritas, quæ & apud ipsum Deum, & apud omnes plurimùm valeat, assumitur, & interponitur ad aliquid obtinendum sive ab ipso Deo, sive à creatura rationali, Angelo, Sancto, homine quovis. Quoad ipsum Deum est perpetua praxis Ecclesiæ omnes Orationes concludentis adjuratione, *per Dominum nostrum JESUM Christum*; & frequentissimas adjurationes repetentis in Litaniis, Benedictionibus &c. Quoad Sanctos, & homines, per se honestum est ad eos inducendos ad aliquod bonum, uti Authoritate, & reverentiâ divini Nominis.

165 Cæterùm ut licita, & sancta sit adjuratio easdem suo modo conditiones requirit, quas juramentum, scilicet *veritatem justitiam, & judicium*. *Veritas* adjurationis consistit in hoc, quòd homo verè intendat assequi, quod adjurando petit, & vera sit causa, ob quam petit: quòd si autem quis non habet intentionem impetrandi, aut fictam allegat causam, v. g. fingens paupertatem vel morbum, & per Deum petens eleemosynam peccat; raro tamen erit plus, quàm veniale, ut bene docet Sanch. *cit. lib. 2. Decal. c. 42. n. 5.* quia in adjuratione non assumitur Authoritas divina ad confirmandam talem fictionem, (sicut in juramento, quod sanè mortale esset, & verum perjurium) sed solùm ad inducendos alios ad præbendam eleemosynam, utique actum bonum ex parte dantium; adeóque non committitur gravis irreverentia erga Deum. *Justitia* adjurationis in eo consistit, ut adjurando petatur, vel exigatur res justa & licita: quare sicut de juramento dictum est, si adjurando petatur res illicita mortaliter, ut concubitus, furtum &c. sanè mortale erit, si verò petatur res illicita venialiter, ut mendacium officiosum, compotatio non tamen excessiva &c. erit solùm veniale; irreverentia enim & injuria Dei est, Dei authoritate velle uti ad inducendum alterum ad malum: gravis quidem; si ad malum mortale; non autem tam gravis omnium æstimatione, si ad veniale tantùm. *Judicium* denique adjurationis consistit in hoc, ut adjuratio, sicut & juramentum fiat rationabiliter, reverenter, & non temerè passim absq; causa, & reverentia: ubi tamen, sicut in juramento, defectus per se solùm est venialis, scilicet sine necessitate, vel reverentia aliquid adjurando à Deo, vel homine petere, ut ex communi docet Sanch. *cit. lib. 2. Decal. c. 42. n. 5. ad finem.* Tamb. l. 3. c. 8.

§. II.

Adjuratio imperativa.

Adjuratio imperativa, vel coactiva licita est solis 166
Superioribus contra subditos suos, in quibus illis subduntur, & si causa justa sic adjurandi adsit. Utpote in re gravi pertinente ad bonum commune, vel salutem animæ. *Omnes cum D. Thom. cit. a. 1.* Ratio clara est: quia adjuratione imperativâ imponitur obligatio ad præstandum id, ad quod quis adjuratur: soli autem Superiores respectu suorum subditorum in iis, in quibus subduntur, habent potestatem obligandi, & consequenter etiam adjurandi imperativè, ut divini Nominis interpositâ reverentiâ inducantur magis ad præceptum exequendum; vi autem solius adjurationis per se non imponitur obligatio, sed solùm motivum, ut quis Dei reverentiâ, amore, vel honore moveatur ad aliquid agendum, vel omittendum; unde subditus transgrediens præceptum Superioris cum adjuratione impositum, solùm peccat pro ratione materiæ contra obedientiam, non autem contra virtutem Religionis, quia, ut modò dictum, per adjurationem nulla specialis obligatio imponitur, sed solùm motivum, ut quis Dei reverentia, amore, vel honore moveatur ad obsequendum, ut contra D. *Anton. Armillam, alios ex communi rectè docet Sanch. cit.*

§. III.

Dæmonum.

Adjuratio imperativa seu coactiva dæmonum 167

arcendo illos tanquam hostes, ne hominibus corporaliter, vel spiritualiter noceant, licita est, & sancta &c. quippe Ecclesia habet specialem potestatem à Christo collatam in dæmones, ad eos imperandos, arcendos, expellendos &c. ex illo Marci ult. *In nomine meo dæmonia eijcient &c.* & Luc. 10. *Domine etiam dæmonia subjiciuntur nobis &c.* & constat ex Exorcismis ad hoc ab Ecclesia institutis. Ubi tria nota. Dæmones adjurari non deprecativè, ut divini Nominis amore, & reverentiâ, vel ad Dei honorem aliquid faciant, vel omittant, hoc enim frustrà peteretur ab eis abjuratis Dei hostibus; sed tantùm imperativè, ut nimirùm Dei timore, & in virtute, ac potestate Nominis divini aliquid facere, vel credere cogantur. 2. Potestas hæc adjurandi, & ejiciendi dæmones non omni homini, sed solùm Ministris ad hoc ordinatis, nimirùm Exorcistis est tradita, sumitur ex *Act. c.* 19. ubi filiis Scevæ talem potestatem exercentibus objecit dæmon: *Jesum novi, & Paulum scio, vos autem, qui estis?* 3. Effectus ejus potestatis adjurandi, vel ejiciendi dæmones non innititur per se Sanctitati, vel meritis Ministri, etsi plurimùm conferat ex opere operantis, sed invocationi divini Nominis, Fidei, & sanctitati Ecclesiæ tales adjurationes, vel Exorcismos instituentis, & usurpantis per Ministros tanquam ex opere operato. De quo latè vide *Sanch. cit. lib.* 2. *c.* 42. *n.* 16. ubi mirabilia leges.

§. VI.

Creaturarum irrationabilium.

168 Adjurare res irrationales nocivas, ut lupos, locustas, nubes, tempestates &c. directè tanquam moventes sese, vanum est, & superstitiosum, cùm tales res aut omninò seipsas movere non possunt, aut saltem non ex intentione ad nocendum: nec consequenter ad adjurationem à suo motu possint desistere. At verò licitum, & sanctum est, easdem res irrationabiles adjurare indirectè, tanquam motas ab alio, utpote Deo, Angelo, dæmone: ita ut directè adjuretur, aut deprecativè ipse Deus, vel Angelus, ut tale malum avertat, aut tale bonum conferat per talem creaturam; aut imperativè dæmon, ne per tales res malum inferat. Atque ita sanè intelligendi sunt Exorcismi Ecclesiæ directè ad res irrationales, saltem, aquam, herbas, tempestates &c. vide Sanch. *cit. lib.* 2. *c.* 24. *a. n.* 37. & Tamb. *lib.* 3. *Decal. c.* 8.

CAPUT II.

De Voti natura, materia, obligatione, & transgressione.

1 Votum variè accipitur: 1. Apud Grammaticos accipitur pro quovis bono desiderio: ut Prov. 31. *quid dilecte votorum meorum?* id est, desideriorum. Et in Canone Missæ: *Tibique reddunt vota sua:* id est, pia desideria, preces. 2. Apud Juristas votum significat suffragium, vel calculum in electionibus, vel consiliis. 3. Apud Theologos propriè, & strictè votum significat promissionem Deo factam. Eccl. 5. *Si quid vovisti Deo, ne moreris reddere: displicet enim ei infidelis & stulta promissio.* Psal. 49. *Redde altissimo vota tua*, & alibi passim. Et hoc modo votum est actus specialis virtutis Religionis Deo debitum cultum exhibentis: etenim maximè spectat ad cultum Dei, hominem speciali promissione, & velut lege privatâ se alligare Deo suo, ad aliquid bonum in ejus obsequium præstandum: idque intuitu, & vi promissionis Deo factæ exequi reipsa. Itaque emissio voti quidem, seu actu aliquid vovere, est solùm in consilio, & in nullo præcepto: at verò voti impletio, seu actu exequi id, quod quis spontè voverat, est de præcepto divino, naturali, & positivo, & specialiter de secundo Præcepto Decalogi: *non assumes* &c. gravissimè autem abutitur divino Nomine, qui ipsi Deo vovit, & id implere negligit: quod suo loco patebit ampliùs. Jam ergo hoc Capite per quatuor Sectiones videbimus 1. voti naturam. 2. materiam. 3. obligationem. 4. divisiones, & transgressiones.

SECTIO I.

Voti Natura.

SUMMARIUM.

2. *Votum est* promissio deliberatè facta Deo de meliori bono.
3. *Essentialiter debet esse promissio vera.* Unde
4. *Voluntas promittendi, & se obligandi est essentialis voto, ita ut verba voti sine tali animo prolata non sint votum,*
5. *Sic etiam si proferens verba voti, habeat quidem voluntatem aliquid promittendi, ignorans autem, voto annexam esse obligationem, non facit votum.*
6. *Secus, si sciat iis verbis, seu voto annexam esse obligationem.*
7. *Si vovens habet voluntatem promittendi, & se obligandi, non tamen implendi, votum adhuc valet.*
10. *Ad votum validum itaque requiritur intentio promittendi, & se obligandi, non quidem necessariò actualis explicita, sed*
11. *Sufficit actualis implicita in conceptu confuso; imò*
12. *Etiam virtualis tantùm;*
13. *Non verò solùm habitualis;*
14. *Minùs interpretativa, & indirecta tantùm.*
15. Usque ad n. 20 *quid præsumendum, quando dubitatur, an vovens habuerit veram intentionem promittendi, & se obligandi;*
20. *Promissio voti essentialiter debet esse* deliberata, *deliberatione perfectâ.*
21. *Tantâ scil quanta requiritur ad peccatum mortale:*
22. *Unde invalidum est votum, emissum ex motibus primò, vel secundò primis.*
23. *In dubio deliberationis sufficientis, quid judicandum?*
25. *Votum essentialiter debet esse promissio* voluntaria. *Unde*
26. *Irritum est omne Votum factum ex ignorantia, errore, vel dolo versante circa substantiam rei promissæ.*
27. *Secùs si ignorantia &c. versetur solùm circa accidentia rei promissæ.*
28. *Quid de votis metu extortis?*
30. *Votum essentialiter debet esse promissio* ipsi Deo facta. *Usque ad n.* 35.

ASSERTIO I.

Votum rectè definitur *Promissio deliberatè facta Deo de meliori bono.* Omnes cum S. Thom. 2 2. 2. *q.* 88. *a.* 1. Scoto 4. *dist.* 48. Quod aliqui addunt: *cum intentione se obligandi*: jam essentialiter includitur in ipsa voce *Promissio*, ut patebit. Votum ergò ex parte actûs essentialiter quatuor requirit: ut sit *promissio vera, deliberata, voluntaria, facta Deo.* Explico seorsim.

§. I.

§. I.

Promiſſio vera.

3 VOtum eſſentialiter debet eſſe vera promiſſio, hoc eſt, voluntas firma, & conſtans ſeſe obligandi ad aliquid agendum, vel omittendum: ita nimirùm ut ex tali promiſſione ad Promiſſarium, utpote ipſum Deum, obligatio, & quaſi jus acquiratur. *Ita omnes Theolog. & Canoniſtæ* unanimiter. Ratio eſt: quia votum eſt quædam lex privata, quam homo ſuâ ſponte ſibimet imponit, eâque ſe obligat Deo: intentio autem obligandi eſt de eſſentia legis cujuscunque, &c. Excluduntur ergò à ratione voti omnia propoſita ſimplicia tantùm, quantumvis firma, & ſancta, quibus ſimplex voluntas intendit aliquid facere absque intentione ſe ad id obligandi. Jam notas diſcrimen inter propoſitum, & promiſſionem: Propoſitũ enim eſt voluntas aliquid agendi in futurum ſimpliciter: Promiſſio eſt etiam voluntas aliquid agendi, vel omittendi in futurum, ſed tanquam debitum, ſeu ex obligatione: definitur enim promiſſio: *deliberata & ſpontanea fidei obligatio facta alicui de re bona, & poſſibili.* Ac proinde licèt millies firmiſſimè proponas, hoc vel illud bonum opus ad honorem Dei præſtare; hoc tamen propoſitum nunquam conſtituetur votum, quamdiu abeſt voluntas ſe obligandi, prout apertè ſignificatur *c. litteraturum, de voto, & voti redemptione:* Ubi cuidam Magiſtro conſulenti ita reſpondit Alexander III. Pontifex: *Cùm ex quadam miſſione ſanguinis nimis fuiſſes mortis horrore perterritus, hæc verba protuliſti; non diu hîc morabor: proponens in animo, quòd Religionis habitum eſſes aliquando ſuſcepturus. Tibi igitur reſpondemus; quòd ſi plùs non eſt in voto proceſſum, transgreſſor judicari non poteris; ſi non impleas, quod dixiſti.* Sic Pontifex, manifeſtè ſignificans ſolo propoſito, quantumvis ſancto, non conſtitui votum: quinimò etiamſi non habeas propoſitum, ſeu voluntatem aliquid faciendi, ſi tamen id ſeriò Deo promittas, voti reus eris, ut mox patebit. Ubi nota triplicem in votis voluntatem, ſeu intentionem diſtingui poſſe, *promittendi, ſe obligandi, & implendi promiſſum.* Hoc ultimum propoſitum eſt. Pono breves Reſolutiones.

RESOLUTIO I.

4 V*Oluntas promittendi & ſe obligandi eſt eſſentialis voto*, cùm ſit eſſentialis omni promiſſioni. Simpliciter ergo nullum eſt votum, cùm quis exteriùs ſolùm profert verba votum ſignificantia absque omni animo, ac voluntate promittendi, ſeu obligandi ſe, ſed ſolùm aut per modum propoſiti, deſiderii pii, aut joci, vel etiam mendacii. Quia hîc ratio formalis voti, ſcilicet promiſſio, deeſt: nec conſequenter ullam inducit obligationem ex virtute Religionis ex ſe, ſed ſolùm quandoque per accidens, ut ſuperiùs de juramentis dictum. Quòd ſi quis proferens verba voti, habeat quidem voluntatem, aliquid promittendi, ſed non habeat voluntatem, vel intentionem ſe obligandi, ita diſtinguendum eſt.

5 I. Siquidẽ ita faceret ex ignorantia, quia nimirùm neſciret voto, ſeu promiſſioni tali eſſe annexam obligationem, ſive deinde ſolùm negativè ſe habeat, nullum eliciendo actum volendi ſe obligare, ſive etiam poſitivè excludendo voluntatem obligandi, & eliciendo actum contrarium nolendi ſe obligare tali voto, vel promiſſione à ſe facta; nullum erit, & irritum votum in omni foro, in quo ejus ignorantia conſtat. Ita communis DD. Suar. *l. 1. de voto c. 5. n. 3. & 7.* Sanch. *lib. 4. moral. c. 1. n. 27.* Laym. *lib. 4. tract. 4. c. 1. n. 2.* alii apud ipſum. Ratio eſt: quia ignoti nulla voluntas: & error circa ſubſtantiam rei vitiat actum: atqui intentio, ſeu voluntas ſe obligandi eſt de ſubſtantia voti validi, & obligatorii; ergo eam obligationem igonrans, & conſequenter nullo modo directè, vel indirectè eam volens, vel intendens, aut etiam poſitivè excludens, deſtruit eſſentiam voti, & invalidum reddit, ſicut & in quacunque alia promiſſione, vel contractu.

II. Si quis autem proferens veba voti aut volens promittere, ſimúlq; conſcius obligationis ex tali voto vel promiſſione exurgentis, ſolùm ſe negativè haberet, non eliciendo actum volendi ſe obligare, &c. votum omninò valebit & obligabit: talis enim eo ipſo, quò voluntariè emittit votum conſcius obligationis, virtualiter, & implicitè etiam cenſetur intendere, ac velle ipſam obligationem: quòd ſi verò talis conſcius obligationis voti ex mera malitia vellet quidem promittere, ſed poſitivè nollet ſe obligare, vel obligari: tunc probabiliùs votum eſſet rurſùs nullum, & invalidum; quia contraria illa voluntas poſitiva deſtruit quid eſſentiale voti, ſcilicet intentionem ſe obligandi, conſequenter votum annullat. Eſt enim votum lex privata, quam ſibi quis in Dei obſequium imponit: lex autem non obligat ultra imponentis intentionem; ergò ſi obligationem à te excludas, non eam contrahis. 6

RESOLUTIO II.

CUm habet vovens voluntatem promittendi, & ſe obligandi, ſed non habet voluntatem, ac intentionem votum implendi, etiam poſitivè, cum voluntate contraria non implendi, ſeu prævaricandi illud, votum nihilominus erit validum, & obligatorium, etſi graviter illicitum, pro ratione materiæ. Communiſſ. DD. cum Navar. *Man. c. 12. n. 27.* Sanch. *l. 4. Moral. c. 1. n. 23.* Laym. *cit c. 1. n. 2.* Ratio eſt: quia ſicut obligatio aliquid faciendi, & ipſa executio ſunt valde diverſa, nec ad ſubſtantiam ejuſdem contractûs concurrunt, ita etiam intentio obligandi, & intentio implendi, diverſa ſunt: illam dicimus requiri ad votum validum; hanc ad votum licitum tantùm. Quemadmodùm enim aliquis voto caſtitatis v. g. de facto adſtrictus, poteſt tamen illam non ſervare: ita ſine dubio fieri poteſt, ut quis veram habeat intentionem adſtringendi ſe voto caſtitatis, & ſimul voluntatẽ eam quandoq; non ſervandi, etſi malitioſiſſimè, attamen validè. Alioquin ordinatus Sacerdos, animo tamem non dimittendi concubinã, adeóq; non ſervandi caſtitatis votum annexũ, non validè emittet illud votem: aut profitens Religionẽ aliquã, ſolùm ut præbendâ fruatur, absque animo illius Statum obſervandi, non fieret validè Religioſus: quæ apud omnes abſurda ſunt. 7

Nec obſtat: quòd votum alioquin ex objecto, & ſpecie ſua opus bonum, hîc individuo ob gravem 8

circumſtantiam ſimpliciter fiat actus malus, & vitioſus. Sic enim etiam ſi quis ex motivo vanæ gloriæ vovit eleemoſynam, vel continentiam, &c. votum vitioſum eſt propter ſuperbiam, attamen validum eſt, & obligat ex virtute Religionis; quia eſt de re licita & bona: & licèt ipſum votum diſpliceat Deo, res tamen voto promiſſa ei placet, & accepta eſt eâdem rationem, quia ſuprà de juramento illicito tamen emiſſo de re licita, dictum eſt: ut benè notat Laym. *cit. lib.* 4. *c.* 1. *n.* 2.

9 *Nec obſtat rursùs ſi dicas:* Deus debet acceptare votum: at non poſſet acceptate tale votum vitioſum; ergo nullum eſt votum. ℞. *diſting. minorem.* Deus non poſſet acceptare tale votum ad debitum, ſeu obligationem: *nego minorem.* Eſt enim vera promiſſio. Non poſſet illud acceptare ad meritum, & præmium, quà malum eſt: *concedo minorem:* & nego conſeq. neque enim opus eſt tali modo omne votum validum acceptari à Deo.

RESOLUTIO III.

10 AD validum porrò votum requiritur, & ſufficit ejusmodi intentio promittendi, & ſeſe obligandi, aut actualis, explicita, aut implicita, aut virtualis: non item habitualis, vel interpretativa tantùm. *Omnes.* Optima quidem, & certiſſima eſt intentio actualis explicita, & formalis, ut cum quis vovens actu, & explicitè vult ſe ſuo voto, vel promiſſione obligatum Deo: at certè non requiritur neceſſariò: ſed

11 I. Sufficit intentio actualis implicita in conceptu confuſo: ut ſi, etiamſi actu ignorans, vel non cogitans obligationem voti, ideóque eam explicitè velle non petens, ea tamen intentione proferas verba voti, quâ cæteri proferunt, vovent, vel promittunt, eo ipſo implicitè intendis te obligare ſicut cæteri. Quod maximè verum eſt, cùm quis actu ſciens, aut ſaltem dubitans, vel utcunque apprehendens obligationem voti, nihilominus voluntariè emittit votum, ſeu verba voti profert; eo ipſo etiam implicitè vult ejus obligationem, quam ſcit, vel advertit, aut ſaltem advertere deberet voto annexam, etſi explicitè non exerceat actum volendi ſe obligare, ſeu intentionem explicitam obligandi ſe.

12 II. Sufficit intentio virtualis tantùm, ſcilicet vi præcedentis intentionis actualis habitæ, & nunquã revocatæ adhuc virtute perſeverans in operatione morali, ut nimirùm verè vi illius præcedentis intentionis modò fiat votum v.g. Novitius hodiè manè habet deliberatam, expreſſam & actualem voluntatem vovendi, ſeu Profeſſionem emittendi, & vi hujus intentionis poſtea tempore congruo ſe comparat, ad Altare accedit, aliáſque prævias cæremonias obit, interim, ut ſolet fieri, circa varia diſtrahitur, angitur, aliis attendit, & tandem verba Profeſſionis ex tabula profert mente omninò diſtractus, nullam ampliùs actualem habens intentionem vovendi, & ſe Deo ita obligandi; valida omninò manet Profeſſio, ac votũ ſolemne: quia remanet intentio virtualis perſeverans in operatione morali; reverà enim vi illius præcedentis intentionis non revocatæ fit præſens votum, vel Profeſſio in homine manente in ſtatu operandi moraliter. Cujusmodi virtualis intentio etiam ſufficit ad Confectionem Sacroſanctorum Sacramentorum.

III. Non ſufficit intentio habitualis tantùm nimirùm anteà quidem habita, & non revocata, ſed nullo modo perſeverans in operatione morali, ita ut vi illius intentionis præhabitæ minimè fiat votum, vel opus præſens, ſed aliunde: ut ſi hodie manè propoſuiſti vovere in craſtinum, & poſtea in ſomno, vel plenè ebrius verba voti enunties, nullum erit votum omnium conſenſu; quia nullum eſt voluntarium actu, vel virtute, ſed merè eſt habitum. 13

IV. Multò minùs ſufficit intentio interpretativa, & indirecta tantùm; habita ſcilicet non in ſe, ſed in alio: quando nimirùm votum nunquam ullo modo in ſe directè, ſed ſolùm indirectè in ſua cauſa aliqua eſt volitum: v.g. aliquis expertus ſcit ſe ebrium multa Deo vovere, vel hominibus promittere, etiam juratò: nihilominus poſtea ſe inebrians, in ebrietate vovet, jurat, promittit, &c. nulla, & irrita erunt illa vota, vel juramenta, nec iis obligabitur: quia ad votum, vel promiſſionem validam eſſentialiter requiritur vera, & libera ſe obligandi voluntas, quæ cùm in ebrio deſit, votum, vel promiſſio nulla eſt. Secùs eſt de homicidio in ebrietate commiſſo à præſciente ſe ebrium ſolere rixari, & percutere: homicidium enim, cùm in actione externa, quomodocunque volita conſiſtat, etiam indirectè volitum, verum eſt homicidium, irregularitatem, aliáſque pœnas inducens, ut ex profeſſo explicabitur ſuo loco. 14

RESOLUTIO IV.

QUando oritur dubium, an quis habuerit veram intentionem ita promittendi, & ſe obligandi, adeóque an verum votum emiſerit; an verò ſolùm habuerit ſimplex propoſitum aliquid faciendi, vel omittendi; obſervandæ ſunt ſequentes Regulæ. 15

I. Quando quis adhibitâ debitâ diligentiâ moralì, abſolutè dubitat, an emiſerit verum votum, an verò ſimplex ſolùm propoſitum conceperit, non obligatur voto: quia tunc melior eſt conditio dubitantis poſſidentis ſuam libertatem: & in dubio non præſumitur factum, niſi aliunde oriatur præſumptio: ex communi recepta doctrina in materia de conſcientia dubia.

II. Quando quis certus eſt ſe emiſiſſe votum, ſeu deliberatè protuliſſe verba verum votum, ſeu veram promiſſionem ſignificantia, v.g. *Promitto DEO, & B.V. MARIÆ ſervare caſtitatem:* adhibitâ tamen diligentiâ, dubitat utrum habuerit intentionem, ſeu voluntatem ſufficientem ſe obligandi, votum obligat: quia tunc melior eſt conditio voti poſſidentis ſuam obligationem: nam homo deliberatè proferens verba ſignificantia votum, ſeu promiſſionem veram, ſemper præſumitur habuiſſe voluntatem promittendi, & ſe obligandi; nullus enim præſumitur dicere, quod in corde non habet, niſi aliunde probetur oppoſitum: ideóque hoc ipſo jam ſpoliavit ſe ſuâ libertate & voto ſuccumbit: Ut plurimis citatis latè, & optimè probat Sanch. *l.* 1. *de Matr. diſp.* 9. *à num.* 13. *& lib.* 4. *Moral. c.* 1. *n.* 13. Ubi tamen rectè addit: quòd ſi in tali dubio 16

bio positivo pro utraque parte essent rationes æquè probabiles, quin etiamsi probabiliores essent pro parte opposita, seu pro ipso voto, dubitanti tamen liberum esse resolvere se non obligari voto, sequendo nimirùm sententiam verè, etsi minùs probabilem. De quo latiùs suo loco.

17 III. Cùm quis scit se mente, vel ore protulisse verba, quæ suapte naturâ non significant votum, seu promissionem obligatoriam, sed solùm propositum: v.g. *Domine Deus in tui honorem hoc faciam, orabo, dabo, &c.* aut, *firmiter propono hoc facere:* dubitat autem, an habuerit intentionem se ad id obligandi: judicandum est, non habuisse, ideóque non esse votum, sed tantùm propositum. Cùm enim verba non significent votum, vel promissionem, nec de mente constet, nulla eo in dubio stat possessio pro voto, sed remanet dubitanti possessio suæ libertatis. *Communis DD.* apud citt.

18 IV. Notanda autem hic per omnem modum est limitatio, quam ex Navarr. *l.3.consil.5. de voto* tradit Sanch. *sit. 1. n. 35. Nisi verba illa alias nudum propositum significantia, ore, aut mente enuntientur per modum pacti:* v.g. *Domine DEUS! si sanitatem concesseris, dabo tantam eleemosynam.* vel: *da sanitatem, & ingrediar Religionem, &c.* votum verum erit; quia hæc verba: *faciam, cùm feceris:* cùm pactum importent, idem significant, ac promitto; nam contractus illi innominati in Jure nominati, *do, vel dabo, ut des; faciam, & facies, &c.* ut vera pacta, sine dubio veras promissiones continent. Unde rectè advertit Navar. ibid. ebrium illum, qui dixerat: *Da mihi Domine salutem, & ego serviam tibi*, intelligendo mente de statu castitatis, & continentiæ, reverà fuisse obligatum voto ad servandam castitatem, ob rationem datam. Vide latè Gobat. *Alph. quadruplici, p. 1. Cas. 1. n. 12.*

19 V. Regulam ponit *Valentia in 2. 2. d. 6. q. 6. punct. 1.* Quandocunque quis paulò post, postquam quibuscunque verbis aliquid facere, statuit, statim dubitat, an voluerit promittere, & se obligare an verò solùm proponere; potest probabiliter judicare, non esse votum, vel promissionem, sed tantùm propositum. Nam talis voluntatis deliberatæ se obligandi ad aliquid agendum, non solent homines tam facilè & citò oblivisci: ideóque si de ea, tam citò quis dubitat, præsumitur non habuisse talem voluntatem.

§. II.

Promissio deliberata.

20 VOtum *essentialiter debet esse promissio deliberata perfectâ, & plenâ deliberatione:* ut nimirum quis sciens naturam, & obligationem voti, plenè deliberet, & judicet, an materia, voti conveniens, & an sibi conveniens sit, se tali voto in tali materia obligare: quâ deliberatione deficiente, votum (quod maximè debet esse liberum) nullum erit: ita *Omnes.* Ratio est: quia votum est lex, quam sibi vovens ipse imponit: atqui imponere sibi obligationem, grave quid est, nec rationabile est, eam posse sine plena deliberatione, maturo judicio, ac libertatis imperio imponi: ergo, &c. Ad hæc meliùs intelligenda sint sequentes Regulæ,

I. Regula ab omnibus recepta est: Tanta deli- 21
beratio requiritur, & sufficit ad votum, quanta requiritur, & sufficit ad peccatum mortale: exclusis nimirum motibus primò primis, in quibus nullum peccatum; & secundò primis, in quibus solùm peccatum veniale fieri potest. Sic *Gloss.* communiter recepta in caput Mulier. 32. q. 2. *Qui potest se obligare diabolo* (per culpam scilicet lethalem) *potest se etiam obligare DEO*, nempe per votum. Unde si quis irâ, vel aliâ passione commotus voveat, si tantùm sit motus, ut rationis judicium, & deliberationem ad peccatum mortale requisitam impediat, vel omninò tollat, ita ut si tunc homicidium committeret, peccatum mortale non esset; etiam votum invalidum erit defectu deliberationis: si verò motus non ita impediat rationis usum, quin quis deliberatè advertat, hic & nunc homicidium sibi mortaliter esse illicitum, ideóque tunc commissum esset peccatum mortale, etiam votum tali motu editum erit validum. Quare, sicut ad peccatum mortale, ita etiam ad votum non requiritur deliberatio omninò matura & diuturna intellectûs expendentis omnes circumstantias, omnia concomitantia, & consequentia, &c. dummodò sit deliberatio plena quoad usum rationis, ut nimirùm quis sciens obligationem voti, deliberatè judicet materiam hanc voti esse competentem, & sibi tali voto obligari esse conveniens. Unde rectè notat *Navar. n. 36.* votum ex calore iracundiæ editum esse validum, modò talis passio rationis usum non impediat. Nec obstat, quòd tale votum absque exacta discussione editum venialem saltem culpam imprudentiæ involvat; acceptat enim Deus tale votum; non quidem ad meritum, quia defectuosum, attamen ad obligationem ac debitum, utpote validum, seu sufficienti cum deliberatione editum, ut suprà in simili notatum est.

II. Omni ergo jure invalidum est omne votum 22
emissum, non tantùm ex motibus primò primis terroris, timoris, amoris, & similium passionum plenum usum rationis & deliberationem, omnémque intellectûs advertentiam prævenientibus, qui peccata esse non possunt; sed etiam ex motibus secundò primis cum aliquali semiplenâ advertentia intellectûs (qualis est in semidormiente, semiebrio &c.) in quibus motibus, etsi peccatum veniale esse possit, votum tamen emissum simpliciter est irritũ, ita ut nec sub peccato veniali obliget ita voventem: uti contra *Paludanum, Navar.* & alios ex communi rectè docet Sanch. *l. 4. moral. c. 1. n. 8.* Ratio diversitatis est: quia ad peccandum venialiter sufficit defectus quicunque quomodocunque volitus, qualis etiam est in motibus secundò primis circa objectum malum: at verò ad obligationem voti requiritur directa, & deliberata voluntas: quia ad hoc, ut quis obligatoriè disponat de suis actibus, requiritur, ut habeat perfectum dominium suorum actuum, quale non habetur in primis motibus, ac etiam secundò primis.

III. In dubio deliberationis sufficientis ad vo- 23
tum validum requisitæ, regula universalis est: *Quandocunque quis certus est, se emisisse votũ cum intentione*

tione promittendi; & obligandi se ad id, quod voto promissum est, dubitat autem, an habuerit sufficientem deliberationem, plerumque votum censetur obligare: quia tunc melior est conditio voti possidentis suam obligationem; & homo voluntariè faciens votum, jam spoliavit se possessione suæ libertatis: & quia raro admodùm contingit defectus deliberationis sufficientis: ideò ex communiter accidentibus præsumitur debitam deliberationem adfuisse: ut multis citatis latè probat Sanch. *lib.* 1. *de Matrim. disp.* 8. *n.* 8. *& lib. moral. c.* 1. *à n.* 10. Dixi autem *plerumque*: nam regula hæc ad casus particulares non semper locum habet, sed exceptiones
24 patitur. Igitur

IV. In casu particulari attendendæ sunt causæ prætensæ causantes indeliberationem, seu defectum deliberationis ad votum requisitæ. Eæ causæ possunt esse aut ætas tenera, aut passio vehemens, subita, aut ebrietas, somnus, phrænesis, aut amentia diuturnior. 1. Quando dubitatur de sufficienti deliberatione ob defectum ætatis, ita distinguunt DD. cmouniter: si vovens, quando emisit votum, excessit annum septimum, præsumitur defectus usûs rationis, & deliberatio, adeóq; votum validum, & obligatorium; si autem certus sit, tunc non attigisse annum deliberationis sufficientis, ideóq; votum nullum. At quid si de hoc ipso dubitetur, an scilicet quis attigerit annum septimum, nec ne? Sanchez quidem *cit. lib.* 4. *Moral. c.* 1. *n.* 14. eóque & aliis citatis *Diana p.* 4. *tr.* 3. *resol.* 10. voluit pro voto præsumendum esse, eò quòd de voto constet, excusatio autem dubia sit: & quia rarissimè ante septimum annum emittuntur vota, vel juramenta, ideòque in tali dubio ex communiter contingentibus præsumendum in favorem voti, esse nimirùm emissum post septennium, & ideo validum. *Omninò probabiliter.* Certè tamen æquè probabiliter oppositum tenet *Castro-Palaus* cum Tamb. *l.* 1. *Decal. c.* 3. §. 7. *verb. ætas n.* 7. Quia reverà hic non potest constare de vero voto; quia rationabiliter dubitatur de aliquo constituente essentiam voti, scilicet deliberatione sufficienti, in tam tenera ætate non præsumenda. Huic ego assentior: moneo tamen facultate præditum, ut pro majori securitate dispenset. 2. Quando dubitatur de sufficienti deliberatione, eò quòd votum vel promissio facta fuerit tempore subitæ passionis, iræ, terroris, &c. item tempore ebrietatis, somni, phrænesis, &c. iterùm præsumendum pro voto, & voventem obligari, probabiliùs & tutiùs tenet Sanch. lib. cit. eò quòd rursus constet de promissione, dubitetur autem de excusatione. Deinde qualitas, quæ naturaliter inest, semper inesse supponitur, nisi clarè constet de opposito: at usus rationis naturaliter homini inest: ergo in suis actionibus semper inesse præsumi debet, nisi aliunde constet oppositum. At rursus non improbabiliter negat cum aliis *Castro-Palaus cit. tom.* 1. *tr.* 1. *d.* 3. *p.* 11. Non enim omninò est verum, tunc constare de promissione; cùm enim dubitatur, an adfuerit sufficiens deliberatio, dubitatur de eo, quod essentialiter requiritur ad promissionem: ergo dubitatur de ipsa promissione: atqui promissio facta in dubio non præsumitur: ergo, &c. 3. Quando dubitatur de sufficienti deliberatione ex eo, quòd dubitetur, an votum fuerit emissum tempore amentiæ, vel sanæ mentis: iterùm sic distinguit *Sanch. cit. num.* 15. Quòd si amentia circa tempus voti emissi diuturna fuit v. g. aliquot mensium, etsi constet habuisse lucida intervalla, nihilominus habitâ diligentiâ debitâ, verè dubitat quis, quando emiserit votum, præsumitur emisisse tempore amentiæ, adeóque sine sufficienti usu rationis, & deliberatione, & consequenter votum esse invalidum. Secùs dicendum, quando amentia tantùm brevi tempore duravit, ut in phrænesi, vel ebrietati: tunc enim in dubio, non cadit præsumptio in tempus amentiæ tam brevi durantis, sed præsumitur votum emissum tempore sanæ mentis, cum sufficienti deliberatione, ac proinde esse validum, nisi aliundè probetur defectus. Dicta hactenùs utroque §. de intentione, ac deliberatione requisita ad votum, eâdem prorsus ratione, iisdémque casibus intelligi, & applicari debent de intentione, & deliberatione requisita ad juramentum promissorium, & quamvis promissionem, pactum, vel contractum validum, & applicatio est facilis.

§. III.

Promissio *Voluntaria.*

Votum essentialiter debet esse promissio voluntaria, seu cum libero voluntatis consensu facta. Omnes. Ratio sæpiùs data est: quia votum est 25
lex privata, quam quis sibi ipsi imponit: atqui lex essentialiter consistit in imperio voluntatis per intellectum enuntiatum: ergo etiam votum requirit liberum voluntatis imperium, seu decretum, quo vovens se Deo obligatum velit ad quidpiam præstandum, vel omittendum. Hinc breviter resolves ex latiùs dictis in materia de actibus humanis.

I. Omni jure irritum est votum emissum ex ignorantia, errore, vel dolo versante circa substantiam 26
rei promissæ: quia incogniti nulla voluntas. Ut si quis sacrum Ordinem suscipiat ignorans ei esse annexum, vel erroneè credens ei non esse annexum votum castitatis; non tenebitur voto, quod nullum est, sed solùm ex præcepto Ecclesiæ, si talis in Ordine suscepto ministrare velit. Ex communi Laym. *hic l.* 4. *tr.* 4. *c.* 1. *n.* 5. Si quis Religionem profiteatur ignorans in ea esse interdictum, vel putans licere in ea conjugium. Si vovisti peregrinationem Lauretanam, erroneè putans tantùm distare decem milliaribus, cùm tamen distet sexaginta, vel ampliùs. Si vovisti peregrinationem in Terram sanctam, putans posse confici itinere pedestri per terram, cùm tamen mare transfretandum sit; &c. irrita sunt vota, quia ignorantia, vel error versatur circa substantiam rei promissæ, saltem quoad magnam partem.

Cape casu vulgari. Tenuis Opifex in præsenti periculo submersionis vovit, si evaderet, ad proximum Sacellum Beatæ Virginis offerre nummum, quem manu in sacculum missa apprehenderet, putans monetam esse argenteam aliquot crucigerorum; sed apertâ manu deprehendit nummum aureum, seu ducatum, quem nuper operæ suæ mercedem acceperat, anxius interrogat Parochum,

an ex voto ſuo teneatur hanc totam ferè ſuam opulentiam Beatæ Virgini offerre? Rectè reſponſum eſt, non teneri, ſed ſatisfacere, ſi offerat nummum argenteum ejusdem, vel paulò majoris quantitatis; quia verè error erat circa ſubſtantiam, & intentio voventis non poterat ſe extendere ad illum numum aureum, de quo minimè cogitabat. Eâdem ratione dicendum, ſi erretur in fine principali intento à vovente, ſeu cauſa principali motiva vovendi, ut aliàs quis poſitivè nollet vovere. Ut ſi voviſti alere hunc pauperem, erroneé putans eſſe tuum consanguineum, cùm tamen minimè ſit. Si voviſti eleemoſynam dare peſte laborantibus in hac civitate, & reverà nullus laboret peſte &c. irrita manent vota tua; quia deficit finis principalis à te intentus. Sed de hoc latiùs *cap. ſeq.* ubi de ceſſatione votorum.

27 II. Si ignorantia verſetur ſolùm circa accidentia rei promiſſæ, votum nihilominus erit validum. Cùm enim accidentia ſint connexa ſubſtantialibus rei promiſſæ, qui ipſam ſubſtantiam vovet, cenſetur etiam vovere accidentalia, quæ expreſsè non excipit. Ut ſi voviſti Religionem Carthuſianam, ſolùm ignorans in ea eſſe perpetuam à carnibus abſtinentiam, etſi fortaſsè non voveres, ſi ſcires, obligaris votó. Ita Suar. *lib. 1. de voto. c. 12. n. 3.* Sanch. *cit. lib. 4. c. 2. n. 6.* Valentia, aliiſque citatis. Laym. *ibid. n. 5.* Secùs dicendum de errore poſitivo, vel dolo: hic enim irritat votum, non tantùm ſi circa ſubſtantialia, ſed etiam ſi verſetur circa accidentalia voti, quæ ſecundùm voventis intentionem notabiliter objectum immutant. Ut ſi voviſſes eandem Religionem Carthuſianam proprio errore, vel alterius dolo deceptus, poſitivè credens in ea licere eſum carnium: alioquin ſi ſcires non licere, minimè voviſſes, non teneris voto, utpotè irrito. *Communis apud cit.* Ratio: quia ſic Religionem illam non abſolutè voviſti, ſed ut affectam, vel modificatam tali conditione, vel circumſtantiâ: quæ licèt ſit accidentalis reſpectu objecti materialis voti, eſt tamen eſſentialis reſpectu objecti formalis voti, & per ſe à vovente intenta: quæ, ſi deſit, notabiliter immutat objectum voventis: ut optimè explicat *Suar. c. 11. n. 11.* Excipitur tamen votum ſolemne Profeſſionis, quod ob nullum errorem, vel dolum ſubſtantiam rei non attingentem infirmatur: atque in eo, cùm ſemper matura & diuturna totius anni deliberatio præcurrat, vix unquam admittitur ignorantia invincibilis.

28 III. Omni jure validum eſt votum emiſſum ex quocunque metu, ſive ab intrinſeco orto, ut in periculo mortis, ex infirmitate, naufragio, peſte &c. ſive ab extrinſeco incuſſo ab homine, ut ab hoſte, latrone &c. dummodò rationem non perturbet (quo caſu ipſo jure naturæ maximè irritum eſſet votum, ſed hoc rarum, & non facilè præſumendum, niſi tempore voti quis manifeſta perturbationis ſigna dederit) aut ipſum votum injuſtè non extorqueatur. *Ratio eſt*: quia talis metus actum à ſe cauſatum relinquit ſimpliciter Voluntarium, etſi ſecundùm quid cauſet involuntarium, ſimpliciter enim vult vovere, & ſolùm affectu inefficaci nollet vovere, niſi metus urgeret, & latiùs explicatum ſuo loco: votum autem voluntarium ſine dubio eſt validum: ergo &c.

IV. Excipitur ſemper: *niſi ipſum votum metu* 29 *gravi & injuſto extortum ſit*: tunc enim irritum, & invalidum eſt votum, non tantùm jure humano canonico expreſſo c. *Perlatum, & aliis de his, quæ vi,* ſed etiam jure naturali. Ratio enim naturalis eſt; quia ut ait D. Bonaventura 3. diſt. 39. a. 3. q. 2. *Deus vult ſacrificia voluntaria, non coacta.* Non enim acceptat Deus tale votum metu injuſto extortum: ut ſi frater fratri mortem minetur, niſi reſignatâ hæreditate Religionem, vel Clericatum voveat &c. ne videatur approbator injuriæ, & iniquitatis, tale votum extorquentis per metum injuſtè incuſſum: quemadmodùm neque homo probus promiſſionem ſic injurioſè, & injuſtè aliundè extortam ſibi factam acceptaret, & talis promiſſio irrita cenſeretur, & ad arbitrium promittentis revocabilis. Communis DD. Inſuper in Conc. Trid. *ſſ. 25. c. 18. de Regularibus*, excommunicationis ſententia lata eſt in eos, qui virginem, vel aliam fœminam ad Monaſterium ingrediendum, vel Profeſſionem emittendam injuſtè coegerunt.

Dictum notanter 1. Votum ex metu *gravi*: nimirum cadente in conſtantem virum, ut mortis, amiſſionis hæreditatis &c. juxta dicta ſuo loco: quæ tamen gravitas metus expendenda eſt etiam maximè ex qualitate perſonæ, ex metu voventis. Interdum enim apud filios, vel filias-familias plus valet timor reverentialis erga Parentes, vel Tutores, quàm apud alios timor per minas, vel verbera incuſſus. Ideòque tali timore voventes in foro ſaltem conſcientiæ liberi cenſendi ſunt. 2. Votum metu gravi, & *injuſto*. Si enim metus incutiatur, vel naturaliter, ut in periculoſo morbo, naufragio &c. vel moraliter ob juſtam cauſam, ut ſi Magiſtratus reum mortis damnat ad ſupplicium, niſi Religionem vovere vellet v. g. votum validum erit; quia metus juſtè incuſſus eſt, & quidem in favorem Rei. 3. Votum metu gravi, & injuſto *extortum*. Debet enim metus incuti directè eo fine ad *extorquendum* votum, ad hoc ut votum invalidet. Quòd ſi enim alio modo, vel fine, quantumvis gravis, & injuſtus incutiatur metus, votum tuum factum validum manebit: v. g. ſi ad evadendum manus latronis, vel inimici mortem minantis, vel intentantis, Deo aliquid voveas, validum erit votum: quia etſi fiat ex metu, cùm metus non fuerit incuſſus eo fine, ut tu voveas: ſed occaſione metûs injuſtè incuſſi, tu ſpontè elegiſti votum ad Deum, ut medium evadendi; eodem prorſus modo, quo in morbo, vel naufragio voveras: quod benè notandum. Atque eâdem ratione reſolvendum in Matrimonio, ſponſaliis, aliiſque contractibus ex metu factis, ut ſuo loco latiùs eſt oſtenſum.

§. IV.

Promiſſio facta DEO.

PRomiſſio eſſentialiter conſtituens votum pro- 30 priè dictum *debet eſſe facta ipſi Deo*, ſeu directa ad ipſum Deum (ſaltem ultimatè) ita ut per eam homo maneat principaliter & immediatè obligatus

tus ipsi Deo. Omnes cum S. Thom. 2. 2. *q.* 88. *a.* 5. *ad* 3. Ratio est: quia votum est actus Religionis, seu Latriæ, quo homo speciali cultu se Deo obligat ad aliquid agendum, vel omittendum: homines enim propriè voventes intendunt præstare immediatè Deo obsequium, reverentiam, & cultum supernaturalem. Quòd autem etiam B. Virgini, & Sanctis vota fiant, intelligi potest omnibus modis iisdem ferè, quibus suprà juramenta per Sanctos fieri posse, dictum est. Applico breviter.

31 I. Sic: ut vota fiant B. Virgini, & Sanctis non absolutè, & in se, sed ut relatis ad Deum, & quatenus in eis specialiter Deus relucet: adeò ut promissio per suos Sanctos primariò, & ultimatè fiat ipsi Deo: vel; (quod ferè coincidit) quemadmodùm Altaria, & Templa dicuntur Sanctis dedicari, cùm tamen principaliter dedicentur soli Deo, & secundariò solùm in honorem, & memoriam Sanctorum; ita dicantur vota Sanctis nuncupari, cùm tamen reverà propriè fiant soli Deo principaliter, & secundariò solùm in honorem, vel memoriam alicujus Sancti. Vel, adhuc faciliùs explicant alii: Sic, ut votum principaliter fiat ipsi Deo, & Beatæ Virgini, vel Sanctis solùm ut testibus, Advocatis, & intercessoribus apud Deum. Sic enim *Suarez* & alii explicant solemnem vovendi formulam Religiosorum: *Voveo, & promitto Deo Omnipotenti, & B. Virgini MARIÆ, & omnibus Sanctis &c.* sensum habere: *Voveo Deo, coram B. Virgine, & Sanctis, tanquam testibus, & Advocatis.* Et sic facta erunt verè vota propriè dicta; utpotè verè ipsi Deo facta, ut etiam notavit *D. Thom. cit. q.* 88. *art.* 5. *ad* 3.

32 II. *Sic*: ut vota fiant Sanctis absolutè ad eorum honorem, & contestationem eorum excellentiæ supernaturalis, gloriæ, beatitudinis absque actuali relatione in Deum, & absque ulla intentione tali voto se obligandi ipsi Deo, sed solùm ipsi B. Virgini, vel tali Sancto: & sic non erunt vota propriè dicta, & actus virtutis Religionis, ut ex se patet; erunt tamen promissiones sacræ & actus virtutis *Duliæ*, seu observantiæ singularis Sanctis debitæ, atque ex eadem Duliæ vel Hyperduliæ virtute obligantes: atque omninò licita. Si enim B. Virginem, & Sanctos licitè possum adorare, seu colere cultu aliquo sacro ipsis competenti, ut ex dictis in primo Præcepto constat, cur non possum etiam licitè eis aliquid promittere ob eorum excellentiam supernaturalem honorandam? promissum autem, præsertim tam sacrum, utique cadet in debitum sacrum: ergo &c. Notanda est hæc doctrina maximè propter reservationem votorum. Si enim hoc secundo modo materiam reservatam, utpote continentiâ perpetuam, Religionem, peregrinationem, unam ex tribus illis voveas B. Virgini, & Sancto alicui, votum non erit reservatum Pontifici, sed dispensabile ab Episcopo, vel Privilegiato.

33 III. Cape hoc practico casu: Puella annorum quindecim cupiens B. Virgini præstare aliquid gratum: dicit expressè: *Sanctissima, & Purissima MARIA! promitto tibi meam virginitatem in perpetuum.* Quale nam hoc votum? optimè ponit Gobat. *Alph. quadrupl. p.* 1. *de voto casu* 10. *n.* 237. *& Sanch.* Similes puellas, & pueros (casus enim valdè frequens) debere reflexè interrogari, utrùm, quando ejusmodi verba protulerunt, reverà cogitaverint tantùm de Dei Matre, & non de DEO? si ita affirmant, judicandum est, non esse votum propriè dictum, nec consequenter reservatum, sed actum Hyperduliæ; sicut & universaliter, quoties cunque constat, eos tali actu reverà intendisse colere solùm B. MARIAM Virginem, atque ei soli se se immediatè obligare, juxta paulò ante dicta. Quòd si verò asserant, se quidem tunc etiam cogitâsse de promissione facienda ipsi DEO, sed solùm ejus Matri, etiam tunc erunt censendi non fecisse votum propriè dictum; quia nihil volitum, nisi præcognitum, vel præcogitatum.

IV. Tandem in dubio; an talis intenderit suâ promissione se obligare ipsi DEO, an solùm B. 34
Virgini, præsumetur se obligâsse, suámque castitatem verè obtulisse ipsi DEO ad honorandam ejus Matrem, uti resolvit idem Gobat *ibid. casu* 1. *n.* 21. Ratio sumenda ex dictis: quia qui profert verba, verum votum significantia, nisi aliud aliunde constet, præsumendus est verè vovisse, & ipsi DEO, etsi in honorem ipsius Matris vel alterius Sancti. Atque ex dictis constare debent definitionis voti priores particulæ: *Promissio deliberata facta Deo.* Particulæ reliquæ: *de meliori bono* objectum, seu materiam voti exprimunt, jam latiùs explicandum.

SECTIO II.

Voti Materia.

SUMMARIUM.

36. *Materia voti debet esse voventi* possibilis. *Unde*
37. *Invalidum est votum nunquam peccandi, nec venialiter.*
39. *Validum tamen est votum vitandi omnia mortalia, aut certa venialia &c.*
40. *Invalidum est votum emissum de facto alieno, ut alieno unde*
42. *Filii non obligantur votis parentum pro se factis.*
43. *Voti materia debet esse res* moraliter bona. *Unde*
46. *Invalidum est votum de re quantumvis bona, factum ob finem malum afficientem ipsam rem, seu executionem voti:*
47. *Valebit autem, si is afficiat solùm ipsum votum seu voventem, non rem ipsam.*
49. *Item invalidum est omne votum emissum pro re illicita impetranda, vel jam impetrata, ut* illicita est.
50. *Secùs est, si res illa sit solùm conditio.*
51. *Pariter invalidum est votum de re indifferenti,* ut tales *Exempla varia. Adeóque*
52. *Materia voti debet esse* de meliori bono; *hoc est.*
53. *De re bona, & Deo grata, licet actu impediat opus melius, modò non excludat & impediat illud aptitudine, ita ut in illud commutari possit. Unde*
54. Usque ad n. *58 Invalida sunt vota omittendi 1. opera bona de consilio. 2. honestè ludendi, moderatè comedendi. 3. nunquam vovendi. 4 procurandi Episcopatum, Prælaturam &c.*
58. *Votum Matrimonii, seu nubendi, quando valeat, quando non?* usque ad n. *63.*
63. *Votum continentiæ & castitatis etiam simplex juxta communem valet, esto voventi ob assiduas tentationes & lapsus melior esset status matrimonii.*
64. Usque ad n. *67, resolvuntur duo casus, in quibus vo-*
tum

tum continentiæ ob tales tentationes videtur non valere.

67. Si una pars voti independenter ab alia promissa, fiat inepta, votum adhuc obligat ad partem aptam.

68. Si verò partes voti promissæ sunt copulatim per modum unius, tunc si una pars fiat inepta, corruit totum votum.

69. Regula juris : accessorium sequitur principale , *variis exemplis & casibus explicatur.*

ASSERTIO II.

35 ***V**oti materia debet esse quid possibile voventi: bonum moraliter, ac melius suô per se oppositô, vel jam habitô à vovente : in materia mixta votum valet quoad partem bonam disparatam, alioquin totum corruit.* Communis doctrina, ut patebit.

§. I.

Possibile voventi.

36 **M***ateria voti debet esse possibilis, & in potestate voventis*:talis nimirùm , quæ ab homine fieri possit communi concursu, & ordinario auxilio gratiæ Dei. Quæ enim potestatem hominis superant, aut extraordinarium concursum Dei exigunt, aut aliàs in potestate hominis non sunt, ut opera aliena, ut aliena sunt, sub votum non cadunt. *Est omnium.* Et ratio clara est ex natura voti : votum enim est promissio facta Deo cum intentione se obligandi ad aliquid præstandum : nullus autem potest se obligare ad id, quod non est in sua potestate: quia *impossibilium nulla obligatio* : seu, *ad impossibile nemo tenetur.* Et hinc omissis casibus cuilibet obviis, speciatim resolves.

37 I. Invalidum est omni jure votum nunquàm omninò peccandi, nec mortaliter, nec venialiter: est enim de re moraliter impossibili , spectatâ naturali fragilitate hominis post lapsum ; cùm homo secundum legem ordinariam, & cum ordinario concursu, & auxilio Dei non possit omninò omne peccatum etiã veniale evitare. Ita communissima DD. Navar. *c.* 12. *n.* 65. Tolet. *l.* 4. *c.* 17. *n.* 10. Sanch. *l.* 4. *c.* 5. *n.* 10. Laym. *l.* 4. *tr.* 4. *c.* 2. *n.* 2. alii apud ipsos ; contra tamen nostrum *Angles*, & alios nonnullos, qui tenent tale votum omnia peccata evitandi valere, & obligare, non quidem ad omnia omninò vitanda, sed ad ea, quæ potest : sicut vovens jejunare totam Quadragesimam, si totam non potest, tenetur tamen jejunare partem possibilem. *Deinde* Lex divina naturalis obligat ad omnia peccata vitanda quoad fieri potest : ergo etiam lex privata voti ita obligare potest. Verùm rectè respondet *Sanch. cit.* negando utramque paritatem. Quia illud votum jejunandi totâ Quadragesimâ est de tota re moraliter possibili, & per accidens tantùm fortè impossibili ; quâ impossibili factâ , non constante contrariâ voluntate voventis, intelligitur se obligâsse ad partem possibilem. Secùs est de voto nunquam peccandi : quod cùm sit secundùm se de objecto moraliter impossibili , sicut nec ad totum , ita ad nullam ejus partem obligare potest. *Dein* præcepta divina non supponunt liberam voluntatem hominis vitandi omnia peccata, sed potiùs peccandi facilitatem, & pronitatem : & ideò meritò obligant ad vitandum omnia peccata quoad fieri potest : votum autem liberum deberet continere omnia peccata vitandi liberam voluntatem , & consequenter etiam facultatem , seu potentiam moralem , qualis defacto homini non competit.

II. Insuper invalidum manet votum vitandi om- 38
nia peccata mortalia, & venialia solùm ad certum , præsertim longum tempus , v. g. per integrum annum, per totum Adventum, totam Quadragesimam, ut proinde si, emissô tali votô , nihilominus peccetur , circumstantia voti explicanda non sit ; uti contra *Navar. n.* 34. cum aliis docet *Sanch. l. cit.* Eadem enim ratio de *semper* , militat etiam de *longo tempore.*

At validum erit votum. 1. Vitandi omnia pec- 39
cata mortalia. Hoc enim homini etiam cum communi ordinario concursu, & auxilio gratiæ possibile est. *Ita DD. citt.* Qui tamen rectè monent , etiam tale votum non esse consulendum , præsertim homini fragili, cum etiam peccata mortalia , maximè interna cogitationum , & affectionum , præsertim in materia odii, & luxuriæ valde difficilè omninò caveantur. 2. Validum est votum vitandi certa peccata venialia in specie determinata , v. g. nunquam mentiendi , nunquam sine gravi necessitate jurandi , nunquam vel minimum furandi, & his similia, quorum evitatio non est valde ardua. Secùs, si esset valde ardua : ut nunquam otiosa cogitandi , nunquam distrahendi in Oratione , ob eandem rationem suprà datam &c. At si quis voveat solum indeterminatè aliqua , vel pleraque peccata vitare ? Certè votum nullum erit, quia quocunque peccato veniali assignato, non erit major ratio de illo , quàm de alio quocunque. Simile est de volente consecrare aliquot hostias ex pluribus appositis , & non determinante quales. 3. Validum est votum etiam nullum omnino peccatum veniale cum plena deliberatione patrandi. *Suar. & Laym. citt.* Quia licèt fragili homini possibile non sit vitare omnia peccata venialia, quæ fiunt ex subreptione ; possibile tamen est cum ordinaria gratia Dei , ut in nullum omninò peccatum, etiam veniale , cum plena deliberatione , ex proposito & quasi merâ liberâ malitiâ consentiat : quale votum emissum legitur à pluribus viris sanctis. 4. Similiter est validum votum adhibendi specialem curam diligentiæ vitandi omnia peccata etiam venialia : hoc enim moraliter fieri potest , & satisfit, etiamsi, adhibitâ morali diligentiâ, & resistentiâ sedulâ, nihilominus ex infirmitate labaris. Ita *Sanch. cit. n.* 13.

III. Invalidum est omne votum directè emissum 40
de facto alieno , ut alieno , & distincto à facto proprio ; non item indirectè emissum de facto alterius, ut procurando per factum proprium, adeò ut votum directè de ipso facto proprio emittatur : v. g. ut alius quis Religionem ingrediatur , peregrinationem instituat, eleemosynam det, certum vitium emendet &c. nullus directè vovere potest, quia factum liberum alterius non est in potestate voventis : at benè indirectè potest vovere talia, ut scilicet tuô factô

propriò procuranda; ita ut directè solùm voveas, te omnem moralem diligentiam adhibiturum, ut alterum disponas, inducas, & persuadeas ad tale opus exequendum: obligaberis tali voto ad hujusmodi diligentiam adhibendam seriò, & absque fraude. Quòdsi alter nihilominus nolit, tu voto satisfecisti, & liber manes. Idémque est de juramento in simili casu; ut latè, & optimè probat Sanch. *l. 1. de matri. disp. 24. & lib. 4. moral. c. 5. n. 9.*

41 Atque hac ratione intelligenda sunt vota Parentum filios, vel filias Religioni voventium: item Patrumfamilias, dum vovent, ut familiæ certis vigiliis, & festis jejunent, & confiteantur, communicent &c. Vovent enim directè solùm de facto proprio, & indirectè de facto alieno, suo scilicet proprio facto, suasu, vel jussu procurando.

42 IV. Consequenter filii v. g. non obligantur votis parentum, qui eos ad Religionem voverunt, nisi ratificent, sícque votum Parentum *suum* efficiant. Nam juxta regulam juris: *Ratihabitionem retrotrahi, & mandato æquiparari, non est dubium.* Sed neque ratificare tenentur; quamvis id eis consulendum sit; maximè quando ejusmodi votum in ipsorum commodum efficaciter esset editum; ut si tali voto eis sanitas in gravi morbo, vel etiam ipsa nativitas impetrata sit à parentibus: tunc enim saltem ex æquo, & bono deberent ratificare votum Parentum, tanquam negotium sibi utiliter gestum. Certè secundùm jura in foro externo quilibet cogitur ratificare negotium sibi utiliter ab alio gestum: ut notat *Gob. eod. Alph. 1. cit.* Cæterùm qualiter vota communitatis, Religiosorum, & aliorum obligent successores, videbitur *Sect. seq.* Item qualiter filiifamilias, impuberes, Religiosi, Uxores, aliíque sub aliorum potestate constituti, validè vovere possint, vel non possint eadem opera, videbimus *c. 3.* cùm dè irritatione votorum. Item quid agendum, quandò quis emittit duo vota incompossibilia pro eodem tempore, dicam mox §. 4. ubi de materia mixta ex possibili, & impossibili.

§. II.

Bonum moraliter.

43 V*Oti materia debet esse res bona moraliter*; comprehendendo & actus bonos positivos, & omissiones actuum malorum, & minùs bonorum; ut abstinentiam à vino, lusu, matrimonio. Neque solùm comprehendit actiones, vel omissiones bonas, quæ sunt in consilio, ut eleemosyna, cælibatus &c. sed etiam quæ sunt sub præcepto naturali, vel positivo: ut singulis diebus festis audire Sacrum, non fornicari &c. communis DD. cum D. Thom. *2. 2. q. 88. a. 2.* Ratio hujus est: quia cùm necessitas præcepti non sit simpliciter, sed solùm ex suppositione finis: nimirùm si peccatum homo evitare, gratiam conservare, & salutem consequi velit; juxta illud Salvatoris: *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata*: ut proinde voluntas simpliciter maneat libera ad tale opus præceptum, vel prohibitum faciendum vel omittendum: aut èccontra: ideò justè & rationabiliter voluntas potest se magis determinare per votum, voluntariè Deo factum, ad tale opus præceptum faciendum, vel prohibitum omittendum, adeò ut duplici obligationis vinculo astringatur, & generali obedientiæ, ratione præcepti, & speciali vinculo Religionis, ratione proprii voti. Neq; enim obstat, eandem rem ex diversis obligationum capitibus debitam esse; ac debitorem pluribus, ac diversis vinculis adstringi ad idem, ut notant DD. *in L. scire, §. Si à fure. ff. de verb. oblig.* Consequenter quóque transgressio talis voti, v. g. fornicatio duplex peccatum erit, & contra continentiam juris naturalis, & contra Religionem proprii voti.

Excluditur ergo à materia voti validi, inprimis 44
omne opus malum, sive intrinsecè malum, ex natura sua, ut occidere, fornicari, furari &c. sive extrinsecè, ex prohibitione legis tantùm, ut die festo non audire Sacrum, die jejunii vesci carnibus &c. Item sive illud opus sit malum ex natura, & objecto suo; ut in allatis exemplis: sive solùm ex circumstantia: ut si voveas peregrinare in die festo, vel jejunii, sic ut impediatur majus bonum præcepti Ecclesiastici de audienda Missa, vel servando jejunio: &c. votum irritum erit; excepto casu, quo talis peregrinatio majoris momenti foret ad Ecclesiæ utilitatem, ad honorem Dei, vel salutem animæ, ut præcepto Ecclesiæ incompossibili, ac proinde in tali casu non obliganti, præponi possit. Ut etiam notavit *Sanch. cit. c. 6. n. 2.*

Inter circumstantias autem votum afficientes po- 45
tissima est finis intentus: pro quo recole obiter: sicut generaliter duplex est finis, *alius intrinsecus, & ipsius operis*: alius *extrinsecus, & solius operantis*: ita in proposito, alius est finis intrinsecus ipsius voti, ad quem scilicet opus voto promissum ex natura sua ordinatur: alius est finis extrinsecus & ipsius voventis tantùm, ad quem scilicet opus voto promissum non ex natura sua, sed ex libero voventis arbitrio ordinatur. Cape exemplo scholari. Titius jam tertio anno Grammatices infessor, tandem vovit B. MARIÆ Virgini singulis Sabbati diebus confiteri, ut ejus patrocinio impetrato, hoc anno ad altiorem classem ascendat, sícque Parentum offensam, & apud alios confusionem devitet: hîc finis intrinsecus voti est reconciliatio cum Deo, & puritas conscientiæ: finis autem extrinsecus, & ipsius voventis tantùm, varius fuit. 1. Imperatio B. M. Virginis patrocinii: 2. Ascensio ad altiorem classem. 3. Evitatio offensæ parentum, confusionis, &c. Et de ejusmodi fine extrinseco, & ipsorum voventium hîc sermo est. Ubi duo sunt explicanda. Unum qualiter finis malus inficiat votum, alioquin bonum, & de re bona. Alterum econtrà: qualiter finis bonus perficiat votum, alioquin de re indifferenti factum. Nam de re mala votum factum non posse perficere finem bonum, nimis certum est. Pono aliquas claras Regulas.

REGULA I.

INvalidum manet omne votum emissum de re 46
quantumvis bona, ob finem malum afficientem ipsam materiam promissam seu executionem voti: utpote, quando vovens intendit per ipsam rem promissam consequi illum finem malum. *Certum apud omnes.* Ratio est clara: quia tunc ipsa res

pro-

promissa redditur mala ex illo pravo fine intento, ut sine peccato executioni mandari non possit: ideóque verè votum est de re mala, nec acceptabilis Deo materia voti. V. g. Voves eleemosynam dare, Templum ædificare, ut ipsa eleemosynæ largitione, aut Templi fabricâ vanam gloriam apud homines aucuperis: voves dare eleemosynam pauperi puellæ, ut eâ largitione ad turpem consensum inducas: voves Templum frequentare, ut ibi oculos luxuriosè pascas, &c. vota nulla sunt, & peccata, pro ratione materiæ, seu finis mali intenti; quia ibi finis malus mortalis, vel venialis afficit ipsam materiam voti, seu executionem operis promissam; quippe per ipsam executionem operis promissi assequendi; quod benè notare debes.

REGULA II.

47 VAlidum manet omne votum emissum de re alioquin bona, etsi ob finem malum afficientem solùm ipsum votum seu voventem; & nullo modo ipsam rem promissam; ita nimirùm ut vovens intendat consequi finem illum malum, non per rem votô promissam, sed solùm per ipsum actum vovendi. Ut si quis coram multis præsentibus, aut laudaturis aut miraturis, vovet eleemosynam magnam, peregrinationem, ædificationem Templi: aut (quod non rarum) Professionem solemnem emittas, atque ipso actu vovendi vanam gloriam, laudémque hominum captas, vel aliud quid simile vitiosum, de cætero tamen vota tua redditurus Deo debito modo: votum ejusmodi omninò validum erit; quia de re bona, & ab illo pravo fine minimè infecta, sed licitè, & sanctè implenda: attamen ob ipsum vanæ gloriæ finem præfixum, venialiter saltem malum, ideóq; vacuum meriti: similiter discurrendum in similibus, dummodò semper intelligatur verè finis malus, seu causa finalis, & principalis motiva vovendi, adeò, ut quia positivè alioquin nollet vovere, nisi ob talem finem; sic enim votum malum erit. Secùs dicendum, quando vana gloria, vel quid simile vitiosum non est finis, seu causa finalis motiva, sed solùm causa impulsiva secundaria vovendi, sine qua nimirùm quis aliàs solùm non vellet vovere, seu non excitaretur, moveretur, vel impelleretur ad vovendum: attamen defacto excitatus vanâ gloriâ, vel simili causâ, voves eleemosynam, perigrinationem, &c. cum aliis debito modo, principaliter ad honorem Dei, & salutem tuam, votum sanè licitum, & validum manebit, non obstante causâ secundariâ impulsivâ vitiosâ, ipsum tamen votum minimè inficiente. Quod sanè valde est notandum.

Certè plerique etiam Religiosi, maximè Tyrones, sæpissimè operantur moti aliquâ vanâ gloriâ, vel excitante, vel saltem concomitante, titillati, sed quia non ùt causâ motiva finali, sed impulsivâ tantùm, ipso opere, alioquin ritè facto ad gloriam DEI, boni operis mercedem non perdunt. Eodémque modo discurre de metu pœnæ, & cape casu particulariore,

48 Voves Religionem aliquam, quia in ea lautè vivitur, aut Religionem Carthusianam ex inordinato appetitu vescendi bonis piscibus. Siquidem lautitia illa, vel esus piscium sit solùm causa impulsiva vovendi, sine qua aliàs non fuisses motus ad vovendum, vel saltem tam prompè non voveres, votum tuum & validum, & licitum manebit: sin verò sit causa finalis, & principalis motiva ipsius voti, sine qua aliàs positivè nolles vovere, votum quidem vanum & illicitum, attamen validum erit, quia de re licita, & sancta, &, ut suponitur, sanctè implenda; non enim votum tuum terminatur ad ipsam lautitiam, seu esum piscium vitiosum, sed ad talem Religionem, & Regulam debitè servandam, etsi motivo vitioso impellente ad vovendum. Denique si lautitia illa esset causa finalis motiva, ac finis ipsius rei promissæ, seu per ipsum ingressum, ac professionem talis Religionis assequendus, ita ut ideò præcisè velles ingredi, ac profiteri talem Religionem, ut eâ lautitiâ fruaris, jam votum nullum erit, quia de re vitiosâ ex fine malo, & vano præfixo ipsi rei promissæ juxta primam regulam. Ergo jam iterum vides verum esse, omne votum de re illicita esse invalidum; at non omne votum illicitum invalidum esse: quia licèt votum sæpè edatur malè, poterit tamen servari benè, & aliundè etiam potest esse votum validum, etsi sit summè illicitum: ut patet exemplo filii, qui sciens patrem ægerrimè laturum, si fiat Religiosus, fortè verberatus à parte, ut ei dolorem inferat, & se vindicet, vovet, vel jurat coram illo, se fore Monachum: graviter sanè peccat contra pietatem parenti debitam, valet tamen votum, si impellente licèt verberatione paterna, & vindictæ cupiditate, tamen votum illud ritè edat ad honorem Dei, uti observat *Gobat hic casu 2. n. 77.*

REGULA III.

49 INvalidum specialiter est omne votum emissum ad consequendum, vel impetrandum ab ipso *Deo rem illicitam, quatenus illicita est*: aut in gratiarum actionem pro *obtenta re illicita, qua talis est*, ut in datis exemplis, si voveas eleemosynam ad vanam gloriam, sive ad laudem hominum ab ipso Deo procurandam: si voveas Deo eleemosynam, seu jejunium, sacræ Religionis ingressum, ad impetrandam victoriam in lite, duello injusto, ad lucrum in ludo, vel contractu injusto, ad injustam vindictam ab inimico sumendam, ad impetrandum illicitum concubinatum personæ concupitæ. Item, si meretrix voveat partem quæstûs meretricii; aut usurarius partem lucri iniqui dare pauperi in eleemosynam, vel Ecclesiæ ex intentione vel movendi Deum ad majorem horum proventum tribuendum, vel in gratiarum actionem talium proventuum, velut Deo attributorum, ut ex communi docent Suar. *c. 5. n.* 8. Sanch. *c.* 6. *n.* 16. *&* 21. Laym. *c.* 2. *n.* 7. Et Ratio est: quia dare eleemosynam, vel quodvis opus bonum facere ad impetrandam à Deo rem illicitam, vel iniquam, vel in gratiarũ actionẽ pro tali re illicita, velut per Dei speciale auxilium acquisitâ, reverâ non est actio bona, sed mala, & blasphema: quia talis, quantùm est in se, Deum authorem peccati facit: consequenter nec licitè, nec validè voveri poterit.

50 Dixi autem notanter: *cum intentione impetrandi, vel gratias agendi, & quatenus illicita est*. Nam 1. cessante tali intentione: per modum puræ conditionis, absolutè vovere eleemosynam v. g. Si ini-

micum occiderit, quæſtum turpem, vel iniquum fecerit, &c. validum erit votum: quia patrato homicido, vel lucro turpi acquiſito, dare eleemoſynam, res bona eſt, & benè impleri poteſt. 2. Verùm, ſecluſa intentione illa, ſolùm per modum pœnæ vovere eleemoſynam, vel quodvis bonum, ſi aliquod delictum commiſeris, v. g. fornicatus, vel pollutus fueris, &c. votum validum, & licitum, imò ſanctum, & meritorium eſt, ut notat DD. citt. 3. Etiam cum intentione impetrandi à Deo rem, vel gratias agendi Deo pro re, quæ reverà eſt illicita, non tamen quatenus eſt illicita, ſed quatenus aliquid licitum, ac donum Dei continet, vovere aliquod bonum, validum votum erit, etſi ratione adjunctæ malitiæ illicitum. v. g. voves Deo eleemoſynam, ſi in duello occiſus non fueris: ſi ex adulterio prolem non ſuſceperis: aut ſi fæmina in fornicatione, nullâ prole ſuſceptâ, infamiam evitaverit, &c. vota valida ſunt: quia licèt malum ſit hominem occidere, velle vincere in duello injuſto, adulterari, fornicari, &c. attamen in duello incolumem conſervari, ex aliena prolem non ſuſcipere, infamiam evitare, reverâ non malum, ſed bonum, donum, ac beneficium Dei eſt ad quod proinde impetrandum, vel in gratiarum actionem pro eo impetrato eleemoſynam v. g. dare, ſicut bonum & honeſtum eſt, ita materia voti valida eſſe poteſt. Vide *Navar. Laym.* alios citt. Denique ex dictis ſolves hunc caſum: Barbara videns filiam ab amaſio imprægnatam, vovet B. Virgini mille aureos, ſi filia ante partum moriatur, ad avertendum nimirùm grande familiæ dedecus. Filia econtrà vovet Deo, niſi ipſam parentes permittant nubere amaſio, cui nuptias promiſerat, ſe non nupturam ulli alteri. Quid de utroque hoc voto? Reſolvit rectè Paulus Comitolus *reſponſorum moral. lib.* 1. *q.* 15. votum matris fuiſſe invalidum, quia impium: volebat enim impiâ ſuâ promiſſione inducere Deum, ut non ſolùm filiæ, ſed etiam innocenti fœtui ante Baptiſmum, vitam adimeret. At verò validum votum fuiſſe filiæ; quia de re honeſta, nec quidquam indecens apparet in illo voto.

REGULA IV.

51 INvalidum, & nullum eſt omne votum *de re omninò indifferenti, quatenus indifferens eſt*: ſic enim omninò vanum, ac inutile, nec honeſtum, nec Deo gratum eſſe poterit. At contrà validum evadet ejusmodi votum, ſi fine, vel circumſtantiâ bonâ additâ, res indifferens bona, ac Deo grata evadat. *Omnes*. Exempla obvia ſunt. 1. Anna nobilis Matrona voto ſe obſtrinxit Deo, nunquam ſpuere in Eccleſia. Si nihil addatur, certè vanum, & nullum votum apparebit: certò tamen validum, Deóque gratum votum pronuntiandum eſt, ſi Matrona illa ſputationum omiſſionem vovit, ne ſuis ſputis fœdaret Eccleſiam, cum nauſea, offendiculo, vel malo exemplo aliorum. 2. Regulariter nullum, & vanum eſt votum muliercularum non nendi, vel fila ducendi die Sabbati in honorem B. MARIÆ Virginis: relictâ interim ſibi, & ſuis facultate aliis ſervilibus operibus laborandi; cùm non nere ſit omninò indifferens, nec ſpecialem ullam proportionem habeat ad cultum B. Virginis. At validum erit votum, ſi perſona vovens, v. g. eſſet nimis affecta ad nendum, ſicque voveat non nere, ut interim orationi, aut aliis exercitiis vocare poſſit. 3. Similiter nulla, & vana ſunt vota non veſcendi capite animalis in honorem S. Joan. Baptiſtæ: aut in feſto S. Laurentii non comedendi carnes aſſatas, relictâ interim ſibi facultate veſcendi aliis carnibus æquè, vel magis delicatis ad ſatietatem, vel etiam ingluviem. Ita Navar. *in man. c.* 12. *n.* 28. *&* 37. Tolet. *l.* 4. *c.* 17. *n.* 14. aliiſque citatis, Sanch. *l.* 4. *moral. c.* 7. *n.* 6. Laym. *tr.* 4. *c.* 2. *n.* 8. Qui duo rursùs rectè monent, validum fore tale votum, ſi vovens nimis affectus ſit ad tale ciborum genus, & ideo mortificationis ergò vovet Deo abſtinere ad talis Sancti honorem: tunc enim abſtinere à tali cibo, opus bonum erit, aptúmque ad Sancti honorem; adeóque materia apta voti: aliàs minimè. 4. Nullum & vanum eſt votum non intrandi certam domum; vel non ludendi cum tali perſona, relictâ ſibi libertate ludendi cum aliis. At validum erit votum illud, ſi juſta ſubſit cauſa: utpote ſi ex tali domo, vel cum tali perſona certum periculum peccati, diſſidii, jurgiorum, &c. timeatur. Ita DD. citt. Nam licèt non intrare talem domum, aut non ludere cum tali perſona abſolutè ſit indifferens; at verò non intrare, vel non ludere velle ad evadendum certum peccati periculum, omnino opus bonum eſt ex fine honeſto, adeóque apta materia voti. Votum nunquam ludendi plerumque validum eſt; quia plerumque concipitur honeſto fine, ut nimirùm bonorum prodigalitas, aliáque peccata, vel damna evitentur; ut animus tali obligatione abſtinens expeditior ſit ad vacandum Deo, vel officio ſuo. Ex communi Navar. *l.* 3. *conſil.* 36. *de voto, edit.* 2. Suar. *lib.* 2. *c.* 8. *n.* 7. Sanch. *l.* 1. *de Matrim. diſp.* 4. *num.* 5. Excipe tamen: niſi conſtaret voventem nullam habuiſſe honeſtam intentionem, vel finem bonum abſtinendi ab omni luſu: tunc enim rursùs votum inane erit, & nullum. Sed tu revide, & ad verbum omnimodis huc refer dicta c. 1. n. 43. de juramento non ludendi, eadem enim eſt ratio de non ludendi voto. *Tandem*, invalidum, & nullum eſt votum etiam rei bonæ, & honeſtæ, tamen ob finem omninò indifferentem, & temporalem, vel non ut impetrandum á Deo per illud opus bonum, ſed potiùs ut naturaliter conſecuturum: ut ſi voveas jejunium, abſtinentiam à vino, vel cibis certis lautioribus, de die tantùm ſemel comedere, eo præcisè fine, ut ſumptibus parcas, vel ſanitatem naturaliter conſerves, vel recuperes: vel etiam ad impetrandũ quid à Deo per illud opus bonũ, ſed tamen à Deo rationabiliter non poſtulabile: ingentes divitias, lucra in ludis, uxorẽ omnium pulcherrimam &c. At contrà valebit votũ, ſi quis jejunia, orationes, eleemoſynas Deo voveat tanquã mediũ impetrandi à Deo etiam bona temporalia, & indifferentia, honeſtè tamen, & rationabiliter petibilia à Deo, ut ſanitatem corporis, divitias congruas, utile matrimonium, officium, vel beneficium bonum, &c. vel ad gratiarum actionem pro ſimilibus impetratis. *Omnes*. Ratio: quia hæc à

Deo,

Deo tanquam omnium, & eorum etiam bonorum Authore petere, vel pro impetratis gratias agere; bonum & honestum est, ideóque materiam voti non inficiunt. Et hinc tandem concludes; validum fuisse votum Patricii nostri Grammatici, quia, & de materia sancta, scilicet confessione Sabbathina: & ad finem minimè malum, scilicet ob B. V. M. ope impetrandum à Deo ascensum ad altiorem classem. Vide plura pulchra, & curiosa apud Gobat eodem casu toto.

§. III.

Et melius suô per se oppositô, vel jam habitô à Vovente.

52 Materiam voti validi debere esse *de meliori bono*, ipsa definitio voti loquitur, & omnes requirunt cum S. Thoma *cit. a.* 2. Et Ratio est: quia votum est promissio facta Deo: Deo autem (cujus voluntas est sanctificatio nostra 1. *ad Thessal.* 4.) gratius est, & magis placet opus, quod majus, & melius est, quàm oppositum minus bonum: consequenter Deo acceptum non erit, si homo voveat, & se obliget ad faciendum minus bonum, omisso majori: quia hoc ipso se obligare ad omittendum oppositum, quod majus, & melius est, & DEO magis placet: ergò tale votum, vel promissio minoris boni, velut Deo non acceptum, invalidum erit. Itaq; per melius bonum, materiam voti validi, non intelligitur opus melius quocunque alio bono opere diverso; sic enim nullum votum valeret, nisi factum de opere omnium perfectissimo, quo nullum aliud melius esset: sed intelligi debet melius, seu perfectius *suo per se opposito*, utpote contradictorio: sic votum dandi eleemosynam valet, & non dandi, non valet: quia melius est dare, quàm non dare. Item votum non nubendi valet; nubendi non valet (de quo mox) quia melius est non nubere, quàm nubere, &c. *Vel jam habito à vovente.* Sic sæcularis, etiam Clericus, licitè vovet quamlibet Religionem, etiam minùs strictam, seu laxam: quia quælibet Religio melius bonum est, quàm jam habitum à vovente. Sic existens in Religione laxiore validè vovet strictiorem: quia hoc est melius, bono habito à vovente:ècontrà existens in Religione strictiore non validè vovet minùs strictam: quia licèt hoc sit majus bonum suo opposito, est tamen minùs bonum illo, quod jam habet vovens. Eadémque ratione, cùm dicitur materiam voti validi debere esse non impeditivam majoris boni: non debet intelligi de majori bono quocunque: sed non impeditivam majoris boni, quod defacto habet vovens, quando vovet, ut patet in exemplo modò dato.

53 Justa est ergo Regula assignata communiter à Doctoribus ex *Sanch. l.* 4. *c.* 8. *n.* 40. Votum validum esse, si habeat materiam bonam, & Deo gratam, licèt *actu* excludat, vel impediat aliud opus dignius, Deóque gratius, dummodò non excludat *aptitudine*, ut in illud commutari possit. Sic validum est votum v.g. perpetuò peregrinandi, serviendi infirmis, &c. etsi enim hæc actu excludant multiplex majus bonum, v.g. statum Religionis; non tamen excludunt aptitudine; quin statim in illud majus bonum arbitrio voventis commutari possit. His notatis, adferamus aliquot exempla.

I. Invalida sunt vota omissionis cujuscunque 54 operis boni, quod est in consilio: ut non ingredi Religionem, non jejunandi, non dandi eleemosynam certis pauperibus, non fidejubendi, non mutuandi indigenti, &c. quia in his gratius est Deo opus, quàm ejus omissio: adeóque votum simpliciter est de minori bono, minúsque accepto Deo; neque de hoc dubium esse potest. Sed vide, & huc refer in simili dicta suprà *c.* 1. *Sect.* 2. de juramentis promissoriis.

II. Invalida sunt vota ludendi honestè; come- 55 dendi moderatè; contrà verò valida sunt vota non ludendi, abstinendi, seu jejunandi, &c. quia licet ludere honestè, comedere temperatè, sint actus boni, & honesti; eorum tamen, ac similium delectationum carentia, vel abstinentia melior, & Deo gratior est, majorísque virtutis & meriti existit. Ita communis cum Suar. *l.*2. *de voto. c.*8.*n.*7. Sanch. *l.* 1. *de matr. disp.* 4. *n.* 5. Laym. *cit. n.* 1. . *in fine.* Excipe: nisi ejusmodi vota emittantur conditionatè: v.g. voveo, si lusero, honestè, & sine fraude, vel contentione me lusurum: quoties comedero, temperatè me comesturum. Tunc enim materia voti non est ipsum ludere, vel comedere, sed ipsa honestas in ludendo, vel comedendo, quod sine dubio melius est suo opposito, ut notant *Suarez.* & *Laym. citt.* Itaque voto de ludendo honestè v. g. duo opponi possunt: 1. *Non ludere omninò*: & respectu hujus, utpote melioris, votum ludendi honestè, nullum est. 2. *ludere inhonestè cum fraude, & rixis, &c.* & respectu hujus, utpote deterioris, votum ludendi honestè validum est, & virtute negativum est, scilicet non committendi inhonestatem in lusu, comestione. &c.

III. Votum nunquam vovendi utique invalidum 56 est, cùm absolutè sit melius vovere, quàm nunquam vovere: at certè validum erit votum non vovendi indiscretè, temerariè, sine consilio Confessarii: quia vovere cum tali cautela honestum est ad virtutem Prudentiæ spectans, ac melius, quàm oppositum. E.g. Aliquis expertus se esse valdè pronum, multísque votis se intricâsse, quorum postea eum pœniteat, vovit, se postea nullum omninò votum editurum, nisi cum consilio, vel approbatione prudentis Confessarii, omninò validum est votum: quia est de objecto bono, & meliori suo opposito: multò enim melius est non vovere tali homini, nisi cum consilio Confessarii, quàm temerè seu malè vovere, Ita *Sylvester*, *Azorius*, *cum Sanch.* & *Laym. citt.* At quid, si talis illud votum postea transgrediatur, v.g. inconsulto Confessario vovens abstinentiam à vino, vel ingressum Religionis? ℞. Si memor voti prioris, utique peccat contra Religionis virtutem, pro ratione materiæ, etiam mortaliter, quia transgeditur votum sciens in re gravi, quod antea validè, & licitè conceperat. At nihilominus illud votum posterius, contra prius votum, illicitè editum, de abstinentia à vino v.g. vali-

validum est, & obligat, ut rectè docent cum aliis *Sanch. & Laym.* citt. Quia ad valorem voti non requiritur, ut licitè, & sine peccato fiat, sed sufficit, quòd habeat objectum bonum, & melius suo opposito, quod contingit in nostro casu. Excipiendum tamen, nisi talis in priori voto non ampliùs vovendi inconsultò confessariô haberet expressam voluntatem, se nolle imposterùm ullum suum votum esse validum, nisi cum tali circumstantia, ut nimirùm cum consilio, & approbatione Confessarii fiat: vi enim talis voluntatis vota sequentia sine tali circumstantia facta erunt invalida, donec ea voluntas expressè, vel tacitè seu virtualiter revocetur. Virtualiter autem seu tacitè revocari censebitur, eò ipso, quo quis memor illius voluntatis prioris, nihilominùs postea voveat aliquid: tunc enim valebit votum posterius: hoc enim ipso prior voluntas retractatur, quando contrarium deliberatè agitur, ut rectè docet Laym. *cit. in fine.* Insuper Sanch. *l.* 4. *c.* 8. *n.* 21. negat valere votum nunquam petendi dispensationem illius voti, cùm sine dubio casus possit contingere, in quo homini melius esset petere dispensationem, quàm non petere. Et esto valeat (ut contendit *Castro-Palaus* apud eundem *Gobat.*) certissimò tamen tale votum manebit dispensabile ab habente potestatem ordinariam, vel delegatam, jure vel privilegio, cui utique vovens, privatâ suâ voluntate præjudicare non potuit: quod valde notandum contra scrupulosos criticos, etiam mihi non semel occurentes.

57 IV. Invalidum est votum procurandi, vel suscipiendi; at verò validum est votum non procurandi vel suscipiendi Episcopatum, vel aliam Prælaturam, aut Dignitatem, nisi quatenus obedientia Superioris, publica necessitas, ac lex charitatis aliud exigeret: tunc enim prius validum, quia de meliori bono; posterius vero votum invalidum esset, utpote bonis moribus repugnans. Ita contra *Sylvestrum, Navar. Azorium, alios*, rectiùs docent, & distinguunt cum D. Thoma 2. 2. *q.* 185. *a.* 2. *ad* 3. aliisque relatis Sanch. *l.* 4. *c.* 8. *n.* 37. Suar. *l.* 2. *c.* 11. *n.* 10. & patet ex praxi virorum bonorum, maximè etiam Societatis JESU. *Ratio est*: quia, licèt juxta Apostolum 1. Timoth. 3. *v.* 1. *Si quis Episcopatum desiderat, bonum opus desiderat*: melius tamen est homini, & tutiùs ad humilitatis custodiam, & ambitionem excludendam, non appetere ejusmodi dignitates. Dicitur quidem Episcopatus status perfectionis, & perfectior Statu Religionis, sed intelligendum est non formaliter, quasi Episcopatus hominem *formaliter* constituat in statu perfectionis, aut ad perfectionem consequendam multùm per se promoveat; sed *suppositive*, quòd ob sui eminentiam requirat, & præsupponat perfectionem in suscipiente: ut post alios rectè respondet Laym. *cit. c.* 2. *in fine.* Atque hinc infert *Suarez. l. c.* etiam votum non suscipiendi beneficium, vel quodcunque regimen animarum, ratum esse; quia etiam in his dictum periculum adest. At verò votum non suscipendi sacros Ordines irritum esset; quia & Ordinum susceptio, maximè ob annexum votum castitatis, majus bonum est, & non affert illud periculum. Sic *Suarez.* Certè tamen putârunt, & hoc votum validum esse, si finis sit humilitas, & reverentia Sacrorum, qualem, respexit S. Franciscus ad Ordinem Sacerdotii nolens ascendere. Sed restant specialia explicanda de voto Matrimonii, & Castitatis.

Votum Matrimonii.

Ordinariè per se invalidum est votum de Matrimonio suscipiendo: quia non est de meliori bono, cùm status ipse oppositus continentiæ, & castitatis in cœlibatu, sacro Ordine, Religione, absolutè, & simpliciter melior sit. Teste Apostolo 1. *Corinth.* 7. ac velut certum de fide definitur in Conc. *Trid. ss.* 24. *Can.* 10. quia scilicet animum à curis sæcularibus, & carnis voluptatibus liberum, ac magis expeditum reddit ad vacandum Deo, ut clarè docet Apostolus *l. cit.* Dixi tamen: *ordinariè & per se*: excipiendi enim sunt casus. 58

Primus. Quoties alicui obligatio Matrimonii ex aliquo præcepto incumbit, validum quóque erit votum de illo contrahendo. E. g. cùm quis absque gravi damno, injuria, infamatione sponsæ, vel prolis ex ea susceptæ, à sponsalibus resilire non potest; tunc sicut ex justitia obligatur eam ducere, ita validè idipsum vovebit. Item, si Matrimonium Reipubl. valdè utile futurum existimetur: utpote, si ex eo Pax inter Christianos Principes, hæreticorum, vel infidelium conversio, Ecclesiæ, ac Fidei Catholicæ conservatio eventura sit, vel speretur &c. his & similibus casibus validè vovetur Matrimonium, vovénsque obligatur: quamvis ibi materia voti non tam sit Matrimonium ipsum; quàm bonum commune, vel jus alterius. Communis DD. *Suar. Laym. citt.* 59

Secundus. Qui vovit se ducturum puellam pauperem intuitu solius pietatis, & misericordiæ, obligatur voto; non quidem absolutè, ut eam omninò ducat, cùm ipsi voventi absolutè melius sit non ducere, quam ducere, sed conditionatè, *si nimirùm aliquam ducere velit, ut hanc ducat*; seu ne aliam ducat, quàm istam. Hâc enim ratione melius, magísque meritorum est voventi ducere istam pauperem, quàm aliam opulentiorem: eáque ratione ad istam ducendam etiam ab Episcopo compelli potest, si votum notorium sit. Ita (contra meum Sanch. *l.* 1. *de Matr. disp.* 4. *n.* 12.) Suar. *l.* 4. *c.* 9. *n.* 27. Laym. *cit. c.* 2. *n.* 12. *in fine.* Alii communiter. Ubi tamen iterùm materia voti non est tam Matrimonium, quàm opus misericordiæ, ac pietatis in pauperem puellam, ut notant iidem DD. Interim tali voventi in omni foro externo & interno liberum manet eligere Religionem, Sacros Ordines, vel Statum cœlibatûs tanquam perfectiorem. 60

Tertius esse solet. Qui expertus credit se non posse continere, & ideo vovit Matrimonium: tamen probabiliùs talis non obligatur voto absolutè, dummodò paratus sit adhibere alia remedia. Ita post Sotum, & alios *Laym. l. c.* Ratio: quia votum debet esse de meliori bono: sed status Matrimonii tali homini absolutè melior non est (alioquin sequeretur, quòd si talis homo tunc votum continentiæ emitteret, illud esse invalidū, utpote non de meliori bono, 61

quod

quod est contra *communissimam*, ut mox patebit) sed solùm melior est illi status matrimonii conditionatè, si nimirum nolit adhibere alia remedia continendi: non ergò obligat tale votum absolutè, sed

62 *Quartus*: Obligat solùm conditionatè: videlicet si in tali statu peccandi perseveret, si non media efficacia adhibeat; & tamen cum Dei gratia adhibere possit, adeò ut talis homo aliud vovere censendus non sit, quàm hoc saltem remedium incontinentiæ adhibere, scilicèt matrimonium, si aliud melius adhibere nolit: quanquam etiam hoc melius cum Dei gratia adhibere possit, & si firmo proposito adhibere statuat, voto liberatur. Sic intelligendum illud Apostoli l. cit. *Melius est nubere, quam uri.* Non dixit absolutè: melius est nubere, quàm continere: sed ex hypothesi præmissa: *Si se non continent, nubant: melius est enim nubere, quàm uri.* Sic explicant SS. PP. D. Hieron. in Apolog. contra Jovinian. ad Pammach. *Melius est maritum ducere, quam fornicari.* Et auctor comment. apud S. Ambros. in eundem locum: *Viri est desideriis agi, vel vinci. Cùm enim voluntas desideriis carnis consentit, uritur: Nam desideria pati, & non vinci, illustris viri est, & perfecti.* Ita communis DD. apud *Laym.* cit.

Votum Continentiæ, & Castitatis.

63 Sanctissimum, & sine dubio validum est votum castitatis, & continentiæ perpetuæ tam simplex, quàm solemne. At quid si vovens vel jam astrictus voto Castitatis patiatur gravissimas difficultates, tentationes assiduas, lapsus frequentes, adeò ut omninò videatur ipsi votum Castitatis esse de minori bono, sed Matrimonium potiùs esse de meliori bono? quales, prò dolor! frequenter sunt in Sæculo, in Claustro, in Clero perpetientes tam atrocem tribulationem carnis, ut quamvis alioquin alieni ab omni alio peccato mortali, relabantur tamen persæpè, & post seria, & frequentia integræ emendationis proposita succumbant fœdissimo hosti. Quis pronuntiabit eorum votum, vel fuisse ab initio irritum jam subsistente eâ difficultate? vel desiisse esse validum ejusmodi difficultate superveniente?

Communissima sententia, & persuasio Theologorum est, votum illud esse, & manere validum; cùm omnia habeat requisita ad votum validum, & tota difficultas posita pendeat à libero consensu voluntatis in peccatum, quem quilibet cum ordinario auxilio gratiæ divinæ cohibere potest, & debet: potest enim inter brutalissimos motus mens in sua statione manere; idque habet communis sensus Ecclesiæ, & totius Christianitatis, ut in ejusmodi votis tanquam validis, etiam ab ægerrimè continentibus petatur, & concedatur dispensatio, & quidem semper mixta arduæ satis, & rigidæ commutationi in alia onera. Et certè quoad vota solemnia Religionis, & sacri Ordinis, nullus hactenus Theologorum, quantùm scio, oppositum docuit, nec fortè docebit. Quoad vota autem simplicia sæcularium referam tibi unum, vel alterum Theologum modernum, suis propositis verbis.

Pater Adamus Burghaber Centuriâ. I. Selectorum casuum, casu 66.

Parthenius Adolescens vehementer libidinosis vexatur tentationibus, & frequenter iis succumbit; & quamvis inde advertat statum conjugalem multò utiliorem sibi futurum, quàm cælibem, facit tamen votum Castitatis, idque graviter violat, ut illud jam vellet, non esse factum. 64

Quæritur, utrùm hoc votum reverà sit validum? Videtur illud votum validum esse, cùm omnibus requisitis constet, ut plerique sentire videntur, quos refert, & sequitur *Sanchez. l. 4. c. 8. n. 9.* Respondeo. Etsi allata sententia communior, & probabilior sit, nihilominus probabile esse, illud votum non esse validum. Ita Trullenchius, Ledesma, Martinus *à S. Josepho*, Leander apud Dianam *p. 10. tr. 11. resolut. 47.* Homobonus *Volumine 1. p. 2. resp. 28.* Bonacina *tom. 2. disp. 4. q. 2. puncto 1. n. 26.* & nonnulli alii. Ratio est: quia hoc votum, omnibus consideratis, non est de meliori bono; quippè melius, & salubrius est voventi matrimonium, quàm abstinentia à matrimonio. Ita *P. Burghaber.* Jam audi, quid in simili doceat

P. Antonius Quintanaduennas singularium tract. 9. singulari 12. his formalibus.

Utrum conjugatus impeditus ad petitionem debiti ob votum, aut incestum, aut cognationem spiritualem, possit petere, quoties vehementibus carnis stimulis agitatur, ne periculo exponatur in gravia luxuriæ peccata labendi? Communis satis sententia negativam partem tuetur. Sic *Covarruvias, alii* cum Sanch. *l. 9. de Matr. disp. 7. n. 7.* Sed affirmativam sequor, si ita vehementibus carnis stimulis conjugatus agitetur, ut proximo periculo se exponat incidendi in peccatum fornicationis, vel aliud turpius, nisi debitum petat. Probatur in illo, qui post Matrimonium, vel ante illud vovit castitatem. Quia sicut votum, ex communi DD. cum *S. Thom.* debet esse de re meliori, ita etiam observatio voti: sed votum, & ejus observatio in prædictis circumstantiis non sunt de re meliori: ergo non obligant. Major est certa; & satis probatur ex iis, quæ Thomas Sanch. *lib. 4. in Decal. c. 1. n. 1. &* Azorius *lib. 21. institut. moral. c. 14. q. 10.* docent. Minor est certa: quia cùm ex observatione voti periculo proximo quis exponatur incidendi in aliqua peccata luxuriæ intrinsecè mala, & tunc non observatio voti, (scilicet petere debitum à propria uxore) non sit intrinsecè malum, manifestum est, nec votum, nec observationem voti esse de re meliori &c. Hæc, & longè plura in hanc rem doctissimus P. *Quintanaduennas*: eâdem prorsus ratione sine dubio idem pronuntiaturus in nostro casu quæsito. 65

Judicium P. Georgii Gobat Alphabeto Quatruplici 1. casu 8. n. 280.

Perdifficile mihi nunc videtur negare omnem practicam probabilitatem sententiæ P. *Quintanaduennæ* munitæ tot rationibus non spernendis. Idcircò si offerretur tali personæ Matrimonium, quod repudiare nequiret sine prudenti timore non re- 66

reperiendi brevi aliud aptum, non negarem absolutionem destinanti illud arripere absq; dispensatione, sed cum animo hanc petendi (saltem ad cautelam) proximo quoque tempore: cùm etiam Gotonius *l. 1. controversia 12. c. 1.* expresè scribat, esse in tali casu adeundum Episcopum, *& quidem solùm ad securitatem conscientiæ.* Ita expertissimus Casista *Gobat*, cui ego meritò assentior: & tu utilissimè leges *loc. cit.*

§. VI.

In materia mixta, votum valet quoad partem disparatam.

QUando votum emissum est de materia mixta, partim aptâ, partim ineptâ, hoc est, partim impossibili, vel non bonâ, ut sciatur, quando votum corruat, quando verò validum maneat, & obliget quoad partem aptam. Pono breves resolutiones, & velut regulas.

REGULA I.

67 QUando partes voti promissæ sunt divisim, seu disparatim, sine dependentia adinvicem, ita ut singulæ partes sint per se materia voti virtute quasi multiplicis, tunc, si una pars sit, vel fiat inepta, impossibilis, vel minùs bona, votum tamen validum manet, & obligat ad alteram partem possibilem, & bonam remanentem. Quia tunc locum habet regula juris 37. *in 6. Utile per inutile non vitiatur, si utile ab inutili separari possit.* Exempla sunto: 1. Qui vovit dare Ecclesiæ, vel pauperibus certam summam, v. g. decem aureos, & factus impotens non potest dare totum, tenetur dare partem possibilem: quia res naturâ suâ dividua censetur voveri divisim; nisi alia expressa intentio constet. *Omnes.* 2. Qui vovit singulis horis divisim orare unum Pater & Ave, multis horis impossibile erit implere votum, ob necessarium somnum, inculpabiles distractiones, obliviones: nihilominus tenetur implere votum iis horis, quibus potest. 3. Qui vovit jejunare totam septimanam, vel singulis feriis sextis, vel Sabbatis, per annum, per totam vitam, esto certis diebus occurrat jejunandi impossibilitas, tenetur tamen jejunare his diebus, quibus potest; quia singulorum dierum jejunium sensu diviso vovit. Simili ratione resolvit Sanch. *cit. c. 4. n. 8.* Si Adolescens vovit jejunium omnibus diebus vitæ suæ, quod sæpissimè erit impossibile, obligatur nihilominus jejunare diebus, quibus potest sine detrimento corporis, & Officii sui: quamvis talibus consultius esset petere dispensationem ab Episcopo, vel Regulari privilegiato, aut tempore Jubilæi. 4. Idémque judicandum in omnibus votis pœnalibus, vel afflictivis jejuniorum, peregrinationum, corporis castigationum &c. immoderatè factis: quæ non obligant secundùm excessum homini moraliter impossibile, quatenus scilicet damnum notabile corpori, vel impedimentum officio suo afferunt; obligant tamen quoad reliquum, seu partem moderatam possibilem, quatenus commodè præstare potest. Excepto casu, quo manifesta fuerit intentio voventis, promittere ista copulatè per modum unius, ita ut vel totum tale opus præstetur, si fieri possit, si secùs, totum omittatur. Ita ex S. Thom. Sylvest, Soto, & aliis Sanch. *c. 6. n. 4.* Laym. *c. 2. n. 3.*

REGULA II.

QUando verò partes voti promissæ sunt copulatim per modum unius totius, ita ut obligatio 68
partis dependeat ab obligatione alterius, ac totius promissi, tunc si una pars sit, vel fiat inepta, impossibilis, minùs bona, ruit & obligatio alterius partis, ac totius voti. Non enim tunc fuit voventis intentio servare unam partem sine altera. Exempla iterum sunto. 1. Qui vovit jejunium in Vigilia festi B. V. MARIÆ, si eo die ob causam jejunare non possit, sed bis refici necesse sit, non tenetur abstinere à carnibus. Similiter ècontra: si eo die à carnibus abstinere non possit, neque ab altera refectione abstinere cogitur. 2. Quia neutrum seorsim, & per se vovit, sed utrumque simul collectivè per modum unius, quatenus utrumq; in forma perfecti jejunii Ecclesiastici includitur: ideóque deficiente uno per impotentiam, deficit etiam obligatio alterius. Ita *D D. citt.* nisi semper constet de alia intentione voventis. 3. Item, qui vovit Confessionem, Communionem, Peregrinationem &c. causâ Jubilæi, vel indulgentiæ consequendæ, casu quo Jubilæi gratiam, vel Indulgentiam (quam principaliter vovisse supponitur) consequi non possit, non tenetur confiteri, vel communicare. Quia *ruente principali, ruit & accessorium.* Et *cessante fine, cessat & obligatio mediorum*: talis autem vovit Confessionem, & Communionem solùm, ut quid accessorium, vel medium ad consequendas Indulgentias. 4. Item, qui vovit certo die jejunare, Sacrum legere, vel audire: si intentio fuit in sensu composito cum dependentia à tali die ob specialem rationem, v. g. in die, vel Vigilia S. Sebastiani pro peste; S. Apolloniæ ob dolorem dentium: in die Animarum pro defunctis &c. si eo die legitimè impeditus non possit, non tenetur facere aliâ die. Aliud esset, si id vovisset in sensu diviso, & per modum duorum: ut si votô emissô simpliciter jejunandi, tot Missas audiendi, vel legendi, deinde quasi novâ voluntate ad certum diem, vel dies determinaret: tunc enim tali die impeditus tenetur aliâ die exequi. 5. Item, qui vovit ædificare Ecclesiam, vel Altare, & postea superveniente paupertate non possit præstare totum promissum, liberatur toto voto, nec aliquam partem præstare possibilem tenetur. Est communis Suar. *c. 2. n. 5.* Sanch. *cit. l. 4. c. 10. n. 7.* Laym. *cit. n. 3. §. Exempla posterioris.* Secùs esset de eo, qui vovit mille aureos daturum Ecclesiæ, vel ad pias causas, tunc enim (nisi manifestè constet intentionem voventis fuisse non aliter dare, nisi totam summam) si postea totum dare nequeat, tenetur dare aliquam partem possibilem, notabilem tamen v. g. centum aureos. Ratio disparitatis est; quia ædificatio Ecclesiæ, vel Altaris est materia individua, quæ proinde per modum unius copulatim promissa præsumitur; at verò mille aurei sunt materia suâ naturâ dividua, quæ proinde divisim, & per modum plurium promissa præsumitur: nisi semper de contraria voventis intentione constet.

REGULA III.

MAximè huc facit, & observanda est regula 69
juris: *Accessorium sequitur suum principale;*

non

non ècontra. Et, *Ruente principali, ruit & accessorium;* non ècontra. Quare si pars principalis voti sit, & maneat apta materia, licèt pars accessoria sit, vel fiat inepta, impossibilis, inhonesta, obligatio principalis manebit. Contrà, si pars principalis voti sit, vel fiat inepta, licèt accessorium aptum sit, & maneat, obligatio tota corruit. E. g. Qui vovit peregrinationem nudis pedibus, in cilicio, in pane, & aqua &c. si justa de causa peregrinari nequeat, non tenetur eo tempore nudis pedibus incedere, cilicium gestare, in pane, & aqua jejunare &c. hæc enim promissa sunt solùm, ut accessoria ad peregrinationem tanquam principale: ruente autem principali, ruit & accessorium. Contrà. 2. Qui vovit peregrinationem obeundam nudo corpore, solutis crinibus, superstitioso numero candelarum &c. tenetur solùm ad peregrinationem, omissis illis vanis, & vitiosis circumstantiis; quippè, quæ accessoriè tantùm promissæ sunt; & principale utile vitiari non debet. Nisi tamen constaret expressam intentionem voventis fuisse, non aliter vovere peregrinationem, nisi cum tali aliqua circumstantia; adeóque copulatim, & per modum unius: tunc enim totum votum corruet, & nullum erit. 3. Similiter, qui ut suprà, vovit se peregrinaturum nudis pedibus, ciliciô indutum, toto itinere nihil comesturum, vel aquâ, & pane contentum fore: & tali modo votum exequi non potest, vel quia indecens, vel quia nimis difficile; tenetur tamen perficere peregrinationem secundùm substantiam modò sibi commodò: quia præsumitur eam vovisse principaliter & independenter à tali modo velut accessorio: quare impedimentum accessorii non debet redundare in principale; *ne minùs dignum, majus, aut accessorium principale ad se trahere videatur*: ut habetur *c. un. de consecrat. Ecclesiæ in* 6. & docet communis cum Navar. *cit. c.* 13. *n.* 43. §. *ex his infertur.* Excipe rursus 1. Nisi expressa voventis intentio fuerit non aliter se obligare ad peregrinationem, nisi tali modo. 2. Nisi modus adjectus fuerit ad minuendam difficultatem rei promissæ, ita ut deficiente modo accessorio, res principalis reddatur notabiliter difficilior; tunc enim cadit simul obligatio ejus implendi: ut si vovisti peregrinationem Romam, vel Lauretum equo, vel curru vehendus, & postea quacunque de causa equo, vel curru vehi nequeas, non teneris ire pedibus. Ex communi Suar. *l.* 2. *de voto c.* 2. *n.* 11. Sanch. *l.* 4. *c.* 10. *n.* 11. Laym. *cit. c.* 2. *n.* 3.

REGULA IV.

70 Denique in his, & similibus omnibus principaliter attendenda est intentio voventis, quæ est causa voti, sicut intentio legislatoris est anima legis. Quòdsi de intentione voventis non satis constet, attendenda est ipsa materia, utrùm non ex natura sua, vel ex communi æstimatione hominum apta sit promitti, & impleri copulatim, vel divisim? v. g. ex natura sua copulatim promittitur ædificatio Ecclesiæ; ex æstimatione hominum, abstinentia à carnibus, & secunda refectione in jejunio, Ex natura sua divisim promittitur summa pecuniæ; ex æstimation ehominum Psalterium B. M. Virginis, & sic proportionaliter vovens judicari debet obligari vel non obligari ad implendam partem possibilem, si totum implere nequeat. At, quid si de hoc ipso dubium sit, ut neque ex intentione voventis, neque ex natura materiæ, neque ex æstimatione hominum colligi possit, sítne tota materia voti copulatim vel divisim promissa? *Azorius*, alíique cum Sanch. *cit. l.* 4. *c.* 14. *n.* 38. censent judicandum esse in favorem voti: cùm enim certum sit votum emissum esse, possessio videtur stare pro voto. Sed magis placet sententia *Cajetani*, eúmque secuti Laymanni *cit. n.* 3. *in fine* judicandum esse in favorem voventis, nimi. votum non obligare ad alteram partem, sed cessare totum. Etsi enim certum sit, votum esse emissum de utraque parte, & omninò votum sit in possessione, si utraque pars sit possibilis; attamen dubium est, an sit emissum pro utraque parte copulatim, vel divisim; adeóque si una pars fiat impossibilis, nulla erit possessio voti pro altera parte, sed melior conditio voventis possidentis suam libertatem. Ut si vovisti Monasterio, vel Hospitali dare unum bovē, si non possis dare totum bovem aliquē, stante illo dubio, non teneris aliquam partem carniū dare, sed votô te liberum reputa. Accipe rursus aliquot casus. 1. Si rusticus vovit se ad Ædem B. Mariæ Virginis peregrinaturum, & vaccam daturum, si vacca postea pereat, & ea pars voti impossibilis fiat; tenetur tamen obire peregrinationem, utpote principaliter promissam: nisi constaret eam solùm per accidens, & accessoriè promissam, utpotè vaccæ offerendæ causâ: qua causa cessante, cessat obligatio peregrinationis. 2. Qui vovit jejunare in pane, & aqua; & bibendo vinum prævaricatus eam partem impossibilem reddit, tenetur adhuc servare jejunium Ecclesiasticum, quod communi æstimatione hominum censetur vovisse principaliter, modum autem illum *in pane & aqua* accessoriè tantùm, nisi constet alia intentio voventis. 3. Si puella vovit perpetuam virginitatem cum intentione promittendi omnia, quæ Virginitas in se complectitur, scilicet ipsam perfectam castitatem & continentiam ab omni actu venereo: si postea fornicata fuerit, & pars voti de servando integro claustro virginitatis impossibilis facta, tenetur tamen de cætero servare castitatem, nisi expressa intentio voventis fuerit servare solùm ipsam Virginitatem, seu integrum claustrum virginale. Nam hoc semel violato, votum ampliùs servari nequit, ideóque corruit. Ex communi *Navar. Laym. Sanch.* citt. 4. Si conjux ignaro vel invito altero conjuge Religionem ingressus, & professus est, professio quidem invalida est, & conjugi petenti restitui debet, eâq; mortuâ ad Monasterium redire compelli non debet; nihilominus & vivente conjuge à debito petendo, & eo mortuo, à secundis nuptiis abstinere debet. Id tamen certè non ex natura rei, ut ex dictis satis liquet, sed ex speciali constitutione juris. *cap. quidam. Et c. placet. de convers. conjugat.* Ubi ratio additur. *Licet votum undequaque non tenuerit, eatenus tamen fuit obligatorium, quatenus se poterat obligare*: eo autem voto potuit se obligare saltem ad non petendum debitum, & mortuâ conjuge, alteri non nubendum. Vide *Laym. l. cit.*

Dubia quædam specialia circa vota incompossibilia.

71 PRimum dubium. Si quis emisit duo vota incompossibilia concurrentia eo tempore, quæ utraque pro tali tempore servari non possunt, quodnam erit servandum? Resp. omninò universaliter validum manebit, & observandum erit, quod prius tempore emissum est: alterum subsequens, tanquã de re impossibili factum, invalidum censendum. Et hoc certissimum apud omnes, quando ambo vota manifeste sunt æquè digna, ac grata Deo. Imò etiam quando dubium est, utrùm prius, vel posterius votum sit dignius, Deóque gratius, adhuc prius observandum esse consentiunt DD. Quando enim constat votum validè emissum esse, dubitatur autẽ, utrùm extinctum sit, standum est pro voto: atqui in proposito constat votum prius validè esse emissũ, idque non potest extingui per votum posterius, nisi ad summum, quando hoc manifestè est melius, & gratius Deo: ergo si dubitatur, an sit melius, servandum erit votum prius. Difficultas ergo solùm est, quando unum votum manifestè est melius, & Deo gratius altero. Et quidem servandum semper dignius, etiamsi posterius emissum, neglectô minùs dignô priùs emissô, docent communiùs DD. cum *S. Thoma*, aliisque citt. Sanch. *l. 4. c. 5. n.* 24. Laym. *c. 2. n.* 4. V. g. Vovisti peregrinari, vel jejunare triduo Hebdomadæ sanctæ, sed postea voves eodem triduo vacare Concionibus, aut Confessionibus excipiendis, quæ peregrinationem, vel jejunium nõ compatiuntur: hoc posterius votum servandũ erit. *Ratio est*; quia tunc prius votum non valet, cùm sit impeditivum majoris boni. *Deinde*, quando concurrunt duo præcepta, quorum utrumque servari non potest, dignius servandum est, neglectô minùs digno: ergò idem dicendum in proposito. *Denique*, universaliter potest quis suum votum, vel promissionem factam Deo in aliud manifestè melius, Deóque gratius commutare: ergò si posteà defacto vovisti quid melius & Deo gratius, quàm antea voveras, ad illud teneberis, si utrumque servare non possis. *Nihilominus* maneat nostra resolutio generalis: adhuc prius votum valere, & servandum esse. *Ratio* in oppositum est: quia votum semel validum, semper valet, nisi destruatur: at hic votum prius non destruitur per posterius quantùmvis melius ipso factum: votum enim non debet esse de omni meliori bono, sed tantùm de meliori bono, quàm sit ejus per se oppositum, vel quod defacto habet vovens: votum autem prius tale est: melius est enim peregrinari, jejunare, quàm non peregrinari, sed otiari; non jejunare, sed comedere: ergo &c. Et sic ruit prima ratio opposita. Secunda nihil valet. Falsum enim est hîc concurrere duo vota: negatur enim valere secundum votum, utpotè emissum, de re impossibili facta per prius votum. Tertia ratio vera est, sed nihil ad rem. Nos enim non loquimur de commutatione voti, sed de valore per se, qui omninò stat pro priori voto. Quia tamen vovens posterius majus bonũ, si recordetur prioris voti minùs digni, censetur sic commutare velle, ideo in praxi sæpè vera est prior sententia.

Secundum dubium: At quid si quis eodem tempore simul & semel vovisset duo vota incompossibilia pro eodem tempore: v. g. proximo die Dominico peregrinari, & assistere amico infirmo? ℞. Siquidem vovit copulatim utrumque implendum, patenter (ne dicam stultè) impossibilia vovit: sícque totum votum corrit, ut neutrum implere teneatur. Sin verò vovit divisim per modum duorum disjunctim implendorum, scilicet hoc, aut aliud, tenebitur voto quoad unum, quod & possibile, & de meliori bono est, ut in exemplo dato assistere infirmo tali ope indigenti. Semper enim majus bonum à Deo acceptari præsumitur. Quòd si verò utrumque votum æqualem, vel quasi æqualem bonitatem continere videatur, alterutrũ præ altero eligere licebit. Quia tunc nulla est urgens ratio, pro uno potiùs quàm pro altero, neque ratione dignitatis, neque ratione temporis, ut in priori casu. Ita cum pluribus *Sanch.* modò citatus *n.* 28. Cape hunc casum: Titius vovit jejunare singulis feriis sextis in solo pane. Item vovit jejunare in Vigilia alicujus S. Patroni solis fructibus, sine pane. Jam Vigilia ista incidit in feriam sextam, quid faciet bonus Titius? Resolvit pluribus Tamburinus *i. Decalog. l.* 3. *c.* 15. *à num.* 18. Siquidem Titius illam coincidentiam prævidit, quando vovit, nisi stultè vovisse censeri velit, servet utrumque, & illo die nihil comedat, si tamen possit: nam semper impotentia excusat. Si verò non prævidit, vel cogitavit illam coincidentiam aliquando futuram, eligat quod sibi melius, Deóque gratius videbitur, aut utrumlibet. Sic ille. Sed pace tanti Viri, ego cum Gobat hic *Alph. cit. cas.* 2. *n.* 99. maneo in resolutionibus datis. Si enim vota diverso tempore emissa sunt, prius servandum erit: si eodem tempore sunt emissa, eligatur, quod magis placet. 72

Tertium dubium. Quid si quis vovit disjunctivè duas materias partim aptas, seu bonas, partim ineptas, seu malas: v. g. Vovet aut furari, ut dives fiat, aut Religionem ingredi, aut hujus amplexu frui, aut jejunare toto die. Distinguendum est. Si enim disjunctio cadat æquè in utramque partem, ut quis æquè promittat aut furari, aut Religionem ingredi; totum votum irritum erit; quia *malum est ex quolibet defectu*. Sin verò disjunctio non cadet æque in utramque partem, sed solùm sub conditione unius partis determinatè intendatur, altera pars bona per modum voti conditionati, ut sensus sit, delectat me furari, vel fornicari, quòd si tamen facere non potero, promitto Religionem ingredi, vel jejunare, hoc votum omninò validum erit; illud autem malum propositum manebit peccatum seorsim. 73

Quartum dubium. Quid si quis voveat rem bonam, seu disjunctivè bonam vel malum, vel bonum? v. g. fœmina ferri rubiginosi vovet eleemosynam, vel jejunium Deo, si aut maritô potiatur à Deo, aut saltem amasiô? ℞. Liquidò votum invalidum erit, nisi ex ignorantia ita vovisset, & deinde à Confessario instructa determinaret se ad solam partem licitam, scilicet maritum tantùm obtinendum; tunc utique votum evadet validum vi novæ voluntatis. 74

Mo-

Monita generalia circa hactenus dicta.

75 I. AN materia voti in toto, aut in parte sit apta, nec ne, non est dijudicandum ex tempore, *quô* votum emittitur, sed ex tempore, *pro quo* votum emittitur, seu quo implendum est. Ut si hodie voveas, cras audire Missam: videndum, an cras audire possis, quando est tempus audiendi Sacrum, non verò hodie. Si juvenis voveat, absolutis studiis, ingredi Religionem, supposito omni jure, si parentes ope ejus non egeant: videndum erit; an post absoluta studia parentes egeant, non verò antea, quando votum est factum. Qui vovit sequenti anno, aut solutô matrimoniô, dare certam eleemosynam, obligabitur ad totum, vel ad partem quam sequenti anno, vel solutus matrimonio, possibilem invenerit, non, quam hoc anno.

76 II. Quando materia voti à principio fuit inepta in toto, vel in parte, utpote impossibilis, illicita, minùs bona vel vana, etiamsi postea mutatâ circumstantiâ, apta possibilis, bona, & utilis fiat; votum tamen, sicut fuit, ita manet irritum, & non convalescit, juxta receptam regulam juris *in* 6. 18. *Non firmatur tractu temporis, quod de jure ab initio non subsistit*, prout in simili etiam de juramentis dictum, & eodem exemplo videre potes. Vovisti non ingredi certam domum, nullo bono fine motus, ideóque voto irrito, etiamsi postea adveniat bonus finis vitandi illam domum, ut si intret persona periculum adferens, votum tamen manebit irritum, nec obligationem adferet: etsi aliàs jure divino naturali tenearis fugere illud periculum. Secùs dicendum esset, si votum à principio validum sit quoad materiam, & solùm quoad executionem circumstantiâ aliquâ extrinsecâ aliquandiu impediatur: ut si in morbo, in mari, in excommunicatione vovisti audire Sacrum quotidie per annum: certum est, te cessante morbo, navigatione, excommunicatione, obligari voto: ea enim præsumitur, & debet esse intentio voventis: alioquin votum à principio fuisset nullum, & stultum.

77 III. Quando materia voti à principio fuit apta, & postea inepta, impossibilis, illicita, inutilis fiat: siquidem fiat inepta in perpetuum, votum omninò extinctum manebit, ut *cap. seq.* patebit. Quando verò solùm fit inepta ad tempus, votum solùm pro eo tempore suspenditur: unde redeunte aptitudine, seu circumstantiâ illâ, ob quam votum validum fuerat; votum reviviscit, & obligat. Communis. *Ratio*: quia pari passu ambulant obligatio voti, & aptitudo materiæ. Exempla sunt obvia: sed maneo in eodem. Vovisti justam ob causam, & ob honestum finem, non ingredi ampliùs certam domum, ob commorantem ibi infamem puellam: hac mortuâ, extinguitur tuum votum. Si autem solùm ex domo discedat per annum, & redeat; interim votum solùm suspenditur, & postea reviviscit, iterúmque obligat. At, quid si non eadem, sed alia similis Domicella redeat, idem vel majus periculum adferens? ℟. Votum manebit extinctum. Non enim extendebat se ad omne periculum, sed ad illud tantùm ex illa individua persona promanans.

78 IV. In dubio denique de materia voti, hæc sit regula generalis: *Quandocunque constat votum ex parte voventis deliberate, & voluntariè emissum esse, dubitatur autem tantùm de legitima materia voti, post diligens examen, remanente dubio, semper judicandum est in favorem voti.* Ratio est: quia eo ipso, quo quis scit se ex parte sua adhibuisse necessaria ad validum votum requisita, jam suâ libertate spoliatus est, & possidet jus ad obligationem voti, etiamsi dubitetur de materia, an utilis, vel etiam licita, aut peccaminosa sit, v. g. vovisti certa bona dare pauperibus, dubitas autem, an sint tua, vel aliena, obligaris voto, habitualiter, non tamen actualiter per executionem obligaris, donec tibi constet, an revera bona sint tua. Si dubium invincibile perseveret, agendum erit juxta opiniones DD. in materia de restitutione.

RESOLUTIO COROLLARIA.

EXecutio voti ritè facta semper duplici bonitate prædita est: nimirùm aliquâ bonitate requisitâ ad ipsam materiam validi voti; & novâ bonitate superveniente ab ipso voto ex virtute Religionis, adeò ut, cæteris paribus, melius magísque meritorium sit opus factum ex voto, quàm si sine voto sponte fiat. Communissima cum S. Thoma 2. 2. *q.* 88. *art.* 6. Ratio: quia in primis nobilioris virtutis nobilius est opus: Religio autem est nobilissima virtutum moralium; ergo opus v. g. temperantiæ, jejunii, continentiæ, &c. ex voto factum in Dei honorem concepto, nobilius est, & melius, quàm si sine voto fieret, vel servaretur. Unde eleganter D. Augustinus *lib. de sancta Virginitate* ait: *Virginitatem non tam honorari, quia Virginitas est, quàm quia DEO dicata est.* Quemadmodùm econtra opus bonum voto promissum omittens graviùs peccat, ita tale opus observans majorem virtutem, & præmium obtinet. Deinde qui ex voto bonum operatur, magis se Deo subjicit, & impendit; quia non opus tantùm, sed etiam operandi voluntatem, & facultatem Deo obligat, consecrat: sicut plus dat, qui non tantùm fructum, sed etiam arborem donat; ut notavit D. Anselm. *lib. de similitudinibus c.* 48. Quemadmodum etiam ècontra graviùs peccat, & majorem pœnam meretur, qui mente obstinatâ, & omninò ad malum determinatâ malum agit, & juxta Scripturam: *venundatus est, ut aderet malum*: ita meliùs agit, majúsque à Deo præmium meretur, qui voluntate per votum ad bonum terminatâ, & obfirmatâ bonum agit. Sed contrà 79

Dices: Qui ex voti obligatione operatur, 1. magis ex necessitate, quàm libera voluntate operatur. 2. Sæpè indè accidit, ut eum voti emissi pœniteat. 3. Et ideò cum tædio, & tristitia operatur bonum, contra consilium Apostoli 2. Corinth. 9. *Non ex tristitia, aut ex necessitate: hilarem enim datorem diligit Deus.* ℟. Negando omnia assumpta. Nam 1. Necessitas legis, & obligationis orta voto minimè tollit libertatem voluntatis, nec minuit: quia homo justus spontè ac liberè operatur, quod lex jubet, etsi fortè non operaturus, nisi lex juberet. 2. Votum Deo prudenter factum non præbet homini causam pœnitendi, vel dolendi, sed gaudendi potiùs, ut significatur 1. Paralipomen. *c.* 29. 80

c. 29. *Lætatus est populus, cùm vota sponte promitterent, qui corde toto offerebant ea Domino.* 3. Tametsi, aliquem pœniteat voti sui, velit, vel optet se non vovisse, nihilominus, quia vovit, potest alacri, & prompto animo votum suum exequi, superando difficultatem, non sine meriti augmento. Lege Augustinum *Epist. 45. ad Riparium.* Ubi post multa egregiè dicta in hanc rem, ita concludit. *Nec ideo te vovisse pœniteat; imò gaude jam tibi sic non licere, quod cum tuo detrimento licuisset. Aggredere itaque intrepidus, & dicta imple factis, ipse adjuvabit, qui vota tua expetit. Felix est necessitas, quæ in meliora compellit.*

SECTIO III.

Voti obligatio, & interpretatio.

SUMMARIUM.

82. *Votum obligat sub mortali ex genere suo;*
83. *Ratione tamen materiæ sæpiùs solùm sub veniali. In quo*
85. *Semper principaliter attendenda est intentio voventis; & deinde materia. Unde*
86. Usque ad n. 90. *resolvuntur varii casus.*
90. Usque ad n. 95. *in dubio, an obligatio voti sit gravis, vel levis, interpretatio semper strictè facienda est habitâ ratione materiæ, & verborum.*
95. *Omnibus verò consideratis, & nullo obstante, favendum est voventi. Unde*
96. Usque ad n. 99. *resolvuntur varii casus.*
99. *Qui ex voto tenetur peregrinari ad certum locum, satisfacit, si illuc proficiscatur simul ex alia causa.*
101. *Quando tempus voto præfixum, ita determinatum est ratione ipsiusmet temporis, ob ejus scil. specialem devotionem, censetur præfixum ad finiendam obligationem.*
102. Usque ad n. 106. *Exempla varia in peregrinatione, & jejunio.*
106. *Quando verò, non ratione temporis, sed ipsius voti implendi, præfixum est, censetur præfixum solùm ad non differendam obligationem.*
107. Usque ad n. 111. *Resolvuntur quædam dubia.*
111. *Vota emissa absque omni certo tempore præfixo obligant ad impletionem tempore proximo commodo & opportuno.*
112. Usque ad n. 116. *Referuntur varii casus; quando liceat, vel non liceat differre impletionem voti.*
116. *In votis obsequium temporale solùm continentibus, dilatio quæcunque sine alio incommodo, probabiliter solùm venialis est;*
117. *Secùs est in votis perpetuum Dei obsequium continentibus.*
118. *Obligatio voti est simpliciter personalis. Unde*
121. *Voluntariè in se suscipiens obligationem exequendi votum alterius, non obligatur ex vi voti, sed communitur*
122. *Ex virtute fidelitatis.*
123. *Sub mortali, vel veniali, prout intendit eam in se suscipere.*
124. *Nullus per se directè vovere potest factum alterius.*
125. *Obligatio voti personalis ita personalis est, & ipsius voventis, ut ei nullatenus satisfacere possit per alium. Unde*
126. *Qui illud per se ipsum, sive culpabiliter, sive inculpabiliter implere nequit, non tenetur substituere alium.*
127. *Nec ejus obligatio transit ad hæredes;*
128. *Nisi vovens expresserit per alium satisfacere, econtrà*
129. Usque ad n. 133. *Obligatio voti realis, quoad ministerium saltem (etsi non quoad substantiam rei promissæ) etiam per alium impleri petit: & ad hæredes transit: circa quos*
133. *Quædam notantur.*
134. Usque ad n. 138. *Quæ, quando, & qualis sit obligatio votorum mixtorum.*

ASSERTIO III.

81 *VOtum ritè factum obligat ad sui impletionem sub mortali ex genere suo. Principaliter semper attendenda est intentio voventis, deinde materia. In dubio, habita ratione materiæ, & verborum, interpretatio semper strictè fieri debet, & in favorem voventis; servato tamen tempore præfinito, vel proximo commodo.* Est tota communis, & secura doctrina, ut patebit. Quatuor autem hìc non levis momenti explicanda sunt.

§. I.

Obligat sub mortali ex genere suo.

OMnes. Et certum de Fide, Deut. 23. *Si nolueris polliceri, absque peccato eris: quod autem semel egressum est de labiis tuis, observabis.* Rursus ibidem. *Cùm votum voveris Domino Deo tuo, non tardabis redere: quia requiret illud Dominus DEus tuus: Et si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum.* Eccles. 5. *Si quid vovisti Deo, ne moreris reddere; displicet enim Deo infidelis, & stulta promissio.* Et severiùs in nova Lege 1. Timoth. 5. Dicitur de viduis contra votum continentiæ nupturientibus: *habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt.* Et Actorum 5. Ananias & Saphira conjuges ob violationem voti conferendi omnia in communi subitaneâ morte puniti sunt, dicente Petro: *Non es mentitus hominibus, sed Deo.* Tandem definitur ab Innocentio III. *c. licet, de voto.* Et approbat totius Ecclesiæ consensus detestantis, ut gravissimum peccatum, matrimonium aliàs licitum, iniri contra votum castitatis. *Ratio est;* quia obligatio voti oritur ex virtute Religionis, & fidelitatis DEO præstandæ, adeóque de se gravis est, ejúsque transgressio ex genere suo mortalis, & quasi sacrilegium contra secundum præceptum Decalogi: *Non assumes,* &c. verè enim in vanum assumit Nomen Domini, qui promissionem ipsi Deo factam violat. 82

Dixi autem *ex genere suo*: nam ut votum in specie, ac in individuo sub mortali obliget, omninò requiritur materia gravis, & tantæ obligationis secundùm rectam rationem capax: adeò, ut si materia simpliciter tam ex natura sua, quàm ex circumstantiis levis sit, & exigua: v.g. vovisti recitare quotidie aliquod Pater, & Ave, Litanias B. M. Virginis, flectere coram imagine sacra, cùm transis, quotidie semel visitare Venerabile multùm distans, &c. voti quóque obligatio exigua, & levis erit, ejúsque transgressio venialis tantùm: idq; non solùm quando materia parva est solùm partialis materia voti: ut si vovisti dicere Rosarium, & omittas unam decadem, vel aliquot Ave Maria; tunc culpam venialem non excedere, omnes agnoscunt: sed etiam, quando materia parva est tota materia voti, ut in exemplis allatis. Uti (contra *Armillam, Toletum*, & nonnullos alios) docet communis DD. & ipse Navarus *c. 12. n. 40.* Sotus *lib. 7. q. 2. a. 1. §. conclusio ergo.* plurimísque congestis Sanch. *lib. 4. c. 12. n. 5. &* Laym. cit. *c. 3. n. 2.* Ratio est: quia votum, cùm sit lex quædam privata, obligat per modum aliarum legum latarum à Deo, vel Ecclesia: aliæ autem leges non obligant sub mortali in mareria simpliciter levi, & exigua, ut patet facili inductione, etiam septimo, & octavo præcepto Decalogi, sed requiritur materia ex natura sua, 83

vel

vel circumstantia gravis, ideóque secundùm rectam rationem capax obligationis mortalis: ergo idem dicendum de obligatione voti, & quidem à fortiori; non enim rectâ ratione præsumi potest de bonitate divina, Deum acceptare promissionem liberam hominis sub mortali obligatione,& æternædamnationis reatu, de re simpliciter levi, & exigua.

84 Dixi rursus: *quando materia voti est levis simpliciter tamen ex natura sua, quàm ex circumstantiis.* Quòd si enim materia voti, etsi ex se levis, tamen ratione circumstantiæ, vel finis gravis censeatur, votum totū obligat sub mortali v.g.non intrare certam domum,non ludere, Religiosum non bibere in domibus sæcularium,etiam unicum vitrum,&c.etsi ex natura sua sint materia levissima,tamen ratione circumstantiarum, periculorum, vel damnorum inde emergentium,censentur materia gravis,& per hoc, sicut possunt esse materia præcepti obligantis sub mortali,ita & erunt sufficiens materia voti obligantis sub mortali,Ex communi doctrina in materia de legibus.

§. II.

Principaliter semper attendenda est intentio Voventis; deinde materia, &c.

85 VOti obligatio quoad qualitatem, & quantitatem principaliter mensuranda,& interpretanda est ex intentione voventis; & postea primò ex materia. *Ratio:* quia votum est lex quædam privata, à vovente sibi ipsi voluntariè imposita per modum Legislatoris: atqui intentioLegislatoris est anima legis: neque obligatio legis unquam excedit mentem,& intentionem Legislatoris: ergo obligatio voti semper principaliter mensuranda est ex intentione voventis; neque ea obligatio eam intentionem unquam poterit excedere, quantùm scilicet, ad quid, & qualiter se obligare voluerit. Ulteriùs, sicut aliarum legum, ita etiam voti obligatio mensurari debet, non præcisè ab intentione legislatoris, sed habitâ etiam ratione materiæ capacis, talis, vel talis obligationis. Et hinc resolves

86 I. Quando vovens absolutè intendit se obligare ad aliquid faciendum, vel omittendum, nec determinat, an sub mortali, vel veniali; aut post factum ignorat, vel dubitat, an sub mortali, vel veniali se obligari intenderit; recurrendum est ad materiam, quam vovit: quæ si ex natura sua, vel circumstantia gravis sit,censebitur obligari sub mortali; si verò levis, sub veniali tantùm. Nam ut latè probat Menochius *de præsumptionibus l. 6. præsumptione* 10. per totam. *Actus præsumitur in dubio factus secundùm ejus naturam.* Censebitur autem communiter res gravis, quæ spectatis omnibus circumstantiis, censeretur gravis, si de ea lex aliqua publica à Pontifice, vel Ecclesia ferretur. Quare votum de annua confessione, annua Communione, audiendo Sacrum, jejunio unius diei, &c. censetur de re gravi,& obligare sub mortali: quia legesCanonicæ de Confessione & annua Communione, Sacro audiendo die festo,de jejunio,&c.obligant sub mortali. Contrà verò vota orandi quotidie quinque Pater&Ave,velLitaniasB.M.Virginis,dandi duos,aut tres crucigeros egentibus, &c. censetur esse de re levi, & sub veniali tantùm obligare; quia etiam respectu legum publicarum censeretur esse de materia levi, & eorum executio non multùm confert, nec eorum omissio multùm derogat honori divino. Sed accipe casum, & applica ad similia. Titius in ebrietate patravit turpe crimen,à quo priùs multùm abhorrebat: redditus sibi vovet per integrum mensum abstinere ab omni potu vini, voto utique de re gravi& obligante sub mortali;sed postea in gratiam hospitis bibit subinde unicum vitrum: an & quantùm peccavit? ℞. cum Gobat. *cit. casu* 3.*n.*91. Si vitrum parvum fuit,unum ex illis,quale etiam sobrius uno haustu exhaurire solet, non peccâsse mortaliter: id enim communi æstimatione, maximè apud Germanos, censetur esse res levis. At quanta vini quantitas eo casu requiretur ad inducendam noxam lethalem; Certè nimis laxè, etiam Germanorum sensu,*Castro-Palau* requirit eam quantitatem,quæ alicui viro temperatè utenti sufficeret pro uno prandio, nimirùm dimidium, vel tres partes nostratis mensuræ. Placet ergò comparatio cum collatione vespertina communiter admissa; nimirùm quartâ parte justæ refectionis: ita ut eo voto astrictus si bibendo vinum quartam partem vini soliti adhiberi pro justa refectione non excedens, solùm venialiter; at verò notabiliter excedens, lethaliter delinquat. Applicatio est facilis etiam in praxi.Vide circa hanc materiam mirè pulchra, & curiosa apud Gobat *in Theologia Juridica cap.* 4. *tr.* 5: *sect.* 2. *n.* 19.

II. In quacunque materia quantumvis gravi potest vovens, intentione restrictâ, se solùm obligare, &restringere suam obligationem ad veniale tantùm. 87
Ratio dicta est:quia votum est lex privata ex intentione, & arbitrio voventis sibi imposita: ideóque nunquam potest excedere intentionem voventis: nam sicut *Nemo se obligat, qui non habet intentionē se obligandi.* c. literaturam,de voto, & voti redemptione; ita meno se obligat graviter, sed expresè leviter tantùm, & sub veniali se obligandi v.g.potes vovere jejunium quatuor dierum,eâ tantùm expressa intentione, ut velis te solùm obligare ad peccatum veniale, si fueris transgressus in toto, vel in parte. Quin imò eâdem ratione potest vovens in quacunque materia intentione restrictâ se obligare solùm ad pœnam,vel pœnitentiam aliquam, si prævaricitur, & ad nullam culpam: uti defacto sunt totæRegulæ Tertiariorum. Et tali etiam modo conduntur Leges, & Statuta Religiosorum. Sed adhibe limitationem mox *numero seq.* apponendam.

III. Insuper eâdem ratione potest quis vovere 88
aliquid facere, vel omittere aliàs de præcepto naturali, vel positivo sub peccato mortali faciendum vel omittendum: v. g. diebus Dominicis audire Sacrum, non fornicari, non ampliùs adulterium committere; eâdem tamen intentione,ut vi voti sui tantùm obligetur, vel ad venialem culpam, vel ad solam pœnam aliquam, si transgressus fuerit. Quo casu transgressus tale votum,peccabit quidem mortaliter contra illud præceptum; at vi voti contra virtutem Religionis solùm venialiter delinquet aut solius pœnæ impositæ reus erit. Verùm, hæc dicta intelligenda sunt de votis simplicibus tantùm: nam votum solemne, cùm ex institutione Ecclesiæ sit

 ab

absolutum, & statum mutans, sub obligatione mortali institutum est; & ideò non pendet ex sola intentione voventis, sed vovens intentionem suam institutioni Ecclesiæ, votum per Prælatum solemniter acceptantis, conformare tenetur, seclusâ omni conditione contrariâ. Alioquin si non intenderet vovere juxta institutionem, & acceptionem, Ecclesiæ, votum esset irritum, & nullum.

89 IV Verum tamen votum manens in re levi & exigua tam ex natura, quàm ex circumstantiis (v. g. orare tria Pater & Ave ex gratuita devotione) non potest, etiam de expressa intentione voventis volentis se obligare sub mortali ad peccatum mortale obligare. *Communis apud citt.* Ratio patet ex dictis; Quia quantitas obligationis non præcisè ex intentione Legislatoris mensuranda est, sed etiam ex materiæ capacitate ad talem obligationem: adeóque licet obligatio nunquam possit excedere Legislatoris intentionem, potest tamen materia esse incapax tantæ obligationis; quantam intendit legislator, vel vovens: atqui certum est meteriam omninò, & simpliciter levem non esse capacem obligationis sub peccato mortali, & æternæ damnationis reatu, id enim omninò repugnat infinitæ bonitati, & benignitati divinæ; ergò, &c. *Deinde specialiter*: Obligatio voti essentialiter non tantùm pendet ex intentione voventis, sed etiam ex acceptatione ejus, cui fit votum, scilicet DEI: atqui votum vel promissio rei omninò levis sub peccato mortali, utpote imprudenter, & stultè facta in materia incapaci tantæ obligationis, non acceptatur à DEO tanquam obligans sub mortali, displicet enim stulta ista promissio: ergò, &c. Vide *Suarez. Laym. Sanch. ll. cc.* Adverte tamen hìc eum, qui vovit rem levem sub mortali, utique etiam formare sibi conscientiam erroneam, se ad id obligari sub mortali: quare si cum hac conscientia erronea postea transgrediatur votum, utique peccabit mortaliter. At non vi voti, quod fuit incapax tantæ obligationis; sed vi conscientiæ erroneæ dictantis se ad id obligari sub mortali, quâ ratione quælibet materia venialis, imò omninò non peccaminosa potest fieri mortalis. Res nota in materia de conscientia.

§. III.

In dubio, habita ratione materiæ, & verborum, interpretatio semper strictè fieri debet.

QUando ex intentione voventis non constat, sed dubium manet, qualiter, vel quantùm is intenderit se obligare, tunc

90 I. Obligatio interpretanda est secundùm verborum, quibus usus est, proprietatem, seu communem, & usitatam acceptionem, dummodò vovens talem sensum verborum perceperit: non enim per verba significat, nisi quod iis significari intelligit. v. g. Qui vovit Ecclesiæ calicem, in dubio interpretatur obligari dare calicem argenteum, utpotè qui ad cultum divinum, & reverentiam Sacramenti magis idoneus sit, & vulgari usu significatur nomine *Calicis*: non ergò aureum, sed nec cupreum, vel stanneum: *argum. c. calix d. 1. de consecrat.* Comunis DD. Sanch. *c.* 13. *n.* 13. Laym. *cit. c.* 3. *n.* 4.

91 II. Quando neque ex intentione voventis, neque ex forma verborum voti constat, sed dubium manet, ad quid, vel qualiter intenderit se obligare vovens, tunc materia voti inspicienda est, & voti obligatio interpretanda juxta materiæ promissæ naturam, & conditiones, vel circumstantias necessariò requisitas. Omnis enim promittens aliquid, præsumitur tali modo se ad id obligare voluisse, sicut rei promissæ notura postulat. v. g. Qui vovit recitare Rosarium, vel alias quascunque preces, tenetur recitare attentè & devotè, sicut ad naturam orationis requiritur. Communis DD. cum modò citatis. Vide in Tractatu de Horis Canonicis.

III. Quando nec ex intentione voventis, nec 92
forma verborum, nec natura materiæ voti satis constat, qualiter votum obliget, tunc votum interpretandum & observandum erit eâdum ratione, modo, & circumstantiis, ac si lex esser divina, vel Ecclesiastica de illa re: ut plurimis citatis optimè docet Sanch. *cit. c.* 11. *num.* 30. E. g. Qui vovit legere, vel audire Sacrum, recitare Horas canonicas, aut alia officia, tenetur ea facere eâdem intentione, eâdem integritate, iisdémque modis peccaret contra votum, quibus peccaret contra præceptum Ecclesiæ, utpotè omittendo, immutando, transponendo, differendo, &c. iisdémque modis satisfaciet, v.g. legendo Horas cum socio, &c. ut notat ibid. *Sanch. n.* 37. Similiter ergo, qui vovit jejunium certo die, tenetur illud servare secundùm formam jejunii Ecclesiastici, videlicet una refectione, & abstinendo à carnibus, admissa, collatiuncula vespertina, eadem quantitate, & qualitate, sicut in jejunio Ecclesiastico. Unde saltem in Germania, vovens jejunium, tam intra, quàm extra Quadragesimam, potesi vesci ovis, & lacticiniis: quia lex jejunii Ecclesiastici in Germania aliter non obligat. Qui vovit jejunium in Vigilia certi Sancti, eáque incidat in Dominicam, potest, & rectiùs facit, jejunando Sabbatho præcedenti; quia sic habet mos Ecclesiæ in Vigiliis Festorum. Qui vovit jejunium singulis feriis sextis, vel Sabbathinis, si eo die incidat Natalis Domini, non tenetur jejunare more Ecclesiastico: nisi expressa contraria fuerit intentio, aut consuetudo, ut modo est apud Fratres Minores. Qui vovit jejunare per integrum mensem, vel 40. dies, non obligatur jejunare diebus Dominicis incidentibus: is enim est mos Ecclesiæ. *Tamb. l.* 3. *c.* 15. §. 6. Qui vovit jejunare perpetuò, seu totâ vitâ, non obligatur ampliùs sexagenariô major, sicut nec ampliùs obligatur jejunio Ecclesiastico, nisi expresè aliud intenderit. Idque etiam de Professis Regulam S. Francisci benè docet Marchant. noster *Tribunali p. 2. tr.* 12. *titul.* 3. *q.* 4. §. 1. Item principaliter, qui voto jejunii adstrictus formam jejunii Ecclesiastici semel violavit, aut secundò reficiendo, aut carnibus vescendo, non tenetur deinceps abstinere, sed comedere potest toties, quoties, eò quòd formam jejunii Ecclesiastici semel violatam ampliùs servare nequeat: ídque quoad cibos esuriales, certum apud omnes.

Controversum verò, an liceat deinceps etiam sæ- 93
piùs comedere carnes, an verò abstinere teneatur, sicuti in jejunio Ecclesiastico? Affirmat Suarez. *l.* 4. *de voto c.* 8. *n.* 12. eò, quòd votum jejunii in-

intelligatur more jejunii Ecclesiastici, quod ita præcipit jejunium, ut prohibeat eo die comedere carnes pro semper. Contrarium tamen, nempe talem deinceps non teneri abstinere à carnibus, probabiliter docet Sanch. *l.* 4. *c.* 11. *n.* 42. & consentit Laym. *cit. c.* 3. *n.* 3. Ratio est: quia est differentia aliqua quoad hoc inter præceptum Ecclesiæ, & votum jejunii: quòd nimirùm præceptum Ecclesiasticum præter jejunium unius refectionis, distinctè, & separatim obliget ad abstinentiam à carnibus, etiam non jejunantes, aut à jejunio unius refectionis excusatos: at verò votum jejunandi certo die, utrumque, & unicam refectionem, & abstinentiam à carnibus, copulatim per modum unius comprehendit: quare si alterum, seu justâ, seu injustâ causâ violatum sit, obligatio, & observatio voti omninò corruet. Probabilis omninò Sententia, sed opposita communior & tutior.

94 Cæterùm alia longè est ratio, cùm quis expresè, & directè vovit certo die abstinere à carnibus, à vino, à lusu. Talis enim, etsi semel violato voto, peccaverit, tenetur tamen deinceps servare, ita ut peccet toties, quoties carnes comederit, vel vinum biberit, vel contra votum luserit, juxta rationem materiæ, mortaliter, vel venialiter. Communis cum Navar. *c.* 12. *n.* 23. Suar. *cit. num.* 12. Sanch. *n.* 41. Laym. *cit. n.* 7. *fin.* Ratio autem est, quia votum abstinentiæ negativum est, ut sensus sit: voveo, me tali die nunquam carnes comesturum, vinum bibiturum, lusurum &c. Adeóque per modum præcepti negativi *semper & pro semper*, intra tale tempus obligat: votum verò jejunandi formaliter esse affirmativum: nimirùm semel tantùm comedendi de die, cum abstinentia à carnibus, quod non pro semper, sed certâ horâ tantùm obligat. Unde consequenter resolves, eum, qui vovit jejunare in pane, aquâ (NB. in his terminis) si semel jam bibendo vinum votum violavit, non teneri deinceps abstinere à vino, sed ad libitum bibere posse (servato tamen deinceps jejunio Ecclesiastico, quod principaliter vovisse censetur) ut resolvit Sanch. *cit. c.* 11. *n.* 41. ob rationem datam. At verò qui vovit expresè tali die abstinere à vino, voto omninò negativo, & pro semper obligante, omninò peccabit toties, quoties bibendo, ut dictum est in simili.

95 IV. Denique omnibus consideratis, & nullo obstante; in dubio votum semper strictè interpretandum est in favorem voventis, ita ut illi liberum sit utramlibet partem dubii eligere. *Communis.* Ratio; quia in tali dubio, quando nec ex intentione voventis, nec ex forma verborum, nec ex natura materiæ neq; ex respectu ad præceptum, aliquid certi pro voto constare potest, melior est conditio possidentis suam libertatem. Deinde *L. quidquid adstringenda ff. de verb obligat.* dicitur: *cùm de obligatione agitur, strictè interpretatio facienda est.* Votum autem gravissimam continet obligationem: ergò &c. Nec est contra voti favorem ac reverentiam: quin potiùs pro: Sic enim homines magis provocabuntur ad vota in honorem Dei nuncupanda, ipsáque vota meliùs observabuntur, si benigna eorum interpretatio, & exactio potiùs, quàm rigida fieri soleat: uti etiam exemplo docetur in Jure Canonico c. Ex parte de Censibus. Ubi dicitur. *In dubio, de qua mensura, majore ne, an minore, vota edita sint volentes solvere minorem, cogendos non esse, ut majorem persolvant: quoniam cum ejusmodi vota gratuita fuerint ab initio, benigniùs sunt à viris Ecclesiasticis exigenda, ne tanquam exactores videantur lucris temporalibus inhiare.* Ubi Glossa ait: *Ideo pro eis bona fit interpretatio, ne ipsorum munificentia erga Ecclesias retardetur.* Argumentum verò ejusdem capitis rectè excipit; *Nisi ex consuetudine habitatorum talis loci major mensura intelligenda sit.* Hæc ibi. Eadem ratione resolvendum in aliis casibus. Sed in gratiam juniorum afferamus exempla.

I. Qui vovit rosarium, & dubitat, an totum quindecim decadum, an verò partem tantùm, quin- 96
que, vel sex decadum, potest eligere tertiam partem tantùm, quia & hæc communiter Rosarium appellatur. Item potest recitare Rosarium cum socio alternatim, quia sic jam est usus apud nos. Qui vovit audire Sacrum quotidie die Dominico, vel Festo, non tenetur audire duo Sacra unum pro præcepto, alterũ pro voto: quia intentio voventis solùm fuisse censetur, nullum diem transire sine Missa. Et ipsa Ecclesia Festo incidente in Dominicam, non obligat ad duo Sacra. Qui vovit peregrinationẽ, in dubio de modo, potest implere peregrinationẽ equestri: nam & hæc in rigore peregrinatio est. Qui vovit abstinere à vino, etiam ad evitandam ebrietatem non tenetur abstinere à cerevisiâ, mulso, vel simili potu, etiamsi inebriante. Hæc enim non sunt vinum, & finis extrinsecus voti, non cadit sub obligatione, sicut nec finis præcepti sub præcepto cadit.

II. Qui vovit castitatem, dubitat verò, an in, vel 97
extra Religionem: an perpetuam, vel temporalem tantùm? potest eligere temporalem, vel sæcularem extra Religionem. Monent tamen DD. hic, eum, qui absolutè dicit: *voveo castitatem:* intelligi de castitate perpetua. Similiter qui vovit non accedere, vel tangere fœminam, dubitat autem, an intellexerit de accessu fornicatio, vel illicito tantùm? an etiam maritali? potest minus eligendo, ducere uxorem, & in simili fœminæ nubere. Item qui vovit Religionem, dubitat autem, an tantùm ingressum, aut etiam Professionem voto intenderit: vi voti non tenetur perseverare. Similiter qui vovit absolutè Religionem ingredi, dubitat autem, vel non determinavit, quamnam in particulari: potest quamlibet etiam laxiorem, dummodò observantem, eligere. *Omnia communiter DD. & citati. Omnes.*

III. Universaliter. Qui vovit quamlibet rem in- 98
determinatè sive in quantitate, numero, mensurâ, ut dare eleemosynam; sive in qualitate, ut vinum, frumentum, panem &c. non decernendo, cujus bonitatis; sive in individuo, ut ovem, vaccam &c. non determinando quamnam; votum utique validum, & licitum est, cùm indeterminatio non tollat bonitatem materiæ; attamen satisfacit dando in quacunque, etiam minori, quantitate, qualitate, vel individuo statui suo non repugnante. v. g. Qui vovit orationem indeterminatè, satisfacit dicendo Pater, & Ave. Qui vovit eleemosynam indeterminatè,

natè, satisfacit dando quamlibet, statum suum non dedecentem. Qui vovit dare oleum Ecclesiæ, dubitat autem, an oleum olivæ, vel lini, potest hoc deterius dare, si hujus usus sit in ea Ecclesia. Qui vovit dare vinum Ecclesiæ ad Sacrificia, satisfacit dando vinum mediocre Sacrificio aptum; & in tali Ecclesia aliàs adhiberi solitum. *Casus recens.* Vovit quis vinum proMissis dare certisReligiosis,onere perpetuo ad hæredes transmisso. Hi (ut fit) non dederunt,nisi vinum infimæ qualitatis:certè non satisfecerunt voto defuncti,nisi vinum bonum, & Sacrificio dignum ministrent, ideóque saltem mediocre: præsertim cùm defunctus ipse semper præcipuum dederit. *Tambur.* supra cit. Alius casus difficilior, Quidam duas vaccas alens, unam ex illis Deo ad sacram quandam Ædem devovit: ante electionem,altera vacca periit: tenebitúrne dare alteram? Integrè dandam,docent *Castro-Palaus* & *Bonacina.* Dividendam in re,vel in pretio putat *Molina*,& cum aliis Sanch. *l.* 4. *Decalogi c.* 13. *n.* 19. Utrumque probabile; si homo satis dives sit: Si secùs, crederem cum *Tamburino*, voventem ad nihil teneri: quia tunc ejus intentio censetur fuisse: dabo unam de duabus, si utraque sit superstes, ut sic etiam meæ necessitati provisum maneat.

99 IV. Probabilis omninò, & in praxi, ac conscientia tuta est sententia, illum, qui ex proprio voto tenetur peregrinari ad aliquem certum locum, satisfacere huic suæ obligationi, itinere ad illum locum facto alia de quacunque causa;v.g. recreationis gratiâ ad amicum visendum, ad nundinas &c. etiam ad alia negotia ibi peragenda,ab alio stipendio conductus.& obligatus, v. g. nuntius ad portandas litteras,ad alium peregrinantem comitandum,vel vehendum:imò etiam ad alterius votum, simul cum suo proprio voto exolendum, dummodò simul habeat animum suum votum explendi, & alioquin voto suo debitè satisfaciat. Ita absolutè Castro-Palaus apud Gobat *casu* 7. *n.* 241. consentientem, & Tamb. *l.* 1. *in Decal. c.* 3. §. 7. *n.* 23. in casu, quo scis quidem, te emisisse illud votum, at dubitas, an in illo voto incluseris laborem peregrinationis. Et ipse Sanch. *l.* 4. *de voto c.* 11. *num.* 68. in casu, quando abstraxisti à labore itineris specialiter obeundi in honorem B. V. Mariæ. Quando etiam de labore subeundo in tali petegrinatione vovens cogitavit, *Sanchez*, quidem negat tunc voventem satisfacere simul suo voto, & obligationi pro stipendio. Sed constanter affirmat *P. Castropalaus* ibidem, & probabiliter. *Ratio est*: quia receptum est apud Theologos in materia de legibus, per se generaliter nihil obstare, quò minùs possit uno actu, extra materiam justitiæ, satisfieri duabus distinctis obligationibus: cur igitur uno itinere non possim explere obligationẽ votivam peregrinandi Lauretum v. g. & simul obligationem stipendiariam illuc, vel illac alterius negotii causâ commeandi: modò ibidem religiosè visitem sacram Ædem, & perficiam, quæ ibidem facienda promisi Virgini Matri Mariæ? Ex hac probabili sententia resolves hunc casum recentem. Hermenegildus Viennæ emisit duo vota: unum peregrinandi ad B. V. Oettinganam; alterum ad Deiparam Passaviensem. In dubio intentionis habitæ satisfaciente eodem itinere invisendo utramque sacram Ædem? ℞. *Affirmative.* Idque omninò certum videtur, si Hermenegildus memor prioris voti, emisit posterius, v. g. memor voti Oettingani, dixit: *Voveo insuper visitare B. Virginem Passavii*; non ècontra autem. Tunc enim non potest esse dubium de intentione unius tantùm itineris. At si immemor prioris voti, emisit posterius, Sanch. *l. cit. n.* 68. obligabit ipsum ad binas peregrinationes Viennâ obeundas. omninò tutius. Sed certè probabiliter quoque hujus Viennensis libertati patrocinabitur P. *Castro-Palaus*, consentiente P. Gobat. *cit. n.* 256. Nam in dubio generaliter odiosa sunt restringenda; & huic restrictioni nihil obstare videtur ob rationem modò datam. Cæterùm ibidem Gobat. *n.* 243. non audet affirmare, eum qui vovit se bis visitaturum Ædem Sacram Oetinganam, satisfacere uno itinere eò pergendo, & ibidem ex hospitio bis eandem sacramÆdem visitando. Nam communiter saltem intentio voventis fuisse videtur bis conficere illud iter,idque maximè, si verba voventis hoc sonent: v. g. *bis peregrinatum ibo ad illum locum.* Lege eundem eodem casu 7. per totum.

§. IV.

Servatô tamen tempore præfinito, vel proximô commodô.

RES certa apud omnes, votum obligare ad suam 100
impletionem, aut pro tempore præfinito, ac determinato ab ipso vovente; aut si nullum tempus determinavit, tempore proximo, ac opportuno. Verùm duo hîc valde intricata,& controversa explicanda sunt. *Unum*: utrùm, si votum tempore determinato impletum non fit, adhuc maneat obligatio implendi postea? *Alterum*; quanta debeat esse dilatio, ut censeatur transgressio voti mortalis? Pono quatuor Resolutiones, ac regulas casibus exemplificatas.

REGULA I.

QUando tempus voti implendi præfixum, ac 101
determinatum est ratione ipsius temporis; puta,ob specialem devotionem talis temporis vel aliam peculiarem connexionem cum tali tempore, censetur determinatum ad finiendam obligationem; ideóque si eo tempore, vel die non adimpleatur, vel omittatur votum, jam peccatum commissum est,grave,vel leve, pro ratione materiæ; obligatio autem voti prorsus extinguitur, ut non ampliùs tenearis implere posteà. Communis DD. cum Sanch. *l.* 4. *moral. c.* 14. *à n.* 25. Ratio est: quia tunc votum per modum unius copulatim comprehendi & rem promissam, & hanc circumstantiam temporis velut intrinsecam voto: ergò cùm illo tempore transacto, fit impossibile votum implere cum illa circumstantia, tota obligatio cessabit. Exemplis res clara fiet.

I. Vovisti audire Sacrum, vel jejunare &c. die 102
Veneris ob specialem devotionem Passionis Christi; die Sabbathi ob devotionem erga B. V. Mariam: die S. Sebastiani ob patrocinium contra pestem: die S. Apolloniæ ob devotionem contra dolo-

rem dentium, & sic de cæteris: in his tempus, & dies censetur determinari ad finiendam obligationem, ut si eo die negligas, altero supplere, nec debeas, nec possis. Sicuti si vovisses recitare Rosarium coram determinata Imagine B. M. Virginis, propter ejus Imaginis peculiarem devotionem, si coram illa Imagine recitare non possis, non teneris coram alia Imagine recitare: quia nimirùm illa promisisti pro tali die, vel coram tali Imagine copulatim, & non aliter.

103 II. Votum peregrinandi Romam hoc Anno sancto: illo transacto, omninò cessat: quia inseperabiliter conjuncta est res promissa cum illo anno. Simile est, si viduus, vel vidua quidpiam voveant pro toto tempore viduitatis usque ad novas nuptias: si eo tempore non possint, vel negligant, non tenentur supplere post tempus viduitatis novô Matrimoniô contractô.

104 III. Si vovisti jejunare per totam vitam semel in Septimana: si unâ septimanâ semel non jejunâsti, cum, vel sine culpa, non teneris supplere in alia hebdomada jejunando bis. Quia ex prima intentione tua addicitur jejunium illis singulis Septimanis, cùm finis principalis tuus fuerit te singulis Septimanis semel mortificare pro peccatis, in memoriam Passionis Domini, vel quid simile.

105 IV. Si vovisti jejunare singulis feriis sextis toto hoc anno, & aliquot feriis sextis hoc anno non potes, vel negligis, non teneris supplere altero anno: sed totum votum cum priori anno extinguitur: quia copulatim, & inseparabiliter cum hoc anno jejunia fuêre promissa. Secùs esset, si vovisses jejunare per unum integrum annum principaliter, & secundariò solùm hunc annum determinâsses: tunc enim si hoc anno aliquoties omittas, v. g. duobus Mensibus teneberis supplere totidem mensibus sequenti anno: hoc enim casu materia voti esset dividua ab hoc anno, consequenter pars omissa transibit ad annum sequentem. Idem posset contingere in eleemosyna. Ut si vovisses singulis diebus eleemosynam dare, vel in honorem Sancti eo die occurrentis, vel ut nulla dies sine eleemosyna transeat: si uno die quâcunque causâ omitteres, non tenereris supplere. Verùm quia eleemosynæ plerumque solent promitti, non ratione temporis principaliter, sed ob ipsam misericordiam, ac inopum miseriam sublevandam, ideò rectè monet *Sanch. cit. num.* 37. communiter eum, qui sic vovit, teneri supplere, si quid uno die fortè omisit, nisi de alia expressa intentione constet. In dubio placet regula communis apud *Dianam. p.* 5. *tract.* 5. *resolut.* 53. In votis personalibus censetur obligatio esse annexa diei: in realibus prorogari, nisi aliud aliundè constet. His denique addendum ut certum: qui tali modo aliquid vovit pro certo die, vel tempore, etiamsi prævideat se votum suum statuto die, vel tempore non posse adimplere, non tenetur, nec potest prævenire citiùs; sicut nec postea supplere tenetur: quia votum signatè de tali die, vel tempore est editum, non de alio. Nec potest etiam prævenire: quia sic non satisfacit voto, quoad circumstantiam illam temporis simul copulatim promissam. Excipe: nisi vellet anticipare animo commutandi votum prius quoad hanc circumstantiam temporis: regulariter enim semper melius, Deóque gratius censetur opus bonum hodie facere, quàm cras, vel posteà.

REGULA II.

Quando tempus votum adimplendi determi- 106
natum est, non ratione ipsius temporis ob ullam specialem connexionem, vel devotionem talis temporis, sed solùm ratione ipsius voti adimplendi, censetur, & dicitur determinari tempus solùm ad non differendam obligationem: ideóque vovens omninò eo tempore tenetur implere, prout sese obligaverat; & insuper eo die, vel tempore cum, vel sine culpa lapsô, absque impletione voti, adhuc manet obligatio voti adimplendi tempore proximo commodo. *Communissima DD.* quos latè congerunt *Sanch. Laym.* citt. *Ratio est*: quia res voti promissa, circumstantia temporis non voventur per modum unius, & copulatim, sed per modum duorum, & sunt virtualiter quasi duo vota, & de tali re facienda, & tali tempore facienda, non ultrà differenda: non enim tempus determinatum erat ob specialem devotionem, connexionem, vel respectum ipsius temporis, sed solùm ut terminus executionis, intra quem votum implendum sit, ita ut ultrà protrahere non liceat: atque adeò, licet transacto tempore, impossibile sit servare eam circumstantiam temporis, adhuc tamen manet obligatio rei promissæ principalis. Sumitur ex jure *L. Celsus. ff. de Receptis arbitriis.* Ubi habetur: Jussum dare decem certo tempore, duo præcepta habere: Unum dandi; alterum, eo tempore: ac proinde transgressorem posterioris, adhuc teneri ad prius. Idem est in proposito nostro. Itaque talis statuto tempore, vel die non solvens votum suum, eo ipso peccat, & tamdiu, tantóque graviùs peccat, quò diutiùs differt solvere culpabiliter: retentâ tamen voluntate solvendi, & secluso contemptu, non erit damnandus peccati mortalis, nisi à principio ad ipsum tale tempus se intenderit obligare sub mortali, aut nimia fiat dilatio, judiciô prudentis æstimanda, aut subsit periculum oblivionis, vel omissionis: de quo mox plura in simili. Exemplis cape. Qui vovit intra annum ingredi Religionem, proximo mense confiteri, proximâ septimanâ dare eleemosynam &c. elapso illo termino adhuc obligatur voto ob rationem regulæ datam. Item, qui vovit Religionem ingredi in ipso festo S. Ignatii, & eo die negligit: tenetur postea: quia licèt illa dies contineat particularem devotionem, ex mente tamen voventis, perpetuum Deo obsequium promittentis clarè apparet, illam devotionem non fuisse finem principalem, sed secundarium tantùm. Secùs esset, si pro eo die vovisset communicare, Sacrum audire, juxta regulam præcedentem. Item, si vovisti jejunare tot diebus, quot sunt feriæ sextæ per annum: si hoc anno omisisti, teneris supplere altero anno; quia iterùm apparet votum non fuisse propter devotionem hujus anni, vel huic anno addictum. Et ita in similibus. Verùm hîc aliqua magis dubia explicanda sunt.

I. Qui prædictô modô aliquid vovit pro certo 107
tem-

tempore, & prævideat, se votum non posse implere statuto tempore, vel die, non solùm licitum, ac laudabile erit prævenire, *secundùm omnes*, sed etiam prævenire tenebitur anticipando ad antecedens tempus, vel diem commodum: Ut contra alios, cum aliis communiùs, probabiliùs, & sine dubio tutiùs docet Sanchez. *cit. c.* 14. *n.* 18. Ratio est: quia licèt tunc anteà nondum advenerit tempus implendi præfixum explicitè, adest tamē semper tempus implendi præfixum implicitè. Qui enim vovit communicare v.g. proximo die festo, solùm ad non differendam ulteriùs obligationem, censetur etiam implicitè velle anticipare, si eo die non possit, tanquam medium necessariò requisitum, ne ulteriùs differatur opus votivum. Excipe: nisi præcedens tempus esset minùs commodum voto; ut si vovisses jejunare proximâ feriâ sextâ, non teneris anticipare in feriam quintam: quia dies ille jejunio minùs commodus esset, quòd eo die esuriales cibi non præbeantur (ad de sic præter intentionem fieri tres dies esuriales) ut ideò ad illud se obligare voluisse censeri non possit.

108 II. Illud autem certum est, quòd, qui vovit aliquid facere intra aliquod certum præfinitum tempus, v.g. intra hanc septimanam semel jejunare, intra singulos menses semel confiteri, aut communicare, intra annum semel peregrinari &c. si prævideat impedimentum in fine illius temporis, septimanæ, mensis, anni &c. teneatur omninò prævenire, & anticipare: quia obligatio tunc cadit in totam latitudinem septimanæ, mensis, anni &c. & sic cum libertate singulorum dierum: quemadmodùm si die Dominicâ prævideas te impediendum ab audiendo Sacro, non teneris quidem audire die Sabbathi, ut notum est: at si ipso die Dominica manè prævideas, te impediendum, ut nequeas audire Sacrum summum, aut aliud circa meridiem, teneris aliud maturius, si facultas adsit, audire, *secundùm omnes*.

109 III. Quando dubium est, an vovens determinaverit tempus, vel diem ratione temporis ad finiendam obligationem, an verò ratione ipsius voti ad non differendam, nec constet de intentione voventis, attendendum erit, an res voto promissa habeat specialem aliquam connexionem cum tempore, præfinito, nec ne? ut in exemplis allatis monstratum est. Et, si adhuc perseveret dubium, censeri debet, tempus non esse præfinitum ratione temporis, sed ratione voti ad non differendum. Quia de voto jem certi sumus, dubitamus solùm de tempore: ergo prævalet possessio voti: quare transacto tempore adhuc obligabit. *Tamburinus.*

110 IV. Quando dubium est, an fovens aliquid facere omninò determinaverit tempus, nec ne? neque id aliunde colligi possit, (nam si vovisti servire pestiferis, ambigens de tempore, utique ab eventu doceberis) proinde est, ac si nullum tempus omninò statueris: ideóque votum implendum est tempore proximo commodo juxta regulam sequentem. Unde v.g. si vovisti jejunare, confiteri &c. die Sabbathi certo aliquo, aut in quocunque; dubitas autem, quodnā signatè illud Sabbathum fuerit; jejunandum, & confitendum erit proximo Sabbatho sequenti: eóque proximo die elapso, obligatio voti manebit, vel non manebit, prout votum emissum fuit, ratione temporis, vel ratione voti non differendi, juxta regulas præcedentes.

REGULA III.

VOta emissa absque omni certo tempore, vel 111 die præfixo, v. g. aliquando ingrediendi ad talem locum &c. obligant ad impletionem *tempore proximo commodo, ac opportuno*; seu *quam primùm sine notabili incommodo poteris.* Omnes cum S. Thom. 2. 2. *q.* 88. *a.* 3. *ad* 3. *& q. ult. art.* 3. Sumitur ex Scriptura Deuter. 23. *Cùm votum voveris Domino, non tradabis reddere: quia requiret illud Dominus Deus tuus: & si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum*, & alibi. Ratio: quia hoc commune est omni promissioni absolutæ, & non limitatæ, ut statim obligationem pariat, & consequenter statim exigi possit, ut habetur in jure *L. Promissor.* §. *ff. de constituta pecun.* Atqui Deum statim quoad fieri potest exigere solutionem voti sibi facti constat ex Scriptura allegata; ergò vovens absolutè absque determinato tempore, tenetur statim exequi suum votum, cùm primùm commodè poterit. Et, nisi dicatur obligari statim, cùm commodè potuerit, non poterit deinceps assignari certum tempus, neque ex parte voventis, neque ex parte Dei, quo teneatur vovens persolvere suum votum: certum autem est teneri: ergò statim cùm commodè potest, ac sine notabili incommodo. Vovens enim non præsumitur tam rigorosè velle se obligare, ut cùm magna incommoditate ad voti executionem faciendam, nedum maturandam, adstringatur. Commoditas autem illa implendi votum, non debet sumi simpliciter, sed moraliter, & commodè: neque requirit causas omninò necessarias impedientes impletionem voti pro illo tempore, sed sufficiunt causæ congruæ utilitatis alicujus corporalis, vel spiritualis, ipsius voventis, vel alterius, quæ omnia relinquuntur prudentis arbitrio. Unde resolves

I. Sufficiens causa differendi tale votum sine cer- 112 to tempore præfixo factum, est, si spes sit, ut votum posteà commodiùs, utiliùs, & maximè devotiùs impleatur: id enim cedit ad majorem Dei gloriam, ac honorem, ad quem omne votum ordinatur. Communis cum *Sanch.* cit. v. g. Qui vovit peregrinationem ad aliquam Ædem sacram, exspectare potest, etiam per longum tempus, usque dum festum aliquod incidat, aut processio eò fiat. Qui vovit eleemosynam notabilem dare pauperibus, exspectare potest tempus majoris necessitatis, vel caritatis annonæ &c.

II. Adolescens, qui vovit Religionem ingredi, 113 licitè exspectare potest, & aliquando etiam debet usque ad tempus magis aptum: utpote, donec pater consentiat: donec ætate, & viribus convalescat ad rigorem Ordinis perferendum: donec necessariis scientiis imbuatur, si Clericus futurus sit: aut donec utilem artem addiscat, quæ Ordini, vel Monasterio magis utilis sit: dummodò semper non fiat in fraudem, utiliter differendo votum. Vide latè Sanch. *c.* 14. *à n.* 8. Ac optimè noster *Corduba* apud

apud eundem *n.* 19. dicit: duodecim annos natum Juvenem voventem Religionem Fratrum Minorum, posse ingressum differe usque ad 17. vel 18. annum, ut interim robur sufficiens ad onera Ordinis acquirat.

114 III. Habitâ omninò opportunitate implendi tale votum absque determinato tempore præfixo emissum, ulteriùs absque omni causa differe scienter, sanè culpa est, ob rationem regulæ datam; non tamen facilè censenda mortalis (ob rationem mox dicendam regulâ seq.) nisi scienter eò usque differatur, ut prævideatur impedimentum perpetuum illud adimplendi: v. g. senium, periculum oblivionis, aut omissionis omnimodæ. Hoc enim casu scienter, & spontè differre, est virtualiter, ac implicitè consentire in ipsam omissionem: ideóque peccatum mortale, juxta rationem materiæ: in quo omnes consentiunt.

115 IV. Ulteriùs advertunt, & supponunt DD. communiter *Suar. Laym. Sanch. citt.* culpabilem & irrationabilem dilationem voti ad aliquod perpetuum Dei obsequium, v. g. Religionem ingrediendi, sacros Ordines suscipiendi, perpetuò ministrandi in Hospitali, vel aliàs infirmis &c. citiùs ad mortalem culpam pertingere posse, quàm dilationem votorum ad aliquod temporale tantùm, certo tempore, vel simul implendi, v. g. eleemosynam, jejunium, peregrinationem. Hæc enim, etsi multùm differantur, tamen adhuc integrè impleri possunt. In illis autem votis, quia homo se obligat ad perpetuum Deo obsequium præstandum, ideò quantò diutiùs quis ejus executionem differt, tantò majorem partem promissi Deo obsequii aufert, votúmque suum non nisi imperfectè & secundùm partem vitæ suæ exequi vult, non absque injuria Dei suum votum acceptantis. Verùm, quânam tandem ratione cognoscemus tam in uno, quàm in altero, tantam esse dilationem culpabilem, ut censeri debeat peccatum mortale? Res sanè difficilis, & apud Doctores valde incerta, & obscura. Sit tamen benignior, & clara

REGULA IV.

116 IN votis continentibus obsequium temporale tantùm, ex dilatione nullum patiens incommodum aliud, nisi meram temporis moram, quantacunque dilatio culpabilis (secluso periculo omissionis suprà dicto) probabiliter nunquam excedet culpam venialem. Secùs est in votis perpetuum Dei obsequium continentibus. Ita Tamburinus *lib.* 3. *Decal. c.*12. §. 3. *n.* 11. Et sanè re ipsa non multùm dissentire videntur DD. allati à Sanch. *cit. l.* 4. *in Decal. c.*14. *n.* 21. dicentes; tunc esse dilationem mortalem, *quando est notabilis negligentia*, ait Sylv. Sed quando erit illa notabilis negligentia? *Quando est notabilis, & valde longa mora* ait noster Angelus. Sed quæ ista valde longa mora? *Quando fit dilatio per longa tempora, & ex ipsa nimia dilatione est periculum oblivionis, vel impotentia implendi*, ait S. Antoninus; consentiente *Sanch. l. cit.* Sed vides jam coincidere cum regula à nobis data: sequitur enim; ergo si non sit tale periculum, dilatio, etiam per longa tempora, non erit mortalis. *Ratio* ergo est; quia nemo, cùm dat totum, quod promisit, & nullum damnum ex mora creditori, vel promissario facit, condemnandus videtur esse gravis culpæ, sed tantùm de levi negligentia: at in prædictis votis, post quamcunque dilationem, seclusó periculó oblivionis vel omissionis, adhuc vovens dat totum, quod promisit, neque ex illa dilatione, seu mora ullum damnum Deo facit (dispar est ratio de creditore humano, cui semper ferè officit aliquid dilatio longa debiti) ergo illa dilatio non gravis, sed levis tantùm malitiæ censeri debet. *Confirmatur.* Votum est lex, quam privatim sibi quisque imponit: atqui eo ipso, quo quis tempus in suo voto non determinat, censetur ad nullum tempus, seu terminum certum, saltem graviter, astringere se voluisse, sed solùm ad rem ipsam, quocunque tandem tempore præstandam; etsi facilè intelligat absque alicujus negligentiæ labe non debere votum Deo factum absque ulla causa in longum tempus differre. Neque plus convincunt Scripturæ in Regula præcedenti allatæ: *Ne tardes reddere: & si moratus fueris, reputabitur in peccatum*: Intellige de peccato mortali, si tempus certum determinatum fuit, vel ex mora periculum subsit transgrediendi: de veniali verò, si tempus implendi determinatum non fuit, & simile periculum omissionis non timeatur. Sententia omninò probabilis, & tuta, ac vel ideò mihi accepta, quòd opposita sententia communis, infinitis scrupulis sit obnoxia.

Secùs dicendum in votis perpetuum Dei obsequium continentibus, ut Religionis ingrediendæ, suscipiendi sacros Ordines, perpetuò inserviendi in Xenodochio &c. In his enim notabilem dilationem tandem mortalem esse, nimis certum est; quò enim diutiùs quis differt, eò plùs aufert de obsequio Deo devoto, ut suprà dictum. Sed quænam tandem dilatio erit mortalis? Aliqui apud *Sanch.* universaliter moram trium annorum nō afferre dilationem mortalem censent: certè generaliter nimis laxè. Ipse *Sanch. cit. n.* 22. in fine universaliter dicit: Quare in his votis perpetuis censerem notabilem negligentiam, ac mortalem, quando habita opportunitate differretur dimidio anno. Certè & hoc universaliter nimis strictè. Placet mediâ incedere viâ. Nimirum considerandam esse ætatem voventis. Si enim vovens Religionem v. g. annum ætatis agat 15. vel 16. concedendum videtur trium, vel quatuor annorum dilationem non esse mortalem. Esse autem mortalem maximè, si vovens annum excedat vigesimum quintum, vel trigesimum. Imò si quadragesimum excederet etiam dilationem ultra sex menses notabilem, ac mortalem videri. Ita Tamburinus *cit. c.* 12. §. 3. *n.* 10. Ratio est: quia tres, vel quatuor anni, si demantur à servitio totius vitæ ab adolescentia in senium, possunt meritò videri parva materia; at minimè possunt videri materia parva, si demantur ab ætate perfecta, & virili, v. g. triginta circiter annorum. Sermo semper fuit de dilatione facta post habitam omnimodam commoditatem, & absque ulla rationabili causa; si rationabilis causa subsit, jam suprà excepimus Regulâ præcedenti. 117

ASSERTIO IV.

118 *Voti obligatio simpliciter personalis est & propria voventis, ut proinde nullus per se possit obligari voto alterius.* Communissima Theologorum Scholasticorum, ac Moralium, cum *S. Thoma*, aliis. Et significat illud Psalmi 65. *Reddam tibi vota mea, quæ distinxerunt labia mea.* Pro hac Assertione explicanda.

119 *Nota:* Quatruplicem hîc posse fieri quæstionem. 1. An quis possit vovere factum alterius, seu alteri voto suo obligare? 2. An quis voto suo possit satisfacere per alterum? 3. An si ipse nequeat, teneatur implere votum suum per alterum? 4. An eo mortuo, ejus voti obligatio transeat ad hæredes, filios &c. Pro quorum solutione rursùs notanda est communis distinctio voti in personale, reale, & mixtum. *Votum Personale* dicitur promissio facta Deo de aliqua actione, vel omissione exercenda personaliter ab ipso vovente, ita ut ipsi moraliter nullo modo idem sit, si fieret ab alio, ut sunt vota orandi, jejunandi, peregrinandi, castitatem servandi, Religionem ingrediendi &c. *Votum reale est* promissio facta Deo de aliqua re sua danda, expendenda, vel fieri curanda, sive per se, sive per alium, ita ut ipsi moraliter idem sit, siv per se, sive per alium fiat, dummodò de suo fiat; ut votum certæ eleemosynæ; dandi Ecclesiæ calicem; ædificandi Templum, vel Altare. *Votum mixtum* est factum Deo, & de propria actione exercenda, & simul de re aliqua sua præstanda: ut propriis manibus ædificare Templum; peregrinari ad B. Virginem, & simul offerre certum calicem, lampadem &c. His notatis explico, & exemplifico Assertionem.

§. I.

Voti Obligatio semper est personalis, & propriè voventis.

120 Ratio communis est: Quia obligatio voti, sicut & cujuslibet alterius promissionis, debet oriri ex propria voluntatis intentione, & consensu: ergo votum non potest obligare alium, nisi ipsum voventem, & consentientem. Et hinc

121 I. Quòd si voluntariè consentiens suscipiat in se obligationem exequendi votum alterius: jam non ex vi voti, & voluntatis alterius, sed ex vi propriæ voluntatis, & promissionis obligabitur. Casus frequens est, præsertim apud moribundos: v. g. Pater vel maritus in extremis dicit filio, vel uxori: Promisi Deo duas peregrinationes ad illum, vel istum Sacrum locum, neutram peregi: rogo, ut meas vices obeas pro securitate, & solatio animæ meæ; si filius, vel uxor, promittat, eos obligari non est dubium. At

122 II. Qualis tunc erit obligatio ad implendum votum alterius in se susceptum, & cujus Virtutis? R. Non erit ex vi voti, & virtutis Religionis, nisi animus esset formalem voti obligationem in se suscipere, & sic virtualiter saltem ipsi Deo promittere, se voto alterius satisfacturum. Quo casu locum habet, quod dicitur c. licèt de voto. *Subrogatum est.* Ideóque eo casu obligatio esset mortalis ex genere suo. At hoc certè rarum. Communiter enim suscipiens in se obligationem voti alterius non vovet, vel promittit ipsi Deo se impleturum, sed tantùm promittit alteri, Patri, vel Marito &c. adeóque solùm promittit rem illam ab altero votam, materialiter præstare. Est igitur communiter obligatio ex virtute fidelitatis tantùm, & contra hanc solùm delinquitur, si non stetur promissis. At rursùs

III. Quanta erit ista obligatio, ánne sub mortali? Certè erit, si promittens intendit se astringere graviter, vel expresè sub mortali. At si non sub mortali, vel graviter se astrinxit, sed simpliciter promisit, *Cajetanus*, *Henriquez*, apud *Lessium* mox citandum, negant adesse obligationem sub mortali, eùm virtus fidelitatis erga hominem per se non obliget sub mortali: at verò ipse Lessius *l. 2. de justitia c.* 18. *dub.* 8. *n.* 55. aliique multi affirmant esse obligationem in re gravi, & saltem in re pergravi consentit *P. Gobat casu* 1. *n.* 44. Et certè talis, videtur statui eodem *c. Licèt.* Ubi Alexander III. Andreæ Hungariæ Regi sub anathematis, & juris ad Regnum amittendi pœnâ, mandat executionem voti paterni in se suscepti, de peregrinatione in subsidium Terræ sanctæ. At, inquies: ego fictè promisi, me patris mei votum impleturum. Nequam, peccâsti venialiter tuâ fictione: nec fictâ promissione obligaberis, ne sub veniali quidem, per se loquendo, ut in simili sæpiùs dictum. 123

IV. Per se directè nullus potest vovere factum alterius quomodocunque conjuncti, etiam filii, vel filiæ, nisi is ratificet, & eo ipso votum alterius suum efficiat: quod *Sect. præced.* §. 1. satis dictum est. Quâ ratione Sacri Canones & Concilia antiqua, maximè Toletanum IV. *c.* 48. cùm dicunt: filios paterno voto Religioni devotos obligari Religioni, nec posse ad sæculum reverti; intelligenda sunt cum hac conditione: modò filii consenserint, & consensum suum paterno voto accommodent. Ut decernit Cælestinus *c. cùm simus, de Regularibus.* Hinc ulteriùs sequitur: Quando Communitas aliqua vovit aliquid v. g. Monasterium, certa jejunia; civitas, vel pagus certas peregrinationes, vel ferias &c. vi voti, & Religionis solùm obligantur primi personaliter voventes: Successores autem non obligantur vi voti, nisi ratificârint: sed solùm possunt obligari vi statuti, vel consuetudinis vim legis habentis, aut ad tale votum acceptandum, aut adimplendum saltem illam rem voto promissam; dummodò accedat expressa, vel tacita approbatio Episcopi, vel Prælati, qui talia etiam abrogare potest, Suar. *n.* 12. Sanch. *l.* 4. *Moral. c.* 15. *n.* 19. 124

§. II.

Vota personalia.

Horum obligatio adeò personalis est, & ipsius voventis, ut 125

I. Nullus possit per alterum satisfacere voto suo personali rogando, vel quomodolibet inducendo alterum, ut suo loco impleat. v. g. Qui vovit tali die jejunare, peregrinari, non satisfacit rogando alterum, ut loco sui impleat. *Omnes.* Ratio patet ex terminis: quia voto personali factum proprium promisit:

misit: ergò facto proprio satisfaciendum, non alieno. Neque valet hic commutare votum, ut alium rogando vel pretio inducendo sibi substituat: quia hoc est minoris difficultatis, & meriti, quàm quod promisit, proprium factum.

126 II. Qui votum suum personale ipsemet implere nequit, sive culpabiliter, sive inculpabiliter in eam impotentiam inciderit, non tenetur rogando, vel conducendo alium substituere, qui loco sui impleat, etsi facilè possit. Ita contra *S. Antoninum*, & quosdam alios communis DD. Navar. *c.* 12. *n.* 55. *Suar. Sanch.* citt. Laym. *c.* 3. *n.* 9. Ratio est: quia generaliter, actus se non extendunt ultra intentionem agentium & maximè voventium votum liberum ultra intentionem voventis extendere se nequit: atqui voventis votum personale intentio fuit se facturum aliquid, v. g. jejunaturum, ornaturum, peregrinaturum &c. ergo si præstare ipse non possit, non tenetur aliud præstare, scilicet alterum substituere. Excipe ergò: nisi etiam ad hoc ipsum voto suo obligare se intenderit vovens, vel expresè vovendo tale quid facere per se, vel per alium; vel implicitè, ut si quid voveas sciens tuam personalem impotentiam: tunc enim votum, ne illusorium habeatur, interpretari debet, quòd intenderis per alium exequi: ut notat Abbas *in cap. Licet de voto. n.* 13. Nec obstat, quòd quis culpabiliter in talem impotentiam sui voti exequendi inciderit: quia culpa commissa in obligatione voti non est, nisi sit de aliquo contento in voto: explere autem per alium non est contentum in voto personali; ergo &c.

127 III. Obligatio voti personalis, vovente mortuo, nullo modo transit ad hæredes. *Omnes*: quia hæres succedit defuncto tantùm in realibus, sicut commodis, & juribus, ita oneribus, & debitis L. *Heredem ff. de regulis juris.* Non item in Privilegiis, & obligationibus personalibus, quæ scilicet Personæ illius cohærent, cujusmodi sunt etiam vota personalia orationum, jejuniorum, peregrinationum. Excipe: nisi hæres necessarius se sponte obligârit ad defuncti vota personalia implenda; aut hæres non necessarius sub ea conditione institutus sit, ut talia vota exequatur. DD. communiter in *cit. cap. Licet.*

128 IV. Rectè tamen addit Marchant. *tom.* 2. *tr.* 3. *tit.* 4. *q.* 1. *dub.* 6. Quòd si defunctus voveat expresè per se, vel per alium implere votum aliquod v. g. peregrinationem Lauretanam, hæres tenetur præstare sumptus alteri ad exequendum votum: quia tunc defunctus non implens ipse votum, contraxit obligationem præstandi sumptus alteri, ut loco sui votum impleat: & sic ex ea parte votum reale est, cujus obligatio semper transit ad hæredes, ut mox videbitur.

§. III.

Vota realia.

129 IN his duo consideranda sunt. 1. Substantia rei voto promissæ. v. g. eleemosyna, Calix &c. ut nimirùm fiat de proprio ipsius voventis, quod est essentiale voto reali. 2. Ministerium, seu executio rei voto promissæ, ut nimirùm fiat vel ipsius voventis, vel alterius ministerio: v. g. Vovens eleemosynam, vel suis, vel alterius manibus eroget, Calicem offerat, &c. & hoc omninò est per accidens voto reali, nisi quis expresè vovisset per se ipsum talia facere, atque in propria persona tale votum implere: tunc enim desinit esse votum merè reale, & incipit esse mixtum ex reali, & personali. Quoad reale sic breviter resolves.

I. Obligatio voti realis quoad ministerium, vel executionem tantùm, non est personalis ipsi tantùm, sed si vel non possit, vel non velit per se ipsum exequi, potest, & tenetur exequi ministerio alterius. *Omnes*. Ratio patet ex dictis: quia id est omninò per accidens voto reali: &, dummodò illud fiat de proprio suo, semper verum erit dicere: *Quod quis per alium facit, per se facere censetur.* 130

II. Obligatio voti realis quoad substantiam rei promissæ, est omninò personalis voventi, ut nimirùm votum fiat de proprio ipsius voventis, ita ut nec teneatur per alios implere de proprio ipsorum &c. (imò neque hac ratione ad hæredes transit, ut ipsi de suo proprio non relicto à vovente impleant) communis DD. Suarez. *c.* 10. *n.* 10. Laym. *c.* 3. *n.* 10 E. g. vovit quis eleemosynam pauperibus, Calicem Ecclesiæ &c. si ipse implere de suo nolit, non satisfacit voto rogando alios, ut pro se dent: &, si depauperatus de suo implere non possit, non tenetur ab alio mendicare, ut pro se det: eòque casu nulla transit obligatio ad hæredes. Ratio sæpe dicta est: quia nullus potest promittere rem alienam: &, quia votum non extenditur ultra intentionem voventis: quilibet autem vovet dare de suo: ergo nec potest, nec tenetur dare de alieno. Interim tamen probabile est, quod post *Abulensem* docet *Sanch. cit. c.* 15. Si alius voventis nomine, ejúsque voti implendi causâ eleemosynam det, voto satisfieri: nam ille alter, dum obligationem eleemosynæ dandæ, in gratiam voventis, in se suscipit, perinde facit, ac si pecuniam erogandam voventi donet, ut adhuc eleemosyna facienda rectè censeatur fieri de proprio voventis: quippè per gratuitam promissionem jure sibi acquisito, & per anticipationem soluto, directè ac si quis in mei gratiam promittat mea debita solvere, & defacto solvat: 131

III. Obligatio voti realis, vovente mortuo & sufficiente substantiâ relictâ, transit ad hæredes, sive is culpabiliter, sive inculpabiliter in vivis solvere omiserit. *Omnes*. Habetur in utroque jure: *Ex parte. De censibus. & L. ff. de pollicitationibus.* Ubi dicitur: *Si fortè, qui decimam bonorum vovit, decesserit, hæres ipsius hæreditario nomine decimâ obstrictus est; Voti enim obligationem ad hæredem transire constat.* Ratio patet: quia hæres voluntariè adeundo, & acceptando hæreditatem defuncti, sicut omnia ejus commoda, & jura acquirit, ita etiam omnia ejus onera, debita, & obligationes reales in se suscipit: atqui inter eas obligationes reales est etiam votum reale, seu promissio facta Deo de aliqua re in ejus honorem præstanda; ergò &c. Imò, licèt testator prohibuerit hæredi, ne realia sua vota persolvat, nihilominus tenetur, atque ad id à Judice cogi potest sub pœna amittendi hæreditates: *arg. c. licet de voto.* Abbas ibidem *n.* 5. Navar. *c.* 12. *n.* 56. Sanch. *cit. l.* 4. *c.* 15. *n.* 28. Laym. *cit. c.* 3. *n.* 12. 132

133 IV. Porrò aliqua hîc observanda sunt 1. Obligationem, quâ hæres tenetur ad solvenda vota realia defuncti, non esse ex virtute Religionis, quippè quæ solùm voventem adstringit, sed ex virtute justitiæ ratione acceptæ hæreditatis unà cum omnibus ejus juribus, & oneribus, ut significatur in cit. L. 2. *Hæreditario nomine adstrictus est.* 2. Hæres non tenetur vota defuncti solvere ultra vires hæreditatis traditæ, id est non nisi ex eo, quod deductis aliis debitis, & necessariis expensis funeris &c. superest: de hoc enim solo defunctus disponere poterat vovendo, vel legando ad pias causas: datúrque hîc locus Falcidiæ juxta communem DD. 3. Ordine solvendi, hæres debita justitiæ præferre debet votis: ut omnium primò solvendæ sunt expensæ funeris: deinde merces servitiorum: tum æs alienum; deinde legitima ascendentium; & postea primò vota. *Ratio est*: quia vota solvenda sunt de bonis defuncti: bona autem cujuscunque censentur, quæ supersunt, deducto ære alieno, ut habetur in jure *L. Mulier junct. Glos. ver. alieno. ff. de jure dotium.* 4. Persolutio votorum præferenda est omnibus legatis, etiam piis; cùm prior, & potior sit obligatio votorum; quippe, quæ ipsum defunctum astringebat, dum viveret, non ita obligatio legatorum. Ex communi Sanch. *cit. cap.* 15. *n.* 39. Laym. *cit. c.* 3. *n.* 13. Quòd si soluto ære alieno, hæreditas non sit solvendo omnia defuncti vota, non est solvendum unum, aut alterum, & alia omittenda; sed singula pro rata. Cùm enim omnia æqualiter ex virtute Religionis debeantur, non est ratio, cur unum alteri præferatur. Idémque est in legatis. Communis apud citt. Casum novum singularem ponam in fine. Denique meritò monent DD. quemlibet teneri vota sua realia persolvere, dum adhuc vivit, atque etiam moribundum ad hoc à Confessario inducendum esse, & non sufficere, ut hæredibus committat, ut passim, sed pessimè fit, ob morale periculum defraudationis. Dicta autem semper intelligenda sunt cum hac exceptione: nisi defunctus eorum votorum absolutionem, dispensationem, vel commutationem impetraverit; vel aliter vota extincta sint, juxta dicenda c. seq. Non enim obligatur hæres ad vota extincta, sicut nec ampliùs obligatus fuit ipse.

§. IV.

Vota mixta.

134 Obligatio votorum mixtorum quoad personale, omnino etiam personalis est ipsi voventi, nec potest, nec tenetur per alium implere, nec ad hæredes transit, ut si vovisti peregrinari Lauretum, & ibi Calicem offerre, non peregrinario, sed Calix tantùm offerendus ad hæredes transit. *Communis.*

135 II. Obligatio votorum mixtorum, etiam quoad reale, si hoc solùm accessoriè promissum fuerit ad personale tantùm principaliter promissum, personalis manet, nec per alium implerere potest, vel tenetur: nec ad hæredes transit. v. g. Vovit quis se peregrinaturum Romam, contra hostes Fidei militaturum; principale promissum est personale, accessorium autem tantùm est reale, scilicet sumptus nececessarios expendere in peregrinatione, vel militia; si ipse non possit peregrinari, vel militare, non tenetur sumptus mittere ad illam Ecclesiam, vel militiam: neque eo defuncto, tenentur id præstare hæredes: ut (contra *Sanchez*) ex communi docent Suar. *l.* 4. *c.* 11. *de voto in fine* Laym. *cit. c.* 3. *n.* 14. Si enim ipsemet vovens vivens ad id non tenebatur, multò minùs defuncti hæres ad id tenebitur. Nec obstat, quod dicitur *c. quod super. De voto.* Quod habentes votum in subsidium Terræ Sanctæ in propria persona, & expensis militare, si ob impedimentum perpetuum eò proficisci non possint, cogi debeant, *ut, quas facturi erant impensas, transmittant, exequentes per alios, quod per se nequeunt expedire.* Respondens enim rectè Innocentius *in cap. Licet de voto.* Abbas in ipsum cap. *Quod super n.* 5. Navar. *c.* 12. *n.* 55. alii post ipsos; illud non fuisse ex natura voti illius, quod principaliter personale, & accessoriè tantùm reale est; sed ex speciali constitutione juris facta eo tempore in favorem Terræ Sanctæ ob gravissimam necessitatem, ut, qui Cruce suscepta, votum militandi susciperent, quocunque modo possent, sive per se, sive per alios auxilium polliceri censerentur. Ideóque in aliis casibus locum non habet. Excipe semper: Nisi expressa esset talis voventis intentio, ut si ipse non possit, tamen collatis expensis, per alium faciat.

III. Obligatio votorum mixtorum quoad reale 136
principaliter, & per se promissum manet, etiam impeditâ, vel cessante obligatione personali voti: si nimirùm, aut reale sit principaliter promissum, & personale accessoriè tantùm, aut utrumque per se, & divisim promissum sit: eáque obligatio ad hæredes transit. *Omnes.* E. g. Vovit quis propriis manibus eleemosynam dare, proprio labore, & sumptu Altare construere: principale promissum est reale, scilicet eleemosyna, erectio Altaris; personale verò est accessorium, quo impedito, si scilicet ipsemet eleemosynam dare, vel laborare non possit, tenetur tamen pecuniam illam administrare ad eleemosynam, vel Altare construendum. Item vovit quis ad Limina Apostolorum peregrinari, & lampadem argenteam offerre: In bellum sacrum proficisci, & tot socios milites secum ducere &c. Si peregrinari, vel ad bellum proficisci nequeat, tenetur tamen nihilominùs mittere lampadem ad illam Ecclesiam, ac milites promissos ad bellum: quia, ut supponitur, reale hoc votum, per se divisim, ac independenter à personali editum est; Sanch. *num.* 13. Laym. *num.* 11. Atque eo mortuo idem præstare tenentur hæredes; quia verò vota realia sunt, juxta dicta §. præcedent. Excipe rursùs semper, nisi alia fuisset voventis expressa intentio.

IV. Tandem accipe casum singularem, ac recen- 137
tem. Titius periclitans, vovet certo loco Sacellum B. Mariæ Virgini: eámque in rem pecunias destinat, curat candelabra argentea, aliámque supellectilem sacram pretiosam. Diu post hoc votum nondum persolutum rapitur in vincula ob perduellio-

his crimen, cujus adhuc viventis bona addicuntur fisco. Tenebiturne fiscus sæcularis votum illud ratum habere, sic ut non possit illas pecunias, & supellectilem sacram in profanos usus convertere? Respondet affirmative P. Gobat. *hic casu* 1. *n.* 47. Ratio est: quia fiscus, licèt non sit propriè hæres Reorum læsæ Majestatis, habetur tamen loco hæredis, & tenetur ad omnia debita Rei. Expresso textu *L. Non possunt ff. de jure fisci.* Imò etiam ad omnia legata: *L. Dicitur. eod. cum Gloss.* Ergo tenetur etiam ad omnia vota realia Rei, quandoquidem hæres, (cui comparatur fiscus) debeat relata vota defuncti præferre legatis, ut supra dictum ex *Sanch. & Laym.*

SECTIO IV.

Votorum divisio, & violatio.

SUMMARIUM.

138. *Votorum varia divisio.*
140 *Votum conditionatum obligationem imperfectam, & suspensam parit;*
141 *Quæ impletâ conditione perficitur; & absolvitur.*
142. Usque ad n. 146 *Quam tamen obligationem vovens; nisi aliunde peccatum sit; licitè impedit, seclusa vi, vel fraude*
146. *Cùm quis vi vel fraude impedit, ne voti conditio ponatur; tutior quidem sententia est, votum adhuc obligare;*
148. *Nihilominus tamen valdè probabile est; tunc obligationem adhuc cessare.*
149. *Ubi tamen semper accuratè exploranda est intentio voventis; & an res adhuc sit integra, quia tunc tenetur non impedire conditionem Et hinc sequitur.*
150 *Qualiter intelligenda sit communis illa conditio; v. g.* si Patri placuerit &c.
151 *Votum pœnale quid & quotuplex?*
152. *Si in voto pænali opus principale illicitum, vel impossibile fiat, aut ejus obligatio dispensetur, eo ipso ruit etiam obligatio pœnæ.*
154. *Ignorantia vel oblivio excusans à culpa, excusat etiam à pœna*
155. *Votum, si blasphemavero &c. dabo hoc, vel illud in eleemosinam &c. ordinariè intelligitur toties, quoties.*
156. Usque ad n. 161 *Ad quid, & qualiter teneatur, qui vovit generatim & indeterminatè aliquam Religionem?*
161. *Ad quid teneatur, qui vovit aliquam Religionem, vel Monasterium determinatè?*
162. *Qui vovit aliquam Religionem determinatè, quando licitè possit, vel non possit, etiam jam professus, exire & jurare aliam?*
163. *Dubius an volverit solùm ingressum & probationem, an verò etiam professionem in Religione; præsumere potest se tantùm vovisse ingressum.*

138 VOtum variè dividitur 1. In *personale; reale;* & *mixtum:* jam explicata assert. præcedenti. 2. In temporale, & perpetuum. *Votum temporale* est, quod ex intentione voventis solùm ad certum tempus, vel pro certo tempore obligat: ut non bibendi vinum per totam Quadragesimam, vel Hebdomadam sanctam. *Votum perpetuum* est, quod ex intentione voventis perpetuò, seu totâ vitâ obligat, & servandum est. Ut votum Castitatis perpetuæ, nunquam bibendi vinum nunquã ludendi. &c. 3. *In simplex & solemne.* Votum *simplex* est, quod solùm privatâ voventis voluntate, & authoritate concipitur, non interveniente publicâ Ecclesiæ acceptatione, ut in hactenus exemplis allatis. Votum *solemne* dicitur, quod concipitur cum publica Ecclesiæ authoritate, & acceptatione solemni, susceptione alicujus statûs immutabiliter conjunctum, ut vota Professionis Religiosæ, votum Castitatis in susceptione Sacri Ordinis, una cum susceptione Sacri Ordinis ex institutione Ecclesiæ, saltem implicitè conceptum. Aliud votum solemne de facto in Ecclesia non habetur. 4. In *absolutum, & conditionatum.* Votum *absolutum* est, quod ex intentione voventis absolutè obligat, nullâ admixtâ conditione arbitrariâ extrinsecâ. Nam conditiones in voto ex natura rei vel dispositione juris imbibitæ, non faciunt votum conditionatum, sicut & in aliis actibus. Votum *conditionatum* est, quod ex intentione voventis obligat dependenter ab aliqua conditione arbitrariâ extrinsecâ ponenda. Idque rursus duplex; *simplex & pœnale.* Votum conditionatum *simplex* dicitur, quod dependet à conditione favorabili, seu quæ non sit pœna. Ut voveo me peregrinaturum, Religionem ingressurum; si Deus me de naufragio, vel infirmitate liberet. Votum conditionatum *pœnale* est, quo vovetur, aliqua pœna sub conditione lapsus subeunda. Ut, si denuò lusero, me inebriavero, in peccatum carnis lapsus fuero &c. voveo me jejunaturum tot diebus &c. Votum conditionatum & pœnale, itémque ingrediendi Religionem, hic particulariter explicanda sunt. Vota solemnia supponuntur suis nota.

§. I.

ASSERTIO V.

VOtum conditionatum: *quod nimirùm ex intentione voventis obligat ad aliquid faciendum, vel omittendum, dependenter à conditione ponenda in ipso voto apposita; obligationem imperfectam, & suspensam parit; quæ perficitur, ac absolvitur positâ, seu impletâ illâ conditione: quam tamen (nisi aliunde peccatum sit) licitè impedit vovens, seclusa vi, vel fraude: cum hac tamen etiam probabiliter cessat obligatio.* Hoc ultimo excepto, reliqua certa sunt, ut brevi patebit explicatione. 139

I.

Obligationem imperfectam, & suspensam parit.

UTpotè dependentem ab eventu futuro in conditione apposito. Requiritur ergò. I. Ut conditio apponatur in ipso actu vovendi, seu promittendi. Nam si semel promissio absolutè facta est, votum jam perfectum, vel absolutum est, nec licebit nec poterit deinde aliqua conditio, vel restrictio adjungi: nam ut in simili habetur L. 4. Cod. De Don. quæ sub modo. *Perfecta donatio conditiones postea non capit.* Ex communi Sanch. *l.* 5. *de matr. disp.* 6. *n.* 3. *& lib.* 4. *de voto. c.* 23. *n.* 7. II. Conditio addita debet esse de aliquo eventu futuro. Nam votum editum sub conditione eventûs præsentis, vel præteriti, v. g. *Si pater meus vivit;* vel, *si pater jam mortuus est &c.* non est propriè conditionatum, sed vel statim parit absolutam obligationem, si con- 140

conditio posita existat, etsi per accidens suspensam, si conditio adhuc ignoretur; vel nullam obligationem parit, si conditio apposita non existat. III. Quia votum conditionatum non parit quidem statim obligationem perfectam, parit tamen obligationem imperfectam, suspensam, quæ superveniente conditione perficitur, & absolvitur; ideò qui vovit conditionatè, v. g. *Religionem ingredi, si pater morietur*; tenetur servare propositum implendi voti, quando conditio evenerit. Alioquin si ante eventum conditionis propositum mutet, nolens scilicet implere, etiamsi conditio eveniat, jam liquidò est transgressor voti sui, peccàtque pro ratione materiæ. Interim, dum eventus in conditione positus, & à libera voventis voluntate non pendens exspectatur, & speratur, tenetur vovens se non reddere inhabilem, non impotentem ad executionem voti: v. g. Qui vovit se Religionem ingressurum, si pater ex India redierit: si sanatus, vel mortuus fuerit &c. is matrimonium contrahere non poterit, tametsi pater longo tempore emauserit &c. donec de ejus reditu; vel morte certior factus fuerit. Navar. *l. 3. consil. 15. de voto edit* 2. Sanch. *cit. c. 23. concl. 6. arg. 6. in præsentia. c. Ex tua de sponsal.* Laym. *c. 6. n.* 1. Secùs dicendum, si conditio honesta, & licita, ex libera voventis voluntate pendeat: tunc enim eventum illius vovens exspectare non tenetur. v. g. vovisti Religionem ingredi, si Doctor creatus fueris; vel, si luseris ampliùs, si inebriatus, si fornicatus fueris: aut si Religionem ingredi velis, Carthusianum futurum: tunc enim nullo exspectato eventu liberè potes ad nuptias transire: quia conditiones istæ pendent ex libera tua voluntate, honestè, vel etiam debitè illas omittis: non ita pendent ex tua voluntate reditus, sanitas, vel mors patris tui: quare peccabis mortaliter, si non exspectato eventu uxorem ducas, & sic impotentem te ad ingressum Religionis voto promissum reddas. Nota hîc obiter ex *Sanch. cit.* non inutile, sed validum esse votum illud insinuatum; Si in Religionem aliquam ingressus fuero, Carthusianam ingrediar: quia melius est etiam conditionatè esse obligatum Deo ad aliquod majus bonum, quàm nullo modo esse obligatum. Attamen votum illud conditionatum statim pro libitu commutare poteris in votum absolutum ingrediendi Religionem minùs strictam: v. g. Canonicorum Regularium. Quia rursùs melius est esse absolutè obligatum Deo ad aliquod bonum, quàm sub conditione libera ad quodcunque majus bonum.

§. II.

Perficitur, & absolvitur posita, seu impleta conditione.

141 POsitâ nimirùm, seu impletâ conditione in voto appositâ, votum conditionatum omninò evadit absolutum, & completum, statimque obligat pro tempore aut præfinito à vovente, aut proximo commodo, juxta superiùs dicta. Si duplex conditio apposita fuit in voto, videndum, an utraque ponatur copulativè: & tunc utraque exspectanda est: ut hic; *voveo peregrinari Romam, si sanatus fuero, & pecunias habuero.* Si verò conditiones appositæ sunt disjunctivé, *ut voveo peregrinari Romam, si vel pater mortuus fuerit, vel aliunde pecunias acquisiero*: unâ tantum conditione impletâ, votum obligat: quia etiam logice ad veritatem disjunctionis sufficit unam partem esse veram. Nec de his potest esse difficultas. Difficultas tamen non levis est: an votum conditionatum obliget, si conditio impleatur non determinatè, sed æquivalenter v. g. vovisti certam summam eleemosynæ, vel decimam partem lucri, si lucrum ex hac negotiatione tua non frumento tuleris; & tu aliunde lucrum capias, & ditescas v. g. hæreditate, vel alia negotiatione: teneberísne voto? Item vovisti Religionem ingredi, si pauper pater tua ope indigens tandem moriatur: interim pater inopinatè evadit dives, ut tuum ingressum non impediat ampliùs, an nihilominus obligaberis voto tuo? Certum est, quòd non, si votum emissum fuit, sub illa conditione omninò determinatâ, scilicet si omninò ex hac negotiatione ditescas: si omninò pater moriatur &c. sic enim nõ ponitur conditio, quàm præcisè intendebas. Quod si vero votum emissum est, non tam propter illas conditiones determinatè, quàm propter finem habendi facultatem dandi eleemosynas, aut Religionem ingrediendi, jam te votum obligare censet *Sanch. eodem capite* 23. *n.* 26. Quia per illam æquivalentiam revera jam habet facultatem dandi eleemosynam, vel Religionem ingrediendi, quod in tuo voto principaliter intendebas. Contra tamen te non obligari censet *Castro-Palaus* cum Tamburino *l. 3. Decalogi c.* 12. §. 6. *n.* 4. eò quòd vovens non intenderit se obligare, si quomodocunque cessante impedimento facultas illa fiat (nisi ita expressisset) sed si fiat modo de facto expresso per hanc negotiationem, per mortem patris: hoc autem modo non sit facultas: ergo &c. Satis probabiliter: sed prius est tutius.

§. III.

Quam tamen, nisi aliunde peccatum sit, licitè impedit vovens, seclusa vi, vel fraude.

SOlemnis est quæstio, utrùm vovens peccet, si per eum stet, vel ipse obstet, quò minùs conditio in voto posita impleatur? Dicimus ergo

I. Si conditio bona, ac licita pendeat ex libera 142
voluntate voventis, non peccat vovens, si eam evitet, & impediat, ob eam solùm causam, ne voti obligationem contrahat. E. g. Vovit quis se eleemosynam daturum, si luserit, si juraverit, si talem domum intrârit &c. non peccat, etsi ideò lusu, juramento, ingressu talis domûs studiosè abstineat, ne voto obligetur, *Omnes* etiam citati. *Ratio est*: Quia cùm talis vovens adhuc liber sit à suo voto implendo, poterit ejus obligationem subterfugere quocunque modo non illicito: atqui licitum est ei non suscipere doctoratum, non ludere, non jurare &c. ergo. Idque verum est, etiamsi talis conditio impediatur, cum directa intentione obligationem voti effugiendi, v. g. fæmina vovit dare eleemosynam, quoties domo egreditur; alia, quoties ingreditur Ecclesiam: Utraque postea pœnitens studiosè abstinet egressu domûs, & ingressu non necessario

ceſſario Eccleſiæ, ne eleemoſynam dare cogatur, neutra peccat: idémque eſt in allatis exemplis.

143 II. Si conditio voti licitè impediri nequeat, peccat utique dupliciter, qui conditionem impedit, ne voto obligetur. E. g. Vovit quis Religionem ingredi, ſi toto hoc anno à fornicationis peccato divinâ gratiâ præſervatus fuerit: ſi talis intra annum fornicetur eo animo, ut voti obligationem ſubterfugiat, peccat utique non tantùm contra caſtitatem, ſed etiam contra votum, & virtutem Religionis, violando aliquo modo pactum cum Deo initum: quia tali modo vovendi cenſetur tacitè promiſiſſe, quod ſaltem aliquem vitandi peccati conatum, & divinæ gratiæ cooperandi adhibere, ac ſine dolo ſincerè cum Deo agere velit. Ex communi *Suar.* apud *Laym. c. 6. n. 2.*

144 III. Si conditio voti non mala ex naturalibus cauſis, aut libero alterius hominis conſenſu, vel voluntate pendeat, non peccat vovens contra votum, ſi illam conditionem impediat, ſecluſa fraude, vel vi. *Communis apud eoſdem.* Ratio eſt: quia vovens conditionatè non cenſetur ſe obligâſſe ad promovendam, ſeu nullo modo licito impediendam conditionem voti, ſed tantùm modo illicito, doloſo, vel violento, v. g. Voviſti Religionem, ſi valetudinem Deus reſtituat, non peccas contra votum, ſi ex fragilitate excedendo in cibo, vel potu ſanitatem impedias, ſi dolus, & maligna intentio eludendi votum abſit: ſecùs ſi dolosè, & datâ operâ valetudinem lædas, ne voto tenearis: tunc enim non ſinceriter agis cum Deo tuo. Item voviſti Religionem, ſi pater conſenſerit: non peccas contra votum, ſi voti pœnitens patri diſſuadeas, ne conſentiat bonâ fide, ac ratione: ſecùs ſi fraude, vel vi patrem circumvenias, ut diſſentiat: quia tunc non relinquis ei liberam arbitrii ſententiam, ex qua tamen votum tuum pendere volebas. *Suar. & alii citt.*

IV. Conſtat ergo apud omnes graviter peccare eum, qui conditionem voti per vim, vel dolum impedit, ne voto teneatur: talis enim nimis manifeſtè Deo illudere convincitur. Inſuper dicimus

§. IV.

Cum hac tamen etiam probabiliter ceſſat obligatio voti.

146 Difficilior jam quæſtio eſt, an, qui per dolum, vel vim impedit, quò minùs conditio voti ponatur, nihilominùs teneatur voto, non minùs, quàm ſi conditio impleta fuiſſet. *Exempla.* Vovit quis Religionem, ſi pater conſentiat, ſi Confeſſarius conſulat, ſi ſpatio unius anni Deus à fornicatione præſervet, ſi à morbo moleſto liberet: ſed poſtea pœnitens voti, dolosè falſis allegationibus, patrem, vel confeſſarium circumveniat, ut aſſenſum, vel conſilium non præbeant, aut aliter vi, vel fraude illos impedit, poſtea ſtudio fornicatur, vel intemperanter vivendo ſanitatem impedit, omnia dolosè ob eam cauſam, ne voti reus cucullum induere teneatur: an tamen nihilomninùs obligetur?

I. Affirmat communior probabiliter, & ſine dubio tutior ſententia DD. Navar. *c. 12. num. 42.* Sanch. *l. 4. c. 23. n. 47.* & tredecim citans probabiliùs ſuadet Diana *p. 4. tract. 4. reſolut. 101.* Et omninò favent jura. L. in executione. §. ult. ff. de verb. oblig. *Quicunque ſub conditione obligatus curaverit, ne conditio exiſteret, nihilominùs obligatur.* Conſentit Reg. 66. in 6. *Cùm non ſtat per eum, ad quem pertinet, quò minùs conditio impleatur, haberi debet perinde, ac ſi impleta fuiſſet.* V. g. Promiſiſti alicui centum florenos, ſi ædem tuam acceſſerrit, ſi is ingredi volens, à te per vim, vel fraudem repellatur, perinde ei obligatus es, ac ſi ingreſſus fuiſſet. Eodem modo res ſe habet in caſibus propoſitis, ſimilibus. *Ratio* à Sanch. aſſignata eſt. Quia quoties apponitur conditio ab aliis cauſis ſive naturalibus, ſive liberis dependens, verus ſenſus ejus conditionis, atque adeò virtualis ſaltem intentio voventis debet eſſe; voveo talem rem, ſi per alias cauſas mihi involuntarias non ſteterit, quo minùs hoc fiat: ideò enim talis conditio non dependet à voluntate, ſed ab aliis cauſis, ut etiam contra ſuam voluntatem evenire poſſit: atqui cùm tu per dolum, vel vim impedis, ne ponatur conditio, reverà per alias cauſas tibi involuntaria non ſtat, quò minùs fiat votum tuum: ergo conditio cenſetur impleri, & tu obligari, ac ſi impleta eſſet. Vide quæ notabo mox N. III.

II. Nihilominùs maneat probabilis noſtra reſo- 148
lutio, tunc ceſſare obligationem. Sic Major *in 4. d. 38. q. 1. propoſit. 1. coroll. 7.* Suarez. *cit. l. de voto c. 17. num.* 20. Laym. *l. 4. tract. 4. c. 6. n. 4.* Diana, Caſtro-Palaus, alii cum Tamburino *cit. c. 12. l. 3. §. 6. n. 7.* Ratio eſt, quia vel talis obligaretur ad impletionem voti ratione conditionis impletæ, vel ratione peccati commiſſi. Non primum: quia revera, & ſimpliciter non adeſt, nec impletur conditio, quam omninò, & expreſsè reſpexit intentio voventis: atqui votum non obligat ultra expreſſam intentionem voventis: & immeritò recurritur ad illam intentionem tacitam, & virtualem, quòd conditio præcisè per alias cauſas, & voventi involuntarias debeat impediri, cùm adſit expreſſa intentio contraria, ſi conditio ipſa non ponatur, quomodocunque non ponatur: ergo nulla eſt obligatio ratione conditionis impletæ; ſicque ruit, vel ſaltem non convincit ratio allata *Sanchezii.* Neque ſecundum: hoc enim diſcrimen eſt inter violationem promiſſionis factæ Deo, & factæ homini, quòd violatio promiſſionis factæ homini quidem obliget ad compenſationem, ſeu reſtitutionem damni illati, ſemper enim homini per violationem juris ſui infertur damnum in bonis ſuis utilibus, quod compenſari poteſt, & debet: At verò violatio promiſſionis factæ DEO ſolùm obligat ad pœnitantiam, & ſatisfactionem pro peccato & injuria illata Deo, & non ad aliquam compenſationem, ſeu reſtitutionem: DEO enim transgreſſione voti nullum infertur damnum, quod reſtitui poſſit, ac debeat, ſed tantùm honor, & cultus debitus aufertur, qui per pœnitentiæ ſatisfactionem eidem reſtituitur: ergo ratione peccati commiſſi in doloſa illa voti eluſione, nulla alia eſt obligatio voti implendi, ac velut compenſandi.

Jura autem supra allegata solùm ita statuerunt de promissionibus humanis ad indemnem servandum promissarium, & non in promissionibus Deo factis, in quibus tota obligatio pendet ab expressa intentione voventis, quæ in proposito non impletur, ut dictum est.

149 III. Cæterùm duo hîc valdè advertenda sunt. *Primum*; accuratè exploranda est intentio voventis, quæ interdum esse potest omninò se obligare, v.g. ad Religionis ingressum, *Si pater consenserit; vel, nisi pater contradixerit*: ut proinde nihil aliud impedire eum debeat præter patris contradictionem, vel dissensum. Hoc casu, si vovens dolo circumveniat patrem, ut contradicat, qui alioquin non contradiceret, voto nihilonimùs obligabitur, eò quòd conditio, considerata voventis intentione, satis impleta censeatur, quando pater non ex se ipso voluntariè, sed tantùm fraude voventis circumventis contradicit. Atque hoc casu locum habet ratio *Sanchez* supra allata. *Secundum*; Quando res est adhuc integra, certum est voventem debere cessare ab impediendo, & exspectare, an ponatur conditio: ut in dicto casu pater non statim contradicat, sed deliberet; interim tu à dolosa persuasione cessare debes, & exspectare ejus mentem. Unde qui de industria se malè gerunt in Religione, ut sic dimittantur, non sunt tuti in conscientia dimissi, sed post dimissionem debent instanter petere receptionem, ut voto satisfaciant. Quia res adhuc semper est integra; semper enim possunt se emendare, & idoneos receptioni reddere, quandiu spes est receptionis; donec ultimatè repulsi excusentur.

150 IV. Denique ex dictis explicandum est, quomodo intelligenda, & impleri censenda sit solemnis illa conditio in votis (idémque in aliis promissionibus) filiorum: *Si patri placuerit, &c.* Hanc quæstionem latè tractat Sanch. *l. 5. de Matr. disp. 7. q. 7.* Ex quo accipe compendiò. I. Si pater re cognitâ, voto, vel promissioni primò statim consentiat, censetur impleta conditio, & obligatio contracta: quæ minimè tollitur, etsi is postea, mutatâ sententiâ dissentiat, nisi filius fortè adhuc sit impubes, juxta dicenda *cap. seq.*ècontra si pater primò statim dissentiat, deficit conditio, & obligatio, neque revalescit, etsi pater posteà consentiat. Ita post *Azorium* & alios, *Sanch. & Laym.* citt. contra *Sylvestrum & Navar.* Quòd si verò voventis, vel promittentis intentio fuerit obligandi se omnimodis, dummodò sine patris offensione fieri possit, tunc, etsi pater primò ægrè ferat, & dissentiat, posteà verò consensum præbeat, obligatio contrahetur, si interim nulla mutatio notabilis sit facta; ut cum aliis benè notat *Laym.* cit. *n. 3.* II. Si pater nec consensum, nec dissensum exprimat, ad alia signa, & conjecturas attendendum est. Nam in quibusdam personis, consideratis circumstantiis, taciturnitas mœrorem animi indignè ferentis significat; & sic deficiet conditio, & obligatio: In aliis verò significat tacitum consensum, vel saltem non repugnandi voluntatem, ut notat DD. citt. Et sic palàm impletur conditio: *nisi pater contradixerit*: non ita liquidò: *si pater consenserit*: vel, *si patri placuerit*. Ideóque in praxi mens ejus magis exploranda est. Ubi nota differentiam inter has duas conditiones: *si pater consenserit*: &c., *nisi pater contradixerit*. III. Si pater expressè dicat, se quidem non contradicere, vel dissuadere, sed etiam non suadere vel consulere: tunc censetur esse impleta voti conditio, *si patri placuerit*: nisi constaret aliam fuisse voventis, vel promittentis intentionem. Qui enim vovit, vel promisit sub conditione paterni placiti, vel consensûs, ejus animus fuisse censetur obligare se, *nisi pater contradicat, dissuadeat, vel ægrè ferat positivè*, quod in proposito non fit. Nam, ut ait Juris Consultus Regula juris 142. ff. *Qui autem tacet, non utique fatetur, sed tamen verum est, eum non negare*, sive contradicere. Vide Laym. *cit. cap. 6. n. 3.* IV. At, si pater moriatur fortè, priùsquam ejus placitum, consensum, vel ratihabitionem petas? R. saltem si pubertatem ingressus es, ipsa mors patris habebitur pro assensu, qui sine dubio non volet amplius te impedire ab opere bono; neque aliter consensum, vel placitum supposuisti, nisi quatenus ejus potestati subes: nunc autem non ampliùs subes.

§. II.

Votum pœnale.

VOtum pœnale est, quò vovetur pœna sub conditione subeunda: seu, ut describit Sanch. *l. 8. de Matr. disp. 10. n. 1.* cùm vovens minimè alioquin affectus ad rem, quam in pœnam vovet; sed ideò eam ita promittit, si crimen aliquod commiserit, ut illius incurrendæ timore retrahatur à crimine committendo. Duobus modis fieri potest. *Primo modo*, si quis duplex votum emittat, scilicet rem aliquam absolutè faciendi, vel omittendi, ad quam animus inclinatus est; & deinde, si non id præstiterit, aliud quidpiam, ad quod animus inclinatus non est, tanquam in criminis pœnam præstandi: ut si voveas te non fornicaturum; si autem fornicatus fueris, Religionem ingressurum: aut te non lusurum; si autem luseris, tantam eleemosinam daturum. *Secundo modo*: Uno simplici voto solùm vovetur, ac promittitur pœna, tamen sub conditione, si id, quod proponit, non præstiterit, v.g. voveo me Religionem ingressurum, si fornicatus fuero: eleemosynam daturum, si denuò lusero, &c. Circa quæ breviter rta resolvendum est. 151

I. In voto pœnali, si res à vovente principaliter intenta, aut impossibilis, aut Deo accepta non sit, vel fiat, tunc cadit etiam obligatio pœnæ, v.g. vovisti, vel juràsti, te jejunaturum, vel eleemosynam daturum, si vindictam sumseris: si cum inimico locutus fueris, si in talem domum ingressus fueris, &c. seclusâ justâ causâ non ingrediendi, &c. nulla est obligatio pœnæ. *Ratio est*: quia pœna solùm accessoriè sub conditione rei principalis promittitur: si ergo res principalis præstanda non sit, neque pœna locum habebit. 152

II. Si obligatio voti per dispensationem sublata fuerit, eò ipso cadit etiam obligatio pœnæ, licèt de ea in dispensatione nulla sit facta mentio. *Ratio est*: 153

quia

quia pœna habet ordinem ad transgressionem: sed
post dispensationem voti non habet locum trans-
gressio: ergo neque obligatio pœnæ. Secùs dicen-
dum, si transgressio voti jam semel accidisset. v.g.
Vovisti te non lusurum, & si luseris, eleemosynam
daturum, &c. si lusisti semel, jam reus es tam voti,
quàm pœnæ, & posteà absolutus à voto, non absol-
vetis à pœna anteà contractâ, sed solùm à pœna con-
trahenda imposterum, ut benè notat *Lay.* cit. *c.* 5. *n.* 2.
154 III. Quandocunque aliquis ob ignorantiam, vel
oblivionem inculpabilem rem principalem perfice-
re omisit, non obligatur pœnâ, quippe, quæ locum
non habet, nisi ubi voluntaria transgressio est. v.g.
Vovisti singulis festis audire Sacrum, tali Vigilia
jejunare, &c. omittis inculpatè ignorans esse fe-
stum, vel Vigiliam eo die, aut oblitus, vel non recor-
datus voti tui, &c. non teneris pœnam solvere:
perinde enim est, ac si aliàs justè impeditus fuis-
ses. Nemo quippe censetur vovisse pænam, ni-
si ob culpabilem transgressionem, &, *Omnis pœ-
na, si justa est, peccati pœna est*, ait. S. August.
l. 1. *Retractat. c.* 9. At verò, qui memor vo-
ti sui: v.g. non ludendi, non fornicandi, &c.
etsi non recordatus pœnæ annexæ, violaret votum
suum, adhuc tenebitur pœnâ appositâ saltem mo-
deratâ, & non exorbitante. Secùs, si pœna el-
set exorbitans, & gravissima v.g. ingressus Reli-
gionis, difficillima peregrinatio, si fornicatus fue-
ris, &c. Ex communi Sanch. *l.* 4. *Moral. c.* 22. *n.* 17.
Laym. *cit. n.* 3. Ratio est: quia voti obligatio est
instar alterius legis humanæ: atqui qui legem la-
tam voti, etsi ignoret, vel obliviscatur annexam
pœnam, nihilominùs eam incurrit, eâque justè pu-
nitur, nisi pæna exorbitans sit, aut censura: ut
alibi notavimus.
155 IV. Quoad pœnam solvendam ita distinguen-
dum est. 1. Si quis duplex votum edidit, v.g. se
non blasphematurum, & si blasphemaverit, elee-
mosynam daturum, liquidò tenetur ad solvendam
pænam toties, quoties blasphemando votum trans-
gressus fuerit. *Omnes.* Sanch. *cit. n.* 21. Laym.
cit. n. 4. Ratio est: quia sicut votum principale non
blasphemandi ad omne tempus semper refertur,
ita & votum accessorium de solvenda pœna ad om-
ne tempus transgressionis referendum est. Quâ ra-
tione etiam illud votum accipi debet. *Voveo me om-
nibus diebus Sabbati Missam auditurum; &, si
non audiero, me talem eleemosynam daturum.* 2.
Qui unum tantùm votum edidit de pœna solvenda,
si tale quid commiserit; consideranda est inten-
tio voventis, quæ ordinariè etiam est perpetuò
sibi interdicere talem rem sub proposita pœna, ita
ut quoties transgressio fiat, toties pœna solvatur.
Sin verò spectatis omnibus circumstantiis, de in-
tentione voventis constare non possit, sed du-
bium maneat, an vovens intenderit solvere pœnam
pro omni, an verò pro prima tantùm transgressio-
ne, probabile est, solùm pro prima vice transgressio-
nis debere pœnam solvere. Ita Eman. Sa. *v. votum
num.* 26. approbante Liym. *cit num.* 4. Ratio:
quia cùm de obligatione voti agitur, benignior pars
amplectenda est in dubio in favorem voventis, sal-
vâ verborum proprietate: atqui verba ista voti: g.v.
*si blasphemavero, voveo me aureum daturum pau-
peribus*, propriâ, & usitatâ acceptione intelligi pos-
sunt de prima tantùm transgressione: ergo si vo-
vens de intentione sua dubitet, hanc benigniorem
partem amplecti poterit. Verùm mihi arridet regu-
la collecta ex *Sanch. Laym.* sæpe citatis apud Tamb.
cit. c. 12. §. 7. *num.* 2. Quando pœna est ex
ordinariis, quæque iterari solet, intelligitur toties,
quoties. Quare, si vovisti jejunare, moderatam elee-
mosynam dare, si ebrius, vel fornicatus fueris, ob-
ligatus es, quoties ebrius, vel fornicatus fuisti.
Quando autem est ex pœnis gravioribus extraor-
dinariis, quæque iterari non ita solet, in prima tan-
tùm transgressione pœna urgebit, non in sequen-
tibus: ut si vovisti peregrinari Romam, si fornica-
tus fueris, &c. *Ratio est*: quia non est verosimile
voventis intentionem fuisse sibi imponere toties,
quoties, pœnas istas insolitas; verosimile autem est,
voluisse moderatas, & solitas.

§. III.

Votum ingrediendi Religionem.

RESOLUTIONES.

PRima. Qui generatim. & indeterminatè vo- 156
vit se aliquam Religionem ingressurum, ex
communi doctrina cum *S. Thoma.* 2. 2. *q.* 88. *a.* 3.
ad 2. tenetur moralem adhibere diligentiam, ut in
aliquem Religiosorum Ordinem recipiatur: adeò-
que repulsus ab uno, debet alium Ordinem, & in-
terdum unius Ordinis plura Monasteria adire, & re-
teptionem seriò petere, quamdiu spes probabilis
superest, se alicubi receptum iri; dummodò exinde
non oriatur magna, & improvisa difficultas. Et-
enim obligatio voti, sicut & cujuslibet spontaneæ
promissionis, benignè & strictè interpretanda est,
ut non extendat se ultrà voventis, vel promittentis
intentionem, etiam tacitam, seu probabiliter præ-
sumptam: adeóque nec ad speciales, & improvisas
difficultates se extendat; quas vovens probabilissi-
mè excepisset, si ei in mentem venisset, vel super
his interrogatus fuisset. Et hinc resolves
I. Talis ita generaliter Religionem vovens, sicut 157
potest quamlibet minùs strictam eligere; ita si in
nulla moderata Religione reciperetur, non tenebi-
tur ingredi strictissimam, v.g. Carthusianorum,
etsi facile recipiendus, si affirmet, vel ex qualitate
personæ colligi posset non fuisse ipsi mentem etiam
ad tales Religiones strictas se obligare. *Sylvester
Angelus*, aliisque citt. Sanch. *lib.* 4. *moral. c.* 16.
num. 49.
II. Si talis in sua civitate, vel Provincia non reci- 158
piatur, non tenebitur adire Provincias extraneas
cum gravi incommodo, si affirmet, vel ex qualitate
personæ colligi possit, suam intentionem eò usque
se non extendisse: utpote, quia inops, debilis, ex-
ternæ linguæ imperitus, & maximè si fæmina sit;
quibus peregrinari incommodum, & indecorum est.
III. Si talis idoneus ad Clericatum non recipere- 159
tur, nisi ad statum laicalem, non tenetur ingredi,
si id se non intendisse affirmet, vel ex qualitate per-
sonæ colligatur, utpote, si nobilis, delicatus, inge-
nio, doctrinâ præditus. Vide Sanch. Laym. *l.* 4.
tract. 5. *de statu Religionis c.* 6. *n.* 1.

160 IV. Qui sic Religionem absolutè vovit, si non recipiatur, nisi in Monasterio, vel Ordine, cujus disciplina collapsa est, ut nec substantialia quidem vota observentur, non tenebitur: imò licitè non poterit ingredi, ob pericula subversionis, ut notat etiam Navar. *c. 12. n. 45.* aliisque cum Sanch. & Laym. *cit. n. 5.*

RESOLUTIO II.

161 QUi Religionem aliquam determinatè vovit, S. Benedicti, S. Francisci, &c. vel certum aliquod Monasterium ingerdi. I. Tenetur inprimis sincero animo petere, ut recipiatur: atque etiam semel, iterúmque repulsus solùm constantiæ probandæ causâ, non solvitur voto: ac si posteà Religiosi, mutata voluntate, eum recipere parati sunt, obligatur voto ad ingrediendum. Sanch. *cit n. 70.* Lessius *l. 2. c. 41.* Laym. *cit. n. 2.* Excipe: Nisi interea notabilis mutatio facta fuerit sine fraude voventis: ut si interim disciplina collapsa, Monasterium destructum: si vovens interim desperans receptionem, bona fide aliam Religiosum ingressus fuerit, sponsalia inierit, vel crimine commisso, infamis factus fuerit. 2. Qui ita certum Ordinem, vel Monasterium ingredi vovit, examinare debet intentionem suam: Quòd si enim principaliter intendit vovere Statum Religionem, vel Religionem absolutè, & solùm secundariò determinavit ad hunc Ordinem, vel aliud Monasterium se conferre, tenebitur, juxta dicta *Resolut. praced.* 3. Quòd si verò principaliter intendit hunc specialem Ordinem, vel locum ingredi, ob specialem affectum ad illum, adeóque Religionem non absolutè, & divisim, sed omninò copulatim cum dependentia à tali Religione, vel Monasterio promisit: tunc in eo Ordine, vel Monasterio seriò repulsus, omninò liberatur voto, juxta communem DD. cum S. Thoma *cit. q. 88. a. 3. ad 3. Navar. Sanch. Laym.* citt. Ratio utriusque patet ex dictis suprà de materia mixti voti divisim, vel copulatè promissa. 4. Denique non tenetur ingredi ultra suam intentionem: utpote, si intendisset ingredi hunc Ordinem, vel tale Monasterium, quia credebat in eo observantiam esse strictam, posteà comperit esse relaxatam; aut quia credebat esse moderatam, posteà comperit esse valdè rigidam: ut etiam suprà de materia voti notatum.

RESOLUTIO III.

162 QUi vovit determinatè ingredi unam Religionem laxiorem: I. Licitè, & optimè ingreditur, ac profitetur aliam strictiorem. *Omnes. Arg. cap. Licet. De Regularibus*; quin, ut ibidem habetur: etiam solemniter professi unam laxiorem, licitè ingrediuntur aliam Religionem strictiorem, petitâ tamen, ob respectum sacræ obedientiæ, licèt non obtentâ Superioris licentiâ. II. Professus Religionem strictiorem, in qua tamen non servatur Regula, nec spes est Reformationis, licitè ingreditur aliam minùs strictam, in qua servatur Regula, petitâ similiter, etsi non obtentâ Superioris licentiâ: uti docent *Ludovicus Lopez*, aliísque citt. Rodriquez tom. 3. *Q Q. Regularium. q. 52. a. 5. Sanch. Laym. citt. n.* 10. Contrà verò, qui vovit ingredi, & profiteri Religionem strictiorem observantem, utique peccat ingrediendo, & profitendo laxiorem; quia minus præstat, quàm Deo votô promiserat: attamen professio valida erit, & voventem à priori voto liberat; quia nimirum votum solemne Professionis, quo Religioni laxiori jus acquisitum est, derogat voto priori simplici, quo alteri Religioni strictiori nullum jus acquisitum fuit. Ut habetur *cap. qui post. De Regul. Juris in 6.* III. Similiter peccat, qui vovit se Religionem ingressurum strictiorem experiendi causâ, posteà ingrediendo laxiorem sine intentione, & obligatione perseverandi, & profitendi: quia minus iterum præstat, quàm promisit: cùm plus sit Novitium esse in Religione strictiore, quàm in laxa. Attamen votum ingrediendi, & experiendi Religionem strictiorem ipsemet vovens licitè commutare potest in votum ingrediendi, & experiendi Religionem laxiorem. Quemadmodùm etiam, si tempus ingrediendi Religionem strictiorem ex voto nondum advenisset: v. g. si vovisset, absolutis studiis ingredi Carthusiam, interim non prohiberis ingredi, & experiri Ordinem laxiorem, v. g. S Benedicti, cum intentione, vel in eo Ordine profitendi, vel prius votum, Carthusiam ingrediendo, exequendi. Ut cum *S. Antonino*, & aliis benè docet *Sanch. cit. c. 16. n. 18.* & 20. Quia nimirùm votum profitendi Religionem etiam laxiorem, cùm contineat perpetuum Dei obsequium, absolutè melius est, & plùs obligat, quàm votum solùm ingrediendi, & experiendi Ordinem quantumcunque strictiorem, quod per se solùm temporale DEI obsequium continet: juxta illud cap. scripturæ Deo voto, &c. *Reus fracti voti aliquatenus non habetur, qui temporale obsequium in perpetuam noscitur Religionis observantiam commutare.* IV. Eum, qui Religionem ingredi, & profiteri vovit, non posse suscipere Episcopatum, sed susceptum dimittere, ac votum suum exequi debere, contra *Abbatem, Henriquez, Rodriquez*, & alios, communis, & vera est Sententia DD. cum *Sanch. Lessio. Laym. cit. n.* 15. Ratio est: quia non est de meliori bono, ut supra de materia voti ostensum est. Intellige tamen: seclusa dispensatione, quam Papa concedere potest; & re ipsa concedere censetur, si conscius talis voti, voventem assumat ad Episcopatum.

RESOLUTIO IV.

QUi absolutè Religionem vovit, intentionem 163
suam non satis exprimens, sed dubius manens, an voluerit se obligare solùm ad ingressum, & probationem, an verò etiam ad professionem, præsumendus est tantùm se voluisse obligare ad experiendum, non item ad profitendum absolutè. Uti contra Navar. & Rodriquez, &c. docet communis, & secura sententia DD. cum Suarez l. 4. *de voto c. 8. n. 7.* Sanch. cit. *c. 16. num.* 86. Quos sequitur Laym. cit. Ratio est; quia voventium Religionem, nisi aliud exprimant, ea communiter esse solet intentio, nimirùm ingrediendi, & experiendi, utrum ipsis expediat, nec ne. Deinde vota, & pacta secundùm jus commune, & consuetum morem interpretanda sunt in dubiis: atqui jus commune disponit ingredientibus anni spatium ad experiendum:

ergo

ergo &c. Denique cùm votorum obligatio sit strictæ interpretationis, & benignæ in favorem voventis, sicut in dubio, utrum aliquis simpliciter voverit, censetur esse liber, ita etiam in dubio, utrum aliquis unum solùm, an verò duo voverit, nimirùm & ingressum, & professionem, censendus est liber ab altero, de cujus obligatione dubitat. Insuper hìc aliqua observanda sunt. 1. Is, qui sic vovit, Religionem sincero animo ingredi, & aliquam moralem conatum adhibere, debet se accommodare moribus Religionis, cum proposito perseverandi & profitendi, si eam sibi convenientè expertus fuerit. Quare licet is, qui absq; voto Religionem ingressus, absq; omni justa causa egreditur, peccet solùm venialiter ob levitatè animi; is tamen, qui cum tali voto Religionem ingressus, sine omni rationabili causa egreditur peccat mortaliter ob transgressionem voti: *Cajet. Nav. alii cum Sanch. cit. c.* 16. *n.* 90. *Laym.* quòd si tamen bona fide ingressus, ex justa causa egrediatur, tali voto omninò liberatur. Satis est enim semel præstitisse, quod promisit, scilicet ingredi & experiri Religionem, an sibi conveniens sit. 2. Qui verò expresse vovit Religionem non tantùm ingredi, sen etiam profiteri, seu in ea perseverare ita astringitur voto ad professionem, & perseverantiam (etsi Religio non usque adeò conveniens sit) ut exire sponte nequeat, & annus probationis non tam sibi, quam Ordini serviat: adeò ut licet ex justa causa egrediatur, si tamen spes sit, ipsum denuò receptum iri, teneatur adhuc ex voto suo ingredi: cùm votum absolutè conceptum impedimento temporali non extinguatur: ut si quis ob morbum esset egressus, isque morbus penitus cesset. 3. Qui absolutè, & expresse vovit & Religionem, & continentiam: aut Castitatem vovit principaliter, & independenter à Religione; is impeditus, vel liberatus à Religione, adhuc obligatur voto Castitatis. Qui verò Religionem vovit principaliter, & Castitatem solùm accessoriè, & dependenter à Religione, is impeditus, vel liberatus à Religione, liberatur etiam à voto simplici Castitatis accessorio. Quia *Ruente principali, ruit accessorium.* De quo nulla controversia. 4. In dubio autem, quonam modo talis voverit Castitatem cum Religione, si neque ex verbis voventis, neque ex circumstantiis conjectura capi possit, post adhibitam diligentiam, poterit vovens eligere sensum, quem vult, sibique magis faventem: nimirùm vovisse Castitatem dependenter à Religione: uti ex *ex Sanch. & Laym.* §. præcedenti indicatum est.

SUBSECTIO.

Voti violatio.

SUMMARIUM.

164. *Quale peccatum sit vovere aliquid inconsideratè, sine intentione promittendi, obligandi, vel implendi?*

167. Usque ad n. 170. *Qualiter peccet vovens rem malam, impossibilem, & indifferendem?*

170. Usque ad n. 173. *Quale peccatum sit transgressio, & dilatio voti, ac de voto emisso pænitere?*

173. *In Confessione votorum violatorum opus non est explicare eorum materiam.*

174. *Nisi ea aliunde præcepta, vel prohibita sit.*

175. *Licet votum Castitatis simplex; selemne; & sacri Ordinis sint ejusdem speciei, tamen in confessione, probilius exprimi debet votum solemne.*

§. I.

In ipso actu, & modo vovendi peccari potest triplicitur.

PRimò Temerè, leviter, inconsideratè, & ex 164
repentino quoque motu, vel ob respectum humanum aliquid vovere, peccatum est, plerumque tamen veniale tantùm. *Communis DD. cum Sanch. l.* 4. *c.* 1. *n.* 9. Peccatum esse, sumitur ex illo Ecclesiastici 5. *Displicet DEO infidelis, & stulta promissio.* Votum autem ex levi metu, ac sine sufficiente deliberatione emissum censetur promissio stulta. *Accedit*, quòd sit abusus voti ita temerè, & sine matura consideratione vovere. Quia tamen non cedit in gravem injuriam Dei, vel cultûs divini, venialem culpam per se excedere non potest.

Secundò. Vovere absque intentione promittendi, 165
& se obligandi ad rem promissam, cessante scandalo, & gravi irreverentia Dei, probabilius tantùm est peccatum veniale. Ita Sanch. *cit. n.* 10. Cajetanus *v. votum n.* 3. Qui rectè determinat tunc solùm esse peccatum mortale, quando votum est solemne, ut in susceptione Ordinis sacri, ac professione Religionis: in his enim, si externè voveas, juxta intentionem Ecclesiæ, ac Religionis vovere ex justitia debes; aut etiam quando est votum simplex, fitque publicè coram aliis; quia tunc esset mendacium perniciosum, & periculosum, ratione divinæ irreverentiæ coram aliis, & gravis scandali.

Tertiò. Vovere aliquid absque intentione, & 166
voluntate illud implendi in re gravi, sine dubio est peccatum mortale, omnium DD. consensu, ob gravissimam irreverentiam, & virtualem irrisionem Dei quasi Deus omniscius, ac corda intuens falli possit. Attamen in re levi probabiliùs est tantùm peccatum veniale, excusante parvitate materiæ, nec adeò gravem irreverentiam erga Deum inducente. Ita communis cum *Sanch. cit. c.* 8. contra nostrum *Marchant.* & alios quosdam nimis strictos.

§. II.

Circa materiam voti peccatur itidem tripliciter.

PRimò. Vovere rem mortaliter malam, sive ex 167
objecto, sive ex fine, vel circumstantiis, est peccatum mortale, & quidem duplex. Unum contra præceptum aliquod particulare; alterum contra virtutem Religionis: quia est gravissima irreverentia DEI, & formale sacrilegium, fidelitatem suam velle ipsi DEO obligare ad ejus offensam: at verò vovere rem solùm venialiter malam, vel ad finem venialiter tantum malum, est tantùm peccatum veniale; similiter duplex; & contra aliquod præceptum particulare; & contra virtutem Religionis. Communis DD. *Armilla, Sylvester, Sotus, Navar. Toletus*, aliisque citt. *Sanch. l.* 4. *moral. c.* 6. *n.* 9. *Laym. Tract.* 4. *c.* 2. *n.* 6. Diana *part.* 4. *tract.* 4. *resolut.* 160. Ratio est: quia cùm tale votum sumat totam suam malitiam à re mala promissa, tale peccatum erit votum, quale est res promissa: adeóque si hæc mortalis, mortale; si venialis, veniale.

Secundò. Vovere rem impossibilem sub ratione 168
impossibilis apprehensam, est peccatum mor-

 tale:

tale: quia rem impossibilem Deo promittere, est verissima Dei irrisio & gravissima irreverentia. Secùs dicendum, si illa res per errorem apprehenderetur, ut bona & possibilis: v. g. naturale jejunium servare per totam Quadragesimam.

169 *Tertiò.* Vovere rem indifferentem, quatenus indifferens est: v.g. curare sibi novas vestes; aut minus bonam: v.g. Matrimonium inire, non dare eleemosynam certo pauperi indigno, &c. est tantùm peccatum veniale: quia hîc nulla notabilis intervenit irreverentia, vel injuria DEI.

§. III.

In executione, vel transgressione voti similiter peccatur tripliciter; omittendo, differendo, pœnitendo.

170 PRimò. Omnis transgressio voti (sive per commissionem, sive per omissionem) in re tamen ex natura sua, vel circumstantia gravi, est peccatum mortale: in re levi (sive ea tota, sive partialis tantùm materia voti sit) est tantùm peccatum veniale. Vide *Sect. 3. n.* 89.

171 *Secundò.* Dilatio voti, aut ex intentione voventis ad certum tempus sub mortali obligantis; aut cum abjectione voluntatis illud implendi; aut cum periculo non implendi, vel impedimenti perpetui, absque omni causa probata, est peccatum mortale: aliàs veniale tantùm. Vide eadem *Sect.* 3. §. 4. *toto.*

172 *Tertiò.* Pœniteret efficaciter de voto emisso, cum voluntate, aut proposito illud deinceps non servandi, aut quærendi quamlibet occasionem, & causam, sive justam, sive injustam, se à voti observatione eximendi in re gravi, est peccatum mortale, *secundùm omnes.* Ratio est: quia ejusdem malitiæ est transgredi velle, & transgressio ipsa: qui autem sic efficaciter pœnitet, & dictæ voluntati liberè consentit, censetur habere voluntatem transgrediendi votum emissum, adeóque juxta rationem materiæ, peccare mortaliter. At verò pœnitere tantùm inefficaciter, cum simplici tantùm displicentia, tristitia, ac noleitate voti emissi, sustinendo quasdam difficultates, vel anxietates in voto suo, dummodo perseveret firma voluntas semper implendi votum, peccatum non est, per se loquendo, sed lucta contra incentivum peccati, sicut enim ab initio poterat homo non vovere, ita postea optare potest, quòd non vovisset. Adeóque propositiones istæ: *utinam non vovissem! Si non vovissem, amodò non voverem amplius, &c.* etsi magnæ imperfectiones sint, tamen stante firma voluntate implendi votum, peccata non sunt, *per se loquendo.* Per accidens tamen, quatenus talis displicentia voti redundat in ejus executionem, ut homo segniter, negligenter, & cum tædio votum exequatur, peccatum veniale; accedente verò periculo prævaricandi, erit mortale. Sic ex communi Laym. *l. 4. tract. 4. c. 4. n. 3.*

§. IV.

Circa Confessionem votorum violatorum:

173 PRimò. In Confessione sufficit enumerare transgressiones votorum, omittendo, vel committendo, neque necesse est explicare materias votorum aliunde non præceptas, vel prohibitas. E. g. Titius vovit certo die jejunare, Missam audire, & recitare Coronam B. M. Virginis; omnia omittit. Cajus vovit tali die non bibere vinum; non ludere; non domo egredi recreationis gratiâ: at data occasione, vinum bibit, ludit, recreatum exit. Uterq; satisfacit in Confessione dicendo, tria vota à me emissa semel transgressus sum. Ita cum aliis Lugo *de Pœnitentia disp. 16. n.* 115. Ratio est: quia omnia vota edita de rebus ex se non præceptis, vel prohibitis, sunt ejusdem speciei, consequenter etiam transgressiones ejusdem speciei erunt: ergo sufficit in Confessione exprimere numerum transgressionem mortalium, nec opus est explicare materias aliunde non præceptas, vel prohibitas.

Secundò. At verò, si materia votorum aliunde 174 præcepta, vel prohibita sit, utique explicanda erit: Ut si vovisti non fornicari, non blasphemare, nunquam pejerare, nunquam die festo omittere Sacrum: omnia transgressus utique non sufficit dicere simplititer *violavi tot vota, semel, toties*; sed materias explicare debes: quia non solùm contra vota tua, sed etiam contra alia præcepta Dei, vel Ecclesiæ deliquisti. At, quid si vovisti certo die jejunare, & audire Sacrum, & abstinere ab illicita venere; & omnia transgressus in Confessione dicas: *semel transgressus sum tria vota*: & postea interjectis aliis, addas, *semel commisi fornicationem*? Respondet Gobat *casu 1. n. 24.* te satisfecisse; quia nihil substantiale omisisti. Sed ego addo, te etiam excessisse; quia sic reverâ Confessario ingeris notitiam distincti peccati fornicationis, ultra triplicem illam transgressionem votorum.

Tertiò. Quamvis autem etiam votum Ca- 175 stitatis simplex, & solemne Professions, ac sacri Ordinis, essentialiter sint ejusdem speciei: attamen juxta communem, & mihi omninò veram DD. Sententiam, si voto solemni Castitatis adstrictus, lapsus es, non sufficit dicere: Semel transgressus sum votum Castitatis; sed (nisi Confessario notus sis) explicare debes votum solemne: quippe cujus solius violatio propriè constituit sacrilegium carnale, non item violatio voti simplicis, ut alibi est dictum; quamvis oppositam sententiam *Sanch. Dianæ, Bassæi, Tamburini* alibi, in sua materia, ut probabilem admiserimus.

Denique ad praxin appositè monet Sanch. *c. 1. de voto n. 31.* Quando pœnitentes moniti à Confessario, ut à peccatis certis desistant, respondent: *promitto me ampliùs hoc, aut illud non facturum*, &c. communiter non edere votum, sed tantùm velle significare suum firmum propositum. Si quis tamen verè vellet promittere, & de novo obligare ad emendationem talis, vel talis peccati, utique verum votum edidit, cùm promissio non fiat Confessario, sed coram illo ipsi Deo, saltem promissio non fit Confessario ut homini, sed ut Judici loco Dei, adeóque adhuc principaliter ipsi Deo: & consequenter, non secuta emendatione, deberet se agere reum facti, & fracti voti: ut etiam observat P. Gobat *ibid. n. 25.* Quam quidem novam obligationem Confessarius præditus facultate dispensandi, vel commutandi

mutandi vota, ut prudenter relaxet, definiet ex ipsa experientia, utram nimirùm memoria voti nuncupati retraxerit pœnitentem à recidiva, nec ne. Si enim retraxit, non relaxet: si secùs, relaxet in nomine Domini, quia votum istud, & nova obligatio nihil ipsi proficit, nisi ad graviorem culpam.

CAPUT III.

De votorum, & juramentorum deobligatione.

VOta cessant obligare voventem generatim quatuor modis: *extinctione, irritatione, dispensatione, ac commutatione.* Iisdémque omninò modis cessant obligare juramenta promissoria, sive absoluta; sive confirmatoria promissionis factæ Deo (non item semper factæ homini, ut infra patebit) & insuper speciali modo sibi proprio, cessant per remissionem seu condonationem alterius, cui, vel in cujus commodum promissio jurata facta est, ut infrà suo loco notabimus.

SECTIO I.

Votorum ac juramentorum extinctio

SUMMARIUM.

1. *Obligatio votorum, ac juramentorum extinguitur:*
2. *I. ablatione, vel mutatione notabili ipsius materiæ: aut*
3. *II. finis principalis voti: aut*
4. *III. circumstantiæ per se principaliter intentæ:*
5. *IV. Aut alterius æquivalentis ex improviso accidentis.*
6. *Talis autem mutatio; vel impedimentum occurens debet esse quid notabile; se tenens ex parte materiæ; non voventis tantùm:*
7. *Unde nullum incommodum, vel periculum, etiam mortis liberat ab obligatione voti, si id fuit prævisum.*
8. *Si tamen talis mutatio, vel impedimentum sit perpetuum, obligatio omninò extinguitur, secùs si temporale tantùm.*

ASSERTIO I.

1 VOtorum, ac juramentorum obligatio extinguitur seu exspirat, ablatione, seu notabili mutatione materiæ; aut finis principalis; aut cujusvis circumstantiæ per se principaliter intentæ à vovente, aut alterius æquivalentis ex improviso accidentis.* Communissima Sanch. *l. 4. c. 2. à n.* 18. Laym. *l. 4. c. 8. n.* 3.

§. I.

Ablatione, vel mutatione notabili ipsius materiæ.

2 VTpote, si fiat ex possibili impossibilis; ex licita, illicita; ex bona, & meliori, indifferens, minùs bona, majoris boni impeditiva: idque vel in toto, vel in parte per se divisim promissa. Ut si vovisti peregrinationem annuam, & jam senio confectus ampliùs perficere nequeas, aut si perficias, justo officio satisfacere non possis, aliúdve majus bonum omittere deberes: eo ipso extinguitur, ac se ipso cessat obligatio voti, vel pro semper, vel pro interim ad tempus, prout impotentia implendi perpetua, vel temporalis tantùm fuerit. Exempla alia copiosè obvia sunt in superioribus, præsertim *Sect. 2. c. preced.* de materia mixta voti; quæ re- [illegible] & refar, vide, [illegible]

§. II.

Aut finis principalis:

CEssante enim fine principali voti, semper cessat 3 obligatio voti (itémque juramenti) non item cessante fine secundario tantum. *Communis DD. apud citt.* E. g. Vivit quis, vel juravit quotidie Petro pauperi eleemosynam daturum ad sublevandam ejus inopiam, interim Petrus fit dives, vel non ampliùs eget tali ope, cessat tuum votum, quia cessat finis totus voti, qui erat sublevatio ejus inopiæ. Item vovisti certam eleemosynam dare Petro pauperi: si finis principalis tantùm fuerit bonum seu sublevatio inopiæ istius in individuo pauperis, mortuo illo, obligatio voti cessat. At verò, si finis principalis illius eleemosynæ devotæ fuerit facere opus bonum in honorem DEI, & bonum animæ tuæ, & solùm secundariò ob aliquam causam elegisti illum pauperem Petrum potiùs, quàm aliū, mortuo, vel non egente ampliùs illo paupere, debetur eleemosyna alteri pauperi: eadem ratione, sicut in legatis docent *Bartholus*, aliique Juristæ *in Legem Pater. ff. de Legatis.* 3. Abbas, alii Canonistæ *in cap. Nos quidem de Testamentis n.* 14. Atque in dubio hoc posterius præsumitur de tali intentione. Exemplum habes *in Jure c. magnæ de voto, & voti redemptione.* Episcopus Trecensis votum fecit peregrinationis Hierosolymitanæ simul animo obtinendi libertatem suæ Ecclesiæ à comite Campaniæ ibi comorante. Ut autem mortuum illum Comitem esse perlatum fuit, nulla judicata fuit promissio. Pontifex tamen consultus votum tanquam non extinctum commutavit in alia bona opera; eò, quòd finis impetrandi auxilii à comite non videbatur solus principalis, sed etiam alius ex motivo Religionis, & cultus exhibendi locis sacris; fortè etiam per se intentus indepedenter ab illo auxilio impetrando: aut certè ita fecit Pontifex ad majorem conscientiæ securitatem: prout explicant DD. communiter, *Suar, Sanch.* Laym. *lib. 4. tract. 4. c. 8. n. 2.*

§. III.

Aut cujusvis circumstantiæ per se principaliter intentæ.

VG. Vovit fæmina peregrinationem longinquam, ut filio sanitatem impetret, mortuo interim filio, cessat obligatio voti, quia illa circumstantia per se principaliter intenta fuit à vovente, 4 Huc refer dicta omnia de voto conditionato. Item votum factum ad tempus determinatum ratione ipsius temporis, & ad finiendam obligationem, utpote ob specialem respectum, & honorem talis temporis, vel diei, elapso illo die, vel tempore, extinguitur, & omninò cessat. Secùs est, si votum factum sit ad determinatum tempus, non ratione temporis, sed solùm ratione voti implendi, atque ad non ultra diferendam executionem voti. Rationem, & Exempla habes abundè *cap. præced. Sect.* 3. §. 4.

§. IV.

Aut alterius æquivalentis ex improviso accidentis.

PRo quibus omnibus esto *Regula Generalis.* 5 Quotiescunque tanta intercedit mutatio, novúmque

vùmque, ac improvisùm impedimentum, vel accidens supervenit, quod si ab initio fuisset, voti valorem, & obligationem impedivisset; aut rationabiliter præsumi posset voventis intentionem se ad talia non extendisse, sed sine dubio excepturum, vel negaturum fuisse, si in mentem venisset, vel de eo interrogatus fuisset: aut denique tale quid occurrat, quod excusaret, & tolleret obligationem præcepti Ecclesiæ de tali re facienda; tunc etiam cessat, & extinguitur obligatio voti de ejusmodi re facienda. Communissima DD. Abbas *in c. 1. de voto, Sylvester, Angelus Azorius*, aliisq; citt. Suar. *l. 4. de voto c. 19.* & optimè explicans Sanch. *l. 4. c. 2. à n. 18.* & ex eo Laym. *cit. c. 8. n. 3.* Sumitur ex *L. Pluribus §. etsi placeat ff. de verb. obligat.* Ubi dicitur: *Obligatio extinguitur, si in eum casum inciderit, à quo incipere non potest.* Ratio fundamentalis est: quia in votis, alioquin strictè interpretandis, ista conditio semper intelligi debet: *In quantum est licitum, rationabile, & mortaliter possibile:* E. g. Vovisti Religionem Juvenis, & postea voti trangressor uxorem duxisti: eâ mortuâ, in senectute tua, quando admodum difficilis, & insolitus videbitur ingressus Religionis, & maximè si Religioni ineptus, & inutilis factus, solutus eris à voto. Ità citati omnes. Vovisti magnam eleemosynam, Altare, Templum ædificare, &c. postea verò depauperatus, aut gravem jacturam passus, votum tuum impossibile moraliter evadit; ut valdè difficulter exequi posses, &c. solutus eris, durante ea impossibilitate: *Omnes.* Vovisti certa jejunia, Sacra, peregrinationes annuas, postea superveniente tanta infirmitate, senectute, gravi necessario labore, quo excusareris ab obligatione præcepti Ecclesiæ de jejunio, vel Sacro audiendo, etiam excusaberis ab obligatione voti, durante tali impedimento. Vovisti jejunare singulis feriis sextis perpetuò, nihil cogitans de Natali Domini, interdum in feriam sextam incidente; non teneris jejunare illâ diè occurente festo Nativitatis; quia sic etiam permittit lex Ecclesiæ. Secùs esset, si voves de eo cogitâsses, & tamen absolutè singulis feriis sextis jejunare vovisses; tunc enim etiam illum diem comprehendisses tuo voto: uti contingit apud Fratres Minores; & ita in similibus aliis casibus resolvendum est. Revide etiam dicta supra de interpretatione voti. Porrò tria hîc observanda sunt.

6 I. Muttaionem illam, vel impedimentum occurrens debere esse quid notabile, tenens se ex parte materiæ, vel executionis voti, in ordine ad ipsam facultatem, vel vires voventis, & non tantùm in ordine ad voluntatem; manente enim ipsa re possibili moraliter, regulariter semper manet obligatio, etiamsi voluntas, mutata, vel pænitens totaliter ab illa avertatur, v. g. Vovisti Castitatem, vel obedientiam in Religione, postea expertus difficultatem tuam in servanda Castitate, in obediendo, in Religionis austeritate, pœnitentiâ ductus voluntatem primam retractas, & si hanc difficultatem, vel austeritatem à principio expertus fuisses, utique non vovisses: non obstante tali difficultate, manes voto obligatus: quia mutatio illa, & difficultas nova non est in ordine ad potestatem, sed tantùm in ordine ad voluntatem voventis: quæ si sufficeret ad extinguendam obligationem voti, vel alterius promissionis, nullum erit firmum votum, vel promissio, cujus obligatio, mutata voluntate voventis, vel promittentis, non facillimè eludi posset ob exiguas causas.

II. Nullum grave incommodum, vel periculum 7
etiam mortis liberat ab obligatione voti si tale incommodum, vel periculum prævisum fuit, vel ut rationabiliter subeundum prævideri potuit, ac debuit; quia tunc est virtualiter intentum. V. g. Vovit quis servire certis infirmis in nosocomio, etiamsi timeatur contagio adveniente peste, & immineat periculum mortis, non liberatur à voto; quia tale periculum ejusmodi obsequia per se comitari solitum prævidit, vel prævidere debuit. Unde & quidam dicunt votum Carthusianorum abstinendi à carnibus obligare etiam in periculo mortis, quia eam obligationem, & periculum prævidere possunt.

III. Considerandum est, an impedimentum 8
vel mutatio talis circa materiam, vel circumstantiam voti sit perpetuum, vel temporale tantùm. Si enim perpetuum impedimentum fuerit, extinguitur omninò, & tollitur obligatio. Si verò temporale tantùm, vel ad tempus certum duraturum, non extinguitur omninò obligatio voti, sed tantùm suspenditur, & cessat pro eo tempore, quo durat impedimentum, quo cessante reviviscit obligatio. Expresse *c. Quo super §. Unde credimus distinguendum, de voto, &c.* V. g. Qui vovit eleemosynam, Altare, Lampadem, peregrinationem, &c. postea in paupertatem incidit, cessat pro eo tempore obligatio voti: at redeunte meliori fortuna, redibit etiam obligatio. Quod etiam observatur in civilibus debitis. Similiter, qui vovit Religionem, & postea uxorum dixit, mortuâ brevi conjuge, adhuc sanus, & valens, voto obligatur. Ita in similibus.

SECTIO II.

Votorum, ac Juramentorum irritatio.

SUMMARIUM.

9. Usque ad n. 12. *Votorum, ac juramentorum irritatio triplex.*
12. *Irritatio voti, vel juramenti quid?*
13. *Omnia vota Religiosorum, etiam Prælato non præjudicantia irrita esse voluêre Antiqui. Sed veriùs*
14. *Illa tantùm voto simplicia Religiosornm invalida sunt, quæ Superiorum præceptis præjudicant.*
15. *Non verò alia non præjudicantia.*
16. *Prælatus tamen seu Superior, etiam localis per se directè irrttare potest ejusmodi vota:*
18. *Religiosorum scil. sibi actu voto obedientiæ subditorum, non Novitiorum, aut suorum ante professionem facta &c.*
19. *Quinam dicantur* impuberes, minores, vel minorennes?
20. *Omnia vota impuberum per se directè irritari possunt à Patre vel Tutore,*
21. *Etiam post annos pubertatis, si pubes factus ea non confirmavit, vel ratificavit.*
23. *Illa verò solùm vota filiorum puberum post pubertatem emissa à patre irritari possunt, quæ ei in familiæ administratione præjudicant*
24. *Quæ patria potestas irritandi vota filiorum impuberum in defectu patris extenditur etiam 1. ad Tutorem 2.*

ad

ad Curatorem, 3. Avum, & 4. in horum defectu etiam ad matrem.

25. *Quæ & qualiter vota uxoris irritari possint à marito:*
28. *Et èconrra vota mariti ab uxore?*
29. *Maritus non potest irritare votum uxoris de non petendo debito; benè verò uxor quandoque votum tale mariti.*
30. *Quæ vota servorum, & qualiter irritari possint à Dominis?*
31. *Quilibet habens potestatem irritandi vota, eadem denuò irritare potest: etiam jam post datam licentiam vovendi.*
32. *Imò; etiamsi licentiam vovendi dederit cum expressa promissione non irritandi vota permissa.*
33. *Peccat tamen saltem venialiter talis, si licentiam taliter datam sine causa revocet.*
35. *Quæ vota semel irritata, postquam vovens liberatus est à potestate irritantis revivіscant, quæ non?*
36. *Habens potestatem irritandi vota, quæ & qualiter etiam possit irritare juramenta alterius sibi subjecti?*

9 VOtorum, ac juramentorum irritatio triplex distingui potest: *Intrinseca, de jure naturali; extrinseca, de jure humano communi: extrinseca de jure personali.* Irritatio intrinseca, & de jure naturali est, quando vota, vel juramenta sunt invalida, irrita, ac nulla ob defectum conditionis alicujus, essentialiter ad votum vel juramrntum validum requisitæ: Ut, si vota, vel juramenta fierent absque debita deliberatione & voluntario, absque intentione obligandi, absque sufficienti materia: de quibus latè *c. 1. & 2.* Tunc enim talia vota ex natura sua intrinseca, & ipso jure naturæ essent irrita, & nulla. Et universaliter, sicut jure divino naturali valida sunt omnia vota, ac juramenta cujusvis hominis adulti ratione utentis cum debita deliberatione, intentione, & materia facta: ita jure divino naturali irrita, invalida, & nulla sunt omnia vota, & juramenta puerorum, amentium, ebriorum, aut quorumvis sine debita deliberatione, vel intentione, vel materia facta. Quoad pueros autem notanda est communis Regula DD. vota, vel juramenta ante septimum annum ætatis completum facta irrita censentur, nisi in raro casu probabilissimæ conjecturæ suadeant sufficientem rationis usum in ea tenera ætate non defuisse. At verò post septennium completum emissa, præsumuntur valida, quantum est ex parte voventis, nisi probabilia indicia ostendant, defuisse rationis discretionem: quod etiam in sponsalibus locum habet, ut notat Sanch. *l. 1. de Matr. disp. 8. & 16.* Verùm de his nihil ampliùs dicendum.

10 Votorum, ac juramentorum irritatio extrinseca de jure communi dicitur, quando illa ipso facto sunt irrita, invalida, & nulla ob defectum conditionis, vel qualitatis solùm lege Ecclesiastica requisitæ ad valorem voti, vel juramenti, quæ alioquin ad essentiam, & valorem voti, vel juramenti, non requireretur. Neque idcircò Ecclesiastica potestas juri divino aliquid derogat: quia Deus non acceptat vota, vel juramenta, quæ ab Ecclesia, ob justam causam infirmantur, vel irritantur: sicut etiam remittit obligationem votorum, vel juramentorum, in quibus Ecclesia ob justam causam dispensat: idque vi promissionis à Christo factæ Petro *Matth. 16. Quodcunque solveris super terram, erit solutum & in cœlis*: ut optimè ostendit Suarez *l. 5. c. 4.* Hac ergo ratione, jure communi Ecclesiastico irrita, & invalida sunt vota solemnia, quæ ex gravi, & injusto metu fiunt, v. g. Religionis professio ab impuberibus facta. *c. ad nostras. De Regularibus, c. 1. & 2. eod. in 6. c. 20. q. 2.* Hodie verò post Concil. Trid. *ss. 25. c. 15. De Regularibus*: irrita est etiam professio, quæ fit ante decimum sextum ætatis annum completum, vel ante tempus annuæ probationis exactum, Similiter jure humano quosdam contractus ita infirmari ob injuriam, vel turpitudinem contrahentis, vel ob detrimentum boni communis, ut nec accedente juramento valida fiant, jam explicatum est *c. 1. sect. 2. De materia juramenti.* Neque de his ergo aliquid ampliùs dicendum.

Votorum, ac juramentorum irritatio extrinseca, & de jure personali est, quando illa irritantur, & annullantur, quatenus ea cedunt in præjudicium potestatis alterius, qui dominativam, vel quasi dominativam potestatem habet in personam voventis, vel jurantis, vel in materiam voti, vel juramenti. Unde duplex est irritatio hæc. Prima *directa*, qua homo irritat vota, vel juramenta alterius hominis, quia potestatem habet in ipsam personam, vel voluntatem ipsius: Sic Prælatus, Pater, Tutor, irritat vota professi, filii impuberis, pupilli. Horum enim ipsa voluntas secundùm omnes actiones suas subjecta est alienæ voluntati: Religiosus enim propriæ voluntati spontè renuntiavit, atque alterius nimirùm Prælati voluntati spontè se subdidit per Votum obedientiæ. c. si Religiosus, De Electionibus in 6. *cùm velle, & nolle non habeat, se ex illius, quem vice DEI super caput suum posuit, & cujus imperio se subjecit, voluntate dependeat.* Impubes quoque secundùm Juris dispositionem, plenum suæ voluntatis dominium non habet, sed subditus per se Patri, vel ejus loco Tutori, in cujus potestate existit, & à quo infirma ejus voluntas regitur, quamobrem voluntas Patris est quasi filii voluntas, *c. 1. & 2. 20. q. 2.* Altera est irritatio *indirecta*, qua homo irritat votum, vel juramentum alterius, solùm quatenus hæc versantur circa materiam sibi, suóque juri, ac potestati subjectam. Sic Prælati, Parentes, Mariti Domini, irritare possunt vota Novitiorum, filiorum, puberum, uxorum, famulorum. Hi enim non quoad ipsam personæ voluntatem, sed solùm per accidens ratione materiæ subjectæ, subiiciuntur illis, ut proinde eorum vota, & juramenta circa talem materiam facta jure rescindi possit ab illis, ut mox patebit.

ASSERTIO II.

Irritatio voti, vel juramenti est ablatio obligationis ejus per potestatem alterius dominativam, vel quasi dominativam, in personam voventem, vel jurantem, aut in rem, de qua fit votum, vel juramentum. Atque adeò quicunque habet potestatem dominativam, vel quasi dominativam in personam voventem, vel jurantem, aut in ipsam rem promissam voto, vel juramento, potest irritare omnia alterius vota, vel juramenta promissoria. 12
Communis cum S. Thoma 2. 2. q. 88. & 89 Sanch.

Sanch. *lib.* 3. *Moral. c.* 9. quoad juramenta. *& l.* 4. *Moral. c.* 24. quoad vota Laym. *l.* 4. *tract.* 3. *c.* 11. *& tr.* 4. *c.* 7. *n.* 3. alii passim. Ratio patet ex terminis: Quia vota, & juramenta eorum, qui alteri quoad personam suam, vel saltem quoad materiam voto, vel juramento promissam, perfectè subjecti sunt, sunt velut conditionata, & tum ex natura rei, tum etiam ex dispositione juris communis hanc annexam habent conditionem: *Voveo, vel juro hoc, vel illud præstare: si superior, vel is, cujus interest, non contradixerit.* Eo proinde contradicente, irrita, invalida, & nulla erunt omnia ejusmndi vota, ac juramenta promissoria. Quorum hæc sigilatim explicanda sunt.

§. I.

Vota Religiosorum.

13 EST sanè communis sententia Antiquorum, omnia vota Religiosorum (sicut & impuberum) etiam Prælato, vel disciplinæ Regulari minimè præjudicantia, esse invalida, nullámque obligationem, parere, nisi positivè ipse Prælatus, vel Pater consentiat, ac approbet, ideóque ad valorem ejusmodi votorum requiri positivum consensum Superioris scientis; & non sufficere, ut Superior solùm negativè, non dissentiat, non contradicat, sive sciens, sive ignorans. Ita docere videtur ipse S. Thomas 2. 2. 88. *a.* 2. *ad* 3. dicens: *Nullum votum Religiosi est firmum, nisi de consensu Prælati.* Et habetur satis apertè in jure. *c. Monacho.* 20. *q.* 4. *ubi* ex S. Basilio refertur: *Monacho non licere vovere sine consensu Abbatis: si autem voverit, frangendum esse votum.* Ratio potissima esse potest: quia ex eo, quòd Deus acceptavit votum solemne professionis in sui obsequium, verosimile videtur, ipsum Deum non ampliùs acceptare obligationes privatas Monachorum professorum, nisi ii, quibus propter Deum subiiciuntur, consentiant. Eadem ratio fieri potest de filiis impuberibus, quos Deus propter ætatis fragilitatem parentum potestati voluit esse subjectos. Verùm jam non tenetur hæc sententia communiter. Authoritates commodè explicari possunt: & ratio plus non convincit, quàm quòd Religiosi, ac impuberes nihil possint vovere præjudicans potestati Superiorum aut contradicente Prælato, vel Patre. Itaque ex communi & recepta sententia pono breves resolutiones.

REGULA I.

14 *RElgiosorum vota simplicia illa tantùm sunt ipso facto irrita, quæ constitutionibus Regulæ, præceptis Superiorum, & monasticæ disciplinæ repugnant, vel præjudicant: ut si Religiosus, præsertim inclusus, aut Monialis vovit longinquam peregrinationem, servitia pia extra claustrum, &c.* Ratio est: quia votum debet esse de opere bono, imò meliori, quàm sit ejus oppositum: agere autem contra Regulam, justum præceptum Superioris, aut disciplinam monasticam non est bonum; ergo, &c. Et licèt Superior, dispensando in Regula, talia permittere posset, adhuc tamen melius est Regulæ, ac disciplinæ Religiosæ humiliter se accommodare, quàm ad contraria, etsi alioquin bona, dispensationem impetrare: ideóque non sunt materia voti validi, uti rectè observat Suar. *l.* 3. *c.* 6. *de voto. n.* 19.

REGULA II.

OMnia alia vota Religiosorum, quæ Regulæ, præ- 15
cepto Superiorum, & disciplinæ Monasticæ non adversantur, ipso facto valida sunt, & licita, juxta communem DD. cum Laym. *l.* 4. *tr.* 4. *c.* 7. *n.* 6. Ratio est: quia habet omnia ad validum, licitúmque votum requisita. Quoad validum quidem: nam quòd Religiosi dicantur esse sub potestate Prælati quoad voluntatem suam, non debet intelligi, quòd omninò possint nihil validè velle, vel nolle, nisi is positivè consentiat, ut patet mille exemplis; sed quòd nihil possint velle, vel nolle, contradicente Prælato: quódque Prælatus non possit, vel firmum relinquere, vel irritum reddere ad suum placitum. Quoad licitum autem supponuntur ejusmodi vota emitti de materia honesta, & sufficiente ad votum licitum: & quidem ejusmodi vota quoad illas actiones bonas, sive in præcepto, sive in consilio positas, per se concessas Religioso, ita ut, nullâ petitâ Prælati licentiâ, eas exercere licitè, & laudabiliter possit, ut sunt certæ orationes, genuflexiones, mortificationes moderatæ, statim valent, obligant, & impleri possunt, & debent, præsumpto nimirùm consensu Superioris minimè contradicturi, si nosset. Vota autem circa actiones de se bonas, ita tamen Religioso prohibitas, ut non exerceantur sine petitâ Superioris licentiâ, non difficulter concedi solitâ, ut extraordinaria jejunia, peregrinationes, eleemosynæ de rebus, quas Religiosus consumere posset: statim quidem valent, & obligant in actu primo, & sub conditione: *si Superior consenserit*; non tamen obligant in actu secundo, & absolutè, nisi præstito Superioris consensu, quo consensu præstito omninò convalescunt, eòque negato, omninò extinguuntur, ac velut irritata corruunt. Communis DD. cum *S. Thoma, Navar. Laym. citt. ll.* Ratio est: quia vota potiùs ita interpretari debent, ut valeant, quàm ut non valeant: atqui talia vota invalida essent, nisi subintelligeretur ea conditio, si Superior consenserit, vel licentiam dederit, ut patet: ergo, &c. Unde Religiosus vi talis voti tenetur licentiam petere à Superiore illud opus promissum, jejunium, peregrinationem, &c. exequendi: qui enim se obligat ad finem, obligat se etiam ad media ordinaria necessaria ad illum finem: sed tale medium in proposito est licentia Prælati: ergo tenetur illam petere Religiosus, nisi jam expressam, vel tacitè præsumptam habeat. At tenebitúrne etiam Prælato votum suum aperire? tunc enim faciliùs fortè Superior licentiam concedet. ℟. Omninò consultum esse, sed non necessarium, nisi in ipso voto se ad id obligare intenderit. Non enim est extendenda obligatio voti ultra intentionem voventis. Sicut, si Religiosus homini promisisset eleemosynam dare, nonne satis erit petere licentiam dandi, sine necessitate explicandi se promisisse? ita est in proposito. Sic contra *Sotum, Azorium, Lessium,* & alios *Navar. Cajetanus, Sanch. Laym.* citt. eósque secutus *Tamburinus l.* 3. *Decal. c.* 12. *n.* 7.

RE-

RESOLUTIO III.

26 O*Mnia tamen ejusmodi vota Religiosorum per se directè irritari possunt à Prælato, seu Superiore Generali, Provinciali, Locali*, (secundum Suar. & alios etiam Monialium ab Abbatissa, seu Matre spirituali; nam his etiam vovent obedientiam: & certum est, posse irrirare vota præjudicantia suæ disciplinæ.) *Ratio*: quia Religiosus in persona sua quoad omnes actiones perfectè subijcitur Superiori, ita ut ex communi sensu, & usu Ecclesiæ, ac interpretatione juris, omnibus ejus votis, ac promissionibus quibuscunque, hæc censeatur intimè annexa conditio: *Nisi Superior contradixerit.* Imò potest talis Prælatus antecedenter, vel à principio statim irrita facere omnia vota suorum, v. g. prohibendo, ne quis quidpiam voveat, consensum negando, vel contradicendo. Si enim jam edita vota infirmare potest, multò magis edenda. Suar. *cit. c. 3. n. 15.* Sanch. *l. 4. c. 4. n.* 49. Eáque omnia vera sunt, non tantùm quoad vota circa actiones liberas, vel in consilio positas, sed etiã quoad actiones positas sub præcepto Dei, Ecclesiæ, vel Regulæ. Ut contra *Cajetanum, & Tambur.* docet communis DD. *Sotus. Navar. Suar. Sanch. Laym.* citt. Nam licèt talis materia voti, quatenus est sub potestate Dei, Ecclesiæ, vel Regulæ;, non sit sub potestate Superioris, est tamen sub potestate ejus, quatenus est sub speciali obligatione voti subditi: adeóque licèt à tali materia non possit tollere obligationem, quæ est ex præcepto Dei, Ecclesiæ, vel Regulæ; potest tamen tollere illam specialem obligationem novam, quâ subditus ad illam se votô astrinxit, ita ut deinceps contrafaciens non ampliùs duplici, sed simplici tantùm peccato peccet. Idémque dicendum de irritatione voti subditorum non peccandi mortaliter, vel certum peccatum devitandi.

17 Ab hac universali Regula duo excipiuntur. *Primò*: Vota ipsa essentialia, & constituentia statum regularem, illique annexa: in his enim, cùm ipsum statum regularem constituant, quem Superior evertere non potest, sed ipse servare tenetur, Religiosus non est subjectus Prælato suo, sed tantùm summo Pontifici pro casu raro Episcopatûs assumendi, vel rarissimo matrimonii ineundi. *Secundò*: excipitur votum Religionem strictiorem ingrediendi: nam quoad hoc subditus Religiosus ex sacris Canonibus *c. licet de Regularibus*, est sui juris, nec à Superioribus impediri potest. Hoc enim ob majorem perfectionem semper est in potestate inferioris. Quin ipsum votum solemne Religionis intelligitur cum hac conditione: *Nisi in melius commutare voluero*: cùmque talem transitum ad Religionem strictiorem, etiam nolente Superiore, jura permittant, censentur in hoc Religiosum eximere, & sui juris facere.

RESOLUTIO IV.

28 R*Eligiosorum subditorum tantùm vota ita irritari possunt à Prælato, vel superiore, cui nimirum voto obedientiæ actu obstricti sunt.* Hinc 1. Nõ possunt Prælati, vel Superiores irritare vota Novitiorum tam personalia, quàm realia, sive in ipso Novitatu, sive antè emissa. Hi enim nondum per votum obedientiæ sunt subjecti potestati dominativæ Superiorum quoad voluntatem, & actiones suas, sed absolutè sunt sui juris: quanquam alioquin vi privilegiorum, in favorabilibus, reputentur Religiosi. Potest tamen Superior eorum vota personalia irritare indirectè, vel potiùs suspendere, quatenus eorum gubernationi, & exercitiis probationis, ad quam se Superiori sponte subijciunt, impedimento, vel præjudicio forent: adeò, ut si Novitius egrediatur, obligatio voti, utpote non extincta, sed suspensa tantum pro interim, redeat. Si autem profiteatur, omnia ejus vota simplicia & personalia ipso facto comutantur in votum solemne Religiosæ professionis, quâ se authoritate, & acceptatione Ecclesiæ, devovent in perpetuũ, & universale obsequium Dei, quod eminenter quasi, omnia alia servitia particularia includit: juxta communem, & certam DD. Sententiam. Navar. *c. 12. n. 65. Rodriquez* noster *to. 2. Q Q. R. q. 25. a. 8. Suarez, Sanchez, Laym.* sæpè citati. 2. Non possunt iidem Prælati irritare vota etiam Religiosorum Professorum ante Professionem, seu subjectionem emissa; quia tunc vota non fuerunt facta cum illa conditione consensûs Superioris: sed personalia, ut jam est dictum, commutantur in votum professionis: realia verò, sicut alia debita, ad hæredes transeunt. Excipe. Nisi illa vota fuissent facta in ætate impuberi, seu pupillari: nam ut optimè docet Lessius *l. 2. de justitia c. 40. dub. 15.* Si Novitius in sæculo antea emisit vota in ea ætate, in qua Parens, Tutor, vel Curator potuisset ea irritare, eadem potuerunt etiam irritari à Prælato Religionis; cùm in illorum potestatem succedat, ut Sanch. *lib. 9. de Matrim. disp. 49. n. 4.* notat. *Hæc Lessius.* 3. Non possunt Prælati vel Superiores irritare vota Religiosorum etiam in subjectione facta, eo tempore, quo jam à subjectione talis Prælati, vel Superioris exempti sunt, aut quoad personam, ut si desinat esse Superior: aut simpliciter quoad Religionem, aut si Religiosus fiat Episcopus, aut absolutè dimittatur ad sæculum. Sic enim Prælatis Regularium non ampliùs subditi supponuntur; ideóque ipsi Prælati reverà non remanent Superiores respectu talium. Secùs est de Patre respectu filii, qui semper manet Pater, ideóque vota filii in subjectione facta, semper postea irritare potest, ut mox videbitur. 3. Denique Prælatus omnium Religionum universalis authoritate irritare potest Summus Pontifex, qui est generalissimus Prælatus omnium Religionum, sibi principaliter, & ultimatè per votum obedientiæ per Ecclesiam acceptatum subjectorum: non autem potest sic irritare vota aliorum fidelium, sed tantum potest ea dispensare. Ratio disparitatis patebit *sect. 3.*

§. II.

Vota Filiorum, & Clientum.

F*Ilii* respectu Patris, Clientes verò, vel pupilli 19
respectu Tutorum, vel Curatorum dicuntur;

iique aut impuberes, aut minores, vel minorennes tantùm. *Impuberes* dicuntur masculi quidem usque ad annum XIV. fæmellæ verò usque ad XII. ætatis annum completum. Ea enim ætas impubertatis utroque Jure Civili, & Ecclesiastico definita simpliciter attendenda est quoad irritationem votorum, & similia jura innumera: non obstante, quòd re ipsa, ante dictam ætatem alicui pubertas, simúlque judicii maturitas advenerit, vel postea primùm adventura sit, ut notant DD. Jurium, & Theologiæ communiter. *Minores autem*, vel *Minorennes* dicuntur ab anno XIV. usq; ad XXV. completum. Quibus temporibus, si Patre destituantur, Tutor datur impuberibus usque ad XIV. principaliter quidem ad personam filii tuendam, ut honestè educetur, & secundariò simul ad ejusdem bona administranda. Curator verò datur Minoribus ab anno XIV. usque ad XXV. principaliter ad bona pupilli administranda, & secundariò etiam ad personam tuendam. Quibus perceptis, pono breves.

RESOLUTIONES.

20 PRima: *Omnia vota impuberum per se directè irritari possunt à patre, vel ejus loco, Tutore.* Sumitur ex *cap. n. 30. Numeri*: & docent communiter DD. cum *S. Thom. cit.* Ratio: quia ipso naturali gentium jure introductum est, atque jura positiva ita disposuerunt, ut impuberes in illa tenera ætate, ob rationis, judicii, & discretionis imbecillitatem, aliena patris, vel Tutoris voluntate, & authoritate regantur: adeóq; in omnibus eorum votis, juramentis, pactis, ac promissionibus quibuscunque, semper intelligatur illa conditio: si Pater, vel Tutor, aut is, qui patriam in eos potestatem habet, & exercet, consentiat, aut non contradicat: si ergo Pater liberè hanc conditionem non ponat, jam omne votum, juramentum, pactum, vel promissio corruit. Validè ergo, & licitè pater irritat vota impuberis filii. 1. Etiamsi illa vota implenda essent primùm post annos pubertatis; ut si puer decem, vel duodecim annorum voverat: jejunare, eleemosynas dare, peregrinari &c. quando grandior, vel sui juris erit, quando bona propria habebit &c. Ratio est: quia potestas hæc irritandi fundatur in imperfectione voventis: at hæc imperfectio voventi jam adfuit, quando votum emissum fuit: ergo &c. 2. Idque etiamsi filius contradixerit irritationi, aut patrem posse irritare vota sua non crediderit; (quod pro praxi benè notandum.) Quia hæc patris potestas non pendet in suo usu à filii voluntate, vel consensu. Secùs est in commutatione, in qua vovens debet acceptare materiam subrogandam, ad quod omninò requiritur consensus voventis: adeóque eo invito, vel inscio fieri non potest. 3. Requiritur tamen ad validam irritationem, ut filius votum suum Patri, vel alteri irritaturo explicet. Si enim is solùm exponat propositum suum, ingrediendi Religionem v. g. tacito voto, quantumvis Pater contradicat, non censebitur irritâsse votum, de quo cognitionem nullam habuit; nam ignoti nulla voluntas: ac proinde vovens postea tenebitur votum implere, nisi aliunde excusetur, juxta communem DD. apud citt. 4. Non tamen ad validam irritationem requiritur ulla causa: imò neque ad licitam, nisi illa sola, ut filius voto suo se gravatum sentiat, ut amplius videbitur §. 4.

Secunda: *Insuper omnia vota ab impubere in* 21
ipsa impubertate edita, non solùm durante impubertate, sed etiam postea quocunque tempore pubertatis à Patre irritari possunt, si pubes factus ea non confirmavit, vel ratificavit. Ita contra Sotum, Anglez, & alios, communis Sententia DD. Navar. Less. Suar. Sanch. Gobat, & alii passim. Ratio: quia in his primordialis natura, & obligatio actûs inspicienda est; votum autem impuberis ob ætatis, & judicii imperfectionem ab initio dependebat à Patre, sempérque hanc conditionem annexam retinet: *si pater non contradixerit*: quæ conditio tractu temporis quocunque non aufertur, nisi post pubertatem nova ratificatio accedat, qua votum præcedens quasi novo voto repetatur, & stabiliatur.

Ubi incidenter pro his, & similibus pluribus ca- 22
sibus accuratè observa, tria requiri ad veram, & obligatoriam voti, & cujusvis promissionis ratificationem. *Primum*: Ut vovens sit conscius debilitatis prioris voti, vel promissionis. *Secundum*: Ut velit de novo se obligare firmiter, perinde, ac si nunquam obligatus fuisset. *Tertium*: Ut ita dispositus verbo, vel saltem mente votum irritum repetat; nisi hæc concurrant, manebunt præterita vota ejus prorsùs eo modo, quo antea erant: at, his positis, novam obligationem contrahat, necesse est. Unde quamvis aliquod votum sæpissimè renovaverit, non ideò illud ratificavit: hoc enim nihil aliud est, quàm prius vinculum approbare, & non de novo suscipere. Quare, si illud infirmum, & irritabile ab initio fuit, remanebit semper tale. Similiter ex eo; quòd vovens votum suum in impubertate factum, factus pubes velit, vel incipiat exequi, aut sæpiùs repetat, non ideò censetur illud ratũ facere, ac confirmare: quia sola voluntas exequendi, ipsa executio, aut repetitio voti, non potest præcedenti voto obligationem novam inducere. Contra verò, si quis immemor sui voti antea facti & infirmi. v.g. in impubertate, non ex vi prioris obligationis, sed merè de novo idipsum voveat, omninò valebit votum. Tunc enim votum recens factum suam novam obligationem independenter ab antiqua pariet. Casus singularis videri potest apud Gobat *hic casu 6. n. 176.* non enim vacat exscribere.

Tertia: *Vota filiorum puberum post pubertatem*
emissa, illa solùm à Patre indirectè per accidens, & 23
ratione materiæ irritari possunt, quæ & quatenus præjudicant liberæ Patris potestati in libera & expedita familia, rerúmq; suarum administratione (in quibus etiã puberes filiifamilias Patris potestati subjecti sunt) sic irritari possunt vota eorum de multis jejuniis, longis peregrinationibus, imò & orationibus prolixis, quibus familia perturbatur, necessaria obsequia negliguntur; aut filius infirmari timetur, & maximè vota dandi eleemosynã de bonis paternis: & universaliter vota realia de dispositione rerũ

Tem-

Temporalium, quamdiu scilicet sub patria potestate est. Nam in eo statu filius etiam in administratione bonorum temporalium *sub Parentibus, & Tutoribus est.* Excepto, si habeat bona castrensia, vel quasi castrensia, de quibus liberè disponere potest, & vota de his facta à Parentibus, vel Tutoribus irritari nequeunt. Alia verò vota puberum sub patria potestate, vel quasi patria manentium, quæ eidem potestati, & gubernationi paternæ non præjudicant ullo modo, ut Religionis, Castitatis, Sacrorum Ordinum, Confessionis, Communionis menstruæ &c. à parentibus irritari nequeunt. *Ratio omnium est*: quia circa illa filius, non habet disponendi, nec consequenter vovendi potestatem: in aliis autem, in quibus sui juris est, disponere, atque adeò vovere sine dependentia ab alio potest. Communis DD. cum S. Thoma 2. 2. *q.* 88. *a.* 8. *ad* 2. Navar. Laym. *cit. c.* 7. *n.* 13. meique citati omnes, contra *Angles*, docentem: Omnia vota, saltem filiarumfamilias à Patre posse irritari: nititur cap. 30. Num. *Mulier, si quidpiam voverit, & se obstrinxerit juramento, quæ est in domo Patris sui, & in ætate adhuc puellari, si cognoverit Pater votum & tacuerit &c. voti rea erit: si autem statim, ut audierit, contradixerit Pater, vota & juramenta ejus irrita erunt.* Sed respondent rectè DD. cum Glossa ibidem, textũ ibi loqui tantùm de filia impubere, ut significat vox, *in ætate puellari.*

24 Quarta: *Patria hæc potestas irritandi vota filiorum impuberum, in defectu Patris, ad plures extenditur.* 1. Tutor, quamdiu Tutoris officio fungitur, omnia pupilli vota in impubertate facta irritare potest, quæcunque irritare potest Pater: quippe, cujus loco succedit. 2. Curator etiam irritare potest vota minorennis concernentia bona temporalia, vel præjudicantia administrationi suæ, in his enim Patris, vel Tutoris vicem subit Curator, dum Curatoris munus obit. Unde Sanch. *lib.* 4. *de voto c.* 30. *n.* 15. probabilissimè docet, Curatorem posse etiam irritare ejusdem minorennis vota in impubertate emissa directè, & per se: quia licèt directè, & principaliter detur Curator ad administrationem bonorum temporalium, tamen secundariò etiam datur ad gubernationem personæ Clientis. 3. In defectu Patris, vel Tutoris, vel Curatoris, Avus etiam vota nepotis irritare potest, eâdemque omninò ratione, qua potest, Pater, vel Tutor, vel Curator: & Avo deficiente idem possunt ascendentes in linea recta. 4. In defectu Patris, Tutoris, Avi, ac ascendentium in sexu virili, tandem Mater irritare potest vota filii; & in ejus defectu Avia &c. *secundùm omnes.* Licèt enim defuncto Patre, Mater eò ipsò non acquirat hanc potestatem in filium, nisi ipsamet instituueretur Tutrix, attamen in defectu & Patris, & Tutoris, ac ascendentium, ad Matrem ipso jure naturæ hæc cura spectat, ut filium loco Patris gubernet, eique loco Tutoris sit: adeóque filii vota in impubertate emissa irritare potest, saltem durante tempore impubertatis; & probabiliter etiam postea, sicut de Curatore paulò antè dictum est: & consequenter etiam aliqua vota puberis realia suæ gubernationi præjudicantia, quemadmodum Curator, uti contra *Sanch.* probabiliter docet Tamb. *l.* 3. *c.* 16. §. 3. *n.* 23. Eò quòd Mater in defectu aliorum, sicut in locum Tutoris tempore impubertatis, ita etiam postea in ætate minorenni in locum Curatoris ipso naturali jure succedere videatur. Denique non desunt probabiliter opinantes in defectum horum omnium, etiam maritum uxoris, Dominum servi, Magistrum discipuli, vel alium, sub cujus gubernatione impubes existit, vota in impubertate emissa irritare posse, ut videre est apud *Suarez, & Sanch.* citt. Ratio est: quia Maritus, Dominus, Magister in defectum aliorum succedere videntur uxori, servo, discipulo, in locum Parentis, Tutoris, vel Curatoris. Verùm hæc rarioris praxis obiter indicâsse sat est, latiùs videnda apud citatos.

§. III.

Vota uxoris, mariti, servorum.

Omnia uxoris vota etiam non præjudicantia, 25 constante Matrimonio edita, per se directè irritari posse à Marito, non minùs, quàm vota Religiosi à Prælato, vel impuberis à Patre, vel Tutore &c. docent sanè, nec improbabiliter, graves *DD. Sotus, Rosella, Angles, Arragonius*, aliósque citans Sanch. lib. 4. *moral. c.* 34. *n.* 3. Et probabile censent *Bonacina, Lessius*, cum Tamburino §. 3. *n.* 48. Ratio est: quod mulier ex primæva Matrimonii institutione subdatur viro, ut capiti suo, à quo tanquam intellectu infirmior in omnibus gubernetur, ut filius impubes à Patre: adeóque propter bonum regimen domûs, pacémque, ac concordiam ei plenè subdatur in omnibus, votis, promissionibus, pactis ac contractibus: ut proinde omnia ejus vota censeantur emitti sub conditione: *si vir non contradixerit.* Et favet lex illa Num. 30. *Uxor in domo viri sui, cùm se voto obstrinxerit, vel juramento, si audierit vir ejus, & tacuerit, nec contradixerit sponsioni: reddet quodcunque promiserat; sin autem extemplò contradixerit, non tenebitur promissionis rea.* Hæc ibi.

Excipit tamen *Sanch.* 1. votum Religionis, 26 quando ab uxore impleri potest, conjuge invito: utpote primo bimestri, ante consummationem: item viro adulterante. 2. Vota ab uxore emissa ante Matrimonium; præjudicantia marito, solùm suspenduntur pro tempore durantis Matrimonii. 3. Vota emissa ante Matrimonium, & expresse primò post Matrimonium implenda, nullo modo spectant ad potestatem mariti, nisi fortè in impubertate emissa essent, juxta paulò superiùs dicta. 4. Vota tamen emissa durante Matrimonio, & post Matrimonium primò implenda adhuc à marito irritare posse, censent Sanch. *cit. c.* 31. *num.* 17. Tamb. *n.* 49. eò quòd maritus possit solvere omne vinculum, quod suscipit mulier, dum est sub ipsius potestate; atqui hoc votum etiam est tale: ergo &c. Probabilis omninò doctrina, & servire potest Confessario non habenti facultatem dispensandi, vel commutandi vota, imo etiam sæpè habenti. Verùm ne fæminas nimiùm subjicien-

do maritis offendamus, ex communiori, ac tutiori doctrina iterum pono breves

RESOLUTIONES.

27 PRima: *Vota uxorum ſolùm per accidens, indirectè, ac ratione materiæ irritari poſſunt à maritis, quæ, & quatenus nimirùm ipſis in conjugii uſu, familiæ gubernatione, & rei familiaris adminiſtratione præjudicare poſſunt*; ut votum continentiæ, vel non petendi debitum, multorum jejuniorum, in periculum prolis generandæ, & educandæ, multarum orationum, peregrinationum, eleemoſynarum maximè, & ſimilium in diſpendium gubernationis, & rei domeſticæ. Vota autem, quæ juri maritali nullo modo præjudicant, tam perſonalia, quam realia, in quorum exercitio uxor non eſt ſubjecta viro, v. g. eleemoſynæ de bonis paraphernis, aut iis, quorum adminiſtratio ad ipſam uxorem pertinet; item certæ, & moderatæ Orationes, Communiones peregrinationes, vitandi certum al quod peccatum; vel peccati periculum &c. hujusm di, ſicut uxor abſolutâ libertate vovere poteſt, ita à marito irritari nullo modo poſſunt: quamvis ea vota aliquando ceſſent obligare uxorem, ſi maritus ægrè ferat, vel contradicat: non quòd contradicentis authoritate irrita reddantur, ſed quia tunc majus bonum pacis, ac amoris conjugalis impediunt. Ita communis DD. *Innocentius, Sylveſter, Navar. Valentia, Azorius*, aliíſque congeſtis Suar. *l.* 6. *de voto c.* 4. Laym. *cit. n.* 12. Ratio eſt; quia uxor non eſt ſubdita viro per ſe, & ſimpliciter atque in omnibus actionibus liberis, ſed ſolùm, & præciſè, quatenus exigit vinculum, & jura matrimonii, ut nimirùm in vitæ ſocietate, uſu corporis, prolium educatione, familiæque adminiſtratione, mulier viro ſuo tanquam capiti ſubdita ſit: Omnimoda autem illa ſubjectio, ac dependentia uxoris ad maritum nullo jure fundata eſt. Non jure naturali, vel gentium, quali impuberis voluntas ſubjecta eſt Patri, vel Tutori: quia mulieres longè majorem rationis diſcretionem obtinent, quàm impuberes: alioquin ipſæ ſi conjugatæ non ſint, ſemper Tutoribus eſſent ſubjiciendæ, quaſi perpetuò impuberes. Neque jure poſitivo, cùm nullum tale exiſtat. Lex autem allata ex Num. 30. optimè intelligitur de votis, vel promiſſionibus uxoris juri matrimoniali præjudicantibus, utpote facta de eleemoſynis, vel oblationibus, ex bonis communibus faciendis. Et licèt tale jus fuiſſet in veteri Lege, modò tamen unàcum aliis judicialibus abolitum eſſet. Nec denique ex contractu, & vinculo matrimonii: quia hæc tantùm extendunt ſe ad corporis uſum, & familiæ adminiſtrationem, ut ſuprà dictum.

28 *Secunda.* Etiam uxor ita indirectè poteſt irritare vota mariti, quæ juri ſuo matrimoniali derogant, vel præjudicant: ut ſi maritus voveret continentiam, non reddere debitum, longa jejunia; auſteritates, longinquas peregrinationes, alióſve inſolitos actus, quibus ille ineptus redderetur ad debitum conjugale, officia domeſtica, aut mutuam ſocietatem notabiliter violarent. Addunt aliqui apud Tamb. *cit. n.* 54. etiam votum geſtandi habitum religioſum, v. g. Tertiariorum S. Franciſci. Quia ob horrorem veſtis, ajunt, retraheretur uxor à debito petendo. Denique omnia vota realia mariti, ſi cederent in detrimentum dotis, vel aliorum bonorum ſuorum, quorum adminiſtratio penes maritum eſt. Excipitur votum peregrinationis Hyeroſolimitanæ in ſubſidium Terræ ſanctæ, quo caſu Canones juri uxoris derogârunt, ut etiam eâ invitâ, tale votum à marito edi poſſit, & ſervari debeat. c. Quod ſuper, &c. ex multa de voto. §. *In tanta neceſſitate populi Chriſtiani, ne Terræ ſanctæ ſubſidium impediatur.* In alia autem mariti vota nihil juri ſuo præjudicantia, nihil poſſe uxorem, omnes conſentiunt. Et ratio eſt clara: quia vir nullo modo ſubjicitur uxori quoad perſonam, vel voluntatem ſuam, ſed tantùm quoad materiam, ſi ſit matrimonio præjudicans.

29 *Tertia:* Maritus quidem non poteſt irritare votum uxoris de non petendo debitum, etiam ſine mariti licentia editum: quia conjunx conjugi non obligatur ad conjungii uſum petendum, ſed tantùm ad reddendum petenti. Etſi tale votum aliquando ceſſet obligare uxorem, ſi maritus ægrè ferat, & diſcordiæ cauſam præberet; cùm votum non debeat eſſe majoris boni impeditivum, ut in ſimili paulò ante dictum eſt. At verò uxor votum mariti de nunquam petendo debitum, aliquando irritare poterit; quia hoc votum poteſt cedere in præjudicium, & gravamen uxoris verecundæ, præ pudicitia non audentis petere, ſi maritus nunquam petat. Ita cum *Henriquez*, & aliis, Sanch. *l.* 9. de *Matrim. diſp.* 7. *n.* 4. Laym. *cit. c.* 7. *n.* 16. Cæterùm votum continentiæ ab uttoque conjuge mutuo conſenſu editum, abſolutè valet, ut mutuâ, vel alterius conjugis contradictione amplius irritari non poſſit. Ex communi Abbas. *in c. Chariſſimus. n.* 6. Sanch. *l.* 8. *diſp.* 37. *n.* 10. Laym. cit. Et docet D. Auguſtinus relatus c. Quod Deo, 33. q. 5. *Quod Deo pari conſenſu voveratis, perſeveranter usque in finem reddere debuiſtis: à quo propoſito ſi ille lapſus eſt, tu ſaltem inſtantiſſimè perſevera.* Et ratio eſt; quia ſic uterque conjunx juri ſuo ad reddendum, vel petendum debitum per mutuum conſenſum in votum ceſſit: unde niſi legitimâ Superioris diſpenſatione reſtitui non poſſunt. Quare rectè monet Sanch. *cit. n.* 14. talem conjugem petentem debitum peccare mortaliter, non tantùm violatione voti contra Religionem, ſed etiam contra juſtitiam exigendo tanquam ſibi debitum, cùm tamen exigendi jus ampliùs non habeat. Quòd ſi verò conjunx ita voveat de licentia, vel conſenſu alterius conjugis, dicam mox infrà in extenſionibus.

30 *Quarta:* Vota denique ſervorum ſimiliter non per ſe directè irritari poſſunt à Dominis, ſed ſolùm indirectè, & per accidens illa, quæ, & quatenus obligationi ſervitutis, & famulatûs, ac juri, quod in ſervos habent Domini, officiunt, & præjudicant, pro tempore, quo iis ſubduntur. Uti ſunt vota Religionis, ſacri Ordinis, longæ peregrinationis, recitandi Horas Canonicas, quotidie audiendi Sacrum &c. & alia hujusmodi, quibus ſervus redditur minùs aptus ad ſervitium Domini, aut ſem-

ſemper, aut certis horis impeditur ejus famulatus, ac libertas Domini. Vota autem dandi eleemoſynas de rebus Domini, ſimpliciter nulla ſunt. Secùs eſt de aliis ſervorum votis ad ſervitium Domini nihil pertinentibus; ut ſervandi Caſtitatem, evitandi certum peccatum, frequentationes Sacramentorum, moderatæ orationes, dandi eleemoſynam de proprio peculio, ſi quod habet, & ſimilia à Dominis irritari nullo modo poſſunt: quia in his ſervus eſt ſui juris, neque talia obſervando communiter Domini obſequiis nocent. Denique univerſaliter vota ſervorum edita ſive durante ſervitute, ſive ante ſerviturem, & ſubjectionem, ſed implenda, ſeu implebilia poſt ſervitutem, durante quidem ſervitute ſuſpenſa, poſtea verò ſine dubio convaleſcunt, & ſervanda ſunt: neque ullo modo à Dominis irritari poſſunt: eâ enim ratione, ut ſcilicet primo poſt ſervitutem impleantur, ſervitio Dominorum nullo modo præjudicant. Idem modò mox dicemus de ipſis votis, durante ſervitute, à Dominis irritatis.

§. IV.

Extenſiones.

31 **P***Rima.* Quicunque vota irritandi facultate præditus, utpote Prælatus, Pater, Tutor, Maritus, Dominus, poſtquam ſubdito, filio, uxori, ſervo, vovendi quidpiam licentiam dedit, votúmque approbavit, nihilominus poſtea ante voti executionem, mutatâ ſententiâ, & revocatâ licentiâ, votum illud irritare, & reſcindere validè poteſt. *Ratio eſt*: quia dando licentiam, præſenti conſenſu, non cenſetur ſe privâſſe jure ſuo gubernadi, præcipiendi, & prohibendi, adeóque etiam poteſtate irritandi vota ſuorum, quæ ſemper annexam habent conditionem: *Si ſuperior non contradixerit.* Commnniſſima cum Navar. *c.* 12. *n.* 6. Suar. *l.* 6. *c.* 4. *num.* 19. Sanch. *l.* 4. *de voto. c.* 27. Leſſius *l.* 2. *c.* 49. *dub.* 10. Laym. *cit. c.* 8. *num.* 14. Qui rectè applicant: multò magis Succeſſorem, Prælatum, Tutorem, Maritum, Dominum, vota ſubditorum, etiamſi cum licentia Anteceſſoris edita fuerint, pro arbitrio irritare poſſe: cùm enim non habeat imperium par in parem. *c. innotuit, de electionibus.* Anteceſſor non potuit juri ſui Succeſſoris præjudicare. Adde ampliùs. Etiamſi unus Superior dediſſet licentiam vovendi cum promiſſione non revocandi, adhuc poteſt revocare ſuccedens Superior æqualis, ob rationem modò dictam. Secùs eſt univerſaliter: quando major Superior licentiam vovendi dedit, tunc enim nullus inferior Prælatus irritare poterit: ut ſi Generalis licentiam dedit, non poteſt irritare Provincialis, minùs localis: ſi Provincialis licentiam fecit, nihil poterit Superior localis: & ſic de cæteris. Ratio nota eſt: quia Superiore majore conſentiente, non valet contradicere Superior minor.

32 *Secunda*: Qui habet facultatem irritandi vota directè, per poteſtatem dominativam in ipſam perſonam ac voluntatem voventis, ut Prælatus reſpectu Religioſi, Pater, vel Tutor reſpectu filii, & ſecundùm aliquos, maritus reſpectu uxoris, adhuc validè irritare poteſt votum alterius, etiamſi licentiam vovendi dederit cum expreſſa promiſſione non revocandi, neque irritandi vota permiſſa, vel quomodolibet approbata. Ex communi Suar. *cit. c.* 8. Sanch. *c.* 27. Tamburinus. *cit. n.* 36. quia Prælatus, vel Pater etiam per illam promiſſionem non ſe abdicavit, imò non potuit ſe abdicare ſua poteſtate, quam à natura, vel jure communi habet in filium, vel Religioſum: ergo non obſtante etiam illa promiſſione, adhuc validè irritare poterit: niſi fortè Pater dando talem licentiam filio vovendi quidpiam reale, tacitè, vel expreſsè, rem promiſſam filio donaſſet, atque adeò à ſuo dominio abdicâſſet; tunc enim non poſſet ampliùs revocare licentiam, vel promiſſionem factam, ut benè obſervat Tamb. *ibidem n.* 15. Secùs dicendum eſt de iis, qui indirectè tantùm, ac ratione materiæ poſſunt irritare vota aliorum. Quòdſi ergo Pater filio puberi, Dominus ſervo, & in noſtra ſententia, etiam maritus uxori ſemel licentiam dedit vovendi quidpiam, alioquin ſibi præjudicans cum promiſſione non revocandi, vota omninò conſtabunt, nec deinceps, revocatâ licentiâ, validè irritari poterunt. Ratio eſt: quia ideo hi poſſunt irritare vota ſuorum, quia illa vota ſibi præjudicant ratione materiæ, vel obſequii debiti: atqui per promiſſionem non revocandi acceptatam, illi omninò cedunt præjudicio, & juri ſuo circa talem materiam, vel obſequium: ergo jam non poterunt ampliùs revocare, & irritare, ne validè quidem, multò minùs licitè. Denique ſpecialiter hîc eximium eſt votum continentiæ editum ab una conjuge, etiam uxore, cum conſenſu approbativo alterius conjugis, & aliqua ſaltem virtuali voluntate renuntiandi juri ſuo, & etiamſi expreſſa promiſſio non revocandi non adeſſet, tamen poſtea irritare nequit, ſecundùm communem DD. apud cit. & habet Gloſſa in c. Manifeſtum. 33. q. 5. Vota *verò continentiæ ita alterius permiſſione ab altero valent offerri, ut poſt permiſſionem non valeant in irritum deduci.* Ratio eſt: quia quoad uſum matrimonii, vir non habet majus jus in uxorem, quàm uxor in virum: quare ſi unus conjux jam alteri ſemel licentiam dedit conſenſu approbativo, cum aliqua voluntate cedendi juri ſuo, velut jam jure ſuo privatus licentiam revocare nequibit. Secùs eſſet, ſi daret licentiam conſenſu ſolùm permiſſivo, dicendo v. g. ſe contentum eſſe, nec contradicere, ut altera votum continentiæ edat, interim nolit præjudicare juri ſuo, tunc enim poſtea non prohibebitur debitum exigere: ut notat Innocentius *c.* 1. *de converſatione conjugatorum.* Navar. *c.* 16. *man. n.* 31. Coninch. Laym. *cit. n.* 15. rectè addens, ſi conjunx conjugi dederit facultatem vovendi caſtitatem abſolutè, & ſimpliciter, eo ipſo cenſeri renuntiâſſe jure ſuo ad exigendum debitum: cùm aliàs abſolutè Caſtitas ſervari non poſſit; perinde ac ſi ambo mutuo conſenſu caſtitatem voviſſent, ut ſupra notatum eſt. Addit inſuper Laym. *cit. n.* 15. *in fine.* Si uxor dedit marito licentiam aliud quidpiam vovendi, quod juri ſuo præjudicet, v. g. longam peregrinationem, cenſendam eſſe juri renuntâſſe, ut deinde licentiam revocare non poſſit. Et hactenus de valore.

Ter-

33 *Tertiò*: Quicunque vota irritandi potestate præditus, absque omni causa, vel ratione necessitatis aut utilitatis alicujus, votum alterius irritat, aut datam semel vovendi, vel voti exequendi licentiam revocat, & maximè si accessit promissio non revocandi, peccat ad minus venialiter. 1. Certum est apud omnes votum irritare, aut datam licentiam sine causa revocare, contra promissionem, non revocandi datam, & acceptatam, esse peccatum; & quidem in communiori sententia ex genere suo mortale, pro ratione scilicet materiæ. Similiter 2. simpliciter etiam datam semel licentiam vovendi, vel votum exequendi absque omni causa revocare peccatum esse, omninò communis est Sententia; nam *Num.* 30. de viro, qui taciturnitate sua voto uxoris consensum dederat, & postea primùm contradicit, dicitur: *portabit ipse iniquitatem ejus.* Atque esse mortale pro ratione materiæ, iterum tenent gravissimi DD. *Cajet. Navar. Arragonius*, meique *Sanch. Laym. ll. cc.* quod nimirùm consensu, ac licentiâ Superioris jam semel datâ (& maximè cum promissione non revocandi) votum jam confirmatum erat ad cultum DEI: revocato autem consensu sine justa causa, denuò infirmatur, & velut violatur votum, & cultus DEI non sine gravi divini Nominis irreverentia. Fateor magis piam, ac tutam esse sententiam.

34 Attamen solùm sine causa irritare simpliciter, seclusa promissione de licentia ante data non revocandi, esse culpam venialem tantùm, communiùs, & probabiliùs docent Dom. Dom. *Medina*, *Sotus*, *Valentia*, alii apud *Laym.* citatum. Et ratio est: quia tunc licet Superior, Pater, maritus, &c. utatur jure suo, tamen malè utitur, vel potiùs abutitur jure suo, absque omni causa promptitudinem subditi ad exhibendum DEO cultum, & obsequium per votum, vel voti executionem sua gratuita irritatione impediendo. Ex quo inferunt hi DD. etiam subditum peccare venialiter, si absque omni justa causa rescissionem sui voti à Superiore petat. 4. Nihilominus probabile satis judico, sine omni causa vota irritare, etiam licentiam datam revocare, nullum esse peccatum: & solùm veniale, si fiat contra promissionem non revocandi. Ita de sola irritatione, *Arragonius*, *Sylv. Nav. Angles*, *Azorius*, alii apud Laym. cit. *n.* 18. sed dissentientem de revocatione licentiæ, *Castro-Palaus*, *Tamb.* Et ratio omninò manet: quia Superior irritando utitur jure suo: & etiam dando licentiam vovendi simpliciter, minimè privavit se jure suo: semper enim licentia concessa intelligitur sine præjudicio juris proprii: atqui nemo peccat utendo jure suo, per se loquendo, & secluso scandalo, vel contemptu: ergo, &c. Quodsi etiam promissio non revocandi facta est, erit sanè peccatum postea revocare, ac irritare votum; at non apparet ratio malitiæ, plusquam venialis. Tota enim ratio hujus malitiæ, consistit in infidelitate, & quadam levitate, vel inconstantia, quæ concessio promissa sine causa revocatur: atqui infidelitas, & inconstantia per se non excedit culpam venialem, nisi aliud quid grave accedat contra justitiam & Religionem: accedere autem hîc gravem irreverentiam divini Nominis, est sanè piorum persuasio pia, sed nulla convincens ratio: supponunt tantùm, non deminstrant Adversarii. Lex illa vetus Judicialis nihil ampliùs ad nos.

Quarta: Obligatio votorum semel irritatorum per se directè, per potestatem nimirùm dominativam in ipsam voluntatem voventis, utpote vota Religiosi irritata à Prælato, vota impuberis irritata à Patre, vel Tutore, non reviviscit, postquam vovens à potestate irritantis liberatus est: in quo omnes consentiunt. At verò obligatio votorum irritatorum solùm per accidens, indirectè, & ratione materiæ, uti sunt vota Novitii, filii puberis, uxoris, servi, irritata à Prælato, Patre, marito, Domino, manente re integrâ, omninò reviviscit, postquam vovens à potestate irritantis liberatus est. Ita (contra *Panormit. Cajet. Arrag. Sylv. Navarrum*, ipsúmque *Sanch. cit. c.* 26. *n.* 4.) probabiliùs docent *Innocentius*, *Rosella. Valentia*, aliisque citatis Suarez. *l.* 6. *de voto c.* 1. *n.* 4. *Et*, *c.* 4. *num.* 17. Lessius *cit. c.* 40. *dub.* 10. *n.* 82. Et sumitur ex *c. Placet. De conversatione conjugatorum.* Ubi habetur: uxorem, quæ ignorante, vel invito marito Religionem professa, & ab eo revocata est, postea maritô mortuô ad Monasterium quidem compellendam non esse, quia professio irrita fuit, repugnante viro: nihilominus à debito petendo, & secundis nuptiis arcendam: Quia nimirùm in professionem Religionis, etsi aliàs irrita, tamen votum continentiæ virtualiter seorsim obligans manebat, ex speciali juris interpretatione: quod à marito non simpliciter potest revocari, sed quatenus in ejus præjudicium cessit, ut conjugi debitum exigenti reddere teneatur, manente obligatione de cætero continendi, quæ mortuo conjuge, tota reviviscit. Eadem autem est ratio in aliis similibus casibus. Ratio verò est: quia erga illas personas, Novitios, puberes, uxorem, servos, in Prælato, Patre, marito, Domino, non est potestas irritandi vota simpliciter, sed solùm indirectè, quatenus eæ personæ quoad certa obsequia ipsis obligatæ sunt: quare cessante hâc obligatione, votum antea impeditum omninò reviviscit. Cæterùm à fortiori certum est apud omnes, vota, quæ ejusmodi personæ ediderunt, antequam subiicerentur potestati alterius, v. g. uxor ante nuptias, servus ante servitutem, etiamsi posteà à marito, vel Domino irritata fuerit, quatenus in eorum præjudicium cedebant, postea verò mortuo marito, vel Domino totaliter reviviscere, dummodò voventis intentio se ad ejusmodi extenderit, & alioquin res maneat integra. 35

Extensio specialis ad juramenta.

REGULA.

Quicunque, & quacunque ratione habet potestatem irritandi vota alterius per se, vel per accidens, is etiam habet potestatem eadem ratione irritandi omnia alterius juramenta promissoria; non tantùm absoluta, & per se stantia, in honorem Dei, vel utilitatem hominis facta; nec solùm confirmatoria promissionis factæ ipsi DEO, quæ dicuntur 36

tur *vota jurata*: sed etiam confirmatoria promissionis factæ homini, quantumvis acceptatæ, quæ dicuntur *pacta jurata.* Ita omnes in ipsa Assert. citati. Et ratio manifesta est: quia juramentum recipit naturam, & conditiones actus, cui apponitur, ideóque appositum actui irritabili, ipsum quoque irritabile redditur; ac irritato, vel quomodolibet ruente ipso actu, promissione, pacto, contractu, jam irritatur, ac ruit juramentum appositum: atqui quicunque potest irritare per se; vel per accidens ipsa alterius vota ipsi DEO facta, consequenter à fortiori eadem ratione poterit irritare omnes alias ejus promissiones, contractus, & pacta homini facta: ergo quicunque potest irritare vota, potest etiam irritare juramenta, seu absoluta, seu addita ipsis votis, seu aliis promissionibus, pactis, sponsionibus. Intellige semper: eadem ratione proportionaliter, sicut potest irritare vota, seu sicut habet potestatem in voventem, v. g. Prælatus, Pater, Tutor potest irritare omnia prorsus juramenta, vota ac pacta jurata Religiosi & impuberis per se directè; quia habent directam potestatem in voluntatem voventium, sic, ut omnes eorum promissiones Deo, non homini facta, infirmare possint, consequenter & juramenta addita. Item Pater, Maritus, Dominus, potest solùm indirectè, & per accidens irritare vota puberis, uxoris, servi, quatenus cedunt in præjudicium ipsorum: hac enim sola ratione potest infirmare eorum promissiones, vel pacta & consequenter juramenta addita. Denique universaliter: omne juramentum versans circa materiam alterius potestati, & liberæ dispositioni subjectam irritari potest ab illo alio, quemadmodum & vota. Sic Sumus Pontifex potest suo arbitrio irritare omnia juramenta edita circa beneficia Ecclesiastica instituenda, distribuenda, augenda, minuenda: quippe in quibus plenissimâ potestatem noscitur habere *c.* 2. *De præbend. in* 6. Item Episcopus juramenta suorum Clericorum circa res suæ potestati subjectas; ut si Clericus juravit se vestes sacras commutaturum, loco non recessurum, nisi debita solverit, liberè rescindere potest. Quia & sæcularis potestas hac ratione quoque potest irritare juramenta, v. g. cogendo aliquem ad Magistratum, non obstante juramento, ut habetur in jure, apud *Laym. cit.* in fine.

SECTIO III.

Votorum ac Juramentorum Dispensatio, ac Relaxatio.

SUMMARIUM.

38. *Ad validam voti vel juramenti dispensationem requiritur justa & rationabilis causa: Quales præcipuè sunt.*
39. I. Imperfecta deliberatio, *seu imperfectio actus vovendi.*
40. II. Notabilis difficultas *exequendi votum.*
41. III. Damnum spirituale, vel corporale voventis; &
42. IV. Majus bonum proventurum.
43. Usque ad n. 47. *assignantur quatuor regulæ dispensanti benè observandæ.*
47. *Esto obligatio votorum sit juris naturalis, datur tamen in ecclesia DEI certa potestas in eis dispensandi.*
48. *Et quidem* I. Ordinaria *respectu omnium fidelium in omnibus omninò votis in* Summo Pontifice, *ut universali Pastore.*
49. *Ac pariter etiam* Ordinaria *in Episcopis respectu suorum Diœcesanorum in omnibus votis Pontifici non reservatis.*

50. *Sicut & Prælati Regulares Exempti, ut Generales, Provinciales. Abbates, & præpositi absoluti* ordinariam potestatem *habent dispensandi in omnibus votis Papæ non reservatis suorum subditorum.*
52 *Non item Prælati Religionum non Exemptarum nisi id eis vel ex consuetudine, vel Episcopi licentiâ commissum sit.*
53. *Cum quibus & qualiter dispensare possint habentes potestatem delegatum;*
54. *In quibus, & qualiter in votis dispensare possint* privilegiati, *seu Confessarii Mendicantes?*
56. *Vota reservata de facto sunt quinque:* I. *Votum* Religionis 2. *Castitatis integræ & perpetuæ.* 3 *Peregrinationis ad S. Sepulchrum;* 4. Romanæ ad limina Apostolorum *Petri & Pauli*, & 5. Compostellanæ *ad S. Jacobum.*
57. *Quorum reservatio cùm sit odiosa, strictè interpretanda est, ita ut tunc solùm hæc vota reservata censeantur.*
58. I. *Si sunt* vota propriè dicta, *hoc est*, Deo facto, *non si facta sint* B. *Virgini, vel sanctis (doctrina notabilis) Et*
59. II. *Si sint* vota perfecta, *hoc est perfectè voluntaria.* NB. *Et*
60. III. Determinata; *Ac*
62. IV. Absoluta; *unde reservata non sunt, si sint pœnalia, vel solùm conditionata; hoc est per modum pænæ, vel sub conditione emissa,* NB. Usque ad n. 67.
67. Usque ad n. 71. *circa prædicta vota Papæ reservata resolvuntur varii casus, Confessariis valdè notabiles.*
71. *Quando in prædictis votis Pontifici reservatis dispensare possit Episcopus, urgente necessitate?*
74. *Quando Episcopus dispensare possit, saltem per accidens* I. *Votum Castitatis, vel Religionis emissum, & dispensandum ante Matrimonium.*
75. II. *Quando tale votum emissum* ante, *& dispensandum post Matrimonium?*
76. III. *Quando emissum, & dispensandum post matrimonium.*
79. *In quo Privilegiati conveniant cum Episcopis quoad dispensationes votorum, & in quo differant ab iis.*

ASSERTIO III.

Dispensatio voti, ac relaxatio juramenti, est ablatio, seu remissio obligationis totalis eorum, ob justam, & rationabilem causam facta ab habente potestatem spiritualem jurisdictionis in personam voventis, vel jurantis in casu, ut alioqui vota vel juramenta valida essent, & obligarent. Est in re omniū brevis Assertio, sed multæ satis explicationis. 37

§ I.

Ob justam & rationabilem causam.

Tam ad validam, quàm ad licitam dispensationem voti, vel juramenti relaxationem requiritur justa, & rationabilis causa. *Omnes.* Ratio, & differentia dispensationis ab irritatione est; quòd irratatio fiat per potestatem dominativam in personam voventis, vel jurantis, aut ipsam materiam votô, vel juramentô promissam ab alio: alioquin irritans velut Dominus ac proprio suo nomine disponit de alterius promissione, vel re ab altero promissa, tanquam de re sua, propriumque jus ac potestatem exercet: & ideò irritatio etiam absque omni justa, ac rationabili causa facta, semper tamen valida est, imò plerumque etiam licita, ut ex probabili sententia supra dictum. At verò dispensatio fit per potestatem spiritualem, & Ecclesiasticam gubernativam, seu jurisdictionis tantùm ab ipso DEO collatam Ministris Ecclesiæ, qua virtute clavium per modum judicii, & absolutionis tollitur obligatio voti, vel juramenti, seu vinculum illud, quô quis se DEO devinxerat per promissionem DEO factam, vel invocationem Divini Nomi- 38

minis confirmatam: ideóque diſpenſans, vel relaxans votum, vel juramentum minimè agit nomine proprio, & tanquam de re ſua, ſed agit nomine, & authoritate ipſius DEI talem poteſtatem ad bonum regimen, & ſalutem animarum committentis, vi illius: *quodcunque ligaveris*: & *quodcunque ſolveris* &c. Atqui DEUS non confert talem poteſtatem homini, ſeu Prælatis Eccleſiæ ad diſſolvendas obligationes ſibi factas per vota, vel juramenta, temerè, & absq; omni juſta vel rationabili cauſa; neque enim poteſtas diſpenſandi in jure Superioris, nempè ipſius Dei, Prælato Eccleſiaſtico collata eſt in deſtructionem, ſed in ædificationem, quatenus nimirùm ad ſalutare regimen animarum, bonum commune, juſta & rationabili cauſa, neceſſarium, vel utile quandóq; dignoſcitur, ejusmodi vincula ſubinde relaxare: ergò diſpenſatio voti vel relaxatio juramenti absque juſta, rationabili cauſa facta, non tantùm illicita, ſed etiam invalida eſt, quippe excedens poteſtatem homini collatam à DEO.

Cauſæ legitimæ diſpenſandi vota.

39 PRæcipuè ſunt ſequentes: Imperfecta deliberatio: Notabilis difficultas exequendi: Damnum ſpirituale, vel corporale voventis: Majus bonum ex diſpenſatione proventurum. Percurro breviter ſingula.

I. *Imperfecta deliberatio*, ſeu imperfectio actûs vovendi: eáque ex triplici capite. Ratione *teneræ ætatis*. Ut ſi quis in tenera adhuc ætate poſt tamen ſeptimum annum, votum emiſit, præſertim ante pubertatem, meretur diſpenſationem etiam totalem ſine commutatione aliqua adjuncta. Nam benignitas eſt Dei non ita rigidè acceptare votum in tenera ætate conceptum, ut nequeant Superiores remittere. Quò autem imperfectior eſt ætas, eò major erit cauſa: quia eò majus involuntarium, vel imperfectius voluntarium timetur. 2. Ratione *perturbatæ mentis*. Ut cùm quis irâ, triſtitiâ, metu oppreſſus imprudenter vovit: quò etiam ſpectat facilitas ſeu levitas vovendi, præſertim in fœminis. *Ratio eſt*; quia in ejusmodi votis non omninò voluntariis non eſt magna affectio ad rem promiſſam: quare ſemper aderit periculum illa prævaricandi: ideoque conſulta diſpenſatio, ſed cum admixta commutatione. 3. Ratione *erroris, vel doli* circa accidentalia voti, vel in cauſa impulſiva vovendi (nam error, vel dolus circa ſubſtantialia, vel cauſam finalem motivam de ſe irritat vota, vel juramenta) quia etiam ille error, vel dolus multùm minuit voluntarium, ideoque præſtat periculum transgrediendi, ut diſpenſatio conſulta ſit, ſaltem additâ aliquâ commutatione, juxta *Regulam* infra ponendam.

40 II. *Notabilis difficultas exequendi votum*, quæ etſi tanta non ſit, ut votum irritet, tamen, ſecundùm Dei benignitatem debet eſſe cauſa diſpenſandi: ídque non tantùm, ſi prævisa non fuit à vovente ejusmodi difficultas, verùm etiam regulariter, ſi prævisa fuit. Semper enim multò difficilior apparet res, dum inſtat executio, quàm quando remotè prævidetur facienda. *O quoties dum mente, & cogitatione tantùm præliamur, in quaque magna aſſurgimus, in quæcunque pericula ruimus, ad quorum tamen primum occurſum trepidamus, & terga etiam volentes vertimus*: inquit Thom. Tamburinus *l.* 3. *in Decal. c.* 16. §. 3. *n.* 18. Cæterùm ſolam majorem commoditatem, vel inclinationem ad aliud opus pium: ut ſi quis adſtrictus voto jejunii, offerat ſe magis promptum ad eleemoſynas, vel orationes, &c. meritò negamus eſſe cauſam ſufficientem ad diſpenſationem voti, quæ ſemper requirit aliquod obſtans ad executionem voti, quale hîc non adeſt: eſt tamen cauſa ſufficientiſſima ad commutationem voti; ut ſic alacrius DEO ſerviatur.

III. *Damnum ſpirituale, vel corporale voventis.* 41
Utpote ſi votum, ſpectata qualitate perſonæ, ac naturæ fragilitate, ei periculum majus ruinæ deferret; econtra diſpenſatio ad ſpiritualem ejus utilitatem, hîc præcipuè ſpectandam, ceſſura videatur. Sic rationabiliter diſpenſatur votum continentiæ, vel non petendi debitum in perſona conjugata; (difficulter enim qnis in tanta occaſione ſe cohibet) ipsúmque votum caſtitatis in perſonis ad carnis lapſum valdè pronis, ac fragilibus: ut ſi, ſive ex fragilitate, ſive ex malitia, prævideas tale votum ſæpiùs à te violandum. Ex quocunque enim capite tibi votum pernitioſum, vel occaſio ruinæ ſit, opus eſt, ut pia mater Eccleſia ſubveniat per diſpenſationem. Itémque vota, in quorum executione vovens multis ſcrupulis divexatur: *id enim damnû ſpirituale eſt*, cui pium eſt ſuccurrere. Ac tandem etiam vota, quorum executio eſt cauſa damni etiam temporalis tibi, tuis, vel aliis: ut de longis peregrinationibus, eleemoſynis exceſſivis, jejuniis nimis auſteris, ſi hæc te, vel familiam tuam notabiliter lædant, vel gravent, ipſúmque votum Caſtitatis, ſi ideò continuo morbo quodam vexeris, aut illuſtris familia interiret, &c. *Ratio eſt*: quia tibi familiæque tuæ contra damna providere, ad charitatem, pietatémque ſpectat, ideòque juſtam præbet cauſam diſpenſandi, ſaltem cum adjuncta commutatione, ut etiam Romæ perpetuo obſervat ſacra Pænitentiaria.

IV. *Majus bonum proventurum.* Si nimirùm 42
diſpenſatio voti ceſſura ſit ad majorem DEI honorem, utilitatem Eccleſiæ, vel Reipublicæ. Ut cùm Religioſi aſſumuntur ad Epiſcopatum vel Cardinalatum, diſpenſatis votis paupertatis, Obedientiæ ad Prælatos Regulares: ſi unicus hæres Regni, vel Ducatûs Religionem voviſſet, aut etiam major natu, ſi ex alterius electione turbæ timerentur: ſi longinquam peregrinationem voviſſet aliquis, quem tatem præſtaret Republicæ, vel familiæ præſtò eſſe, &c. Communis Doctrina, Navar. *c.* 12. *n.* 77. Suar. *l.* 6. *de voto, c.* 17. Sanch. *l.* 4. *Mor. tr.* 45. *à n.* 50. Laym. *l.* 4. *tr.* 4. *c.* 8. *n.* 5

Regulæ diſpenſanti obſervandæ.

PRima. In diſpenſatione tria præcipuè atten- 43
denda ſunt (ait *Innocentius* III. *c. magnæ. De voto, & voti redempt.*) Quid liceat ſecundùm æquitatem: Quid deceat ſecundùm honeſtatem: & quid expediat ſecundùm utilitatem. Unde quo majus, & dignius votum eſt, ut Religionis, Caſtitatis

tatis perpetuæ &c. eò major causa requiritur ad dispensationem validam: & interdum una sola, præsertim teneræ ætatis, vel imperfectæ deliberationis non sufficit, nisi etiam aliæ causæ concurrant, puta gravis necessitas, vel utilitas, periculum prævaricandi &c. ut monent DD. citt. Quæ tamen necessariò prudentis judicio relinquuntur: & servire potest Regula sequens.

44 *Secunda.* Ut dispensatio totalis fiat consideratâ gravitate voti, omninò causa gravis sit, aut plures de se leves, unam gravem conflent, necesse est, judicio prudentis. Ego existimo, tunc esse sufficientem causam dispensationis totalis, quando tanta adest circumstantia ex parte voventis, aut materiæ, vel finis voti, ut rationabiliter dubitari possit, utrum non votum per se cesset, aut irritum sit. Cæterùm quando adest quidem causa, sed, expensis omnibus, non adeò sufficiens, dispensationi semper admiscenda est aliqua commutatio: subrogandum nimirùm aliquid operis boni, quod dispensantis judicio, gravitatem voti compensare, prudenter videatur. Rarissimè ergo Confessarii Privilegiati dispensare debebunt in toto, sed semper quasi commutando votum, aliquam obligationem imponere, saltem ad tempus, ne arctissimum vinculum obligationis ad Deum temerè annihiletur omninò.

45 *Tertia.* Quando causa dispensandi dubia est, sive in actu signato, & velut *de jure*, sitne sufficiens, necne? sive in actu exercito, vel *de fact.* v. g. an votum damnum adferat, majus bonum impediat? &c. nihilominus, si aliqua ex dispensatione speretur utilitas, & absit periculum scandali alicujus, semper in clementiorem partem inclinare poterit dispensans, uti post alios notant *Sanch. & Laym. ll. cc.* Nam benignitas Dei petit, ut in obligatione incerta facilitas sit eam remittendi. Quòd si bona fide data sit dispensatio, & deinde inveniatur fuisse sine sufficiente causa data; aut si data cum causa dubia, & deinde invenitur fuisse nulla: nihilominus manere validam dispensationem omninò probabiliter, & suavitati regiminis Ecclesiæ conformiùs resolvunt cum aliis Lessius *l. 2. de Just. c. 40. dub.* 17. & Sanch. *c.* 44. *n.* 10. Ratio; quia pertinet ad Dei bonitatem approbare, & ratum habere, quod bona fide concessum, & acceptatum fuit, licet reverà tunc nulliter egerit dispensans.

46 *Quarta*: Quemadmodum dispensans sine omni justa, & rationabili causa (uti & dispensationem hujusmodi, scienter petens, & acceptans) præter nullitatem actûs, peccat mortaliter pro ratione materiæ, *secundùm omnes*; quia usurpatur authoritas sibi non concessa: ita è contrario, quando adest justa causa dispensandi, Prælatus, vel quivis dispensandi facultate præditus, tenetur concedere dispensationem etiam sub gravi culpa; quia potestas dispensandi ipsis data est ad bonum subditorum: quare eam sine causa denegantes subditis injuriam inferunt, & causa culpabilis fiunt damnorum, vel peccatorum ex negata dispensatione secutorum. Quod valde notent, & dicta hactenus etiam aliarum obligationum dispensationibus accommodent morosi, & rigidi dispensatores.

§. III.

Ab habente potestatem &c.

Est sanè obligatio votorum Juris naturalis. Lex 47 enim naturalis jubet, præstare fideliter Deo id, quod ei prudenrer, piéque promissum est: attamen id non jubet semper, & ubique, sed solum quando non adest justa causa eximens à præstatione: adest autem justa causa eximens, quando Papa, vel alius loco Dei remittit id, quod Deo debebatur. Certa est in Ecclesia potestas dispensandi in votis, ac juramentis: eáque duplex: *Ordinaria*, annexa ipsi Officio, vel dignitati dispensantis; & *Delegata*, ab alio nimirùm habente potestatem Ordinariam, vel per privilegium à Summo Pontifice alicui collata. Percurramus breviter.

Summus Pontifex.

Ordinaria potestas dispensandi in omnibus om- 48 nium Fidelium omninò votis, seu respectu totius Ecclesiæ, etiam solemni Castitatis edito, non tantùm in susceptione sacri Ordinis, sed etiam in Professione Religiosa (non utique, ut Monachus eo solutus voto pergat esse Monachus, sed ut desinens esse Mooachus, incipiat esse legitimus maritus) residet in Summo Pontifice Romano tanquam universali Pastore totius Gregis Dominici, ac Successore D. Petri, cui datæ sunt claves Regni cælorum: & dictum est à Christo Matth. 16. *Quodcunque solveris super terram, erit solutum & in cœlis.* Ubi particula universalis distributiva *Quotcunque*, comprehendit omnia vincula, quæ potest homo contrahere in ordine ad Deum. Quemadmodùm enim Deus ad utilitatem Fidelium commisit potestatem solvendi omnia vincula culpæ, & pœnæ, ita non minus necessarium erat pastorali regimini Animarum, ut committeret Deus potestatem solvendi vincula votorum, uti & juramentorum, ac similium promissionum, ubi justa & rationabilis causa id postularet. Unde vides etiam Pontificem Summum non posse validè dispensare, minùs licitè, sine justa causa. Et obiter adverte, non dispensare eum propriè in Lege divina de solvendo voto, sed in voluntario humano substrato, ob justam causam tollendo voluntatem se obligandi ad hanc materiam: qua voluntate sublata, corruit obligatio Legis divinæ; ut latiùs docetur in materia de Legibus.

Episcopi.

Hi etiam habent ordinariam potestatem dispen- 49 sandi in omnibus Summo Pontifici non reservatis votis, omnium suorum subditorum Diœcesanorum. Episcopi enim succedunt Apostolis, quibus dictum est à Christò Matth. 17. *Quæcunque alligaveris, &c.* Et *quæcunque solveritis super terram: erunt soluta & in cælis.* Quia verò potestas Episcoporum, qui sunt Successores Apostolorum, subordinata est potestati Papæ Successoris D. Petri in Hierarchia Ecclesiastica, ideo reservatio Summi Pontificis potestatem Episcoporum in actu secundo restringere potest, & de facto restrinxit, ut non possint dispensare in iis votis, quorum dispensationem sibi Papa reservavit. Eandem potestatem dispensandi in votis habent Legati Pontificii, & Nuntii Apostolici in Provinciis suis; Archi-

chiepiſcopi etiam communi Jure diſpenſant in votis Epiſcoporum, Suffraganeorum, non autem cum eorum ſubditis, niſi per modum appellationis conveniantur in caſu, quo Epiſcopus diſpenſationē juſta ex cauſâ petitam, & concedendam denegâſſet. Vide *Laym.* & apud ipſum citatos *l.4.tr.34.c.8.n.6.& 6.*

Prælati Regulares.

50 PRælati etiam Religioſorum Exemptorum, utpote Generales, & Provinciales Ordinum, Abbates, & Præpoſiti abſoluti, habent poteſtatem ordinariam diſpenſandi in omnibus votis Papæ non reſervatis ſuorum ſubditorum ex Jure communi poſitivo. Cùm enim hi omnes habeant poteſtatem, & jurisdictionem quaſi Epiſcopalem in ſuos ſibi communicatam: hinc quidquid poteſt Epiſcopus in ſuos ſubditos, poteſt etiam Prælatus major in ſuos Religioſos, ut ſint illis in cura Animarum loco Epiſcoporum, à quorum jurisdictione Privilegio Pontificio eximuntur. Eandem ordinariam poteſtatem extendit Sanch. *l.4. Mor.c.* 49. etiam ad Superiores locales, & in eorum abſentia ad Vicarios, cùm plenè vicibus Prælatorum fungantur. Sed credo eam poteſtatem eſſe potiùs cōmuni conſuetudine delegatam, quàm Jure cōmuni ordinariā. Prælati autem Religionum non Exemptarum id Jure communi non poſſunt, niſi quatenus ex conſuetudine, vel Epiſcopi commiſſione eis conceſſum eſt.

51 Videri poſſet hæc poteſtas Prælatorum Regularium diſpenſandi in votis ſuorum Religioſorum ſupervacanea. Nam vota eorum ante Profeſſionem edita commutantur in votum ſolemne Profeſſionis, & vota poſt profeſſionem edita per poteſtatem dominativam irritari valent. At certè non omnia. Nam. 1. Votum Religioſi ingrediendi ſtrictiorem Religionem à Superiore irritari nequit; poteſt tamen diſpenſari, vel commutari, cùm non ſit ex reſervatis Papæ, ut infra patebit, & plurimis citatis probat Sanch. *l.* 4. *cit. c.* 41. *n.* 2. 2. Votum Religioſi à Prælato ſuperiore approbatum, vel de ejus licentia editum, à Prælato inferiori, irritari nequit; quia irritatio pertinet ad poteſtatem dominativam, quia inferior Superiori præjudicare nequit poteſt tam diſpenſare inferior alioquin diſpenſandi facultate præditus, ut præ aliis optimè docet Suarez *l.6. de voto. c.* 10. *in fine* concludens. Quia per approbationem vel confirmationē Superioris extrahitur quidem votū à poteſtate dominativa inferioris, ſed non à jurisdictione voluntaria. 3. Non omninò certum eſt, Prælatum irritare poſſe votum ſubditi anteà ſuâ licentiâ emiſſum, vel poſteà approbatum: ac certum eſt, poſſe in voto diſpenſare, ob rationabilem cauſam: licèt enim ſuâ licentiâ, vel approbatione præjudicâſſet ſuæ poteſtati dominativæ, tamen poteſtati ſpirituali jurisdictionis à Deo collatæ præjudicare non potuit. 4. Certum eſt Prælatum nullum poſſe irritare vota Novitiorum, cùm eorum poteſtati dominativæ nondum perfectè ſubdantur; poteſt tamen in eorum votis Papæ non reſervatis diſpenſare Prælatus Religionis exemptæ, eo quod Novitii in favorabilibus gaudeant privilegiis ſui ordinis; juxta cōmuniorem, & probabiliorem ſententiam Doctorum Navar. *c.* 12. *n.* 65. & latè probat, & defendit Sanch. *cit. l.* 4. *mor. c.* 33. *n.* 28. Vides ergo non ſupervacaneam eſſe hanc poteſtatem.

Cæterùm Prælati Religionum non exemptarum 52
neque cum Profeſſis ſuis, minùs cum Novitiis diſpenſare poſſunt, niſi vel ex conſuetudine, vel Epiſcopi commiſſione id eis conceſſum ſit. Communis cum Navar. *c.* 12. *n.* 75. §. 3. Suar. Sanch. *l.* 4. *c.* 39. *n.* 9. Leſſius Laym. cit. *c.* 7. *n.* 9. Neque ullus Prælatus etiam exemptus diſpenſare poterit in votis ſubditorum Religioſorum, poſtquam exempti ſunt ab eorum jurisdictione: utpote ſi ad Epiſcopatum aſſumpti, ſi Religionem aliam legitimè profeſſi, ſi in perpetuum ex Ordine ejecti ſunt, ut docet communis DD. apud citt. Denique Abbatiſſis etſi ſuprà conceſſa ſit poteſtas irritandi vota ſuarum Monialium; eo quòd poteſtatem dominativam in illas obtineant vi voti Obedientiæ, poteſtas tamen diſpenſandi, vel commutandi vota negatur omninò; quia hæc eſt poteſtas jurisdictionis ſpiritualis, quâ de facto carent Abbatiſſæ, ſeu Prælatæ Monialium.

Delegati.

POteſtatem delegatam diſpenſandi in votis ha- 53
bent omnes illi, quibus id ab aliis habentibus poteſtatem ordinariam, utpotè Papâ, (quo ſpectamus Privilegiati) Epiſcopo, Prælato, committitur. Hi tamen id ulterius aliis committere non poſſunt. Quia delegatus non poteſt ſubdelegare, quando cenſetur electa induſtria perſonæ. Quando tamen alicui ratione Officii, & dignitatis ſuæ abſolutè & generaliter conceditur facultas, ſeu privilegium abſolvendi, diſpenſandi, vel commutandi vota ſuorum, tunc talis poteſtas trahitur in ordinariam, eámque in caſu alteri committere poterit. Secùs, ſi talis poteſtas ſolùm alicui committatur, reſpectu certæ perſonæ in particulari; quia hoc caſu non jurisdictio, ſed nudum miniſterium commiſſum cenſetur *c. ult. §. cæterùm de offic. Delegati,* ut cum aliis notat Laym. *cit. c.*8.*n.*27. Unde eſt & alia differentia inter Ordinarios, & Delegatos: quòd nimirùm Delegati tantùm poſſint diſpenſare alios, reſpectu quorum eis poteſtas commiſſa eſt; ipſi verò neceſſariò diſpenſatur à ſuis Superioribus. At verò habentes poteſtatem ordinariam diſpenſandi, ut Epiſcopi, & Prælati Regulares, non tantùm poſſunt diſpenſari à ſuis Majoribus (ut Epiſcopus ab Archiepiſcopo, Provincialis à ſuo Generali &c.) ſed etiam poſſunt diſpenſare ipſi ſecum, ſaltem indirectè, committendo poteſtatem ſuam Confeſſariis ſuis, ut ſecum, etiam extra Confeſſionem, diſpenſent. *Ratio eſt:* quia ex una parte non repugnat hanc jurisdictionem diſpenſandi exercere in ſeipſum ſaltem indirectè, & mediatè (& quidni etiam immediatè?) cùm ſit voluntaria, non contentioſa, neque de ſe Sacramentalis, ut diſtinctionem perſonarum requirat: ex altera autem parte Prælati illi habent plenam diſpenſandi in votis facultatem quoad hoc minimè reſtrictam: ergò neque à nobis eſt reſtringenda: Uti contra *Suarez,* latè probat *Sanchez l.* 8. *de Matri. diſp.* 3. *tota.*

Pri-

Privilegiati.

54 PEr privilegium Confeſſarii approbati Ordinum Mendicantium habent poteſtatem diſpenſandi in omnibus votis, in quibus poſſunt diſpenſare Epiſcopi jure ordinario, quæ nimirùm Papæ non ſunt reſervata. Tria autem ejusmodi privilegia reperiuntur. Primum eſt *Innocentii* VIII. qui conceſſit Mendicantibus poſſe diſpenſare in omnibus votis, in quibus poſſunt Epiſcopi, exceptis votis peregrinationis ultra duas dietas ſeu viginti leucas. Idipſum absque hac reſtrictione conceſſerant *Martinus* V. & *Eugenius* IV. ut videre eſt in Bullario Rodriquez, & compendiis privilegiorum. Secundum eſt *Pauli* III. qui conceſſit Confeſſariis Societatis JESU, (& conſequenter per communicationem omnibus Mendicantibus) poſſe commutare omnia vota, exceptis quinque Pontifici reſervatis: quod *Gregorius* XIII. extendit ad vota etiam jurata. Tertium eſt *Pii* V. qui vivæ vocis Oraculo conceſſit Provincialibus Mendicantium, ut poſſint concedere ſuis Confeſſariis juxta Conc. Trid. approbatis facultatem diſpenſandi ad petendum debitum cum iis, qui ante matrimonium voverunt caſtitatem. Scio alioquin ejusmodi vivæ vocis Oracula ſublata eſſe per Conc. Trid. ac etiam de illius Oraculi authentica certitudine dubitari: ſed novi etiam pleraque aliunde per Bullas, & Brevia conceſſa eſſe, adeóq; reipſa valorem obtinere, prout inſigniter demonſtratum vidi à *Cardinali de Lugo in M. SS. de pænit.* etiam quoad hunc caſum noſtrum. Sed quidquid ſit de Oraculis. Mihi perſuaſiſſimum eſt idipſum adhuc poſſe Confeſſarium Regularem vi Generalis Privilegii Bullati diſpenſandi in omnibus votis, in quibus poſſunt Epiſcopi: in dicto enim caſu certò poſſunt diſpenſare Epiſcopi, etſi non ex jure communi, tamen ex conſuetudine, quod nihil refert. Nam Privilegium Mendicantium dicit poſſe diſpenſare in votis, *in quibus poſſunt Epiſcopi* absolutè (meritò tamen intelligendo in proprietate terminorum) ex vi ordinariæ ſuæ jurisdictionis: atqui Epiſcopi, poſitâ illâ conſuetudine, jam ex vi ordinariæ jurisdictionis per conſuetudinem acquiſitæ diſpenſant: conſuetudo enim dat jurisdictionem ordinariam: ut præter alios benè probat Sanchez. *l.* 8. *de matrim. diſp.* 12. Ergo idem per ſuum privilegium poterunt Regulares. Ita communior DD. & pro certo perſuaſum habent Diana. *p.* 11. *tr.* 8. *reſol.* 16. *&* Tamburinus *l.* 3. *Decal. c.* 16. §. 4. *n.* 54.

55 Dictum porrò Privilegium Mendicantium diſpenſandi in omnibus votis, in quibus poſſunt Epiſcopi, cùm ſit in materia favorabili, latè interpretandum, & extendendum eſt etiam ad vota Sum̃o Pontifici reſervata, quoties in eis Epiſcopus Jure ordinario, ſeu vi ordinariæ ſuæ Jurisdictionis diſpenſat: nimirùm (ut optimè explicat Sanch. *l.* 4. *Mor. c.* 43. *n.* 7.) quoties ratione alicujus circumſtantiæ mutatur, vel deficit vera ratio, ac materia voti reſervati Papæ, ideóque recidit in Jurisdictionem ordinariam Epiſcopi, prout latè declarabo §. *ſeq.* Secùs dicendum, quando ſervatâ verâ ratione, ac materia voti reſervati Papæ, ſolùm per accidens, ratione urgentis neceſſitatis, ac impoſſibilis acceſsûs ad Pontificem, Epiſcopus jam non ex aliqua jurisdictione ordinaria, ſed planè extraordinaria, ex ſola præſumpta Pontificis voluntate diſpenſat, tunc enim nihil poſſumus Privilegiati, de quo ſeorſim dicam. §. 4.

Ratio utriusque partis eſt: Quia in priori caſu, vota illa reverà non manent reſervata Pontifici, ſed ſimpliciter fiunt caſus Epiſcopales: ideóque comprehenduntur in privilegio diſpenſandi Medicantium: at in poſteriori caſu, vota illa manent reſervata ſimpliciter, & ſolùm per accidens, ratione neceſſitatis ab Epiſcopo tanquam Pontificis tacitè Delegato diſpenſantur: ideóque in privilegio Mendicantium, nomine votorum, in quibus poteſt diſpenſare Epiſcopus, intelligi ſanè non poſſunt. Adde, quod poteſtas tunc diſpenſandi ex vi urgentis neceſſitatis radicetur in jurisdictione ordinaria, quam habent Epiſcopi alioquin in vota fidelium ſibi ſubditorum: at hâc quoad ſæculares non gaudent Regulares. Ita communis DD. Rodriquez *tom.* 1. *Q. Q. R. R. p.* 63. *a.* 3. Ludovicus *Miranda. in Man. Prælat. tom.* 1. *q.* 48. *n.* 4. *Suar. Sanch. Laym. citt.* Etſi ſciam contrarium docere noſtrum P. Brunonem Chaiſſing *de Privil. Regul. tr.* 5. *c.* 5. *præpoſ.* 2. *citatis Caſarubio, Leſſio, Corduba, aliis.* ea ſola ratione, quòd privilegium absolutè dicat: *Poſſunt Mendicantes, quod poſſunt Epiſcopi.* Sed non acquieſco. Quia termini intelligendi ſunt in propria ſignificatione, ſcilicet: *quod poſſunt Epiſcopi*, ut Epiſcopi ſunt vi ordinariæ ſuæ Jurisdictionis, ut dictum eſt.

§. III.

Vota Papæ reſervata explicantur.

56 VOta, quorum diſpenſatio Jure communi, vel conſuetudine ſoli ſummo Pontifici reſervata eſt, ſunt defacto tantùm quinque: nimirùm, Votum Religionis approbatæ ab Eccleſia Catholica Romana: Votum Caſtitatis, ſeu Continentiæ integræ, & perpetuæ: & vota trium Peregrinationum, Hieroſolymitanæ ad S. Sepulchrum: Romanæ ad limina Apoſtolorum Petri & Pauli; & Compoſtellanæ ad D. Jacobum. Et licet *in Jure c. ex multa, & ſuper his. De voto.* ſolùm expreſsè reſervetur peregrinatio Hieroſolymitana in ſubſidiũ Terræ Sanctæ, tamen conſuetudo jam extendit, ut illa & aliæ duæ Peregrinationes etiam ſint reſervatæ, quando ex ſola devotione voventur. Uti colligitur ex *Extravagante, & ſi Dominici. De Pœnit. & remiſſ.* Ubi excommunicantur ea quinq; vota commutantes absque Summi Pontificis licentia. Quamobrem etiam in generali conceſſione, vel Indulto diſpenſandi, vel commutandi omnia vota v. g. tempore Jubilæi, vel aliàs, non intelliguntur illa quinque vota, ut eâdem Extravagante prohibet Pontifex, & docet communis DD. *Sylv. Suar.* & plurimis citatis *Sanch. l.* 4. *c.* 40. *n.* 6. Ubi retractat, quod antea docuerat *l.* 8. *de Matr. diſp.* 9. *cum Soto, Rodriq.* & aliis, nimirùm in generali conceſſione diſpenſandi in omnibus votis, etiam contineri diſpenſationem trium illarum Peregrinationum, ſed

ſed falſum: Quia quæ ſpeclatim reſervata ſunt, ſpecialem, & expreſſam conceſſionem, ſeu mentionem poſtulant. Ut habetur *c. Si Epiſcopus. De Pœnis, & remiſſ. in* 6. Quod ſi tamen in generali conceſſione diſpenſandi in omnibus votis, ſolùm expreſsè excipiantur vota Religionis, & continentiæ, intelliguntur permiſſa vota trium peregrinationum ex tacito conſenſu Pontificis, & communi uſu DD. tale indultum ita explicantium. Ut ex communi docent Suar. *l.* 6. *c.* 25. Sanch. modò *cit. l.* 4. *c.* 40. *n.* 19. Jam verò ad plenum intellectum illorum votorum, qualiter reſervata, vel non reſervata ſint, pro re graviſſimi momenti eſto

Reſolutio, & Regula Generalis.

57 REſervatio dictorum votorum, cùm odioſa ſit, utpotè ordinariam poteſtatem reſtringens, omninò ſtrictè interpretanda eſt, ut ſolummodò comprehendat illa quinque vota, cùm ſint ſtrictè talia, utpotè: *vota propriè dicta, perfecta, determinata, abſoluta, quoad ſubſtantiam & integritatem eorum: & hoc totum extra caſum urgentis neceſſitatis.* Adeò, ut quandocunque in iis deficit materia & ratio voti reſervati, ſimpliciter reſervata non ſint, ſed diſpenſari poſſint ordinario Jure ab Epiſcopo, & per Privilegium à Confeſſario approbato Ordinum Mendicantium, excepto tamen caſu ſolius neceſſitatis juxta ſupra dicta. Percurro breviter ſingula.

Vota propriè dicta.

58 CUm votũ eſſentialiter ſit promiſſio facta Deo, actúſque proprius virtutis Religionis, non ſunt vota propriè dicta, nec conſequenter Pontifici reſervata, promiſſiones ſacræ (utique licitæ, atque ex virtute Duliæ, etiam graviter obligantis) factæ Beatæ MARIÆ Virgini, ac Sanctis abſolutè ſecundùm ſe, ſine relatione ulla, vel tendentia promiſſionis ad ipſum Deum, etiamſi concipiantur in materia alioquin reſervata, ut Religionis, Caſtitatis &c. V. g. Puella devota Beatæ Virgini, cupiens eidem præſtare rem pergratam, dicit præcisè: *Sanctiſſima, & Puriſſima Virgo MARIA, promitto tibi ſervare perpetuam Virginitatem.* Non eſt ſtatim cenſenda voti reſervati rea, vel non rea; ſed reflexè examinanda, utrum, quando illa verba protulit, reverà tantùm cogitaverit de Beata DEI Matre, & non DEO; ſi ita affirmet: aut etiamſi aſſerat, ſe quidem etiam tunc cogitâſſe de DEO, ât non cogitâſſe de promiſſione facienda ipſi DEO, ſed ſoli ejus Matri: ne judices eſſe votum propriè dictum, & conſequenter, nec reſervatum, ſed merè actum Hyperduliæ, ideóque promiſſionem diſpenſabilem ab habente facultatem; quod in ſimilibus valdè frequenter contingentibus, probè obſervandum eſt Confeſſario. Quòd ſi dubium ſit, an tales intenderint ſua promiſſione ſe obligare ipſi DEO, an ſolùm Beatæ Virgini v. g. Judice P. Georgio Gobat *Alphab.* 1. *de voto caſu* 1. *n.* 21. præſumendi ſunt feciſſe verum votum, ſuámque caſtitatem verè obtuliſſe ipſimet DEO: nam in dubio præſumendum eſt pro actûs perfectione potiùs, quàm defectu: ídque maximè, ſi verba promittentis aliquam relationem ad DEUM ſignificent.

Vota perfecta.

59 REſervata ſunt tantùm illa quinque vota emiſſa cum perfecto voluntario; aliíſque requiſitis, ſic, ut de eorum valore certò conſtet. Non ergò ſunt reſervata illa vota, ſed ab Epiſcopo, vel Privilegiato diſpenſabilia, quotiescunque eſt dubium, ſive juris, ſive facti de valore emiſſi, v. g. ratione imperfectæ deliberationis, inſufficientis intentionis, vel poteſtatis: an votum ſe ad talem caſum extendat, ſeu hîc, & nunc me obliget: etiamſi tale dubium aliàs per ſe voventem non liberet, ſed diſpenſatione opus ſit. Nam reſervatio Papæ ſtrictè interpretanda, ad caſus certos reſtringenda eſt, ut dubia non comprehendat. Itémque vota metu injuſto extorta, etſi levi, ac non cadente in conſtantem virum, (alioquin per ſe irrita, non indigerent diſpenſatione) non ſunt reſervata, juxta communiorem, & omninò probabilem Sententiam DD. Navár. *c.* 12. *n.* 59. Sanch. *l.* 4. *c.* 40. *n.* 30. Leſſius *l.* 2. *de Juſt. c.* 40. *dub.* 18. Laym. *cit. c.* 8. *n.* 11. Ratio eſt, quia præſumendum non eſt Pontificem reſervare voluiſſe tale votum, quod aliàs debet eſſe facilis diſpenſationis, tum ob imperfectionem conſensûs, tum in odium injuſte extorquentis, ſaltem, ne illud ſibi reſervando, iniquitati favere videatur Pontifex.

Vota determinata.

60 NOn eſt ergò reſervatum, ſed diſpenſabile ab Epiſcopo, vel Privilegiato votum alternativum, cujus altera pars non eſt reſervata: v. g. Voveo Romam peregrinaturum, vel quinquaginta aureos in eleemoſynam daturum: voveo aut Religionem ingredi, aut certè Sacerdotem futurum &c. *communis apud citatos.* Nam tale votum non eſt determinatè de re reſervatâ, neque ad eam ſimpliciter obligat: quia *in alternativis debitoris eſt electio, & ſufficit alterutrum impleri.* Regul. 70. in 6. Neque refert, quòd progreſſu temporis altera pars non reſervata impoſſibilis fiat, & ſic vovens determinatè obligetur ad partem reſervatam; quia id non provenit ex intentione voventis, ſed ex eventu per accidens, ideóque adhuc Epiſcopus, vel privilegiatus diſpenſare poteſt. Secùs eſſet, ſi ipſemet vovens intentionem, & obligationem ſuam à principio indeterminatam ad unam partem reſervatã determinâſſet (idque velut novo voto, ſeu nova promiſſione, & animo obligandi ſe ad illam partem: Secùs, ſi ſimplici propſito, ac voluntate hanc partem elegiſſet: ſic enim votum maneret in ſua primæva natura) tunc enim fieret votum reſervatum. Quia juxta Regul. 21. in 6. *Quod ſemel placuit, ampliùs diſplicere non poteſt.*

61 Inſuper, poſtquam Summus Pontifex, ipſe votum aliquod determinatum reſervatum in aliud commutavit, jam Epiſcopus ob juſtam cauſam in illo diſpenſare, vel in aliud commutare poterit. Ex communi Suar. *l.* 6. *de voto c.* 20. *n.* 15. Sanch. *l.* 8. *de matr. diſp.* 9. *n.* 20. & alii, Nam hoc ipſo, quod prius votum commutatum eſt cum voventis conſenſu, quaſi aliud, ſive novum votum evadit,

cujus

cujus materia reservata non est: ut si Pontifex votum continentiæ perpetuæ commutâsset in perpetuum jejunium. Neque reservatio prioris voti, cùm odiosa sit, debet extendi ad materiam subrogatam, absque speciali declaratione subrogantis, minùs ad ejusmodi accidentia odiosa detorquendum illud: *subrogatum sapit naturam ejus, in cujus locum subrogatur*, arg. c. Ecclesia. Vide Card. de Lugo. *l.6. Respons. Moral. dub.1.* Ubi inter cætera rectè monet, eum, qui petit dispensationem, vel commutationem materiæ subrogatæ voto, maximè reservato, debere explicare ipsum votum, ut dispensans, vel commutans gravitatem vinculi cognoscat, ne plùs æquo de sacra promissione temerè remittat.

Vota absoluta.

62 NOn sunt reservata vota pœnalia; & valdè probabiliter, nec quævis conditionata. *Ratio* esse debet. Quia reservatio illa odiosa strictè interpretanda solùm comprehendere censenda est vota perfectè voluntaria, emissa scilicet cum plena & directa voluntate, atque affectu erga rem honestam votô promissam: seu quando emittuntur primariò, & directè ex amore honestatis rei promissæ ipsa vota vestientis: non verò quando emittuntur ex amore alterius boni, aut timore alicujus mali temporalis, vel spiritualis: sic enim minùs voluntaria, reservatione urgere minùs expedire videtur: atqui sola vota absoluta ita perfectè sunt voluntaria. Qui enim dicit absolutè: *Voveo Deo Castitatem*: fertur directo amore, & affectu in honestatem ejus virtutis, vultque absolutè Deo gratum obsequium præstare; non ita, qui solùm conditionatè dicit: *voveo Deo castitatem, si inebriatus fuero, si morbum evasero &c.* ut consideranti patet: ergo sola vota absoluta reservata censeri debent. Et hinc

63 I. Vota conditionata pœnalia: v.g. si fornicatus fuero, voveo me in pœnam Romam peregrinaturum, ac Religionem ingressurum, &c. non tantùm ante, sed etiam post admissam culpam, non esse reservata, sed ab Episcopo, vel Privilegiato dispensari posse, communis ferè, & probabilissima est Sententia DD. quos congerunt, & sequuntur *Suar. Sanch. Laym. ll. cc.* nimirùm: quia vota illa pœnalia non tendunt in rem promissam directa voluntate, primariò, & per se ex affectu, & amore honestatis illius, sed tanquam in rem sibi pœnosam, & afflictivam. cum aliqua aversione animi, quippè quam malit potiùs non incurrere, ut sic timore, & velut *sacro horrore* illius incurrendæ vovens retrahatur à crimine.

64 II. Etiam vota quævis propriè conditionata, sub conditione de futuro (eáque accidentaria, non à natura, vel jure ipsi voto annexa) v.g. *Si morbum evasero: si uxori superstes fuero, &c. voveo Religionem ingressurum: castitatem servaturum*: *Romam peregrinaturum*, &c. ante impletam conditionem non esse reservata, sed dispensabilia, cùm non sint vota simpliciter, nec defacto obligantia, sed sub conditione pendente in futurum. Itidem communis & tuta est Sententia *apud citt.*

65 III. At verò post conditionem impletam, incipere esse reservata, post alios sanè probabiliùs, & tutiùs docet Laym. *cit. n.10.* Quia votum conditionatum, impleta conditione, perficitur, & absolvitur, sicut omnes alii contractus, & promissiones factæ sub conditione, ea eveniente, perficientur, omnémque obligationem pariunt, ac si sine conditione factæ fuissent: juxta *L. Potior ff. Qui potiores in pignore.*

IV. Contra tamen valdè probabile, & tutum 66
existimo, ejusmodi vota etiam post impletam conditionem reservationi non subjacere. Ita post *Sayrum, Ledesmam, Suar. alios.* constanter Sanch. *l. 4. Mor. c. 40. n. 91.* Ratio est: tum quia quævis vota conditionata non tendunt directò plenóque affectu in honestatem rei promissæ, sed vel ex amore alterius boni, vel timore alicujus mali; ideóque minus perfectè voluntaria. Tum quia ejusmodi vota, cùm sint cum conditione de futuro, imbibunt imperfectum consensum, utpotè dependentem à futuro eventu: atqui adventus conditionis non facit, quin revera consensus fuerit imperfectus, nec ejus naturam mutare potest; ergo, licèt ea vota quoad alios effectus transeant in absoluta, ut benè probatum est, attamen semper primævam imperfectionem retinent: atque adeò non subjacebunt reservationi, quæ restringenda, cadit solùm in vota perfectè voluntaria.

Quoad substantiam, & integritatem suam.

I. NOn sunt reservata illa quinque vota quoad 67
circumstantias aliquas accidentales à vovente voto reservato additas, v.g. vovisti peregrinari Romam *intra certum tempus peditando, mendicando, &c.* dispensare potest Episcopus, ac Privilegiatus, ut votum differas equites, expensas facias. Ex communi *Sanch. Laym.* citt. ipsa enim peregrinatio Romam, quoad substantiam reservata est summo Pontifici, non autem ille modus accidentalis *tali tempore, peditando, mendicando,* &c. ideóq; non dispensatur in voto reservato simpliciter, sed tantùm secundùm quid quoad modum, & circumstantiam, secundùm quam illa vota reservata non sunt. Ulteriùs, quia dictæ peregrinationes reservatæ sunt, si fiant devotionis causâ, ut superiùs notatum: cessabunt ergo reservata esse, si non fierent devotionis causâ, sed ob alium finem. Sed quia hæ peregrinationes raræ, ideò non inhærendum.

II. Reservatum est Pontifici votum Religionis 68
approbatæ tantùm, (non ergo Religionis alicujus, vel instituti nondum approbati) ab Ecclesia Romana, quoad *substantiam ipsam, & integritatem* Religiosi status. Non ergo reservata, sed dispensabilia sunt vota Religionis partialia: ut si vovisti Paupertatem tantùm, vel Obedientiam tantùm, tuo v.g. Confessario præstandam. Item vota Religionis quoad modum tantùm: ut votum sæcularis, vel Religiosi ingrediendi Religionem strictiorem, dispensatur ab Episcopo, vel Prælato Exempto respectivè, ut ingrediatur Religionem minùs strictam sæcularis, vel in Religione minùs stricta permaneat Religiosus. *Sotus, Sylv. Navar. Rodriquez, aliique citt.* Sanch. *l.4. Mor. c.42.* Laym. *cit. c. 8. n. 8.* Item, si quis vovit intra certum annum, vel ad certum tempus Religionem ingredi dispensare potest Episcopus, ut justa ex causa differre liceat

ceat Sanch. *c.* 40. *n.* 76. Imò etiam cum Religioso professo voto solemni, ut ad illam Religionem etiam laxiorem transeat, justa & gravi ex causa dispensare posse Episcopum, vel Prælatum ejus Exemptū cum Episcopi consensu, docet Laym. *cit. n.* 8. *in fine.*

69 III. Reservatum est summo Pontifici votum continentiæ, seu castitatis *perpetuæ* tantùm. Non ergo reservatum, sed dispensabile ab Episcopo vel Confessario Mendicante est votum castitatis *temporalis* tantùm, sive ad certum rempus, v. g. usque ad tempus opportuni conjugii: vel tempore conjugii tantùm, cum consensu alterius conjugis. Ex communi Sanch. *cit. & lib.* 8. *de Matr. disp.* 9. Similiter votum continentiæ mutuo consensu conjugum editum, at non simpliciter, sed cum limitatione, vel conditione; v. g. nisi proles mascula moriatur: quin etiam votum continentiæ perpetuæ unius conjugis editum cum alterius consensu permissivo tantùm, ita ut juri suo præjudicare non intendat: sic enim manebit obligatio reddendi debitum ex parte voventis. At verò votum continentiæ perpetuæ simpliciter editum, aut ab uno conjuge cum consensu approbativo alterius conjugis renuntiantis juri suo, aut editum mutuo consensu tali ab utroque conjuge. utique manet reservatum Pontifici, cùm sit votum continentiæ perpetuæ, ac integræ, ideóque nulla parte sub dispensationem ordinariam Episcopi cadit. Ita docet communis DD, contra nostrum *Rodriquez*. Et verissimum judico quoad dispensationem totalem illius voti: quoad dispensationem partialem ad petendum debitum tantùm, §. sequenti mentio erit.

70 IV. Reservatum est votum continentiæ, seu castitatis *integræ* tantùm. Non ergo sunt reservata, sed dispensabilia ab Episcopo, vel Privilegiato vota partialia tantùm continentiæ, & castitatis: utpotè, votum castitatis conjugalis tantùm: votum non petendi debitum conjugale: votum virginitatis solùm intendendo integritatem claustri: votum non nubendi, vel non ducendi uxorem: votum non fornicandi, vel mulierem non tangendi, & his similia: & tandem ipsum votum suscipiendi Sacri Ordinis, cui accessorium tantùm est votum castitatis; nam qui vovit sacrum Ordinem suscipere, non vovet actu & directè castitatem, sed solùm actu, & directè vovet suscipere talem statum, cui votum castitatis tacitè annexum est. Omnia reperis apud *Auth. citt. Suarez. Sanch. Laym. alios.* Ratio omnium est sæpius inculcata. Quia reservatio votorum. cùm sit odiosa, & à communi Jure, & aliàs ordinaria potestate Episcoporum exorbitans, strictæ interpretationis esse debet; adeóque reservatio votorum continentiæ, & castitatis intelligenda de continentia simpliciter dicta, id est *perpetua, & integra*: atqui omnia enumerata vota hoc, & priori numero, non sunt continentiæ, & castitatis simpliciter *perpetuæ & integræ*: adeóque, deficiente vera ratione, & materia voti reservati, non reservata. Adde, hactenus quidem in dispensatione ejusmodi votorum, cùm deficiat vera materia voti reservati Pontifici, pari passu ambulant Episcopus, & Confessarius privilegiatus: at non in sequentibus ob rationem datam.

§. IV.

Idque totum extra casum urgentis necessitatis.

Etiam manente verâ materiâ, & ratione voti 71 reservati Summo Pontifici, adhuc quandoque per accidens dispensat Episcopus tanquam Delegatus Pontificis, quando nimirum est impedimentum adeundi Summum Pontificem, & vera necessitas cogit maturare dispensationem, juxta communissimam, receptámque Sententiam, & praxin. *Ratio* sumitur ex epikia, & rationabiliter præsumpta mente Pontificis, nolle cum sibi vota reservare in quocunque casu, sed potiùs contentum esse, ut urgente gravi necessitate cum impedimento ipsum adeundi potestas dispensandi devolvatur ad Episcopum proprium, & velut recidat in ejus primævam potestatem; sicut eadem ratione in aliis Legibus Pontificiis, Censuris, &c.

Episcopus in ejusmodi casu necessitatis dispensa- 72 re poterit, etiamsi Legatus Pontificius, vel Nuntius in Provincia sit: ut docet (contra nostrum Rodriquez *p.* 2. *sum. c.* 100. *concl.* 3. *& alios*) Suar. *l.* 6. *de voto. c.* 26. *n.* 10. & Sanch. *cit. l.* 8. *de matr. disp.* 9. *n.* 25. Laym. *cit. c.* 7. *n.* 17. Ratio est, quia Legatus Pontificius, etiam à Latere, ordinario Jure, vi dignitatis, & Officii sui non habet majorem dispensandi facultatem, quàm Episcopus: ideóque liberum erit voventi in tali necessitatis casu pro dispensatione voti reservati recurrere, vel ad Episcopum, vel ad Legatum, ut cum Suarez & aliis docet Sanch. *lib.* 8. *de Matrim. disp.* 9. *num.* 25. At, quid si Legatus specialem commissionem habeat dispensandi in votis reservatis, aliisve Legibus Pontificis? Communior, & sine dubio probabilior, ac tutior sententia cum *Sanch. ibidem, & alibi*, negat Episcopum tunc dispensare posse, sed recurrendum ad Legatum, vel alium simili potestate pollentem. *Ratio urgens est*; quia eo casu Episcopus solùm dispensare potest ratione necessitatis: at hæc ratio necessitatis cessat, si Legatus, vel alius adiri possit, qui ad id specialem commissionem habeat, ut in casu necessitatis ad illos recurri possit. Contra tamen etiam tunc Episcopum dispensare posse non improbabiliter affirmant alii, *Henriq. Avila*, apud Laym. *cit. c.* 8. *n.* 17. Eò, quòd reservatio Papæ strictè interpretanda, ad Legatum detorquenda non sit

Necessitas hujusmodi, ob quam Episcopus in 73 voto Papæ reservato legitimè dispensare poterit omnium consensu, debet esse verè gravis, quam nimirùm Pontifex meritò præsumatur non voluisse comprehendere in reservatione sua: ejusmodi necessitas vix contingit in votis triplicis peregrinationis, frequenter verò in votis continentiæ, & Religionis in ordine ad matrimonium, ejúsve usum. Ubi notanda differentia: quòd votum continentiæ impediat, & contractum, & usum Matrimonii: adeò ut eo voto adstrictus peccet, & contrahendo Matrimonium, & debito petito utendo, tametsi alteri petenti reddere teneatur. Votum verò Religionis ineundæ solùm impedit contractum matrimonii, non verò ejus usum; ita ut eo

vo-

voto obstrictus peccet quidem mortaliter Matrimonium ineundo, eóque se impotentem reddendo ad executionem voti sui: at deinceps Matrimonio liberè, & licitè utitur, & petendo, ac reddendo debitum. Non enim fecit votum castitatis servandæ, sed solùm de vovenda castitate: id, quod modò culpabiliter licet, contractâ impotentiâ, præstare non potest. Jam res valdè practica particulatim explicanda est.

Votum emissum, & dispensandum, ante Matrimonium.

74 SI solutus, vel soluta, ante contractum Matrimonium, castitatem, vel Religionem vovit; nullus, nisi Pontifex Summus Jure ordinario dispensat, neque absolutè, neque ad effectum Matrimonii, *secundùm omnes.* Solus Episcopus [non Privilegiatus Mendicans] per accidens dispensat ratione urgentis necessitatis, & impossibilis recursûs ad Papam. Necessitas ordinaria, & sufficiens est, si ex dilatione Matrimonii usque ad responsum Pontificis ex parte voventis, seu inter contracturos urgeat periculum incontinentiæ, scandali, vel alterius mali. Si Matrimonium differri nequeat sine gravi sponsi, vel sponsæ, vel eorum familiæ dedecore: si sponsa deflorata, prolésve nascenda infamanda sit, &c. maximè, si Titius jam morti proximus, nisi Bertham suam ducat, relinqueret filios illegitimos, vel orirentur graves discordiæ inter cognatos, & his similia, de quibus latè Sanch. *l. 2. de Matrim. disp.* 40.

Votum emissum ante, & dispensandum post Matrimonium.

75 SI quis, vel quæ voto continentiæ antea emisso, nulla obtenta dispensatione, adeoque cum gravi culpa, contraxit Matrimonium, etiamsi nondum consummaverit, multò magis, si jam consummârunt, liquidò dispensat Episcopus ad petendum debitum solùm (remanente firmo voto quoad alia, utpotè ad non se polluendum, non fornicandum, servandam castitatem conjuge mortuâ) idque non ampliùs per accidens, sed per se potestate ordinaria per consuetudinem legitimè obtentâ: adeòque idem poterit per Privilegium Confessarius Mendicans, ut §. 2. ostensum est, nec aliud hic addendum.

Votum emissum, & dispensandum post Matrimonium.

76 SI quis, vel quæ post contractum Matrimonium votum castitatis emisit sine licentia alterius conjugis cedentis juri suo, jam ex dictis liquet, Jure ordinario posse dispensare Episcopum, & per consequens etiam Privilegiatum. Non enim potuit vovere absolutam, & integram castitatem in præjudicium alterius conjugis, cui reddere debitum ex justitia obligatur: vovit ergo solùm castitatem partialem, & secundum quid, scilicet non petere debitum, quale votum reservatum non est. At verò, si quis, vel quæ vovit castitatem integram cum consensu alterius conjugis approbativo, ac cedentis juri suo: ut cùm ambo conjuges mutuo consensu idem votum emittunt, dubium non est, Episcopum posse dispensare per accidens, ratione urgentis necessitatis ob periculum incontinentiæ imminens, antequam possit recurri ad Pontificem: probabilissimum etiam posse dispensare per se, Jure ordinario per consuetudinem quæsito, sicut si votum esset emissum ante contractum Matrimonium: eadem enim utrobique est ratio periculi incontinentiæ. Ita expressè supponit noster Rodriquez *QQ. Regul. tom. 1. q. 63. a. 2.* Et cum aliis docet Tamburinus *lib. 3. c. 16. §. 4. num. 45.* contra alios ideo negantes, quòd tunc non teneatur cohabitare simul (sicut si votum ab uno ante Matrimonium contractum esset emissum) ideóque non urgeat periculum incontinentiæ, quod est radix dictæ consuetudinis. Sed

℞. Facilè negando conseq. Quia licet illud 77 periculum fuerit radix, tamen occasione illius inducta est absoluta consuetudo, quâ in conjugatis possit ab Episcopis dispensari: & reverâ semper viva conjuge, sive cohabitante, sive non urget adhuc illud periculum. Sed nunquid eo casu poterimus etiam dispensare Privilegiati? Negat disertè Rodriquez l. cit. *Quia*, inquit, *facultas impetrata tantùm fuit pro illis, qui ante Matrimonium contractum votum simplex castitatis emiserunt: non tamen pro illis, qui post contractum Matrimonium votum continentiæ fecerunt.* Hæc ille. Et verissimum est, non posse vi Privilegii illius Pii V. vivæ vocis Oraculo concessi: probabile tamen, & ex dictis inferri videtur, posse vi alterius privilegii dispensandi in omnibus votis, in quibus possunt Episcopi potestate ordinaria. Sed ego nihil affirmare audim: ordinariâ & tutissimâ viâ ad Episcopum recurrendum censeo.

Advertendum autem hic semel pro semper, quod 78 dispensatio hujusmodi in voto castitatis, sive ante, sive post Matrimonium; sive ab Episcopo, sive à Privilegiato concessa, non sit totalis, & absoluta, sed partialis tantùm pro usu hujus Matrimonii, quamdiu durat. Cùm enim tota ratio istius facultatis dispensandi sit urgens necessitas, ipsa dispensatio concessa non potest se ampliùs extendere, quàm ipsa necessitas postulet. Unde talis, cum quo ad Matrimonium contrahendum, vel post contractum, ad eò utendum ab Episcopo, vel Privilegiato dispensatum est in voto continentiæ, solùm durante Matrimonio debitum petere, ac reddere potest: de reliquo remanente voto firmo & reservato, ut interea teneatur servare castitatem conjugalem (non fornicando, polluendo, morosè delectando in aliis, &c.) & post obitum conjugis, servare castitatem integram, etiam abstinendo ab alio conjugio: quia nec prior necessitas, nec consequenter dispensatio se eousque extendebat. Secus verò faciendo peccabit contra votum suum non ab alio, quàm Summo Pontifice integrè dispensabile. Lege utilissimè Card. de Lugo *Respon. Moral. lib. 6. dub.* 1. Ubi latè explicat, quòd etiam, quando summus Pontifex dispensat cum illigatis voto simplici castitatis, non dispenset integrè, sed solùm in parte, nimirùm respectu copulæ conjugalis, & unius tan-

antùm Matrimonii; indéque rectè infert votum llud, etiam post dispensationem Pontificiam, quoad reliquas partes castitatis manere reservatum.

79 Tandem quoad dispensationes votorum aliàs Episcopi & privilegiati conveniunt in hoc, quòd utrique possint vota dispensare, vel commutare, etiam extra Sacramentum confessionis, imò etiam absentibus. Quia pro neutris ullo jure, vel clausula istud exercitium ad solum forum Sacramentale restringitur: ut videre est apud Sanch. *l.* 4. *Moral. c.* 43. *& alios passim.* Præter autem differentiam particularem in votis reservatis §. 2. in fine assertam, generaliter differunt sicuti excedentes, & excessi. Ex una parte, Episcopi possunt suam potestatem dispensandi, vel commutandi vota aliis delegare: quia in ipsis hæc potestas est ordinaria: at Mendicantes non possunt, quia Delegati sunt. Ex altera parte, Mendicantes possunt exercere sua Privilegia circa omnes Fideles ad ipsos undecunque accedentes, agunt enim nomine Pontificis: Episcopi autem qui per suam Jurisdictionem agunt, ultra suos Diœcesanos se extendere nequeunt. §. *Extensionem facultatis dispensandi in votis ad juramenta, combinabo infrà Sect.* 4. §. 2. *Regula* 3. *cum facultate commutandi.*

SECTIO IV.

Votorum, ac juramentorum commutatio.

SUMMARIUM.

80. *Voti commutatio est translatio obligationis ab una materia ad aliam, &c.*

81. *Eáque in opus manifestè* melius, *Deóque* gratius *licitè & sanctè fieri potest ab ipsomet vovente.*

82. & 83 *An verò ab ipsomet vovente fieri possit in opus priori* æquale, *utrumque propabile est.*

84. *In opus autem minus, necessariò fieri debet ab alio potestatem habente?*

85. *Quam vota commutandi potestatem habet, quisquis habet dispensandi in iis; ut Pontifex respectu omnium, Episcopi, & Prælati Exempti respectu suorum*

86. *Ac etiam Confessarii privilegiati seu Mendicantes.*

87. *Quæcunque autem vota, & qua retione reservata sunt Pontifici quoad dispensationem, eâdem ratione ei reservata sunt quoad commutationem.*

88. *Etècontra quacunque ratione eorum dispensatio cessat esse reservata, eâdem cessabit esse reservata commutatio.*

89. Usque ad n. 94. *Qui in Jubileo à se obtento oblitus est, vel etiam noluit petere voti sui commutationem, eam petere potest, etiam post multos annos, à quovis Confessario tunc approbato*, Doctrina Confessariis summè notanda

94. *Qua ratione potestas dispensandi vota extenditur ad juramenta pia, & vota jurata, eâdem ratione etiam extenditur ad ea commutanda.* Usque ad n. *102. iterum doctrina multùm notabilis: quæ scil. & quando ita commutari possint juramenta pia?*

102. *Quecunque vota, vel juramenta in præjudicium tertii dispensari non possunt, nec etiam ordinariè commutari possunt.*

104. *Excipiuntur & resolvuntur varii casus valdè notabiles,* Usque ad n *115.*

115. Usque ad n. *121. An, quando, & qualis requiratur causa commutandi vota, &c.?*

121. Usque ad n *126 traditur modus, & quatuor Regulæ vota commutare volenti plurimùm observandæ.*

Usque ad n. *134. recensentur exempla authentica, & casus varii.*

134. *Observationes, corrollaria, & casus varii.*

ASSERTIO IV.

VOtorum commutatio, omnium sensu, est trans- 80
latio obligationis à materia voti prius facti ad aliam materiam priori subrogandam, ea in opus manifestè melius, Deóque gratius propria voventis authoritate fieri semper potest; non item probabilius in æquale: certo non in minus; sed requiritur potestas superior; causa rationabilis: modúsque conveniens. Idémque dicendum de commutatione Juramentorum, salvo jure tettii.

§. I.

Propria authoritas.

I. VOtorum commutatio in opus manifestè 81
meliùs, Deóque gratius proprio voventis arbitrio, non licitè modò, verùm & sanctè semper fieri potest. Negent licet graves DD. Antiqui, *Innocent. Hostiens. Abbas, D. Bonaventura, Richardus, alii*: est tamen jam communis recepta, & certa sententia DD. *Lessius l.* 2. *c.* 40. *num.* 101. Et optimè declarans Sanch. *l.* 4. *Moral. c.* 49. *n.* 4. Suar. *l.* 6. *de voto c.* 18. *n.* 4. Laym. *cit. c. n.* 19. alii passim. Sumitur ex *c.* 1. *de vot. & ex c.* 2. *Jurejurand.* Ubi dicitur: *Propositum*, sive promissum, *non infringit, qui illud in melius comutat.* Ratio est: quia votum est promissio facta Deo de meliori bono: at constat, quantò meliùs, & præstantius est bonum, tantò Deo gratius, & acceptius esse; quamobrem qui opus Deo promissum in melius commutat, is Deo abundantius satisfacit. Quemadmodum enim bonum melius continet in se semper eminenter minus bonum, ita consequenter solutio melioris eminenter continet solutionem minoris boni: dummodò sit manifestè melius, & gratius Deo, ita ut voventi sine tergiversatione, vel dubitatione constet se votum suum in melius commutare, ut si vovisti eleemosynam certo pauperi, qui tamen nondum acceptavit, liberè potes dare alteri magis egenti. Si vovisti linteamen Ecclesiæ, liberè potes commutare in Calicem, vel aliud ornamentum pretii majoris. In dubio autem stabit possessio pro obligatione voti jam determinata ad certam materiam, quæ privata voventis authoritate mutari non potest. Ut si vovisti jejunium, non potes arbitratu tuo commutare in Orationem, si non constet DEO tunc esse gratiorem Orationem, vel saltem manifestè æquè gratam, juxta dicenda N. III. Excipienda autem hic sunt vota reservata & præjudicantia tertio, de quibus §. *seq.* parebit.

II. Verius est commutationem, voti in opus 82
quantumvis æquale visum, non posse propria voventis authoritate fieri. Est itidem communis, & sine dubio probabilior sententia DD. cum *Suarez, Sanch. Laym. cc. ll.* Ratio: quia non potest aliud pro alio solvi, nisi constet de creditoris, vel promissarii consensu: at non constat nobis Deum consentire, ut pro determinato voto solvatur ipsi aliud, etiamsi æquale: quin potiùs videtur velle, ut votum in determinata specie fideliter reddatur. Neque enim hìc adest ratio interpretationis divinæ Voluntatis, sicut adest in commutatione voti in melius. Quodsi occurrat causa ita commutandi votum in aliud, eam cognoscere ad Superiorem pertinebit.

III. Certè

83 III. Certè tamen etiam probabilis est sententia opposita affirmans, quamlibet proprio arbitrio commutare posse votum suum in aliud opus manifestè æquale. Sic *Major, Henriquez, Rodriq. Medina, aliisque citt.* Diana *p. 3. tr. 11. resolut. 45.* Tamb. *l. 3. Dec. c. 16. §. 5. n. 14.* & probabile fatetur Suar. *cit. l. 6. c. 20. n. 4.* Ratio est: quia si materia est evidenter æqualis, non potest non esse Deo æqualiter grata, nobisque proficua; neque enim cultui Dei, neque saluti nostræ aliquid derogatur, quando aliud æquè bonum præstamus. Adde etiam homini per æquale satisfieri, si ipse invitus non sit. At Deum non esse invitum ad opus æqualiter bonum, satis ob suam benignitatem præsumere debemus; ergò & ipsi satisfiet. Est quidem opus promissum Deo, eò ipso, quo promissum est, cæteris paribus, melius non promisso: at certè vovens volens satisfacere Deo per aliud æquè gratum Deo, eam bonitatem operis promissi transfert in opus subrogatum, & sic efficit etiam formaliter æquale. Cæterum notant Doctores hujus probabilis sententiæ opus subrogatum debere esse manifestè, & evidenter æquale operi promisso per votum: & quia hoc dignoscere plerumque difficile est, ne fallamur in subrogando, consulendum esse, ut aliquantò plus subrogetur, cùm quis propria authoritate vult commutare votum suum. Vides jam, quàm consultius sit eo casu petere commutationem ab habente potestatem commutandi, quippe qui in hoc aliquantò liberior est, ut infrà patebit. Maneat ergò prior sententia & probabilior, & tutior.

84 IV. Tandem certum apud omnes est, voventem propria authoritate non posse commutare votum suum in opus minùs bonum quomodocunque: sed id necessariò debere fieri authoritate Superioris Ecclesiasticâ ordinariâ, vel delegatâ. Quia quemadmodum omne votum contrahit vinculum spiritualis obligationis ad Deum, ita omnis voti solutio spectat ad potestatem spiritualem jurisdictionis, sive ea solutio fiat per dispensationem, sive per commutationem tantùm: alioquin frustra Confessariis conferrentur Privilegia commutandi vota. Et quidem commutatio voti in aliquid notabiliter minus non potest fieri, nisi per potestatem dispensandi: tunc enim remittitur partialis obligatio voti, quæ utique est partialis dispensatio. Commutatio autem voti in aliquid non notabiliter minus, seu paulò minus (cùm parum pro nihilo reputetur) adhuc potest, & debet fieri per potestatem commutandi, ut §. 3. videbimus.

§. II.

Potestas commutandi vota.

REGULA I.

85 *Quisquis habet potestatem dispensandi vota; etiam commutandi habeto.* Res liquida de potestate ordinaria; nimirùm summum Pontificem in tota Ecclesia, Episcopum in sua Diœcesi, Prælatum exemptum respectu suorum Religiosorum, sicut dispensandi, ita à fortiori etiam commutandi vota potestate ordinaria pollere, ob rationem mox reddendam. Nec ampliùs dub a res de potestate delegata, quod videlicet, cuicunque per delegationem, vel Privilegium commissa, vel concessa est potestas dispensandi, etiam censeatur esse, & reipsa sit commissa, vel concessa potestas commutandi vota proportionaliter. Sic (contra *Navar. Sylv. Azorium, Sanchez & alios*) communis & recepta jam sententia DD. *Sotus, Henriquez, Syl.* aliisque congestis, Suarez *l. 6. de voto c. 12. n. 10. Laym. cit. n. 20.* & alii moderni passim. Rationem dat Regula 53. in 6. *Cui licet, quod est plus, licet utique, quod est minus.* Quod maximè locum habet, si minus subordinetur majori, seu in eo contineatur, tanquam imperfectum in perfecto: atqui voti commutatio est velut imperfecta dispensatio, & multò minor illâ: siquidem per dispensationem vinculum voti simpliciter tollitur, per commutationem autem solùm secundùm quid: quia ab una in aliam materiam transfertur: & certè, qui potest remittere totum debitum, post & partem. Accedit: quòd raro admodum adsint causæ, ob quas vota simpliciter relaxari, vel dispensari debeant aut possint, sed plerumque dispensationi commutatio aliqua adjungi debeat, & soleat: quare præsumendum est, mentem Pontificis conferentis alicui potestatem dispensandi in votis, esse, ut hæc facultas exerceatur secundùm consuetum Ecclesiæ morem: nimirùm, cùm justa ratio totum condonandi non subest, commutando in aliud opus minus: quod si in minus, cur non etiam in æquale? ut prudenter arguit Laymanus *sæpè cit. cap. 8, num. 10.*

Certùm ergò esto Confessarios approbatos Ordinum Mendicantium, sicut privilegio generali habent facultatem delegatam dispensandi, ita etiam habere proportionaliter facultatem commutandi omnia vota, quæ potestate ordinaria dispensare, vel commutare potest Episcopus. Quamvis autem Delegatus, vel Privilegiatus non possit alteri subdelegare potestatem suam commutandi vota: attamen, præsertim ob causam, v. g. occupationem, multitudinem confitentium, &c. potest dicere commutationem postulanti: *Commuto hoc tuum votum in illud opus, quod ille Sacerdos* (quidni etiam Sæcularis?) *doctus designaverit, cujus judicio te stare volo.* Ita post *Vivaldum, Sanchez, Lessium, alios* Laym. *cit. n. 27,* Gobat *de Jubileo c. 39. n. 305. in fine.* Ratio est: quia ille alius designando opus subrogatum non exercebit actum Jurisdictionis, sed nudum ministerium intellectuale substituendi, quod cuicunque viro docto committi nihil prohibet. At, quid si interea, antequam ab illo alio viro docto fiat actualis subrogatio, occurrat occasio voti observandi? V. g. Vovisti singulis feriis sextis jejunare in pane, & aqua. Jam hodie est feria sexta, & non um illum alium virum doctum convenisti, vel convenire potuisti. Resp. Non peccabis non observando votum tuum: nam reipsa jam facta est commutatio, ideóque jam cessavit voti prioris obligatio, & adest jam alia nova obligatio, scilicet acceptandi, & deinceps exequendi onus, quod ab illo viro docto imponetur: quod quidem onus non debes subire, antequam imponatur. Ita (contra *Rodriquez*) opti-

optimè *Sanch. Lessius*, *Portellus noster*, eósque citans Gobat *eodem c.* 39. *n.* 306.

REGULA. II.

87 *QUæcunque vota, & qua ratione, quoad dispensationem Pontifici reservata sunt, eorundem etiam eadémque ratione, commutatio reservata esto;* sic, quod ea neque inter se, neque inter alia opera, quantumvis manifestè meliora sine Summi Pontificis licentia commutari possint ab ulla potestate inferiori ordinaria, vel delegata, multò minùs propria voventis authoritate: eo quòd eorum etiam commutationem sibi reservârit Pontifex. Imò *Extrav. Et si dominici. de pœnit. & remiss. in* 6. excommunicantur ea vota commutantes sine Pontificis licentia. De quibus latè Suar. *lib.* 6. *c.* 21. Azorius *l.* 11. *c.* 18. *q.* 4. *alii citt.* Excipitur tamen semper votum solemne Religionis: in illud enim omnia prorsus alia vota, etiamsi alioquin reservata etiam propria authoritate commutari possunt, & ex dispensatione Juris defacto commutantur. c. Scripturæ de voto. *Reus fracti voti non habetur, qui temporale obsequium in perpetuam agnoscitur Religionis observantiam commutare.* Docétque unanimis ferè Doctorum sententia cum S. Thoma 2. 2. *q.* 88. *c.* 12. Et universaliter quoad vota tam realia, quàm personalia cum aliis docet Pellizarius *in Man. Regular. tom.* 1. *tr.* 3. *c.* 4. *n.* 19. Ratio scilicet est; quia votum Religionis, quo homo seipsum, & omnia sua Deo in perpetuum obsequium consecrat, sua universalitate actionum, & temporum omnia omninò alia vota in se eminenter concludit, & etiam jam facta, cùm emititur, velut in se absorbet.

88 Contra verò quibuscunque modis, & casibus eorundem votorum dispensatio per se, vel per accidens cessat esse reservata Pontifici, & ad Episcopos, vel Privilegiatos devolvitur, iisdem etiam consequenter cessabit esse reservata commutatio. Modi ergò illi & casus *Sectione præcedent.* §. 3. & 4. latè explicati quoad dispensationem, per omnia applicandi sunt commutationi. Porrò quamvis in generali concessione, vel indulto dispensandi, vel commutandi omnia vota, non intelliguntur illa quinque reservata, ut habet communis intellectus Doctorum cum Sanch. *l.* 4. *Moral. c.* 40. *num.* 6. quando tamen in generali concessione dispensandi vel commutandi omnia vota, excipiuntur duntaxat vota Religionis, & continentiæ, prout vidimus fieri in novissimis Jubileis plerisque, omninò intelliguntur etiam permissa reliqua vota trium peregrinationum, saltem durante tempore Jubilei. Sed nunquid non etiam postea? En tibi securam & salutarem doctrinam.

89 §. Quisquis aliquando lucratus est Jubileum, præstitis nimirùm omnibus ad lucrandos Jubilei favores requisitis, potest multis etiam annis post Jubilei tempus transactum à quovis id temporis approbato Confessario obtinere commutationem omnium votorum, quorum commutationem priùs oblitus est, petere, aut etiam tunc petere noluit, exceptis duntaxat castitatis perpetuæ, & Religionis votis, adeóque non exceptis votis triplicis peregrinationis. Ita *Sanch. Lessius*, *Sanctarellus*, *Portellus*, *Castro-Palaus*, *Diana*, eósque recitans P. Gobat. *Quinarii tr.* 3. *de jubileo c.* 32. Doctrina hæc duplici innititur fundamento.

Fundamentum unum est. Licet in Jubilei Bullis 90
fiat mentio Confessarii in singulari numero: attamen potest quis favores Jubilei petere à diversis Confessariis singulos à singulis. Ita in terminis Card. *de Lug. de pœnit disp.* 28. *n.* 170. ubi asserit: quod tempore Jubilei possit quis quemlibet ex approbatis Confessariis, etiam cui non solet, vel non vult confiteri, eligere, & quidem vel ad omnes effectus in Bulla concessos, vel ad aliquos tantùm, nec necesse esse, ut quem eligit ad unum, eligat ad reliquos omnes. Consentit Sanch. *lib.* 4. *Moral. c.* 54. *num.* 17. & quoad opera præscriptorum, & quoad votorum commutationem. *Ratio* hujus fundamenti est; quia Bullæ Jubilei, quas novissimi Pontifices edunt, non indicat ullam necessitatem petendi hos favores ab uno, eodémque Confessario: ergo nec nos debemus illam fingere: cùm præsertim favores Jubilei sint amplissimè interpretandi, ut bene ostendit idem Gobat. *eodem tract. num.* 24.

Fundamentum alterum est. Jubileum semel 91
obtentum dat Jus omni tempore, etiam post Jubileum, eligendi Confessarium pro his gratiis acquirendis, quæ tempore Jubilei obtineri poterant, & obtentæ non sunt. *Ratio* hujus fundamenti fundamentalis est; Quia licet Pontifices in Bullis jubilei operum præscriptorum executionem affigant certo tempori, scilicet spacio duarum hebdomadum, gratias tamen, & favores, quos intuitu illorum operum impertiuntur, minimè alligant ulli certo tempori. Dicunt enim quidem: *qui intra duas hebdomadas designatas jejunaverit*, *Ecclesias visitaverit*, *confessus fuerit*, *&c.* At non dicunt: poterit eligere Confessarium, *qui intra illas duas hebdomadas illum absolvat*, *vota commutet*, *&c.* Sed absolutè: *qui illum absolvat*, *vota commutet*, *&c.* Ergo cùm ipse Pontifex non restringat; & alioquin privilegium Principis sit amplissimè interpretandum & propositum indefinita in materia Jurisdictionis æquiparetur universali: non est facultas eligendi Confessarium pro commutatione votorum restringenda ad tempus Jubilei præscriptum, sed latè extendenda ad quodvis tempus, & respectu quorumvis favorum, qui tempore Jubilei acquiri potuerunt, & salvâ legitimâ operum præscriptorum executione, obtenti non sunt. Juvat audire ipsum P. Gobat. ex propria praxi practicè suadentem *ibidem n.* 243. *post medium.*

Unde ego non semel dicentes mihi, se ante octo, 92
vel decem annos edidisse hoc, vel illud votum, quo nunc liberarentur libenter propter hanc, vel illam non irrationabilem causam; mox interrogavi, an non interea essent potiti aliquo Jubileo? Respondentibus affirmativè, commutavi illud votum ob vim, & energiam obtenti Jubilei. Etsi quippè ego pollea potestate Ordinibus Mendicantibus communi commutandi vota pœnitentium omnium: quia tamen commutatio facta vi Jubilei non exigit tam graves

com-

commutandi causam. (ipsa nimirum impletio operum præscriptorum præbet sufficientem causam commutandi vota ita volenti nullâ aliâ allegatâ causâ, ut habet *ibidem n. 292.*) *quàm quæ fit vi privilegiorum Apostolicorum: idcircò prudenter usurpatur doctrina traditi fundamenti, singulariter quandoConfessarius intelligit pœnitentem sat crebrò egisse contra suum votum, idq; propter aliquam novam etsi non gravem, circumstantiam supervenientem.* Sic ille sapienter.

93 §. A fortiori ergò Confessarius ipso tempore Jubilei, quando vult attentiùs considerare vel qualitatem causæ, vel modum commutationis, poterit ipsammet commutationem differre in unam, alterámque hebdomadam post Jubileum, dicendo pœnitenti: *Commutabo tuum votum, ubi maturiùs cogitavero, quid ad animæ tuæ salutem, & profectum expediat.* Ita Suar. *l. 6. de voto. c. 16. n. 15.* Sanch. *l. 4. c. 14. n.* 33. Gobat. *c. 39. n.* 307. Ratio est: quia sicut cùm quid prohibetur, omnia prohibentur, quæ sequuntur ex illo: *Reg. 39. in 6.* ita etiam qui dat potestatem, dat simul omnia, quæ ad illam moraliter consequuntur, seu ad ejus convenientem usum necessaria sunt. Quin imò potest hoc facere Confessarius, etsi nullum in specie votum intelligat. Si enim pœnitens dicat se habere plura vota, in quibus juvari cupiat, potest Confessarius aliis negotiis implicitus respondere: illa vota mihi post exvactum Jubileum indica, & commutabo, &c. Ita Sanch. *cit. c. 37.* & *Castro-Palaus cum* Gobat. *l. cit.* contra *Suar.*

REGULA III.

94 QUibuscunque modis extenditur potestas dispensandi vota ad juramenta pia, iisdem etiam à fortiori extenditur potestas commutandi vota ad eadem juramenta: atque adeò quicunque habet potestatem ordinariam, vel delegatam dispensandi, &, per dicta consequenter, etiam commutandi vota.

95 I. Is potest dispensare, & commutare eadem vota etiam jurata, seu juramento confirmata. De potestate *ordinaria* nemo ambigit. De delegata potestate per Privilegium, vel jubileum tutò docent communiùs Doctores. Sanch. *l. 8. de Matr. disp. 2. n. 24.* Suarez *l. 6. de voto c. 14. n. 19.* Laym. *l. 4. tr. 3. c. 11. n. 3.* Diana *p. 1. tr. 11. Resolut. 43.* Gobat *de Jubileo* Quinarii *tr. 3. c. 48. n. 287.* Hanc dans rationem: *Quia juramentum voto firmando superadditum non parit Deo majus jus, quàm si votum firmaretur per sui revocationem: sicut igitur votum millies renovatum potest per Bullam Jubilei commutari, ita & firmatum per mille juramenta.* Sic ille. Idem erit de privilegio. Ratio autem communis est: quia votum, etiam accedente juramento, eandem naturam obtinet: & juramentum additum actui induit naturam, & conditiones illius, cui additur, eóque ruente, etiam ipsum corruit: ergò non obstante juramento, habens potestatem, sive ordinariam, sive delegatam dispensandi, vel commutandi vota, adhuc poterit dispensare, vel commutare illud votum, quo sublato, necessariò etiam corruet juramentum additum. Verùm quia contrarium docent gravissimi D D. *Henriq. Rodriq.* ipséque Lessius *l. 2. de justit. cap. 40 dub. 11.* ad majorem securitatem *Gregorius* XIII. Privilegium concessumSocietati JESU commutandi omnia vota Pontifici non reservata extendit ad vota etiam jurata, attamen sine præjudicio tertii, quod per communicationem privilegiorum etiam cæteris Mendicantibus concessum censetur. Et sic res rursùs salva est, cùm rarissimè conveniat fieri dispensationem, maximè à Delegato, vel Privilegiato, absque aliqua commutatione.

II. Is potest etiam dispensare, vel commutare 96
juramenta absoluta, & per se stantia principaliter in honorem Dei edita de aliquo faciendo, vel omittendo (saltem in materia non reservata Pontifici) etsi secundariò in commodum proximi tenderent, ut si absolutè jures, *te Oettingam peregrinaturum, non ampliùs lusurum, vinum non bibiturum, tantam eleemosynam daturum, &c.* De potestate ordinaria rursùs in confesso est. De potestate delegata per privilegium, vel Bullam Jubilei, plurimis allegatis, docent Suar. *cit. c. 14. num.* 6. Sanch. *l. 4. Moral. c. 53. num.* 8. Tannerus *tom. 3. disp. 5. q. 5. num. 38. contra Lessium Azorium, alios.* Ratio est; quia votum & juramentum in honorem Dei absolutè facta, maximam similitudinem habent, difficilè discernuntur, atque in jure etiam æquiparantur, eò, quòd utrisque planè sit similis obligatio erga Deum tantùm ex virtute Religionis: in voto quidem, quia Deo vovens fidem suam dedit de faciendo aliquo in ejus honorem; in juramento verò, quia jurans Deum invocavit sponsorem suæ promissionis etiam principaliter ad honorem Dei factæ: adeóque dispositum de uno (saltem in favorabilibus) meritò censeatur etiam dispositum de altero, ut proinde dans potestatem solvendi unum, censeatur dare ad solvendum alterum: nam certè Pontifex quando dat potestatem dispensandi, vel commutandi vota, habet rationem solius juris, quod Deus per votum acquisivit: Idem autem, ac simillimum jus acquisivit per tale juramentum. *Confirmatur efficaciter.* Dans Privilegium Greg. XIII. *extensione* supra dictâ commutandi vota jurata; concedit posse commutare duo vincula, & voti, & juramenti: ergo etiam concedit posse illos commutare, quando adest unum tantùm vinculum, scilicet juramenti tantùm: quid enim tollit, vel addit ista conjunctio juramenti cum voto, si æquè sit sine præjudicio tertii? Quare meritò Basilius Pontius *l. 9. de Matr. c. 11. n. 4.* asserit, sibi videri certam Regulam: quoties datur potestas ad dispensandum in voto, toties dari ad dispensandum etiam in juramentis, eò quòd Juramenta votis æquiparentur, & pro votis habeantur, in quibus Deus constituitur creditor.

§. Dixi per parenthesin: *saltem in materia non* 97
reservata. Communior enim & in praxi magis recepta est Sententia *Cajetani, Tolet. Valent. Azorii*; aliorum cum Laym. *cit. c. 11. n. 4.* quòd Papalis reservatio votorum extendatur etiam ad reservationem juramentorum in eadem materia, scilicet Religionis, Continentiæ perpetuæ, & triplicis illius peregrinationis, ob prædictam æquiparationem juris.

ris, & consuetudinem Ecclesiæ. Contra tamen sentiunt *Retrus Ledesma*, *Navarrus*, *Tabiena*, *alii cum Sanch. supra. Tamb. l. 3. c. 7. §. 3. n. 7.* Caissing. *de privil. Regul. tr. 5. prop.* 2. Nimirùm reservationem papalem votorum, aliàs strictè interpretandam, non debere extendi ad reservationem juramentorum in iisdem materiis, quippe diversæ rationis, & minoris obligationis: atque adeò privilegiatum Confessarium Ord. Mend. adhuc dispensare posse in juramentis piis circa illas quinque materias. Agnosco probabilitatem saltem extrinsecam, sed oppositum tutius.

98 III. Is etiam dispensare, & commutare potest vota & juramenta pia absoluta per se stantia (nullâ promissione factâ homini) etiam simul edita in utilitatem hominis, vel Ecclesiæ, seu cum ordine ad certam personam, Ecclesiam, Monasterium, si nondum acceptata sunt. Ut si vovisti, vel jurâsti absolutè hunc pauperem alere, huic Ecclesiæ Calicem dare, &c. *Communis apud citt.* Ratio est: quia cùm illa sint juramenta pia, ratinent æquiparationem cum votis; &, cùm nondum acceptata sint, nullum jus justitiæ acquisitum est illi certæ personæ vel Ecclesiæ: ergò sine injuria, vel præjudicio cujuspiam, ob causam rationabilem ab, aliàs habente potestatem dispensandi vel commutandi vota, & juramenta pia, relaxari, vel commutari poterunt. Sed vide mox N. IV.

99 §. At verò juramenta ejusmodi absoluta non ita pia: seu intuitu Dei facta, sed præcisè, & principaliter in utilitatem hominis edita: ut si absolutè jures re *Titiam ducturum, vel dotaturum: Cajo pecuniam daturum, &c.* Cùm & hæc nullum jus strictum alteri ante acceptationem pariant, possunt quidem jure ordinario ab Episcopo, aliisve Prælatis similem potestatem jurisdictionis habentibus, ob gravem causam relaxari, vel commutari, juxta communem DD. *Cajet. Navar. Sylv. Sa, Suarez, Sanchez* eósque citans Laym. *l. 4. c.* 11. *n.* 8. At certè probabiliùs minimè à Delegato per Privilegium, vel Jubileum: ut contra *Rodriq.* & alios, pluribus citatis docent iidem Sanch. *l.* 1. *de matr. disp. 37. n. 17. & Laym. cit n.* 8. §. *Veruntamen.* Ratio est: quia talia juramenta, licèt per illa nullum jus efficax alteri parti acquisitum sit, ob defectum acceptationis, vel etiam injuriam; nullam tamen cum votis similitudinem vel juris æquiparationem obtinent: quæ tamen æquiparatio præcipua ac tota est ratio extendendi facultatem dispensandi, vel commutandi vota ad juramenta. Unde mihi non placet, nec tutum videtur, quod Diana *p. 5. tr. 12. resolut.* 56. & Tamb. *l. 3. Dec. c. 7. §. 2. num.* 10. extendunt ad casum, quo juramenta ob injuriam tertii, metum, vel dolum, (*v. g. solvendi usuras usurario, peccuniam latroni, &c.*) relaxari possunt ab Episcopo, posse tunc etiam à Privilegiato, vel virtute Jubilei commutari, eò, quòd & hic commutatio fieri possit sine præjudicio tertii. At certè in his nulla adest similitudo, vel æquiparatio cum votis.

100 IV. Quin etiam ejusmodi vota, vel juramenta pia ipse vovens propria authoritate commutare potest in aliud manifestè melius, & secundùm probabilem Sententiam, etiam manifestè æquale. Idque de votis, & juramentis piis absolutis principaliter ipsi Deo factis ex dictis liquidem est; & probabilissimum etiam de juramentis piis in hominis utillitatem editis, sed nondum acceptatis, v. g. vovit, vel juravit quis eleemosynam certo pauperi, calicem certæ Ecclesiæ, &c. antequam fiat acceptatio, potest vovens, vel jurans propria authoritate, & arbitrio, mutatô consiliô, eleemosinam dare alteri pauperi, calicem alii Ecclesiæ egentioti. Quia ex una parte, Deus semper est contentus de meliori bono: & ex altera parte talis commutatio non fit in præjudicium hominis, vel Ecclesiæ illius, quippe cui nondum acceptanti nullum jus acquisitum fuit.

§. Hic rectissimè monet Laym. *cit. c.* 11. *num.* 7. *in fine*: in commutatione ejusmodi votorum, ac juramentorum in utilitatem certi hominis, vel Ecclesiæ editorum, etiam habentibus potestatem cavendum, ne, si ea aliis innotuerunt, scandalum, vel offensio animorum oriatur. Item ne à privilegiatis Officio Ordinarii præjudicetur, postquam talia vota, vel juramenta in publicum devenerunt. Etsi enim ea vota, vel juramenta nullum pariant jus propriè dictum, vel actionem in judicio tanquam quid ibi jure debitum exigendi, pariunt tamen jus quoddam generrle officium judicis implorandi, ut ita vovens, vel jurans compellatur ad executionem. Unde & Judex Ecclesiasticus hominem ad impletionem hujusmodi voti, vel juramenti cempellere debet, nisi vel ipsemet, vel alius simili potestate, quamvis delegatâ tantùm, prædictus ob justam causam relaxandum, vel commutandum judicârit, ut notat ibidem Laym. *n.* 6. *in fin.* 101

REGULA IV.

Quæcunque vota, vel juramenta in præjudicium tertii dispensare nequeunt, etiam commutare nefas esto. In utroque enim eadem erit ratio præjudicii. Hic certa à minùs certis separanda sunt. 102

I. Certum apud omnes, juramenta promissoria facta homini, seu confirmatoria promissionis factæ ipsi homini, vel Ecclesiæ, Monasterio, &c. ejúsque ad utilitatem principaliter edita, & legitimè acceptata ordinarè nulla potestate ordinariâ, vel delegatâ, relaxari, vel commutari posse, sine consensu ejus, cui tale juramentum præstitum est. *Ratio clara est*: quia tali juramento legitimè acceptato, vel homini Ecclesiæ verum, & propriè dictum jus acquisitum est: quo proindè sicuti in aliis bonis, privari non potest absque suo consensu, vel culpa. Unde & in privilegiis, vel indultis dispensandi, vel commutandi vota, vel juramenta, semper additur, & nisi addatur, subintelligi debet: ut in fiat *sine præjudicio tertii.* Tunc autem dispensatio, vel commutatio verissimè fit cum præjudicio tertii, quando alteri parti promissionem juramento sibi factam acceptanti verum jus justitiæ acquisitum est. Unde & hæc juramenta ante acceptationem relaxari, vel commutari poterunt: quia id commune est omnibus pactis, ut, nisi ab altera parte acceptata sint, nullam obligationem pariant. Ratio autem disparitatis à prioribus est. 103

Quia

Quia vota, & juramenta pia, etiam in gratiam ho-
minis edita, principaliter ipsi Deo fiunt: adeóque
Deo, non homini (qui habet se solùm ut materia,
circa quam voti, vel juramenti) per ea jus, & ob-
ligatio acquiritur: at verò juramenta promissoria
facta homini, vel Ecclesiæ, & acceptata, jus & ob-
ligationem ipsi homini, vel Ecclesiæ pariunt: At-
qui Deus obligationem remittere censetur, si Ecc-
lesiæ Prælatus ita judicet expedire, ut relaxentur,
vel commutentur vota, vel juramenta sibi Facta: ho-
mo autem non censetur remittere jus, & obligatio-
nem sibi factam ex juramento alterius acceptato:
Ideóque ejus voluntas & commodum spectari de-
bet, ut eo invito, vel non volente, relaxari, vel
commutari nequeat.
104 §. Dixi: *Ordinariè.* Excipiendi enim sunt ca-
sus ex communi DD. apud Laym. *cit. c.* 11. *n.* 5.
1. Si bonum commune Ecclesiæ, vel Reipublicæ
(cui quodvis bonum privatum posthaberi debet)
relaxationem talis juramenti postulet. Tunc enim
summus Pontifex ex plenitudine potestatis in cau-
sis bonum totius Ecclesiæ, & proportionaliter Epi-
scopus in causis bonum suæ Diœcesis concernenti-
bus, ejusmodi juramenta, etiam invita altera par-
te, relaxare, vel etiam commutare poterit; & qui-
dem hi soli, spectando potestatem directam rela-
xandi juramenta per modum judicii, & absolutio-
nis, quippe omninò spiritualem, adeóque ad solos
Ecclesiasticos Prælatos pertinentem. Indirecta au-
tem potestas relaxandi juramenta ratione materiæ,
aut supplendo vicem ejus, qui remittere deberet,
etiam ad potestatem sæcularem pertinere potest.
Ut si Laica potestas ob justam & publicam causam
aliquid alicui præcipiat. *v. g. Magistratum susci-
pere, militiam inire, &c.* quæ fortè dejeravit, non
obstante, sed eo ipso indirectè relaxatô juramentô,
subditus parere debet. De quo pluribus Laym. *cit.*
105 *n. 9. alii apud ipsum.* 2. In pœnam criminis ab
eo commissi, cui juratum est. Sicut enim crimi-
nosus à judice suâ pecuniâ mulctari potest, ita & ju-
re suo, quod ex promissorio juramento acquisivit,
spoliari. Qua ratione *c. Nos. Sanctorum. Et c. Ju-
ratos* 15. *q.* 6. absolvuntur à juramento fidelitatis
subditi excommunicatorum, donec illi ad satisfa-
106 ctionem veniant. 3. Ratione gravis injuriæ, quam
jurans passus est, utpotè quia injusto metu, seu à
promissorio, seu ab altera persona ad jurandum ada-
ctus est: vel quia dolus, vel enormis læsio in con-
tractum incidit, v. g. Emptor ultra dimidium pre-
tii justi læsus est: tunc enim petitâ, & impetratâ
ab Episcopo juramenti relaxatione, adigi potest ad
contractûs rescissionem, vel justi pretii supplemen-
107 tum. 4. Addit D. Thomas 2. 2. *q.* 89. *a.* 9. ad 3. com-
muniter receptus. *Quandocunque aliquid jura-
mento promittitur, de quo dubium est, utrum sit li-
citum, aut illicitum; proficuum, vel noxium, in il-
lo potest quilibet Episcopus dispensare.* Eadem erit
ratio de votis in similibus casibus.
108 §. Tandem omne ejusmodi promissorium, &
acceptatum juramentum, omnium consensu, tolli-
tur liberâ alterius partis condonatione, vel remis-
sione: nam in omni juramento quantumvis abso-
lutè facto, inter alias, etiam hæc tatica intelligitur
conditio, *si is, cui, ac in cujus gratiam, & utili-
tatem juratum est, velit acceptare*: aut, *nisi is ob-
ligationem expressè, vel tacitè remittat.* Nota co-
pulationem: *in cujus gratiam & utilitatem jura-
tum est*: hinc si quis alicui quidem juret aliquid, at
non *in ejus gratiam & utilitatem*, sed potius in ho-
norem Dei, vel salutem propriam: ut si jures Con-
fessario te opus bonum facturum, Religionem in-
gressurum, &c. Eo casu rectissimè dixit D. Thomas
*cit. a. 9. ille, cui promittitur, non potest absolvere
promittentem. quia promissio non est facta ei princi-
paliter, sed DEO.* Rursùs, si juramentum fiat qui-
dem *in alicujus gratiam*, at non in ejus, sed alterius
utilitatem: v. g. Petrus in gratiam sui Confessarii
intercedentis jurat huic pauperi eleemosynam, vel
victum daturum, postquam acceptavit pauper,
Confessarius obligationem remittere non poterit:
quia non ipsi, sed pauperi jus acquisitum est. Cæ-
terùm quando duo sibi invicem juraverunt in mu-
tuam utilitatem ac gratiam, mutuo consensu sibi in-
vicem obligationem condonare poterunt. At ve-
rò, si ambo juraverunt in gratiam & utilitatem ter-
tii, v. g. pauperis, Ecclesiæ, &c. Ut si duo jurâ-
runt collatis expensis *educare pauperem studiosum,
dotare puellam, calicem dare Ecclesiæ, construere
Altare &c.* post acceptationem alterius partis, sibi
mutuo obligationem condonare non possunt, sed
requiritur condonatio tertii, in cujus utilitatem ju-
ratum est, ob rationem modò dictam.
§. Quid si quis qui jurâsset principaliter in suum 109
proprium commodum: *v. g. se velle ire Romam pro
Beneficio, vel dispensatione impetranda: velle pete-
re eleemosynam à tali divite, &.* poteritne remitte-
re sibi ipsi? Negat *Suar. l. 2. de jurament. c.* 12. &
ante ipsum Abbas *in c. Quanto de jurejurand. n.* 8.
post alia dicens: *Secùs puto, ubi quis simpliciter ju-
raret ad proprium commodum. Nam non poterit
sibi ipsi remittere juramentum, ne authorizet in fa-
cto proprio.* Sed placet Sententia Tamburini *l.* 3.
Dec. c. 7. §. 2. n. 5. iis verbis: *Prefectò discrimen
non inspicio, cur recipiens juramentum alterius in
suum commodum remittere possit, non possit autem
remmittere recipiens juramentum suum. Et mira-
bile mihi est, Patri juranti se empturum equum
in comodum filii, licere non emere, filio remittente:
at juranti eundem se empturum in comodum suum,
non licere, se volente commodum illud renunciare.
Puto igitur, propter paritatem rationis licere. Ne-
que id est authorizare in facto proprio; sed suâ spon-
te suam utilitatem negligere. Confirmatur. Quia
supra docuimus ex Sanch. lib. 3. Dec. c. 9. n. 15.
Juramentum de non vendendo minores posse remit-
ti ab ipso jurante, quando in utilitatem propriam
est emissum: ergò & universaliter in casu nostro.*
Hæc Tamb. cui assentior.
II. Universaliter quævis vota, & juramenta eti- 110
am pia, & principaliter in honorem Dei facta, at-
tamen in hominis, vel Ecclesiæ utilitatem determi-
natè edita, præstandi nimirùm aliquid certæ perso-
næ, vel Ecclesiæ, ab altera parte cognita, & acce-
ptata; ut *si vovisti, vel jurâsti ob amorem, & ho-
norem*

norem Dei huic pauperi eleemosynam, huic Ecclesiæ calicem dare, &c. eáque acceptata sint, ordinario jure nulla potestate ordinaria, vel delegata, dispensari, vel commutari posse, multò minùs propriâ voventis vel jurantis authoritate, etiam in quodvis melius converti, communis, probabilissima, & securissima est Sententia Doctorum apud *Sanch. & Laym.* sæpè citt. Ratio enim supra data videtur etiam hìc urgere universim. Quia per ipsam acceptationem altera pars acquisivit jus, quo privari nequit nolens: omnis enim promissio etiam jurata, relaxari, vel commutari potest cum consensu ejus, cui, vel in cujus gratiam, & utilitatem facta est: atqui Deus quidem semper contentus esse censetur, si votum vel juramentum ipsi principaliter factum in aliud melius, aut legitima authoritate, in quodvis aliud commutetur: homo autem certè non censeri potest esse contentus, si promissio, vel juramentum in suam utilitatem factum, & acceptatum, in aliud, etsi absolutè præstantius, at non ipsi commodius, sed secùs, commutetur: ergò si post acceptationem, eo non volente, relaxetur, vel commutetur in aliud, quantumvis absolutè melius, verum patitur præjudicium, quod in omni hujusmodi dispensandi, vel commutandi facultate exclusum esse diximus. Excipiendi tamen rursus hìc sunt casus *n. præcedenti designati.* Verùm non ita certum est hæc generalis resolutio, sicut præcedens particularis, ut mox videbitur n. 113.

111 §. Dubium hìc incidit: utrum ejusmodi votum, vel juramentum pium principaliter editum in honorem Dei, & simul in utilitatem certæ personæ, vel Ecclesiæ, possit ab illa persona remitti, eáque remissione vovens, vel jurans obligatione sua liberari. Ut si quis ob honorem, & amorem Dei vovit, vel juravit hunc pauperem alere: ob amorem Beatæ Virginis hanc pauperem puellam dotare, &c. certum est, promittentem liberari, si pauper, vel puella promissum positivè nolit acceptare, aut jam acceptatum renuntiet, & respuat. At si promissum Beneficium quidem non respuat, vel recuset, tanquam sibi non acceptum, sed solùm nolens promittentem obligare in ejus gratiam remittat, eíque liberum reliquat: tunc promittentem liberari negant sanè probabiliùs cum aliis Suar. *l.* 2. *de Juramento c.* 39. *n.* 8. Laym. *tr.* 3. *c.* 9. *n.* 5. ea ratione: quòd Deus ejusmodi promissionem acceptet, sicut & facta est, principaliter ad suum honorem, & secundariò ad utilitatem hominis: adeoque etsi homo non obliget, acceptare tamen velit, servanda erit: secùs, si acceptare nollet. Contra tamen tunc promittentem liberari satis probabiliter affirmat Navar. *c.* 12. *n.* 25. Sanch. *l.* 1. *de Matr. disp.* 52. *à n.* 6. Tamb. *l.* 3. *Dec. c.* 7. §. 2. *alii apud ipsos.* Ratio est: quia tali juramento, licet principaliter in honorem Dei facto, verè tamen in commodum hujus pauperis juratur, & Deus ipse acceptat ejusmodi juramentum, vel votum in ordine ad hunc hominem, in cujus utilitatem fit: ergo si homo ille te obligare nolit, neque Deus te obligare volet; & si illius hominis voluntati satisfactum fit, etiam divinæ voluntati, & obligationi erga Deum satisfactum erit. Sed declaro rem ampliùs vero casu facto, & proposito à P. Gobat *Alphab.* 1. *casu* 16. *de Juram. num.* 499.

§. *Quod vultdeus Juramento promisit, se ad honorem Dei esse donaturum certo Monasterio quingenta scuta, aut imperiales taleros: at postmodum pœnitens promissi effecit per intercessionem cujusdam alterius Prælati, ut Abbas cum Conventu remittat promissum, reddátque syngrapham, quâ se obstrinxerat. Quæsitum fuit an Quodvultdeus possit securè stare illâ condonatione?* Certè probabiliùs negabit *Suar. l. cit.* ob rationem datam. At certè etiam probabiliter concedet Sanch. *l. cit. ac rursus l.* 3. *de jurament. c.* 20. *n.* 7. ac practicè tutum censent *Tamb. & Gobat. ll. cc.* Ratio iterum est: quia licèt juramentum illud sit principaliter factum ad honorem Dei, attamen habuit necessarium respectum ad Monasterium, ejúsque utilitatem, ac voluntatem: ergo si Monasterium sine vi, vel fraude juri suo cedat, cessat essentialis dependentia à Monasterio: ergò cessat & ipsa obligatio, ipsúmque jus divinum. Sanè, qui ita vovet, non intendit se obligare Deo in casu, quo Monachi vel recusabunt donationem tanquam fortassis sementem discordiarum, vel oblocutionum, aut alias sibi incommodam, vel remittent non inviti ad instantiam mediatam, vel immediatam, promissoris: eadem autem est ratio de tali juramento pio. Secùs esset, si in casu nostro *supra*, nullus certus pauper, vel puella designata fuisset, sed quis indefinitè vovisset, vel juràsset alere aliquem pauperem, vel dotare aliquam honestam puellam: aut si vovisses, vel juràsses ad honorem Dei dare centum aureos pauperibus indeterminatis: tunc enim etsi hic pauper, vel ista puella, vel aliqui ex pauperibus remitterent, non esses idcircò liber, quia hi non repræsentant alios, qui sine dubio acceptabunt: neque ullus hìc determinatus promissarius assignari potest, nisi ipse Deus loco omnium pauperum acceptans. 112

III. Insuper ejusmodi vota, & juramenta pia etiam post acceptationem pauperis, vel Ecclesiæ, in cujus utilitatem propter Deum facta est promissio, posse non solùm authoritate Superioris, sed etiam proprio promittentis, vel jurantis arbitrio in melius commutari, dando scilicet rem promissam pauperi, vel Ecclesiæ egentiori, post *Rodriquez* & alios docet Fagundez *tom.* 1. *in Decal. l.* 2. *c.* 49. Rationes adferens his omninò verbis. I. *Quia hæc vota, & juramenta principaliter, ac ultimatè in Deum diriguntur tamquam finem Cujus, & solùm pauper est finis Cui, atque adeò accessorius, ac minus principalis; cùm ergo accessorium sequatur principale, si potest votum propter respectum ac principale commutari in melius propria authoritate, nil obstabit acceptatio ejus, qui fuit finis accessorius.* II. *Quia etiamsi dirigas intentionē ad hunc peculia rem pauperem, id fit propter Deum, & sic tota ratio promissionis est Deus, & per accidens est, quòd pauper acceptaverit, & quòd jus aliquod acquisierit; acquisivit etiam dependenter à beneplacito Dei, cui non potest non esse gratius, quod melius est.* III. *Quia in omni voto illa conditio est, voveo hoc, nisi in melius* 113

vo-

voluero hoc votum commutare: quam conditionem alterius minùs principalis acceptatio tollere nullo modo potest. IV. *Quia qui in aliqua Religione profitetur, eum Religio acceptat, & tamen potest ad meliorem transire, petitâ, etsi non obtentâ veniâ à suo Prælato, adeóque invita Religione; juxta sacros Canones. Cujus rei rationem reddens Cajetanus* 2. 2. q. 88. a. 12. *dicit in eo capite nihil novi Juris statui, sed declarari naturam ipsius voti, nempe posse quempiam votum suum etiam acceptatum in melius sua propria authoritate commutare. Et ratio, cur possit in tali casu præjudicari Prælatis, ac Religioni priori, est (inquit Cajetanus) quia non propter illos, sed propter DEum Prælatis, ac Religioni data est Persona, & propter hoc solius Dei Ratio habetur in hujusmodi commutatione.* Hæc, & plura Fagundez. Vides quàm probabiliter, ac propè efficaciter. Noli ergo damnare ita practicantes, etsi subinde displiceat, vel doleat.

114 IV. Ex hac probabili opinione, idem à fortiori dicendum esset, si votum, vel juramentum pium initio factum sit in utilitatem hominis indeterminatè, postea primùm factâ sibi intimatione, acceptantis. Casum proponit, & resolvit Tamb. *l.* 3. *Dec. c.* 7. §. 6. *n.* 3. Petrus propter amorem, & honorem Dei vovit, juravitque ducere, vel dotare aliquam pauperem puellam indeterminatè. Item Paulus vovit, juravitque alimenta, vel eleemosynam propter Deum præbere alicui pauperi indeterminatè: uterque postea significat certæ puellæ, certo pauperi; & illa, & iste acceptavit gaudens. Poteritne Petrus ducere, vel dotare aliam puellam; Paulus alimenta, vel eleemosynam dare alteri pauperi? ℞. Non tantùm habentem potestatem Episcopum, vel Privilegiatum, hìc posse dispensare, vel commutare, sed ipsummet Petrum, ac Paulum id posse propriâ authoritate. Quia cùm hæ promissiones directè non nisi Deo factæ sint, non potest puella, vel pauper illa validè acceptare, ut ei soli debeatur. Illud enim legitimè, & validè acceptat aliquis, quod ei promittitur: iis autem determinatè nihil promissum est, sed solùm intimata promissio facta Deo, ut supponitur: ergò eorum acceptatio non potest præjudicare libertati voventis. Ita quidem *Tambur.* meo judicio probabiliter. Sed standum videtur communi, & tutiori Sententiâ *an.* 10. propositâ.

§. III.

Causa rationabilis commutandi.

115 Regula generalis benè traditur à P. March. hìc q. 4. *dub.* 3. *resol.* 5. *Ad commutationem voti in meliùs, sufficiens causa est sola voluntas voventis: in æquale, propensio major voluntatis, ac devotio voventis ad illud aliud: in minus, gravis molestia in exequendo voto, aut voventis fragilitas, aut periculum illud non implendi.* Reddo breviter explicatiùs.

116 I. Ad commutationem voti in opus manifestè meliùs, nulla alia requiritur causa, nisi bona voluntas voventis. Siquidem opus ipsum Deo gratius esse, sufficientem causam præbet commutandi volenti. Optima autem causa erit, si illud opus melius subrogatum sit conducibilius saluti, maximè ad finem particularem à vovente intentum: ut sapienter observat P. Gobat *hic casu* 11. *n.* 356. declarans hoc exemplo. *Qui pro obtinendo dono castitatis per intercessionem Deiparæ vovit se quotidiè oraturum parvum Officium de Conceptione Immaculata, licitè commutabit in votum de faciendo quotidiè accurato examine circa castitatem, & facienda bona disciplina, quoties cogitatione, verbo, vel opere deliquerit deliberatè venialiter contra illam Angelicam virtutem. Ratio est; quia si placuisti Deo, offerendo ipsi rem minùs conducibilem tuæ saluti, & consequenter minùs hic & nunc gratam illi, cujus voluntas est Sanctificatio nostra, utique magis placebis offerendo ipsi aliquid, spectatis omnibus circumstantiis, manifestè magis futurum ad tuam perfectionem.* Sic ille.

II. Ad commutationem voti in aliud non manifestè meliùs, sed quomodolibet etiam æquale, vel quasi æquale, sive fiat ab habente potestatem, sive in probabili Sententia ab ipso vovente, requiritur aliqua causa rationabilis. Communis DD. *Suar. Sanch. Laym. citt.* Ratio est: quia in tali commutatione semper aliqua obligatio remittitur, ut scilicet votum, vel non in propria materia, vel non in eadem quantitate fiat, ad quam vovens se ex virtute Religionis, ac fidelitatis Deo obstrinxerat, sed vel in alia materia, vel minori quantitate: quod ut sine omni causa concedatur, ac fiat, Deus non potest rationabiliter censeri esse contentus. 117

III. Ad commutationem voti in aliud evidenter æquale, sufficit quæcunque rationabilis causa, etiam levis ad Dei honorem, vel utilitatem, aut consolationem voventis spectans: imò sufficiens causa est, si vovens majori cum promptitudine, ac solatio voti sui debitum in alia materia impleturus sit: aut si instanter commutationem petat, ut ejus fragilitati consulatur, etsi nulla adieratur causa gravis executionem voti impediens, vel aggravans notabiliter. Ac proinde ad commutationem voti in aliud æquale, raró sufficiens causa deesse poterit. *Communis DD. apud citt.* Cùm enim in tali commutatione nulla fit absoluta voti obligantis remissio, sed illius obligationis in aliam materiam translatio, quæcunque etiam levis causa satis supérque esse debet: idque etiam verum est, etiamsi votum: (sed per habentem potestatem, non propriâ voventis authoritate) commutetur in non evidenter æquale, sed quasi æquale, & non notabiliter minus. Quia & parum pro nihilo reputatur, & in his æqualitatem attingere difficile est: ergo ad Dei benignitatem spectat, & hanc commutationem ex quacunque rationabili, etiam levi causa fieri posse. Certè quando dubitatur, an opus sit æquale, sufficit notabilis molestia in exequendo, vel magna fragilitas cum periculo violandi, vel repugnantia Patris, vel mariti, etiam circa vota non præjudicantia eorum potestati. Lessius *l.* 2. *c.* 40. *n.* 105. 118

IV. Ad commutationem voti in aliud opus aliquantò notabiliter minus, requiritur, & sufficit causa 119

causa gravior, aut impeditns, aut notabiliter aggravans executionem voti. Et generaliter: cùm commutatio voti in minus sit dispensatio partialis, & à nemine, nisi habente facultatem dispensandi concedi possit, ideò ad eam requiruntur, & sufficiunt eædem omninò causæ *Assert.* 3. §. 1. *à n.* 38. positæ: nimirùm, *imperfecta deliberatio, difficultas exequendi, damnum spirituale, vel corporale voventis, majus bonum speratum:* tali nimirùm servata proportione: ut, quo causa apparet gravior eò minor fiat commutatio; seu eo minus opus bonum subrogetur, quo verò minùs gravis apparet causa, eò commutatio major fiat, seu opus bonum majus subrogetur; quæ tamen omnia prudentis judicio necessariò relinquuntur. Cæterùm palàm est, nunquam requiri tantam causam ad voti commutationem, quâ obligatio voti non relaxatur totaliter, sed in aliam materiam, etsi minores transfertur, quanta requiritur ad dispensationem totalem, quâ obligatio voti absolutè, & totaliter tollitur, ideóque omninò gravem requirit causam, & non adeò frequenter occurrentem.

COROLLARIUM.

120 Commutare votum in meliùs, validum, licitum; & meritorium est. Commutare votum in æquale, vel non notabiliter minùs absque omni causa etiam validum, & non nisi venialiter illicitum est: quia est abusus potestatis in re levissima: ut post *Suar. Sanch.* alios, etiam habet Diana *p.* 2. *tr.* 16. *resol.* 8. Commutare votum in notabiliter inæquale, & minus, v. g. jejunium unius diei, in quinque Pater & Ave, absque justa causa, sine dubio mortaliter illicitum est: quia hoc est abuti potestate in re gravi, imò potius usurpare potestatem non concessam, cùm nulla data sit potestas dispensandi sine justa causa, commutatio autem in minùs partialis sit dispensatio: hoc ipso autem, quòd sic commutans partialiter tantùm abutatur potestate, rectiùs dicitur talem commutationem adhuc esse validam, conjunctam tamen cum gravi obligatione supplendi id, quod deest ad æqualitatem materiæ subrogatæ ad materiam voti: ductâ nimirùm similitudine à contractu permutationis, aut venditionis, qui non annullatur ex inæqualitate rei, vel pretii, cum re; sed solùm est onus supplendi id, quod ad æqualitatem deest. Ita Sanch. *l.* 4. *Mor. c.* 51. §. Dicta hactenus eadem ratione intelligenda sunt in commutatione Juramentorum piorum, quando ab habente potestatem, vel ipso jurante commutari possunt juxta dicta §. *præced. Regula* 3.

§. IV.

Modus competens commutandi.

121 Difficultas non est, quando votum commutatur in notabiliter minus, cùm nimirùm & adest causa gravis commutandi, & commutans simul potestate dispensandi pollet; sed gravis certè difficultas est, quando commutatio debet fieri in æquale, quippè cùm aliqualis quidem, sed non gravis adest causa commutandi, aut commutans nullam dispensandi, sed tantùm commutandi vota facultatem habet, prout concedi solet in Jubileis, iis ordinariè verbis: *Possunt approbatos Presbyteros eligere, qui valeant vota quacunque ab eis emissa, Castitatis, & Religionis duntaxat exceptis, in alia pietatis opera commutare.* Audis: *commutare; nihil dispensare.* Pro re satis difficilis praxis pono aliquot velut regulas.

Prima: Commutatio Regulariter debet fieri in rem æqualem, vel quasi æqualem aut saltem non notabiliter minorem. *Communis DD.* Ratio est: quia ex una parte *commutatio* vi vocis apud omnes significat æqualitatem: Jura autem, & privilegia non debent extendi ultra verborum proprietatem, & communem acceptationem: Ex altera autem parte, quia commutatio non tantùm est actus justitiæ respectu voti commutandi exigens æqualitatem, sed etiam est actus benevolentiæ in favorem, & aliquam alleviationem voventis; hinc non requiritur æqualitas stricta, & physica (& quis hanc attingat?) sed moralis tantùm, scilicet in aliud non notabiliter minùs, sed juxta prudentis arbitrium, æquè bonum, ac gratum Deo, etsi reipsa aliquantulum minùs. Certè, cùm quilibet propria authoritate commutare possit votum suum in manifestè meliùs, & secundùm probabilissimam sententiam, etiam in manifestè æquale, nec facultas commutandi vota tantum frustrà videatur concessa contrà rationem *c. si Papa. de Privilegiis in* 6. omninò concedendum est, ea facultate pollentem, ob aliquam rationabilem causam quamcunque, posse commutare vota in aliquantò minùs, dummodò non ita notabiliter, ut moraliter æquivaleat alicui dispensationi. Ita Lessius *l.* 2. *c.* 40. *num.* 109. aliisque multis citt. Diana *p.* 1. *tr.* 11. *resol.* 40. Tamb. *l.* 3. *Dec. c.* 16. §. 5. *n.* 20. Gobat *de Jubil. num.* 269. Neque aliud velle videntur Sanch. *l.* 4. *Mor. c.* 54. *n.* 13. *& alii communiter* docentes: vota commutari debere in æquale, vel quasi æquale, non in minus: quid enim est *quasi æquale*, nisi non notabiliter minus, ut moraliter, prudentis judicio, dispensationi æquiparentur? Est quidem ea commutatio quasi contractus inter commutationem nomine Dei, & voventem, non tamen in eo requiritur tanta æqualitas, qualis requiritur in politica comutatione rerum inter homines: quia in hac commutatione nulla intervenit potestas Jurisdictionis, sicut in nostra commutatione votorum. Unde à fortiori, quando dubitatur de qualitate rei subrogandæ voto, nihilominus commutatio optima fide fieri potest: nam tam parum minùs, ut de æqualitate dubitetur, meritò pro nihilo reputabitur, cùm alioquin æqualitatem in rebus his moralibus attingere perdifficile sit. 122

Secunda. In commutatione voti non est spectanda sola excellentia virtutis in materia subroganda, quasi melior esset commutatio, quæ fieret in opus excellentioris virtutis, sed tantùm id spectari debet, quod ad honorem Dei, & salutem animæ est melius ipsi voventi hic, & nunc, seu in his circumstantiis personæ, loci temporis. v. g. Vovisti disciplinam ad edomandam carnem; melius commutabitur tibi in jejunium, quàm in Orationem: magis enim ad carnis mortificationem 123

conducit jejunium, quàm Oratio, licet hæc sit excellentioris virtutis. Sed neque commutatio fieri debet necessario in opus æquè difficile, asperum, austerum: nam longæ peregrinationes convenienter commutantur in jejunia, vel Orationes, & maximè confessiones, Communiones, cum Eleemosynis: magis enim hæc conducunt saluti. Atque adeò omnia ferè vota personalia regulariter commutari in frequentiam Sacramentorum consultum esto, quia Sacramenta ad salutem voventis magis sunt efficacia, quàm cætera opera.

124 *Tertia.* In commutatione votorum, præscindendo à vinculo voti (quippe quod non aufertur, sed transfertur tantùm in materiam subrogandam) solùm attendenda est ipsa materia voti commutandi, non tantùm nuda secundum se, sed etiam secundùm difficultatem implendi, v. g. in peregrinatione labor & molestiæ itineris, atque faciendæ expensæ in eundo, & redeundo, ut illæ jubeantur dari pauperibus, aut certè in aliud opus commutentur, si majores erant faciendæ in itinere, quàm domi. Ita expresse c. *Magna de voto.* Ubi dicitur: *Tibi pro te, & famulis tuis concedimus licentiam, votum peregrinationis* (Hierosolymitanæ) *taliter commutare, ut expensas, quas fueras in eundo, morando, & redeundo facturus alicui Religioso committas in necessarios usus Terræ illius sine diminutione aliqua transferendas.* Docétque communis Doctorum Suar. *lib. 6. de voto c. 19. num. 19. fine* Sanch. *l. 4. Moral. c. 56. n. 11.* Et quoad expensas in itu consentiunt omnes Theologi, & Canonistæ. Nam certè illæ expensæ cadunt intra votum peregrinandi, nisi expressè quis excluserit, vel mendicando ire voverit. At quoad expensas in reditu negant *Graffis*, *Henriquez*, *Rodriq. Anglez* apud Sanch. *cit.* eò quod vovens peregrinationem voveat itum, non reditum: ergo expensæ in reditu faciendæ non indigent commutatione. Dicto autem c. Pontifex in favorem Terræ Sanctæ extraordinario rigore usus videri potest. Audebisne huic Sententiæ gravium DD. denegare probabilitatem? Hinc ulterius in commutatione voti pœnalis simplicis quidem; v. g. *si lusero, voveo eleemosynam dare*, &c. solius pœnæ, seu eleemosynæ promissæ quantitas attendenda est: At verò in commutatione voti pœnalis duplicis, v. g. *voveo non ludere, & si lusero, dare tantum eleemosynæ, &c.* utriusque voti materia, nimirùm & bonitas non ludendi, & bonitas eleemosynæ promissæ attendenda erit, & quidem ad qualitatem moralem, si facto lusu, pœna jam contracta fuit: si nondum contracta pœna fuit, adhuc sanè habenda pœnæ ratio, sed longè inferior, vix ad dimidium: cùm enim nondum incursa sit, sed ab eventu futuro pendeat, multùm à sua gravitate deficit in morali æstimatione.

125 *Quarta.* Convenientiùs plerumque est vota personalia commutari in personalia, & realia in realia. Quia nimirum in votorum commutatione, quoad fieri potest, servari debet materiæ æqualitas, idémque finis, seu intentio voventis: quæ plerumque meliùs servantur pariformiter commutando votum personale in personale v. g. votum gestandi cilicium mortificationis gratiâ, in jejunium: & reale in reale, v. g. votum ædificandi Ecclesiam, vel Altare, in Eleemosynas, vel alias fundationes pias. Item mixta in mixta: v. g. votum peregrinationis in jejunium æquivalens fatigationi itineris, &c. in eleemosynas respondentes expensis eo itinere faciendis. juxta dicta *num.* 119. Non tamen necessarium est servare hunc modum pariformem in commutandis votis, quin votum reale in personale, & contra personale in reale ritè commutari possit: ut patet *c. 2. de voto.* Ubi votum peregrinationis solis eleemosynis redimitur. Nam, ut providè advertit Lessius *l. 2. c. 40. n. 109.* in commutandis votis principaliter attendendum est, quid sit conducibilius saluti voventis: & æqualitas moraliter tantùm æstimanda, habito respectu ad Dei gloriam, spiritualem voventis utilitatem, consolationem, fragilitatem, ne plus æquo gravetur. Quin sæpè expedit (maximè tempore Jubilei, quo laxatur sinus Misericordiæ, & Benignitatis Divinæ) ut vota commutarentur in res, quas vovens solebat ex devotione facere. v. g. quotidianam recitationem Rosarii, auditionem Sacri, Confessionem, & Communionem menstruam aliàs solitam. Proderit etiam relinquere libertatem, ne determinato tempore, vel die obligetur, sed in alium diem differre, vel supplere possit: aut plura opera proponere pœnitenti, ut loco sui voti, modò hoc, modò illud faciat, modò illo, modò alio die, &c. ut sic faciliùs, & promptiùs vota sua exequantur homines infirmi: uti observant communiter DD. *Sanch. Laym. Gobat. ll. cc.* Tandem ut Confessarii, præsertim tempore Jubilei expositi, aliquibus regulis practicis potius: quàm speculativis se juvare queant, ne vel nimis gravent suos pœnitentes, vel non sint fideles dispensatores, adfero aliquot

Exempla authentica commutationum Votorum.

EX Jure, *Tit. de Voto, & voti redempt. c. Venientes.* Votum peregrinationis Hierosolymitanæ cujusdam in pueritia emissum, ita (sanè rigidiùs, quàm hoc tempore fieret) commutat Pontifex. *Nos autem ipsum à voto, quod in ætate tenera facilitate potiùs, quàm ex arbitrio discretionis promisit, absolvimus, ita tamen, quòd idem votum eleemosynis redimat, & juxta consilium nostrum, toto vitæ suæ tempore uni pauperum Christi (dummodò ad hoc suæ facultates sufficiant) debeat providere* Idem votum Hierosolymitanum Episcopi Trecensis *eodem c. magnæ* commutat Pontifex, ut expensas eundo, redeundo, ibique commorando faciendas, integrè in subsidium Terræ Sanctæ mittat, laborémque itineris compenset solicitius instando vigiliis, Orationibus, jejuniis. 126

II. Votum Castitatis ad effectum Matrimonii solet à Pontifice commutari in perpetuum jejunium certi diei, v. g. feriæ sextæ cum competente eleemosyna, vel alio pio opere: sed sine dubio cum admixta dispensatione. Nam votum absolutum Religionis, & Castitatis nunquam posse pro- 127

propriè commutari, cùm omne aliud opus subrogandum minus sit, ideóque semper admiscendam dispensationem, cum aliis notat Sanch. *l. 4. Moral. cap. 56. num. 41.*

128 III. Votum non ineundi Matrimonium, commutari potest in Confessionem singulis mensibus biennio, aut triennio faciendam, & novem Sacra extra ordinem facienda. Ita *Sanch. cit. n. 42.* At certè meritò alii censent, addendum aliquod opus pium in perpetuum, sicut & votum erat perpetuum. Quamquam alioquin voto perpetuo non necessariò opus perpetuum subrogandum esse, dummodò alioquin servetur æqualitas, consentiant DD. communiter.

129 IV. Voto suscipiendi Sacerdotii subrogari potest quotidiana recitatio Officii Beatissimæ Virginis, vel Rosarii: præterea Communio decimo quinto quoquo die obeunda, procurandáque unius Sacri quot mensibus celebratio, & insuper faciendum votum castitatis in statu laicali, vel certè singulis hebdomadibus semel jejunandum. *Viri docti apud Sanc. cit. cap. 43.*

130 V. Votum peregrinationis pedestris ita commutari potest, ut labor itineris compensetur totidem dierum jejunio; equestris verò, quatuor dierum iter, unius diei jejunio: una cum expensarum saltem eundo faciendarum (juxta dicta supra) in pauperes erogatione. Ita post *Suyrum, Azorium, Angles, alios, Sanch. cit.*

131 VI. Voto jejunandi omnibus per vitam feriis sextis ritè substitues Communionem annuam singulis quindenis obeundam, triúmq; Sacrorum procurationem: vel si mavis recitationem Rosarii cum moderata eleemosyna sextis quibusq; feriis per totam vitā. Ita viri docti apud eundē Sanch. *ibid. n. 44.*

132 VII. Votum jejunandi in pane & aqua pro una vice iidem Viri docti *ibid.* commutandum censent in recitationem integri Rosarii genibus flexis, cum verberatione corporis, vel eleemosyna competente facultatibus: aut melius in Confessionem, Communionem, &c. P. Gobat. *Alphab. 1. de voto Casu 13. num. 414.* idem votum solo pane, & aqua transigendi singulas ferias sextas cuidam Sacerdoti debili magnam inde difficultatem patienti commutavit in prandium cum aqua, & collationem vespertinam cum vino, & examen conscientiæ vespertinum eo die faciendum, ac per octo sequentes dies, si in feriam sextam incidat jejunium Ecclesiasticum. Prudenter & salubriter.

133 VIII. Voto non admittendi peccatum adversus Castitatem, non fornicandi, non se polluendi ampliùs, &c. siquidem voventi multùm profit ad vitandum impuritatem, rectè succedat confessio menstrua per totam vitam: si verò tale votum non multùm profit, sed potiùs obsit, ideò quòd illo obstrictus crebrò ex fragilitate labatur in peccata carnis, substituatur recitatio calculorum Virgineorum semel quolibet mense per triennium. Ita sapienter idem P. Gobat. *de Jubileo c. 42. num. 326.* Hæc pro exemplari attulisse satis esto. Facilè prudens Confessarius applicabit ad plures ejusmodi commutationes.

Observationes Corollariæ.

PRima. Votum & absolutum, & pœnale 134
etiam post transgressionem, vel pœnam contractam commutari potest, v. g. vovit quis quotidie Rosarium dicere, vel eleemosynam dare, &c. & longo tempore intermisit: Confessarius privilegiatus, pœnitentiâ pro prioribus transgressionibus impositâ, votum deinceps in aliud commutare poterit, imò, compertâ jam hominis fragilitate, etiam debebit. Item vovit quis se non lusurum, non vinum bibiturum: si secùs faciat, eleemosynam certam daturum, vel jejunaturum in pœnam: interea sæpiùs transgrediendo pœnæ obligationem ex voto incurrit, nec persolvit: Confessarius vel habens potestatem commutandi vota ob justam causam, non tantùm commutare potest votum quoad obligationem facti & pœnæ in futurum, sed etiam potest commutare obligationem pœnarum præteritis transgressionibus incursarum. Sic contra Navar. *& alios* Suar. *lib. 6. de voto cap. 20. n. 19.* Sanch. *lib. 4 moral. c.*) *2. n. 10. & c. 56. num. 33.* Laym. *c. 8. num, 26.* Ratio est: quia votum prius magis obligat ad directam materiam, in quam cadit, quam ad pœnam: si ergo possum commutare votum quoad materiam directè promissam, cur non possim quoad pœnam? Quando tamen absolutè dispensatur, vel commutatur tale votum pœnale, non censetur dispensata, vel commutata simul obligatio præteritæ pœnæ, nisi exprimatur.

Secunda. Facta commutatione voti etiam à 135
potestatem habente, liberum est voventi, aut prius votum exequi, aut opus, in quod prius votum commutatum est: quin etiam ejusdem operis novam commutationem ob causam petere, & obtinere poterit, remanente eadem libertate. Ex communi Lessius *lib. 2. c 40. dub. 11. n. 97.* Sanch. *lib. 4. c. 55. n. 26. & l. 8. de Matr. disp. 9. n. 21.* Laym. *cit. n. 27.* Ratio est: quia quomodocunque commutatio facta sit, semper facta est in favorem voventis: *Quisvis* autem *favori suo renuntiare potest: & quod in gratiam alicujus conceditur, non est in ejus dispendium retorquendum.* Regul. *61. in 6.* Et quamvis facta commutatione ab habente potestatem prius votum fuerit extinctum, tamen ex benigno interpretativo consensu benignissimi Dei præsumimus hanc libertatem esse nobis concessam, saltem per modum arbitrariæ commutationis: cùm ferè melius sit exequi ipsum votum, quàm materiam subrogatam. *Hinc sequitur* (ait Lessius *l. c.*) *si sepiùs facta sit commutatio, posse servari quidvis illorum, in quæ facta fuit v. g. votum peregrinationis annuæ commutatum est in Menstruam Confessionem: Menstrua Confessio in jejunium hebdomodarium: jejunium hebdomodarium in certas preces quotidianas, potest vovens satisfacere voto, vel precibus, vel jejunio, vel Confessione, vel peregrinatione.* Hæc Lessius.

Tertia. Facta commutatione voti à potestatem 136
habente legitimè in aliud, si istud opus subrogatum postea fiat impossibile, vel inutile, etsi per culpam voventis, vovens tamen omninò liberatur, neque tenetur redire ad prius votum suum, quippe, quod

per

per legitimam commutationem jam extinctum est; obligatio enim semel extincta, non reviviscit. *L. Qui res §. aream ff. de solut.* Docétque communis DD. apud citt. Ut si peregrinatio annua commutata sit in jejunium certorum dierum: iisque diebus sive ob justam causam excusantem, sive ex causa culpabiliter contracta, jejunare nequeas, imò etiam si culpabiliter jejunare negligas, atque pecces, non teneris iterare peregrinationem. Idque etiam locum habet in votis sæcularis commutatis in votum solemne Professionis, quæ professus, sive sine, sive cum culpa à Religione dimittatur, non tenetur resumere: quia semel verè extincta non reviviscunt.

137 *Quarta.* Qui propria authoritate votum suum commutavit in aliud opus: aut aliud opus subrogatum jam implevit, aut nondum implevit, aut implere ampliùs non potest? Si jam implevit opus subrogatum majus, vel æquale, voto jam satisfactum est. Quòd si commutâsses in minus, tenebris suppelere, quod defuit, nisi malis reassumere prius votum. Si nondum implesti opus subrogatum voto, idque vel majus, vel æquale, poteris præstare, quodlibet, aut opus subrogatum, aut prius votum exequi. Sin autem minus subrogâsti, v. g. jejunio votivo Rosarium, jam teneberis, aut addere aliquid operi subrogato ad æqualitatem, aut ipsum prius votum reassumere. Si non potes amplius exhibere opus subrogatum voto v. g. jejunium subrogatum voto peregrinationis, &c. possis autem adhuc exequi ipsum votum, omninò teneberis redire ad prius votum. *Ratio est*: quia per commutationem propria authoritate factum non transfertur vinculum voti ad rem subrogatam, sed solùm per æquipollens satisfit benignissimo Deo: cùm ergo ei jam non possis ampliùs satisfacere per materiam subrogatam, quæ tibi impossibilis facta est, consequens est, adhuc urgere vinculum voti tui, quod per tuam commutationem nunquam corruit, sicut corruisset per commutationem legitimæ potestatis Superioris ordinariæ, vel delegatæ.

138 §. Dicta quoad modum subrogationis, & materiam subrogatam pariformiter intelligenda sunt etiam in commutatione juramentorum piorum, quando juxta dicta legitimè fieri potest. Attamen quoad peccatum in omissione materiæ subrogatæ differentia aliqua est notanda. Quòd nimirùm omittens materiam subrogatam voto, semper verè peccet contra votum; quia ex eo, quòd qui acceptat materiam subrogatam voto commutato, censetur promittere DEO illam servare, atque adeò consentit transferri vinculum, seu obligationem Religionis ex voto in materiam subrogatam: at verò qui omittit materiam subrogatam juramento legitimè commutato, eo ipso per se non peccat contra juramentum, neque perjuris est: quia rem subrogatam neque juravit, neque, ut suppono, sub novo juramento acceptavit, sed simpliciter loco rei juratæ servare promisit: non autem eo ipso, quo promitto aliquid loco rei juratæ, imò in vim & vicem juramenti (vulgò an Aydsstatt) id sub juramento censeor promittere, ut palam est. Tenetur ergo talis implere rem juramento subrogatam ex pacto cum commutante, quo rem illam loco materiæ juratæ obligatoriè implendam consensit. Unde si res subrogata gravis erat, graviter contra pactum peccabit omittens: quòd si levis, & loco rei juratæ, levis subrogata, venialiter tantùm, *secundùm communem.* At quid si res levis loco rei juratæ, vel devotæ gravis subrogata sit: v. g. Quinque pater, & Ave pro jejunio? Adhuc probabile est venialiter tantùm peccaturum omittentem: supponitur enim ex justa causa rem levem subrogatam: & suadet paritas à Pœnitentia Sacramentali, quæ si levis sit, licèt pro peccatis gravibus imposita, ex probabili opinione non obligat, nisi sub veniali. Hæc de juramentis, & votis finio tandem in monito divino

Vovete, & reddite
Domino DEO Vestro. *Psal. 75. v. 11.*

CAPUT IV.

In TERTIUM PRÆCEPTUM DECALOGI,

De Observatione Festorum.

TEXTUS

Memento, ut diem Sabbathi Sanctifices. Exodi 20.

EXPLICATIO.

PRæceptum hoc tertium adhuc ordinans hominem ad Deum ultimum finem suum, partim Divinum, partim naturale est.

I. Hoc præceptum, quatenus Divinum, naturale, ac morale est, substantialiter præcipit, Deum aliquo tempore, & aliquo tandem cultu esse colendum. Quod sanè ipsa ratio naturalis, seu lumen naturæ homini inditum dictat, adeò ut nulla unquam Gens fuerit tam barbara, quæ non cognoverit Deum vel Deos suos aliquando & aliquo cultu esse colendos; ac proinde ipsum illud præceptum naturale tria importat. Primò, ut aliquis dies colatur, seu ad colendum DEUM applicetur. Secundò, ut aliquo cultu ac opere positivo illo die DEUS colatur, & honoretur. Et consequenter, Tertiò, ut eo die ab operibus profanis seu servilibus cessetur. Quæ omnia clarè indicat ipsum verbum (*sanctifices*) quod non tantùm cessationem otiosam ab omni opere designat, sed etiam cultum aliquem positivum Sanctificationis Dei importat; ac proinde hoc præceptum in terminis quidem

dem affirmativum eſt, præcipiens diem certum in DEI cultum ſanctificandum, vel potius ipſum die ſibi ſanctificato colendum, implicitè ſimul negativum eſt, prohibens illum diem violare vel profanare: atque hac ratione hoc præceptum ſemper idem & immutatum manſit in veteri & nova lege.

2 II. Idem præceptum tertium, quatenus poſitivum eſt, & cœremoniale ſolùm determinat, & diem certum ſanctificandum, qui fuit dies Sabbathi, ſeu ſeptimus hebdomadæ inſtitutus ob memoriam abſolutæ Creationis omnium rerum, quo nimirum die *requievit Deus ab omni opere, quod patrârat, eique benedixit*, Geneſis. 1. Et modum, quo nimirùm DEUS die ſeptimo colendus erat in Veteri Lege, qui varius erat per varias leges deſcriptus, præſertim in Exodo. Et hac ratione hoc Præceptum, quatenus hic poſitivum & cæremoniale erat, una cum Veteri Lege ceſſavit, & in Nova Lege gratiæ immutatum eſt, tam quoad diem, quam quoad modum Deum colendi.

3 III. Loco diei Sabbathi in Nova Lege ad Deum colendum inſtitutus eſt dies Dominica, idque ipſo jure divino, ut colligitur ex Scriptura, & certiſſima conſtat traditione Apoſtolica & Eccleſiaſtica; nam primò D. Joannes Apoc. 1. teſtatur viſiones ſuas initium ſumpſiſſe die Dominicâ propter honorem DEI: *Fui in Spiritu in Dominico die, & audivi vocem magnam poſt me, tanquam tubam dicentis, quod vides, ſcribe.* Secundò. Paſſim dicuntur fideles conſenſiſſe ad divina Officia, Verbum DEI & fractionem panis, *Una Sabbathi*: id eſt, phraſi hebræâ, prima die poſt Sabbathum. Ut Actorum 20. *Unâ autem Sabbathi, cùm convениſſemus ad frangendum panem; Paulus diſputabat eum eis.* Et 1. ad Cor. 16. Hortatur Paulus, ut populus collectas eleemoſynarum faciat Sabbathi: quo nimirum conveniebant ad divina Myſteria. Tertiò. Idem latè docent SS. Patres, quos videre potes apud *March. tom.* 2. *Tr.* 4. *tit.* 1. *q.* 1. *initio.* Unum & alterum exſcribo. Clemens I. Lib. 2. conſtitutionum Apoſtolicarum c. 63. dicit. *Dominico die diligentiùs convenite, laudem DEO laturi; qui per JESUM cuncta condidit, & illum ad nos miſit, atque mori permiſit, & à mortuis excitavit.* Et lib. 5. c. 20. *Feſtum diem agite, quo JESUS à mortuis eſt excitatus, idque ſit vobis legitimum ſolemnèque in perpetuum, &c.*

4 IV. Quoad modum colendi Diem Dominicum, loco cæremoniarum Sabbathi, in Nova Lege jure humano Eccleſiaſtico multa ſunt ordinata opera ad cultum divinum. De quibus Clemens I. Lib. 2. Conſtitut. Apoſt. cap. 63. *Quam excuſationem afferre poteſt Deo, qui in hoc die non convenit ad audiendum ſalutarem de Reſurrectione ſermonem: in quo tres orationes ſtantes concipimus, in memoriâ illius, qui tertio die reſurrexit. In quo Prophetarum lectio habetur, & Evangelii prædicatio, & Sacrificii oblatio; atque Sacri Cibi diſpenſatio.* Et Juſtinus martyr. Apol. 2. pro Chriſtianis ad Antonium Pium loquens de die Solis inquit: *Illo die Urbanorũ ac Ruſticorum cœtus fiunt, ubi Apoſtolorum & Prophetarum litteræ, quoad fieri poteſt præliguntur: Deinde ceſſante Lectore Præpoſitus facit verba adhortatoria, ad imitationem tam honeſtarum rerum invitans. Poſt hæc conſurgimus omnes, & preces offerimus. Quibus finitis profertur panis, vinum & aqua, ſcilicet ad Sacrificium & Communionem.* Ex quibus liquet olim ad cultum Dei & ſolemnitatem Diei Dominicæ illa opera uſitata fuiſſe, ſcilicet ſacras Lectiones, & Prædicationes, Orationes communes, Miſſarum ſolemnia, & ſacram Communionem, utique cum feriis religioſis. De quibus omnibus etiam frequenter loquitur *Concil. Trid. præſertim Seſſ.* 22. *in Decreto* de obſervandis & evitandis in celebratione Miſſarum. Item *Seſſ.* 24. & alibi. Unde Quæſtio eſt ad quidnam teneantur fideles die Dominica ex tertio Præcepto, ut modò in Nova Lege determinato: an ſcilicet ad omnia illa opera olim in Conſtitutionibus Apoſtolicis, & antiquis Eccleſiæ conſuetudinibus præſcripta, utpote ad Miſſam, Concionem, Communionem, Orationes publicas, Veſperas, &c.

Reſolutio III. Præcepti.

TErtio Præcepto Decalogi modò in Nova Lege quoad diem & modum Deum colendi ab Eccleſiâ determinato, omnes Chriſti fideles impedimento ceſſante legitimo, obligantur ſub mortali ad audiendam Miſſam, & feriandum ſeu abſtinendum ab operibus ſervilibus (horum obligatio mox probabitur, & declarabitur diſtinctis ſectionibus) non item ad audiendam Concionem, Sacram Communionem, vel Orationes alias publicas. Ad hæc enim neminem obligari per ſe Die Dominico, inde ſufficienter probatur, quòd nullum exiſtat præceptum obligans fideles in conſcientia. Quod enim de Concione audienda decernit Concilium Trid. Seſſ. 24. c. 4. de Reformatione dicens: *Moneátque Epiſcopus populum diligenter, teneri unumquemque Parochiæ ſuæ intereſſe, ubi commodè id fieri poteſt, ad audiendum Verbum Dei; ly teneri* non accipitur ſtrictè per modum præcepti obligantis per ſe ad audiendum Verbum Dei omnibus Diebus Dominicis, ſed accommodè per reſpectum ad neceſſitatem cujuſque. Utpotè quia quilibet fidelis jure divino naturali obligatur ad acquirendam ſibi notitiam neceſſariorum Fidei & ſalutis ſuæ, utique tenetur interdum audire Verbum Dei, quando commodè poteſt, & offertur occaſio, dum ſcilicet prædicatur Diebus Dominicis & Feſtis. Unde aliquis conſcius, ruditatis ſuæ in rebus neceſſariis ad Fidem & ſalutem ſuam, & tamen ordinariè negligens Conciones audire, peccabit quidem mortaliter, non tamen præcisè ratione illius ſtatuti Eccleſiæ, ſed principaliter ratione præcepti divini naturalis ex virtute Fidei comparandi ſibi ſcientiam neceſſariam, cujus occaſionem negligit, negligendo Conciones. Quoad Sacram Communionem cùm præceptum Eccleſiæ ſemel in anno pro tempore Paſchali obliget, certum eſt, non obligari ſingulis Dominicis. Quoad Veſperas, aliáſque Orationes publicas nullum præ-

ce-

ceptum, sed consuetudines piæ sunt, meritò urgendæ à Parochis, præsertim pro juventute alioquin otiosâ &c.

6 Eâdem porro ratione, qua de Dominicis, etiam dicendum est de Festis quibusdam præceptis sive universalibus totius Ecclesiæ, sive Diœcesalibus, triplici tamen adverso discrimine. I. Diei Dominici institutio fundamentaliter est Juris divini naturalis in Decalogo, & formaliter est Juris divini positivi ex traditione Apostolica, ut supra numero 5. indicatum est: Festorum autem institutio & observantia est ex mero Jure positivo humano Ecclesiastico. Et hinc 2. Ecclesia potest abolere omnia Festa, eorúmque observantiam pro libitu mutare: non item Dominicas. Unde ulterius. 3. Cùm quis Missam non audit die Festo, non tenetur ad alium cultum Dei positivum, sicut teneri Die Dominica probabimus infrà in fine Sect. 2.

SECTIO I.

Missæ audiendæ Obligatio.

SUMMARIUM.

7. *Tertio Præcepto modò ab Ecclesia determinato obligatur quivis fidelis adultus sub mortali audire Sacrum.*
8. *Exhibendo præsentiam moralem*
9. Usque ad n. 13 *quando quis censeatur moraliter præsens, quando non?*
13. *Non sufficit præsentia materialis tantùm, & corporea, sed*
14. *Requiritur præsentia religiosa, & devota.*
15. Usque ad n. 19 *Qualis requiratur intentio, & attentio ad audiendam Missam?*
19. *Audienda est Missa integra*
20. Usque ad n. 23. *Quando quis censeatur omittere partem notabilem, ideóque peccare mortaliter, quando non?*
23. *Non satisfacit præcepto, qui duas Missæ partes simul à diversis celebrantibus audit*
24. *Quando, & quo loco audienda sit Missa?*

ASSERTIO I.

7 *Tertio præcepto modò determinato ab Ecclesia obligatur omnis homo fidelis adultus sub mortali audire Sacrum, exhibendo præsentiam moralem religiosam ad Missam integram, quamcunque tandem.*

Quoad obligationem sub mortali consentiunt omnes Doctores Catholici (contradicente solo, quem sciam, nostro Angelo V. *feria numero* 42. Ubi etiam perperam censet Sacram Concionem præferendam esse Missæ, si utraque audiri non possit) Estque sententia modò damnata n. 52. sub Innocentio XI. *Præceptum servandi festa non obligat sub mortali, seposito scandalo, si absit contemptus.* Et probatur inprimis ex traditione Apostolica, uti refert Clemens I. supra citatus. Ubi ait: *Quam excusationem afferre potest Deo, qui hoc die non convenit.* Deinde ex consuetudine & consensu totius antiquitatis Ecclesiæ. Et definitur in Concilio Agathensi c. 31. relato de consecratione. dist. 1. cap. Missas. *Missas die Dominico sæcularibus totas audire speciali ordinatione præcipimus, ita ut ante benedictionē Sacerdotis egredi populus non præsumat; quod si fecerint, publice ab Episcopo confundantur.* Estque hoc præceptum & mandatum receptum usu Ecclesiæ universalis absque ulla contradictione. *Ratio est*: quia præceptum est de re gravi ex objecto, nempè debitissimum naturali jure divinum cultum concernente, undè licèt hoc præceptum de audiendo Sacro die Dominico, formaliter & explicitè sit Ecclesiasticum tantùm, fundamentaliter tamen & implicitè est de jure divino naturali, quo omnis homo adultus tenetur aliquo actu positivo Deum quandoque colere, quod de se indeterminatum ex institutione Christi, Ecclesia determinavit quoad modum & tempus, scilicet ad audiendum Sacrum die Dominico, ut rectè notat *Filliucius Tract.* 27. *c.* 8. Cæterùm adulti tantùm hoc præcepto obligari possunt, & incipiunt, quamprimum ad eum usum rationis perveniunt, ut bonum à malo discernere, Deum suum agnoscere, vel aliàs mortaliter peccare possunt: antea enim, sicut peccati, ita etiam obligationis sub peccato incapaces sunt, juxta communem doctrinam in materia de legibus. Jam verò termini præcepti in assertione positi explicandi sunt.

§. I.

Exhibendo præsentiam moralem.

Ad satisfaciendum præcepto audiendi Sacrum requiritur imprimis præsentia moralis, ut nimirum quis moraliter æstimando rem, verè censeatur præsens assistere & audire Sacrum, ut nimirum corpore sit vel intra Ecclesiam, vel in proximo loco tali, ex quo judicatur moraliter posse videre, audire, vel aliquo modo percipere: imò nec requiritur, ut sacrificantem, videas, vel audias, modò ita præsens sis moraliter, ut ex signis quibusdam colligere possis quid in Sacrificio agatur. Hinc cæci & surdi non excusantur, sed tenentur, & censentur Missæ interesse moraliter, si sint in loco, unde aliàs possent videre, audire, vel advertere celebrantem, si earum potentiarum usu gauderent. Comm. Doct. Navar. *c.* 21. *n.* 8. Tol. *lib.* 6. *c.* 6. Laym. *l.* 4. *Tract.* 7. *c.* 3. Diana *Part.* 4. *T.* 4. *Resol.* 154. Atque hinc inferendum 8

9 I. Moraliter præsens & satisfacere censetur etiam extra Ecclesiam vel locum Sacri existens, ut in atrio exteriori Ecclesiæ, in Cancellis, Oratoriis vel Cameris annexis Ecclesiæ, alióve loco etiam profano contiguo per fenestras: item extra Ecclesiam non omnes capientem, in publica platea vel campo, ita tamen associando se ad alios præsentes & audientes Missam, ut ex signis & gestibus, quid in Missa agatur, colligere possit, & ad multitudinem assistentium censeatur moraliter pertinere.

10 II. Non censetur moraliter præsens, nec satisfacere, qui in magno templo Missâ celebratâ existeret in Sacello, Sacristiâ, ambitu omninò separato. Quia tanta distantia & divisio inter te, & celebrantem nullis aliis intermediis tollit præsentiam moralem. Contra verò satisfaceres, si adesset magna hominum multitudo, tu verò esses ex postremis in magna eadem Ecclesia: quia tunc moraliter faceres unum cum ea multitudine præsentium. *Fagundez*, & alii cum Tambur. *l.* 4. *in Dec. c.* 2. §. 1. *num.* 12.

11 III. Si è fenestra tuæ domus possis advertere

ad

ad Sacrũ in Ecclesia vicina celebratum, & parva sit distantia, etiamsi via publica inter media, adhuc te posse satisfacere censet *Card. de Lugo*, gravis & accuratus Doctor, de *Euchar. disp. 22. Sect. 2.* quia sic adhuc censeris moraliter præsens Sacro. Negant alii Recentiores cum Tambur. *opusculo de Sacr. Missæ l. 3.* Et videtur magis habere pius sensus fidelium. Et certum est non satisfacere, si magna sit distantia arbitrio prudentis æstimanda, propter oppositam rationem.

12 IV. Non censetur moraliter præsens, nec satisfacere, qui Sacramentaliter confitetur, dum Missa celebratur, majori vel magno tempore. Quia ad assistentiam moralem Missæ non satis est pietas actionis, si hæc distrahat, seu excludat moralem assistentiam: distrahit autem in casu proposito: quia ipsa actio externa confessionis ipsum externum cultum attendendi ad Missam impedit, nedum internam intentionem communi Sententia requisitam.

13 Denique Universaliter non sufficit, vel satisfacit præsentia materialis tantum & corporea, qualis est non tantùm toto tempore dormientis, ebrii, nugantis, verùm etiam illorum, qui verè, ut ajunt, solo corpore Missæ intersunt, utpote propter honestum tantùm consortium, curiositatem, pompam, propter solùm civile obsequium, quomodo ferè faciunt, qui solùm Dominos suos comitantur, aut solùm veniunt, ut videant, quæ agantur, quæque personæ conveniant, vel ut solùm cætus funebres honorent absque ulla devotione, vel intentione Missæ ac cultûs divini. Item qui quidem animo audiendi Missam accedunt, tamen toto vel pleroque tempore Missæ fabulantur, litteras, nova, libros impertinentes legunt, & cætera hujusmodi. Quales præterquam, quod propter irreverentias & alia peccata Deum offendant, præcepti audiendi Missam in Dominica vel Festo die minimè satisfaciunt in omni Sententia, etiam laxâ illâ non requirente attentionem internam. Tenentur ergo ulteriùs exhibere

§. II.

Præsentiam Religiosam.

14 AD satisfaciendum præcepto Missæ audiendæ requiritur ulteriùs præsentia seu assistentia religiosa & devota, ut nimirùm cum pio motu in Deum, seu animo Deum colendi Missæ intersis. Ad quod duo requiruntur, intentio ex parte voluntatis: & attentio ex parte intellectûs. Quoad intentionem omnes consentiunt: Quo ad attentionem verò est communis; & apud me omninò vera sententia DD. atque eadem ratione probatur, sicut probatur de Horis Canonicis, utrobique enim Ecclesia determinat præceptum divinum naturale colendi Deum: adeóque sicut Clericis præcipiendo Horas Canonicas, præcipit veram Orationem devotam ac religiosam, verúmque cultum Dei: ita & Laicis præcipiendo audire Missam, vel assistere Missæ, præcipit omninò præsentiam ac assistentiam religiosam, piam, devotam, quæ sit verus cultus Dei, veráque Oratio cum Sacerdote celebrante: atqui de essentia veræ Orationis, veríque Dei cultûs necessaria est interna devotio, nimirùm interna voluntatis intentio ad colendum Deum: atque intellectûs intentio ad rem præsentem; ut pluribus explicatum habes *Theol. Sacramentali parte 1. in Appendice à n. 75.* & rursùs *parte 1. Decal. c. 3. à n. 41.* Ergò.

I. Intentio audiendi Missam non tantùm debet esse materialis spectandi gratiâ cæremoniam aliquam, sed formalis & religiosa, quatenus actio sacra & cultus Dei est; ut nimirùm quis intendat vel explicitè ea actione Deum colere, vel saltem implicitè facere id, quod hîc facere intendit Ecclesia. Quia, ut dictum est, auditio Sacri præcepta ab Ecclesia essentialiter debet esse actus humanus, religiosus, seu verus cultus Dei: talis autem non est, nisi quis voluntariè Deum illo actu colere intendat: non tamen requiritur intentio formalis præcepti, ut nimirùm quis, explicitè vel positivè intendat eo actu satisfacere præcepto Ecclesiæ: hoc enim ipso, quo quis facit, quod Ecclesia præcipit, satisfacit præcepto Ecclesiæ, dummodò expressam voluntatem contrariam saltem non habeat. Ut si quis audiret Missam Dominico die pia consuetudine, non advertens omninò esse Dominicam, vel Festum, tamen statuens posteà audire aliam Missam, utpote Sacrum solemne, nihilominùs jam satisfecit, nec tenetur audire aliam; quia fecit, quod præceptum est. Pluribus & plura huc spectantia in specie habes. *Tract. 1. in Decal. de actibus hum. c. 3. num. 41. cit.* 15

II. Attentio hîc requisita & sufficiens triplex esse potest; *prima* & minima est, ad ipsam Missam seu verba & acta Sacerdotis, animo tamen & intentione eo modo Deum colendi. Neque enim tenetur audiens Sacrum, formare preces proprias, sed solùm devotè assistere Sacerdoti celebranti & oranti in persona omnium præsentium & totius Ecclesiæ. *Secunda* est attentio ad sensum & mysteria per verba & actiones sacras Missæ significatas, & repræsentatas, præsertim verò Passionis & Mortis Christi; & hæc perfectior, sed non nisi intelligentium, & magis instructorum est. *Tertia* est attentio generalis finis, durante Missa, ad ipsum Deum colendum; orandum, deprecandum, laudandum, per orationes, Meditationes, aliosque pios mentis motus & affectus. Consulunt tamen DD. nominatim *Suarez & Laym.* hîc, tales privatim orantes saltem ad partes essentiales Sacrificii scilicet, Consecrationem, & sumptionem specialiter attendere debere. Infra Sacrum insuper non solùm licet preces privatas voluntarias, sed etiam obligatorias, utpote Horas Canonicas, pœnitentiam à Confessario injunctam, aliàsque preces ex voto vel quacunque obligatione debitas persolvere: juxta communem DD. *Navar. Tolet. locis citatis. Filliucius. Laym. March.* hîc contra *Angelum & Sylvest.* Ratio est; quia attentio ad audiendam Missam requisita æquè stat cum orationibus obligatoriis, ac cum voluntariis: & nihil prohibet duobus præceptis uno eodemque actu & tempore satisfieri: maximè verò cùm illæ duæ obligationes nullo modo sibi opponuntur, sed simul stant; imò se 16

mutuò

mutuò adjuvant. Multò maximè verò ſcrupulus eximendus miniſtrantibus ad Sacrum ſolemne, dum occupantur circa cæremonias, etiam ſæpiùs abeundo, quærendo, vel diſponendo ea, quæ ad miniſterium ſpectant: dummodò non deſit intentio colendi Deum: idémque dic de Muſicantibus, qui omninò ſatisfaciunt, quia ipſi Miſſæ cooperantur: & quia omnia, quæ agunt, ad Sacrificium aliquo modo ſpectant, moraliter, & Religiosè aſſiſtere cenſentur.

17 III. Sicut intentio, ita nec attentio requiritur formaliter & actu ſemper continuata, ſed ſufficit attentio virtualiter continuata, nunquam ſcilicet revocata, atque excludens voluntarias diſtractiones tam internas, quàm externas ſeu actiones incompoſſibiles cum actu religioſo cultûs divini ſaltem per notabile ſpatium. Quare licet reprehendendi, non tamen ſtatim peccati mortalis condemnandi ſunt aulici, mercatores, & alii, qui inter Miſſarum ſolemnia modo attendunt ad partes principaliores maximè, modò verò confabulantur per ſpatium in actione Miſſæ non adeò notabile, uti etiam monent Sotus *in 4. diſt.* 12. *Quæſt.* 2. *Art.* 1. Suar. *Diſp.* 88. *de feſtis Sect.* 3. Laym. *Tract.* 7. *c.* 3. Ratione hujus conditionis peccant mortaliter, quotquot per notabile tempus vel per notabilem Miſſæ partem, utpote in mea ſententia plùs, quàm quartam, vel tertiam circiter occupantur, tam internis voluntariis diſtractionibus in communi & veriori ſententia, quàm diſtractionibus externis ſeu actionibus quibuscunque à divino cultu alienis, jam n. præcedenti enumeratis.

18 IV. Quamvis autem hanc ſententiam de interna attentione requiſita contra diſtractiones voluntarias omninò veriſſimam judicem, ſicut in Horis, ita etiam in auditione Miſſæ: monendus tamen Confeſſarius pro pœnitentibus (non pro ſe) non eſſe condemnandam oppoſitam ſententiam ſanè gravium Doctorum ex Antiquis, *S. Antonini Sylv. Medinæ*, & ex Recentioribus *Conink. Hurtad. Dianæ, Caramuel.* & noviſſimè bonis rationibus ſuadet Card. de Lugo *diſt.* 20. *de eucharist. ſect.* 2. nimirum ad ſatisfaciendum præcepto audiendi Miſſam citra peccatum mortale non requiri internam, ſed ſufficere externam attentionem, quæ conſiſtat in negatione diſtractionis externæ, hoc eſt cujuscunque negotii vel occupationis externæ, quæ ex ſe diſtractiva ſit mentis ab auditione Miſſæ, & colendo Deo, qualia eſſent à nobis prædicta, confabulari, legere nova, hiſtorias, ſcribere, pingere, ludere, &c. Fundamentum eſt: quòd Eccleſia non poſſit præcipere actum merè internum ad eſſentiam actus externi moralis præcepti per ſe non requiſitum, in hoc conſentimus omnes: atqui ad eſſentiam veræ orationis, & cultûs Dei requiri attentionem internam aſſerimus nos cum communiori & veriori: (negant Adverſarii ſanè non improbabiliter, ſaltem ſpeculativè, uti faſſus ſum jam ſupra tract. 1. *c.* 3. *n.* 43.) Interim pœnitenti oppoſitam ſententiam ſequi volenti, abſolutionem non deneges.

§. III.

Ad Miſſam integram.

19 AD ſatisfaciendum præcepto audiendi Miſſam requiritur aſſiſtentia integra: ut quis nimirùm integram Miſſam præſens audiat ab Introitu uſque ad Benedictionem Sacerdotis. Habetur in Jure variis locis *cap. Miſſas de Conſecrat. Diſt.* 1. *ex Concil. Agathenſi ſupra citato.* Ibidem *cap. omnes fideles, ex Canone* 9. *Apoſtolorum. Et cap. cùm celebrandas ex Concil. Aurelianenſi I. Can.* 28. quibus ſemper prohibetur, ne ante Benedictionem Sacerdotis diſcedatur. Adeò ut omnium conſenſu peccetur mortaliter omittendo partem notabilem, ſecùs, venialiter tantùm, cùm certum ſit hîc dari parvitatem materiæ juxta regulas *tract.* 1. *Decal. c.* 5. *n.* 24. aſſignatas. Dicendum igitur:

I. Terminus Miſſæ ſub mortali audiendæ eſt ab 20 Evangelio uſque ad Communionem Sacerdotis: ita ut quis culpabiliter ultra Evangelium vel ante Communionem Miſſam omittens cenſeatur omittere partem notabilem, & peccare moraliter. Ante verò Evangelium, & poſt Communionem omittere communi conſenſu cenſetur pars non notabilis, & venialis culpa. Navar. *c.* 20. *n.* 1. Tolet. *lib.* 6. *c.* 6. *Laym. & Marcb. citati*, alii apud ipſos. Sumitur ex cap. *omnes fideles.* Ubi ſpecificatur. *Scripturas Apoſtolorum & Evangelium audiant, & non egrediantur ante perceptam Communionem.* Et licet ibi per Scripturas Apoſtolorum videatur intelligi moderna Epiſtola, tamen & hæc particula cenſetur levis eſſe reſpectu totiùs. Inſuper & Evangelium citra peccatum mortale omitti, ſi illud poſtea privatim legas, putat *Navar. loc. cit. Suar. & Laym.* tamen potiùs volunt ſuppleri audiendo ultimum Evangelium ſancti Joannis, ante quod, poſt benedictionem Sacerdotis alioquin egredi potuiſſes. Imò, abſolutè poſt Evangelium, vel Credo ad Offertorium accedentem (ibi enim incipit Miſſa Chriſtianorum, priora enim dicebantur olim Cathecumenorum) non eſſe condemnandum gravis peccati, docet Amalarius *lib.* 3. *de Eccleſiaſt. officiis c.* 36. Saltem talem peccati mortalis damnare, duriuſculum videri fatentur Laym. *citato cap.* 3. *n.* 3. & Diana *Parte* 4. *Tr.* 5. *Reſol.* 196. Ego aſſentior, quamvis à communi ſententiâ non recedendum cenſeam: de futuro quidem nulli conſulo: de præterito tamen neminem peccati gravis damno.

II. Etiam intra Sacrum principale definitum per 21 partem non notabilem abeſſe, non niſi veniale erit. Quod maximè verum eſt quando pars illa non adeò pertinens eſt ad ſubſtantiam Miſſæ; utpotè, dum poſt recitatum Credo vel Canonem cantus nimiùm prolongatur; vel dum Sacerdos in Memento, vel intra Sumptionem nimis diù orat, certè contra ordinationem Eccleſiæ in Rubricis. Erat alicubi Sacerdos, qui infra Memento & Communionem ſolebat ferè orare per horam: tempori aſſuetus miniſter interim in vicinum hortum digreſſus tubô aves jaculabatur, tempeſtivè ſemper regreſſus ad miniſterium. Utique talis etiam die Dominico vel Feſto præcepto audiendi integram Miſſam ſatisfecit. Similiter abſolutè ſatisfaciunt, qui tempore Miſſæ miniſtrantes ſubinde abeunt quærendo vel diſponendo ea, quæ ad Sacrum pertinent, ut ſupra dictum. Imò etiam, qui tempore Miſſæ confitentur;

dummodò non ita occupentur per magnam partem Missæ in enarrandis peccatis, ut ad Sacrificium attendere commodè non possint: tunc enim non satisfacere jam suprà n. 12. dictum est. Quia actus ipse Missam audiendi & intentio necessaria, tantam & tam disparatam actionem moraliter non compatitur, quantumvis aliqui de hoc disputent. Similiter etiam non satisfaceret, qui abesset tempore partis substantialis Sacrificii, utpote tempore Consecrationis, & Sumptionis: talis enim nullo modo assisteret Sacrificio; ut cum aliis monet Lugo *cit. d.* 22. *Sect.* 1. Diana *part.* 5. *Tr.* 13. *Resol.* 41. Quod si tamen quis abesset aut à sola Consecratione, aut à sola Sumptione, posset adhuc videri satisfacere citra peccatum mortale, quia posset adhærere opinioni asserenti, essentiam Sacrificii consistere vel in Consecratione sola, vel etiam in Sumptione; ut cum *Lugo citato* advertit Tamb. *l.* 4. *c.* 2. §. 1 *num.* 3.

22 III. Ille, qui sive culpabiliter, sive inculpabiliter venit ad Sacrum primò sub Præfatione, vel Canone adhuc ante Consecrationem, omninò tenetur reliquum Missæ audire. Quia tunc adhuc pars principalis Missæ, eáque à Præcepto potissimùm intenta audiri potest; ut cum *Suar.*, *& aliis* contra nonnullos rectè docent Lugo *cit. Sect.* 1. *n.* 6. Diana *Part.* 3. *Tract.* 6. *Resol.* 69. Non ergò audiendus *Joan. Sanchez* oppositum tenens, & dicens esse communem usum fidelium etiam timoratorum; sed dicens tantùm, non probans. Contrarium habet proborum fidelium usus. Contra verò, qui primò post Consecrationem accedit, non obligatur ad assistendum parti reliquæ. Tunc enim deficit pars principalis & substantialis Missæ. Quemadmodum feria 6. Parasceve, licet in Missa adsit Communio, & quædam alia, quia tamen non adest Consecratio, non tenemur audire, etiamsi tunc incideret dies festus: ita ergò in casu nostro.

23 IV. Probabile & tutum erat antehac, satisfieri huic præcepto audiendo duas partes Missæ à duobus Sacerdotibus successivè: v. g. si audivisti unius Sacerdotis Missam à Consecratione usque in finem, sufficiebat, si postea audisti Missam alterius Sacerdotis usque ad Consecrationem. Quia talis totam Missam in substantia audivit: ergo satisfacere visus est præcepto quoad substantiam, etsi non quoad modum & perfectionem præcepti, ideóque si absque omni rationabili causa vel necessitate fiebat, non sine culpa veniali: erat sanè communior. Navar. *c.* 22. *n.* 2. Tolet. *l.* 6. *c.* 7. Sa. *verbo Missæ auditio n.* 2. Laym. *cit. cap.* 3. *in fine.* Marchant. *cit. tr.* 4. *tit.* 2. *q.* 1. *dub.* 2. Meritò tamen aliqui apud Dianam. *cit. p.* 5. *tr.* 13. *Resol.* 41. limitant, dummodò partes essentiales, scilicet Consecratio & Sumptio non dividerentur, sed ab uno Sacerdote audirentur, quia aliàs non assistitur uni Sacrificio. Alii tamen communiter non distinguebant. Insuper *Azorius*, *Bonacina*, *Hurt.* *alii cum* Diana *in summa V. Missam audire. num.* 13. concedebant etiam satisfacere præcepto eum, qui duas partes Missæ simul audiit à duobus Sacerdotibus simul celebrantibus, utpote uno incipiente ab Introitu, altero versante circa Consecrationem, & sic utrumque audiendo usque ad finem hujus, & Consecrationem prioris: eò quòd audiatur adhuc tota Missa quoad substantiam, & quoad attentionem, potest quis ad utrumque animum intendere. Et consequenter quidam apud eundem Dianam concedunt, obligatum eodem die audire tres Missas, unam ex præcepto, alteram ex voto, tertiam ex pœnitentia injuncta, satisfacere, si omnes simul à tribus Sacerdotibus simul celebrantibus audiat: eodémque modo fieret in Natali Domini; si esset obligatio audiendi tres Missas. Sed quidquid sit de hoc; illud certè de una Missa mihi omninò videtur improbabile, & meritò absurdum reputat Suarez *de festis disp.* 88. *sect.* 2. saltem longè probabilius & tutius id negant DD. communiter. Tamb. *cit. num.* 10. March. *cit. d.* 2. Et jam certum esse debet, damnatâ ab Innocentio XI. hâc ipsâ propositione 53. *Satisfacit præcepto Ecclesiæ de audiendo Sacro qui duas ejus partes, imò quatuor simul à diversis celebrantibus audit.* Ratio est: quia auditio Missæ ex naturâ & institutione sua, ac etiam ratione mysteriorum repræsentatorum est res successiva, quæ suas partes simul habere non potest; duæ verò medietates Missæ simul celebratæ unius successivi partes non sunt, & consequenter ad eandem auditionem Missæ spectare non possunt. Idémque sentiendum judico in altero casu non satisfieri audiendo illas Missas simul, nisi ex intentione aliud constaret.

§. VI.

Missam quamcunque tandem.

Præcepto audiendi Missam satisfit audiendo Missam quamcunque, dummodo Catholico Romano ritu celebratâ, sive solemnē, sive privatam, sive ordinariam de tempore, vel Festo, sive votivam, vel pro defunctis; sive in Ecclesia Parochiali, sive in alia quacunque Ecclesia, Sacello, Oratorio per se loquendo. Communiter Doctores *S. Antoninus*, *Sotus*, *Sylvest.* *Navarrus*, *Tolet.* *Layman* *Marchant* *Lugo citt.* Ratio est: quia præceptum de audienda Missa per se omninò abstrahit à tali vel tali particulari Missa, & à loco publico vel privato. Neq; Sacri Canones quidquam de hoc definierunt. Quamquam omninò conveniens sit & consulendum fidelibus; ut aliquando saltem Dominicis & Festis principalioribus Parochiales suas Ecclesias adeant, Missæque solemni & Parochiali intersint, uti monet Concil. Trid. *Sess.* 22. *in Decreto de observandis & vitandis in celebratione Missarum.* Et in Jure *c.* 2. *de Parochis*, reprehenduntur, & puniri jubentur, qui contempto proprio Parochio, vel ex injusta indignatione erga ipsum, Divina apud ipsum non frequentant. Insuper addunt Doctores citati, Episcopos vel Parochos non posse præcipere, talíque præcepto non obligari subditos, ut Missas audiant tantùm in propria Parochia & in Ecclesiis Regularium, aut alio Sacello vel Oratorio. Quia (ait *Navar, cit.*) Episcopus non potest tollere Jus commune, & generalem consuetudinem totius Orbis: atque ita in favorem Regularium declaratum à Congregatione Cardinalium Sacrorum 24

Rituum

Rituum, refert Card. de Lugo citatus *d. 22. de Eucharist. Sect. 1. n. 3.* Tandem quod in Brevibus pontificiis excipiantur Festa Paschatis, Ascensionis, Pentecostes, Nativitatis Domini, & Assumptionis B. V. Mariæ (quibus aliàs conceditur facultas legendi & audiendi Missam in Oratoriis privatis & domibus) Et quod alii præter domesticos illius, cui facultas concessa est, ibidem Missam audientes, non censeantur liberi à præcepto audiendi Sacrum diebus Dominicis & Festis, commodè explicat noster Marchant. *cit. tit. 2. q. 1. dub. 1.* mentem Pontificis non esse proponere novam, vel augere obligationem audiendi Missam, præcepti alioquin indeterminati ad quemlibet locum, sed solùm ad Parochiæ, ut Parochalibus juribus per tale privilegium non derogetur: sive ne fiat cum præjudicio Parochiæ vel Parochi; utpote si exinde Parochia magna parte populi destituatur, si obligationes tam Parocho, quàm pauperibus fieri solitæ, ideò deficiant &c. Alioquin præcepto Missæ satisfieri in illis Oratoriis cum aliis docet Azorius *Tom. 1. lib. 7. c. 6.* Sed contrarium mihi planè verius & apertis verbis Breviis conformiùs docent Bonacina & alii cum Diana & Tamb. *lib. 1. c. 4. §. 4. num. 3. de Sac. Missæ* ex professo. Ideò soleo suadere in praxi, nolentes tamen non urgere.

SECTIO II.

Causæ excusantes ab auditione Sacri.

SUMMARIUM.

25. *Causæ ab auditione Sacri excusantes generatim sunt quatuor.* 1. Impotentia 2. Charitas 3. Officium & 4. Consuetudo.

26. Impotentia *alia est spiritualis, ut excommunicatio, interdictum &c.*

27. *Alia* naturalis *seu* Physica: (*ubi qui eâ excusentur?*)

28. *Alia* moralis: *hoc ubi, & quando adesse censeatur?*

29. Vsque ad n. *33. an, & quando quis possit vel non possit impedimentum ponere auditioni Missæ v. g. suscipere iter, vel aliud negotium?*

33. *Quando ab auditione Missæ excuset* Charitas?

34. *Quando, & quos excuset* Officium? *ac*

35 *Quando, & quos consuetudo?*

36. *Ab auditione Missæ, etiam legitimè impediti, & excusati, propabilius sub mortali adhuc aliquo alio cultu DEUM colere obligantur illo die.*

ASSERTIO II.

25 *Causæ excusantes ab auditione Sacri die Dominico vel Festo omnes commodè revocantur ad has quatuor*; Impotentia, Charitas, Officium, Consuetudo: *sic in re omnes, etsi variè varient in terminis.*

§. I.

Impotentia, eáque triplex Spiritualis, Naturalis, Moralis.

26 IMpotentia *Spiritualis*, quâ excusantur ab audiendo Sacro, qui excommunicationi, vel interdicto subjacent, quamdiu per eos non stat, quò minùs ab excommunicatione, vel interdicto liberentur: quin etiamsi per ipsos stet dummodò non ex intentione & directo fine non audiendi Sacrum, absolutionem procurare negligant, juxta communem DD. apud Suarez, *disput. 88. de festis Sect. 6. Laym.* supra. Quin etiam (ut hoc obiter hic advertam) si Sacerdos, à quo solo quis Missam audire posset, sit notoriè excommunicatus, vel concubinarius notorius, potes ab ipsius Sacrificio abstinere, ob justam scelerum detestationem, *cap. Vestra. de cohabitatione Clericorum & mulierum.* Et *cap. præter. dist. 32.* ubi id videtur præcipi. Attamen jure novo post Concilium Costantiense nemo ad id tenetur, nisi Sacerdos esset notorius Clerici percussor, vel nominatim denuntiatus, tanquam excommunicatus vitandus. *Communis DD.* apud Laym. *c. 4. n. 4.*

II. *Naturalis* seu Physica, & simpliciter dicta 27 impotentia; hac excusantur ab audiendo Sacro: inprimis, qui gravi infirmitate lecto defixi sunt. Quin etsi talis privilegium haberet Sacrificii celebrandi in domo suâ super Altare portatile, tamen ad id non obligatur: quia nemo Privilegio suo adversus legem communem uti cogitur. *Suarez, & Laym.* paulò ante citati. Alii apud Dianam *Part. 9. Tract. 1. Resol. 19.* Item qui mare navigant: qui carceribus includuntur, aut justo Superioris mandato vel pacto domi se continere coguntur. Item qui habitant in locis, ubi nullus Sacerdos, nulla audiendi Sacri commoditas. Quoad illos autem, qui voluntariè eligunt habitare, negotiari, servire in locis iis infidelium, vel hæreticorum, in quibus non possint audire Missam, rectè resolvit *Marchant. hic Quæst. 2.* Quod si id faciant absque justâ causâ, non excusari à præcepto Ecclesiæ, & consequenter esse in in continuo statu peccati mortalis, quamdiu in tali loco voluntariè permanent. Justam autem causam hic excusantem esse aut spiritualem pro eorum conversione: aut temporalem, ad conservanda bona temporalia & familiam: ad necessaria vitæ suæ vel familiæ procuranda, quæ quis alibi obtinere non potest pro mercatura justa & rationabili Reipublicæ necessaria vel utili. Excusari etiam poterunt juvenes opifices ex consuetudine peregrinandi ad proficiendum in arte sua, maximè si apud Catholicos, non æquè bene proficere possint, ut modò est persuasio (certè indignatus sum, etiam apud Catholicos minùs æstimari, & in Matrimonis postponi illos, qui non laborârunt in civitatibus Imperialibus hæreticis.) Eo tamen semper salvo, ut ne quis periculo fidei se exponat, & aliàs sub obedientia Ecclesiæ in aliis præceptis servandis permaneant, attedentes, nihil prodesse, imò immensum nocere, si universum mundum lucrentur, animæ verò suæ detrimentum patiantur.

III. *Moralis impotentia* ab auditione Missæ eti- 28 am excusans dicitur, cùm quis Missam audire non potest, nisi cum magna difficultate & labore; ut qui ruri degentes, nimis longè distant à loco, ubi Missa audiri potest, habita ratione quidem itineris, sed certè non solius (frustra hic aliqui terram mensurant) sed etiam magis personarum, sexûs, ætatis, tempestatis, consuetudinis &c. sicut benè respondet Navar *lib. 1. Cons. 3. de feriis*; aut non nisi cum gravi detrimento, damno, periculo, aut ipsius vitæ, ut quia hostis timetur in via, quia pestis grassatur, cujus incurrendæ magnum est periculum in communi populo ad Templum confluente. 2. Aut sanitatis, ut cùm probabiliter timetur recidiva, aut tardior convalescentia, aut qui infirmæ sunt

sunt valetudinis, ratione intemperiei aeris novum aliquod accidens timent; hac etiam ratione mulieres gravidæ, dum partui appropinquant, à Missâ excusantur. 3. Aut famæ vel honoris sui: ut quando personæ quædam non possunt prodire in publicum, nisi cum magno suo pudore, dedecore, vel periculo, ob crimen commissum, vel criminis suspicionem. Hac ratione excusantur personæ honestæ, præsertim nobiles, quæ non possunt præ inopia se decenter & statui suo convenienter vestire. Item mulier ex occulta fornicatione prægnans &c. ut ex communi notant *March. & Laym.* citati. 4. Aut bonorum fortunæ: qua ratione excusantur rustici ruri habitantes, præsertim solitariè, ut saltem in familia mutatis vicibus Ecclesiam adeant pro audiendo Sacro. Item quando milites vel prædones in via grassantur. Item quando quis ducem vel comitem itineris valdè utilem, vel comodam navigandi occasionem amissurus esset, dum interim Missam audiret. Alioquin autem si nulla accellerandi necessitas urgeat, omnes die Dominico vel Festo iter acturi prius Missam audire debent, nisi existimet se alibi vel in itinere audiendi Missam occasionem habituros. Sic etiam de cæteris. Doctorum omnium *Ratio est:* Quia Ecclesia pia Mater non censetur voluisse filios suos obligare cum tanta difficultate vel onere.

29 IV. Verùm circa hanc impotentiam audiendi Sacrum specialis est difficultas, qualiter quis obligetur non ponere impedimentum audiendi Sacrum: seu an quis sponte & absque urgente causa alios ab auditione Missæ excusante, possit suscipere iter vel negotiũ aliquod, unde prævidet fore, ut die Dominico vel Festo Sacrum audire non possit? duo hîc certa sunt, tertium valdè ambiguum & perplexum.

30 *Primò* certum est, posse quempiam tale impedimentum ponere tempore remoto à die Festo V. G. ante 3. vel 4. dies: etiam directè eo fine, ne audirē tenearis Sacrum. *Ratio est:* quia tunc præceptum non obligat, neque est in proximo, ut obliget: ergò tu uteris Jure & libertate, & ponendo, etiam cum illa intentione impedimentum, non tam censeris velle impedire executionem præcepti, quod non urget, quàm te eximere à præcepto, seu effugere, ne obligeris ad præceptum, quod certe in his præceptis humanis de audienda Missa, feriando, jejunando, & similibus nullibi habetur prohibitum.

31 *Secundò* certum est, non posse quempiam impedimentum ponere ipso die Festo vel tempore proximo, quo posito non valeat interesse Sacro. *Ratio est:* Quia eodem die vel tempore proximo, quod moraliter ad eundem diem pertinere videtur (ut omnium sensu, & consensu est vespera præcedens) urget præceptum audiendi Sacrum, & consequenter tollendi impedimenta præcepti executioni per se obstantia, qui enim obligatur ad finem, etiam obligatur ad media per se & proximè necessaria ad illum finem: ergò multò magis urgebit præceptum ad ejusmodi impedimenta de novo non ponenda. Et sanè moraliter quis non censeat te nolle audire Sacrum, & obedire præcepto, si videat te eodem die, vel pridie vesperi à loco, ubi Missa habetur, recedere, atque ad alium locum, ubi nulla erit Missa, te conferre:

Tertiò ambiguum & maximè perplexum est, 32
quodnam sit censendum tempus præcisè proximum diei festo? Certè tempus proximum toto die proximo ante Dominicam, vel festum extendere, satis arctum: contra tempus remotum intra eundem diem proximum concludere, satis laxum videtur universaliter loquendo. Ergò in casu particulari id ex circumstantiis variis variè dijudicandum erit, attentâ nimirùm gravitate præcepti, praxi piorum, ac operis necessitate, honestate, utilitate, & sufficit tunc sequi judicium probabile quodcunque in re tam perplexa. Certè audivi semel studiosis nobilibus pro pridie festi ad venationem profecturis, ideóque Sacrum neglecturis, plenè opposita ratione licere, & non licere respondisse Præfectum Congregationis, & Præfectum Scholarum. Et quod tunc non intellexi, nunc judico utrumque probabiliter. Vide Tamburinum *lib. 4. Decalog. cap. 2. §. 2.*

§. II.

Charitas.

HÆc etiam censetur excusare à Missa audienda, quando quis Missam audiens operi Charitatis & misericordiæ aliàs ex communi præcepto Charitatis debito satisfacere non posset. Qua ratione excusantur, qui serviunt infirmis graviter laborantibus, aut qui soli sine periculo relinqui non possunt, aut quibus tali tempore medicina aliqua est ministranda. Item qui incendio, periculo proximi, & maximè communitatis, avertendo, vel quovis necessario opere misericordiæ occupantur. Item fæminæ, quæ ad vitandum alienum peccatum, aut viri zelotypiam domi se continent, juxta latiùs dicenda in materia de scandalo. *Ratio horum & similium est:* quia cùm concurrunt eodem tempora duo præcepta incompossibilia, majus præferendum est: majus autem est præceptum divinum Charitatis exercendæ, quàm Ecclesiasticam Missæ audiendæ. 33

§. III.

Officium.

ETiam excusat ab audienda Missa, quando officium aliàs honestum & licitum non potest debitè exerceri, si Missa audiatur. Quomodo apud omnes excusantur milites stationarii, vigiles, custodes oppidorum, pagorum, pastores gregum, cursores veredarii. Item laborantes in fusoriis vitriariis, quorum opera semel cepta sine damno interrumpi non possunt, nec absentiam patiuntur operariorum, saltem diebus festis infra septimanam occurrentibus; imò etiam sæpè diebus Dominicis, de quo infra iterum. Item Matres & ancillæ, quæ infantibus assistere debent. Item famuli & ancillæ in actuali & necessario obsequio Dominorum occupati: dumodò impedimentum non nascatur ex eorum negligentiâ & incuria. Quando Domini verò injustè eos detinent, vel occupant, ne Sacrum audiant, illi quidē peccant mortaliter per se loquendo; famuli autem & ancillæ erunt innocentes, dumodò id non fieret in Religionis contemptum, 34

quo

quo casu nullo modo parere possent. Item si frequenter & quasi ordinariè sic fieret, sine justa causa, tenebitur famulus vel ancilla, cùm primùm commodè potuerit, absque scilicet suo gravi detrimento sub impotentiâ comprehenso, ministerium vel servitium relinquere, alium Dominum adire, apud quem præcepta Ecclesiæ servare possit. Ex communi *Suarez. Laym. March. citati.*

§. IV.

Consuetudo.

35 ETiam excusat interdum ab audiendo Sacro, rationabilis tamen, scientibus Prælatis introducta, qua juxta morem patriæ certæ personæ se domi certo terpore continent: ut in aliquibus locis viduæ tempore luctûs, puellæ nubiles tempore sponsaliorum, puerperæ post partum communiter sex septimanis domi se continent, etsi jam ante satis convaluerint, usque dum à Sacerdote benedicantur: & si quæ sunt similes. Vide Suar. *tert. part. T. 3. d. 88. de Festis Sect. 6.* per totam. Quibus tamen omnibus satis latè patentibus excusationum titulis monendi sunt fideles, ut iis in veritate utantur, ne mentiatur iniquitas sibi. Arguit S. Joannes Chrysostomus quodam loco negligentiam & ingratitudinem Christianorum, quod centum sexaginta sex habente septimanâ horas, unam tantùm horam suo cultui postulet Deus, & tot excusationes prætendat homo.

36 Deinque verissima mihi videtur setentia nostri Patris Marchant. *Tomo 2. Tribun. Tr. 4. Tit. 2. Quæst. 3.* nimirùm eos, qui etiam legitimè impediti & excusati Missam die Dominico audire non possunt, teneri tamen sub peccato mortali Deum aliquo alio speciali cultu externo vel interno colere: non quidem ex vi præcepti Ecclesiastici, quo plùs non præcipitur, quam Missam audire, & feriari: sed ex divini præcepti naturalis vi, ac tertii Decalogi: *memento, ut diem Sabbathi sanctifices*, quod licèt Ecclesia determinârit ad certum illum cultum, scilicet auditionem Missæ, & si hæc audiri non possit, cesset obligatio præcepti Ecclesiæ, non tamen ideò censetur etiam cessare præceptum divinum naturale de sanctificando illo die, seu Deum colendo aliquo cultu religioso, etsi nullæ certæ preces vel modi præscripti sint. Unde D. Augustinus *serm.* 251. de tempore dicit: *Observemus diem Dominicum, & sanctificemus illum, sicut antiquis præceptum est de Sabbatho &c.* Et infra agens de iis, qui non possunt venire ad Ecclesiam illo die, dicit. *Qui verò hoc non potest, saltem in domo suâ oret, & non negligat Deo solvere votum, & reddere pensum servituris suæ.* Hæc ille. Et hinc non adeò improbabilis est sententia Scoti in 3. *d.* 37. *q. unica*, nimirùm hominem die Dominico teneri ad actum amoris Dei super omia. Quod si intelligatur de quocunque pio motu dilectionis, cultus vel conversionis mentis ad Deum, in ratione, Patribus & Conciliis omninò fundata est opinio. Secùs dicendum est de diebus festis, in quibus non tantùm modus colendi, sed ipsum etiam tempus præcisè est juris positivi Ecclesiæ.

SECTIO III.

Obligatio feriandi ab operibus servilibus.

SUMMARIUM.

38. *Laborare die festo quando peccatum mortale, quando veniale?*
39. *& 40. Feriatio seu vacatio ab operibus servilibus qualiter debeat esse religiosa? quæ*
41. *Durat toto die naturali, scil. à media nocte ad mediam noctem,*
42. *Quænam censentur opera servilia, quæ non?*
43. *Licita sunt omnia opera non servilia; qualia etiam sunt*
44. I. Scribere, transcribere.
45. II. Pignere, *& similia. Item licet*
46. III. Iter facere, *pedibus, equo, curru, navi &c. ac etiam*
47. IV. Venari, aucupari, piscari, bellare, *saltem si non fiant cum magno apparatu, & tumultu.*

ASSERTIO III.

TErtio Præcepto Ecclesiæ, ut modò determinato 37
ab Ecclesia etiamnum obligantur omnes fideles sub mortali feriari, seu religiosè vivere, & vacare integro die Dominico, vel festo ab omnibus operibus servilibus ad quotidianum usum ac necessitatem vitæ humanæ non pertinentibus, quæque commodè non possunt, vel solent differri, vel prætermitti. Omnes.

§. I.

Omnes obligantur sub mortali.

HAbetur in variis Conciliis & sacris Canoni- 38
bus. *Conc, Aurelian. tertium c. 21. Conc. Suessionens. Concil. Triburiense, & cap. omnes de feriis.* Ratio obligationis est, quia est obligatio ex virtute Religionis ad Dei debitum cultum & venerationem instituta: adeoque est gravis ex genere suo, ejúsque in qualitate notabili transgressio mortalis. Absque dubio autem hîc admittitur materiæ parvitas excusans à mortali. Unâ horâ laborare serviliter secluso scandalo veniale tantùm esse rectè, sentit Suarez communiter receptus *Tomo 2. de Relig. lib. 2. de festis cap. 31.* maximè si labor non sit nimis servilis & fatigans corpus, ut notat Laym. *l. 4. tract. 7. c. 2.* Imò communis jam sententia duas horas permittit citra mortalem culpam. Filliucius *Tractatione 26. c. 11. quæst 1.* Diana *p. 5. tract. 5. resol. 6.* Tamburinius *lib. 4. Decalogi c. 3. §. 2. n. 1.* Quia nimirum labor unius & alterius horæ comparatione totius diei naturalis viginti quatuor horarum, non videtur pars notabilis, aut ita officiens fini religiosæ vacationis, ut culpæ mortalis damnari possit. Scio etiam aliquos tres, etiam quatuor, & non neminem sex horas, quartam nimirùm partem permittere. Sed probare non possum; quia dempto tempore quietis, quod in religiosa feriatione moraliter computandum non videtur, certè tres vel quatuor horas serviliter laborare, pars valdè notabilis emergit, & notabiliter officiens fini religiosæ vacationis ad cultum divinum. Excipè, nisi paupertas, vel alia justa causa excuset, de quo infrà

§. II.

Feriari, seu religiosè vacare.

FEriari hoc loco nihil aliud est, quàm vacare vel 39
abstinere ab operibus servilibus. Opera autem ser-

servilia dicuntur, quæ & corpore exteriùs exercentur, & corporis usui & commoditatibus potissimùm deserviunt: sic dicta, quòd per servos exerceri soleant: sicut è contra opera liberalia dicuntur, quæ vel mente exercentur, vel licet corpore exerceantur, tamen ad animum excolendum potissimùm spectant, ideòque homini libero digna censentur: ut studere, orare, docere, cantare, cæterique actus & exercitia artium liberalium scientiarum, virtutum &c.

40 Vacatio ergo seu feriatio hæc debet esse religiosa, quippè ad colendum Deum & sanctificationem illius diei ordinata. Otiositas enim inhonesta, sicut aliàs, ità maximè diebus festis, & Dominicis peccaminosa est. Cæterùm sacros dies lusibus immodicis, commessationibus, compotationibus, aliisve operibus malignis insumere, etsi accidentalis inordinatio sit contra honorem Dei, non tamen inducere novam peccati speciem in confessione necessariò exprimendam, communis doctrina est in materia de actibus humanis, ubi de circumstantiis speciem mutantibus.

§. III.

Die Dominico, vel Festo.

41 Feritatio debet esse, vel dicitur esse totus diei naturalis viginti quatuor horarum à prima media nocte Dominici, vel festi usque ad alterius noctis dimidium. Sic enim festa in Europa observari testantur Abbas *in c. 1. de festis n. 1.* Navar. *c. 13. Suarez & Laym. citati.* Olim tamen mos fuit feriari à primis Vesperis Dominici, vel festi, ut habetur citato c. *omnes de feriis. Omnes dies Dominicos à vespera in Vesperum cum omni veneratione decernimus observari, & ab omni illicito opere abstinere.* Hinc ubi talis consuetudo vigeret inchoandi ferias à primis Vesperis ex obligatione (prout in nostris partibus plerique ab horâ saltem quintâ ferias laudabiliter incipiunt) tunc advenienre alterâ Vesperâ laborare concessum erit, quià festum unius diei viginti quatuor horarum spacium excedere non debet. Cæterùm parvitatem temporis à mortali excusantem jam supra assignatam habes.

§. IV.

Ab omnibus operibus servilibus.

42 Scilicet ad quotidianum usum & necessitatem vitæ humanæ non pertinentibus, uti sunt omnia opera artium illiberalium; ut lignariæ, ferrariæ &c. Item omnia opera ruralia, ut expresse specificant Canones & Concilia. In Concilio Suessionensi sic habetur: *Statuimus secundùm quod in lege Dominus mandavit, ut opera servilia diebus Dominicis non agantur, nec viri ruralia exerceant, vineta colendo, nec in campis arando, vel metendo, vel fœnum secando, vel sepem ponendo, nec in sylvis scirpando &c.* Licita autem ipso jure & consuetudine sunt etiam opera servilia, quæ ad quotidianum usum ac necessitatem vitæ humanæ pertinent, quæque vel commodè non possunt, vel non solent differri, vel anticipari, utpote, quæ requiruntur, ad quotidianum victum & dispositionem corporis, habitûs, domûs, v. g. coquere cibos eo die comedi solitos, etiam in furno, utpote placentas, tortas, mundare domos, lectos sternere, vestimenta purgare, corpori aptare, etiamsi aliquid assuendum sit. Quibus omnibus consentit *Concilium Aurelianense III. sub Vigilio*, ubi habetur. *Quia persuasum est populis cum caballis & bobus, & vehiculis die Dominico itinerare non debere, neque ullam rem ad victum præparare, vel ad nitorem domûs vel hominis pertinentem ullatenus exercere. (Quæ res, quia ad Judaicam magis, quam ad ad Christianam observantiam pertinere probatur) id statuimus die Dominico, quod antea licuit, licere.* Cæterùm opera servilia, quæ commodè possunt, & solent communi usu differri vel præveniri, quantumvis ad quotidianum usum ac necessitatem vitæ spectent, ut vestes, vel calceos consuere, & sarcire, panes pinsere, aquas comportare &c. diebus Dominicis ac festis prohibita manent, cùm non sint ex se quotidiana, nec eorum confectio, sed solùm jam confectorum usus requiratur, ut notant *Marchant. & Laym.* citati. Quantum autem hic consuetudo ulteriùs permittat, videbitur §. sequenti inter causas excusantes, & partim mox dicetur.

Licita ergò sunt omnia opera non servilia.

Generaliter diebus Dominicis & festis licitum 43
est exercere omnia opera non servilia, sed spiritualia, vel liberalia, uti sunt opera omnium virtutum, ac artium liberalium, ut studere, docere, concionari, cantare, organa pullare &c. Insuper (ut hic generantim præmoneam) eadem opera suapte natura liberalia jam enumerata, ac mox enumeranda, non servilia, ac illicita die festo, eo quòd propter lucrum & mercedem exerceantur. Uti contra Abbatem, & alios Canonistas *in cap. 1. de feriis.* Angel. Silvest. *V. feria*, docet jam communis & recepta doctorum Sententia. Cajet. 2. 2. *Quæst. 122. Art. 4. Navar. Medina Lop. Suarez, cum Laym. cit.* Ratio est; quia lucrum & merces non facit opus servile, cùm enim opera liberalia, seu homine libero digna pretio æstimari possint: sicut è contra opera servilia, non ideò cessant esse servilia, & in festo illicita, quia sine mercede fiunt: merces ergo vel lucrum omninò per accidens se habent, ad opus servile, vel non servile. Alioquin damnare oporteret Professores, & Causidicos, qui iis diebus in scribendis suis lectionibus &c. occupantur: quod licèt affirmet *Abbas & Angelus*, repugnat tamen consuetudo, & praxis piorum. Cæterùm hic aliqua opera dubia, sintne servilia, adeóque prohibita nec ne, examinanda breviter sunt.

I. Scribere, transcribere.

Scribere præsertim ex proprio conceptu, non 44
est opus servile, juxta communem Doctorum sententiam. Cajet. *supra* Navar. *c. 13. n. 13.* Medina *Lop. alii cum Suarez & Laym. cit.* Confirmat praxis: & Ratio est: quia scribere ad artem gramaticã pertinet, quæ prima est inter artes liberales. Eadémque omninò est ratio de transcriptione: adeò ut Notarii, Comissarii, Officiales Curiæ, aliique scribæ, etiam mercede vel salariis conducti diebus festis transcribentes non peccent, saltẽ mortaliter, quia tã scribere, quàm transcribere per se est actio liberalis; & per acci-

accidens est, quòd ex proprio conceptu, vel alieno, ex hac vel illa intentione fiat: ut contra *Cajet. Navar. Azorium* relatos docent alii Doctores communiter cum *Layman citt.* Diana *Parte 2. Tr. 15 Resol. 35.* Eadémque, vel major est ratio de scribendis vel describendis notis musicis, pertinent enim ad artem liberalem Musices. At verò lineas pro iisdem notis seriò & per se ducere non audet permittere *Tamb. l. 4. c. 3. §. 1. n. 7.* eò quòd fit mechanicum, & apparatus ad scribendum, at non ipsum scibere. Sed germani non ita anguntur meritò scrupulis italicis: & mirum, quòd ipse *Tamb.* postea nobiscum sentiat de pictura.

II. Pingere & similia.

45 PRobabilissimum est, quod, etsi contra communem, docet *Medina, Lopez*, eósque citans *Laym.* hic, & approbat Tamb. *cit. c. 3. n. 8.* etiam pingere in tabula sine apparatu & magno labore, non esse opus servile, ideóque nec prohibitum in die festo per se loquendo, & secluso scandalo. Quia talis pictio æquè ac scriptio consistit in ducendis lineis & figuris. Deinde æquè pingentes ac studentes animi voluptate in opere detinentur, quod signum est artem pingendi liberalem esse. Denique *Angelus, Armilla, Sa. V. festum*, concedunt licitum esse pingere recreationis, animi, temporis fallendi, vel artis addiscendæ gratiâ; ergò fatentur pingere non esse opus servile: alioquin etiam opera servilia exercere, ligna findere, ferrum cudere liceret die festo, ob similem causam, quapropter damnandi non sunt pictores, si postquam rei divinæ satisfecerunt, artem suam sine magno apparatu privatim, ac sine scandalo exerceant ob probabilem ipsorum persvasionem artem suam esse liberalem. Sed dictum est *sine magno apparatu*, puta quo teruntur, ac miscentur colores, parantur, extenduntur tabulæ &c. ut benè observat *Tambur. §. 1. n. 9.* Idémque probabiliter sentiendum de quibusdam aliis operibus picturæ vel scripturæ valdè similibus. Uti sunt actu pingere in tela, opere (ut vocant) Phrygio. Id enim licere saltem nobilissimis Matronis, ac puellis concedunt *Azor cit. Pellizarius, apud Dianam.* Qui tamen non omninò affirmat. *Tambur. cit.* svadet, ut faciant talia pro necessitate pauperis Ecclesiæ, vel egenorum. Item Typographos die Dominico vel festo licitè posse ordinare characteres etiam concedit *Layman Tract. 7. c. 2.* ipsa autem impressio sine dubio opus servile, & quidem valde fatigativum est, ideò die festo prohibitum manet. Similiter sculpere, horologia conficere, auro cælare: quantumvis artificiosum sit, & liberale jactent, reipsa tamen opera servilia sunt, & ad artem fabrilem spectant, ideóque prohibita die festo, ita interpretante consuetudine & usu hominum. Exciperem tamen, quando in materia modica valdè subtilia sculpunt, ut nullus ferè corporis, totus autem animi & ingenii labor esse videatur. Item censendum est de calcographis ob paritatem rationis ex dictis.

III. Iter facere.

PEdibus, equo, curru, navi &c. non est opus servile, quia naturale, & omnibus hominibus commune, ideóque nec prohibitum die Dominico, vel festo. *Cajet. in summa V. festum. Navar. c. 16. Suarez, Layman, Diana.* Et consequenter licebit opera ad ejusmodi itinera necessaria præstare. V. G. equos parare, currum jungere, remigare in aquâ, onera convehere, &c. quia accessorium sequitur naturam principalis. At verò currus, equos, mulos onustos agere opus servile est, & die festo inchoare absque justa causa non licet. Antea tamen inchoatum continuare licebit, si commodè desisti non possit, ut notant *Cajet. Angel. Suar. Laym. cit.* Insuper meritò *Diana* eos vectores excusat à mortali, qui auditô Sacrô, curribus vel jumentis onustis iter ineunt, quòd in labore servili imponendi onera non multum temporis insumatur, & sic excusat levitas materiæ. *Diana part. 2. tract. 2. Resol. 36.* 46

IV. Venari, Aucupari, Piscari, Bellare.

HÆc quidem esse opera servilia, negant *Navar. Lopez.* alii: affirmant tamen Doctores communius. Et sine dubio prohibita sunt die Festo, cùm fiunt cum magno apparatu, tumultu, gravi labore servili in comportandis & deponendis instrumentis. Secluso tamen ejusmodi tumultu & labore, consuetudo jam obtinuit, ut licitum sit venari, piscari, aucupari diebus Dominicis & festis, saltem recreationis & animi causâ, ut ex communi docet Layman citatus. *tract. 7. c. 2. n. 6.* March. *cit. Quæst. 4. ante finem.* Imò etiam lucri causâ, juxta superiùs dicta, Dina *parte 4. Tr. 4. Resol. 222.* Similiter & bellare per se opus servile est, & per se illicitum, saltem olim fuit extra casum urgentis necessitatis, ut habetur *c. 4. extra de Regulis Juris. Quod non est illicitum in Lege necessitas facit licitum. Nam & Sabbathum custodire præceptum est: Machabæi tamen sine culpa sua in Sabbatho pugnabant.* Consuetudo tamen etiam artem militarem jam cohonestavit, ut saltem sine peccato mortali seclusa necessitate, liceat diebus festis & pugnare, & militares exercitationes, lustrationes, & similia instituere, *juxta L. Divus ff. de feriis.* Vide Molinam *Tom. 1. tr. 2. Disp. 111.* Becanum. 2. 2. *c. 25. Quæst. 17.* Laym. *cit. c. 2. n. 6.* 47

Denique quatuor opera, etsi de se minimè servilia tamen speciali jure positivo prohibita sunt in die festo *juxta capit. Omnis de feris.* 1. Mercatus, præsertim publicus & cum strepitu. Nam semper licuit distractio rerum ad victum quotidianum necessariarum, sicut & privati contractus emptonum & venditionum, etiamsi fiant solemniter coram Notariis: quia necessitas illos excusat; cùm aliis diebus homines plebei operi intenti convenire tam facilè non possint, maximè rustici. Et privilegio excusantur nundinæ solemnes. Denique consuetudine hoc peccatum ferè usque ad tempus divinorum Officiorum videtur esse restrictum. 2. Placida seu actiones forenses. 3. Judicium ad mortem. 4. Juramenta in Judicio præstanda, de quibus videre potes Laym. *c. 2. n. 7.* 48

SE-

SECTIO IV.
Causæ excusantes à feriis.

SUMMARIUM.

49. *Causæ excusantes à feriatione sunt generatim quatuor* 1. Necessitas. 2. Charitas, 3. Officium, & 4. Consuetudo.
50. *Quæ, quando, & quos à feriatione excuset* necessitas, *ita ut ob eam laborare liceat die festo?*
52. *Quando excuset à feriatione* Charitas *seu pietas* 1. *ergo Deum.* 2. *erga proximum, &* 3. *erga seipsum?*
55. *Quale, & quos excuset* Officium? &
56. *Qualis, & quos excuset consuetudo?*
57. *Circa prædicta* quædam benè notanda.

ASSERTIO IV.

49 C*Ausæ excusantes à feriis, propter quas liceat Dominicis & Festis diebus serviliter laborare, commodè etiam ad quatuor capita revocantur, scilicet,* Necessitas, Charitas, Officium, Consuetudo.

EXPLICATIO.

§. I.

Necessitas.

50 EXcusat necessitas aut publica V. G. reficiendi fontes, pontes, aggeres fluminum, iminente hoste valla exstruendi, muros reparandi &c. Item piscandi certum genus piscium, nominatim halecum, quod non nisi diebus oportunis capitur, aliquando in Dominicas vel festa incidentibus. *Cap. Licet de feriis.* Item parandi aliqua ad commune populi festivitatem, V. G. in adventum Principis, & quæcunque sit necessitas publica, vel justum Magistratûs imperium, aut privata, quâ excusantur pauperes, qui si tot festis occurrentibus ferientur, se, suamque familiam sustentare non possunt: similiter pauperes præsertim famuli & famulæ, qui diebus festis suas vestes resarciunt, quancunque etiam tempore, cùm aliis diebus non possint, vel non permittantur, ut notavit Laym. *cap.* 4. *num.* 1. Item agricolæ, qui ob diuturnam pluviam præteritam vel superventuram diebus Dominicis, & festis fruges & fœnum metere, secare, congregare coguntur, vel ob aliud grave damnum cavendum ruri laborant. Item aurigæ, nautæ, vitriarii, salinarii, laborantes in fusoriis &c. quorum opera semel cæpta, sine damno interrumpi non possunt, ut etiam superiùs quoad Missam notatum est. Item qui superveniente hoste debent muros munire &c. Vide similes casus *cit. cap. licet de feriis.* Item Medici, Chirurgi cùm pro infirmis laborare debent. Item fabri ferrarii, dum equos soleant, & curruum rotis laminas imponunt ob necessitatem iter facientium. Item sartores, cùm diebus festis quandoque post mediam noctem in multum diem laborare coguntur, ut vestes promissas expediant, præsertim si aliis diebus bona fide absolvere non poterunt. Laym. *cap.* 4. *n.* 2. Diana *part.* 2. *Tract.* 15. *Resol.* 34. Quò etiam famuli Magistris parere debent: quod si autem absque justa causa fieret, semel quidem & iterum parere poterunt causâ vitandi odii, contentionis, incommodæ dimissionis; si autem frequenter & per consuetudinem fiat, si alium Magistrum acquirere possunt, tenebuntur alterum deserere; alioquin excusabuntur à præcepto Ecclesiæ piæ Matris. Similiter excusatur quilibet famuli, ancillæ, & uxores, si à Dominis vel maritis ad laborandum coacti (modò id non fiat in contemptum Religionis) sine incommodo imperium detrectare non possunt, neque servitium mutare: certè consortium non possunt uxores. *Laym. proximè citatus.*

51 Denique universaliter quivis serviliter laborare poterit, ne aliquod notabile damnum patiatur, secundùm omnes: imò etiam, ne magno aliquo extraordinario lucro privetur: nam revera etiam notabile lucrum amittere damnum grave est, ut si oportuna & lucrativa sit occasio vendendi, ut notant cum Tamburino *citato* §. 3. *n.* 8. Diana & *alii.* Neque enim existimandum est, Ecclesiam piam Matrem velle obligare fideles suos ad rem sanè difficillimam, qualis esset abstinentia servilium operum, lucrum multorum aureorum, aliàs non ita facilè obvium, amitter. Idque maximè fatendum, quando lucrum aliàs ab aliis caperetur, V. G. in locis diversarum Religionum. Et favet Pontifex *citato c. licet de feriis.* Quod licet communiter trahatur ad necessitatem publicam, ab aliis tamen etiam reducitur ad necessitatem lucri privati capiendi.

§. II.

Charitas,

52 SEu pietas etiam hìc excusat, eáque triplex. I. Erga Deum ac cultum divinum, ut si Altaria ornanda, templum verrendum, parietes auleis ornandi, aliáve ad festivitatem ordinanda sint. Idque etiamsi præcedenti die fieri potuissent, ideóque non sine veniali peccato vel culpa neglecta, & in diem festum translata sint: ut cum aliis observat Diana *Part.* 2. *Tract.* 5. *Resol.* 8. Ratio facilis est: quia præceptum hoc, quo divinus cultus attenditur, non debuit prohibere ea, quæ & ipsa ad divinum cultum proximè spectant (*Nota proximè.*) non item ea, quæ remotè nimis ad divinum cultum referuntur. Quis enim dicat, licere ligna secare, laborare, inordine ad Ecclesiam, vel Aram construendam, nisi notabilis Ecclesiæ necessitas id exigeret: similiter sepulchra Christi pro Hebdomada Sacra, præsepe pro Festo Nativitatis, Aras, ac moles artificiosas ad exponendam Eucharistiam: item vias publicas ad eum finem ornare, scenam ad repræsentationem Sacram erigere, die Festo, saltem sine mortali, etsi non sine veniali, si potuissent ante fieri, Doctores concedunt communiter, & praxis obtinuit. Attamen non poterunt eadem de novo fabricari die festo: intellige semper, seclusâ necessitate. *Ratio patet*; quia illa erigere proximè, eadem verò ædificare se remotè habent ad actualem Dei cultum. II. Charitas erga proximum; ut Lucæ 14. ad extrahendum bovem, vel 53 asinum proximi, è puteo in Sabbatho. Ad extinguendum incendium, aliúdve malum proximi avertendum. Item ad tumbas ac vestes funebres faciendas, insignia, aliáque paranda pro funere. Item ad succurrendum proximo in extrema vel gravi necessitate laboranti, cùm aliunde succurrendi media non suppeditant, licet servilter laborare: certum apud omnes. Addunt communiter etiam licere ad eleemosynam pauperi dandam. Et so-

leo permittere juvenibus opificibus, simul in ordine ad otium ac aliorum peccatorum occasiones evitandas: alioquin in solâ communi necessitate pauperum id licere rectiùs negant Diana & alii cum Tambur. *cit cap.* 3. §. 2. *n.* 16. *Ratio est*: Quia obligatio hujus præcepti gravis est, ideóque non videtur rationabiliter vinci posse à quavis proximi communi necessitate, sicut vinci censetur in neces-
54 sitate gravi vel extrema. III. Charitas erga seipsum quandoque etiam excusare potest, non tantùm in necessitate corporali; sic enim excusat causa præcedens, sed etiam in necessitate spirituali: Quâ ratione *Sylvest. Sa, & alii apud Laym. citat.* excusant eos, qui post divina moderatè laborant ratione otii, vel probabilis periculi peccandi evitandi, præsertim puellas die festo nentes, vel acupingentes, ne otio vacent, vel ad fenestras conspiciendas se præbeant. Jam supra monui consulendum semper, ut talia laborent ad pias causas pro Ecclesia, vel proximo egente. Alioquin inde rarò accidere, ut peccatum aliter evitari non possit, & sic per se vix sufficientem causam esse, rectè cum aliis notat *Laym. cit. c.* 4.

§. III.

Officium.

55 EXcusat generaliter illos, ad quos ex officio pertinet prædicta, aut aliqua eorum facere: etiamsi alii adessent, qui sponte facere vellent. Item Officiales militiæ, dum in Dominico vel festo exercitus disponunt, aliáque quantumvis servilia per milites curant fieri ad officium militiæ pertinentia. Item barbitonsores, quibus diebus Dominicis vel festis tondere & radere licitum est ex multiplici capite. 1. Ex parvitate materiæ, si unum aut alterum tonderent. 2. Ratione lucri cessantis, si negent eo die petentibus. 3. Ratione necessitatis rusticorum vel aliorum, qui per occupationes aliis diebus accedere non possunt. 4. Eadem ratione consuetudinis jam ubique ferè toleratæ. Fernandez hic, & alii cum Diana *part.* 2. *tr.* 15. *Resol.* 34. Eadem fere est ratio de coquis communibus, pistoribus, cauponibus, lanionibus, quorum opera servilia die Festo aut aliorum necessitas, aut propria indigentia seu lucrum cessans notabile, aut denique consuetudo tolerata à consciis Prælatis plerúmque excusat, adhibito semper prudenti judicio. Quamquam de iis Auctores, præsertim aliarum nationum, & sæpè nimis rigide loquantur.

§. IV.

Consuetudo.

56 ET hæc tandem excusat, cum in aliquibus locis aliqua solent fieri, etiam præter necessitatis rationem sola consuetudine approbata vel tolerata, ut quòd mercatores diebus festis ac Dominicis publicè vendant, saltem post tempus Sacrorum, & meritò alicubi post Concionem meridianam primò: quòd opifices festis diebus ad vesperam materiam præparent sequentibus diebus laborandum, ut notant *Laym. & March. citati.* Item quòd diebus Dominicis & festis etiam molant, partim necessitas, partim parvitas materiæ in labore hominum, partim etiam consuetudo excusat. Item quæ paulò suprà de barbitonsoribus, coquis &c. & superiùs de venatione, piscatione, bello annotata sunt. Item de gladiatione rectè ita censet *Fagundez* apud Dianam citatum. *Consuetudo facit actionem hanc licitam: addiscunt enim Juvenes artem degladiandi diebus Dominicis, videntibus & consentientibus Prælatis.* Denique Sanchez *l.* 5. Consiliorum dubio 18. *c.* 2. *n.* 12. ita habet. *Etiam cessante necessitate ex consuetudine antiquissima, sunt licita aliqua minuta, quæ solent facere Agricolæ in vere, & dum habent segetes in areâ; scilicet trituram vertere, extendere, aut separare; & idem est de consuetudine hortulanorum rigantium olera in die festo &c.* Hæc Sanchez. simile ergo judicium est in similibus innumeris, quæ recensere nimis longum foret.

Advertenda circa prædicta.

I. CAusæ excusantes hactenus explicatæ semper 57
præsupponunt, ut prædicta & similia bona fide fiant, non in Fraudem festi, minùs in contemptum, & scandalum vitetur. Alioquin peccari mortaliter nimis certum est. Unde. II. Si opus præcedenti die fieri potest, minimè licet differre in Dominicam, vel festum ex intentione, eo ipso enim fieret in fraudem: si tamen per oblivionem, vel negligentiam jam dilatum sit, & non possit commodè differri ulteriùs, tunc die festo sine culpa fieri poterit, urgebit enim necessitas aliqua non obstante culpa præcedente. III. Si causa excusans est manifesta, non opus est petere licentiam, vel dispensationem à Superiore, Episcopo, vel Parocho, nisi ex condecenti, vel ad majorem securitatem, ad cavendum scandalum. *Omnes.* Si verò causa dubia sit, vel patenter non sufficiens, dispensatione opus erit, quam ex consuetudine recepta, seu generali commissione conferre potest Episcopus, & in ejus absentia Parochus proprius: Confessarius autem solùm pro foro conscientiæ declarare poterit, an causa justa & sufficiens sit, nec ne, juxta Regulas prædictas. IV. Regulares, eorumque Prælati respectu sæcularium, etiam famulorum vel domesticorum suorum potestate ordinaria nihil possunt, nisi quatenus haberent rationem Parochorum; cùm alioquin sæculares sub illorum jurisdictione spirituali non sint. Per Privilegium modicum quid nobis concessum habes apud nostrum Portellum in dubiis Regularium V. *laborare*, his verbis: *Eugenius IV. concessit, quòd sæculares absque peccato possint laborare in nostris Conventibus in die Sanctæ Crucis Septembris, in die S. Michaelis, SS. Innocentium, S. Sylvestri, quando non incidunt in Dominicam. Unde videant Prælati se peccare mortaliter, & facere mortaliter peccare alios, si contra prædictam explicationem invitent, vel patiantur, quod in suis Conventibus sæculares laborent, etiam gratis.* Hæc Portellus.

APPENDIX

De Observatione Jejuniorum.

POst tertium Præceptum alias satis breve, & quoad modum, & tempus Ecclesia determinatum, aptissimus locus est tractandi, & à plerisque tractatur de Præceptis communibus Ecclesiæ. Quinque autem sunt generalia Præcepta Ecclesiæ omnes Christianos sub mortali obligantia. ***Primum*** statutos ab Ecclesia Dies Festos celebrandi. ***Secundum***, Missam Diebus Dominicis, & Festis reverenter audire (de his duobus jam hìc satis actum.) ***Tertium***, indicta ab Ecclesia certis diebus jejunia, & à quibusdam cibis abstinentiam observare. ***Quartum***, peccata Sacerdoti proprio, aut alicui approbato singulis annis confiteri (de hoc in materia de Pœnitentia.) ***Quintum***, Sacrosanctam Evcharistiam ad minus semel in anno, idque circa Festum Paschæ sumere (de hoc item jam actum ***part. 2. Theol. Sacrament. c. 6. Sect. 7.***) Addunt aliqui ***Sextum*** de nuptiis tempore prohito non celebrandis, aut de Decimis solvendis: verùm quia nec omnes fideles nubunt, nec omnes agros vel bona decimata habent, ideò hæc duo inter universalia Præcepta Ecclesiæ censenda non sunt. Manet ergo nobis explicandum solum Tertium Præceptum Ecclesiæ de observatione jejuniorum. Sit ergo

SECTIO I.

Quid, & quotuplex Jejunium?

SUMMARIUM.

1. *Ethymologia & divisio jejunii generatim sumpti.*
2. *Jejunium Ecclesiasticum.*
3. *Est* I. religiosa observantia (*ideòque actus Religionis*)
4. II. *A*bstinentiæ à cibo, & certa ciborum qualitate (*ubi quid nomine cibi intelligatur?*)
5. III. Statuto tempore (*quodnam illud?*)
6. *Ab* Ecclesia ordinata. *Ideòque*
7. & 8. *Jejunium Ecclesiasticum requirit, vel præcipit abstinentiam à carnibus; &*
9. *In quadradesima ab ovis & lacticiniis: nisi privilegium, vel consuetudo contraria hæc admittat, ut est in Germania. Ubi*
10. *Licèt ova & lacticinia comedere liceat, probabiliùs tamen non licet hoc ipso etiam vesci sagimine, seu pinguedine è lardo, nec adipe, vel sanguine &c.*
11. *Obligatio jejunii est sub mortali, toties, quoties, nisi parvitas materiæ vel alia causa excuset. Insuper*
12. *Jejunium Ecclesiasticum requirit etiam* unicam tantùm refectionem,
13. Moraliter continuatam, *nisi paupertas, officium, vel negotium excuset. Adeòque*
14. *Excludit alias refectiones iteratas, veras tamen non alias sumptiones per modum medicinæ. Resolvuntur varii casus.*
15. *Vinum, cerevisia, mulsum &c. etiam ad sedandam famem sumpta, non frangunt jejunium*
17. *Obligatio unius refectionis est pariter sub mortali, ex genere suo.*
18. *Probabiliter tamen, qui sæpiùs in die reficitur, tantùm semel peccat mortaliter, in prima scilicet iterata refectione.*
20. *Hora refectionis modò est meridies, seu hora undecima.*
21. *Quæ hora tamen non est de essentia jejunii Ecclesiastici, sicut est abstinentia à carnibus, & unica refectio, ideo ex justa causa mutari potest.*
22. *Sine justa causa autem eam horam mutare, vel notabiliter anticipare peccatum mortale esse, volunt aliqui.*
23. *Probabiliter tamen solùm veniale est.*

JEjunium quoad vocem dictum est à ***jejuno***, intestino quodam animalis quod semper vacuum, & subtile est, quòd nimirùm jejunium hominem cibo vacuum, & consequenter non pinguem, sed macrum, & subtilem reddat: adeòque secundùm hanc ethymologiam jejunium propriè significat abstinentiam ab omni cibo, & potu. Illi enim propriissimè dicuntur jejuni pro tali die vel tempore, qui eo die vel tempore nihil omninò gustârunt, comederunt, vel biberunt, quod jejunium naturale vocant. Verùm latiùs extensum nomen jejunii variè accipitur, & potissimum quatrupliciter, & vulgò quatruplex jejunium distinguitur, ***spirituale, naturale, morale,*** & ***Ecclesiasticum***. I. Jejunium ***spirituale*** impropriè, metaphoricè dicitur abstinentia à vitiis, & voluptatibus quibusvis in Scripturam passim. Isaiæ 58. ***Nonne hoc est magis jejunium, quod elegi? dissolve colligationes impietatis.*** Unde D. August. ***tr.*** 17. in Joan. ***Jejunium magnum, & generale est, abstinere ab iniquitatibus, & illicitis voluptatibus sæculi.*** Similia habent alibi, & alii Patres, & pulcherrimè D. Bernardus ***serm. 1. in Quadrag.*** II. Jejunium ***naturale*** dicitur abstinentia ab omni prorsus cibo, & potu in stomachum transmisso, quale jejunium à tempore mediæ noctis gravissimo Ecclesiæ præcepto requiritur ad dignam celebrationem, sumptionem Evcharistiæ. Nam ut ait D. August. Epist. 118. ***Placuit Spiritui Sancto, ut propter honorem tanti Sacramenti prius in eos Christiani Dominicum Cor intraret, quam cæteri cibi.*** Quale etiam erat jejunium Ninivitarum Jonæ 3. indicente Rege. ***Homines, & jumenta, & boves & pecora non gustent quidquam nec pascantur, & aquam non bibant.*** III. Jejunium ***morale***, ac Philosophicum dictum, est actus temperantiæ moderantis appetitum, & usum cibi ac potûs secundum regulam rectæ rationis, cujus velut partes sunt abstinentia, & sobrietas. Abstinentia enim moderatur affectum, & usum ciborum: sobrietas verò moderatur affectum, & usum potûs potentis inebriare. Cæterùm hoc jejunium morale, aut est ***generale***, prædictam scilicet actûs temperantiæ, seu abstinentiæ moderans abstinentiam, & appetitum ciborum secundum rectam rationem: ne scilicet excedatur, vel deficiat: aut est ***speciale***, scilicet actus abstinentiæ specialis subtrahens alimenta corpori magis, quàm ratio temperantiæ alioquin requireret in ordine ad certos fines, utpote ad cultum Dei, mortificationem carnis &c. Et hoc rursus aut est ***arbitrarium***, ac liberum, quoad modum jejunandi & abstinendi à cibo & potu pro cujusvis libitu, affectu, devotione, de quo varia, & mira habentur in libris, & Vitis Sanctorum: aut est ***ordinarium***, vel regulare, scilicet certa lege vel consuetudine constitutum quoad modum jejunandi, & abstinendi pro certa hominum communitate, societate, Religione: qualia fuerunt jejunia Judæorum in veteri lege, & etiam est jejunium in Nova Lege; præterea specialia jejunia diversorum Ordinum, seu Religionum. Jam vides jejunium Ecclesiasticum etiam esse jejunium morale, & speciale.

IV.

IV. Jejunium Ecclesiasticum ergo definitur communiter : *Abstinentia cibi secundùm Ecclesiæ regulam assumpta* : apud Bellarmin. *l.* 2. de bonis oper *c.* 1. Aut: *Abstinentia ciborum secundùm modùm ab Ecclesia omnibus fidelibus præscriptum* : apud Filliuc. *tr.* 27. *part.* 2. *c.* 1. *q.* 1. Aut : *Abstinentia à carnibus & prandii , ac post cœnam cujuslibet cibi subtractio usque in diem sequentem.* Sic Canonistæ communiter apud Azor. *tom.* 1. *lib.* 7. *c.* 8. *q.* 1. Teneatur definitio, quæ magis placet : sed explicemus accuratiùs.

§. I.

Quid est Jejunium Ecclesiasticum.

ASSERTIO I.

2 JEjunium Ecclesiasticum , prout defacto in Ecclesia Romana indicitur, rectè definitur, *Religiosa observantia abstinentiæ à cibo , & certa ciborum qualitate, designato tempore ad Deum colendum, & carnem propter Deum mortificandam ab Ecclesia ordinata.* Est in re omnium, & in terminis Marchant. *tom.* 2. *Trib. tr.* 12. *tit.* 3. *q.* 1. Explico particulatim.

3 I. *Religiosa observantia abstinentiæ.* Indicatur vera natura jejunii Ecclesiastici : etenim jejunium Ecclesiasticum non est præcisè actus temperantiæ ; vel abstinentiæ ; sed etiam actus Religionis ; spectans ad observantias sacras, quippe ad cultum Dei, & carnem propter Deum mortificandam, ordinata tanquam ad suum proprium finem ; nullum enim est jejunium in Ecclesia Dei institutum, quod singulari Dei cultui dedicatum non sit, ut de jejunio Quadragesimæ, quatuor temporum , Vigiliarum mox patebit §. *seq.* Excluditur ergo à jejunio Ecclesiastico inprimis jejunium necessitatis ; qui vel non habet, quod manducet, vel ex morbo cibos abhorret, abstinet &c. Item jejunium avaritiæ ; quo quis solum parsimoniæ causâ abstinet ; item jejunium medicinale ; quo quis solum sanitatis gratiâ abstinet: item jejunium merè morale & Philosophicum , quo quis solo temperantiæ motivo abstineret , etiamsi alioquin servatâ formâ ab Ecclesia præscriptâ ; talis enim tantùm necessitatis , avaritiæ , sanitatis , vel temperantiæ gratiâ jejunans absque ullâ prorsus expressâ , vel implicita intentione DEUM honorandi , aut carnem propter DEUM mortificandi , jejunium Ecclesiasticum reverà non celebrat : imò si haberet voluntatem expressam tali jejunio DEUM non colendi , aut præceptum Ecclesiæ non implendi , etiam affectu Præcepto Ecclesiæ non satisfaceret , sed peccaret mortaliter in foro conscientiæ , quamvis in foro externo condemnari non posset ab Ecclesiâ , de occultis non judicante.

4 II. *Abstinentia à cibo, & certa ciborum qualitate* : scilicet carnibus, & in Quadragesima omnibus , quæ ex carne procedunt, utpote lacticiniis , & ovis, de quibus *infra.* Nomine autem cibi intelligitur , quidquid sumitur , & in stomachum trajicitur ad finem corporis alendi , seu nutriendi , sive deinde sumatur per modum cibi mandendi , ut panes , carnes &c. sive per modum potûs sorbendi , ut lac , mel , juscula. Jejunium ergo non comprehendit abstinentiam alicujus non ad nutriendum corpus sed solùm ad concoctionem juvandam ; restringendam sitim ; refrigerandam naturam ; ut aqua, vinum, cerevisiâ ; quamvis enim vinum , & cerevisia etiam nutriant ; tamen per se non ad nutriendum , sed ad alios fines prædictos sumuntur : neque comprehendit abstinentiam à medicina ; seu pharmacis, seu iis ; quæ sumuntur non per se ad alendum corpus , sed ad morbos pellendos , vel evitandos tanquam suum proprium finem. Jejunium ergo Ecclesiasticum solius cibi abstinentiam per se requirit , juxtà communem Ecclesiæ sensum , & Sententiam DD. cum D. Thoma 2. 2. *q.* 147. *a.* 6. Rationem indicat Divus Leo *serm. de jejun. septimensis* dicens : *Licèt jejunium generali nomine ad omnem continentiam pertinere videatur, propriè tamen ad edendi diminutionem cibi refertur, ut prosit nunc voluntate non sumere ; quod ab initio contra vetitum nocuit usurpasse, & sicut illis concupiscentia vulneri, ità hic abstinentia sit saluti.* Hæc ille.

III. *Statuto tempore.* Triplex hic tempus statutum est: Primum tempus jejunii observandi, 5
seu dies, quibus jejunandum est : ut sunt dies Quadragesimæ , quatuor Temporum ; Vigiliarum , & quoad solam abstinentiam Feria sexta, & Sabbatho. Secundùm, est tempus inchoandi ; & finiendi statuto die ; & est tempus à media nocte præcedenti , usque ad mediam noctem sequentem illius diei , ita ut ante mediam noctem præcedentem , & post mediam noctem sequentem jejunii, quis omni lege jejunii solutus sit. In dubio tamen ex alibi dictis hic obiter distinguendum est : ante mediam noctem præcedentem jejunii v. g. Feriæ quintæ , vel Feriæ tertiæ ante Cineres , si tunc dubitatur, an sonuerit duodecima, stante dubio, non teneris abstinere, sed potes pergere , & comedere carnes ; quia possessio stat pro tua libertate ; cum certum sit te libere posse tota illâ die comedere carnes ; incertum autem , an ille dies omninò finitus sit per mediam noctem : at verò nocte sequenti jejunium ; cum dubitatur , num sonuerit duodecima ; teneris adhuc abstinere nec potes comedere , præsertim carnes , donec de tempore constet ; quia tunc è converso possessio stat pro lege jejunii ; cùm certum sit te obligari totò die Sabbathi v. g. jejunare , incertum autem , ân ille dies per mediam noctem finitus sit. Tertium est tempus refectionis in jejunio ; ut scilicet fiat horâ competenti , non ante tempus meridianum sed ab horâ undecimâ incipiens ; de quo ex professo infra.

IV. *Ab Ecclesia ordinata* : scilicet quoad tem- 6
pus ; & modum abstinendi. Dicitur autem *ordinata* , non *præcepta* : quia jejunium Ecclesiasticum dicitur non illud tantùm ; quod ab Ecclesia præcipitur , sed omne illud , quod observatur , vel assumitur secundùm formam ab Ecclesia ordinatam ; seu præscriptam , sive dein observetur tali tempore ex ipso Præcepto Ecclesiæ , sive ex voto , vel Regula , sive omninò libere ex voluntaria devotione. Ex hac definitione ita explicata , & communi DD. Sententia apud Azorium *cit. lib.* 7. *c.* 8. *Less. lib.* 4. *de justit. c.* 2. *dub.* 2. Filliuc. *cit. c.* 2. tria essentialiter requiruntur ad omne jejunium

Ecclesiasticum. 1. Unica refectio continua. 2. Ut una illa refectio fiat hora competenti, ceu sit cæna, & non prandium. 3. Ut habeatur delectus ciborum seu abstinentia à carnibus, de quibus per distinctos §§. Et incipiendo ab hoc ultimo sit

§. II.

Quis delectus ciborum habendus, seu à quibus abstinendum in Jejunio Ecclesiastico?

ASSERTIO II.

7 Jejunium Ecclesiasticum de præcepto requirit delectum ciborum, specialiter abstinentiam à carnibus, & in Quadragesima etiam ab ovis, & lacticiniis seclusò privilegio, & consuetudine contraria: idque sub mortali toties, quoties.* Est omnium Catholicorum contra Hæreticos nostri temporis, qui jejunia Sanctorum, & veteris Ecclesiæ solùm explicant de abstinentia generali à cibis nimiis, vel nimis lautis.

8 I. *Requirit delectum ciborum, specialiter abstinentiam à carnibus.* Jejunium Ecclesiasticum antiquissima lege, & consuetudine requirere delectum ciborum, seu abstinentiam particularem à certis in specie cibis amplissimè probant Exempla Scripturæ; & PP. omnium, ut latè videre potes Controversias apud Bellarm. *lib. 2. de bon. oper. in particulari.* Specialiter autem requirere abstinentiam à carnibus testantur omnes ferè SS. PP. quos latè congerit idem *Bellarmin. ibid.* Idque statuitur variis Can. & CC. *c. statuimus dist. 4. c. utinam. dist. 76. Concil. Tolet.* VIII. *c. 9. &c.* Confirmat perpetua, & universalis consuetudo Ecclesiæ. Et denique ratio naturalis eandem rem persuadet; nam finis jejunii est corporis concupiscentias edomare, & in servitutem redigere, ut docet D. August. *l. 30. contra Faustum c. 5.* & omnes etiam Adversarii fateri debent: atqui non poterat certa, & communis regula constitui circa quantitatem, & lautitiam ciborum in genere in ordine ad mortificandam carnem, hæc enim infinitis modis variantur, & quod uni est multum, alteri est parum, quod uni est lautum, alteri non est lautum: ergo debuit constitui certa regula circa abstinentiam specialem ab aliquo genere cibi, qui ex genere suo, & ut plurimùm magis nutrit, & magis delectat; talem cibum esse pecorum carnes, & volucrum, omnes fatentur: rectè ergò in jejunio Ecclesiastico indicta est abstinentia specialis à carnibus.

9 II. *Et in Quadragesima ab ovis, & lacticiniis.* Jejunium Ecclesiasticum tempore Quadragesimæ, non item aliis diebus jejuniorum: quando jure communi etiam requirit abstinentiam ab ovis, & lacticiniis, videlicet lacte, butyro, & caseo, & quidquid ex lacte conficitur, hanc enim abstinentiam tempore Quadragesimæ tam Clericis, quàm Laicis severè præcipit *Synodus 6. Trullana Can. 56.* Et *c. denique dist. 4. D. Greg. ad August. Anglorum Episc.* ait: *Par est, ut quibus diebus à carne animalium abstinemus, ab omni quoque, quæ sementinam carnis trahunt originem, jejunemus, lacte videlicet, caseo, & ovis.* Quam quidem abstinentiam de jure communi pro solo tempore quadragesimæ, non item pro aliis diebus jejuniorum obligare advertunt DD. communissimè cum S. Thoma 2. 2. *q.* 147. & alii apud Castro Palaum *p. 7. disp. 3. punct. 2. §. 1.* Qui etiam observant, quoad hoc non esse consuetudinem eandem Ecclesiarum particularium, in quibusdam enim Ecclesiis esus ovorum, & lacticiniorum, omnibus jejuniorum diebus æqualiter prohibetur; in aliis autem etiam tempore Quadragesimæ permittitur: & ideo dictum

III. *Seclusio privilegio, vel consuetudine contraria:* quali de facto gaudemus Germani in omnibus Provinciis superioribus, nimirùm ob penuriam ciborum quadragesimalium, præsertim olei, & piscium. Sed hic Quæstio gravis est: utrum in nostra Germania, vel aliis locis, ubi lege, consuetudine, vel speciali privilegio licitum est comedere ova, & lacticinia, hoc ipso etiam liceat vesci sagimine, seu pinguedine expressa è lardo porcino, item adipe anserum, ac aliorum animalium, item sanguine animalium, farciminum &c. Ita affirmant graves DD. Gloss. *in c. Presbyter dist. 82. v. sagimine.* Hostiensis *in summa Rub. de observat. jejun.* Abbas *in c. consuluit. n. 2. de Judæis.* Sylv. *V. jejunium q. 5. n. 26.* Ubi hanc Regulam tradunt: Cui conceditur usus ovorum, casei &c. intelligitur etiam usus sanguinis, seu lardi concessus. Et aliis cit. consentit Diana *part. 1. tr. 9. Ref. 21.* Nec improbat Azor. *p. 1. l. 7. c. 10. q. 18.* Ratio est: quia, ut etiam docet Aristoteles, talis pinguedo non est caro, licet ex carne originem trahat, perinde, ac ova, butyrum, ac alia lacticinia, consequenter quando licet unum, licebit & alterum, & quidem à fortiori: mirum enim videatur licere vesci butyro longè meliori, & non licere vesci sagimine porcino; vel alia animalium adipe longè deteriori: & si liceat vesci lacte, quod substantialiter sanguis est, accidentaliter tamen mutatus, & melioratus, cur non liceat etiam vesci ipso sangine. Quæ Sententia quamvis speculativè, & Philosophicè omninò probabilis sit, practicè tamen & Theologicè opposita negativa longè probabilior & tutior est, quàm tenent Medina *lib. 1. instruct. c. 14. §. 10.* Filliuc. *tract. 27. c. 3. q. 9.* Tabiena V. jejunium §. 8. dicens, *nullo jure probari, ea comprehendi sub lacticiniis, quia cùm sit adeps carnis, potius ad carnes pertinet.* Et Laym. hic *c. 1 n. 5.* qui rectè advertit quod consuetudo in nostris partibus, consentientibus Prælatis, inducta, ideóque pro lege tenenda, in diebus Quadragesimæ, & jejuniorum permittat quidem usum ovorum & lacticiniorum, non tamen ita usum sanguinis, lardi &c. cùm ergo jure communi talia non liceant in Quadragesima saltem, nec in nostris Regionibus vi consuetudinis introductæ licita fieri possunt. Accedit, quòd magnum subsit periculum, ne data semel facultate utendi sanguine, & lardo, homines facilè extendant ad similia, v. g. farcimina sanguinis, & alia ob similem causam, quod quidem ab aliquibus concedi, & à doctissimo quodam Patre Societatis JESU in Aula Viennensi fortiter defendi audivi, sed certè non sine gravi scandalo, & jejunii Ecclesiastici detrimento. Nihi-

hilominus prædicta Sententia affirmativa, quia speculativè probabilis est, ad tria Confessariis servire potest. *Primò*, ut pauperibus eam licentiam vescendi ejusmodi saginâ diebus jejuniorum facilè concedere possint ob causam paupertatis, & defectum butyri. *Secundò*, quòd ancillis, coquis, aliisque famulis, & servis facilè permitti possit, ut & coquant, & cocta comedant de sagimine, aliáve pinguedine animalium, cùm à Dominis jubentur, eisque comedenda proponuntur. *Tertiò*, ut etiam ditiores propter usum ejusmodi saginimis in cibis condiendis diebus jejuniorum non facilè peccati mortalis condemnent, ne nihilominus utantur, & gravius peccent contra conscientiam. *Ratio est*: quia etsi consuetudo in nostris Regionibus non ita permittat usum saginimis, sicut usum ovorum, & lacticiniorum, est tamen etiam communis persuasio, minorem esse prohibitionem saginimis, quàm ipsiusmet carnis, ut proinde in his Regionibus, quibus esus ovorum, & lacticiniorum concessus est, propter magnam æquiparationem, vel similitudinem esus saginimis censeri possit non ita gravis, & sufficiens ad peccatum mortale, ut rectè observat Laym. *cit. c.* 1. *n,* 5. Denique planè divitibus absque prorsus rationabili causa simpliciter esus saginimis nunquam permitti, sed semper dissuaderi debet ob rationem dictam: multò minùs esus jusculi carnium, aus farciminum ex sanguine.

11 IV. *Itaq; sub mortali toties, quoties.* Ita communis sensus, & consensus Ecclesiæ, & DD. ac fidelium omnium, ut alia probatione vix indigeat: nam grave peccatum alioquin mortale ex genere suo esse sine justa causa diebus jejuniorum comedere carnes, constat ex Can. 18. *Apost. Synod. Trulana. Can.* 56. *& Tollet.* 8 *Can.* 9. Ratio est: quia materia præcepti gravis est. Toties autem committi peccatum mortale, quoties quis sine justa causa diebus jejuniorum carnes comedit, docet communis DD. cum Navar. *c.* 21. *n.* 14. ubi ait: quoties quis edit cibos vetitos, toties peccat mortaliter, secundùm omnes. Et ratio est: quia præceptum abstinentiæ à carnibus in diebus jejuniorum negativum est, obligans ad semper, & pro semper, cùm sine dubio mens Ecclesiæ sit diebus jejuniorum absolutè prohibere carnes: ut sensus sit, nunquam die jejunii comedentur carnes: ergo toties, quoties quis carnes comedit, contra præceptum, peccat mortaliter. Sed dixi *ex genere suo.* Nam sine dubio in hoc præcepto non edendi carnes in die jejunii datur aliqua parvitas materiæ à mortali excusans, sicut & in præcepto negativo non furandi: ut cum aliis docent Diana *cit. p.* 5. *tr.* 5. *ref.* 32. Tamb. *lib.* 4. *c.* §. 3. Volunt autem eam censendâ esse parvam quantitatem excusantem à mortali, qualis coquo ad gustandum, vel dapiferis Principum ad prælibandum sufficit: sed certè nimis strictè, & scrupulosè. Ego non damnarem peccati mortalis eum, qui absque ulla necessitate, etiam ex mera levitate, curiositate, vel gulositate die jejunii modicum frustillum carnis, v. g. instar nucis communis, mediam aviculam, vel quid simile devoraret, quia præceptum Ecclesiæ piæ Matris non obligat cum tanto rigore. Quòd si rationabilis causa accedat, omni culpa vacabit, ut in coquis tunc diebus jejunii cibos carnium prægustantibus. Addit bene *Diana cit. fin.* etiam infirmorum ministros posse quandoque licitè aliquid de carnibus edere, non tantum ad prælibandum, sed etiam ad excitandum infirmorum appetitum, & tollendum fastidium, si ita commodum videatur, nam in his est urgentior ratio charitatis, quam Ecclesia non intendit impedire, quàm in coquis, & dapiferis, ut ex Navarro & aliis etiam docet Sanchez *in opuscul. tom.* 2. *lib.* 5. *c.* 1. *d.* 22. *n.* 10.

§. III.

Qualiter in Jejunio Ecclesiastico requiritur una tantùm refectio?

Jejunium Ecclesiasticum ex Veteri Lege, & consuetudine *requirit unam tantùm refectionem moraliter continuatam, excludendo refectiones iteratas sub mortali, sed probabiliter prima tantùm refectione iteratâ incurrendo.* Est itidem communis DD. Unicam enim refectionem requiri essentialiter ad jejunium Ecclesiasticum omnes consentiunt, & ita universali consuetudine Ecclesiæ interpretatum est præceptum jejunii, ut non liceat, nisi semel de die comedere, ut patet passim in Conciliis, SS. PP. & DD. Rationem assignat D. Thomas supra *cit. c.* 6, Quia jejunium Ecclesiæ institutum est, ut corpus dometur, & non destruatur: domatur autem, & non destruitur corpus, si assuetum bis sumere, semel tantum sumere debeat: non domaretur, si nihil omitteret, & destrueretur, si nihil sumere deberet: ergo rectè indicta est unica refectio: sed in hac unica refectione, hoc ipso, quòd unica sit, & alia sequi non debeat, plus cibi accipi potest licitè, quam aliàs ordinariè sumitur, intra tamen limites temperantiæ, ut omnes verè consentiunt. Quod si quis in ea refectione limites temperantiæ excederet nimiùm bibendo, vel edendo, peccaret quidem contra virtutem temperantiæ pro ratione excessûs, plerumque venialiter, at non contra legem Ecclesiasticum jejunii, quia revera unica refectione contentus fuit, etsi ageret contra finem jejunii, scilicet mortificationem carnis, finis enim præcepti non cadit sub præcepto: & meritum jejunii amittet saltem ex parte, si excessus comedendi vel bibendi tantùm venialis fuit, in toto autem, si fuit excessus mortalis, ut optimè admonet etiam S. Thomas. Jam reliqui termini specialiter explicandi sunt. 12

I. Requirit unam tantùm refectionem moraliter continuatam.

Præceptum Jejunii Ecclesiastici eo ipso, quòd requirat refectionem unicam, etiam necessariò requirit continuam refectionem, non quidem mathematicè continuam absque ullo temporis intervallo, sed moraliter continuam absque notabili intervallo, si enim notabili mora interrumpatur, non unica, sed duplex refectio esset contra præceptum jejunii: idque non tantùm verum est, quando utraque, vel alterutra refectio se sola sufficiens est homini ad cibandum, tunc enim frangeretur jejunium quoad substantiam peccato mortali secun- 13

dùm omnes; ſed etiam, quando neutra refectio eſt de ſe ſufficiens: tunc enim adhuc frangitur jejunium quoad modum refectionis unicæ ab Eccleſia præceptum, idque ſi abſque rationabili cauſâ fiat, peccato ſaltem veniali, ſi mora modica ſit, vix mortali, niſi nimia eſſet mora, v. g. aliquot horarum. Cæterùm multa hic excuſare poſſunt à peccato, potiſſimum paupertas, officium, negotium. 1. *Paupertas* quidem, qualis eſt eorum, qui oſtiatim mendicant, & omnium aliorum, qui non habent, quo unica refectione ſufficienter reficiantur, utique poterunt refectionem ſuam interrumpere, & iterare, ut cum D. Thoma omnes admittere debent. 2. *Officium*, quomodo in Monaſteriis lectores, & miniſtri menſæ, & aliàs famuli miniſtrantes menſæ, qui licitè poſſunt offam, vel aliud quid prius accipere, tum ad confirmandas vires, ut commodiùs ſerviant, vel etiam famem non nihil ſedent, ut notant *Azorius*, *Navar.* Diana *p. 4. tr. 4. reſ.* 142. Tum etiam, quia ſumptio illa prævia cenſetur inchoatio moralis cænæ, quam poſtea juſta de cauſâ ad implendum ſervitium iterrumpunt, ut notant Leſſius, Laym. *cit. n.* 6. 3. *Negotium* denique, ut ſi refectione, ſeu cæna nondum finita ob occurrens negotium diſcedere cogaris nondum ſatur, & abſque intentione finiendi, confecto negotio reverti potes ad eam finiendam, præſertim intra modicum tempus, v. g. unius horæ; cenſetur enim moraliter unica refectio propter intentionem conſideratis etiam circumſtantiis negotii, loci, temporis: communis apud citt. Quin etiam ſi quis, etſi utcunque, non tamen abunde ſatur, animo refectionem finiendi à menſa recedat eum, vel ſine negotio, adhuc mutata intentione durante adhuc cæna, redire poſſe, & comedere abſque fractione jejunii, probabiliter docet Leſſius *lib. 4. c. 2. dub. 2. n.* 11. *Filliucius hic*, qui addit inſuper, etiamſi cæna finita fuiſſet, ſi tamen non omninò ſatis ediſſes intra modicum tempus, v. g. unius quadrantis, poſſe te refectionem inſtaurare, quia moraliter cenſeretur unica refectio: nec diſſentit Diana *p. 2. tr. 9. reſol.* 32. Oppoſitum tamen docent Navar. *c. 21. n.* 14. Valentia, alii cum Layman, talem non poſſe redire citra peccatum ſaltem veniale, quia in hoc caſu repetitio comeſtionis non ſit per accidens, nec una intentione unitur moraliter, ſed fit ex nova intentione contra priorem, adeóque reſpectu hujus hominis non una moraliter, ſed plures comeſtiones ſunt. Sed tu elige ſententiam, quæ magis placet.

II. Excludendo refectiones interatas.

14 JEjunium Eccleſiaſticum, ita requirit refectionem unicam continuam, ut ſolum excludat alias iteratas veras refectiones, ſeu ſumptiones alicujus per modum cibi ad nutriendum corpus. Minimè verò excludit alias ſumptiones non per modum cibi vel refectionis, ſed vel per modum medicinæ, vel per modum potûs: ut etiam *Sect.* 1. in definitione jejunii generaliter prolatum, & hic particularius explicandum eſt. Inprimis ergo non frangit jejunium, quidquid ſumitur extra tempus refectionis purè per modum medicinæ, ut non tantum ſunt ipſa medicamenta ſeu pharmaca præciſè ad avertendos morbos ordinata, ſed etiam quidam veri cibi, alioquin ad nutriendum corpus apti, cùm tamen in paucitate modica ſumantur extra vel ante tempus refectionis, non ut cibi ad nutriendum, ſed ut medicina ſolùm ad fovendam naturam. Ut ſi quis ad confortandum ſtomachum debilem, vel præ vacuitate defectionem metuens, vel ad tollendum oris fœtorem, vel ſimilem cauſam manè ſumat offam, fruſtum panis, electuarium, aromata, ſaccarum &c. Item ſi muſicus ad conſervandam vocem manè ſumat ovum recens, offulam, confectiones ſaccarias. Eadem ratio eſt de Profeſſore publico, de Concionatore, qui plus à jejunio excuſantur, ut *Sect. ult.* videbitur. Item cùm quis extra tempus refectionis bibit quacunque de cauſa, licitè addit bolum panis, amygdala, vel aliud quid: quia id rationem medicinæ potiùs habet, ne noceat hauſtus, etſi per accidens nutriat: ut notant communiter DD. apud Laym. *cit. l. 4. tr. 8. c. 1. n.* 7. Item univerſaliter electuaria ſeu confecta ſumere, non frangit jejunium, cùm principaliter non ſumantur ut alimenta, ſed ut medicamenta, ut docet communis DD. cum ipſo S. Thoma *cit.* 2. 2. *q.* 147. *a.* 6. *ad* 3. Qui meritò excipit omnes, niſi magna quantitate accipiant, adeòque plùs per modum cibi, quàm medicinæ, & conſequenter in detrimentum jejunii. Eâdem denique ratione ſumere fructus alioquos extra tempus v. g. uvas, ficus, poma domeſtica vel peregrina in quantitate non magna, & non per modum cibi ad ſatiandum, ſed potiùs per modum medicinæ, vel per modum potûs ad refrigerandam naturam, vel ſitim reſtringendam &c. non frangere jejunium, rectè notat Diana *part. 9. tr. 6. reſol.* 24. Excipe rurſus, niſi in magna quantitate, adeóque per modum cibi ſaturantis potiùs accipiantur.

15 Deinde non frangit jejunium extra tempus refectionis bibere quemcunque purum potum, etiam vinum, cereviſiam, mulſum, uti contra noſtrum Alenſem docet communiſſima DD. cum D. *Thoma cit. a.* 6. Ratio eſt: quia tantùm eſt in præcepto una comeſtio, non autem una potatio, uti communis jam uſus interpretatur; & licèt veteres Chriſtiani diebus jejuniorum etiam vini uſu abſtinere debebant, ut latè probat Bellarm. *l. 2. de operibus.* modò tamen id Chriſtianis conſuetudo à tempore immemorabili concedit, ut licitus ſit vini uſus, etiam extra tempus refectionis ſive ante ſive poſt; ut habet communis Theol. & Canoniſt. cum Azotio *l. 7. c. 10. q.* 7. Laym. *cit c. 1. n.* 1. Idque certum videtur, ſi bibatur vinum, vel alius potus præciſè per modum potûs ad ſedandam ſitim. At quid ſi ſumatur vinum, cereviſia, mulſum, non ad ſedandam ſitim, ſed etiam aliqualiter ad famem ſedandam, & nutriendum (cum revera aliqualiter nutriant cereviſia rubra, & mulſum) extra tempus refectionis? Frangere jejunium & illicitum eſſe docent S. Anton. Richardus, Roſella, alii cum Azorio modò *cit. c. 10. q. 4. in fine.* Oppoſitum tamen longè probabilius docent DD. communiter cum D. Thoma *cit. a.* 7. Navarro *c. 21. n.* 13. Layman. *cit. n.* 7. & plurimis citatis Diana *part.* 1.

tr. 9.

tr.9.Resol.23. Ratio à S.Thoma data est etiam: quia Ecclesia diebus jejuniorum tantùm prohibet ea, quæ per se ordinantur ad nutriendum corpus; potus autem quicunque purus per se non ordinatur ad nutriendum corpus, sed potius ad sitim exinguendam, naturam refrigerandam, & cibi concoctionem adjuvandam: & quamvis vinum, cerevisia, mulsum, per accidens aliquantulum nutriant, ejus tamen Ecclesia rationem non habuit: ergo si quis diebus jejunii bibat vinum, cerevisiam, mulsum &c. famis sedandæ gratiâ, adeóque quasi per modum cibi, non agit contra præceptum Ecclesiæ, etsi agat contra finem præcepti, quem non tenetur assequi. Alia est ratio de lacte, melle, pulte amygdalina, jusculo carnium &c. quæ ad nutriendum principaliter ordinantur, adeóque pota sine dubio jejunia violant, secundùm omnes.

16 Insuper vinum, cerevisia, mulsum &c. immoderatè & excessivè bibens, puta usque ad ebrietatem, vel vomitum, peccat quidem contra virtutem temperantiæ pro ratione excessûs, mortaliter, vel venialiter, non tamen contra præceptum jejunii, quippè quo potus non prohibetur, ut dictum est; etsi deficiat à fine præcepti, scilicet mortificatione corporis, alioquin pro ratione excessûs mortalis, vel venialis, meritum jejunii in toto, vel in parte perdat (ut supra de una refectione excessiva dictum est) unde dici solet potum excessivum jejunium non frangere, sed submergere tantùm. Ita communiter DD. apud sæpè citatos: etsi contrarium doceat noster Marchant *Trib. part. 2. tr. 2. tit. 3. q. 1.* quem vide, & si placet, sequere.

III. Sub mortali ex genere suo.

17 Communis DD. apud Bellarm. *l. 2. de bonis operibus c. 7. Laym. hic c. 11. n. 12.* Ratio est: quia hæc est vera lex & præceptum Ecclesiæ in materia gravi, adeóque juxta rationem materiæ obligans sub peccato gravi ex genere suo: adeò ut extra tempus competentis refectionis sumere aliquid cibi in quantitate notabili sit peccatum mortale, in quantitate verò modica, & non notabili, veniale tantùm, nisi rationabilis causa omninò excuset; etenim in hoc præcepto dari parvitatem materiæ à mortali excusantem, omnes consentiunt, quamvis in assignanda illa parvitate materiæ maximè discrepent.

Placet judicium Dianæ *par. 5. tr. 5. resol. 11.* Materiam parvam hic censeri circiter duarum unciarum, quæ est pars quarta collationis seu refectiunculæ vespertinæ: adeò ut sicut pro collatione vespertina damus quartam partem cænæ ordinariæ, ita ejusdem collationis quartam partem admittimus pro parva materia, veniali culpa in fractione jejunii: ita ut ejusdem collationis quantitatem totam, vel plùs, quàm mediam comedere, absque omni causa extra tempus refectionis ascenderet ad peccatum mortale in fractione jejunii. Ubi tamen nota ex materia de peccatis: multas materias parvas distinctis vicibus extra tempus refectionis sumptas, tandem concrescere in materiam gravem, & frangentem jejunium mortaliter, quia continuantur in affectu refectionis, nec opus est, ut fiant ex prævia intentione voluntatis, sed sufficit, quòd quis sæpius extra tempus quid modicum comedens advertat tandem se notabilem quantitatem congregare, quo adverso, sumptâ adhuc bucellâ peccabit mortaliter, eadem ratione, sicut in materia furti communiter explicant DD.

IV. Sed probabiliter prima tantùm refectione iterata incurrenda.

Quæstio hic præcipua est; an sicut de præcepto abstinentiæ à carnibus dictum est, ita etiam in præcepto refectionis unicæ peccetur mortaliter, toties, quoties quis extra tempus refectionis aliquid sumit in quantitate notabili, an verò in prima sumptione tantùm? 18

Resolutio pendet ex mente Ecclesiæ. Potuit enim Ecclesia ita præcipere unam refectionem, ut simpliciter prohibeat omnes alias (quemadmodum præcipit unam tantùm in die communionem vel celebrationem) adeò ut, quoties quis ultra eam reficitur, toties peccet contra præceptum negativum, & ita quidem esse affirmant *Medina, Covarruvias, & alii nonnulli.* Vel potuit Ecclesia ita præcipere unam refectionem, ut alias refectiones solùm excludat limitate, quatenus nimirùm destruunt formam jejunii quoad unitatem refectionis: & sic certum est sola secunda comestione notabili peccari mortaliter, & non aliis sequentibus. Atque ita affirmat jam communis & verior sententia DD. Navar. sæpe cit. Cajet. Sylvest. Angelus, aliique plurimi apud Less. *cit. lib. 4. c. 2. dub. 3. Laym. c. 1. n. 13.* Diana *par. 1. tr. 9. resol. 44.* Ratio est: Quia eatenus peccatur contra præceptum jejunii, quatenus frangitur jejunium: atqui jejunium, quatenus consistit in una refectione, semel tantùm potest frangi, scilicet in secunda refectione, non item in aliis sequentibus: postquam enim semel altera vice sufficienter refectus fuisti, jam periit forma jejunii quoad unicam refectionem: & sicut non potest ampliùs resarciri, ut sit una refectio, cum altera præcesserit, ita etiam non potest amplius frangi per subsequentes refectiones, ut evidens est: ergò in sola secunda refectione notabili peccatur mortaliter contra præceptum jejunii, consequenter, postquam quis semel secunda vice refectus, jejunium fregit, non tenetur amplius abstinere à comedendo (exceptis carnibus) saltem sub mortali (probabiliter enim Filliuc. cit. censet in aliis refectionibus adhuc peccari venialiter, quia videntur secundariò adhuc prohibitæ.) Addunt Laym. & Diana citt. eandem esse rationem, sive quis scienter justa vel injusta ex causa, sic & ignoranter vel inadvertenter, v. g. non recordatus jejunii, altera vice reficiendo jejunium fregit, non teneri ampliùs abstinere, nec peccare ulterius comedendo, semper enim verum est dicere, jejunium fractum esse quoad unicam refectionem, & cessat finis præcepti, scilicet mortificatio carnis, ut talis deinceps servari non possit, secundùm formam Ecclesiæ. Eandem rationem esse de eo, qui vovisset jejunare in pane & aqua, & jam

jam ſemel vinum bibendo votum fregit, jam audiviſti ſupra in materia voti.

§. IV.

Qua hora debeat fieri refectio in Jejunio Eccleſiaſtico.

19 Jejunium Eccleſiaſticum ex antiquâ Eccleſiæ inſtitutione & conſuetudine requirit, ut refectio illa unica ſit cæna, non prandium, adeóque fiat hora competenti, qualis olim fuit in Quadrageſima quidem veſpertina; in aliis jejuniis hora 9. poſt meridiem. Ita exemplo Scripturæ affirmant, & probant teſtimonia Sanctorum PP. paſſim, quos late videre potes apud Bellarm. cit. c. 2. & meum Marchant. locis citt. Inſtar omnium ſit D. Bern. *Serm.* 3. *Quadrag. Hactenus uſque ad nonam jejunavimus ſoli: nunc autem uſque ad veſperam jejunabunt nobiſcum univerſi, Reges & Principes, Clerus, & populus, nobiles & ignobiles ſimul in unum dives & pauper.* Et negari non poteſt olim horam determinatam illam, tanquam quid ſubſtantiale requiſitum ad jejunium obligâſſe ſub peccato mortali: atque ut obſervat Laym *cit. c.* 1. *n.* 11: olim peccatum mortale fuiſſe tempus refectionis notabiliter anticipando, jejunium ſolvere, ſeu cænam in prandium commutare ſine juſta cauſa. Verùm nunc de jejunio Eccleſiaſtico, prout moderno tempore obſervari debet, pono breves

RESOLUTIONES.

20 I. Hora competens refectionis capiendæ in omnibus jejuniis Eccleſiaſticis in & extra Quadrageſimam ex recepta jam conſuetudine & indulgentia Eccleſiæ, cui omninò ſtandum eſt, eſt hora ſexta proxima meridiei, apud nos undecima, *Omnes.* Cùm enim homines ob corporis & naturæ ſemper magis declinantis infirmitatem, ampliùs tam diu in jejunio non perſeverârunt, Eccleſia pia Mater jus commune relaxavit, & refectionem aliàs tanquam cænam hora veſpertina vel nona ſumendam, hora ſexta ſumi indulſit, & reipſa quidem in prandium commutavit: attamen ob memoriam antiquitatis edendo nomine cænæ. Unde & ordinavit, ut in ipſa refectione meridiana dicantur preces menſales pro cæna aſſignatæ, & ut in Quadrageſima Veſperæ, & aliis diebus jejunii Nona ſemper ante refectionem meridianam dicatur. Cæpit ea conſuetudo in meridie reficiendi ferè temporibus S. Thomæ Aquinatis circa annum Chriſti 1270. Ut inſinuat ipſe S. Thomas ſæpè cit. q. 177. a. 7. & referuntDD. communiter etiam citati &c. Obſervandum autem eſt, horam meridianam nunc ad jejunium Eccleſiaſticum requiri, & præcipi negativè tantùm, nimirùm, ne ante illam horam cibus ſumatur, ut mox declarabitur, non verò poſitivè, quaſi neceſſe ſit hora meridiei cibum ſumere, & non liceat diutiùs abſtinere, & jejunium protrahere. Non enim tantùm licitum, ſed ſine dubio ſanctum & meritorium, longéque præſtabilius eſt, jejunium veteri more protrahere uſque ad Veſperas, vel ſaltem Nonam. Tum quia conformius eſt veteri Eccleſiæ, & ſanctorum jejunio; Tum quia eſt major mortificatio carnis, adeóque conformiùs intentioni Eccleſiæ, & fini jejuniorum, ut rectè monent *Navar. Leſſius, Filliuc, cit.*

II. Hora determinata refectionis, ſcilicet modò 21 meridiana, non eſt de eſſentia jejunii Eccleſiaſtici, ſicut eſt abſtinentia à carnibus, & unica refectio. Communior & probabilior ſententia DD. *cum Leſſ. Filiuc. Laym. cit.* Ratio eſt: quia jejunium Eccleſiaſticum hactenùs ſemper perſeveravit idem, & immutatum, quoad abſtinentiam à carnibus, & unicam refectionem; at quoad tempus comeſtionis hactenùs ſæpiùs mutatum fuit; nam imprimis hora veſpertina mutata eſt in nonam, modò utraque retracta eſt in ſextam ſeu meridianam; ejuſque ſignum eſt, horam determinatam non eſſe ita de eſſentia jejunii, ſicut eſt abſtinentia à carnibus, & unica refectio. Deinde illud non eſt de eſſentia jejunii, quò prætermiſſo non frangitur, ſed adhuc poteſt, & debet obſervari jejunium: ſed ſi quis reliqua ſervavit, ſcilicet abſtinentiam à carnibus, & unicam refectionem, etſi horam competentem notabiliter præveniret, is non frangeret jejunium, ſed poſſet & teneretur adhuc jejunare reliquo die; quis enim dicat, eum, qui cum, vel ſine cauſa horam refectionis una vel aliquot horis anticipavit, non teneri ampliùs eo die jejunare, ſicut eum, qui ſecunda vice refectus eſt, jejunium fregit? ut perperam docuit quidam: ergo hora determinata refectionis non eſt de eſſentia jejunii, ſed ſolum conditio accidentalis, cum cujus violatione ſubſtantia jejunii Eccleſiaſtici conſiſtere poteſt, ipsúmque jejunium non quoad ſubſtantiam, ſed quoad modum tantùm ſecundarium præceptum violatur, & hoc ſolùm probant Canoniſtæ, & DD. numero ſeq. adferendi &c. Itaque qui ſive voluntariè, cum vel ſine juſta cauſa, ſive involuntariè & inadvertenter, ſcilicet ignorans vel non recordans eſſe diem jejunii, & uno verbo, qui cum, vel ſine culpa ante horam determinatam meridianam ſe reficit v. g. manè ſumit jentaculum (dummodò carnes vel cibos vetitos non comedat) ſicut poteſt adhuc præceptum jejunii quoad ſubſtantiam ſervari, ſic etiam tenetur obſervare, & ſic deinceps. Aut enim ſumptum manè jentaculum fuit ſufficiens refectio, & tunc contentus eſſe poteſt, & debet veſpertina collatione infra admittenda: aut non fuit ſufficiens refectio: & tunc juſtam cauſam habet vel circa meridiem moderatè prandendi, aut intermiſſo prandio veſperi cænandi, jentaculo illo matutino pro collatiuncula veſpertina reputato & commutato. Communis DD. *Navar. c.* 21. *n.* 23. *Leſſ. l.* 4. *c.* 2. *dub.* 3. *Laym. cit. n.* 14. Diana *par.* 1. *tr.* 9. *reſol.* 48. Quare non placet Sententia Palud. Sylv. & aliorum: quod ſi quis neſciens aut immemor, eſſe diem jejunii, manè jentaculum ſumpſit, poſſe nihilominùs abſolutè cum aliis prandere ac ſi nihil omninò ſumpſiſſet, propterea, quòd jejunium non voluntariè & formaliter, ſed materialiter tantùm violetur. Non placet, inquam. Talis enim ſumendo jentaculum, vel comedendo ante tempus refectionis, adhuc nullo modo jejunium violavit, cùm poſſit adhuc ſervari quoad ſubſtantiam, poſtea autem, ſi ſumpto bono jentaculo iterum prandeat, violabit

Solent enim ſæpe appetere aliqua, quæ ſi negen-
tur, periculum proli imminet, adeóque etiam
vetita die jejunii permitti poterunt, teſte Filiuc.
55 *cit. n.* 114. III. Pauperes & mendici oſtiatim men-
dicantes, & quicunque non habent, quo ſemel
ſufficienter reficiantur, excuſantur utique â lege
jejunii, quoad unum refectionem; *quia bis malè
comediſſe, ſufficienter eſt jejunâſſe*, ait germanicum
proverbium: quòd ſi nihil aliud occurrat ſedan-
dæ fami, etiam ad carnes diſpenſabit neceſſitas,
quæ non habet legem, ſecundùm omnes. Dia-
na cum aliis *p.* 10. *tract.* 14. *reſol.* 59. putat,
quòd ſi pauperes homines ruſticani, vel alii pani
aſſueti habeant ſufficientem panem ad ſuſtentan-
dam naturam, eos non excuſari ad comedendas
carnes: ſecùs dicendum de Magnatibus, aliiſque
hominibus delicatis, qui ſolo pane vitam alere
56 non aſſueverunt. IV. Laborantes & famulantes
in oppidis hæreticorum in diebus jejuniorum poſ-
ſunt etiam carnibus veſci, quamdiu rationabilem
quampiam cauſam habent in illis locis perſeve-
randi, dummodò curent ſcandalum impedire: ſi
v.g. dicant: ſe in tali caſu neceſſitatis, cùm alii
ſibi non ſuppetant, Eccleſiæ præcepto non obli-
gari: uti notat *Laym. cit. num.* 3. addens ad ma-
jorem ſecuritatem Socidtatem à ſummo Pontifice
privilegium accepiſſe, quoad hoc in his partibus,
diſpenſandi: quod per communicationem etiam
aliis Religioſis Mendicantibus commune eſt. Ad-
dit iterum tolerari apud nos conſuetudinem, ut fi-
nitis diebus Bachanaliorum carnium reliquiæ à di-
tioribus dentur pauperibus abſumendæ. Addo ego;
utinam divites hanc conſuetudinem ſervarent, ut
non ipſi carnes reliquas, etiam ſtudio copioſiùs in
bachanalibus præparatas, in Quadrageſima devo-
rarent, ut experimur Confeſſarii.

§. III.

Labor.

57 TErtia cauſa excuſans à jejunio Eccleſiaſtico vel
quolibet alio, ſed regulariter tantùm ex par-
te, iterandam ſcilicet refectionem, eſt labor, iſ-
que gravis, corporalis vel ſpiritualis: neceſſariò
vel utilis, debitus, indebitus; imò etiam inutilis,
vel illicitus, tamen ſemel factus, à jejunio excuſat.

58 I. Labor gravis & fatigativus ſeu debilitati-
vus virium, ut cum jejunio commodè exerceri vel
conſiſtere non poſſit. Cujusmodi ſecundùm om-
nes, eſt labor fabrorum ferrariorum, lignariorum
&c. ſutorum, textorum, & ſimilium laborioſorum
opificiorum. Item labor omnium agricularum, ſeu
opera ruralia exercentium: item labor vehementior,
& diuturnus famulorum & famularum, præſertim,
ut tota die in publica caupona miniſtrare, coqui-
nam, cellariam agere, quorum omnium diuturna
fatigatio non facilè conſiſtit cum jejunio, ut ab Ec-
cleſia pia Matre excuſati haberi cenſeatur. Item
curſores, & omnes iter agentes laborioſè & cum
fatigatione, ſive deinde pedites, ſive equo, ſive cur-
ru. Quamvis enim Doctores communiter, cùm
de iter agentibus agunt, ſolos pedites à jejunio ex-
cuſatos cenſeant, rectè tamen monent Recentiores,
ut Filliuc. *cit. c.* 6. *q.* 8. Laym. *cit. c.* 3. *n.* 4. Mar-
chant. *cit. q.* 4. §. 4. interdum equo vel curru itine-
rantes pro ratione circumſtantiarum, perſonæ, viæ,
& temporis, tantum fatigari, quantum alius pedes
itinerans, & è contra. Neque etiam ex longitu-
dine viæ certa regula ſtatui poteſt, cùm pro diver-
ſitate circumſtantiarum perſonæ, viæ, auræ, aliqui
duabus horis peditantes magis fatigentur, defici-
ant, & reſtauratione alimenti egeant, quàm alius
quatuor vel ſex horis ambulans. Quare ait Laym.
cit. in hac re certa regula tradi non poteſt, niſi quam
ſæpiùs dedi: Eccleſiaſticam legem nunquam per
ſe obligare cum magna difficultare & incommodo.
Marchant. cit. hanc commodam aſſignat regulam:
*Quandocunque iter ita hominem alterat, ut absque
aliquo detrimento ſuo, vel negotii rationabilis, pro
quo vadit, jejunium ſervare non poſſit commode, ex-
cuſari à jejunio.* Una ergo generalis menſura ex-
cuſationis à jejunio, in quovis labore, vel itinere,
eſt *fatigatio*, vel *deficientia* naturæ reficientiam po-
ſtulantis, in quo ſibi ipſi quis bonus ſit ſincerus ar-
biter, aut ſi non poſſit, credat bono viro. Ait rectè
Marchant. Ratione ergo laboris non excuſantur
à jejunio opifices, & artifices, quorum opera quie-
ta ſunt, nec multùm fatigant corpus, ut pictores,
ſartores, ſericorum textores, uti notant Leſſ. *cit. c.*
2. *n.* 43. Laym. *cit. n.* 3.

II. Labor gravis excuſat, ſive corporalis ſit, ut 59
in dictis exemplis, ſive etiam ſpiritualis & ingenii,
ut in continuo ſtudio vacantibus Concionatoribus,
Profeſſoribus: ſæpe enim labor ſpiritualis excedit
corporalem. Etſi enim labor corporalis fatigando
corpus magis conſumat ſpiritus vitales, labor ta-
men ſpiritualis magis conſumit ſpiritus animales,
qui magis ad vitam & valetudinem corporis ſunt
neceſſarii. Unde corporali labore vacantes, vege-
tiores ſunt, quam qui continuis ſtudiis occupan-
tur. Unde Concionatores integræ Quadrageſi-
mæ ſimpliciter excuſantur à jejunio. Itémque
Profeſſores, quorum labor improbus eſt, & com-
plexio debilis, uti ex communi notant Cajet. *q.* 147.
a. 3. Bonac. *de legibus diſp. ult. q. un.* Laym. *num.*
4. Diana *p.* 1. *tract.* 9. *reſol.* 10.

III. Labor gravis excuſat, corporalis, & ſpiri 60
tualis ſive debitus ſit ex officio, ſive non debitus,
ſive pro mercede fiat, ſive gratis, ſive neceſſarius
ſit, ſive utilis, utpote ad bonum commune corpo-
rale, ſive ad bonum privatum, utpote ad ſuam, ſuæ-
que familiæ ſuſtentationem, ad lucrum honeſtum
capiendum &c. dummodò eatenus neceſſarius vel
utilis ſit, ut commodè non patiatur jejunium abs-
que aliquo detrimento perſonæ, operis, rei dome-
ſticæ, boni communis, vel alicujus tertii, in cujus
gratiam laboratur. Quia Eccleſia non intendit ſua
lege obligare cum tali aliquo detrimento, vel in-
commodo. Communis. Laym. *cit. n.* 4. Marchant.
cit. q. 4. §. 3.

IV. Quin etiam etſi labor gravis & fatigans eſ- 61
ſet omninò non neceſſarius, nec utilis, ſed omni-
nò inutilis, ut luſus pilæ, paleſtræ gladiatoriæ;
aut etiam illicitus, & inhoneſtus: adeóque exer-
cens

cens talem laborem peccat non tantùm in illo genere peccati, sed etiam contra præceptum jejunii, si nimirùm taliter laborans prævideret, se impotentem futurum ad jejunandum, & maximè si faceret in fraudem jejunii, nimirùm directè intendens, se tali labore ad jejunandum impotentem reddere, postquam tamen ejusmodi labore exercito verè fatigatus, & ad jejunium sufferendum moraliter impotens factus est, manet à jejunio excusatus, ut non peccet ampliùs non jejunando. Quia tunc revera sufficiens causa excusationis jejunii adest, scilicet defatigatio, quamvis ex alia mala causa processerit: uti cum Palud. Medina, & aliis docent Laym. *cit. c. 3. n. 5.* Diana *p. 1. tract. 9. resolut. 40.*

§. IV.

Pietas.

62 QUarta causa excusans à jejunio Ecclesiastico, sed regulariter etiam quoad iteratam refectionem tantùm, est *Pietas*: ut nimirùm quis operi præstantioris virtutis, & majoris momenti incumbere possit, quod cum jejunio non facilè consistit, nec commodè differi posset. *Communis omnium.* Ratio est: quia jejunium præcipitur, ut promotivum ad bonum, & non ut impeditivum majoris boni, & mens Ecclesiæ est, ita jejunium præcipere, ut tamen alia pietatis exercitia, quæ pro tempore & loco occurrunt, non impediant: ergo. Hujusmodi autem opera pietatis à jejunio excusantia
63 sunt. *Primò* opera misericordiæ corporalia, & spiritualia propter quæ commodiùs exercenda excusantur Concionatores, Lectores, Ludimagistri, Confessarii, Cantores, &c. si suum officium agere nequeant cum jejunio, etsi ejusmodi propter mercedem fierent. Cajet. Less. Navar. Filliuc. Laym. citt.
64 *Secundò*, opera justitiæ: ut si maritus jejunans uxori conjugii debitum reddere non posset, quia infirma complexione est, excusatur, ut notant Cajet. & Sa. Tollet. *l. 6. c. 4.* Less. *cit. num. 44.* Filliuc. *cit. c. 6. q. 7.* Laym. *c. 3. n. 4.* Sanch. *l. 9. de matrim. disput. 3. n. 10.* addens eo casu etiam obligari maritum ad solvendum jejunium, si intelligat, uxorem debitum instanter exacturam, aut si negetur, incontinentiæ periculum subituram.
65 *Tertiò*, opera Charitatis: ut si uxor mariti iram & contentionem effugere non possit, nisi cum ipso cœnet; modò jejunium non prohibeat ob Religionis contemptum, sed aliam ob causam. Cajet. & Syl. Navar. *c. 21. n. 19. Medina, Less. Filliuc.*
66 Laym. *cit. num. 4.* *Quartò* opera Religionis, & devotionis, sic peregrinationem longinquam licet inchoare & continuare, etsi per accidens dies jejunii intercurrat, quod ob defatigationem servari non posset, secundùm omnes. Quia etiam eodem die jejunii non servandi liceret instituere peregrinationem, si videatur valde utilis ad cultum divinum, & ædificationem populi, ut notat Cajet. cit. aut si peregrinatio debeatur ex voto, vel pœnitentia à Confessario injuncta, & alioquin jejunii die commodè institui, atque cum jejunio impleri non possit: uti observat Navar. *cit. c. 21. n. 18.* Cæterùm peregrinationem omninò liberam, neque multùm utilem non esse sufficientem causam solvendi jejunium, ex communi DD. rectè docent *Cajet. Navar. Filliuc. Laym. citt.* Nam opus jejunii ferè salubrius est animæ, quàm ejusmodi peregrinatio voluntaria: & Ecclesiæ præcepto satisfacere ad obedientiæ virtutem pertinet, adeóque melius opus est, quàm voluntaria peregrinatio. Ubi iterum observa, quamvis illicitum sit ejusmodi peregrinationem instituere die jejunii, quod commodè servari non posse prævidetur, postquam tamen jam cœpta peregrinatione verè fatigatus es, ac refectione indigeas, excusatus manebis à jejunio: ut supra de labore dictum est. Hæ omnes causæ, & similes excusant à lege jejunii per rationabilem epikiam, & per benignam interpretationem mentis S. Ecclesiæ. Adeò, ut, si de ejusmodi causâ existente certò constet, nulla opus sit dispensatione vel recursu ad Superiorem. In dubio autem justæ causæ ad Prælatum recurrendum est pro dispensatione, qui in universa Ecclesia est Pontifex, in Diœcesi Episcopus, in ejus absentia Parochus in sua Parochia, in Religionibus Superior localis, ut dicitur in materia de Epikiis. Ultimò hîc monenda sunt aliqua.

Unum ex Toleto l. 6. c. 4. Navar. *c. 21. n.* 20. 67
Syl. & Cajetano. Laym. c. 3. num. 6. Tametsi ex prædictis causis excusantibus, reipsa nulla adsit, si tamen bona fide & probabili ratione adesse existimetur, & ideo aliquis non jejunet, vel in collatione quantitatem excedat, non debet peccati saltem mortalis condemnari, moralia enim præcepta moraliter sunt interpretanda, neque mens Ecclesiæ est, grave jugum conscientiis fidelium injicere. Alterum: in dubio Prælatos in dispensando non debere esse scrupulosos & difficiles ob eandem rationem. Sanch. *l. 8. de matr. disp. 2.* Laym. *cit. c. 3. in fine.* Ultimum: Confessarii pœnitentes, non 68
nimis urgeant, si rationem vel causam sibi visam probabilem afferant, ac non jejunent, vel in Quadragesima tantùm bis vel ter in septimana jejunent: ne alioquin vel omninò non jejunent; vel ob conscientiam non jejunando graviùs peccent, qui alioquin sine culpa saltem mortali fuissent. Cajet. *v. jejunium.* Quoad tertium Laym. *cit. n. 6.* qui addit à Pio IV. concessum esse privilegium Societati JESU ad dispensandum cum iis in his partibus, qui ad jejunium totâ Quadragesimâ adduci non possunt; ut nimirùm aliquoties saltem ter in septimana eis jejunare sufficiat. Hæc de jejunio dicta sufficiant ad honorem Christi, qui Quadraginta diebus & noctibus jejunavit in deserto.

CAPUT V.

IN QUARTUM PRÆCEPTUM DECALOGI.

De Obligatione Pietatis, & observantiæ erga MAJORES.

ABsolutis tandem DEI Gratiâ tribus prioribus Decalogi Præceptis, quæ dicuntur primæ Tabulæ, & ordinant hominem ad Deum *in Sanctitate*

per

per actus virtutum Theologicarum Fidei, Spei, Charitatis, & Religionis: progredimur nunc ad Præcepta secundæ Tabulæ ordinantia hominem ad proximum *in Justitia*: latè sumendo justitiam, prout etiam comprehendit non tantùm pietatem, & observantiam ergo Majores, sed etiam Charitatem erga Proximum. Mereretur quidem hæc materia proprium Titulum seu *Tractatum*: quia tamen supra in primo præcepto agentes de Charitate, & odio DEI, jam statim etiam egimus de odio & inimicitia Proximi; ac de scandalo & annexis acturi sumus Tractatu V. ideo ob majorem horum opusculorum uniformitatem, reliquam hujus quarti præcepti materiam sub hoc tertio Tractatu per duo sequentia Capita breviter explicare libuit.

TEXTUS.

Honora Patrem tuum, & Matrem tuam, ut sis longævus super terram, quam Dominus DEUS tuus dabit tibi. Exod. 20.

EXPLICATIO.

1 I. PRæceptum hoc: *Honora Patrem &c.* formaliter & in terminis quidem affirmativum est, debitum honorem, & cultum præcipiens exhiberi parentibus: virtualiter verò, & implicitè simul negativum est: quasi dicat: *Non inhonorabis Patrem tuum, & Matrem tuam*; prohibens scilicet omnem irreverentiam, vel injuriam parentibus irrogandam.

2 II. Nomen *Patris* in S. Scriptura tripliciter accipitur. 1. Propriè significat Parentes, qui nos secundùm carnem genuerunt. 2. Suppletivè Pater significat eos, qui in parentum jus locum, & officium erga filios succedunt, ut adoptantes, patrini, Tutores, Curatores. 3. Similitudinariè Patres dicuntur, qui se respectu nostri quoad aliquid per modum parentum habent, utpote aut ratione ætatis, ut senes omnes 1. Timoth. 5. *Seniorem ne increpaveris, sed obsecra ut Patrem: Juvenes ut fratres: anus ut Matres: Juvenculas ut sorores in omni castitate*: Aut ratione generis, vel gentis: ut avi, proavi, abavi, ac primi gentis. Ut Exodi 3. *Dominus DEUS Patrum vestrorum apparuit mihi, DEUS Abraham, DEUS, Isaac, & DEUS Jacob.* Ubi Patres appellantur remotissimi: aut ratione spiritualis doctrinæ, vel educationis: 1. ad Corinth. 4. *Si decem millia Pedagogorum habeatis in Christo, sed non multos Patres: nam in Christo JESU per Evangelium ego vos genui*: Aut ratione potestatis: quo modo olim Reges & Principes vocati sunt Patres: etiam in Scriptura 4. *Reg.* 5. Naamon Syrus Princeps militiæ vocatur à suis Pater: sic quoque apud Romanos dicti sunt Patres conscripti.

3 III. Quanquam omnia Præcepta Decalogi pro primo principio & ultimo fine habeant Charitatem, ex illo enim magno mandato: *Diliges Dominum Deum tuum &c.* & altero: *Diliges proximum tuum, sicut teipsum*, tanquam ex principio conclusiones inferuntur omnia Præcepta Decalogi primæ, & secundæ Tabulæ, ut intuenti patet; omniúmque Præceptorum finis est, ut eorum observatione homo conjunctus maneat Deo ultimo fini suo per Charitatem, & Gratiam, ut in primo præcepto explicatum est. Specialiter tamen Præcepta primæ Tabulæ ordinant hominem ad Deum *in Sanctitate*, scilicet per virtutes Theologicas, Fidem, Spem, ac Charitatem, & virtutum moralium præstantissimam Religionem, Deo cultum debitum exhibendo: præcepta verò secundæ Tabulæ ordinant hominem ad proximum *in Justitia*, dirigendo nimirùm hominem ad reddendum cuilibet, quod suum est.

IV. Justitia virtus reddens unicuique, quod suum est, duplex est: una perfecta reddens alteri suum secundùm æqualitatem exigentiæ debiti, & hæc habetur respectu proximi, ut nobis æqualis; spectatq; ad sequentia Præcepta. Altera imperfecta, reddens etiam alteri, quod suum est, sed non secundùm æqualitatem exigentiæ debiti, sed pro facultate debitoris. Nam juxta sapientis dicta: *Deo, & Majoribus nemo par reddere potest.* Et hujus sunt quatuor species, seu virtutes annexæ justitiæ. *Religio*, virtus inclinans ad Deo debitum suum cultum reddendum: & hanc dirigunt tria priora præcepta primæ Tabulæ. 2. *Pietas*, virtus, qua Parentibus principaliter, aliisque Majoribus carnalibus debitum cultum, honorem, obsequiúmque impendimus. 3. *Observantia*, virtus, qua Superioribus potestatem super nos habentibus debitum pro ratione superioritatis cultum obsequiúmque impendimus. 4. *Gratitudo*, virtus, qua Benefactoribus pro acceptis beneficiis grati sumus; & cultum exhibemus, puta beneficia agnoscendo, laudando, & cùm possumus etiam recompensando. Et hæc omnia comprehenduntur hoc quarto Præcepto. Et hinc brevis esto 4

RESOLUTIO.

QUarto hoc Præcepto ut affirmativo præcipitur principaliter, & 1. pietas in parentes carnales. 2. Secundariò, & ex consequenti pietas in eorum locum tenentes, & Majores nostros. 3. Observantia erga Superiores spirituales, & temporales. 4. Gratitudo erga Benefactores. Ex consequenti autem prohibentur omnia his opposita, de quibus per descursum. Eodem ferè modo ex Concil. Colloniensi enumerat *Toletus l. 5. c. 1.* Nimirùm hoc præcepto nomine Parentum comprehendi quatuor genera Personarum. 1. Parentes, qui nos secundùm carnem genuerunt. 2. Superiores spirituales, Episcopos, Pastores, Confessarios. 3. Superiores sæculares, Reges, Principes, Magistratus, Dominos. 4. Omnes eos, qui super nos aliquam potestatem, vel eminentiam habent, ut Tutores, Magistros, Benefactores. Ratio autem sumenda est ex ordine Decalogi. Sicut enim tribus prioribus præceptis per virtutem Religionis ordinatur homo ad Deum Authorem, & Superiorem divinum increatum: ita quarto Præcepto ordinatur homo ad Superiores, & Majores suos creatos, quorum primum locum obtinent Parentes, deinde alii enumerati, per virtutem justitiæ secundùm il- 5

las species pietatem, observantiam, & gratitudinem. Reliqua denique sex Præcepta ordinant hominem ad proximum, ut æqualem per justitiam secundùm speciem perfectam.

SECTIO I.

Pietas, & obligatio filiorum erga Parentes & econtra.

SUMMARIA.

7. *Quarto hoc Decalogi Præcepto filii obligantur Parentibus 1. ad* amorem. 2. obedientiam, & 3 reverentiam.
8. *Obligatione* Amoris *obligantur I. eis benè velle, saltem negativè, nihil malè volendo, optando, imprecando &c. (qualiter hic peccent?)*
9. II. *Etiam benè velle* positivè, *benefaciendo, succurrendo, spiritualiter & corporaliter,*
10. III. *Malum avertere: ac*
11. IV. *Post mortem eorum debita relicta, Sacra, & nonSacra, juxta vires hæreditatis, quàm citius commodè possunt, solvere. Item*
12. *Obligatione* obedientiæ *filiis debent Parentibus*
14. *Sub mortali ex genere suo*
17. *Obedire in omnibus licitis & honestis ad eorum* curam *pertinentibus: non in aliis malis, illicitis, & inhonestis, seu etiam licitis ad curam paternam non pertinentibus.*
19. *Unde quoad certum vitæ statum eligendum, vel capessendum; simpliciter eis obedire non tenentur, &*
20. *Graviter peccant Parentes I. filios vel filias ad Religionem compellentes; aut*
21. II. *Ab ejus ingressu injustè impedientes: aut*
22. III. *Sine* justa causa *ad matrimonium compellentes:*
23. *Vel* IV. *ècontra ab eo impedientes*
24. Vsque ad n. *29. Quando, & qualiter peccent filii, vel filiæ matrimonium contrahentes Parentibus invitis, & justè contrariantibus?*
29. Vsque ad n. *34 Quam* reverentiam *filii debeant,* verbis, signis, & factis?
34. Usque ad n. *38. Quando & qualiter peccent filii, vel filiæ agentes aliquid ex odio, injuria, irreverentia, vel contemptu erga parentes?*

Pietas, & obligatio filiorum erga Parentes, & econtra.

ASSERTIO. I.

6 PRæcepto hoc quarto Decalogi, & ex virtute pietatis obligantur filii honorare parentes exhibendo amorem, obedientiam, reverentiam: & cavendo, quidquid his adversatur, affectu, signo, opere.* Ita reipsa omnes. Tolet. *lib. 5. cap.* 1. March. *tom.* 2. *tr.* 5. *q.* 1.

§. I.

Exhibendo Amorem, Obedientiam, Reverentiam.

7 HÆc tria sub titulo honorandi Parentes ubique inculcat S. Scriptura. Ecclesiast. 3. *Fili suscipe senectam Patris tui, & non contristes eum in vita illius, & si defecerit sensu, veniam da, & ne spernas eum in virtute tua.* Ibidem: *qui timet Dominum, honorat Parentes, & quasi Dominis serviet his, qui se genuerunt.* Ibidem: *In opere, & sermone, & omni patientia honora Patrem tuum, ut superveniat tibi benedictio ab eo, & benedictio illius in novissimo maneat.* Ibid. Ecclesiastici 7. *Fili honora Patrem tuum, & gemitum Matris tuæ ne obliviscaris: Memento, quoniam nisi per illos, natus non fuisses, & retribue illis, quomodo & ipsi tibi.* Alibi sæpissimè, & in nova Lege Christus frequenter in Evangelio, & Apostoli. Ad Ephes. 6. *Filii obedite parentibus in domino, hoc enim justum est.* Adverte ibi: *Retribue illis: & hoc justum est:* significari obligationem hujus præcepti de honorandis parentibus per amorem, obedientiam, & reverentiam, non tantùm fundari in virtute Charitatis, sed etiam in virtute justitiæ (specialis unius scilicet, quæ dicitur pietas) ex eo enim, quòd cum Deò nobis dederint esse, alimenta, & omnem solicitudinem in conservatione, & educatione naturali, & morali impendant, obligatione justitiæ tenemur eis rependere amorem, præstare obedientiam, & reverentiam exhibere. Consequenter omnia peccata contra honorem parentum non sunt tantùm contra Charitatem, sed etiam contra justitiam illam specialem, & quandoque etiam contra justitiam propriè dictam. Nunc ergo hæc triplex obligatio pro frequentissima praxi, accuratè explicanda est.

§. II.

Amorem.

OBligatio amoris filiorum erga Parentes in tribus consistit.

I. *Eis benè velle*, saltem *negativè*, scilicet nihil malè volendo, optando, imprecando: adeò ut 8
ex hoc capite peccent mortaliter, & gravissimè, quicunque odio, malevolentiâ, gravi indignatione, vel quovis affectu pravo in parentes feruntur deliberatè v. g. Qui ejus mortem, vel aliud grave malum optant: qui de notabili eorum malo gaudent: quicunque opere, vel signo externo odium, indignationem, malevolentiam, vel pravum erga eos affectum ostendunt, v. g. alloquio duro, aspectu torvo, gestu protervo eos affligunt, vel contristant: qui contemnunt, subsannant, irrident, despiciunt: qui verbis injuriosis, contumeliis, maledictis afficiunt: qui quidvis eis ad insultandum faciunt. Intellige semper deliberatè, & seriò, & in materia notabili, ut infrà notabitur. Patet Exodi 21. *Qui maledixerit Patri suo, vel Matri, morte moriatur.* Prov. 20. *Qui maledicit Patri suo, & Matri, extinguetur lacerna ejus in mediis tenebris.* Prov. 23. *Audi Patrem tuum, qui genuit te, & ne contemnas, cùm senuerit Mater tua.* Ibid. c. 30. *Oculum, qui subsannat Patrem, & qui despicit partum Matris suæ, effodient illum corvi de torrentibus, & comedent eum filii aquilæ.* Alibi sæpissimè. Vide Nav. *c.* 14. *n.* 11. Tolet. *l.* 5. *c.* 1. March. *cit. tr.* 5. *tit.* 1. *q.* 2.

II. *Eis etiam positivè bene velle*, ac reipsa bene- 9
facere atque succurrere, cùm facultas adest, in quavis eorum necessitate: Aut *spiritnali*: ut in articulo mortis curando, ut confiteantur, & necessariis Sacramentis muniantur, ut testamentum utile condant &c. adeò ut peccent mortaliter, qui negligunt eos Sacramentis necessariis provideri: qui eos à Testamento condendo, à piis legatis, vel eleemosynis faciendis, aliisve disponendis pro salute animæ suæ, sine justa causa impediunt: qui eorum legata, aliaque Testamento, vel ultima voluntate

or-

ordinata, cùm primùm fieri potest, non implent: non dicam omittunt: Nam etiam sine justa, & gravi causa differre, mortale est, ipsisque Defunctis justo Dei judicio in altera vita sæpè damnosum. *Nav. Tolet. cit.* Filliucius *tr.* 28. *c.* 1. Aut *corporali*, ut in infirmitate, aliisque occurrentibus adversis casibus, visitando, consolando, eis assistendo, per se, vel per alios opitulando, necessaria providendo, è carcere liberando, in paupertate alimenta præbendo, domi suæ excipiendo &c. Denique in quacunque necessitate non tantùm extrema, cùm ipsa vita, vel fama periclitantur, v. g. si ob debita parentes essent ad perpetuos carceres damnandi, sed etiam in gravi, cùm scilicet absque gravi incommodo etiam tenuiter vitam sustentare non possunt, ut si cogeretur mendicare, aut servitio, vel laboribus suæ sortis, & ætatis hominibus incompetentibus victum quærere, eis etiam ex propriis bonis, pro facultate, & seclusâ semper sua æquali necessitate, subveniendo. *Omnes* cum S. Thom. 2. 2. *q.* 122. *a.* 4. Atque eam obligationem parentibus alimenta præbendi, & opitulandi non tantùm esse de jure gentium, sed etiam de jure naturæ, contra *Filliucium*, & alios, rectè ostendit Marchant. *cit. q.* 2. *dub.* 2. ex illis verbis Eccles. 7. *Retribue illis, quomodo & illi tibi.* Et Tobiæ 4. *Honorem habebis Matri tuæ omnibus diebus vitæ ejus: memor enim esse debes, quæ, & quanta pericula passa sit propter te in utero suo.* Idque naturale jus ostendit, ipsa natura in ciconiis, aliisque brutis animantibus, parentes suos in senectute alentibus. In dictis ergo, & similibus omnibus filii, & filiæ culpabiliter, & notabiliter deficientes, vel omittentes succurrere parentibus, citra dubium peccant mortaliter contra Legem DEI naturalem, & naturam ipsam. Imò parentibus in ejusmodi extrema necessitate existentibus, peccat mortaliter filius Religionem ingrediendo, vel profitendo, etiam ex voto prævio. Idque contra jus divinum naturale, quod antecedit omne opus ad voluntarium, & liberum quantumvis sanctum. Etiam jam ingressus, vel professus, invitis quoque parentibus sub peccato mortali egredi tenetur, si necessitas sit extrema. Si verò gravis sit necessitas jam existens tempore ingressionis, adhuc tenetur egredi petitâ licentiâ Superioris: dummodò spes sit egrediendo posse succurrere, aut manendo in Religione non æquè succurrere possit. Si post professionem primò in gravem necessitatem inciderint, non tenetur egredi per se; at semper justissimè dari poterit licentia. Sic DD. latè, præsertim noster Marchant. *tract.* 5. *q.* 2. & superiùs *Tract.* 2. *tit.* 4. *Sect.* 2. *q.* 1. *Propos.* 6. in corollario optimè, & solidè.

10 III. *Etiam omne malum, omnémque injuriam notabilem à Parentibus propulsare*; nedum ab injuria propria inferenda abstinere sub mortali eadē Lege divina naturali obligantur filii pro posse. Lege, & huc applica latè dicenda in materia de justitia.

11 IV. Ad prædicta refertur etiam, debita parentum relicta, sacra, & non sacra juxta vires hæreditatis, fideliter, & quantùm comodè potest, citiùs solvere, ne Defunctorum fama in mundo, & subinde etiam animæ in altera vita patiantur. Unum hîc dubium, & apud Juristas controversum est: An, si Pater nulla bona reliquit filio, teneatur filius de suo proprio solvere ejus debita v. g. pecuniam mutuò acceptam: & specialiter illam, quæ expensa fuit pro alimentis filii; domi, vel foris, in studiis &c. ℞. negativè ex communiori Juristarum, & communi Theologorum Sententia. *Ratio est:* Universaliter quidem; quia mutuum repetendi obligatio personalis est: atqui non filius, sed Pater pecuniam illam mutuò accepit: ergo &c. Specialiter verò: quia Pater jure naturæ tenetur alere filium; isque jus habet adversus Patrem exposcendi alimenta; ergo mutuum illud acceptum à Patre pro alendo filio, semper cadit contra Patrem, nunquam contra filium. Quod autem in Jure L. *His solis ff. de condictionibus indebiti*, statuitur. *Si quis rem alienam acceperit, & res illa in utilitatem alterius conversa fuerit, teneri hunc tertium ad solutionem, si is, qui accepit, solvendo non fuerit.* Hoc intelligi debet, ac verum est, quandò hic tertius accepit titulo gratuito seu lucrativo, v. g. per donationem, legatum &c. non item si accepit titulo oneroso, seu tanquam aliunde sibi debitum. At filius à parente alimenta accipit titulo oneroso, ac tanquam jure naturæ sibi debita, ut dictum est.

§. III.

Obedientiam.

Obligatio obedientiæ filiorum erga Parentes exigit universaliter, ut in omnibus licitis, & honestis ad eorum curam parentibus filii perfectè obediant parentibus: idque sub mortali ex genere suo: adeò nimirùm, ut omnis inobedientia, rebellio, contumacia contra expressa, & seria mandata Parentum, sit peccatum mortale, nisi levitas materiæ, inadvertentia, vel humana quædam negligentia excuset. Communis DD. Toletus *cit. c.* 1. Marchant. *cit. tr.* 5. *tit.* 2. *q.* 1. 2. & 3. Eam obligationem obedientiæ sæpè inculcant S. Scripturæ: Ad Eph. *Filii obedite Parentibus vestris in Domino, hoc enim justum est.* Ad Coloss. 2. *Filii obedite parentibus per omnia, hoc enim placitum est in Domino.* Eccl. 3. *Filii sapientiæ, Ecclesia justorum, & natio illorum, obedientia, & dilectio. Judicium Patris audite filii, & sic facite, ut salvi sitis.* Ratio fundamentalis sumitur ex jure naturali correlativo. Cùm enim parentes teneantur filios instruere, & educare in iis, quæ sunt honestatis, & salutis; adeò ut parentes pro filiis sæpè puniantur, ut Heli 1. *Reg.* 2. ita ex correlativo filii tenentur obedire parentibus in omnibus curam parentalem concernentibus: ut exprimit Scriptura citata; *Hoc enim justum est; Hoc enim placitum est in Domino*: id est: hoc exigit jus ipsum naturale, & voluntas DEI. Verùm termini hujus obligationis latiùs explicandi sunt. 12

I. Sub mortali ex genere suo.

Eam obligationem esse de se gravem, & sub mortali indicat ipsa Scriptura *Eccl.* 3. *Et sic facite, ut salvi sitis.* Quasi dicat, alioquin salvi esse non poteris. Et deinde confirmat gravissima pœna à DEO Lege lata, quâ filii inobedientes olim puniebantur. *Deut.* 21. *Si genuerit homo filium* 13

filium contumacem, & protervum, qui non audiat Patris, aut Matris imperium, & coercitus obedire contempserit, apprehendent eum, & ducent ad Seniores civitatis illius, & ad portam judicii, dicentque ad eos: Filius noster iste protervus & contumax est, monita nostra audire, contemnit, comessationibus vacat, & luxuriæ, atque conviviis: lapidibus eum obruet populus civitatis: & morietur, ut auferatis malum de medio vestri. Denique Apost. ad Rom. 1. Inter gravissimos peccatores traditos à DEO in reprobum sensum numerat etiam parentibus non obedientes. Et 2. *ad Timoth.* 3. Inter gravissima peccata recenset: *In novissimis diebus erunt homines se invicem amantes, cupidi, elati, blasphemi, parentibus non obedientes.*

14 Dixi autem notanter 1. *Contra expressa, & seria mandata*: Agere enim solùm contra voluntatem, monitiones, vel ordinarias directiones parentum, etsi aliquando peccatum sit, non est tamen speciale peccatum contra obedientiam parentibus debitam; v. g. hortatur Pater filium, ne frequentet tabernas, ob pravas conversationes, ebrietates, aliáque pericula: filius contra tabernam intrans, etsi peccet exponendo se periculo ebrietatis, vel luxuriæ v. g. non tamen peccat peccato speciali inobedientiæ. Si autem expresè ipsi fuisset prohibitum à Patre, peccaret duplici peccato mortali, & ebrietatis, v. g. vel luxuriæ, & inobedientiæ
15 contra præceptum parentis in re gravi. 2. *Nisi levitas materiæ vel inadvertentia excuset.* Nam etiam expressum præceptum parentis, tamen in re levi vel omninò indifferenti, quæ scilicet nec peccatum sit, nec ad peccatum inducat, non potest obligare ad peccatum mortale; hoc enim commune est omni Legi, Præcepto, Voto, de quo suis locis: adeóque filius in his contraveniens non peccabit plus, quam venialiter, secluso semper contemptu formali præcepti, vel parentis. 3. *Vel humana quadam negligentia.* Nam ad peccatum mortale inobedientiæ requiritur, ut quis omnino deliberatè & ex proposito præcepto paterno contraveniat cum virtuali aliquo contemptu, vel contumacia: idque peccatum mortale tantò gravius erit, quanto gravior erit contemptus, vel contumacia, & maximè si formalis, cum quis ex professo ideo contravenit, quia Pater præcepit. At verò ex aliqua negligentia, vel socordia fragilitatis humanæ, juvenilis præsertim, præceptum paternum transgredi, semel, iterum, aut sæpiùs (non tamen sæpissimè & ordinariè, tunc enim accederet virtualis, saltem contemptus, & pertinacia) non censetur peccatum mortale inobedientiæ: cùm obedientia paterna tali modo non censeatur lædi graviter: quamvis etiam sic meritò paternæ punitioni subjacere debeant, quæ rectè notat March. *cit. q.* 3. 4. Termini quoque ejus obedientiæ filiorum erga parentes, quousque se extendat, supra expressi, attendendi, & pro re maximè practica, ac latè patente, accuratiùs explicandi sunt.

* *

II. *In omnibus licitis, & honestis ad eorum curam pertinentibus.*

I. Minimè enim debent, vel possunt filii obedire parentibus in iis, quæ manifestè quomodocunque mala, illicita, inhonesta, vel injusta sunt. Sicut enim Pater tale quid imperans peccat, ita filius in iis obediens peccabit pro ratione materiæ. In his debent filii odisse parentes juxta præceptum Christi *Matth.* 10. & *Lucæ* 14. de quo vide D. Gregorium *Homilia* 37. *in Evang.* Et servandum est illud axioma Apostoli Actorum 5. *Obedire oportet Deo magis, quam hominibus.* De his quoque intelligendum est *Deut.* 33. *qui dixit Patri suo, & Matri suæ; nescio vos, & fratribus, ignoro vos &c. hi custodierunt eloquium tuum, & pactum tuum servaverunt.* Et principaliter in conversione ad veram Fidem, vel Religionem, non tenentur filii obedire parentibus contrarium præcipientibus, vel suadentibus, quia iis invitis, ad eam transire, & in ea perseverare, & possunt, & debent, exemplo plurimorum Sanctorum: & illustrè est illud apud S. Gregorium *l.* 2. *Decal. c.* 13. *de S.* Hermenegildo Martyre, & Rege. Denique rectè approbat March. *cit. q.* 4. Sententiam Scoti 4. *dist.* 4. *q.* 9. licere Principibus pueros infidelium subditorum etiam invitis parentibus curare baptizari: modò eorum debita, & sufficiens cura deinceps geratur, ne in infidelitatem relabantur, aut alia gravia damna incurrant. Per hoc enim non tam patriâ potestate, quàm à parentibus tyrannide eripiuntur, ut libertate filiorum DEI, & fini, ad quem creati sunt, restituantur, meritò omni paternæ potestati, ac juri præferendum. 16

II. Non tamen in omnibus licitis, & honestis, 17 sed tantùm *ad curam paternam pertinentibus*, obedire tenentur filii. Ad curam autem paternam tria tantùm pertinent, in quibus obedire tenentur. 1. In omnibus, quæ sunt de necessitate salutis, & observantiâ Mandatorum Dei, in quibus, si expressum accedat præceptum paternum, filius inobediens semper duplici peccato peccabit juxta rationem malitiæ, mortali, vel veniali, ut jam supra notatum est. 2. In omnibus pertinentibus ad morum honestatem: ut si pater præcipiat vitare certam conversationem, domum, lusum immoderatum, filius transgrediens juxta rationem malitiæ transgressionis iterum peccabit mortaliter, vel venialiter. 3. In omnibus, quæ pertinent ad familiæ administrationem, & disciplinam domesticam, tam in temporalibus, e. g. quòd certo tempore filii domum redeant, præsertim vesperi non vagentur, de rebus domesticis nihil destruant, vendant, donent, in domum aliquas personas non inducant &c. quam in spiritualibus, v. g. ut certo tempore orent, Missas audiant, litteras Fidei, & pietatis rudimenta addiscant &c. In quibus omnibus non obedire parentibus ex proposito, adeóque cum aliqua contumacia, vel contemptu virtuali, iterum peccatum erit pro ratione materiæ mortale, vel veniale à prudenti Confessario æstimandæ; eaq; inobedientiæ paternæ circumstantia semper in confessio-

fessione mortalium explicanda erit. Præter enumerata, alia quædam sunt, in quibus filii puberes sunt sui arbitrii, nec tenentur sequi paternam voluntatem. Ut in eligendo vitæ statu, in studiis honestis, & maximè in vocationibus salutaribus capessendis: in quibus filiorum est divinam inspirtionem & ductum primariò attendere, quamvis etiam in his parentum consilium audire filialis sit reverentiæ. Unde ulteriùs hic specialiter examinanda occurunt duo.

III. Quid in electione Status?

19 QUamvis parentibus competat suadere, & consulere filiis de statu vitæ eligendo, puta Religione, Clericatu, vel Matrimonio: & etiam decens rationique consentaneum sit, filios eos super hoc consulere, Consiliúmque rationabile sequi: attamen simpliciter eis obedire, vel acquiescere non tenentur. *Omnes.* Ratio est: quia in eligendo vitæ statu filius naturaliter liber est, & esse debet: ut proinde parentes cogentes filios ad quemvis statum mortaliter peccent, utpote

20 I. Peccant mortaliter parentes, si filios, vel filias invitas compellant ad ingrediendam Religionem, vel statum Clericalem assumendum, quocunque modo, metu, vi, vel fraude, etiam indirectè, ut si Pater malè agat cum filiis in victu, vestitu, verbis, signis, eo animo, ut tædio affecti ad Religionem, vel Clericatum confugiant. Ratio est: quia contra justitiam, & gravis ex genere suo injuria est, aliquem ad id cogere, ad quod non tenetur, quodque DEUS ipse liberum cuique esse voluit. Insuper causa fiunt omnium malorum consequentium, heu! sæpiissimè gravissimorum. Unde meritò à Concil. Trid. *ss.* 25. *c.* 18. *de Regularibus*, rigidissima prohibitione lata est sententia excommunicationis contra eos, qui fæminas ad religionem cogunt, ut nimirùm Religionis ingressus liber sit omninò.

21 II. Similiter è contra peccant mortaliter parentes (sicut quicunque alii) si filios, vel filias à Religionis ingressu attentato injustè impediant: non tantùm cum, sed etiam sine vi vel fraude, importunis precibus, suasionibus, blanditiis &c. Communis DD. apud Molinam *tom.* 5. *tr.* 4. *de Justitia*, *disp.* 51. *n.* 2. cujus formalia juvat exscribere: *Graviter peccant parentes, qui solo carnali affectu permoti, absq; omni causa, nullum non movent lapidem, ut filios à Religione, quam ingressi sunt, extrahant, lachrymis & aliis viis conando à tam sancto proposito illos avertere: solétque DEUS illos, ac filios ita extractos graviter, etiam in hoc sæculo punire.* Sic Molina, de jam ingressis in Religionem loquens: eadem autem, sed paulò minor est ratio de ingressuris: quia nimirùm proximum, præsertim filium sine justa, ac rationabili causa impedire à meliori bono, ac majori DEI obsequio, ordini Charitatis divinæ directè repugnant, & graviter nimis, ideóq; mortale est ex genere suo, nisi fieret ob justam & rationabilem causam, qualis præcipua est etiam, si ipsi parentes extrema, vel gravi necessitate laborantes utilis prolis ope egerent, ut paulò ante dictum est. Verùm de his impedientibus generaliùs disserendum in materia de justitia.

III. Etiam mortaliter peccant parentes, si filios, vel filias absque justa causa compellunt ad Matrimonium ineundum, neque hi tenentur obedire. Ratio generatim est dicta. Addo verba Sanch. lib. 4. de Matr, disp. 22. n. 4. *Non possunt parentes cogere filios ad Matrimonium, vel ad tales nuptias, sed liberè contrahere filii debent, vel alium statum eligere.* Sic fatentur omnes cum S. Thoma, qui rationem hanc insuper reddit. *Quia in Matrimonio est servitus quædam perpetua: & ideò cùm homo liberæ conditionis sit, nequit à Patre ad hanc servitutem compelli. Quòd si arguas, posse filium à parente in necessitate constituto vendi, & ita sua libertate privari: Dic, disparem esse rationem. Quia hæc servitus non exegit mutuum amorem, neque est perpetua, potest enim redimi, quæ secus se habent in matrimonio.* Hæc Sanchez. Jam subsume: atqui in re tam gravi alterum invitum privare jure suo, mortale est: ergo &c. Dictum semper intelligendum est de coactione sine justa causa. Fatendum enim cum *Bellarmino*, & aliis, posse parentes non quidem absolutè cogere, sed paternè filium, vel filiam ad nuptias invitare, inducere, persuadere ob justam causam, puta familiam propagandi, nepotes procreandi, facultates ampliandi, aut inopiam familiæ sic sublevandi &c. 22

IV. Denique etiam sine dubio graviter peccant parentes, si filios, vel filias absolutè à Matrimonio contrahendo impediant, & abstinere cogant, sive fiat animo compellendi ad Religionem vel Clericatum, sive ob finem alium. *Communis.* Ratio est: quia sanè gravissima est injuria velle hominem, proprium præsertim filium, vel filiam contra voluntatem privare libertate eligendi statum à DEO, & natura institutum, non tantùm ad propagationem humani generis, sed etiam ad remedium incontinentiæ. Unde meritò Sanch. *supra cit.* concedit eo casu filiam etiam minorennem, invitis quoque parentibus, etiam indigno licitè nubere posse, ne detur infirmis occasio occultè delinquendi. Sic etiam rectè notat D. Thomas 2. 2. q. 104. a. 3. *In iis, quæ ad proprii sustentationem, prolisq; generationem pertinent, omnes homines esse pares, atque adeò neque filios quidem in his duobus subjacere parentibus.* At verò, si parentes solummodò impediant à talibus nuptiis, cum tali vel tali; relicta libertate ad alias nuptias, quoad peccatum parentum nihil gravius definiunt Doctores. Sed quid tum de obligatione filiorum, vel peccato? Hic nodus, hic saltus est. 23

IV. Quid in electione talis Matrimonii?

ELecto ergo statu Matrimonii, proles debent petere consilium & assensum parentum, atque etiam exspectare & obtinere, nisi illi injustè contrarientur, vel nimiùm suspendant, adeò ut peccent filii, ac filiæ maximè si inconsultis parentibus, ac justè contradicentibus, tale ineant Matrimonium. In his terminis sanè omnes consentiunt. Et ratio clarè sumitur ex patria potestate, cui 24

jure

jure naturæ impositum videtur, ut nuptui tradant filios & filias. Idque eis apertè tribuunt S. Litteræ. Eccles. 7. *Trade Filiam, & grande opus feceris, & homini sensato da illam.* Et S. Paulus expressè docet 1. *ad Corinth.* 7. à parentibus tradendas esse filias nuptiis. Idque palàm demonstrant Exempla S. Scripturæ, præsertim *Genes.* 24. & 28. Ubi Patriarchæ præcipuâ quâdam curâ curarunt Matrimonia filiorum. Accedit Jus Canon. *cap.* 7. *Aliter.* 30. *q.* 5. ubi statuit Evaristus Papa, *ut pro nupta nequaquam habeatur puella, quam Pater ipse non desponsat.* Ibidem *c. qualis.* S. Leo Papa. *&c. Honorantur.* 32. *q.* 2. S. Ambrosius, dicunt: *Non esse virginalis pudoris maritum eligere, sed judicium parentum esse exspectandum.* Ex quibus omnibus satis rigidè loquuntur DD. in hac materia, præsertim quoad puellas, seu filias: quæ omninò operæ pretium est distinctè proponere.

25 I. Filios, ac filias peccare mortaliter, nisi in Matrimoniis eligendis consilium, & consensum parentum exposcant, cum aliis docet Sanch. *lib.* 4. *de Matr. disp.* 23. *n.* 9. Sed profectò tantam obligationem ad consilium petendum, quod nemo sequi tenetur, nec hactenus allata convincunt, nec ratio urget ulla. Aut enim dignè contrahere volunt, aut indignè, aut dubiè. Si dignè contrahere volunt, parentes nec justè contradicere poterunt: & si contradicant, illi non tenebuntur obedire. Ad quid ergo tantum peccati mortalis onus ad petendum? si in dubio consilio opus sit, an non poterunt petere ab alio prudentiori, (sed hic Confessarius caveat scandalum pusillorum frequentissimum:) & sic non egeret paterno? Ad quid ergo obligatio sub mortali? Si indignè contrahere volunt, adeóque peccare, si sub mortali obligamus filios ad Patris consilium postulandum, an non regulariter eos conjiciemus in pericula rixarum? Cùm certum sit Patrem contradicturum, quia agitur de suæ familiæ dedecore: Idque maximè, si filius, vel filia in arrepto proposito contra Patris consilium constans supponatur: & certè contra solum consilium Patris filium in proposito licitè perstare posse, fatetur ipse *Sanch. l. cit.* An non ergo satiùs erit curare, ut ignoret Pater, quàm ut consultus rescìat, & ejus authoritas coram despiciatur? Certum ergò mihi videtur, non esse obligationem sub mortali, quidquid sit in communi apprehensione hominum.

26 II. Filios, ac filias peccare mortaliter, si invitis, dissentientibus, ac contradicentibus parentibus, Matrimonium cum indignis ineant, est sanè communis, & sine dubio probabilior Sententia DD. *Navarri, Soti, Cordubæ*, aliorum cum Sanch. *cit. num.* 9. Et latè, ac optimè Bellar. *lib.* 1. *de Matr. cap.* 19. *Propositione* 3. Et sine dubio verissimum est, quando ultra parentum dissensionem alia gravia mala sequuntur, ut scandala publica, grave dedecus parentum, ac familiæ: si connubium ipsis filiis damnosum sit corporaliter, vel spiritualiter: si parentes ipsi graviter, & diu exacerbandi, contristandi, affligendi, aut peccaturi &c. tunc enim peccari mortaliter saltem contra Charitatem nimis certum est. Quo modo graviter peccasse censetur Esau *Genes.* 26. quia quadragenarius accepit uxores de filiabus Chanaan cum gravi offensione parentum Isaac, & Rebeccæ. Quia verò ejusmodi mala regulariter eo casu occurrunt, cùm filii invitis parentibus indignè contrahunt, ideó hæc sententia in praxi regulariter vera est.

III. At verò seclusis illis aliis malis ratione solius 27 involuntarii, dissensionis, vel contradictionis parentum, non peccare mortaliter filios, vel filias, si indignè contrahant, utpote si filius ducat indignam, & filia nubat indigno, probabilissimum est. Ratio fundamentalis, & invicta est: Quia in electione statûs, & maximè Matrimonii, filii ipso jure naturæ omninò liberi sunt, & nemini subiiciuntur: ergo quamvis tales invitis parentibus indignè contrahentes valdè indecenter agant, & à veniali pateræ irreverentiæ saltem culpa vindicari non possint; (unde ob id etiam dote, vel hæreditate privari jure possunt) at peccati mortalis diram necessitatem imponere naturalis eorum libertas probabilissimè non permittit, neque sanè convincunt suprà initio allegata, ut intuenti patet. A fortiori ergo

IV. Certum, exploratúmque sit, si filii invitis 28 parentibus ineunt Mttrimonium cum dignis, & alioquin nullum sequatur grave incommodum, nisi aliqualis indignatio parentum, non peccare mortaliter, imo ne venialiter quidem, si priùs à parentibus modestè facultatem petierunt, tametsi nequaquam impetrârint. Ratio rursus eadem: tenétque cummunis DD. Ac tandem universaliter quoties parentes injustè contrariantur, filiósque privare contendunt optato bono, ac Matrimonio sibi utili, ac salutari, sufficere eis reverenter assensum petiisse, de cætero sui juris esse, non teneri obedire, adeóque neque peccare Matrimonium ineundo invitis parentibus, omnes ferè consentiunt. Navar. *c.* 14. *n.* 15. Tolet. *lib.* 5. *cap.* 1. alii cum Sanch. *cit.* March. *cit. conclus.* 4.

§. IV.

Reverentiam.

Obligatio reverentiæ filiorum ergà parentes uni- 29 versaliter exigit, ut eis juxta regulas honestatis, & morem gentis, debitam seu competentem reverentiam exhibeant. Contra quam quatuor ferè modis, & juxta rationem materiæ mortaliter, vel venialiter peccare possunt filii, *verbo, signo, facto, & defectu.*

I. *Verbô* irreverentiam exhibent Parentibus fi- 30 lii, qui duris, asperis, inurbanis, contumeliosis verbis, jocis, maledictionibus eos afficiunt in præsentia, vel absentia, ut §. 1. de amore parentibus debito exemplificatum est. Nam hæc, uti & sequentia omnia, quatenus exteriùs parentibus exhibentur, peccata sunt contra reverentiam parentibus debitam: quatenùs verò etiam internam malevolentiam, aversionem, contemptum adjunctum habent interiùs, spectant ad peccata contra amorem parentibus debitum. Hoc quoque adde,

longè

jejunium omni modo, & formaliter, & materialiter, ac quoad substantiam, iterata scilicet refectione notabili.

22 III. Jejunium Ecclesiasticum quoad horam determinatam in Ecclesia modò meridianam seu undecimam, obligare sub peccato, omnes agnoscunt: & quidem etiam hodie obligare sub mortali, adeò, ut peccatum mortale sit, eam horam notabili tempore, saltem unius horæ præveniendo sine justa causa reficere, docent sanè gravissimi DD. Navar. c. 21. *num.* 37. *Covar. Plaud. Sancius*, alii & mordicus noster Marchant. hic *tr.* 12. *tit.* 3. *q.* 2. asserens esse communem Ecclesiæ sensum, à quo recedere temerarium sit. Rationem dant. Quia qui Ecclesiasticum jejunium notabiliter violavit, peccat mortaliter: sed notabili anticipatione refectionis ante horam determinatam notabiliter violatur jejunium; nam & olim præveniens reficiendo horam vespertinam, vel nonam non censebatur jejunare, adeóque simpliciter violare jejunium; nunc autem refectio meridiana succeſſit veteri refectioni vespertinæ; consequenter & hanc notabiliter sine justa causa præveniens censebitur non jejunare, sed frangere jejunium. Deinde præscriptio horæ meridianæ facta est tanquam notabiliter conducens ad finem jejunii, scilicet mortificationem carnis, atque augens jejunii difficultatem, & jejunantis meritum; atqui notabiliter præveniendo horam præscriptam tollitur iste finis, adeóque violatur jejunium: ergo notabiliter præveniens horam præscriptam peccat mortaliter. Cæterùm omnes consentiunt, notabilem præventionem esse unicâ horâ, & amplius ante horam ordinariam: præventionem autem non notabilem, adeóque venialem tantùm esse unius quadrantis vel mediæ horæ circiter ob parvitatem materiæ, ut fatetur ipse Marchant. loco cit. Sententia utique probabilis, tutior & magis pia, adeóque in praxi consulenda.

23 IV. Nihilominus æquè probabilis est Sententia negativa, nimirùm horam præscriptam etiam notabiliter, & sine etiam justa causa prævenire reficiendo, esse solùm peccatum veniale. Ita communior DD. *Innocen. Angel. Tolet. Medina*, *alii cum Lessio & Layman supra citt. & plurimis citatis* Diana *part.* 1. *tr.* 9. *resol.* 33. Ratio est: Quia sic præveniendo non violatur jejunium quoad substantiam, ut N. II. probatum; sed solùm quoad conditionem accidentalem ex præcepto requisitam, & quamvis hæc ipsa conditio non reficiendi, nisi horâ statutâ, scilicet vespertinâ vel nonâ olim obligârit sub mortali, quin etiam dato, quòd tunc fuerit de substantia jejunii Ecclesiastici, ut volunt Authores oppositæ Sententiæ, erat enim gravissima mortificatio, quæ semel anticipatâ notabiliter horâ, posteriori abstinentia non poterat compensari: attamen spectata hodierna Ecclesiæ consuetudine, quâ cæna in prandium seu tempus meridianum, quo homines communiter prandere solent, translata est jam tempus ordinarium, non videtur ampliùs admodùm ad substantiam pertinere jejunii, neque ad ejus finem: cùm mortificatio seu difficultas, quæ minuitur anticipando refectionem ante meridiem, è contrà postea augeatur, & compensetur ulteriori dilatione collatiunculæ vespertinæ: adeóque tempus statutum esse solùm quid accidentale & secundariò requisitum ad jejunium Ecclesiasticum: cujus proinde prætermiſſio seu anticipatio etiam notabili tempore facta sine justa causa censeri debeat tantùm culpa venialis: ut rectè infert Layman. cit. n. 11. In hac ergo probabilissima Sententia horam refectionis meridianam prævenire per tempus non notabile, utpote quadrantem vel mediam horam circiter, nullum omninò peccatum erit, cùm enim neque notabili tempore prævenire sit culpa gravis, tempore non notabili prævenire nulla esse potest culpa. Prævenire autem tempore notabili horam v. g. jam incipit esse culpa venialis, eóque gravior, quanto ab eo longiùs receditur; nunquam tamen pertinget ad culpam mortalem ob causam dictam. Intellige semper *absque causa legitima*; quòd si enim causa justa & rationabilis interveniat, nulla omninò culpa erit, tempus refectionis etiam notabiliter prævenire. Cujusmodi causæ sunt. 1. Iter inchoandum ex justa causa etiam liberæ devotionis, peregrinationis. 2. Impedimentum vel negotium urgens, quod refectionem meridianam impediat, ut quando Concio habenda, lectio frequentanda, aliúdve negotium in meridie. 3. Item infirmitas corporis, quæ non permittit tantum temporis exspectare, & manere jejunum. 4. Hospitalitas seu Urbanitas, ut si amicus, viator, vel alius veniat ad te, qui causâ itineris vel alterius negotii debeat anticipare comestionem, & ei condescendere, vel se coaptare conveniens sit &c. In his & similibus nullum agnoscunt peccatum DD. communiter, etiam Marchant. cit. q. 2. n. 3.

SECTIO II.

Qualiter licita est Collatio, seu refectiuncula vespertina, in qua quantitate & qualitate ciborum?

SUMMARIUM.

25. Collatio vespertina licita est *ex consuetudine.*
26. In quantitate tamen modica: *quæ communiter censetur esse quarta pars cænæ ordinariæ.* Vsque ad 30.
30. Vsque ad n. 33. Et in qualitate ciborum; *ubi: quos cibos sumere liceat in collatione?*
33. *Tempus vespertinum collationis ex rationabili causa cum prandio commutare licet.*

ASSERTIO III.

Licita modò est collatio seu refectiuncula vespertina in quantitate modica, & qualitate ciborum competente: tametsi ex rationabili causa eam cum refectione meridiana commutare liceat. Com. 24
DD. Explico breviter.

§. I.

Licita est collatio &c. 25

NUllo quidem Jure communi, cùm de Jure communi ipsa refectio unica jejunii Ecclesiastici debuerit sumi tempore vespertino, postquam nihil omninò cibi licebat ampliùs sumere (unde Jejunium definiri solet: *Prandii & post cænam cujuslibet cibi subtractio*) sed solùm consuetudine legitima præscripta licita est modò illa collatio, ut observat *communis DD. apud citatos.* Nam postquam ipsa refectio unica jejunii à tempore vesperti-

no translata eſt in horam meridianam: quia fideles, ſi poſt tam maturam refectionem toto reliquo die nihil ampliùs cibi ſumere deberent, difficulter poſſent ſomnum capere, & potus ad refrigerandam naturam, ſitimque ſedandam neceſſariò ſumendus facilè nocere poſſet valetudini. Simili conſuetudine rationabili jam ubique recepta & præſcripta introducta eſt illa cœnula ſeu refectiuncula veſpertina, non tantùm per modum medicinæ ad conciliandum ſomnum, vel ne potus noceat, verùm etiam per modum cibi ſumenda. Quia etiamſi illa conſuetudo à principio inceperit ex neceſſitate, ne ſomnus impediatur, & potus noceat, tamen conſuetudo ita invaluit, ut abſolutè liceat per modum cibi reficientis, etiamſi hîc & nunc non eſſet neceſſaria ob ſomnum, vel nocumentum potûs, uti obſervant DD. communiter cum Navar. *Leſſio l. 4. c. 2. dub. 2.* Porrò ſicut illa ipſa collatiuncula veſpertina præciſè introducta & licita facta eſt per conſuetudinem, ita etiam ejusdem quantitas & qualitas licita ſecundùm conſuetudinem & æſtimationem piorum, & DD. regulanda & definienda eſt, ut ex Abbate rectè notat *Laym. cit.*

§. II.

In quantitate medica.

26 MOdicam debere eſſe quantitatem, omnes conveniunt: quò minor, eò melior: at verò quantùm, & in quanam quantitate modica liceat cibum capere in refectiuncula illa, tot ſunt Sententiæ, quot capita. Aliqui menſuras mathematicas præfigunt. Nam *Graffis* permittit tres uncias, *Homo bonus* permittit quatuor, *Villabolos* concedit ſex, *Fagundez & Tambur.* infra citandi octo uncias admittunt, id eſt, ferè mediam libram noſtram in refectiuncula veſpertina. Alii alia comminiſcuntur. Alii rectiùs docent, non poſſe unam generalem pro omnibus quantitatem ſecundùm pondus & menſuram determinari, ſed variam eſſe poſſe pro varietate perſonarum & ætatis, educationis, occupationis; item regionis calidioris vel frigidioris, & ſanè veriſſimum eſt; ſine dubio enim plus indiget & ſumere poteſt homo provectæ ætatis, quàm puer; homo nobilis pluribus & delicatioribus aſſuetus, quàm vulgaris; homo pluribus occupationibus vel laboribus exercitatus, quàm vacans; homo degens in his regionibus frigidioribus, quàm in regionibus calidis Italiæ, Hiſpaniæ &c. Ad hoc tamen, ut aliqualis recta regula aſſignetur pro omnibus, placet Sententia Reginaldi in praxi ſua *tom. 2. l. 4. n.* 185. Filliuc. *tract.* 2. 1. *par. c.* 2. *q.* 7. & Laym. *hic cap.* 1. *n.* 9. Quantitatem modicam pro collatione veſpertina licitè, & ſine ſcrupulo, cenſeri quartam partem cænæ ordinariæ, quàm quis aliàs, ſpectatâ ſuâ perſonâ, ætate, conditione, occupatione, regione, ordinariè ad ſufficientiam naturæ ſumere ſolet. *Ratio eſt*; quia etiam in aliis præceptis, ut auditione Miſſæ, recitatione Horarum, ſemper quarta pars cenſetur modica, & non notabilis (niſi totum eſſet valde notabile magnum) cùm ergo homo pro cæna ordinaria, non ita magnam quantitatem edere ſoleat, meritò quarta pars cænæ ordinariæ cenſeri poteſt quantitas modica, quam quis pro refectiuncula veſpertina ad confortandam naturam licitè ſumere poſſit. v. g. Si in cæna ordinariè ſoleas ſumere libram, poteris in collatiuncula ſumere quadrantem libræ, in qualitate competente infrà aſſignanda. Eſt hæc regula plana & univerſalis, ut cuivis hominum ſtatui & conditioni facillimè applicetur, eſtque hæc recepta opinio DD. in Germania: quamvis Authores citt. *Diana*, *Turrianus*, & alii nimis laxam, improbabilem & minùs tutam in praxi proclament. Mittant illi Germanis tempore jejunii ſuum calidum cælum, cibum, & vina pinguia, fructus & confecta &c. & jejunabimus cum ipſis.

Nec etiam nimis recedit à noſtra ſententia opinio 27
Villalobi, & Tamburini *l.* 4. *c.* 5. §. 3. qui ait receptam eſſe RR. opinionem, cœnulam veſpertinam aſcendere poſſe ad octo circiter uncias, id eſt, mediam circiter libram ex conſuetudine legitimè introducta, idque univerſaliter reſpectu omnium, ſive aliàs magnâ, ſive modicâ cænâ utentium; ſive robuſtorum, ſive infirmorum, etiam eorum, quibus octo unciis fames omninò extinguitur. Et ſanè ſi conſtaret de ejusmodi conſuetudine legitimè introducta, hæc Sententia multùm faceret ad eximendos ſcrupulos religioſioribus. Atque in particulari convenit cum noſtra regula: ſi quis enim in cœna ſoleat ſumere ad triginta uncias, duas circiter libras, quarta pars licitè aſcendet ad 8. uncias, mediam circiter libram.

Itaque in hac noſtra probabili & tuta ſententia 28
tunc demùm in cænula nocturna excedi, & jejunium frangi cenſebitur, quando id, quod ſumitur, notabiliter excedit quartam partem ejus quantitatis, quæ ad integram cænam ſufficeret, ſeu ultra mediam libram, niſi & hoc aliqua cauſa excuſet à peccato, uti eſt corporis teneritudo, aſſuefactio &c. qua ratione perſonis nobilioribus plus permitti poteſt. Item occupatio diurna: qua ratione aſſiduò ſtudiô occupatis plus permittitur. Item occupatio futura nocturna: qua ratione in Vigilia Nativitatis Domini permiſſa eſt collatio duplô major propter Officium nocturnum, cui omnes fideles intereſſe ſolent: uti obſervrt *Filluc. cit. Turrianus*, & alii cum Diana *part.* 5. *tract.* 5. *reſol.* 12. Eadem eſt ratio de aliis ſimilibus caſibus.

§. III.

In qualitate ciborum.

EXcluſis carnibus vel aliis cibis vetitis, inſuper 29
in collatione etiam quoad cibos eſuriales delectum habendum, ut non liceat quemcunque ſumere, docet ſanè communis DD. Sententia, & oppoſitum falſum, & improbabile cenſet *Diana p.* 1. *tract.* 9. *reſol.* 1.

I. Communis ergo eſt ſententia Navarri *c.* 21. *n.* 13. Tolleti *lib.* 6. *c.* 2. Filliuc. *c.* 2. *dub.* 6. & aliorum cum Diana *cit. & p.* 10. *tr.* 14. *reſol.* 57. collatiunculam ſumendam eſſe in modico pane, fructibus arborum, herbis bellariis tantùm: quæ nimirùm ſolùm in jentaculis, vel merendis apponi ſolet, vel in refectionibus præmitti ad excitandum appetitum, vel poſtponi ad ſigillandum cibum, ait *Dian. cit.* adeò ut jejunans etiam in refectiuncula ve-

veſpertina teneatur abſtinere ab omnibus cibis propriè dictis, qui nimirùm ad ſuſtentandam naturam, in ipſis refectionibus ut fercula apponi ſolent, ut ſunt omnes piſces cocti, ova, lacticinia, legumina, cocta, aliique cibi ſubſtantiales: idque (ut plerique docent) ſub peccato mortali ex genere ſuo, niſi parvitas materiæ excuſet. *Ratio eſt:* quia conſuetudo, quæ ipſam collationem introduxit, etiam quantitatem, & qualitatem cibi licitè ſumendi præſcripſit: atqui (ait Azorius. *lib. 7. c. 8. q. 7.*) communi uſu receptum eſt, ut parum panis edatur, vel ſeorſim, vel una cum fructibus, herbis vel aliis cibis levioribus, ut ſunt ficus, uvæ paſſæ, nuces, pira, poma vel ex ſaccaro & melle confecta, vel piſciculus parvulus, (intelligit non coctum, ſed fumo duratum, vel maceratum acetô, qualis etiam inter leviores cibos numeratur in Jure, ut obſervat Laym. *cit. n. 9.*) & q. 8. poſtea ait Azorius: *corruptalã eſſe, ſi ii cibi ſumantur, qui potiſſimùm ad nutriendũ valent, qualia ſunt legumina & piſces.* Hæc ille.

31 II. Plerique tamen, præſertim pro noſtris partibus aliquantulum plus indulgent. Modicum caſei, butyri, lactis, pultis amygdalinæ concedunt *Filliuc. & Laym. citt.* hic addit placentas noſtras. Panem coctum cum amygdalis concedunt *Azorius* & alii cum Diana *p. 1. tr. 9. reſol. 34.* quamvis alii non pauci negent apud eundem. Graviter autem controvertunt: an in collatione ſaltem liceat ſumere juſcula cocta, ex ipſis illis, quæ licita ſunt in collatione. v. g. ex vino, vel cereviſia? pane, herbis, fructibus, oleo, vel butyro condita, Affirmant multi, Azorius *cit. q. 8.* Drexelius *ſuo Aloe.* Baſſeus *de jubileo q. 4. caſu. 18.* & probabile cenſet Laym. *cit. n. 9.* Quod ſi enim in collatio, ne licitum eſt ſeorſim bibere vinum vel cereviſiam, & comedere panem, fructus, herbas, ac modicum butyrum, cur non liceat ex ejuſmodi commixtis & calefactis confectum juſculum, vel pultem comedere? cùm nihil referat, calidúmne, vel frigidum ſumat.

32 Verùm negant licete æquè multi, Filliuc. *cit. q. 6.* aliique cum Diana proximè cit. & mirabile dictu! ipſe Laym. *cit. n. 8.* Ratio eſt: quia tunc fieret aliud genus ferculi, quod non ingredi ſolet jentaculum, ſed apponitur in menſis ad alendum: negari enim non poteſt, quòd ignis concoctio plurimum mutet materiam ſubjectam, ut alium ex eo cibum efficiat, nutritioni magis inſervientem. Hæc & ſimilia plura diſputant DD. quilibet in ſuo ſenſu abundans. Et ſine dubio in rigore loquendo, & ſpectata antiqua conſuetudine collationis introductæ veriſſima ſunt, & omnibus probis conſulenda ceſſante neceſſitate, vel cauſa legitima. At verò ſpectata moderna conſuetudine, præſertim in noſtra Germania jam diu tolerata, & planè invaleſcente, cenſeo non tantùm omnia prædicta licitiſſimè abſumi in collatione, ſed etiam omnino probabilem, & tutam eſſe ſententiam oppoſitam, nimirùm in collatione veſpertina jejunii non eſſe attendendam qualitatem ciborum, ſed quantitatem tantùm: adeò ut ex omnibus cibis, qui die jejunii licitè poſſunt ſumi in prandio, etiam piſcibus, leguminibus, placentis, ovis, lacticiniis &c. in quantitate modica antè determinata, etiam liceat ſumere in cœna, ita expreſsè docent Cajet. *V. Jejunium c. 1. fin.* dicens: *non referre, quid quis in ſerotino jentaculo ſumat, ſi modum non excedat.* Et aliis citatis Bonacina *de legibus diſp. ult. punct. 3. q. 1.* & noviſſimè noſter Petrus Marchant. *Tribun. p. 2. tr. 12. tit. 3. q. 3. dub. 1.* his omninò verbis: *Reſpondeo ego: in collatiuncula veſpertina de qualitate cibi non eſſe altercandum, ſed de quantitate duntaxat:* fundor: *quia collatiuncula illa tolerata vel permiſſa eſt ad aliquam confortationem naturæ propter infirmitatem humanam: quid igitur refert, quo cibo illa confortatio fiat? modò non excedatur, & cibus abſtinentiæ jejunii ſit accommodatus &c. Ideò cenſeo qualitatem cibi (modò ex prohibitis in diebus jejuniorum non ſit) collationem non vitiare, ſi in quantitate non excedatur* Hæc ille.

Ego miror P. Paulum Layman, aliàs tam bonum Germanum in hac ſola materia patriotis ſuis fuiſſe tam auſterum.

§. IV.

Quam ex rationabili cauſa cum refectione meridiana commutare licet.

Refectiunculæ veſpertinæ tempus ordinarium 33
ſine dubio eſt veſpertinum: adeò ut abſque omni cauſa pro mero libitu eam commutare, manè ſumendo, & veſperi cœnare non licere citra veniale, doceat communis & vera ſententia DD. *Cajet. Navar. Tolet. Filluc. Laym. ll. cit.* quia violaretur aliqua circumſtantia jejunii per conſuetudinem inducta, idque contra modernam uniformitatem Eccleſiæ. At verò ſi quæcunque cauſa rationabilis accedat, licitum eſſe, omnes uno ore concedunt; etiam noſter Marchant. *cit. q. 3. dub. 3.* dicens: *Ratio mihi clara eſt: quia ſi Mater Eccleſia cum comedente in meridie diſpenſet, ut collatiunculam veſperi ſumat ad confortationem, ne deficiat, in hoc condeſcendens humanæ infirmitati: potior ſanè diſpenſationis ratio eſt in eo, qui ut in die iter agat, aliudve negotium commodè exerceat, ad veſperam usque ſuam cœnam transfert, & manè collatiunculam ſumit: & in eo eſt majus periculum deficientiæ. Ubi igitur eadem ratio militat, idem omninò ſecura conſcientia concludi exiſtimo. Et hæc praxis communi uſu timoratorum indies confirmatur.* Hæc Marchantius veriſſimè.

SECTIO III.

Quinam obligentur ad Jejunium Eccleſiaſticum, & qualiter?

SUMMARIA.

34. Usque ad *n. 37.* *Qui, quando, & qualiter, obligentur ad jejunium:*
37. *Transgreſſus jejunium accidentaliter tantùm, illud adhuc ſervare tenetur de reliquo.*
38. *Transgreſſus autem illud ſemel quoad ſubſtantiam, id ampliùs ſervare non tenetur, niſi quoad carnes.* Unde
39. *Qui illud fregit comedendo carnes, etiam ſemel tantùm, tenetur deinceps abſtinere à carnibus, non verò ab aliis cibis.*
40. *Diſpenſatus ad carnes ob* infirmitatem, *cenſetur etiam diſpenſatus ad alteram refectionem; non verò ſi diſpenſatus ſit ad carnes ob alias cauſas.*
41. *Obligatio jejunii ita affixa eſt diei ſtatuto, ut privata authoritate transferri non poſſit.* Unde

42. Qui stato die non jejunavit, sive culpabiliter, sive inculpabiliter, non tenetur supplere alio die. Aliud est de jejunio ex voto, vel Pœnitentiâ debito.
43. Qualiter transgressio jejunii explicanda in Confessione? &
44. Quando ea unum numero peccatum, vel multiplex?
45. Quando, & qualiter peccent aliis proximè cooperantes ad fragendum jejunium, ut Patres & Matres-familias, Domini, superiores, Caupones &c.

ASSERTIO III.

34 *OMnis Christianus adultus rationis compos, obligatur sub mortali servare jejunia Ecclesiastica, quoad essentialia, statis diebus; neque aliis ad frangendum jejunium proximè cooperari.* Hæc tota sequitur ex hactenus dictis, ideóque previter explico, & ad praxin applico.

§. I.

Omnis Christianus adultus rationis compos;

35 INfideles enim, sicut non subjiciuntur Ecclesiæ, ita non possunt obligari ejus legibus, qualis est etiam præceptum jejunii. Item infantes ante septimum annum completum, cùm adhuc censentur rationis impotes: similiter & perpetuò amentes, sicut non possunt obligari, præsertim positivis legibus & præceptis, ita neque obligantur lege Ecclesiastici Jejunii: adeòque eis licitè possunt dari etiam carnes, & refectiones toties, quoties, (intellige per se, nisi ex parte dantium scandalum oriatur, aut contemptus præcepti intendatur) Com. DD. cum Sanchez. *l.* 1. *in Decal. c.* 12. *n.* 9. Filliuc. *c.* 3. *d.* 7. Diana. *p.* 1. *tr.* 9. *resolut.* 42. Addit Sancius hîc *disp.* 41. *n.* 31. etiam verum esse, etiamsi puer ante septennium rationis & doli capax sit; nam per accidens est, quòd usus rationis in aliquo acceleretur: Jus autem positivum non intendit obligare, nisi in illa ætate, in qua communiter usus rationis acquiritur, qualis ferè esse solet septennium completum. Adde etiam, nec posse demum obligari jejunio etiam quoad carnes, si certo constet, eos usum rationis nondum accepisse, ob rationem datam: qua revera manent incapaces præcepti. At verò post septennium quamprimùm pueri usum rationis consecuti sunt (quod etiam in dubio præsumitur) etsi nondum teneatur jejunio, quoad unicam refectionem, tenentur tamen abstinere à carnibus; quia ita testatur communis consuetudo, optima legum interpres: nisi aliundè excusentur: iis ergo exceptis, & seclusa causa legitima excusante aliqua: (de quibus q. statim seq. & ult.) omnes Christiani adulti cujuscunq; statûs vel conditionis obligantur præcepto jejunii Ecclesiastici, ut docent unanimiter DD. cum D. Thom. *q.* 147. *a.* 4. Canonistæ, Rubrica de observatione jejunii. Summistæ *V. jejunium.* Et habetur Canone 68. Apostolorum. Et Synodo 6. *Can.* 56. Et Divus Leo serm. 11. de Quadrages. *Adest dilectissimi maximum sacratissimúmque jejunium; quod observantiam sui universis fidelibus sine exceptione denuntiat &c.* Ratio est; Quia finis hujus præcepti & jejnnii Ecclesiastici est mortificatio corporis, ad id subjiciendum spiritui, & satisfaciendum DEO pro peccatis: atqui finis omnibus communis est: ergo & medium præscriptum jejunium omnibus commune esse debet: quod licet non omnibus sit æquè necessarium, est tamen omnibus valdè utile, & meritorium: quia, ut inquit S. Leo loc. cit. *Nemo tam sanctus est, ut non sanctior, nemo tam devotus, ut non debeat esse devotior.* Consequenter Ecclesia potuisset pro omnibus præcipere, & de facto præcepit. Sermo ergo tantùm est de jejuniis Ecclesiasticis communibus toti Ecclesiæ indictis; jejuniis autem particularibus Diæcesis vel territorii, solummodò obligantur cives subjecti præsentes: non ipsi cives absentes, neque extranei vel advenæ, & hospitantes tantùm, ut docetur in materia de legibus. Sed neque Religiosi exempti, hoc ipso, quòd exempti seu subjecti non sint: quod etiam tacitè insinuat Concilium Trid. *ss.* 25. *c.* 12. de *Regular.* ubi obligans Regulares ad Festa Episcopalia, nullam facit de jejuniis mentionem, ut cum Suarez observat Diana cit. Sed iterum intelligo per se, & secluso scandalo, quod sanè facilè interventire potest, ut aliqui experti sunt: item secluso speciali statuto Ordinis.

§. III.

Obligantur sub mortali servare Jejunia Ecclesiastica quoad essentialia.

NImirùm quoad abstinentiam à carnibus, & 36
unicam refectionem, in quantitate tamen notabili; uti probatum est supra Sect. 1. §. 2. Item quoad horam refectionis servandam, & notabiliter non perveniendam, secundùm communiorem & sanctiorum sententiam; sed nobis probabiliter solùm sub veniali, ut diximus ibidem §. 4. Etiam quoad collatiunculam non excessivè faciendam: quia esset contra voluntatem Ecclesiæ, & limites refectionis, adeóque mortale ex genere suo, ut Sect. 2. §. 2. dictum. Atque ex ibidem sparsim dictis patet ad quæstionem, quomodo, qui præceptum jejunii transgressus in uno, adhuc teneatur, vel non teneatur, servare jejunium de reliquo. Pono tamen adhuc breves aliquot

RESOLUTIONES.

Et velut Regulas.

I. *UNiversaliter transgressus jejunium non quo-* 37
ad substantiam, sed accidentaliter tantùm, tenetur adhuc servare jejunium de reliquo. Ut si quis ob parvitatem materiæ modicum quid comedendo extra tempus etiam pauxillum carnis, solùm venialiter jejunium violat, secundùm omnes sine dubio sub mortali tenetur deinceps servare jejunium quoad omnia substantialia. Item qui horam refectionis notabiliter prævenieedo, sive mortaliter, sive secundùm nos venialiter, jejunium violâsset, tenetur adhuc servare jejunium quoad substantialia, scilicet non tantùm abstinendo à carnibus, sed etiam ab altera refectione, *ut sect.* 1. §. 4. *num.* 3. probatum est. Similiter qui extra Germaniam nostram, ubi jus commune viget, in Quadragesima ova vel lacticinia comedisset, etsi peccâsset mortaliter contra præceptum Ecclesiæ, jejunium tamen totaliter & substantialiter non fregisset, teneretur deinceps servare quoad substantialia, scilicet abstinentiam à carnibus, & altera refectione: quia præceptum de abstinendo ab ovis

&

& lacticiniis est quid accidentale distinctum à præcepto jejunii, cum extra Quadragesimam sine illa abstinentia verè servetur substantia jejunii, ut docet communis DD.

38 II. *Econtra universaliter transgressus semel jejunium Ecclesiasticum quoad substantiam, scilicet comedendo carnes, vel secundò reficiendo, non tenetur ampliùs servare jejunium de cætero*: cùm semel fractum, iterum resarciri, & consequenter denuò servari impossibile sit (exceptâ semper abstinentiâ à carnibus distinctè, & dividuè præceptâ:) Qui ergò secunda vice refectus jejunium fregit, non tenetur ampliùs jejunare, ut probatum est *Sect.* 1. §. 3. tenetur tamen adhuc abstinere à carnibus. Similiter legitimè excusatus vel dispensatus ad binam refectionem, non ideò etiam excusatus vel dispensatus est ad carnes, si iis carere possit: quia præceptum abstinendi à carnibus est negativum & dividuum à jejunio: ut patet in juvenibus ante vigesimum primum, seu tertium septennium completum, qui excusantur, vel dispensantur à jejunio quoad unam refectionem; non item quoad abstinentiam à carnibus, ut pluribus patebit. *Sect. sequenti.*

39 III. *E converso, qui jejunium fregit comedendo carnes, etiam semel tantùm, tenetur quidem deinceps abstinere à carnibus, quia hoc est preceptum negativum obligans pro semper, & toties, quoties sub mortali, non tamen tenetur deinceps jejunare seu abstinere ab ulteriori refectione.* Quia abstinentia à carnibus, essentialiter includitur in jejunio Ecclesiastico: adeóque comedendo carnes voluntariè substantialiter fregit jejunium æquè, ac si bis refecisset: ac perindè secundùm formam substantialem resarciri ac servari nequit, ut omnes fatentur. Intellige semper, si quis culpabiliter ac voluntariè comedit carnes, adeòque formaliter fregit jejunium. Quod si verò ignoranter vel inadvertenter, adeóque inculpabiliter comedisset, manè v. g. ignorans esse diem jejunii, quia tunc jejunium non formaliter, sed materialiter tantùm fregit, utique tenebitur deinceps jejunare, ne simul etiam formaliter frangat, ut probabiliùs docet *Diana cit.* etsi oppositum etiam sit probabile: sicut de eo, qui etiam ignoranter & inculpabiliter bis se refecisset, non teneri ampliùs jejunare, diximus *Sect.* 1. §. 3. *n.* 4. Est tamen aliqua disparitas ratione mortificationis: ideóque prior sententia tenenda, ut tenet praxis omnium proborum.

40 IV. Utrum autem legitimè excusatus & dispensatus jam in jejunio ad comedendas carnes, hoc ipso etiam censeatur excusatus vel dispensatus ad alteram refectionem sumendam non conveniunt DD. Absolutè affirmat communior DD. quos citat, & sequitur Azorius, Diana sæpè cit. *tract.* 7. *resolut.* 25. & probabiliorem censet Filliucius *cit. c.* 3. *quæst.* 4. Ratio est: quia abstinentia à carnibus est de essentia jejunii: ergo sublatâ illâ necessariò aufertur ipsum jejunium, ut ampliùs servari secundùm formam Ecclesiæ non possit, & consequenter non debeat. Absolutè verò negant *Medina, Sotus, Nugnus*, & alii apud *Azorium cit.* eò quòd sint duo præcepta dividua, quæ seorsim servari possunt, consequenter debent. Sed placet sententia media ita distinguens. Quando quis excusatus, vel dispensatus ad carnes absolutè ratione debilitatis vel infirmitatis naturæ, ut ordinariè fit, censetur etiam excusatus vel dispensatus ad binam refectionem: quia ad conservationem naturæ non tantùm facit quantitas, sed etiam repetitio cibi. Quando verò quis dispensatur ad carnes respectivè tantùm, ut quia alii cibi esuriales nocent, vel quis ab iis abhorret, vel tempore bellorum haberi &c. non possunt, non ideó excusatus vel dispensatus censebitur ad binam refectionem, sed jejunium quoad unam refectionem adhuc servare tenebitur: quia excusatio vel dispensatio non debet extendi ultra casum necessitatis, & finem suum bonum. Ita *Graffis, Toletus, Less.* alii cum Laym. *c.* 3. *n.* 8. Filliuc. *cit. c.* 3. *q.* 4. *n.* 53.

§. III.

Statis diebus.

I. Obligatio jejunii ita affixa est statis diebus, ut 41 illud de uno die trnasferre in alterum privata authoritate nunquam liceat, quacunque etiam ex causa. *Omnes.* Quod autem Leo X. Fratribus Minoribus privilegium dederit, ut itinerantes possint suum jejunium transferre in alium diem, videtur potiùs factum ad sedandos scrupulos, quàm ex necessitate: vel enim itinerans ob itineris labores & incommoda excusatur à jejunio; & tunc non est opus dispensatione, vel translatione jejunii; vel non sunt tanti labores itineris, quin simul commodè jejunare possit; & tunc servet suum jejunium: si tamen voluerit uti hoc privilegio, utatur in nomine Domini. Addit Marchant. *cit. q.* 3. *dub.* 4. Superiores ex causa rationabili posse in translatione jejunii dispensare: quemadmodum Ecclesia anticipat jejunia Vigiliarum incidentium in Dominicam: & Episcopi jejunium Vigiliæ S. Mathiæ incidentis in Bachanalia anticipare solent in Sabbathum præcedentem.

II. Qui stato die jejunii non jejunavit, sive 42 ignoranter, & involuntariè, sive scienter & voluntariè, cum vel sine peccato, non tenetur postea jejunare alio die sequenti simili jejunio non obligato (secus enim est in Quadregesima, ubi uno vel pluribus diebus non jejunans sine dubio tenetur jejunare reliquis diebus, quibus potest) *Omnes.* Ratio est: quia jejunium est onus authoritate Ecclesiæ publica stato diei alligatum: quod si non servetur, præceptum jam violatum est, ut ampliùs servari non possit, nec consequenter debeat. Eadem esset ratio, si quis vovisset certo die jejunare ratione ipsius diei, ut diebus Sabbathi in honorem B. Virg. in Vigilia certi S. Patroni sui, &c. adeóque dies statuta esset ad finiendam obligationem; tunc enim eo die neglecto jejunio, cessaret omninò obligatio. Alia verò est ratio, si dies statuta esset solùm ad implendum votum, & non differendam obligationem: uti si quis vovisset pro unica septimana ter jejunare, tunc enim, si eâ septimanâ neglexit, tenetur sequenti, ut latiùs dictum in materia de votis. Idémque dicendum, si cui in pœnitentia Sacramentali injunctum esset feriâ sextâ unâ, vel aliquot jejunare; tunc enim jeju-

nium imponitur principaliter non in honorem diei, sed in satisfactionem pro peccatis: adeóque dies solùm statuitur ad non differendam obligationem, & ideò si stato die negligatur, alio die servandum erit: ut ex communi notat Filliuc. *q.5.n.85.*

43 III. Qui stato die jejunium violavit totaliter, seu quoad omnia requisita, scilicet & carnes comedendo, & sæpiùs reficiendo, sine dubio longè gravius peccat, quàm qui violat quoad unum tantùm requisitum, v. g. vel tantùm carnes comedendo, vel tantùm reficiendo sine carnibus, vel tantùm refectionem notabiliter anticipando: quia in priori casu peccatur contra distincta præcepta, ideóque ea circumstantia seu modus in violatione jejunii necessariò exprimenda est in confessione. Similiter, qui in Quadragesima pluribus diebus jejunium violavit, numerum dierum explicare tenebitur: quia præceptum Quadragesimæ fertur supra totam Quadragesimam, & singulos dies divisim, adeò ut jejunium, cujuslibet diei sit indistincto per se præcepto: ideò peccatur toties, quoties uno die non jejunatur, distincto per se peccato mortali. Quod si quis autem unico voluntatis actu statuisset totâ Quadragesimâ nunquam jejunare, & reipsâ nunquam jejunâsset, equidem unum tantùm peccatum contra committeret, sed adeò grave, ut æquivaleat quadraginta numero peccatis distinctis, adeóque adhuc necessariò exprimendum in confessione, juxta dicta suô locô.

44 IV. Transgressio jejunii Ecclesiastici quatenus talis, semper manet idem numero peccatum mortale etiamsi plura præcepta Ecclesiastica eodem die statuto occurant: ut si Vigilia S. Mathiæ incidat in feriam quatuor temporum Quadragesimæ, concurrunt tria distincta præcepta Ecclesiæ: transgressio tamen menebit idem numero peccatum mortale, adeòque ea circumstantia non erit necessariò confitenda. *Communis DD. in Materia de peccatis.* Quia peccata multiplicantur numero ad multiplicationem præceptorum tunc tantùm, quando plura præcepta respiciunt diversas virtutes, & fines diversos, non item quando respiciunt eundem finem, eandémque virtutem: at verò præcepta illa diversa Ecclesiæ jejunandi in Quadragesima, in quatuor temporibus, & in Vigiliis, singula respiciunt eundem finem, eandémque virtutem, scilicet abstinentiam religiosam, & mortificationem carnis propter DEum: ergo transgressa non multiplicant peccata. Idémque dicendum de Fratre Minore, qui feriâ sextâ in Regula præceptâ ocurrente in Vigilia, quatuor temporibus, Quadragesimâ, non jejunaret; nimirùm unum tantùm peccatum committeret; ut contra plures alios benè probat noster Marchant. *Tribun. part. 1. tr. 3. tit. 3. q. 4.* nam licet Frater Minor voveat servare Regulam, non tamen vovet omnia contenta in Regula servare tanquam vota, sed eo modo, quo in Regula proponuntur: non autem omnia contenta in Regula proponuntur servanda ut vota; sed aliqua quidem ut vota, nimirùm tria essentialia, *vivere in obedientia, sine proprio, & in castitate*: alia ut nudè præcepta, inter quæ est etiam præceptum jejunii feriæ sextæ, & utriusq; Quadragesimæ: alia verò ut consilia & monitiones salutares tantùm: Aqui jejunium in Regula eodem planè fine præcipitur Fratri Minori, quo ab Ecclesia præcipitur omni fideli; nimirùm abstinentiæ & austeritatis religiosæ ad mortificationem carnis propter DEUM: ergo illa diversitas præceptorum non multiplicat peccata transgressionis jejunii. Alia verò esset ratio, si quis stato die violaret jejunium Ecclesiasticum præceptum, ad quod simul etiam teneretur ex voto speciali, ut carthusianus, vel minimus: aut ex pœnitentia à Confessario injuncta: tunc enim concurrerent præcepta diversa, respicientia diversos fines & virtutes: scilicet etiam Religionis & Pænitentiæ: adeóque committeretur duplex specie, & numero peccatum eodem actu, utique necessariò exprimendum in confessione. Idémque dicendum, si ad violationem jejunii Ecclesiastici accederet scandalum vel contemptus, tunc enim accederet nova species peccati contra Charitatem & obedientiam.

§. IV.

Neque aliis ad fragendum jejunium proximè cooperentur.

Peccant ergo mortaliter non tantùm ipsi, qui 45
statis diebus jejunium violant, sed & omnes, qui ad violandum jejunium aliis proximè cooperantur, inducunt, aut cùm possint, & debeant, non impediunt: utpotè. I. Patres & Matres Familiæ, Domini, Superiores, die jejunii suis domesticis cænam, vel carnes ministrantes sine causa excusante: aut absque necessitate sic laborare cogentes, ut jejunium servare nequeant: item suos ad jejunium servandum non compellentes, vel impedientes &c. *Communis.* II. Quisquis alius obligatum ad jejunium, invitat ad cænandum vel cibos vetitos comedendum, etiamsi is alioquin jejunium frangere paratus sit. *Communissima DD.* Ratio est: quia licèt talis non sit causa mali propositi, est tamen causa ipsius mali actûs, ut hîc & nunc fit, qui te non invitante, potuisset etiam non fieri. Quamquam à mortali excusent eum, qui certò sciens alium violaturum jejunium alibi, ipsum solùm urbanitatis vel amicitiæ gratiâ invitat, ut apud se comedat. Filliuc. *c. 3. q. 7. n. 94.* Diana *part. 3. tract. 5. resolut. 3.* III. Caupones seu Cauponarii in locis Catholicis ministrantes carnes vel cænam iis, quos sciunt à jejunio non excusari, & quando sine suo gravi incommodo, & spe fructûs recusare possent. Ita Tolet. *l. 6. cap. 5.* Less. *l. 4. c. 2. dub. 4.* alii passim. Excusantur autem à peccato, si cænam vel cibos vetitos ministrant ei, quem credunt à jejunio excusatum, ut verè sunt itinerantes: item cùm sine gravi incommodo recusare non possunt, ut si caupo ideò esset ab hospitibus deserendus: Item in locis permixtis hæreticis, ubi communia jejunia non servantur, & hospites petunt; neque tunc tenetur caupo ex eis requirere, cujus Fidei sint. *Communis DD. Filliuc. Diana cit.* IV. similiter famuli, ancillæ, coqui, dominis suis eorum jussu cænam, vel carnes coquentes, ministrantésque excusantur à peccato secundùm communiorem

rem sententiam, apud Dianam *par. 5. tract. 7. resol. 13.* Quia nimirùm solùm materialiter concurrunt ad peccatum, exhibendo materiam de se indifferentem, idque ex officio, quod Dominis præstare solent; & si ipsi nollent, infallibiliter fieret ab aliis: ergo non possunt censeri vera causa cooperans ad peccatum, nec consequenter peccare: idque maximè cùm justam habent causam necessitatis, vel utilitatis perseverandi in tali servitio.

SECTIO IV.

Quænam sint causæ excusantes à Jejunio.

SUMMARIUM.

46. *Causæ à jejunio excusantes particulatim sunt quatuor.* 1. ætas. 2. infirmitas. 3. labor. & pietas.

47. *Ratione* ætatis *excusantur quoad* secundam refectionem tantùm, non quoad carnes *à jejunio Ecclesiastico. I. Omnes ante completum annum 21.*

49. *Non tamen ab aliis jejuniis ex voto, Professione, vel Pænitentia debitis.*

50. *Item II. Senes omnes post annum 60. completum, non tantùm à jejunio Ecclesiastico quoad secundam refectionem; sed*

51. *Probabiliter etiam ab aliis jejuniis ex voto vel Professione debitis.*

52. Vsque ad n. 57. *Quando, qualiter, & quinam excusentur ratione* infirmitatis*? item*

57. Vsque ad n. 62. *Quando, qualiter, & quinam excusentur ratione* laboris?

62. Vsque ad n. 69. *Quando, qualiter, & quos excuset* pietas?

Regula Generalis.

46 *OMnis & sola vera necessitas, seu impotentia moralis excusat à præcepto jejunii Ecclesiastici, pro modo necessitatis, aut ad binam refectionem tantùm: aut etiam ad comedendas carnes: ut cùm alii cibi esuriales haberi nequeunt, vel ratione temporum, vel ratione locorum inter hæreticos. v.g.* &c. In particulari autem quatuor communiter assignantur causæ excusantes à jejunio: *ætas; infirmitas; labor: & pietas.* Ratio generalis est: quia Ecclesia pia Mater suis legibus & præceptis non intendit obligare fideles cum magno suo gravamine & incommodo: magnum autem gravamen & incommodum adeóque moralem impotentiam seu necessitatem non jejunandi communiter adferunt illa quatuor *ætas, infirmitas, labor, & pietas: ergo* &c. Nunc explico sigillatim.

§. I.

Ætas.

47 PRima causa excusans à jejunio, sed quoad binam refectionem tantùm, non autem quoad comedendas carnes, est *Ætas* minor tertiô septenniô viginti unius, & major nonô septenniô, seu sexaginta annorum. Itaque

48 I. Adolescentes minores tertiô septenniô, id est, ante vigesimum primum ætatis annum completum, à jejunio Ecclesiastico excusantur, ut sæpius reficere possint, abstinendo tamen à carnibus, nisi alia causa excusans accedat. *Sic omnes Theologi, Canonistæ, & Summistæ* cum D. Thoma *sæpè cit. dist.* 147. Ratio est, quia juvenes tunc sunt in via augmenti & crescentis corporis, ideò frequentiori & abundantiori alimento indigent: & ideò Ecclesia pia Mater indulsit, ut non obligarentur præcepto Ecclesiæ. Et quidem hi excusantur absolutè etiamsi ante dictum terminum impletum, scilicet vigesimum primum annum, essent satis robusti & potentes sufferre jejunium. Quia ordinariè censentur esse inhabiles ob dictam rationem; ut contra Durandum docet *communis DD.* Et excusantur usque ad vigesimum primum annum mathematicè completum; quia favores non debent restringi, sed ampliari. Unde Juvenis ætatis annum vigesimum primum complens in ipso die jejunii, etiam summo manè, manet tamen exeptus illo die, quia præceptum respicit totum diem, ut advertit Sanch. *l. 7. de mat. disp. 17. cum aliis.* Econtra autem si juvenis compleat vigesimum primum in media Quadragesima, sequentibus diebus, etiamsi unus tantùm dies superesset, quia jam pervenit ad debitam ætatem, & præceptum Ecclesiæ obligat pro singulis diebus Quadragesimæ divisim, ut rectè observat Filliuc. *c. 4. q. 4.*

II. Excusantur autem Juvenes prædicti à jeju- 49
nio Ecclesiastico seu ab Ecclesiæ præcepto tantùm (Idémque est de jejuniis particularibus Diœcesis ex lege, consuetudine, vel voto communitatis inductis) non autem excusantur ab aliis jejuniis, ad quæ aliundè obligantur secluso præcepto Ecclesiastico; utpote ex proprio voto, vel professione Regulæ, ut Juvenes in ordine Fratrum Minorum à die professionis obligantur ad jejunia Regulæ, ut observant *omnes DD. communiter.* Ratio est. Quia Ecclesia pia Mater connivens adolescentibus, non intendit eos obligare ea ætate, cum tanto eorum gravamine, cui indulgentiæ & quasi privilegio suo juvenis jejunium vovens, aut emittens professionem Regulæ ad jejunia obligantis voluntariè cedit, adeóque voto suo & obligatione Regulæ professæ obligatus manet. Similiter si Confessarius post annos pubertatis, præsertim ad petulantiam carnis compescendam in Sacramento Pœnitentiæ jejunium injungat, tenebitur is sub Præcepto implere. Item ex suppositione, quòd si ejusmodi juvenis vellet acquirere indulgentias Jubilæi alicujus, utique tenebitur implere jejunia in forma Jubilæi præscripta: ut observat *Filliuc. cit.*

III. Senes majores decimò septenniô: hoc est, 50
septuaginta annorum, secundùm antiquos communiter, aut nono septennio, hoc est, sexaginta duobus, secundùm alios, imò absolutè sexaginta annorum completorum, secundùm communem jam DD. sententiam excusantur à jejunio. Navar. *c. 21. n. 16.* Tolet. *l. 6. c. 4.* Sanchez *citat. c. 3. n. 1.* Diana & Marchant. *citt.* Ratio est: quia juxta Psalmum 89. *dies annorum nostrorum in ipsis septuaginta anni*: cùm ergò anno sexagesimo jam incipiat denarius ultimus ætatis, & vitæ communiter humanæ, eo anno censetur jam incipere vel incepisse vera senectus: senectus autem ipsa est morbus, ac morborum omnium & infirmitatum congeries: ut natura tunc deficiens necessariò corrobo-

roboranda sit modicâ quidem & crebrâ refectione. Cæterùm senes post sexagesimum ætatis annum completum, etiam excusari à jejunio absolutè, ita ut etiamsi quis post sexagesimum, imò septuagesimum ætatis annum satis adhuc firmo corpore existens, jejunii difficultatem facilè perferre posset (quales sæpe reperiuntur senes: nam & *Navarrus* de seipso restatur, quòd 80. annorum tam facilè jejunet) nihilominùs tamen jam excusetur à jejunio: ita affirmat probabilius satis tuta, & à me hactenus in Confessionali practica Sententia. Sanchez *cit. t.* 2. *l.* 7. *de mat. disp.* 32. *n.* 17. Angles *de jejunio q.* 6. *dub.* 6. Suarez & alii apud Dianam *part.* 1. *tract.* 9. *resol.* 20. Marchant. *cit. q.* 4. §. 1. addens hanc ætatem esse declaratam à Pio V. vivæ vocis oraculo. Et in Bullis Cruciatæ prohibens Regulares ab earum privilegio, quoad usum ovorum & lacticiniorum in Quadragesima, excepit sexagenarios, quos declaravit ad jejunium non teneri: ut sub asseveratione infallibili tanquam testis occultatus refert Hieron. Lmas. *p.* 3. *methodi c.* 5. §. 20. addens *Gratias Deo, quòd regula deinceps certa à summo Ecclesiæ Pastore decreta.* Ratio est: quia generatim expedit legis obligationem ita definitam esse, ut sciatur, quinam eâ comprehendantur, vel non: ne ex una parte facilè humana negligentia, ex altera verò nimia solicitudo & anxietas oriatur: ergò sicut Juvenibus certa ætas definita est, ante quam jejunii lege non obligantur, ita etiam sanè senibus definienda erat, ultra quam non obligantur, idque sanè potiori ratione, cùm majus sit periculum deficientiæ in senectute, quàm juventute: ætas autem illa rectissimè definitur 60. annorum: nam ejusmodi robur senum est illusivum & ambiguum, & crebra sustentatione indiget, nec est exspectandum ulterius, ne omninò deficiat. Nec obstat, quòd aliqui ultra eam ætatem robusti & ad jejunia habiles reperiantur, quia Ecclesia pia Mater intendit obligare secundùm communem cursum roboris & deficientiæ humanæ. Nihilominùs negare non possum, æquè probabilem & magis piam, & tutam esse oppositam sententiam negativam, nimirùm senem ultra dictam ætatem satis robusto corpore existentem, non excusari adhuc à jejunio, *Navar. Cajetan. Solet. Syl. Azor, uterque Medina, Valent. Less. Laym.* alii apud *Dianam* citatum, nullam rationem firmam adferunt præter disparitatem inter juvenes & senes. Itaque priori sententiæ adhærens securè maneo.

51 IV. Senes ultra sexagenarios non tantùm excusari à jejunio Ecclesiastico, sed etiam à jejunis debitis ex voto, ut si vovisset toto tempore vitæ suæ jejunare feriâ sextâ, & post sexagesimum annum adhuc satis valens esset ad jejunium, docet quidem Sanch. *l.* 4. *moral. c.* 11. *num.* 54. eò quòd votum obliget instar legis Ecclesiastici de jejunio: Lex autem Ecclesiastica non obligat sexagenarios ad jejunium: ergo nec votum. Sed rectè refutat Laym. *cit. c.* 3. *n.* 2. Quis licet votum jejunii obliget instar Legis Ecclesiasticæ, quoad modum, & formam jejunii, non tamen quoad personas & durationem: nam personæ, quæ pro tali tempore non obligantur jejunio, possunt se sine dubio ad jejunium obligare voto voluntario: ut patet in juvenibus saltem post annum pubertatis: ergo etiam senex post annum sexagesimum manebit obligatus suo voto jejunandi perpetuò sextâ feriâ, posito quòd satis robustus sit ad jejunandum, esto eo tempore Lege Ecclesiastica jejunii non obligaretur. Cæterùm idem videbatur dicendum de senibus ultra sexagenariis, si adhuc sint sufficientis valetudinis ad jejunandum. Attamen universim omnes senes sexagenarios à jejuniis regularibus excusat ipsemet Marchant. *cit. tr.* 12. *tit.* 3. *q.* 4. §. 1. consentit Diana *p.* 9. *tract.* 6. *resol.* 16. Ratio est, quia jejunia regularia, ut supra dictum est, non sunt vota, sed præcisè præcepta Regulæ ad modum aliorum præceptorum Ecclesiæ obligantia, & ob easdem causa dispensabilia. Cùm ergo Pontifex absolutè declaraverit, sexagenarios ad jejunium non obligari ad communem naturæ deficientem, eadémque sit ratio deficientiæ senum in sæculo & in Religione, eadem quoque erit ratio excusationis. Inter juvenes autem & senes ea est disparitas: quia juvenis manens in sæculo excusatur à jejunio, non ratione infirmitatis vel deficientiæ, sicut senex, sed ex mera indulgentia Ecclesiæ indulgentis binas refectiones propter naturæ incrementum. Et hinc voluntariè emittens professionem Regulæ obligantis ad jejunia, sponte renuntiat suæ libertati, & indulgentiæ concessæ ad non jejunandum, maneat ergo obligatus: at senex sexagenarius non potest ita renuntiare infirmitati & deficientiæ imminenti naturæ suæ, ut patet: maneat ergò cum cæteris excusatus. Vide latiùs *Marchant. & Dianam citt.* Probabilis opinio: non tamen ita consulenda senibus satis valentibus: nec à viginti annis ab ullo vidi practicari, nisi aliunde excusentur ratione infirmitatis, adeóque non tam senectutis vel ætatis, quàm sequentis.

§. II.

Infirmitas.

Secunda causa excusans à jejunio Ecclesiastico in toto, vel in parte proportionaliter est *infirmitas*, qua excusantur omnes defacto ægroti, & à morbo primùm convalescentes, idque pro modo infirmitatis, debilitatis naturæ, vel exigentiæ morbi, aut ad solam iteratam refectionem, aut etiam ad carnes, vel alios cibos vetitos juxta consilium prudentis & conscientiosi Medici, aut alterius boni viri, aut evidentiam ipsius necessitatis, in quo omnes conveniunt: quia Ecclesia dicta lege jejunii intendit solam mortificationem carnis rebellis, non oppressionem, vel destructionem naturæ. 52

Cæterùm infirmis excusatis à lege jejunii adnumerandi sunt: I. qui infirma admodùm sunt complexione, debili stomacho laborant, ut jejunium in toto, vel in parte tolerare nequeant: quive ob jejunium molesta insomnia patiuntur, ut notat Laym. cit. n. 3. II. Prægnantes, seu lactantes, seu nutrientes parvulos; quia indigent pleniori cibo pro se simul, ac fœtu vel prole sua, juxta communem Doctorum apud Azorium *l.* 7. *c.* 15. *q.* 6. Filliuc. *cit. q.* 5. Laym. *n.* 3. Diana cit. alii passim, 53 54

Solent

longe gravius sic peccari in præsentia, quia accedit species contumeliæ.

31 II. *Signo* Parentibus irreverentiam exhibent, quicunque risibus, subsannationibus, gesticulationibus, simulatis eorum actibus, illis illudunt, præsentibus, vel absentibus, gravi utique peccato, juxta illud supra *cit. Prov. 30. Oculum, qui subsannat patrem &c.* Item, qui evecti ad dignitates, vel divites facti, parentes despiciunt, recognoscere nolunt, abnegant, quocunque modo, vel signo, ex superbia, & cum aliquo contemptu, peccatum mortale gravissimum asserit communis DD. *Navar. Tol. Filliuc.* alii, & nemo excusat. Excusat autem si ex nullo contemptu, optimo in parentes affectu retento, fieret ob justam causam, puta ad vitandum aliquod suum incommodum (etiam erubescentiam à mortali vindicat *Tamb. l. 4. c. 2. §. 2. n. 17.* non audeo assentiri) grave, inquam, incommodum, ut si aliquod damnum notabile filio immineret in vita, honore, fortuna, ex eo, si parentes noscerentur: aut si gravissimi criminis, præsertim hæresis, vel proditionis infesti essent, aut publico supplicio affecti, aut infideles: tunc enim non erit peccatum negare parentes, dummodò eos corde cum contemptu non neget filius.

32 III. *Facto* Parentibus irreverentiam exhibent, inprimis, qui eos verberant, etsi levissima sit percussio; etiam, qui solùm levat brachium, vel instrumentum ad percutiendum, non secuta percussione, idque deliberatè, & cum plena advertentia, omninò peccat mortaliter. Et meritò *Exod. 21.* reus mortis pronuntiatur talis. Hœc enim omnia deliberatè moliri, esto in æquales levem injuriam contra justitiam contineat; at in parentes gravissimam malitiam contra pietatem continet. *Communis.* Item qui accusat patrem in judicio, sive civiliter, sive criminaliter, peccat mortaliter. Neque filius auditur, exceptis duobus casibus læsæ Majestatis divinæ, & humanæ, per proditionem. *Omnes.* Potest tamen injustè offensus à patre filius, v. g. alimentis privatus &c. judicis officium nudè & simpliciter implorare, ipso jure naturæ, ut notat *Toletus cit.*

33 IV. *Defectu* denique irreverentiam exhibent parentibus, qui eis juxta morem patriæ consueta reverentiæ paternæ signa, & ceremonias non exhibent, v. g. non assurgunt, caput aperiunt, locum cedunt, non salutant, certis temporibus non benè precantur, in quibus tamen secluso pravo affectu plerúmque inadvertentia à mortali excusat. In his verò omnibus confitendis exprimendum, & à Confessario examinandum est, utrum processerint ex interno maligno affectu, odio vel contemptu in parentes: tunc enim etiam peccant contra amorem parentibus debitum, utique mortaliter. Videre potes, & huc applicare dicta de obligatione Charitatis quoad signa exhibenda proximo, & distinctionem maximè notandam, quoad intentionem internam, & significationem externam.

Corollarium, & Regula universalis.

34 Omne odium, injuria, irreverentia, contemptus, quæ in alium proximum censetur mediocris, vel levis, gravis est in parentes, & quæ censetur gravis in alium proximum, est summa in parentes: (excipitur sola materia furti) Ratio sumitur ex ordine graduum. Quia post Deum, primus gradus conjunctionis ad nos est parentum. Adeòque odium, injuria, & irreverentia ipsis illata, semper, cæteris paribus, gravior est, quàm illata aliis proximis, etiam propinquis. Porrò (summoperè hîc notandum, præsertim in confessionali) ad gravitatem peccati odii, irreverentiæ, injuriæ in parentes mensurandam, non sufficit æstimare ipsum actum secundùm se præcisè, odium scilicet, irreverentiam &c. ex natura & objecto suo, atque intentione agentis, sed debet insuper attendi effectus exacerbationis, contristationis, vel afflictionis, inde meritò causatus in parentibus, dummodò prævisus fuerit, juxta has tres Regulas.

35 *Prima*: Quandocunque filius, vel filia absque justa causa deliberatè, aliquid agit, vel omittit, etiamsi alioquin per se malum non sit, ex quo tamen scit parentes graviter offendendos, vel contristandos, aut fortè etiam peccaturos nimiâ irâ, indignatione, blasphemiis &c. ipso facto peccat mortaliter contra amorem, obedientiam, reverentiam parentibus jure divino naturali debitam, E. g. sciebat Esau Patrem suum Isaac graviter contristandum, si acceperit uxorem de filiabus Chanaan: etsi per se malum non esset, peccavit tamen mortaliter ex communi Patrum, ac Interpretum sensu, ac accipiendo sibi talem uxorem; quia faciebat id sine omni justa causa; unde sciebat parentem meritò graviter offendendum. Quod valdè notent filii: in his enim sæpissimè contingit eos peccare mortaliter, etsi res ipsæ alioquin malæ, vel saltem graviter malæ non sint, v. g. sine licentia domo exire, aliquid aufferre &c. neque ipsi offensionem parentum formaliter, & expreisè intendant, quòd plane determinatum, non tamen rarissimum est, ideóque subinde à Confessario interrogandum.

36 *Secunda*: Etiam in dubio, an sit justa causa agendi aliquid, ex quo parentes offendendi, vel contristandi sint, tenetur filius abstinere; imò etsi quandoque justa causa subsit, si tamen nulla urgeat necessitas tale aliquid agendi, decebit, & adhuc laudabiliter, poterit parentibus condescendere: idque etiam in operibus sanctis: etiam in ingressu Religionis aliquamdiu differendo. *Ratio est*: quia in tali dubio stat possessio, & obligatio reverentiæ debitæ, quæ necessariò exigit, ne filii Parentes sine necessitate contristent.

37 *Tertia*: Quando tamen justa causa omninò urget aliquid agere, & constat offensionem, vel contristationem parentum ex mera eorum morositate, melancholia, apprehensione, vel etiam malitia irrationabiliter vel inique orituram, non peccant filii illud agentes; idque maximè in sequenda vocatione divina, exemplo ipsius Christi in Templo remanentis, insciis & tristissimis parentibus: Jonathæ, egerrimè licèt ferente Patre Saul, tamen justo, & tenerrimo amore David adhærentis &c. Rectè tamen monet March. *cit. q. 2. dub. 2.* Videant filii, ne mentiatur iniquitas sibi, attendántque præ-

ceptum sapientis Ecclesi. 3. *Ne contristes Patrem in vita tua, & cùm defecerit sensu, veniam da ei.*

SECTIO II.

Pietas, & obligatio Parentum erga filios.

SUMMARIUM.

38. *Parentes naturali jure debent filiis* amorem, & educationem, *corporalem, & spiritualem.*
39. *Quoad* amorem; *tenentur eis benevelle, benefacere, & omne malum avertere.*
40. *Quoad* educationem corporalem *debent eis* I. providentiam vitæ, *nihil agendo, quod vitæ vel sanitati prolis conceptæ, vel jam natæ, obesse possit, Ubi quomodo in hoc peccent perentes?*
41. II. Providentiam victûs, *seu alimenta, vestitum, instructionem in disciplina, vel honesta arte addiscenda, &c Et*
42. III. Providentiam statûs *in futurum.*
43. Usque ad n. 47. *Quoad* educationem spiritualem *parentes debent filiis* 1. doctrinam *in rebus ad salutem necessariis.* 2. Exemplum & 3. correptionem.
47. Usque ad n. 52. *ad quid teneatur* Pater *filiis illegitimis seu spuriis?*
52. Usque ad n. 57. *ad quid* Mater *teneatur spuriis?*
57. *De hæreditate seu portione legitima filiis debita; ubi* usque ad n. 61. *resolvuntur tria dubia.*
61. *Causæ negandi hæreditatem, vel alimenta filiis.*

ASSERTIO II.

38 **JUre divino naturali obligantur parentes filiis exhibere amorem, & educationem duplicem, corporalem, & spiritualem.** Ita in re omnes. Quamvis enim variè enumerent officia parentum erga filios, omnia tamen sub his tribus capitibus comprehenduntur. *Ratio* assertionis, & obligationis sumitur ex ipsis visceribus naturalis legis, quâ omnia animantia, etiam bruta fœtus suos diligunt, & educant. Homini autem rationis compoti, seu creaturæ rationali ad finem supernaturalem creato duplex debetur educatio; una corporalis ad esse naturæ; altera spiritualis ad esse gratiæ, in ordine ad ultimum finem suum DEum. Agnovit id Hæva *Genes.* 4. Quæ primogenitum suum appellavit Cain, dicens: *possedi hominem per DEum.* Quod hebraicè sonat, *Aquisivi hominem DEO.* Unde est illud D. Chrysostomi l. 2. contra vituperatores vitæ Monasticæ: *Tunc maximè, & verissimè habemus filios nostros, cùm Deo nostro illos tradiderimus.* Jam termini explicandi sunt: & deinde specialia aliqua ex jure positivo addenda.

§. I.

Amorem, seu dilectionem.

39 OBligatio amoris parentum erga filios tria requirit. 1. Filiis benevelle, saltem negativè, excludendo omne odium, aversionem, rancorem, omnémque pravum affectum deliberatum. 2. Etiam quantum opus, & possibile est, iis benefacere. 3. Omne malum ab iis, vel damnum corporale, vel spirituale avertere. Peccant ergò parentes pro ratione materiæ, etiam mortaliter, qui filios gravi, & injustô odiô prosequuntur: iis malè volunt, maledicunt, seu malè imprecantur seriò, seu animo, ut eveniant: qui in gravi, vel extrema necessitate eis non benefaciunt, non succurrunt, vel mala, & damna eorum corporalia, vel spiritualia non avertunt, cùm possint: qui nimis durè tractant, sine causa verberant, affligunt &c. sicut supra de amore filiorum erga parentes specificatum est. Majori enim, & strictiori jure obligantur parentes amare filios, quàm econtra; unde nec speciale præceptum datum est parentibus de amore filiorum, sicut datum est filiis. Quia juxta commune dictum: *Amor descendit, non ascendit.* Parentes filios suos tanquam aliquam sui, naturali prorsus instinctu, & impulsu diligunt, tantoque affectu, ut sæpissimè excedant: ideóque non fuit opus expressio de hoc præcepto: quemadmodum ob eandem rationem etiam non fuit datum speciale mandatum homini de diligendo seipso.

§. II.

Educationem corporalem.

ETiam hæc tria requirit: triplicem nimirum 40
providentiam *vitæ, victûs & Statûs,*

I. *Providentiam vitæ*: Ut nimirùm ab ipso conceptu parentes sedulam curam gerant, nec quidquam agant, quod prolis vitæ, sanitati & naturali perfectioni obesse possit antè, & post nativitatem, præsertim usque ad triennium. Peccant ergò mortaliter parentes, 1. qui tempore menstrui, aut aliàs impuris, & importunis commixtionibus vacant cum evidenti periculo abortûs, aut prolis vitiatæ, monstruosæ, infirmæ, fatuæ concipiendæ, vel generandæ. 2. Patres crudeles in uxores, qui eas prægnantes vexant, exasperant, percutiunt, in gravissimum damnum fœtûs in utero existentis. 3. Matres, quæ prægnantes currunt, saltant, noxia edunt, vel bibunt: nimiùm laborant, portant, onera levant, extra urgentem necessitatem; vel quidquid faciunt cum prævisô, vel prævideri debito periculo abortûs vel prolis vitiandæ. 4. Eædem matres, quæ negligunt filios per se lactare: quod quidem per se non nisi veniale est: quia dummodo infans commodè nutriatur, per se non apparet gravis defectus: imò ab omni culpa liberat rationabilis, causa, utpotè matris imbecillitas, vel mos patriæ, vel gentis. Contra verò mortalis peccati labem non effugient, si nutrics adhibeant infectì sanguinis, pravorum humorum, & morum, in periculum vitæ, sanitatis, & morum infantis. Quibus occini potest illud Theren. 4. v. 3. *Sed & lamiæ nudaverunt mammam, lactaverunt catulos suos: filia populi mei crudelis, quasi struthio in deserto.* Item quæ tempore lactationis seipsas non observant: quæ infantes in lecto incautè penes se collocant cum periculo oppressionis, (quod alicubi valdè frequens comperi) Ex quibus omnibus, si prævisô, vel prævideri debito periculo, mors sequatur, verè homicidii rei, vel reæ erunt, imò parricidii: quod benè observandum in confessionali.

II. *Providentiam victûs, seu alimenta.* Ubi 41
1. nomine alimentorum quinque comprehenduntur; scilicèt pertinentia ad cibum, & potum: ad vestitum, & lectum, seu habitationem: ad medicinas tempore morbi: disciplinas, vel honestas artes addiscendas, de quibus infra. Cujusmodi omnia ad vitam humanam necessaria tenentur præ-

ſtare filiis parentes, quouſque ad robuſtam ætatem pervenerint proles, ut ſeipſas arte, opificio, officio vel ſervitio alere poſſint pro ratione ſtatus ſui: per accidens autem etiam toto vitæ tempore, quoties extrema, vel gravis neceſſitas urget. Quòd ſi tamen filius apud alium educatus fuerit, pater quidem in foro conſcientiæ non tenetur poſtea filio compenſare alimenta, niſi filius debita contraxiſſet: at in foro externo poteſt filius alimentorum compenſationem petere à patre, aut in diviſione hæreditatis ſibi deducere; quòd juſtè ita ſtatuitur, ne parentes tam facilè filios aliis alendos relinquant. 2. Eadem debentur filio, etiamſi authoritate Principis fuerit proſcriptus: etiamſi fuerit excommunicatus: etiamſi diſſipaverit ea, quæ pater eidem aſſignaverat pro alimentis: etiamſi filius potuiſſet ſibi ſuo labore, induſtriâ, vel aliundè providere, defacto tamen non providit. *Ratio omnium eſt:* quia adhuc filius, vel filia eſt, & pars patris, de jure naturæ patri commendata. Excipe juſtas cauſas exhæreditandi, de quibus infrà. 3. Quòd ſi Pater bonis careat, polleat autem mater, ea ſuccedit in hac obligatione: utroque deficiente, Avi, aliíque progenitores paterni: & his deficientibus, Avi, ac progenitores materni: & in horum defectum conſanguinei proximiores, ſic enim ipſa natura dictat, & ordo charitatis exigit. 4. Peccant ergo mortaliter parentes, qui filiis in ætate infirma aut aliàs gravi, vel extrema neceſſitate preſſis alimenta, vel alia neceſſaria denegant, niſi filius aliunde ſe alere poſſit: qui comeſſationibus, & potationibus omnia dilapidant, ut filii mendicare cogantur: qui ſecluſa neceſſitate vera, ac æquali propria, filios captivos non redimunt: qui inſupervendunt: qui in viis publicis aut in hoſpitalibus publicis, alendos exponunt. De peccato mortali hic omnes conſentiunt. Inſuper, ſive culpabiliter, ex avaritia v. g. ſive inculpabiliter ex vera neceſſitate, vel timore infamiæ ita exponant proles in hoſpitalibus alendas, eidem hoſpitali (non aliis pauperibus, ut malè Baſſæus Capucinus *in floribus v. adulterium n. 9.*) parentes tenebuntur ad reſtituendas impenſas in educandis liberis expoſitis, ſecundùm communiorem DD. cum Sanch. *conſ. l.* 1. *l.* 1. *c.* 5. *d.* 4. & *d.* 5. *n.* 74. Etſi alii negent. Sed mihi placet diſtinctio Laym. *lib.* 3. *de juſt. tr.* 3. *c.* 14. *n.* 4. Id omninò verum eſſe, ſi hoſpitale non dives ſit, ſecus, ſi ſit opulentum. Tunc enim rationabiliter præſumpta voluntas Fundatorum cenſetur fuiſſe in ejuſmodi hoſpitalium erectione, cujuſcunque generis hominum neceſſitatibus voluiſſe conſulere: atqui infantes ipſi expoſiti in vera neceſſitate ſunt, quocunque tandem ſtatu expoſiti ſint à parentibus: ergo &c.

42 III. *Providentiam Status, ſcilicet in futurum.* 1. Si plebeus ſit, curet filios addiſcere honeſtam artem, opificium, vel diſciplinam ſtatui eorum competentem. 2. S filius talentum, & animum habeat ſtudendi: pro facultatibus expenſas præbeat, aut ſaltem non impediat. Quia filius rationabiliter eligit talem ſtatum: conſequenter parentes debent ipſi ad hoc opem ferre, & non impedire. 3. Tenentur filiis theſaurizare 2. *ad Corinth.* 11. quantùm poteſt fieri ſalvâ juſtitiâ, in futurum, ut honeſtè ſecundum ſtatum ſuum vivere poſſint. In quo dupliciter ferè peccant parentes: aut per defectum, in neglectu, & diſſipatione bonorum temporalium, quo filiis ſunt cauſa paupertatis, & multorum indè conſequentium malorum: aut per exceſſum, nimia cupiditate bonorum temporalium per fas, & nefas pro filiis congregandorum, quæ ipſis filiis poſtea fiunt in laqueum, ſcandalum, ac ruinam: atque ita ſibi ipſis, & filiis æternam damnationem theſaurizant. Specialia huc facientia, præſertim ex jure poſitivo, conſultò rejicio in §. 4.

§. III.

Educationem ſpiritualem.

Omnibus gravius tenentur parentes filiis educationem ſpiritualem, ſeu diligens regimen, & inſtructionem filiorum in bonis moribus, obſervatione Mandatorum Dei, & omnibus ad ſalutem neceſſariis. Ad hoc autem rurſus tria requiruntur: Scilicet *Doctrina, Exemplum & Correptio*: juxta illud *Eccli.* 7. *Filii tibi ſunt? erudi illos, & curva illos à pueritia illorum.* 43

I. *Doctrina*: Ut nimirùm parentes inſtruant, 44 vel inſtrui curent, inprimis in omnibus neceſſariis ad ſalutem, nimirùm in rebus Fidei, & Sacramentorum: Mandatorum Dei, & Eccleſiæ, ſacriſque exercitiis communibus omnibus fidelibus; deinde etiam in honeſtate morum, & virtutum, & iis, quæ in humana ſocietate, & conſuetudine neceſſaria ſunt, juxta morem patriæ, & conditionem ſtatûs.

II. *Exemplum.* Ut nimirùm parentes curent 45 ipſis filiis exemplo bonorum morum, & operum præire, & ſummè caveant malo exemplo, & ſcandalo eis cauſam, vel occaſionem præbere ruinæ, peccati, & malorum morum. De hoc vide paſſim S. Scripturam, præſertim *lib. Tobiæ.* Eccleſiaſticum *c.* 13. 30. 41. ac *SS. PP. D.* Hieronymum *Epiſt. ad Lætam, ubi inter* cætera dicit: *Memento te vos parentes magis exemplo docere filios, quam voce* (& infra de filia) *Nihil in te, & in patre ſuo videat, quod ſi fecerit peccet.* Prô quot peccatis ſcandalorum hic ſe intricant mali, & incauti parentes.

III. *Correptionem.* Ut nimirùm parentes ſe- 46 riò, directè tamen, prudenter emendent peccata filiorum, & vitia. Prov. 13. *qui parcit virgæ, odit filium ſuum: qui autem diligit illum, inſtanter erudit, &c.* 32. *Noli ſubtrahere à puero diſciplinam: ſi enim percuſſeris eum virgâ, non morietur. Tu virga percuties eum, & animam ejus de inferno liberabis.* Lege *Eccl. c.* 30. Diſcretam tamen, & prudentem oportet eſſe correctionem, ut nec ſeveritate nimia in odium, puſillanimitatem, & deſperationem adducantur proles: nec indulgentiâ nimiâ neglectui, contemptui, ac vitiis filiorum occaſionem præbeant. Unde monet Apoſtolus ad Epheſ. 6. *Et vos patres, nolite ad iracundiam provocare filios veſtros, ſed educate eos in diſciplina, & correptione Domini.* Et ad Coloſſ. 3.

Patres nolite ad indignationem provocare filios vestros, ut non pusillo animo fiant &c. Juxta dicta ergo ratione hujus officii parentes peccant mortaliter, qui filios in bonis moribus, & necessariis ad salutem instruere, vel instrui non curant. Qui malo exemplo eis causa ruinæ, & occasio peccatorum sunt. Qui vitia filiorum corrigere notabiliter negligunt: in his enim parentes non tantùm peccant contra virtutem Charitatis, sicut alii quivis proximos scandalizantes, vel corrigere negligentes, sed etiam contra virtutem justitiæ, qua parentes jure divino naturali obligantur educare filios ad bonum. Addit exempla Navarr. *c.* 14. *n.* 18. nimirùm peccare mortaliter parentes, qui permittunt filias habere amatores ad malum finem: frequentare suspecta consortia, vel aliàs turpem vitam agere. Item omnium consensu peccant mortaliter, si filios vel filias contra voluntatem suam cogant, vel ad Religionem ingrediendam, cùm vellent nubere; vel ad Matrimonium ineundum, cùm vellent Religionem ingredi, uti propter connexionem jam supra insertum habes.

§. IV.

Specialia quædam, præsertim ex Jure, positivo.

I.

Quoad filios illegitimos.

47 Filii *illegitimi* generatim dicuntur, qui extra legitimum Matrimonium generantur; alii naturales, alii spurii vocantur. Filii *naturales* dicuntur, qui nascuntur ex copula, nec approbata, nec reprobata per leges positivas: nimirùm ex solutis, qui adinvicem nubere possunt, unde & secuto Matrimonio, eo ipso legitimantur. *Spurii* dicuntur, qui nascuntur ex copula damnata per leges, puta ex adulterio, incestu, sacrilegio: & generatim à talibus, qui secundum leges adinvicem nubere non potuissent. De his ad propositum breviter aliqua adnota.

48 I. Filiis naturalibus omnium consensu tenetur præbere alimenta pater: imò deficiente prole legitima, iis omnia bona sua donare, vel hæreditate relinquere potest. Ut fusè probant DD. cum Sanch. *tom.* 2. *consf. l.* 4. *c.* 7. *dub.* 16.

49 II. Etiam spuriis tenetur pater præbere alimenta proportionata suo statui. Communis Theol. cum Laym. *l.* 3. *p.* 3. *c.* 14. *Ratio est*: quia de jure naturæ est, ut pater alat filium, quocunque tandem modo sit genitus. Unde quod Leges civiles prohibentes patrem spurio aliquid donare mortis causâ, vel hæreditate relinquere, ne licet legitimis hæredibus decrescat hæreditas, insuper etiam alimenta prohibere videatur, quoad hoc correctæ sunt à Jure Canonico.

50 III. Pater etiam filiæ spuriæ tenetur dotem constituere, (hæc enim succedit loco alimentorum) sed ipsis alimentis respondentem juxta conditionem statûs, ut honestè nubere possit. Non enim potest excessivè dotare, quia excessum ejusmodi ipsa filia spuria, ac ejus maritus tenebuntur, etiam ante Judicis sententiam, legitimis hæredibus restituere; nisi fortè hi liberius remittant. Vide latè Molinam *Tomo* 2. *de Justit. de* 168. Sanch. *supra*, & *lib.* 4. *de Matr. Disp.* 16.

IV. Pater tenetur spuriis alimenta, & filiæ 51 spuriæ dotem prædictam constituere non tantùm ex bonis propriis patrimonialibus, sed etiam ex fructibus redditum Ecclesiæ à patre perceptis; idque saltem, si spurii aliundè alii non possint. Qua ratione intelligenda est constitutio Pii V. prohibentis ejusmodi spuriis alimenta præberi, intellige, si aliundè ali possint. Eadémque est ratio de Religiosis, qui bonorum liberam administrationem habent. Secus de aliis: tunc enim improba Berta sibi ipsi imputet, quòd consenserit illi, quem scivit, neque se ducere, neque prolem alere posse.

Quoad Matrem.

Mater debet filium etiam spurium alere, lac 52 præbendo usque ad triennium, reliquæ impensæ omnes sunt à patre faciendæ, etiam ipsius lactationis, si mater ipsa lactare nequeat: & patre impotente secundariò tantùm à matre, ut suprà dictum est. Ergóne si patre potente alere filium, vel tutore existente, mater alat, poterítne postea repetere impensas factas, à patre, filio, vel in divisione bonorum? an etiam æstimationem laboris sui? Dicendum breviter.

I. Si vivente patre alioquin divite, vel existente 53 tutore, mater filium aluit, & protestata est se alere animo repetendi expensas, omninò repetere potest, ut jura decernunt *L. Nesennius, ff. de negotiis gestis.* Ratio patet: quia pro re utiliter gesta impensæ debentur. Quia etiam eo casu mater, si aliter expensas facilè impetrare nequeat, poterit occultè compensare de bonis patriis, vel hæreditatis auferendo.

II. Si tunc mater nihil protestata est, præsumi- 54 tur amore patris, aut filii potiùs liberaliter fecisse, & sic impensas repetere non poterit in foro externo: at in foro conscientiæ adhuc repetere poterit, vel occultè compensare: si hæc duo concurrant; *unum*: si positivo animo repetendi impensas, aluit: *alterum*: ut omissio protestationis non fuerit causa damni in patre, vel tutore, puta quia alioquin ipsi aluissent nullis, vel paucioribus expensis. Vide Azorium apud Tamb. *l.* 5. *c.* 3. §. 2. *n.* 4.

III. Si mortuo patre, nullóque tutore existente, 55 mater filii bona administrans, animo positivo se compensandi, filium aluit, (quod maximè præsumitur, si bona jam divisa fuerant, & cuique sui rationum libri respondebant) iterum poterit impensas repetere. Si autem non habuit ejusmodi animum positivum, se se compensandi, reputatur id amore filii liberaliter fecisse, idque in dubio præsumitur, si bona Matris, & filii non erant divisa. Dicta hactenus etiam intelligenda sunt de patre viduo in Jure Canonico.

IV. Æstimationem sui laboris in alendo filio 56 nequit mater repetere. Quia Mater pro filio laborem suum gratis impendere jure præsumitur, imò fortasse jure cogitur: ait Tamb. *cit. n.* 6. *in fine.*

III. Ha-

III. *Hæreditas, seu portio legitima filiis debita.*

57 **F**Iliis legitimis jure debetur tota hæreditas relicta a patre dividenda ex æquo per capita in filios, filiásque; aut his mortuis in nepotes per stirpites. Quòd si pater de bonis suis aliter disponat, tenetur tamen illis relinquere integram legitimam nullo aggravatam onere, eodem modo dividendam ex bonis relictis, deductis tamen ære alieno, ac expensis funeris. Pars autem, seu portio legitima debita Filiis, Jure Cæsareo est tertia pars, seu triens bonorum æqualiter distribuenda inter liberos, si sint quatuor, vel pauciores: si verò sint quinque, vel plures, est pars dimidia, seu semissis: unde sunt versus,

Quatuor, aut infra dant natis jura trientem.
Semissem verò dant natis quinque, vel ultra.

Una, & altera difficultas hic breviter expedienda.

58 *Prima*: Quid si pater vivens sua bona prodigè dissipavit cum præjudicio legitimæ filiorum, poteritne filius nihilominùs integram legitimam petere, quantam fuisset consecuturus, si dissipatio facta non fuisset? ℞. cum distinctione: Posse si pater mala fide, ac eo animo, ut filio suo legitima decrescat, bona sua dissipavit. Si non mala fide, non posse. *Ratio est*: quia existente mala fide, pater peccavit in jus debitum filiis; ergo injuriam propellere poterunt: at non peccavit, si bona fide diminuit pater; ergo tunc filius non habet jus contra bona patris sine fraude diminuta.

59 *Secunda*: Quid si pater vivens postulanti filio, vel filiæ suam legitimam integram traditit juxta facultates, quibus tunc fruebatur, potéstne deinde filius, vel filia patre mortuo, petere aliquid amplius, si postea amplificatum fuerit patrimonium patris? ℞. posse; quia legitima debetur filiis omninò ex bonis, quæ mortis tempore parentes relinquunt: neque hoc jure se privâsse censentur filii exacta, & accepta priùs aliqua portione legitima. Sic ex communi Navar. *in c. Quamvis de pactis. in 6. p. 3. §. 1.*

60 *Tertia*: Quid si filius, vel filia renuntiaverit futuræ patris successioni? Certè contingere solet, ut filii, & maximè filiæ; dum matrimonium ineunt; vel Monasterium ingrediuntur, pactum ineant cum parentibus, ut contenti sint sua dote, & sic renuntient cuicunque juri, quod aliàs haberent in parentum bonis, poterúntne adhuc regressum habere postea ad bona paterna? ℞. sine dubio posse, si vi, metu, dolo, importunis persuasionibus inducti, vel inductæ ita renuntiavêre, etiam cum juramento, quippe tunc facilè relaxando, ut patet ex dictis suo loco. At verò, si voluntariè absque vi, vel fraude renuntiarunt sine juramento, irritam ejusmodi renuntiationem ipsa jura decernunt. Si verò juramentum accessit, valebit renuntiatio, atque à jurante servari debebit, nisi ipse pater, quippe in cujus gratiam juratum est, remittat. Quia omne juramentum homini præstitum servari debet, quoties sine peccato servari potest, at potest servari in casu nostro: neque enim filia v. g. peccat, si sua dote contenta velit reliqua parentibus cedere; ergo &c. Nec obstat lex irritans ejusmodi renuntiationem: Rationem habes in materia de juramentis. Plura curiosiùs vide apud citt. *Navar. Molinam, Sanch. alios.*

IV. *Causæ negandi hæreditatem, vel alimenta filiis.*

CAusæ justæ exhæreditandi filium, vel filiam, 61
(item nepotem, aut neptem respectu Avi) quatuordecim enumerantur in Jure, in *Authentica de appellat. cognoscendis. §. causas autem.* 1. Si manus graviter in patrem injiciat. 2. Si contumelia gravi efficat. 3. Si accuset, extra casum proditionis patriæ, vel Principis. 4. Si cum maleficis se intermisceat. 5. Si insidietur vitæ patris. 6. Si patris uxorem (Novercam scilicet) violet. 7. Si in judicium deferat patrem cum ejusdem gravi detrimento. 8. Si requisitus à patre incluso filius (non autem filia) illum non adjuvet. 9. Si prohibeat patrem testari. 10. Si histrionicam, vel gladiatoriam exerceat; quando pater non est ejusdem artis. 11. Si patre offerente dotem ad nuptias, filia minor viginti quinque annis luxuriosè vixerit. 12. Si parentis fortè furiosi curam filius negligat. 13. Si eundem captivum non redimat, cum possit. 14. Si fiat hæreticus, patre existente Catholico. Verùm huic ultimo præjudicatum est in novissima pace Germanica.

Ob easdem omninò causas licitè, ac justè pater (vel in suo casu Mater) filio negare potest alimenta, aut filiæ dotem non constituere. *Communis DD. apud Bonacinnam t. 2. d. 4. in 4. præceptum. q. un. proposit. 6. §. 3. n. 1.* Solùm sis est; an tunc pater possit negare omnia alimenta etiam ad vitam sustendandam necessaria? Affirmant Mol. ac alii cum Sanch. *lib. 4. de Matr. disp. 26. n. 1.* Quia tunc filius, vel filia ob suam ingratitudinem non habetur ampliùs pro tali: solùm igitur perinde ac alii proximi in extrema necessitate erit à patre adjuvandus. Contra tamen necessaria alimenta eis deberi, docet *Covar. apud eundem Sanch. cit.* eò, quod esse physicum re ipsa filii non amittatur, atque adeò semper aliqua major obligatio ad ipsos in patre residet, quàm in aliis. Hæc sententia magis pia; utráque probabilis est. An etiam ob alias causas justè possit filius, vel filia exhæreditari dote, vel alimentis privari, videantur *Authores cit.* Mihi certè videtur posse in foro conscientiæ, ob alia similia, vel etiam graviora delicta. Legem enim ad similia trahi posse, cùm similis, vel gravior causa existit, fatentur DD. communiter. Vide Azorium *p. 2. lib. 2. c. 19. q. 6. vers. Duo hic merito.*

SECTIO III.

Pietas, & obligatio erga Majores, & Collaterales.

SUMMARIA.

63. *Ad quid filii, & pupilli teneantur I. Tutoribus, & patrinis, & econtra hi illis?*
64. *II. Ad quid consanguineis, Avis, Proavis, aliisque Majoribus, & econtra?*
65. & 66. *Ad quid sibi invicem obligentur consanguinei colla-*

collaterales ut fratres, sorores, patrueles, consobrini, aliiq; consanguinei, & affines?

67. U. que ad n. 72. *Ad quid sibi invicem obligentur conjuges?*

ASSERTIO III.

62 P*Ietas colendi parentes ulteriùs se extendit ad colendos. 1. Quasi parentes, ut Tutores, & patrinos. 2. Majores, Consanguineos, ut Avos, Avias &c. 3. Consanguineos collaterales, ut fratres, sorores &c. 4. Ipsos conjuges ad invicem: quibus omnibus ex eadem pietatis virtute etiam sub mortali debetur amor, reverentia; &, cum præsunt, obedientia, ac in necessitate obsequium, seu beneficientia. Similiter autem econtra proportionaliter.* Assertio omnium, nec indiget, nisi explicatione particularum.

§. I.

Quasi Parentes, Tutores, Patrini.

63 FIlii pupilli tenentur Tutoribus suis exhibere amorem, reverentiam, & obedientiam in iis, quæ concernunt tutelam suam, adeo ut in iis deliberatè inobedientes peccent etiam mortaliter, eodem modo proportionaliter, quo peccarent non obedientes parentibus, juxta modos supradictos. Tutores autem econtra tenentur pupillis amorem, & curam in corporalibus, & spiritualibus: ut nimirùm bona eorum justè & fideliter administrentur, & ipsi in fide, Lege Dei, & bonis moribus instruantur, sicut obligantur parentes. In quibus omnibus notabiliter negligentes peccant mortaliter, & si bona pupillorum aut dissipent, aut culpâ suâ perire sinant, etiam ad restitutionem obligantur. *Omnia omnes.* Ratio est: Quia Tutores ex officio suo succedunt parentibus, adeóque ex naturæ, & gentium jure æqualem parentibus obligationem contrahunt, tam ex parte sui erga pupillos, quàm ex parte pupillorum erga ipsos. Patrini porrò, seu compatres, cum ipsi ex officio suo teneantur, aliis deficientibus, sub mortali curam gerere eorum, quos ex Sacramento Baptismatis, vel Confirmationis susceperunt, ut in fide, & necessariis ad salutem instruantur, & conserventur, uti pulchrè docet S. Augustinus serm. 215. de *tempore*, dicens: *Filios, quos in Baptismo excipitis, scitote vos Fideiussores pro ipsis apud Deum exstitisse; & ideò tam illos, qui de vobis nati sunt, quam illos, quos in fonte excepistis, semper castigare, & corrigite, ut castitatem custodiant, justitiam diligant, charitatem teneant.* Hæc Sanctus. Ita ex cor relativo filii suscepti ex Baptismo, vel Confirmatione tenentur patrinis suis amorem, reverentiam, ac obedientiam proportionatam obligationi eorum, nimirùm in fide, moribus, & necessariis ad salutem addiscendis, & tenendis. Verùm hæc obligatio quoad obedientiam modò rarò venit ad praxin; at maximè viget quoad amorem, & reverentiam, saltem negativè, excludendo contraria, etiam sub mortali, non solùm ex charitate, vel justitia, sed etiam ex pietate.

§. II.

Consanguinei, Majores, & Senes.

64 FIlii obligantur avis, aliísque Majoribus ascendentibus, sive in linea recta, ut sunt proavus proavia: sive transversa, ut patruus, amita Avunculus, Matertera &c. exhibere amorem, reverentiam, obsequium: & cùm ii parentum locum occupent, etiam obedientiam; idque ex genere suo sub mortali, adeò ut omnis gravis indignatio, irreverentia, injuria erga ejusmodi Majores sit peccatum mortale: non tamen æquè grave, ac contra parentes ob remotiorem gradum. Econtrà autem illi Majores, deficientibus parentibus, immediatis, vel eorum locum tenentibus, quantum eorum possibilitas commodè permittit, obligantur filiorum minorum, seu nepotum paternam curam gerere, Quia ex natura sanguinis, & lege naturali tunc ea cura ad eos devolvitur. Exempla habentur passim in Scriptura: v.g. de Abraham, quantam curam gesserit de Loth filio fratris sui &c. Tales peccant ergo graviter, si deficientibus parentibus nepotum curam negligunt, eísque in necessitate spirituali, vel corporali non succurrunt. Ut rectè monet March. *tr.* 5. *Tit.* 7. *q.* 4. &c. Senibus tenentur juniores amorem, & reverentiam, juxta legem Dei, Levit. 19. *Coram cano capite consurge, & honora præsentiam senis, & time Dominum &c.* 1. ad Timoth. 5. *Seniorem ne increpaveris, sed obsecra ut Patrem &c.* Et licèt hìc per omissionem talis amoris, & reverentiæ erga senes rarò peccetur plus, quàm venialiter: nisi accederet contemptus, vel abominatio ipsius personæ senis, utique mortalis; tamen per commissionem deliberatè, & cum contemptu senes irridere subsannare, provocare, contristari, vel quavis notabili injuriâ afficere, peccatum mortale esse contra virtutem pietatis, rectè concludit. March. *l. c. in fine.*

§. III.

Consanguinei Collaterales.

NImirùm fratres, sorores, patrueles, consobrini, aliique consequenter consanguinei, & affines tenentur sibi invicem exhibere amorem, reverentiam, & obsequium, seu auxilium in necessitate: nimirùm in defectu aliorum, juxta ordinem graduum, ac ordinem Charitatis, suo loco infra explicandum. Adeò ut etiam hi in istis notabiliter contrafaciendo, puta, vi, gravi odio, irreverentia, injuria, negatione subsidii in vera necessitate, graviter peccent, non tantùm contra Charitatem, vel justitiam communem: sed etiam contra virtutem pietatis: ideóque & ipsi in confessione eam circumstantiam personæ, utpote speciem mutantem, explicare tenebuntur. 65

Unde ulteriùs in defectu parentum, vel quasi parentum, ac ascendentium, consanguinei hi laterales etiam succedunt in obligatione præbendi alimenta egenti: adeò ut tunc frater fratri, vel sorori (& sic consequenter de aliis) non tantùm extremè, vel graviter egenti, ubi obligatio succurrendi communis est omnibus proximis: sed etiam ordinaria paupertate laboranti succurrere teneatur præbendo convenientia alimenta, quando frater ea, vel soror, vel similis consanguineus aliunde habere non potest. Quia 66

nimirùm plùs urget pietas in tanta propinquitate sanguinis pro fratre, vel consanguineo, quam pro aliis. Nec refert, quod frater tuus, vel soror malè sua dissipaverint, aut suâ culpâ in eam necessitatem inciderint: dummodò impræsentiarum vera necessitate laborent: omninò naturalis pietas urgebit ad succurrendum. Certè contingit alicubi quendā verè prodigum filium totum patrimonium à patre pro se, & fratre suo relictum dissipâsse vivendo luxuriosè: postea ipse graviter egens ad fratrem, qui propriâ industria exhaustam hæreditatem sibi feliciter compensârat, pro alimentis recurrit: & adhuc deberi responsum est à Theologis fratri consultanti: in quantum nimirùm urgebat actualis necessitas ob rationem datam. Cæterùm fatendum est, si frater, vel soror in mala vita perseverent, aut flagitia commiserint cum familiæ dedecore, ob quæ ab ipso patre exhæreditari, ac alimentis privari posse dictum est: ut à malo resipiscant, ut labori, ac industriæ assuescant, salubriter posse illis ad tempus alimenta negari, dummodò fame non pereant, id enim ipsum majoris pietatis opus erit. Unde si soror in turpi prostibulo familiam suam infamavit: si frater per grave, & familiæ dedecorosum flagitium depauperatus est: siquidem in scelere perseverent, deserantur, ut hac medicina sanentur: sin autem defacto satis emendati, & pœnitentes sint, veráque necessitate, quantumvis culpabiliter contracta, laborent, eos deseri pietatis virtus non permittit, præsertim si sine detrimento possit succurrere frater, vel soror, similisque consanguineus.

§. IV.

Conjuges adinvicem.

67 Conjuges ex quarto Præcepto, & virtute pietatis gravi obligatione tenentur sibi invicem exhibere *amorem, & honorem, fidem, & cohabitationem: debitum conjugale: alimenta* & *gubernationem.*

I. *Amorem & honorem*: Ephes. 5. *Viri diligite uxores vestras, sicut & CHRISTUS dilexit Ecclesiam &c.* Et infra: *Ita viri debent diligere uxores suas, ut corpora sua. Qui suam uxorem diligit, seipsum diligit.* Ad Coloss. 3. *Viri diligite uxores vestras, nolite amari esse ad illas.* Ubi peccant mortaliter conjuges gravibus odiis, indignationibus, contemptibus, injuriis, maledictionibus, imprecationibus, aut quibusvis injuriis alterutrùm afficientes. Huc spectat peccatum zelotypiæ inordinatæ, seu temeræ suspiciones de fide alterius. Item viri graviter, & sine causa sufficiente verberantes uxores: nam ob justam causam ad debitam emendationem moderatè uxorem percutere, aut verbis duris increpare, secluso maligno affectu, culpâ vacabit, ut notat etiam Filliucius *tr.* 25. *c.* 9. Item à fortiori uxores, si viros suos graviter inhonorant, irrident, offendunt, aut, quod enorme est, etiam percutiunt.

68 II. *Fidem, & cohabitationem.* Fidem scilicet in servando contractu Matrimonii, & ministratione bonorum dotalium, ac rei domesticæ: cohabitationem verò quoad torum, & mensam, ut ajunt, juxta illud Matth. 5. *Qui dimiserit uxorem suam, excepta fornicationis causâ, facit eam mœchari.* Peccat ergo mortaliter conjux absque urgentissima causa conjugem deserendo, aut omninò, aut ad longum, & notabile tempus, citra alterius consensum. Justa autem causa censetur, quando vir à Rege, vel Principe in bello, Legationibus, aliúsve publicis negotiis diutius occupatur: cùm mercaturæ vel negotiationi, Reipublicæ, & familiæ suæ necessariæ in longinquis terris vacare cogitur, & ita in similibus casibus.

III. *Debitum conjugale*: 1. Corinth. 7. *Uxori* 69 *vir debitum reddat, similiter autem & uxor viro. Nolite fraudare invicem, nisi forte ex consensu ad tempus, ut vacetis Orationi, & iterum revertimini in idipsum.* Ubi peccat mortaliter conjux conjungi debitum tempestivè petenti sine causa denegans. De quo alibi ex professo. Solùm peccatum hîc annotâsse opus erat.

IV. *Alimenta*, & necessaria vitæ statûs: Quæ 70 quidem obligatio per se, & principaliter incumbit viro, juxta illud Apostoli *ad Ephes.* 5. *Ita viri debent diligere uxores suas, ut corpora sua &c. Qui suam uxorem diligit, seipsum diligit: Nemo enim unquam carnem suam odio habuit, sed nutrit, & fovet eam.* Nihilominus etiam concernit uxorem, ut suum etiam præstet, maximè viro impotente, infirmo, captivo &c. ut sic uterque conjunx sub mortali teneantur sibi invicem curare alimenta, & mutua onera ferre. Ubi sæpè gravissimè peccant viri omnia sua abliguriendo, interim uxorem cum liberis famem pati sinendo. Specialia hic quoad alendam uxorem ratione dotis, utiliter leges apud Sanch. *l.* 9. *de Matri, disp.* 4. 5. 6. & sequentibus latissimè.

Denique specialiter tenetur maritus uxori *guber-* 71 *nationem debitam* in iis, quæ spectant ad observantiam Mandatorum Dei, bonos mores, & administrationem familiæ, ac rei domesticæ. In quibus è contra uxores tenentur maritis obedientiam proportionatam: adeò ut sicut peccat maritus mortaliter permittendo Legem Dei transgredi, vel impediendo eam ab observantia Mandatorum DEI, & Ecclesiæ, aliísque ad salutem necessariis, ita econtra uxor peccat mortaliter, notabiliter non obediendo Marito in iis, quæ ad ejus gubernationem spectant, modò enumeratis.

Hæc pro examine peccatorum conjugum circa quartum præceptum, hic summatim enumerata latiùs recensent in propria materia de magno Sacramento Matrimonii.

SECTIO IV.

Observantia, & obligatio erga superiores, & econtra.

SUMMARIUM.

73. *Ad quid obligentur subditi Superioribus suis* spiritualibus; *& econtra hi subditis? &*
74. *Ad quid subditi suis superioribus* temporalibus. *ac econtra?*
75. *Ad quid famuli, & ancillæ Dominis suis, seu Heris? ac hi econtra illis*
76. *Quid debeant discipuli Magistris, & econtra?*
77. Usque ad n. 80. *de gratitudine, & ingratitudine erga Benefactores.*

ASSER-

ASSERTIO IV.

72 *Superioribus ex quarto Præcepto Decalogi, & virtute observantiæ debetur generatim a subditis amor, reverentia, & obedientia in omnibus, ad quæ eorum potestas, & Officium se extendit. Quemadmodum & ipsi vicissim subditis debent amorem, & officii sui administrationem.* Est nimis certa. Percurro brevissimè.

§. I.

Superiores Spirituales.

73 Episcopis, Prælatis, Pastoribus, Sacerdotibus curam animarum gerentibus, seu Patribus spiritualibus tenentur subditi, & filii spirituales amorem, reverentiam & obedientiam in iis, quæ ad curam eorum spectant: item subsidium necessarium. Ita præcipit scriptura Deuteron. 17. *Qui superbierit nolens obedire Sacerdotis imperio &c. morietur homo ille, & auferes malum de Israel.* Ad Hæbreos 13. *Obedite Præpositis vestris, & subjacete illis. Ipsi enim pervigilant, quasi rationem reddituri pro vobis.* 1. Timoth. 5. *Qui benè præsunt Presbyteri, duplici honore digni habeantur, maximè qui laborant in Verbo, & doctrina. Dignus est enim operarius mercede sua.* Peccata ergo subditorum, vel filiorum spiritualium erga Superiores, vel Patres spirituales, juxta rationem materiæ, mortalia, vel venialia sunt: odium, malevolentia, irreverentia, contemptus, vel injuria quævis irrogata; inobedientia deliberata in iis, quæ ad eorum curam spectant: & negatio subsidii, vel mercedis debitæ de jure, vel consuetudine: notatis etiam hic, quæ hactenus semper notavimus. Econtra Superiores, vel Patres spirituales tenentur subditis, vel suis filiis *curam, doctrinam, & exemplum.* Quorum proinde peccata sæpissimè mortalia sunt: neglectus Animarum in cura, & administratione Sacramentorum, in doctrina, & correctione: & scandala præbita, quæ hic non tantùm contra charitatem, sed etiam contra justitiam, & Officium suum committuntur.

§. II.

Superiores Temporales.

74 Magistratibus quibusvis legitimis tenentur subditi, amorem, reverentiam, & obedientiam in iis, quæ ad eorum officium pertinent, & justa tributa, vel obsequia. In quibus omnibus contraveniendo peccant pro ratione materiæ mortaliter, vel venialiter; & accedente contemptu formali, semper mortaliter. Quæ requirunt ampliorem tractationem in materia de Legibus. Hic solùm notanda exceptio. Quòd si Magistratus, vel Superiores quilibet, solùm præcipiant, vel prohibeanr aliquid sub pœna vel mulcta solvenda, subditi contravenientes, & parati pœnam, vel mulctam solvere, si deprehendantur, non peccant: quia præsumitur ipsos non voluisse obligare in conscientia ad culpam, sed in foro externo ad pœnam tantùm. Quòd maximè verum debet esse his temporibus, in tanta multitudine exactionum, ac onerum. E contra Magistratus temporales tenentur subditis amorem, seu benevolentiam, administrationem justitiæ commutativæ, & vindicativæ: curam indemnitatis, & pacis, seu defensionem ab omni damno. Ubi rursus frequenter, peccata mortalia committuntur per omissionem, negligentiam, conniventiam: & maximè per positivam injuriam, oppressionem &c. Quidquid sit de consuetudine, nunquam potui excusare venationes, & libertatem ferarum cum tanto damno Agricolarum, sine ulla compensatione. De quibus ex professo in 7. & 8. Præcepto, nam, ut jam semel monui, hæc solùm hic summariè moneo pro examine pœnitentium sub 4. Præcepto.

§. III.

Domini, Heri.

Servi, seu famuli, Ancillæ, (nihil hic de mancipiis seu propriè servis) tenentur suis Dominis reverentiam, obedientiam, & obsequium fidele. Ita expresè Scriptura ad Ephes. 6. *Servi obedite Dominis carnalibus cum timore & simplicitate cordis vestri, sicut Christo; Non ad oculum servientes, quasi hominibus placentes, sed ut servi Christi facientes voluntatem DEI &c.* Ad Tit. 2. *Hortare servos Dominis suis subditos esse, in omnibus placentes, non contradicentes, non fraudantes: sed in omnibus fidem bonam ostendentes.* Et 1. Pet. 2. *Servi subditi estote in omni timore Dominis, non tantùm bonis, & modestis, sed etiam dyscolis.* Peccata ergo servorum pro ratione materiæ, mortalia, vel venialia sunt: irreverentia, vel contemptus: infidelitas, vel fraudulentia: inobedientia, irritatio, vel provocatio Dominorum ad iram, blasphemias &c. E contra Domini tenentur servis amorem, seu benevolentiam, beneficentiam, & mercedem. cit. c. 6. Ephes. *Et vos Domini eadem facite illis, remittentes minas, scientes, quia & illorum, & vester Dominus est in cœlis.* Peccata ergo Dominorum sunt iracundia nimia, & austeritas: aversus, & indignabundus animus: percussio gravis, & injuriosa: merces defraudata, vel negata injustè. Moderata percussio ad debitam pœnam, vel emendationem justa est: & justè subtrahitur, vel negatur merces proportionatè, vel ob fraudem, vel infidelitatem commissam, vel neglectum debitum obsequium, vel ob infirmitatem eorum pro rata temporis. Denique neglectus vel impeditio eorum in spiritualibus necessariis ad salutem: omissio correctionis peccantium, de quibus patet ex superioribus. 75

§. IV.

Magistri, Præceptores.

His discipuli tenentur amorem, reverentiam, & obedientiam, seu diligentiam in iis, quæ ad eorum curam pertinent. Peccata ergo Discipulorum sunt injusta indignatio, contemptus, irritatio Præceptoris: obedientia in pertinentibus ad eorum curam, v. g. studiis: convitia, contumeliosa verba, aliæque injuriæ illatæ. Quamvis in his pueri plerùmque levitate, imprudentiâ, passione &c. à mortali excusentur, ut non ad infernum, sed ad fornacem tantùm damnandi sint. Econtrà Magistri, ac Præceptores tenentur suis discipulis amorem, doctrinam, correctionem, exemplum. Patet ex natura eorum officii. Quorum 76

rum proinde peccata sunt: odia, indignationes, objurgationes injustæ, vel indiscretæ, negligens, incauta, falsa doctrina, omissio correctionis debitæ, scandala pusillorum: væ illis &c. Ad plura adhuc tenentur Magistri, seu Præceptores Academici, quæ ipsi ex statutis, ac jure communi noverint.

SUBSETCIUNCULA.

De Gratitudine, & obligatione erga Benefactores.

77 Gratitudo, (uti definit *S. Thomas* 2. 2. *q.* 106. *a.* 1.) est specialis virtus, quâ gratiæ habentur, & referuntur benefactori. Ejus tres sunt gradus. 1. Acceptum beneficium agnoscere. 2. Laudare, & gratias agere. 3. Compensare, seu retribuere pro facultate, loco, tempore. In quibus semper magis attendendum ad affectum bene facientis, quàm ad effectum beneficii. Quia gratitudo, vel gratia respicit beneficium, & secundùm quod est gratis impensum. Beneficium autem non consistit in eo, quod fit, vel datur, sed in ipso dantis, vel facientis animo, inquit Seneca *l.* 1. *de benef. c.* 6. Omnis ergo homo benefactori suo, acceptô beneficiô, statim obligatur ad gratitudinem, ut nimirùm acceptum beneficium recognoscat, gratias agat, & compensandi affectum habeat. Actualis autem compensatio beneficii non nisi pro facultate, & tempore opportuno præstanda est. Lege S. Thom. *cit. a.* 4. & *Senecam l.* 4. *de beneficiis.*

78 Ingratitudo ergo est speciale vitium gratitudini oppositum, benefactori debitas gratias denegans. Cujus proportionaliter tres sunt gradus oppositi gradibus gratitudinis, sed ordine inverso, quia ultimum in generatione, est primum in corruptione. Idque dupliciter: 1. Negativè, seu per omissionem: *primò* beneficium acceptum non compensare, vel retribuere: *secundò*, dissimulare seu nullo indicio laudare, vel gratias agere: *tertiò*, etiam non recognoscere. 2. Positivè, vel per commissionem: *primò*, Retribuere mala pro bonis: *secundò*, Beneficium acceptum vituperare: *tertiò*, Etiam maleficium æstimare, quod omnium extremum est.

79 I, Ingratitudo per omissionem tantùm per se plerumque peccatum veniale est: at fit mortale, si fiat ex interno contemptu, aut si omittatur aliquid benefactori retribuendum ex necessitate debitum, juxta regulas Charitatis. Ingratitudo verò per commissionem, scilicet retribuendo mala pro bonis, vituperando beneficium, aut etiam maleficium reputando, plerumque peccatum mortale est; quia ordinariè malitiam, & internum contemptum admixtum habet: unde sunt tot in hoc vitium invectivæ Sacræ Scripturæ, SS. PP. ac sapientum Ethnicorum. Et specialiter in gravibus injuriis benefactori illatis, semper explicanda erit circumstantia ingratitudinis, utpote speciem mutans. Cæterum sicut in aliis, ita & hic excusat imperfectio actûs, & levitas materiæ. Vide Tanner. *tom.* 3. *disp.* 6. *q.* 1. *dub.* 3. *a. n.* 38.

80 §. Denique sermo fuit solùm de pietate, observantia, & gratitudine erga hominem, seu creaturam. Nam pietas, observantia, ac gratitudo erga DEUM, ut supremum nostrum PARENTEM, Dominum, ac Benefactorem spectat ad virtutem Religionis, imò in re cùm virtute Religionis coincidunt, & solùm speciali respectu excellentiæ divinæ super eos differunt, ut supra suo loco notatum in primo Præcepto: sic consequenter impietas, inobservantia, & ingratitudo erga DEUM ad peccata contra virtutem Religionis reducenda sunt.

CAPUT VI.

De Obligatione Charitatis, & Misericordiæ erga proximum.

Charitas est virtus Theologica & supernaturalis, quâ Deus propter se diligitur, proximus autem propter Deum. Definitio communissima latè explicata est in primo Præcepto Decalogi *c.* 5. *Sect.* 1. tam quoad actum principalem amoris Dei super omnia, quàm quoad actum secundarium dilectionis proximi propter Deum §. 4. *toto.* Hic solùm de obligatione Charitatis & dilectionis proximi agendum erit, & necessariò aliqua explicanda. 1

II. Præceptum Charitatis & dilectionis proximi frequentissimè inculcatum in Scripturis, sed specialiter expressit Salvator, Matth. 22. ubi post magnum Mandatum: *Diliges Dominum Deum tuum &c.* statim subjungit: *Secundum autem simile huic: diliges proximũ tuũ, sicut te ipsum.* Ubi *sicut te ipsũ*, non significat æqualitatem dilectionis, quasi homo sibi æqualiter in omnibus teneatur diligere proximum, sicut seipsum: nam ordine Charitatis homo tenetur magis diligere seipsum, quàm qroximum, cæteris paribus, ut *Sect.* 4. videbimus; sed significat proportionem, & æqualitatem in modo, & & motivo diligendi, ut nimirùm in iis, quibus nos ipsos diligere debemus, etiam diligamus proximum, juxta universalia principia Legis Naturæ. *Quæcunque vultis, ut faciant vobis homines, & vos facite illis. Quod tibi vis fieri, alteri ne feceris.* Et sicut nos ipsos propter Deum, & in ordine ad DEUM tantum diligere debemus, volendo nobis ipsum Deum, & ad ipsum ordinata salutaria bona tantùm, oppositáque mala fugienda, ita & diligamus proximum. 2

III. Præceptum dilectionis proximi simul affirmativum, & negativum, quatruplicem continet obligationem. Ut affirmativum est, obligat, ut proximo benè velimus interiùs, & cùm opus sit, etiam benefaciamus exteriùs in spiritualibus, & corporalibus: Ut autem est negativum, prohibet proximum odisse, seu ei malè velle interiùs; & non malefacere, vel ei nocere exteriùs. Præcipitur ergo duplex actus Charitatis erga proximum: unus internus, & elicitus, proximo bene velle; alter externus, & imperatus, proximo, cùm opus est, benefacere, tam spiritualiter, quàm corporaliter. His opponitur duplex peccatum omissionis, scilicet non amare, vel bene velle proximo; & non benefacere, cùm oportet. Et de his agimus hoc capite. 3

capite. Prohibetur autem duplex similiter actus oppositus, nimirùm odisse, vel malè velle proximo interiùs, & ei malefacere exteriùs. Ubi committitur duplex peccatum commissionis, nimirùm malè velle provimo per odium &c. de quo *Tract. praced. c.* 6. Et malefacere, vel nocere proximo, aut in spiritualibus per scandalum, de quo *tr.* 5. *c.* 1. Aut in corporalibus per injuriam, & injustam læsionem proximi, in bonis vitæ, famæ, fortunæ: & hoc necessariò simul est peccatum contra justitiam, de quibus in reliquis omnibus Præceptis secundæ Tabulæ.

4 IV. Charitati denique Theologicæ admodum est affinis alia virtus moralis, dicta *Misericordia*: & definitur à D. Augustino l. 9. de Civit. DEI c. 5. *Misericordia est aliena miseria in corde nostro compassio, quâ utique, si possumus subvenire, compellimur.* Hujus actus externus generatim dicitur græcè *Eleejmosyny*, quasi *miserans subventio*: & quia homo constans anima, & corpore in utroque miseriam pati potest, & misericordiæ subventione indigere; hinc duplex est misericordia, corporalis, & spiritualis, & opera misericordiæ duplicia, corporalia, & spiritualia; atque utrinque communiter enumerantur septem, de quibus latissimè *S. Thom.* 2. 2. *q.* 32. *a.* 2. & sequentibus. Opera misericordiæ corporalia sunt: Pascere esurientem: potare sitientem; vestire nudum: visitare infirmum: redimere captivos: sepelire mortuos. Versus: *Visito, Poto, Cibo, Redimo, Tego, Colligo, Condo.* Quæ omnia comprehenduntur nomine eleemosynæ corporalis; de qua mox *Sect.* 2. Opera Misericordiæ spiritualia sunt: docere ignorantem: consulere dubitanti: consolare mœstum: corrigere errantem: tolerare onerosum: remittere injurias: pro omnibus orare. Versus:

Doce, Consule, Castiga, Solare, Remitte, Fer, Ora.

Inter hæc præcipua est correctio fraterna, de quâ *Sect.* 3. & 4. *Sect.* agemus de ordine Charitatis.

SECTIO I.

Obligatio Charitatis quoad actum internum amandi, & externum benefaciendi proximo generatim.

SUMMARIUM.

8. Usque ad n. 9. *Amor proximi debet esse supernaturalis tripliciter I. ex parte principii. II. ex parte motivi, III. Ex parte objecti.*
9 *Debet esse amor* amicitiæ, *ei volendo bona salutaria in ordine ad Deum. Et*
11. *Non sufficit amor* concupiscentiæ *tantùm.*
13. *Tenemur Præcepto Charitatis deligere omnem proximum etiam peccatorem.*
14. *Etiam inimicum:*
15. *Præceptum diligendi proximum obligat semper & pro semper* negativè, *excludendo omne odium.*
16. Usque ad n. 22 *Quando obliget* positivè.
22. *Quilibet sub mortali obligatur.*
23. *Ex Charitate, & Misericordia.*
25. *benefacere proximo corporaliter & spiritualiter,*
26. *quando id vera necessitas exigit: Ubi*
27. Usque ad n. 31. *Quæ & quando sit vera necessitas?*
31. Usque ad n. 36. *Quando quis censeatur moraliter posse, & teneri succurrere proximo?*

ASSERTIO I.

Præcepto Divino Charitatis tenetur homo amore supernaturali, & amicitiæ diligere quemcunque proximum, saltem negativè excludendo odium, & malevolentiam; positivè verò, actu interno, non nisi quandoque per accidens. Ita communis DD. apud citandos. Termini modò explicandi sunt. 5

§. I.

Amori supernaturali.

Amor proximi hoc Præcepto intentus, debet esse supernaturalis tripliciter ex parte principii motivi, & objecti.

I. *Ex parte principii:* Scilicet elicitus ex habitu infuso Charitatis, quâ nimirum Deus propter se, proximus autem propter Deum diligitur. Idem namque habitus infusus præstantissimus Charitatis inclinans principaliter quidem ad dilectionem, & amorē Dei super omnia, propter se, seu propter sui ipsius intrinsecam, infinitam, & irreferibilem bonitatem, tanquam ad actum principalem, etiam inclinat secundariò & movet ad dilectionem proximi atque sui ipsius propter eandem bonitatem Divinam ut participatam in proximo, & nobis ipsis, tanquam ad actum secundarium cum priori connexum, ut suo loco latiùs explicatum. Et hinc 6

II. Debet esse supernaturalis *ex parte motivi:* ut nimirùm diligatur proximus propter Deum, seu propter bonitatem supernaturalem à bonitate divina in proximo participatam; quatenus nimirùm est creatura Dei, condita ad imaginem Dei, capax nobiscum gratiæ divinæ, beatitudinis æternæ, & verbo: *quatenus est aliquid Dei.* Unde totius Charitatis Theologicæ inclinantis ad dilectionem Dei, & proximi, ac sui ipsius, objectum & motivum formale, & adæquatum est bonitas Dei: Bonitas enim Dei, quatenus propriè inest ipsi Deo, est objectum formale Charitatis amantis ipsum Deum propter se: eadémque Bonitas Dei quatenus suo modo participata est, & velut relucet in proximo, ac nobis ipsis, est objectum formale, ac motivum Charitatis amantis proximum, & nos ipsos propter Deum. 7

III. Debet esse supernaturalis *ex parte objecti voliti:* ut nimirùm proximo velimus bona supernaturalia, utpote principaliter ipsum Deum, æternámque beatitudinem, & omnia ad hanc ordinata, ut mox specificabitur. Excluditur ergo omnis amor proximi naturalis tantùm ex motivo, vel objecto naturali præcisè, quo scilicet diligimus aliquem propter bonitatem naturalem tantùm, absque ordine ad Deum. Qui amor, etsi per se malus non sit, non est tamen actus Charitatis Theologicæ, quia non est propter Deum, ideoque nec meritorius, nec consequenter satisfacit præcepto Charitatis divinæ diligendi proximum propter Deum formaliter & positivè; sed tantùm satisfacit materialiter, & negativè, quatenus excludit transgressionem præcepti dilectionis, odium, malevolentiam &c. 8

§. II.

Et amicitiæ.

Tenemur amare proximùm vero amore amicitiæ, ei benè volendo, nimirum volendo, 9

vel

vel desiderando ipsi vera bona salutaria in ordine ad DEUM: nimirùm principaliter ipsum DEUM, gratiam, ac beatitudinem æternam, aliáque bona spiritualia, ac etiam corporalia; quæ ad hæc conducunt, & ordinantur. *Ratio est*: Quia præceptum dilectionis proximi est simile præcepto dilectionis DEI (nimirùm non absolutè, & quoad modum diligendi, quasi sicut DEUS propter se ipsum super omnia, sic etiam proximus amari debeat, hoc enim implicat, sed respectivè quoad motivum diligendi, ut sicut Deus diligitur propter se, suámque bonitatem infinitam, ita propter ipsum, ejusque bonitatem diligatur proximus) atqui actus Charitatis divinæ est vero affectu amicitiæ Deo velle se ipsum, & omne bonum suum: ergo eadem ratione Charitatis Theologicæ in proximum actus debet esse vero affectu amicitiæ proximo velle omne verum, & omne salutare bonum; utpote gratiam ac gloriam &c. idque vel amore, vel affectu complacentiæ, congaudendo ei, quatenus talia bona jam habet; aut amore & affectu desiderii, quatenus aliquid eorum nondum habet, ei desiderando, &, cùm opus & est occasio, etiam procurando.

10 II. Non ergo præcepto Charitatis tenemur velle, vel optare proximo ea bona, quæ ei salutaria in ordine ad DEUM non sunt, quin potiùs nociva: imò talia ex ipsa vera Charitate, ei positivè nolle possumus, v.g. Titio potes nolle divitias, potentiam, dignitatem, scientiam &c. quia vides eum istis contra salutem suam, vel aliorum, aut in aliorum detrimentum abuti. Sic enim non malè, sed verè benè vis Titio, cùm ei secundum rectam rationem melior sit eorum privatio, quàm possessio, prout latiùs patet ex dictis *tr. 2. c. 6.* in explicatione odii.

11 III. Excluditur ergo, & præcepto dilectionis proximi minimè satisfacit amor concupiscentiæ tantùm, quo nimirùm diligimus proximum præcisè, quatenus nobis bonus, conveniens, utilis, vel delectabilis est; quia hic amor purè naturalis est omni homini, etiam Ethnico communis. Quòd si diligamus proximum quatenus est nobis bonus, vel utilis spiritualiter in ordine ad DEUM, vel salutem nostram, v. g. bonus Superior, vel Confessarius, erit sanè actus Charitatis Theologicæ: at non quatenus est amor concupiscentiæ erga proximum; sed quatenus est amicitiæ erga nos ipsos, & ipsum Deum. Nam amans proximum, ut bonum sibi spiritualiter in ordine ad Deum, & salutem, magis, quàm proximum, amat seipsum, & seipso adhuc magis amat ipsum DEUM. Quia; *Propter quod unumquodque tale, & illud magis tale.*

12 IV. Tandem in præcepto dilectionis proximi etiam implicitè contineri præceptum dilectionis sui ipsius, notum est ex terminis præcepti. Cùm enim dictum est: *Diliges proximum tuum sicut te ipsum: & tui ipsius dilectio prætermissa non est*: ait D. August. *l. De Doct. Christiana c. 2.*

§. III.

Quemcunque Proximum.

13 PRæcepto Charitatis tenemur diligere omnem proximum, etiam quantumvis peccatorem, etiam inimicum nostrum. Certum de fide; & omnium Theologorum cum S. Thoma *2. 2. q. 25. a. 6.* Scoto 3. dist. 30. & 38. Ratio sumitur ex generali Mandato: *Diliges proximum tuum sicut teipsum* nemine excepto, nisi non proximo, qui scilicet gratiæ Dei, & æternæ beatitudinis nobiscum ampliùs capax non est, ut sunt soli dæmones, & damnati: Omnis autem proximus noster est creatura rationalis nobiscum capax gratiæ, & beatitudinis, uti sunt inprimis Angeli, Beati, ac etiam animæ in purgatorio, quas novimus jam certas gratiæ, ac beatitudinis; & deinde omnis homo viator, tam fidelis, quàm infidelis, bonus, malus, etiam quantumvis peccator, vel inimicus noster. Hos enim novimus adhuc gratiæ, & amicitiæ DEI, atque beatitudinis æternæ capaces. Omnes ergo ex Charitate diligendi sunt propter DEUM, eisque bene volendum, prædictis modis.

II. Et quoad inimicos speciale habemus mandatum à Christo Matth. 5. *Audistis, quia dictum est antiquis: diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum* (fuit hoc Pharisaica depravatio præcepti divini, Levit 19. *Diliges amicum tuum*:) *Ego autem dico vobis: diligite inimicos vestros, benefacite iis, qui oderunt vos: orate pro persequentibus, & calumniantibus vos.* 14

III. Sed ne terrearis Mandatò tantò, notanter dixi in Assert: *saltem negativè, excludendo odium, & malevolentiam &c.* Sic enim sine dubio præceptum divinum Charitatis obligat semper, & pro semper, ita ut nunquam liceat proximo, etiam quamtumvis inimico malè velle per odium, aut ei bonum nolle, vel de ejus bonis tristari per invidiam; de quibus latè *tr. 2. c. 6. Sect. 2. de odio, & inimicitia*, ubi fusè explicatum, qualiter homo teneatur amare inimicum, offensam remittere, signa Charitaris exhibere &c. Positivè verò actu interno formali explicito proximum, præsertim inimicum amare, ei benè velle, bona gaudere, vel desiderare, per se ex professo nunquam obligamur ex præcepto affirmativo Charitatis. Nam huic præcepto dilectionis proximi generaliter imbibito in omnibus præceptis divinis circa præceptum, præsertim secundæ Tabulæ, abundè satisfit: dum quis vult servare propter Deum, & data occasione defacto observat præcepta divina circa proximum abstinendo ab omni odio, & injuria, & cùm opus est, etiam exhibendo opera externa Charitatis: is sanè ipso facto diligit proximum, sicut seipsum: & sæpè etiam actu interno formali amoris, seu benevolentiæ ipsum diligit, cùm illa opera Charitatis sæpè fieri non possint sine aliquo actu interno amoris, & benevolentiæ, ut mox patebit. Et hinc sequitur. 15

§. IV.

Positivè verò, actu interno, non nisi quandoque per accidens.

POsitivo, & formali actu interno amoris, seu benevolentiæ, ex præcepto Charitatis per accidens solùm tenemur quandoque amare proximum, quando nimirùm ita exigit, aut periculum odii 16

odii evitandum, aut opus externum Charitatis exhibendum: adeóque in triplici potissimùm casu.

17 *Primò*: Quòd si urget gravis tentatio odii, vel affectûs maligni in proximum, quæ prudenti judicio rem æstimando, aliter superari non posse videatur, quàm contrario actu amoris proximum prosequendo, teneris tunc positivè amare, juxta communissimam DD. Teneris enim tunc resistere peccato contra Charitatem proximi; nec aliter posse supponitur, nisi actu contrario amoris. Ubi tamen, si omisso amore, tentationi odii succumbas, omissio amoris, & commissio odii non duo; sed unum tantùm numero peccatum contra Charitatem constituunt, ut in simili alibi sæpiùs notatum est.

18 *Secundò*: Quotiescunque homo jam habitô odiô, & inimicitiâ erga proximum, tenetur reconciliari eidem, maximè veniam petenti (juxta dicta *tr. 2. c. 6.*) Implicat enim fieri reconciliationem veram cum inimico, nisi per elicitum novum actum amoris, ac benevolentiæ erga ipsum: alioquin erit reconciliatio ficta, qualem non præcipit, sed prohibet Lex Christianæ Charitatis.

19 *Tertiò*: Quotiescunque tenemur ex Charitate benefacere, vel succurrere proximo, ut in extrema vel gravi necessitate constituto. Actus enim externus benefaciendi necessario præsupponit actum internum Charitatis, ac benè volendi: sine quo benefacere non Charitas est, sed hypocrisis. Extra hos casus actualiter amare proximum, amicum, vel inimicum, est in consilio pro majori merito, ac perfectione Charitatis. Et sanè, quò quis intensius ac frequentiùs exercet actus amoris Dei, eò etiam frequentiùs exercebit actus amoris proximi propter Deum, ut experientiâ disces.

20 Vides hanc nostram doctrinam nihil commune habere cum propositionibus damnatis ab Innocentio XI. 10. *Non tenemur proximum diligere actu interno, & formali.* 11. *Præcepto proximum diligendi satisfacere possumus per solos actus externos.* Quod nos nullo modo dicimus, aut sentimus.

21 Patet ergo jam de obligatione Charitatis quoad actum internum amandi, & opposito peccato omissionis: illud nimirum per se vix unquam committi, sed solùm per accidens in dictis casibus. De peccatis internis commissionis contra Charitatem proximi, odiô, inimicitiâ, vindictâ &c. in commodum Confessariorum jam dixi satis *tr. 2. cit. c. 6.* Nunc quoad actum internum Charitatis erga proximum, scilicet benefaciendi corporaliter, & spiritualiter, sequitur

ASSERTIO II.

22 *OMnis homo jure naturali, & divino positivo sub mortali obligatur ex charitate, & Misericordia proximo benefacere corporaliter, & Spiritualiter, seu bonum præstando, seu malum injustum impediendo, quando vera necessitas proximi ita exigit, & moralis possibilitas adest: quando nimirùm concurrunt hæc:* NOTITIA, NECESSITAS, FACULTAS SUCCURRENDI, INDEMNITAS SUCCURRENTIS, & SPES FRUCTÛS. Certa apud Omnes. Ratio obligationis clara est: Quia præceptum divinum naturale positivum est: *Diliges proximum tuum sicut teipsum*: Atqui hoc præcepto non solùm præcipitur actus internus Charitatis, & benevolentiæ, ut excludat omne odium, & malevolentiam, sed etiam maximè actus externus beneficentiæ erga proximum in necessitate, vel miseria constitutum; hoc enim exigit necessariò præstituta mensura diligendi proximum, *sicut seipsum*: juxta principia universalia legis naturæ: *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris*: &; *Quæcunque vultis, ut faciant vobis homines, & vos facite illis*: quotusquisque autem vult sibi tantùm bonum velli à proximo, & non multò magis etiam benefieri in necessitate, vel miseria constituto: Ergo &c. Plenæ sunt hoc præcepto Sacræ Litteræ, maximè apud Evangelistam amoris; 1. Joan. 3. *Qui habuerit substantiam hujus mundi, & viderit fratrem suum necessitatem habere, & clauserit viscera sua ab eo, quomodo Charitas DEI manet in illo?* Quasi dicat, non manet. (Charitatem autem, & gratiam Dei non manere in homine, est effectus peccati mortalis &c.) Ibidem. *Filioli mei non diligamus verbo, neque lingua, sed opere, & veritate.* Et Jacobi. 2. dicitur: *si frater & Soror nudi sint, & indigeant victu quotidiano, dicat autem aliquis ex vobis illis: Ite in pace, calefacimini, & saturamini, non dederitis autem eis, quæ necessaria sunt corpori, quid proderit?* Ergo tenemur etiam ipso opere proximo benefacere. Conditiones autem obligationis accuratè exprimuntur in Assert. Explico breviter.

§. I.

Obligatur ex Charitate, & Misericordia.

NImirùm etiam seclusâ justitia. Nam duplex 23
potest esse obligatio benefaciendi proximo, solius Charitatis generalis, vel specialis; & Charitatis, ac justitiæ simul. *Titulô Charitatis communis*, videlicet ex communi innato affectu, & communicatione naturæ, tenetur homo homini simpliciter benefacere, vel succurrere, sit barbarus, vel Scytha. *Titulô Charitatis specialis*, ratione specialis conjunctionis naturæ, tenetur homo benefacere, vel succurrere præ cæteris sibi speciali ratione conjunctis, ut parentes filiis, filii parentibus; fratres, sorores, cognati, affines invicem; Christianus Christiano, civis civi &c. tam notis, quàm aliis extraneis, ut patebit de ordine Charitatis. *Titulô verò mixtô Charitatis, & justitiæ, simul*, tenentur benefacere proximo, qui ex officio, vel pacto aliis ad beneficiendum, & subsidium adferendum adstricti sunt. Sic Rex, Magistratus populo, Prælatus, Pastor, Superior sibi commissis, tenentur succurrere duplici titulô, & Charitatis, & Justitiæ: quia nimirùm vi officii ex justitia Superiores tenentur ad conservationem suorum subditorum; sive quoad temporalia, in Magistratu sæculari; sive quoad spiritualia, in Magistratu Ecclesiastico, vel Religioso: ideóque in his, sicut major, & duplex est obligatio, ita & major & duplex erit peccatum, scilicet & contra Charitatem, & justitiam, si tales non succurrant proximo, necessitate exigente v. g. Magistratus ci-

vibus

vibus bello, vel fame periclinantibus, Parochus subdito in peste, vel periculo mortis Sacramenta petenti.

24 Porro quamdiu adsunt, qui vel ex titulo mixto Charitatis, & justitiæ, vel ex titulo speciali Charitatis, tenentur proximo in spirituali, vel corporali necessitate succurrere, atque etiam succurrere posse, & velle creduntur, tamdiu alii titulo communi Charitatis, & Misericordiæ non obligantur succurrere proximo illi, quia tunc respectu illius nulla est necessitas exigens, ut ullus alius succurrat: At verò, quando vel desunt, qui titulo justitiæ, vel Charitatis specialis teneantur succurrere, vel licet adsint, tamen non possunt, vel non volunt ex malitia succurrere, tunc nimirùm omnis homo, cui innotescit vera gravis, vel extrema necessitas corporalis, spiritualis proximi, titulo, & præcepto Charitatis communis sub mortali obligatur pro posse succurrere, ut mox patebit ampliùs. Idque benè explicat Christus *Lucæ* 10. parabolâ de eo, qui incidit in latrones: cui (fortè judæo) cum Sacerdos, & Levita titulo Charitatis specialis obligati, tamen transeuntes gravi culpa non succurrissent, Samaritanus extraneus solo titulo Charitatis communis opem tulit: concluditque Christus: *Vade, & tu fac similiter.*

§. II.

Proximo benefacere corporaliter, & Spiritualiter.

25 PRout nimirùm necessitas, & miseria proximi exigit, seu bonum præstando, sive malum injustum impediendo: æquipollent enim proximo bonum facere, & malum impedire: adeóque sicut omnis, qui potest, tenetur ex Charitate proximo bonum facere, ita & malum ejus injustum, vel injuriam (non item malum justum v. g. justam pœnam &c.) impedire, juxta universalem legem Dei, Ecclesiast. 17. *Et mandavit illis unicuiq; de proximo suo.* Et olim varias tulit Leges DEUS de conservatione rerum proximi, etiam inimici, ut *Exodi* 23. *Si occurreris bovi inimici tui, aut asino erranti, reduc eum &c.*

Tenetur ergo homo impedire malum proximi non tantùm spirituale, videlicet peccatum, vel peccandi periculum, ut patebit infra de correctione fraterna, & scandalo; sed etiam quodvis malum injustum corporale, vitæ, famæ, vel fortunæ: quatenus nimirùm *absque proprio detrimento potest.* v. g. Videt quis latronem, vel hostem gladio aggredi proximum, si absque sui evidenti periculo potest clamore, armis, vel alio modo impedire, ne occidatur, tenetur sub mortali. Item potest quis innocentem à morte liberare commodè, utpotè testimonio, juramento justo, pecuniâ sibi non multùm necessariâ, tenetur sub mortali, cùm sit vera, & extrema necessitas proximi. Item vides furem domum proximi invadentem, potes commode impedire, clamore, vel alio medio, teneris etiam sub mortali, si æstimes grave damnum inferendum proximo: secus, si leve tantùm v. g. panem, vel fructus ablaturum. Item vides quosdam publicè detrahere proximo, atque ex illa detractione eum injustè gravem infamiam, aliúdve malum subiturum, potes autem efficaciter, & sine gravi, vel æquali tuo incommodo impedire, teneris eum defendere sub mortali. Secùs, si scires, te nihil profecturum; aut, ut contingere solet, te æquale periculum subiturum: tunc enim non teneberis te exponere periculo, juxta ordinem Charitatis. *Ex communi* nominatim March. *hic Tract. 2. Tit. 4. Sect. 3. q. 1. §. 4.*

§. III.

Cùm vera necessitas proximi exigit.

PRæceptum benefaciendi proximo, ut affirma- 26
tivum est, præcipiens nimirùm actu proximo benefacere, seu malum auferre, utique non obligat pro semper, sed solùm certo tempore, vel casu: neque hic aliud tempus vel casus assignari potest, nisi tempus & casus veræ necessitatis ita exigentis. Vera autem necessitas censenda est: *Cùm homo alieno subsidio necessariò indiget ad vitam spiritualem, corporalem, sive moralem, & civilem conservandam.* Quam Regulam benè tradit Marchant. *cit. q. 1. dub. 1.* Dicitur autem.

I. *Cùm homo*: Comprehendendo omnem homi- 27
nem nostrum proximum, amicum, inimicum, fidelem, catholicum, infidelem, hæreticum &c. omnes enim proximi intelliguntur; & omnibus in vera necessitate succurrendum, juxta tamen dicta §. 1. & dicenda infrà de ordine Charitatis.

II. *Alieno subsidio indiget*: Quocunque, corpo- 28
rali, vel spirituali. Quamdiu enim homo sibi ipsi succurrere, vel se ipsum juvare potest: ut si pauper mendicans suo labore, industriâ, vel ministerio aliquo sibi necessaria acquirere potest, tamdiu non censetur veram necessitatem pati, ob quam alieno subsidio necessariò egeat. Fieri tamen solet, ut homo, etsi antea potuerit sibi providere labore & industriâ, adeóque suâ culpa, & negligentiâ, postea tamen in veram necessitatem incidat, quâ durante, ope, & subsidio verè & necessariò egeat.

III. *Necessariò ad vitam spiritualem, corpora-* 29
lem; sive moralem, & civilem conservandam. In his tribus concluditur omnis omninò vera necessitas, quæ homini contingere potest. Vita spiritualis dicitur vita animæ per gratiam, & alia ad hanc necessaria, ad quam conservandam homo sæpè necessariò indiget subsidiò alienô, utpote administratione Sacramentorum, necessaria instructione correctione &c. Vita corporalis similiter indiget alimentis, vestimentis, aliisque necessariis ad sui conservationem, sæpè per alienum subsidium acquirendis. Vita moralis & civilis consistens in honestate morali, integrâ famâ, honesto statu, sæpè etiam indiget subsidio alieno, ut nimis manifestum.

IV. Quotiescunque ergo occurrit tanta necessi- 30
tas proximi, ut vitam suam spiritualem, vel corporalem, vel civilem conservare non possit, omnis homo sciens & potens ex Charitate obligatur succurrere, etiam sub mortali pro ratione materiæ. Patet in allatis exemplis. Sacerdos etiam simplex, vel non curatus, si alius non adsit, qui facere debet, homini ad mortem laboranti sub mortali tenetur Pœnitentiæ Sacramentum ministrare, paratum

ratum disponere ad Sacramentum, & bonam mortem; similiter infantem baptizare &c. Homini extrema, vel gravi necessitate laboranti alimento, vel vestimento succurrere quicunque sciens & potens tenetur sub mortali. Idemque est in exemplis modò dictis suprà.

§. IV.

Et possibilitas adest moralis.

31 Utique non Physica tantùm, sed moralis, quâ quis hîc & nunc commodè possit: Charitas enim ordinata plus non obligat. Ad hoc autem ut quis verè censeatur moraliter posse, & teneri proximo succerrere, seu ut moralis possibilitas adsit, quatuor requiruntur in Assert. expressa, & sunt sequentia.

32 I. *Notitia necessitatis proximi*: Ubique enim à lege excusatur ignorans; qui ergo vel omninò nescit proximum esse in necessitate; aut si hoc sciat, scit tamen alios debere & posse, velle succurrere, ipse non tenetur succurrere, quia non scitur, & reverà non est necessitas proximi, ut ab ipso sublevanda. At verò cùm primùm ei innotescit necessitas proximi vera ac gravis, & quamdiu non est, vel non scitur esse alius, qui debeat, possit, & velit succurrere, tamdiu tenetur quilibet succurrere pro posse. Attamen vi præcepti Charitatis nullus tenetur inquirere proximos necessitatem patientes, ut eis succurrat, ut insinuatur 1. Joan. 3. *Qui habuerit substantiam hujus mundi, & viderit fratrem suum habere necessitatem &c.*

33 II. *Facultas succurrendi*: Ut nimirùm debens succurrere proximo, habeat, vel possit id, quo succurrere debet. Nam impotentia excusat à Lege; Et *Qui nihil habet, nihil debet.* Sic non potest, nec consequenter debet succurrere pauperi, qui ipse pauper non habet pecuniam, panem &c. Sic Sacerdos excusatur, qui in infirmitate ipse detentus nequit accedere infirmum ad Sacramenta administranda.

34 III. *Indemnitas succurrentis*: Ut nimirùm quis sine gravi, vel æquali suo damno, aut periculo possit succurrere alteri. Sic nimirùm in spirituali, vel corporali necessitate tenetur quis alteri succurrere, ut tamen ipse eandem, vel similem ex hoc necessitatem non incurrat: nam ex ordine naturali Charitatis quilibet tenetur magis amare seipsum, quàm alterum in eodem genere E. g. Proximo extrema necessitate laboranti teneris succurrere, etiam ipse gravi necessitate pressus, sic tamen, ut ipsemet inde extremam necessitatem non incurras. Vides alterum in periculo mortis, in latrocinio, naufragio &c. teneris succurrere, dummodò non ipsemet periculum mortis ineas. Sacerdos non curatus tenetur alteri in periculo mortis succurrere, Sacramenta ministrando, non tamen periculo mortis suæ. Secùs est de Sacerdote curato, seu Parocho proprio ex justitia obligato: ut infra magis patebit de ordine Charitatis.

35 IV. *Spes fructus, seu effectus futuri*; ut nimirùm quis sciat, & speret se ope suâ proximi necessitatem sublevare posse, vel sublevandam esse. Quòd si enim nulla spes sit proximum in necessitate sublevandi cessat jam possibilitas, & consequenter obligatio succurrendi. v. g. Non teneris pauperi cibum deferre, quem scis jam animam agere, aut si scias à militibus in via rapiendum omne &c. Et ita in similibus. His ita generaliter positis circa obligationem benefaciendi, vel succurrendi proximo corporaliter, & spiritualiter: nunc ad specialia descendendum.

SECTIO II.

Obligatio Eleemosynæ corporalis.

SUMMARIUM.

36 *Eleemosynæ definitio.*
37. *Est opus summè meritorium, satisfactorium, & impetratorium.*
38. *Ad quod homo ex præcepto divino naturali & positivo aliquando obligatur juxta rationem necessitatis alienæ, & facultatis propriæ.* Unde
39. *Obligatio dandi eleemosynam pendet, & metienda est à duobus, scilicet* ex facultate propria, & necessitate aliena.
40. Usque ad n. 43. *Quæ bona dicantur necessaria, vel superflua naturæ & statui?*
43. *Necessitatas est triplex:* extrema, gravis, communis.
44. Usque ad n. 48. *resolvuntur quidam casus.*
49. *Proximo necessitate* extrema *laboranti tenetur quis succurrere sub mortali, non tantùm de superfluis, sed etiam de aliquibus necessariis statui* Unde
50. Usque ad n. 55. *resolvuntur varii casus.*
55. *Quando. & qualiter quis teneatur succurrere proximo in* necessitate gravi.
56. Usque ad n. 60 *exceptiones & casus varii.*
60. *Habentes bona simpliciter superflua naturæ & statui probabilissimè, etiam sub mortali teneri quandoque facere eleemosynam pauperibus communem tantùm necessitatem patientibus.*
61. *Probatur variè* Usque ad n. 66.
66 Usque ad n. 70. *Exceptiones & casus.*
70. *Corollarium quoad divites.*
71. *Eleemosyna ordinariè solùm fieri potest de bonis propriis & justis.*
72. *Exceptiones & casus* Usque ad n 75.
75. *Quando & qualiter eleemosynas facere possint uxores? &*
76. *Qualiter filii-familias do bonis parentum: Item*
77. *Qualiter servi, & ancillæ de bonis Dominorum? ac*
78. *Qualiter Religiosi de bonis Monasterii?*
79. *Corollarium.*

Eleemosyna definitur à S. Thoma 2. 2. q. 32, a. 1. *Opus, quo datur aliquid indigenti ex commiseratione propter Deum.* Non enim consideratur hîc eleemosyna, seu beneficentia in proximum, quatenùs præcisè est actus misericordiæ, virtutis moralis, compatiens miseriæ proximi, præcisè ratione communicationis naturæ; sed consideratur præcipuè, ut est actus imperatus Charitatis Theologicæ proximo benevolentis, ac benefacientis, & consequenter etiam ejus miseriam condolentis, ac pro posse sublevantis *propter Deum*, seu quatenus proximus miser est aliquid Dei, divinam bonitatem participans: adeòque quatenus opera misericordiæ à Charitate imperantur, atque apud DEUM meritoria sunt. Quod valde notandum, & plebi explicandum est, ne operum misericordiæ meritum, & mercedem amittant. Hîc certa aliqua præsupponenda sunt. 36

Primum Certum.

37 CErtum est eleemosynam quàm maximè esse in consilio, utpote opus summè meritorium, DEO gratissimum, maximè satisfactorium, & impetratorium, quo nihil sæpiùs in Scripturis commendatur, eique præstantissimi apud DEum effectus tribuuntur, & specialiter etiam remissionis peccatorum. Tobiæ 4. *Quoniam eleemosyna ab omni peccato, & a morte liberat, & non patitur animam ire in tenebras.* Ibidem 12. *Quoniam eleemosyna à morte liberat, & ipsa est, quæ purgat peccata, & facit invenire misericordiam, & vitam æternam* Eccles. 3. *Eleemosyna resistit peccato.* Danielis 4. *Peccata tua elemosynis redime.* Et ipse Christus Luc. 12. *Quod superest: date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis.* Et alibi sæpissimè. Ubi tamen sciendum, eleemosynam non habere vim remittendi peccata per se infallibiliter: neque ex opere operato, ut Sacramenta; neque ex opere operantis, ut amor DEI super omnia, & contritio perfecta: ut constat ex illo 1. Corinth. 13. *Et si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas &c. Charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.* Et tandem hæreticum esset dicere, eleemosynam sine pœnitentia remittere peccata. Dicitur ergo eleemosynam remittere peccata duobus modis: 1. Per accidens, & infallibiliter ratione adjunctæ Charitatis, quando scilicet subvenitur proximo ex actuali amore Dei super omnia, seu *propter Deum* super omnia dilectum; ut notant DD. cum *S. Thoma cit.* 2. Impetratoriè per se quidem, non tamen infallibiliter: quatenus homo etiam peccator per eleemosynam debitè frequentatam, impetrat auxilia gratiæ actualis; quibus plerumque efficaciter juvatur, & movetur ad conversionem, pœnitentiam, & justificationem, juxta illud Christi Matth. 5. *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur.* Et constat ex exemplis Sacræ Scripturæ, ut de Cornelio, Centurione, & aliis.

Secundum certum.

38 CErtissimum est de Fide, etiam Præcepto Divino naturali & positivo obligari hominem ad quandam aliquando eleemosynam juxta rationem necessitatis alienæ, & facultatis propriæ. *Omnes.* Præceptum naturale continetur generali illo principio Legis naturæ. *Quæcunque vultis, ut faciant vobis homines, & vos facite illis.* Quilibet autem in vera necessitate constitutus optimo jure naturæ, seu, ut vocant, jure poli, vult & exigit sibi subveniri ab habente facultatem: ergo &c. Præceptum positivum autem præter mandatum: *Diliges proximum tuum, sicut teipsum:* frequenter & severè fertur in scripturis. Proverb. 21. *Qui obdurat aurem suam ad clamorem pauperis, & ipse clamabit, & non exaudietur.* Eccles. 4. *Eleemosynam pauperis ne defraudes:* quasi dicat, quia ei jure debes. Ezech. 16. *Hæc fuit iniquitas Sodomæ sororis tuæ, superbia, saturitas panis, & abundantia &c. & manum egeno & pauperi non porrigebant* 1. Joan. 3. in Assert. præcedenti cit. ac alibi sæpissimè. Sed omnium gravissimè Christus ipse Lucæ 16. in Parabola Epulonis: ac Math. 25. *Venite benedicti &c. Esurivi enim, & dedistis mihi manducare &c.* Et contrà. *Ite maledicti in ignem æternum &c. Esurivi enim, & non dedistis mihi manducare;* & consequenter omnes species eleemosynæ, seu misericordiæ corporalis enumerans, pœnam æternam damnationis, utique solis peccatis mortalibus debitam, impiis ab solum defectum eleemosynæ in tremendo judicii die infligendam denuntiat. Ergo præcepto divino naturali; & positivo etiam sub mortali obligatur homo ad dandam quandoque eleemosynam: utique tamen, juxta modum facultatis suæ, & necessitatis alienæ. Nam:

Tertium certum.

CErtum est obligationem eleemosynæ corpora- 39
lis à duobus pendere, & metiendam esse, à *necessitate aliena, & facultate propria*: nimirum ex parte dantis, ut habeat bona aliqua superflua; & ex parte accipientis, ut habeat veram aliquam necessitatem.

Ex parte dantis.

BOna possunt esse necessaria, vel superflua du- 40
pliciter quoad naturam seu vitam; & quoad personam seu statum. Bona necessaria naturæ, seu vitæ sunt, quæ requiruntur necessariò ad conservandam vitam, & naturam suam, ac familiæ suæ. Superflua autem naturæ & vitæ dicuntur, sine quibus quis suam, familiæque vitam congruè conservare, ac tueri potest. Adeóque bona sufficientia naturæ & vitæ habere censetur, qui habet congruum victum, vestitum, & domicilium pro se, & familia sua, juxta illud 1. Timoth. 6. *Habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti simus.* Reliqua bona ultra ista dicuntur superflua naturæ.

Bona necessaria personæ, vel statui dicuntur, 41
quæ necessaria sunt ad decentem conservationem status vel conditionis personæ, utpote honesti civis, Magistratûs, Nobilis &c. Hi enim ipso jure naturæ ad statum, vel conditionem suam tuendam plus requirunt, quàm privatus civis plebeius, rusticus &c. secluso tamen abusu moderni temporis, quo nobiles, & potentes summum quemque luxum censent esse de ratione status sui. Bona ergo superflua personæ, vel statui dicuntur, sine quibus talis suum, familiæque suæ statum sufficienter conservare, ac tueri potest: quæ proinde simpliciter dicuntur bona superflua.

Ubi tamen advertendum ex communi cum S. 42
Thoma *cit. q. 32. a. 1.* 1. Sub bonis necessariis vitæ, vel statûs non tantùm intelligi necessaria vitæ vel statui propriæ personæ, sed etiam propriæ familiæ, utpote parentum, filiorum, conjugis, necessarii famulitii. 2. Non tantùm necessaria vitæ, vel statui in præsenti, sed etiam quoad futuram necessitatem, quæ communiter accidere solet, & moraliter certò accidet: ut pro tempore morbi, senectutis, pro educandis, elocandis, & dotandis liberis &c. (non item pro extraordinariis, vel imaginariis necessitatibus: ut si cæcus fieret, si domus com-

combureretur &c.) 3. Addunt *Vasquez*, *Filliucius*, alii cum Diana *p.* 1. *tr.* 15. *resolut.* 32. sub bonis necessariis statuti, etiam comprehendi illa bona, quæ conservantur pro augendo statu, cùm bono communi expediat mutatio statuum. Meritò tamen hic damnata est ab Innocent XI. inter alias propositio hæc 12. *Vix in sæcularibus invenies, etiam in Regibus, superfluum statui, & ita vix aliquis tenetur ad eleemosynam, quando tenetur tantùm ex superfluo statui.*

Ex parte accipientis.

43 TRiplex communiter distinguitur necessitas, *extrema, gravis, communis.*

Necessitas extrema dicitur, quâ vita ipsa periclitatur, vel certè quid æquivalens: ita ut vel mors certò secutura sit, vel morti simile malum: puta, gravis, periculosus, vel incurabilis morbus, amissio membri principalis, vel sensus corporis, durissima, ipsáque morte gravior v. g. Turcica captivitas &c. nisi homo ope congrua adjuvetur. *Necessitas gravis* dicitur, quâ quis vitam valdè difficulter, statum verò omninò tueri non potest: ut si gravi, & diuturno morbo, vel fame labores, ob debita diuturno carceri includendus sis, si notabiliter casurus à statu tuo, ut si Nobilis servire, vel laborare serviliter cogatur, honestus civis mendicare: denique quandocunque subest periculum cujuscunque mali, vel damni emergentis gravis, quo amittas aliquid jam habitum, vel tibi debitum. Secùs est de lucro cessante, vel occasione acquirendi aliquid nondum habitum, vel debitum, ut magnam summam, statum nobiliorem &c. hæc enim non est necessitas sed potiùs cupiditas. *Necessitas communis* dicitur, quâ homo communiter, non decidendo notabiliter à statu suo, laborat, & cui cum aliqua morali solicitudine, ac industria ipsius patientis, vel aliàs communi, & ordinario modo succurri potest: qualis est pauperum, qui mendicare solent, & mendicando à suo statu non decidunt: Item aliorum egenorum, qui duro licèt labore, ægrè tamen se, suósque sustentant: quales necessitates communiores, verè sunt nimis communes hoc tempore apud plebeios. His intellectis, sit,

Quartum certum.

44 CErtum denique est, quòd habens sola necessaria sibi quoad naturam, vel statum, nunquam teneatur facere eleemosynam pro simili necessitate proximo laboranti. Fundatur in naturali Charitatis ordine, quo quilibet quoad bona ejusdem ordinis magis potest, & debet amare seipsum, quàm proximum. Et hinc.

45 I. Habens tantùm necessaria naturæ, non tenetur, nec potest facere eleemosynam proximo, etiam extrema necessitate laboranti: Quia quilibet suam, suorúmque vitam potest, & debet aliorum vitæ, & incolumitati præferre. Excipit tamen D. Thomas *cit. q.* 32. causam his verbis: *Si quis subtrahendo sibi daret alicui magnæ personæ, per quam Ecclesia, vel Respublica sustentetur: quia pro talis personæ liberatione seipsos, & suos laudabiliter mortis periculo exponeret, cùm bonum commune sit proprio præferendum.*

II. Similiter habens necessaria statui suo, non 46
tenetur cum æquali vel simili detrimento sui statûs aliter facere eleemosynam in necessitate gravi, vel statûs tantùm, ob eandem rationem, nisi rursus alter egens esset persona publica Reipublicæ necessaria, ut paulò ante dictum.

III. Multò minùs tenetur quis in communes 47
necessitates pauperum deferre opes, vel bona sua necessaria suo statui pro præsenti, vel futura ordinaria necessitate: vel etiam pro rationabiliter augendo statu: imò non liceret cum notabili detrimento statûs vel familiæ, nisi quis velit paupertatem Evangelicam amplecti, juxta consilium Christi Matth. 19. *Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia, quæ habes, & da pauperibus &c.* Communissima cum *S. Thoma cit. a.* 6. His ut apud omnes certis suppositis, pro generali Regula sit.

ASSERTIO III.

PRæcepto Charitatis & misericordiæ tenetur sub 48
mortali homo facere eleemosynam, non tantùm in necessitate proximi extrema, etiam de necessariis statui, sed etiam in gravi, & probabilissime etiam in communi necessitate, de bonis superfluis: sed propriis, & justis tantùm. Ratio præcepti generalis data est in supposito secundo certo, & satis patet ex dictis. Assertio nunc per partes explicanda, & probanda est.

§. I.

In necessitate extrema.

PRoximo extrema necessitate laboranti sub 49
mortali teneris succerrere, non tantùm de superfluis, sed etiam de aliquibus necessariis statui. *Omnes.* Ratio clara est: quia ordo Charitatis postulat, per se loquendo, & cæteris paribus, ut proximi vitam pluris faciamus, quàm dignitatem proprii statûs, & multò pluris, quàm opes simpliciter, etiam statui superfluas. Hic enim verissimum illud Ambrosiii: *Pasce fame morientem, si non pavisti, occidisti.*

Exceptiones & Casus.

NUllus tenetur inquirere tali extremâ necessi- 50
tate laborantes, sed sufficit succurrere, & juvare notos. *Vasquez aliis cit. Diana p.* 5. *tr.* 8. *Resolut.* 7. Qui tamen dubitaret de alicujus proximi extrema necessitate, teneretur sub mortali inquirere veritatem, quia alias relinqueret se in periculo peccandi mortaliter contra præceptum succurrendi proximo in extrema necessitate, ut notant Sanch. aliíque cùm Laym. *lib.* 2. *tr.* 3. *c.* 6. Quód si facta inquisitione, dubium perseveret, non teneris succurrere; quia possessio stat pro libertate. *Sanch. aliique cum Diana cit. Resolut.* 19. Qui rectè notant, pauperibus publicè expositis, ex nuditate, morbo, defectibus membrorum &c. extremæ necessitatis signa ostentantibus rarò debere succurri sub mortali: quia illa signa communiter exaggerantur, si non omnino finguntur.

Cæterùm

Cæterùm, cùm plures sciunt extremam necessitatem proximi, omnes tenentur succurrere per æquas partes: si nolint alii, omnes tenebuntur in solidum, omnésque scientes, & omittentes peccabunt mortaliter. Si unus velit totum præstare per se, alii liberabuntur. Quod si verò aliis de contribuendo admonitis, & recusantibus, unus totum præstitit, poterit partes ratas ab aliis jure exigere; vel etiam compensare. Ita multis cit. Diana *eodem tract.* 8. *Resol.* 2. & sequentibus.

51 II. Habens tantùm necessaria vitæ & statui absque superfluo, tenetur quidem sub mortali ad extremam proximi necessitatem sublevandam aliquid detrahere de necessariis suo statui, ut dictum est, non tamen cum gravi detrimento sui statûs, multò minùs tenetur ideo se de suo statu dejicere, seu illa bona expendere, quibus amissis deberet notabiliter à suo statu cadere; ut si Nobilis ideò servire, honestus opifex mendicare deberet: *secundùm omnes.* Ratio est: Quia non teneris arctiùs vitam proximi conservare, quàm tuam: sed tuam vitam non teneris sic conservare: non enim teneris v.g. ad sanitatem recuperandam omnes tuas opes expendere, ut postea sanus factus, omninò miser evadas, quia id moraliter morti æquiparatur: ergò minùs alienam. Quin imò etiam de bonis simpliciter superfluis nemo tenetur etiam in extrema necessitate proximi expendere magnam pecuniæ summam, ad emendum v.g. exquisitissimum & pretiosissimum medicamentum, etsi necessarium, qualem nec ipse infirmus, si pecunias haberet, juxta rationem statûs sui sibi comparare deberet, ut cum aliis notat Laym. *cit. n.* 4. Nec ullo casu pro alicujus privati vita quis tenetur exponere magnas divitias: v.g. ter, vel quater mille aureos; Quia tantis divitiis in Republica plus boni causari potest, quàm sit unius privati hominis vita; ut ex communi notat *Diana cit. Resolut.* 6. Denique ordinariis tantùm mediis succurere præcipit Charitas, non extraordinariis: esto etiam hoc, ut quid perfectius suadeatur. Excipiendum tamen videtur, si persona esset conjunctissima: ut si filius Patrem, vel pater filium ab injusta morte certò aliàs inferenda, etiam aliquot millibus, statui tamen suo non valde necessariis, vel superfluis redimere possit, omninò videtur ex charitate & pietate obligandus: quia plus sibi invicem sine dubio debent Pater, & filius, quàm alii non ita conjuncti.

52 III. Eleemosyna etiam in extrema necessitate, non debetur ex justitia, sed solùm ex Charitate: neque enim aliud est *jus poli*, quàm naturalis, & generalis obligatio charitatis. Unde qui etiam in extrema necessitate non dedit eleemosynam (nisi aliunde ex justitia obligatus fuisset, ut Magistratus, Pater, &c.) secuta morte, vel damno proximi, non tenetur ad restitutionem ullam. Ita communior DD. Navarrus *c.* 24. *n.* 7. *Bellarminus*, *Valentia*, *Filliucius*, aliísque plurimis citatis Diana *ibid. Resolut.* 2. Ratio est: Quia nullum potest assignari idoneum argumentum tam strictæ obligationis. Non tamen licet emere in servum se volentem vendere in extrema necessitate, sed ei ex charitate gratis succurrendum est, ut cum *Azorio*, & aliis docet Diana *Resolut.* 7.

IV. Pauper extremam necessitatem patiens jure 53 naturæ potest auferre sibi necessaria sufficientia ad tollendam necessitatem à quovis similem necessitatem non patiente; nec postea ad pinguiorem fortunam rediens, tenetur restituere quidquam. *Omnes.* Ratio est: Quia jure naturali in extrema necessitate omnia sunt communia, & omnibus debita quoad usum sic necessarium. Similiter non tenetur restituere, qui in exterma necessitate consumpsit id, quod antea acceperat commodatum, vel mutuum, vel emptum nondum solutum: imò quod anteà furatus fuerat. *Ex communi Lessius, & aliis citatis Diana ibidem Resolut.* 8. Secus esset, si quis in ipsa necessitate extrema cum spe certa possibilis aliquando restitutionis accepisset mutuum, vel commodatum, de quo inferius. Hæc obiter hîc indicata, latiùs explicabuntur in materia de Justitia in septimo Præcepto.

Porrò quamvis suprà dixerimus, neminem 54 teneri rem pretiosissimam, aut ingentem summam expendere ad sublevandam extremam proximi necessitatem: nihilominus ipsum in extrema necessitate constitutum similem rem pretiosissimam, vel ingentem summam sibi tunc necessariam posse auferre à divite (dummodò per hoc dives non conjiciatur in similem extremam, vel gravissimam necessitatem) probabilissimum est. Id enim omninò probat ratio supra data: si enim in extrema necessitate omnia sunt comunia quoad necessarium usum; ergò etiam res pretiosissima, etiam duo, tria, quatuor millia communia erunt, & licitè auferri poterunt (dummodò per hoc alter non constituatur in æquali necessitate) etsi alter dives per se non teneatur tunc talem summam erogare: quia nimirùm jus extremæ necessitatis est in rem necessariam, & non in personam Domini rei. At poterítne Dominus rei tunc impedire, & prohibere auferentem? Hic nodus difficilis, & mihi nondum liquidò solutus. Certum tamen est, posse, sequendo oppositam sententiam, etiam probabilem, quòd alter tantam summam auferre non possit. Qua ratione datur bellum ex utraque parte justum, non absolutè per se, sed per accidens ratione oppositarum opinionum probabilium. De quo in materia de Conscientia, & justitia.

§. II.

In necessitate gravi.

Habens superflua naturæ, & statûs, tenetur 55 sub mortali facere eleemosynam proximo gravem necessitatem patienti (si nimirùm ipse sciat necessitatem, & alius non adsit, qui debeat, & possit, ac velit succurrere, juxta supra dicta) *Communissima DD. Azorius, Sanch. & aliis congestis Laym. l.* 2. *tr.* 3. *c.* 6. *n.* 4. *& Diana p.* 5. *tr.* 8. *Resolut.* 14. contra paucos ibidem relatos. Ratio generalis Charitatis, etiam hîc militans est: Quia lex Charitatis obligat succurrere proximo in vera necessitate, quando sine nostro incommodo, vel

vel detrimento possumus: tenemur enim diligere proximos, sicut nos ipsos: & non tantùm *verbo & lingua, sed opere, & veritate*, inquit, S. Joan. supra allegatus: sed qui habet superflua noturæ & statûs potest succurrere proximo sine gravi suo incommodo, vel detrimento: ergo in vera gravi ejus necessitate etiam tenetur. Adde: Quòd si in gravi necessitate nullus succurat, etiam proximò imminere necessitatem extremam. Unde S. Scriptura tam strictè præcipiens eleemosynas in necessitate proximi, non facit mentionem extremæ tantùm necessitatis, ut nimirùm intelligatur omnis vera, & gravis necessitas proximi, prout ubique intelligunt SS. PP. Sic D. Ambrosius l. 1. de officiis, c. 13. ait: *Grandis culpa est, si, sciente te, fidelis egeat, si scias eum fame laborare, ærumnam pati, præsertim si mendicare erubescat.* Sic ille. Quin etiam cum S. Thoma, aliisque citt. Laym. *cit. n. 4.* & Tamb. *l. 5. Decal. c. 1. §. 1.* rectè docet in valdè gravi necessitate proximi teneri divitem succurrere, etiam de aliquibus necessariis; non tamen valdè necessariis statui: sic ut ipse succurrens inde deberet incurrere necessitatem: hoc enim lex, & ordo Charitatis nunquam præcipit.

EXCEPTIONES, ET CASUS.

56 Etsi gravi, imò etiam extrema necessitate omnimodâ laboranti, qui scilicet re, & spe pauper est, habens superflua ex præcepto eleemosynæ teneatur dare gratis, quæ necessaria sunt ad necessitatem sublevandam: quando tamen gravi, vel extrema necessitate laborans non spe, sed re tantùm, seu actu hic & nunc pauper est, puta, quia vel alibi in Patria v. g. habet bona; vel ita constitutus est, ut probabiliter credatur posteà acquisiturus; vel non ipsa re, sed solùm usu rei indiget, ut equo, curru &c. nemo tenetur gratis dare, sed sufficit accomodare, vel vendere cum onere restitutionis, vel solutionis, sub conditione, cum aliquando poterit. Ita satis *communis DD.* Navar. *c. 24.* Lessius *l. 2. de justitia c. 16. dub. 1. Vasquez, Tannerus*, aliisque citatis Diana *eodem Tract. supra.* Ratio: Quia preceptum Charitatis, & eleemosynæ solùm præcipit succurrere necessitati proximi: hac autem ratione verè succurritur necessitati proximi, etsi non per simplicem eleemosynam, tamen vero opere Charitatis & Misericordiæ: idque maximè verum esset debet, quoties notabilis summa pecuniæ, vel res magni pretii v. g. ultra viginti florenos inter præsentem necessitatem esset expendenda. Nam licet quis in extrema necessitate licitè accipiat necessaria, accipienti tamen rem magni pretii non justè imponitur hæc gravis obligatio restituendi aliquandò, cùm poterit, seu ad pinguiorem fortunam pervenerit, ut notant *DD. citt.*

57 II. Habens ergo superflua naturæ & statûs, vidensque proximum gravem necessitatem pati v. g. fame, vel morbo affligi, ob debita diuturno carcere macerari: eum ab hoste captum &c. tenetur succurrere, saltem mutuando, maximè cùm alter petierit, & alius, qui jure possit, & velit, non adsit. Ubi tamen gravitas peccati omissionis ex circumstantiis expendenda est prudenti judicio. Neque (uti jam suprà dictum) tenetur quis inquirere de gravi necessitate proximi, sed sufficit misereri occurrentibus: nec tenetur juvare omnes, sed quibus placet, servato ordine Charitatis: neque totam necessitatem sublevare, sed pro facultate & arbitrio aliquid contribuere; ut ex communi notant *DD. citt.* Et optimè *Vasquez Opusculo de Eleemosyna.*

III. Ægroto gravi, & maximè extrema necessitate laboranti, tenetur Medicus gratis subvenire, 58
saltem arte, si sumptu nihil possit. Universaliter Advocatus tenetur gratis in judicio patrocinari proximo, non tantùm in extrema necessitate, & causa capitali, sed etiam in gravi, ut si putetur injustè damnandus ad gravem mulctam, publicam fustigationem, triremes &c. nisi in judicio defendatur. Ex communi Suarez, *de Charitate disp. 7. sect. 4. num. 4.* Lessius *l. 2. c. 31. dub. 7.* Laym. *cit. c. 6. num. 5.*

IV. Captivum apud Turcas nemo tenetur sub 59
mortali, etiam de superfluis redimere: quia ad id magna summa requireretur, & facilè pretium redemptionis augeretur: tenetur tamen tali petenti, utpote in vera gravi necessitate posito aliquid dare. Excipe: nisi captivus talis esset injustè occidendus, præ tristitia, vel aliis ærumnis conficiendus: tunc enim verè esset in extrema necessitate, ideòque de superfluis statûs necessariò juvandus; ut cum aliis notat Diana *eod. tr. resolut. 6.* Cæterùm an egens etiam in gravi necessitate licitè possit auferre sibi necessaria, suo loco videbitur.

§. III.
In necessitate communi.

Probabilissimum est, habentes bona simpliciter 60
superflua naturæ, & statûs, etiam sub mortali teneri quandoque facere eleemosynam pauperibus, communem tantùm necessitatem patientibus. Ita communissima DD. præsertim Antiquiorum. S. Thomas 2. 2. q. 32. a. 5. Navar. c. 24. n. 5. *Richardus, Sotus, Bannes, Covarruvias, Valentia, Aragonius, Azorius, Filliucius*, aliisque relatis Bellarminus *l. 3. de bonis operibus c. 7.* Tannerus *tomo 3. Disp. 2. q. 5. dub. 2.* Laym. *l. 2. tr. 3. c. 6. n. 5.* (Etsi contrarium sentiant plerique moderni, ut videbitur) Est hæc Sententia, uti longè communior, ita sine dubio tutior, Sacræ Scripturæ, & SS. PP. conformior, & ideò paulò latius confirmanda in gratiam mendicantium.

I. Sumitur ex S. Scriptura *Luca 3.* Joannes Ba- 61
ptista cùm dixisset: *Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excindetur, & in ignem mittetur;* Quærentibus turbis; quid igitur faciemus? non utique solo consilio, sed præcepto, respondit: *Qui habet duas tunicas, det non habenti, & qui habet escas, similiter faciat.* Ubi per duplices tunicas, & escas, intellexit bona superflua. Nec dixit; *Det frigore, vel fame morienti*, id est, extremam, vel gravem necessitatem patienti, sed simpliciter, *non habenti*, communem scilicet etiam necessitatem concludens. Rursus *c. 12.* diviti illi habenti plu-

plurima bona, & cogitanti de amplificandis conditoriis, dictum est: *Stulte, hac nocte repetent animam tuam a te, quæ autem parasti, cujus erunt? Si est, qui sibi thesaurizat, & non est in Deum dives.* Quem locum exponens D. August. *l. quinquagint. homiliarum homil.* 7. docet: Divitem illum non ob aliud peccatum esse damnatum, nisi quia superflua retinebat; & sic perituros sui similes. Denique 1. Timoth. ultimo. *Divitibus hujus sæculi præcipe non sublime sapere, neque sperare in incerto divitiarum, sed in Deo vivo, qui præstat nobis omnia abundè ad fruendum; bene agere, divites fieri in bonis operibus, facile tribuere, communicare, thesaurizare sibi fundamentum bonum in futurum, ut apprehendant vitam æternam.*

62 II. Probatur clarissimâ SS. Patrum authoritate. D. Basilius Oratione in illud Lucæ 12. *Destruam horrea mea*: inquit: *At tu nonne spoliator es, qui, quæ dispensanda accepisti, propria reputas. Est panis famelici, quem tu tenes; nudi tunica, quam in conclavi servas; discalceati calceus, qui apud te marcescit: indigentis argentum, quod possides inhumatum. Quocirca tot pauperibus injuriam facis, quod dare valeres.* D. Chrysost. hom. 34. ad populum Antiochenum: *Nunquid grave quid piam, & onerosum a nobis requirit? Necessitatem excedentia vult nos facere necessaria; & quæ nequicquam, & inutiliter posita sunt, hæc vult benè distribui.* Et infrà: *Tuarum rerum es, ò homo! dispensator, non minùs, quàm qui bona Ecclesiæ dispensat. Non ad hoc accepisti, ut in delicias absumeres, sed ut in eleemosynam erogares &c.* D. Ambrosius Serm. 18. *Sed ais, quid injustum est, si, cùm aliena non invadam, propria diligenter servem? O impudens dictum! propria dicis? quæ? Ex quibus reconditis in hunc mundū detulisti? Non minùs est criminis habenti tollere, quam cùm possis, & abundes, indigentibus denegare.* D. August. in illud Psalmi 147. *Confortavit seras portarum tuarum*: ait: *Superflua diviti necessaria sunt pauperi. Aliena retinet, qui ista tenet.* D. Gregorius 3. p. Pastoralis, Admonitione 22. inquit: *Admonendi sunt, qui nec aliena appetunt, nec sua largiuntur, ut sciant solicitè, quòd ex, de qua sumpti sumus, cunctis hominibus terra communis est, & idcircò alimenta quoque omnibus communiter profert: & idcircò in cassum se innocentes putant, qui commune Dei munus sibi privatum vendicant.* Plura pulcherrima confert Valentia *to.* 3. *disp.* 3. *q.* 9. *punct.* 4.

63 III. Probatur Ratione desumpta ex ipso præcepto Charitatis, quo tenemur proximum diligere, sicut nos ipsos, ideòque cùm facilè possumus, etiam ei in quavis miseria constituto succurrere, sicut vellemus nobis succurri: sed divites habentes bona superflua facilè possunt sublevare miseriam pauperum, etiam communem necessitatem patientium, Neque fieri potest, ut diligant verè proximos, sicut seipsos, si neque superflua quidem velint cum illo necessitate communicare: Juxta illud 1. Joan. 3. *Qui habet substantiam hujus sæculi, & viderit fratrem suum necessitatem habere, & clauserit viscera sua ab eo, quomodo Charitas Dei manet in illo?* Ergo ad hoc obligantur ex præcepto Charitatis. Accedit specialis ratio assignata à SS. Patribus etiam *citt.* Divites habentes bona superflua, etsi revera sint Domini opum suarum justè acquisitarum, si comparentur ad Deum, non tam Domini, quàm dispensatores dicendi sunt: Dei enim omnium Conditoris providentiâ fiunt homines divites aut pauperes; & illi divites Deo de divitiarū usu rationem reddituri sunt, ut Christus docuit multis parabolis, maximè villici iniquitatis: ergo divites tenentur bona sua dispensare secundùm voluntatem, & ordinationem Dei. Atqui Deus omnium Pater voluit, & ordinavit, ut alii superfluis abundent, alii necessariis egeant perpetuò: sed mirâ providentiâ divitias inæqualiter distribuit: alios voluit divites, alios pauperes, ut illi per misericordiam, isti per patientiam Regnum Dei consequantur: ergo contra voluntatem Dei peccant divites, bona superflua retinentes, derelictis pauperibus, etiam communem necessitatem patientibus. Addunt denique rectè DD. *cit.* in comūni necessitate pauperū moraliter semper esse aliquā necessitatē gravē: & rectè, si enim in communibus necessitatibus nullus succurrat, necessariò orientur necessitates graves, & denique extremæ, quo casu omnes tenebuntur succurrere: ergo etiam in communi necessitate tenebitur quivis aliquando succurrere, tum, quia forte gravis est: tum quia certe facilè gravis, & tandem extrema fieri potest.

64 IV. Minùs ergo probabilis, minùs tuta, minùs pia est opposita sententia sanè etiam gravium *DD. S. Antoninus, Alensis, Gabriel, Rodriquez*, aliorum cum Vasquez *opusculo de eleemosyna. c.* 1. & octodecim citantis *Diana p.* 5. *tr.* 8. *resolut.* 37. Ratio potissima est: Quia non teneor alicui erogate mea bona, quando vel prudenter æstimo ejus necessitatem valdè levem, & tolerabilem esse, vel esse sublevandam ab aliis: Atqui omnis necessitas *Communis ideo dicitur* quia vel supponitur aliis mediis ordinariis facilè sublevabilis, vel quia de se modica, levis, & tolerabilis est, ut ei succurrere non tam videatur sublevare necessitatem, quam procurare felicitatem: ergo non est obligatio faciendi eleemosynam in necessitate communi; saltem sub mortali; imò nec sub veniali, concludit *Diana cum aliis lib. cit.* Confirmatur: Quia alioquin sequeretur infinitos divites damnari, qui communes illas pauperum necessitates parvi faciunt, & nisi gravem necessitatem apprehendant, eleemosynam omittunt. Et tandem intolerabile esset onns diviti singulis succurrere necessitatibus communibus, cùm hæ frequentissimæ sint, & innumeræ. Fatendum omnino est etiam hanc probabilem esse sententiam, & omnino tutam, ut saltem Confessarius secundùm eam possit se accommodare pœnitenti eam sequenti, ut inferiùs iterum notabo.

65 Ad fundamentum tamen facilè R. Ea ratione solùm probari, quòd dives non teneatur facere eleemosynam, aut determinate huic pauperi, quamdiu supponitur ejus necessitas sublevanda ab aliis, vel esse valdè levis, & tollerabilis; aut generaliter omnibus pauperibus communem necessita-

tem patientibus, quod nos non asserimus, sed notanter diximus, *Quandoque*. Minimè autem probatur, eos non teneri unquam facere eleemosynam in communi necessitate: cùm S. Scripturæ, & SS. Patrum doctrinæ manifestè repugnet. Et novissimè omninò convincere videtur ab Innocentio XI. damnata hæc propositio 12. *sup. cit. Vix in sæcularibus invenies, etiam in Regibus, superfluum statui, & ita vix aliquis tenetur ad eleemosynam, quando tenetur tantùm ex superfluo statui.* Audis? Damnatur sententia asserens: *vix aliquem teneri ad eleemosynam de superfluo statui.* Ergo à fortiori damnata videtur sententia asserens: *teneri nunquam.* Sunt tamen etiam hic

EXCEPTIONES, ET CASUS.

66 HAbentes bona superflua &c. Excusantur ergo ab eleemosyna danda in communi necessitate, qui licèt habeant bona superflua statui præsenti, necessaria tamen sunt statui futuro, ut pro dotandis, & elocandis liberis &c. aut aliam pro altiori statu per media licita probabiliter acquirendo. Cùm enim Reipublicæ expediat fieri mutationem statuum, licitè quis ad altiorem statum potest tendere, atque ad eum obtinendum, & conservandum superfluas antea opes conservare, dummodo conservatio non fiat tempore extremæ vel gravis necessitatis Reipublicæ. *Communis DD. cum S. Thoma, Navar. Laym. cit.* Quare rursus fatendum est, sæculares raro habere superfluas opes statui simpliciter, sicque rarò peccare in necessitate communi eleemosynas omittendo. Unde rectè monent DD. cum Laym. *cit. a. 6. n. 5.* Confessarium non facilè, aut vix unquam absolutionem negare debere divitibus, qui in communi tantùm necessitate eleemosynas facere recusant: tum quia de hac obligatione, an, & qualis sit, Doctores non consentiunt, & opposita Sententia gravium DD. damnanda non est: tum quia, ut dictum est, divites rarò habent bona simpliciter superflua, & vix accidit, quin causam aliquam habeant, cur eleemosynam facere recusent.

67 II. Tenentur *quandoq; facere eleemosynam*: utique non semper, & ubique, & omnibus communem necessitatem patientibus, & alioquin certè & ditissimus quisque ipse facile in gravem necessitatem incideret, ad quod neminem adstringit Charitas, licèt alliciat. Satisfacies ergo ô Dives! huic obligationi dando *quandoque* eleemosynam de bonis superfluis communi necessitate laborantibus pro ratione facultatum tuarum. Tamburinus *l. 5. c. 1. §. 1. n. 17.* benè putat satis esse, si ex centum aureis annuis des duos, ex ducentis quatuor, (sed certè non eadem proportione, si multùm excedant tuæ divitiæ.) Id enim videtur satis pro necessitate adeò non urgente. Pro plebeis optimum consilium est, ex lucris quibusque decimam partem seponere in honorem Dei pauperibus erogandam; tum in gratiarum actionem; tum pro impetranda benedictione in futurum. Id enim perfacilè, & sine dubio sufficiens est.

68 III. In casibus particularibus, huic, vel illi pauperi, cùm facillimè possis, absque ulla causa, eleemosynam negare in communi necessitate, non nisi veniale est: debitum enim faciendi eleemosynam in necessitate communi respectu unius, & alterius censetur materia levis, quæ tamen respectu omnium gravis est; ut ex communi notant *Tannerus & Laym. cit.* Omni autem culpâ vacabit communiter indigenti negare eleemosynam, si aliqua subsit causa rationabilis; utpote, cùm nimis multi, & sæpè petunt: cùm differs, ut tempore commodiori, vel aliis des, qui magis placent, & indigent: cum in communi necessitate neges eleemosynam, ut differas in necessitatem prævisam gravem. Item si statuisti bona tua superflua applicare ad alios pios usus, excusaberis ab eleemosyna danda in communi tantùm necessitate, minimè verò in gravi, vel maxima.

IV. Quantitas, & modus erogandi eleemosy- 69
nam æstimari, & regulari debet ex quatot. 1. *Ex quantitate facultatum*: juxta illud Tobiæ 4. *Quo modo potueris, ita esto misericors. Si multum tibi fuerit, abundanter tribue: si exiguum tibi fuerit, etiam exiguum libenter impertiri stude.* 2. *Ex necessitate pauperum*: Quo enim major est necessitas, & indigentia proximi; eò plus erogandum erit pro facultate, utpote plus in extrema, quàm gravi, & plus in gravi, quàm communi. 3. *Ex numero pauperum*: Si enim magna est multitudo pauperum, necessitas communis, minus erogandum erit inter singulos, ut plures juves. Si verò multorum, & sit necessitas gravis, vel extrema, & plures sufficienter juvare nequeas, præstat uni vel paucis dare, quod prosit (aliis Dei, & piorum curæ relictis) quàm inter plures dispergere, quod non prosit. 4. *Ex ordine Charitatis*: Supposita enim necessitate æquali, extrema, gravi, communi aliis præferendi sunt nobis corpore, vel spiritu magis conjuncti; ut magis patebit *Sect.* 4.

COROLLARIUM.

PEccant sine dubio divites habentes bona sim- 70
pliciter superflua & vitæ & statui, qui ex proposito statuunt in communibus necessitatibus nullam unquam eleemosynam facere; aut saltem implicito ejusmodi proposito reipsa nunquam eleemosynam erogant indigentibus, atque absque ulla rationabili causa, omnes omninò pauperes à se inhumaniter depellunt. Tales enim inordinato divitiarum amore affecti, omni Dei, & proximi charitate exuti videntur, juxta verbum Christi: *Non potestis DEO servire, & Mammonæ.* Ex communi *Valentia, Tannerus citt.* idque abundè probant. Quomodo ergo excusandi à mortali, qui panes, vestimenta &c., potius corrumpi sinunt, vel canibus inutilibus dant, quàm pauperibus amore DEI petentibus? superfluis contra statum conviviis, aliisque modis magnas opes dilapidant, pauperi interim ordinariè nummum, vel frustulum panis inhumanè negantes, veri illius Epulonis Evangelici nepotes? Juvat audire D. Augustinum serm. 231. super illa verba Tobiæ 4. *Quo modo potueris, ita esto misericors*: exclamantem: *O infelicitas generis humani! quam multi inveniuntur, qui ebriosos, & luxuriosos ampliùs, quàm oportet, cogunt bibere, & ante ostium pauperibus petentibus unum calicem dissimulant dare; nec attendunt,*

dunt, quia illud quod luxuriosis videntur ingerere, Christus in pauperibus deberet accipere. Et post: *Sed qui tales sunt, quando alios in nimio potu sepeliunt, pauperi eleemosynam petenti dicunt: vade in ante, & dabit tibi Deus. Et utique, dum ambulaverit, DEUS ei daturus est. Quid est ergo, quod dicit: vade in ante, & dabit tibi DEUS? Nisi vade ad illum hominem, qui habet DEum, quia daturus est DEUS. Ac si ore suo ipse confitetur apud se, DEum non esse, quo inspirante possit erogare pauperibus.* Hæc. S. Doctor. Cui liceat subsumere: atqui apud quem DEUS non est, certissimè diabolus est: ergo &c. Tandem specialiter Episcopi Beneficiati tenentur strictissima obligatione facere eleemosynas de bonis & divitiis superfluis Ecclesiasticis statui, & sustentationi suæ congruæ: quia tum ex sententia & mente fundatorum; tum ex Sacrorum Canonum Decretis, redditus Ecclesiastici speciali ratione pauperibus sunt obligati, de quo in materia de justitia. Hic solùm obiter *Notandum*: Prædictos Beneficiatos non obligari totum residuum sustentationi erogare pauperibus, sed sufficit errogare aut medietatem superfluorum, aut quartam partem omnium redditùum, quod tutius est, ne Beneficiati totos redditus laxiori sustentationi, laxâ conscientiâ applicent, ut cum aliis benè probat *Diana supra cit.* Loquimur autem de communi necessitate, nam in necessitate gravi eos ad ampliùs obligari, certum est apud omnes. Tandem eadem ratione Monasteria quædam, & domus Religiosæ ratione fundationis instituta ad faciendam eleemosynam, & hospitalitatem, dare tenentur utique sub peccato mortali.

§. IV.

De bonis propriis, & justis tantùm.

71 Nimirùm tantùm habens propria, & justa bona, aut de licentia expressa, vel rationabiliter præsumpta habentis, potest & tenetur facere eleemosynas communi saltem necessitate. *Omnes.* Ratio patet: Quia eleemosyna est gratuita largitio: nullus autem potest alteri largiri, nisi quod ejus proprium est, aut de aliqua licentia ejus, cujus proprium est, nisi extrema, vel forte etiam gravis necessitas aliquid permittat, de quo mox: ergo &c. Unde Proverb. 3. dicitur: *Honora DEUM de tua substantia.* Et vulgare dictum est: *Ex alieno liberalem esse, species furti est.* Vulgò ajunt: Furari corium, & calceos dare pauperibus.

EXCEPTIONES, ET CASUS.

I.

Quoad necessitates.

72 IN extrema necessitate proximi, quivis potest, & tenetur succurrere, si propria bona non habeat, etiam de bonis alienis, etiam inscio, si commodè consuli non possit, etiam invito Domino. *Communissima cum S. Thoma sæpè cit. quæst. 23. art. 7.* Quia nimirùm in extrema necessitate, quoad usum necessarium, omnia sunt communia: & sicut ipse extrema necessitate laborans à quovis licitè potest aufferre sibi necessaria sine onere restitutionis; ita quivis potest ei succurrere, si ex proprio nequeat, ex alieno, ut alienum auferando, aut alienum ante, etiam injustè habitum, aut per furtum, aut usuram, largiendo, quantum ad extremam ejus necessitatem sublevandam opus est; nec quoad hoc tenebitur ad restitutionem: uti cum S. Thoma notant Valentia *tomo 3. disp. 3. punct. 4.* Tannerus *cit. dub. 2.* Laym. *cit. c. 6.* Quo patet à fortiori, in necessitate extrema, quoad opus est, & eleemosynas facere posse uxores, filiosfamilias, Religiosos, Servos, insciis, vel etiam invitis Maritis, Parentibus, Prælatis, Dominis: tali enim casu sunt irrationabiliter inviti.

In necessitate gravi, res controversa est non ni- 73
hil. Communis enim Sententia negat egenum in gravi necessitate posse licitè aufferre sibi necessaria à divite inscio, vel invito: & sic consequenter non licebit alteri de alieno, vel injusto dare eleemosynam, inscio, vel invinito Domino. Contrà alii cum Diana *p. 3. tr. 3. resolut. 27. & parte 5. tr. 8. resol. 29.* id licere affirmant: & consequenter concedunt te de alieno posse succurrere gravi necessitati proximi, si non possis de proprio. Sed de hoc agendum in septimo Præcepto.

In Necessitate communi, consentiunt omnes, 74
neminem posse, vel teneri facere eleemosynam de bonis alienis, vel injustis, ac obnoxiis restitutioni certæ personæ faciendæ: exceptis casibus: 1. De consensu expresso vel tacito Domini. 2. De rebus, quæ non eadem numero, sed specie tantùm restitui debent: v. g. de pecunia furtò, vel usurâ acquisita, potest interim fieri eleemosyna, salva obligatione restituendi æquivalens. 3. De alienis incertis, seu certæ personæ non obnoxiis, quorum scilicet Dominus ignoratur, vel abest, ut ei restitui nunquam possint, potest, & debet fieri eleemosyna pauperibus: sicut etiam de bonis acquisitis per usuram, & simoniam, ex peculiari dispositione Juris. Sed tunc non est propriè eleemosyna, vel opus misericordiæ, cùm sit debitum ex justitia, ut ex S. August. *Epist. 54. ad Macedonium* notavit D. Thomas *citata q. 7. a. 7.* 4. De illicitè tantùm acquisitis, at non injustè, nec obnoxiis restitutioni, ut lucra meretricum, & lenonum, histrionum &c. quæ licet turpiter & illicitè acquirantur, tamen patrato scelere licitè acceptantur, & possidentur, eleemosyna fieri potest, & in necessitate vera etiam debet *Communissima cum S. Thoma*, aliisque cit. apud Laym. cit. n. 7.

QUOAD PERSONAS CERTAS.

I. Uxores.

HÆ etiam extra extremam, in omni necessitate 75
possunt facere eleemosynam. Ex communi doctrina D. Thomæ cit. Navar. *c. 17. n. 155.* Diana *p. 5. tr. 8. resol. 34.* In his casibus. 1. De bonis suis paraphernalibus, seu ultra dotem marito allatam habitis, vel acquisitis ante, vel durante Matrimonio, utpotè ex hæreditate, donatione, propriâ industriâ familiæ non debitâ, neque nocivâ. Limitat *Navar. cit.* Nisi ipsa familia egeret, quæ ordine Charitatis aliorum necessitati, cæteris paribus, præferenda esset. 2. Cùm uxor ipsa familiam

miliam gubernat, vel consentiente marito, ut passim solet, vel marito absente, ægroto, amente, aliâve causâ impedito. Quo tamen casu, non debet facere majores eleemosynas, quàm vir, si gubernaret, faceret, vel facere deberet. Adde etiam pro salute corporali viri, fœminam licitè facere eleemosynam, exemplo Abigaelis. 1. *Reg.* 25. 3. Quando à marito assignatur uxori certa summa pro sua, vel etiam liberorum sustentatione, quod superest, vel quod subtrahit, sanctè erogat in eleemosynas, & licitè in honestas donationes, etiam liberales, inscio marito. 4. Quotiescunque occurrit necessitas, in qua maritus ipse teneretur eleemosynas facere, tamen, nolit, utpote non tantùm in necessitate extrema, vel gravi, sed etiam in commani, quando adsunt bona superflua statui, & maritus nunquam vellet dare eleemosynas, servato debito moderamine, potest & debet facere uxor: tunc enim quoad hoc velut in viri locum succedit: ejusque defectum supplet: idque ipso jure divino, quo uxor data est in adjutorium viro; & quia major est obligatio communis præcepti Charitatis ad succurrendum proximo, quàm subjectionis, & dependentiæ in gubernatione rei domesticæ, ad maritum: ideóque cessare debet hæc subjectio, urgente priori præcepto Charitatis. Extra hos casus absque expressa, vel interpretativa mariti licentia, vel consensu, non licet uxori facere eleemosynas de bonis communibus, quippè quorum administratio ad maritum spectat.

II. Filiifamilias

76 De ipsis bonis parentum, quorum proprietas, vel saltem usus fructus ad parentes spectat, per se nullas possunt facere eleemosynas, nisi 1. de expresso, vel interpretativo, seu præsumpto eorum consensu, qui in rebus levibus, ut panum frustis, vel nummis, facilè præsumitur, *secundùm omnes.* 2. Quando peregrinantur, aut resident in Scholis exteris, possunt facere eleemosynas de sumptibus paternis, quas alii suæ conditionis faciunt. 3. Quando à parentibus habent deputatam summam pro sua sustentatione, quod superest, vel quod subtrahunt, sicut in alios quosvis usus licitos, ita maximè licitè in pauperes erogant. 4. Per se eleemosynas facere possunt de peculio suo castrensi, vel quasi castrensi, quod scilicet acquirunt aut per militiam, aut per officium publicum liberale, ut Medici, Advocati &c. vel per donationem Principis. Non item de peculio profectitio, quod ratione personæ, vel bonorum parentis acquiruut; nec de adventitio, quod sui intuitu aliorum donatione habent; horum enim usufructus ad patrem spectant, quamdiu vivit eorum curam gerens. Excipitur semper extrema necessitas.

III. Servi, & Ancillæ

77 De bonis Dominorum similiter per se non possunt facere eleemosynas, cùm nullam habeant administrationem bonorum Domini sui, nisi similiter, de expresso, vel tacito eorum consensu, qui hic facilè præsumi debet de rebus parvis, quæ aliàs inutiliter perirent, & maximè ea, quæ sibi de victu concesso subtrahunt: & denique de proprio peculio per se possunt, quod placet.

IV. Religiosi

De bonis Monasterii, quorum administrationem non habent, non possunt absque licentia, vel consensu expresso, vel præsumpto Superioris facere ullas eleemosynas in materia gravi sub mortali peccato proprietatis, excepto solo casu extremæ necessitatis. *Ratio est evidens:* Quia nullum habent jus in illa bona; nec habere possunt in particulari, ratione voti paupertatis. Possunt autem Religiosi facere eleemosynas de bonis Monasterii. *Inprimis* cùm administrationem habent juxta cujuslibet Ordinis vel Monasterii morem. 2. Cum consensu, & licentia Prælati etiam præsumpta: utpote si occurrente gravi necessitate, Superior commodè adiri non potest; aut exiguum quid erogandum est, rationabiliter præsumitur de consensu. 3. Denique cùm peregrinantur extra Monasterium Studiorum, vel aliorum negotiorum causâ, ut supra de filiisfamilias dictum. 78

Hæc omnia ex communi, & certa DD. Sententia hìc obiter, & summariè pro integranda materia *de eleemosyna* ad necessariam notitiam Confessarii annotata sufficiant; aliàs ex professo eorum fundamenta tradenda sunt in Materia *de justitia*, maximè ad septimum Præceptum.

COROLLARIUM.

Ex dictis patet de operibus Misericordiæ corporalibus. Etenim pascere esurientem, potare sitientem, vestire nudum, colligere hospitem: hæc verissimè comprehenduntur nomine eleemosynæ: in quibus omnibus potest esse necessitas vel communis, vel gravis, vel extrema, adeóque obligatio sub peccato mortali. De redemptione captivorum innocentum supra aliquid tactum est, & in his partibus rarus casus. Visitare infirmos & sepelire mortuos, sunt beneficia communia Charitati: quorum omissione, secluso odio, vel inimicitia, aut scandalo aliorum, raró potest contingere peccatum mortale. Procedendum ergo nunc ad opera Misericordiæ spiritualia. 79

SECTIO III.

Obligatio correctionis fraternæ.

SUMMARIUM.

80. Vsque ad n. 85. *Explicatur correctionis, vel correptionis fraternæ definitio.*
85. *Ex Charitate quilibet obligatur sub mortali corrigere proximum: ubi*
86. I. Adest materia sufficiens. *Quæ illa: usque ad n. 91.*
91. II Certa notitia peccati proximi.
93. III. Spes emendationis. *Casus varii usque ad n. 99.*
99. IV. Opportunitas. *Quando hæc censeatur adesse, usquo ad n. 103.*
103. *Corollarium.*
104. *In correctione fraterna observandus est ordo.*
105. *I. Ut si peccatum proximi occultum, correctio fiat occulta, inter te, & ipsum solum, si emendatio speratur.*
106. *Si te non audierit. adhibe tecum adhuc unum, vel duos*
107. *Quod si non audierit eos, dic Ecclesiæ, hoc est, Superiori.*
108. Vsque ad n. 112. *Quando peccatum est publicum, perniciosum seu contagiosum Reipublicæ, ut proditiones,*

com-

conspirationes &c. aut privata monitio inutilis, prædictus ordo servandus non est, sed statim denuntiari potest superiori.

112. *Corollarium.*

80 CORrectio, vel correptio fraterna definitur: *Admonitio conveniens, quâ ex Charitate, & misericordia proximum à malo, vel periculo peccati ad bonum honestatis convertere nitimur*: Nimirùm vel ad proximi peccatum emendandum, si jam perpetratum sit: vel impediendum, si in proximo sit perpetrandum. Dicitur

81 I. *Correctio, vel Correptio*: Etsi enim hæc duo propriè in rigore differant. Correptio enim propriè significat ipsam admonitionem factam ad emendationem proximi, velut medium: Correctio verò significat ipsam emendationem proximi factum per correptionem, tanquam finem. Multi enim possunt corripi, qui tamen non corriguntur. Aliter apud *S. Thomam*, & alios. *Correptio* propriè significat admonitionem fraternam, quæ est fratris ad fratrem, & actus Charitatis. *Correctio* verò significat admonitionem judicialem, quæ est Superioris ad subditum, & actus justitiæ ordinatus ad bonum commune. Communiter tamen *correctio*, & *correptio*, cum addito, *fraterna* pro eodem sumuntur.

82 II. *Est admonitio conveniens*: facta nimirùm cùm debitis conditionibus, quæ communiter assignantur tres, ut scilicet sit *secreta*, *charitativa*, & *opportuna*, de quibus in assertione. Neque correctio fraterna conveniens fit solo sermone, admonendo, corripiendo, dehortando proximum de peccato, sed etiam signo, vel quocunque modo utili ad proximum à peccato removendum.

83 III. *Quâ ex charitate, & misericordia*: Correctio enim fraterna est actus *Charitatis* volentis proximo bonum maximè spirituale; & nolentis malum oppositum, adeóque pro posse conantis amovere, juxta illud D. Augustini Serm. 16. De verbis Domini, *Debemus autem amando corripere, non nocendi cupiditate, sed studio corrigendi.* Lege totum, est homilia 16. Pentecostes. Et est actus *misericordiæ* condolentis proximi miseriam, maximè spiritualem peccati, eandémque pro posse conantis sublevare, juxta illud Psalmi 140. *Corripiet me justus in misericordia &c.*

84 IV. *A malo seu periculo peccati convertere nitimur.* Correctio enim fraterna per se ordinata est ad peccatum proximi vel emendandum, si jam perpetratum sit, vel impediendum, si jam in proximo periculo, vel procinctu peccati perpetrandi proximus existat. Tametsi enim omne peccatum libera voluntate perpetretur, quia tamen peccator propter naturam, vel infirmitatem, passionum vehementiam, intellectûs cæcitatem, peccandi consuetudinem, & facilè peccat, & difficulter resipiscit; hinc proximum admonitione nostra, & correctione, vel impedire, ne peccet, vel postquam peccavit, excitare, ut resipiscat, magnum sanè charitatis, & misericordiæ opus est. Jam quoad obligationem sit.

ASSERTIO IV.

PRæcepto divino naturali, & positivo omnis homo ex charitate obligatur sub mortali corrigere proximum errantem, vel peccantem, aut peccaturum, si nimirùm adsit, *materia sufficiens*, *certa notitia peccati proximi*, *spes emendationis*, & *opportunitas*. Certa de Fide, & omnium doctrina cum D. Thoma 2. 2. q. 33. a. 1. & 2. 85

Præceptum naturale patet. Nam sicut Præcepto naturali ex charitate & misericordia obligamur sublevare proximi miseriam corporalem per eleemosynam, & quidem in gravi necessitate sub mortali: ita eodem præcepto naturali multò magis obligamur ex charitate & misericordia sublevare miseriam proximi spiritualem in peccato, vel proximo periculo peccandi constituti: utique potiori jure sub mortali, si adsunt conditiones positæ.

Præceptum verò positivum divinum sæpissimè inculcat S. Scriptura, præsertim in Ecclesiastico, & Epistolis S. Pauli, sed clarissimè ipse Christus Matth. 18. *Si peccaverit in te frater tuus, vade, & corripe eum.* Ubi per particulam *in te* non significatur solùm peccatum proximi commissum, contra te, sed omne peccatum proximi comissum, vel committendum coram te, vidente aut sciente te: & rectè hæc dicuntur etiam fieri *in te*, vel *contra te*: tum quia tibi scandalum ponit, vel saltem justam indignandi causam præbet: Tum quia obligat te ad correptionem, ne ejus peccati fias particeps: unde mox subjungit præceptum: *Vade, & corripe eum, &c.* Sic explicant *Gl. in cap. Si peccaverit.* 2. q. 1. *PP.* & *DD.* communiter cum D. Augustino *serm. 16. de verbis Domini.* Textum habes homiliâ Dominicæ 6. post Pentecosten. Nunc conditiones requisitæ ad hoc, ut quis hoc præcepto obligetur corripere proximum, breviter explicandæ sunt.

§. I.

Si adsit materia sufficiens.

MAteria sufficiens ad hoc, ut quis sub mortali obligetur corripere proximum, est solùm peccatum mortale nondum emendatum, aut ejus committendi grave periculum. *Omnes.* Solùm enim peccatum mortale est spiritualis animæ mors quam velut summam proximi miseriam spiritualem, quilibet ad id idoneus, meritò sub gravi culpa tenetur submovere per opportunam correctionem. Et hinc 86

I. Peccata venialia solùm, nemo non Superior tenetur corrigere, nisi ad summum sub veniali, cùm facillimè potest. *Communis, Cajetanus, Valentia*, alii cum Laym. l. 2. tr. 3. c. 7. n. 3. Ratio hujus est: Quia lex charitatis postulat, ut quodvis proximi malum, etsi per se sit exiguum, cùm facillimè, & absque ulla nostro incommodo possumus, submoveamus saltem sub veniali. Sub mortali autem obligari poteris per accidens, quando adverteres venialia proximi per se esse ordinata, ac proximam dispositionem ad mortale, aut probabiliter censeres procedere ex affectu mortali, ut tactus, vel aspectus lascivi &c. 87

II. At verò Superiores, maximè Religiosi, ex officio 88

officio semper tenentur corrigere etiam venialia subditorum, & quidem etiam sub mortali, si impunitas, & licentia peccandi venialiter nimiùm invalesceret, cùm notabili damno Religionis, & Religiosæ disciplinæ detrimento. Similis est ratio de Patrefamilias respectu filiorum, ut ex communi notant *Tannerus & Laym. citt.* In particulari tamen cum uno, vel altero in ejusmodi defectu, præsertim occulto, seclusóque aliorum scandalo, dissimulare, meritò à graviori culpa excusat cum aliis Diana *cit. p. 4. tr. 3. resolut. 72.*

89 III. Neque tenetur quis corrigere proximum de peccatis mortalibus, si sciat, vel credat, eum emendâsse, & resipuisse, vel mox se emendaturum, aut ab alio corrigendum, tunc enim, si vel à se ipso, vel ab alio emendatus, vel emendandus sit, non est ei necessaria nostra correctio. Addit Laym. *cit. n. 2.* valde probabilem esse sententiam. *Gl. in c. Si peccaverit, 2. q. 1.* peccatum præteritum, si non sit periculum reiterandi, non cadere sub præceptum correptionis, cùm nec ipse pœnitens obligetur statim per pœnitentiam peccatum commissum emendare, secundùm communiorum sententiam.

90 IV. De se mortalia, at jam commissa ex ignorantia invincibili non cadunt sub præceptum correptionis, nisi ex eorum commissione grave secutum esset scandalum, aut detrimentum proximi: sed peccata committenda ex ignorantia invincibili corrigenda sunt, maximè si sint contra jus divinum, nisi desperetur fructus, vel majus inde malum sit secuturum; ubi etiam Confessarius quandóque dissimulare debet, prout notavimus *tr. 1.* de Conscientia erronea *Sect. 2. à n. 26.*

§. II.

Certa notitia peccati proximi.

91 AD hoc ut quis teneatur corrigere proximum, requiritur notitia certa & probabiliter convincens proximum peccâsse, vel peccare velle. Nam temerariis judiciis, suspicionibus, incertis rumoribus credendum non est. Multò minus ex professo in aliorum vitam inquirere debet privatus ad finem correctionis, sed solùm Superiores, quibus ex officio incumbit vigilare super gregem suum, adeóque etiam dubiis malis occurrere.

92 In dubio ergo, an proximus peccârit, aut peccaturus sit, necne, solus Superior per se inquirere debet, & stante etiam dubio, admonere potest: privatus autem per accidens quandoque poterit. 1. Quando peccatum dubium cederet in magnum detrimentum tertii, vel communitatis, ut proditio, heresis &c. 2. Quando mors immineret corrigendo 3. Quando probabiliter putares proximum non ægrè laturum, si etiam in dubio moneatur; alioquin res periculosa est: & sæpè etiam magnarum tricarum causa sunt correctiones imprudentes ex dubiis, & incertis indiciis, ut monent *DD. citt.* Additque *Diana* citatus, etiam Superiores non facilè debere credere spontaneis delatoribus, nec super hoc in particulari inquirere, nisi alia signa pateant.

§. III.

Spes emendationis.

AD hoc, ut quis teneatur corrigere proximum, necessariò requiritur spes probabilis emendationis in correpto, ac fructus correctionis nostræ. Et hinc 93

I. Non tenetur corrigere proximum privatus (aliud est de Superiore, Confessario, Concionatore, quorum officium postulat præstare, quantum præstare possunt) quoties non affulget spes emendationis, vel ullius utilitatis, etiamsi non putetur deterior futurus. *Omnes*: contra unum, quem sciam, *Adrianum*. Nam cessante fine, cessat ratio operandi propter finem: correptionis autem finis est emendatio, & utilitas correpti, quâ desperatâ, frustra adhiberetur illa: quia hoc ipso, quo non prodest, obest correptio; quia facta correptione, non resipiscens graviùs peccat, majorémque pœnam sibi adsciscit. Et ratione hujus à præcepto correptionis excusantur ubique personæ non magnæ authoritatis, ac etiam alii respectu nequitiæ: ut etiam observat *Diana cit.* 94

II. Minus tenetur privatus corrigere peccantem, quando non modò abest spes emendationis, sed etiam prævidetur deterior inde futurus, odio, iracundiâ, vindictâ exarsurus, contempturus, audacius peccaturus. Proverb. 9. *Noli arguere derisorem, ne oderit te.* Quòd si tamen corrigendus ad tempus quidem videatur exacerbandus, postea, sedatâ passione, corrigendus, & melior alia occasio exspectari nequeat, omninò corrigendus est, ob majus ejus bonum, interim permisso peccato: quod multò magis verum est, si solùm tristitiâ, vel pudore videatur afficiendus, sed tamen emendandus: juxta illud 2. Corinth. 7. *Quoniam etsi contristavi vos in Epistola, non me pœnitet &c. Non quia contristati estis, sed quia contristati estis ad pœnitentiam.* 95

III. Quod si dubium sit, an correctio sit profutura, nec ne, dummodò constet non esse obfuturam, nihilominùs adhibenda est: Quia tunc præceptum correptionis de peccato certo est in possessione: & de fructu bono benè sperandum. *Communis apud citt.* 96

IV. Si verò dubium sit, an correptio sit profutura, vel obfutura, an correptus inde deterior futurus, an majus malum secuturum? conferenda est utilitas sperata cum damno timendo, & majus minori præferendum. In æqualitate, correptio omninò omittenda: quia tunc major est obligatio præcepti negativi, de non nocendo proximo, quàm affirmativi, de ejus bono procurando. Excepto tamen casu extremæ necessitatis, si talis corripiendus in peccato esset moriturus; tunc enim ob imparitatem mali incurrendi præponderat præceptum affirmativum, exemplo Medici corporalis in extrema necessitate licitè adhibentis media etiam dubia. *Communis DD. apud Tannerum, & Laym. citt.* 97

In omnibus verò excipiuntur Superiores, quorum officium est corrigere subditos, non solùm ex Charitate ad ipsorum bonum, sed etiam ex justitia 98

ad

ad bonum commune, etsi talis correctio sæpè non prosit, sed obsit correpto; ut rectè monet etiam S. *Thomas cit. q. 7. a. 7.*

§. IV.

Opportunitas.

99 AD hoc, ut quis teneatur corrigere proximum, tandem requiritur *opportunitas*, secundùm omnes circumstantias personæ, temporis, loci. Ex parte personæ corripientis

I. Requiritur, ut ipse opportunè possit, seu prudenti judicio idoneus censeatur ad hîc & nunc corrigendum proximum. Quòd si adsit magis idoneus, non tenetur minùs idoneus. Ad hoc tamen, ut quis sit idoneus ad corrigendum ex fraterna charitate, non requiritur, ut sit par, vel æqualis corripiendo, quin etiam inferior Superiorem peccantem, positis dictis conditionibus, corrigere potest, & debet: ut ex *S. Augustino* etiam docet *D. Thomas a. 4.* Optimè tamen notat ex nostro Gabriele Laym. *cit. c. 7. n. 2.* aliter corripiendum esse inferiorem, aliter æqualem, aliter Superiorem. Inferior plerumque increpandus, postea mansuetè hortandus, oleo cum vino in vulnus infuso. *Galat. 6. Si praeoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos, qui spirituales estis, hujusmodi instruite in spiritu lenitatis.* Æqualis verò amicè commonendus. Superior humillimè rogandus *1. ad Timoth. 5. Seniorem ne increpaveris; sed obsecra ut patrem.* Excipe semper, nisi gravitas delicti, malitia, periculùm, scandalum &c. aliud exigat. Lege *S. Thomam loco cit.*

100 II. Quamvis munus correptionis proprium sit justorum, juxta illud Psalmi 140. *Corripet me justus*: ideóque peccator in simili, vel majori peccato constitutus minus idoneus censeatur ad munus correptionis, cui dicitur Lucæ 4. *Medice cura te ipsum*: nihilominus positis conditionibus, in defectum aliorum, etiam peccator tenetur corrigere peccantem, ita tamen ut in ipsa correptione peccatum non appareat: ut quid enim notorius fornicarius, ebriosus &c. alium fortè sic peccantem corripiat? Quin tali dicatur Matth. 7. *Hypocrita, eiice primùm trabem de oculo tuo, & tunc videbis eiicere festucam de oculo fratris tui.* Et certum est Superiores, cùm suis verbo, exemplóque ex officio præire debeant, ad finem utilis correctionis teneri per pœnitentiam emendare vitam suam: idque valde propabile etiam de privato, saltem in raro casu, si videat proximum correctione sua gravissimè indigere, ut ex *Navar. Valentia, aliis* notat Laym. *cit. c. 7. in fine.*

101 III. Quoad corripientem porrò requiritur opportunitas, ut commodè possit corrigere proximum absque suo gravi incommodo, vel periculo. Nemo enim, (nisi superiores, quorum officii est, animas pro ovibus ponere) cum gravi suo incommodo, vel periculo, maximè mortis, tenetur corrigere peccantem, nisi fortè in extrema necessitate, si corrigendus esset moriturus in peccato mortali, & correcturus in statu gratiæ; ut probabiliter docent D. Thomas *a. 6. Navar. alii.* Sed de hoc *Sect. seqq.*

IV. Ex parte personæ corrigendæ denique requi- 102
ritur opportunitas loci, temporis, & aliarum circumstantiarum, quibus prudenter sperari possit, utiliter corripiendus, & commodior opportunitas aliàs exspectari vix possit, quæ omnia prudenti judicio relinquuntur. An etiam liceat differre occasionem, & correctionem proximi peccantis, ut indè sæpiùs peccet, & posteà efficaciùs corripiatur, & emendetur; ex hoc præcisè capite consultum non est, nisi in casu raro, quando nulla prorsùs esset alia spes utiliter corripiendi, & emendandi proximum, præsertim subditum, maximè de gravi, & scandaloso peccato; ut cum aliis etiam notat *Navar. c. 3. n. 13.*

COROLLARIUM.

HIs ergo quatuor conditionibus ità explicatis 103
concurrentibus, quilibet etiam homo privatus idoneus sub mortali obligatur corrigere, veréque mortaliter peccat, & alieni peccati participem se facit, quando scienter, & culpabiliter liberè omittit facilem sibi correctionem proximi peccantis. Excusantur autem saltem â mortali, qui aut ob inadvertentiam, aut naturalem passionem timoris, verecundiæ, pusilanimitatis, non advertentes, se ad hoc tam strictè obligari, vel ad hoc minus se idoneos existimantes, correptionem omittunt: ut ex *S. Thoma cit.* notat *Tannerus Laym. & alii.* Certum ergo est apud sæcularem privatum non adeò sæpè concurrere omnes conditiones, ut sub mortali obligetur corrigerre proximos. At nimis sæpè apud Superiores, tam sæculares, quàm Ecclesiasticos, ac Religiosos, quippè sub duplici titulo, & charitatis, & justitiæ, ratione muneris sui obligatos, ideóque culpabili omissione duplicitur gravissimè peccaturos, quin etiam ad restitutionem obligandos, si ex eorum negligentia in corrigendo subditos, aliquod damnum inferatur aliis, ut suo loco probabitur. Sub nomine autem, & obligatione Superiorum etiam comprehenduntur parentes respectu filiorum; Tutor respectu pupillorum; Dominus respectu mancipiorum, servorum, non autem respectu famulorum, operariorum, quos, quia liberi sunt, non ex justitia, sed charitate solùm corrigere tenentur: ut notat *Diana p. 7. tr. 3. resolut. 9. & 31.*

ASSERTIO V.

IN correctione fraterna peccati occulti de præ- 104
cepto, & sub peccato ex genere suo mortali observandus est ordo præscriptus à Christo Matth. 18. *Si autem peccaverit in te frater tuus, vade, & corripe eum inter te & ipsum solum. Si te audierit, lucratus es fratrem tuum. Si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc unum, vel duos, ut in ore duorum, vel trium testium stet omne verbum. Quod si non audierit eos, dic Ecclesiæ: si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & publicanus.* Ratio hujus præcepti, & ordinis fundatur in jure naturali de non nocendo proximo, ut nimirùm correctio fraterna fiat, quantum potest, cum minimò damno proximi: hoc autem fit servando hunc ordinem præscriptum à Christo: ergo

est obligatio eum servandi ex se gravis. Ita communissima cum *S. Thoma cit. q.* 33. contra paucos aliquos, qui volunt eum ordinem solùm esse in consilio. Itaque juxta verba Christi pono sequentes regulas.

REGULA I.

105 *CORripe eum inter te, & ipsum solum.* Quandocunque peccatum proximi est occultum, nec Communitati specialiter perniciosum, nec in damnum tertii cedens, & correctio secreta satis profutura ad emendationem speratur, adhibenda est corectio secreta, &, eâ prætermissâ, denuntiare Superiori, mortaliter illicitum est. Communissima cum S. Thoma *cit. a.* 8. & ipso D. Augustino, *serm. 16. de verbis Domini.* Ratio à D. August. indicata est: *Nam si solus nosti, quæ peccavit in te, non es corrector, sed proditor.* Nimirùm: quia omnis injusta infamatio est peccatum mortale: at qui secreta correctione sufficienter posset corrigere, & emendare proximum, eâque omissâ, immediatè denuntiat Superiori, injustè infamat proximum in materia gravi; ergo peccat mortaliter, *per se loquendo*: Nam si probabile videatur, quòd correctio secreta nihil, vel non satis profutura sit, quòd subsit periculum relapsûs, aut maximè, si peccatum cessurum sit in detrimentum Communitatis, aut tertii, in publicum scandalum &c. jam omissa correctione secreta, licitè denuntiatur Superori, adhuc tamen denuntiatione fraterna, *charitativâ*, non judiciali, nimirùm Superiori, non ut personæ publicæ, & Judici ad punitionem, sed ut personæ privatæ, & pio patri, qui melius ad emendationem, & efficaciùs sciat corrigere errantem: quo casu & ipse Superior in terminis correctionis charitativæ sistere debet, nec ad punitionem publicam procedere potest; nisi comperiat correctionem hanc paternam nihil proficere. Quòd valde notent indiscreti, & insulsi Superiores. Lege S. Thomam, *Quodlibeto* 11. *a.* 13. Adde etiam casum: cùm quis spontè cedit juri suo, ut defectus sui immediatè denuntientur Superiori, uti ex Constitutionibus Pontificiis accidit in Societate Jesu. Et nostra etiam Statuta volunt, ut Fratris in itinere delinquentis defectum socii Superioribus denuntient: tunc enim licitè fiet; quia volenti, & talem Ordinem scienter suscipienti, non fit injuria. Alias Exceptiones ponam sub regula quarta.

REGULA II.

106 *SI te autem non audierit, adhibe tecum adhuc unum, vel duos &c.* Quandocunque ad correctionem vel emendationem delinquentis frustra adhibita est correctio secreta, & profutura speratur adhibitio unius, vel alterius testis privati, adhibendi sunt antequam denuntietur Superiori, ut Personæ publicæ, seu Judici. *Ratio*: Quia correctio fraterna ex charitate ad utilitatem proximi præcepta, fieri debet cum minori, quo potest, incommodo: minus autem ordinariè est incommodum proximi, peccatum suum innotescere, & corrigi coram uno, vel altero privato, quàm coram Superiore, ut persona puplica & judice &c. ergo ad hoc corrigens obligatur, etiam sub peccato gravi, juxta incommodi rationem. Ubi tamen observandum, si peccatum proximi aliquibus sit notorium, illi conscii adhiberi debent testes ad correctionem, ut sine peccato infamationis, non possint adhiberi alii inscii: Si verò peccatum omninò sit occultum, & inemendatum cum periculo relapsûs, aut damni tertii, vel Communitatis, possunt adhiberi alii, qui non nôrunt; tum, ut ipsimet observent peccatum fratris; tum, ut iis adhibitis peccans efficaciùs corrigatur: Tum denique, ut peccante te, in peccato omninò pertinaci, ad Superiorem delato, possint esse testes. *Communis DD. apud Tanner Laym. Diannam citt.* Ratio est: Quia illud aliquale damnum famæ debet cedere majori utilitati spirituali delinquentis &c. Advertunt tamen *DD. citt.* eo casu, quo adhiberi possunt, & debent testes ignari criminis ad correctionem proximi, apud Regulares ordinariè crimen denuntiari posse ipsi Superiori, ut personæ privatæ, & spirituali Patri, si sit vir verè prudens, discretus, spiritualis, non habens rancorem seu odium adversus subditum delinquentem (ait ipse S. Thomas Quodlibeto 13.) Rationem dat *Layman*; Quia Prælatus ut spiritualis Pater præsumitur magis idoneus ad fratrem juvandum, quàm alii: neque decet, ut alii in congregatione crimen fratris resciant, & de eo loquantur; & is, ad quem ex officio pertinet, & melius juvare posset, ignoret.

REGULA III.

QUòd si non audierit eos, dic Ecclesiæ: Hoc est 107
Superiori, seu Rectori Ecclesiæ, vel Communitatis. Quandocunque frustra adhibita est correctio privata, aut etiam coram testibus, crimen proximi, etsi occultum, sed inemendatum manens, denuntiandum est Superiori, tanquam *Patri spirituali* primariò, & per se; & secundariò solùm, ac per accidens, *ut judici*: ad hoc nimirùm, ut crimen denuntiatum ab eo paternè, & secretò corrigatur; &, si frustrà sit, debito modo judicialiter puniat. *Communissima cum S. Thoma a.* 8. Ratio patet: Quia tenemur ex Charitate succurrere proximo in miseria, maximè spirituali constituto, quantùm possumus; atqui in proposito nullum superest medium juvandi proximum, nisi denuntiatio ad Superiorem: & illa aliqualis apud Superiorem infamatio, dicitur cedere majori bono spirituali proximi à peccato emendandi. Unde (ut jam suprà innui) ex hac sola denuntiatione charitativa, & secreta peccati, superior nullo modo potest procedere ad pœnas ordinarias, neque crimen denuntiatum publicare in Capitulo; sed tenetur errantem in secreto corrigere, admonere, & juvare modis opportunis, dummodò peccatum fateatur, & obedire velit. Si autem peccatum omninò neget, aut obedire nolit; siquidem peccatum occultum nemini perniciosum sit, nec periculum relapsûs subsit, cessandum erit: si verò perniciosum sit Communitati, vel tertio, (prout certè in Religionibus est peccatum car-

nis

nis cum complice, maximè extranea &c.) procedendum erit ad testes, signa, indicia inquirenda &c. juxta ordinem juris.

REGULA. IV.

PRædictus ordo charitatis fraternæ servandus non est in his maximè casibus.

108 I. Quando peccatum est publicum, notorium, scandalosum in aliqua Communitate. Tunc enim publicè urgendus est reus, si quis ad hoc idoneus putetur; aut immediatè Superiori denuntiandus. Quo sensu præcipit Apostolus 1. Timoth. 2. *Peccantes coram omnibus argue, ut & cæteri timorem habeant.* Quæ verba *D. August. Serm. 16. de verbis domini.* Conferens cum verbis Christi: *Corripe eum inter te, & ipsum solum:* ait: *Corripienda ipsa sunt coram omnibus, quæ peccantur coram omnibus, ipsa verò corripienda sunt secretiùs, quæ peccantur secretiùs: Distribuite tempora, & concordate Scripturas.*

109 II. Quandocunque peccatum perniciosum Reipublicæ, aut contagiosum, ut proditiones, conspirationes, hæreses, in Religionibus etiam fornicationes, aliáque peccata carnalia, maximè facta cum complice extranea &c. si secreta admonitione corrigi nequeat, quisquis scit, & sibi credendum fore existimat, tenetur sub mortali denuntiare Superiori, vel ei, ad quem spectat tale malum avertere. *Omnes.* Quia ex ordine charitatis bonum commune præferendum est malo privato, & consequenter etiam aversio mali communis aversioni mali privati. Similiter, quando peccatum cedit in detrimentum tertii, quod detrimentum præponderet malo aliquali peccantis apud Superiorem incurrendo, & secreta admonitione præveniri non possit, immediatè denuntiandum est Superiori, aut illi ipsi tertiæ personæ, ut sibi caveat, intimandum, hoc enim postulat ratio charitatis, nec tenor proximi nocentis servare famam cum tertii detrimento, vel Communitatis.

110 III. Quandocunque proximi peccatum mortale inemendatum manet, & secreta admonitio, vel etiam testium adhibitio inutilis omninò videtur, immediatè denuntiandum erit Superiori, modo jam dicto regulâ primâ, & tertiâ. Nam opus est ut bonum proximi procuretur per media magis efficacia, ubi minora ad effectum inutilia sunt: neque Christus præcepit eum ordinem correctionis debere servari inutiliter. *Communissima apud cit.*

111 IV. Quandocunque quis potest licitè peccatum proximi denuntiare Superiori, etiam sub mortali tenetur denuntiare, quando legitimè interrogatur, maximè præcepto Superioris: Quando verò proximi peccatum occultum non potest licitè denuntiare, etiam accedente Superioris mandato, illicitum manet. Communis cum S. Thoma *q. 33. a. 7. ad 5. Nav. Sylv. Sanchez,* alii cum Laym. *l. 3. de justit. tr. 3. p. 2. c. 4. n. 8.* Unde nullus licitè potest denuntiare Superiori interroganti peccatum occultum proximi, si firmiter credat, eum omninò jam emendâsse, nec esse periculum relapsûs: tunc enim cessat finis præcepti, & servanda est fama fratris: ut cum Navar. notat Laym, *cit. corollario 1.* Econtra verò Marchant. *hic tract. 2. Tit. 4. Sect. 2. q. 1. in corollario,* meritò invehitur in perfidam, & abominandam charitatem aliquorum, qui peccata aliorum vergentia in damnum, vel scandalum Communitatis, Religionis, & aliorum, etiam inquisiti, v. g. in visitationibus, celant, ne peccans aliquod famæ dispendiũ, aut pœnam incurrat; cum certissima regula sit in intimis charitatis, & legis naturæ visceribus firmata: *sub peccato mortali præferri debere bonum, commune, bono particulari.*

COROLLARIUM.

EX dictis patet de cæteris quoque operibus Mi- 112
sericordiæ, & Charitatis spiritualibus. Nam: *Docere ignorantem, consulere dubitanti, corrigere errantem;* liquidò spectant ad correctionem fraternam: & in materia ad salutem necessaria, nimirum peccati mortalis, obligant idoneum sub mortali, ob rationem sæpiùs repetitam. *Remittere injuriam,* qua ratione quis teneatur, latè dictum *tr. 2. c. 6. sect. 2. Solari mœstos, supportare onerosos, pro omnibus orare* &c. positivè loquendo, consilia potiùs sunt, quàm præcepta Charitatis. Patent etiam omnia peccata externa omissionis contra charitatem, & misericordiam, tam in corporalibus, quàm spiritualibus. Quorum præcipua capita sunt: *omissio eleemosynæ,* vel cujusvis beneficii corporalis in necessitate proximi, & *omissio correctionis fraternæ,* & cujusvis auxilii spiritualis in necessitate proximi debito tempore, circumstantiâ &c. exhibendi. Cæterum peccata externa commissionis contra charitatem proximi, utpote læsio proximi in bonis animæ, vitæ, famæ, fortunæ, &c. sunt necessariò etiam peccata contra justitiam. De quibus in Tractatu 5. per totum Caput quintum.

SECTIO IV.

De Ordine Charitatis.

SUMMARIUM.

115. *Qualis ordo servandus in diligendo proximo.*
116. *Post Deum, cæteris paribus, homo tenetur magis diligere seipsum, quàm proximum æqualem.*
117. Usque ad n. 120. *Cæteris disparibus, tria observanda sunt.* Quantitas necessitatis. 1. Quantitas boni necessarii, & 3. Conjunctio personæ
120. *Ordo Charitatis quoad bona spiritualia.*
122. Usque ad n. 125. *Ob nullam causam potest homo velle peccatum, carere gratia, vel beatitudine.*
125. *Quoad bona spiritualia ad salutem necessaria tenetur homo plus diligere proximum, quàm seipsum quoad bona temporalia.*
126. Usque ad n. 129. *resolvuntur, & excipiuntur varia.*
129. *Casus notabilis de Saga confitente se plures infantes baptizâsse in nomine Diaboli.*
130. *Ordo Charitatis quoad bona temporalia.*
131. Usque ad n. 135. *an, & quando liceat vitam corporalem exponere pro vita corporali proximi?*
135. *Inter proximos plus diligendi sunt magis conjuncti.*
136. *Primò magis conjuncti conjunctione spirituali.*
137. *Secundò magis conjuncti conjunctione carnali.*
138. *Ordo inter conjunctos carnaliter, servandus.*

CHaritas divina in diligendis objectis suis 113
adeò inæqualibus necessariò exigit, & servat ordinem aliquem juxta illud Sponsæ Canticorum 2. *Ordinavit in me Charitatem.* Et Salvator ipse *Matth. 22.* assignans præcepta Charitatis, præceptum dilectionis Dei vocat primum mandatum; præceptum verò dilectionis proximi vocat *Secundum*

dum autem simile huic &c. At ubi est primum & secundum, ibi est ordo. De ordine verò servando hic agendum; & necessariò

114 *Prænotandum.* Charitatis, seu dilectionis proximi duplex est actus, vel affectus: *Complacentiæ, & desiderii:* Amor & affectus complacentiæ dicitur, quo proximo volumus bonum jam habitum, ei complacendo, gratulando. Et hic amor hunc solùm requirit ordinem, ut magis diligantur ii, qui meliores, sanctiores. Deóque similiores existunt, ideoque majori cultu, reverentiâ, honore & amore afficiendi. Qua etiam ratione magis diligendi sunt parentes, quàm liberi; Benefactores, quàm ii, quibus benefacimus &c. Quia nimirùm majorem illi cum Deo similitudinem habent, quàm isti. In hoc nulla controversia, vel difficultas. Amor, vel affectus desiderii est, quo proximo volumus, vel desideramus bonum nondum habitum, cui respondet charitatis actus externus beneficentiæ qua ex charitate prompti sumus proximo etiam benefacere corporaliter, vel spiritualiter, cùm opus est, & facultas est, juxta hactenus latè dicta. Et quoad hunc ordinem esto.

ASSERTIO. IV.

115 CHaritatis ordo essentialis & universalis est, ut primò *diligatur Deus:* secundò *nos ipsi:* & tertiò *proximus:* & uterque priùs *quoad animam*, postea *quoad corpus*, & tandem *quoad temporalia.* Sed clarius, & distinctius. Ordine Charitatis post Deum super omnia diligendum, cæteris paribus, quisque tenetur diligere. 1. *Seipsum secundùm bona spiritualia.* 2. *Proximum, quoad eadem bona spiritualia.* 3. *Seipsum quoad bona corporalia.* 4. Proximum quoad eadem bona corporalia. Tandem *seipsum*, & ultimo *proximum quoad bona temporalia externa.* In imparitate autem tria potissimùm observanda sunt. 1. *Quantitas necessitatis.* 2. *Qualitas boni necessarii.* 3. *Conjunctio personæ.* Communissima Doctrina cùm S. Thoma sæpè cit. q. 26. Ratio Theologica fundamentalis sumitur ex modo participandi rationem formalem diligendi Charitatis Theologicæ, quæ est bonitas divina. Cùm enim hæc bonitas per se formaliter, & essentialiter solùm insit ipsi DEO; nobis autem, & proximis tantùm participativè, quatenus ad imaginem Dei creati divinæ ejus bonitatis per Beatitudinem participes esse possumus; & ulterius eadem bonitas divina ut mihi participata, quasi vicinior, & intensior est, quàm ut participata proximo meo, hinc ordo charitatis naturalis exigit, ut primò per se irrefragibiliter, & super omnia diligatur Deus tanquam per se summè bonus; secundò verò diligat quis seipsum, quatenus particeps est, & esse potest bonitatis divinæ, ac principaliter æternæ beatitudinis: tertiò denique diligamus proximum, quatenus sic nobiscum est, & esse potest particeps ejusdem divinæ bonitatis. Quia verò ejus bonitatis, beatitudinis sola anima per se particeps esse potest, corpus verò solùm per accidens, per dotes ex animæ beatitudine redundantes, consequens est, ut tam in nobis, quàm in proximis priùs & potiùs diligetur anima, quàm corpus. Unde DD. communiter cum S. Augustino *l. 1. de Doctrina Christiana c. 23, 26. 27.* Quatuor assignant ex Charitate diligenda. 1. *Quod est supra nos, Deus.* 2. *Quod sumus nos ipsi.* 3. *Quod juxta nos, proximus.* 4. *Quod infra nos, corpus nostrum.* De primo, scilicet Deo diligendo super omnia, jam latè dictum est in primo præcepto c. 5. toto. Solum hic agitur de ordine Charitatis inter nos, & proximos servando, & quidem in paritate necessitatis, ac bonorum, res liquida, & facilis est, ac

REGULA UNIVERSALIS, ET CERTISSIMA.

116 POst *Deum super omnia dilectum, & cæteris paribus, quoad necessitatem, & æqualitatem boni necessarii, omnis homo tenetur magis amare seipsum, quam proximum æqualem.* Omnes. Ratio Theologica jam data est, & sumitur ex ipsis verbis præcepti divini. *Diliges proximum tuum sicut teipsum.* Ubi velut Regula, & exemplar dilectionis proximi constituitur amor erga seipsum: *Regula autem prior, & potior est, quam regulatum*, ait *D. Thomas q. 26. a. 4.* ergo prior, potior, magisque à Charitate intentus est amor erga seipsum, quàm amor in proximum, saltem æqualem, propter infrà dicenda. Unde sunt illa vulgata: *Charitas incipit à se ipsa. Proximus sum egomet mihi. Qui sibi nequam, cui bonus? &c.* Ecclesiastici 14. Sed dixi: *cæteris paribus:* Nam in imparitate necessitatis, bonorum, & conjunctionis tria illa potissimùm semper observanda sunt.

I. *Quantitas necessitatis.*

117 NImirum major necessitas semper præferenda est minori, extrema gravi, gravis communi: idque independenter à qualitate boni necessarii, vel conjunctionis personæ. Ita scilicet, ut extrema, vel gravissima necessitas proxmi corporalis præferatur minori necessitati nostræ iropriæ, vel proximi, etiam in spiritualibus bonis: pextrema, vel gravissima necessitas spiritualis, vel corporalis cujusvis etiam extranei præferatur minori necessitati propriæ, vel conjunctæ personæ: sic de cæteris. *Ratio est:* Quia totum fundamentum, & finis præcepti Charitatis, quâ tenemur proximo benevelle, & benefacere, est sublevare necessitatem; ergo in ordine Charitatis ante omnia primò attendenda est quantitas necessitatis sublevandæ.

II. *Quantitas boni necessarii.*

118 SUpposita jam æquali, vel quasi æquali necessitate, ordo Charitatis immediatè respicit qualitatem boni necessarii, quod nobis ipsis & aliis velle, vel facere debemus: Quod triplex est: *Spirituale*, gloria, gratia, virtus, &c. *Corporale*, vita salus, sanitas, & ad hæc requisita. *Et temporale externum:* fama, honor, opes, seu bona fortunæ: ita nimirùm, ut in æquali necessitate bonum spirituale semper præferatur bono corporali; & hoc bono externo temporali: idque adhuc indepedenter à personæ conjunctione: supposita enim æquali necessitate extrema v. g. potiùs curandum est bonum spirituale proximi cujusvis, quàm bonum cor-

corporale vel temporale, proprium, vel personæ conjunctissimæ, & sic in cæteris, ut mox patebit ampliùs.

III. Conjunctio Personæ.

119 Supposita eadem vel simili necessitate, & in eadem qualitate boni necessarii, ordo Charitatis tandem respicit personam, vel personæ conjunctionem, ut nimirùm tunc quisque sibi ipsi ante omnes alios, juxta regulam generalem suprà datam; deinde aliis magis conjunctis prius, juxta rationem graduum conjunctionis, quàm cæteris, succurrat. Quæ conjunctio itidem triplex est: *Spiritualis, Carnalis, & Civilis.* Atque in his valdè benè notandis consistit totum fundamentum ordinis Charitatis. Attamen pro obligatione ad casus, sanè difficiles, ac intricatos, in gratiam tenuiorum, pono sequentes Regulas speciales.

REGULA PRIMA.

120 *Ordine Charitatis, quoad bona spiritualia necessaria ad ultimum finem, ut est immunitas ab omni peccato, gratia DEI, & ipsa beatitudo, omnis homo tenetur magis amare seipsum, quam omnem simpliciter proximum in communi, & in particulari, quoad ulla bona spiritualia, vel corporalia.* Omnes cum S. Thoma cit. a. 4. & D. Augustino suprà allegato. Docétque expresfsè Christus Matth. 16. *Quid enim prodest homini, si universum mundum lucretur, animæ verò suæ detrimentum patiatur? aut quam dabit homo commutationem pro anima sua?* Et hinc resolves

121 I. Ob nullam prorsus causam, etiam salutis totius mundi, potest homo velle peccatum, non tantùm mortale, sed etiam vel levissimum veniale. Quia nimirùm implicat contradictionem ullum peccatum in ullo casu fieri licitum: & Charitas inclinans in ordine suo principaliter ad amandum Deum super omnia, in nullo casu potest inclinare ad offensam DEI, vel aliquid repugnans, aut disciplens Deo: omne autem peccatum, etiam levissimum veniale repugnat, vel displicet DEO. Neque hìc locum habet illud: *ex duobus malis minus est eligendum.* Cùm omnium malorum gravissimum sit peccatum proprium.

122 II. ob nullam simpliciter causam potest etiam homo ad tempus velle carere gratiâ DEI, vel beatitudine cum peccato. *Ratio est eadem:* Quia nimirùm repugnat Charitati per se inclinanti ad amandum DEUM super omnia, vel aliquando non esse conjunctum DEO, vel separatum à DEO per privationem gratiæ, vel peccatum. At verò licitè potest quis velle ad tempus carere beatitudine, eamque differre sine peccato, exemplo Apostoli ad Philippenses 2. *Coarctor à duobus: desiderium habens dissolvi, & esse cum Christo &c. Permanere autem in carne necessarium propter vos.* Uti & alia bona spiritualia, quæ sub præceptum non cadunt, vel ad salutem necessaria non sunt, licitè, & meritoriè possunt, imò aliquando debent differri, vel omitti, ob gravem necessitatem, vel utilitatem proximi, maximè Communitatis, spiritualem, vel corporalem, v. g. ingressus Religionis, orationes, contemplationes, peregrinationes, &c. *Ratio est:* Quia tunc ipso ordine Charitatis majus, ac magis necessarium bonum proximi præferendum est bono proprio minùs necessario: quale est & ipsa beatitudo, ut citiùs obtinenda.

III. Ob nullam causam, etiam salutis totius 123
mundi licet absoluta voluntate velle carere perpetuo æterna beatitudine, etiam posito, quòd ea carentia sine omni peccato stare possit. Quia hoc multò maximè requgnat Charitati diligendi Deum, super omnia, velle ipso æternum carere. Et licèt ea carentia sine peccato stare posset, tamen objectivè mala est, ut homicidium involuntarium, quod proinde nunquam velle licet. Sed dixi: *absoluta voluntate:* Nam

IV. Velleitate simplici, conditionatâ, si nimi- 124
rùm Deus vellet, si ei placeret, ad ejus gloriam faceret, liceret velle, etiam carere Beatitudine, præsertim ad majus bonum salutis animarum. Talis enim conditio addita purgat actum; imò esset actus heroicus Charitatis tam erga Deum, quàm proximum. Et hoc sensu applicanda videntur illa verba Moysis Exod. 32. *Aut dimitte eis hanc noxam; aut si non facis, dele me de libro tuo, quem scripsisti.* Et illud Apostoli ad Roman. 9. *Optabam ego ipse anathema esse a Christo pro fratribus meis.* Intelligenda nimirùm sunt, aut conditionatè, *si ita Deo placeret;* aut per exaggerationem, quomodò solemus dicere: *potiùs me occide, quam ut hoc facias.* Adde ex Vasquez 1. p. q. 24. a. 3. Verba Moysis intelligi posse de libro Principum Israël, & non de libro Prædestinationis. Et verba Apostoli referri posse ad tempus præteritum sui Judaismi, quo ex zelo indebito, & amore in Judæos suos, persequebatur Christum, & Ecclesiam.

REGULA II.

Ordine Charitatis, quoad eadem bona spiri- 125
tualia necessaria ad salutem, & ultimum finem, tenetur homo magis amare proximum, quam seipsum quoad bona corporalia, utpote vitam, sanitatem corporis &c. & consequenter multo magis, quam quoad bona temporalia æterna. Communissima cum S. Thoma cit. q. 36. a. 5. & D. August. l. 1. de Civit c. 27. Atque adeò proximo in extrema necessitate spirituali constituto, dum nimirùm versatur in certo periculo æternæ damnationis, ex quo sine discrimine aliquis eripi non possit, tenetur homo idoneus succurrere cum certo periculo vitæ, si nimirum sit spes æquè certa eum juvandi, & aliunde majus incommodum non timeatur. Item communissima cum *D. Thoma cit.* Constat ex verbis Christi Joan. 15. *Hoc est præceptum meum, ut diligatis invicem sicut dilexi vos.* Explicatur 1. Joan. 3. *In hoc cognovimus Charitatem Dei, quoniam ille animam suam pro nobis posuit: & nos debemus pro fratribus animas ponere.* Hinc *D. August. l. de mendacio c. 6.* ait: *Temporalem vitam suam pro æterna vita proximi, non dubitabit Christianus amittere.* Idem significant Scripturæ, & SS. PP. passim. Et sine dubio obligato.

gatoriè, saltem de extrema necessitate salutis proximi intelligenda sunt. Ac insuper aliqua sunt advertenda.

126 I. In tali extrema necessitate censentur constituti, & cum vitæ periculo juvandi sunt: I. Infantes alioquin sine Baptismo morituri: juxta communem DD. *Navar. Valen. Suar. Tanner.* alii cum Laym. *l. 2. de Charitate tr. 3. c. 3. n. 3.* 2. Multi infideles apud Indos v. g. maximè invincibili fidei Christianæ, & necessariorum ad salutem ignorantiâ laborantes, ut notavit etiam Navarrus *c. 24. Manualis* n. 10. 3. Populus rudis, cum inter eos hæresis occultè spargitur. Ex communi Tannerus *Disp. 2. to. 3. q. 3, Dub. 4. n. 61.* Excipe tamen cum Diana *p. 3. tract. 5. resol. 50.* Nisi seducti vincibili, & culpabili errore, vel ignorantiâ laborent; tunc enim nemo nisi proprius Pastor cum periculo vitæ subvenire obligabitur. 4. Peccatores notorii in articulo mortis adeò rudes, ut nesciant elicere contritionem, de quo, si constet, tenebitur quis etiam simplex Sacerdos cum periculo vitæ succurrere Sacramento absolutionis: alioquin si sciant conteri, rursus nemo, nisi Pastor, tenetur. Ex communi *Navar. & Diana cit.* At verò ex deliberata desperatione seipsos suspendentibus, submergentibus &c. nemo cum periculo vitæ tenetur succurrere, cùm non sint in extrema necessitate, sed potiùs malitia, ut ajunt DD.

127 II. Dicta obligatio semper intelligenda est cum iis conditionibus suprà insinuatis. 1. Dummodo sit spes certa juvandi: alioquin si spes nulla, vel incerta sit, non teneberis succurrere cum certo tuæ vitæ periculo. 2. Nisi aliunde majus incommodum sequeretur: nam si tua opera aliis, pluribus, toti communitati necessaria est, v. g. tempore pestis, persecutionis &c. nec teneberis, nec poteris pro unius tantùm salute vitam tuam exponere. 3. Salva salute propria. De vita enim corporali sermo est; nam vitā spiritualē animæ nemo tenetur, nec potest periculo exponere pro salute alterius, ut ex præcedenti Regula constat. Hinc qui est in statu peccati mortalis, nec potest commodè sibi procurare statum gratiæ (ad quod certè tenetur, si possit) non tenetur se exponere periculo vitæ pro salute proximi in quacunque necessitate: cùm ordine charitatis in extremo periculo magis, & citiùs teneatur quis providere sibi, quàm proximo. 4. De necessitate extrema tantùm sermo est; nam in sola gravi necessitate spirituali proximi nemo tenetur cum proprio periculo vitæ succurrere, nisi Pastor sit. *Ratio est*: quia nimis durum, & contra Domini nostri suavitatem, esset urgere fidelem ad amittendam vitam, (imò & alia vitæ bona, famæ, vel fortunæ) ob necessitatem, ex qua se se ipsemet proximus, etsi magna cum difficultate, liberare potest. Nam propterea ad meretricem, vel peccatorem convertendum, non tenemur cum gravi incommodo nostro, quia ipsi per se converti cum suo conatu possunt cum gratia Dei, quæ facienti, quod in se est, nunquam non præstò est. Et nota: Etiam in extrema necessitate spirituali v. g. infantem moriturum baptizare, neminem, qui non sit proprius Pastor, teneri cum certo vitæ periculo, non omninò improbabiliter *ex Soto, Sa*, aliis docet *Joan. Sanch.* approbante Tamburino *l. 5. Decal. c. 1. de Charitate proximo debita §. 2. a. n. 8.* Ubi etiam nititur solvere rationes pro communi sententia *à Castro-Pallao* allatas. Vide, si placet, ego à communi sententia non recedo.

III. Semper ergo sermo fuit de obligatione ex 128
charitate tantùm. Plus enim requirit obligatio justitiæ. Nam Pastores spirituales, Episcopi, Prælati, Parochi ex officio curam animarum habentes, adeóque ex justitia obligati ad prospiciendum saluti sibi commissorum, non tantum in extrema; sed omnium consensu, etiam in gravi necessitate spirituali tenentur suis opem ferre: etiam cum periculo propriæ vitæ corporalis juxta illud Joan. 10. *Bonus Pastor animam suam dat pro ovibus suis. Mercenarius autem fugit.* Unde Pastores Animarum tempore persecutionis Fidei, (de quo alibi) & tempore pestis non possunt fugere; vel tunc officium deserere, sed tenentur eis etiam cum periculo vitæ Sacramenta necessaria ministrare, nisi alium idoneum substituant, quod licitè posse, & ægrè ferre non debere subditos, rectè docent *Valentia, Cappeavilla, Tannerus cit. n. 65.* alii cum *Laym. cit.* Ratio est: Quia Pastores ob hoc ipsum maximè, dato stipendio conducuntur, & aluntur, ut in necessitate spirituali eis subveniant: ideóque non magis licet eis fugere, quàm militibus ad bellum conductis, hoste imminente. Ubi tamen iterum servandæ sunt conditiones supra positæ, *si nimirùm spes fructus adsit, & majus incommodum non sequatur.* Cavere enim debet eo casu Pastor, ne ob unius salutem imprudenter se periculo vitæ exponat, ut plures alii ex illius occubitu graviorem jacturam spiritualem patiantur. Unde non facile debet administrare Sacramenta non necessaria ad salutem, sive secundùm se, ut est Extrema Unctio, sive respectu personæ, quippè quam ex nupera confessione credit non esse in statu peccati mortalis, vel aliàs per contritionem bene dispositam esse &c. vide *DD. cit.*

IV. Dicta de obligatione ex officio, pariter 129
intelligenda sunt de obligatione ex delicto: utpote cùm quis grave damnum spirituale proximo intulit, (præsertim in materia hæresis) cum certo, vel probabili periculo æternæ damnationis; is enim etiam cum periculo vitæ damnum resarcire tenebitur. En casum singularem non ratum in Germania, sed difficilem. Saga obstetrix confitetur Sacerdoti, se quadraginta circiter infantes baptizâsse in nomine Beelzebub, Zabulon, Astaroth, posteà à Parocho non rebaptizatos: modò verò partim mortui sunt, partim per varia loca dispersi, ut nullus sit modus significandi illis defectum Baptismi, nisi mulier se prodat Magistratui, adeóque extremi supplicii, & certo vitæ periculo se exponat. Quid hîc agendum Confessario? Respondet Laym. *l. 2. tr. 3. c. 3. n. 3.* Quòd Confessarius inprimis mulieri debeat explicare enormem gravitatem peccati sui, & damnum gravissimum animabus illatum; deinde inducere

ad renuntiandum diabolo, & concipiendum fir-
mum propositum imposterum abstinendi ad ejus-
modi sacrilegiis, & satisfaciendi, atque præstandi
ea, ad quæ Confessarius eam obligatam esse judi-
caverit: si hæc omnia promittat; eámque aliàs
sufficienter dispositam judicaverit, absolvenda erit.
Deindeverò conari debet Confessarius excitare in
illa desiderium plenè satisfaciendi, & reparandi
ingens damnum spirituale, quod innocentibus in-
tulit, adeóque libenter sustinendi extremum sup-
plicium pro suæ & aliarum Animarum salute, se-
que ipsam ad hoc offerendi. Et sanè absolutè lo-
quendo, ad hoc non tantùm ex Charitate, sed
etiam ex justitia videtur obligata, cùm ipsa homi-
nes illos innocentes in discrimen salutis per sum-
mam injuriam conjecerit. Quòd si autem ad-
vertat Confessarius fæminam, naturâ suâ infirmam,
ab hoc tam heroico facto omninò adhorrere con-
spiciat, non instet ampliùs urgere v. g. dicendo:
aliter salvari non posse; sed contentus esse pote-
rit proposito imposterum emendandi. Tum,
quia ejus periculum mortis est certissimum, alio-
rum periculum salutis non ita certum: cùm DEI
ope per contritionem salvari possint. Tum etiam,
quia mulier in hoc casu de se non agnoscit obli-
gationem tantam seipsam ad mortem offerendi:
docere autem sic probabiliter ignorantem in re om-
ninò non certa, cum tanto discrimine, non vide-
tur consultum. Ita sapienter *Laymann.* Quem
sequuntur Recentiores, etiam Diana *p. 3. tr. 5.
resolut. 51.*

REGULA III.

130 O*Rdine Charitatis quoad bona corporalia, seu
vitam & salutem corporis quilibet debet ma-
gis amare seipsum, quàm proximum æqualem, cæ-
teris paribus: atque adeò nullus tenetur vitam cor-
poralem certo periculo exponere pro sola vita corpo-
rali proximi, minùs sponte amittere.* Ita omnes
juxta dicta Regulæ 1. Et ipse D. August. lib. de
mendacio ad Consentium c. 6. *Si quis pro alte-
rius temporali vita suam ipsam temporalem perdit,
non est jam diligere illum, sicuti se ipsum, sed plus,
quàm seipsum*; quod sanæ doctrinæ regulam ex-
cedit. At, quid de licito?

131 I. Multorum gravissimorum DD. Sententia
est, ituitu amicitiæ, honestum, & laudabile esse
vitam corporalem pro vita corporali amici expo-
nere. Ita ipse D. Thomas *in 3. dist. 29. q. 1. a.
5.* & rursus in Summa 2. 2. q. 26. a. 4. *Bannes, Ar-
ragonius, Victoria, Valentia, Molina*, alii cum
Lessio *l. 2. de justit. c. 9. dub. 6. n. 29.* & sequen-
tibus. Favet illud Christi: *Joan. 15. Majorem
hac dilectionem nemo habet, quàm ut animam suam
ponat quis pro amicis suis.* Et rario datur: Quia
honestas virtutis amicitiæ majus bonum est, quàm
vita corporalis: adeóque qui motivo honestatis
amicitiæ pro amico vitam exponit, proprium ma-
jus bonum præferendo minori, adhuc magis diligit
seipsum, quàm proximum.

132 II. Contra tamen: Non solùm neminem
reneri, sed neque licere corporalem vitam expo-
nere, vel amittere ob solam vitam corporalem
amici, post D. August. *l. cit.* docet communis
Recentiorum, post Navar. aliis citt. *Laym. cit.
c. 3. n. 4.* Ratio est: Quia si virtus, & ordo Cha-
ritatis dictat, ut propriam vitam quis præferat alie-
næ, ut omnes concedunt, sequitur nullam virtutis,
& honestatis rationem esse contrarium agere, &
sic ruit fundamentum oppositæ sententiæ. Dixi
autem: *Pro sola vita corporali.* Licebit enim vi-
tam exponere corporalem pro vita corporali pro-
ximi, si ejus morti annexa esset mors spiritualis
animæ: v. g. ad impediendam æternam damna-
tionem injusti aggressoris tui quem jure occide-
re posses, potius permittere propriam mortem
corporalem abundantioris Charitatis opus est; *ex
communi Doctrina in Materia de homicidio.* Di-
ctum etiam erat ab initio: *Quàm proximum æqua-
lem seu privatum.* Nam

III. Pro salute Personæ publicæ, ex quo mul- 133
tum depender bonum commune sicut & univer-
saliter, pro bono communi totius Reipublicæ,
Ecclesiasticæ, vel secularis, vitam propriam ex-
ponere non solùm honestum, laudabile, sed etiam
debitum in extrema necessitate Reipublicæ; Re-
gula enim universalissima est: Bonum commune
præferendum esse bono privato, & maximè lo-
cum habet quoad corporalia, vel temporalia. Et-
enim bonum quantò universalius, tantò etiam
est dignius & majus. Et pars naturaliter plus di-
ligit totum, quàm seipsum, adóque sicut in natu-
ralibus una pars se periculo exponit pro servando
toto corpore, ita & membrum Reipublicæ pro ser-
vanda salute totius Reipublicæ periculo se expone-
re tenetur. *Sic DD. communiter cum S. Thoma
cit.* Undè multò magis teneberis pro bono com-
muni Reipublicæ in extrema, vel gravissima neces-
sitate conservando, exponere bona externa tem-
poralia tua omnia, si necessitas sic exigat, ut te pra-
xis benè docebit.

IV. Verùm hîc iterum contrarius *Joan. Sanch.* 134
apud Tamburinum cit. §. 1. *num. 4.* sic habet:
*Imò nec ob conservandum bonum commune, ad-
stringi quem propriam exponere vitam reor; est nam-
que jus propriam tuendi vitam adeò strictum, quòd
a nullo jure conservandi alienas vinci possit. Mi-
les verò murum occupare cum periculo vitæ tenebi-
tur ratione pacti, & peccuniæ acceptæ.* Sic ille.
Tandem Regula data est quoad bona corporalia
tantùm: Nam quoad bona temporalia externa for-
tunæ, vel famæ, quia eorum homo Dominus est,
ut de iis liberè disponere possit, extra casum neces-
sitatis propriæ, vel alienæ, non est servanda, sed,
se neglecto, proximo cuivis largiri potest. Quali-
ter autem etiam teneatur homo propria bona tem-
poralia largiri ad succurrendum extremæ, gravi,
communi necessitati, indigentis proximi, latè ex-
plicatum habes, *Sect. 2. de eleemosyna per totam.*

REGULA IV.

O*Rdine Charitatis post Deum, & seipsum, in* 135
*paritate necessitatis, bonique necessarii inter
proximos magis, diligendi sunt, qui nobis magis con-
juncti sunt juxta triplicem conjunctionem, spiritua-
lem*

lem, *carnalem*, *& moralem*, *seu civilem*. Certum apud omnes. Significat Script. Galat. 6. *Operemur bonum ad omnes, maximè ad domesticos Fidei.* 1. Timoth. 5. *Si quis autem suorum, & maximè domesticorum curam non habet, fidem negavit, & est infideli deterior.* Itaque in hoc conjunctionis ordine ita procedendum est.

136 I. Conjuncti nobis ratione conjunctionis, cæteris in amore præferendi sunt secundùm illa tantùm bona, in quibus conjunctio, vel amicitia fundatur: quia communicatio bonorum est fundamentum amicitiæ, & Charitatis. Unde conjuncti nobis conjunctione spirituali fundata in bono spirituali gratiæ, præferendi sunt cæteris in bonis spiritualibus tantùm: unde majores bona spiritualia & subsidia debemus velle, & cùm opus est, præstare Patribus, filiis, fratribus spiritualibus, quàm carnalibus. Conjuncti verò conjunctione carnali fundata in natura, præferendi sunt cæteris omnibus quoad bona pertinentia ad naturam, & vitam corporis: unde cæteris paribus in his magis subveniendum est Patri, filio, fratri carnali, quàm spirituali tantùm. Conjuncti verò conjunctione civili, & morali tantùm, fundata in humana societate, & communicatione civili, præferendi sunt cæteris solùm in rebus pertinentibus ad communicationem civilem. Sic concivi, commilitioni, domestico in rebus ad eam communicationem pertinentibus, potiùs succurrendum est, quàm aliis extraneis.

137 II. Nihilominùs conjunctis spiritualiter tantùm, non tantùm in necessitate corporali, sed etiam in necessitate spirituali extrema, præferendi sunt conjuncti proximi conjunctione carnali, parentes, filii, fratres, sorores, maritus, uxor. Communis cum S. Thoma *q.* 26. *a.* 7. & 8. Tanner. *cit. dub.* 5. *n.* 77. Laym. *cit.* Ratio est: quia conjunctio carnalis proximi ad patres, filios, fratres &c. etiam fundatur in bonis spiritualibus, & est fundamentum ac basis conjunctionis spiritualis, eáque suâpte naturâ prior, & stabilior. Gratia enim charitatis, non destruit inclinationem naturæ, sed perficit, atque ad finem supernaturalem dirigit; ergò conjunctio carnalis proximi naturali inclinatione omnibus aliis præferenda quoad necessitates corporales, & adveniente gratiâ charitatis etiam omnibus aliis præferenda est quoad bona spiritualia. Notant tamen *DD. citt.* hunc ordinem quoad spiritualia transgredi non esse grave peccatum; esse autem mortale transgredi quoad corporalia: sub mortali enim tenetur homo in extremâ necessitate potiùs succurrere corporaliter patri carnali, quàm spirituali, & sic de filiis, fratribus proportionaliter.

138 III. Inter conjunctos carnaliter in extrema necessitate corporali, vel spirituali ante omnes subveniendum est Patri: *Secundò* Matri: *Tertiò*: filiis: *Quartò*: conjugi; deinceps fratribus, sororibus, cæterísque consanguineis & affinibus juxta ordinem graduum. Communissima cum D. Thoma *cit a.* 9. & ipso Magistro in 3. *dist.* 29. Ratio est: Quia ordo Charitatis in conjunctos debet sequi ordinem conjunctionis magis, vel minùs excellentis: atqui hîc prima, & excellentissima conjunctio est erga parentes, qui nobis existendi causa & principium fuerunt. Unde æquitas postulat, in extrema necessitate eos ab interitu ante omnes alios liberando, eis velut vicem reddamus: & quidem patri priùs, & potiùs, quàm matri, quia ille & priorem, & excellentiorem principii locum, & ordinem obtinet, quàm mater; ut etiam notat D. Hieronymus *in c.* 44. *Ezech.* & ex eis *S. Thomas*. Secunda maxima conjunctio vice versa est parentum ad filios tanquam aliquid sui existentes. Tertia porrò maxima est conjunctio conjugis ad conjugem, quippe qui per commercium conjugale facti sunt una caro. Hos sequuntur aliæ conjunctiones juxta gradus suos.

Extra casum extremæ necessaris, quoad ob- 139
sequia communia, & necessaria in bonis spiritualibus, & corporalibus: ordo omninò invertendus est. 1. Uxor præferenda est parentibus & filiis, cum qua scilicet maritus fit una caro. Genesis. 2. *Quamobrem relinquet homo patrem suum, & matrem, & adhærebit uxori suæ.* 2. Filii præferendi sunt parentibus, cùm parentum naturale officium sit providere filiis 2. Corinth. 12. *Non enim debent filii parentibus thesaurizare, sed parentes filiis.* Et D. Thomas *cit. a.* 9. Dicit: *Parentibus debetur major honor, filiis autem magis cura.* 3. Hi omnes præferendi sunt omnibus consanguineis ob dictam rationem. 4. Fratres, sorores, cæterique consanguinei, & affines; semper tamen in eodem gradu præferendi sunt consanguinei affini; post hos sequuntur domestici, concives, aliique conjuncti similiter, etsi moraliter cæteris non sint conjuncti, & in paritate præferendi. Vide omnia latiùs apud *S. Thomam*, & *Commentatores* ejus passim. Addunt denique Doctores cum Diana *cit.* eum, qui bona fide illum ordinem transgreditur, ut in necessitate pari, v. g. matrem patri, filios parentibus, sororem conjugi anteferret &c. non peccare plùs quàm venialiter: cùm obligationes illæ omnes reverà magnæ sint, & non tam facilè sit discernere magis & minùs. Neque illicitum esse potest singularem amicum, & benefactorem in casu præferre consanguineo, & valdè propinquo: aut conjunctum spiritualiter etiam in necessitate corporaliter conjuncto non admodum proinquo, ut notat etiam Laymann cit cap. 3. Et hæc tandem in Secundum, Tertium, & Quartum Præceptum communi Confessario sufficiant, ad laudem & gloriam DEI Opt. Max. & perennem Animarum salutem.

Amen.

IN-

Index Rerum notabilium in hoc Primo Tomo Theologiæ Moralis Decalogalis contentarum.

Numerus primus folium demonstrat, secundus marginem.

Confes.

Famuli.

Infide-

Jura.

benè

Index Rerum notabilium in hoc Tomo contentarum.

Ad Majorem DEI, Deiparæque Virginis MARIÆ Honorem & Gloriam.